LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
2
ՄԱՅԻՍ
1933

2 Mai
1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2177

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

...ՑՄՐՈՒՐ ՔԱՄԵԼՈՎ

Երիտասարդ մը եւս հողին յանձնեցինք, երէկ, Փարիզի պողոտաներուն վրայ: Տաղանդ մը ծաղկուէտ, որ մարեցաւ լուռ ու մունջ, իմաստուն ծիծաղ մը շրթունքին:

Լուռ ու մունջ տղայ մը ինքն ալ, խոնարհ ու խելօքիկ, ինչպէս իր անունը,— Օհան Կարօ:

Իր տեսակին մէջ առաջինը չէ մեր սեւաբախտ ընկերը:

Իրմէ առաջ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, քանինե՜ր եւ քանինե՜ր ինկան շնչահատ, այս քաղաքին մէջ եւ այլուր, պանդոկի մը անկիւնը կամ հիւանդանոցի մը խշտեակին մէջ:

Ու քանիներ եւ քանինե՜ր կան որ կը ծխուին յամրաբար, արե՜ւ մուրալով այս անարեւ եւ անիրաւ աշխարհէն ... Մաքառելով պատառ մը հացի համար, եւ ցմրուր քամելով անհնարին դառնութիւններ:

Տակաւին մէկ ամիս առաջ, բնաւորութեամբ լուռ ու մունջ, այլ խորապէս կենսուրախ, ծրագիրներ կ'որոճար Օհան Կարօն, ատանց մէկ վայրկեան մտածելու մահուան մասին: Բնութիւնը դաւաճիր որդ մը սահեցուցած էր իր աղիքներուն մէջ, եւ ակներեւ էր ծիրումը՝ իր դէմքին վրայ:

Եւ սակայն, իրիկունէ իրիկուն, քաշուած՝ իր պանդուխտի սենեակը, կ'որոճար ու կը ոգնէր յանուն հայ ժողովուրդի եւ անոր գրականութեան ու արուեստին: Զգարմացան իր մտերիմ ընկերները, այդ սենեակին մէջ գտնելով, իբրեւ շօշափելի հարստութիւն կամ «լքեալ գոյք»,— միայն գիրք ու թուղթ:

Զափազանց համեստ, շատ քիչ կը խօսէր իր ձեռագիրներու մասին: Իսկ անոնք որ գիտէին իր գաղտնիքները, մէկ պատասխան կը ստանային, եթէ հարցնէին.

— Պէտք է կրկին աչքէ անցընեմ: Պէտք է մշակեմ վերստին, որպէսզի կարենամ արդարացնել ստորագրութիւնս:

Ինքնատիպ էր իր արձակը, որուն լրիւ պատկերը պիտի ունենայինք վէպով մը: Իսկ ինչ որ հրատարակութեան տուած է ցիր ու ցան, «Յառաջ»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ, արդէն երեւան հանած էր ոչ միայն բանաստեղծի խմոր, այլ եւ երգիծական տաղանդ:

Կը սիրէր ծածկանունով երեւալ «Յառաջ»ի մէջ, եւ այսօր շատերը մոռցած են իր զանազան ստորագրութիւնները,— Օ—Կ., Օհանն, Մուսասիր, (Յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան) եւայլն:

Բայց, Օհան Կարոյի գրական վաստակը չէր որ պիտի ներկայացնէինք այս էջին վրայ:

Երիտասարդ ընկերոջ անհետացումը մեր աշխարհէն՝ խորապէս կը ճմլէ մեր սիրտը ուրիշ պատճառով մը,— պանդուխտ երիտասարդութեան վիճակը՝ այս պողոտաներուն վրայ:

Յաճախ հարցուցեր ենք մեր տարաբախտ ընկերոջ եւ կը հարցնենք ուրիշներու.

— Ինչո՞ւ կառչիլ այս ոսկեցնցուղ, այլ խարդախ եւ լպրծուն, վատառողջ պողոտաներուն:

Ինչո՞ւ չերթալ դէպի արեւելք, դէպի «գաւառ», դէպի այն գաղութները ուր աւելի պայծառ է արեւը եւ աւելի բարի են մարդիկը, ուր օդն ու ջուրը օրհնութեան կը վերածեն հաց — պանիրը, իսկ հոգեկան գոհացումը կը կազդուրէ մարմինը: Մանաւանդ որ, այդ գաղութներուն մէջ, ժողովուրդը այնքան կարօտ ունի մտաւոր ուժերու, սրտցաւ եւ աշխոյժ, անկեղծ եւ չինարար ձեռքերու:

Կը յիշենք որ Օհան Կարօն շա՜տ կ'ուզէր երթալ մինչեւ Մուսուլ, եւ ծառայել իր հայրենի երկրին՝ Վասպուրականի մնացորդներուն մէջ: Անոնց համար եւ բոլորին համար: Եւ ապահովաբար այս վախճանը չէր ունենար, եթէ աճապարած ըլլար: Գոնէ չէր հալէր մոմի պէս:

Հիւանդութիւնները մէկ են ամէն տեղ: Բայց, միջավայրը զօրաւոր ազդակ մըն է, դէպի չարը կամ դէպի բարին դարձնելու համար:

Պէտք է յայտարարել կոպտօրէն,— Փարիզը եւ բոլոր մեծ քաղաքները դժոխքներ են՝ Օհան Կարօներու համար: Ե՛ւ մարմնի ե՛ւ մտքի պահանջներու տեսակէտէն:

Օհան Կարօները չեն կրնար դիմանալ ոչ ամուլ պանդխտութեան մը տառապանքին, ոչ մեծ քաղաքներու դղրդագին ժխորին, ոչ ալ, մանաւանդ, այն հեւ ի հեւ երթեւեկին զոր կը հարկադրէ պատառ մը հացը:

Իսկ պատառ մը հացը միշտ ալ կը ճարուի Աստծու արեւին տակ, առանց Փարիզի չափ լեղի քամել տալու:

Ի՞նչ բան կրնայ այս պողոտաներուն կապել երիտասարդ մը, երբ չունի ոչ հաստատուն ապրուստ, ոչ զարգանալու հնարաւորութիւն, ոչ ալ հոգեկան բաւարարութիւն:

Եւ մանաւանդ, երբ ունի ընդունակութիւն եւ տենչ՝ ծառայելու տարագիր բազմութիւններուն, բաժնելով անոնց ուրախութիւններն ու դառնութիւնները:

Ֆրանսան ալ, անշուշտ, կարօտ է երիտասարդ ուժերու, ըլլալով հոծ գաղութ մը:

Բայց, Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ ունի՞նք այն տարածուն հանրային կեանքը, որ առաւելութիւնն է միւս գաղութներուն: Ունի՞նք, օրինակ, մէկ հատիկ նախակրթարան, այնպէս ինչպէս Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Պարսկաստանի կամ Միջագետքի մէջ:

Մինչդեռ, այդ գաղութներուն մէջ եւ այլուր, հազարաւոր մանուկներ հայկական դպրոց յաճախելու մխիթարութիւնը կը վայելեն, իսկ ուսուցիչներու համար միշտ ալ բաց է ասպարէզը:

Եթէ մեր երիտասարդութեան համար ճակատագրուած է ցմրուր քամել դառնութեան բաժակը, հազար անգամ նախընտրելի պիտի ըլլար քամել զայն կարելի եղածին չափ հեռու՝ այս պողոտաներէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 12ԻՆ, ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԺՈՂՈՎԸ՝ ՎԵՐՍԱՅԼԷՆ Ի ՎԵՐ

Յունիս 12ին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը: Պիտի մասնակցին աւելի քան վաթսուն ազգեր, որոնց պատուիրակութիւնները կը ներկայացնեն երկու միլիառ ժողովուրդ: Միջազգային ամենամեծ համագումարն է այս, 1919էն ի վեր (Վերսայլի ժողով): Թէեւ ժողովը սարքուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, բայց, քանի որ Լոնտոնի մէջ կը գումարուի, հարիւրաւոր պատուիրակներու տեղաւորման հոգը կ'իյնայ անգլիական կառավարութեան վրայ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ սկզբնական օրակարգը մեծապէս պիտի ընդլայնուի: Այս ժողովին հետ կապ ունին վերջերս կնքուած առեւտրական դաշնագիրները, ինչպէս եւ Անգլիոյ կողմէ Ֆրանսայի տրուած երեսուն միլիոն սթերլինի փոխառութիւնը: Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ մաքսային զինադուլ մը կնքել խորհրդաժողովի ընթացքին: Այսինքն՝ մաքսային նոր պատնէշներ չհաստատել այդ միջոցին: Ժողովը նկատի պիտի առնէ ոսկեվճարի (էթալօն տ'օռ), ազատ փոխանակութեան եւ մաքսատուրքերու կրճատման խնդիրները, որոնց մասին խօսուած է Ուաշինկթընի մէջ: Հաւանական չէ որ պատերազմական պարտքերու վճարումը ընդհատելու առաջարկ ներկայացուի պարտականներուն կողմէ: Գերմանացիները պիտի առաջարկեն կարճ պայմանաժամով պարտքերը վերածել երկար պայմանաժամերու:

Զափազանցութիւն չէ ըսել թէ բովանդակ աշխարհի ուշադրութիւնը յառած է այս խորհրդաժողովին վրայ, որմէ մեծ արդիւնքներ կը սպասուին, տնտեսական բարօրութեան համար:

Նախագահ Ռուզվելթ նոր լիազօրութիւններ կը պահանջէ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ Նախագահ Ռուզվելթ պատգամագիր մը կը պատրաստէ, որով լիազօրութիւն պիտի պահանջէ պատերազմական պարտքերու մասին առանձին բանակցութիւններ կատարելու իւրաքանչիւր պետութեան հետ: Այդ պատգամագրին մէջ, Նախագահը պիտի պարզէ աշխարհի տնտեսական կացութիւնը եւ իւրաքանչիւր պետութեան վճարելու կարողութիւնը: Կը կարծուի թէ Նախագահը ռատիօյի ճառ մը պիտի խօսի այս մասին, որ պիտի լսուի բոլոր երկիրներու մէջ, ձայնարձակի միջոցաւ: Այս առթիւ նորէն պիտի յիշեցնէ թէ Ամերիկան չի կրնար չարունակել իր մեկուսացումը եւ թէ անհրաժեշտ է անմիջապէս գործի ձեռնարկել:

Անսովոր խռովութիւններ Մայիս 1ի տօնին առթիւ

Քանի մը օր առաջ հրատարակած էինք ներքին նախարարութեան հրահանգները՝ Մայիս 1ի տօնին առթիւ:

Բաղդատելով Ֆրանսայի հետ, շատ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին ուրիշ երկիրներու մէջ:

Աթէնքի մէջ, ոստիկանութիւնը օրեր առաջ գործի ձեռնարկած եւ երեք հարիւր համայնավարներ ձերբակալած էր, վախնալով խռովութիւներէ: Շատերուն վրայ գտնուեցան գրգռիչ շրջաբերականներ: Այս խստութեանց վրայ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը գործադուլ հռչակեց Մայիս 1ին:

Սոֆիայի մէջ ալ ոստիկանութիւնը մէկ օր առաջ ձերբակալեց 130 բանուորական գործիչներ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ գաւառական կեդրոններու մէջ:

Պոլսոյ մէջ, ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած էր համայնավարները, որոնք յայտարարութիւններ ցրուած էին Մայիս 1ի առթիւ: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան երեսուն գործիչներ: Խուզարկութեանց հետեւանքով երեւան հանուեցան բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնք կ'ապացուցանեն թէ համայնավարական շարժումը լայնօրէն տարածուած է Թուրքիոյ մէջ:

Աշխատանքի տօնը Գերմանիոյ մէջ

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Մայիս 1ը ազգային աշխատանքի տօն հռչակուած էր ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, եւ այս առթիւ տեղի ունեցան անսովոր ցոյցեր: Հիթլէր պարզեց իր քառամեայ ծրագիրը: Թամփէլհոֆի օդանաւային կայանը խռնուած էին մէկ միլիոն 400,000 Գերմանացիներ: Յատուկ տաղաւարներու մէջ զետեղուած էին վաթսուն հազար հրթիռներ, անվնաս ռումբեր եւ սեւ վառօդ: Ռումբերը երկու տեսակ էին, մեծ եւ փոքր եւ բազմագոյն. արձակուած ատեն աստղեր եւ հիթլէրեան խաչեր կը ձեւացնէին 300 մեդր բարձրութեան վրայ: Մասնաւոր հրթիռներ պայթած ատեն կը կազմէին հետեւեալ նախադասութիւնը, արիւնի գոյնով.— «Գերմանիան արթնցած է»:

Տօնակատարութիւնը սկսաւ առտուան ժամը ութին, երբ հարիւր հազար հիթլէրական երիտասարդներ եւ դպրոցականներ համախմբուելով, ողջունեցին Հինտէնպուրկը եւ Հիթլէրը, մինչ 1200 հոգինոց երգչախումբ մը կը թնդացնէր ազգային քայլերգը, «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»: Միեւնոյն ատեն, հարիւր հազար բերաններ կ'երգէին հիթլէրական քայլերգը: Ամբողջ օրը, ձայնարձակներ ամէն կողմ կը տարածէին խօսուած ճառերը եւ հայրենասիրական բացագանչութիւնները:

Խանդավառութիւնը այնքան մեծ էր որ, Գերմանիոյ գործարանատէրներն ալ կոչ մը հրատարակած էին, ողջունելով Մայիս մէկը իբրեւ խորհրդանշանը ազգային միութեան ...

Օրուան տօնին առթիւ, բոլոր հրապարակներուն վրայ փակցուած էին նշանախօսքեր: Այսպէս, Պրանտէնպուրկի դրան վրայ, որ կը համապատասխանէ Փարիզի Փլաս Վանտոմին, խոշոր տառերով գրուած էր հետեւեալ խօսքը.

— Միայն զօրաւոր Գերմանիա մը կրնայ աշխատանք տալ Գերմանացիին:

Վիլհէլմի հրապարակին վրայ գրուած էր հետեւեալ կոչը.

— Առաջնո՛րդ, հրամայէ՛ եւ մենք պիտի հետեւինք քեզի: (Կ'ակնարկէ Հիթլէրի):

Ժողովրդական թաղերու մէջ, ամէնէն խոշոր տեղը կը բռնէր հետեւեալ նշանախօսքը.

— Ընդհանուր շահը վեր է մասնաւոր շահէն:

Համայնավարներու կեդրոնատեղիին առջեւ, որ այժմ կը կոչուի «Հօրսթ-Վէսէլի Տուն», սպաննուած հիթլէրական բանաստեղծին անունով, արձանագրուած էր խոշոր տառերով.

— Կեցցէ՛ գերմանական ընկերվարութիւնը: Այսուհետեւ միայն մէկ արծիւ կայ,— գերմանական աշխատանքին արծիւը:

Կարգապահութեան կը հսկէին 13,000 հիթլէրական զինուորներ:

Տօնակատարութիւնները սկսան կիրակի օրն իսկ, երբ պետական պաշտօնեաները թափօր մը կազմեցին Պրանտէնպուրկ Թորի կամարին տակ: Այս առթիւ նախարարներէն մէկը ճառ մը խօսեցաւ, որուն բնաբանն էր. «Աստուած կռիւ կ'ուզէ»: Երիտասարդական թափօրներու դրօշներուն վրայ արձանագրուած էր Նափոլէոնի ժամանակակից բանաստեղծ Արնտի հետեւեալ խօսքը.— «Ռազմիկ եղիր, քաջ եւ հաւատարիմ եղիր»:

Երիտասարդներու ներկայացուցիչը շեշտեց ճառի մը մէջ.

— Ատոլֆ Հիթլէրն է որ մեզի սորվեցուց հերոսութիւն, այնպիսի ժամանակի մը մէջ ուր կը տիրապետէր վատութիւնը: Մենք յառաջ կ'երթանք ընկերվարական գաղափարի մը համար, ընդդէմ Փղշտացիներուն եւ յետաշրջութեան:

Քէօլնի մէջ, վարչապետին կինը մկրտեց չորս օդանաւեր, կոչելով զանոնք Հիթլէրի եւ անոր գործակիցներուն անուններով:

Ամէն տեղ ճառեր խօսուեցան համայնավարութեան եւ հրէութեան դէմ:

⁂ Գերմանիոյ մամուլի ընկերակցութիւնը ժողով գումարելով, ստուար մեծամասնութեամբ որոշեց լրագրական ասպարէզէն վտարել մարքսեան կամ հրեայ խմբագիրները:

Անձնապան եղաւ հրեայ խմբագիր մը, որ վտարուած էր «Պէրլինէր Թակէպլաթ»ի խմբագրատունէն:

Կռիւ Սոֆիայի փողոցներուն մէջ

Կիրակի օր, Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ, Միխայլովի կուսակիցներէն հինգ հոգի կրակ բրին իրենց հակառակորդներուն դէմ: 80 գնդակ արձակուեցան դէմ դիմաց, որու հետեւանքով երկու հոգի եւ տղեկ մը վիրաւորուեցան: Կռուարարները ձերբակալուեցան:

Կարմիր բանակը կ'ուժեղանայ Ծայր. Արեւելքի մէջ

ՐԻԿԱ, 30 ապրիլ.— Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն ծաւալման հետեւանքով, Մոսկուայի մէջ ապրիլ 24ին տեղի ունեցաւ պատերազմական յեղափոխական խորհուրդի գումարում մը՝ Վորօշիլոֆի նախագահութեամբ: Ներկայ էր նաեւ ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին նախագահ Մոլոթոֆ: Կարեւոր որոշումներ տրուեցան զօրք ղրկելու համար: Սիպիրիա նախզգուշական միջոց մըն է միայն, քանի որ Սթալին ընդդիմացած է ո եւ է արկածախնդրութեան, զայն նկատելով վնասակար համայնավար վարչաձեւին:

Ծ. Արեւելքի կարմիր բանակը արդէն ունի 15 զօրաբաժին 500 օդանաւով, իսկ 15, 44, 24 եւ 3րդ զօրաբաժինները ալ որ Նիքոլայէվ, Սէնֆէրօպոլի եւայլն կը գտնուին, հրաման ստացան պատրաստ ըլլալ մեկնելու Իրքուցք եւ Չիթա:

Լենինի մարմինը կը տարրալուծուի

ՎԱՐՇԱՒԻԱ, 30 ապրիլ.— Հոս հասած լուրերու համաձայն, Լէնինի դամբարանը փակուեր է հասարակութեան առջեւ որովհետեւ Լէնինի մարմինը սկսեր է տարրալուծուիլ: Յայտնի է թէ Լէնին, մահէն յետոյ զմռսուած էր բիւրեղեայ դագաղի մը մէջ եւ միլիոնաւոր մարդիկ կ'այցելէին անոր: Քանի մը տարի առաջ նշմարուեցաւ որ մարմինը կը խաթարուէր առանց պատճառի: Ամէնէն նշանաւոր բժիշկներէ եւ քիմիաբաններէ կազմուած յատուկ մարմին մը կը ջանայ փճացումէ փրկել զայն:

Կանտի դարձեալ ծոմապահ

Մահաթմա Կանտի, որ Ժէրավատայի բանտը կը գտնուի, կանչեց իր որդին եւ յայտնեց թէ երեք շաբաթուան ծոմի մը պիտի սկսի: Տղան շատ խնդրեց տարհամոզելու հայրը, բայց ան անդրդուելի մնաց: Կը վախցուի որ այս ծոմը մահացու ըլլայ Կանտիի համար որ արդէն շատ տկարացած է: Կանտի յայտնեց թէ քաղաքական նպատակով չէ որ պիտի ընէ այս ծոմապահութիւնը, այլ իր անձին մաքրացումին համար:

Կոմսուհի տը Նոայլի մահը

Ֆրանսական գրականութիւնը կորսնցուց իր ամէնէն արժէքաւոր քերթողներէն մին, Տիկին Կոմսուհի տը Նոայլ որ մեռաւ Փարիզի իր բնակարանին մէջ, կիրակի օր: Ծնած էր 1876ին Փարիզի մէջ: Առաջին կինն էր որ ստացած էր Պատուոյ Լեգէոնի պատուանշանը:

Անգլիացի ճարտարագէտները ի՞նչ պիտի ըլլան

Լոնտոնի կարգ մը շրջանակները կը կարծեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը ներում պիտի շնորհէ երկու դատապարտեալ Անգլիացիներուն, եւ թէ Անգլիա ալ իր կարգին ետ պիտի առնէ առեւտրական արգելքի հրամանագիրը:

Մոսկուայէն կը հեռագրեն սակայն փարիզեան թերթերուն թէ շատ ալ յոյս չկայ որ սովետները այդպիսի զիջում մը ընեն, քանի որ ժամանակը իրենց ի նպաստ կ'աշխատի. իրաւ ալ, Անգլիոյ հանրային կարծիքը որ դատավարութեան ընթացքին մէկ ճակատ կը ներկայացնէր, այժմ կը սկսի բաժանուիլ եւ ռուսական ապրանքներու դէմ դրուած արգելքին եւ սովետներու փոխադարձութեան հետեւանքով առաջ եկած կացութիւնը այժմ սկսած է հակառակ երկու հոսանքներ առաջ բերել:

Սըր Ճօն Սայմընի յայտարարութեանց հակառակ, Մոսկուայի մէջ կը խորհին որ ճարտարագէտներու դատը պատրուակ մըն էր միայն գործադրելու Օթթավայի խորհրդաժողովին որոշումը, որով Ռուսերը կը կարծեն թէ խաբուած կ'ըլլան արձակելով անգլիացի դատապարտեալները:

Երկու կողմերը այսպէս սպասողական դիրքի մէջ են եւ որ եւ է բանակցութիւն չկայ այդ մասին:

ԱԶԳԱՅԻՆ – ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԶՕՐԱՆԱՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ Թիրոլի եւ Ստորին – Աւստրիոյ մէջ տեղի ունեցած համայնական ընտրութեանց մէջ որոշ առաջխաղացում ունեցած է ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը: Քրիստոնեայ ընկերվարականները ամէն տեղ գրեթէ կը պահեն իրենց դիրքերը: Սոցիալ – դէմոկրատները կորսնցուցած են Թիրոլի մէջ ուր ազգային – ընկերվարականներու (նացի) շահը աւելի զգալի է:

ՊԱ՞ՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ...

Բ.

Ռազմամթերք հայթայթող պետութեանց կարեւորութիւնը բաղդատելու համար, քանակական տեսակէտով, հետեւեալ համեմատական պատկերը անհրաժեշտ կը նկատեմ:

Գլուխը կուգայ Անգլիան, որ կ'արտադրէ ու կը ծախէ ընդհանուր աշխարհի ռազմական պիտոյքներու 30,8 առ հարիւրը, որ կը նշանակէ թէ կը պարենաւորէ, առանձին, ընդհանուր աշխարհի մէկ երրորդը: Երկրորդ տեղը կը գրաւէ Ֆրանսան, 12,9 առ հարիւր: Առաջնոյն ունեցած տարբերութիւնը, երկրորդին վրայ, խիկապէս գնահատելի է...: Երրորդ կուգան Միացեալ Նահանգները, 11,7 առ հարիւր: Չորրորդ՝ Չեխոսլովաքիա, 9,6 առ հարիւր: Հինգերորդ՝ Շուէտ, 7,8 առ հարիւր:

Պէտք է, բնականաբար, որոշ վերապահումներ ընել այս թիւերուն մասին: Մեծ մասամբ անկատար են անոնք, որովհետեւ, ռազմամթերքի վերաբերեալ բոլոր առաքումները կը կատարուին տարբեր ձեւերու տակ եւ պէտք է նկատի առնել նաեւ, որ գոյութիւն ունի մաքսանենգութիւնը, խուսափելով, այսպէս, վիճակագրական թիւերէն:

Ամէն պարագայի տակ Անգլիա է որ, իր մօտաւորապէս 18 միլիոն ռուբլիի արտադրութեամբ, կորած է պատերազմական պիտոյքներու արտադրութեանց մրցանիշը: Անգլիա ըսելով, պէտք է հասկնալ Վիքըրս - Արմսթրոնկ:

Վերջերս, Ֆրանսացի յայտնի լրագրող Փոլ Ալլար, քննութիւն մը կատարած ըլլալով, հետեւեալը կը պատմէ այս ընկերութեան ծագման մասին: Կուտամ կարեւոր կէտերը.

— «Նորտընֆէլտ, Շուէտացի երկրաչափ մը, օրին մէկը ոտք կը կոխէ Անգլիա եւ կը սկսի աշխատիլ երկաթի վաճառականի մը քով: Օժտուած ըլլալով ստեղծագործ ուղեղով մը, կը հնարէ ու կը զարգացնէ սաւիճանաբար, ինքնաշարժօրէն կրակող թեթեւ թնդանօթ մը:

Արագահարուած թեթեւ թնդանօ՛թ մը: Ցեղաջնջում ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Պալքանները խլրտման մէջ են: Սպառազինութեան ջերմը կը վառէ պալքանեան եւ եւրոպական մեծ պետութիւնները: Զէնքերու գիները երթալով կը բարձրանան:

Ցանկատան Քռուփ գործարանին կ'ապսպրէ ութսունեւչորս պողպատէ թնդանօթներ: Պազիլ Զախարոֆ, արեւելքցի Ցոյնը, միջնորդի դեր կը կատարէ: Իր հայրենակիցներուն կը ծախէ թնդանօթներ, իսկ Թուրքերուն՝ թնդանօթ եւ ընդծովեաններ:

Սակայն յանկարծ, 1880ին, հրապարակի վրայ կ'երեւի Մաքսիմ անունով երկրաչափի մը նոր «կղզացում»ը...: Իր գիւտը շատ խոշոր չէ, այլ սովորական հրացանէն քիչ մը աւելի մեծ, բեռցուած երկու անիւներու վրայ եւ, չի գիտցուիր թէ ինչպէս, մէկ վայրկեանի մէջ կուտայ երեք հարիւր հարուած:

Աճպարարային խաղե՛ր, կ'որակեն այդ գիւտը, շատեր:

Սակայն Զախարոֆի կարծիքը բոլորովին տարբեր է, որ, զարգացած երկիրներու ներկայացուցիչներուն բապայակոյտին հետ, կ'երթայ ներկայ գտնուիլ խրամ, Մաքսիմի առաջին փորձերուն:

Այս վերջինը, բոլոր երկիրներու բարձրաստիճան զինուորականներու ներկայութեամբ, ծնրադիր իր խորհրդաւոր գործիքին առջեւ, երկու վայրկեանի մէջ, գնդակներով կ'արձանագրէ Ֆ. Ժ. գլխատառերը (Ֆըրանսուա Ժոզէֆ), կայսերականութեան հոմանիշը): Հրաշալի՛, սքանչելի՛...: Անմիջապէս 150 Մաքսիմ արագահարուածներ կ'ապսպրուին աւստրիական բանակին համար ու, շնորհիւ Զախարոֆի ջանքերուն, առաջին հիմնաքարը կը դրուի, 1888ին, ընկերութեան մը, որ հետզհետէ իր մէջ կուլ տալով միւս փոքրիկ ընկերութիւնները, կ'առնէ վերջնականապէս Վիքըրս - Արմսթրոնկ անունը:

Վրայ կը հասնի 1914ի Մեծ Պատերազմը: Վիքըրս - Արմսթրոնկ կ'արտադրէ քսանըհինգ հազար թնդանօթ, 240 հազար արագահարուած, չորս միլիոն հրացան, 250 միլիոն ռումբ եւ տասը միլիառ կապար:

Ինք առանձին, Վիքըրս, արտադրած է հարիւր հազար Մաքսիմ արագահարուածներ, չորս զրահաւոր, երեք զրահապատ - զրահաւորներ, յիսունեւերեք ընդծովեայ եւ վաթսուն եւ վեց Թորփիլահալածներ ու օժանդակ նաւեր:

Ինք առանձին, Վիքըրս վաճառանիշը, առանց նկատի առնելու իր բազմաթիւ մասնաճիւղերը, դանձած է պատերազմի միջոցին, բազմաթիւ միլիառներ:

Երբ Ուաշինկթընի առաջարկութիւնը, — որ կը սահմանէր թէ ապագային որ եւ է պատերազմական նաւաշինութիւն չպիտի չինուէր մենաշնորհեալ հաստատութեանց կողմէ — յառաջ բերաւ Լոնտոնի մէջ սակարանային խուճապ, Վիքըրս չվարանեցաւ պահանջելու կառավարութենէն՝ հրապարակաւ յայտարարել տալու համար թէ ի՛նչ պատասխան պատրաստած էր ամերիկեան առաջարկին:

Երկար վարանումներէ յետոյ, պետական իշխանութիւնը յայտարարեց թէ Վիքըրս - Արմսթրոնկ ընկերութեան սպառազինական եւ նաւային գործարանները, երկրին համար, կը ներկայացնէին «փափաքելի» անհրաժեշտութիւններ:

Մութին մէջ կը մնան, անգամ մը եւս, այն բոլոր խաղերը, որոնցմով յաջողեցան վաճառքի վաճառականները գոհացում առնել: Արեւի պէս պայծառ է, սակայն, թէ այս պայմաններով Զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի գտնուի մեծամեծ դժուարութիւններու առջեւ:

Շնայտեր հաստատութիւնը. — Լը Քռէզօ քաղաքին քով կանգնած են, իրենց բարձրաբերձ ծխնելոյզներով, Շնայտէր գործարանները:

Ընկերվարական գաղափարներով օժտուած մարդոց մտքին մէջ Քռէզօյին կը պատկերանայ իբրեւ անանուն, մութ ուժ մը ձեւով, որ, ըլլալով «ֆրանսական իմպերիալիզմի» ներկայացուցիչը, դաւեր կը սարքէ գաղտնագողի:

Շնայտէր հաստատութիւնը, (որ մեծամեծ շահեր ունի Չեխոսլովաքիոյ Սկոտա գործարաններուն մէջ), ամբաստանուած է Եւրոպայի խաղաղութեան դէմ վտանգաւոր սպառազինութիւնը դիւրացնելու մեղքով: Քռէզօյի նախկին երեսփոխան Փոլ Ֆօռ չէ վարանած յայտարարելու թէ, վերոյիշեալ հաստատութիւնը գաղտնաբար վառօդ կը ծախէ ... Գերմանիոյ:

Բոլորովին անտեղի են ու գիտումնաւոր միանգամայն, կը յայտարարէ պաշտօնական անձնաւորութիւն մը, այն բոլոր զրպարտութիւնները, որոնցմով կը ջանան փաստել թէ մեր արտադրական ջանքերը սահմանուած են միայն պատերազմական պիտոյքներ հայթայթելու համար:

Պատկանելով մետաղագործական ճիւղին, ինքնաշարժի գործարաններուն կը հայթայթենք, ի մէջ այլոց, մասնաւոր պողպատ: Կը շինենք վայրաշարժներ եւ երկաթուղիի վերաբերեալ կազմածներ: Կը մասնակցինք մետաղեայ շինութեանց, կամուրջներու, ծովային նաւահանգիստներու, գործարանային մեքենաներու եւ բոլոր հանրօգուտ շինութեանց: Մէկ խօսքով, այն բոլորին, որոնք կը պատկանին մետաղագործական ճիւղին:

Ճիշդ է նաեւ որ կը շինենք պատերազմական պիտոյքներ, որոնց զարգացման համար ունինք մասնագիտական գրասենեակներ: Այն աջակցութիւնը, զոր բերինք մեր երկրին, վերջին պատերազմի ընթացքին, ցոյց կուտայ մեր կարողութիւնը: Սակայն վերոյիշեալ ապրանքները կը պատրաստենք ժամանակ առ ժամանակ ու մասնաւոր պարագաներու տակ եւ միշտ պետական իշխանութեանց արտօնութեամբ եւ հաւանութեամբ:

Գալով արտասահմանեան պետութեանց վաճառուած պատերազմական պիտոյքներուն, կրնամ ըսել առանց հերքումի վախի թէ բոլոր ապսպրանքները առնուած են արտաքին նախարարութեան եւ ազգային ինքնապաշտպանութեանց նախարարներու հաւանութեամբ, իբրեւ փաստ կրնամ տալ արտօնագրեր՝ ստորագրուած զանազան քաղաքական կուսակցութիւններու պատկանող նախարարներու կողմէ:

Այս ձեւակերպութեամբ, գործարանատէրերու անկախութիւնը ենթարկուած կ'ըլլայ կառավարական հսկողութեան: Մենք մեզ կը նկատենք պետութեան աշխատակիցները եւ յանձն չենք առներ որ եւ է ապսպրանք առանց անոր հաւանութեան:

Մեզ զրպարտած են ապստամբ Ապտըլ-Քէրիմի զէնք հայթայթած ըլլալու մեղքով: Միշտ ֆրանսական կառավարութեան հաւանութեամբ, պատերազմական պիտոյքներ ղրկուած են սպանիական բանակին: Սակայն, պատերազմի ընթացքին, ապստամբներու ձեռքն անցած է մէկ մասը, ինչ որ կը բացատրէ մեր թնդանօթներուն թշնամի բանակին մէջ գտնուիլը:

Մեզ զրպարտած են Գերմանիոյ վառօդ ղրկած ըլլալու մեղքով: Մենք վառօդ չենք պատրաստեր: Ֆրանսայի մէջ վառօդի մենաշնորհը կը պատկանի պետութեան: Պատերազմական նախարարութիւնը մեզի ծախած էր, շատ օրինաւոր պայմաններով, վառօդի որոշ քանակութիւն մը, արտածելու համար Չեխոսլովաքիա, ուր ղրկուելու համար, հարկ էր Գերմանիոյ վրայէն «թրանզիթ» անցընել: Գործողութիւնը կատարուած է ֆրանսական մաքսային ընկերութեան մը կողմէ:

Այս երկու օրինակները բաւ կը համարեմ փաստելու համար թէ ինչքա՛ն դիւրութեամբ իրողութիւնը կը խեղաթիւրեն: Զսլիոի ծանրանամ այն բոլոր յարձակումներուն վրայ, որոնց ծագումը քաղաքական կիրքերն են եւ, արտասահմանի մէջ, հակաֆրանսական փրոփականտի արդիւնք: Մեր կառավարութիւնը այդ բանը շատ լաւ գիտէ:

Վերջացնելու համար ըսեմ թէ մեր աշխուժութիւնը, բոլոր մարզերուն մէջ շատ լաւ գնահատուած է պետութեան կողմէ, որուն, ոչ մէկ պարագայի տակ, չպիտի զլանանք մեր աջակցութիւնը»:

Առանք են, գոնէ պաշտօնական, Ֆրանսական մեծ հաստատութեան այն յայտարարութիւնները, որոնք եղած են գոհացում տալու համար — եթէ կրնան գոհացում տալ — տանիքներու վրայ «պատերազմ կայ» պոռացողներու պահանջին:

Շուէտական Պոֆոռսը. — Թերեւս զարմացած ըլլաք կարդալով որ խաղաղասէր Շուէտը իր կարեւորութեամբ հինգերորդ տեղը կը գրաւէ վառօդի վաճառականներու ցանկին մէջ: Պոֆոռս վաճառականին անունը չէ, այլ քաղաքի մը, ուրկէ ծագում առած է համանուն ընկերութիւնը:

— Քռուփ թնդանօթ չարտադրեր այլ եւս Գերմանիոյ մէջ, կը չէնչեն ամէն կողմէ: Այդպէս է գոնէ տեսականօրէն: Սակայն Քռուփ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած է Պոֆոռսի հետ, որ Գերմանիան կը պարենաւորէ ռազմամթերքով: Այս ամբաստանագիրը ցցուած է, հրապարակաւ, Ժոր. Պուռժուայի կողմէ, La Revue des Vivants թերթին մէջ, որ կը ղեկավարուի Անրի տը Ժուվնէլի կողմէ: Եւ, միեւնոյն ժամանակ համայնավար պետ Լէոնիդի կողմէ, որ կը հաստատէ L'Internationale Communisteի մէջ թէ՝

— «... Քռուփ փիրման 1927էն ի վեր կլանած է Պոֆոռսի բաժնեգիններու մեծ մասը, անուղղակի ստիպել տալով աշխատցնել զայն, համաձայն իր ծրագիրներուն եւ նոր գիւտերուն:

Ահաւասիկ ամբաստանագիր մը, որ, եթէ դրական է եւ հիմնաւոր, շատ ծանր է, ինչու որ, Շուէտ ըլլալով չէզոք երկիր մը, գէշ օրինակ մը տուած պիտի ըլլայ, զեղծած ըլլալով Վերսայլի դաշնագիրը:

Բնական է, սաոնք շատ փափուկ հարցեր ըլլալով, պէտք է խուսափիլ մեկնաբանութիւններ ընելէ այս առթիւ:

Սակայն ի՞նչ կ'ըսեն անոր ղեկավարները ինքնապաշտպանութեան համար.

— «Աւստրական նախարարը, որուն անմիջական հսկողութեան ներքեւ կը գտնուի պատերազմական պիտոյքներու արտածման իրաւասութիւնը, քննութիւն մը կատարած է այս մասին: Ոչ մէկ զէնքի արտածում է եղած Շուէտէն դէպ ի Գերմանիա: Արդարեւ, մեր օրէնքները դէմ են նըմանօրինակ արտածումի: Սակայն մեր կառավարութիւնը, որ ընկերվարական է, կ'ուզէ աւելի հեռուները երթալ: Յանձնախումբ մը կազմուած է որ պարտականութիւն ունի հաւաքելու եւ ներկայացնելու այն բոլոր միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ սպառազինութիւնը սահմանափակել եւ, եթէ կարելի է, զայն վերածել պետական մենաշնորհի»:

Պոֆոռս անանուն ընկերութիւնը հիմնուած է 1646ին: Ինչպէս ըսած էք, երբ ընկերութեան ղեկը անցաւ պայթուցիկ ռումբերու մեծահռչակ հնարիչ Ալֆրէտ Նոպէլի ձեռքը, իր գործունէութեան դաշտը աւելի ընդարձակուեցաւ: Քսաներորդ դարու առաջին տարիներուն — ինչպէս կը պարծենան իրենք — արտասահմանեան պետութենէ մը (չեն ըսեր թէ ո՞րը) ստացաւ առաջին ապսպրանքը: Այսպէս, 1930ի առաջին ամիսները երեւան կուգար որ, Պոֆոռս ընկերութիւնը ապսպրանքներ ղրկած է մօտաւորապէս քառասուն պետութիւններու:

Ազգերու Դաշնակցութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն՝ անոր գլխաւոր յաճախորդներն են. —

Թուրքիա (70 առ հարիւր), Չիլի (45 առ հարիւր), Ֆինլանտա (14 առ հարիւր), Ռումանիա (7 առ հարիւր) եւ Հարաւային Ամերիկեան երկիրները:

Սակայն ոչ մէկ փաստ Գերմանիոյ մասին:

Ն. ՀՐԱԶԴԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄ. ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎ

Հինգշաբթի, 20 ապրիլին բացուեցաւ Ռումանահայ Պատգամաւորական Ժողովը Ազգային Մատենադարանի մէջ: Ներկայ էին 21 աշխարհական պատգամաւորներ եւ երեք հոգեւորականներ:

Պատգամաւորներ կային Թեմին բոլոր շրջաններէն, ինչպէս Պուքրէշ, Քոնսթանցա, Պազարճըք, Պրաիլա, Կալաց, Քիշնեւ, Եաշ, Հըրշէվ, Ռոման, Չէթաթէա - Ալպը, Իսմայիլ, Պրըց, Սուչէավա, Պոպըտաշ, Սուլինա, Պաքրու, Ֆոքշան, Պօթօշան եւ Թրկու - Օկնա, մեծ մասամբ ռումանահայ հին համայնքներ որոնք թէեւ մոռցած իրենց մայրենի լեզուն, բայց իրենց զգացումներով կը մնան դեռ հայ, համայնքներ որոնցմէ շատերը հարուստ են կալուածներով, եւ խոհեմ կեդրոնական իշխանութիւն մը շատ դիւրութեամբ պիտի կարողանար օգտագործել այս շրջաններու եկամուտները եւ առաջին հերթին ձեռնարկել թեմական մեծ վարժարանի մը հիմնումին, որուն պէտքը շատոնց ի վեր կը զգացուի:

Անհամբեր կը սպասուէր այս պատգամ. ժողովին, մանաւանդ որ բազմաթիւ կարեւոր խնդիրներ կային ծեծուելիք, որոնց կարգին պէտք է յիշել Պուքրէշի ցաւոտ խնդիրը, որ վրդովեցուցիչ հանգամանք մը ստացած էր եւ կը սպառնար գաղութը վերջնականապէս քայքայել: Ալ չեմ խօսիր պառակտումի մասին, որովհետեւ տարիէ մը ի վեր Պուքրէշի հայ համայնքը դարձած է բաբելոնեան խառնաշփոթ մը, ուր համայնքին ճակատագիրը վարելու յաւակնութիւնն ունի այսպէս կոչուած պլոքը, որուն եւս ձախլիկ կերպով պահուըտած է Հօկի խառնակիչ թաթը:

Գաղթաշխարհը շատ բան տեսած ու լսած է այս անուան տակը պահուըտած մարդոց մասին, այնպէս որ աւելորդ կը գտնեմ անգամ մըն ալ կրկնել անոնց գործած քաջագործութիւնները, մանաւանդ որ ամէն կողմ ալ անոնց նպատակը մէկ է՝ խառնակել, պառակտել. բան մը որ հոս Ռումանիոյ մէջ որոշ չափով իրագործեցին, ի պատիւ բնականաբար իրենց: Բայց կարծես, մենք, Ռումանահայերս, չուշացանք զգաստանալ եւ երբ առաջին արդիւնք ջախջախիչ պատասխան մը ստացան այս ժողովին մէջ, թէեւ արտաքին երեւոյթները դիրենք կ'ուրախացնէ:

Ժողովին նախագահ կ'ընտրուի Պ. Թրիանդաֆ-Կալաց: Բարդ ու մանուածապատ էին օրակարգի խնդիրները եւ միայն Թրանդաֆ - Կալացի նման հեղինակութիւն ունեցող մէկը պիտի կրնար վարել նման ժողով մը դատաւորի անաչառ կեցուածքով:

Նախ Թեմին առաջնորդ Ցուսիկ արք. Զօհրապեան կը կարդայ ճառ մը՝ որ տեսակ մը մեղայագիր է:

Պուքրէշի խնդիրը որ այնքան մեծցան եւ ճիգ թափել տուած էր տարիէ մը ի վեր, վերջնականապէս լուծուեցաւ, գոնէ արտաքին երեւոյթով: Մասնաւոր յանձնախումբ մը ժամ մը քննելէ յետոյ խնդիրը ներկայացուց ժողովին եւ խնդրեց յանուն այս թեմի խաղաղութեան աւելի եւս չքրքրել խնդիրը եւ բեկանուած թաղականները պահել պաշտօնին վրայ, ընդունելով հանդերձ որ գործուած են բազմաթիւ օրինազանցութիւններ: Ժողովը արդարեւ ներողամտաբար աչք գոցեց եղածներուն վրայ, մանաւանդ որ Պեսարապիոյ շրջանի պատգամաւորները, հաւակցողութեան եկած էին Պուքրէշցիներուն հետ, փոխադարձաբար աջակցելու իրարու:

Ամբողջ թեմը չահագրգռող երկրորդ խնդիրն էր Քիշնեւի «Օկրատայի» խնդիրը:

Ինչպէս յայտնի է, Օկրատա կոչուած հսկայ թաղամաս մը կայ Քիշնեւի մէջ որ իր մէջ կը պարունակէ հարիւրաւոր տուներ եւ խանութներ. այս թաղամասը կը պատկանէր պատերազմէն առաջ, ռուսական տիրապետութեան ժամանակ, Պեսարապիոյ հայ թեմին որու այն տանեւսան առանձին կեդրոնն էր Քիշնեւ. պատերազմէն յետոյ երբ Պեսարապիան եւ իր մայրաքաղաքը Քիշնեւ, Ռումանիոյ միացան, ռումէն կառավարութիւնը յարգօնուիս դրաւեց կալուածները եւ միայն անոնց մէկ չորրորդ մասը ձգեց Թեմին որ կը բաղկանայ մօտ 6—7 տուներէ. որոնց մէջ է նաեւ առաջնորդարանը. այս կալուածները տարեկան 250,000 լէյի հասոյթ մը կը բերեն Ռումանիոյ Թեմին:

Ահա այս խնդրին շուրջ է որ ծայր տուած է վէճ մը մէկ կողմէ Թեմին կեդրոնական իշխանութեան եւ միւս կողմէ Պեսարապիոյ քանի մը քաղաքներու համայնքներու միջեւ: Մինչդեռ Պեսարապիացիները կը պնդեն որ Օկրատայի կալուածներու մատակարարումը իրենց յանձնուի Թեմական խորհուրդէն կը պահանջէ որ հասոյթը պատկանի բովանդակ Թեմին:

Պեսարապիոյ պատգամաւորները գիտցան չահագործել այս պարագային Պուքրէշի պատգամաւորներու դժգոհութիւնը Թեմական խորհուրդին դէմ, խոստանալով անոնց իրենց քուէները, պայմանաւ որ անոնք ալ իրենց ի նպաստ քուէարկեն: Պուքրէշցիները համաձայնեցան մանաւանդ որ երբ եբախտեք Պեսարապիացիները խոստացան իրենց աջակցիլ՝ Պուքրէշի թաղականութեան բեկանման հարցին մէջ:

Այս ձեւով Պեսարապիացիները անցընել տուին բանաձեւ մը որու համաձայն Քիշնեւի կալուածներու հասոյթը պիտի յատկացուի Պեսարապիոյ շրջանի կարօտ եկեղեցիներուն եւ Թեմին առաջնորդի ամսականին իսկ բան մը մնալու պարագային ... պիտի ղրկեն կեդրոն, Թեմականին: Հազիւ հազ կարելի եղաւ Պ. Պ. Թրանդաֆ - Կալացի եւ Ա. Մանիսալեանի բարոյական ճնշման տակ բանաձեւին վրայ աւելցնել մաս մը որու համաձայն Քիշնեւի կալուածներու վերին հսկողութիւնը կը պատկանի Թեմական խորհուրդին:

Ժողովի չարունակութեան մէջ կարդացուեցաւ նախկին Թեմական խորհուրդի հաշուետուութիւնը, որ բոլորի գնահատանքին արժանացաւ. տեսնուեցաւ որ Թեմական խորհուրդը ամէն ճիգ ի գործ դրած է Թեմին բարոյական եւ նիւթական վիճակը բարելաւելու համար, սակայն Թեմիս առաջնորդի եւ Պուքրէշի թաղականներու խափանարար ընթացքը պատճառ եղած են որ շատ մը կենսական խնդիրներ իրենց լուծումը չգտնեն. այսպէս պետական նպաստի խնդիրը որ բաղձալի դրութեան մէջ մնացած էր վերջերս, իր վերջնական լուծումը չգտաւ որովհետեւ առաջնորդը մերժած էր աշխատակցիլ Թեմական խորհուրդին եւ ինքնիշխան կը յամառէր ղեկավարել գաղութին գործերը եւ որ պատճառ դարձաւ որ Թեմը խառնակուի: Այս խնդրին առթիւ Պ. Մանիսալեան, պատուոյ անդամ Թեմին, խօսք առնելով ընդգծեց հիւանդութիւնը որմէ կը տառապի Թեմիս առաջնորդը եւ որ պատճառ եղած է որ ան գործօն աշխատանք չունենայ:

— Ո՛չ հովուական այցելութիւններ կ'ընէ եւ ոչ ալ կը բարեհաճի գոնէ տարին անգամ մը պատարագել: Խոնարհաբար խորհուրդ կուտամ Սրբազան հօր որ եթէ իսկապէս իր հիւանդութիւնն է պատճառը իր անգործունէութեան, իր տեղը տայ առաջնորդական փոխանորդի մը, եւ ինք քիչ մը ժամանակ քաշուի հանգստանալու:

Այս համարձակ այլ արդարացի յայտարարութիւնը որ միայն Պ. Ա. Մանիսալեանի պէս հեղինակաւոր անձ մը քաջութիւնը պիտի ունենար ընելու, լռեցուց ժողովականներու կողմէ առանց որ եւ է ընդմիջման:

Ուրիշ քանի մը հարցեր եւս իրենց լուծումը գտան եւ ժողովը անցաւ նոր Թեմական խորհուրդի մը ընտրութեան. մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմած ժողովի բոլոր հոսանքներէն խորհրդակցեցաւ եւ ժողովին ներկայացուց ցանկ մը որ ամէնուն հաւանութեանը արժանացած ըլլալով ընդունուեցաւ: Նոր Թեմական խորհուրդը ունի հետեւեալ կազմը. —

Պ. Պ. Թրանդաֆ - Կալաց, Ա. Երեցփոխանով, Ա. Տիրացեան, Տիգրան Զօմաք, Քորնելիու Կրիկորեան, Սիմոն Քէհեաեան, Վրթանէս Փափազեան, Կարապետ Կըյնը եւ Արամ Փափազեան:

Նորընտիր այս Թեմական խորհուրդը կազմուած է մեծ մասամբ գաղութիս շահերուն նախանձախնդիր տարրերէ, որոնք, վստահ ենք, պիտի գիտնան արժեցնել իրենց պաշտօնը, յարգել Թեմական կանոնագրութիւնը ... ոգին, եւ հասցնել գաղութը ... նախանձելի վիճակին:

Ցարգանքի հեռագիրներ ... Վեհափառին, Վարչապետ ... Վօյվօտի, զաւանութեանց նախարար ... Պ. Կուզթիի եւ նախկին վարչապետ ... Փրոֆ. Նիք. Եորկայի, որմէ յետոյ ... ժողովը փակուեցաւ մէկուկէս օրուան ... անդադար աշխատանքէ յետոյ:

ԵԶՆԿ...

«Դուն կը մարես, իսկ ես կը վառեմ...»

(ՍԻՐԵԼԻ ՈՒՍՈՒՑՉԻՍ՝ ՕՀԱՆ - ԿԱՐՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ, երբ ՑՈՌԱՋի խմբագրութեան կը յանձնէի Հայր Աբրահամի մահուան առթիւ գրուած երկտողս, ընկերներէս մէկը գուժեց սիրելի ուսուցչիս՝ Օհան Կարոյի անակնկալ մահը:

Դեռ վերջին կիրակին քովն էի. ոչ մէկ նշան ենթադրել կուտար նման անակնկալ մը:

Զկայ, ուրեմն, այլ եւս Օհան Կարոն ...

Զինքը կը ճանչնամ մանուկ հասակէս, երբ պատերազմի նախօրեակին, հազիւ քսան տարեկան, մեր գիւղին (ուր եւ ծնած է ինքը) ուսուցիչն էր, իսկ ես՝ իր աշակերտը: Վասպուրականի մեծ գաղթէն վերջ, իրար գտանք նորէն 1919ին, Երեւանի մէջ, ուր կ'ապրէինք միեւնոյն բնակարանը: Հոն, Երեւանի մէջ, Օհան Կարօ իբրեւ ուսուցիչ կը պաշտօնավարէր Ամերիկեան Նպաստամատոյցի գործին մէջ, ուր ես նորէն իր աշակերտն էի, երկու տարի շարունակ:

1921ին, Զանգեզուրի ճամբով հայրենասէր տարագիրներու հետ անցանք Պարսկաստան: 1923ին ինքը անցաւ Եւրոպա, Փարիզ, ուր գինք գտայ 1928ի աշնան, երբ աշնան պէս գունատ էր ու նիհար:

Տպաւորութիւններս, իրմէ, խոր են եւ անմոռանալի:

Որովհետեւ Օհան Կարօ պարզ մարդ մը չէր: Թէ՛ իբրեւ ուսուցիչ, թէ՛ իբրեւ կուսակցական գործիչ եւ թէ՛ իբրեւ մարդ, ան աւելի խորհող մըն էր, խորհրդապաշտ հոգի մը:

Ամէն պարզ երեւոյթ, ամէն փոքրիկ դէպք իր աչքին առանձին իմաստ ու խորհրդաւորութիւն կը ստանար: Ունէր խօսելու, պատմելու անհատական, իւրայատուկ ձեւ մը:

Երբեք չեմ մոռնար պատմուածք մը, որ պատմած է դասարանին մէջ: Զար ոգին քամիին շունչով գիւղին իւրաքանչիւր երդիքէն ներս կը մտնէր ու լոյսերը մարելով՝ կը հեռանար սուլելով: Սակայն երբ քիչ վերջ կը վերադառնար չար ոգին, կը գտնէր բոլոր ճրագները վառած ու բարի ոգին իր դէմ յանդիման.

— Դուն կը մարես, իսկ ես կը վառեմ ...

Պարզ պատմուածք մը, բայց երեւոյթին, սակայն որքա՜ն խորհրդաւոր ու իմաստալից՝ Օհան Կարոյին շունչով պատմուած:

Իր այդ խորհրդապաշտ, միստիկ հոգին ան պահեց մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը, թէ՛ անհատական, թէ՛ ընկերային եւ թէ՛ գրական կեանքին մէջ:

Այդ գիծը դարձած էր բնաւորութիւն, խառնուածք: Առավ կարելի միայն բացատրել կարգ մը երեւոյթներ իր մէջ:

Փոքրիկ դէպքեր, ինչպէս ըմբռնելով կը ստանային մասնաւոր իմաստ ու խորհրդաւորութիւն: Այդ պատճառով շատ կը տպաւորուէր, կ'ուրախանար ու կը տխրէր երախայի մը պէս:

Դեռ վերջերս, երբ հիւանդանոց գացած էի զինքը տեսնելու, մանուկի պէս ուրախացած, պատմեց, որ ընկ. Ջամալեանը տապկած հաւ տարած էր իրեն:

— Հապա չըսե՞ս, որ ընկ. Ջամալեանը տապկած հաւ բերած էր ինծի: Ես հաւ չէ, ճուտ մըն ալ չեմ կրնար ուտել: Տուր ձախինցի ընկերոջս ...

Այդ օրը քանի մը անգամ յիշեց ... ան պատմութիւնը:

Ինչպէս իր անհատական, ... եւ իր ընկերային ու կուսակցական կեանքին մէջ Օհան Կարօ կը ... նոյն համեստ մտածող ու խորհրդապաշտ մարդը:

Կուսակցական պայքարող դէմք չէր, աւելի ճիշդ, չունէր «կուսակցական ջիղ», ինչպէս կ'ըսեն: Արդարեւ նէն դատելով, մոլեռանդ կուսակցական մը չէր: Սակայն այդ իր կուսակցականի արտաքին հանդարտութեան տակ կը պահէր անկաշառ ու անդրդուելի հաւատացեալի մը երկաթէ կամքը: Իր մանկական մաքրութեամբ ...

ընկերական շրջանի մէջ իր վայելած ընդհանուր համակրանքին շնորհիւ, իրեն վստահուած էին կուսակցական պատասխանատու աշխատանքներ:

Դաշնակցութեան մասին շատ լայն ու խոր հասկացողութիւններ ունէր: Յաճախ կ'ըսէր·

— Կը սոսկամ անոնցմէ, որ սատուրնէ մինչեւ իրենց Դաշնակցութեան անունով կ'երդնուն: Շատ երդուրդներ ամէնէն շուտ լքողներն են եղած միշտ:

Օհան Կարօ թէ կուսակցական կեանքի մէջ եւ թէ անկէ դուրս, համակրանք գտաւ ուրիշ զգացումի չհանդիպեցաւ:

Իր միակ « թշնամին » եղաւ նկարիչ Շահնազարը, որուն մասին յաճախ կ'ըսէր·

— Ա՛խ, այս Շահնազարը, յաճախ կը վրդովէ զիս: Ես, որ Հայաստանի համար կռուած եմ, Հայաստանի թշնամի կը համարուիմ իր կողմէ, իսկ ինք, որ Հայաստան չէ տեսած բնաւ, ինքզինք Հայաստանի բարեկամ կը համարէ:

Օհան Կարոյի այդ միակ « թշնամին » ամէն օր իր մահճին քովն էր, սրտագին կապուած իրեն:

Անհուն է իր ընկերներուն ու բարեկամներուն զգացած վիշտը: Որովհետեւ իր կուսակցական ու գրական արժէքէն աւելի, մարդուն կորուստն է, որ ցաւ կը պատճառէ մեզի:

Ցանձին Օհան Կարոյի, Վասպուրականի տարագիր հայութիւնը կը կորսնէ իր ծոցէն ելած լաւագոյն զաւակներէն մէկը:

Մարդ մը, որ ոչ միայն առնել գիտցաւ, այլ տասնապատիկ վերադարձնելու մասին ալ մտածեց:

Սակայն Օհան Կարօ դուրս ելած էր իր ծննդավայրին նեղ շրջանակէն ու կը պատկանէր հայ ժողովուրդին: « Հայաստանի հանրապետութեան քաղաքացի » եղաւ ու մնաց իբրեւ այդպիսին մինչեւ իր կեանքին վերջը, հեռու տեղացիական հիւանդագին մըտայնութենէն:

Ծանր է իր կորուստը մանաւանդ իր բարեկամներուն համար, որոնք մօտէն կը ճանչնան իր մաքուր ու անկաշառ բնաւորութիւնը:

Ցանձնելով իր մարմինը այս օտար ու պաղ հողին, հեռու պատմական Ռշտունիքի բարձրասլաց լեռներու պաղ ու վճիտ աղբիւրներէն, ուր մանուկ հասակին զաւնը արածելու կ'երթար, վիշտն խեղդուած մեր ձայնով կը պոռանք·

— « Զա՛ր ոգի, դուն մարեցիր, իսկ մենք պիտի վառենք », շարունակելով պայքարիլ այն գաղափարներուն համար, որոնց իրականացումը չտեսած՝ ան իյնաւ կէս ճամբին ···

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՒԱԶԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կը մօտենայ այն օրը, երբ քարիւղի միջազգային ճարտարարուեստին վիճակը մեծապէս պիտի փոխուի:

Վերջին տարիները, երկու կիսագունդերու վրայ, պայքար մղուեցաւ քարիւղի արդիւնաբերութիւնը լուրջ հիմերու վրայ դնելու համար: Ամենախիստ միջոցներու դիմուեցաւ Ամերիկայի մէջ, ուր թրըսթներու դէմ յարուցուած դժուարութիւնները այժմ կ'ուզուի արմատական փոփոխութիւններու ենթարկել:

Բայց հեռու չէ այն ժամանակը, երբ նոր եւ պատկառազդու մրցորդ մը պիտի երեւայ երկրին վրայ: Ան մեծ փոփոխութիւն յառաջ պիտի բերէ Միջերկրականի աւազանին քարիւղի բաշխումին մէջ, փոփոխութիւն, որմէ մեծապէս պիտի ազդուի ամերիկեան քարիւղը:

Միջագետքի քարիւղին մօտալուտ երեւումը միջազգային հրապարակին վրայ, պիտի կազմէ տնտեսական եւ նոյնիսկ քաղաքական նոր եւ մեծ ազդակ մը քաղաքական, որովհետեւ պատերազմի մը պարագային, այս վառօդ հեղուկը առաջնակարգ դեր պիտի խաղայ:

Միջագետքի քարիւղի հողերը կը նկատուին աշխարհի ամենահարուստ գետինները: Անոնց արդիւնաբերութիւնը աշխարհի ամբողջ արտադրութեան հարիւրին տասը կը գնահատեն մասնագէտները: Անգլիան գլուխն ըլլալով, բոլոր եւրոպական մեծ երկիրները, մէջն ըլլալով եւ Գերմանիան, կրցան ապահովել իրենց բաժինը՝ նոյնիսկ 1931ին, երբ կազմուեցաւ Irak Petroleum companyն Իրաքի կառավարութեան կարգ մը զիջումներուն վրայ:

Հողերու արժէքաւորման աշխատանքները կատարուեցան արագ կերպով: Ընդերկրեայ գիծը, որ պիտի սկսի Քէրքուքէն մինչեւ Տիգրիսի արեւելակողմը, անցնելով Փալմիրայէն եւ Անդրյորդանանէն մինչեւ Հայֆա նաւահանգիստը, պատրաստ պիտի ըլլայ 1935ին: Իսկ գծին երկու կողմերը ներկայիս ձեռնարկուած է ինքնաշարժի խճուղիներու եւ ջուրի ճամբաներու շինութեանց: Ցիշենք որ Հայֆա նաւահանգիստին բացումը որ կոչուած է մեծ դեր խաղալու քարիւղի գործածութեանց մէջ, տեղի պիտի ունենայ այս տարւոյն վերջը:

Միայն ընդերկրեայ ճամբաներու շինութեանց համար տրամադրուած է երկուքուկէս միլիառ փրանք:

Մինչ, Իրաքի քարիւղը արժէքի վերածելու աշխատութիւնները տակաւ վերջանալու վրայ են, ուրիշ ընկերութիւն մը, British Oil Development, Տիգրիսի արեւելակողմը՝ իրեն կ'ապահովէ չահագործումի խիստ ընդարձակ դաշտ մը: Այս ընկերութիւնը, ապահովելով մէկտեղ բրիտանական չահերու եւ դրամագլուխի գերակշռութիւնը, համաձայնած է ֆրանսական, զըւիցերիական եւ իտալական խմբակներու հետ, ինչպէս նաեւ գերման խմբակի մը հետ, որուն մէջ են Krupp եւ Ott Wolf:

Ըստ յայտնի մասնագէտներու, շատ մօտիկ ապագայի մը մէջ, Իրաքը աշխարհի հրապարակին պիտի տրամադրէ 8 միլիոն թոնօ քարիւղ: Ու պէտք է մասնաւորապէս ուշադրութեան առնենք որ, փոխադրութեան տեսակէտով, « Պրիթիշ Օյլ Տըվըլըփըմէնթ »ի եւ Իրաքի « Փէթրոլիըմ Քըմփընի »ի (որ վերջերս դրեթէ միացաւ Mèssul Oil fields Companyի հետ) արտադրութիւնները այնքան նպաստաւոր պիտի ըլլան Միջերկրականի աւազանին համար, ուր եթէ ոչ անկարելի, բայց շատ դժուար կերպով պիտի կրնայ մրցիլ ամերիկեան արտադրութիւնը:

Mossul Oil fields companyն որոշած է ինքն ալ իրեն յատուկ ընդերկրեայ ուղի մը շինել Հալէպէն սկսած, այն պարագային երբ կարելի չըլլայ համաձայնիլ «Իրաք Փէթրոլիում»ի հետ:

Ու այն օրը երբ այս հսկայ ուժերը, Միջագետքի մէջ չարժման մէջ դնեն իրենց արտադրողական մեքենան, Միջերկրականի աւազանին քարիւղի կացութիւնը հետեւեալը պիտի ըլլայ:

Համաձայն վաւերական վիճակագրութիւններու, Միջերկրականի վրայ նայող երկիրներու տարեկան սպառումը կը հասնի 7 միլիոն թոնի, որ կը բաժնուի սա կերպով· Ֆրանսա եւ գաղթավայրերը՝ 3,5 միլիոն թոն, Իտալիա՝ 1,5 միլիոն, Սպանիա եւ Եգիպտոս՝ 0,75 միլոն, իսկ մնացածը կը բաժնուի ուրիշ երկիրներու վրայ: Մինչեւ հիմա այս եօթը միլիոն թոն քարիւղը կը ղրկէին՝ Միացեալ Նահանգները 3 միլիոն թոն, Ռուսիա՝ 2 միլիոն, Ռումանիա եւ Պարսկաստան մօտաւորապէս 1 միլիոն թոն տարին:

Եթէ, Միջագետքի քարիւղի հոսումին հետեւանքով, ամերիկեան 3 միլիոն թոները անհետանան Միջերկրականէն,— որովհետեւ դժուար թէ կարենան մրցիլ փոխադրութեան սղութեան պատճառով — պիտի ունենանք, Միջերկրականի շուրջ, տարեկան 7 միլիոն սպառումին տեղ, 12 միլիոն թոնոյի մատուցում մը: Իրաք պիտի տայ 8 միլիոն, Ռուսիա 2, Ռումանիա 1, Պարսկաստան 1: Սահեղծուելիք կացութիւնը շատ տագնապալի պիտի ըլլայ, եթէ հաշուի չառնենք սպառումի մը հաւանական բարձրացումը, կամ, Իրաքի քարիւղին մրցումը ուրիշ հրապարակներու վրայ ալ, ինչ որ շատ հեշտ կերպով կարելի է, նկատի ունենալով փոխադրութեան նպաստաւոր պայմանները, ինչպէս նաեւ արդիւնաբերական նուազ ծախքերը (Իրաքի մէջ շատ աժան է աշխատաւորը): Օրական մինչեւ 1000 թոն արտադրող հորեր կան Միջագետքի մէջ, ինչ որ գնահատելի առատութիւն մըն է:

Քարիւղը, ինչպէս գիտենք, շատ կարեւոր դեր կը խաղայ անգլիական ծովային սպասարկութեան մէջ:

Միջերկրականէն դէպի Հնդկաստան ճամբուն վրայ, շատ մը տեղեր, անգլ. ծովակալութիւնը քարիւղի կայաններ շինել տուած է, իսկ Հայֆայի ընդերկրեայ ճամբով Անգլիա ապահոված կ'ըլլայ քարիւղը, նոյնիսկ այն պահուն, երբ պատերազմի մը առթն Սուէզի ջրանցքը ենթարկուի հաւանական վտանգներու:

Ինչպէս կը տեսնուի, աշխարհի հրապարակին վրայ Իրաքի քարիւղին երեւումը մեծ յեղաշրջում յառաջ պիտի բերէ քարիւղ արտադրող բոլոր երկիրներուն մէջ: Ան նախ պիտի պարտադրէ արտադրման եւ վաճառման գիներու վերաքննութիւն, հետեւաբար եւ անկում, որ չի կրնար կատարուիլ առանց մեծ զոհողութեան եւ նոյնիսկ առանց մեծ ցնցումներու:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ԼԵՒՈՆ ԱՍԼԱՆԿԻՒԼԻ

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Մ. Ը.Մ.ը շատ գովելի որոշումով մը իր «Բարձրացի՛ր, Բարձրացուր» նշանաբանով ոսկեայ շքանշան նուիրած է Թէնիսի հայ ախոյեան Լեւոն Ասլանկիւլի, որուն ի պատիւ այս երեկոյ, երեքշաբթի, թէյասեղան մը տեղի կ'ունենայ, 8 rue Jean Goujonի սրահներէն մէկուն մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախորդ վարչութիւններէն մին որոշած էր իր այդ շքանշանները նուիրել միայն անոնց, որոնք միութեան մեծ ծառայութիւն մը մատուցած են: Մեծ է թիւը անոնց որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէպ զոհողութեան ոգի եւ անձնուիրութիւն ցոյց տուած են: Եւ ատոր համար մեծ թիւով, շքանշաններ պէտք են: Ահա թէ ինչու ցարդ ոչ մէկ Հ. Մ. Ը. Մ.ական կրցած է վարձատրուիլ: Երբ կեդրոնը աւելի լաւ կազմակերպութիւն մը ստանայ, անշուշտ այդ մասին պիտի խորհի:

Իսկ ինչ կը վերաբերի Թէնիսի ախոյեան Լ. Ասլանկիւլի նուիրուած շքանշանին, պէտք է ըսել թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ ծափահարելի որոշում մըն է տուած: Մեր ախոյեանը առանց ըլլալու Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ, անուղղակիօրէն հայ մարզաշխարհին մատուցած է մեծ ծառայութիւն մը: Ի՞նչ է Հ. Մ. Ը. Մ.ի նըպատակներէն մին, մարմնակրթութիւնը իր բոլոր ձեւերով տարածել մեր ժողովուրդին մէջ, եւ Հայը ճանչցնել օտարներուն խոշտանգուածի կամ հալածուողի դրոշմէն տարբեր եւ շատ աւելի նպաստաւոր երեւոյթի մը տակ:

Լ. Ասլանկիւլ, շնորհիւ իր մեծարժէք մարզիկի հանգամանքին, երեւցած է «Թէնիս»ի բոլոր միջազգային համբաւաւոր խաղավայրերուն վրայ, սկսեալ Փարիզէն մինչեւ Ուիմպլտըն, եւ ամէն տեղ յիշել տուած իր ազգութիւնը եւ երբեք չէ քաշուած իր Հայ ըլլալը յայտնելէ: Այս յատկութիւնը դժբախտաբար ներկայիս ամէն Հայու տրուած չէ: Իբր «Թէնիս»ի շատ մեծ խաղացող մը, անիկա փայլուն կերպով պաշտպանած է հայ մարզաշխարհին պատիւը եւ իր տարած անթիւ յաղթանակներուն ցանկին մէջ կը գտնուին Լաքոսթի, Ձէրէի, Ռոճէրսի պէս հանրածանօթ պարտեալներ: Ան երբեք չէ շլացած իր մեծ յաջողութիւններէն եւ եղած է ու կը մնայ մեծ համեստ մը: Լ. Ասլանկիւլ չէ փնտռած փառքը, ոչ ալ ուզած որ իր ազգակիցները գինքը պատուեն: Անիկա տիպար մըն է իրական սփորթմէնի, այն հասկացողութեամբ որ մենք եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունինք այդ բառով, տիպար մարզիկ մը, որուն վրայ պէտք է է ձեւուած-չափուած ըլլան, եթէ կարելի ըլլան, մեր բոլոր մարզիկները:

Մենք հպարտ ենք Լ. Ասլանկիւլով, եւ կը փափաքինք որ այս գիշերուան թէյասեղանէն անիկա անիկա սփոփարար տպաւորութիւն մը կրէ եւ զգայ թէ ինք առանձին չէր երբ տասը տարիէ ի վեր Հայ անունը կը պատուէր քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ ճանչցուած ազգերու մրցավայրերուն վրայ:

Ժ. Ե.

ԾԱՆՕԹ.— Այս գիշերուան Թէյասեղանին կը հրաւիրուին բոլոր մարզասէրները: Հասցէ՝ 8, Rue Jean Goujon, Paris (15): Մասնակցութեան վճար 10 ֆր.:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien - La Croix, 85, Ա. յարկ, աջին վրայ: Մէթրօ: Belleville:

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

650,000 ՈՍԿԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ ԻՆՉՈ՞Ի ԲԱՆԻ ՉԻ ԾԱՌԱՅԵՐ

« Վազըր » դիտել կուտայ այս խըմբագրին տակ·

— Ոգելից ըմպելիներու վարչութիւնը անցեալ տարի « լիքէօր »ի գործարան մը հիմնեց: Ուրախացանք, խորհելով որ այլ եւս դուրսէն « լիքէօր » չպիտի գայ եւ ամէն մարդ միայն տեղականը պիտի գործածէ:

Մինչդեռ հիմա կ'իմանանք թէ հաշիւ չկայ այս գործին մէջ, որ այնքան ծափահարուեցաւ եւ ուրախացուց մեզ:

Այսպէս, 400,000 ոսկի դրամագլուխ յատկացուած էր Մէճիտիէ գիւղի այս գործարանին, իբրեւ շինութեան ծախք: 250,000 ոսկի ալ յատկացուած էր գործառնութեանց համար:

Գործարանը տարեկան 300—400,000 լիտր « լիքէօր » կրնայ արտադրել· մինչդեռ երկրին տարեկան սպառումը միայն 20—30,000 լիտր է: Հետեւաբար, գործարանին արտադրութենէն շատ քիչ մաս մը միայն սպառած է: Միայն բալի (փիշնէ) « լիքէօր »էն 120,000 լիտրի մթերք մը կայ: Նկատելով որ բալի տարեկան սպառումը միայն 5,000 լիտր է, կը հետեւի թէ 20—25 տարի սպասելու է, այս մթերքը սպառելու համար:

Մենաշնորհի վարչութեան 1931ի հաշուեկշիռին մէջ, « լիքէօր »ի վաճառումէն գոյացած շահը՝ ընդհանուր շահին 400էն մէկն է:

Հաշիւ եղած է որ մենաշնորհի վարչութիւնը աւելի պիտի շահէր, եթէ « լիքէօր »ը մասնաւոր հաստատութիւններու շինել տար, ալքոլը իր կողմէն տրամադրելով: Այս ձեւով, 650,000 ոսկինոց դրամագլուխ մը կապուած չէր մնար այդ գործին: Աւելորդ պաշտօնեաներ գործածելու պարագան ալ տարբեր:

Ցետոյ շատ տեսակներ կան: Այսպէս, 21 տեսակ « լիքէօր » կը պատրաստուի եւ բնականաբար իւրաքանչիւրին համար առանձին զետեղում եղած է:

Զրոյցի մը համաձայն, նախատեսուած էր պալքանեան երկիրներն ալ « լիքէօր » արտածել: Մինչդեռ տունի հաշիւը շուկային չէ յարմարած, եւ շինուած « լիքէօր »ին հազարէն մէկն անգամ կարելի չէ եղած Պալքանները արտածել:

Նոյն թերթը ուրիշ թիւով մը կը գրէ·

—Անցեալ տարի Թէքիրտաղի մէջ հիմնուած շաքարանի գործարանին համար 500,000 ոսկի ծախսուեցաւ: Արտադրուած գինին իրապէս ընտիր է, բայց արժեքինը շատ բարձր է, աւելորդ եւ « լիւքս » շինութիւններուն հետեւանքով: Այն պատճառաւ, որ մինչ դուրսը շինուած գինիին լիտրը տասը դրուշի ապրանք կ'ըլլայ, մենաշնորհի գինիին լիտրը 30 դրուշի կը բարձրանայ:

Այս պատճառով, մենաշնորհի գինին չի սպառիր: Այսպէս, երկրին մէջ տարեկան 2ուկէս միլիոն լիտր գինի կը սպառի, մինչդեռ մենաշնորհի վարչութիւնը հազիւ 200,000 լիտր կրնայ ծախել:

Երկրորդ ուշագրաւ կէտը հետեւեալն է: Թէքիրտաղի մէջ թորուելէ յետոյ, գինիները Պոլիս կը փոխադրուին եւ Մէճիտիէ գիւղի « լիքէօր »ի գործարանին նկուղին մէջ կը դրուին: Մինչդեռ եթէ նկուղը Թէքիրտաղ շինուած ըլլար, փոխադրութեան շատ մը ծախքերը չպիտի ըլլային եւ մենաշնորհի վարչութիւնն ալ վնաս չէր ըներ:

Ամէն պարագայի մէջ, մարդ խելք չի կրնար հասցնել այն ահագին տարբերութեան, որ կայ մենաշնորհի եւ մասնաւոր անձերու պատրաստած գինիներու արժեքին միջեւ: Մէկը 30, իսկ միւսը 10 դրշ·:

Մեր առած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, մենաշնորհի վարչութեան մէջ կացութիւնը քննող մասնագէտ մը սա ուշագրաւ նախադասութեամբ ամփոփած է իր կարծիքը:

— Ապրանք կայ, յաճախորդ չկայ, յաճախորդ կայ, ապրանք չկայ:

Արդարեւ, մենաշնորհի վարչութեան համաձայն « լիքէօր »ի մթերքը առ նուազն 5—10 տարի կը բաւէ երկրին: Գինին ալ այսպէս է: « Լիքէօր »ը չի ծախուիր, որովհետեւ պէտքէն աւելի է: Գինին ալ չի ծախուիր, որովհետեւ շատ սուղ է:

Նոր դրամ

Ելմտական գործավարութեան խորհրդական Ալի Րիզա պէյ յայտարարած է թէ նոր տուրքեր պիտի դրուին: Գալով նոր դրամներուն, 24 միլիոն մէկ ոսկինոց թղթադրամին 10 միլիոնը պիտի փոխանակուի արծաթ դրամով: Մնացեալն ալ հինգ ոսկինոց թղթադրամներով պիտի փոխանակուի, եւ այլեւս մէկ ոսկինոց թղթադրամ չպիտի գտնուի հրապարակին վրայ: Փոխանակումը հինգ տարիէն պիտի լրանայ:

Տակաւին ո եւ է մտադրութիւն չկայ ոսկեդրամ հրապարակ հանելու մասին:

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 25 Ապրիլ (յառաջ).— Գթութեան Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը այս տարի աւելի լայն գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ: Անկէ առաջ գրած եմ իր դասախօսութիւններուն եւ բժշկական դարմանումի (հիւանդապահուհիներ) մասին: Ունի նաեւ օտար վարժարան յաճախող աղջիկներու երկու դասընթացքներ՝ հայերէն լեզուի համար, 35 աղջիկներ անվճար ու կանոնաւոր կերպով կը սորվին մայրենի լեզուն:

Սանուց Միութիւնը Զատկի առթիւ ցուցահանդէս մը կազմակերպած էր իրենց Ակումբին մէջ: Կարճ ժամանակի ընթացքին գեղեցիկ ձեռական աշխատանքներ ցուցադրուած էին: Մեղուաջան, անաղմուկ աշխատանք մը, որ գնահատութեան արժանի է, անշուշտ:

Կիրակի, 23 ապրիլ, «Գթ. Խաչի Օր»ուան առթիւ հանդէս մը տեղի ունեցաւ: Ընդարձակ սրահը լեփ լեցուն էր ու շատեր ոտքի վրայ կը մնային: Սանուհիներու երգչախումբը երգեց պուլկարական եւ հայկական քայլերգները, նաեւ Կարմիր Խաչի երգը: Արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Մարի Գասպարեան եւ Մաալէն Պարտիզպանեան՝ Վարուժանէն ու Սիամանթոյէն: Կենդանի պատկեր մը — երկրագունդը, բաւական մեծ, որուն վրայ Կարմիր Խաչը կը թեւածէ, ու վարը փոքրեր կը հովանաւորուին:

Վիճակահանութեան դրուեցաւ թէյի ծածկոց մը՝ անձեռոցներով: Վերջին պատկերը «Հայ Գիւղը» անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծեց: Իրապէս հայ գիւղն էր՝ իր աղբիւրով, երգերով, տարազներով եւ պարերով:

Բանախօսեց ընկեր Թ. Արզումանեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

Պ Ա Հ Ա Կ Ը

1918 Թուականի գարունն էր: Կովկասէն տխուր լուրեր էին հասնում աշխարհի չորս ծագերում ցրուած Հայերի ականջին:

Ապրիլեան ահաւոր եղեռնէն յետոյ՝ քանիցս անիծակուռ Թուրքն էր նորէն վրդովում Հայի հողին, Հայի հանգիստը:

Ռուս բանակէն լքուած Կովկասը Դրդուել էր էժան յաղթանակով յղփացած Թուրքիայի ախորժակը· նա երազում էր մէկ հարուածով ոչնչացնել Հայ ժողովուրդը, հասնել Բագու, միանալ իր հաւատակիցներին· եւ յետոյ օգտուելով Ռուսաստանի քաղաքացիական կռիւներէն՝ յառաջանալ Անդրկասպից, Թուրքեստան: Եւ ինչո՞ւ չէ. միթէ՞ պատմութիւնը կարող էր մի ուրիշ անգամ եւս ստեղծել այնքան նպաստաւոր պայմաններ պանթուրանիզմի իրականացման համար, որքան ստեղծուած էին 1918 թուին:

Թուրքը շարժւում էր իր ազգային երազը իրականացնելու համար եւ նըրա առաջին զոհը պիտի լինէր հայ ժողովուրդը, հայ երկիրը:

Ու այդ օրերին ամէն մի Հայ, աշխարհի որ ծայրում էլ ապրելիս լինէր նա, ապրում էր մի սոսկալի մղձաւանջ· կարծես թէ Թուրքի սուրը պիտի իջնէր ոչ թէ Կովկասի հայութեան գլխին, այլ իր սեփական լանջին, իր սրտին:

Նիւ Եորքում, այդ բազմամիլիոն քաղաքում, առօրեայ հոգսերի մէջ խեղդուած Հայը՝ բազմամարդ, աղմկալից պողոտաներով անցնելիս՝ Հայի դէմք էր որոնում, հայեացքը նրա հայեացքին ուղղում եւ լուռ ու անխօս հարցնում. « Ի՞նչ նոր լուր, մի լաւ բանի յոյս չկա՞յ արդեօք »: Ու դիմացինի աչքերի մէջ կարդալով նոյն վիշտը, նոյն անորոշութիւնը, նոյն պատասխանի սպասումը՝ աւելի կծկւում ինքն իր մէջ եւ առաջ անցնում:

Ու մի օր լսուեց այդ լուրը, բայց ո՛չ լաւը, ո՛չ յուսատուն, այլ ահաւոր, սրտաբեկ, անհաւատալի, Կարսն ու Պաթումը Թուրքին էր յանձնուած: Ու Թուրքը՝ չյարգելով դաշնագրով հաստատած իր խօսքը՝ անակնկալ յառաջ էր շարժուել, գրաւել էր Գիւմրին (Ալեքսանդրապոլը) եւ՝ ըստ իր սովորութեան՝ աւերելով ու կոտորելով, կողոպտելով ու առեւանգելով շարժւում էր դէպ ի Հայաստանի սիրտը՝ դէպ ի Երեւան, Էջմիածին:

Կեանքին կապող մի լար էր կտրւում Հայերի հոգում, եւ նրանք իրենք իրենց զգում էին գետնէն կտրուած, անդունդների վրայ տարուբեր ահաւոր կացութեան մէջ:

Բայց մի օր, մի տաք ու պայծառ օր գետինը դղրդաց յանկարծ ու ձայն տըւեց Նիւ Եորք ապրող Հայերին: « Եկէ՛ք, եկէ՛ք, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Կոմիտէն կանչում է բոլոր Հայերին »:

Դաշնակցութեան Կոմիտէն ··· կանչում է ···

Ու բոլորի քայլերը ուղղւում են նշանակուած հաւաքավայրը· ծեր, երիտասարդ, պատանի, կին, տղամարդ: Աղմուկ չկայ· լուռ են· խօսողները բացատրում են շշուկով, կարծես մեռելատան մէջ են: Բոլորի ներսը մի տանջող յոյզ կայ, մի այրող կրակ· « Ի՞նչ ··· արդեօք ի՞նչ »:

Վայրկեանները ժամեր են թւում· յուզումն աւելանում է· « Ցայտնեցէ՛ք, ասացէ՛ք վերջապէս, ի՞նչ, ի՞նչ » ···

Ու ահա մէկը՝ Արսէն Միքայէլեան, յուզուած է, գունաթափ, դողում են ձեռները, որոնց մէկի մէջ մի ճերմակ թուղթ է թպրտում, բռնուած աղաւնու նման· սակայն աչքերը կայծեր են ճառագայթում: Հեւասպառ մի լռութիւն ու հայեացքների մի կանչ, « Ի՞նչ, ի՞նչ, սա՛ վերջապէս, մի՛ տանջէ· Երեւա՞նն ալ, Էջմիածի՞նն ալ. հայ վերջին խարի՞սխն ալ »:

Ու յանկարծ մի ձայն՝ հնչած կարծես ոչ թէ մարդկային կրծքէ, այլ երկրի ընդերքներէն· ււեսում է.

— « Հեռագիր: Սարտարապատի տակ Հայերը ջարդել են Թուրք բանակը· յաղթական են Հայերը եւ ճանաչուած է Հայաստանի անկախութիւնը: Ա՛լ ազա՛տ է Հայաստան » ···

Այսպէս ասաց Արսէն Միքայէլեան, թէ մի այլ կերպ, ո՞վ կարող է յիշել, ի՞նչ կարիք կայ յիշելու: Կարեւորն այս էր, որ Հայերը ջարդել են Թուրքերին, որ Հայը յաղթական է, ու Հայաստանը ազա՛տ: Ծափերի որոտը թնդացնում է սրահը·

— Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ հայ զօրքը, կեցցէ՛ ազատ Հայաստան ···

Ու զանգուածը շարժւում է· ծանօթ, անծանօթ գրկւում են, համբուրւում· պարում, թռչկոտում·

— Հաւատա՞լ, հաւատա՞լ· Հայը յաղթակա՞ն, հայ զօ՞րք, ազատ Հայաստա՞ն· հաւատա՞լ ···

Բայց ի՞նչպէս չհաւատալ, երբ ասողը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչն է, Արսէն Միքայէլեանը· ի՞նչպէս չհաւատալ, երբ հայ ցեղի անմահութեան հաւատքն ապրում է ամէն մի Հայի հոգու խորունկ ծալքերում: Ի՞նչպէս չհաւատալ, ինչո՞ւ չհաւատալ· ի՛նչ գեղեցիկ, ի՛նչ վսեմ խօսք, դարեր շարունակ ըղձացուած, սպասուած պատգամ՝

— Ազա՛տ Հայաստան ···

Ու յանկարծ երիտասարդների եւ տարիքաւորների մի խմբակ շրջապատում է դաշնակցական ղեկավարներին:

— Կամաւոր արձանագրեցէ՛ք, Հայաստա՛ն կ'ուզենք երթալ: Ան հիմա մարդու, կռուողի պէտք ունի: Ի՞նչ պիտի ընենք հոս, դրասենի պէս աշխատելէն բաց ի ուրիշ ի՞նչ ունինք: Ազատ հայրենիք մը ունինք· հոն կ'ուզենք երթալ, հո՛ն կ'ուզենք ապրիլ, հո՛ն կ'ուզենք աշխատիլ: Կամաւոր գրէ՛ք· Երկիր կ'ուզենք երթալ:

— Ե՛ս ալ, ե՛ս ալ, ե՛ս ալ ···

Ու մէկը մէկէն ոգեւորուելով, մէկը մէկին հետեւելով բազմանում են Հայաստան երթալ փափաքողները:

— Դո՞ւն ալ կամաւոր կ'արձանագրուիս, Գուրգէն:

Մի ծերունի էր, որ դարձաւ մի պատանու:

— Այո՛, Պետրոս աղա, ես ալ կը փափաքիմ, բայց առանց ծնողներուս կամքն առնելու չեմ ուզեր արձանագրուիլ:

— Հայրիկդ հոս էր· ես տեսայ զինքը· ուրախութենէն գլխարկը օդին մէջ կը նետէր եւ « կեցցէ՛ Հայաստան » կը պոռար:

— Ի հարկէ հոս պիտի ըլլար· ան չէր կրնար գործին կենալ սանկ օր մը:

ԷԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ *այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին* «Café Samaritaine»*ի սրճարանին ներքնայարկը՝ կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ՝ Նիւթ՝* Բ. եւ Գ. Միջազգայինի ներկայ փոխ - յարաբերութիւնը: *Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:*

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը յառաջիկայ Ջորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

—o—o—

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սիամանթօ - Վարուժան Գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը *8.30*ին: Ստացած ենք նոր գիրքեր: Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու:

«Հ Ա Մ Ա Զ Գ Ա Յ Ի Ն» Ընկերութեան ժողովը այս երեկոյ, Երեքշաբթի, ժամը 8.30ին, **Mutualité***ի* **L** *սրահին մէջ: կը նախագահէ Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Տօքթ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ:*

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆի

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **YVONNE CURY***ի (Դաշնակահարուհի)*

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Maison Gaveau - Salle des Quatuors*ի* ՄԷՋ

45, Rue La Boëtie. **Métro: Miromesnil**

Տոմսերու գիները են. — 5, 10, 15, 25 փրանք

Կը ծախուին՝ **Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie,** Հրանտ – Սամուէլի Գրատունը, **51, Rue Monsieur-le-Prince** եւ *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրատունը, **17, Rue Damesme :**

ՄՕՏ ՕՐԷՆ
ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, Ֆլորիայի մէջ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյէն Տէր եւ Տիկ. Արսէն Պօյաճեան, փոքրիկն Խաչատուրի մկրտութեան առթիւ կը նուիրեն Կրթասիրացի Ռէնսիի որբանոցին, Փարիզի Աղքատախնամին, Կ. Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղին նոր բացած Բուժարանին 50ական ֆրանք: Ստանալ ցառաջի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վերժին Թորոսեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Գրիգոր Չիչէքեան (կամ Չիչէք): Իմացնել իր հօրաքրոջ՝ Verginie Truja, Via Principe Amedeo N. 8. IIo. Piano, x Bari (Italia).

— Կը փնտռուի Աֆիոն Գարահիսարցի Սահակ Չիլինկիրեան եւ իր կինը՝ Հռիփսիմէ, որոնք 4-5 ամիս առաջ կը բնակէին Լիոնի Մարշէին մօտ: Իմացնել իրենց աղջկան՝ Տիկ. Մարիամ Թօփուզըղեանի, 4, rue Blanqui, *Փարիզ (13):*

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Անկէնի Օժանդակ Օրիորդներու Միութեան կողմէ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ Զօրավար ՊՐԷՄՈՆԻ

(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԿԻԼԻԿԻՈՅ)

14 *Մայիս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը* **15***էն* **22**

MAC-MAHON*ի շքեղ սրահներուն մէջ*

29, Avenue Mac-Mahon (Etoile)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի Vedette Mlle MARGUI. *եւ վեց տաղանդաւոր փոքր արուեստագէտներ* (Théatre du Bon Petit Diable*էն*), *առաջնորդութեամբ* Mr. JOE BRIDJE*ի:*

Արժանթինեան Օրքէսդր ներկայութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մաէսթրօ՝ PIZZRRO*ի*

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ: *ՄՈՒՏՔ՝* **15** *ՖՐԱՆՔ*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

«ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ *ՅԱՌԱՋ*»

1.- ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գ ի ն՝ 15 *ֆ ր ա ն ք*

—o—o—

2.- ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գ ի ն՝ 10 *ֆ ր ա ն ք*

Դիմել *ՅԱՌԱՋ*ի, **17, Rue Damesme, PARIS**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

— Ո՛չ ոք.այդ կողմէն վտանգ չկայ. եթէ ձեր ապահովութիւնը կախուած է գաղտնապահութենէն, այն ատեն համբերատար կրնանք ըլլալ բոլորս ալ:

—Այս կարգադրութիւնները գրաւո՞ր են, հարցուց նախարարը:

— Ո՛չ, պարոն. ո՛չ մէկ բան չէ գրուած. մեր ծրագիրները կարգադրուած եւ հաղորդուած են բերանացի. նոյն իսկ վարչապետը չի գիտեր:

Սըր Ֆիլիփ սփոփանքի հառաչ մը արձակեց.

— Ուրեմն ամէն բան կարգին է, ըսաւ նախարարը, երբ ոստիկանը մեկնելու կը պատրաստուէր:

— Պէտք է երթամ տեսնեմ ոստիկանապետը. կէս ժամ միայն պիտի հեռանամ ձեզմէ. գրասենեակը մնացէք եւ դուրս մի ելլէք:

Սըր Ֆիլիփ հետեւեցաւ ոստիկանին մինչեւ նախասենեակը, ուր նստած էր իր քարտուղարը՝ Հէմիլթըն:

— Անհանգիստ բան մը ունիմ քանի օր է ի վեր, ըսաւ ոստիկանը երբ վերարկուն կը հագնէր. ինծի այնպէս կը թուի թէ մէկը կը հետեւի իմ քայլերուս. ատոր համար ինքնաշարժով կը պտտիմ. չեն կրնար ետեւէս գալ առանց ուշադրութիւն գրաւելու:

Ոստիկանը դրպանէն հանեց օղանաւորդակի ակնոց մը, աչքերուն դրաւ զայն ու խնդաց:

— Ծպտումս այսքան է միայն, Սըր Ֆիլիփ, շարունակեց ոստիկանը ամօթով. քանըհինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամն է որ կը ծպտուիմ այսպէս, անճարակ գաղտնի ոստիկաններուն նման:

Ցայմըթհի մեկնումէն յետոյ, արտաքին նախարարը վերադարձաւ իր գրասենեակը:

Չէր ուզեր առանձին մնալ. կը վախնար: Քանի չափ ոստիկաններ կային շէնքին մէջ, եւ սակայն անոնց ներկայութիւնն իսկ չկրցաւ փարատել առանձնութեան սարսափը: Չորս Արդարներու սպառնալիքը իր հետն էր անդադար. ամենափոքր աղմուկն անգամ կը ջղայնացնէր զինքը: Գրիչը ձեռքին մէջ, սկսաւ բաներ մը գրել թուղթի կտորի մը վրայ. չափազանց յուզուեցաւ երբ նշմարեց որ իր մատները բնազդաբար կը գրէին չորս թիւը թուղթին վրայ:

Կ'արժէ՞ր զբաղիլ այդ օրինագծով. պէտք կա՞ր այդ զոհողութեան. այդքան անհրաժե՞շտ էր այս օրէնքը, արդարացնելու համար վտանգը որուն ենթարկուած էր ինք:

Այս հարցումները ըրաւ նախարարը ինքնիրեն. — Ի՛նչ զոհողութիւն, ի՛նչ վտանգ:

— Տարօրինակ բան. կարծես թէ հետեւանքն ալ անպատճառ պիտի պատահի, փսփսաց նախարարը մէկ կողմ նետելով գրիչը. ո՛չ մէկ ապահովութիւն կայ թէ իրենց խօսքը պիտի պահեն եւ յետոյ արդէն անկարելի է ...

Դուռը զարնուեցաւ:

— Ի՛նչ չուտ վերադարձար, ըսաւ նախարարը, խօսքը ուղղելով ոստիկանին:

Գաղտնի ոստիկանը պեխերը սրբեց խնամքով եւ գրպանէն հանեց կապոյտ պահարան մը:

— Խորհեցայ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլայ եթէ այս նամակը ձգեմ ձեր քովը, ըսաւ. ու յետոյ կամացուկ մը շարունակեց: Մեկնելէս ետքը միտքս ինկաւ. արկածներ միշտ կրնան պատահիլ, չէ՞ ...

Նախարարը վերցուց պահարանը:

— Ի՞նչ է ասիկա:

— Շատ խոշոր աղէտ մը կ'ըլլայ ինծի համար, եթէ իմ գրպանէս գտնեն այդ թուղթը, պատասխանեց ոստիկանը եւ ուզեց մեկնիլ:

— Ի՞նչ կրնամ ընել զայն:

— Շատ երախտապարտ պիտի ըլլայի ձեզի, եթէ հաճէիք ձեր դարակին մէջ պահել զայն մինչեւ վերադարձս:

Ոստիկանը անցաւ նախասենեակը. գոցեց դուռը, բարեւեց գրասենեակին դուրսը սպասող գաղտնի ոստիկանը եւ ուղղուեցաւ դէպ ի ինքնաշարժը:

Սըր Ֆիլիփ չուարած՝ նայեցաւ պահարանին որուն վրայ տեսաւ հետեւեալ բառերը. — Գաղտնի. Բաժին Ա., Ոճիրներու Քննութեանց Գրասենեակ, Ոստիկանութեան Ընդհանուր Տեսչութիւն:

— Գաղտնի տեղեկագիր մը ըլլալու է, մտածեց Սըր Ֆիլիփ եւ բարկացած՝ ենթադրեց պահ մը որ այդ պահարանին մէջ կրնան գտնուիլ իր ապահովութեան համար ձեռք առնուած միջոցներուն մանրամասնութիւնները: Իսկապէս ճիշդ էր այդ ենթադրութիւնը. այդ թուղթին մէջն էին զինքը հետաքրքրող տեղեկութիւնները:

Նախարարը նետեց պահարանը դարակին մէջ ու իր առջեւ քաշեց կարգ մը պաշտօնական նամակներ եւ թուղթեր: Օրինագծին պատճէններն էին այս վերջինները:

Համառօտ էր օրինագիծը: Քանի մը յօդուածներով, պարզուած էր անոր նպատակը նախարանին մէջ: Վախ չկար թէ անիկա պիտի քուէարկուէր յաջորդ օրն իսկ. ապահովուած էր կառավարութեան մեծամասնութիւնը:

Կարեւոր անձնաւորութիւններ Լոնտոն կանչուած եւ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին կառավարութեան ատենապետութեան հեղինակութիւնը ամրապնդելու եւ ամէնուն ուշադրութիւնը օրինագծին վրայ կեդրոնացնելու համար:

Աջ ու ձախ եղած խնդրանքներէն ու սպառնալիքներէն անկախաբար սակայն, հետաքրքրութեան գագաթնակէտը կատարած էր դլխաւոր դեր մը, որովհետեւ խորհրդարանի անդամներէն շատերը, ընդդիմադիր կամ ոչ, Լոնտոն կը շտապէին, ներկայ գտնուելու համար դէպքի մը որ պատմական ըլլալով հանդերձ, կրնար ողբերգութեամբ վերջանալ:

Սըր Ֆիլիփ կը խաղար ձեռքին մէջ բռնած թուղթերով ու կը մտածէր յարձակումի ձեւին մասին, քանի որ ողբերգութիւնը պատահէր կամ ոչ օրինագիծը սահմանուած էր յառաջ բերելու հսկայ փոթորիկ մը խորհրդարանին մէջ: Հոետոր էր Սըր Ֆիլիփ ու պատրաստաբան. շատ վարպետ վիճաբանող մը որ կը հարուածէր ու կը խայթէր միանգամայն:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՅԻՍ 1933

3 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2178

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

—o—o—

Լացէ՛ք, լացէ՛ք, դուք բոլորդ որ սպաննուեցաք չարաչար, 1915ի գարունէն մինչեւ աշուն, մինչեւ 1916 եւ 1917, « օսմանեան պատմութեան մէջ անգամ չտեսնուած » սարսափներով։

Դուք որ ջարդուեցաք խումբ – խումբ իրարու կապուած, բիրերով, կացինով, բրիչով, հրացանի բուներով, դաշոյնով, քարերով, կախաղանով, խեղդկապով։ Կամ՝ ոտքերուն պայտեր գամուած մորթուելով, եկեղեցիներու եւ գոմերու մէջ հրկիզուելով, ողջ – ողջ թաղուելով կամ խմբովին գետը նետուելով։

Լացէ՛ք դուք ալ, մայրեր եւ քոյրեր, որ հարիւր հազարներով ղոհուեցաք բարբարոսներու վաւաշոտ, անասնական, գազանային կիրքերուն, ձեր իսկ տուներուն մէջ, կամ ճամբաներուն վրայ, 40 — 60 օր ման գալով սար ու ձոր, կամ քշուելով դէպ ի անապատ, կանոցներն ու հարէմները եւ կամ, յուսահատ, գետը նետուելով։

Եւ դուք, ծծկեր երեխաներ, որ սնտուկներու մէջ թխմուած, սրբրուած, կափարիչներով գամուած՝ ծովը նետուեցաք։

Ու վերջապէս դուք, մանուկներ եւ պատանիներ որ, իբրեւ փղուան սաղմեր, մորթուեցաք ձեր հարազատներուն հետ, կամ քշուեցաք զօրանոցներն ու « մէտրէսէ »ները, ծառայելու համար Թուրքին եւ Թրքութեան։

Լացէ՛ք, որովհետեւ ... այս ժողովուրդը մոռցե՞ր է ձեզ։

Ձեր յիշատակի տօնն անգամ տաղտուկի մը տպաւորութիւնը կը գործէ, մէկ տարիէն միւսը։ Նոյն իսկ այս ազատ պողոտաներուն վրայ ...

Եւ թող ձեր լացն ու անէծքը հնչեն աւելի ուժգին, քան այն պահուն երբ անարդ եւ արիւնածարաւ թշնամին իր տապարը կ'իջեցնէր ձեր գլխուն։

Որովհետեւ, ահաւասիկ ձեր իսկ հարազատներն են — ողջ մնացողները — որ ժում մը աղօթքը, մէկ ժամուան յարգանքի պարտականութիւնն անգամ չատ կը տեսնեն։

Անոնք յիսուն տարի, հարիւր տարի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կը կատարեն ո եւ է ջոջի, ազնուաշուք տիկնոջ մը յիշատակին, ժամասէր կամ բարեսէր « սարաֆ »ի մը համար, բայց ...

— Ապրիլ Տասնըմէ՞կ ... ձգէ Աստուծոյ սիրես, եղած – գացած բան է, քանի՞ տարի պիտի պահենք։

X

Եւ այսպէս է որ, Լոնտոնէն Լիոն եւ մինչեւ Աթէնք ու Սելանիկ, տրտունջներ կը լսուին, տխրող անըմբռնելի, անբարոյական մեղկութեան առթիւ։

Տակաւին լուր չունինք միւս գաղութներէն։ Բայց, անվիճելի է մէկ բան, — քանի կ'անցնին տարիները, այնքան վրայ – ձգոց կերպարանք մը կը ստանայ Ապրիլեան սգահանդէսը։

Այսինքն, կամաց – կամաց կը մոռցուի թէ կիսուեցանք, մէկ միլիոն մարդ կորսնցուցինք քստմնելի պայմաններու մէջ։

Մինչդեռ հզօրները, յաղթական թէ պարտեալ, ամէն տարի հանդիսաւորապէս կը կատարեն պատերազմի մեռելոցը — Նոյեմբեր 11 — մենք արդէն պատմութեան յանձներ ենք մեր մէկ միլիոնը։ Կը զլանանք նոյն իսկ պզտիկ մը խունկ՝ անոնց յիշատակին։

Ի՞նչպէս չգոչել, հայ բանաստեղծին հետ․

Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ո՛հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ ...

Կամ, ի՞նչպէս չձայնակցիլ յաղթական հրամանատարին.

— Ժողովուրդները կորսուելու դատապարտուած են այն ատեն միայն երբ կը կորսնցնեն իրենց յիշողութիւնը։

Փա՛ռք տանք նորէն, որ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը, Զօմը — Ապրիլեան սերունդ — ուխտեր է բախտին չձգել Ապրիլ Տասնըմէկը, ամէն տարի եւ ամէն ուր որ կը հասնին իր թեւերը։

Այլապէս — պիտի կրնայի՞ք երեւակայել ողբերգութիւնը, առանց ջղային սարսուռ մը անցընելու։

Մնաց որ, պէտք չունինք երեւակայութեան ճիգ մը փորձելու։

Լոնտոնի գաղութը — 750 հոգի — ունի կոկիկ համբանք մը երիտասարդներու եւ դրոց – բրոցներու․ բայց չունի Զօմ։ Եւ այս տարի միայն յիշեց Ապրիլ Տասնըմէկը։ Բոլորովին պատահաբար։ Մանչէսթըր — լուր ունեցողը թող պատմէ։ Պրիւսէլ քանի մը տարի Ապրիլ Տասնըմէկ տօնեց եւ կեցաւ։ Ձանձրացա՞ւ։

Ուրիշ ամէն պարտականութիւն մէկդի դնելով, այս մէկ հատիկ Մեռելոցը ինչո՞վ կը խանգարէ այս կամ այն գաղութին հանգիստը։

Ինչո՞վ կ'արդարանայ այս քարացումը։

Ամէն տեղ ալ ունինք ունեւորներու, մտաւորականներու եւ ոսլոնականներու դասակարգ մը — պատկառելի բազմութիւն մը — որ չի հետաքրքրուիր հայկական ո՛ր եւ է հանդէսով։ Կամ կը փայլի միայն պարահանդէսներու, գինարբուքներու եւ թէյասեղաններու մէջ։

Եւ սակայն, դարձեալ ամէն տեղ ունինք երիտասարդութիւն։ Եթէ տարէցները կ'անճրկին, ի՞նչ կը բանի երիտասարդութիւնը։

Այս ճամբան, ընկերներ եւ երիտասարդներ, ինքնասպանութեան կէս ճամբան է։

Ժողովուրդ մը որ յարգանք չունի իր սովորական մեռելներու մասին, կը համարուի վայրենի։

Իսկ ի՞նչպէս պէտք է որակել այն բազմութիւնները, որ մոռացութեան կուտան մինչեւ իսկ աշխարհասասան ջարդի մը զոհերը։

Եթէ թիւը, մէկ միլիոնը բան չի խօսիր, զոհերուն ոչնչացման պատմութիւնը, այդ անասելի զարհուրա՞նքն ալ կորսնցուցեր է իր ուժը։

Շ․

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՅԻՍ 1Ի ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէր կը պարզէ իր քառամեայ ծրագիրը

—o—o—

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մայիս 1ը արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ « ազգային աշխատանքի օր »։ Աննախընթաց էր մանաւորապէս Պերլինի ցոյցը, որուն ներկայ էին 1,300,000 հանդիսականներ, առանց հաշուելու հեռուէն դիտող բազմութիւնները։ Աթոռներ վարձուած էին մինչեւ 120 ֆրանքի։ Լուսթկարթընի մէջ, առտուան ժամը 9ին համախմբուած էին 120,000 դպրոցականներ։

Հանդիսավայրին մէջ տեղաւորուած էին երկու հարիւր ձայնարձակներ, որոնց շնորհիւ ճառերն ու երգերը կը լսուէին ամբողջ երկրին մէջ։

Առաջին անգամ խօսք առաւ Պ. Կէօպէլս, ազգային պրոպագանտի նախարարը, խօսքն ուղղելով երիտասարդութեան եւ պահանջելով աշխատանք, հաց, պատիւ եւ ապրելու տեղ (իր տեղը արեւուն տակ, ինչպէս կ'ըսէր Վիլհէլմ Բ.)։ Ցետոյ յայտարարեց.

— Այսօր գերման ժողովուրդը կը պատուէ աշխատանքը, իր բոլոր դասակարգերով եւ արհեստներով։ Ասկէ առաջ, գնդացիրները կը ճարճատէին եւ կուսակցական պայքարներու ատելութեան երգերը կը թնդային Մայիս 1ին։ Բայց այսօր, Հիթլէրի կառավարութեան առաջին տարուան առաջին Մայիս 1ին, ամբողջ ժողովուրդը կը միանայ, միաձայնութեամբ ճանչնալով գերման պետութիւնը, ժողովուրդը եւ ազգը։ Կառավարութիւնը ինքն էր որ հրամայեց դադրեցնել ամէն աշխատանք՝ գերման ազգի այս տօնին օրը․ կառավարութիւնն է որ հրաւիրեց բոլոր Գերմանացիները՝ համախմբուիլ ազգային յեղափոխութեան դրօշներուն տակ, եւ հաստատեց բովանդակ աշխարհի առջեւ թէ Գերմանիան արթնցած է իր տենդի երազներէն, թէ ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը միացած են, թէ Գերմանիոյ վերեւ ծածանող դրօշները այլ եւս խորհրդանշանները չեն կառավարական դասու մը որ խորթ է ո՛չ ժողովուրդին ո՛չ երկրին, այլ խորհրդանշանը ամբողջ գերման ազգին ազատութեան։ Վերջացած է դասակարգային պայքարը։ Ազատական – դրամատիրական պետութեան փլատակներուն վրայ կը բարձրանայ ժողովրդական, հասարակութեան մը գաղափարը ... Մենք կ'ուզենք վերջ տալ յոռետեսութեան եւ յաղթել մեր ծանր ճակատագրին։

Ցետոյ խօսեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկ, աւելի չափաւոր շեշտով մը.

— Երիտասարդներ դպրոցներու, համալսարաններու, արհեստանոցներու, դուք եկած էք այստեղ մեծարելու աշխատանքը, բանուորին պատիւը։ Բայց յիշեցէք նաեւ ճակատագիրը այն միլիոնաւոր հայրենակիցներուն զորս տնտեսական տագնապը զրկած է աշխատանքէ։ Կառավարութեան մեծագոյն հոգն է աշխատանք եւ հաց ճարել անոնց։ Գալով ձեզի, երիտասարդնե՛ր, զաւակները ձեռքի եւ մտքի աշխատաւորներու, դուք Գերմանիոյ ապագան էք։ Եւ մի մոռնաք թէ միայն կարգապահութիւնը եւ զոհողութիւնը — այնպէս ինչպէս կը տիրէր գերմանական բանակին մէջ — կրնան արժանի դարձնել ձեզ այն պարտականութեան որ կը սպասէ ձեզի։ Հրամայելու արժանի է ան որ գիտէ հնազանդիլ։

ՀԻԹԼԵՐԻ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վարչապետը, Հիթլէր, խօսեցաւ իրիկուան ժամը ութին։ Կը սպասուէր որ լայնօրէն պարզէ իր քառամեայ ծրագիրը, ինչպէս խոստացած էր․ բայց Հիթլէր գոհացաւ ընդհանուր խօսքերով։ Ամէն պարագայի մէջ, մեծ նորութիւններ չկային իր խօսքերուն մէջ։

Պարզելէ յետոյ տնտեսական տագնապին դառնութիւնները, Հիթլէր յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը խրատուած է անցեալէն, եւ կը ձգտի մօտեցնել բոլոր Գերմանացիները, մերժելով « դասակարգային պայքարի յիմարութիւնը եւ պատուելով աշխատանքն ու աշխատաւորը։ Պետութեան մը բարիքը կախում չունի կառավարութեան մը կամ դասակարգի մը գործունէութենէն, ոչ ալ մասնաւոր ուշիմութենէն, այլ բոլորին գործակցութենէն »։

Վարչապետը այստեղ փառաբանեց բանուորն ու գիւղացին եւ բացագանչեց.

— Գերմա՛ն ժողովուրդ, հզօր ես՝ երբ կը միանաս․ ուժեղ ես, եթէ հրաժարիս դասակարգային պայքարէն։

Ցետոյ փառաբանելով ձեռական աշխատանքը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի հսկէ որ ամէն Գերմանացի իր կեանքին մէջ գոնէ մէկ անգամ ծանօթանայ ձեռական աշխատանքին։

Այնուհետեւ պարզեց իր ծրագիրը, որ կը պարունակէ հետեւեալ կէտերը.—

1) Պարտաւորիչ աշխատանք պիտի հաստատուի բոլորին համար։

2) Տնտեսական գործերու մէջ, նկատի չպիտի առնուի մեծամասնութեանց կարծիքը, ինչպէս կ'ըլլայ խորհրդարաններու մէջ։ « Մեծամասնութիւնները կը ներկայացնեն տգիտութիւն, տկարութիւն եւ վատութիւն »։

3) Ազգային տնտեսութիւնը նոր կանոնագրի մը պիտի ենթարկուի։

4) Պիտի փրկուին գիւղացին եւ իր շահերը։

5) Գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար, պիտի քաջալերուին անհատական նախաձեռնութիւնները։ Ամէն Գերմանացի պարտաւոր է իր հասութեամբ աշխատանք ճարել գործազուրկին։ Պիտի կատարուին նաեւ հանրօգուտ շինութիւններ։

6) Պիտի զեղչուին փոխառութեանց տոկոսները։

7) Հոգ պիտի տարուի գերմանական արտադրութեանց տարածման։

Աւելի մեծ ուշադրութիւն պատճառեցին Հիթլէրի այն խօսքերը որ կը վերաբերէին արտաքին քաղաքականութեան։

— Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց աշխարհը մեզի դէմ կը դառնայ ... Ան չի ճանչնար ոչ մեր ապրելու, ոչ ալ մեր հայրենիքը պաշտպանելու իրաւունքը։ Մենք մինչեւ վերջը պիտի շարունակենք պահանջել իրաւունքներու հաւասարութիւն։ Գերման ժողովուրդը սթափած է։ Ամէն պարագայի մէջ, այլ եւս երբեք չպիտի ծռենք մեր մէջքը։ Այլ եւս չպիտի կրնան նուաստացնել մեզ։ Օտարականը այլ եւս պէտք չէ իր յոյսը դնէ դաշնագիրներու վրայ։ Մենք չենք պահանջեր Ամենակալէն որ ազատէ մեզ, բայց երբ իր առջեւ ելլենք, պիտի կրնանք ըսել․ — « Տէ՛ր, մենք ազատուած ենք »։

Կէս գիշերէն յետոյ կրակոտ ճառ մըն ալ խօսեցաւ Պ. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, պանծացնելով գերմանական աշխատանքը, կարգապահութիւնը եւ եղբայրակցութիւնը։ Շեշտելէ յետոյ թէ կառավարութիւնը վճռած է օգնել աշխատաւորներուն, առանց արհեստի եւ դասակարգի խտրութեան, վարչապետը բացագանչեց.

— Փողոցի խղճամիտ աւելածու մը աւելի արժանիք ունի քան նախարար մը որ չի կատարեր իր պարտականութիւնը։

Աշխատանքի տօնը Փարիզէն մինչեւ Մոսկուա

Փարիզի մէջ խաղաղ անցաւ Մայիս 1ի տօնը, բուն քաղաքին մէջ արգիլուած ըլլալով ո՛ր եւ է ցոյց։ Մեծագոյն տօնը կատարուեցաւ Վէնսէնի անտառին մէջ, ուր ճառեր խօսուեցան եւ յեղափոխական երգեր երգուեցան։ Քաղքենի թերթերը 10,000 կը հաշուեն ցուցարարներուն թիւը, իսկ աշխատաւորական թերթերը՝ շատ աւելի։ Տօնակատարութենէն յետոյ, ցուցարարները ուզեցին թափօր կազմել եւ քաղաք իջնել, առաջնորդութեամբ Մարսէլ Քաշէնի։ Ոստիկանութիւնը ընդդիմացաւ եւ բաւական ծանր ընդհարումներ պատահեցան։ Վիրաւորուեցան 46 ոստիկաններ եւ բազմաթիւ բանուորներ։

Երկու ինքնաշարժ կառքեր կրակի տրուեցան, համակերպած չըլլալով աշխատանքը դադրեցնելու հրամանին։

Ներքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ Սէնի նահանգին մէջ 360,000 պաշտօնեաներէ եւ բանուորներէ միայն 5500 հոգի աշխատանքի չէին գացած։

Նիւ Եորքի մէջ, 5000 համայնավարները խոշոր ցոյց մը կատարեցին, փողոցէ փողոց պտտցնելով վիթխարի վիշապ մը որ կը ներկայացնէր պատերազմը։ Ընկերվարականներն ալ ցոյց մը կատարեցին, ծաղր ու ծանակի ենթարկելով Հիթլէրը եւ ֆաշականութիւնը։

Լոնտոնի մէջ, միակ նորութիւնն եղաւ թափոր մը՝ Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքին դէմ։ Թափօրին առջեւէն կը տանէին հսկայ խամաճիկ մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ. — « Մսագործ Հիթլէր »։

Վիեննայի մէջ, քաղաքին կեդրոնական մասը պաշարման տակ առնուած էր։ Վեց հազար զինուորներ եւ ոստիկաններ զէնք բռնած էին գնդացիրներով։

Պուլկարիոյ մէջ, ոստիկանութիւնը, արգիլած էր բոլոր ցոյցերը։ Այսուհանդերձ, խռովութիւններ ծագեցան։

Թօքիոյի մէջ (Ճափոն), դէպքի մը հետեւանքով ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հազարի չափ համայնավարներ եւ ցուցարարներ։

Մոսկուայի մէջ, աշխատանքի տօնը կատարուեցաւ դղրդալից ցոյցերով, ինչպէս ամէն տարի։ Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին օրեր առաջ։ Աւելի քան 350 օդանաւեր խումբերու բաժնուած՝ սաւառնեցան Լէնինի դամբարանին վրայ։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ մեծ զօրահանդէս մը, որուն կը մասնակցէին 50,000 զինուորներ եւ 300 հրասայլեր։ Ներկայ էին օտար զինուորական կցորդները եւ դիւանագիտական ներկայացուցիչները, բաց ի անգլիականէն։ Այս առթիւ, նորագիր զինուորները թափօր կազմելով, հանդիսաւորապէս երդում ըրին պաշտպանել Խորհրդային Միութիւնը եւ համաշխարհային յեղափոխութեան դատը։ Ցետոյ թնդանօթի հարիւր հարուածներ արձակուեցան Կրեմլինի բարձունքէն։ Օրուան գլխաւոր ճառախօսն էր Պ. Վորոշիլով, պատերազմական գործավարը, որ չափաւոր ճառ մը խօսեցաւ։

Անգլեւպարսիկ համաձայնութիւնը

Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է պարսկական կառավարութեան եւ Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան միջեւ։ Պայմանագիրը ստորագրուեցաւ Ապրիլ 30ին։ Պայմանները գաղտնի կը պահուին, մինչեւ որ վաւերացուին խորհրդարանին կողմէ։ Թէհրանի թերթերը կը հաստատեն թէ անգլիական ընկերութիւնը չորս ոսկի շիլլին պիտի ստանայ քարիւղի իւրաքանչիւր թոնէն, պայմանաւ որ տարեկան արտադրութիւնը հինգ միլիոն թոնէն պակաս չըլլայ։ Միեւնոյն ատեն ընկերութիւնը պիտի վճարէ երկու միլիոն սթերլին (ոսկեդրամ), ի հաշիւ յետնեալ պարտքերու, եւ փոխարէն իր մենաշնորհը պիտի երկարաձգուի երեսուն տարի։

Անգլ. ընկերութեան տնօրէնը Պաղտատ մեկնեցաւ օդանաւով, Լոնտոն վերադառնալու համար։

« Տէյլի Հէրըլտ » կը գրէ թէ՝ բարեկամութեան, առեւտուրի եւ ոչ – յարձակման դաշնագիր մը պիտի կնքուի Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ։ Պարսիկ նախարար մը Լոնտոն պիտի գայ, բանակցելու համար։ Այս պայմանագրով, Անգլիա կ'ուզէ ապահովել նաեւ դիւանագիտական գործակցութիւն, դիւրութիւններ՝ անգլիական օդանաւորդութեան համար եւ գործակցութիւն՝ Պարսից ծոցի հսկողութեան համար։ Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը կը կարծէ թէ այս դաշնագիրը ուղղուած է Խ. Միութեան դէմ։

Նոր խստութիւններ Ռուսիոյ մէջ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐ՝ ԱՆՑԱԳՐՈՎ

Պ. Մոլոտով, գործավարներու խորհուրդին նախագահը, նոր հրամանագիր մը հրատարակեց։

Անցեալ դեկտեմբերին եւ յունուարին հաստատուած անցագիրներու կանոնագիրը միայն չորս – հինգ շրջաններ կը նշանակէր, ուր սահմանափակուած էր բնակութիւնը․ իսկ նոր ցանկը կը ներկայացնէ անսահման տարածութիւն մը, — 62 մղոնի շրջագիծ մը՝ ամբողջ արեւմտեան սահմանին վրայ, 62 մղոն՝ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի շուրջը եւ 31 մղոն՝ Խարքովի շուրջը։ Միւս արգիլուած քաղաքներն են, իրենց շրջաններով, — Օտեսա, Քիեւ, Ռոստով՝ Տոնի վրայ, Ստալինկրատ, Բագու, Կորքի (Նիժնի Նովկորոտ), Վլատիվոստոք, Խապարովսք եւ ուրիշ Ծայր. արեւելեան քաղաքներ, ինչպէս եւ Սեւաստոպոլ, Մակնիտոկորսկ, Չէլիապինսկ, Սվերտլովսք, Կրոզնի եւ Տնիպրոպետրովսկ։

Ոչ ոք պիտի կրնայ բնակիլ այս քաղաքներէն եւ շրջաններէն մէկն ու մէկը, առանց Չեկայի անցագրին։ Եթէ Չեկան մերժէ անցագիր տալ, խնդրարկուն պարտաւոր է հինգ օրուան մէջ հեռանալ իր բնակած վայրէն։ Ուրիշ քաղաքներու եւ ճարտարարուեստական կեդրոններու համար պիտի տրուին երկրորդ կարգի անցագիրներ, առանց ընկերային դիրքի խտրութեան։ Գիւղերուն համար անցագիր չպիտի պահանջուի, բայց 16էն վեր ամէն մարդ պէտք է արձանագրուի Չեկայի տեղական վարչութեան տոմարին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Կեանքը ուղղակի անտանելի է դարձել վերջերս Վրաստանի մայրաքաղաքում։ Գրեթէ նոյն վիճակումն է եւ Հայաստանի մայրաքաղաքը։

Մարդիկ չեն ապրում, այլ քարշ են տալիս իրենց գոյութիւնը օրէց-օր, ժամէ-ժամ, առանց իմանալու թէ իրենց ինչ է սպասում միւս օրը։

Կենսամթերքների գներից կարելի է պարզ գաղափար կազմել խորհրդային «դրախտի» մասին։ Ապրիլ ամսի սկզբում, Թիֆլիզ քաղաքում, շնչին տալիս էին 3)4 գրւանքա հաց, իսկ բանւորներին 1ուկէս գրւանքայ։ Հասակն առածները, 55 տարեկանից բարձր, հաշւում են աւելորդ մարդիկ, հակակոմունիստ տարրեր, որոնք եւ զրկուած են ուտելու, հետեւապէս եւ ապրելու իրաւունքից։ Պանրի քիլօն արժէ 30 րուբլի, հացի գրւանքան 6-7 րբ., որ մի քիչ տանելի է, իսկ տոմսով ստացած հացը սեւ է, խմոր եւ թեփախառն, որ ուղղակի շան կուտ է։

Թէյ չի գտնւում, իսկ գտնուելու դէպքում 20 րուբլիով այնքան են տալիս, որ հազիւ կարելի է լինում երկու անգամ գործածրել։ Շաքարը շատ հազւագիւտ է, քիլօն 20—30 րուբլի։ Նաւթը երեւակայեցէք որ նոյնպէս հազւագիւտ է, տալիս են արտօնագիրով, շիշը (բորժոմի) 4—5 րուբլի։ Ածուխ չկայ, իսկ Վրացիները եթէ բերում են ծախելու, տոպրակը 20 րուբլի են վաճառում։ Մի սայլ փայտը արժէ 150—200 րուբլի։ Բնակարանի վարձ տալիս են պետութեանը ամսական 20—25 րուբլի։ Միսը պերճանք է սովետական կարգերում, խոզի մսի քիլօն (եթէ գտնւում է) արժէ 20 րուբլի, ոչխարի մսի քիլօն 14 րուբլի, տաւարի մսի քիլօն 12—13 րուբլի։ Իւղի քիլօն 50 րուբլի է, կարագի գրւանքան 20 րուբլի։ Հազարաւոր մարդիկ այս ձմեռ վառելիք չեն ունեցել, հետեւապէս եւ վառարան չեն վառել։ Վառելիքի պակասութեան պատճառով շատ քաղաքացիներ դրսից են կերակուր վերցնում, ամիսը 6 մանէթ, 2—3 բաժին։

Կերակուրը տրւում է գրքոյկով, առանց հացի, անիւղ, կատարեալ պղտոր ջուր, մէջը լողում են կրուպայի հատիկները։ Սեւ, անտանելի հացը բրդում են այդ ջրալի կերակուրի մէջ եւ ուտում են անճարացած, որպէս գի սոված չմնան։ Ջուի հատը արժէ 1 րուբլի 20 կոպեկ, իսկ լիմոնը 3—5 րուբլի։ Թիֆլիզում մսագործներ կան, որոնք երբեմն միս են մորթում, սակայն վաճառում են միայն կոմունիստներին, իսկ մասնաւոր մսավաճառ Վրացիները գիւղերից միս են բերում քաղաք միայն մորթած վիճակում եւ ծախում են հէքեաթային գներով։ Տնատէրերից նրանք, որ յօժար կամքով իրենց տները յանձնում են պետութեանը, օգտւում են անձամբ 2—3 սենեակ ունենալու իրաւունքից, իսկ նրանք, որ յամառում են եւ կամովին չեն յանձնում իրենց հօյակապ տները, այդպիսիները միանգամայն վտարւում են տներից եւ զրկուած են բնակարան ունենալու իրաւունքից։Զյանձնողներից չարունակ տուգանք են առնում։

Թող առասպել չթուայ, որ լուսաւոր Թիֆլիզ քաղաքում վառելիքի բացակայութեան պատճառով շատ մտաւորականներ տներում թղթով (լրագրերի դէզերով) են ջուր տաքացնում եւ գլուխ լուանում։ Թղթով բաղնիք ընդունել — սա կոմունիստ աշխարհի հերթական գիւտերից մէկն է։ Նմանապէս ոչ թէ ածուխով են հեշտաեռ (սամավար) դցում, այլ տաշեղով։ Ականատեսը գալով Պարսկաստան, գտնում է որ Իրանում ապրում են Թագաւորի (Նիկոլա Բ.) ժամանակի պէս, իսկ խորհրդային դրախտավայրում շան կեանք են վարում։ Մարդիկ հանգիստ կեանք չունեն, ապրում են միշտ ահաբեկուած։ Հերթի են կանգնում ժամը 5ից սկսած, որպէս գի մի կտոր սեւ «հաց» ստանան եւ բաւարարեն իրենց քաղցը։ Պաշտօնեաները ամիսներով ռոճիկ չեն ստանում, ուստի եւ հարկադրուած են լինում պարտքերի մէջ ընկնելու, իրարից փոխ են առնում, մի կերպ ապրում, տապակւում իրենց իւղի մէջ։

Բարոյականութիւնը դարձել է ծաղրի առարկայ։ Կանանց եւ տղամարդկանց 80 առ. հարիւրը փոխել են իրենց ամուսիններին երկու, երեք եւ աւելի անգամ։ Գողութիւններն անտանելի չափերի են հասել, անգամ երկու ոտով կաղը, որ փայտեայ ոտներ ունի, կարողացել է բարձրանալ երկրորդ յարկը եւ գողութիւն կազմակերպել, բայց չխչխկոցից զարթնել են տնեցիները եւ ձերբակալել տուել գողին։ Վերջինիս մի քանի օրով բանտարկում են, ապա ազատ բաց թողնում, որովհետեւ նա քաղցածութիւնից էր կատարել այդ։ Ոչ-կաղ գողերը շատ հազւագիւտ դէպքերում են ձերբակալւում. յաճախ նրանք շատ լաւ գիտենալով որ բնակարանի մէջ ոչ ոք չկայ, կինը հերթի է կանգնած, իսկ ամուսինը պաշտօնատեղումն է, կանգնեցնում են ինքնաշարժը փողոցում, դատարկում են բնակարանը, այսինքն գողանում են ամէն ինչ եւ չքանում. անշուշտ Չեկայի գիտութեամբ է կատարւում այդ իւրայատուկ բնակարանային զտումը։

Թշուառ է խորհրդային երկրի բնակչի նիստ ու կացը. նա չունի ոչ մի կարգի հանգստութիւն՝ ոչ քաղաքական եւ ոչ էլ տնտեսական մարզերում։ Կողոպտացել են ամէնքը, մի կտոր հացի գերի են դարձել ո՛չ միայն արհեստաւորներն ու բանւորները, այլ եւ մտաւորականները։ Երբ մէկին յաջողւում է գտնել շաքար, նաւթ, իւղ կամ մի այլ բան, ուրախանում է երեխայի նման եւ այդ օրը համարում են յաղթանակի օր։

Սոցիալիզմի կառուցումով չքացել են անհրաժեշտ մթերքները, հիւծուել են քաղաքացիներն ու գիւղացիները, քանի որ կուշտ փորով հաց չեն ուտում։

Եկատերինոտարից լուրեր են գալիս, որ այնտեղ ամէն օր սովամահներին կրում են դէպ ի գերեզմանատները։

Այս պիսով քանի գնում է, ծանրանում է կացութիւնը խորհրդային «դըրախտավայրում»։

ԱՐՕՐԵԱՆ

Գաղութի մը վիճակը

Պուքրէշի Արազը շատ գէշ գոյներով կը ներկայացնէ Պաքըուի (Ռումանիա) հայ գաղութին վիճակը.—

Պաքըուի հայ եկեղեցին մատնուած է անմխիթար կացութեան մը։ Եկեղեցապատկան եկամտաբեր տուներու վարձակալները տարիներով չեն վճարեր իրենց վարձքերը, հայ եկեղեցիին տրուած լոյսին փոխարժէքը չվճարուելուն՝ քաղաքապետութիւնը կը կտրէ եկեղեցիին լոյսերը, ապահովագրական ընկերութեանց մօտ ապահովագրուած տուները կը մնան առանց ապահովագրութեան, քանի որ ընկերութեան պահանջած ապահովագիններ չէին վճարուած, քաղաքապետութիւնը կը դադրեցնէ նաեւ եկեղեցիին տրուած ջուրը, առանց ջուրի ձգելով հայ եկեղեցին, քանի որ տարիներէ ի վեր տրուած ջուրին փոխարժէքը չէր վճարուած։ Ամբողջ ձմեռուան ընթացքին եկեղեցին կը մնայ առանց փայտի, եկեղեցիին պաշտօնեաներու ամսականները կը մնան անվճար, մատնելով զանոնք ահաւոր չքաւորութեան մը իրենց ընտանիքով։ Հայ եկեղեցին կը հեծէ նաեւ պարտքերու տակ,— տարիներ առաջ փոխ առնուած հսկայ գումարի մը՝ 212,000 լէյի, որ ճարուած էր եկեղեցին նորոգելու համար։

Քանի մը ամիս առաջ եկեղեցիին ի նպաստ զանազան քաղաքներէ հաւաքուած 43 հազար 500 լէյի գումարը դեռ չէ մտած նոր թաղականութեան գանձը։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ

ՄԻԼԻԵԹ կը գրէ.— Հրեայ հայրենակիցները երկրին ամէն կողմը կ՚աշխատին, Թուրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու գործածելու համար։ Շատ մը վայրերու մէջ այս նպատակով միութիւններ կազմուած են։ Համալսարանի դասախօս Հագգը Նեզիհի պէյ, որ այս խնդրի մասին հետաքրքրական քննութիւններ կատարած է, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— 1904ին, Տանօն անուն Հրեայ մը Թուրքիա եկաւ եւ ճշդեց թիւը հրէական լեզուին մէջ գտնուող թուրքերէն բառերուն։ Այն ատեն երեւան եկաւ որ այդ բառերուն թիւը 972 է։ Ես ալ նոյն քննութիւնը կատարեցի եւ տեսայ որ 21 տարուան ընթացքին հարիւրին 14 համեմատութեամբ պակսած են թուրքերէն բառերը։ Ամէնէն դէշը այն է որ, Հրեաները թրքական արմատներու վրայ ածանցումներ կ՚ընեն։ Այսպէս, շատ մը թուրքերէն բառերու վրայ «էար» եւ «տէար» աւելցնելով բայեր շինած են.— Եանաշէար, եագըշէար, Թազէտէար։ Յետոյ, թուրքերէն բառերու առաջին վանկերու «ի»երը «ու» կը հնչեն եւ «հ»երն ալ կը ջնջեն։

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Պոլսէն «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ.—

«Անհանգիստ Թուրքիան», ահա խորագիրը, որ, ըստ մեզի, շատ յարմար կը թուի արդի եւ ընդհանուր քննութիւն մը կատարելու համար այն մտային վիճակին մասին, որ քանի մը շաբաթէ ի վեր կը տիրէ այս երկրին մէջ։

Թուրքիոյ մտահոգութեան նշանները այնքան որոշ են, որքան բազմաթիւ։ Եւ ատոնք բարոյական հանգամանք ունին, ինչպէս քաղաքական ու զինուորական։

Նախ պէտք է նշանակել Կազիին անակնկալ ճամբորդութիւնը դէպի մայրաքաղաքէն հեռու անկիւններ, ուր զինուորի աչքով կ՚ուզէր քննել երկրին պաշտպանութեան կարգ մը աշխատանքները, չափել ու ճշդել արժէքը սպայակոյտին կողմէ պատրաստուած ռազմագիտական յատակագծերուն կիրարկման։ Կազին յանկարծակի գնաց Անթալիոյ շրջանը, ուր չէր գացած երկար ատենէ ի վեր։ Այս քննական այցելութիւնը տեղի ունեցաւ յաջորդ օրն այն համաձայնութեան, որ գոյացաւ Փարիզ, օտար պարտապահանջներու եւ թուրք ներկայացուցիչներու միջեւ,— այս համաձայնութեամբ Թուրքիա կը շահէր հարիւրին 80 զեղչ մը այն պարտքին վրայ, զոր ճանչցաւ 1928ին։

Ըստ այն գրոյցներուն, որ տարածուեցան անմիջապէս, լատին պետութեան մը աչքին՝ Թուրքիոյ պարտապահանջներուն կատարած զոհողութիւնը քաղաքական փոխարինութեամբ մը եղաւ,— Թուրքիա կը մտնէր խումբին մէջ այն պետութեանց, որոնք, Ֆրանսայի հետ, դէմ են դաշնագիրներու վերաքննութեան, կամ Թուրքիա ապահովութիւն կուտար թէ զինեալ չէզոքութիւն մը պիտի պահէ հաւանական վէճի մը պարագային, արեւմտեան պետութեանց միջեւ, ծագած անոնց մրցակցութենէն լեզրոնական կամ արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Եթէ համաձայնութիւնը,— որ կնքուեցաւ Փարիզ, Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն եւ օսմ. Հանրային պարտքերու պահանջատէրերուն միջեւ,— հաշտեցնենք այն համերաշխ տրամադրութիւններուն հետ, զորս Ֆրանսա ցոյց տուաւ Սովետներուն, Թուրքիոյ առաջին դաշնակիցներուն, դիւրաւ կարելի պիտի ըլլայ հասկնալ դժգոհութիւնը, որ զգացին Իտալիոյ Ֆաշական շրջանակները։ Արդարեւ իտալական քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ եւ Պալքաններուն մէջ չի կայանար, պարզապէս օգտուելու նըպատակով, ուժ տալու մէջ ազգային, քաղաքական ու հողային պահանջներուն, զորս կը ներկայացնեն կարգ մը պետութիւններ, իրենք զիրենք վնասուած համարելով պատերազմէն յետոյ կնքուած զանազան դաշնագիրներէ։ Այդ պատճառով, Իտալիա կրցաւ ապահովել Պուլկարներուն բարեկամութիւնը, իր թաքուն պաշտպանութեան տակ առնելէ ետք տկար Ալպանիան։

Ոչ Թուրքիան, ոչ Յունաստանը կը գտնուին դաշնագիրներէն դժգոհ պետութեանց շարքին։ Անոնք, Պալքանեան եւ ընդհանուր պատերազմներէն յետոյ, նոր հիմերու վրայ դրին, երկուստեք անկեղծ համաձայնութիւնով մը, իրենց հողային կացութիւնը եւ այժմ չունին որ եւ է պահանջ։ Այնպէս որ Իտալիոյ համար դժուար էր կնքել այս պետութեանց հետ պաշտպանողական կամ յարձակողական դաշնագիրներ։ Այդ մարզին մէջ կրցաւ միայն կնքել բարեկամական համաձայնութիւններ, որոնք պարզապէս պղատոնական արժէք կը ներկայացնէին։ Ճիշդ է թէ Իտալիա, փափաքելով Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ սահղծել ուժեղ հաշտարարի մը եւ անշահախնդիր բարեկամի մը փառքը, ամէն ջանք ի գործ դրաւ՝ իրարու մօտեցնելու համար այս երկու երկիրները, հինէն ի վեր անհաշտ թշնամի։ Անշուշտ միայն իր միջամտութեամբը չէր որ կատարուեցաւ այդ մերձեցումը, որ տակաւին շատ ու շատ Արեւելքցիներու համար չնախատեսուած կամ անհաւատալի դէպք մը կը կազմէ։ Այլ այդ մերձեցումը կատարուեցաւ շնորհիւ երկու պետական մարդոց, Վէնիզէլոսի եւ Թէվֆիք Րուշտիի։ Իզմիրի մէջ տարած իր զինուորական յաղթանակէն եւ հելլէն բանակին խուճապահար փախուստէն յետոյ, Թուրքիա, հպարտ իր յաղթանակով եւ գիտակից իր զինուորական գերակշռութեան, որ եւ է վախ չունի Յունաստանէն։

Ընդհակառակն, քանի Թուրքիա հիմա ունի պատերազմական նաւատորմ մը, որուն մէջ գլխաւոր դրահաւորը, Եավուզը, նախկին Կէօպէնը, Ֆրանսայի ճարտարագէտներու կողմէ նորոգուած եւ ձեւափոխուած, աւելի ահարկու է եւ արագընթաց, քան գերմանական նաւարաններէն դուրս ելած պահուն։

Միւս կողմէ, Յոյները որ եւ է շահ չունին Թուրքերուն հետ կռիւի մը մէջ։ Վերջապէս, տնտեսական տագնապը, որ սաստկօրէն կը տիրէ Արեւելքի մէջ քան ուրիշ տեղ, այս երկու դրացի պետութիւնները կը մղէ գործնական եւ իրապէս խաղաղասիրական տրամադրութիւններու, եւ իրենց բընական ու ճարտարագործական արդիւնաբերութիւնները փոխանակելու ձեւի մը ընտրութեան։ Ահա այդ է որ միասնաբար քննեցին Թուրքիոյ եւ Յունաստանի ազգային տնտեսութեան նախարարները, Աթէնքի մէջ, ապրիլ ամսուն վերջերը։

Այս ամէնէն կը հետեւի թէ միջնորդի դերը, զոր ուզեց խաղալ Իտալիան ընդմէջ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ, շօշափելի հետեւանք չտուաւ։ Թուրքիա հասկցաւ թէ ինչ կը ծածկուի կարգ մը խաղերու ետեւ, որոնք եթէ յաջողէին, լուրջ հետեւանքներ պիտի ունենային։ Ուրեմն Իտալիոյ կը մնար միայն մէկ դեր խաղալ Թուրքիոյ մէջ,— երկիրը հեռացնել ֆրանսական քաղաքականութենէն եւ այն պետութեանց խումբէն, որ դէմ է Գերմանիոյ ծրագիրներուն։

Այսուհանդերձ Թուրքերը կարգ մը երեւոյթներ նուազ համապատասխան գտան այն զգացումներուն, զորս Իտալիա կը յայտնէ իրենց հանդէպ։ Երբ իտալական նաւատորմը ռազմափորձեր կատարեց Անատոլուի հարաւային եզերքէն ոչ շատ հեռու, Թուրքիա մտահոգուեցաւ իրապէս, որովհետեւ այդ փորձերը կապուած կը ներշնչէին իրեն։ Դէպք մը, որ մեծ կարեւորութիւն ունէր, եւ որուն մասին լռութիւն պահեցին թրքական թերթերը, եկաւ աւելի եւս հրահրելու Թուրքիոյ վախերը։ Իտալական նաւ մը կը խրի թրքական ջուրերուն մէջ։ Թուրքերը կը գրաւեն նաւը, որուն մէջ կը գտնեն այնպիսի փաստաթուղթեր, որոնք կը հաստատեն Իտալիոյ մտադրութիւնը իրեն կցելու թրքականայդ հողամասը, որուն աչք տնկած էր երկար ատենէ ի վեր։ Եւ ահա այս մասին զանազան գրոյցներ շրջան ըրին թրքական շրջանակներու մէջ, թէեւ կարգ մը թրքական թերթեր փորձեցին հերքել։ Օրինակ Վագըթը, յայտարարելով թէ Իտալիա երբեք չէր կրնար նըման մտադրութիւն մը ունենալ, կը ծառանայ այն գրոյցին դէմ, որ Ֆըրանսայի կը վերագրէ Իտալիոյ հետ համաձայնութեան մը ծրագիրը, ի վնաս Թուրքիոյ։ Եւ գիտել կուտայ թէ իրական բարեկամութեան մը զգացումները, զորս Ֆրանսա կը տածէ Թուրքիոյ մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ անոր մուտքէն ի վեր, լաւագոյն հերքումը կը կազմեն նման գրոյցներու։

(Մնացեալը յաջորդով)

640 ՔԻԼՈՄԵՏՐ ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Սվազ – Էրզրում գիծին եւ Մալաթիայէն սկսելով Տիարպէքիրի մօտ այս գծին միացող երկաթուղիներու շինութեան համար Ազգ. Ժողովին օրինագիծ մը տրուած է։ Այս գիծերուն շինութեամբ եւ արդէն շինուածներով, Արեւելեան նահանգներու բարգաւաճումը օրէ օր պիտի աւելնայ։ Սվազ – Էրզրում գիծը Չիվէրպէյ – Եփրատ հովիտ եւ Քէմախ – Երզնկա ճամբով Էրզրում պիտի երկարի. միացող գիծն ալ Մալաթիայէն սկսելով Չիվէրպէյի շրջակայքը յարմար կէտի մը վրայ, Սվազ – Էրզրում գծին պիտի միանայ։ Ասոնցմէ առաջին գծին երկարութիւնը մօտաւորապէս 530, միացող գծինն ալ 140 քիլոմեթր պիտի ըլլան։

Երկու գիծերուն շինութեան համար ութսուն միլիոն թրքական ոսկի ծախք կը նախատեսուի։ Երկու գիծերն ալ ութ տարուան մէջ պիտի աւարտին։ Կառավարութիւնը իրաւասութիւն պիտի ունենայ ի հարկին Երկրագործական դրամատան երաշխաւորութեամբ «պօնօ»ներ հանելու։

⁂ Աստնա – Ֆէվզի Փաշա գծին յանձնումը շուտով տեղի կ՚ունենայ։ Թուրք եւ ֆրանսացի պատուիրակները Ֆէվզի Փաշա հասած են յանձնումը կատարելու համար։

⁂ Սամսոնի երկաթուղիները գնելու համար, Իմթահան պիւանքին մէջ 130 հազար ոսկիի վարկ պիտի դրուի։

ԸՆԿ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10.30–ին, խուռն եւ ընտիր բազմութիւն մը հաւաքուած էր Հայոց եկեղեցին, ընկեր Օհան Կարոյի թաղման առթիւ։

Ներկայ էին Ա. Ահարոնեան, Ա. Խատիսեան, Ա. Զօպանեան, Վ. Թէքէեան, Ս. Վրացեան, Ա. Ջամալեան, Ա. Գիւլխանդանեան, Ռ. Տէր Մինասեան, Մ. Քէպապճեան, Լ. Գեւոնեան, Հր. Ալեանաք, Եր. Ցարութիւնեան, Լ. Նայիրցի, Հ. Օհանջանեան, Վ. Նաւասարդեան, Շ. Միսաքեան, Բժիշկ Տ. Դաւթեան, Զավրիէվ, Ռ. Բերբերեան, Ա. Խոնդկարեան, իր աշխատած գեղարանի տնօրէնութիւնը եւ ֆրանսացի աշխատակիցները, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կ.ն, Լ. Մեսրոպ, Եր. Տէր Անդրէասեան, Տօքթ. Գրիգորեան, Կ. Բասմաջեան, Մ. Պարսամեան, Ն. Պէշիկթաշլեան, Հ. Զարդարեան, Ս. Սասունի, Շ. Նարդունի, Ա. Չաքրեան եւ ուրիշ բազմաթիւ ընկերներ ու ծանօթներ Փարիզէն ու արուարձաններէն։

Ծաղկեպսակներ դրած էին Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կ.ն, «Քրիստափոր» խումբը, իր աշխատած ֆրանսական գեղատան տնօրէնութիւնը եւ աշխատաւորութիւնը առանձին – առանձին, Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը։

Ժամը 11ին սկսաւ եկեղեցական արարողութիւնը։ Վռամշապուհ եպսկ. Քիպարեան դամբանական մը խօսելով, վեր հանեց Օհան Կարոյի հանրային դիմագիծը, զոհաբերութիւնն ու գրական ծառայութիւնները եւ ցաւ յայտնեց, որ կարօտը աչքերուն փակած ժամ բաժնեցաւ այս աշխարհէն։

ՑԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Յետոյ հետեւեալ դամբանականը կարդաց ընկ. Լեւոն Մեսրոպ, յանուն Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութեան եւ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան.—

Քանի՜երորդ անգամն է ասս, որ օտար հողը հայ մտաւորականութեան ոտքերուն տակ յանկարծ կը բանայ իր բերանը եւ կուլ կուտայ անոր ազնուագոյն յոյսի ծաղիկներէն մէկը, անյագօրէն, դաւադրօրէն, անդթօրէն։

Վերջին տասնամեակին ո՞վ սիրտ ունեցաւ անվերադարձ այդ անգամները հաշուելու։ Ո՞վ՝ քաջութիւնը յուսալու թէ տարագրութեան սեւ հողը ա՛լ յագեցած էր իր զոհերուն չարանով։

Ահա՛ անգամ մը եւս, երբ կը դողուի անիկա ամէնէն շատ սիրուած, ամէնէն անձնուէր ընկերոջ վրայ։

Օհան Կարոյի հետ յոյս մը կը թաղէ հայ տարագիր մտաւորականութիւնը։ Ինչպէս ամէն մեռնողի հետ ապրողներու անձէն եւ հոգիէն կտոր մը կը փրցուի եւ կը թաղուի մեռածին հետ։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը եւ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամ Միութիւնը կը կորսնցնեն իրենց անդամներէն մէկը։ Իրենց համեստ, աշխոյժ, խոստմնալից Օհան Կարօն։

Տարօրինակ է, սակայն, դիպուածին չար ծիծաղը, երբ այդ երկու Ընկերակցութեանց անունները իրարու քով կը բերէ։

Որովհետեւ ապրող հայ գրողը կը շարունակէ նահատակութիւնը որ վիճակուեցաւ միւսներուն։

Թող իր ցեղը գիտնայ թէ նահատակ մըն է Օհան Կարօն։

Զրկանքի օրերով, հայրենի հողին կարօտով եւ գաղափարական բարձրութեան մը հասնելու ճիգին տառապանքովը հիւսուած եւ հիւծած տասը տարիներու նահատակութիւն մը։

Բայց թող գիտնայ նաեւ որ, այս երիտասարդը կամովին ու գիտակցօրէն իր ազգուն մարմինը լծեց բոլոր այն դժնդակ աշխատանքներուն, որոնք կը ձգտին յաւերժացնել հայ մտքի ստեղծագործութիւնը, հոգ չէ թէ ինչ գինով, հոգ չէ թէ ինչ պայմաններու տակ, հոգ չէ թէ ինչ հողի վրայ։

Հայ ցեղը պէտք է ապրէր։ Ատոր համար Օհան Կարօ խրամներու մէջ կռուեցաւ իբրեւ պարզ զինուոր։

Հայ նահատակ մտաւորականներու անունը պէտք չէ լքուէր։ Ատոր համար Օհան Կարօ սեւ աշխատանքի խոշոր բաժին մը վերցուց Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամ Միութեան մէջ եւ լուռ ու մունջ հաւաքեց, խմբագրեց, սրբագրեց, զոհելով յոգնած գործաւորի գիշերներուն մէկ մասը եւ իր առողջութեան ամբողջութիւնը։

Պէտք էր նաեւ շարունակել հայ մտքի ստեղծագործութիւնը։

Բազմաթիւ ինկողներու բեռը պէտք էր որ իրենց ուսերուն վրայ բաժնէին մնացած քիչերը։ Առանց որ եւ է ակնկալութեան, յաճախ առանց նոյն իսկ բարոյական գոհունակութեան։ Ուխտաւորներու նման, իրենց հոգիին հետ առանձնացած հին օրերու յափշտակուածներու նման։

Ո՞վ պիտի կրնայ ճշդել անձնուրացութեան չափը այդ քանի հայ մտաւորականին, որուն մերժուեցան կեանքի ամէնէն տարրական իրաւունքները, ամսաւ նոյն իսկ իրենց միակ խոնջանքը գրելու եւ արտադրելու մէջ հոգեկան գոհունակութիւն գտնելու, անբնական բարիքի իրաւունքը։

Գրելու ինքնաբուխ խանդով լեցուն էր այս տղան։ Բայց ան արտադրեց որքան որ կարելի էր անկարելի պայմաններու մէջ։

Ինքն իր մէջ ամփոփուած, իր ներքին խորութիւններուն վրայ թեքուած զրոյց մըն էր Օհան Կարօ։

Շատ քիչ բան դուրս բերաւ այդ խորութիւններէն։ Կարգ մը ձեռագիրներ զոր պէտք է քրքրել եւ լոյսին բերել։ Բայց այդ քիչն ալ բաւական եղաւ Օհան Կարօն ճանչնալու իբրեւ նոր ու գեղեցիկ յոյս մը։

Հաւաքուած ենք թաղելու այդ Յոյսը։

Իր ընկերներուն համար եթէ կայ մխիթարութիւն մը, առիկա այն անսասան յաւատանքն է, մեռելները այն ներզօր կարողութիւնը, որուն պակիւը չանան մինչեւ յետին վայրկեանները իր մօտ մնացողները։

Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ կը խօսէր ընդարձակ աշխատասիրութեան մը մասին։

Եղաւ խանդավառ քաջալերող մը վերջերս կազմուած Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան։ Եւ ահա, Հայ Գրողներու ընտանիքը հաղիւ համախմբուած, ահաւոր պարտականութիւնը ունի հողին յանձնելու իր կանուխ – կանուխ անդամներէն մէկը։

Յանուն Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան եւ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութեան՝ հանգիստ այն չարչարուած մարմինին որուն մէջ հայ հայրենիքին սէրը եւ հայ մշակոյթին սրբազան կրակը վառեցան այնքան ուժգնօրէն, այնքան գեղեցկօրէն։

Հայ ուսուցչութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան։

Դագաղին հետեւեցան օթօքարով եւ ինքնաշարժով բազմաթիւ ընկերներ ու բարեկամներ մինչեւ Թիէի ընդարձակ ու ծաղկազարդ գերեզմանատունը։

ՅԱՆՈՒՆ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Գերեզմանատան մէջ, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին կողմէ ընկ. Վ. Համբարձումեան խօսեցաւ հետեւեալ դամբանականը.—

Յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին եւ յանուն մեր հազարաւոր ընկերներու, որոնք հեռու կը գտնուին այս վայրկեանին իրենց յարգանքը մատուցելու, սիրելի խորունկ յուզումով ու մորմոքով կուգամ ողջունել մեր սիրելի ընկերոջ եւ Կեդր. Կոմիտէի անդամին Օհան Կարոյի վաղաժամ մահը։

Տակաւին նոր էր որ ստացանք մեր մեծ ու վաստակաւոր ընկերոջ՝ Հայր Աբրահամի, Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ Խորհրդարանի անդամին մահուան գոյժը՝ Սուրիայէն, եւ ահա, Փարիզի մէջ, կը կորսնցնենք մեր երիտասարդ ընկեր Օհան Կարօն։ Անողոք մահը կը հնձէ անխնայ մեր հիներէն եւ թէ նոր սերունդի ներկայացուցիչներէն։

Դաժան են տարագիր կեանքի պայմանները ու զրկանքները։ Բայց տարագրութիւնը ոչ մէկ ազգի մէջ ...ւթենական կենցաղաձեւ չէ, ... թափուածին չէ իր ցեղային ու պատմական առաքելութեան։ Մեզ համար սիրելի տարագրեալ Օհան, ... գրութիւնը բողոքի մշտնջենական ... թերանոց մըն է, բողոքում ... հող մը, մեր ամենաթանկագին ... ուած իրաւունքներուն ... ուժգնօրէն ... կանգնելու։ Իւրաքանչիւր հողակոյտ ու դամբարան, որ կը բարձրանայ այս օտար ... տակ, աւելի եւս կ՚ամրապնդէ մեր ... եւ աւելի եւս կը թեւաւորէ ... բողոքը, որպէս զի մենք, նոյն ... կեանք ու բողոքը ... անյողդողդ ... ուժը յանուն ... մեր կենսունակ ... քաղաքական ... ապագային ... մէջ։ Երկա՛ր եղաւ մեր ... դա՛ռն եղաւ մեր ցեղին ճակատագիրը ... սերունդներ հալեցան ու մաշեցան ... աւելի եօթը սարի առաջ ... բելի Օհան, երբ պատերազմ ... Թուրքին կը յանձնէր, որով ... մով կ՚ըլլէր.

— «Տարախաբանք կարո... գիշեր ու ցերեկ կ՚ոռնեն մէջս ... կըծեն եւ մարմինս ... նոր որ ծաղիկ բանամ ...

«Ճամբայ եմ, ես կամուրջ եմ, ...

պանդուխտ եմ, ես մարդավարին եմ ... Ես կը մաշիմ, ես կը տաշուիմ, ես կ'աւերակուիմ երկրի պէս»։

Եւ այս յաւետ խոհերուդ պահուն յանկարծ կը տեսնես չքնաղ տողանցքը քու հայրենի տեսիլներու, Մեծ Ցոյնը ցեղիդ եւ ինքնաշխուժով կը յարես․ «Ես կը սպասեմ իմ տանին այս օրերու մայրամուտին, ես կը սպասեմ Աժանորի ու Ցարութեան Մեծ-Տօներուն, որ զարդարուիմ իմ երկրի պէս»։ Աւա՜ղ, Ցարութեան Մեծ-Տօներուն երազը չտեսած վաղաժամ փակեցիր աչքերդ։

Պատանի էիր, տակաւին Աղթամարի պատմական վանքի դպրոցին մէջ, երբ Վասպուրականի եւ Տարօնի հայդուկային գիւղնամարտը առաւ շունչին տակ, մկրտեց քեզ հոգեւոր իր աւազանին մէջ, եւ այնուհետեւ քու ուղին գծուած եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ։ Տարիներ շարունակ հասունցար Սարգիսի, Արամի, Իշխանի եւ ուրիշ բազմաթիւ անման դէմքերու ձեռքերուն մէջ, մտար մեր խոնարհ ու կորովաբիր շարքերուն մէջ, ըլլայ երկրի մէջ թէ այստեղ, ըմբռնեցիր անոնց ցաւերն ու պարումները, եղար պարտաճանաչ ընկեր, լաւ խորհրդատու եւ լաւ ղեկավար, առաջնորդեցիր դուն ալ քու հերթին մեր տարագիր շարքերը, որ շայթաքին, եւ քալեն անվարան Դաշնակցութեան գծած ճամբէն։

Ոչ միայն դուն եղար լաւ ընկեր ու կուսակցական, այլ եւ լաւ դաստիարակ ու ուսուցիչ։ Ռշտունիքի Նոր-Գիւղէն մինչեւ Երեւանի որբանոցները, մեր մատաղ սերունդին, Ապրիլեան սաներուն, տարիներ շարունակ կրթութիւն ու դաստիարակութիւն տուիր, ծանօթացուցիր մեր ազգային ու մշակութային արժէքներուն հետ եւ այնքան սիրեցիր մեր որբաշխարհը, որ երբ Փարիզ հասար, Քրաֆթ-Պոնարի որբանոցէն որբ մը որդեգրեցիր եւ նիւթապէս օժանդակեցիր անոր կրթութեան։ Շատ քիչերը գիտէին այս, որ քու համեստութեան եւ տիպար հայու պարկեշտ գիծերէն մէկն էր։ Ինչ շրջանակի եւ խմբակցութեան մէջ կը մտնէիր, քու համեստութեամբ ուշադրութիւն ու սէր կը գրաւէիր։ Եւ սիրուած էիր մեր մեծ ու փոքր բոլոր ընկերներէն։

Տասը տարի շարունակ, քու ուղղամտութեամբ ու պարտաճանաչութեամբ, այս հիւրընկալ երկրի զաւակներուն հետ աշխատանքի ընկեր եղար միեւնոյն գեղատան պահեստի մէջ եւ ան եւս այնքան համակրանք ու յարգանք պարտադրեցիր, որ այսօր ի նշան ցաւի ու յարգանքի իրենց ներկայացուցիչները մեզ հետ թափօր կազմեցին ու ծաղկեպսակ բերին քու դագաղը ծածկելու։

Որքան տեղն է յիշել այստեղ մեր անմահ բանաստեղծ Թումանեանի խօսքը․

Գործն է խօսում լաւ ու վատ,
Ախ երանի, ով մարդ կը գայ
Ու մարդ կ'երթայ անարատ։

Սիրելի՛ Օհան, դու ո՛չ միայն լաւ մարդ եկար աշխարհ, այլեւ լաւ ընկեր, լաւ հայ, եւ լաւ դաստիարակ։

Այսուհետեւ քու յիշատակը մեր կուրծքին մէջն է։ Մենք ուխտի պիտի գանք քեզ, ինչպէս ուխտի ընկերական սեղանին առջեւ, մինչեւ ուշ գիշերները գլուխ գլխի կը ծրագրէինք ու կը խորհրդակցէինք։ Մենք չպիտի ձգենք քեզ հոս, մենաւոր խաչափայտի մը տակ, ղարիպ ու սգաւոր։ Ինչպիսի զուրգուրանքով ու թախիծով շրջապատեր ենք քու չիրիմն այսօր, դարձեալ նոյն գուրգուրանքով քու նշխարները կը փոխադրենք երկիր, երբ հայրենի մօղական ձայնը կանչէ մեզ։ Քու գաղափարըդ, մեր գաղափարն է եւ քու տառապանքդ մեր տառապանքը։

Թող հողը թեթեւ գայ քեզ, սիրելի Օհան։

Խօսեցան նաեւ Քրիստափոր խումբի կողմէն, որուն անդամն էր ընկ. Օհան Կարօ, Գեղեցիկ Ցովհաննէսեան, Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ ընկ. Արամ Մուրատեան։

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 1 մայիս. (Ցառաջ). — Մեր ցաւակցութիւնները ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 մայիս.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն խոր վշտով կը սգայ մահը ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ։ Հարիւր ֆրանք կը դրկենք փոխան ծաղկեպսակի։

Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, 1 մայիս.— Ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ մահը խորունկ սուգի մատնեց մեր շրջանը։ Կը խոնարհինք իր դագաղին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՐԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Մարտ 18ին ընդհանուր ժողովին մէջ, ուր ներկայ էին 45 հայրենակիցներ, բոլորն ալ լաւ տրամադրուած, ընկ. Գ. Նժդեհ առաջարկեց Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը հիմնել։ Անմիջապէս 27 անդամ եւ անդամուհիներ արձանագրուեցան եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ շարունակելու համար արձանագրութիւնները, պաշտօնական դիմում կատարելով Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան։

Ընկ. Նժդեհ փափաք յայտնեց որ մասնաճիւղին անունը դրուի «Այծեմնիկ» եւ մկրտուեցաւ այդպէս։

Մինչեւ առաջին ընդհանուր ժողովը 58 անդամ-անդամուհիներ ունէինք։

Առաջին ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Պ. Նիկողոսեանի սրահին մէջ, ուր հրաւիրուած էր խօսելու Տիկ. Ի. Բիւզանդ։

Տիկինը նախ բացատրութիւններ տուաւ Կ. Խաչերու մասին եւ թուեց անոնց օգտակարութիւնը հայ ժողովրդի, մանաւանդ գաղութներու մէջ, և հրաւիրեց բոլորը միանալ այս մեծ եւ նուիրական գործին շուրջ։ Շեշտեց միութիւններու օգտակարութիւնը եւ ըսաւ.— Միութիւնը զօրութիւն է, որքան ալ ըլլանք հարուստ ու խելացի, մեն մինակ ոչ մէկ բան կրնանք գլուխ հանել, իսկ երբ հաւաքաբար աշխատինք՝ անկարելիութիւններ կ'իրականացուին։ Ներկաները շատ գոհ մնացին եւ խնդրեցին որ յաճախ գայ եւ մեզի խօսի ուրիշ նիւթերու մասին ալ։ Անմիջապէս չորս հայրենակիցներ եւս անդամագրուեցան, որով անդամներու թիւը հասաւ 62ի, յետոյ կատարուեցաւ գաղտնի քուէարկութիւն եւ ընտրուեցան.— Տիկիններ Ս. Գարայեան, Մ. Ճիհանեան, Ար. Վարսամեան, Ս. Խաչատուրեան, Պ. Պ. Յ. Թորգոմեան, Կ. Գասպեան, Օ. Իսկիւտարլեան։

Յ. Ճիհանեան

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

«ԱՆԿՑԻ՛ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ», ԿԸ ՊՈՌԱՆ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»էն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները Սուրիոյ ազգայնականներու գործունէութեան եւ վերջին դէպքերու մասին (25 ապրիլ).—

Ազգայնականներու Դամասկոսի համագումարը որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթ առաջ եւ իր աշխատանքները վերջացուց ապրիլ 20ին, անսպասելի որոշումներ տուաւ։ Երկու նախարարները եւ իրենց կողմնակիցները պարտուեցան, տեղի տալով հիւսիսային Սուրիոյ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօի պնդումներուն։

Պաշտօնական յայտարարութիւնը, որ մամուլին յանձնուեցաւ Հաշիմ պէյ Հանանօի կողմէ ստորագրուած, կ'արգիլէ ո եւ է գործակցութիւն կառավարութեան հետ եւ անվստահելի կը նկատէ ներկայ խորհրդարանը։ Հետեւաբար ազգայնական տասը երեսփոխաններուն կ'արգիլուի մասնակցիլ խորհրդարանի նիստերուն։ Իսկ ելմտական եւ դատական նախարարները, նախ քան այդ պաշտօնական յայտարարութեան հրատարակութիւնը, արդէն ներկայացուցած էին իրենց վերջնական հրաժարականները։

Անցած ուրբաթ եւ շաբաթ Դամասկոս քաղաքը խառնակ վիճակ մը ունէր։ Ցուցարարներու թափօրը հրապարակներու վրայ եւ փողոցներու մէջ «Անկցի խորհրդարանը» կը պոռար եւ յաճախ բախումներ կ'ունենար ոստիկաններու հետ։

Ուրբաթ օր, կէսօրուան «Նամազ»էն վերջ, Էմէվի մզկիթին մէջ խռնուած էր ծովածաւալ բազմութիւն մը հաւատացեալներու։ Աղօթքէն վերջ երբ ժողովուրդը հաւաքուած էր բակին մէջ, քանի մը գրգռիչ ճառեր խօսուեցան, հրաւիրելով ժողովուրդը պօյքօթի։ Հոն եւս ճառախօսները «Անկցի կեղծ ժողովը» պոռալով վերջացուցին իրենց դրգռութիւնները։ Ամբոխը դուրս եկաւ հսկայ թափօրներ կազմած եւ ուղղուեցաւ Իմէեա պանդոկը, ուր իջեւանած էր Իպրահիմ պէյ Հանանօ։ Ցուցարարներու փափաքին վրայ դուրս եկաւ Հանանօ պէյ եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ իրենց հանդէպ ցոյց տրուած վստահութեան համար, ի պատասխան «անկցի խորհրդարանը» աղաղակներուն ըսաւ. «Երբ դուք այդպէս կ'ըսէք, արդէն այդ խորհրդարանը չի կրնար գոյութիւն ունենալ»։ Իպրահիմ պէյ թելադրեց ցրուիլ եւ վստահ ըլլալ որ ազգայնական վարիչները պիտի ընեն ինչ որ ծրագրած են ժողովուրդի օգտին համար։

Ցուցարարները սակայն չցրուեցան եւ քալեցին դէպի Սալիհէ թաղը եւ կանգ առին խորհրդարանի շէնքին առջեւ, «Անկցի խորհրդարանը» պոռալով։ Սակայն շուտով ոստիկանական ուժեղ միջամտութիւն տեղի ունեցաւ, առիթ տալով բախումներու։ Ոստիկանները սպառնացին փայտեր գործածել, ցրուելու համար ցուցարարները, իսկ այս վերջինները քարեր նետեցին։ Ի վերջոյ օգնութեան փութացող նոր ուժերու շնորհիւ, ցրուեցան ցուցարարները։ Շուկաները կէս օրէ վերջ բոլորովին փակ էին։

Շաբաթ օր, կէս օրէ առաջ ժամը 10ին, խորհրդարանը պիտի բացուէր։ Բոլոր երեսփոխանները եկած էին։ Սակայն առտուընէ արդէն ամբողջ քաղաքը գոց էր եւ Հալէպէն, Հոմսէն, Համայէն հեռագիրներն ալ ցոյց կու-տային թէ բողոքը տարածուած է այդ շրջաններու մէջ ալ եւ ամէն կողմ գոց կը մնայ։

Շաբաթ առաւօտ, քաղաքը պաշարման վիճակի մէջ էր։ Հրապարակներու վրայ եւ փողոցներու անկիւնները ֆրանս. զինուած ուժեր, զրահապատ ինքնաշարժներ եւ գնդացիրներ կը սպասէին։ Խորհրդարանի շէնքին առջեւ կարեւոր ուժեր տեղաւորուած էին։ Քաղաքը շղթայի մէջ առնուած էր ֆրանս. զինուորներու կողմէ։ Ճաշարաններն անգամ փակ էին։

Ժամը 10ին սկսան երեսփոխանները հաւաքուիլ խորհրդարանի շէնքը։ Ազգայնական երեսփոխաններէն ոչ մէկը ներկայ էր։ Ժամը 11ին, ժողովի նախագահ Սուպհի պէյ Պէրէքէթ բացուած յայտարարեց ժողովը։ 38 երեսփոխաններ ներկայ էին։ Կարդացուեցաւ նախորդ ժողովի արձանագրութիւնը։ Վարչապետ Հագգը պէյ Ազմ եւ հանրային շինութեանց նախարար Սէլիմ պէյ Ճամպէրթ ներկայ էին։ Վարչապետը խօսք առնելով յայտնեց թէ երբ դահլիճի տագնապ յառաջ գայ եւ նախարարներէն մէկ քանին քաշուին, խորհրդարանը իր աշխատանքները կ'ընդհատէ մինչեւ որ լուծուի այդ տագնապը։ Հագգը պէյ Ազմ, յայտարարելէ վերջ թէ՝ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյի եւ Մազհար փաշայի հրաժարականներուն դեռ պատասխան չէ տրուած հանրապետութեան նախագահին կողմէ, խնդրեց հինգշաբթի օրուան յետաձգել ժողովը։

Հալէպի երեսփոխան Շաքիր Նիյմէթ պէյ խօսք առնելով, վայրկեան մը լռութիւն առաջարկեց հայրենիքի ազատութեան համար զոհուած նահատակներու յիշատակը յարգելու համար, ողջոյններ ղրկեց քաղաքական աքսորեալներուն, ողբաց անգործներու եւ անօթիներու թշուառ վիճակին վրայ։ Ցետոյ ցաւ յայտնեց որ մարդպանին յայտարարութիւնները չեն գնահատեր Միութեան ծրագիրը։

Այնուհետեւ բուռն խօսքեր փոխանակուեցան վարչապետին եւ Շաքիր պէյի միջեւ, որ ստախօս կոչեց վարչապետը։ Երկու կողմէն լուտանքներ տեղալէ յետոյ, որոշուեցաւ յետաձգել ժողովը։

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

Այս Թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Ցունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել։

Մասնակցութիւն՝ 15 ֆր. սէմփլըի եւ 10 ֆր. տուպլիի համար։ Դրել՝ U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս։ Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՊԱՏԿԵՐ

Ինչպէս կ'երեւայ, Աթէնքի եւ Սելանիկի ազգ. իշխանութիւնները այս տարի բախտին ձգեր են ապրիլին սգահանդէսը։

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ, «Երէկ նահատակներու օրն էր···» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 ապրիլ)․

— «Երէկ նահատակներու օրն էր, բայց, Սելանիկի հայ եկեղեցին փակ մնաց բոլորովին։ Մեր քահանայ հայրերը չբացին եկեղեցիին դռները պտղունց մը խունկ ծխելու եւ գոնէ քանի մը մոմ վառելու եւ «Հայր մեր» մը կամ «Հոգւոց» մը արտասանելու համար նահատակներու յիշատակին։ Եւ, շատ մը կիներ ու տղամարդիկ, որոնք եկեղեցի փութացած են առաւօտեան, յատկապէս այս օրուան առթիւ, ետ դարձած են, փակ գտնելով եկեղեցիին դռները։ Մինչդեռ, խիղճը, օրուան վեհութիւնը, եկեղեցական օրէնքներն ու նահատակներու յիշատակը անհրաժեշտ կը դարձնէին, որ երէկ, ապրիլ 11/24ին, Հայոց եկեղեցին դառնար ուխտավայր մը մեր սգաւոր ժողովուրդի բեկորներուն համար։

Յատուկ թելադրանք ըրինք օրեր առաջ այս մասին, բայց կը ցաւինք, որ մեր խօսքը, ոչ ազգ. մարմնոյն եւ ոչ ալ քահանաներուն ականջը մտած է։ Թող չըսեն մեզի, թէ յառաջիկայ կիրակի, տարեդարձը պիտի տօնուի հանդիսաւոր կերպով։ Երէկ ուրիշ էր հարկադրանքը, մանաւորապէս եկեղեցին ղեկավարողներուն համար։

Կը կրկնենք։ Ինչո՞ւ համար Վարդանանցի հինգշաբթի օրով յատուկ պատարագ կը մատուցուի, մինչ, Վարդանանցէն ալ աւելի կարեւոր սգատօնի օրով, եկեղեցիին դռները անգամ չեն բացուիր, նոյնիսկ կէս ժամուան, նոյնիսկ հերթական ժամասացութեան համար։ Մաքրակրօններ չենք, ոչ ալ ուղղափառ ժամասէրներ, կը խոստովանինք, բայց երէկուան զանցառութիւնը չենք ներեր, ու չենք հաշտեցներ զայն մեր Հայու խղճին հետ։ Իսկ, նոյն այդ Հայու հանրային խղճին առջեւ բոլորովին պատասխանատու կը մնան ազգային մարմինն ու քահանայ հայրերը, իրենց այս աններելի վերաբերումին համար։ Կիրակի օր մը, հանդիսաւոր պատարագ, հոգեհանգիստ եւ սգահանդէս կատարելը չքմեղանք չի կրնար ըլլալ բնաւ երէկուան եղածը արդարացնելու տեսակէտով։ Հայ եկեղեցին վարողները, պարտաւոր են յարգել անոր օրէնքները ու տօները, մանաւանդ այնպիսի տօն մը, որ ցեղի մէկ կէսին նահատակութեան նուիրուած է»։

Իսկ Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ «Տմարդի կեցուածք» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 ապրիլ)․

— «Ապրիլ 24ը եղած է տեսակ մը ուխտի եւ յարգանքի օր։ Այս տարի, դժբախտաբար նոյնը չեղաւ Աթէնքի մէջ։ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը տեղէն չշարժեցաւ, հակառակ մամուլի թելադրանքներուն։ Զուզե՞ց նախաձեռնութիւնը ստանձնել, թէ ոչ աւելորդ համարեց սգահանդէսը։ Չենք գիտեր։ Փաստ է որ Աթէնքի մէջ ոչ մէկ յարգանքի արտայայտութիւն չեղաւ, մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին։

Նոյնը պատահեցաւ նաեւ Գոքինիոյ եւ Ֆիքսի մէջ, ուր հոգեհանգստեան սովորական արարողութիւններ եղան լոկ, առանց ազգային գոյնի ու ոգիի։

Թուրքերէն եւ համայնավարներէն զատ, ուրիշ թշնամի չունի ապրիլեան սգատօնը։ Հիմակ, կը հարցնենք Ազգ. Կեդր. Վարչութեան։ Ի՞նչ է ձեր տեսակէտը։ Թուրքերուն եւ համայնավարներո՞ւն հետ էք, թէ ոչ հայ ժողովուրդին։ Չենք ուզեր կասկածի տակ դնել ձեր զգացումներն ու մտածումները։ Բայց ինչո՞վ բացատրել ձեր տմարդի կեցուածքը կամ անտարբերութիւնը, որ նախատինք է նահատակներու հասցէին։ Եթէ որ եւ է պատճառով, Աթէնքի սրահներէն մէկուն մէջ սգատօն կազմակերպելը անպատեհութիւն ունէր— ըստ մեզի ոչ մէկ անպատեհութիւն —, գոնէ չէի՞ք կրնար եկեղեցիին մէջ սգարեմ մը բարձրացնել եւ ողբալ մեռելները, ինչպէս եղած է ուրիշ անգամ։

Ինչ ալ ըլլայ պատճառը այս անտարբերութեան, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը հաւաքապէս եւ անդամները անհատապէս, չեն կրնար փրկել իրենց վարկը։ Ժողովուրդի բոլոր խաւերը զրգռուած են, բոլորը կը մեղադրեն Վարչութիւնը, տմարդի կեցուածքին համար։ Եղածը անմարսելի անարգանք է ու վիրաւորիչ ապրող սերունդին համար, որ անապատները չափեց եւ կմախքներու կոյտերուն մէջէն կեանքին նետուեցաւ»։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Իթալիի մանկապարտէզի ցերեկոյթը

Կիրակի կէս օրէ յետոյ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի շրջանին հայկական մանկապարտէզի հանդէսը։ Մեծ մասով կիներ էին ներկաները։

Հանդէսը անցաւ շատ յաջող։ Բանախօսեց Պ. Հրաչ-Երուանդ նիւթ առնելով արտասահմանի հայ փոքրիկներուն կրթութեան անհրաժեշտութիւնը։ Յանձնարարեց ամէն տեղ քաջալերել մանկապարտէզներու գեղեցիկ ձեռնարկը։

Տեղի ունեցան մանուկներուն կողմէ արտասանութիւններ, մեներգներ, խմբերգներ եւ զաւեշտախաղեր, որոնք մեծ ոգեւորութիւն առաջ բերին եւ խանդավառ ծափերու արժանացան։

Կատարուեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն մը։

Թէ մուտքէն, թէ վիճակահանութենէն եւ թէ նուիրատուութիւններէ գոյացած է մօտ 600 ֆր.ի գումար մը, իբր զուտ հասոյթ։

Թաղեցի

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien-La Croix, 85, Ա. յարկ, աջին վրայ։ Մէթրօ՝ Belleville։

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՊԱՀԱԿԸ

Նուէր ՅԱՌԱՋին

Պատասխանեց Գուրգէնը հպարտ, որ իր հայրն էլ ներկայ էր եւ ոգեւորւած օրուայ մեծ, երջանիկ լուրով։

— Կը նախանձիմ երիտասարդներուդ, շարունակեց Պետրոս աղան, քանի մը պէտք գալս գիտնայի նէ՝ ե՛ս ալ կ'երթայի։

— Օ՛, Պետրոս աղա, ձեր ալ ժամանակը կուգայ։ Հայաստան ազատ ըլլայ նէ՝ ալ ո՞վ կը մնայ այս տեղերը. ամէնքն ալ կ'երթան։

— Ամէ՛ն ... կամացուկ շշնջաց Պետրոս աղան եւ գլխարկը դնելով՝ դէպ ի դուռը շարժուեց։

Սրահը կամաց-կամաց պարպւում էր։ Գուրգէնն էլ դուրս ելաւ։ Փողոցներում դեռ խումբ խումբ Հայեր կանգնած խօսում էին ապագայ վախերով եւ երազներով տողորուն։

Գուրգէնն ուղղակի տուն գնաց մօրը եւս մասնակից անելու օրուայ մեծ ուրախութեան։

×

Գուրգէնը որդին էր Կարապետ Զուլհակեանի։

Նրա հայրը պատերազմէն շատ առաջ՝ իր դեռատի կինը երեք զաւակներով ձգած Պոլիս, եկել էր Ամերիկա՝ բախտը փորձելու։

Կարապետ Զուլհակեանը Մշեցի էր. մանուկ հասակում մօրմէն որբ մնալով՝ հօր հետ պանդխտութեան էր գնացել Պոլիս եւ այնտեղ էլ մեծացել էր։

Նրա հայրը՝ Խաչիկ աղան երկրորդ անգամ չէր ամուսնացել, խորթ մայր չէր բերել իր մէկ հատիկի համար. նա ապրել էր ու աշխատել իր աչքի լոյս զաւակի համար, նրան մարդ դարձնելու ուխտով։ Նա ոչինչ չէր խնայել իր զաւակէն. ուսում էր տուել նրան, որքան կարողացել էր. վարժեցրել էր նաեւ իր արհեստին, ջուլհակութեան եւ գորգագործութեան։

Սակայն Կարապետն աւելի վաճառականութեան սէր ունէր, քան թէ արհեստի։ Դեռ պատանի հասակէն գորգի մի մեծ վաճառականի մօտ նա գործակատար էր եղել։

Խաչիկ աղան իր ձեռքով ամուսնացրել էր իր աչքի լոյս զաւակը, որ տուն ու տեղ շինէ, օջախը մխացնէ, Զուլհակենց տունը շէնցնէ։

Կարապետին բախտը ժպտացել էր. նրա կինը Պարտիզակ գիւղի Վրթանէս քահանայի աղջիկն էր, իր ժամանակի ըմբռնումով ուսեալ եւ մանաւանդ գեղեցիկ։ Կարապետը գոհ էր իր կնոջմէն, բայց գոհ չէր այն սեղմ, տնտեսական վիճակէն, որի մէջ պիտի ապրեցնէր իր ուսեալ, գեղանի կնոջը եւ ապագայ զաւակներին։ Նա միշտ երազել էր Ամերիկա երթալ, հարստանալ, բայց հօրը կենդանութեան օրով չէր համարձակուել այդ քայլն անել, բարի եւ անձնուէր ծերուկը վշտացնել։

Մինչեւ հօրը մահը Կարապետը երեք զաւակի հայր էր դարձել. մեծը՝ մանչ՝ Գուրգէնը, միջնակը՝ աղջիկ՝ Մարիամը եւ փոքրը՝ նորէն մանչ՝ Խաչատուրը։

Խաչատուրի ծնունդէն մի քանի ամիս յետոյ մեռել էր Խաչիկ աղան, մի կլորիկ գումար թողնելով իր զաւակին։ Նա խնդրել էր, որ այդ գումարէն իր գերեզմանի վրայ մի չիրմաքար դրուի, որի վրայ արձանագրուած լինի. «Մշեցի Խաչիկ աղա, Տարօնոյ Մեծ Զուլհակենց տունէն. ծնեալ, մեռեալ եւայլն»։

Կարապետը ճշդութեամբ կատարել էր հօր բաղձանքը։ Բայց մնացած գումարն իր քունը, հանգիստը խանգարել էր։ Դեղին ոսկիները Ամերիկայի ճանապարհն էին ցոյց տուել նրան կրկնապատկուելու, տասնապատկուելու երազով։

Վերջապէս այնքան տիրապետող է դառնում այդ միտքը նրա ներսում, որ էլ չի կարողանում պահել, յայտնում է կնոջը։ Հակառակ իր սպասածին՝ տիկին Նուարդը ոչ միայն չի հակառակում, այլ նոյն իսկ յորդորում է նրան շուտ իրականացնել իր ցանկութիւնը։

«Հինգ տարի է ամուսնացած ենք, արդէն երեք զաւակի տէր ենք, եթէ այսպէս շարունակուի, տասը տարիէն եօթը զաւակի տէր կ'ըլլանք. ես չեմ ուզեր։ Քանի մը տարի պանդխտութեան երթալդ դէշ չի ըլլայ։ Կ'երթաս, բախտդ կը փորձես. յաջողեցար, աղէկ, չի յաջողեցար՝ նորէն Պոլիս կուգաս։ Մենք ալ կ'ապրինք. Տէր հայրս չի ձգեր, որ իր աղջիկն եւ թոռները անօթի մնան։

«Յոյս Աստուած, Տէր հօրը պէտք չենք ունենայ. Խաչիկ աղայիս ձգած դրամը մէկ երկու տարուայ համար ձեզի ալ կը բաւէ, ինծի ալ. իսկ երկու տարուայ մէջ ինչ ըլլալիքս կը հասկցուի»։

Որոշումը տրուած էր. դժուար չէր եղած համոզել նաեւ ծերունի քահանան։

Երբ Խաչիկ աղայի սուգի տարին լրանում է՝ Կարապետը հոգեհանգիստ է կատարել տալիս, հօր յիշատակին մատաղ է մորթում, աղքատներին դրամ բաժանում, ծանօթ բարեկամներին հոգեհացի հրաւիրում, գինի է խմցնում, հօր յիշատակը օրհնում։

Ու մի քանի օր յետոյ համբուրելով իր կնոջը ու զաւակներին՝ շոգենաւ է նստում եւ գնում դէպ ի Ամերիկա։

Կարապետը աչքաբաց եւ ընդունակ մարդ էր։ Նա չի կորչում օտար աշխարհում։

Մի առ ժամանակ այս ու այն տեղ աշխատում է մի օրապահիկ հանելու համար. աշխատում է լեզուն սովորել եւ յաջողում է. սովորում է ոչ միայն խօսել, այլ նաեւ գրել, – կարդալ

Եւ դեռ չլրացած երկու տարուայ պայմանաժամը՝ ձգում է գործարանի սեւ աշխատանքը եւ ծառայութեան է մտնում մի Ասորի մեծ գորգավաճառի մօտ։ Այժմ հաւատում է, որ պիտի կարողանայ յառաջ գնալ եւ իր երազին հասնել։ Նա համեստ մի կեանք անցկացնելով՝ կարողանում է մի բան խնայել եւ տուն ուղարկել։ Նիւ Եորքի հետ համեմատած՝ Պոլսում կեանքն այնքան էժան էր, որ նրա ուղարկելիքը մի մեծ բան չէր լինելու։

Այդպէս տարիներ են անցնում, ինքը քայլ առ քայլ մօտենում է իր երազին, թողնում է ծառայութիւնը, ընկերանում է մի գորգի վաճառականի հետ, իսկ միւս կողմում մեծանում են զաւակները։

Մեռնում է ծերունի Տէր Վրթանէսը եւ տիկին Նուարդը բոլորովին մենակ զգալով իրեն՝ նամակ նամակի ետեւէ գրելով՝ կանչում է ամուսնուն։

Բայց Կարապետն այլ եւս Պոլիս վերադառնալ չի փափաքում։ Նա առատ դրամ ծախսելով՝ յաջողեցնում է ընտանիքը բերել իր մօտ՝ Նիւ Եորք։

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

մէջ: Ոչ ոք պիտի կրնայ առժամապէս կամ մշտապէս հեռանալ գիւղական շրջանէ մը, առանց Չեկային մասնաւոր արտօնութեան: Գործարանները եւ հաստատութիւնները չպիտի կրնան բանուոր առնել, առանց քննութեան ենթարկելու անոնց անցագիրներուն վաւերականութիւնը եւ արձանագրելու գործի առնելու թուականը:

Ծորտական շրջանէն ի վեր, այսպիսի խստութիւն չէ տեսնուած Ռուսաստանի մէջ, բացառութիւն համարելով հակահրէական կարգադրութիւնները:

Հրամանագիրը գործադրելի է անմիջապէս, Մայիս 1էն յետոյ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Café Samaritaine»ի սրճարանին ներքնայարկը: Կը խօսի ընկ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ: Նիւթ՝ Բ. եւ Գ. Միջազգայինի ներկայ փոխ-յարաբերութիւնը: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

—o—o—

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ սիամանթօ-վարուժան Գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30ին: Ստացած ենք նոր գիրքեր: Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու:

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովներ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ակնունի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանի մէջ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՒՏՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը. այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ:

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓՈՆԹԷԻ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍՆՐՈԲ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Պօմոն) Ջաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Միասին բերել անդամատետրերը:

×

ՍԱԼՈՆ ՏԸ ԺԷՐՈՅԻ Բաբգէն Սիւնի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 0ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԲԻՒԺԷՆ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆԻ Չալթօ Շիրօ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին: սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, Ֆլորիայի մէջ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկերութեանս Վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Անվէրսի ազգայիններէն Տիկին Թագուհի Ճանիկեանի որ իր որդւոյն, տարաբախտ ԱՆՏՈՆ-ՇԱՒԱՐՇ ՃԱՆԻԿԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ նուիրեց 5000 ֆրանք ի նպաստ Ընկերութեանս Օգնութեան Սնտուկին: ինչպէս նաեւ Տիկին Ա. Թօփալեանի որ նուիրեց 500 ֆր. ի նպաստ նոյն Սնտուկին:

ԹԱՏՐՈՆ ԼԻՈՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախմբի հիմնադիր-ղեկավարներ

ՍԻՐՈՒՀԻ եւ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

13 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կը ներկայացնեն՝ ՄՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան, բարոյալից եւ սիրային գոմէտի-տռամը 3 արար:

Արտասանութիւններ — Նուագ — եւ զաւեշտ 1 արար:

Մանրամասնութիւնները տեղերու վրայ:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքէն 4 Յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théâtre ALBERT Ierի մէջ: Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՆԱՄԲԷՏՑԻՆ ՀՕՃԱ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Երեկոյթ - պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Մարսէյլի Հայ Արիներու բարեկամներու կողմէ ի նպաստ Հայ Սկաուտներու Միջազգային բանակումին (ճէմպօրի)

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

33, Պուլվար Լօնշան, Սալօն Լօնշանի մէջ

Հաճելի երեկոյ, գեղարուեստական մթնոլորտ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Խորհրդարանի վիճաբանութիւններէն վախնալու պէտք մը չունէր: Եթէ միայն... Ցանկարծ մտածեց Չորս Արդարներու մասին ու ցաւ զգաց. ոչ թէ անոր համար որ սպառնալիքի տակ էր իր կեանքը — մոռցած էր թերեւս այդ պարագան — այլ անոր համար որ նոր տարր մը մտած էր իր հաշիւներուն մէջ, ահարկու ուժ մը որուն մասին վճիռ կարելի չէր: Անկարելի էր նոյնպէս անտեսել սպառնալիքը Չորս Արդարներուն կամ դարմանել կացութիւնը խորհրդարանական վիճաբանութիւններով: Հասկացողութեան եզր մը գտնելու կարելիութիւնն ալ չկար: Մնաց որ հակառակորդին հետ համաձայնելու գաղափարը խորթ էր իր մտքին:

— Մինչեւ ծայրը պիտի երթամ, կրկնեց նախարարը տասն անգամ. այո՛, մինչեւ ծայրը պիտի երթամ:

Ու քանի կը մօտենար պաշտօնական վայրկեանը, նախարարը այնքան աւելի ուժ եւ կորով կը ստանար կարծես:

Հեռաձայնի զանգակը հնչեց: Սըր Ֆիլիփ, որ նստած էր իր գրասեղանին առջեւ՝ գլուխը ձեռքերուն վրայ, վերցուց գործիքը: Խօսակցութիւնը յիշեցուց իրեն թէ հրահանգած էր որ փակէին Փորթլընտ Փլէյսի իր բնակարանը: Որոշած էր պարապ ձգել տունը, մինչեւ որ անցնէր սպառնալիքը կամ մեղմանար տագնապը. չէր ուզեր վտանգել ծառաներուն կեանքը: Եթէ Չորսերը անպատճառ պիտի գործադրէին իրենց ծրագիրը, ճախողման վտանգ չկար. իսկ եթէ ուրիշն էր իրենց միջոցը, կրկնապէս վստահ ըլլալու համար օդը պիտի հանէին պաշտօնատուներու փողոցը, մինչեւ ոյն ատեն յարձակում գործելով Փորթլընտ Փլէյսի բնակարանին վրայ:

Նախարարը հազիւ վերջացուցեր էր հեռաձայնի խօսակցութիւնը, երբ դուռը զարնուեցաւ ու ներս մտաւ գաղտնի ոստիկանը: Անձկութեամբ նայեցաւ Սըր Ֆիլիփին եւ հարցուց.

— Մարդ եկա՞ւ:

Նախարարը ժպտեցաւ:

— Եթէ այդ հարցումով հասկնալ կ'ուզէք թէ Չորսերը անձա՞մբ պիտի բերեն վերջնագիրը ինծի, կրնաք վստահ ըլլալ որ չեկան...

Ոստիկանը թեթեւութիւն մը զգաց:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, ըսաւ ջերմեռանդութեամբ. կը վախնայի որ բացակայութեանս միջոցին, բան մը կրնար պատահիլ. նոր լուր ունիմ ձեզի համար:

— Իրա՞ւ:

— Այո՛, պարոն. ոստիկանապետը հեռագիր մը ստացաւ Ամերիկայէն: Այդ երկրին մէջ պատահած երկու ոճիրներէն ի վեր Փինքըրթընի մարդիկը քննութիւններ կը կատարեն: Տարիներ շարունակ կ'աշխատէին հաւաքելով զանազան տեղեկութիւններ ու մանրամասնութիւններ եւ ահաւասիկ հեռագիրը:

Ոստիկանը գրպանէն հանեց թուղթի կտոր մը եւ դրաւ նախարարին գրասեղանին վրայ: Ահա թէ ինչ կ'ըսէր այդ հեռագիրը. —

ՓԻՆՔԸՐԹԸՆ, ՇԻՔԱԿՕ՝

ԼՈՆՏՈՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻՆ

Հասկցուցէք Բէյմընին թէ Չորսերը չեն դրժեր իրենց խոստումը. թէ անոնք կը սպաննեն մեռցնել զայն եւ է ձեւով ու որոշեալ ժամու մը, ճշդապահ պիտի ըլլան. ապացոյցներ ունինք իրենց այդ յատկանիշին մասին: Էնտըրսընի մահէն յետոյ յուշատետր մը գտնուեցաւ սենեակին պատուհանին տակը, հաւանաբար այնտեղ մոռցուած: Յուշատետրը պարապ էր բաց ի երեք էջերէն, որոնց վրայ կոկիկ գիրերով նշանակուած էին սպանութեան « վեց տարբեր ձեւեր »: Ստորագրուած էին այբուբէնին երրորդ գիրով: Զգուշացուցէք Բէյմընը եւ ըսէք իրեն որ սուրճ չխմէ, նամակ կամ ծրար չբանայ, անծանօթներու կողմէ պատրաստուած օճառ չգործածէ եւ նստի միայն այն սենեակին մէջ ուր գիշեր-ցերեկ ոստիկան մը կը սպասէ: Քննեցէք թէ որ եւ է ձեւով կազեր կրնան ներս բերուիլ այնտեղ: Մեն՛ք « Լուկանիա » նաւով երկու հոգի կը ղրկենք ձեզի՝ հսկելու համար»:

Ոստիկանը աւարտեց հեռագրին ընթերցումը: Ձկարդաց վերջաբանը որուն մէջ գրուած էր այսպէս — « Կը վախնանք որ շատ ուշ հասնին »:

— Ուրեմն կը կարծէք որ... հարցուց նախարարը:

— Այո՛, Փինքըրթընի տուած ազդանշաններուն հակառակ պէտք չէ շարժինք, պատասխանեց ոստիկանը: Կասկած չկայ որ ամերիկեան ոստիկանութիւնը լուրջ բաներ կ'ըսէ: Կը զգուշացնեն մեզ, հիմնուելով իրենց ապահով ծանօթութիւններուն վրայ. այս պատճառով խիստ կարեւոր նշանակութիւն ունի այս հեռագիրը:

Դուռը զարնուեցաւ ուժգնօրէն. նախարարին անձնական քարտուղարն էր որ ներս եկաւ աճապարանքով. թերթ մը կար ձեռքին մէջ:

— Նայեցէ՛ք, կարդացէ՛ք, Չորսերը կը խոստովանին իրենց ձախողանքը:

— Ի՞նչ, պոռաց ոստիկանը ձեռքը երկնցնելով լրագրին:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս բոլորը, հարցուց Սըր Ֆիլիփ:

— Կը նշանակէ հեռանեալը՝ որ արդարները, ինչպէս կ'երեւի, յօդուած մը գրեր են իրենց « առաքելութեան » մասին:

— Ո՞ր թերթին մէջ:

— « Ձայնարձակ »ին. կը թուի թէ երբ դիմակաւոր մարդը եկեր է ատեն թէրին խմբագրատունէն, խմբագիրը յօդուած մը խնդրեր է իրմէ: Ահաւասիկ այդ գրութիւնը որուն մէջ կը խոստովանին թէ պարտուած են...

Ոստիկանը, որ բռնած էր թերթը, ընդմիջեց քարտուղարին անկապակից խօսքերը ու կարդաց — « Չորս Արդար Մարդոց ձախողանքը »: Ո՞ւր է խոստովանութիւնը:

— Աւելի վարը, սխալմամբ մէջբերելու, նշանակած եմ. եւ քարտուղարը մատով ցոյց տուաւ տեղը:

(Շարունակելի)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
4
ՄԱՅԻՍ
1933

4 Mai
1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2179

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԳՌԱՒՆԵՐ ԵՒ ԲԱԶԷՆԵՐ"

Այսօր, երկրորդ էջին մէջ, հրատարակած ենք թղթակցութիւն մը, « Ազգային ագռաւներու դէմ ազգային բազէներ »:

Երիտասարդ մըն է մեր աշխատակիցը, եւ երիտասարդական պոռթկում մը՝ իր գրութիւնը:

Մատնանշելով մեր հանրային կեանքին վէրքերը, եւ գծելով չափազանց մռայլ պատկեր մը, մեր ընկերը ուրիշ ելք չի տեսներ, եթէ ոչ « վճռական գործունէութիւն, մաքրագործելու համար ցեղը իր ցեցերէն »:

— « Զգելով քաղաքական կազմակերպութիւնները իրենց գործին, անոնցմէ անջատ, ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ պէտք է կազմուին երիտասարդական զուլիչ վաշտեր, արդար, հայրենասէր ու անկեղծ տղաքներէ: Անոնք մաքրագործումի պէտք է սկսին, գործօն կեանքէն վտարելով բոլոր տեսակի դիմակաւոր ու անդիմակ միմոսները, որոնք ոչ միայն պատճառ կ'ըլլան արագացնելու մեր փլուզումը, այլ եւ սեւ կեղտ մը կը կազմեն հայ ցեղի մաքուր ճակտին վրայ:

Գաղթաշխարհի այն բոլոր հայ երիտասարդները որ կը հաւատան ցեղին յարութեան, պէտք է խորունկ մտածեն մեր ներքին որդերու մասին, ու արագ հակազդեցութեան դիմելով, երիտասարդական ուժգնութեամբ շեշտակի հարուածը իջեցնեն բոլոր տեսակի վնասակար տարրերու գլխուն, ուր որ ալ գտնուին եւ ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլան:

... Ազգային ագռաւներու դէմ՝ ազգային բազէներու պէտք ունինք: Երիտասարդները վստահ են երիտասարդներու վրայ, հայ ցեղն ալ՝ իր կորիւններուն վրայ »:

Նեղմտութիւն պիտի ըլլար տառական իմաստով առնել այս եզրակացութիւնը:

Ամէն բանէ առաջ, խորունկ դառնութեան մը արտայայտութիւնն է այն: Եւ, առով իսկ, արժանի լուրջ ուշադրութեան:

Ըսել կ'ուզէ մեր երիտասարդ ընկերը. —

Զափը կ'անցնին ներքին ցեցերը, « բոլոր տեսակի դիմակաւոր եւ անդիմակ միմոսները »: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է հակազդել, յանուն տարագիր բազմութեանց փրկութեան:

Իսկ հակազդելու սրբազան պարտականութիւնը կ'իյնայ երիտասարդութեան վրայ: « Պէտք է կազմուին երիտասարդական զուլիչ վաշտեր, արդար, հայրենասէր ու անկեղծ տղաքներէ »:

Ի՛նչ տարակոյս որ, մեր աշխատակիցն ալ ազդուած է միջազգային խմորումներէն: Իր բացատրութիւնն անգամ, « զուլիչ վաշտեր », փոխառութիւն մըն է մերօրեայ ազգայնականներէն:

Եւ սակայն, հարկ է թողուլ տառը եւ առնել ոգին:

Հարկ է վերլուծել այս ծայրայեղութեան շարժառիթները, փոխանակ վայրերան կանչեր արձակելու կամ վարժապետօրէն քրթմնջելու:

×

Արդարեւ, չափազանց մռայլ է, դժնդակ եւ ընդվզեցուցիչ՝ այն ինչ որ կը կոչենք հանրային կեանք:

Մեր ժամանակակից պատմութիւնը չէ արձանագրած շրջան մը, ուր այս աստիճան կորսնցուցած ըլլայինք մեր հաւասարակշռութիւնը եւ ողջմտութիւնը:

Իրար չենք հասկնար, չենք ուզեր հասկնալ նոյն իսկ ամէնէն տարրական հարցերու մէջ:

Կատարեալ ցուցահանդէս մը՝ « պաշըպօզուք » բարքերու եւ պատկերազարդ խայտառակութեանց:

Պատճառները ծանօթ են եւ տաղտկալի պիտի ըլլար կրկնել:

Գլխաւոր պատճառը այն է, անշուշտ, որ չունինք հայրենիք, չունինք հող եւ իշխանութիւն:

Կորսնցուցած՝ մեր առանցքը, ցրուած՝ աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, կը թաւալինք սանձարձակ, անպատասխանատու ազատութեան մը ալիքներուն մէջ:

Եւ որովհետեւ նոր անջրպետներ բացուած են գաղութէ գաղութ, հոսանքէ հոսանք, գիւղէ գիւղ, նոյն իսկ հայրենակիցէ հայրենակից, — կը խօսինք ու կը գործենք այնպէս ինչպէս եթէ լերան գլուխն ըլլայինք, կամ անապատի մը աւազուտքին մէջ խրած:

Ամէն մէկը պատասխանատու է միայն իրեն համար, ոչ ուրիշին հանդէպ:

Եւ ամէն տեղ ու ամէն բանի մէջ, առատն կանուխ արթնցող լեզուանին է միակ խելօքն ու հայրենասէրը:

Այս պայմաններուն մէջ, ի հարկէ խոր դառնութեան պիտի մատնուէր այն երիտասարդութիւնը որ ցամաքէ ցամաք նետուեցաւ առանց փոխանցման շրջանի:

Ո՞ւր է դարմանը այս կացութեան:

Աւելի ճիշդ, կարելի՞ է գտնել արմատական դարման:

Ոչ: Բայց կարելի է սահմանափակել չարիքը:

Ագռաւներ եւ միմոսներ պիտի ունենանք միշտ, ներկայ պայմաններուն մէջ: Ինչպէս եւ բազէներ:

Բայց, անոնք բաւական չեն խափանելու չարիքը:

Ինչ կը վերաբերի « զուլիչ վաշտեր »ուն, ոչ միայն անիրագործելի է, այլ եւ աղիտաբեր:

Զօրեղ, հաւասարակշռող ուժ մը կ'ունենայինք, եթէ երիտասարդութիւնը կազմակերպուէր ինքն իր մէջ, ներկայացնելով միացեալ եւ կուռ ճակատ մը, որ պատկառանք ազդէր աջին ու ձախին:

Մեր երիտասարդութիւնը ընդունա՞կ է այդ գործին, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Պէտք է որոճալ ա՛յս ուղղութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԼՈՒԾԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ

Բանտարկելով վարիչները եւ գրաւելով շէնքերը

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՈՒԺ ՆՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱԹԻՆ ՏԱԿ

« Ազգային աշխատանք »ի տօնակատարութենէն անմիջապէս վերջ, Հիթլէր ձեռնարկեց նոր « յեղափոխութեան » մը, լուծելով բանուորական եւ արհեստակցական սէնտիքաները: Առաջին օրն իսկ, բանտարկուեցան անոնց վարիչներէն յիսուն հոգի: Աւելորդ է ըսել թէ հարուածը ամէնէն առաջ ուղղուած է ընկերվարական եւ համայնավար կազմակերպութեանց դէմ:

Մայիս 2ի առտուան ժամը 10ին, նոր մարմին մը, որ կը կոչուի « Գերմանական աշխատանքի պաշտպանութեան կոմիտէ » եւ կը գտնուի Փրուսիոյ պետական խորհուրդի նախագահին՝ Տոքթ. Լէյի հրամանատարութեան տակ, գրաւել տուաւ ազատ սէնտիքաներուն պատկանող բոլոր շէնքերը: Այս գործողութիւնը միեւնոյն ատեն կատարուեցաւ Պերլինի եւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, հիթլէրական վաշտերուն կողմէ: Միեւնոյն ատեն ձերբակալուեցան սէնտիքաներու վարիչները, ինչպէս եւ անոնց պատկանող թերթերու խմբագրապետները: Ձերբակալուած վարիչներէն երկուքը հիւանդ ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցան:

Իրիկուան դէմ, Տոքթ. Լէյ յայտարարութիւն մը ուղղեց, ուր կ'ըսէ.

— Այսօրուընէ կը սկսի ազգային – ընկերվարական յեղափոխութեան մէկ նոր շրջանը: Պիտի ըսէք, — « Ի՞նչ կ'ուզէք այլ եւս. բացարձակ իշխանութեան տէր էք »: Ճիշդ է որ տէրն ենք իշխանութեան, բայց տակաւին մեր ձեռքը չէ ամբողջ ժողովուրդը. Քեզ, գերման բանուոր, քե՛զ է որ տակաւին չունինք հաւիրին հարիւր եւ քեզ է որ կ'ուզենք, որովհետեւ գիտենք թէ առանց գերման բանուորին չկայ գերման ժողովուրդ: Ճիշդ է որ ջախջախուած են մարքսեան կուսակցութիւնները, ինչպէս համայնավարութիւնը կամ կատարեալ կազմալուծման մատնուած, ինչպէս ընկերվարութիւնը: Բայց, մենք գիտենք որ մարքսեան հոսանքը մեռել կը ձեւանայ, պատեհ ժամուն ոտքի կանգնելու եւ նորէն յարձակելու համար կռնակէն, Յուդայի դաշոյն մը ձեռքը, ինչպէս 1914ին: Այն ատեն ալ մարքսեան հոսանքը զինուորական վարկեր կը քուէարկէր եւ գերազգասիրութիւն կը խաղար, 1918ին ձեզ մատնելու համար մեր թշնամիներու աշխարհակալութեան եւ հետեւաբար ծախելու համար համաշխարհային դրամատիրութեան: Բայց, խորամանկ աղուէսը այլ եւս չի կրնար խաբել մեզ ... Մարքսեան վարիչները ի զուր բարեկամութիւն կը կեղծեն. լաւ է որ անոնք բանտին մէջ հիւսեն իրենց երազները:

Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ կառավարութեան նպատակն է ոչ թէ հալածել սէնտիքաները, այլ զանոնք յարմարցնել ազգային իշխանութեան:

Տոքթ. Լէյ նոյն օրը ձայնարձակին առջեւ անցնելով, ճառ մը խօսեցաւ եւ ծանոյց թէ յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին բանուորական համաժողով մը պիտի գումարուի, Հիթլէրի պատուակալ նախագահութեամբ:

Ուրիշ յայտարարութիւն մը կ'ըսէ թէ լուծուած սէնտիքաները կը գտնուին բանուորական բջիջներու բացարձակ իշխանութեան տակ: Սէնտիքաներու այն բոլոր հանդէսներն ու հրատարակութիւնները որ ուղղակի կապ ունին ընկերվարութեան հետ, արգիլուած եւ անոնց տեղ հիթլէրական թերթեր հաստատուած են:

Այս դղրդագին գործողութեան կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ՝ 1932ի սկիզբը, Գերմանիոյ ազատ սէնտիքաները ունէին 4 միլիոն 134,900 անդամ, որոնց 570,830ը կիներ են: Այս անդամներուն մէջ մետաղագործական բանուորները կը ներկայացնեն 700,000 հոգի, թաղապետական գործարաններու բանուորները՝ 900,000, փոխադրութեանց պաշտօնեաները՝ 500,000: Սէնտիքաները 1931ին հաւաքած էին 185,000,000 մառք հասոյթ, իսկ նպաստ բաժնած էին 110,000,000:

Ընդամէնը 31 կազմակերպութիւններ համախմբուած են սէնտիքաներու դրօշին տակ, մէջն ըլլալով նաեւ հանքագործները, սրճարաններու, ճաշարաններու, պանդոկներու պաշտօնեաներն ու ծառաները, սափրիչները եւ ուրիշ բազմաթիւ արհեստաւորներ:

Հրեաները անդադար կը փախին

Հիթլէրականները պաշտօնանկ ըրին 36 հրեայ ուսուցչապետներ, 21ը Պերլինի համալսարանէն, 9ը՝ Քէօլնի համալսարանէն եւ վեցը Հալլէի համալսարանէն:

Պերլինի առողջապահական վարչութեան պահանջով, հրաժարական տուաւ աշխարհահռչակ վիրաբոյժ մը, Տոքթ. Պորխարտ, պարզապէս հրեայ ըլլալուն համար:

**** Եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց Եգիպտոս մտնելու արտօնութիւն տալ երկու հարիւր հրեայ բժիշկներու եւ իրաւագէտներու, որոնք հարկադրուած էին հեռանալ Գերմանիայէն, վերջին դէպքերուն հետեւանքով: Անոնք պիտի կրնան Եգիպտոս հաստատուիլ եւ ի գործ դնել իրենց արհեստը:*

**** Փարիզի մէջ կազմուեցաւ նոր մարմին մը, Այնշթայնի եւ փրոֆ. Լանժըվէնի պատուակալ նախագահութեամբ, վարչական, բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն ընծայելու համար Գերմանիոյ փախստականներուն, առանց ազգի եւ դաւանանքի խտրութեան:*

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշի գերմանական դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղեց ռումանական կառավարութեան, բողոքելով դեսպանատան առջեւ կատարուած թշնամական ցոյցերուն դէմ: Կառավարութիւնը պատասխանեց թէ ցուցարարները փոքրաթիւ բանուորներ են եւ բուն վարիչները, վեց հոգի, ձերբակալուած են արդէն:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԴԵՌ

Սէթրօէնի բանթողները առջի օր ընդհանուր ժողով գումարելով, լսեցին իրենց պատուիրակներուն զեկուցումը:

Պատուիրակները յայտարարեցին թէ կացութիւնը չէ փոխուած: Շատ մը բանուորներ վերսկսած են աշխատանքը, բայց անոնց տեղ ուրիշներ գործադուլ ըրած են: Ընդհ. ժողովը որոշեց շարունակել գործադուլը, պնդելով իրենց հակառաջարկներուն վրայ:

Միջադէպեր անպակաս են հաստատութեան զանազան ճիւղերուն մէջ:

Անգլեւպարսիկ նոր համաձայնութիւնը

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ Կ'ԸՆԷ

Լոնտոնի եւ Թէհրանի թերթերը հրատարակեցին Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան եւ պարսկական կառավարութեան միջեւ գոյացած նոր համաձայնութեան պատճէնը: Համաձայնութիւնը ստորագրուած է հետեւեալ պայմաններով. —

1— Անգլ. ընկերութեան տրուած մենաշնորհին տարածութիւնը պիտի ըլլայ նախորդին կէսը, մինչեւ 1938, ուրկէ յետոյ պիտի ըլլայ 100,000 քառակուսի մղոն: (Նոր տարածութիւնը կը գտնուի դէպ ի հարաւ, Քիրմանշահէն Շիրազ, անցնելով Լուրիստանի եւ Պախթիարներու շրջանէն եւ հասնելով մինչեւ Պելուճիստանի սահմանագլուխը):

2— Անգլ. ընկերութիւնը կը կորսնցնէ նաւթագիծեր (փայփ լայն) շինելու առանձնաշնորհը: (Այսինքն ուրիշ ընկերութիւններ ալ կրնան նաւթահորեր շահագործել հիւսիսային Պարսկաստանի մէջ, նաւթագիծեր հաստատելով մինչեւ Պարսից ծոց):

3— Ընկերութիւնը չորս շիլին պիտի վճարէ Պարսկաստանի մէջ ծախուած կամ երկրէն արտածուած քարիւղի իւրաքանչիւր թոնին համար:

4— Ասկէ զատ, ընկերութեան զուտ շահին հարիւրին 20ը պիտի վճարուի Պարսկաստանի, բաժնետէրերուն 671,000 ստերլին վճարելէ յետոյ:

5— Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին ապահովելու համար Պարսկաստանի շահերը, եթէ ստերլինը նորէն իյնայ:

6— Եթէ ընկերութիւնը իր ընդհանուր պահեստէն որ եւ է բան վճարէ բաժնետէրերուն, պարսկական կառավարութիւնն ալ հարիւրին 20 պիտի ստանայ:

7— Երբ մենաշնորհը վերջանայ կամ ընկերութիւնը քաշուի, կուտակուած պահեստին հարիւրին 20ը կը մնայ Պարսկաստանի:

8— Ընկերութիւնը առաջին 15 տարիներու ընթացքին տուրք պիտի վճարէ 220,000 ստերլին, յաջորդ 15 տարիներու ընթացքին՝ 300,000 ստերլին. յետագայ տարիներուն գումարը պիտի որոշուի փոխադարձ համաձայնութեամբ:

9— Ընկերութիւնը աստիճանաբար պիտի նամբէ իր օտար պաշտօնեաները, անոնց տեղ առնելով Պարսիկներ եւ տարին տասը հազար ստերլին պիտի ծախսէ, պարսիկ ուսանողներ կրթելու համար Անգլիոյ մէջ: (Բոլոր հասարակ բանուորները պարսիկ պիտի ըլլան, արհեստագիտական եւ գրասենեակային պաշտօններն ալ աստիճանաբար Պարսիկներու պիտի յանձնուին եւ Պարսիկները պիտի կրնան ամենաբարձր պաշտօններու տիրանալ):

10— Մենաշնորհին պայմանաժամն է 60 տարի:

11— Ընկերութիւնը չի կրնար ուրիշի մը փոխանցել մենաշնորհը, առանց պարսկական կառավարութեան հաւանութեան:

12— Երբ մենաշնորհը լրանայ, ընկերութեան Պարսկաստանի կարգ մը գոյքերը կը մնան պարսկական կառավարութեան: Պայմանաժամի լրացման նախընթաց տասը տարիներու ընթացքին ընկերութիւնը չի կրնար ծախել կամ երկրէն դուրս հանել այդ կարգի գոյքերը:

13— Պարսկաստանի մէջ քարիւղ ծախելու համար, հիմ պիտի բռնուի Մեքսիկայի կամ Ռումանիոյ քարիւղներուն գինը,—ո՛րը որ աժան է: Ժողովուրդին քարիւղ պիտի ծախուի այդ գինէն 10 առ հարիւր աժան, իսկ պարսկական կառավարութեան՝ 25 առ հարիւր զեղչով:

14— Բոլոր վէճերը պիտի կարգադրուին իրաւարարութեամբ:

**** Այս համաձայնութեան շնորհիւ, Պարսկաստան ամէն տարի անգլ. ընկերութենէն պիտի ստանայ նուազագոյն 750,000 ստերլին:*

**** Անգլ. կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ « Տէյլի Հէրըլտ »ի այն լուրը թէ նոր դաշնագիր մը պիտի կնքուի Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ, զօրացնելու համար անգլիական ազդեցութիւնը: Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ 1928էն ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուին, ընդհանուր դաշնագիր մը կնքելու համար երկու երկիրներուն միջեւ, բայց Անգլիա երբեք նպատակ չունի մասնաւոր կամ ուրիշ ազգերու շահերուն հակառակ առանձնաշնորհներ ապահովելու: Պարսկական կառավարութիւնն ալ նոյնիմաստ հերքում մը հրատարակեց:*

Խորհրդակցութիւններ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ

Մ. Նահանգներու նախագահը կը շարունակէ տեսակցութիւններ ունենալ եւրոպական պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, զինաթափութեան, տնտեսական խորհրդաժողովի եւ ուրիշ միջազգային հարցերու մասին:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ Պ. Րուզվէլթ պիտի թելադրէ նկատի առնել Մաքտոնըլտի ծրագիրը, հինգ տարուան համաձայնութիւն մը կնքելով սպառազինութեանց կրճատման համար: Նախագահին կարծիքով, կարելի է 200,000ական զինուոր սահմանել Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի համար, իբրեւ ցամաքային ուժ:

Պ. Րուզվէլթի գլխաւոր հոգն է թոյլ չտալ որ Գերմանիան նոր մարտանաւեր շինէ, ճամբայ բանալով նոր զինարշաւի մը:

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը շատ ալ կարեւորութիւն չի տար զինաթափութեան ժողովին, եւ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է տնտեսական խնդիրներու վրայ: Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ ալ կ'ուզէ մասնակցիլ տնտեսական խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յունիս 12ին:

Ֆրանսա տրամադիր կ'երեւայ ընդունելու մաքսային զինադուլը, խորհրդաժողովի ընթացքին, պայմանաւ որ կարգադրութիւններ ըլլան, տոլարի կամ ստերլինի անկման պարագային:

**** Զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասնագէտներու յանձնախումբը քննելով Գերմանիոյ զինուորական խնդիրը, որոշեց ոստիկանական ուժերէն իբրեւ զինուոր հաշուել միայն 35,000 հոգի: Ֆրանսայի պատուիրակները կը պահանջէին հաշուել նաեւ միւս ոստիկանները եւ հիթլէրական 17,000 օժանդակ ոստիկանները, բայց ժողովը մերժեց: Ֆրանսական թերթերը դիտել կու տան թէ՝ այս բանաձեւին հետեւանքով, Գերմանիան փոխանակ 200,000ի, պիտի ունենայ 305,000 զինուոր:*

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳ. ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱԶԷՆԵՐ

Քանի պանդխտութեան տարիները կ'երկարին, այնքան աւելի կը հեռանանք մեր իտէալներէն եւ աւանդութիւններէն, մեր փառաւոր պատմութենէն ու մեր մօտաւոր անցեալէն:

Անընդհատ կը հեռանանք մենք մեզմէ: Փոխանակ ուս ուսի տալու, սեղմուելու ու ամուր քայլերով քալելու, սառուցեալ քամիով մը իրարմէ զատուած՝ թշնամական նայուածքներ ունինք, ու քէն ըրած ենք մենք մեզի հետ: Այլասերման թմբեցուցիչին անձնատուր՝ յամրաբար, բայց օրէ օր կը փոշիանանք: Բաց աչքերով կը տեսնենք կաթիլ կաթիլ հալիլը մեր բեկորներուն: Գաղթահայ մամուլը ամէն օր ահազանգ կը հնչեցնէ այլասերման վտանգին դէմ ճակատելու համար: Կոչեր, յուսահատական պատկերներ գաղութէ գաղութ՝ օրուան մը կեանք հազիւ կ'ունենան: Կուսակցութիւններ, միութիւններ, մշակութային, մարզական եւ բարեգործական, իրենց անմիջական շրջապատն է որ կը շարժեն: Հայ զանգուածին վրայ թառեր է անտարբերութիւնը, եսասէր, ջլատիչ ու ամբարտաւան անտարբերութիւն մը, որ զինքը կը տանի դէպի մոռացութիւն:

Պռսալ ու ճչալ հազիւ տասնամեակ մը եւս, անկէ վերջ այսօրուան ահազանգը հնչեցնողներու ձայնն ալ պիտի մարի...

Ինչո՞ւ, սակայն, այս անփառունակ վիճակին մատնուած ենք: Ինչո՞ւ հայ ժողովուրդի տարապած ափերը եղբայրական ուխտով մը չեն ձուլուիր իրարու մէջ: Ինչո՞ւ կ'ատենք զիրար: Ինչո՞ւ ահագին եռանդ կը վատնուի եւ ոչինչ արդիւնք ձեռք կը բերուի: Պատճառն ի՞նչ է, որ մեր մեծագոյն կազմակերպութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, երկարած փորձ եւ անկեղծ ձեռքը սեղմող չի գտնուիր. գոնէ ամբողջ հայ ժողովուրդը հետաքրքրող հիմնական խնդիրներուն մէջ: Ինչո՞ւ սեւ կասկածը կը խանգարէ ամէն ձեռնարկ: Ո՞վ կաթեցուցած է այդ թոյնը, եւ վերջապէս ինչո՞ւ ամէն Հայ պէտքը կը զգայ համահայկական ճակատի, բայց չիրականանար այն:

Հայ ժողովուրդի դիմագրական կորովը աւելի ամրացած է այսօր հոգեկան եւ ֆիզիքական տառապանքներով: Հնարաւոր չափով աշխատանքներ կատարուած են ու կը կատարուին ազգային դիմագիծը անաղարտ պահելու համար: Դաշնակցութեան համահայկական ճակատի կոչին անկեղծութիւնը անվիճելի է բոլոր տեսակի Հայերուն: Ներքնապէս, գոնէ այս պարագան, ծանօթ է ամէնուն: Ահագին եռանդ սպառած է, կոչեր, հրատարակութիւններ եղած են, ճառեր ու լուսաբանութիւններ տրուած են, երկար բանակցութիւններ են կատարուած: Եւ սակայն, միշտ ալ ձախողած է ցանկալի իրերահասկացողութիւնը:

Հարցնենք նորէն, — ի՞նչ է պատճառը:

Պատճառն այն է որ մեր ներքին կեանքը աւերող ցեցեր կան հայ ժողովուրդի մէջ: Որդեր կը կրծեն հայ գաղթաշխարհի կենսունակութեան աւիշները: Մեր մէջ ունինք բրածոյ գըլուխներու տէր մարդիկ որ կ'աշխատին մոռացութեան տալ մեր հեռաւոր եւ մօտաւոր պատմութիւնը: Անոնք ամսեղուկներ, հրապարակի վրայ, տուներու եւ խանութներու մէջ, շնական կաղկանձիւնով մը կը հայհոյեն ցեղին սրբութիւններուն՝ եւ անոր մղած անհնարին պայքարներուն դէմ, ու անպատիժ կը մնան: Դիմակաւորներու զզուելի շարան մը կայ մոռացական յորձանուտ դաշտի մը մէջ, թշուառականներ որոնք իրենց խիղճն ու սիրտը սառնորոշին մէջ թաղած՝ կ'այլանդակեն ու կը թունաւորեն նոր սերունդի թռիչքները, ու կը խամրեցնեն անոր իտէալները: Վերջապէս մեր ներկայ վիճակին պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ մենք ունինք հարուստ դասակարգ մը, որ կրնայ որ եւ է ձեւով դարման տանիլ հայ ժողովուրդի բազմապիսի ցաւերուն, բայց միշտ խուսափած է ու կը խուսափի՝ չէզոք անտարբերութեան մը ապաւինած:

Այս մարդիկը դժբախտաբար, մեզի կուգան հին ու միջին սերունդէն, որոնք, փոխանակ օրինակը տալու նորերուն, ազնուութեան, ներողամտութեան եւ հասկացողութեան, ատքով ձեռքով հրապարակ իջած են, գործադրութեան դնելով իրենց ծննդավայրէն միասին բերած, հայկական սարքութենէ ժառանգուած ամէնէն բացասական գիծերը, — կիրք, ոխ, անհամաձայնութիւն, դաւադրական ոգի, կեղծաւորութիւն ու եսասէր, նենգամիտ ձգտումներ:

Ամէն մէկ կազդուրիչ շարժում, որ կը կատարուի երիտասարդութեան կողմէ, կը բախի այս վատասերածներու նենգութեան: Միացեալ ճակատի այս կեղծ մունետիկները, ամէն բան կ'ընեն ու ըրած են, անհատէ անհատ, խմբակէ խմբակ ու կազմակերպութենէ կազմակերպութիւն, որպէս զի պառակտուած ու իրերամերժ այս վիճակը տեւականանայ, հակառակ անոր որ միամիտները քով իրենց մազերը կը փետեն, իրենց իսկ ձեռքով ձախողած համերաշխութեանց ի խնդիր:

Այս այլանդակուածները իրար գըտած են գաղթաշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ: Դաւադիրները շուներու հոտառութեամբ ու զարմանալի յամառութեամբ կը գործեն՝ ողբերգական համաձայնութեամբ իրարու պատշաճեցնելով իրենց մութ ու գարշելի շահերը: Հայ արի ժողովուրդին ներքին պալարը կազմող այս թշուառականները անպայման մէյմէկ սեւհոգի մատնիչներ պիտի ըլլային, եթէ ապրէին բռնակալ իշխանութեան տակ, քանի որ ազատ երկինքներու տակ անգամ կը գործեն սադայէլական ատելութեամբ, մատնիչներէն աւելի վնաս հասցնելով մեր ցիր ու ցան բեկորներուն:

Ազգային այս տխրահռչակ ագռաւները ծածկուած են մեր մէջ զանազան դիմակներու եւ կերպարանքներու տակ, ու ընդհանրապէս ապաստանած են ազգային շրջանակներու մէջ: Անոնցմէ մաս մը դպրոցներու մէջ սպրդած են ու նորահաս սերունդը ոչ միայն չեն առաջնորդեր ցեղին բարձրագոյն իտէալներուն, այլ՝ կ'աշխատին ամէն գնով պոկել անոնց բնազդական սէրը ազատ Հայրենիքի մասին: Անոնք կատաղի հալածանք սարքած են մեր անկախութիւնը խորհրդանշող ազգային դրօշակին դէմ: Մանուկին վրայ կը յարձակին երբ անոր լամբակին վրայ տեսնեն երեք գոյները մեր անկախութեան: Եռագոյնը պէտք է փրցնել ու նետել, հակառակ են անոր պաշտուն գոյներուն, որովհետեւ այս ջղջիկներուն աչքերը չեն դիմանար, կը կուրանան անոր շքեղ փայլին առջեւ: Վատասերած այս վարժապետները, հակառակ անոր որ կը վճարուին Հայերէն ու պատմութիւն սորվեցնելու համար հայ տղուն, օտար կամ մեր վարժարաններու մէջ, մեղք կը նկատեն Վարուժանները եւ Սիամանթոները ներկայացնել ու կարդացնել հասնող տղոց: Չեն ծանօթացներ Զարդարեաններու եւ Ահարոնեաններու գրականութիւնը, վախնալով որ տղոց վրայ կ'իջնէ ազատութեան եւ անկախութեան լոյսը:

Մանրէներու մէկ մասը զանազան միջոցներով սողոսկած է թաղային մարմիններու եւ բանկալներու մէջ: Անոնք ոչ միայն չեն գոհանար իրենց գրպանին ի նպաստ մեղապարտ շահագործումներով, այլեւ ամէն ջանք կը թափեն իրենց համախոհներով լեցնելու շրջապատը, արգելքներ եւ խոչընդոտներ ստեղծելով մշակութային ու մարզական երիտասարդական միութեանց առջեւ, զանոնք քայքայելու ու ջլատելու համար:

Ունինք դեռ ուրիշ դաս մը, զանազան կազմակերպութիւններէ վտարուածներու: Անոնք եւս կը գործեն այնպիսի անբարոյիկ միջոցներով որ միայն զզուանք կը պատճառեն ինքզինքը դիտցող որ եւ է Հայու համար: Հայ կեանքի լուսանցքին վրայ ինկող այս սեւերեսները կ'ապրին չանթժամով ու ներքին պառակտումներով:

Ու վերջապէս ունեւորներու որոշ դաս մըն ալ ունինք, որոնք նոյն իսկ չեն տար իրենց հայ անունին տուրքը այն ցեղին ուրկէ սերած են: Ասոնք ալ կրաւորական ու չկամ մեղսակիցներն են Հայութեան այս պառակտուած վիճակին: Անպարտաճանաչներու այս վոհմակը ձեռքի տակէ կը քաջալերէ քանդիչ տարրերը, եւ նոյն իսկ նիւթական օժանդակութիւն կ'ընէ անոնց, որպէսզի կազմակերպուած հայութիւնը որ եւէ ատեն չխռովէ իրենց չկամի հանդստութիւնը: Այսպիսի տարրերը ի ծնէ հակակուսակցականներ են:

Երբ այս է մեր ներքին դժբախտ իրականութիւնը, զարմանալի չէ, որ անկարելի դարձած է ներքին ու արտաքին միացեալ ճակատներու ստեղծումը: Բարեկամեցողութիւնները ու ցանկութիւնները կը հանդիպին միշտ հայ ժողովուրդի ներքին ուժերուն փոքրոգի չկամութեան:

Ուրե՞մն.

Ուրեմն, մինչեւ որ հասնինք բախտաւոր հանգրուանին, յանուն գաղթաշխարհի 700,000 համրանքի անաղարտ պահպանման, պէտք է սկսիլ վճռական գործունէութեան, մաքրագործելու համար ցեղը իր ցեցերէն:

Զգելով քաղաքական կազմակերպութիւնները իրենց գործին, անոնցմէ անջատ, ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ պէտք է կազմուին երիտասարդական զսպիչ վաշտեր, արդար, հայրենասէր ու անկեղծ տղաքներէ: Անոնց մաքրագործումի պէտք է սկսին, գործօն կեանքէն վտարելով բոլոր տեսակի դիմակաւոր ու անդիմակ միմոսները, որոնք ոչ միայն պատճառ կ'ըլլան արագացնելու մեր փլուզումը, այլեւ սեւ կեղտ մը կը կազմեն հայ ցեղի մաքուր ճակտին վրայ:

Գաղթաշխարհի այն բոլոր հայ երիտասարդները որ կը հաւատան ցեղին յարութեան, պէտք է խորունկ մտածեն մեր ներքին որդերու մասին, ու արագ հակազդեցութեան դիմելով, երիտասարդական ուժգնութեամբ չեշտակի հարուածը իջեցնեն բոլոր տեսակի վնասակար տարրերու գլխուն, ուր որ ալ գտնուին անոնք եւ ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլան:

Սրբազան եւ կազմակերպուած պայքար՝ մեր անմահ ցեղի փճացման աշխատող վատասերներու դէմ: Հարուածը որքան ուժգին տրուի, այնքան աւելի շուտով կը բիւրեղանայ Հայը: Ցանկալի բիւրեղացումէն վերջն է որ կարելի պիտի ըլլայ այսօրուան բոլոր անկարելի նկատուածները իրագործել:

Այժմ խօսքը հայ երիտասարդներուն կ'իյնայ: Նոր սերունդն ալ ազնիւ խորհուրդներու հետ է: Կը մնայ քով քովի գալ ու կազմակերպել « Զսպիչ վաշտեր »ու ցանցը: Միջոցներ չեն պակսիր, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ ունինք 700000 ժողովուրդի փրկութեան հարցը: « Զսպիչ վաշտեր »ը պիտի գտնուին ամէն տեղ, որովհետեւ ներքին վտանգը կը գտնուի ամէն տեղ ուր բուռ մը հայութիւն է թառած:

Ազգային ագռաւներու դէմ՝ ազգային բազէները պէտք ունինք: Երիտասարդները վստահ են երիտասարդներու վրայ, հայ ցեղն ալ՝ իր կորիւններուն վրայ:

ՎԱՀԱԳՆ

ՉԵԿԱՅԻՆ ԴԱՒԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Խորհրդաւոր Գերմանացին եւ...

ԽՄԲ.— «Պոսլետնիա Նովոստի», Պ. Միլիւքովի օրկանը, ապրիլ 26ին հրատարակեց յօդուած մը, որ կը մերկացնէ կէփէուին (կամ չեկա) դաւերը՝ Փարիզի վրացական գաղութին մէջ:
Նոյնութեամբ կը վերածենք հայերէնի, «ի պէտս զարգացելոց».—

1931 Յուլիսին հասայ Փարիզ եւ միջոցներ չունենալով, առժամապէս մտայ Սիմոնեանի ճաշարանը, Ալմայի վրայ:

Ճաշարանի պատահական յաճախորդներուն մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէր շատ լաւ հագուած պարոն մը, որ օտարական կ'երեւար: Ինծի հետ խօսելով, այդ պարոնը յայտնեց թէ Փարիզի մէջ մարդ չի ճանչնար եւ կը ձանձրանայ, եւ շատ հաճելի պիտի ըլլար, եթէ ընկերանայի իրեն:

Նոյն օրը երեկոյեան հանդիպեցանք անկիւնի սրճարանը: Երեւան եկաւ որ նոր ծանօթս Գերմանացի է: Խօսեցանք Պերլինի մասին, Գերմանական գեղարուեստի, բանաստեղծութեան մասին եւ շուտով մտերմացանք: Մեր հանդիպումները անկեղծ ուրախութիւն կը պատճառէին: Երրորդ թէ չորրորդ տեսակցութեան պատահաբար խօսակցութիւնը դարձաւ քաղաքականութեան մասին:

— Ռուսական յեղափոխութիւն, գերմանական վրէժ...

Իմ ծանօթը, իբր գերմանացի հայրենասէր, անհրաժեշտ կը գտնէր Ռուսաստանի բաժանումը եւ նոր պետութեանց ստեղծումը: Իր կարծիքով, վրացական գաղութը կրնար մեծ դեր կատարել, եթէ անոր վարիչ տարրը հասկնար Արեւմտեան Եւրոպայի ճշգրիտ վիճակը եւ հակէր դէպի գերման ազգային հոսանքները:

«Գերմանացի»ու ճառը շատ անկեղծ եւ անշահախնդիր կ'երեւար եւ ես սիրով հաւանեցայ զինքը ծանօթացնել վրացի ղեկավարներու հետ եւ նախապատրաստել զանոնք գերմանական գործակցութեան:

Նոր մարդ ըլլալով Փարիզի մէջ եւ չունենալով քաղաքական մեծ կապեր, դիմեցի քաղաքական խմբակցութեան մը քարտուղարին, Պ. Օդիշարիային եւ պարզեցի խնդիրը: Օղիշարեան հաւանեցաւ տեսնուիլ իմ ծանօթիս հետ, որ կը ներկայանար իբրեւ գերման ազգային շրջանակներու ներկայացուցիչ, Կոլցմայէր անունով: Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ սրճարանի մը մէջ, Լա Թուռ Մոպուռի հրապարակին վրայ:

Քիչ մը զարմացայ որ Պ. Կոլցմայէրը կը հետաքրքրուէր այնպիսի տեղեկութիւններով որոնք ոչ մէկ շահագրգռութիւն չէին ներկայացներ Գերմանացիներուն համար: Յետագայ տեսակցութեանց ընթացքին կասկածներս աւելցան: Կոլցմայէրը կը խնդրէր տեղեկութիւններ՝ Վրաստանի հակօրէն (անլէգալ) կազմակերպութեանց գործունէութեան եւ անոնց թղթակցութեանց մասին՝ արտասահմանի իրենց կեդրոններուն հետ: Այդ մասին տեղեկութիւն տուինք վրացական շրջանակներուն եւ որոշեցինք կապը չխզել « Գերմանացի»ուն հետ, որ աւելի քան կասկածելի կը դառնար:

Օղիշարիայի հետ միասին անոր կուտայինք Վրաստանի մասին կեղծ տեղեկութիւններ, սպասելով թէ ինչ դուրս կուգայ: Կոլցմայէրի հետաքրքրութիւնը կ'աճէր երկրաչափական յառաջատուութեամբ: Երբ պահանջեց իրեն յայտնել Թիֆլիսի գաղտնի կազմակերպութեանց հասցէները եւ նշանախօսքերը, մեր մէջ այլեւս կասկած չմնաց թէ գործ ունինք բոլշեւիկեան գործակալի մը հետ, որ կը ծածկուէր Հիթլէրեան դիմակի տակ: Օղիշարեան եւ ես հաղորդեցինք շարք մը մտացածին հասցէներ եւ անուններ:

Յանկարծ անսպասելի կերպով ասպարէզի վրայ յայտնուեցաւ « ընկեր Կոլիան », Պետրոս Դեմիդով, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան երկրորդ քարտուղարը: Կոլցմայէրի հետ գալով տեսակցութեան եւ դիմակը մէկդի դնելով՝ ան ուղղակի առաջարկեց ինծի աշխատիլ Կէփէուի համար, սպառնալով մերժման պարագային ամէն տեսակ անախորժութիւններ: Ես խնդրեցի մտածելու ժամանակ տալ:

Խրախոյս ստանալով շահագրգռուած վրացական շրջանակներէն, գացի ժամադրութեանը, խորհրդային հիւպատոսարան: Զիս անմիջապէս ընկ. Դեմիդովի մօտ առաջնորդեցին:

« Ընկ. Կոլիա »ն, մօտ 36 տարեկան, միջակէն վեր հասակով, չէկ բայց հաճելի դէմքով մարդ մըն էր, որ քիչ կը նմանէր չեկիստի: Անոր մեղմ, փափաքուչ ձեւերը աւելի բուրժուական էին քան պրոլետարական: Քաջ գիտէր քանի մը օտար լեզուներ, ի միջի այլոց հայերէն եւ վրացերէն:

Լաւ ծանօթ էր Կովկասի եւ անոր պատմութեան, ծնած եւ դաստիարակուած ըլլալով Վրաստանի մէջ: Կ'ըսեն թէ Թիֆլիսի մէջ կ'աշխատէր Չեկային մէջ, Պետրոս Զուբով անուան տակ, (ազգանուն մը որ Վրացիներու համար յիշողութեան արժանի է): Այժմ սով. դեսպանատան երկրորդ քարտուղարն ըլլալով, Փարիզի մէջ կը վարէ Չեկային աշխատանքները:

Դեմիդովը անձամբ կը տեսնուի գըլխաւոր գործակալներուն հետ, իսկ երկրորդական աշխատակիցներու հետ կապերը կը պահէ իր անմիջական օգնականը եւ աջ ձեռքը, Հայ Պօղոսով, որ նոյնպէս պաշտօն ունի դեսպանատան մէջ:

Դեմիդով շատ սիրով ընդունեց զիս, տուաւ շարք մը գործնական ուղեցոյցներ եւ պահանջեց « Օղիշարեան քաշել գերմանական խմբակցութեան մէջ »: Ընկ. Կոլիայի շահագրգռութիւնը Օդիշարիայի մասին՝ կը բացատրուի անով որ Օղիշարեան գիտէր Վրաստանի հակօրէն կեդր. կոմիտէի անդամներէն ոմանց անունները եւ լաւատեղեակ էր հակօրէն գործունէութեան: Ես առանց յապաղումի Օդիշարիային տեղեկացուցի չեկիստներուն նպատակները:

Իմ անձնական թուղթերը կարգի բերելու եւ ձեռք ձգելու համար մշտական վիզա, Դեմիդովը զիս ճամբեց Պերլին: Այնտեղ ես հանդիպեցայ ամէնէն ազդեցիկ գործակալին, Ծ. Զաչիբայեայի հետ (Ա. Գումբալա, նախագահ օտար ուսանողներու միութեան): Ան զիս անմիջապէս ճանչցաւ իբրեւ իրենց մարդը: Թիւրիմացութիւն մը ծագեցաւ, որ քիչ մնաց իմ աշխատանքս տապալէր: Իմ կապս բոլշեւիկներու հետ բացուեցաւ անժամանակ, սակայն Դեմիդովը կանչեց իր մօտ գաղտնի գործակալը՝ ազգայնադեմոկրատ խումբի անդամը: (Այդ խումբը ստացած էր Պերլինէն զիս վըտանգող տեղեկութիւնը): Դեմիդովը յանձնարարեց անոր գործը վերջացընել, թոյլ չտալով հրատարակել այդ տեղեկութիւնը այդ խմբին պատկանող մամուլի մէջ: Ես ետ կանչուեցայ Դեմիդովի յատուկ սուրհանդակի միջոցով եւ վերադարձայ Փարիզ:

Դեմիդովը ինծ յանձնարարեց անմիջապէս Փարիզ վերադարձին՝ մօտեցընել Նոյ Ժորդանիայի շրջապատի մարդոց մէկուն: Ես արդէն յայտնած էի Դեմիդովին իմ մօտիկ բարեկամութիւնը Վալիկօ Ջուղելիձէի հետ: Ան առաջարկեց ինծ գործադրել բոլոր միջոցներ՝ հիւրասիրութիւններէ մինչեւ կաշառք, որպէսզի այդ մարդը դառնայ բոլշեւիկներու կողմը: Ջուղելիձէ, հասարակ բանուոր էր, անդամ սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան արտասահմանի բիւրոյին: Անոր յամառ պայքարը վրաց ժողովրդի թշնամիներու դէմ բնականաբար, կը ստիպէ բոլշեւիկներու ուշադրութիւնը կեդրոնացնել իր վրայ:

Ես յայտնեցի Ջուղելիձէին Դեմիդովի ծրագիրները, եւ ան իմ խնդրանքով նամակ մը գրեց ինծի, զոր ցոյց պիտի տայի Դեմիդովին: Այդ նամակին մէջ շեշտը եւ բովանդակութիւնը կը հաստատէին թէ ես կը վայելեմ իմ հայրենակիցիս բացարձակ վստահութիւնը:

Չեկիստները՝ այսպէս կանգնելով ծուռ ճամբու վրայ, վերջնապէս համոզուեցան, թէ ես կրնամ օգտակար աշխատակից ըլլալ իրենց համար եւ շատ շուտով իմ առջեւ բացին իրենց խաղի թուղթերը: Ամէն տեսակ միջոցներով Դեմիդովը եւ իր օգնականները կը ձգտէին վրաց տարագիրներու մէջ սերմանել անհամաձայնութիւն եւ ոչնչացնել անոնց խմբակցութեանց միացեալ ճակատը: Իրենց ջանքերը առանձնապէս ուղղուած էին մենշեւիկներու դէմ եւ անձնապէս Ժորդանիայի դէմ, որու հեղինակութիւնը եւ ժողովրդականութիւնը անխախտ կը մնան վրացական շրջանակներու մէջ: Ազգ. դեմոկրատ Ասատիանիի «Միացեալ ճակատ»ի մէջ մտնելը շատ ջղայնացուց խորհրդային դեսպանատան մարդիկը: Ինծ յանձնարարուեցաւ սպառել բոլոր միջոցները, որպէսզի նորէն յառաջ բերուի թշնամութիւն սոց. դեմոկրատներու միջեւ: Ես պիտի տայի դրամ միացեալ ճակատին ընդդիմադիր մէկ խումբին, թերթ հրատարակելու համար, սակայն այնպէս որ խումբին մասնակից անդամները չհասկնային դրամական օժանդակութեան աղբիւրը: Առանց դժուարութեան չէր, որ յաջողեցայ խուսափիլ այդ յանձնառութենէն: Հետզհետէ Չեկայի աշխատանքի ձեւերը աւելի եւս կը պարզուէին ինծ համար: Գաղտնի գործակալներ փորձեցին համոզել երկու տարագիրներ՝ Լ. Չեկովանի եւ Բ. Էլիավա, անցնիլ Վրաստան, հակօրէն գործունէութեան համար, իբր թէ ազգ. դեմ. կեդրոնի հրաւէրով: Չեկան պատրաստ էր 100 հազար ֆրանք կանխավճար տալ ճամբորդութեան համար: Չեկովանի եւ Էլիավան երբեք չէին կասկէր թէ ինչ դրամով կը պատրաստուէր իրենց ճամբորդութիւնը: Իսկ Վրաստանի մէջ, հակօրէն կեդրոնէն անոնք պիտի ստանային հրահանգներ, այնպիսի ձեւով դասաւորուած որ արգելք ըլլայ միացման որ եւ է կարելիութեան՝ վրաց տարագիրներու մէջ:

Իր համեմատաբար կարճ պաշտօնավարութեան ընթացքին, Չեկայի Փարիզի ներկայացուցիչ Դեմիդով յաջողեցաւ կազմակերպել շատ լաւ տեղեկատուութիւնը տարագիրներու տարբեր կազմակերպութեանց մէջ: Ինծ օրինակ, քաջ յայտնի է, որ մէկ խումբի ազգ. դեմոկրատներու ամբողջ թղթակցութիւնը (Սպ. Կեդիա) կարճ ժամանակի մէջ կը յայտնուի խորհրդային դեսպանատան մէջ: Ես իմ աչքովս եմ տեսած այդ խումբի ժողովներու ատենագրութիւնները եւ Կ. Կուպրացէի բաց նամակի բնագիրը, որ տուած էր ընկ. Կոլիային, ծանօթանալու համար, հրատարակութենէն շատ առաջ: Ի հարկէ այդ խումբի գործիչներու անձը ամէն կասկածէ վեր է: Իսկ այն գաղտնի գործակալները, որոնք կը խաբեն զանոնք եւ կը շարունակեն շահագործել անոնց վստահութիւնը, իրենց անուններով եւ իր ժամանակին հաղորդած եմ առ որ անկ է: Թէ որքան ուժեղ է եղած որոշ ժամանակ այդ գործակալներու ազդեցութիւնը նոյն խումբին մէջ, անուղղակի կը հաստատեն երկու փաստեր: Խումբը կեղծ տեղեկութիւններով խաբուած ըլլալով, հրապարակ իջած էր պաշտպանելու Պ. Կարումիձէն, կեղծ դրամներ տպաւորողը (Էշխանի, Ջոլոկաշվիլիու եւ ուրիշներու գործ), եւ Պ. Զանուկվանձէն, Նոյ Ռամիշվիլիին սպանողը, ենթադրելով որ այդ երկուքը գործած են հայրենասիրական ձգտումներով: Բայց Պ. Կարումիձէն այստեղէն փախաւ նախ Զուիցերիա եւ վերջը Ռուսիա, իսկ Զանուկվանձէն ֆրանսական բանտին մէջ կը ստանայ նամակներ Կովկասի իր ազգականներէն, սովետական հիւպատոսի միջոցով:

Չեկայի հետ իմ աշխատակցութեանս ամբողջ ժամանակին ես կանոնաւորապէս կը յայտնէի շահագրգռուած տարագիր կազմակերպութիւններուն՝ բոլշեւիկներու ծրագիրները եւ գործունէութիւնը: Այս խաղը չէր կրնար երկարաձգուիլ: Այդ պատճառով, երկրորդ քարտուղարը նշանակեց իմ վրայ հետախոյզներ: Համոզուելով իր կասկածներուն մէջ, մասնագէտներու քննութեան ենթարկեց ինծմէ ստացած « կեղծ » թուղթերը: Թէեւ ես նկատեր էի հետախուզութիւնը, սակայն ինծ համար անսպասելի կերպով գործը քանդուեցաւ: Գերմանացի Կոլցմայէր հեռախօսով ինծ կանչեց եւ հրաւիրեց ժամադրութեան, Քաֆէ Փալէ — Ռուայեալ: Ես պիտի տեսնէի հոն Պ. Օղիշարիան: Գերմանացին փոխարէն մեզ դիմաւորեց Դեմիդովը ինքը: Օղիշարեան բարկացաւ եւ կ'ուզէր հեռանալ, սակայն ընկ. Կոլիան համոզեց մեզ նստիլ սեղանի շուրջը, պատուիրեց սուրճ եւ ըմպելի: Համոզուելով, որ ոչ ոք չի լսեր մեզ, յարձակեցաւ մեր վրայ, նախատելով եւ մեղադրելով մեզ թէ երկու չուանի վրայ կը խաղանք:

Օղիշարեան պատասխանեց, թէ վստահութիւն ունէր Կոլցմայէրի վրայ, որովհետեւ զայն կ'ընդունէր իբրեւ իսկական գերմանացի եւ գերմանական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչ:

Դեմիդովը քմծիծաղով ըսաւ.

—« Այդ տեսակ Գերմանացիներ մեզ մօտ ինչքան կ'ուզէք կան »:

Հասկնալով Կոլցմայէրի իսկական դերը, Օղիշարեան որոշեց պայքարիլ բոլշեւիկներու դէմ իրենց իսկ զէնքով: Այս ըսելով, Օղիշարեան գրպանէն հանեց կեղծ փաստաթուղթերու պատճէնները եւ կեղծ կնիքը, զոր մենք յատկապէս պատրաստած էինք, Փարիզի Չեկայի տեղեկատուութեան համար, եւ հեռացաւ սրճարանէն:

Անոր ետեւէն ես ալ հեռացայ: Իմ գործի վիժումը ակներեւ էր եւ ես այլեւս չէի կրնար գործել չեկիստներու հետ: Ես ուրախ եմ, որ յաջողեցայ դիմակազերծ ընել քանի մը խորհրդային գաղտնի գործակալներ, բայց աւելի եւս ուրախ էի որ ամէն տեղ չեն կրնար մտնել բոլշեւիկեան շօշափուկները եւ կան սահմաններ որոնք անթափանցելի են բոլշեւիկներու համար, թէեւ անոնք շատ ճարպիկ են եւ հարուստ՝ միջոցներու ընտրութեան մէջ:

Յ. Մ. ՑԱՄԿՐԵԼՑԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

11 ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐ ՌՈՒՍՃՈՒՔԻ ՄԷՋ

Սոֆիայի « Ազատ Խօսք »ին մէջ կը կարդանք.—

Ապրիլ 18ին Ռուսճուք այցելեց ընկ. Յ. Տէվէճեան եւ կուսակցական անդամական ընդհանուր ժողովին մէջ տուաւ երկու եւ կէս ժամ տեւող ընդարձակ զեկուցում մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական ներկայ վիճակին եւ կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին:

Ընկ. Տէվէճեանի յստակ զեկուցումը արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծեց կուսակցական ընկերներուն մէջ:

Զեկոյցէն վերջ տասնըմէկ նորագիրներ հանդիսաւորապէս մուտք գործեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ռուսճուքի տեղական կազմին մէջ:

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, իբրեւ համակրանքի արտայայտութիւն, 800 լէվի նուիրատուութիւն մը եղաւ « Ազատ Խօսք »ի ֆոնդին:

Բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները լեցուած են մեծ հաւատքով ու ոգեւորութեամբ դէպի իրենց հզօր ու միաձոյլ կուսակցութիւնն ու անոր ղեկավար մարմինները:

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կիսապաշտօնական Միլլիէթ թերթն ալ չի հաւատար թէ Իտալիա փոխած է իր դիրքը հանդէպ Թուրքիոյ, որովհետեւ կը կարծէ թէ պարագաները յարմար չեն նման տրամադրութիւններու, որոնք թելադրէին գործելու եւ շարժելու ազատութիւն մը, միջազգային քաղաքական ձգտեալ կացութեան պատճառով: Կիսապաշտօնական նոյն թերթը, որ իր ներշնչումները կը ստանայ շատ վերէն, արտայայտելէ յետոյ իր կարծիքը Իտալիոյ դիրքին մասին, յօզեալ յայտարարութիւն մըն ալ կ'ընէ: Թուրքիա, կ'ըսէ, բաւական զօրաւոր է յարգանք պարտադրելու համար աշխարհակալական ցանկութիւններու եւ անիրականանալի դարձնելու համար հողային ծակաչքութիւնը անոնց, որ, ի վերջոյ, պիտի հրաժարին իրենց մեծմոլիկ խնդութենէն:

Նոյն թերթը արձագանգ տուաւ ինչպէս այդ մտահոգութեանց, նոյնպէս այն զարմանքին, որ իրենց պատճառեց Մաքտոնըլտի ծրագիրը: Այս ծրագրով, Մաքտոնըլտ Թուրքիան ոչ թէ նետած էր պետութեանց շարքին ծայրը, այլ մանաւանդ դուրս նետած էր եւրոպական պետութիւններէն: Նկատելով որ անգլիական ծրագրին մէջ ոչ մէկ յիշատակութիւն եղած էր Թուրք բանակին մասին, «Միլլիէթ» կը հարցնէր թէ իր երկիրը պէ՞տք էր նկատել մերժուած եւրոպական համախմբութենէն: Անհաւասար համեմատութիւնը, որ գոյութիւն ունէր Թուրքիոյ արտօնուած օդանաւի թիւին ու Եուկոսլաւիոյ ու Ռումանիոյ արտօնուած օդանաւի թիւին միջեւ, նախ զարմանք պատճառեց, յետոյ բողոքի տեղի տուաւ: Մէկ կողմէ մոռացումը, միւս կողմէ այդ անհաւասար համեմատութիւնը արթնցուցին Թուրքիան, որ վերագրելով չխիթութեան մը, լուսաբանութիւն պահանջեց Լոնտոնի Դահլիճէն եւ Էնկիւրիի անգլիական դեսպանէն: Անգլիական կառավարութիւնը, խաղաղեցնելու համար Թուրքիոյ դիւրագրգռութիւնը, իր ներկայացուցիչին միջոցով տուաւ պահանջուած լուսաբանութիւնները, յայտարարել տալով թէ Թուրքիոյ բանակին թիւը չյիշատակուիլը պէտք չէ վերագրել քաղաքական կամ զինուորական որ եւ է պատճառի, ընդհակառակն Թուրքիոյ կը թուէր ազատութիւն իր պահանջ տուած չափովը նշանակելու բանակին թիւը: Աւելցուց նոյնպէս թէ Թուրքիոյ համար նշանակուած օդանաւերուն թիւին մասին կարելի է վիճաբանել ու սրբագրութիւն կատարել, թէ բրիտանական կառավարութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ անգլօ-թրքական բարեկամութեան, որ կը զարգանայ օրէ օր:

Այսուհանդերձ Թուրքիա, ճշդելու համար իր տեղը եւրոպական ներդաշնակութեան մէջ, երբեք պէտք չունէր բրիտանական կառավարութեան բացատրութիւններուն, որոնք գոհացուցիչ նկատուեցան պաշտօնապէս: Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, Մաքտոնըլտի ծրագրին մասին վիճաբանութեան ընթացքին, խօսք առնելով դէմ արտայայտուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յետաձգման: Ֆրանսայի, Լեհաստանի, Փոքր-Համաձայնութեան ներկայացուցիչներուն նման, բողոքեց բոլոր այն որոշումներուն դէմ, որ կրնային տրուիլ չորս մեծ պետութեանց կողմէ, եւ յայտարարեց թէ [illegible] առանց բոլոր պետութեանց համաձայնութեան, կարելի չէ բանաձեւել ընդունելի որ եւ է որոշում զինաթափութեան մասին: Յետոյ աւելցուց, մեծ զարմանք պատճառելով, թէ երբ ընդունուի կնքուած դաշնագիրներու մէջ բարեփոխութիւններ կատարելը, անհրաժեշտ է կատարել նաեւ Լօզանի դաշնագրին այն յօդուածներուն մէջ, որոնք կը վերաբերին Նեղուցներուն եւ Թրակիոյ սահմանագծումին:

Թրքական շրջանակները չգոհացան անգլիական կառավարութեան բացատրութիւններով, որոնք խուսափողական պատասխան կը համարուին, տրուած Ժընեւի մէջ Թուրք ներկայացուցիչին որոշ հարցումին: Թուրքիա կը կարծէ թէ Անգլիա շատ դէշ դիրքի մը մէջ կը գտնուի, պաշտպանելու համար իր թէզը: «Ճիպրալթարի նեղուցը, կը գրէ թրքական մամուլը, դուռն է Միջերկրականի, բայց կը գտնուի անգլիական թնդանօթներու սպառնալիքին տակ: Թէեւ Ճիպրալթարը սպանիական հող է, միթէ Նեղուցին տիրապետութեան համար չէ՞, որ Մեծն Բրիտանիա գրաւման տակ կը պահէ զայն: Երբ Անգլիացիները կ'ամրացնեն նեղուցը, որ իրենց չի պատկանիր, կ'ամրացնեն որպէսզի հրամայեն ծովերուն եւ տիրապետեն Հնդկաստանի ճամբուն, ինչո՞ւ թոյլ չի տրուիր Թուրքիոյ ամրացնել նեղուցը, որ կը գտնուի իր հողերուն մէջ: Թուրքիա որ կը յարգէ նեղուցներու ազատութիւնը ուրիշ որ եւ է պետութենէ աւելի, կը կարծէ թէ այդ ազատութեան պահպանման միակ միջոցն է ամրացնել իր նեղուցները»:

Ահա, այս արագ ակնարկով, Թուրքիոյ գլխաւոր մտահոգութիւնները: Խաղաղ եւ վերապահ, չի քաշուիր միջոցներ ձեռք առնելէ եւ գաղտնաբար կը պատրաստուի ամէն հաւանութեան դէմ, կը կազմակերպէ իր ինքնապաշտպանութիւնը: Զինուորական վերատեսութիւն մը կատարուեցաւ վերջերս Անատոլուի հարաւային գաւառներուն մէջ, մասնաւորաբար Անթալիոյ մէջ: Եւ այդ քննութիւնը հաստատեց զօրաշարժի ենթակայ զինուորներու թիւին կարեւորութիւնը: Ասկից զատ, արձակուած բոլոր զինուորականները հրաւէր ստացան մնալու իրենց զօրամասերուն: Պահեստի սպաները զօրակոչի ենթարկուեցան եւ զինուորագրութեան դիւանները արագ քննութենէ մը կ'անցընեն նորակոչները:

Ազգային ինքնապաշտպանութեան մարզին մէջ այս եռուզեռը անշուշտ պարզ նախապատրաստական եւ կանխազգուշական փորձ մըն է միայն: Արդարեւ մինչեւ հիմա ոչ մէկ պարագայ եկաւ հաստատելու գրոյցները, որ շրջան կ'ընէին երկու ամիսէ ի վեր:

Վերջացնենք, հաստատելով որ իրողութեանց լոյսին տակ, Թուրք հանրային կարծիքը կը հաւատայ թէ ոչինչ կը մթագնէ Թուրք եւ Ֆրանսական յարաբերութիւնները, ընդհակառակն այդ յարաբերութիւնները աւելի սերտ են, քան Իտալիոյ կը վերագրուին, իրաւացի կամ ոչ, ցանկութիւններ, որոնց յիշատակութիւնն իսկ բաւական է պատրանք համարելու որ եւ է համաձայնութիւն Էնկիւրիի եւ Հռոմի միջեւ:

Տ. ՎԱԼԷՐԻ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Բան մը կայ որ մարդկային ըմբռնումներով դժուար է լուծել: Ասիկա այն իրողութիւնն է թէ, Թուրքը ինչո՞ւ աւելի անասնական է, երբ ինքզինքը զօրաւոր կը կարծէ: Մինչ աշխարհի բոլոր միւս ցեղերը աւելի վեհանձն կը դառնան՝ երբ իրենք զիրենք ուժով կը զգան:

Թուրքը մարդաբանական սանդուղին ամէնէն վարի աստիճանին վրայ դնող այս յատկանիշը, հաւանօրէն առաջ կու գայ, առանց խիղճի խայթի եւ առանց պատիժի անոր գործած անօրակելի ոճիրներէն: Ոճիրներ՝ որոնք դարերու ընթացքին, Թուրք հոգիին վրայ ժանգ կապած են եւ ստեղծած ներկայի թրքամարդը իր ամբողջ տգեղութեամբ: Այսպէս, անոնք ընդարձակ երկրի մը մէջ դրուած անհամեմատօրէն պզտիկ եւ անպաշտպան ժողովուրդ մը, — որուն կռուող տարրերը իրենց կռիւի ճակատները տարած էին եւ մարդկային տարրական ապետութեան տրամաբանութեամբ մնացածներուն պաշտպանութիւն կը պարտէին — գազանօրէն մորթոտելէ եւ ամէն սրբութիւն պղծելէ վերջ, այսօր տակաւին իրենց ճիրաններուն տակ գտնուող ափ մը Հայերուն հանդէպ, կը հետեւին իրենց աւանդական ամարդի բնազդին: Մինչ ուրիշ որ եւ է ցեղ, անոնց երեւութական յաղթանակի հոգեբանութեան մէջ, վեհանձնութեան ներքին մղում մը պիտի ունենար եւ մնացածներուն հանդէպ պիտի ըլլար քիչ մը աւելի ազնիւ: Եւ ասիկա ոչ թէ այդ դժբախտներուն համար՝ այլ իր իսկ հոգիին տալու համար այն անտեղիտալի տուրքը, որ մարդուն հոգին կը զատէ գազանին հոգիէն:

Այս երեւոյթին հակառակն ալ կարելի է ամէն օր հաստատել: Այսօր, երբ Թրքական Միջերկրականի եղերքը լուռ, բայց սպառնական ամպեր կը թանձրանան, Թուրքերը պուլկարական պոռթկումը ծաղիկներով կը դիմաւորեն: Անոնք իրենց տկարութեան զգացումին մէջ, նոյնիսկ քաղաքակրթութիւն բառը կը կակազեն: Բայց երբ պատահի որ, օր մը անոնք նորէն Պուլկարներուն հանդէպ իրենք զիրենք զօրաւոր զգան՝ ոչ թէ անոնց մեռելները գերեզմաններէն, այլ զաւակները մայրերուն փորերէն դուրս կը քաշեն ու կը խեղդեն եւ թրքական իրական ծաղիկը, եղիճն է որ կը բուսնի պուլկար անունին վրայ:

Դիւանագիտութի՞ւն պիտի ըսէք հոգեկան այս այլանդակութեան: Բնաւ, ասիկա՝ իրերու բնական արդարութեան խարանն է, որ դրոշմուած է ամէն սրբութիւն պղծող, ամէն ազնիւ զգացում խաթարող եւ ամէն քաղաքակրթական արժէք խեղաթիւրող հոգիին ճակտին: Ասիկա՝ թաքուն եւ անյեղլի օրէնքներուն պատիժն է Թուրքին:

Աթէնքի մէջ Արամազդի տաճարին մարմարէ հրաշակերտները այրելով, իրենց մզկիթները ներկելու համար կիր պատրաստող Թուրքերը քաղաքակրթութենէ կը ճառեն: Ի՛նչ հեգնութիւն: Բարբառէ, ով Պետրոնիոս: Թուրքեր, կործանեցէք, բայց շինութենէ մի խօսիք, սպանեցէք, բայց սրբութենէ մի ճառէք: Եւ ասիկա, մինչեւ այն օրը, երբ հակառակ ձեզի, ձեր ոճիրները չքաւէք ու ձեր դարերու կողոպուտը չփոխէք:

ՏՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային մրցումներէ աւելի կարեւոր դէպք մըն է ֆութպոլի Անգլիոյ բաժակին վերջին մրցումը որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ օր, Ուէմպլիի հսկայ մարզարանին մէջ, ուր 93 հազար հանդիսատեսներ կային:

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, այս տարի թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի ֆութպոլի բաժակներուն «ֆինալ» մրցումներուն հասնող խումբերը կը պատկանին բրդեղէն եւ բամպակեղէնի ճարտարարուեստական կեդրոններուն՝ Լանքաշիր եւ Ռուպէ: Արդարեւ, Լիվրփուլի «Էվէրթըն» եւ Մանչէսթըրի «Մ. Սիթի» խումբերուն միջեւ է որ տեղի ունեցաւ շաբաթ օրուան մրցումը, որմէ «Էվէրթըն»ը յաղթական ելաւ 3—0ով, ինչ որ 1915էն ի վեր չտեսնուած արդիւնք մըն է Անգլիոյ բաժակին վերջին մրցման համար: Մանչէսթըր զրկուած էր իր սովորական կեդրոնի յառաջապահէն որ վիրաւորուած էր, մինչ «Էվէրթըն» ունէր իրը՝ համբաւաւոր Տինը որ հիանալի խաղ մը խաղաց:

Այս կիրակի կարգը Ֆրանսայի բաժակինն է, տալու համար իր մէկ տարուան տիրոջ անունը: Ռուպէի երկու խումբերէն՝ Ռասինկ եւ Էքսէլսիոր, ո՞րն է որ առաջին անգամ իր անունը փորագրել պիտի տայ համբաւաւոր բաժակին վրայ: «Ամաթէօր» խումբերու դասակարգին մէջ մնացող Ռասինկ Քլիւպ տը Ռուպէ, ինչպէս գիտենք, անցեալ տարի ալ հասած էր մինչեւ «ֆինալ» մրցումը ուր Քան յաղթեց իրեն. իր փորձառութիւնը բաւարար պիտի ըլլա՞յ Լանժիլէրի եւ իր ընկերներուն խոյանքին դէմ յաղթականօրէն դէմ դնելու համար:

Ութ օր վերջ, այսինքն 14 մայիսին դարձեալ Քոլոմպի մարզարանին մէջ Օլէմփիք Լիլուա եւ Անթիպ դէմ առ դէմ պիտի ելլեն, Ֆրանսայի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու ախոյեանը որոշելու համար: Այս վերջինները բաժնուած էին տասնական երկու խմբակներու եւ երկերկու անգամ իրարու դէմ մրցելով (18 մրցում իւրաքանչիւր խումբի համար) դասաւորուեցան հետեւեալ կերպով. — Ա. խմբակ. — 1. Լիլ 28 կէտ, 2. Մարսէյլ 23 կէտ, 3. Ռասինկ, Փարիզ, 4. Սէթ, 5. Նիմ, 6. Էքսէլսիոր Ռուպէ, 7. Նիս, 8. Քլիւպ Ֆրանսէ, Փարիզ, 9. Հիէր, 10. Միւլհաուզ: Բ. խմբակ. — 1. Անթիպ 24 կէտ, 2. Քան, 3. Սօշօ, 4. Մոնփէլիէ, 5. Ք. Ա. Փարի, 6. Ռէն, 7. Ֆիվ-Լիլ, 8. Ռէտ Սթար, Փարիզ, 9. Մէց, 10. Ալէս:

⁂ Միջազգային մրցումներու մէջ ուշագրաւ են երկու «հաւասար» արդիւնքներ: Պուտափէշթի մէջ, Հունգարիա յաջողած է դիմադրել Աւստրիոյ հռչակաւոր խումբին որ ներկայիս կը թուի քիչ մը յոգնած ըլլալ. արդիւնք՝ 1—1: Միեւնոյն արդիւնքը Պելկրատի մէջ՝ ուր Եուկոսլաւիա կը մրցէր Սպանիոյ դէմ: Ինչ որ ցոյց կու տայ թէ Սերպերը արհամարհելի ուժ մը չեն ներկայացներ ֆութպոլի միջազգային դաշտին մէջ:

Ցարդ նմանը չտեսնուած ֆութպոլի մրցահանդէս մը տեղի պիտի ունենայ 1934ի մայիսի վերջերը, Հռոմի մէջ, «աշխարհի ախոյեան» տիտղոսին համար: Նախապատրաստական մրցումներէ յաղթական ելլող 16 ազգերու ներկայացուցչական խումբերը պիտի հաւաքուին Իտալիոյ մայրաքաղաքին մէջ, կատարելու համար վերջին խաղերը: Ֆութպոլի հետեւորդ բոլոր ազգերը արձանագրուած են այս մրցահանդէսին, ուր սակայն դարձեալ Բրիտանացիները պիտի փայլին իրենց բացակայութեամբ: «Ֆէտէրասիոն Էնթէրնասիոնալ տը Ֆութպոլ»ը իր կարելին պիտի ընէ զիրենք համոզելու համար:

⁂ Հինգշաբթի գիշեր Պիւֆալօ մարզարանին մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում մը Միլանոյի իտալական ծանօթ խումբին եւ Ռասինկ Քլիւպ տը Փարիի միջեւ: Շնորհիւ զօրաւոր լուսարձակներու եւ ելեկտրական լամբարներու, դաշտը ողողուած էր լոյսով, գնդակն ալ սպիտակ ներկուած տեսանելի ըլլալու համար: Հինգ տարի առաջ նման փորձ մը եղած էր, բայց չէր յաջողած: Այս անգամ կազմակերպիչները օգտուած են ելեկտրականութեան կատարելութիւններէն, ցերեկուան պատրանքը տալու համար:

⁂ Կիրակի օր Պուլոնեի անտառին մէջ գտնուող եւ Ռասինկ Քլիւպի պատկանող Քրուա-Քաթլանի թէնիսի խաղավայրերուն վրայ վերջացաւ Ֆրանս. մեծ միութեան՝ «Ֆէտէրասիոն»ին կողմէ չդասաւորուած խաղացողներուն «թուրնուա»ն: Փօլ Ֆրէնկեան, որ հայկ. առաջին մրցահանդէսին յաղթականն է (1929) կը մասնակցէր այդ խաղերուն եւ յաջորդական յաղթանակներէ վերջ հասաւ մինչեւ «ֆինալ» ուր պարտուեցաւ սակայն:

Մեր մեծ ախոյեան Ասլանկիւլի մրցումներէ քաշուելուն նախօրեակին ցաւով կը հաստատենք թէ չերեւար զայն փոխարինելու կարող հայ խաղացող մը, ոչ Շապոյնիքոֆ, ոչ Ցակոբեան Եղբայրները, ոչ Փօլ Ֆրէնկեան եւ ոչ ալ ուրիշ մը այդ յոյսը չեն ներշնչեր:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Սնանկութիւն

Ցուսաբեր դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, արտատպելէ յետոյ ներգաղթի դադարման լուրը (20 ապրիլ).

— «Ցոխորտալ, արհամարհել, թուք ու մուր նետել արտասահմանի հայութեան ճակատին, պառակտել ու խանգարել ստեղծուած ոգեւորութիւնը ներգաղթի ձեռնարկին շուրջ, ձախողեցնել համագործակցութեան ամէն փորձ արտասահմանի մէջ, մերժել եղած նուիրատուութիւնները, բարձրագոչ յայտարարելով յանուն Երեւանի Խ. Իշխանութեան թէ Հայաստանի «պրոլետարիատ»ը պէտք չունի արտասահմանի «բուրժուա-նացիոնալիստներ»ի օգնութեան, ընել այս ամէնը եւ յետոյ, 30,000 գաղթականներուն տեղ հազիւ 6—7000 հոգի փոխադրած, յանկարծ ելլել յայտարարել թէ ներգաղթը չի կրնար շարունակուիլ, որովհետեւ... արտասահմանը չէ օժանդակած եւ «միմիայն բացառիկ օժանդակութիւն» մը կրնայ թոյլատրել շարունակութիւնը...

Ասիկա արդարացում մը չէ, ոչ ալ լուսաբանութիւն մը ներգաղթի դադարման շուրջ: Այս յայտարարութիւնը բարոյական սնանկութեան խոստովանութիւն մըն է, պաշտօնական վաւերացումով, որովհետեւ սկիզբէն իսկ պարզ էր բոլորին համար թէ ներգաղթը Աղքատախնամի յատուկ ձեռնարկ մը չէր եւ հանգանակութեամբ չէր որ կրնար իրականանալ:

Սնանկութեան մէկ երեսն է սակայն ասիկա, պաշտօնականն ու կնքուածը:

Միւս երեսը՝ արտասահմանի կը վերաբերի, այսինքն՝ Երեւանի արտասահմանեան մանկլաւիկներուն եւ մունետիկներուն:

Ներգաղթի յայտարարութեան առաջին օրերէն իսկ, այս վերջինները ձեռքով, ոտքով մէջտեղ նետուեցան, իրենց «խոհականութեան», իրենց «հեռատեսութեան» եւ «Հայաստանեան ուղղութեան» հետեւանքը նկատեցին ներգաղթի շնորհը եւ կոնակնին տուած «Երեւանի», նիզակներ ճօճեցին հրապարակներու վրայ, դրօշներ պատռեցին, տօներ ուրացան ի սէր Հայաստանի եւ ներկայացան արտասահմանի գաղթականներուն իբրեւ «փրկիչ»ներ եւ առնուազն, իբրեւ փրկարար կամուրջը Հայաստանի ու արտասահմանի միջեւ: Ամէն բան խօսքով սակայն, ոչ մէկ գործ, ոչ մէկ ճիգ այս անփառունակ «Հայաստանցի»ներուն կողմէ՝ շարժում ստեղծելու, ժողովուրդին սրտին մօտենալու, ներգաղթի կարեւոր ու մնայուն ֆոնտ մը կազմելու եւ համագործակցութիւն մը պահովելու համար, ոչ մէկ ջոջ նոյն շրջանակէն, որ շարունակ բերանբաց կը հառաչէ Հայաստանի համար, չբացաւ իր քսակը, նշանակելի գումար մը գոյացնելու համար նոյն նպատակով, ցոյցի համար քանի մը ձեռնարկներ, զուրկ սրտէ եւ համոզումէ, ձախողեցան եղկելիօրէն, վերաշինութեան համար խեղճ ու կրակ հանգանակութիւններ, սկսած Եգիպտոսէն, որոնք 2—300 ոսկի հազիւ հասան, վարկաբեկելով թէ նախաձեռնողները եւ թէ մասնակցողները:

Բայց, այս բոլորին փոխարէն՝ աղմուկ, որքան կ'ուզէք, խռովութիւն, պառակտում, քէն ու ատելութիւն՝ անչափ ու անհաշիւ, տեղ գրաւելու, վարկ շահելու համար միայն:

Աղմուկ ու պառակտում, բայց ոչ հարիւր հազարներու վրայ նստած Բարեգործականը, ոչ ռամկավար «կուսակցութիւնը» եւ ոչ ալ բախտախնդիրներու տխուր բազմութիւնը չկրցան ուշագրաւ ձեռնարկ մը գլուխ հանել եւ ներգաղթի համար նշանակելի ֆոնտ մը կազմել:

Եւ չէին կրնար, որովհետեւ հաւատքը կը պակսէր իրենց, սիրտը, անկեղծութիւնը եւ հայրենասէր այն շունչը, որ բազմութիւնները զոհաբերութեան կը մղէ:

Սնանկ՝ սրտով ու հոգիով, սկսած Երեւանի իշխանաւորներէն մինչեւ արտասահմանի իրենց ծառաները, կը յայտնուին ահա սնանկ նաեւ գործով:

Ո՞վ պիտի կրէ սակայն այս սնանկութեան հետեւանքները, նիւթական ու բարոյական: Ո՞վ պիտի պատասխանէ ներգաղթի սպասող թշուառ բազմութիւններուն, որոնք սուտ ու սին յոյսերով սնուցուեցան տարիներ, եղբայրատեցութեան թոյնով ալ վարակելով զանոնք:

Թող պատասխանեն հիմա անոնք որ «Հայաստանեան ուղղութիւն» ունին»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՊԱՀԱԿԸ

Եւ այդպէս Գուրգէնը տասնեւերեք տարեկան հասակում Պոլսի հայկական միջավայրէն, կեդրոնական վարժարանէն ընկնում է Ամերիկա, Նիւ Եորք. օտար միջավայր, օտար դպրոց:

Տարիներ շարունակ տանը նրանք հայերէն էին խօսում: Գուրգէնը հայերէնի այնքան պաշար ունէր, որ կարող էր չմոռանալ: Նա կարօտով յիշում էր Կեդրոնական վարժարանի ազգային խանդավառ միջավայրը, հայ թատրոնը, հայ երգը: Նա սիրով կարդում էր, ինչ որ ձեռքն ընկնէր: Նրա հայրը՝ հարստանալով հանդերձ՝ մնացել էր լաւ Հայ. նա ստանում էր հայ թերթեր, գրքեր, թէ տեղական եւ թէ բերել էր տալիս Պոլսէն, Թիֆլիզէն, Վենետիկէն:

Այնպէս որ Գուրգէնը հնարաւորութիւն ունէր որոշ չափով յառաջ տանելու նաեւ հայերէնը եւ տեղեակ մնալու հայ մշակոյթին:

Բայց տարիներ անցնելով՝ օտար կրթութիւնը տիրակալում էր նրա ներսում, յետ մղում ազգային զգացումները եւ հայ ընթերցանութիւնը դառնում էր միայն ժամանց:

1918 թուի գարնանը Գուրգէնը 19 տարեկան էր. նա հետեւեալ տարին պիտի վերջացնէր միջնակարգ կրթութիւնը. յետոյ պիտի մտնէր համալսարանը՝ ճարտարապետութեան հետեւելու համար: Այդ էր նրա երազը. բայց յանկարծ՝ Ազատ Հայաստան, կամաւոր զինուոր երթալու փափաք:

×

Նիւ Եորքի հայութեան համար այդ պատմական օրուայ երեկոյեան Կարապետ աղան տուն եկաւ պտուղներով եւ խմիչքներով ծանրաբեռնուած: Իր հետ ունէր մի երկու բարեկամներ: Ուզում էր ուրախանալ, սրտի զգացումները դուրս զեղել ընկերներով միասին:

Եւ ինչո՞ւ չուրախանար, մի՞թէ պզտիկ բան էր. «Ազատ Հայաստան», ո՞ր Հայը կարող էր անտարբեր մնալ: Եւ քանի քանի հայ ընտանիքներում, այդ երեկոյեան, սեղանների շուրջը բոլորած մարդիկ բաժակ էին պարպում Հայաստանի ազատութեան, հայ զօրքի, հերոսների եւ նահատակների կենացը: Քանի քանի պատուհաններ դուրս էին թռչում «Մեր Հայրենիք»ի եւ ռազմի երգերի խրոխտ եւեւէջները. Քանի քանի ղարիբ անտուններ իջեւանների անկիւններում իրար գրկած՝ խմում էին եւ ապրում հեռաւոր հայրենիքի յաղթանակը եւ երջանկութիւնը:

Կարապետ աղան ի՞նչպէս կարող էր անտարբեր մնալ եւ ինչո՞ւ մնար:

Սեղանի շուրջն ամէնքն ուրախ էին: Ուրախ էր նաեւ տիկին Նուարդը. վաղուց նա իր հոգում այդպիսի հրճուանք չէր զգացած. կարծես Պոլսում լինէր. Սահմանադրութեան երջանիկ օրերում:

Երգում էին, խմում, եւ ամէն մի բաժակի վրայ «կեցցէ՛ Ազատ Հայաստան» կանչում:

Խանդավառ մի վայրկեանում Կարապետ աղան ասաց.

— Կ'ըսեն սով է Հայաստան, տղաքը խոտ ուտելով կը կռուին եղեր. դրամ չկայ, օգնութիւն կ'ուզեն:

Ծօ՛, ո՞ր օրուան կը սպասեն, թող ելլեն դրամ ժողվեն. ո՞ր Հայն այսօր քսակը գոց կը պահէ: Առաջ թող ինծի գան. կրցածէս աւելին կուտամ: Այո՛, կուտամ, խմած մարդու խօսք չկարծէք. կուտամ կ'ըսեմ:

Ու նա հանելով ծոցի գրպանէն կանանչ տոլարների մի տրցակ՝ դրեց սեղանի վրայ:

— Ահա՛, թող գան տանին:

— Հայրի՛կ, հայրենիքը միայն դրամ չէ որ կ'ուզէ մեզմէ. ան մարդու, կռուողի ալ պէտք ունի. այսօր շատեր կամաւոր արձանագրուեցին հայրենիք երթալու համար: Ասաց Գուրգէնը, յուզումով նայելով հօր աչքերին:

— Ծօ՛, շան լակոտ, դուն ինչո՞ւ չգրուեցիր, Մշեցու արիւն չկա՞յ երակներուդ մէջ, ալ ազգութիւնը մոռցա՞նք. մարդկութենէ ելա՞նք: Ա՛խ, եթէ ես ջահիլ ըլլայի:

— Հայրի՛կ ջան, հայրի՛կ ... Ես ալ ուզեցի արձանագրուիլ. ես ալ կը փափաքիմ Հայաստան երթալ. բայց վախեցայ բարկանաք, չթողնէք:

— Ինչո՞ւ բարկանամ, տղաս, ես Հայ չե՞մ, Մշեցի չե՞մ, աղաս, հայրե-
դեռ չես լրացուցած դպրոցդ. տարի մը
նէս թող երթայ. հատ մըն ալ իմ սրտէս:

Նա քաշեց, համբուրեց Գուրգէնի երեսները եւ մի գաւաթ օղի տուեց ձեռը.

— Խմէ՛, ալ մեծ ես, տղամարդ. զինուոր կ'ուզես ըլլալ:

Գուրգէնը վերցրեց գաւաթը, խմեց մի երկու կում ու վար դրեց:

— Հայաստան կ'երթաս կը վարժըւես, հոն ալ աղէկ օղի, գինի, քոնեաք կայ: Ուրեմն խմենք Հայաստանի զինուորացու Գուրգէնիս կենացը:

— Խմե՛նք, խմե՛նք ... ձայն տուեցին հիւրերը ու բաժակները պարպուեցին իրար ետեւէ:

— Մայրիկ ջան, դուն ոչինչ չըսիր, դարձաւ Գուրգէնը մօրը, ի հարկէ դուն ալ հայրիկիս պէս համաձայն ես, որ Հայաստան երթամ:

— Համաձայն եմ, այո, բայց ոչ անմիջապէս: Այսօր խանդավառ օր է. զատողութենէն աւելի զգացմունքն է, որ կ'առաջնորդէ մեզ: Զգացմունքով տրուած որոշումներուն կրնան հիասթափութիւններ յաջորդել: Ես կ'ուզեմ, որ այդ քայլն առնելու համար՝ լաւ մը մտածես: Բաց ի այդ, դուն դեռ չես լրացրէ դպրոցդ. տարի մը ունիս դեռ: Լաւ է, որ տարի մը սպասես, դպրոցդ լրացնես, տիպլոմդ առնես, որ հայրենիք երթալուդ ալ՝ բանի մը պէտք գաս: Դուն Հայաստան կ'երթաս տարի մը ետքը, եթէ փափաքիս. բայց ո՛չ հիմա:

Տիկին Նուարդը ելաւ սեղանէն եւ դուրս գնաց սենեակէն: Այդ նշան էր, որ այլ եւս չի կարող այդ մասին խօսք լինել:

Տիկին Նուարդը կամքի տէր կին էր եւ նրա բարի կամքը օրէնք էր իր զաւակների, նոյն իսկ ամուսնու համար:

Եւ իսկապէս, երբ տիկին Նուարդը կրկին սենեակ եկաւ, Գուրգէնի Հայաստան երթալու մասին այլ եւս խօսք չեղաւ:

Ուրախութիւնը շարունակուեց մինչեւ ուշ գիշեր:

Գուրգէնը, եթէ հօրմէն ժառանգել էր շուտ խանդավառուելու բնաւորութիւնը, մօրմէն էլ ժառանգել էր իր ցանկութիւնները, իր տրամադրութիւնները տեւականացնելու, վերջակէտի հասցնելու կարողութիւնը: Նա համակերպուեց մօր կամքին, բայց չփոխեց Հայաստան երթալու մտադրութիւնը:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Café Samaritaine»ի սրճարանին ներքնայարկը: Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Նիւթ՝ Բ. եւ Գ. Միջազգայինի ներկայ փոխ-յարաբերութիւնը: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. Կ. Կ.էն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերներն ընդհանուր ժողովի, այս կիրակի, ժամը 2ին, Sociétés Savantesի D սրահին մէջ:

Կը խօսին ընկերներ Ա. Ահարոնեան եւ Վրացեան՝ Հայը Աբրահամի մասին. Մ. Պարսամեան եւ Նարդունի՝ Օհան կարոյի:

ԱՆԻԷՌ — ՊՈՒԱ — ԲՈԼՈՆՅԻ Վիշապ կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Պէքոնի կայարանին դիմացը՝ սովորական հաւաքատեղին:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովները

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ակնունի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանի մէջ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՒՏՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը. այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ:

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓՈՆԹԷԻ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Միասին բերել անդամատոմսերը:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Պօմօն) Զաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հին եւ նոր արձանագրուիլ փափաքող բոլոր ֆութպոլիստները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Հինգշաբթի ժամը 8.30ին Փլաս տ'Իթալի Օ. Բլէօ տը Լիօն սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

— Մենք ոչ մէկ բան բախտին կը ձգենք, շարունակեց կարդալ ոստիկանը. եթէ պզտիկ արգելք մը հանդիպինք կամ եթէ ամենափոքր մանրամասնութեան մը մէջ սխալինք, այնատեն կ'ընդունինք մեր պարտութիւնը: Մեր խոշոր ծրագիրը գործադրելու համար այնքան անհրաժեշտ է մեր գոյութիւնը այս աշխարհիս մէջ ու մենք այնքան վստահ ենք արդարութեան յաղթանակին համար նախախնամութենէն սահմանուած կազմակերպութիւն մը ըլլալու ճշմարտութեան որ, չենք համարձակիր, մեր զաւակն սիրոյն, աւելորդ վտանգներու ենթարկուիլ: Կենսական է համեւաբար որ զանազան նախապատրաստութիւններ ի գործ դրուին լիովին: Իբրեւ օրինակ, պարտաւոր ենք տալ մեր վերջնագիրը Սըր Րէյմընին եւ համաձայն մեր կանոնագրին՝ այդ վերջնագիրը պիտի յանձնուի իրեն անձամբ՝ մեզմէ մէկուն կողմէ: Ամէն կարգադրութիւն ըրած ենք այդ ուղղութեամբ: Բայց այնքան տարօրինակ են մեր սիստեմին պահանջները որ, եթէ վերջին ազդարարութիւնը չյանձնուի Սըր Ֆիլիփին, ինչպէս որ խոստացած ենք, կամ եթէ այդ յանձնումը չկատարուի այս իրիկուն ժամը ութէն առաջ, կրնանք ըսել որ մեր բոլոր ծրագիրները պիտի ձախողին ու չպիտի կրնանք իրագործել մեր բաղձանքը »:

Ոստիկանը կանգ առաւ. յուսախաբութիւն մը կար դէմքին վրայ:

— Ես ալ կարծեցի թէ նորութիւն մը գտած էիք, ըսաւ քարտուղարին. այս բոլորը կարդացած էի արդէն. յօդուածին մէկ օրինակը Ոստիկանական Տեսչութեան ղրկուած էր արդէն:

Անհամբեր երեւոյթ մը ունէր քարտուղարը:

— Բայց ինչո՞ւ չէք հասկնար որ պէտք չկայ այլ եւս հսկելու Սըր Ֆիլիփի վրայ. աւելորդ է իբրեւ խայծ գործածել զայն, եթէ հաւատացած ենք որ այս մարդիկը ... ժամը քանի՞ն է ...

Գաղտնի ոստիկանը գրպանէն հանեց ժամացոյցը. նայեցաւ ու պչած՝ սկսաւ սուլել:

— Ատուա՛ծ իմ, ութուկէսն է արդէն:

Զարմացած էին երեքն ալ եւ լուռ:

— Չի՞ կրնար ըլլալ որ դաւադրութիւն մը սարքած ըլլան մեզի չփոթեցնելու համար, հարցուց նախարարը:

— Չեմ կարծեր, ըսաւ ոստիկանը կամաց ձայնով. վստահ եմ այդ մասին, հսկողութիւնը չպիտի դադրեցնեմ ամէն պարագայի մէջ. կը հաւատամ այդ մարդոց պարկեշտութեան, չեմ գիտեր ինչու. քանըհինգ տարիէ ի վեր հազար տեսակ ոճրագործներ ձեռքէս անցած են. ո՛չ մէկուն խօսքին հաւատացած եմ, սակայն հաւատք ունիմ ասոնց մասին. եթէ չի կրցան վերջնագիրը յանձնել, կը նշանակէ թէ ա՛լ անհանգիստ չպիտի ընեն մեզ:

Րէյմըն արագ քայլերով սկսաւ պտտիլ սենեակին մէջ:

— Երանի՛ թէ ճիշդ ըլլար ձեր ըսածը. կ'ուզէի ես ալ հաւատալ ձեզի պէս:

Դուռը զարկին:

— Ստիպողական հեռագիր մը Սըր Ֆիլիփին համար, ըսաւ ալեհեր ծառայ մը:

Նախարարը ձեռքը երկնցուց, բայց գաղտնի ոստիկանը իրմէ առաջ հասաւ հեռագրին:

— Ցիշեցէք Փինքըրթընի հեռագիրը, պարոն, ըսաւ ոստիկանը ու բացաւ պահարանը:

— « Ճիշդ հիմա հեռագրի պատճէն մը տրուած է Չարինկ Քրոսի նամակատունը ժամը 7.52ին. պարունակութիւնը հետեւեալն է — Արտաքին նախարարին յանձնեցէք մեր վերջին ազդարարութիւնը. ստորագրուած՝ Չորսերը: Իրա՞ւ է »:

Խմբագիր « Զայնարձակ »ի

— Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա, հարցուց Ֆալմըթհ, այլահար:

— Կը նշանակէ, սիրելի Ֆալմըթհ, թէ այդ Չորսերը ստախօսներ ու շառլաթաններ են ինչպէս նաեւ ոճրագործներ. բաց ի այդ, կը նշանակէ նաեւ վախճանը այն յիմար հաւատքին զոր ունիք անոնց պարկեշտութեան մասին, ըսաւ նախարարը յաղթականութեամբ:

Գաղտնի ոստիկանը չպատասխանեց: Մթագնեցաւ դէմքը ու շուարած շրթունքները խածաւ:

— Իմ բացակայութեանս միջոցին որ եւ է մէկը եկա՞ւ, հարցուց:

— Ո՛չ ոք:

— Ուրեմն ձեր քարտուղարէն ու ինձմէ զատ ոչ մէկը չտեսա՞ք:

— Բացարձակօրէն, ոչ ոք չխօսեցաւ ինծի. ոչ ոք չմօտեցաւ, պատասխանեց Րէյմըն, կարուկ:

Ֆալմըթհ գլուխը թօթվեց յուսահատօրէն:

— Լաւ ... ո՞ւր էինք ..., ըսաւ ոստիկանը, խօսելով ոչ թէ իր շուրջիններուն, այլ ինքնիրեն: Ցետոյ մօտեցաւ դրան:

Այդ վայրկեանին Սըր Ֆիլիփ յիշեց որ պահարան մը բերած էին իրեն քիչ առաջ:

— Լաւ կ'ըլլայ եթէ միասին տանինք այն պահարանը զոր ինծի տուիք, ըսաւ նախարարը ու դարակը բանալով սեղանին վրայ դրաւ ծրարը:

Ոստիկանը շուարած էր:

— Ի՞նչ է ասիկա, հարցուց ոստիկանը, պահարանը վերցնելով:

— Կը թուի թէ դիւ հալածողներուն մասին ձեր ունեցած հաւատքին խորտակումը շուարումի մատնած է ձեզ, ըսաւ Սըր Ֆիլիփ. պիտի ինծի ըրեմ ոստիկանապետէն ինծի ղրկել այնպիսի մէկը որ աւելի քաջածանօթ ըլլայ ոճրագործներու հոգեբանութեան եւ ազատական հաւատք չունենայ անոնց պարկեշտութեան մասին:

— Կրնաք ձեր ուզածին պէս շարժիլ, պարոն, ըսաւ Ֆալմըթհ անտարբերութեամբ. ես իմ պարտականութիւնս լիովին կատարեցի եւ գոհ եմ. իսկ ինչ որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ զիս՝ այն է թէ ի՛նչ ըսել ուզեցիք երբ ըսիք թէ պահարան մը յանձնած եմ ձեզի ...

(Շարունակելի)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ 1933

5 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2180

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԶՄՈՏԱՆԻ ՀՐԷՇԸ

Երէկ ամբողջութեամբ հրատարակեր էինք վրացի տարագիրի մը յայտնութիւնները՝ Չեկայի գործունէութեան մասին, Փարիզի պողոտաներուն վրայ:

Տարագիրը 1931 յուլիսին կը հասնի Փարիզ, եւ գործ կը ճարէ ճաշարանի մը մէջ: Յաճախորդներէն «Գերմանացի» մը բարեկամանալով իրեն հետ, կը խնդրէ պատցնել զինքը: Ու կը մտերմանան, խօսելով սարէն – ձորէն, — ռուսական յեղափոխութիւն, Հիթլէր, գերմանական վրէժ եւն.:

Առտու մըն ալ, «Գերմանացին» կը բանայ սիրտն ու բերանը — անշուշտ քսակն ալ — եւ կը խնդրէ տեղեկութիւններ ... Վրաստանի հակօրէն կազմակերպութեանց եւ անոնց գործունէութեան, արտասահմանի հետ եղած կապերու մասին: Կը պահանջէ նաեւ հասցէներ եւ նշանախօսքեր:

Վրացին կռահելով հանդերձ մարդուն հանդամանքը, աւելի յառաջ կը տանի մտերմութիւնը, կուտայ կեղծ հասցէներ եւ անուններ եւ կը ծանօթանայ գործիչի մը հետ: Եւ օր մը, իր դիմացը կը գտնէ կարմիր գործակալ մը, «ընկեր Կոլիա», քարտուղար Փարիզի խորհրդային դեսպանատան:

Այս մարդը, Պետրոս Դեմիդով, որ գիտէ նաեւ վրացերէն եւ ... հայերէն, բացէ ի բաց կ'առաջարկէ գործել Չեկային համար, այլապէս ... Իր ընկերներուն հաւանութեամբ, Վրացին կ'երթայ մինչեւ խորհրդային դեսպանատուն, եւ կը ներկայանայ «ընկեր Կոլիային», որ կուտայ որոշ հրահանգներ, յետոյ կը ղրկէ Պերլին, նորէն կը բերէ Փարիզ, կ'առաջարկէ ծանօթանալ ժողովնիայի մարդոց հետ եւ մասնաւորապէս կը յանձնարարէ ճեղքել Վրացիներու «միացեալ ճակատը» եւ սաստկացնել ներքին պառակտումները:

Այս առաջադրութեամբ, «ԵՍ ՊԻՏԻ ՏԱՅԻ ԴՐԱՄ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՄԷԿ ԽՈՒՄԲԻՆ, ԹԵՐԹ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՍԱԿԱՅՆ ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՉՀԱՍԿՆԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ»:

Յետոյ, «գաղտնի գործակալներ փորձեցին համոզել երկու տարագիրներ՝ անցնիլ Վրաստան, հակօրէն գործունէութեան համար, ԻԲՐ ԹԷ ԱԶԳ. ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ»:

Այս ճամբորդութեան համար, «ՉԵԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ԷՐ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐ ՏԱԼՈՒ»:

Մնացեալը կը յիշէք անշուշտ: Դիմակները կը պատռուին, «Գերմանացին» կը խայտառակուի, «ընկեր Կոլիան» բարկաճայթ եղյթներ կ'ունենայ, իսկ երկու Վրացիները կը յաջողին խափանել գարշելի դաւադրութիւն մը:

×

Առաջին դա՞ն է այս: Կամ ամէնէն վարպե՞տը:

Ի՜նչ միամտութիւն:

Չեկան բազմոտանի, բազմաբերան հրէշ մըն է, իր հաստատման օրէն ի վեր: Իսկ իր գործելու մեթոտը՝ աւելի քան հրէշային, անբարոյական եւ անօրինակ: Ոչ Թրքական «Գըմմը Սիւալի»ն, ոչ բրիտանական «Ինթէլիճընս»ը եւ ոչ ալ ուրիշ նմանօրինակ օրկան կրնան մրցիլ յեղափոխակա՜ն Չեկային հետ, այս ճակատին վրայ:

Քանի մը տարի առաջ, Մոսկուան փոխեց այս հաստատութեան անունը, կոչելով «Կէփէու» (Քաղաքական Բաժին):

Բայց, ոչինչ փոխուեցաւ անոր ոչ կանոնագրէն, ոչ մեթոտներէն, ոչ ալ գաղանային բարքերէն:

Ան, Չեկան, ծաւալուն, խորաթափանց, հաստարմատ ցանց մը ունի աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, եւ բոլոր ժողովուրդներուն մէջ: Եւ ունի որսի շուներ ու բարակներ՝ նոյն իսկ հայկական միջավայրի, այսպէս կոչուած «Հայաստանցի»ներու եւ կամ «չէզոք» մտաւորականութեան մէջ:

Ցատկապէս այս քաղաքին, Փարիզի մէջ ալ, «ընկեր Կոլիաներ», Պօղոսովներ եւ ուրիշներ իրենց տրամադրութեան տակ ունին հայրենասէ՜ր «երիտասարդներ», որոնք պատրաստ են ուղած եղանակը հնչեցնելու, առաջարկած պարը խաղալու, ազգ եւ հայրենիք «փրկելու», կը բաւէ որ ... ցնծաս:

Իսկ դրամը միշտ պատրաստ է, եթէ լաւ սերտած ըլլաս դերը:

Տարիներ առաջ, ամսական 780 տոլարի վարկ մը կար խորհրդային դեսպանատան մէջ, Կովկասէն եկած երկու հայ կարմրուկներու տրամադրութեան տակ: Մարդիկը փոխուեցան, թերեւս գումարին տեղն ու քանակն ալ փոխուեցան, բայց ո՜ղջ է Չեկան, իր աջ ու ձախ, սեւ ու ճերմակ «ղօլամ»ներով, փոքրաւորներով, դպիրներով ու փարխսեցիներով:

Անշուշտ օր մը հայ Ցամկրելիցէ մըն ալ մէջտեղ կ'ելլէ, պատմելու համար հրաշագան հէքեաթը Չեկայի հայ զինուորեալներուն աղա – նազարական քաջագործութեանց, բանիւ, գրչով թէ «ժուռնալ»ով:

Չեկան բազմոտանի հրէշ մըն է նաեւ այն իմաստով որ, կը հրապուրէ թեկնածուն, կը շոյէ, կը քամէ կը պղծէ ինչ որ անաղարտ մնացեր է անոր մէջ: Եւ, իր նպատակին հասնելէ յետոյ, կը նետէ անպէտ քուրջի մը պէս, տրորելով ու թնդելով իր ոտքերուն տակ:

Ո՜րքան պատկերազարդ պատմութիւններ լսեցինք ու կարդացինք 1921էն ի վեր, եւ կը կարդանք տակաւին:

Պարա՜րտ է հողը ինչպէս խորհրդային աշխարհին, նոյնպէս արտասահմանի մէջ: Եւ, «բազում են կոչեցեալք»:

Իսկ Չեկային արտասահմանի գործակալները իրենց գլուխը վրայ կուտան, եթէ չկարենան, պարբերաբար, կեդրոն ղրկել շահեկան տեղեկագիրներ եւ «մեծ գործեր»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ամերիկեան խորհրդարանը վաւերացուց

ՈՍԿԵՎՃԱՐԻ ԼՔՈՒՄԸ

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐԻ ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ՊԻՏԻ ԿՈՐՍՆՑՆԷ ԻՐ ԱՐԺԷՔԻՆ 50 ԱՌ 100

Մ. Նահանգներու Երեսփ. ժողովը, հետեւելով Ծերակոյտին, մայիս 3ին քուէարկեց օրէնք մը, որով նախագահ Րուզվէլթի լիազօրութիւն կը տրուի երեք միլիառ տոլարի նոր թղթադրամ հանելու եւ յիսուն առ հարիւր կոտրելու տոլարին գինը:

Այս քուէարկութեամբ, խորհրդարանը վերջնապէս վաւերացուցած կ'ըլլայ ոսկեվճարի (էթալոն – օռ կամ կօլտ սթանտարտ) լքումը, զոր յայտարարած էր Պ. Րուզվէլթ, անցեալ ապրիլ 19ին, մերժելով պաշտպանել տոլարը:

Ուրեմն, Ամերիկան կը կատարէ սեղանաւորական նոր փորձ մը, որուն ելքը դժուար է գուշակել:

Կ'ըսուի թէ Դաշնակցային պահեստի դրամատուններու վարչութեան նախագահը եւ ելմտական նախարարութեան խորհրդականը հակառակ են նոր թղթադրամներ հանելու տեսակէտին, եւ պիտի հարկադրուին հրաժարիլ, քանի որ նախագահ Րուզվէլթ լիազօրութիւն ստացաւ:

Պ. Րուզվէլթի եւ իր խորհրդականներուն գլխաւոր նպատակն է բարձրացնել գիները: Արդ, թէեւ տոլարը հարիւրին 15—20 կորսնցուցած է իր արժէքը, բայց այդ անկումը բաւական չէ առաջադրուած նպատակին համար: (Կարդալ Ամերիկայի մեր աշխատակցին թղթակցութիւնը, Բ. էջ):

Լքելով ոսկեվճարի դրութիւնը, Մ. Նահանգները հաւանաբար պիտի մերժեն ոսկեդրամով վճարել փոխառութեանց տոկոսները:

Կառավարութիւնը կը շարունակէ խստօրէն հետապնդել անոնք որ ոսկի կը պահեն: Բազմաթիւ քաղաքացիներ անսաստած ըլլալով դրուած արգելքին, դատի պիտի քաշուին: Դաշնային օրէնքին տրամադրութեամբ, անոնք որ հարիւր տոլար ոսկեդրամէն աւելի ունին եւ իրենց քով կը պահեն, ենթակայ են բանտարկութեան եւ տասը հազար տոլար տուգանքի:

Այս առթիւ, ծերակուտական Պորահ յայտարարած է ամենայն ամբարտաւանութեամբ.

— Կ'ուզէի հինգ հազար տոլար ոսկեդրամ ունենալ եւ տեսնել թէ կառավարութիւնը ինչպէս պիտի առնէ ձեռքէս ...

⁂ Քանի մը օրէ ի վեր, տոլարն ու սթերլինը տարօրինակ ելեւէջներ կ'ունենան Փարիզի հրապարակին վրայ: Անգլիականը մինչեւ 83 իջնելէ յետոյ, աջի օր բացուեցաւ 84·70ի եւ բարձրացաւ մինչեւ 85·40ի: Իսկ տոլարը, որ աւելի ամուր էր քանի մը օր առաջ, իջաւ մինչեւ 21·70ի:

Կ'ըսուի թէ Անգլիա եւ Ամերիկա շուտով պիտի համաձայնին, ամրացնելու համար իրենց դրամները, փոխադարձ համաձայնութեամբ:

66 պետութիւններ պիտի մասնակցին

ԼՈՆՏՈՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը հրաւէր ուղղեց 66 պետութեանց, մասնակցելու համար համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յառաջիկայ յունիս 12ին:

Այս առթիւ, կը հաստատուի թէ Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ նոր մաքսատուրքեր չհաստատել կամ չբարձրացնել արդէն եղած մաքսերը, նոր սեղմումներ չհաստատել օտար ներածումներու դէմ կամ չծանրացնել եղածը, գոնէ խորհրդաժողովի ընթացքին: Միեւնոյն ատեն, պետութիւններէն պիտի խնդրուի չհետեւիլ առեւտրական խտրութեանց կամ վաճառամարտի: Մէկ խօսքով, Ամերիկան կ'ուզէ որ մաքսային զինադուլ հաստատուի խորհրդաժողովի ընթացքին:

⁂ Գերմանական թերթ մը Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ խորհրդային կառավարութիւնը աժամապէս արգիլած է ոսկիի արտածումը:

Բանուորներէն յետոյ գործատէրները

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՍԷՆՏԻՔԱ ՊԻՏԻ ՎԱՐԷ ԲՈԼՈՐԸ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ Գերմանիոյ արհեստակցական միութիւնները (սէնտիքա) առանց վերապահութեան հպատակեցան Հիթլէրի հրամանին, համակերպելով լուծման: Միեւնոյն վիճակին պիտի ենթարկուին նաեւ գիւղացիական եւ ազատ արհեստներու սէնտիքաները: Իրենց ընկերվարական վարիչներէն զրկուած սէնտիքաները պիտի ձուլուին մէկ սէնտիքայի մէջ, որ պիտի գտնուի պետական հսկողութեան տակ եւ պիտի ունենայ երկու ճիւղ, — մէկը՝ բանուորներու, միւսը՝ պաշտօնեաներու համար:

Գործատիրական կազմակերպութիւններն ալ պիտի ղեկավարուին միեւնոյն ոգիով եւ պիտի հրաժարին դասակարգային պայքարէն:

Հիթլէր աջի օր իր քով կանչեց գերմանական ճարտարագործութեան նախագահը, Ֆոն Քրուփ Հալպախ, եւ պարզեց իր տեսակէտները: Իրիկուան դէմ, կառավարութիւնը լիազօր մը նշանակեց գործատիրական կազմակերպութեանց գլխուն:

Հաւանական է որ լուծուին նաեւ հողագործական կազմակերպութիւնները, որոնք ամէն բանէ առաջ ազնուականներուն շահերը կը պաշտպանեն: Պիտի վերակազմուին նաեւ հողագործական գործակցականները:

Կառավարութիւնը միլիառներ կը փնտռէ, գործազուրկներուն գործ ճարելու համար: Այս առթիւ, անհամբերութեամբ կը սպասուի Տոքթ. Շախթի, որ Ամերիկա գացած է, մասնաւոր պարտքերու վճարման համար դիւրութիւններ խնդրելու: Հաշուեղած է որ եթէ Գերմանիան երկարաձգում ստանայ արտաքին պարտքերու վճարման համար, պիտի կրնայ տարեկան մէկ միլիառ մարք կրճատել իր ծախքերը: Եթէ Տոքթ. Շախթ ձախողի, կը խորհուի ներքին փոխառութիւն մը կնքել հարիւրին չորս տոկոսով, գումարը 4—5 միլիառէն աւելի չըլլալու պայմանով:

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Մայիս 1ի տօնին առթիւ, Հիթլէր յայտարարեց թէ պարտաւորիչ աշխատանք պիտի հաստատէ ամբողջ երկրին մէջ:

Արդէն իսկ պատրաստ է այս ձեռնարկին ծրագիրը: Առաջին անգամ աշխատանքի պիտի կանչուին այն երիտասարդները որոնք քսան տարեկան կ'ըլլան 1934 յունուար 1ին: Բայց այս դասուն կէսը միայն պիտի կանչուի եւ պիտի ծառայէ վեց ամիս, որմէ յետոյ պիտի կանչուի երկրորդ կէսը: Աւելի վերջը, ծառայութեան պայմանաժամը պիտի վերածուի մէկ տարուան: Կիներուն համար մասնաւոր կանոնագիր պիտի պատրաստուի: Առաջին խումբերը գործի պիտի սկսին 1933 հոկտեմբեր 1ին եւ պիտի բաղկանան 120,000 հոգիէ, իւրաքանչիւր խումբը վաթսուն հոգի: Աշխատանքի վայրերը պիտի գտնուին ազգայնական վարիչներու հսկողութեան տակ: Պետերը պէտք է ունենան երեք հիմնական յատկութիւններ, — երիտասարդ ըլլալ, աշխատաւոր եւ տոգորուած՝ զինուորական ոգիով:

« ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ » ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Փրուսիոյ կրթական նախարարը պաշտօնէ արձակեց երեսուն փրոֆէսօրներ եւս, Պերլինի եւ Քէօլնի համալսարաններէն: Ասոնց մէջ կը գտնուին աբեւելագէտ Միթվոխ, փրոֆ. Փոքորնի, Ռիխթէր, Մանս, որ ապահովագրութեանց գիտութեան հիմնադիրներէն մէկն է, տնտեսագէտ Շմալէնպախ, լեզուագէտ Շփիցէր (երկուքն ալ Քէօլնի համալսարանէն) եւ ընկերաբան Հոնիխըն: Փրոֆ. Ֆրից Հապէր, որ Նոպէլեան մրցանակ ստացած է եւ ուսուցչապետ է Պերլինի համալսարանին մէջ, խնդրեց հանգստեան կոչել զինքը սեպտեմբեր 30ին:

Պերլինի Սեւ Անտառին մէջ ձերբակալուեցաւ Տիկին Քիւրթ Այզնէր, այրին Պավիերայի յեղափոխական վարչապետին որ սպաննուեցաւ 1919ին:

Մաքտոնըլտ գոհ է իր ճամբորդութենէն

Անգլիոյ վարչապետը Լոնտոն վերադարձաւ Ամերիկայէն, եւ լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ.

— Շատ գոհ եմ կատարած ճամբորդութենէս: Ամերիկայի մէջ դիմացս գտայ մարդ մը որ կ'ուզէ փութացնել գործերու ընթացքը: Բարեկամական խօսակցութիւններ ունեցանք այս մասին, եւ համոզուեցայ թէ երկուքս ալ վստահ ենք հաւաքական գործակցութեան մը բարերար ելքի մասին: Մեր ճամբորդութիւնը տուաւ այն արդիւնքը զոր կը սպասէինք: Կ'արժէ քայլ մըն ալ յառաջ երթալ եւ չէշտակի շօշափել համաշխարհային խնդիրները: Բարեկամեցողութիւնը եւ գործակցութիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի յաղթեն բոլոր դժուարութեանց:

Օրագրողները հարցուցին Պ. Մաքտոնըլտի թէ Լոնտոն հրաւիրա՞ծ է Պ. Րուզվէլթը: Վարչապետը բացասական պատասխան տուաւ:

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ

Փարիզի ուսանողներու ընդհ. միութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ աւելորդ կը գտնէ բողոքի նոր ցոյցեր կատարել Շէրոնի օրէնքին դէմ, քանի որ կրթական նախարարութիւնը բարեացակամութեամբ նկատի առած է իրենց խնդիրը, իսկ ուսանողները պէտք ունին իրենց ամբողջ ժամանակին, քննութեան պատրաստուելու համար:

Իրաւաբանական համալսարանի ուսանողները 24 ժամուան դասադուլ մը կատարեցին, թէ Փարիզի եւ թէ Տիժոնի, Սթրազպուրկի եւ Թուլուզի համալսարաններուն մէջ: Իսկ Լիոնի ուսանողական ընդհ. միութիւնը որոշեց հետեւիլ Փարիզի միութեան օրինակին:

ԻՆՔՆԱՀՈՍ ԳՐԻ՞Չ ԹԷ ... ԶԷՆՔ

Թաղապետական ոստիկանութեան տնօրէնը Փարիզի բոլոր ոստիկանական տեսչութեանց ղրկեց շրջաբերական մը որ կ'ըսէ. — Այս միջոցին հրապարակի վրայ կը ծախուի գործիք մը որ կը նմանի ինքնահոս գրիչի եւ կրնայ գործածուիլ իբրեւ այդ եւ որ սակայն իր մէկ ծայրին մէջ ունի խողչ մը՝ արտասուաբեր կազի համար, մրճիկ մը եւ արտաքին կռնակով լարուած զսպանակ մը: Կը տեղեկացնեմ ձեզի թէ Լիոնի պատժական դատարանին մէկ վճիռը իբրեւ արգիլուած զէնք հռչակած է այդ գործիքը: Հետեւաբար, անոնք որ կը գործածեն զայն, կրնան հետապնդման ենթարկուիլ իբրեւ արգիլուած զէնք կրող:

50 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Փարիզի թերթերուն. — Լաւատեղեակ շրջաններու մէջ կ'ըսեն թէ ֆրանսական սեղանաւորական խմբակ մը առաջարկած է 50 միլիոն ոսկի փոխ տալ Թուրքիոյ, երկար պայմանաժամով եւ պզտիկ տոկոսով: Կ'ըսուի թէ այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին ֆրանսական խմբակին եւ Սարաճօղլու Շիւքրի պէյի հետ եւ եւքի մը պիտի յանգին մօտերս:

Այս փոխառութիւնը պիտի յատկացուի միայն Թուրքիոյ տնտեսական զարգացման եւ նոր ճարտարագործութեանց, մասնաւորապէս բամպակեղէնի, բրդեղէնի շինութեան եւ քարիւղի հորերու շահագործման:

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թէհրանէն կը հեռագրեն մայիս 2 թուականով. —

Գարնան սկիզբէն ի վեր Ռուսաստանէն գաղթականներու անընդհատ հոսանք մը կը թափի դէպ ի Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան: Քանի մը հազար Ռուսեր արդէն անցած են սահմանը եւ կը գտնուին թշուառութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒԽՏԸ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութեան կարգադրութեամբ, բոլոր դպրոցներու մէջ աշակերտները ամէն առաւօտ պիտի հաւաքուին սրահը կամ պարտէզը եւ հետեւեալ ուխտը պիտի կարդան.

— «Ես Թուրք եմ, ուղղամիտ եմ, աշխատասէր եմ: Նշանաբանս է՝ պաշտպանել փոքրերը, յարգել մեծերը, շատ սիրել հայրենիքս, բարձրացնել երկիրս: Իտէալս է բարձրանալ ու առաջդիմել: Կեանքս մատաղ ըլլայ Թրքութեան»:

Այս ուխտէն յետոյ ազգային քայլերգը պիտի երգուի:

ԻՐԼԱՆՏԱ ՋՆՋԵՑ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ԵՐԴՈՒՄԸ

Իրլանտայի խորհրդարանը 56ի դէմ 76 ձայնով վերջնապէս քուէարկեց օրինագիծ մը, որով Սահմանադրութենէն կը ջնջուի հաւատարմութեան երդումը հանդէպ բրիտանական գահուն:

Այս օրինագիծը երկու անգամ մերժուած էր Ծերակոյտին կողմէ:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Սիթրօէնի գործադուլի կոմիտէն որոշեց դադրեցնել գործադուլը եւ պայքարը շարունակել գործարաններէն ներս: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Միացեալ Նահանգներու նախագահ Ռուզվէլթ հրաւէր կարդաց բազմաթիւ պետութիւններու եւ խնդրեց ներկայացուցիչներ՝ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մասնակցելու համար: Ան նոյն իսկ փափաք յայտնած էր՝ ուղղակի եւ կողմնակի միջոցներով, այս կամ այն պետական անձնաւորութիւնը տեսնել իբրեւ ներկայացուցիչ, ինչպէս Ֆրանսայի նախկին վարչապետ Էրիօն, որու բռնած դիրքը՝ Մ. Նահանգներուն իրենց պարտքը վճարելու խնդրին մէջ, լաւ տպաւորութիւն ձգած է բոլոր խաւերուն վրայ:

Այդ խորհրդաժողովի նպատակը չէր պայմանագրութիւններ ստորագրել՝ վերջ տալու համար տնտեսական ներկայ ճգնաժամը սաստկացնող ազդակներուն եւ ոչ ալ վերջնական կարգադրութիւն մը ընել միջազգային առեւտրական յարաբերութիւնները բնականոն վիճակի մէջ դնելու համար:

Մտքերու եւ գաղափարներու փոխանակութեան հաւաքոյթի հանգամանք ունեցաւ խորհրդաժողովը, որուն անդամները սրտաբաց եւ առանց վերապահութեան քննեցին մարդկութեան տնտեսական կեանքը խանգարող քանի մը հարցեր: Այս կերպով ձեռք բերուած արդիւնքները պիտի նպաստեն Լոնտոնի խորհրդաժողովի աշխատանքներուն:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՐՑ

Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդը, շնորհիւ ռամկավարներու փառաւոր ընտրապայքարին եւ Ռուզվէլթի տարած յաղթանակին, կը թուի եկած է այն եզրակացութեան թէ տնտեսական մեկուսացումը վնասակար է թէ իրենց եւ թէ ուրիշներուն:

Հակառակ այն իրողութեան որ այս երկրի արտադրած ապրանքներու հարիւրէն 85ը կը սպառի տեղացի ժողովուրդին կողմէն, բայց եւ այնպէս դրսի աշխարհին հետ առեւտուրը կենսական է՝ անգործութեան դէմ պայքարելու եւ միջազգային վստահութիւնը վերականգնելու համար:

Դեռ 1919ին Մ. Նահանգները արտադրուած բամպակին հարիւրին 54ը արտահանած են, ծխախոտի՝ 41 %, պղնձի՝ 36 %, ձարպի՝ 33 %, կարի եւայլ մեքենաներու՝ 28 %: Այս թիւերէն պարզ կ'երեւի որ Մ. Նահանգները պէտք ունին արտաքին շուկաներու՝ յաւելեալ ապրանքները վաճառելու, գործարաններու դռները բաց եւ աշխատաւորներու չարաթականը բարձր պահելու համար: Այլապէս, պիտի ստիպուին հսկայական գումարներ քսէարկել, միլիոնաւոր բանուորներու ապրուստը ապահովելու համար:

Այս երեւոյթը, սակայն, յատուկ չէ միայն Մ. Նահանգներուն: Ամբողջ մարդկութիւնը կը տառապի շուկաներու պակասէն եւ առեւտուրի նուազումէն: Թէ ինչպիսի ահռելի անկում տեղի ունեցած է միջազգային առեւտուրին մէջ, այդ կ'երեւի հետեւեալ ցուցակէն. —

1929ին ամբողջ աշխարհի առեւտուրը եղած է 68 միլիառ տոլարի, 1930ին՝ 55, 1931ին՝ 40 եւ 1932ին 26 միլիառ տոլարի:

Չորս տարուան ընթացքին միջազգային առեւտուրը ինկած է 62 %, որու մէջ խոշոր բաժին ունին Միացեալ Նահանգները:

Միջազգային առեւտուրի հարցը Ուաշինկթընի խորհրդաժողովի կարեւոր խնդիրներէն մէկն էր:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՀԱՐՑ

Այս մարզին մէջ պետութիւնները երկու մասի կը բաժնուին. — պարտատէր եւ պարտապան: Միայն եօթը պետութիւններ կրնան համրուիլ առաջին խումբին մէջ, — Անգլիա, Մ. Նահանգներ, Ֆրանսա, Պելճիքա, Զուիցերիա, Շուէտ եւ Հոլանտա: Միւս բոլոր պետութիւններն աւելի տալիք ունին քան առնելիք, արդիւնք՝ մեծ պատերազմի հարուածներուն:

Մեծ պատերազմէն առաջ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը 3 միլիառ տոլար պարտք ունէր, այժմ 10 միլիառ տոլար առնելիք ունի: Այդ պարտքը վճարելու համար, Եւրոպայի պետութիւնները պատերազմական հատուցումներ պիտի գանձէին Գերմանիայէն, որպէս զի հնարաւորութիւն ունենային այս երկրին որոշ գումարներ տեղափոխել: Գերմանիայէն գանձումի խնդիրը եղաւ «քար գայթակղութեան» եւ փլուզումի՝ անտեսականաքաղաքական ճակատներու վրայ: Իրենց պարտքերը գանձելու համար Մ. Նահանգները նոր փոխատուութիւններ կը բանային հին աշխարհի պետութիւններուն, որպէս զի վերջինները կարենան տնտեսապէս կազդուրուիլ եւ կանխիկ դրամ դիզել՝ պարտքերը վճարելու համար:

Այսպէս 1927ին Ամերիկան փոխ տըւած է պետութիւններու 1,350,000,000 տոլար, 1928ին՝ 1,250 միլիոն, 1929ին՝ 670 միլիոն, 1930ին՝ 905 միլիոն, 1931ին՝ 229 միլիոն: Գումար՝ 4,404 միլիոն տոլար:

Հինգ տարուան ընթացքին մօտաւորապէս չորսուկէս միլիառ տոլար:

Պատերազմէն վերջ մեծ պետութիւնները զբաղած էին պարտքերու, տոկոսներու, գանձումներու եւ այլ յարակից կնճիռներով — եւ շատ քիչ ժամանակ տրամադրած՝ աշխարհի խաղաղութեան, ժողովուրդներու սպառողական կարողութիւնը աւելի առողջ հիմերու վրայ դնելու խնդիրներուն:

Մօտաւորապէս 15 տարուան ճիգերը՝ լուծելու այդ մեծ կնճիռը, ապարդիւն անցան: Այժմ պիտի փորձեն նոր ուղիներ եւ նոր միջացներ:

ՍԱԿԱՑՈՅՑԻ ՀԱՐՑ

Պարտքերը վճարելու երեք միջոցներ կան, — ոսկի, ապրանքներու վաճառում եւ, վերջապէս, ապրանքներու եւ ճամբորդներու փոխադրութիւն:

Ոսկիով վճարումը դժուար է եւ անկարելի: Աշխարհի վրայ այդքան ոսկի գոյութիւն չունի, բոլոր պարտքերը վճարելու համար:

Կը մնայ միակ միջոց մը՝ ապրանքներու վաճառումը պարտատէր պետութիւններու սահմաններու մէջ, որովհետեւ փոխադրութեան խնդիրը դժուարին իրագործելի միջոց մըն է: Եթէ առնենք պետութիւններու 1924—1929ի ներածած ապրանքներու արժէքը, պիտի տեսնենք որ Անգլիան ներածած է ինը միլիառ տոլարի ապրանք, Պելճիքան՝ 700 միլիոն, Զուիցերիան՝ 500, Հոլանտան՝ 1ուկէս միլիառ եւն.: Ի հարկէ այդ պետութիւնները չէին կրնար առանց ներածութեան ապրիլ, բայց շատ մը ապրանքներ ներածած են՝ պարտքի փոխարէն:

Իսկ Մ. Նահանգները հետեւած են բոլորովին հակառակ քաղաքականութեան — աւելի ապրանք արտադրել քան ներածել եւ այդ նպատակին հասնելու համար որդեգրած են բարձր սակացոյցի քաղաքականութիւնը՝ մաքս դնելով ներածուող եւ այս երկրի մէջ համանման ապրանքի հետ մրցակցութեան կոչուած ապրանքներու վրայ:

Վերջին քառասուն տարուան ընթացքին, միայն 1913ին մաքսային սակացոյցը իջած է 25 %ի՝ ներմուծուած ապրանքներու արժէքի համեմատութեամբ, միւս բոլոր տարիները եղած է 40էն վեր, նոյն իսկ մինչեւ կէս արժէքը:

Այսպէս, եթէ Ֆրանսայի մէջ ապրանքի մը արտադրութիւնը արժած է չորս տոլար, այս երկիրը ներածելուատեն պիտի վճարուի 42 % մաքս՝ 1.68 սէնթ եւս: Այս պայմաններու մէջ Եւրոպայի առեւտրականները փախուստ կուտան ամերիկեան շուկաներէն, չեն կրնար ապրանք ներմուծել, դրամ շահիլ եւ իրենց պարտքերը վճարել:

ՈՍԿԵԴՐԱՄԻ ՀԱՐՑ

Ինչպէս յայտնի է շատերուն, իւրաքանչիւր պետութիւն շրջաբերութեան դրած իր թղթադրամները ապահովող ոսկեդրամ ունի:

Այդ երբեք չի նշանակեր թէ պետութիւնները կրնան բոլոր թղթադրամները փոխարինել ոսկիով: Միջազգային համաձայնութիւններ կան — ոսկիի չափանիշի համար: Ամերիկեան իւրաքանչիւր տոլար (թղթադրամ) ապահովուած է 40 % ոսկիով: Նոյնպէս եւ միւս պետութիւնները: Բայց երբ կառավարութիւններէն շատերը ձգեցին ոսկեհիմը, մանաւանդ Անգլիան, հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ աշխարհի առեւտուրը: Պետութիւններ որոնք ոսկիով ապահոված էին, խոշոր վնասներ կը կրէին ապրանքներու փոխանակութեան ատեն: Կայուն չափանիշ մը գոյութիւն չունէր: Պարտքերը վճարելու խնդիրը կը դիւրանար թղթադրամով, բայց պարտատէրերու կողմէն կը մերժուէր:

Այս կացութեան դարման մը գտնելու համար, ներկայացուցիչներ հաւաքուեցան Ուաշինկթըն: Անոնք դեռ ցամաք չելած Ամերիկան լքեց ոսկիի բարձրութիւնը եւ իջաւ դաշտ՝ Անգլիոյ եւ միւս պետութիւններուն հաւասարելու համար:

Եւ այժմ բոլորն ալ պիտի ստիպուին մտածել եւ նոր միջոց մը գտնել, թէ՛ ոսկին, թէ՛ առեւտուրը, թէ՛ միջազգային յարաբերութիւնները փրկելու համար:

ԱՐՍԷՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

—

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

ՊԷՅՐՈՒԹ, 24 ապրիլ (Յառաջ). — Մեծ է սուգը. ժողովուրդը գունդագունդ կը դիմէ, իր յարգանքի վերջին տուրքը տալու ալեհեր յեղափոխականին՝ Հայր Աբրահամի: Հոն են ժողովրդային բոլոր խաւերը: Համազգային բազմութիւն մը, որ չէ տեսնուած Պէյրութի մէջ:

Կիրակի, 23 ապրիլ, կէսօրէ յետոյ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը, մասնաւոր կարգադրութեամբը Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Իր միակ զաւակը որ Իրաք կը գտնուէր, եկած էր այս առթիւ:

Ժամը 1ին դաշնակցական երիտասարդութիւնը կը դիմէ դէպ ի ամերիկեան հիւանդանոց, ուր կը գտնուէր Հայր Աբրահամի մարմինը զմռսուած: Դաշնակցական երիտասարդութիւնը եռագոյնով կը ծածկէ անոր դագաղը, որ ձեռամբարձ կը տարուի դէպ ի Հայոց եկեղեցի: Խուռն բազմութիւն մը հոն կը սպասէր թափորին:

Ամերիկեան հիւանդանոցէն մինչեւ Հայոց եկեղեցի, ճամբու երկայնքին կան տասնեակ խումբեր, որոնք կը միանան դաշնակցական երիտասարդութեան թափորին: Ժամը 2.30ին կը հասնի թափորը Հայոց եկեղեցին, կանգ կ'առնէ դրան սեմին վրայ: Խոր լռութեան մէջ, այդ բազմութեամբ ու երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրուի Մեր Հայրենիքը՝ «Բնար» փանփառին կողմէ: Բոլորը բարեւի են կեցած վաստակաւոր քաղաքացիին՝ Աւետիք Սահակեանի: Գլխարկները վար կ'առնուին, ու գլուխները կը խոնարհին, ի պատիւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն ու հայ ժողովուրդի արժանի հաւատաւորներէն մէկուն, որուն 70 տարուան ամբողջ կեանքը մարտիրոսութիւն մը եղաւ:

Կրօնական արարողութիւններէն յետոյ, կը կազմուի մեծ թափոր մը, առաջնորդութեամբ Լիբանանի ոստիկանութեան, որմէ յետոյ կուգար հայ դպրոցներու աշակերտութիւնը: Անոնց կը յաջորդէ դաշնակցական կազմակերպութիւնը, շղթայ կազմած, ու դագաղը, շրջապատուած հայ սկաուտներէ, ընկերներու ձեռքին վրայ ճամբայ կ'ելլէ դէպ ի Հայոց գերեզմանատուն: Շոփէնի մահերգը՝ մահուան սարսուռ կը կաթեցնէ հոգիներէ ներս, ու օտար բազմութիւնները կ'ապշին տեսնելով այս անօրինակ բազմութիւնը, ընկերացած դագաղի մը:

Մասնաւոր ու մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան ե՛ւ Ֆրանսացիները ե՛ւ Արաբները ու առանց բացառութեան տեղական մամուլը սիւնակներ կը նուիրէր Հայր Աբրահամին, անոր կեանքին ու գործին, գետեղելով վերջին նկարը:

Մէկ ժամուան համար կեանքը կանգ կ'առնէ գերեզմանատուն երկարող ճամբուն վրայ: Կանգ առած են թրամուէյները, օթոները ու օտար բազմութիւնները իրենք եւս կը խառնուին, իրենք իրենց մէջ փսփսալով. «Հայոց մեծաւորը մեռած է»:

Մէկուկէս ժամ յետոյ թափորը կը հասնի գերեզմանատուն, ու դագաղը կ'առաջնորդուի դէպի մատուռ: Հոն երիտասարդ դաշնակցականներու կողմէ խօսք կ'առնէ ընկեր Արամ Սահակեան, եւ կուտայ պատկերը մեծ մարդուն, որ հակառակ իր 70 տարիներուն, դեռ երիտասարդ էր:

— «Հայր Աբրահամ կը սիրէր երիտասարդութիւնը ու միշտ անոր կողքին էր: Ան մեծ հաւատք ունէր մեր արդի երիտասարդութեան վրայ, կը հաւատար թէ այս երիտասարդութիւնը պիտի տայ Հրայրներու, Գէորգ Չաւուշներու ու Սերոբներու նոր փաղանգ մը, պատրաստ զոհաբերուելու հայկական նոր ազատամարտին»:

Ընկերը կը վերջացնէր իր խօսքերը, յայտնելով Դաշնակցական երիտասարդութեան մեծ սուգը, անոր մեծ հիմնադիրներէն մէկուն շիջումին առթիւ:

Իր սիրելի զաւկի կողքին (որ մեռաւ անցեալ տարի) բացուած էր փոս մը: Դաշնակցական բոլոր կազմակերպութիւններու կողմէ խօսք կ'առնէ ընկեր Խոսրով Թիւթիւնճեան ու յարգանքի խօսքեր կ'ուղղէ անոր: Հայր Աբրահամի հակիրճ կենսագրութիւնը տալէ յետոյ, կ'ըսէ.

— «Բրիստափորներու, Զաւարեաններու, Ռոստոմներու մնացորդներուն վերջին դէմքը կը մեռնի, մեծ է մեր սուգը, որովհետեւ կը մեռնի մեծ Հայ մը, առաջին պետական քաղաքացին, որ բացաւ մեր Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ խորհրդարանը: Անոր ամբողջ կեանքը ողբերգութիւն մը եղաւ, հայ մեծ քաղաքացին այսօր օտար հողերուններու տակ կը փակէ իր աչքերը, ու կը թաղուի օտարութեան մէջ, հեռու այս գեղեցիկ աշխարհէն, որ ծնաւ զինք: Չկայ հոս հայկական բանակը, որուն զէնքերը ուղղուած հոգին՝ բարեւի կենային, չի գոռար հայկական թընդանօթը, ահազանգելու համար հայ պետական միտքի մը անհետացումը, բայց կան՝ մեր բոցեղէն սրտերը որ կուլան այսօր, ու անոնք պատրաստ են քու մեծ խոէալիդ որ եւ մերինն է, — Ծառայել Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարին: Չկան Հայաստանի գեղեցիկ ծաղիկները, ու մենք ենք՝ որ, տարագիր ծաղիկներ, այսօր քու շուրջդ հաւաքուած՝ հրաժեշտի վերջին ողջոյնը կ'ուղղենք»:

Ընկեր Թիւթիւնճեանի դամբանականը կը յուզէ մեր սրտերը, ու դագաղը կ'իջնէ ցուրտ հողին: Եւ ահա ինքնաբուխ երգ մը կը պոռթկայ մեր շրթներէն — «Մշակ բանուոր» ու հողը կը ծածկէ Հայր Աբրահամին մարմինը:

Մեծ էիր դուն, Հայր Աբրահամ, հոգեկան կառուցուածք մը, «մնացորդաց» մը Քրիստափորներու եւ Զաւարեաններու հոգիէն:

Հայոց աշխարհը կը սգայ քեզ, հեռու քու սիրած ու պաշտած հայրենիքէդ, մեռար դուն Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի նորագոյն ազատութիւնը չտեսած:

Մինչ այդ հողը թեթեւ քու թարմ շիրիմիդ: Պիտի գայ օրը, երբ պիտի խաղաղի քու բարի հոգին, ունենալով արժանի շիրիմդ քու սիրած երկրիդ մէջ:

ՊԱՐ - ՍԱՄԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

Մայիս 1ի ցոյցերը

—.—

ՊՐԻՒՍԷԼ, 2 մայիս. — Այս տարի Պրիւսէլի մէջ Մայիս 1ի առթիւ կազմակերպուած ցոյցը մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, գարնանային գեղեցիկ օդով եւ հետաքրքիրներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեան:

Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ եղած ազդարարութեան համաձայն, ցուցարարները պատրաստ էին ժամը 3ին համախմբուիլ Էմիլ Ժաքմէն կոչուած խոշոր պողոտային վրայ, ուր հեռահեռէ քաղաքին բոլոր արուարձաններէն գործաւորներու եւ աշխատաւորներու հոծ բազմութիւններ գունդագունդ գալով, սկսան դիրք բռնել, կազմելու համար թափորը:

Ժամը 4ին, հսկայ թափորը իր գընացքը սկսաւ մեծ կարգապահութեան մէջ, երգերով եւ նուագախումբերու մասնակցութեամբ: Պրիւսէլի ընկերվարական բոլոր կազմակերպութիւնները մաս կը կազմէին թափորին, իւրաքանչիւրը պարզելով իր մասնաւոր դրօշակը: Ցուցարարները իրենց լամբակին վրայ կը կրէին կարմիր խորհրդանշաններ, իսկ թափորին շուրջը պզտիկ վաճառորդներ մայիսեան ծաղիկներ ծախելով մեծ ոգեւորութիւն կը ստեղծէին:

Համայնավարները որոշած էին այս տարի մայիս 1ի առթիւ միացեալ ճակատ կազմել ընկերվարականներուն հետ:

Թափորին առջեւէն կ'երթային խումբ մը ձիաւորներ, որոնք իրենց ուսերուն վրայ կը կրէին ցուցատախտակներ, հետեւեալ վերտառութեամբ. — «Ճամբայ բացէք եւ տեղ տուէք աղքատներուն». — Անոնց կը հետեւէին կարմիր գօտի եւ գօրշ համազգեստ կրող երիտասարդներ, բազուկնին օդին մէջ բարձրացուցած եւ զինուորական գնացքով: Յետոյ կուգային ընկերվարական կուսակցութեան պետերը, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին Վանտէրվէլտ, Լուի Պէրթրան, Պրինֆօ, եւայլն:

Նշանախօսքերը բազմաթիւ էին եւ պերճիմաստ: Անոնք կը ձաղկէին բռնապետական վարչաձեւերը, մանաւորապէս Հիթլէրեան վարչաձեւը: Ահա քանի մը օրինակներ.

— «Ֆաշականութիւնը ամօթ մըն է մարդկութեան համար». — «Աշխատաւորներ, պատրաստուեցէք պայքարելու համար այդ աղէտին դէմ» — «Անկցի Հիթլէր», «Հաց կամ աշխատանք կ'ուզենք», «Անկցի յետադիմութիւնը», եւն. եւն.:

Ընկերվարական պահակ երիտասարդներ, կարմիր փողկապ ու կարմիր շապիկ հագած, բռունցքները օդին մէջ ճօճելով, «Միջազգային»ը կ'երգէին, եւ պատերազմին դէմ աննպաստ բացագանչութիւններ կ'արձակէին: Ցուցարարներուն մէջ կային նաեւ բազմաթիւ կիներ, օրիորդներ, դպրոցական մանչեր ու աղջիկներ, ինչպէս նաեւ հրեայ աշխատաւորներ:

Ոստիկաններով շրջապատուած թափորը խաղաղ ցոյցերու մէջ անցաւ մեծ պողոտաներէն, հասաւ սակարանին շէնքը, անկէ ուղղուեցաւ դէպի մեծ հրապարակը, ու յետոյ Տիւքէդնուա փողոցը, ուր կը գտնուի Մատլէնի ընդարձակ սրահը: Հոն ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ հսկայ միթինկ մը, ուր ընկերվարական պետերը աւուր պատշաճի ճառեր խօսեցան:

Թափորին անցքը տեւեց մէկ ժամ, մեծ ոգեւորութիւն ու խանդավառութիւն առաջ բերելով Պրիւսէլի կեդրոնական արուարձաններուն մէջ:

Պելժիոյ բոլոր քաղաքներուն, մասնաւորապէս բանուորական շրջանակներու մէջ ալ տեղի ունեցան Մայիս 1ի աւանդական ցոյցերը, բոլորովին հանդարտ ու խաղաղ պայմաններու մէջ, բացի Լիէժէ, ուր տաքգլուխ ցուցարարներ հիթլէրեան երկու խաչկիր դրօշակներ վառ առին գերմանական հիւպատոսարանի շէնքին վրայէն, տեղի տալով ոստիկանական միջամտութեան:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Ապրիլ 11ը Միլանի մէջ

—.—

ՄԻԼԱՆ, 30 Ապրիլ (Յառաջ). — Այս տարի ալ, շնորհիւ մեր ուսանողութեան, Միլանոյի հայ գաղութը կարելիութիւնը ունեցաւ տօնելու Ապրիլ 11ի ազգային սգատօնը եւ իր յարգանքը մատուցանելու մեր մեծ նահատակներուն:

Մխիթարեան վարժարանը փակուած ըլլալով, հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 29ին գիշերը M. E. Bossi երաժշտանոցի ընդարձակ ու գեղեցիկ դահլիճին մէջ: Հաստատութեան վարիչները իմանալով հաւաքոյթին նպատակը, մեծ ազնուութեամբ սրահը տրամադրած էին բոլորովին ձրի: Նոյնպէս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին, յայտագրին գեղարուեստական բաժնի յաջողութեան համար, prof. M. Turati, օր. Villy Van Oosterum եւ ուրիշ իտալացի բարեկամ ու բարեկամուհիներ: Պէտք չէ մոռնալ բարեկամական այս ազնիւ ցոյցերը, որոնք կ'արտայայտեն իտալացի ժողովուրդին հոգեկան ազնուութիւնը:

Անցնինք այժմ հանդէսի հապճեպ նկարագրութեան, քանի որ, յայտագրի ճոխութեան պատճառաւ, չէ կարելի մանրամասնութիւններու մէջ մտնել:

Հարիւր յիսուն հոգիի ներկայութեան եւ երկիւղած մթնոլորտի մը մէջ, հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները լսեցին յոտնկայս: Հազիւ վերջացաւ հայ ազգային քայլերգը, բեմ բարձրացաւ Պ. Եղիազարեան որ մաքուր իտալերէնով եւ գեղեցիկ առոգանութեամբ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ իտալացի բարեկամներուն եւ բացատրեց օրուան սգատօնին իմաստը: Պ. Եղիազարեան յաջող կերպով ներկայացուց նմանութիւնները որ կան իտալական ու հայկական ազատագրական պայքարներուն մէջ: Օրուան երկրորդ բանախօսն էր Պ. Փիլոեան, որ հանգարտ ու հայրական շեշտով ներկայացուց այն փուլերը որոնց մէջէն անցած է հայկական դատը, յիշեց թէ ինչպէս 1915 ապրիլ 11ին հայ ժողովուրդը իր աղերսագին նայուածքը ուղղած էր դէպի երկինք, բայց երկինքը մնաց լուռ, բացատրեց թէ ինչպէս հայ յեղափոխական շարժումը հետեւանքն է հայկական կոտորածներուն: Եւ վերջացուց իր շատ հետաքրքրական ու հաճելի բանախօսութիւնը, հրաւիրելով ներկաները որ նուիրեն իրենց բոլոր ուժերը Հայաստանի բարգաւաճման, քանի որ ներկայ Հայաստանը կը կազմէ մեկնակէտը ապագայ բոլոր հայերու հայրենիքին:

Հաւաքոյթին վերջին բանախօսն էր բանաստեղծ Պ. Ա. Սրապեան, որ խօսեցաւ ուսանողներու կողմէ: Պ. Սրապեան բացատրեց յետոյ թէ ինչպէս ապրիլ 11ը մահասարսուռ ուրուականն է որ պիտի շարունակէ հալածել անդադար մեր դարաւոր թշնամին, առնական շեշտով երգեց պայքարին, կռուին գեղեցկութիւնը: Մեր երիտասարդ ու կարող հայրենակիցին կրակոտ, ուժեղ ու լուրջ խօսքերը յուզեցին ներկաները եւ բանախօսը արժանացաւ բոլորին ծափերուն ու շնորհաւորութիւններուն:

Հանդէսը փակուեցաւ Ահարոնեանի «Յարգանք Քեզ»ով, զոր արտասանեց Պ. Եղիազարեան: Ցայտագրէն դուրս, իտալացի ուսանող մը Պ. M. Ballano համակրական խօսքեր ըսաւ հայ ժողովուրդի եւ ուսանողութեան մասին որոնց ապրումներուն ծանօթ է իր ուսանողի հանգամանքով:

Ուրախութեամբ հաստատեցինք թէ ինչպէս մեր երիցագոյն ու նոր սերունդի ներկայացուցիչները, տարբեր շեշտով, տարբեր խօսքերով արտայայտեցին միեւնոյն զգացումները. միեւնոյն յոյսերը: Անդամ մը եւս հաստատեցին արդար դատի մը գոյութիւնը եւ պայքարին անհրաժեշտութիւնը:

Եթէ մեր նահատակները կը մնան անշիրիմ, ամէն հայ սակայն ունի իր սրտին մէջ անոնց նուիրուած խորան մը, ուր գոնէ տարին անգամ մը ուխտի կ'երթայ, եւ կը տանի իր յոյսերուն ու երազներուն ամենագեղեցիկ ծաղիկները, խոստանալով քալել այն ճամբէն որ, զոհողութիւն կը պահանջէ, բայց ստուգապէս կը տանի դէպի հայրենիքի ու ժողովուրդի ազատութիւնը:

Հայկական դատը չէ մեռած, եւ կը մօտենայ այն օրը երբ հայ ժողովուրդը կրկին, եւ այս անգամ տարբեր պատրաստութեամբ արդարութիւն պիտի պահանջէ:

Կը շնորհաւորենք Միլանոյի Հ. Ո. Միութիւնը որ կազմակերպելով այս սգատօնը, անգամ մը եւս արդարացուց իր գոյութիւնը:

Ա. Ս.

ԹՈՒՐՔԻԱ

"ՕՃ ՊԻՏԻ ԱՐՏԱԾԵՆՔ,,

«Ճումհուրիէթ»ի քրոնիկագիրը կը գրէ.— Աւաղ. Սեննակը օձ ալ պիտի արտածէ: Զգիտեմ որ կողմէն ինչ չիճռուկ ելլելուն համար, այս երկար կենդանին Եւրոպայի մէջ դրամ կ'ընէ, կ'ըսեն, մեր օձերը թէ առատ են, եւ թէ տեսակ տեսակ:

Ի՞նչ ցուրտ առեւտուր: Բայց, դրամը ինքը տաք է: Եթէ լուր առնենք որ կը քշուի՝ մլուկ, լու եւս նոյնիսկ կարիճ կ'արտածենք: Օձին խորխը՝ կիսակօշիկի մը ձեւով՝ կնոջ մանրիկ ոտքերուն վրայ ջերմ գոյն մը կը ստանայ: Այս ցուրտ պահարանը տաքցնողը այն ջերմ ներփակեալն է: Բայց ո՞ղջ օձի առեւտուրը: Պիտի յայտարարե՞նք որ «լաւ օձեր ունինք, տեսակ տեսակ, ամէն հասակի... հրամմեցէք: Բերայի վաճառատուները անձամբ տեսէք: Ինչ գեղեցիկ տեսակներ եկած են»:

Օձի տաղաւարներ պիտի բացուին: Ոչ, մեր օձերը դուրսը պիտի վաճառենք: Մեր մէջ ի՞նչ օձեր կան, որոնց ոչ թէ վաճառման, այլ դրամով սահմանէն դուրս նետուելուն համաձայն եմ: Բայց, դրամ պէտք է, դրամ: Տագնապ կայ: Միշտ սա տագնապը: Ամէն տեղ անկէ կը խօսին,— Օձի՛ պատմութիւն:

«ՔԷՕՑ ՏՈՒՎԱՐ ԿԱԶԷԹԱՍԸ»

Խալք - Էվիի Պոլսոյ մասնաճիւղը սկսած է հրատարակել «Քէօյ տուվար կազէթասը» անուն թերթ մը (Գիւղի պատի թերթ): Առաջին թիւը լոյս տեսած է, արդէն, ու նուիրուած է 23 Ապրիլին,— տօն ազգային վեհապետութեան հաստատման: Թերթին ճակատը կայ Կազիին նկարը, եւ իր այն կարծիքը թէ «մեր երկրին էֆէնտին գիւղացին է»: Քանի մը տող «գիւղացի եղբայրներուն»: Զինեալ զինուոր մը՝ «կեցցէ զինուորը» խորագրով՝ կիսասիւնակ յօդուածի մը հետ: 23 Ապրիլի մասին գրութիւն մը: «Մեր երկաթուղիները», «գիւղական օրէնք»էն հատուած մը, ներքեւը Խալք Էվիի նկարը, եւ անոր քով, — «Գիւղացի եղբա՛յր, տունդ եկուր. հոն ցոյց տրուած շէնքին մէջ քու ալ մէկ օջախդ կայ, այդ օջախը քեզի համար կ'աշխատի, քու դժուար գործերդ իմացուր Խալք Էվիի գիւղացիներու ճիւղին, ան, քեզի հետ, այդ գործով կը զբաղի, հոս, միեւնոյն ատեն, կարդալ չգիտցողներուն նամակները, աղերսագիրները անվճար կը գրուին, կառավարութեան յատուկ գործերու համար հարցումներուն կը պատասխանուի»:

Ասկէ զատ, կան «գիւղացի տաղ», «աշխարհի գործերը», «Ներքին փոխառութեան» (Արղընի Հանքին - Մալաթիոյ երկաթուղիին) արձանագրուելու թելադրանք, ծաղիկ հիւանդութեան դէմ եւ ծառ տնկելու մասին հրահանգներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դերասան Լ. Խսեցկի

Թիֆլիզի մէջ վերջերս տօնուեցաւ վաստակաւոր դերասան Լ. Խսեցկիի բեմական գործունէութեան 30ամեակը:

Դերասան Խսեցկի Յովհաննիսեան իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Զուիցերիոյ Նէօշաթէլ քաղաքին մէջ: Յետոյ Պրիւքսէլի մէջ կը մտնէ իրաւաբանական համալսարան, զոր կ'աւարտէ եւ յետոյ կը հետեւի Պրիւքսէլի երաժշտանոցին: Ժամանակ մը ետքը, կ'երթայ Թիֆլիզ եւ կը մտնէ տեղւոյն Երաժշտանոցը: Շուտով կը մասնակցի Թիֆլիզի օփերայի խումբին: Ունի ուժեղ, հարթ ու ճկուն ձայն:

Վերջերս հրաւիրուեցաւ Երեւան, միանալու պետական օփերայի խումբին: Այնտեղ առաջին անգամ կ'երեւի Ալմաստ ներկայացման մէջ, Նադիր Շահի դերով:

Խսեցկի իր դերերուն մէջ մտնելով, կը ստեղծէ մասնայատուկ տիպարներ, գրաւիչ և անզերազանցելի: Այդ տիպարներէն կը յիշուին, վրացական օփերաներուն մէջ, Աբիոն (Աբեսալոմ եւ Եթեր), Յանգալան (Դայիսի), Մակարը (Քիթօ եւ Կոտէ), իսկ ռուսական եւ եւրոպական օփերաներու մէջ՝ Գուդալ (Դեմոն), Մեֆիստոֆէլէս՝ (Ֆաուստ):

Դերասան Խսեցկի խումբով շրջած է ամբողջ Հայաստանը, իսկ 1926ին, Վրաստանի եւ Հայաստանի կառավարութեանց նիւթական օժանդակութեամբ կը մեկնի արտասահման՝ մշակելու համար իր ձայնը: Հոլանտայի եւ Իտալիոյ մէջ բեմ կ'ելլէ եւ կ'արժանանայ մեծ գովեստներու:

Խսեցկի Յովհաննիսեան դեռ կ'ապրի իր հուժկու եւ դիւրեկան ձայնի եւ բեմական շնորհքին զարգացման ամենավառ շրջանը եւ տակաւին մեծ խոստումներ կը ներկայացնէ տաղանդաւոր երգիչ-դերասանը:

Գրագէտ Շահինեան

Գրած էինք թէ Մոսկուայի մէջ տօնուած է գրագիտուհի Մարիէտա Շահինեանի գրական գործունէութեան 30ամեակը:

Նման մեծարանք մըն ալ կատարեցին Հայաստանի գրողները Երեւանի մէջ Ապրիլ 16ին:

Խօսեցաւ Դրաստամատ Սիմոնեան, յետոյ ողջոյնի խօսքեր արտասանեցին երիտասարդ գրողներ: Զուարթ Թելադրեց հետեւիլ Շահինեանի, մասնաւորապէս գրագիտուհիին Հիդրոցենտրալ գործին:

Դերասան Խարազեան

Գրած էինք նոյնպէս թէ պատրաստութիւն կը տեսնուի՝ տօնելու համար ժողովրդական դերասան Ամօ Խարազեանի բեմական գործունէութեան 35ամեակը:

Ամօ Խարազեան ծանօթ է իր բեմական կազմակերպչական աշխատանքներով նախապատերազմեան օրերէն: Ներկայացումներ տըւած է Բալախանիի մէջ, Թիֆլիզ՝ Ալճալեանի, Մուրաշկոյի եւ Արաքսեանի թաղային թատրոններուն մէջ: Ժամանակ մը կ'անցնի Փարիզ: 1908ին կը վերադառնայ Թիֆլիզ եւ Հավլաբարի թատրոնին մէջ կը կազմակերպէ Նոր Դրամա թատերախումբը: Տարիներ անընդհատ ներկայացումներ կուտայ ի գին զրկանքի եւ զոհողութեան: Բանւորներուն կը ծանօթացնէ եւրոպական եւ հին դասական գործերը, Շէյքսփիրի Համլէթը, Սոփոկլէսի Իդիպոս արքան, Ուրիել Ակոսթան, եւն.:

Շնորհիւ Խարազեանի կազմակերպչական աշխատանքներուն, Հայաստանի ամէնէն յետամնաց անկիւններուն մէջ հիմնուեցան գիւղական ու բանւորական թատերախումբեր: Ինք է որ կը կազմակերպէ Հայաստանի շրջուն թատրոնը, որ ետքէն կը դառնայ պետական շրջուն թատրոն:

Դերասան Խարազեան իր կարողութեանց թարմութեան մէջ է դեռ: Գնահատուած է «աշխատանքի դրօշ»ի շքանշանով:

Մանկավարժ Կ. Տէրեան

Արդէն 71 տարեկան է վաստակաւոր ուսուցիչ Կարապետ Տէրեանը, որ տակաւին առոյգ է եւ պատնէշի վրայ: Կ'առաջարկուի տօնել իր յիսնամեակը:

Տէրեան ծնած է 1862ին, Գողթան գաւառին Վերին Ազուլիս աւանին մէջ: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ իր ծննդավայրին մէջ եւ 1874ին կը մտնէ Գէորգեան ճեմարանը: 1878ին կ'աւարտէ ճեմարանին ընթացքը, իսկ 1885ին՝ մանկավարժական եւ հայկաբանական բաժինը: Յետոյ ուսուցիչ կը կարգուի ճեմարանին, թուագիտութեան եւ բնագիտութեան: 1887ին կ'անցնի Ֆրանսա, եւ կը մտնէ ճամբաներու եւ հաղորդակցութեան բարձրագոյն վարժարանը, իսկ 1892ին Սորպոն, որուն բնագիտական-թուագիտական բաժինը կ'աւարտէ 1894ին: Վերադարձին, տեսուչ կը նշանակէ Երեւանի թեմական վարժարանին, եւ դասախօս՝ բնագիտութեան եւ թուագիտութեան: 1901ին կրկին կը հրաւիրուի Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը, ուր կը պաշտօնավարէ մինչեւ 1909: Յետոյ կը տեղափոխուի Թիֆլիզ եւ կը պաշտօնավարէ Ներսէսեան, Յովնանեան եւ միւս հայկական վարժարաններուն մէջ:

Ներկայիս կը պաշտօնավարէ կաշեգործ բանւորներու ֆաբրիկ-թէքին մէջ:

ԵՐԱԺԻՇՏ Ն. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

Ապրիլ 13ին Լէնինականի մէջ, Հայաստանի խորհրդային երաժիշտներու միութեան նախաձեռնութեամբ, տօնուեցաւ յոբելեանը երաժշտագէտ Նիկողայոս Տիգրանեանի:

Տիգրանեան ծնած է Լէնինականի մէջ 1856ին: Տաղանդաւոր արուեստագէտը ինը տարեկան հասակին մէջ կը վարակուի ծաղկախտով եւ կը զրկուի իր աչքերուն լոյսէն: Հայրը, Թադեւոս, 1873ին զայն կը տանի Վիէննա եւ կը տեղաւորէ կոյրերու վարժարանին մէջ: Տիգրանեան կը ստանայ երաժշտական կրթութեան հետեւելով փրոֆէսոր Շէնիրի: Եօթը տարի մնալով Վիէննա, կը վերադառնայ իր ծննդավայրը: 1894ին կը մեկնի Պետերսպուրգ, հետեւելու երգահանութեան, աշակերտելով փրոֆ. Սոլովիովի:

Ն. Տիգրանեան մեծ դեր խաղացած է մեր դաշնամուրային ստեղծագործութեանց մէջ: Կէս դար շարունակ եւ յամառօրէն արեւելեան ժողովուրդներու գերազանցօրէն լաւագոյն մելոտիներէն հիւսեր է դաշնամուրային մնայուն գործեր: Իր առաջին աշխատութիւնը, Անդրկովկասեան ժողովրդական երգեր ու պարեր, արժանացաւ ոչ միայն ռուս, այլ եւ արտասահմանի ծանօթ երաժշտագէտներու գովասանքին: Իր գրչին կը պատկանի բազմաթիւ մուղամներու եւ մեղեդիներու մշակումը արեւելեան ինքնատիպ ներդաշնակութեամբ մը: Իր ստեղծագործութեանց յատկանիշը կը կազմեն պարզութիւնը եւ անկեղծութիւնը:

Բանաստեղծ Թումանեան

Ժամանակին գրած էինք թէ մեծ շուքով տօնուեցաւ բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանի մահուան տարեդարձը Երեւանի մէջ: Վրաստանի հայ եւ վրացի գրողներն ալ, վերջերս, ձեռնարկեր էին յիշատակի հանդէս մը, նախագահութեանը տակ բանաստեղծ Սանդրօ Եուլիի: Վրաստանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան կողմէ Բեսօ Ժղենտու քանի մը գծով ներկայացուց Թումանեանը իբրեւ բանաստեղծ եւ մարդ, շեշտելով որ ան կը պատկանի Անդրկովկասեան բոլոր ժողովուրդներուն: Նորայր կանգ առաւ բանաստեղծին տաղանդին բնորոշ մէկ քանի գիծերուն վրայ: Աղասի Վարդանեան Թումանեանը ներկայացուց իբրեւ հայ աղքատ գիւղացիներու ապրումներուն տաղանդաւոր վերարտադրիչը: Բանաստեղծ Տաբիձէ քանի մը յիշատակներ պատմեց եւ յետոյ կարդաց մէկ երկու բանաստեղծութիւններ, զորս նուիրած էր Թումանեանի: Բանաստեղծ Գրիշաշվիլի արտասանեց վրաստանի պոէտներին, Հին օրհնութիւն, Մի կաթիլ մեղր, իր կատարած թարգմանութեամբ, ինքնատիպ շեշտով եւ մեծ ոգեւորութեամբ:

Հանդէսին գրական-երաժշտական մասը ամբողջովին կազմուած էր Թումանեանի գործերէն եւ Պահարէի մէկ բանաստեղծութենէն, Թումանեանի ձօնուած: Դահլիճը եւ քովընտի սրահները լեցուած էր հոծ բազմութեամբ, որ կ'ունկնդրէր լուռ ու մունջ: Թիֆլիզի պետական թատերախումբը ներկայացուց «Անուշ»էն տեսարան մը, կատարելով խմբագրական (?) արտասանութեան փորձ մը, Ստեփան Քափանակեան արտասանեց «Թմբկաբերդի առումը», Շարուր՝ «Աղթամար»ը (ռուսերէնի թարգմանուած իր կողմէ), Գիւսակ Յովհաննիսեան երգեց «Բարձր Սարերը», իսկ Պահարէ արտասանեց իրմէ «Նեսոյի Քարաբաղնիս»ը:

Վրացի բանաստեղծը այս հանդէսին մէջ փափաք յայտնեց որ Թիֆլիզ քաղաքն ալ ունենայ Թումանեանի արձանը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՑՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, մայիս 1 (Յառաջ)·— Ապրիլեան սգահանդէսը կատարուեցաւ նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սաներուն, այլ անունով Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին, Պոէպան Մարսէյեզի սրահին մէջ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Կը մասնակցէին քաղաքական զանազան հոսանքներ ու միութիւններ:

Հակառակ եղած հրաւէրներուն, շատ շատեր մնացին անտարբեր, եւ իրենց բացակայութեամբ պատասխանեցին եղած հրաւէրներուն, պատրուակ բռնելով... «Մեր հայրենիք»ը եւ եռագոյնը: Բայց սգատօնը բան մը չկորսնցուց, անոնց բացակայութենէն: Ընդարձակ սրահը դարձեալ լիքն էր, հոծ բազմութեամբ, մասնաւորաբար ապրիլեան սարսափներէն ազատուած սերունդի ներկայացուցիչներով: Զգալի էր բացակայութիւնը ունեւոր դասակարգին, «փոքրիկ բացառութեամբ»: Կարծես անոնց սրտերը քարացած եւ ազգային զգացումները չորցած են հանդէպ մեծ եղեռնի զոհերուն, որոնց մէջ իրենք ալ ունէին հարազատներ:

Բեմին ճակատը Զ. Ռ. Միութեան խորհրդանշանը: Պատկերին երկու կողմերը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները: Սգատօնը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, ղեկավարութեամբ Վահագնեան նուագախումբին, եւ ներկաներու յոտնկայս ունկնդրութեամբ:

Օրուան նախագահ Պ. Ղ. Մելոյեան սգատօնը բացաւ յուզիչ խօսքերով, յիշելով դրուագներ եւ դէպքեր: Շեշտեց թէ այս տօնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մէկ միլիոն նահատակները վերյիշելու, անոնց սրբազան գաղափարներով վերապրելու, պատմական թուականը: «Հայ չէ այն որ այսօր կը բացակայի սակէ, սնոտի պատճառներով: Անիծուած է ան որ կը մոռնայ անթաղ մեռելները, անոնց խնկելի յիշատակները, խաչն ու երազը: Մենք դարեր շարունակ, հանգրուանէ հանգրուան, սերունդէ սերունդ, պիտի տօնենք ամէն տարի այս սգատօները, մինչեւ որ ողջունենք հայութեան արշալոյսը եւ կարենանք մեր հայրենիքին մէջ յարգել զոհերուն յիշատակը»:

Երկրորդ բանախօսն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, ընկ. Կարօ Սասունի: Ընկերը պատմեց քստմնելի դէպքեր եղեռնէն, որուն ականատես եղած է: «Սիրելի հայրենակիցներ, սգատօն մը չէ այս եւ ոչ ալ արցունքի ու հեկեկանքի օր մը, վերապրողներուս համար: Այլ տօն մը որուն կենդանի յիշատակները մենք ենք, եւ այսօր տասն ութը տարիներ յետոյ, օտար հորիզոնի տակ, կուգանք մեր եղբայրական ջահերը վառելու, մեր նահատակ եղբայրներու անծանօթ շիրիմներուն առջեւ: Շարունակենք կատարել այդ սրբազան պարտականութիւնը, ապրինք անոնց յիշատակներով ու խաչերով, լեցուինք անոնց վրէժի ցասման զգացումներով: Վառ պահենք անոնց ոգին մեր էութեան մէջ, փարինք անոնց հետապնդած գաղափարին, իրագործելու համար անոնց երազը հայրենիք, անկախութիւն, ազատութիւն, ապացուցանելու համար թէ մենք մարմնացումն ենք ապրիլեան սերունդին: Անմահ է այս ցեղը, եւ այդ ապացուցանելու համար հեռուները չերթանք, առնենք մեր պատմութիւնը եւ ուշադրութեամբ քննենք: Չորս հազար տարուան անցեալ ունեցող ժողովուրդ մըն ենք եւ մեզի հետ ճամբայ ելած են շատ մը դրացի մեծ ու փոքր ազգեր, որոնք ոչ պատմութիւն եւ ոչ ալ սգատօններ ունին:

«Անմահ է այս ցեղը որ կ'ապրի դարեր շարունակ: Զուլումի, եաթաղանի, ջարդի ու աքսորի ովկէանոսին մէջ, Հայուն նաւը շրջեցաւ ծովէ ծով, փոթորկալից ժամեր անցընելով: Կորսուելու եւ ընկղմելու վտանգը չկասեցուց հայ ոգին: Եւ այսօր հուրէն ու սուրէն հալածուած, թափառական եւ վտարանդի օտար հորիզոնի տակ, աչքերը յառած դէպի վաղուան արշալոյսը, նոյն հաւատքով, նոյն ոգիով, կ'երգէ այն ինչ որ երգեցին մեր պապերը»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, իրենց մեներգներով՝ օրիորդներ Ա. Մարտիրոսեան եւ Պ. Գէորգեան, իսկ արտասանութիւններով՝ Պ. Պ. Գաբրիէլեան, Վարդանեան եւ Ուզունեան:

Ն. Արծրունի

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիա եւ Ամերիկա

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (19 ապրիլ)·

— «Հեռագիրներէն յայտնի է, որ Հանրապետական վարչութեան կողմէ Էնկիւրի ղրկուած ամերիկեան դեսպան զօր. Շէրիլ եւս յետ է կանչուած իր պաշտօնատեղիէն:

Հակառակ անոր, որ Շերիլ հազիւ տարի մը մնաց Թուրքիոյ մէջ, բայց իր ցոյց տուած արտակարգ թրքասիրութեամբ, մանաւանդ քէմալասիրութեամբ յաջողեցաւ մեծ ժողովրդականութիւն ձեռք բերել Թուրք ղեկավար շրջանակներուն մէջ եւ նոյնիսկ նսեմացնել իր ոչ նուազ թրքասէր նախորդին՝ Կրիւին համբաւը: Զարմանալի չէ, որ Քէմալ եւ իր գործակիցները անկեղծ ցաւով կը բաժնուին անկէ:

Տակաւին յայտնի չէ, թէ ո՞վ պիտի ըլլայ զօր. Շերիլի յաջորդը: Սակայն, կարելի է եւ պէտք է յուսալ, որ Ռուզվելթի նոր վարչութիւնը Էնկիւրի պիտի ղրկէ անձ մը, որ իր Հանրապետական նախորդներէն աւելի պարկեշտ եւ արժանավայել կերպով պիտի կարենայ ներկայացնել Արեւմուտքի այս մեծ հանրապետութիւնը Թուրքիոյ մէջ:

Այս յոյսը մեզ կը ներշնչէ այն իրողութիւնը, որ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը ոչ միայն նախագահ Ուիլսընի օրով բացայայտօրէն հակաթուրք եւ հայասէր քաղաքականութիւն վարեց, այլ եւ անկէ յետոյ ալ իր ընտրական ծրագիրներուն մէջ մէկէ աւելի անգամներ մտցուց Հայաստանի անկախութեան պահանջը, համաձայն Ուիլսընի ըրած խոստումներուն:

Ճիշդ է, որ վերջին ընտրապայքարի ատեն Դեմոկրատներու ծրագրին մէջ որ եւ է խօսք չկար հայկական հարցի մասին: Սակայն, ատիկա բաւարար հիմ մը չէ ենթադրելու համար, թէ արմատական փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է դեմոկրատներու վերաբերումին մէջ Թուրքիոյ եւ հայկական դատին հանդէպ: Հարկաւ փոխուած քաղաքական պայմանները չէին կրնար որոշ փոփոխութիւն առաջ չբերել Դեմոկրատներու մէջ այդ խնդիրներու հանդէպ եւս: Բայց կը թուի թէ Դեմոկրատները չպիտի իջնեն Հանրապետական վարչութեան արդահատելի թրքասիրութեան աստիճանին եւ չպիտի ուզեն անոնց պէս գռեհկօրէն ոտնակոխ ընել նախագահ Ուիլսընի գաղափարապաշտ շրջանի մեծ աւանդութիւնները:

Դժբախտաբար հայ հանրային կարծիքը, ըստ երեւոյթին, բաւականին պարզ հաշիւ չի տար իրեն այն նոր պատեհութեանց մասին, զոր Ռուզվելթի նոր վարչութիւնը իր նոր քաղաքականութեամբ եւ միջազգային նոր պայմանները կրնան ստեղծել նաեւ հայկական դատի համար: Բայց, որպէսզի կարենանք օգտուիլ այդ պատեհութիւններէն, պէտք է որ ջանանք նաեւ քաղաքականօրէն վերականգնել այն դիրքերը, զոր կորսնցուցինք Հանրապետական վարչութեան շրջանին:

Այդ տեսակէտէն անհրաժեշտ է որ հայ հասարակութիւնը առաջուընէ շատ աւելի զօրաւոր կերպով ուժ տայ Հայաստանի Անկախութեան Ամերիկեան կոմիտէին, որ Լօզանի դաշնագրին դէմ ծանօթ արդիւնաւոր պայքարը մղելէ ետքը այս երկրի մէջ՝ վերջին տարիներս գրեթէ դադրած է կենդանութեան նշաններ ցոյց տալէ:

Այնպիսի ատեն մը, երբ ամբողջ աշխարհը կը մտնէ հաշտութեան դաշնագրերու վերաքննութեան շրջանի մը մէջ, հայ ժողովուրդը պէտք է բացառիկ արթնութիւն ցոյց տայ եւ աչալուրջ հսկէ յարափոփոխ դէպքերու ընթացքին, լաւագոյն կերպով կարենալ օգտուելու համար ներկայանալիք պատեհութիւններէն»:

ՀԱՆՔ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Թուրքիոյ հանքերուն շուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար կառավարութեան կողմէ հրաւիրուած ամերիկացի երկրաբանը Թուրքիա եկած է: Ան, հարցման մը պատասխանելով ըսած է·

— Կառավարութեան հետ շփում ունենալու համար այս գիշեր Էնկիւրի կը մեկնիմ: Թուրքիա երկու տարի չափ մնալով, բոլոր շրջաններուն հանքերու վիճակը պիտի քննեմ: Գիտեմ որ Թուրքիոյ մէջ պղինձի եւ քրոմի հանքերը շատ հարուստ են: Թերեւս քարիւղի մէջ ալ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք ձգել կարելի կ'ըլլայ: Թուրքիոյ ոսկիի հանքերուն համար, մօտերս Ամերիկայէն պիտի գայ ուրիշ մասնագէտ մը եւս:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պելվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien-La Croix, 85, Ա. յարկ, աջին վրայ: Մեթրօ: Belleville:

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՊԱՀԱԿԸ

Նա շարունակեց իր դպրոցը, աշխատելով որքան կարելի է լաւ սովորել, լաւ վկայական ստանալ: Նա ականջը միշտ բաց պահեց Հայաստանէն եկող լուրերի համար, աւելի ուշադրութեամբ սկսեց սովորել Հայերէն լեզուն, պատմութիւնը, գրականութիւնը:

Այդ մէկ տարին նա ապրեց Հայաստանի յոյզերով, իրեն պատրաստեց Հայաստանի համար: Յաջողութեամբ վերջացրեց դպրոցը, ստացաւ վկայականը, որ միեւնոյն ժամանակ իր չափհասութեան վկայականն էր:

Ու մի օր Գուրգէնը կանգնեց մօրը դէմ.

— Աւարտեցի վարժարանս, մայրիկ, ստացայ վկայական մը, որ երբ ալ ըլլայ, կրնայ հացի մը ճամբայ բանալ ինձի: Խանդավառութեան մէկ վայրկեանին ծնուած ցանկութեանս վրայ բաւական ատեն ունեցայ խորհելու. ու այսօր կը կրկնեմ նորէն. Հայաստան կ'ուզեմ երթալ:

Մայրը նայեց Գուրգէնի դէմքին, աչքերի խորքը եւ զգաց, որ վաղուց արդէն ցանկութիւնը կամք է դարձած նրա մէջ:

Հիմա, զաւակս, եթէ նոյն իսկ մայրըդ չցանկանայ, պէտք է որ երթաս: Հայրենիքը, որ կը կանչէ քեզ, աւելի մեծ է, քան մօրդ կամքը:

Գուրգէնը համբուրեց մօրը ձեռքը, մայրը համբուրեց որդու ճակատը, որ այլ եւս իրենը չէր, որ հայրենիքինն էր:

Ու շատ չանցած Գուրգէնը՝ իր նըման մի քանի երիտասարդների հետ միասին՝ նաւ նստեց Հայաստան երթալու համար:

×

Օգոստոսի սկիզբներին Գուրգէնը հասաւ Պաթում: Մինչեւ Թիֆլիզէն դուրս գալը նրա տրամադրութիւնը լաւ էր. Թէեւ արդէն զգում էր, որ այնպէս չէ Հայաստանը, ինչպէս ինքը երեւակայել էր:

Առաւօտ լուսաբացին գնացքը հասաւ Հայաստանի սահմանը՝ Սանահին: Այդտեղ պիտի իջնէին՝ Հայաստանի Հանրապետութեան գնացքով շարունակելու համար իրենց ճանապարհը մինչեւ Երեւան:

Գուգարքի անտառապատ սքանչելի լեռները, Նեղ ձորը սոսկալիթխար ժայռերով, Դեբէդ գետը իր սանձարձակ, աղմկալից ընթացքով եւ լեռներէն դէպ ի գետը թափուող վտակներն ու ջրվէժներն իրենց անուշ խշշոցով հմայեցին Գուրգէնին: Նա ազատ եւ խորունկ շնչեց հայրենիքի անուշ օդը եւ ծոցատետրում նշանակեց, թէ ե՞րբ, ո՞ր ժամին կոխեց Հայաստանի Հանրապետութեան հողը:

Վերջապէս հայրենիքումն էր:

Բայց երկար չտեւեց նրա ուրախ եւ երջանիկ տրամադրութիւնը:

Կայարանը, գետի ափերը լեցուն էին հարիւրաւոր գաղթականներով, ցնցոտիների եւ կեղտի մէջ կորած, նիհար ու կմախացած:

Շարան-շարան ապրանքատար վագոններ լեցուն գաղթականներով, սպասում էին շոգեմեքենայի՝ Հայաստան երթալու համար: Դրանք Հիւսիսային Կովկաս, Ռուսաստան մեկնած Կարսի, Գիւմրիի բնակիչներն էին, որ հիմա Կարսի վերագրաւման պատճառով կրկին վերադառնում էին իրենց տները:

Փոխադրութիւնը կատարւում էր շատ դանդաղ, Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ շոգեմեքենաներ ունէր, ոչ վակոններ եւ ոչ իսկ վառելանիւթ գնացքներն արագ շարժելու համար: Այդ պատճառով գաղթականները հազար զրկանքների ենթակայ օրերով, շաբաթներով ստիպուած էին սպասել Հայաստանի սահմանում, մինչեւ կարողանային հասնել իրենց տեղերը:

Ի տես այդ թշուառութեան, այս աղքատութեան՝ Գուրգէնի եւ ընկերների սիրտը ճնշուեց. տրամադրութիւնն ընկաւ: Բայց նա սիրտ տուեց ինքն իրեն, նաեւ իր ընկերներին, թէ այս ժամանակաւոր մի երեւոյթ է, թէ այդպէս չի լինի երկրի ներսը, քաղաքներում, մանաւանդ մայրաքաղաքում:

Գուրգէնի խումբը եւս ստիպուած էր անորոշ ժամանակով սպասել գնացքի:

Գուրգէնն իր ընկերներով որոշեցին օգտուել առիթէն եւ պտտել շրջակայ գիւղերն ու նշանաւոր վայրերը:

Նոյն օրն իսկ նրանք բարձրացան Սանահին գիւղը: Անցան Նանէ Թագուհու պատմական քարէ կամուրջով, լեռնային օձապտոյտ ճանապարհով բարձրացան վե՛ր, վե՛ր ամպերի գիրկը, իրենց յոգնութիւնն առան՝ քարէ կամարակապ, երեք ակնեայ ցուլալ (?) աղբիւրի մօտ, որի երկու կողմերում շարք շարք կեցած հսկայական քարէ գուռերէն դարեր շարունակ ջուր էին խմել հայ շինականի եզն ու գոմէշը, կովն ու ոչխարը: Գիւղի մուտքէն արդէն հնութիւնն էր խօսում, Բագրատունիների փառքը ներբողում: Ահա եւ վանքը, Սանահինի լայնանիստ հոյակապ մենաստանը, դպրոցը: Մէկ կողմի վրայ ծռուած, կիսով գետնի մէջ խրուած՝ կանգնած է նա անսասան, ու դեռ երկար կանգնած պիտի մնայ՝ սերունդներին պատմելու նախահայերի փառքը, հայ մտքի եւ ձեռքի ստեղծագործութիւնը:

Ու վանքի շուրջը դամբարանները Բագրատունիների, Աշոտներ, Սմբատներ, Գագիկներ...

Վանքի մօտ գիւղի նոր դպրոցը, վանահօր բնակարանը եւ ուխտաւորների հիւրանոցը: Գիւղացի երիտասարդներ նրանց առաջնորդեցին Սանահինի հոյակապ քարայրը:

Գիւղի կողմէն աննկատ մի ճեղքով նրանք ներս մտան գետնի տակը. մարդու բոյէն բարձր մի հսկայական քարայր, որ կարող է պարփակել մի ամբողջ գիւղ իր բոլոր անասուններով: Ո՞վ գիտէ քանի քանի անգամ հայ գիւղացին ապաւինել է այդ քարայրին՝ թշնամիների կոտորածէն ազատուելու համար:

Մի նեղ անցք բացւում է մի այլ խոռոչի մէջ. ներս մտան. աւելի փոքր մի քարայր, որ լայն պատշգամի նման բացւում է ձորի, Դեբէդ գետի վրայ: Ի՜նչ սքանչելի տեսարան: Սակայն այդ բացուածքը վտանգաւոր չէ քարայրի համար, նա այնքան բարձր է, այնպէս անմատչելի: Քարերով կարելի է ոչնչացնել մի հսկայ բանակ, եթէ փորձեն այդ կողմէն մօտենալ քարայրին:

Ու քարայրի վերը, աւելի բարձր, ժայռերի մէջ շարք-շարք փոքր խոռոչներ, ճգնարաններ, ծոմի եւ հսկումի, աղօթքի ու խոկումի մենաստաններ:

ԽԱԺԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

կ'ըսէ թէ պայքարը դժուարացած էր թէ ոստիկանական հետապնդումը սաստկացած եւ թէ շատ մը բանուորներ գործի վերսկսած ըլլալով · « Սիթրոէն, որ անդորրութիւն կ'ուզէ իր աշխատանոցներուն մէջ, պիտի չունենայ զայն, մինչեւ որ չընդունի բանուորներուն հակառաջարկները : Այդ հակառաջարկներու հիման վրայ է որ որոշուեցաւ խմբովին ներս մտնել եւ պայքարը շարունակել գործարանին մէջ : Պարտեալներ չեն որ կը վերսկսին աշխատանքը, այլ բանուորներ որ կ'ուզեն յաղթել եւ պիտի յաղթեն » :

ԻՏԱԼԻԱ ԱՆԲԱՒԱԿԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ԻՐ ՕԴԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

Զօր · Պալպօ, Իտալիոյ օդանաւային ուժերու հիմնադիրն ու նախարարը, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ Երեսփ · ժողովին մէջ, ներկայացնելով իր նախահաշիւը, որ կրճատուած է 50 միլիոն լիրէթ : « Իտալիան, ըսաւ, թերակղզի մըն է, եւ հետեւաբար չափազանց խոցելի՝ օդային պաշտպանութեան տեսակէտէն : Զօր · Տուհէ իրաւամբ կ'եզրակացնէ թէ՝ ապագայ պատերազմի մը մէջ՝ Իտալիա ինքզինքը կրնայ պաշտպանել միայն յարձակելով, շանթահարիչ հարուածներ տալով թշնամի կեդրոնին : Բայց մինչ Իտալիան կը վինի, օտարը կ'առնէ մեր վարդապետութիւնը եւ կը գործադրէ : Այսպէս, Ֆրանսան, որ վառարանն է ամէնէն աւանդական զինուորական տեսութեանց, գործի ձեռնարկած է իրականացնելու համար այն ինչ որ մենք կ'երազենք : Ես յանախ արմատապէս պիտի ձեւափոխեմ իմ ծրագիրներս : Մանրամասնութիւններ մի պահանջէք, խնդիրը շատ փափուկ է : Օդային թռիչքը կը կատարելագործուի ցնորական արագութեամբ : Գիտական նորութեանց տեւական մրցում մըն է որ տեղի կ'ունենայ : Ինչ որ արդիական էր երէկ, հինցած է այսօր : Ինչքան տարբեր պիտի ըլլար մեր վիճակը, եթէ ձեռքիս տակ ունենայի արտակարգ վարկեր, փոխանակ խեղճօրէն քաշքշելու » :

Նախարարը յետոյ փառաբանեց երիտասարդ սերունդին խոյանքը : Յայտնեց թէ այս օրերս կը սկսին նախապատրաստական դասընթացքները, 18—20 տարեկան երիտասարդներու համար : Գովեց Միլանի երիտասարդութիւնը, որ օդային տորմղիկ մը հաստատած է, ներակայ՝ փաշական քաղաքապահ զօրքին :

⁂ Շուտով, հաւանաբար յունիսին, հարիւր իտալացի սպաներ քսան օդանաւերով թռիչք մը պիտի կատարեն Իտալիայէն Շիքակօ :

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. Եիր. Կ. Կ-էն կը հրաւիրէ փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերներն ընդհանուր ժողովի, այս կիրակի, ժամը 2ին, Société Savantesի D սրահին մէջ։

կը խօսին ընկերներ *Ա. Ահարոնեան* եւ *Վրացեան*՝ Հայր Աբրահամի մասին. *Մ. Պարսամեան* եւ *Նարդունի*՝ Օհան կարոյի:

ԱՆԻԷՌ — ՊՈԻԱ – ՔՈԼՈՆՊԻ Վիշապ կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Պէքոնի կայարանին դիմացը՝ սովորական հաւաքատեղին :

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովները

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէն ընդհ · ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Հ · Յ · Դ · Պատ · Միութեան Գրադարանի մէջ :

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ · ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ :

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱԻՏՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը. այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ։

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓՈՆԹԷԻ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին։

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Միասին բերել անդամատետրերը։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7·30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Պօմօն) Զաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

■■■■■■■■■

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն եւ իր Շրջանի՝ «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաց» խումբերու բոլոր ընկերները կը սգան Կ. Կ.ի անդամ անզուգական ընկերոջ՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅի դառնաղէտ ու վաղաժամ մահը, եւ կը խոնարհին իր դագաղին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Կոմիտէն եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝ ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՈյի դառնաղէտ մահուան առթիւ՝ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէութեան ու իր պարագաներուն:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՈյի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Զաւարեան» խումբերը խոր կսկիծով կ'ողբան ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅի դառնաղէտ մահը։

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին* 131 rue Cambronne ,métro Vaugirard *տեղի կ'ունենայ հերթական գրական երեկոն՝ նուիրուած Գրական Ակումբի հիմնադիր եւ անդամ ողբացեալ* Օհան կարոյի յիշատակին։ *Կը հրաւիրուին հանգուցեալի յարգողները եւ հայ գրագէտները։ Մուտքը ազատ է։*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կը հրաւիրէ վարժարանին բարեկամներն ու համակիրները ներկայ ըլլալ Ս. Պատարագի արարողութեան, որ պիտի մատուցուի իր 54րդ տարեդարձին առթիւ, Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ, այս կիրակի առաւօտ, ի յիշատակ իր հանգուցեալ անդամուհիներուն։

Պիտի երգէ վարժարանին երգչախումբը առաջնորդութեամբ երաժշտապետ՝ Ն. Սերգոյեանի։

×

Ընկերութիւնս փոխան ծաղկեպսակի ստացած է Տիկին Զ. Արթինեանէ 50 ֆրանք Տիկ. Իսկուհի Տապաղեանի *մահուան առթիւ։*

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Ե · Աւետիսեան (Անայիս), նոր հասցէն է՝ **58 bis, Rue Olivier-Métra, Paris (20e).**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ*

Թարգմ · *Ժ · Մ ·*

■■■■■■■■■

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Արտաքին նախարարը աչքերը չորս բացած, նայեցաւ ոստիկանին :

— Պարո՛ն, ըսաւ խստութեամբ, կ'ակնարկեմ այն ծրարին զոր, ձեր մեկնելէն յետոյ, վերադարձաք ինծի յանձնելու համար :

Գաղտնի ոստիկանը ապշած էր :

— Ես ··· չվերադարձայ, ըսաւ մարած ձայնով մը · ձեզի որ եւ է թուղթ ալ չյանձնեցի :

Ոստիկանը ձեռքը առաւ ծրարը սեղանին վրայէն, բացաւ զայն զգուշութեամբ · ուրիշ պահարան մը եւս կար ծրարին մէջ : Երբ տեսաւ անոր կէս - գորշ, կէս – կանանչ գոյնը, ճիչ մը արձակեց ·

— Աւիկա Չորսերուն պղպարարութիւնն է, պոռաց Ֆալմըթհ :

Արտաքին նախարարը դողդոջուն քայլերով ետ գնաց՝ դէմքը ճեփ – ճերմակ :

— Իսկ ո՞վ էր որ բերաւ զայն, հարցուց կամացուկ մը :

— Չորս Արդարներէն մէկը, պատասխանեց ոստիկանը · իրենց խոստումը յարգեցին :

Մօտեցաւ դրան, արագ քայլերով անցաւ դէպ ի նախասենեակը եւ խօսքը ուղղելով քաղաքային տարազով ոստիկանին որ պահակ կեցած էր այնտեղ, հարցուց ·

— Կը յիշէ՞ք դուրս ելթալս :

— Այո՛ պարոն, երկու անգամուն ալ տեսայ ձեզ :

— Երկու անգամո՞ւն ալ ··· Իսկ ի՞նչ երեւոյթ ունէի երկրորդ անգամուն ···

Ստորադաս պաշտօնեան շատ զարմացաւ այդ տարօրինակ հարցումին համար :

— Սովորականին պէս, կմկմաց :

— Ի՞նչպէս հագուած էի :

— Հագած էիք ձեր երկար վերարկուն :

— Խոշոր ակնոցնե՞րս ալ դրած էի ···

— Այո՛, պարոն :

— Միտքէս ալ անցաւ, ըսաւ Ֆալմըթհ ինքնիրեն ու անապարելով վար վազեց մարմարէ սանդուղներէն :

Չորս ոստիկաններ որ կեցած էին մուտքին առջեւ, բարեւեցին իրենց պետը :

— Կը յիշէ՞ք դուրս ելթալս :

— Այո՛, պարոն, երկու անգամուն ալ ···

— Գետնին տակը անցնի ձեր « երկու անգամը » : Երբ առաջին անգամ դուրս գացի, քանի՞ վայրկեան ետքը վերադարձայ ···

— Հինգ վայրկեան, պարոն ···

— Ժամանակ ունէին,փսփսաց Ֆալմըթհ ինքնիրեն ու յետոյ բարձրաձայն շարունակեց · կառքո՞վ վերադարձայ :

— Այո՛, պարոն :

— Օ՛հ ···

Ցոյս մը ծնաւ ոստիկանին մտքին մէջ :

— Կառքին թիւը տեսա՞ք ···

— Այո՛ ···

— Լա՛ւ, ի՞նչ էր թիւը :

— Ա · 17164 *:*

Գաղտնի ոստիկանը նօթագրեց թիւը :

— Ձէքըր՛ն, կանչեց Ֆալմըթհ իր ստորադասներէն մէկուն որ մօտեցաւ ու բարեւեց :

— Ոստիկանատուն գնա, գտիր այս թիւը կրող ինքնաշարժին տիրոջ անունը · գնա իրեն եւ հարցուր թէ ուր գացած է այսօր · եթէ պէտք ըլլայ ձերբակալէ՛ :

Ֆալմըթհ վերադարձաւ Սըր Ֆիլիփի գրասենեակը ուր նախարարը տակաւին նեղսիրտ՝ կը պտտէր վեր վար : Քարտուղարը նստած էր գրասեղանին առջեւ · նամակը բացուած չէր դեռ :

— Ինչպէս որ միտքս անցած էր, բացատրեց Ֆալմըթհ, ձեր տեսած մարդը մէկն էր Չորսերէն · կրցեր է ծպտուիլ, ինծի նմանելու համար · հիանալի կերպով ըրարեր է վայրկեանը · նոյն իսկ իմ ենթներս խաբուեր են · յաջողեր են նոյնպէս ճարել ինքնաշարժ մը որ իր ձեւովն ու գոյնովը կը նմանի իմ կառքիս · Նախարարութեանց փողոցը մտած է իմ մեկնելէս յետոյ : Տակաւին առիթը ունինք ձերբակալելու զինքը, որովհետեւ տասնապետը տեսեր է ինքնաշարժին թիւը · թերեւս այդպէսով գտնենք իրենց հետքը :

Պաշտօնեայ մը երեւցաւ դուռին մէջ եւ հարցուց թէ գաղտնի ոստիկանը կ'ուզէր տեսնել Ճէքըրնը :

Ֆալմըթհ վար իջաւ ուր այս վերջինը կը սպասէր իրեն :

— Ներողութիւն կը խնդրեմ, պարոն, բայց չէ՞ք կարծեր որ սխալ է ձեր տուած թիւը :

— Ինչո՞ւ, հարցուց գաղտնի ոստիկանը :

— Որովհետեւ, ըսաւ Ճէքըրն, Ա · 17164*ը ձեր կառքին թիւն է :*

(Շարունակելի)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԻԷՆԻ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին Բ.րդ ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Hotel de la Paix*ի սրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Վարչութեան անդամները:*

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, րիւ տը Րիվօլի «Քաֆէ Սամարիթէն»ի ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Պիտի կայանայ ... Վարչութեան կարգ ... զեկուած շրջաբերականը։ ... օրակարգ: Բոլոր անդամ եւ ... անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓՈՐԹ ա'ԻԹԱԼԻԻ եւ շրջանի Մանկապարտէզի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն Նոր Վարչութեան։ Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին բոլոր թաղեցիները անդամները:

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՄԱՅԻՍ 1933
6 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2181 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԶՍՊԻՉ ՎԱՇՏԵՐ»ԷՆ ԱՌԱՋ

Երկու խօսք եւս, « ազգային ագռաւներու եւ ազգային բազէ-ներու » հարցին առթիւ, զոր յուզած էր Սելանիկլի մեր Թղթակի-ցը:

Մայիս 4ին, գրի առնելով մեր խորհրդածութիւնները, գիտել կուտայինք·

— « Ինչ կը վերաբերի զսպիչ « վաշտեր »ուն, ոչ միայն անիրագործելի է, այլ եւ աղիտաբեր:

Զսպիչ, հաւասարակշռող ուժ մը կ'ունենայինք, եթէ երիտասարդութիւ-նը կազմակերպուէր ինքն իր մէջ, ներկայացնելով միացեալ եւ կուռ ճակատ մը, որ պատկառանք ազդէր աջին ու ձախին:

Մեր երիտասարդութիւնը ընդունա՞կ է այդ գործին, առանց [illegible] խտրութեան:

Պէտք է որոնել այս ուղղութեամբ »:

Շատ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ երիտասարդական հաւաքական եւ բազմանդամ, ծաւալուն կազմակերպութեան մը մասին: Մէկ-տեղ գրուեցան բազմազան տեսակէտներ, այս էջերուն մէջ:

Եւ սակայն, — ո՛չ մէկ շարժում:

Աւելորդ է յիշեցնել թէ՝ մեր խօսքը միշտ ա՛յն երիտասարդու-թեան մասին է, որ դուրս կը մնայ քաղաքական կուսակցութիւն-ներէն եւ կարգ մը երիտասարդական միութիւններէ: (Զ. Ը. Մ., Պատանեկան եւ մարզական միութիւններ են.):

Երբ եւ իցէ, ո եւ է մէկը հետաքրքրուա՞ծ է այդ երիտասար-դութեան... համրանքով:

Բանակներ կարելի էր կազմել դուրսը մնացածներով:

Ի՞նչ կը բանին անոնք:

Վիրաւորակա՞ն կ'ըլլար, եթէ անոնց մեծագոյն մասը նմանե-ցնէինք տունը մնացած աղջիկներու:

Այս վերջինները, տունը մնացած աղջիկները, գոնէ փեսա-ցուի մը կը սպասեն:

Իսկ ի՞նչ բանի կամ ո՞ր օրուան կը սպասեն այն տղաքը որ ոչ քաղաքական հոսանքներէն կ'ախորժին, ոչ ալ գրական, մարզա-կան, լսարանական, երիտասարդական, մէկ խօսքով՝ հանրային ո՛ր եւ է շարժումի կը կապուին:

Շատերն անոնցմէ կը պարծենան իրենց եւրոպական կրթու-թեամբ, եւ կը նախընտրեն օտար գիրք ու թերթ կարդալ:

Արդ, ո՛ր եւ է բան չե՞ն թելադրեր այդ օտար ընթերցանութիւն-ները: Չե՞ն բանար իրենց « հոգիին աչքերը », տեսնելու համար թէ ինչեր տեղի կ'ունենան աշխարհի մէջ, Ռուսաստանէն մինչեւ Թուրքիա, Իտալիոյ կամ Գերմանիոյ մէջ:

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, անոնք չե՞ն զգար ո՛ր եւ է պարտականութիւն, գործելու, գոնէ վաղուան համար պատ-րաստուելու ո՛ր եւ է հնարաւորութիւն:

Հարեւանցի ակնարկ մը՝ գաղթաշխարհի կացութեան վրայ, ցոյց պիտի տար ամէն մէկուն ճամբան: Կը բաւէ որ չսպանեն ան-կեղծութիւնը եւ պարտաճանաչութիւնը:

Զենք խօսիր ազգասիրութեան եւ հայրենասիրութեան մասին, որոնք ածանցած եւ մաշած բառեր են:

Երիտասարդի մը սրտին պէտք է խօսի, ամէն բանէ առաջ, պարտականութեան ոգին:

Արդ, աշխարհ մըն է այսօրուան Սփիւռքը, եւ անոր պատկերը պարզ կը ներկայացնէ բոլորին համար:

Ծանր վտանգներու ենթարկուած են արմատախիլ բազմու-թիւնները, եւ եղբայրական, շինարար բազուկներու կարիքը ունին ամէն տեղ:

Ունինք խոպան հող մը, — ինքնապաշտպանութիւն՝ ամէն ճա-կատի վրայ: Հետեւաբար եւ կը կարօտինք միացեալ ճիգի, կուռ կազմակերպութեան եւ յարաճուն ուժի:

Այս թերթին ամէն մէկ թիւէն, արթնութեան կոչ մըն է որ կ'ուղղուի բոլորին: Նոյն ազդանշանը՝ մեր միւս թերթերէն եւ այս՝ տարիներէ ի վեր:

Բայց, ո՞ւր է համապատասխան արդիւնքը:

Եւ ընդհանուր խօսքեր չէ որ գրի կ'առնուին, այլ շօշափելի, թանձրացեալ առաջարկներ:

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, միշտ ալ կը յիշե-ցնենք եւ պիտի յիշեցնենք ամէնէն տարրական գիտելիքները:

Տասը տարի անցաւ խարխափումներով, աղմուկով ու [illegible]-քով:

Սթափա՞ծ ենք, յառաջիկայ տասը տարիներուն համար:

Հակառակ իր բոլոր մեղքերուն, այս ժողովուրդը ունի [illegible] առաքինութիւն մը, — կը քալէ գործին եւ գործողին ետեւէն:

Որքան ալ վարպետ երեւան « դիմակաւոր ու անդիմակ [illegible]-ները », չեն կրնար յաւիտենապէս մոլորեցնել բազմութիւնները եւ խանգարել կեանքի ընթացքը, կենդանի գործը:

Փոխանակ « զսպիչ վաշտեր » կազմելու, երիտասարդութիւնը թող իր աչքը բաց եւ ականջը սուր պահէ « մնացորդաց » ճիգին ու հեւքին, եւ խառնակիչները ուշ – կանուխ կը քաշուին իրենց պատեանին մէջ:

Ատոր համար ալ, ըսինք արդէն, անհրաժեշտ է կազմակեր-պութիւն եւ աշխատանք:

Լեռնակուտակ ծրագիրներ ունինք որոնք եթէ մա[illegible]-րին է կազմել ընդհանրական ուղեցոյց մը՝ բոլոր [illegible] անկուսակցական երիտասարդութեան համար:

Բայց նախ՝ անհրաժեշտ է կանգնիլ իրական գետնի վրայ, եւ հաւատալ իր կոչումին: Տոգորուիլ խանդավառութեամբ, ինքնա-գիտակցութեամբ եւ պարտաճանաչութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Տոլարի գի՞նը, թէ ոսկի յարգը

Երէկ հաղորդած էինք թէ՝ Նախագահ Րուզվէլթ նոր լիազօրութիւններ ստացած ըլլալով, երեք միլիառ տոլար թղթադրամ շրջաբերութեան պիտի հանէ, 50 առ 100 կտրելով տոլարին գինը:

Այս բացատրութեան իմաստն այն է որ, տոլարը ոչ թէ պիտի կորսնցնէ իր արժէքին 50 առ 100ը, այլ անոր ոսկիի պարունակութիւնը պիտի զեղչուի 50 առ 100 համեմատութեամբ, ինչպէս որոշապէս կ'ըսէ հեռագրին անգլերէն բնագիրը:

Ի հարկէ, նոր թղթադրամներու շրջաբերութեամբ, մեծապէս պիտի իյնայ տոլարին գինը, բայց կանխահաս է գուշակութիւններ ընել:

Ֆրանսական թերթերը արկածախնդրութիւն կը համարեն Մ. Նահանգնե-րու տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը: « Ժուռնալ »ի քաղական խմբագիրը գիտել կուտայ թէ Նախագահ Րուզվէլթ անձնապէս իմաստուն մարդ է, բայց ստիպուած է տեղի տալ խումբ մը երիտասարդ մասնագէտներու, որ կը կոչուին « ուղեղներու թրըսթ »: Նախագահին գլխաւոր հոգն է 2200 միլիոն կրճատել ելմտացոյցը, խնայելով մէկ միլիառ տոլար:

Երիտասարդ մասնագէտներու խումբը կ'ուզէ կրճատել ներքին պարտքե-րը, բարձրացնել նախանիւթերու գինը եւ մղում տալ վաճառականութեան: Այս առթիւ, յառաջ կը քշեն Անգլիոյ օրինակը, յիշեցնելով թէ ան կրցաւ մէկ երրորդ համեմատութեամբ կտրել սթերլինին գինը, առանց խանգարելու ներքին կարգ ու սարքը:

« Թան » եւս, իր խմբագրականին մէջ զարմանք կը յայտնէ որ Մ. Նա-հանգներու պէս երկիր մը կը բռնէ լպրծուն ճամբայ մը: « Ինչ որ կը խռովէ ո՛ր եւ է տրամաբան միտք, այն է որ ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է այդ վճռական քայլին դիմել, մինչդեռ տոլարին ոսկի պահեստը մեծապէս բա-ւարար է ապահովելու համար անոր ամրութիւնը եւ ոչ մէկ բան լրջօրէն կը սպառնար տոլարին: Մ. Նահանգները տէրն են աշխարհի մէջ եղած ոսկիի մթերքի մէկ երրորդին, եւ բառին բուն նշանակութեամբ արտաքին պարտք չունին, ընդհակառակն պահանջք ունին ուրիշ երկիրներու մեծ մասէն: Ու-րեմն, այս քայլը առնուած է ներքին քաղաքական նկատումներով: Նախագահ Րուզվէլթ ստիպուած է տեղի տալ խորհրդարանի այն տարրերուն որ ենթա-կայ են ագարակատէրներու ազդեցութեան: Այս վերջինները նոր թղթադրամ-ներու շրջաբերութենէն կը յուսան կարեւոր զեղչ մը՝ իրենց մասնաւոր պարտքերուն վրայ որ կը ջախջախեն զիրենք տագնապի այս շրջանին: Ուրիշ-ներ ալ կը յուսան տեսնել նախանիւթերու գիներու բարձրացում, իբրեւ փո-խարինութեան դրամի արժէքի անկման:

Պարտքերու բանակցութիւնները ձախողա՞ծ են

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ՝ ձախողած են Անգլիոյ մասնագէտնե-րուն հետ կատարուած բանակցութիւնները՝ պատերազմական պարտքերու մա-սին: Անգլիական եւ ամերիկեան տեսակէտները իրարմէ այնքան հեռու են որ, նախագահ Րուզվէլթ այլ եւս յոյս չի տեսներ որ եւ է կարգադրութիւն ընելու, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին գումարումէն առաջ:

Մ. Նահանգներու Երեսփ. ժողովին ատենապետը պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներու, կը յայտարարէ թէ ո՛ր եւ է յոյս չկայ որ ընդունուի պատերազմական պարտքերու կրճատումը: Ատենապետը կ'աւելցնէ թէ՝ երբ այդ պարտքերը հաստատուն վիճակի մը վերածուեցան, 50 առ 100 զեղչ մը ե-ղաւ արդէն Ֆրանսայի, եւ թէ ներկայ խորհրդարանը թերեւս կրնայ յետա-ձգել յառաջիկայ յունիս 15ի վճարումը, բայց դժուար թէ հաւանի նոր զեղչի մը:

Մաքտոնըլտի զեկուցումը

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը տեղեկութիւններ տուաւ իր ճամբորդութեան մասին: Իր զեկուցումը աւելի կը բաղկանար ընդհանուր տը-պաւորութիւններէ: Պ. Մաքտոնըլտ չկրցաւ ներկայացնել որ եւ է շօշափելի արդիւնք: Յետոյ խնդրեց որ հարցումներ ուղղեն: Երեսփոխան մը հարցուց թէ պատերազմական պարտքերու խնդիրը պիտի դրուի՞ տնտեսական խորհր-դաժողովին մէջ:

— Ո՛չ, պատասխանեց Պ. Մաքտոնըլտ, չոր ու ցամաք:

Իր զեկուցման մէջ, վարչապետը յայտարարեց թէ Նախագահ Րուզվէլթի հետ խօսեցաւ բոլոր այն հարցերու մասին որ կը գտնուին օրակարգի վրայ: « Նկատի առինք նաեւ մաքսային զինադուլի մը խնդիրը՝ խորհրդաժողովի ընթացքին: Կը կրկնեմ, մասնաւոր համաձայնութեան մը չյանգեցանք: Երկու երկիրները ժողովի պիտի գան բոլորովին ազատ ձեռքերով: Տեսակցութիւննե-րէս օգտուեցայ Նախագահ Րուզվէլթի պարզելու համար մեր քաղաքականու-թիւնը՝ զինաթափութեան մասին եւ տեսայ որ նոյն տեսակէտներն ունինք: Վերջապէս երկուքս ալ անկեղծօրէն քննեցինք պատերազմական պարտքերու խնդիրը: Այս մասին եղած խօսակցութիւնները մասնաւոր արժէք ունին, որովհետեւ հարթեցին ճամբան ոչ թէ վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու, այլ անմիջական քննութեան ձեռնարկելու համար: Առ այժմ աւելի բան չեմ կրնար ըսել, որովհետեւ համաձայնութենէս ճամբուն մէջ մտած չենք տակաւին:

Պարտաւորիչ աշխատանքը Գերմանիոյ մէջ

Երէկ պարզեր էինք պարտաւորիչ աշխատանքի ծրագիրը՝ Գերմանիոյ մէջ: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ծրագիրը պիտի գործադրուի յառաջիկայ հոկտեմբեր 1էն: 1934 յունուարին արձանագրուած պիտի ըլլան մօտ 350,000 երիտասարդներ: Իսկ տասը տարուան շրջանի մը մէջ, 800,000—900,000 երի-տասարդներ պիտի զբաղին հերկով:

Պերլինի մէջ մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատուեցաւ, պարտաւորիչ աշխատանքի կազմակերպութեան համար: Այս գրասենեակը պիտի ստանձնէ արձանագրուած երիտասարդներուն բնակարանը, հանդերձանքը եւ սնունդը:

Ոչ ոք ազատ պիտի ըլլայ պարտաւորիչ աշխատանքէն, զոր պիտի լրացնէ զինուորական ծառայութիւնը: Երբ ամէն գերմանացի երիտասարդ անցնի այս կրկնակ զտիչէն, պիտի կրնայ համարուիլ քաղաքացի եւ արտօնութիւն ստա-նալ... ամուսնանալու:

ՑԵՂԸ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԱՔՐՈՒԻ

Տորթմունտի մէջ պիտի հաստատուի գերման ցեղի զտման գրասենեակ մը: Արդէն ընտրած են 80,000 դպրոցականներ: Քաղաքին ամբողջ բնակչու-թիւնը քննութեան պիտի ենթարկուի այս ձեւով: Մօտերս պիտի հրատարակուի օրէնք մը, արգիլելով Գերմանացիներու ամուսնութիւնը՝ « տարբեր ցեղերու միջեւ »: Յետոյ, բնակչութիւնը պիտի բաժնուի ընտանիքներու, որոնց չասա-ւիղները պետութեան կողմէ պիտի համարուին օրինաւոր կամ անբաղձալի: Այս կերպով, կը յուսան ամլութեան դատապարտել ոճրագործները եւ հակըն-կերային տարրերը: Քաղաքական հակառակորդները պիտի համարուին « հա-կընկերային »:

⁂ Պ. Քրուփ Ֆոն Պոհլէն նշանակուեցաւ լիազօր գերմանական ճարտա-րագործութեան: Ինչպէս գրած էինք, ծրագրուած է վերակազմել նաեւ ճար-տարագործութիւնը, վերածելով արհեստապետական կազմակերպութեան մը, յարեւման փաշական դրութեան:

Պիտի վերաքննուին նաեւ դրամական, վարկային եւ հարկային դրութիւն-ները:

⁂ Ուրիշ քսան աշխարհահռչակ ուսուցչապետներ եւ գիտնականներ ալ արձակուեցան համալսարաններէն:

Ֆրանսա կը մերժէ վերանորոգութիւնը

Ծերակոյտի աջի օրուան նիստին մէջ, ելմտացոյցի քուէարկութեան առ-թիւ, մեծ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Պ. Պէրանժէ, արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, երկար ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով նոր նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 292 միլիոն 800,000 ֆրանքի գումար մը: Այս առթիւ, յայտարարեց թէ շատ մը բարենորոգումներ կատարուած են արտաքին նախարարութեան մէջ, բայց դեռ կան ուրիշ ծրագիրներ: « Արտաքին Նախարարութեան կեդրոնական վարչու-թիւնը չի նմանիր միւս նախարարութեանց կեդրոնական վարչութեան: Արտա-քին նախարարութեան կեդրոնական վարչութիւնը կը բաղկանայ դիւանագի-տական ասպարէզին մէջ կազմուած պաշտօնատարներէ: Արտաքին ծառայու-թեանց պաշտօնատարներուն թիւը չանցնիր 200ը, ինչ որ շատ չէ: Թիւի պա-կասը կը լրացնէ անոնց որակը: Անհրաժեշտ է վերակազմել արտաքին պրոպա-գանտի ճիւղը: Գերմանիա, Իտալիա եւ միւս բոլոր երկիրները կատարելապէս կազմակերպած են այս ճիւղը: Միայն ճշմարտութիւնը չի բաւեր. սխալ է կար-ծել թէ աշխարհ ամենայն մեզ կը սիրէ մեզի համար: Մենք պէտք է պայքա-րինք, ամէն տեղ ծանօթացնելու համար Ֆրանսայի իսկական դէմքը: Ճիշդ է որ տեղեկատու դիւան մը հաստատուած է 51 պաշտօնեաներով, բայց ան մե-կուսացուած է նախարարութեան վերին շրջանակներուն կողմէ: Կենդանի վա-րիչի մը կը կարօտի այս ճիւղը: Դիւանագիտութիւնը պէտք է գործակցի մա-մուլին, ծանօթացնելու համար Ֆրանսայի տեսակէտը »:

Պ. Պէրանժէ յետոյ կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջեց, որոնց պա-տասխանեց արտաքին նախարարը, Պ. Փօլ Պոնքուր:

— « Ոչ մէկ հիմնական բան կը բաժնէ մեզ Իտալիայէն: Իբրեւ պատասխան մեր նախաձեռնութեան, մէջտեղ դրուեցաւ չորս մեծ պետութեանց դաշինքը, Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Խորհեցանք թէ հարկ է օգտուիլ առիթէն, չորս մեծ եւ դրացի պետութեանց մերձեցման համար: Բայց չորս մեծ պետութեանց այդ համաձայնութիւնը երկու ճշգրիտ հետեւութիւններ կը պարտադրէր մեզի համար, — Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ մնալու կամքը եւ հա-ւատարմութիւն՝ ազգերու հաւասարութեան եւ մեր տուած ստորագրութեանց: Չորս մեծ պետութեանց դաշինքին նպատակն է ոչ թէ պահանջներ ձեւակերպել երրորդ պետութեանց համար, այլ կարգադրել հասարակաց խնդիրներ՝ Ազգե-րու Դաշնակցութեան դաշինքի սահմաններուն մէջ: Բայց, մենք կը կարծենք որ վտանգաւոր պիտի ըլլար հողային պահանջներ դնել, ոչ թէ անոր համար որ այդ բաները պէտք է յաւիտենապէս միեւնոյն վիճակին մէջ մնան, այլ որով-հետեւ յիմարութիւն պիտի ըլլար, այս պահուն, դպչիլ այն սահմաններուն որ հաստատուած են դաշնագիրներով: Հարցումներ եղան պատերազմական պարտքերու մասին: Կը խնդրեմ սպասել 24 ժամ, երբ վերադարձած կ'ըլլայ այն մարդը զոր Ամերիկա ղրկեցինք: Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ սպառա-զինութեանց, անշուշտ Գերմանիան պարտաւոր է խստօրէն համակերպիլ Վեր-սայլի դաշնագրին: Մեր նպատակն է չխաբուիլ եւ թոյլ չտալ որ տկարանայ Ֆրանսան: Իսկ ֆրանքօ-ռուս բարեկամութեան դաշինքը լաւ բան է: Առանց վերանորոգելու երբեմնի ֆրանքօ-ռուս զինակցութիւնը, կը կարծեմ թէ Պ. Էռիօ նոր ծառայութիւն մը մատոյց խաղաղութեան, ստորագրելով այդ դա-շինքը »:

Նացիները Աւստրիոյ վրայ պիտի քալեն

Մայիս 4ին, Աւստրիոյ կիսապաշտօնական օրկանը խոշոր տառերով կը ծանուցանէ թէ Պաւարիոյ Նացիներու մարտական խումբերը կը համախմբուին աւստրիական սահմանին վրայ եւ թէ Թիրոլի մէջ հաստատուած հիթլէրական պետերը կարգ մը խոստովանութիւններ ըրած են, որոնց համաձայն արշաւանք մը ծրագրուած է Աւստրիոյ դէմ:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց Վիեննայի մէջ: Կէս օրէն յետոյ, կա-ռավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, յայտնելով թէ կառավարութիւնը ի վիճակի է պաշտպանելու երկիրը եւ անոր բնակիչները:

ՕՇԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—·—

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Մանուէլ Ոսկերիչեան	100
Արշակ Զօպանեան	50
Հրաչ Զարդարեան	50
Ղազար Մկրտիչեան (Վանեցի)	50
Ոմն	25
Ղազար Ներկարարեան	20
Ե. Յ.	10
Հ. Բ.	10
Գումար	315
Ապրիլ 29ի գումարը	300
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	615

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

33րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Սէն Շարլի (Մարսէյլ) շաքարի գործարանին հայ աշխատաւորներէն	90
Գումար	90
Ապրիլ 26ի գումարը	8928
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	9018

ԽՄԲ. — Այս առթիւ ստացած ենք սրտառուչ նամակ մը եւս, զոր պիտի հրատարակենք յաջորդ համարով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԿԱՇԻԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Նոր Թուրքիոյ «ճարտարարուեստի քաջալերման» սկզբունքը բանաձեւուած է հետեւեալ ձեւով. — «Ամէնէն աւելի հովանաւորումի արժանի ճարտարարուեստը՝ երկրագործական եւ կենդանական ճիւղին կռթնող ճարտարարուեստն է: Նախանիւթերը արտասահմանէն ներածուող ճարտարարուեստները չեն կրնար հովանաւորուիլ՝ ի վնաս առաջինին»:

Կաշեգործութիւնը, իբրեւ ճարտարարուեստ, կը պատկանի առաջին ճիւղին: Ճիշդ է, որ Թուրքիա իր կենդանիներուն մորթերը կաշիի վերածելու համար կը կարօտի կարգ մը այլ նախանիւթերու, որոնք կը ներածուին: Բայց եւ այնպէս, ատոնք երկրորդական նիւթեր են ու Թուրքիան հարուստ է մորթով:

Եւ սակայն, վերջերս լըջօրէն վտանգուած է ճարտարարուեստի այս ճիւղը Թուրքիոյ մէջ: Անշուշտ, երբ կ՚ըսենք «Թուրքիոյ կաշիի ճարտարարուեստը», պէտք չէ հասկնալ թէ հոն կայ եւրոպական իմաստով եւ ընդարձակ ծաւալով կաշեգործութիւն մը: Ոչ: Եւ որպէսզի աւելի յստակ գաղափար մը տուած ըլլանք, քանի մը տողով խօսինք, նախ, այդ մասին:

«Ազատութենէն» առաջ Թուրքիոյ ամէն մէկ քաղաքին մէջ կային նախնական սպանդանոցներ, տեղ տեղ ալ՝ «խաղախորդարաններ»: Պոլսոյ մէջ միայն (Եէտի Գուլէ) երբեք հաստ մեքենաւոր կաշիի փոքրգործարաններ գոյութիւն ունէին: Ասոնք երկրին զինուորական կօշիկներու պահանջին փոքր համեմատութիւնը միայն կը հայթայթէին եւ հրապարակը կաշիի վաճառում չէին ըներ: 1908էն վերջ, պետութիւնը ուզեց զինուորական պէտքերը տեղին վրայ հոգալ ու հայթայթել: Որով, վերոյիշեալ գործարանները քիչ մը աւելի ընդլայնեցան: Բայց, հակառակ ատոր, բանակի պահանջին մէկ տասներորդը կը հայթայթէին: Իսկ բանակին պատկանող Պէյքօզի գործարանը շատ անկարեւոր հաստատութիւն մըն էր:

Պալքանեան պատերազմէն վերջ, Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, Պէյքօզի գործարանը կարգի դրաւ ու կարելի եղաւ անկէ օրական 1000 զոյգ կօշիկ ստանալ: Ընդհ. պատերազմի մօտերը, բանակին պահանջը աւելցաւ: Եէտի Գուլէի գործարանները հինգ եղան: Պէյքօզինը աւելի ընդարձակուեցաւ: Օրական 1000 մորթ բանելու եւ 3000 զոյգ զինուորական կօշիկ պատրաստելու վիճակին մէջ դրուեցաւ: Եւ սակայն, ընդհ. պատերազմին Պէյքօզի եւ Եէտի Գուլէի գործարանները կրկին անբաւարար եկան:

Զինադադարին, դաշնակիցները բաւական գործ հայթայթեցին Եէտի Գուլէի, որովհետեւ Վրանկէլի բանակին կօշիկները անկէ կը հայթայթէին: Այդ պատճառաւ ալ, Թուրքիոյ կաշեգործութիւնը որակով ալ լաւացաւ:

Քէմալական վարչաձեւի հաստատումէն վերջ, երբ կառավարութիւնը ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը հրատարակեց, ճարտարարուեստի ուրիշ ճիւղերու կարգին, կաշեգործութեան ալ թափ տրուեցաւ: Այդ գործին յատկացուած դրամագլուխներուն գումարը բարձրացաւ 15 միլիոն Թրքական ոսկիի: Նոր գործարաններ հաստատուեցան, եւ սկսան ընտիր կաշիներ պատրաստել: Այնպէս որ, բացի ամէնէն առաջնակարգ կաշիներէն, մնացեալ բոլոր տեսակի ու գոյնի կաշիները կրցան պատրաստել նոյնիսկ մաս մըն ալ սկսան Ռուսիա արտածել: Բաժնեցուցակի դրութիւնը եւս օգնեց, ու տեղական կաշեգործութիւնը մեծ զարկ ստացաւ:

Եւ սակայն, 1932 յունիսին նոր օրէնք մը մաքսէ եւ տուրքէ զերծ կացուցանելու (կարգ մը ներածուած նախանիւթեր) որոշումը չեղեալ նկատեց ու կաշիի գործը մէկէն հարուածուեցաւ: Տագնապը նուազեցուց, նաեւ, սպառումը: Այնպէս որ տարին 10 միլիոն քիլօ կաշի բանող գործարանները անցեալ տարի 3—4 միլիոն քիլօ արտադրեցին: Եղած հաշուի մը համաձայն, քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ մարդ – գլուխ 2—2,5 քիլօ կաշի կը բանին տարին: Թուրքիոյ մէջ ամէնէն լաւ տարին 7—8 միլիոն քիլօ սպառած է, այսինքն, «14 միլիոն բնակիչ»ին վրայ բաշխելով, ամէն մէկ անձի 500 կրամ. իսկ վերջին տարին 250ի իջած է այդ սպառումը:

Որովհետեւ մաքսէ եւ տուրքէ զերծ կացուցանելու որոշումը չեղեալ նըկատուեցաւ, ապրանքի պատրաստութիւնը սուղ արժեց: Գիւղացին չկըցաւ գնել, քանի որ իր դրամը պակսեցաւ: Քաղաքացին նոյնպէս: Ու կաշեգործութիւնը ինկաւ…:

Ասոր վրայ բարդուեցաւ երկրորդ փորձանք մը: Բաժնեցուցակի դրութենէն առաջ, չինուած լաստիք շատ կը ներածէր Թուրքիան: Ճափոնէն անգամ մը 300,000 զոյգ եկաւ եւ ծախուեցաւ… 25 ղրշ.ի, տակն ու վրայ ընելով հրապարակը: Օտարները սկըսան Թուրքիա գալ եւ ճգախէժի (լասթիք) գործարաններ շինել, երբ բաժնեցուցակի դրութիւնը հաստատուեցաւ: Հում նիւթը շատ աժան ըլլալուն եւ քիչ մաքս առնուելուն, ճգախէժէ կօշիկներ սկսան պատրաստել: Գիւղացին ու քաղաքացին տրեխէն իսկ շահաւոր գտաւ ու ոտքը անցուց: Ցեխին ու ձիւնին դէմ ամէնէն նախընտրելի կօշիկ – տրեխն է: Նոյնիսկ շինեցին տրեխի ձեւով:

Ու վերջնական հարուած մը կերաւ երկրին կաշիի ճարտարարուեստը:

Այդ է պատճառը որ կ՚առաջարկեն, շահագրգռուողներ, ճգախէժի մաքսը աւելցնել: Այլապէս, կ՚ըսեն անոնք, պիտի փակուին կաշիի գործարանները:

Կառավարութիւնը ո՞ր ծայրը բռնէ: Երկիրը պէտք ունի նաեւ քաուչուի (ձմեռուան կօշիկ–կրկնակօշիկի համար): Բայց, քաուչուի գործարան բացող օտարները «թաց տեղ չեն պառկած», անշուշտ: Մէկ մէկ ազդեցիկ մարդ գտած ու կռնակ տուած են անոր: Այնպէս որ, անտառ մտած կացինին կոթը ներսէն է, ինչպէս կ՚ըսեն…:

Միւս կողմէ, սակայն, հարկ է կանգուն պահել կաշիի գործարանները: Որովհետեւ, ինչպէս կը գրէր, անցեալ օր Ճումհուրիյէթ, «պատերազմի մը պարագային առանց կօշիկի պիտի մնանք՝ զինուոր թէ քաղաքացի»…:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հայերը Մարսիլիոյ Նաւահանգիստին Մէջ

Le Petit Marseillaisի մէջ, օրագրող մը, որ յօդուածաշարքով մը կը խօսի Մարսէյլ հաստատուող օտար «տունկերու» մասին, կը ներկայացնէ Հայերն ալ, (յօդուածը զարդարուած երեք գծանկարներով, մէկը կը ներկայացնէ հայ կիները, որ նաւէն կ՚իջնեն, իրենց բեռներուն վրայ գրուած է՝ Տրամբլինէն Մարսէյլ, միւսը կը ներկայացնէ գիւղական տուներ, ապահովաբար Մարսիլիոյ հայկական արուարձանները, երրորդը՝ Փրատոյի հրաշալի հայ կաթողիկէն).—

Ատեն է, որովհետեւ քանի մը տարի յետոյ դժուար պիտի ըլլար զատորոշել գաղթական Հայերը Ֆրանսայի Ֆրանսացիներէն, այնքան արագ եւ կատարեալ կ՚իւրացնեն մեր բարքերն ու ընկերային կեանքի պայմանները:

Առանց հետեւելու օտար միւս ազգերուն օրինակին, Հայերը ցան ու ցրիւ տարածուած են քաղաքին մէջ, այս կամ այն կողմը, զանազան գործերու մէջ, համաձայն իրենց արհեստին, եւ համախմբուած չեն մէկ կամ երկու փողոցի մէջ: Երբեք պէտք չունին իրարու մօտ ըլլալու, որովհետեւ Հայերը կղզիացուած չեն զգար իրենք զիրենք մեր մէջ, այն պատճառով որ վերջին երեսուն տարուան ընթացքին իրենց ծննդավայրին մէջ, անոնք Ֆըրանսերէն կը խօսէին արդէն, ֆրանսական կրթութիւն կը ստանային կաթոլիկ հայրերէն: Իրենցմէ շատեր լաւ կը ճանչնան մեր գրականութիւնը: Արդարեւ սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ գրել – կարդալ չեն գիտեր հայ աշխատաւորականները, որոնց հոգին կը թուի առեւտուրը, ինչպէս էր հին Փիւնիկեցիներուն համար, իրենց նախահայրերը(?), եթէ հաւատանք Մասփէրոյի:

Իրենց հողերուն վրայ, Թրքական տիրապետութեան տակ, Հայերը ուրիշ որ եւ է ազգէ աւելի զգայնութիւն մը ցոյց կուտային Արեւելքի մէջ տարածած մեր ազդեցութեան: Եթէ ճիշդ է որ գործածուելով մաշած է յանկերգը՝ «Ֆրանսայի անկեղծ բարեկամներ», երբեք սակայն այդ մակադըրութիւնը այնքան լաւ չի պատշաճիր ուրիշին, որքան Հայերուն:

Թող Հայու մը ականջին հասնի անարգանք մը, նոյնիսկ լրբութեամբ ըսուած, Հայուն հոգին խոց չէ, եթէ ըսողը Անգլիացի մըն է, Գերմանացի մը, կամ Իտալացի մը: Այդպիսի շա՜տ անարգանքներ լսած է օտար տիրապետութեանց շրջանին: Սակայն երբ Ֆրանսացին է, որ կ՚անարգէ զինք, նետէն խորապէս կը վիրաւորուի եւ կը տառապի:

Գրողները մեծ մասամբ, երբ Հայերուն մասին գրեցին, ընդհանրապէս վէպի մտահոգութիւն միայն ունեցան, ըսին,— ճիշդ բառովն արտայայտուինք,— տխմար բաներ Հայոց մասին: Անոնք Հայերը դիտեցին հեռուէն, վերէն, դեսպաններու եւ աշխարհաքաղաքացի մարդոց քօղին ընդմէջէն: Այդ մասին մի խօսիք Հայերուն, շատ կը վրդովուին,— իրաւունք չունի՞ն արդեօք վրդովուելու: Տխրադէպ բանախօսութեան մը առթիւ Կրընոպլի մէջ վերջերս պատահած կռիւը ցոյց տուաւ, որ անոնք որոշած են այլեւս քամիին տալ այդ սովորական քլիշէներն ու սխալ կարծիքները:

Անոնց դժբախտութիւնը պատրուակ ծառայած է կարգ մը դիւանագիտական խաղերու: Անոնք «պատեհ առթիւ օգտագործելի տարրեր համարուեցան կարգ մը ազգերու համար, որպէսզի միջամուխ ըլլան արեւելեան հարցին»: Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնները փոխն ի փոխ կ՚աշխատէին զանոնք օգտագործել, որովհետեւ Հայերը կը ձեւացնէին քաղաքական տեսակ մը photogénie վէճ մը որ երեւան կ՚ելլէ պզտոր պահերուն: Ա՛հ, ի՜նչ լաւ միջոց է Արեւելքի քրիստոնեաները պաշտպանելը:

Եօթը դար շարունակ քաշքշուեցան Ռուսերուն եւ Թուրքերուն միջեւ: Բայց մանաւանդ Թուրքերուն լուծին տակ: Նախ թեթեւ եղաւ այդ լուծը, սուլթաններու օրով, մէկ քանի սուլթաններ, խելացի մարդիկ, ուզած ըլլալով օգտուիլ Հայերէն:

Օգտակար եւ շահագործելի տարրեր էին այս ճարպիկ վաճառականները, որոնք եթէ, վայելչօրէն եւ ըստ սովորութեան, կը զողնային գիւղացիէն ու ռամիկներէն, սակայն դեր կը կատարէին ամենակարող փաշաներուն ձեռքը, անոնց ճոխութեան ծախքերը մատակարարելու առեն: Ճիշդ է որ չէին սիրեր իրենց տէրերը: Մեծամասնութեամբ կաթոլիկ, բարեխառնօրէն միայն իրենք զիրենք կը պատշաճեցնէին Իսլամներուն: 1908ին, Երիտասարդ – Թուրքերու իշխանութեան օրով, կացութիւնը բոլորովին շարափոխուեցաւ: Երիտասարդ – Թուրքերը, որոնց նպատակն էր բարձրացնել քափիթիւլասիոններու լուծին մատնուած երկրին ազգային զգացումը, անդթօրէն հալածեցին ցեղ մը, որ, ապահովաբար, անտարբեր էր անոնց ազգային այդ զգացումներուն: Եւ Հայոց արիւնը առատօրէն հոսեցաւ Անատոլի մէջ:

Եկաւ պատերազմը,— Հայերը ծառայեցին, յանուն ոչ անշուշտ իրենց շահերուն, այն դրօշին, որուն հանդէպ երբեք խանդավառութիւն չունէին: Դէպի արեւմուտք կը մղէին զիրենք իրենց կրօնքը եւ իրենց դաստիարակութիւնը: Ահա թէ ինչու Ֆրանսացին, որ, պատերազմի ընթացքին, արգելափակուած մնաց Պոլսոյ մէջ, կ՚ըսէր.

— Պատերազմական ընկոյզները կարդալ չէի գիտեր: Ուստի կը դիտէի հայ լրագրավաճառներուն դէմքը: Երբ ուրախ էին անոնք, կը նշանակէր թէ դաշնակիցները կը յաղթէին:

Երբ ճարճատեցաւ ու խորտակուեցաւ Թուրքեւգերմանական զինակցութիւնը, անկախութիւն հռչակեցին Հայերը, 28 մայիս 1918ին: Երեւութական անկախութիւն, անիրականանալի նման խռովալից ժամանակի մը մէջ: Երբ Կայլին տէր դարձաւ Թուրքիոյ, այդ անկախութիւնը յիշատակ մը դարձաւ եւ Իզմիրի անմոռանալի հրդեհէն յետոյ դարձեալ սկսան ջարդերը: Գաղթը սկսաւ, զանգուածային ձեւով: Եւրոպա փակեց իր դուռները անոնց առջեւ: Ֆրանսան էր միայն, որ բացաւ դուռները Հայոց առջեւ: Եւ 100,000 Հայեր եկան հաստատուեցան այս երկրին մէջ, գործի մարդու գիտակցութեամբ, խաղաղ կեանք մը ապրելու տենչով եւ օրինապահութեամբ: 25,000 կը հաշուուին անոնք Մարսիլիոյ մէջ, մեծ մասամբ առեւտրական, բոլորն ալ կ՚ապրին ընտանեկան կեանք մը, խնայասէր, սակաւապէտ եւ ժուժկալ: Դիւրածին եւ բազմացող են, այնպէս որ առանց զաւկի ամուսնութիւն մը կը համարեն սրբապղծութիւն:

Երբ նոր կը հասնէին Մարսէյլ, դուք կը տեսնէիք զանոնք մէկ սենեակի մէջ խռնուած, 4, 6 կամ 8 հոգի միասին: Քանի մը տարի յետոյ, արուարձաններու մէջ մեկնած են անոնք, նոր վիլլաներու մէջ տեղաւորուած: Կամաց կամաց վճարելով հողին գինը, կամաց կամաց վճարելով շինութեան ծախքերը, անոնք տէր դարձած են տուներու, Ֆրանսացի բնակչութեան խառնուած, եւ մեզի հետ աշխատելով: Շաթօ – Կոմպէրի մէջ, Լա Ռօզի մէջ, Մոնոլիվէի մէջ, դուք կը հանդիպիք Հայերու, բարեկեցիկ ու բարգաւաճ, որովհետեւ կարծես Հայերուն համար է ըսեր Կիզօ, — «Հարստացէք»:

Միջակօրէն, միջին դասակարգի ժողովուրդ մըն է այս, որ զրկուած է, թերեւս, բացառիկ դէմքերէ, մեծ գըրողներէ, մեծ արուեստագէտներէ, ժողովուրդներու առաջնորդներէ:

Ներկայիս անոնք բաժնուած են իրարմէ խորխորատներով: Ոմանք Թըրքական տիրապետութեան տակ մնացած եւ բրտացած, ոմանք ալ խորհրդային հանրապետութեանց մէջ (Ատրպէյճան, Հայաստան, Աջարիստան, Ղարաբաղ): Իսկ անոնք որ մեր երկիրը կը գտնուին, արդէն մոռցած են արեւելեան իրենց մտայնութիւնը, բաւական ձուլուած, վերջնապէս կազմուած, կարելի է ըսել՝ նաւահանգիստ հասած: Բայց ասոնք եւս ընկերային տեսակէտով անմիաբան, տարանջատ, մէկը միւսին դէմ կանգնած, սերունդը սերունդին դէմ:

Երիտասարդները իրենց երէցներուն, մասնաւորաբար մտաւորականներուն կ՚ուղղեն զանազան մեղադրանքներ, ամբաստանելով զանոնք թէ չունին ընկերային բարոյական, այլ կը սիրեն վկայականներն ու դրամը:

— Բժիշկ, փաստաբան, դեղագործ, ծակաչք եւ կարճամիտ, դուք կեղծ մտաւորականներ էք բոլորդ,— կ՚ըսեն անոնք իրենց երէցներուն,— իտէալ չունիք, պետական հասկացողութիւն չունիք, ատով իսկ դուք էք պատասխանատուն մեր դժբախտութեանց:

Ու մինչդեռ կը տօնեն իրենց Անկախութեան տարեդարձը, որ հեղնանքի մը կը նմանի, անոնք հետզհետէ աւելի կը նմանին մեզի, կը մոռնան իրենց կրած բիրտ հարստահարութիւնները, առանց նշմարելու թէ, երկու սերունդ վերջ, պարզապէս Ֆրանսացի պիտի դառնան իրենց հնչեղ անուններով, անդին երիտասարդները կ՚երազեն դառնալ, վաղը, մեծ բանաստեղծներ, մեծ արուեստագէտներ եւ մեծ գիտուններ, պարագայ մը որուն արժանի են:

Շնորհիւ իրենց յամառութեան, շնորհիւ իրենց կամքին, անոնք պիտի յաջողին անպայման:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՄԱՐԴԸ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, ողբացեալ ընկեր Օհան Կարոյի յուղարկաւորութեան առթիւ, յանուն ուսուցչութեան դամբանական մը կարդաց նաեւ ծանօթ ուսուցիչ եւ հրապարակագիր Պ. Եր. Տ. Անդրէասեան:

Ուշ ստացած ըլլալով, այսօր միայն կրցանք հրատարակել:

Ձայնս չի կրնար շատ բարձր ելլել դագաղի մը առջեւ, որուն մէջ հանգչող մահկանացուն ցայտուն ներկայացուցիչ մըն է ո եւ է գաղափարի, որուն կառչած էր աներեր, հոգեկան ու մարմնական բովանդակ կորովը ի սպաս դնելով անոր:

Այդ մահկանացուն ա՛լ աւելի մեծ նկարագիր մը կ՚ըլլայ, երբ այդ սեւեռուն գաղափարը տարիներու ընթացքին արտայայտած է հետզհետէ ստուարացող համոզումներով: Անոնց շէնքին հիմը ո՜րքան խորունկ, արտաքին երեսներն ալ ամուր ագուցուած, հիմերու համապատասխան հաստատութեամբ: Այդպիսի գաղափարի մը, այդպիսի համոզումներու արտայայտիչ մըն էր ահա ա՛ն, զոր այսօր կը սգանք, զգալով թէ անոր կորուստովը ո եւ է բան մը փրթաւ մեր իսկ համոզումներէն, մեր իսկ նուիրական գաղափարներէն, որոնց համար զենլիներ դարձած ենք տարիներէ, ի՜նչ կ՚ըսեմ, դարերէ ի վեր:

Այս մեռեալին ամէնէն մեծ արժանիքը ա՛յն է, ահա որ իր անհետացումով մեր մէջ կը թափահարէ այդ համոզումներուն թելերը: Շէնքը վերլուծելով մենք կանգ պիտի առնենք նուիրականութեան մը առջեւ, իր ապրած կեանքը պիտի չփոթուի այդ համոզումներուն, այդ գաղափարին հետ, ցեղային նահատակութեան տառապանքին սաստկութիւնը պիտի բարեխառնուի կենդանի յոյսերու հետ անոր՝ որուն էութիւնը, թէկուզ կարճատեւ շրջանի մը համար, վառարանը եղաւ այդ յոյսերուն:

Ուստի քանի՛ ապրին անոնք, մեր Օհան Կարօն վստահ կրնայ ըլլալ իր վերապրումին վրայ, յոյսեր՝ որոնց հասնելու ճամբան ո՛րքան փշոտ, նոյնքան լուսաշող պիտի ըլլայ իրականացումը անոնց: Կեանքը եւ պատմութիւնը զա՛յս կը սորվեցնեն մեզի, աւելի ընտիր գիծերուն, հետքերուն ա՛յն յաւիտենական ներկայութիւնը ժողովուրդներու անցեալ, ներկայ եւ ապագայ հազարամեակներուն մէջ:

Ուրեմն կեցցե՛ս, Օհան, որ քու դագաղիդ առջեւ կը հրապուրես մեզ պահ մը մոռնալ քու անձդ, անձիդ հոգեկան մեծութիւնը յիշելու եւ անով խըրախուսուելու համար: Ասկէ աւելի ո՞ր մեծութիւնը կրնայ առինքնող ըլլալ, ըսե՛նք հասարակաց բառը՝ պատուաբեր ըլլալ մէկու մը յիշատակին համար: Ուրիշ ո՞ր արժանիքը կրնայ աւելի բարեբաղդ ըլլալ պատմութեան մէջ գրուելու անկիւն մը, որ ամէնուն պատշաճ փառաւորութիւնն է եւ պէտք է ըլլայ: Իր յոյսերուն աղեղը տեղ ունի պատմութեան մէջ իր անունով, իր աղեղնաւորութիւնը, նոյն իսկ համեստ, հրամատարութիւն մը կը յատկանշէ:

Բայց այս կէտը միայն յիշելով չենք կրնար ձգել որ բաժնուի մեզմէ Օհան: Իր քովէն չմեկնած, փութանք ըսել թէ մաքուր ու շիտակ էր բոլոր անոնց համար՝ որոնք երկար տարիներու իր լըծակիցները եւ աւելի կամ նուազ երկար շրջանի համար իր բարեկամները եղան: Հասարակ կեանքի մէջ մաքրութիւն եւ շիտակութիւն ամէնէն աւելի փնտռուած յատկութիւններն են համոզումներու եւ գաղափարի ընդոծին սրբութեան եւ նահատակութեան ու նուիրումի ճամբուն վրայ ընթացակից ընկերներու համերաշխութեան համար, ա՛յն է՝ գործը յանգ հանելու նպատակին համար:

Ժամանակը մեր գծած պատկերներէն ի՛նչ ալ եղծէ, մեր միամիտ հաւատքին, ինչպէս նաեւ սերտիւ գուրգուրացուած իտէալի ճամբուն վրայ ի՛նչ դերբուկներ ալ որ յանկարծ կամ դանդաղօրէն ցուցնեն, նուիրումի մաքրութիւնն ու շիտակութիւնը անեղծ կը մնան ի պատիւ եւ ի յուշ հարազատներուն, որոնք արիւն քրտինք մտան դրօշանիշը կանգնեցնելու իրենց մաքուր ու շիտակ սէրերուն հողին մէջ: Առաւօտները կանուխ բան մը փնտռեցին, երբ յոյսի ծիլը թուեցաւ իրենց պտտած տեսնել, խաւարին մէջ ալ խարխափ նոյն առաւօտներուն խարուսիկ պայծառերանդ երեւոյթները ձեռամբացի պրկելու սեղմելու համար՝ սեղմեցին ի՛նչ հոյզ որ ունէր իրենց էութիւնը: Ու երբ արդիւնքը հարցնէիր, ա՛հ, ի՛նչ կենդանութիւն, ի՛նչ վառ կորով, վանումներու եւ վանումներու փլատակներէն առանց սակաւիկ իսկ վհատելու, տեղը միշտ լման կը բռնէին հարազատներու հետ միեւնոյն ճամբուն մէջ, բանակը կը հանդերձէին սպարապետութեան ճշգիւ հրահանգներուն համաձայն, վերջնական յաղթանակին արբշիռ գիտակցութեամբ: — Ո՛հ, ասիկա աւելի է քան ինչ որ կը պահանջուի մաքուր ու շիտակ յոյսերով ջրդեղուած մաքառողէ մը, բարձրութի՛ւն մը՝ որուն, աւա՜ղ, չենք կրնար հասնիլ ամէնքս:

Բայց ինչ որ նոյնքան սաստիկ գիծերով իմ աչքիս զարկած էր Օհան Կարոյի անձին վրայ, իր համոզումներուն եւ գաղափարներուն բանիւ եւ գրչով արտայայտութեան այն համեստանակ շեշտն էր որ ասոր համար նուազ բուռն չէր, մաքուր ու շիտակ ոճն էր որով կը մերձենար եւ մեզ իրեն հետ կը մօտեցնէր պատմական երեւոյթներուն եւ գործունէութեան շեշտակի պէտքերուն: Հեռի կտրող թափով մը ըլլալէ, ատով իսկ աւելի յանկուցիչ կ՚ըլլար իր անուշ խօսակցութիւններուն մէջ եւ մանաւանդ գրչի արտադրութիւններուն մէջ, որոնց ընթերցումը եւ ուսումնասիրութիւնը, ե՛րբ եւ ըլլայ, կը փնտռուէր ամէնուն կողմէ: Այնպէս որ համամիտ եղէք ինծի, երբ համարձակիմ ըսել թէ Օհան, իր սակաւութեան մէջ իսկ, լման դէմք մըն էր, եւ դուք այսօր իրաւամբ կը կորսնցնէք անոր մէջ յատկանշական ամբողջութիւն մը ցեղային տառապանքին, հաւատարմութեան եւ յոյսին:

Ա՛հ, այդ ամբողջութեան մէջ, որ հոգիի ցոլացումն է, ի՛նչ կարեւորութիւն ունի ո եւ է ճղճիմ մարմին, որուն թանձրահոծ տեսակը միայն շատերուն փառքն է, անոնց՝ որ պարպուած են ո եւ է յոյսէ, ո եւ է հաւատարմութենէ, եւ հանգստաւէտութեան սին ստուերներով փաթթուած, կը յաւակնին հաւատալ եւ հաւատացնել թէ ծիրանի հագած են, արիւնի եւ ոսկիի նիւթը շփոթելով մեծութեան պղպջակին հետ:

Այո՛, Օհան Կարոյի մեծ գաղափարներուն պարզունակ բացատրութիւնը, իր համոզումներուն ընկերացնող համեստ ոճը ամէնէն նպաստաւոր գետինը յարդարեցին իր անձը յարգելի եւ նոյն իսկ յաճախ լսելի ընելու ե՛ւ իր խօսքը: Եւ կը թուի թէ այս յատկութիւնը կը պարտէր դասականութեան, որ յաւէտանեղծ ուխրենպէտանմարմին կշռոյթով ծանրութեան մը տակ կը պահէր զինքը արտայայտութեան ամէն եղանակներու մէջ, յատկութիւն մը՝ որ ահա այսօր, իր անհետացումէն վերջ, կարեւոր դաս մը կրնայ ծառայել բոլոր անոնց, որոնք խօսքի ու գրչի, նոյն իսկ գործի ասպարէզին մէջ իր զոյգտատամները եղած են եւ են: Ուշադիր ընթերցումը այն հատուածներուն, զոր իր ընկերները կը հրատարակեն, պիտի հաւատարմացնէ մեր խօսքը:

Ո՞վ չի յիշեր անոր հոգիին ցայտքը, որ ժպիտի ձեւով ամօթխած առուակի մը պէս կը փթթէր, իբրեւ դիմարոյ մոյնք մը ի տես ո եւ է բարեկամի, որ վստահութեամբ զրահազինուած՝ կը խօսէր անոր հետ ո եւ է նիւթի մէջ: Շատերուն համար թերեւս նորութիւն մըն է թէ Օհան դասական կրթութեան մը կը պարտէր իր կեանքին եւ վարմունքին արտաքին մաքրութիւնը եւ ոճը, չափի ու կանոնի հետեւողական գիծը իր հմայքը կը պարտէր այդ կրթութեան, որ արդէն ուղիղ կը համեմատէր իր խոնարհամիտ կեցուածքին:

Բայց գնա՛ց, ինչպէս գացի՛ն ու կը շարունակեն երթալ նո՛յն ճամբէն, նո՛յն Գողգոթայէն պարմանի երիտասարդ, հասուն ուժեր, վերապրողներուն կտակելով իրենց հոգին՝ որ թըրծուած է նոյն տառապանքին, նո՛յն հաւատարմութեան, նո՛յն յոյսին շաղախով: Գնա՛ց, գացի՛ն, վերապրողներու ուսին վրայ ծանրացնելով վիթխարի բեռը յղի ծանրութիւններու:

Լացէ՛ք յուսախաբ գարուններու ընդունարան փոսերուն վրայ, որոնց մէջ անթառամ ծաղիկներ կը ծրարէք: Ցորենահատը պէտք է մեռնի եւ ապականի հողին՝ բազում արդիւնք տալու համար:

Այդ փոսերէն հատ մըն ալ կ՚երթանք լեցնել խաղաղութեամբ եւ հոմանի գեղեցիկ ակնկալութեամբ: Բայց, ուշադրութի՛ւն, երբ բաժնուիք իր քովէն, մինակ թողլով զայն յաւիտենական երազներու իր վայելքին մէջ, ուշադրութի՛ւն, տեսէ՛ք որ մկրտուած էք դառնալ ցայտումէն ա՛յն կայծերուն, որոնք Օհան Կարոյի լուսարաղձ իտէալին հուսկ յետին փթթումներն են, եւ պուտ մը երանդ աւելցնէք յիշատակներու շրջանակին վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ թէ որոշուած է Երեւան քաղաքին միացնել իր շուրջը գտնուող հետեւեալ գիւղերը,— Վերին եւ Ներքին Շէնգաւիթները, Զարբախը, Նոր Կողբը, Նոր Մալաթիան, Նոր Սեբաստիան:

Ա. ԱՆԱՆԵԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ

Հայաստանի խորհրդարանի նախագահը, Արմենակ Անանեան, կը թողու իր պաշտօնը, նշանակուած ըլլալով Հայաստանի հողային գործավար: Երեւանէն Թիֆլիզի «Պրոլետար»ին ղրկուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Անանեան միաժամանակ պիտի վարէ գործավարներու խորհուրդին փոխ-նախագահի պաշտօնը: Ըստ նոյն հեռագրին, նկատի առնելով գիւղատնտեսութեան բացառիկ արժէքը, հողային գործավար նշանակուած է Անանեանը, որպէսզի փորձ ղեկավար մը ունենայ երկրին այդ կարեւոր աշխատանքը:

Անանեան ծնած է 1893ին Դիլիջանի Պօղոս – Քիլիսա գիւղին մէջ: Աղքատ ընտանիքի զաւակ, 1904ին աշկերտութեան կը մտնէ կօշկակարի մը մօտ: 1906ին կը մեկնի Թիֆլիզ ու կ՚աշխատի գործարաններու մէջ: 1916ին զօրակոչի կ՚ենթարկուի: Հայաստանի կառավարութեան խորհրդայնացումէն վերջ, կը վարէ գաւառային պաշտօններ ու յետոյ Հայաստանի խորհրդարանի նախագահ, 1928ին՝ Անդրկովկասեան կառավարութեան խորհրդարանի նախագահ:

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Փրոֆ. Աճառեան վերջերս աւարտեց հայերէնի արմատական բառարանը: Այդ աշխատութիւնը կը ներկայացնէ 6 հատորնոց հսկայ գործ մը, որ կը բաղկանայ 10,000 էջէ, յառաջաբանն ալ միասին:

Այս աշխատութեան, ինչպէս նաեւ հայկական լեզուաբանական մարզին մէջ իր կատարած թանկագին ուսումնասիրութիւններուն է վարձատր…

քին, փրոֆէսոր Աճառեանի տրուեցաւ «գիտութեան վաստակաւոր գործիչ» տիտղոսը։

** Դարձեալ ի վարձատրութիւն փրոֆէսոր Քէչէկի վիրաբուժական բարուք ծառայութեան եւ բժշկական հեղինակութիւններուն, տրուած է «բժկութեան եւ գիտութեան վաստակաւոր գործիչ» տիտղոսը։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՑԵԽԸ

Երեւան, գաճի գործարանին մօտ, երեւան հանուած է ցեխ մը, որ բուժիչ յատկութիւններ ունի։ Օտեսայի կիմայաբուժական կաճառի քննութիւններուն համաձայն, Երեւանի ցեխը օժտուած է այնպիսի յատկութիւններով, որ օգտակար կրնան ըլլալ կարգ մը հիւանդութիւններու։ Այս տարի ամառուընէ սկսեալ, առողջապահական գործավարութիւնը պիտի աշխատի հիմնել մասնաւոր ցեխաբուժարան մը։

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄ

Ապրիլ 16ին մարդատար շոգեկառքը մեկնելով Լէնինականէն, կը խորտակուի Անի կայարանին մօտ։ Մեծ չափով կը վնասուին երկու հասարակ վակոններ։ Մէկ հոգի կը մեռնի եւ 5 հոգի կը վիրաւորուին։

Երեւանէն ու Լէնինականէն աղէտին վայրը կը ղրկուի յանձնախումբ մը, օգնութիւն հասցնելու եւ գիծը վերահաստատելու համար։ Առաջին առթիւ օգնութեան կը փութան Անի – Ջէջաքարին բանուորները եւ ուտելիք կը հայթայթեն ճամբորդներուն։ Քննութիւն կը կատարուի աղէտին պատճառներուն մասին։

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՅ ՏԱԿԱՒԻՆ

«Խորհրդ. Հայաստան» (17 ապրիլ) կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրները գաւառներէն.—

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ.— Անընդհատ ձիւն կը տեղայ։ Դաշտերուն մէջ խոր ձիւն նստած է։ Կերի պակաս կայ։

ԴԻԼԻՋԱՆ.— Ապրիլ 15ի գիշերը առատ ձիւն եկաւ եւ ծածկեց դաշտերը հաստ խաւով մը։ Հեռախօսային ցանցը խանգարուած է։ Ինքնաշարժները չեն աշխատիր։ Կերի պակաս կայ։ Տակաւին կը շարունակուի ձիւնը։

ԱԼԱՀՎԵՐՏԻ.— Առատ ձիւն կը տեղայ։ Ցանքը ընդհատուեցաւ։

ՆՈՐ ԲԱՅԱԶԻՏ.— Ապրիլ 14ին բուքաւ ձիւնը։ 15 սանթիմեթր նստած է արդէն։ Կերի պակաս կայ։

Դարձեալ, Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի «Պրոլետար»ին թէ առատ ձիւն է եկեր Սիսիանի, Ախտայի, Ստեփանաւանի, ինչպէս նաեւ Երեւանի մէջ։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

Գիւղատնտեսական պետական հրատարակչութիւնը առաջին անգամ ըլլալով լոյս կ'ընծայէ Քիւրտերէն լեզուով գիւղատնտեսական գրքոյկներ գիւղատնտեսութեան մասին։ Այս շարքէն առաջին գրքոյկը, որ լոյս կը տեսնէ այս ամսու, խորագիր ունի «Ոչխարաբուծութիւն»։ Յետոյ լոյս կը տեսնեն յաջորդաբար Սերմերու մաքրումը, խոտաբոյսեր եւ անոնց ցանքը, եւայլն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՆ ԱԼ

Անցեալ ամառ գրած էինք թէ մասնաւոր յանձնախումբ մը ընտրուած է, քննելու համար հայկական տառերու բարեփոխութեան հարցը։ Գէշ ուղղագրութիւն մը տալէ յետոյ, ահա Երեւան կուտայ նաեւ գէշ տառերու նմոյշ մըն ալ։

Այդ գէշ տառերուն հեղինակն է Լ. Եաղուբեան, որ, ըստ հեռագրի մը, կը փորձէ լատինացնել հայկական տառերը։

Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի «Պրոլետար»ին այս առթիւ.

— Հայկական տառերը տպագրութեան մէջ, բաղդատմամբ լատինական եւ ռուսական տառերուն, կը գրաւեն մեծ տեղ։ Այս պատճառով, մեծ քանակութեամբ թուղթ կը ծախսուի (15 անգամ աւելի)։

Լ. Եաղուբեան մշակած է հայկական տառերու ձեւ մը, որ փորձ մըն է լատինացնելու։ Այդ տառերը քննութեան կը դրուին մամուլին մէջ։ Ապրիլի սկիզբը «Խորհրդ. Հայաստան» հրաւէր ուղղած է բոլորին, որ պարզեն իրենց տեսակէտները մշակուած այդ նոր տառերուն մասին։

Ակադեմիկոս Մառ կ'ըսէ թէ լատինացուած այդ տառերուն հեղինակը ճիշդ մօտեցած է հարցին։ Ու կ'աւելցնէ թէ խորհրդային միութեան մէջ տառերու լատինացումը եւ պարզացումը անհրաժեշտութիւն մը կը կազմէ, նկատի ունենալով խորհրդային Միութեան մէջ ապրող ժողովուրդներու լեզուներուն բազմազանութիւնը։ Այս հարցին լուծումը կապուած է, կ'ըսէ, ոչ միայն գործնական կողմին (տպագրութիւն, խնայողութիւն), այլ եւ լեզուագիտութեան պահանջներուն։ Մառ, սակայն, կ'առաջարկէ կատարել կարգ մը սրբագրութիւններ տառերուն ձեւին ու գծագրութեան մէջ։

Ինչ որ ալ ըսուի, առաջարկուած նոր տառերը երբեք նպատակայարմար չեն, ոչ իսկ լատինացուած։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ադրբէջանի կրթական գործավարութեան յանձնարարութեամբ, գեղարուեստի վաստակաւոր գործիչ Ա. Մայիլեան պատրաստած է օփերա մը, Սաֆա, որ կը բաղկանայ հինգ արարուածէ։ Նիւթը առնուած է Շամախի Հայոց եւ Թուրքերուն կեանքէն։ Օփերան պիտի ներկայացուի Բագուի պետական թատրոնին մէջ։

** Վրաստանի Հայ գրողներու ընկերակցութիւնը հրաւէր կ'ուղղէ իր անդամներուն, որ եթէ հրատարակելի գործեր ունին, ղրկեն վարչութեան։ Այս ընկերակցութեան նախագահն է Վ. Աթրեան, խմբագիր «Պրոլետար» թերթին, ընդհ. քարտուղարը՝ Մ. Դարբինեան, օգն. քարտուղարը՝ Ռ. Զարեան։ Գրողներու խմբակցութեան անդամ են Նորայր, Ասլանեան, Աղ. Վարդանեան, Լուսինեան, Խալաթ, Կորին, Մարգար, Մելիքեան, Վ. Սիմոնեան, Գրիգ, Ռ. Ազարար, Ա. Ղուրբանեան, Բայանդուր, Մոճոռեան, Ց. Պօղոսեան։

** Թիֆլիզի մէջ կը հրատարակուի Կարմիր Ծիլեր մանկական պարբերականը, որ արդէն 10 տարեկան է։ Այս տասնամեակին առթիւ, Վրաստանի կրթական գործավարութիւնը 3000 րուբլի կը դնէ մասնաւոր մարմնի մը տրամադրութեան տակ, յատկացնելու համար իբրեւ մրցանակ մանկական գրականութեան վերաբերեալ որ եւ է նոր գործէ հեղինակին։ Կազմուած է մասնաւոր մարմին մը, որուն պիտի ներկայացուին գործերը (վիպակ, բանաստեղծութիւն, թատերգութիւն)։ Ժիւրիին նախագահն է Շահրաթեան։ Ժիւրիին կը մասնակցին Ռ. Ազարար, Մ. Դարբինեան, Ց. Պօղոսեան, Գ. Գողուաձէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլ 11-24ը Տէսինի մէջ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Ապրիլ 11–24ի ազգային մեծ սգատօնը, որ 1932ին անտես առնուեցաւ գաղութիս մէջ շնորհիւ ժողովրդի եւ միութիւններու անտարբերութեան, այս տարի տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան։ Շաբաթներ առաջ խորհրդակցական ժողովի հրաւիրուած էին բոլոր հոսանքները։ Հրաւէրին պատասխանած եւ ներկայացուցիչ ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Սեբաստիոյ Նհգ. Ուսումնասիրաց, Վասպուրականի, Տարօն – Տուրուբերանի, Խարբերդի եւ Բարձր – Հայքի Հայր. միութիւնները, Ս. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը, Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղը եւ Հ. Ս. Ռ. կուսակցութեան Տէսինի Ակումբը։ Ցաւալի է սակայն որ վերջին երկուքը համաձայն իրենց բարի սովորութեան, առաջին խորհրդակցական ժողովէն յետոյ, մերժեցին իրենց մասնակցութիւնը, առարկելով թէ՝ «հայկական եռագոյնը պէտք չէ պարզել»։ Մնացած ներկայացուցիչները միաձայնութեամբ կ'որոշեն ազգ. սգատօնի 18րդ տարեդարձը տօնել հայկական տարագիր եռագոյնով, որուն համար զոհ գացին մեր նահատակները։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ին կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Ժողովուրդի Տան սրահին մէջ։ Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը գունդագունդ կը դիմէր դէպի հանդիսավայրը։ Սրահներուն երկու կողմը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյնները, առաջինը սեւ երիզով մը, որպէս սուգի նշան։ Բեմին վրայ շինուած էր խոշոր մահարձան մը, ծածկուած սեւով մը եւ եռագոյնով, որու վրան զետեղուած էին մասնակցողներու կողմէ բերուած սգապսակները եւ թարմ ծաղիկները։ Իւրաքանչիւրի վրայ գրուած էին «Յարգանք մէկ միլիոն նահատակներուն» բառերը։

Հանդէսը բացուեցաւ երգեցիկ խմբի «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Նախագահ Պ. Ք. Կարապետեանը պարզելով օրուան տօնին իմաստը, խօսքը տուաւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկ. Հերոյեանին, որ կրակոտ եւ իմաստալից բանախօսութեամբ մը պարզեց Ապրիլ 11/24ի մեծ եղեռնի ահաւոր պատկերը։ «Ներկայ վերապրող սերունդը վրէժ եւ միայն վրէժ ունի իր սրտին մէջ՝ հանդէպ այն պետութեան եւ ազգին, որ յղացաւ եւ կազմակերպեց այս հրէշային ոճիրը»։ Խօսեցաւ նաեւ ընկ. Գազազը։ Յետոյ բեմ ելաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեան, որ շեշտեց թէ «այսօր սգատօն չէ, այլ ուխտի օր, եւ մենք եկած ենք ոչ թէ սգալու մեր մեռելները, այլ ուխտելու թէ իրենց սրբազան յիշատակը չենք մոռնար։ Ոչ մեր ճառերը, ոչ արտասանութիւնները եւ ոչ նոյնիսկ մեր բերած յարգանքի ցոյցերը չեն կրնար չափել խորութիւնը այն հարուածին, զոր Թուրքը հասցուց մեզի։ Հայ ժողովուրդը այն ատեն յարգած կ'ըլլայ իր նահատակները, երբ գաղթահայ բեկորները այս տարագիր եւ անորոշ վիճակին մէջ գիտնայ կազմակերպել համերաշխօրէն ազգային, մշակութային, կրօնական եւայլն ճակատներուն վրայ։ Եթէ չունենանք այդ իմաստութիւնը եւ գիտակցութիւնը, մեր այս ճառերը եւ նոյնիսկ յոխորտանքները թշնամիին դէմ, ոչինչ կ'արժեն եւ չեն կրնար սպեղանի դառնալ մեր վէրքերուն»։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Տիկ. Հ. Յակոբեան, Ա. Մարգարեան, փոքրիկներ Օր. Մ. Ալթունեան եւ Ղարիբեան, Ա. Գլանեան արտասանութիւններով։ Օր. Շաքէ Պօյաճեան (Կ. Խաչ), Մ. Մարտիրոսեան (Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւն), Մ. Գինոսեան (Բարձր Հայք) եւ Կարապետեան (Տարօն) ուղերձներով։

Հանդէսը վերջացած էր, եւ սակայն ժողովուրդը դժուարաւ կը բաժնուէր սրահէն, իր հետ տանելով նահատակներու յիշատակը յաւերժացնելու համար իր ունեցած պարտականութեան խոր գիտակցութիւնը։

ՎԵՀՈՒՆԻ

■■■

Անվայել խաղ մը...

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ.— Շատ քիչ անգամ կը գրենք մեր գաղութի մասին որ խաղաղ եւ ինքնամփոփ կեանք մը կ'ապրի։

Հաւաքական կեանքի պահպանման հոգը ստանձնած է «Յառաջդիմասէր» միութիւնը, որ խումբ մը եռանդուն հայրենակիցներու շնորհիւ, չորս տարիէ ի վեր կը պահէ իր գոյութիւնը, վայելելով գաղութիս համակրութիւնը։

Սոյն միութեան նախաձեռնութեան շնորհիւ շուրջ երկու տարի է կազմուեցաւ թաղ. խորհուրդ մը, որ հաստատած է նաեւ մանկապարտէզ մը։

Բազմաթիւ փորձեր եւ ջանքեր ի գործ դրուեցան, թէ «Յառաջդիմասէր» միութեան եւ թէ թաղականութեան կողմէ, գաղութիս բոլոր երիտասարդութիւնը ամփոփելու իրենց շուրջ։

Քանի մը պղտոր երիտասարդներ, սակայն, միշտ նախընտրեցին սրճարանի թղթասեղանի շուրջ լծուիլ խլրդային աշխատանքի։

Վերջերս այլեւս իրենց դիմակը պատռեցին, նոր խաղ մը փորձելով։

Ծպտուած Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի (Հօկ) անուան տակ, անոնք կեղծ թռուցիկներ ցրուեցին գաղութին, գլխագիր «Թէյասեղանի» մը շուրջ համախմբուելու։

Հաւաքոյթին նախընթաց իրիկունն ալ պաշտօնական նամակ մը կը գրեն թաղականութեան, միշտ թէյասեղանի մը շուրջ խորհրդակցութեան հաւաքուելու երեւոյթով։

Եթէ խնայել չուզէի Յառաջի սիւնակներուն նախ՝ արտատպելու էի այդ նամակը եւ յետոյ նկարագրէի իրենց ելոյթը, բաղդատութիւնը պիտի ըլլար կատարեալ բարեկենդան։

Հաւաքոյթը յայտարարած էին ժամը 2.30ին եւ սկսան 4ին, իզուր սպասելով գալիք... բազմութեան։ Եւ ընդարձակ սրահը զոր վարձած էին Հայաստանի Օգնութեան դրամները վատնելով (քանի որ «Յառաջդիմասէր» միութեան սրահը կարելի էր ձրի ճարել) կը փայլէր թափուր աթոռներով։ Մարսէյլէն, Կարտանէն, Մելօէն ի զուր հաւաքած էին Հօկի անդամներ որոնք ընդամէնը իրենց ընտանիքներով եւ ծծկեր մանուկներով եղած էին... 30 հոգի միայն։

Զարժեր անդրադառնալ իրենց «գեղարուեստական ճոխ բաժինին» մասին որ ճաշակի խնդիր է։

Անմիջապէս յետոյ, ամերիկեան աճուրդ մը որ կը տեւէ մէկ ժամ եւ որ կը կազմէր «միս բանին» այդ հաւաքոյթին։

Իրենց անճարակ խաղերուն տեղեակ բանուոր մը, դառնութեամբ կը գանգատէր թէ, ներկայ Հօկճիներու առատ մասնակցութիւնը այդ աճուրդին, աչկապուկ էր միամիտ բանուորներ որսալու, եւ յետոյ Հայաստանի համար հաւաքուած դրամը բաժնելու դարձեալ իրենք իրենց մէջ։

Եւ ակամայ կը տարուինք դառն խորհրդածութիւններու, թէ Հայաստան «իմ հայրենիք ճղակոտոր» այս որքա՞ն մնացիր «թշուառ անտէր», քու պաշտպանութիւնդ յանձնելով այսքան անճարակ ձեռքերու։ Հայաստանի Օգնութեան կեդր. կոմիտէն, որուն մէջ կը յուսանք թէ խոհուն անձեր չեն պակսիր, պէտք չէ մոռնայ բացարձակ ճշմարտութիւն մը, թէ ոչ մէկ փրօփականտ աւելի պերճախօս է քան գործն ինքն իսկ։

Մասնաճիւղերու կազմութիւնը վստահելով անճարակ անձերու, կատարեալ չփոթութիւն մը կը տարածեն այդ մարմնի շուրջ, որովհետեւ պղտոր եւ խարդախ միջոցներով նուիրական գործի ձեռնարկելը, բարոյապէս անպատուել է նպատակն իսկ եւ խափանել անոր յաջողութիւնը։

Թղթակից

ԽՄԲ.— ՏԵՂԻ ԱՆՁԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ, ՍՏԻՊՈՒԱԾ ԵՆՔ ՅԵՏԱՁԳԵԼ ՇԱՐՔ ՄԸ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՂՈՒՆՔ ՈՐ ԿՈՐՍՈՒԻ՞Ն

Քալիֆորնիոյ Մշակը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, արտատպելէ յետոյ Պրնեէն – Ժընեւի հայկական հաստատութեան — Հայաստան — տագնապի մասին հրատարակուած նամակը (14 ապրիլ).

— «Պրնէնի հայ դպրոցը բոլորովին տարբեր է միսիոնարական կրթական հաստատութիւններէն եւ կամ մինչեւ այսօր մեզի ծանօթ օտար դպրոցներէն։ Հայասէր օտարներու աջակցութեամբ, եւ Հայոց մեծ բարեկամ հիմնադիր – տնօրէն Քրաֆթ Պօնարի ղեկավարութեամբ, տարիներէ ի վեր իր գոյութիւնը շարունակող Պրնէնի հայ դպրոցը իսկապէս հարազատօրէն հայկական է, հոն հայ որբերը, հայ դաստուներու առաջնորդութեամբ եւ հայ ոսկեղէն տառերով կը սորվին ցեղին հարազատ պատմութիւնն ու լեզուն։

Պէտք չենք տեսներ զգայուն սիրտերը վիրաւորել եկած կոչին վրայ ո եւ է բան աւելցնելով։ Իր ինքնատիպութեան մէջ ան արդէն բաւական յուզիչ է ամէն անոնց համար որոնք հայ որբը եւ ծնողազուրկ հայ նոր սերունդը կը նկատեն մեծ եղեռնի ընթացքին թուրք վայրագութեան զոհ գացող մեր հոգեհատորներուն նուիրական մէկ աւանդը։

Ճակատագրական դառնութիւն մը պիտի ըլլար երեւակայել որ մեծ ըսպանդէն հրաշքով վերապրող, Հայու անունով եւ հայկական դաստիարակութեամբ մեծցող որբերը ստիպուած ցրուէին երթալ խառնուելու համար օտարի անյագ ձուլարանին մէջ։ Մենք այնպէս կը հաւատանք թէ ժամանակակից սերունդը այնքան գիտակցութիւն ունի եւ դեռ իր երակներուն մէջ կը կրէ հայրենաբաղձ եւ հայրենասէր Հայու այնքան մը արիւն, որ պիտի կրնայ նոյնիսկ նիւթական այս նեղ օրերուն իր պատառ մը հացէն եւ իր արդար վաստակէն իր եղբայրական բաժինը հանել, անոնց որոնք յոյսի եւ հաւատքի կայծը իրենց աչքերուն կը նային մեր եղբայրական անմիջական օժանդակութեանը։

Ինչ որ մինչեւ հիմա Զուիցերիոյ մեր հայրենասէր բարեկամները ըրած են, պարզապէս վեր է ամէն գնահատումէ եւ մեզի կը մնայ երախտապարտ ըլլալ անփոխարինելի այդ օգնութեան համար։ Բայց պարագան տարբեր է այժմ։ Կարելի է ըսել օրհասական։ Նիւթական անմիջական օժանդակութիւնը եթէ չփութացուի, մէկ օրէն միւսը հակառակ ամէն բարի կամեցողութեան պիտի ստիպուին փակել դպրոցին դռները եւ թողուլ որ որբերը իրենց ճակատագրին անձնատուր՝ ցրուին հոս ու հոն։

Այս տխուր երեւոյթը ազգային տեսակէտով դպրոցի մը կամ որբանոցի մը փակումէն շատ աւելի ծանրակշիռ է, որովհետեւ հայ գաղթաշխարհի բազմութիւններէն հեռու, Եւրոպայի սրտին մէջ առանձնացած այդ հայորդաքը կրնան մեզի համար ամէնէն թանկագին ծառայութիւնը մատուցանել ազգային շատ մը տեսակէտներով։ Այդ ուժերը պէտք է որ հոն պահուին եւ շարունակեն իրենց խորհրդաւոր գոյութիւնը։ Պէտք է անոնք անխիղճ եւ խոստմնադրուժ Եւրոպայի աչքին առջեւ մնան, յիշեցնելու շարունակ իրենց անքաւելի մեղքերը եւ դաւաճանումը հայ արդար դատին։

Ժամանակն է որ ամբողջ Հայրենակցական Միութիւնները, Կարմիր Խաչերը, եկեղեցիները եւ ազգային ամէն տեսակի կազմակերպութիւնները միացած ջանքերով միահամուռ ճիգ մը ընեն փրկելու այդ պատկառելի հաստատութիւնը եւ բարձր բռնելու Հայու արժանապատուութիւնն ու անունը»։

100,000 ՖՐ. ՇԱՀ
ԵՒ... ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ

Ոստիկանութիւնը Տրանսի մէջ ձերբակալեց ձեռնարկու մը, Մորիս Իմպէրը։ Այս մարդը 10—12 բանուոր եւ երկու տուն ունենալով հանդերձ, յաջողած էր արձանագրուիլ գործազրկութեան տոմարին մէջ եւ օրական 24 ֆրանք կը ստանար կանոնաւորապէս։ Մինչդեռ, իր գործէն 100,000 ֆրանք շահ ունեցած է 18 ամսուան մէջ...

Իմպէր հարցաքննուելով խոստովանեցաւ իր մեղքը։ Բանտարկուեցան նաեւ իր երկու բանուորները, որոնք նոյնպէս գործազրկութեան նպաստ կը ստանային խարդախութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՊԱՀԱԿԸ

Այծե՞ր, Թռչուննե՞ր են եղել այդ գիւղացիները. ի՞նչպէս են բարձրացել այդ անմատչելի ծերպերը։ Տղաներէն ո՞չ համարձակուեց թէկուզ ամենափոքրիկ խոռոչը բարձրանալ, այնպէս սոսկալի էր տակի անդունդը։ Վանահօր մօտ ճաշով եւ գինիով հիւրասիրուելէն եւ մի քիչ հանգստանալէն յետոյ, նրանք գիւղացի առաջնորդների հետ միասին գնացին Հաղբատ։ Հաղբատի վանքը աւելի փոքր քան Սանահինի վանքը, բայց աւելի հրաշակերտ, քան առաջինը։

Գուրգէնը խորին յարգանք զգաց հանդէպ իր նախահայրերին, որ յղացել ու կերտել էին այդ սքանչելիքները։

Սակայն անցեալի փառքին, անցեալի նրբաճաշակութեան չէր համապատասխանում ներկայ հայ գիւղը։ Գետնափոր խրճիթներ, միացող թոնիրներ, սեւ օճառքներ, ու նախնական պարզութիւն, աղքատութիւն։ Հայ գիւղացին տրեխով, կոշտ չուլէ չուխայով, մոթալ փափախով. հայ գեղջկուհին ոտաբոբիկ, դունչը լաչակով ծածկուած, դեռ անխօս, անգրագէտ ու աղքատ։ Հիասթափութեան ցաւը նորէն ներս սողաց Գուրգէնի սիրտը։

Գիշերը նրանք անցկացրին բացօթեայ. քնեցին ուղղակի անտառում։

Երկար ժամանակ Գուրգէնը չկարողացաւ քնել։ Թաւշապատ խոտերի վրայ մէջքին պառկած՝ նա նայում էր երկինք։ Ծառերն այնքան խիտ էին, որ երկնքի մի խոշոր կտոր անկարելի էր տեսնել։ Ծառերի խիտ սաղարթների արանքէն երբեմն երեւում էր կիսալուսինը, երբեմն աստղեր էին պսպղում, այնքան պարզ, այնքան ցուրտ։ Մի թեթեւ հով կար, որ շարժելով տերեւները՝ անտառը լցնում էր մի անուշ շրշյունով, ու վարը, ձորում շարաճճի Դեբէդի խշշոցը անուշ։

Օդն այնպէս թեթեւ էր, այնպէս զով. կուրծքն այնպէս հեշտութեամբ էր բարձրանում, իջնում, մարմինն այնպիսի մի երանութիւն, այնպիսի մի հեշտանք էր զգում, կարծես ինքը չէր ամբողջ օրը սար ու ձոր քալողը։

Լաւ էր, շա՜տ լաւ։

Բայց երբ նա մտաբերում էր կայարանում խռնուած գաղթականներին, երբ յիշում էր հայ գիւղը աղքատ, անձեւ, աղտոտ՝ նրա սիրտը ճնշւում էր, եւ նա աւելի յամառօրէն հայեացքը սեւեռում էր երկինքին, ականջը դարձնում ջրի ձայնին, որ փարատէ տխուր մտածումները եւ կարողանայ սքանչանալ Հայաստան երկրով։

Ա՜խ, եթէ այս ձորերում, լեռնալանջերում, անտառներում լինէին բարեկարգ գիւղերն Ամերիկայի, հարուստ, նուրբ։ Գուրգէնն յիշեց իրենց տունը, ծնողներին, քրոջը, եղբօրը, կարգ, կանոն, մաքրութիւն, կեանքի համար բոլոր յարմարութիւններով։ Նա քնեց իրենց տան յուշերով, հարազատների կարօտով։

Ո՞վ զարթնեցրեց նրան, թռչուննե՞րը, ծառերի ծա՞ղը, թէ արեւը որ արդէն ոսկեզօծել էր անտառի վրանը, Գուրգէնը չգիտէր, երբ աչքերը բացեց՝ ուրախ էր նրա հոգին, սիրտը լցուն ապրելու տենչով, մարմինը առոյգ ու թեթե՜ւ, թեթե՜ւ, որպէս չէր եղած երբեք։

Ընկերներն էլ ելած էին, բոլորն էլ կայտառ, ուրախ, թարմ։

Լուացուեցին վտակի ջրով, սրբուեցին թաւիշ խոտերով, օծուեցին կաթնաթոյր ցօղով ու նախաճաշեցին այնպիսի ախորժակով, որպիսին երբեք չէին զգացած։

Երգը չրթունքներին իջան կայարան։ Գնացք կար պատրաստ մեկնելու։

Հնմաշ ապրանքատար վակոններ էին, որոնք հարուստ էին սակայն երեք գիրերով՝ Հ. Հ. Ե. (Հայաստանի հանրապետութեան երկաթուղի)։ Ողորմելի էին վակոնները, վիրաւորական նոյն իսկ, որ մարդիկ անասունների, ապրանքների պէս այդ վակոնները պիտի լցուէին։ Բայց Գուրգէնը զարմանքով տեսաւ, թէ ինչպէս Ռուսաստանէն վերադարձող գաղթականներ, ծերեր, պառաւներ խանդաղատանքով, սրբազան երկիւղածութեամբ ձեռները քսում էին այդ երեք տառերին եւ մատները տանում դէպ ի չրթունքները, այնպէս ինչպէս շիուած լինէին սրբութիւններէն է՛ն մեծ սրբութեանը։

Վակոններն արդէն լցուն էին տառապած, հիւծած գաղթականներով, որոնց վրայ կար սակայն յաղթանշական մի բան. աչքերը, հրով, հաւատքով, կամքով լցուն աչքերը։ Այդ աչքերը երջանկութիւն էին արտայայտում. այո՛, երջանիկ էին նրանք որ դառնում էին տուն, թէկուզ աւերուած, թէկուզ գետնափոր, անզարդ, անպաճոյճ, բայց տուն, հարազատ տուն։

Գուրգէնենց խումբը տեղաւորուեց մի ապրանքատար վակոնում։ Նրանք աշխատեցին տեղ գրաւել դռների մօտ, որ դիտեն ճանապարհը։

Ու յանկարծ, երբ շարժուեց գնացքը, մեկնող ու դեռ կայարանում մնացող մարդկանց կուրծքերէն դուրս թռաւ մի զօրաւոր կանչ.

— Կեցցէ՛ ազատ Հայաստան...

— Կեցցէ՛ Հայ կառավարութիւնը։

— Կեցցէ՛ Հայաստանի երկաթուղին...

— «Մեր Հայրենիք ազատ անկախ»...

— Ուռա՜... Ուռա՜...

— Երանի ձեզ, որ ժամ առաջ տուն պիտի հասնէք, տո՛ւն, տո՛ւն...

— Երթաք բարո՛վ, բարի՛ տարէք, բարի՛... բարի՛...

Ծիծաղ, երգ, դալուկ չրթունքների վրայ։

— Գնում ենք, կը շինենք, կը շինենք...

Ու աշխարհը Հայոց, Լոռին։

Ի՜նչ սքանչելի ժայռեր, ի՜նչ վիթխարի ծառեր, անտառ, անտա՜ռ, ի՜նչ պէսպիսութիւն. մերթ սաղարթախիտ, մերթ փշատերեւ, լորենի, հացենի, կաղնի, չինար, նոճի, սօսի, ուռենի... Զուլալ վտակներ, գահավէժ ջրվէժներ. ու Դեբէդը քեզ հետ, մերթ հանդարտ, մերթ խենդ, մերթ չարաճճի մի մանուկ, որ կատակում է, թռչում ջրընդմէջ ժայռերի վրայ, փրփրում քարերի շուրջը. ի՜նչ սքանչելի տեսարաններ...

Գուրգէնը հիացած է, ուզում է, որ վերջ չունենայ այդ ճանապարհը, ուզում է վար ցատկել վակոնէն, քալել ոտով, տեսնել ամէն մի անկիւնը, շօշափել ամէն մի թուփը, համբուրել ամէն մի ծաղիկը։ Ի՜նչ լաւ է, ի՜նչ լաւ։

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Սալցպուրկի շրջանէն հասած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Չղադրգիու վիճակ մը ունին նացիները (հիթլէրական) եւ սպառնալից խօսքեր կը լսուին անոնց պետերուն բերնով։ Աւստրիական կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, ի նախատեսութիւն որ եւ է անակնկալի։ Հրամանագիր մը այս շաբթուան համար կ'արգիլէ համազգեստ հագնիլ, բացառութիւն համարելով միայն օժանդակ ոստիկանները։ Անհաստատողները ոչ միայն տուգանքի պիտի դատապարտուին, այլ եւ կրնան բանտարկուիլ։ Միեւնոյն ատեն, բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալուած են։

Պավարիոյ կառավարութիւնը եւ նացիներու պետը կը հերքեն իրենց վերագրուած մտադրութիւնները։

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ

Պ. Սիթրօէն մերժած ըլլալով ընդունիլ արձակուած բանուորները, առջի օր դէպքեր ծագեցան Սէնթ — Ուէնի գործարաններուն մէջ։ Արձակուած բանուորները որոշեցին դիմել աշխատանքի նախարարութեան բողոքելով թէ — 1) Բազմաթիւ թաղապետութիւններ կը մերժեն գործազրկութեան տոմարին մէջ արձանագրել զիրենք. — 2) Սիթրօէն կը մերժէ աշխատանքի վկայականներ տալ, վերստին արձանագրուելու համար գործազրկութեան տոմարին մէջ։ Նախարարը բացակայ ըլլալով, բողոքող բանուորներուն պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ իր փոխանորդին կողմէ։ Գործադուլի կոմիտէն որոշեց պատի ազդերով հասարակութեան ծանօթացնել կատարուած անարդարութիւնները։

Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի յիշատակին

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներն ու համակիրները վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, **Société Savantes**ի D սրահին մէջ։
Կը խօսին ընկերներ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Վ. ՐԱՑԵԱՆ՝ Հայր Աբրահամի մասին, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ եւ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Օհան Կարոյի։

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովները

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանի մէջ։

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱԻՏՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը. վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ։

ԼԱՄԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓՈՆԹԷԻ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին։

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Միասին բերել անդամատետրերը։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Պօմօն) Ջաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն «Դուրեան» գրադարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԻԷՆԻ Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին Բ.րդ ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Hotel de la Paixի սրահին մէջ։
Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Վարչութեան անդամները։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, րիւ տը Րիվօլի, «Քաֆէ Սամարիթէն»ի ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Պիտի կարդացուի Կեդր. Վարչութեան կողմէ ղրկուած շրջաբերականը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կը հրաւիրէ վարժարանին բարեկամներն ու համակիրները ներկայ ըլլալ Ս. Պատարագի արարողութեան, որ պիտի մատուցուի իր 54րդ տարեդարձին առթիւ, Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ, վաղը կիրակի առաւօտ, ի յիշատակ իր հանգուցեալ անդամուհիներուն։
Պիտի երգէ վարժարանին երգչախումբը առաջնորդութեամբ երաժշտապետ՝ Ն. Սերգոյեանի։

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ շրջանին Մանկապարտէզի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն Նոր Վարչութեան։ Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին բոլոր թաղեցիները եւ անդամները

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Անկէնի Օժանդակ Օրիորդներու Միութեան կողմէ
Բարձր հովանաւորութեամբ՝ Զօրավար ՊՐԷՄՈՆԻ
(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԿԻԼԻԿԻՈՅ)
14 Մայիս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն 22
MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ
29, Avenue Mac-Mahon (Etoile)
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի Vedette Mlle MARGUI. եւ վեց տաղանդաւոր փոքր արուեստագէտներ (Théatre du Bon Petit Diableէն), առաջնորդութեամբ Mr. JOE BRIDJEի։
Արժանթինեան Օրքէստր ներկայութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մաէսթրօ՝ PIZZRROի
ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։ ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

Ջնարք գիշեր մը Մարսէյլի մէջ

Մայիս 20 Շաբաթ գիշեր
Բնական տարազով (ՆԱՐԷՍՏԻՆ ՀՕՃԱՆ) բնական լեզուով
Ղեկավարութեամբ Ամերիկայէն հասած յայտնի կատակերգակ՝
Հ. ՋՈՒՀԱՃԵԱՆԻ
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԵՐԵՔ ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԾԻԾԱՂ

Փարիզի Գրական Ակումբ

այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ հերթական գրական երեկոն՝ նուիրուած Գրական Ակումբի հիմնադիր եւ անդամ ողբացեալ Օհան կարոյի յիշատակին։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալի յարգողները եւ հայ գրագէտները։ Մուտքը ազատ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

13 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին
Salle du Conservatoire
2, Rue Conservatoire
(Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet, Poissonnière)
ՄՆԱԿԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ
ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ
կը ներկայացնէ Թրքահայ մօտաւոր անցեալ կեանքէն քաղուած
ԿՆՃՌՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ
Թատերգութիւն 4 արար 1 պատկեր։ Հեղինակ՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ
Մուտք՝ 5, 10, 15, 20, 25 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայ Թերթերու խմբագրատուններ։ Հրանտ-Սամուէլ գրատունը, Ֆլօրիա եւ Լիլա ճաշարանները եւ Յ. Արթինեանի մօտ 26, rue Lepie։ իսկ ներկայացման օրը Թատրոնի կիշէն։

Դպրոցական հանդէս Շավիլի մէջ

կազմակերպուած՝ ՇԱՎԻԼԻ ԱԶԳ. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
»Salle de Pautinp»ի մէջ, 114, Grand' rue, Chaville.
Արտասանութիւններ, թատերական ներկայացում, երգ, պար, մեներգ եւ զաւեշտ։ Հայկական պար հայկ. տարազով, երկսեռ աշակերտութեան կողմէ։ Կը մեներգէ Օր. ՏԱՑԵԱՆ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԱՅՐ. ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՍԱԼՈՆ ՇԱԲԻ ՄԷՋ
ղեկավարութեամբ դերասան ԼԵՒՈՆ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ
կը ներկայացուի՝ «ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ» (Վարդան Տիրատի)
Նկատի ունենալ այդ Թուականը։

Երեկոյթ - պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Մարսէյլի Հայ Արիներու բարեկամներու կողմէ
ի նպաստ Հայ Սկաուտներու Միջազգային բանակումին (ճէմպօրի)
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
33, Պուլըվառ Լօնշան, Սալօն Լօնշանի մէջ
Հաճելի երեկոյ, գեղարուեստական մթնոլորտ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ ԷՍԿԻՇԷՀԻՐՑԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ կողմէ
ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ **I. J.** ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
24 RUE ST. VICTOR, մէթրօ **MAUBERT MUTUALITÉ**
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ
Գեղարուեստական բաժին, եւրոպական պարեր, ճաշ պանտ եւն.
ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Վերջին ազդարարութիւնը համառօտ էր եւ կտրուկ։

— «Ձեզի ժամանակ կուտանք մինչեւ վաղը իրիկուն, որպէս զի անդրադառնաք Օտարականներու Արտաքսման օրինագծին մէջ ձեր որդեգրած ուղղութեան։ Եթէ մինչեւ ժամը վեց յայտարարութիւն մը չտեսնենք իրիկուան թերթերուն մէջ՝ օրինագծին ետ քաշուած ըլլալուն մասին, ուրիշ բան չի մնար ընել մեզ եթէ ոչ գործադրել մեր խոստումը։ Դուք պիտի մեռնիք գիշերուան ժամը ութին։ Կը ներփակենք, առ ի գիտութիւն, ոստիկանութեան կողմէ ձեր պաշտպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցներուն մանրամասնութիւնները»։

Ստոր. ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Սըր Ֆիլիփ քանի մը անգամ կարդաց այս ազդարարութիւնը։ Կարդաց նոյնպէս փոքր թուղթի կտոր մը վըրայ նշանակուած մանրամասնութիւնները զորս ոստիկանութիւնը չպիտի համարձակէր գրի առնել։

— Մէկը կայ որ այս տեղեկութիւնները կը հրապարակէ, ըսաւ նախարարը խոժոռ արտայայտութիւնով մը. քարտուղարն ու ոստիկանը նայեցան անոր։

— Այդ մանրամասնութիւններուն ծանօթ են միայն չորս հոգի, ըսաւ ոստիկանը հանդարտօրէն. կ'երդնում որ հրապարակողը ոչ ես եմ, ոչ ալ ոստիկանապետը։

— Ոչ ալ ես, աւելցուց քարտուղարը։

Սըր Ֆիլիփ ուսերը թօթուեց։

— Ի՛նչ փոյթ այլ եւս, անոնք գիտեն ամէն բան. ինծի համար կարեւոր չէ թէ ի՛նչպէս կամ ի՛նչ ձեւով տեղեկացեր են մանրամասնութիւններուն. խնդիրը այն է թէ պիտի կրնա՞մ պէտք եղած պաշտպանութիւնը վայելել վաղը իրիկուն ժամը ութին։

— Կամ ողջ — առողջ դուրս պիտի ելլէք այս գործին մէջէն եւ կամ պիտի սպաննուիք, ըսաւ ոստիկանը վճռական շեշտով մը։

×

Նախարարին վերջին ազդարարութիւն մըն ալ ղրկուած ըլլալու լուրը տարածուած էր արդէն գիշերուան ժամը տասնին։ Զրոյցը շրջան ըրաւ ակումբներէն ու թատրոններէն ներս։ Մարդիկ սկսան դարձեալ խօսիլ Սըր Ֆիլիփին սպառնացող վտանգին մասին։ Մեծ յուզում կը տիրէր խորհրդարանին մէջ ուր մեծ թիւով երեսփոխաններ ներկայ էին այդ օրը։ Բայց յուսախաբ եղան բոլորն ալ երբ, ընթրիքէն յետոյ, իմացան թէ նախարարը խորհրդարան չպիտի գար։

— Կրնա՞մ հարցնել յարգելի վարչապետին թէ Նորին Վեհափառութեան կառավարութիւնը ի՞նչ կը խորհի այս հարցին մասին, հարցուց Լոնտոնի ազատական երեսփոխաններէն մէկը. կառավարութիւնը պիտի պնդէ՞ օրինագծին քուէարկութեան մասին, թէ ընդհակառակն, նկատի ունենալով ստեղծուած արտասովոր կացութիւնը, պիտի թելադրէ անոր յետաձգումը։

Այս հարցումը մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերաւ ժողովին մէջ։ Վարչապետը հանդարտութեամբ բարձրացաւ իր աթոռէն եւ զուարթ արտայայտութեամբ դառնալով հարցապնդումը ընող երեսփոխանին, պատասխանեց.

— Ո՛չ մէկ պատճառ չկայ որ իմ յարգելի պաշտօնակիցս որ դժբախտաբար բացակայ է այս գիշեր, հրաժարի օրինագծին երկրորդ ընթերցումին առաջարկէն։

— Ինչո՞ւ այդպէս չուարած ու անհանգիստ երեւոյթ մը ունի, հարցուց ազատական երեսփոխանը իր դրացիին։

— Շա՛տ վրդովուած է, չա՛տ, պատասխանեց այս վերջինը. դահլիճին մէկ անկիւնը չեշտեց այդ պարագան այսօր. «լա՛ւ իմացիր, Չորս Արդարներու խնդիրը չփոթութեան մատնած է մեր վարչապետը», ըսաւ նախարարը ինծի։

— Իմ կարեկից ըլլի տարհամոզելու համար Սըր Րէյմընը, ըսաւ վարչապետը, բայց ընդդիմացաւ. եւ ամէնէն ցաւալի պարագան այն է որ Սըր Ֆիլիփ վերջնապէս համոզուած է թէ Չորսերը պիտի պահեն իրենց խոստումը։

— Այս ի՛նչ հրէշային բան է, մէջ ինկաւ երեսփոխան մը. իրերու այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ. հարուած մըն է քաղաքակրթութեան օրէնքներուն դէմ։

— Բանաստեղծութիւն մի՛ ընէք, պատասխանեց վարչապետը. Չորսերուն նպատակը շատ տրամաբանական է։ Խորհեցէք անգամ մը այն հսկայական իշխանութեան մասին զոր մարդիկ կուտան այս կամ այն անհատին. օրինակ դրամատէրը որ կը վարէ աշխարհի բոլոր շուկաները, չահագէտը որ բամպակի եւ ցորենի վրայ կը խաղայ, երբ անդին գործարանները պարապ են ու բազմութիւնները՝ անօթի. խորհեցէք այն բռնակալներուն մասին որոնք իրենց մատերուն մէջ առած են ազգերու ճակատագիրը. եւ խորհեցէք նոյնպէս այս Քառեակին մասին որ անծանօթ է մեզի. տարտամ, անորոշ մարդիկ որոնք կը պտտին աշխարհի չորս կողմը, կը դատապարտեն ու կը պատժեն դրամատէրը, չահագէտն ու բռնակալը որոնց դէմ անզօր է մարդոց օրէնքը։ Մեզի պէս մտածողներ կը հաւատան թէ չարագործը կը պատժուի Աստուծոյ կողմէ։ Բայց ահաւասիկ Չորս հոգի որոնք արդարութիւն գործադրելու համար նախախնամական գերակշռութիւն մը կը վերագրեն իրենց։ Եթէ զանոնք ձերբակալենք անձնապաստ պիտի ըլլան բանտին մէջ ու աշխարհ չպիտի իմանայ անոնց ծուլթեան մասին։

— Իսկ Րէյմընին վիճա՞կը ...

Վարչապետը ժպտեցաւ։

— Այդտեղ է ահաւասիկ որ մարդիկը կը չափազանցեն իրենց կարողութիւնները։ Եթէ նախ սպաննէին ու յետոյ յայտնէին զաղանիքը իրենց առաքելութեան, տարակոյս չկայ որ Րէյմընը մեռած պիտի ըլլար մինչեւ հիմա։ Սակայն այդպէս չըրին, ազդարարեցին նախապէս եւ վտանգեցին իրենց անձը։ Չեմ գիտեր թէ ոստիկանութիւնը ինչ կարգադրութիւններ ըրած է, բայց կրնամ ըսել որ վաղը գիշեր անկարելի պիտի ըլլայ Սըր Ֆիլիփին մօտենալ, անկարելի ինչպէս Սիպերիա աքսորուած բանտարկեալին տեսակցութիւնը գարնան հետ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՄԱՅԻՍ 1933

7 Mai 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2182

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

PRO PATRIA

Երկու սուգ՝ իրարմէ մէկ շաբաթ հեռաւորութեամբ,— Հայր Աբրահամ՝ Պէյրութ եւ Օհան Կարօ՝ Փարիզ:

Ալեհեր վաստակաւոր մը եւ միջին տարիքը նոր թեւակոխած երիտասարդ մը:

Երկուքն ալ՝ չարաչար տքնած ու մաշած՝ ազատութեան ճամբուն վրայ: Երկուքն ալ դրօշակիրներ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: «Վասն Հայրենեաց»:

Առիթ ունեցանք խօսելու Օհան Կարոյի թարմ հողակոյտին առջեւ: Եւ, դեռ նոր հրատարակեցինք փառաւոր յուղարկաւորութիւնը Հայր Աբրահամին, որ հողին յանձնուեցաւ Պէյրութի մէջ, ապրիլ 23ին:

Երիտասարդը լրացուցիչն էր ալեւորին, նոյն ճամբուն վրայ: Սերտօրէն կապուած՝ գաղափարի կապով մը որ անաղարտ մնաց, հակառակ սերունդի տարբերութեան: Բնականոն պայմաններու մէջ կատարուած էր փոխանցման հոլովոյթը երկուքին միջեւ, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ մըն է այսօր:

Գլխաւոր պատճառը այն է, անշուշտ, որ երկուքն ալ իրենց առջին սնացան Հայրենիքի օդէն ու ջուրէն, եւ ուռճացան անոր հարազատ հողին վրայ, ուռիներու եւ բարտիներու շուքին տակ:

Արդարեւ, եթէ Օհան Կարօն կու գար Ռշտունեաց աշխարհէն (Վասպուրական), Հայր Աբրահամը բարեւ կու տար պատմական Լոռիէն (Կովկաս):

Եւ երկուքն ալ, իրենց երակները քամեցին Հայրենիքին մէջ, բաժնելով հալածական ժողովուրդի ուրախութիւններն ու դառնութիւնները, իրենց քրտինքը խառնելով անոնց իղձերուն եւ ճիգերուն:

Հայր Աբրահամը աչքերը փակեց ե՛ւ տարիքի ե՛ւ վաստակի բեռով մը: Օհան Կարօն կը ձգտէր նոր ճիգերով բեռնաւորել իր երիտասարդ այլ խարխուլ մարմինը:

Եւ երկուքն ալ ինկան չնչասպառ, «օր ու արեւ չտեսած»:

X

Ի՛նչ սրտառուչ եւ պատկառելի ցուցակ ծառայութեանց՝ անընդհատ ճիգն ու նուիրումը՝ Հայր Աբրահամի: Պատանութենէն մինչեւ «մերձ ի մահ»: Եօթանասուն տարեկան հասակին մէջ:

Ծնած՝ 1865ին, նախնական եւ բարձրագոյն կրթութիւնն աւարտելէ անմիջապէս յետոյ, կը նետուի յեղափոխական յորձանքին մէջ, արժանանալով ... աքսորի (1890): Կը մասնակցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան (1892), եւ յետոյ, իբրեւ մասնագէտ գիւղատնտես վկայուելով Մոսկուայի համալսարանէն, ամբողջովին կը նուիրուի հանրային գործունէութեան:

Այնուհետեւ, իր երիտասարդութիւնը կը թաւալի փոթորկալի ելեւէջներով, քաղաքական – ազգային բեմի վրայ, մամուլին մէջ, բանտէ բանտ (Դաշնակցութեան Դատ, 1909), Վասպուրականի մէջ (1917), իբրեւ անդամ Ազգ. Խորհուրդի (1918), իբրեւ նախագահ Հ. Հ. անդրանիկ խորհրդարանի (1919), իբրեւ նախարար խնամատարութեան, իբրեւ կալանաւոր կարմիր բռնակալութեան (1920 – 21), եւ վերջապէս իբրեւ տարագիր՝ նախ Պարսկաստան, յետոյ Սուրիա:

Իր տարիքին մէջ, շատերն հանգստեան կոչած են իրենք զիրենք:

Հայր Աբրահամը չունեցաւ հանգիստ, երբ այլ եւս բեռ մըն էր աշխատանքը: Նոյն իսկ երբ կը կորսնցնէր իր տաղանդաւոր զաւակը, Արմիկը, անցեալ տարի:

Ալեւոր ծերունի մըն էր արդէն, 1919ին, երբ, մտերմական խօսակցութեանց պահուն, այնքան խանդավառութեամբ կը խօսէր նորածին հանրապետութեան մասին, սրտաբաց պարզելով իր տեսակէտները.

— Երկիրը չզոհենք զանազան տեսութեանց եւ վարդապետութեանց: Նախ պէտք կանգնենք, զօրացնենք տնտեսութիւնը, խրախուսենք ճարտարարուեստը, երկիր քաշենք մեր ցաք ու ցրիւ երիտասարդութիւնը եւ պիտանի ուժերը ...

Շատ խոր էր իր հաւատքը՝ հայրենիքի ազատութեան եւ երիտասարդութեան ապագայի մասին:

Տակաւին երկու ամիս առաջ, անցեալ մարտին, Հ. Յ. Դ. Պէյրութի Պատանեկան Միութեան տասնամեակի առթիւ, կը խօսէր իր կրակոտ այլ հասուն ճառերէն մէկը.

— «Սիրելի պատանիներ, դուք դաշնակցական ապագայ սերունդն էք. կուսակցութիւնը ձեզմէ շատ բան կը սպասէ, մանաւանդ — տալ եւ հնազանդիլ: Հ. Յ. Դաշնակցութենէն ներս անհատական հաշիւները, եսերը տեղ չեն կրնար ունենալ: Դաշնակցութեան մէջ փառք չկայ: Դաշնակցութիւնը շատ դաժան է եւ անողորմ՝ իր ընկերներուն հանդէպ»:

Առանց սեթեւեթի արտասանուած խօսքեր, որոնք պատգամի մը տպաւորութիւնը կ'ընեն այսօր, երբ այլ եւս յիշատակ մըն է Հայր Աբրահամը:

... Ի՛նչ դժնդակ արդարութեամբ կը նօսրանայ փաղանգը:

Տասնապատիկ աւելի դժնդակ անոր համար որ, հին ու նոր ստղեր, ծերն ու երիտասարդը, վաստակաւորն ու նորասեղծեալը կը մարին օտար երկնքի տակ, կտրուած հայրենի հողէն, ջուրէն եւ անոնց պարտադրած աշխատանքէն:

Եւ սակայն, պիտի տանինք այս անդոհանքը, երիտասարդ ընկերներ:

Պիտի տանինք, ու պիտի յարատեւենք նոյն ճամբուն վրայ, առանց ընկրկելու կամ հառաչանքներ արձակելու:

Ընդհակառակն, փաղանգին նօսրացումն իսկ ազդանշան մըն է ոչ միայն բազմապատկելու շարքերը, այլ եւ տասնապատկուելու մեր ճիգերուն մէջ:

Հայր Աբրահամներն ու Օհան Կարօները մէկ բան կը սպասեն մեզմէ,— Հաւատարմութիւն՝ ձեռքէ ձեռք, սերունդէ սերունդ անցած դրօշին, յանուն Հայրենիքի փրկութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ԶԻՆԱԿՑԻ՞Ն

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ գործավարներու Աթէնք այցելութեան առթիւ, որ տեղի տուաւ զինուորուքի եւ փոխադարձ համակրանքի ջերմ արտայայտութեանց, թրքական եւ յունական թերթերը կը խօսին նոր զինակցութեան մը մասին:

Պոլսոյ թերթերը այս առթիւ կը հրատարակեն հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ սկսած բանակցութիւնները, շատ աւելի լայն եւ կարեւոր հանգամանք մը ունին, եւ կը վերաբերին ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական նպատակներու: Կը չեշտուի թէ Թուրքեւհելլէն պայմանագրութիւնը կը վերաբերի երկու երկիրներու առեւտրական եւ ծովային յարաբերութեանց, եւ տեսակ մը նախաբանը պիտի ըլլայ ապագայ պալքանեան տնտեսական միութեան:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական բանակցութեանց, անոնց նպատակն է ներկայ բարեկամութեան եւ ոչ – յարձակումի ուխտը վերածել տեսակ մը պաշտպանողական ուխտի:

Ամէն պարագայի, կը թուի թէ արտաքին խորհրդական Նուման Րիֆաթ պէյի Աթէնք ժամանումէն յետոյ, Թուրքեւհելլէն յարաբերութիւնները մտած են բոլորովին նոր փուլի մը մէջ, որ պիտի ազդէ Մերձաւոր Արեւելքի եւ Պալքաններու խաղաղութեան գործին բարեչրջման վրայ:

Թուրքեւհելլէն համաձայնութիւնը եւ բարեկամութիւնը պիտի վերածուին Թուրքեւհելլէն խմբակցութեան մը, որուն նպատակն է պալքանեան պետութեանց միութիւնը:

Հելլէն արտաքին նախարարութենէն բխած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքեւհելլէն քաղաքական, տնտեսական, առեւտրական եւ ծովային համաձայնութեանց կնքումէն յետոյ, պալքանեան միւս պետութիւններն ալ պիտի հրաւիրուին յարելու անոնց: Այս ձեւով բոլորին ցոյց պիտի տրուի թէ եղածը առանձին եւ միակողմանի համաձայնութիւն մը չէ:

Այս մասին կարծիքներ փոխանակուած են Վենիզելոսի օրով, եւ անոնց հիման վրայ է որ տեղի կ'ունենան ներկայ բանակցութիւնները:

Առեւտրական բանակցութիւնները գործնապէս սկսած են: Լաւատեսութիւն կը տիրէ երկու կողմին մօտ ալ:

Միւս կողմէ, էնկիւրիի հետ դիւանագիտական բանակցութիւններ կը կատարուին, փոքր արհեստներու օրէնքը այնպէս մը փոխելու համար, որ գոնէ որոշ դասի հելլենահպատակներ կարենան իրենց արհեստը շարունակել Թուրքիոյ մէջ:

⁂ «Ազգամ» կը գրէ.— Քաղաքական բանակցութիւնները կը շարունակուին: Երկու կողմերն ալ ջերմօրէն կողմնակից են խաղաղութեան պահպանման: Ասոր համար ձեռք ձեռքի տուած պիտի աշխատին: Այս ձեւով, պարզապէս տեսակ մը զինակցութեան հիմերը կը նետուին:

⁂ Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ («Միլլիյէթ») խմբագրականով մը դիտել կու տայ թէ Յունաստանի հետ համաձայնութիւն մը «քաղաքական եւ տնտեսական» շահեր կ'ապահովէ:

«Ասիկա կը նպաստէ նաեւ արտասահմանի աչքին մեր դիրքը զօրացնելու: Ամէն մարդ կը հասկնայ թէ Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը միայն պղատոնական չէ, քաղաքական տեսական բարեկամութիւն մը չէ»:

Թուրքերէնը կը ջնջուի Պուլկարիոյ մէջ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.— Ասկէ 13 օր առաջ, Ռուսչուքի Թուրք վարժարանները այցելող քննիչները կ'երեւի թէ շատ տեսած են իբրեւ չնորհ թողուած օրական երկու ժամ Թուրքերէնի դասաւանդութիւնը, որ բոլորովին ջնջած են: Քննիչները յայտնած են թէ ասկէ վերջ Թուրքերէն չպիտի աւանդուի:

Ասոր վրայ բողոքող մեր Թուրք եղբայրները, զինուորական ուժով զաղտնի դուրս հանուած են իրենց տուներէն եւ վայրենի ձեւով մը ծեծուած են:

«Թուրքիա ոչ ոքէ կը վախնայ»

«Ազգամ»ի խմբագրապետ Նէճմէտտին Սատըգ պէյ, մէկը զինաթափութեան ժողովի թուրք պատուիրակներէն, այս վերնագրով կը գրէ ծրնեւէն.

— «Թան (27 ապրիլ) կը հրատարակէ Պոլսոյ իր թղթակցին մէկ նամակը, ուր կ'ըսուի թէ վերջերս մեծ ցրտութիւն կայ Թուրքեւիտալական յարաբերութեանց մէջ: Յետոյ Թուրքիոյ ծովեզերքը խրած իտալական նաւու մը մէջ գտնուած են եղեր թուղթեր, որոնք կը ցուցնեն թէ Իտալիա գէշ նպատակներ կը սնուցանէ Թուրքիոյ դէմ:

Միւս կողմէ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Միջերկրականի ճակատը շատ զօրաւոր է, իսկ այս ճակատը յաճախ կը քննուի եւ Կաղի փաշան ալ ասկէ առաջ Անթալիա ճամբորդեց:

«Թան»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան զօրացումը պատճառներէն մէկն է այս ցրտութեան:

Ֆրանսայի հետ մեր բարեկամութիւնը ինչո՞ւ պատճառ դառնայ ուրիշի մը հետ պաղելու: Ասիկա անտրամաբանութիւն չէ՞:

Գալով նաւի մը մէջ փաստաթուղթեր գտնուելու զրոյցին, Թուրքիոյ մէջ լուր չունին այս տեսակ բանէ մը: Իսկ Թուրք ճակատներուն հսկողութիւնը՝ որ եւ է երկրի դէմ ուղղուած չէ: Թուրքիա բարեկամ է իր բոլոր հարեւաններուն եւ կ'աշխատի կարելի եղածին չափ նպաստել խաղաղութեան գործին:

Եթէ Մուսթաֆա Քէմալի Թուրքիան, ինչպէս ամէն մարդի, զինուորական ուժին ալ կատարելագործման հոգ կը տանի, ասոր պատճառը այն է որ իրատես է եւ գիտէ թէ պատերազմի վտանգը դեռ չէ փարատած աշխարհէն: Թուրքիա որ եւ է երկիր նկատի չունի, որովհետեւ ոչ ոքէն կասկած ու վախ ունի: Իսկ մեր բարեկամներէն՝ ընա՛ւ... Թուրքիոյ պատրաստութիւնները ուղղուած են այն անծանօթ թշնամիին դէմ, որ պիտի փորձէ դրժել իր խօսքը: Եթէ, հակառակ մեր փափաքին, այս տեսակ բան մը տեղի ունենայ, ասիկա պիտի հաստատէ մեր կառավարութեան եւ մանաւանդ Կազի փաշային հեռատեսութիւնը»:

—o—o—

ԿԱՆՏԻ պիտի արձակուի բանտէն, երբ սկսի իր նոր ծոմապահութիւնը: Ինչպէս գրեցինք, որոշած էր երեք շաբաթ ծոմ պահել, «իր մարմինը մաքրելու համար»:

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ (ԱՒԵՏԻՔ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ Հ. Հ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ
(Ծնած 1865ին, մեռած՝ 1933 ապրիլ 18ին)

ԽՄԲ.— Վաստակաւոր ընկերոջ վերջին լուսանկարն է այս, ղրկուած Պէյրութի մեր թղթակցին կողմէ:

Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ շրջանի ընկերական ժողովը յարգանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպած է այսօր, Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի յիշատակին:

Գերմանիա անկէ մը կը մասնէ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի գերման պատուիրակները կը շարունակեն վճռական դիրք բռնել իւրաքանչիւր հարցի առթիւ:

Մայիս 5ին, գերմանական պատուիրակութիւնը նոր առաջարկներ ներկայացուց ծովային եւ օդային սպառազինութեանց մասին: Այս երկու հարցերուն մէջ ալ Գերմանիան կը պահանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն: Այսպէս, կ'ուզէ ինքն ալ ունենալ սուզանաւեր, եթէ անոնք ամբողջովին չպիտի ջնջուին: Յետոյ, կը պահանջէ մասնակցիլ 1935ի նաւային խորհրդաժողովին, որ վերջնական ձեւի պիտի վերածէ Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի համաձայնութիւնները: Այս առաջադրութեամբ, կ'ուզէ օգտուիլ փոխանցման շրջանի կարգադրութիւններէն:

Օդանաւային ուժերու հարցին մէջ, Գերմանիա կը պահանջէ ջնջել զինուորական օդանաւորդութիւնը, ինչպէս պարտադրուեցաւ Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագրով, բայց լռելեայն կ'ընդդիմանայ քաղաքային օդանաւորդութեան միջազգայնացման: Գերմանիա պարզապէս կ'ըսէ.— Կա՛մ դուք ալ ջնջեցէք պատերազմական օդանաւերը, եւ կամ մեզի ալ տուէք իրաւունք՝ օդանաւային ուժ կազմակերպելու:

Ազգայնական շարժումը կը ծաւալի Գերմանիոյ մէջ

ԿՐԱԿԻ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻՆ «ՎՆԱՍԱԿԱՐ» ԳԻՐՔԵՐԸ

Պրէսլաւի ուսանողները քաղաքին պատերուն վրայ փակցուցին կոչ մը, որով կը հրաւիրեն ժողովուրդը՝ իրենց յանձնել հրեայ եւ մարքսեան հեղինակներու բոլոր գիրքերը: Ասոնք հրապարակաւ պիտի այրուին մայիս 10ին, Դղեակի հրապարակին վրայ:

Տրէզտէնի մէջ, ուսանողները որոշեցին անարգութեան սիւն մը հաստատել, ծառի մը կոճղը տեղաւորելով բազմարուեստեան վարժարանին առջեւ: Այնտեղ պիտի արձանագրուի անունը ոչ – արիական (հրեայ) ուսուցչապետի մը, որ իբրեւ թէ դաւաճանած է իր խոստումին, ինչպէս եւ անունը ուսանողի մը որ լեհական դասընթացքներու հետեւած է Վարշաւայի մէջ:

Թերթերը սկսած են բողոքել այս ծայրայեղութեանց դէմ:

⁂ Պերլինի համալսարանին մէջ, երբ իրաւագիտական փրոֆէսօր Վոլֆ դասի կը սկսէր, նացի ուսանող մը հիթլէրական համազգեստ հագած՝ ոտքի ելաւ եւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ հրեայ ուսուցչապետներուն դէմ: Այս միջադէպին հետեւանքով, փրոֆ. Վոլֆ ստիպուեցաւ հեռանալ սրահէն: Պ. Վոլֆ մէկն է այն երեք հրեայ ուսուցչապետներէն որոնք վերահաստատուած են կրթական նախարարութեան կողմէ:

⁂ Գերմանական նամականիներուն արգիլուեցաւ ծախել հանրապետութեան առաջին նախագահին՝ ընկերվարական էպէրթի նկարով տպուած նամականիշները:

⁂ «Որքան ատեն որ պաշտօնի վրայ է Պավարիոյ ներկայ կառավարութիւնը, ո՛ր եւ է ընկերվարական թերթ չպիտի հրատարակուի», յայտարարեց նախարար մը, աւելցնելով.— «Գերման ժողովուրդին դժբախտութեան պատճառներէն մէկն է 1874ի մամուլի օրէնքը, որ խօսքի ազատութիւն կու տայ»:

⁂ Պարտաւորիչ աշխատանքի կանչուած երիտասարդները պիտի հագնին մասնաւոր համազգեստ մը, որ պիտի տարբերի զինուորական եւ ոստիկանական համազգեստներէն: Գերմանական գործարանները 300,000 համազգեստի ապսպրանք մը պիտի ստանան մօտերս:

Պարտաւորիչ ծառայութիւնը պիտի բաղկանայ օրական վեց ժամ աշխատանքէ եւ երեք ժամ մտաւոր եւ ֆիզիքական կրթութենէ: Կ'ըսուի թէ զինավարժութիւններ չպիտի ըլլան: Իւրաքանչիւր տարիքի դաս պիտի արտադրէ 600—650,000 աշխատաւոր:

⁂ Հիթլէր վաւերացուց 1931 յունիս 24ին, 1926 ապրիլ 24ին եւ 1929 յուն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՑ ՈՒ ԳՈՑ ՎԱՐԱԳՈՅՐՆԵՐ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Բաւական խստապահանջ է վերտառութիւնս: Գիտե՛մ: Բայց, ես ընդհանուր հայեացք մը պիտի փորձեմ:

Նախ, կ'ուզեմ փարատել ընդհանրացած շփոթութիւն մը — թատերգութիւն ու դերասան:

Ինծի կը թուի, սակայն, թէ հարկ է աւելցնել երկու ուրիշ տարրեր եւս, — հանրութիւնը կը նկատեմ աւելի մեծ ստեղծիչ մը, քան հեղինակն ու դերասանը: Հեղինակը կը յղանայ, կը պատկերացնէ, կը դիմագծէ, կը շատայարէ ու կը բերէ նրբանցք: Դերասանը միս ու ոսկոր կուտայ անոր, կենդանութիւն ու խօսք: Կը չարժէ՛ զայն: Ու տիպարները եկած կ'ըլլան բեմին վրայ: Բուն կամ լրացուցիչ ստեղծագործողը վա՛րն է, սակայն: Սրահին մէջ կամ վերնայարկը: « Հասարակութիւն »ը, որ իր մէջ բոպէ առ բոպէ ու բառ առ բառ կը սկսի կառուցանել եւ ստեղծել այն կեանքն ու տիպարները, զորս հեղինակն ու դերասանը միասնաբար ստեղծած ըլլալ կը կարծեն: Բայց որ, առանց հասարակութեան, լրացած չէ: Այս վերջինն է որ կրնայ վիժեցնել կամ արժեցնել: Սուլել կամ ծափահարել: Անիկա անողոք է ու բծախնդիր: Գուցէ երբեմն առանց թատերական կամ արուեստի որոշ պատրաստութեան: Ու երբ ի՛ր ճանչցած կեանքն ու տիպարները դըրուած է բեմին վրայ, կը դառնայ մա՛յր մը խանդակաթ, գորովալիր: Խելայեղօրէն կառչած անոնց ... :

Հասարակութիւնը, իր պատրաստութեամբ ու նախասիրութիւններով, կրնայ նպաստել կամ վնասել թատերգութեան մը կառուցումին (ամբողջական): Զուր չէ, որ մենք յաճախ կը վրդովուինք, երբ անտեղի խնդուք մը կը լսենք սրահին մէջ: Որովհետեւ, դերասանը հոգեպէս շաղկապուած է — հակառակ արուեստի պահանջին, գուցէ, եւ հակառակ իր կամքին — մութին մէջ փայլփլող նայուածքներուն: Բեմէն սրահ հոգեկան ու բնազդական կամուրջն է ստեղծուած:

Հասարակութեան դերը աւելի որոշ կը դառնայ, երբ զայն սրահէն բոլորովին ... հեռացնենք: Երեւակայեցէք ամենագեղեցիկ ներկայացում մը՝ առանց դիտողի: Պակաս է ան. անկատար: Բացակայ է ազդակը, որ պիտի գայ լրացնելու գործը, կամ նետել տալու զայն՝ մոռացութեան փոշիներուն մէջ:

Ջէ՞ պատահած որ, յաճախ, դերասանը « տրամադրուի », կամ « անտրամադիր » ըլլայ՝ նայած սրահի բազմութեան: Հեղինակաւոր մտքեր կ'անտեսեն « տրամադրութեան » պարագան, ճի՛շդ է: Կան ալ որ՝ անոր կը վերագրեն յաջողութիւնը:

Բանակին հետ՝ հասարակութեան ո-րա՛կը եւ դերասանին ու անոր միջեւ եղած ընդունակութիւնը կամ գոնէ վարժութիւնը եւս մեծ դեր կը խաղան: Ամէնէն տաղանդաւոր դերասաններն իսկ հակադիր տրամադրութիւններ կրնան ունենալ որակով բարձր կամ ցած, իրենց ծանօթ ու անծանօթ հասարակութեան մը առջեւ: Ներքին զօրչ ու անբացատրելի բան մը, որ ամենավարժ ճառախօսին իսկ կը պատահի եւ որ ոչ դող է, ոչ անվստահութիւն, բայց որ կը ծնի գրեթէ միշտ, կրնայ տեւել ներկայացման ամբողջ տեւողութեան, համաձայն հասարակութեան: « Համլէթ » ներկայացուցէք հայ գիւղի մը մէջ: Ու, փոխադարձաբար, « Թապլաքեար վարժապետը » մեծ քաղաքի մը մէջ ... :

×

Հայ թատրոնի առաջին տարրէն — թատերգութենէն (գիրք) նկատելի գործեր ունեցանք վերջին տասնամեակին: Լ. Շանթ ոսկեհանքի վերածեր է մեր անցեալը: Արուեստ ու պատմութիւն, հաւասար խղճմտութեամբ մը զուգորդուած, մեզի բերին « Կայսրը », « Ինկած Բերդի Իշխանուհին », « Օշին Պայլ »: Ու թերեւս ուրիշներ, որոնք սադմնաւորուած են արդէն: Առանց վերլուծել ուզելու Շանթի եւ ուրիշներու գործերը՝ գրականութեան ու արուեստի տեսակէտէն, յիշենք եւ Ե. Գասպարեանի թատերակները, Յ. Մնձուրիի մէկ գործը, Մելոյեանի « Գետնին Տակէն »ը (ՑԱՌԱՋ), բաւական յաջող գործ մը « Հայրենիք » ամսագրի մէջ — « Տարերքի Ընդվզումը » եւայլն:

Ճիշդ է, որ, համեմատելով ընդհանրապէս հայ գրականութեան հետ, հայ թատերգութիւնը, իր թիւով ու որակով, դեռ բաղձալի բարձրութեան չհասաւ: Զեմ ժխտեր, ի հարկէ, այս կամ այն հայ թատերագրին այս կամ այն գործին առանձին մեծ արժէքը, որ կրնայ, իբրեւ արուեստի գործ, առաւելութիւն մը բերած ըլլալ մեր գրականութեան: Իմ գնահատումս կը վերաբերի ընդհանրապէս հայ թատերգութեան: Այսուհանդերձ, ոստում մը զոր ըրաւ հայ արձակը, կամ մենք՝ նորերս՝ դէպ ի արձակը, պիտի բերէ իր ետեւէն, վստահ եմ, խոյանք մը դէպ ի բեմ:

Իսկ բե՞մը: Զըսի հայ բեմը: Վասն զի, ես կ'ուզեմ ակնարկել հայերէն բեմին: Նկատեցէք, անշուշտ, որ կարկինս իր շրջագծէն դուրս ձգեց տաղանդաւոր դերասաններ, որոնք Հայ են, բայց չեն պատկանիր մե՛ր բեմին: Ոմանք անոնցմէ, դոց վարագոյրներու վրայ կը ժպտին մեզի: Կամ՝ իրենց անունին հետ կը հիւսեն նաեւ փառքը մեր ազգին՝ օտար մամուլի էջերուն՝ մէջ: Ինչ որ ժառանգ կամ բաժին կը մնայ մեզի, գաղութէ գաղութ, գրեթէ պայմանադրական դարձած հայ թերթերու արտատպումն է՝ անոնց մասին եղած գնահատանքներուն: Ու, չա՛տ բնականօրէն, հայօրէն աղուո՛ր դոհունակութիւն մը մեր վոխ կամ ցցուն կուրծքերուն տակ: Հա՛, զանոնք կը դարձնենք, նաեւ խօսակցութեան կամ ... ճառի նիւթ: « Դրամագլուխ », երբ օտարի մը կը խօսինք « մեր դարաւոր ցեղի արժանիքներէն »:

Իսկ ինչ որ հայերէն բեմին կը մընայ՝ կուգայ անցեալէն: Նախապատերազմեան շրջանէն: Աբելեան, Ալեքսանեան, Շահխաթունի, Փափազեան, Զարիֆեան: Մեզ համար գոնէ հպարտացուցիչ այս անուններու քով շարեցէք, եթէ հարկ է — քանի որ անձնապէս առիթ ունեցած չեմ կարծիք կազմելու, — Լեւոն Ցարութ եւ ուրիշ « մը » կամ « ներ »:

Ու ա՛յդքան: Բաւարա՞ր է: Ինծի ցոյց պիտի տաք, գուցէ, Մայր երկրի սահմաններէն ներս գոյութիւն ունեցող ուժեր: Ե՛ս եւս մասնաւոր շահագրգռութեամբ ուզած եմ հետեւիլ անոնց, բայց դեռ հանդիպած չեմ մէկ հատիկ նոր անունի, որ արժանի ըլլար վերի շարքը դասուելու: Խոստո՞ւմ, — թերեւս: Ինծի կը թուի, սակայն, որ հայ թատրոնին երկրորդ տարրը — դերասանը — հետզհետէ իր երբեմնի բարձրութենէն կ'իջնէ, ու, եթէ կեանքը անակնկալներ չպարգեւէ մեզի, շուտով թերեւս պատրանք դառնայ Ադամեաններու կամ Սիրանոյշներու հոյլի մը կարելիութիւնը ... :

Խոստովանինք, սակայն, որ գրեթէ ամէն տեղ, ուր բուռ մը Հայ կայ, բացուող վարագոյր մը ունինք: Դերասաններ, դերակատարներ, խաղացողներ, սիրողներ — որակեցէք՝ ինչպէս որ հաճելի է ձեզ: Ու խաղացանկ, — Օթէլլոյէն կամ Համլէթէն մինչեւ « Պատուի Համար »ը անարժէք դառնելու ... համեստութիւնը: Ու որքա՜ն ճիգ, նպատակ, ծախք եւ ... բէքլամ: Բայց, լա՛ւ է որ օր մը առանձին խօսինք այս ... « այժմէական նիւթի » շուրջ:

Ու անդրադառնանք հասարակութեան — երրորդ տարրը մեր թատրոնին:

Բայց, ո՞րն է ան — Փարիզի՞նը, Աթէնքի՞նը, Ֆիլիպէի՞նը թէ՞ մեր բազմազան « թատերախումբ »երը կամ ... շրջուն դերասանները ծափահարող սովորական բազմութիւնը:

Տպաւորութիւնս այն է, սակայն, որ հայ հասարակութիւնը, իբրեւ ամբողջութիւն, միշտ աւելի ետ է իր դերասանէն. նոյն իսկ՝ այսօրուանէն: Ապացո՞յց, — « Լէպլէպիճի »ն, « Արշին մալ ալան »ը: Մեր հանրութիւնը կամ շատ յուզիչը կը փնտռէ, կամ կուշտ ու կուռ խնդացնողը: Փորձեցէք խաղալ Իպսէնի « Նորա »ն, բայց մանաւանդ Ժէռալտիի « Aimer »ն, ու հանդուրժեցէք, եթէ կրնաք, իր կարծիքին: Իսկ եթէ ձեզի յայտնէ թէ « շատ լաւ էր երէկ գիշերուան ներկայացումը », հարցուցէք իրեն թէ ի՞նչը եւ ինչո՞ւ լաւ էր: Կամ, առ հասարակ, փորձեցէք մէկուն հետ նստիլ սեղանի մը առջեւ ու խօսիլ թատրոնի, դերասանի, դիմախաղի, ձայնի, աչքի, ականջի, բեմադրութեան, դիմայարդարումի, տիպարի եւ դեռ բազմաթիւ բաներու մասին, որոնք թատրոնի յատուկ են, — ու պատասխանը պիտի ըլլայ, ընդհանրապէս, նոյնը: Այսինքն՝ ապշահար լռութիւն, այնպէս ինչպէս եթէ խօսէիք Զուլուներու բարքերէն:

Այս գնահատումս յատուկ է, անշուշտ, զանգուածին: Ոչ թէ անոնց, որոնց համար թատրոնը հոգեկան, ներքին պահանջ մըն է: Թէեւ, ես անցեալ տարի կը խօսէի Եւրոպայէն վերադարձողի մը հետ ու երբ իրեն առաջարկեցի թատերախաղի մը երթալ:

— Օ՛, հիանալի խաղ է, բայց չեմ գար, ըսաւ:

— Ինչո՞ւ:

— Տեսած եմ հեղ մը ... :

Հարցուցի իրեն թէ իր սիրուհին մէ՞կ անգամ միայն համբուրած է կեանքին մէջ, մէ՞կ անգամ դիտած է մայրամուտը, մէ՞կ անգամ ուզած է լալ կամ խնդալ:

Իր պատասխա՞նը: Ի՛նչ հարկ: Դուք ջանացէք վնասել, անո՛ր մէջ եւս պատասխանը այն վրդովիչ հարցումին թէ ինչո՞ւ կ'իջնէ որակը հայ դերասանին:

Համեմատելով հայ թատերական հասարակութեան հետ, բաւական վեր է անշուշտ հայ թատերական քննադատութիւնը: Կ'ընդունիմ որ այս բացատրութիւնը դեռ գոյութեան իրաւունք չունի մեր մէջ: Զունէր նոյն իսկ նախապատերազմեան շրջանին: Զինադադարին, Պոլսոյ մէջ, Գ. Մխիթարեանն էր որ « Ճակատամարտ »ի այդ բաժինը արժանաւոր կերպով լրացուց: Բայց ըրաւ՝ պահեր գողնալով հեռագիր թարգմանելու իր ժամերէն:

Այսօր « Յուսաբեր »ը կլանած է ընդհանրապէս մեր նոր քննադատութեան այդ արժէքաւոր ուժը: Խօսելով նորերէն, Բ. Թաշճեան « Հայրենիք » ամսագրի մէջ յաջող վերլուծում մը տուաւ « Կայսր »ի մասին: Բայց՝ այդքան: Ու ահա, այս խոստմնալից տղան եւս, ... թերթօն կը թարգմանէ: Եթէ նոյն ի՛սկ « ի միջի այլոց »: Նարդունին « գլուխ քերելու ատեն չունի », ինչպէս կը գրէ ինծ:

Արժէքներ ու դժուարութիւններ, վերջապէս, որոնք մեզ դեռ եւս զըրկուած կը պահեն առանձին հայ թատերական քննադատութեան մը առաւելութենէն: Մինչ հարկ է որ ան իր ուրոյն տեղը ունենայ, վերջապէս: Անջատուի, նոյն իսկ, գրական քննադատութենէն: Որովհետեւ, թատրոնը, ըստ իս, այլ եւս գրական ճիւղ մը չէ, այլ՝ անջատ արուեստ մը: Տեսակ մը, եթէ կարելի է ըսել, շարժուն ու խօսուն քանդակա – ճարտարապգործութիւն:

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Բնութեան անբացատրելի մէկ քմահաճոյքին իբր արդիւնք, Փարիզի գըրեթէ ճիշդ մէջտեղը եւ Սէն գետին պղտոր ջուրերով շրջապատուած կղզի մը կայ, որուն Cité անունը կը տրուի:

Դարերէ ի վեր, այս կղզին գետին աւազներուն մէջ մխրճուած նաւու մը նմանցուած է եւ այս նմանութիւնը ծնունդ տուած է Փարիզ քաղաքին գինանշանին, զոր կարելի է տեսնել թէ՛ քաղաքապետարանին վրայ, թէ՛ պաշտօնական թուղթերու եւ թէ նոյն իսկ մէթրոյի կառքերուն վրայ, հետեւեալ լատիներէն վերտառութիւնով « Fluctuat nec mergitur », (« Կը տատանի բայց երբեք չընկղմիր »):

Իրապէս, դարերու ընթացքին, քանի քանի արտաքին եւ ներքին քաղաքական փոթորիկներ պայթեցան անոր գլխուն, որոնց կրցաւ դէմ դնել մինչեւ մեր օրերուն հասնիլը: Գետն իսկ, որ դարերէ ի վեր իր առջեւէն կը քշէ կը տանի ամէն ինչ, կարծես գուշակելով այն խոշոր դերը, զոր կոչուած էր խաղալու ապագային այդ փոքրիկ հողամասը, անոր առջեւ հասնելուն՝ յարգանքով երկու ճիւղի կը բաժնուի եւ զայն իր հուժկու բազուկներուն մէջ առած կը պաշտպանէ:

Կղզին եղաւ այն բջիջը, որուն շուրջ ծաւալեցաւ եւ զարգացաւ մայրաքաղաքներուն ամէնէն գեղեցիկը: Այսօր մօտաւորապէս 2000 տարուան հնութիւն ունի ան, անցեալ մը, որ լեցուն է քաղաքական դիտական, գեղարուեստական եւ այլ այնպիսի դէպքերով, որոնք ո՛չ միայն յուզեցին եւ յեղափոխեցին իրենց ժամանակակից աշխարհը, այլ եւ անոնց ամէն մէկուն վերյիշումը դեռ այսօր իսկ նոյնքան թարմ ոգեւորութիւն կրնայ պատճառել: Շնորհիւ այս հարուստ անցեալին, Փարիզ շատ իրաւամբ արդի եւրոպական մշակոյթին օրրանը նկատուած է:

Ինչպէս ըսինք, քաղաքին ամէնէն հին մասը կղզին է: Ան պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, կը յիշուի Քրիստոսէ առաջ 52 թուականին: Բնակիչները, որոնք Parisï կը կոչուէին, յարձակում կրեցին հռոմէական լեգէոններէ, եւ պարտուեցան: Այսպէս սկսաւ Հռոմի տիրապետութիւնը երկրին մէջ, որ տեւեց մօտաւորապէս մինչեւ Ե. դարուն վերջերը: Կղզին դարձաւ զինուորական խիստ կարեւոր կեդրոն մը. շինուեցան պալատներ եւ մեհեան մը, որ կը կանգնէր մօտաւորապէս այժմու Մայր եկեղեցին (Notre Dame) տեղը: 1711ի պեղումները երեւան հանեցին մեհեանին բագինը, որ այժմ կը գտնուի Քլիւնիի թանգարանին մէջ:

Զ. դարուն սկիզբը, Ֆրանկներու թագաւորին՝ Քլովիսի արշաւանքը նոր դարագլուխ մը բացաւ երկրին պատմութեան մէջ եւ այդ շրջանին միայն քաղաքին Փարիզ անունը տրուեցաւ: Արդէն 280ին Սէն – Տընիի ձեռքով քրիստոնէութիւնը մուտք գըրած էր հոն. իսկ Քլովիսի դաւանափոխութիւնը նոր ուժ մը տուաւ անոր եւ սկսաւ եկեղեցիներու եւ վանքերու շինութեան նոր շրջան մը: Գոյութիւն ունեցող մեհեաններուն տեղ շինուեցան եկեղեցիներ, այսպէս Սիթէի մեհեանն ալ իր տեղը տուաւ նոր եկեղեցիի մը:

Այժմու Մայր եկեղեցին, որ ֆրանսական ճարտարապետութեան կերտած կարեւոր գործերէն մէկն է, ծընաւ այնպիսի պահու մը, երբ ամբողջ երկրին մէջ հոգեկան նոր վերածնունդ մը սկսած էր: Ահա թէ ի՛նչպէս :

Թ. դարուն վերջերէն սկսեալ երկրին պատմութիւնը իրարու յաջորդող համաճարակներու, սովի, երկարատեւ երաշտութիւններու շարք մը կը ներկայացնէ: Անոնք այնպիսի արագութեամբ մը իրարու կը յաջորդէին որ, այլ եւս ժողովուրդը՝ կատարեալ յուսահատութեան մատնուած՝ այն համոզումը գոյացուցած էր, թէ 1000 թուականին անպայման աշխարհի վերջը պիտի գայ, թէ նախախնամութիւնը՝ զայրացած մարդկութեան դէմ՝ այսպէսով արդէն կը պատրաստէ վերջին մեծ աղէտը: Քանի՛ քանիներ մոխելով եւ կամ բաժնելով իրենց հարստութիւնը, անձնասպան եղան, չհասնելու համար այդ եղերական վախճանը, որուն դատապարտուած էին մարդիկ: Շատեր յիմարցան, իսկ ուրիշներ, այս առթիւ աւելի խելացի գտնուելով, հարստացան:

Հասաւ 1000 թուականը. անցան երկար տարիներ եւ սակայն չեկաւ աշխարհի վերջը, չիրականացաւ մեծ աղէտը, այլ ընդհակառակն համաճարակները տակաւ առ տակաւ պակսեցան, երկրին մէջ սկսաւ արդարութեան նոր շրջան մը եւ ծայրայեղ յուսախաբութիւնը փոխուեցաւ գոհունակութեան երգի մը:

Նոր կեանք մը սկսաւ եւ ամէն կողմ: Իբր շնորհակալութիւն Ամենակարողին, սկսան տաճարներ կանգնել, անմահացնելու համար Աստուծոյ անունը: Մրցում մը սկսաւ քաղաքներու միջեւ՝ կանգնելու համար տաճարներէն ամէնէն հսկան, ամէնէն փառաւորը: Եւ ի՛նչ ոգեւորութեամբ ամբողջ ժողովուրդը լծուեցաւ աշխատանքի: Հարուստները ո՛չ միայն դրամով կը նպաստէին, այլ եւ անձամբ կ'աշխատէին՝ փոխադրելու համար խոշոր քարերը. իսկ հասարակ ժողովուրդը, ամէն բան մէկ կողմ թողած, աքնաջան աշխատանք կը թափէր անոնց շինութեան համար:

Ահա այդ պահուն է որ, դաշտի մը մէջ ծլած ինքնաբոյս ծաղկի մը նման, ֆրանսական հողին վրայ կենդանացաւ ճարտարապետական նոր ոճ մը, գոթականը, որուն խիստ յատկանշական կերպով միշտ դէպ ի երկինք սլացող ուղիղ գիծերը նմանցուած են, շատ իրաւամբ, մարդկային հոգւոյն խորհրդաւոր սլացքին՝ դէպ ի բացարձակ Ճշմարտութիւնն ու Արդարութիւնը:

Այս ընդհանուր խանդավառութեան պահուն Փարիզն ալ ուզեց ունենալ իր տաճարը. տաճար մը, որ քաղաքին պատիւ բերէր, ըլլալով ամէնէն հոյակապը: Այսպէսով 1162ին ձեռնարկուեցաւ Մայր եկեղեցիին շինութեան: Այս հսկայ աշխատութիւնը, զանազան ընդմիջումներով, տեւեց մինչեւ 1315: Պէտք է ըսել որ ան դեռ բոլորովին չէ աւարտած, « քանի որ գոթական ոճին յատուկ սրածայր վերջաւորութիւնները զանգակատուններուն վրայ երբեք կարելի չեղաւ շինել »:

Կարելի չէ երկու խօսքով վեր հանել Մայր եկեղեցիին գեղեցկութիւնը եւ հնագիտական տեսակէտէն անոր ունեցած կարեւորութիւնը: Բայց ինչ որ ամէնէն առաջ հասարակ դիտողին ուշադրութիւնը կը գրաւէ, անոր քանդակազարդ ճակատն է: Որքա՜ն ճոխ է, երբ ան նմանցուած է « քարէ Աստուածաշունչի » մը: Բայց ի՞նչ բանի համար հաւաքուած են հոն բազմաթիւ սուրբեր, մարգարէներ եւ առաքեալներ: Ի՞նչ բանի կը ծառայեն Հին եւ Նոր Կտակարանէն առնուած այդ տեսարանները:

Միջին դարուն ժողովուրդը կատարեալ անդրադիտութենէ կը տառապէր

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

Վահրամ Թաթուլ տասնեւութը ամիս մնացած է իր մօրը արգանդին մէջ: Երբ դայեակը ուզած է դուրս հանել զինքը՝ Վահրամ պոռացած է.

— Դեռ պատրաստ չեմ:

Իր դայեակը, Աղունի հանըմ, պատասխանած է.

— Խալթ ես կերեր ... :

Վահրամ Թաթուլ աղաղակած է.

— Բայց ի՞նչ խօսք չհասկցող կին ես ...: Դեռ պատրաստ չեմ կ'ըսեմ: Դեռ լրացած չեմ, ամբողջացած չեմ:

— Ծօ՛, սուս եղիր: Հիմակ լեզուէդ քաշելով քեզի դուրս կը հանեմ: Մօրդ պորտը բէնզէլիանէ՞ գիտցար: Զէ նէ միտքդ մօրդ պորտին մէջ ծերանալ է ... հայտէ՛ նայիմ, դո՛ւրս ...

— Բա, սա ի՛նչ կնիկ ես դուն, խօսք հասկցիր, դեռ եղած չեմ ...: Ջե՞ս հաւատար, բայց սա հասակիս նայէ, սա ուղեղիս կազմութեան, դեռ չեմ հանճարացած: Եւ յետոյ, ձգէ որ քիչ մը հանգստանամ: Ծուլանալէ յոգնեցայ:

Դայեակը դուրս է քաշած Վահրամը: Այսպէս լոյս է տեսած Վահրամ Թաթուլ: Հեղինակ մը ըսած է. «Ինք ամէնէն առաջ պատրաստուած գիրքերը կը նմանին անհարազատ որդիներու»: Զեմ գիտեր թէ ինչպէս պէտք է դատել Վահրամը, որ երկու անգամ ինը ամիսէն լոյս է տեսած:

Վահրամիկ լոյսը եւ խաւարը տեսնելով ըսած է.

— Հէ՞, այս ինչ խայտառակութիւն է. քսանեւչորս ժամէն օրը կը լրանայ: Օր ըսածդ առնուազն քառասունըութը ժամ տեւելու է: Ե՞րբ պիտի ուտենք, խմենք, հանուինք, քնանանք, հագուինք, կարդանք ու քալենք ...: Այս ինչ ժամանակի սով է ... Գիտնայի ասանկ ըլլալը, կ'երդնում որ աշխարհ չէի գար ... Ի՛նչ հրաշալի ծրագիրներ մշակելու վրայ էի, այնտեղ ...

Վահրամիկ շատ տառապեցաւ օրերու կարճութենէն: Երբ նաճաշիկը կը լրացնէր՝ արդէն կէսօր էր եղած, երբ ճաշիկը կը լմնցնէր՝ արդէն երեկոյ էր եղած, երբ ընթրիքը կ'աւարտէր՝ արդէն կէս գիշեր էր եղած ու երբ նեղ տեղը կը մտնէր՝ դուրս ելլելուն կը տեսնէր որ արդէն առաւօտ է եղած: Ե՞րբ քնանար խեղճը:

Ոմանք իր այս վիճակը Սամաթիա ծնած ըլլալուն կը վերագրեն:

Վահրամ բարկացած կը պոռար.

— Անկանոնութի՛ւն, խառնակութի՛ւն, արագութի՛ւն ...: Անպատճառ պէտք է յեղափոխել այս դէչ ժամանակաչափերը: Եւ արդէն ժամանակը փոխուած պէտք է համարել իմ աշխարհ գալովս ...

Վահրամ Թաթուլ նախակրթարանի մէջ կը սորվի շատ բաներ, ի միջի այլոց երկրին ինքն իր վրայ դառնալով արեւուն շուրջը դառնալը: Վահրամ կը կատղի ու կ'ըսէ.

— Այս իսկ է հարցը ... ահա չարիքին աղբիւրը ... երկիրը անպատասխանատու գինովի մը նման դառնալուն համար է որ մենք կը տառապինք: Անմիջապէս գիշեր կ'ըլլայ, ցերեկ կ'ըլլայ, շուտով աշուն կ'ըլլայ, ձմեռ կ'ըլլայ ... պէտք է անշարժութեան մատնել երկրագունդը ... Հարկ է Սամաթիան արեւին դէմ եղած ատենը կանգնեցնել երկիրը:

Վահրամ այս ուղղութեամբ հինգ տարի միտք յոգնեցուցած է: Եթէ յաջողէր՝ երկու Ամերիկաները պիտի մանէին յաւիտենական խաւարի մէջ:

Մտած է Կեդրոնական վարժարան եւ եղած է յեղափոխական (դաշնակցական): Որոշած էր փրկել հայ ազգը որ նոյնպէս կը տառապէր ... ժամանակներուն դէչութենէն:

Այնտեղ է որ մտերիմ եղած է Մեծարենցին հետ եւ ընկեր բարեկամ Գ. Բարսեղեանին ու Շ. Միսաքեանին հետ:

Լաւ սորված է Հայերէնն ու Ֆրանսերէնը եւ ունեցած է դէպի գրականութիւն ու արուեստները որոշ հակումներ, նուրբ ճաշակով:

Ցարատեւութիւն կոչուած մղիչ ոյժէն զուրկ է եղած դժբախտաբար: Կեանքի ճամբէն քալած միջոցին հանդիպելով նորանոր գեղեցկութիւններու՝ միշտ փոխած է իր ուղղութիւնը:

Իր միտքը գացած եկած է բանաստեղծութենէ ճարտարապետութիւն, խմբագրութենէ ուսուցչութիւն, դիւանապետութիւն, նկարչական քննադատութիւն, մատակարարութիւն, անկէ նորէն ուսուցչութիւն, դարձեալ բանաստեղծութիւն, անկէ ալ հաւաբուծութիւն, խոզաբուծութիւն, ճագարաբուծութիւն, մեղուաբուծութիւն, երկրաչափութիւն ու վերջապէս ... համայնավարութիւն:

Անկարող է շիտակ ու երկար ճամբէ մը քալելու: Կը սիրէ ոլորապտոյտ, ոլորադարձ եւ օձապտոյտ ուղիները: Հաճելի է իրեն փողոց դառնալ, փողոցէն ետ դառնալ, դիմաց անցնիլ, տակը մտնել, վրան ելլել: Կը փափաքի կորսուիլ եւ օր մըն ալ յանկարծ երեւիլ « պիսիքլէթ »ով:

×

Վահրամ Թաթուլ իր եղբայր – քոյրերուն անդրանիկն է: Հայրիկը՝ Թոմարզացի:

Գրած է « Լուսնին տակ երգեր »: Եղած է ուսուցիչ, զանազան գաւառական քաղաքներու մէջ: Օսմ. սահմանադրութեան Միսաքեան Շաւարշի եւ Բարսեղեան Գեղամի հետ եղած է « Ազդակ » շաբաթաթերթի խմբագիր: Ցետոյ դարձեալ ուսուցիչ: Երկար ատեն Զմիւռնիա: Պատերազմին եղած է չորս տարի անդադար փախստական՝ ծակամուտ տեսակէն: Այդ շրջանին ամուսնացած մանկավարժուհիի մը հետ: Զինադադարէն վերջը՝ Ազգ. Խնամատարութեան Թղթակցութեան դիւանի պետ եւ Ցունաստանի մէջ մատակարար: Ցետոյ Ֆրանսա, Գարակէօզեան Հօմի մէջ ուսուցիչ: Իր պաշտօններուն մէջ եղած է որքան անձնամէր, նոյնքան ալ խղճամիտ:

Վահրամ Թաթուլ հիմակ Փարիզ է եւ կ'ապրի իր ազնիւ տիկնոջ՝ Իսկուհի Թաթուլին եւ իր սիրուհիին՝ բանաստեղծութեան հետ, Տիկին Զապէլ Եսայեանի թողած յարկաբաժինին մէջ:

Թաթուլ աշխատակցած է բազմաթիւ գրական հանդէսներու եւ տարեգիրքերու, մեծ մասամբ փոքրիկ ու նուրբ քերթուածներով: Քերթողութեան մէջ բարակ արուեստագէտ մըն է: Գրեթէ անծանօթ մը՝ հատոր չունենալուն պատճառով:

×

Վահրամ Թաթուլ խմբագիր չէ մնացած, գրաշարները թոքախտաւոր չընելու համար՝ իր բծախնդրութիւններով:

Թաթուլ ճարտարապետ չէ մնացած, որովհետեւ ուզած է որ շէնքերը աւարտին ու բնակչութիւնները փողոցները չմնան:

Թաթուլ ուսուցիչ չէ մնացած, որ պէտքի իր մանկավարժական գործին անունէն աւելի տեղ չրոնէ:

Թաթուլ Խնամատարութեան դիւանապետ չէ մնացած, պարզապէս անոր համար որ Խնամատարութիւն չէ մնացած:

Թաթուլ նկարչական քննադատ չէ մնացած, քանզի դուրսը գրեթէ նկար չէ մնացած: Ամէնն ալ իր տունը փոխադրած է ... յօղուածի փոխարէն:

Վահրամ Թաթուլ միշտ բանաստեղծ չէ մնացած, որովհետեւ՝

Առաջին. — Ժամանակ չէ ունեցած,

Երկրորդ. — Մուսան իրեն շատ է այցելած,

Երրորդ. — Մուսային այցելած ատեն ինք ուրիշ տեղ ժամադրութիւն ունեցած,

Չորրորդ. — Մուսան իրեն դաւաճանած է,

Հինգերորդ. — Ինք ալ Մուսային դաւաճանած է. եւ յամէն հաղար ... հարիւր երեսունին Վահրամ՝ Գարակէօզեան Հօմին մէջ իր Մուսան ... խանդած է Փայլակ Սանասարեանին ինք նուիրուած է ճագարաբուծութեան:

Վահրամ ճագարաբոյծ ալ չէ մնացած, երբ տեսած է որ կենդանիները կլլած են իր 20,000 վէրօները, իր ... մանակը, աշխատանքը եւ հանգիստը ... ու քունը: Բոլորովին ապերախտ ...

կարգալ–գրել գիտնալը կրօնականներու եւ «ուսանող» կոչուած դասակարգի մը մենաշնորհը դարձած էր: Այս պատճառով, այդ քանդակները հաւատացեալին հոգեւոր կրթութիւն տալու կը ծառայէին. — Պէտք էր պատրաստել անոր հոգին ու միտքը, եւ տաճարէն ներս մտնելէ առաջ արթնցնել անոր մէջ երկիւղածութեան զգացումը, որով պէտք էր ան ներկայանար տաճարին մէջ՝ Ամենակարողին առջեւ:

Նոթրը – Տամի վրայ պատկերացուած Վերջին Դատաստանի տեսարանը բոլոր միւս տաճարներուն վրայ տեսնուածներուն ամէնէն աչհարկուն է: Հոս դժոխքը՝ սատանաներու իշխանութեան տակ, անդին արքայութիւնը՝ հրեշտակներու հսկողութեան ներքեւ. իսկ անոնց կողքին պատկերացուած են նաեւ այն ախտերը, որոնցմէ պէտք է հաւատացեալը զերծ մնայ, ինչպէս եւ այն առաքինութիւնները զորս պէտք է խրացնէ իր կեանքին մէջ: Այս պատճառով է որ յաճախ քանդակներուն մէջ խիստ այլանդակ եւ նոյն իսկ տեղին վեհութեան անպատշաճ սեռային տեսարաններ պատկերացուած են: Աւելի վերը, զմայլելի արձաններու շարք մը՝ Հին Կտակարանի Հրեաներու 28 Թագաւորները կը ներկայացնէ:

Հին առասպելի մը համաձայն, տաճարին դուռներուն վրայի պղնձէ զարդերը, որոնք խիստ մանուածապատ զարձուածքներ կը ներկայացնեն, գիշերանց սատանաներու կողմէ շինուած են: Անոնց կարեւորութիւնը ի վեր հանելու միջնադարեան խորհրդաւոր միջոց մը:

Երբ դեռ դարերու փոշին տաճարին քարերը չէր սեւցուցած, ալխտակ մակերեսին վրայ գունաւոր եւ ոսկեզօծ քանդակներն ու արձանները ի՛նչ սիրուն տեսարան մը կը պարզէին դիտողին աչքերուն: Դարերու ընթացքին անհետացան նաեւ լայնախոտ սանդուղի մը եօթը աստիճանները, որոնք եկեղեցիին մուտքին առջեւ կը գտնուէին եւ կ'երկարէին ամբողջ լայնքին: Սակայն գլխաւոր հարուածը տրուեցաւ անոր ԺԸ. դարուն, երբ Պանթէոնի ճարտարապետին՝ Սուֆլոյի յանձնուեցաւ անոր վրայ փոփոխութիւններ մտցնելու պաշտօնը, որ խիստ ափսոսալի արդիւնք մը տուաւ: Իսկ ֆրանսական յեղափոխութիւնը ոչ նուազ աղիտաբեր եղաւ: Այժմ, շնորհիւ նախորդ դարուն, գոթական ճարտարապետութեան հմուտ մասնագէտ Վիօլէ լը Տիւքի խղճամիտ ջանքերուն, Մայր եկեղեցին կը ներկայանայ մեր առջեւ բոլորովին վերանորոգուած եւ իր նախնական ձեւին վերածուած:

Գալով անոր ներքին մասին, պարզ յօդուածի մը ընծայած առիթը բաւական չէ անոր վրայ ծանրանալու եւ նոյն իսկ եթէ կարելի ըլլար այդ, պէտք պիտի ըլլար մեր բուն նիւթէն շեղիլ եւ մտնել զուտ մասնագիտական հարցերու մէջ:

Ամէնէն գեղեցիկ տեսարանը կը պարզուի երբ տաճարը դիտուի եռեւը գտնուող կամուրջէն եւ կամ գետին միւս եզերքի Քէ տը Մոնթէպէլլոյի վրայէն: Հոնկէ է որ կարելի է անոր ճարտարապետական փառքին մասին գաղափար մը կազմել: Մանաւանդ պէտք է դիտել զայն գիշերային մթութեան մէջ: Հակառակ տիրող մթութեան ան ալխտակ զանգուած մը կը ձեւացնէ: Այդ երեւոյթը կարելի է վերագրել քարերուն տեսակին, որոնց հանքը կը գտնուի Փարիզի մէջ իսկ, Ֆոպ. Սէն Միշէլի, Ֆոպ. Սէն Ժաքի եւ Ֆոպ. Սէն Մարսէլի թաղամասերուն տակը: Այս տեղերէն հանուեցան այն երեք տեսակ քարերը, որոնք գործածուեցան տաճարին շինութեան համար: Պէտք է այստեղ ըսել նաեւ, առանց մտահոգութիւն պատճառելու ամէն անոնց, որոնք այդ թաղամասերուն մէջ կը բնակին, որ գրեթէ ամբողջ հին Փարիզի տակը պարապ է: Անոր երկրաբանական խիստ հարուստ կազմը դարերէ ի վեր անդնահատելի քանակութեամբ քար հայթայթած է քաղաքին շինութիւններուն: Այս պատճառաւ ամբողջ քաղաքին տակը կազմուած են քարայրներ եւ նկուղներ որոնց հաւաքական երկայնութիւնը մօտաւորապէս 2000 քիլոմեթրի կը հասնի:

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

ԽՄԲ. — Մեր աշխատակիցը խոստացած է պարբերաբար ներկայացնել զանազան էջեր, Փարիզ քաղաքի պատմութենէն, ջանալով դառնալ մատչելի՝ բոլորին համար:

ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, 8 Ապրիլ.— Ձեզի կը ղրկեմ Հայաստանի մէջ ներկայիս երգուող ժողովրդական (պարերգ) երգախաղ մը երկու փոփոխակներով: Մէկը բոլշեւիկեան թխուածք է, իսկ միւսը հարազատ ժողովրդական կ'երեւի, եւ կ'երգուի աւելի կենդանի՝ ժողովրդական չափով:

Երկու փոփոխակներն ալ լսեցի եւ գրի առի հոս Հայաստանէն նոր եկած (3—4 ամիս առաջ) գաղթականներէ:

Եղանակը հայ ժողովրդական է, հարազատօրէն ձայնագրած է Շահէն Դիլանեան, լսելով երգողէն:

Իմ կարծիքով, կ'արժէ զայն հրատարակել «Յառաջ»ի մէջ: Լաւագոյն կ'ըլլայ եթէ ձայնագրուած մէկ տունը ձայնանիշերով տպուի:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿԸ

I

Ուր որ գնաս հետդ եմ ես,
Աշխատանքով մօտդ եմ ես,
Որտեղ դուն ես, էնտեղ ես,
Գործարանում մօտ եմ քեզ:

II

Քաղաք ու գիւղ հարեւան,
Թող չէն մնայ Երեւան,
Մենք տանք նրան նիւթեղէն(1),
Տեղը բերենք ճոթեղէն:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿԸ

(Առաջին տունը նոյնն է)

— Քաղաք ու գիւղ հարեւան,
Վէրան մնայ Մոսկվան,
Քաշեց տարաւ նիւթեղէն,
Տեղ չը տուաւ ճոթեղէն:

— Լէնինականի(2) կըտաւ
Աբարանը չը մտաւ,
Շատ խոստացան չը տըւան,
Բարձին տարան Զինաստան:

— Զըլուտ տկլոր քաղցած փոր,
Էլ ո՞նց քըշենք տրակտոր,
Քո մուխ մարի Ստալին,
Որ աչք դըրիր մեր մալին:

(1) Հում նիւթ ըսել է:
(2) Հիւսուածեղէնի գործարանի մասին է ակնարկը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կոմսուհի տը Նուայլ

Քանի մը տողով հաղորդած էինք մահը բանաստեղծ կոմսուհի տը Նուայլի:

Երէկ կէսօրին կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը կառավարութեան մասնակցութեամբ: Եկեղեցիին մէջ դամբանականներ խօսեցան Կաթօն Րաժօ, յանուն Ֆրանսացի Գրողներու Ընկերակցութեան, Ալպէր Մոքէլ, յանուն Պելժ Ակադեմիային, ակադեմական Լուի Պարթու, յանուն բանաստեղծուհիին բարեկամներուն, նախարար Ա. տը Մոնզի, յանուն կառավարութեան: Թաղումը կատարուեցաւ Փէր-Լաշէզի մէջ: Կոմսուհի տը Նուայլ, ծննդեան անունով Աննա-Էլիզապէթ, իշխանուհի Պեսարապա տը Պրանքովան, ծնած է 15 Նոյեմբեր 1876ին: Հօր կողմէ, կը սերէր վալաք ընտանիքէ մը, որ պետական մեծ մարդիկ տուած է պետութեան: Մօր կողմէ, Միզիւրիւսներու ընտանիքէն, որ տաղանդաւոր արուեստագէտներ ու գրողներ է տուած: Եւ սակայն, կոմսուհի տը Նոայլ կը սիրէր պարծիլ հելլենական հոգիով:

Ծնած է Փարիզի մէջ: Տասնըհինգ տարեկանին սկսաւ գրել բանաստեղծութիւններ: Քսանըմէկ տարեկան էր, երբ ամուսնացաւ: Իր առաջին հատորը կը հրատարակուի 1892ին: Ամուսնութենէն քանի մը տարի յետոյ, կը հաւաքէ պարբերականներու մէջ հրատարակուած բանաստեղծութիւնները եւ լոյս կ'ընծայէ մասնաւոր հատորով մը (Le Cœur innombrable): Այնուհետեւ գրեթէ ամէն տարի նոր հատոր մը բանաստեղծութեանց, յիշենք, — L'Ombre des jours, Les éblouissements, Les vivants et les morts, L'Honneur de souffrir: Գրած է նաեւ վէպեր ու վիպակներ: Պատուոյ Լեգէոնի հրամանատար էր եւ պելժ Ակադեմիային անդամ:

Բանաստեղծութեանց իր առաջին հատորով գրաւեց ամէնուն հիացումը: Մէկ օրէն միւսը համբաւի տիրացաւ, եւ ահա իրենց հիացումը կը յայտնէին օրուան մեծ մտաւորականները եւ քաղաքական դէմքերը: Այնուհետեւ փառքը կը քալէր իր առջեւէն: Ահա թէ ինչո՛ւ չպակսեցան նաեւ նախանձորդները: Կոմսուհի տը Նոայլ օժտուած էր կախարդական գեղեցկութեամբ մը: Եւ իր նախանձորդները չէին քաշուիր ակնարկելէ անոր գեղեցկութեան մասին, երբ նոր յաջողութիւն մը կ'ունենար: Ու գերզգայուն բանաստեղծուհին կը վշտակրէր չափազանց, հետզհետէ զզուելով երջանկութենէն, փառքէն եւ կեանքէն:

Արդարեւ կոմսուհի տը Նոայլ այն բանաստեղծն է, որ ոչ միայն երգած է մահը, այլ եւ իրապէս ցանկացած անոր: Ոմանք, տարուելով այդ պարագայէն, զինք կը կապեն ռոմանթիքներուն, եւ ոմանք ալ՝ ցաւերգակներուն (doloriste): Եւ սակայն եպիկուրեան բան մը կայ իր ցանկութեան մէջ, որ կ'արտայայտէ մահուան եւ ցաւի մասին: Շատերուն համար անըմբռնելի պիտի մնայ իր տեսակ մը hédonismeը, հրճուանքը որ կը զգար ցաւին մէջ: Թրթռուն հոգիով մը օժտուած, ցաւագին աստիճան կը բաբախէր իրերու եւ մարդոց հետ իր հաղորդակցութենէն:

Բայց կոմսուհի տը Նոայլի բանաստեղծութեան գլխաւոր յատկանիշներէն մէկը կը կազմէ ներշնչումը: Ներշնչեալ (inspirée) մըն էր կ'ըսեն իր քննադատները, կը հոսէր առուակի պէս եւ իր ոտանաւորը չունի երբեք տող մը դարձդարձիկ, քրտինքը վրան, բառերու չարչարանքով: Թափանցիկ, բիւրեղ արուեստ մըն է ան:

Զանգուածային յուզում

Հաւաքական հոգեբանութեան հարցերուն մասին ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին ներկայիս: Masses պարբերականը վերջերս կը խօսէր հաւաքական տրամախօսութեան մասին, — ամբոխն է, որ պիտի խօսի մէկ բերան, ինչպէս երգչախումբ մը կ'երգէ մէկ բերան: Ու դիտել կուտար թէ արդի թատրոնը, իբրեւ արտայայտութիւնը անհատապաշտ դարու, չի կրնար արտայայտել զանգուածներու հոգեբանութիւնը: Հին հելլենական թատրոնը աւելի յարմարութիւն ունէր հաւաքական արտայայտութեան, որովհետեւ իրապէս թատրոններ կային, հին ատեն, որոնք կրնային տեղ տալ 50,000 հոգիի:

Հեռուէն, այս նոյն հարցն է, որ կը շօշափէ արուեստի քննադատ մը, Էմիլ Վիլէրմօզ, «Էքսէլսիոր»ի մէջ: Խօսելով միջազգային քնարերգութեան տաղնապին մասին, Վիլէրմօզ կը գրէ թէ տաղնապին միակ դարմանն է փոխել «կլիման», օգնութեան կանչելով ճարտարապետութիւնը: Յուզումը հաղորդական ու տարածուն դարձնելու համար, թատերասրահներուն պէտք է տալ լոյս եւ լայնութիւն, որովհետեւ, կ'ըսէին դասականները, մեծութիւնը եւ սրահին նեղ պարունակը յոռետես կը դարձնեն հանդիսատեսները: Անհրաժեշտ է բարեխառնութեան որոշ աստիճան, օդի որոշ խտութիւն, սրահի լայն տարածութիւն, որպէս զի հաղորդական դառնայ հանդիսատեսը, յուզումը մեծնայ եւ թաւալի:

Իտալացի ճարտարապետները վերջերս նորոգելով հին սրահ մը, օժտած են զանգուածային արուեստի մը բոլոր յարմարութիւններով, — հսկայ նաւ մըն է սրահը, 4,500 աթոռով, շուրջանակի հանդստաւէտ օթեակներով, եւ կոնակը՝ ամփիթատրոն մը, որուն աստիճանները կը բարձրանան դէպ ի երկինք եւ կարծես կը կորսուին ամպերուն մէջ: Բազմութիւնը, որ կը լեցնէ այս սրահը նոյն յուզումով կ'ելեկտրականանայ, երբ բեմէն արուեստագէտին տաք ու բարախուն ձայնը բարձրանայ, արեւի պէս, բոցի պէս:

Վիլէրմօզ կ'ըսէ նաեւ թէ, ամերիկեան տաղնապին պատճառով, Իտալիա կանչած ու հաւաքած է իր մեծ արուեստագէտները եւ կ'աշխատի յեղափոխել արուեստը, հսկայ խուրձերու նման զանգուածներ ստեղծելով, զանգուածային արուեստի մը փորձը կատարելով:

1900ի սերունդը

Խօսքը այն սերունդին մասին է, որ երեւցաւ Ֆրանսայի մտաւորական կեանքին մէջ 1900ին: Այդ մասին դասախօսութիւն մը տուաւ, վերջերս, Անտրէ Պէլսոր:

Ցատկանշական սերունդ մըն է այն, որ աճեցաւ 1900ի կոնակին վրայ: Այդ սերունդը, կ'ըսէ Փօլ Մօրան, «աշխարհ եկաւ իրիկուն մը, պարբերականներուն մէջէն» եւ «ցուցահանդէսի hypnose»ի կրեց:

Խօսելով ազդեցութեան մասին, որ 1900ի ցուցահանդէսը գործեց սերունդին հոգիին վրայ, Պէլսոր դիտել կուտայ թէ ցուցահանդէսը միջակութիւն մը կը ներկայացնէր, բայց կը բերէր ժողովրդապետութեան յաղթանակը, տկար էր ճաշակը, թէեւ կը նախազգացնէր ելեկտրականութեան թագաւորութիւնը:

Կը հասուննայ սերունդը, բայց կը տատանի ընկերվարութեան եւ անհատապաշտութեան միջեւ: Կը հաւատայ ընկերվարութեան եւ կը կարծէ թէ, շնորհիւ ընկերվարականներուն, ինչպէս եւմտական ներկայացուցիչներուն, պատերազմ չպիտի ըլլայ այլեւս: Կը հաւատայ բանաձեւերուն, վարդապետական տարազներուն, կը ծիծաղի գիտութեան վրայ եւ կը դիմէ դէպի ժողովրդական համալսարան: Ու մինչ կը կարծէր թէ ընկերվարութիւնը պիտի մօտեցնէ ժողովուրդները, տարիներու թաւալումով, 1910ին սերունդը յանկարծ կը զգայ ինքզինք Գերմանիոյ դէմ: Հայրենասիրութեան բոց մը կ'այրէ կը մաքրէ բոլոր զգացումները: Եւ սերունդը կը պատրաստուի մահուան, յանուն հայրենիքի:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ընկ. Գր. Նազարէթեան

Ցաւով կը տեղեկանանք, թէ Գահիրէի մէջ մեռած է մեր վաղեմի ընկերներէն Գրիգոր Նազարէթեան, 57 տարեկան հասակին մէջ:

Ողբացեալ ընկերը հիւանդ էր 4—5 տարիէ ի վեր եւ հակառակ բժշկական արտակարգ խնամքներու, անկարելի եղաւ փրկել զինքը:

Ընկ. Նազարէթեան ունեցած է հանրային ու կուսակցական արդիւնաւոր կեանք մը: Պատերազմէն շատ առաջ Պոլսէն Եգիպտոս անցած է եւ նախ Աղեքսանդրիա ու ապա Գահիրէ հաստատուած, նուիրուած է ազգային ու կուսակցական գործերու:

Զինադադարին՝ (921) իբրեւ անդամ Հայրենիքի Օգնութեան Մարմինին, Հայաստան մեկնեցաւ, ալյեր եւ այլ նպաստներ բաշխելու համար Հայաստանի ժողովուրդին, բոլշեւիկեան իշխանութեան առաջին շրջանին: Փորձառու, ժողովրդասէր եւ խոհական մարդ, գիտցաւ այս դժուարին գործը գլուխ հանել, առանց աղմուկի եւ արգելքի:

Համոզուած դաշնակցական մըն էր, գաղափարական խառնուածքով, հաստատուն եւ անխախտ սկզբունքով եւ հաւատացեալ մը հայ ժողովուրդին արժէքին եւ անոր լուսաւոր ճակատագրին:

Էջ մը հայ-թրքական պատերազմէն

Միլլիէթի յօդուածագիրը, «Միլլիեթ»ի, շարունակելով իր յուշագրութիւնը, կը գրէ.—

ԷՆԿԻՒՐԻ, Նոյեմբեր 1920.— Արեւելեան ճակատին վրայ յարձակման պատրաստութիւններ կան: Որոշուած է յարձակում մը կատարել Հայաստանի վրայ: Ճակատի հրամանատարը հրահանգ առած է Էնկիւրիէն: Այնպիսի հրահանգ մը եւ պաշտօն մը, որ կը հրամայէ ճակատին վրայ կեդրոնացնել բոլոր ուժերը:

Բայց ասդին մեքենայութիւններ: Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ կը հեռագրէ թէ ժողովուրդը շատ յուզուած է ապստամբերքի եւ լքեալ գոյքերու գեղծումներէն եւ ինքնավարութեան մէջ կը գտնէ իր փրկութիւնը: Ինքը փոխանորդաբար ստանձնած է կուսակալութիւնը:

Իսկ Քեազիմ Գարա Պէքիր փաշա, որ նախապէս հեռագրած էր թէ Արեւելեան Նահանգներու ընդհ. կուսակալութիւն մը կազմելու եւ Ճէլալէտտին Արիֆ պէյը կոչելու է այդ պաշտօնին, նոր հեռագրով մը կը յայտնէր թէ սխալած է, եւ թէ պէտք չէ ընթացք տալ անոր դիմումին:

Բայց բանակը աւելի կարեւոր գործեր ունէր: Մունտրօսի զինադադարէն ի վեր, Հայերը թէ Հայաստանի եւ թէ սահմանամերձ շրջաններու մէջ ամէն տեսակ խժդժութիւն ի գործ կը դնէին Թուրքերուն վրայ եւ կը սպաննէին զանոնք: Անհրաժեշտ էր զսպել Հայաստանը: Առժամեայ եւ տեղական զօրաշարժ յայտարարուեցաւ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ: Ցունիսին, Հայերը Օլթիի վրայ քալեցին եւ գրաւեցին զայն: Մեր արտաքին գործավարութիւնը ծանուցագիր մը ղրկեց, բայց Հայաստանի կառավարութիւնը ականջ չկախեց, եւ շարունակեց յարձակումը: Մասնակի զօրաշարժէն երեք ամիս յետոյ, մեր զօրքերը որոշ չափով պատրաստուած էին եւ ասոր համար հրամայուեցաւ ճակատի հրամանատարին յարձակման սկսիլ Հայաստանի դէմ: Ցայտնի է թուրք բանակին շահած յաղթանակը: Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ տարաւ այս յաղթանակը եւ ամօթապարտ մնաց հերոսութեանը առջեւ այն բանակին որուն մեղքը առած էր:

Հայերը Միջագետքի մէջ

Քէրքիւկէն կը գրեն թէ բաւական թիւով Հայեր կը գործեն քարիւղի ընկերութեան մէջ, գոհացուցիչ օրավարձերով: Հայերը ընդհ. ծառայողներուն հարիւրին 20—25ը կը կազմեն: Ցոյս կայ որ աշխատանքները 2—3 տարի տեւեն:

Սկսուած աշխատանքին նպատակն է Մուսուլի քարիւղը խողովակներով իջեցնել մինչեւ Հայֆա եւ Իսքէնտէրուն: Միլիոններ ծախսելով, ընկերութիւնը Քէրքիւկէն մինչեւ Պէճի աւարտած է խողովակներու զետեղումը: Քէրքիւկի մէջ սկսած են շինել 75—80 քարիւղի ամբարներ:

գտնուած ճագարները եւ իրենց տիրոջ չահեցուցած են, շատ մը բաներու հետ, նաեւ առաջին մրցանակ, մրցահանդէսի մը: Մրցանակը պայտաձեւ երկաթ մը ըլլալով, աւա՜ղ, կարելի չէ կուրծքէ կախել:

Թաթուլ մեղուաբոյծ ալ չէ մնացած, քանզի իր մեղրերուն թանձր առողջութիւնը բոլորին սիրտը առած է:

Հիմակ մեր Վահրամ Թաթուլը «հօկ»ճի է ու կարծեմ «հօկ»եան ալ պիտի մնայ, եթէ նոյնիսկ խորհրդային Հայաստանը ա՛լ օգնութեան պէտք չունենայ: Թաթուլ հիմակ պատրաստ է օգնելու իր «սոցիալիստական» Հայրենիքին, իր բոլոր մասնագիտութիւններով:

Անգամ մը եթէ Հայաստան հրաւիրուի, այնտեղ պիտի հօսեցնէ կաթն ու մեղրը, պիտի բազմացնէ հաւերը, բադերը, սագերը, աքլորները, խոզերն ու ճագարները: Այս բոլորէն զատ հակիթ, սոսինձ, նուագարանի լար, մորթի ու կաշի, կաշի: Ու նոր տուներ, նոր դպրոցներ, ու նոր թերթեր, նոր քերթուածներ պրոլետարական: Ու նոր նկարներով պիտի ճոխանայ Հայաստանի թանգարանը: Իր Մեծարենցի հետ ունեցած մտերմութիւնն ալ պիտի մտնէ թանգարան:

Անշուշտ Նոր Խարբերդի, Նոր Եւդոկիայ քով պիտի հիմնէ նաեւ Նոր Սամաթիա մը, լի կենդանիներով:

Եւ Հայաստանի բնակչութիւնը մէկ տարիէն չորս – հինգ միլիոնի պիտի բարձրանայ, եթէ հաշուի առնուին Թաթուլի մասնագիտական հայրութեամբ ծնած բադերը, սագերը, հաւերը, խոզերն ու ճագարները:

×

Վահրամ Թաթուլ երբ երեք տունով ոտանաւոր մը ղրկէ հանդէսի մը խմբագրին՝ անպայման անոր կ'ընկերացնէ նամակ մը՝ մօտաւորապէս հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Ներփակ կը ղրկեմ «Պիսիքլէթ» քերթուածս, որ գրուած է երեք տարի առաջ, ամրան, Կոտինիէսի ճամբուն վրայ, նրբամաղ արեւի մը տակ, ի տես Ֆրանսացի գեղանի հեծելանուորդուհիի մը որ ունէր փայլակաձեւ սրունքներ:

«Պիսիքլէթ»ը տպելու է էջի մը վերի ձախ մասին վրայ եւ կամ էջի մը վարի աջ մասին վրայ: Վերնագիրը ըլլայ երկաթագիր եւ քերթուածին գիրերը՝ տասներկու փունթօ արամեան: Մէկ տունէն միւս տունին հեռաւորութիւնը ըլլայ երկու սանթիմեդր, իսկ անունս չարուի չորս փունթօ նօտր գիրով: Պաղատագին կը խնդրեմ որ փորձերը լաւ սրբագրուին, բաղդատութիւնը ըլլայ աչալուրջ հսկողութեամբ եւ մասնաւոր հսկողութեամբ նայուի կէտադրութեանս: Տըպագրութեան ժամանակ ուշադրութիւն ընել որ գիրերը չանցնին միւս կողմը, նոյնպէս ուշադրութիւն ընել որ յաջորդ էջին գիրերը չանցնին իմինիս կողմը: Միեւնոյն ժամանակ նայիլ որ մելանն ալ շատ թժգոյն չըլլայ:

Նոր թիւին համար լաւ կ'ըլլայ՝ լուսաւոր «պուֆան»թուղթ առնել եւ կողքը ընել բաց կապտագոյն: Կ'աղաչեմ նաեւ որ քերթուածէս առաջ գալիք յօդուածը էջին կէսէն առաջ աւարտի ու յաջորդող յօդուածը էջին կէսէն վերջը սկսի, որպէս զի «պիսիքլէթ»ս պարապութեան մէջ մնալով ասպարէզ ունենայ ...: Խորհուրդ մը: Չե՞ս մտածեր որ սքանչելի կ'ըլլայ գեղանըկար մը դնել տալ մեր խորհրդապաշտ նկարիչ Մելքոն Քէպապճեանին: Լաւ կ'ըլլայ եթէ «պիսիքլէթ»ս իր արդիական ոճաւորէ: Հարկ է «Փէժօ» ընկերութեան մարքան դընել եւ չմոռնալ օրինակ մը ղրկելու նոյն ֆիրմայի տնօրէնութեան (*):

Խորհուրդ մը եւս: Չե՞ս գտներ որ նոյնպէս հրաշալի կ'ըլլայ քերթուածս ընդօրինակութիւնը ղրկել Պրիւսէլաբնակ տաղանդաւոր երաժշտագէտ Վարդան Սարգիսեանին՝ որպէս զի եղանակաւորէ եւ նօթան տպուի միւսին:

Թելադրութիւն մը: Կատարեալ պիտի ըլլայ եթէ քերթուածը տպուի սրճագոյն, Քէպապճեանի նկարը գորշագոյն, Վարդան Սարգիսեանի նօթան ալ մոխրագոյն:

Խնդրանք մը: Բարի ըլլայիր գիրերը ցրուելէ առաջ եօթը օրինակ տպել տալ քերթուածս, ինծի համար, լուսատիպ խաւաքարտի մը վրայ: (Լայնութիւն յիսուն, երկարութիւն մէկ մեդր):

Խնդրանք մը եւս: Չե՞ս կրնար առաջին թղթատարով ինծ ղրկել Պատլէրի, Վերլէնի, Սամէնի, Ռէմպոյի եւ Փօլ Ժէրալտիի բանաստեղծութեանց հատորները: Սէնի քարափներուն վրայ կարելի է գտնել զանոնք, ոչինչ գինով մը:

Մանր մունր խնդրանքներ: Հանդէսին Բ, Դ, Է թիւերէն մէյմէկ օրինակ եւս հաճէիր ղրկել, հաւաքածոս ամբողջացնելու համար:

Հրանտ – Սամուէլը երբ առիթ ունենաս տեսնել, հարցուր թէ քանի՞ կը գնէ «Ազդակ»ի հաւաքածոն:

Ներփակ նամակը հաճէիր փոստը ձգել:

Կրնայի՞ր հասկնալ թէ Փիթոյէֆները երբ կը ներկայացնեն «Համլէթ»ը:

Կը հաճի՞ս ՅԱՌԱՋի անցեալ կիրակի օրուան թիւը ղրկել ինծի:

Եթէ տարեկան 2,500ով յարկաբաժին մը ըլլայ (երեք սենեակ, խոհանոց եւ լուացարան) լուր տուր ինծի: Կ'ըլլամ խորապէս շնորհակալ:

Սեւագրութեան համար թուղթս հատած ըլլալով՝ բարի ըլլայիր տրցակ մը ղրկել:

Կը յիշե՞ս քովդ A. W. Faber N° 1 մատիտ մը կար որ փափուկ էր եւ կը գրէր խիստ սեւ. չէի՞ր կրնար ղրկելիք թուղթերուդ մէջ հատ մը դնել անոնցմէ: Մի՛ մոռնար, N° 1 է ուզածս: Դժբախտաբար տեղւոյս մէջ անկարելի եղաւ գտնել: Մատիտ ըսի՝ միտքս ինկաւ. անգլիական գրչածայրներու անուանի տուն մը կայ: Անունը չեմ յիշեր, Մանչեսթըրէն է, տուփին վրայ Ափրիկեցիի մը պատկերը կայ: Երկու երկվեցեակ գրչածայրի պէտք ունիմ: Encre Antoineի ալ անհրաժեշտ պէտք ունիմ — սեւցող կապոյտ տեսակէն — բայց ես կ'առնեմ երբ Փարիզ գամ: Աստուած միայն գիտէ ե՛րբ պիտի կրենամ Փարիզ գալ: Ցերեկը դպրոցով զբաղած եմ, իսկ գիշերը ճագարներով: Հակառակ բազմազբաղութեանս, որոշած եմ սակայն մօտերս քերթուած մը եւս ղրկել, լրացուցիչ տեղեկութիւններով: Բացարձակապէս քնանալու ժամանակ չունիմ»:

Սիրով քոյդ
ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

×

Թաթուլ միջահասակ, սիրուն դէմքով եւ տաք շարժումներով անձնաւորութիւն մըն է որ հետզհետէ կը կորնայ ու կը գլտորի դէպ ի կարմիր գին:

Թաթուլ տակաւին թարմ է ծաղիկի պէս: Մարդ արարածս ժամանակի ընթացքին կը ծերանայ: Ան ժամանակ չէ ունեցած, որով չէ ծերացած:

Վահրամ Թաթուլ կը նմանէր անուշիկ նապաստակի մը: Հիմա կը նմանի պարարտ ճագարի:

Կարելի է նաեւ զինքը նմանցնել Մարսիլիացի Մարիուսի մը, Գորսիքացի հերոսի, Սարտենիացի սիրահարի, Սիկիլիացի նուագածուի, Մալթացի ծովահէնի եւ Կրետացի նաւապետի: Կարելի է ճամբան շարունակել եւ հասնիլ Սամաթիա:

Ինք հիմակ կը փափաքի նմանիլ պրոլետարի: Այդ պատճառով իր գլուխէն հանած է Դաշնակցութիւնը... իր պոմպէ (մըլոն) գլխարկին հետ: Կը շրջի պէրէով: Փոխած է նաեւ շապիկը: Վերցուցած է նաեւ կօշիկներուն վրայէն կէթրերը:

Կը նմանի շուարած մարդու մը որ կեցած է խուռնամբոխ հրապարակի մը մէջ՝ ու չի գիտեր թէ ո՛ր ճամբան բռնելու է հասնելու համար «Մեղրի կարաս» փողոցը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽՄԲ.—Պիտի շարունակուի մեր աշխատակցին այս նոր շարքը: Յաջորդով՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ:

(*) Կը պատմեն թէ «Փէժօ» հեծելանիւ եւ ինքնաշարժի գործատան տնօրէնութիւնը թերթը ստացած, քերթուածը ֆրանսերէնի թարգմանած է՝ եւ տեսնելով որ «պիսիքլէթ»ը պայթած է՝ վնասուց հատուցման դատ է բացած:

ուար 25ին Մոսկուայի հետ կնքուած համաձայնութիւնները: Առաջինը կը վերաբերի երկու երկիրներու բարեկամութեան եւ գործակցութեան՝ ապահովելու համար ընդհանուր խաղաղութիւնը:

Էռիօ եւս գոհ կ'երեւայ իր ճամբորդութենէն

Աօջի օր Ամերիկայէն Փարիզ վերադարձաւ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ: Մինչեւ Հավր դիմաւորելու գացած էին արտաքին եւ ներքին նախարարները եւ բազմաթիւ պաշտօնատարներ ու բարեկամներ: Պ. Էռիօ, որ խանդավառ ընդունելութիւն գտաւ նաեւ Սէն Լազարի կայարանին մէջ, շատ գոհ կ'երեւայ իր ճամբորդութենէն: Ահաւասիկ իր առաջին յայտարարութեանց ամփոփումը.

— Նախագահ Ռուզվէլթի հետ հիմնովին շօշափեցի հետեւեալ չորս խնդիրները. — 1. Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողով. — 2. Զինաթափութեան եւ ապահովութեան խնդիր. — 3. Մաքսային զինադուլ՝ ապրիլ 29էն յունիս 12. — 4. Պատերազմական պարտքերու խնդիր: Այս բոլոր հարցերու մասին բերած եմ կարելի եղածին չափ ճշգրիտ ցուցմունքներ: Անշուշտ ամէնէն առաջ զեկուցում պիտի տամ հանրապետութեան նախագահին եւ կառավարութեան: Պարտք կը սեպեմ յիշեցնել թէ ես Ուաշինկթըն գացի իբրեւ տեղեկատու: Անշուշտ անձնական կարծիքներ ունիմ շօշափուած բոլոր հարցերու մասին, բայց ժամանակը չէ տպաւորութիւններս յայտնելու: Կը կարծեմ թէ լիովին, բայց ժամանակը չէ տպաւորութիւններս յայտնելու: Կը կարծեմ թէ լիովին կատարեցի ինծի յանձնուած պաշտօնը: Նախագահ Ռուզվէլթ յաճախ ակին կատարեցի ինծի յանձնուած պաշտօնը: Նախագահ Ռուզվէլթ յաճախ ակին կատարեցի ինծի յանձնուած պաշտօնը:

Ուաշինկթընի ընդունելութիւնն բրաւ ինծի: Ֆրանսայի ժողովուրդը պէտք է գիտնայ թէ չկայ մէկը որ աւելի բարեկամական ըլլայ իրեն հանդէպ քան այն մարդը որ այժմ գլուխն անցած է 120 միլիոն ժողովուրդի: Կը կարծեմ թէ Ամերիկայի մասնակցութիւնը՝ պիտի նպաստէ ապահովութեան կազմակերպման: Վստահ եմ թէ ամէն բան ըրի Ուաշինկթընի մէջ, Ֆրանսայի եւ խաղաղութեան դատին համար, որպէս զի մեր զաւակները այլ եւս չկրեն պատերազմին արհաւիրքները:

Գերմանական պատուիրակն ալ...

Աօջի օր Ուաշինկթըն հասաւ Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ ազգ. դրամատան տնօրէնը, որ մասնաւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ նախագահ Ռուզվէլթի հետ: Տոքթ. Շախթ եւ իր նախորդը, Ուաշինկթընի դեսպան Տոքթ. Լութեր մասնագէտներ են տնտեսական եւ սեղանաւորական խնդիրներու եւ հետեւաբար իրենց խօսակցութիւնները մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ունենան:

Ուաշինկթըն ղրկուած երկու անգլիացի մասնագէտները իրենց գործը լրացուցած ըլլալով, ճամբայ ելան դէպ ի Լոնտոն:

Ամերիկայի մէջ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ սթերլինին բարձրացումը՝ բաղդատմամբ տոլարին:

«Մի՛ կրճատէք աշխատավարձը»

Նախագահ Ռուզվէլթ ճառ մը խօսելով Մ. Նահանգներու առեւտրական սենեակի միջազգային համագումարին մէջ, խոստացաւ աջակցիլ ամերիկեան ճարտարագործութեան՝ վերջ տալու համար անկարգութեան եւ անպարկեշտ մրցակցութեան: Այս առթիւ, գործարանատէրներէն պահանջեց երեք բան.— 1) Այլեւս նոր կրճատումներ չկատարել իրենց պաշտօնեաներու թոշակներուն վրայ եւ ընդհակառակն աւելցնել զանոնք, համաձայն նախանիւթերու գիներու բարձրացման.— 2) Դարման դնել անպարկեշտ մրցակցութեան.— 3) Մէկդի դնել մասնաւոր եւ եսասիրական շահերը, ընդհանուր բարօրութեան մէջ փնտռելով անոնց բարգաւաճումը:

Յ.

Հ. Դ.

Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի յիշատակին

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներն ու համակիրները այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantesի D սրահին մէջ:

Կը խօսին ընկերներ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Հայր Աբրահամի մասին, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ եւ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Օհան Կարոյի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

13 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

Salle du Conservatoire

2, Rue Conservatoire

(Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet, Poissonnière)

ՄՆԱՑԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Թրքահայ մօտաւոր անցեալ կեանքէն քաղուած

ԿՆՃՌՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ

Թատերգութիւն 4 արար 1 պատկեր, Հեղինակ՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

Մուտք՝ 5, 10, 15, 20, 25 փրանք

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայ թերթերու խմբագրատուններ, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, Ֆլօրիա եւ Լիլա ճաշարանները եւ Յ. Արթինեանի մօտ 26, rue Lesage, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնի կիշէն:

Զուարթ գիշեր մը Մարսէյլի մէջ

Մայիս 20 Շաբաթ գիշեր

Բնական տարազով (ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱՆ) բնական լեզուով

Ղեկավարութեամբ Ամերիկայէն հասած յայտնի կատակերգակ՝

Հ. ՋՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷԵԷԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԵՐԵՔ ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԾԻԾԱՂ

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **YVONNE CURY**ի (Դաշնակահարուհի)

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Maison Gaveau - Salle des Quatuorsի ՄԷՋ

45, Rue La Boëtie. Métro: Miromesnil

Տոմսերու գիները են. — 5, 10, 15, 25 փրանք

Կը ծախուին՝ Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie, Հրանտ — Սամուէլի Գրատունը, 51, Rue Monsieur-le-Prince եւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը, 17, Rue Damesme:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ 1933

9 Mai 1933

ԵՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2183

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՁԵԿԱՆ «ՄԱՐՏԿՈՑ»Ի ՄԷՋ

Ծանր զգացումով հրատարակութեան կու տանք հատուած մը կարեւոր փաստաթուղթէ մը, որ վերջերս անցաւ մեր ձեռքը:

Ինչպէս յայտնի է, ասկէ խօթը ամիս առաջ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կողմէ նախ լուծուած յայտարարուեցաւ Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն եւ ապա անոր հինգ անդամները նոյն Բիւրոյի որոշումով, վտարուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն: Կ. Կոմիտէի վտարուած անդամները, իրենց վտարումէն քանի մը օր վերջ, ձեռնարկեցին «Մարտկոց» անունով թերթի մը հրատարակութեան, անվայել ու անմաքուր զէնքերով պայքար բանալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Եւրոպայի շրջանի նորընտիր Կ. Կոմիտէն լաւատեղեակ աղբիւրներէ ստոյգ տեղեկութիւններ ունէր այն մութ ուժերու մասին, որոնք ցանցապատած էին «Մարտկոց»ը, արտասահմանեան ցեխան իր չեկիստական նպատակներով ու զէնքերով «Մարտկոց»ի էջերէն ուղղելու համար Դաշնակցութեան դէմ:

Կ. Կոմիտէն ստուգապէս գիտէր, որ բոլշեւիկեան արծաթը թաղմնաւորած է «Մարտկոց»ի գործը եւ եկած ու հիմնապէս բոյն դրած է անոր վարիչներու հոգիին եւ գրպաններուն մէջ:

1932 Նոյեմբեր 10ի մեր յայտարարութեամբ, դիտել կու տայինք.

— «*Բոլորին ծանօթ են վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին կատարուած կուսակցական անցուդարձերը: Բոլորին ծանօթ է նմանապէս պղտոր ալիքներու վրայ խարխափ նետած «Մարտկոց»ը եւ անոր շուրջ բոլորուած ձախաւեր դէմքերու բարձրացուցած ժխորը:*

Պարտք կը զգանք, կրկին անգամ, ի գիտութիւն յայտարարելու մեր բոլոր ընկերներուն եւ Հայ Հասարակութեան, որ «Մարտկոց»ը բովանդակութեամբ հակադաշնակցական թերթ մըն է, յենուած մութ ու կասկածելի ձեռքերու վրայ:

Հինգ արտաքսուած անհատներ, իրենց շուրջն համախմբելով քանի մը մոլորած ու սայթաքած մարդիկ, կը համարձակին շահագործել Հ. Յ. Դաշնակցութեան անունը եւ կ'աղմկեն հրապարակը, հանրային միտքը շփոթութեան մատնելու համար: Այս բոլորին մէջ, ոչ մէկ գաղափարական եւ սկզբունքի խնդիր գոյութիւն ունի: (ՅԱՌԱՋ, 13 Նոյեմբեր 1932):

Տակաւին ատաղաղը երբեք անգամ չկանչած, երեսուն արծաթը վաթարագոյն Յուդաներու դերին մէջ դրած ու Դաշնակցութեան դէմ հանած էր անոր երէկի «ուխտեալները»:

Սակայն մեր ունեցած փաստերը, բստ երեւոյթին, բաւական պիտի չըլլային թերահաւատներուն ներշնչելու համար ստուգութիւնը այն ահաւոր իրողութեան որ թերեւս իր նախընթացը ունեցած չէ հայ իրականութեան պատմութեան մէջ: Կը մնար համբերութեամբ սպասել, ա՛լ աւելի անառարկելի փաստերու, ահաւոր իրողութիւնը իր բովանդակ մերկութեամբ հրապարակ դնելու համար:

Մարտկոց իր ապրիլ 21 թիւին մէջ խունապահար խմբագրական մը կը հրատարակէր, յայտարարելով ի լուր հանրութեան, թէ դաւադիր ձեռք մը ներս սպրդած է իրենց «եղբայրակցութեան ջերմ բոյներէն ներս», ջանալով պառակտում սերմանել նաեւ իրենց մէջ: Ակնարկը կը վերաբերէր այն շրջաբերականին, զոր կը հրատարակենք:

Տանք երկու բառով էութիւնը այն պայքարին, որ այժմ ստեղծուած է Եւրոպայի նախկին Կ. Կոմիտէի (լուծուած) երկու թեւերուն մէջ: Այս վերջինի երեք անդամները — Վ. Շուշանեան, Ա. Արոյեան եւ Լ. Մոզեան — «Մարտկոց»ի կեղծ հաշիւներու ստուգումէն կը տեղեկանան, որ «օտար աղբիւրէ» դրամներ կը հոսին դէպ ի «անկաշառ» թերթի խմբագրութիւնը: Տեղեկանալով այս փաստին, նախկին Կ. Կոմիտէի երեք անդամները, իրենց իսկ ստորագրութեամբ, ապրիլ 15 թուականով, ընդարձակ «շրջաբերական» մը կ'ուղղեն շրջանի «մարմիններուն եւ ընկերներուն»՝ ահաւոր փաստը այս վերջիններու սեփականութիւնը դարձնելով: «Մարտկոց», շրջաբերականի տպաւորութիւնը կանխելու եւ նոր բարդութեանց առաջքը առնելու համար՝ թերթի ապրիլ 21ի թիւին մէջ կը հրատարակէ այն խորհրդանշական խմբագրականը, որուն ակնարկեցինք քիչ վերը: Այժմ ինչ կ'անցնի կը դառնայ այս երկու թեւերուն միջեւ՝ չենք գիտեր: Ու էական ալ չէ այս. կարեւորը ինքը փաստն է, աւելի քան պերճախօս ու ցաւալի, զոր հրատարակութեան կու տանք:

Թող ո՛չ ոք խորհի, թէ այս ծանր իրողութիւնը հեռաւորագոյն չափով իսկ ուրախութիւն եւ կամ մխիթարանք կը բերէ մեզ: Ընդա՛կ եւ երբեք: Մենք գրեթէ խորտակուած ենք, տեսնելով ահաւոր պատկերը այն ապականութեան, որ իր տիրապետութիւնը կը տարածէ նաեւ հայ կեանքէն ներս: Ասկէ աւելի գէշ օրեր տեսած էինք, սակայն ասկէ աւելի լիրբ — երբե՛ք:

Ձեկան «Մարտկոց»ներու էջերը փոխադրուելով՝ կ'ուզէ վերջնապէս քայքայել հայ կեանքը:

Ըլլանք զգոյշ եւ արթուն:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

×

ԽՄԲ. — Շրջաբերականը պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով:

Այս առթիւ մեզի կը տեղեկացնեն թէ՝ ակնարկուած շրջաբերականը բաղմաթիւ օրինակներով մեքենագրուած է ... ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ գրասենեակին մէջ: Այս իրողութիւնը կը հաստատէ բողոքողներուն երկրորդ շրջաբերականը: Նոյն գաղտնիքը երեւան ելած ըլլալով, պաշտօնեայ եղած է Բարեգործականի մեքենագիր օրիորդը:

Մինչեւ «Մարտկոց», խիղճին հետ խնդրին ալ կորսնցուցած, ապրիլ 21ին կ'աղաղակէր խուճապահար.

— «Նոր ձեռք անցուցինք Բիէպէրի մեքենայէն անցած շրջաբերական մը, ուղղուած մեր ընկերներու, շնորհիւ ուխտադրուժ ընկերներու»:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ՝ ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ

Ո՞Վ ԿԸ ՀՈԳԱՅ "ՄԱՐՏԿՈՑ"Ի ԾԱԽՔԵՐԸ

«ԱՆՅԱՅՏ ԱՂԲԻՒՐԷ ԱՆՅԱՅՏ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ»...

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԼՈՒԾԵԱԼ ԵՒ ՎՏԱՐԵԱԼ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՐԵՔ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՁԵՂԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ՄԻԱՆՈՒԱԳ ՎՃԱՐՈՒՄ, ԱՌԱՆՑ ՏՈԿՈՍԻ ?

Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ՝ ամերիկեան կառավարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն Ֆրանսայի պատերազմական պարտքերը պիտի վերածուին միայն դրամագլուխի, եւ պիտի հատուցուին ոչ թէ տարեվճարներով, այլ մէկ անգամէն, մէկ երրորդը ոսկիով եւ արծաթով, մէկ երրորդը անմիջապէս դրամի վերածելի մուրհակներով, եւ մնացեալը՝ Հատուցումներու Միջազգային Դրամատան միջոցաւ օգտագործելի մուրհակներով:

Հավասի գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակելով, անհիմն հռչակեց այս տեղեկութիւնը: Բայց թերթերը կը պնդեն ծրագրին գոյութեան վրայ:

Այս կարգադրութեամբ, Ֆրանսա պիտի վճարէ միայն քառասուն միլիառ ֆրանք:

Ազգայնական թերթերը անընդունելի կը գտնեն այս ծրագիրը:

⁂ *Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ այս շաբթու պատգամագիր մը պիտի ուղղէ խորհրդարանին, լիազօրութիւն խնդրելով տնտեսական համաձայնութիւններ կնքելու եւ պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարը յետաձգելու համար:*

Նախագահը կը նկատէ թէ չափազանց ծանր է տնտեսական կացութիւնը եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովը գումարուի կարելի եղածին չափ նպաստաւոր պայմաններու մէջ: Իր կարծիքով, խորհրդարանին ձախողումը կամ մասնակի յաջողութիւնը կրնայ ճշմարիտ աղէտ մը յառաջ բերել, ճշմարիտ փլուզում մը՝ աշխարհի ամբողջ տնտեսական շէնքին:

Նախագահը գիտէ որ իր առաջարկը լուրջ ընդդիմութեան պիտի հանդիպի, բայց անհրաժեշտ կը գտնէ ներկայացնել զայն, որպէսզի Լոնտոնի խորհրդաժողովը կարենայ գումարուիլ կարելի եղածին չափ բարեյաջող պայմաններու մէջ: Հաւանական է որ Երեսփ. ժողովը լիազօրութիւն տայ առանց մեծ դժուարութեան, բայց ճշմարիտ ճակատամարտ մը պիտի մղուի Ծերակոյտին մէջ:

Հիթլեր կը փառաբանէ նոր Գերմանիան

30,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ՎԻԹԽԱՐԻ ՅՈՅՑ ՄԸ

Կիրակի օր, վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քիլի մէջ, մասնակցութեամբ 30,000 քաղաքապահ զինուորներու: Ներկայ էր նաեւ վարչապետ Հիթլեր, որ բուռն ճառ մը խօսեցաւ ընկերվարութեան դէմ, փառաբանելով իր վարչապետութիւնը:

— «Աշխարհը մեր մէջ պիտի տեսնէ ու պիտի յարգէ միայն այն զոր կ'ուզենք: Մենք կ'ուզենք ցուցնել այդ աշխարհին թէ 1918ի Գերմանիան գոյութիւն չունի այլ եւս եւ կրնանք անոր հասկցնել նաեւ թէ այլ եւս չի կրնար ուխտադրուժ նեցուկ մը գտնել մեր մէջ: Մենք ոչ պատերազմ կ'ուզենք, ոչ ալ աբեւնեղութիւն. բայց կ'ուզենք ապրելու իրաւունք ստանալ եւ ազատ ըլլալ: Կ'ուզենք որ փարիայի տեղ չդնեն Գերմանիան: Ապագան մեծ յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ մեր դրօշին համար: Դուք պիտի շարունակէք ըլլալ այն ինչ որ եղաք մինչեւ այսօր, — երկաթեայ պահակը յեղափոխութեան, հաւատարիմ եւ կարգապահ, ինչպէս երբեմն գերման ժողովուրդին զինուորները: Ապագան պիտի փոխարինէ ինչ որ գէշ էր անցեալին մէջ»:

⁂ *Վերջին լուրերու համաձայն, արհեստակցական միութեանց պատկանող բոլոր բանուորներն ու պաշտօնեաները, ութ միլիոն քաղաքացիներ, հպատակութիւն յայտնած են Հիթլերի դրօշին:*

⁂ *Մարսէյլէն 120 գերման Հրեաներ նաւ նստան Պաղեստին երթալու համար:*

⁂ *Անձնապատմութիւններու համաճարակ մը սկսած է Գերմանիոյ մէջ, օրուան դէպքերու հետեւանքով: Եւ ընդհանրապէս յայտնի անձեր են զոհերը:*

Կիրակի օր անձնասպան եղաւ Տոքթ. Օպէրֆորէն, խորհրդարանի ազգայնական խմբակցութեան նախկին վարիչը, որ 53 տարեկան է եւ դեռ վերջերս հրաժարած էր իր պաշտօնէն: Ամբաստանութիւններ եղած էին իրեն դէմ եւ խուզարկուած էր իր բնակարանը, ինչ որ սաստկացուց իր ջղագրգռութիւնը: Քանի մը շաբաթէ ի վեր հիւանդանոց կը գտնուէր եւ հազիւ դուրս ելած, անձնասպան եղաւ:

Տիկին Լինա Քայ, նախկին ընկերվարական նախարար Շայտէմանի աղջիկը, անձնասպան եղաւ Պերլինի մէջ, դարձեալ կիրակի օր, իր ամուսնին հետ: Կ'ըսուի թէ տարաբախտ աղջիկը չէ կրցած հանդուրժել իր հօրը դէմ եղած յարձակումներուն:

Միեւնոյն օրը անձնասպան եղաւ նաեւ նախկին քաղաքապետ մը, Տոքթ. Ֆոն Պրուս, որ պաշտօնէն արձակուած էր վերջերս:

⁂ *Հիթլերի առաջարկով, նախագահ Հինտէնպուրկ նշանակեց եօթը նահանգապետներ կամ մարզպաններ՝ վարելու համար գերմանական պետութիւնները: Բոլորն ալ ծանօթ հիթլերականներ են, իսկ Հիթլեր ինքը մարզպան՝ Փրուսիոյ: Եւ բոլորն ալ ուղղակի կապուած կեդրոնական կառավարութեան հետ:*

Պարտաւորիչ աշխատանքի ծրագիրը

Ուրբաթ օր պատկառելի ցոյցի մը հրաւիրած էին Պերլինի բանուորները եւ պաշտօնեաները, Լուսթկարթէնի մէջ: Կը մասնակցէին աւելի քան 200,000 հոգի: Ասոնք ժամերով թափօր կազմեցին փողոցներուն մէջ, խանգարելով երթեւեկը: Յետոյ նորէն համախմբուեցան եւ լսեցին աշխատանքի վերակազմութեան վարիչին՝ Պ. Լէյի ճառը:

Բանախօսը փառաբանելով ազգային – ընկերվարական շարժումը, ըսաւ.

— Պարապ տեղը չէ որ մենք մեզ կը կոչենք բանուորական կուսակցութիւն: Մենք ժողովուրդի կուսակցութիւնն ենք: Հիթլեր կը խորհի եւ կը զգայ մեզի հետ: Ան եղբայր մը եւ պետ մըն է որ դէպի լոյսը, դէպի արեւ եւ ազատութիւն կ'առաջնորդէ մեզ: Գործադրկութիւնը ջնջուած չէ տակաւին, բայց գոնէ փարատած ենք դասակարգային պայքարը:

Յետոյ յայտնեց թէ սէնտիքաներու կազմակերպութիւնը աւելի պարզ ձեւի մը պիտի վերածուի, անդամավճարները պիտի զեղչուին, եւ քրիստոնեայ սէնտիքաներն ու միւսներն ալ պիտի լուծուին ազգային – ընկերվարական կազմակերպութեան մէջ:

Ազգային տնտեսութեան նախարարն ալ խօսք առնելով, յայտարարեց թէ քարթէլները պիտի դրուին պետական հսկողութեան տակ: Պետութիւնը պիտի հսկէ որ անոնք միայն դրամատիրական շահերուն չծառայեն: Անոնց նպատակը չպիտի ըլլայ միայն գիներ նշանակել, խոշոր շահեր ապահովելու համար իրենց անդամներուն: Նեղութեան օրերուն, անոնք պէտք է ապահովեն բոլորին ապրուստը:

⁂ *Կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով վեց ամսուան համար կ'արգիլուի ո՛ր եւ է նոր վաճառականութիւն (փոքրաքանակ): Այս արգելքը կը վերաբերի եղած հաստատութեանց ինչպէս եւ նորերու մասնաճիւղերուն: Այս կարգադրութեան պատճառն այն է որ բազմաթիւ արձակուած պաշտօնատարներ եւ պաշտօնեաներ կը փորձեն գործ բանալ իբրեւ առեւտրական:*

Գնդ. Հիրլ, պարտաւորիչ աշխատանքի նախարարը, արագօրէն յառաջ կը տանի գործին կազմակերպումը: Ինչպէս գրեցինք, 600—650,000 երիտասարդներ պարտաւորիչ աշխատանքի պիտի կանչուին առաջին առթիւ, մէջն ըլլալով 50 վարիչները: Ծառայութիւնը լրանալէ յետոյ, պետութիւնը պիտի աջակցի, գործ գտնելու համար:

Կանտի վերսկսաւ ծոմը

Երէկ, երկուշաբթի, Կանտի վերսկսաւ իր ծոմապահութիւնը, «վասն մաքրագործման»: Իր անմիջական ընկերներն ալ որոշած են հետեւիլ իր օրինակին: Ծոմապահութիւնը պիտի տեւէ 21 օր: Իր բարեկամները ի զուր փորձած են ետ կեցնել Կանտին:

Հեռագիրները կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը բանտէն պիտի արձակէ Կանտին, որպէսզի չստիպուի բանի մնալը տալ:

Հազարաւոր բանուորներ անվճար

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԷՆ Ի ՎԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է անողորմ պայքար մղել այն բոլոր տնօրէններուն եւ պաշտօնեաներուն դէմ որոնք կը խանգարեն կառավարութեան աշխատանքի քաղաքականութիւնը: Քանի մը պետական գործարաններու եւ կոլխոզներու մէջ կատարուած քննութիւններ կը հաստատեն թէ հազարաւոր բանուորներ ռոճիկ չեն ստացած անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր:

Խորհրդային մամուլը կը յիշէ 15 պետական կազմակերպութիւններ, որոնք 30 միլիոն րուբլի (անուանապէս երեք միլիոն ստերլին) պարտք ունին բանուորներուն: Խորհրդային ճարտարագործութեան ռոճիկի ամբողջ պարտքը կը հաշուեն 100,000,000 տոլարի: Ուրալի մէջ պետական հաստատութեան մը հանքագործներուն պարտք ունի 10 միլիոն րուբլի, որ դիզուած է 1932ի վերջին ամիսէն ի վեր: Խարքովի շաքարի թրըսթը պարտք ունի երեք միլիոն րուբլի, Ուկրայնական փոխադրական ընկերութիւն մը 4,000,000, Ստալինսկի գործարանները՝ հինգ միլիոն են.: Ոչ միայն հեռաւոր շրջաններու, այլեւ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ շատ մը պետական հիմնարկութիւններ երկու-երեք ամսական պարտք ունին:

Հաստատութեանց տնօրէնները կ'առարկեն թէ դրամ չունին. քանի որ պետական Դրամատունը կ'աջակցի այնքան որքան կը գործադրուին ծրագիրները: Դրամական աջակցութիւնը անմիջապէս կը դադրի, երբ արտադրութիւնը կ'իջնէ որոշ սահմանէ մը վար, եւ բանուորները ստիպուած են կա՛մ աւելցնել արտադրութիւնը, եւ կամ բանիլ առանց աշխատավարձի, մինչեւ որ տնօրէնները կարենան նոր վարկ ստանալ: Խորհրդային մամուլը անբաւարար կը համարէ այս բացատրութիւնները եւ իբրեւ խափանարար կը մեղադրէ տնօրէնները: Արդէն իսկ շատ մը տնօրէններ, հաշուակալներ եւ վարիչներ ձերբակալուած են, եւ մէկը՝ տասը տարի, ուրիշներ աւելի պակաս պայմանաժամով տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած են:

Մեծ պատրաստութիւններ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐ

Անգլիական կառավարութիւնը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին համար, որ պիտի գումարուի յունիս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԸ ՈՒ ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

Ապրիլ 24ը ծալլուած դրօշակ մը չէ մեզի համար: Սակայն դժուար է մեր կորուստները հաշուել միայն մարմինի արժէքով: Ու մոռնալ ճիգը մարդերուն, որոնք մեր լեզուն ըրին «մեծասքանչ» ու մեր արձակը՝ պերճ, յղկուն, «արեւահամ»: Արագ այս շրջափոխումը կատարուեցաւ քրտինքի ու արեան տուրքերով. վասն զի անոնք որ իմացականութեան մը տագնապումը պատմեցին մեզի, իրաւամբ եղան առաջին զոհերը ազգային, ազատագրական, «արդանդի» մեր պայքարին:

Մեր լեզո՞ւն: Անիկա կ'արժէ բովանդակ մշակոյթը Թուրք ժողովուրդին, որ պատրաստ քաղաքակրթութիւններ քայքայեց ու օտար բարբառներու նպաստին ապաւինեցաւ, իր զէնքի հմայքին յաւակնութիւնը տարփողելու համար: Բայց Եւրոպայի խիղճը, մեծ Հիւկոյի բերնով, տող մը գիրի մէջ բանաձեւեց իր վճիռը. —

Les Turcs ont passé là. Tout est ruine et deuil.

(Թուրքերը անցան անկէ: Ամէն ինչ սուգ է եւ աւեր):

Սակայն ... կ'ուզենք որ չթառամի յիշատակը մեր արձակին երախտաւոր մշակներուն. այսինքն՝ անոնց, որ մեր լեզուէն գեղեցկագիտութիւն մը հանեցին, մաքրելով զայն փոշիէ ու ժանգէ: Ու հիմա, հեռաւոր ոլորտի մը մէջէն, մեր ուրացումներուն կը հակադրեն անոնք իրենց անձը նախ, ապա փոքր, բայց արժէքով վաստակը իրենց մտքին ու զգայնութեան:

Մեր պզտիկ ժողովուրդը կրնայ հպարտ ըլլալ մինչեւ իսկ իր սուգին մէջ. վասն զի մեր նահատակները (այս անգամ գրագէտներու չքախումբէն) պարզ անուններ չեն միայն, այլ հաւաքական հոգիի մը հարազատ արտացոլացումը. լեզուական հրաշակերտումի գաղափարական ամբողջացումի խարիխ ու խորհրդանշան:

Ահա՛ մէկը անոնցմէ՝ Ռուբէն Զարդարեան, որ մեր գրականութեան բերաւ լեզուի արուեստով պայմանաւոր գեղեցկութիւններ: Ու ստեղծեց ոճը հէքեաթին ու պատկերին: Ուրիշ տուրքերու պակասը անիկա զարմանեց ըսելու իր ձեւին պայծառ հասունովը: Նուազ տիրապետուած իրականութեան զգացումէն կամ անոր մերձ շրջափումէն, նուազ հեռամուտ՝ կեանքի յորդ, լայն, խորունկ թաւալումին, անիկա ժամանակ ունեցաւ յարդարելու, այսինքն՝ գոյնի, գիծի, պատկերի վերածելու իր բառն ու բարբառը: Քիչերը կրցան իրեն չափ յստակ ու կատարեալ ընել արտայայտութեան արուեստին գիտութիւնը: Ու անիկա ճիշդ, արդար գնահատում մըն է ազնուական այս գրագէտին համար, որ եթէ վախցաւ խորքի երակէն, բայց կը մնայ բանաստեղծական արձակի պարկեշտ աշխատաւորը մեր մէջ՝ իր ոճին անփոխանցելի, աննմանելի առաքինութեամբը: Շատ բան պիտի ներուի անշուշտ իրեն՝ ի հաշիւ այդ ոճին, որ գեղեցիկ համադրում մըն է փափկութեան ու երաժշտական կշռոյթի:

Այսպէս, Զարդարեան արուեստագէտ է ամէնէն առաջ իր լեզուով. վասն զի գիտցաւ բառերուն ու պատկերներուն գնացքը ընել ծխաշունչ, թեւաւոր ու պերճ, բերելով փաստը մեր լեզուին թաքուն բայց կարելի ընդունակութեանց: Իրմէ վերջ, ամբողջ սերունդ մը պատկանեցաւ իր արձակը, անշուշտ աւելի կատարեալ, անշուշտ աւելի առոյգ, բայց իր սկզբնական շնորհին ամբողջ կշիռովը:

Գրեթէ նոյնքան մաքուր, գրեթէ նոյնքան յստակ եղաւ արդի աշխարհաբարը Արտաշէս Յարութիւնեանի գրչին տակ: Իր անունը արձակուեցաւ Պոլսոյ հրապարակին վրայ, գեղի մը յետնկած մէկ անկիւնէն: Կարելի է յիշել զայն ամէն անգամ որ պէտք ըլլայ ներկայացնել մտաւորական բարձրութեան այն հանդարտ ու բարի խաղաղութիւնը, զոր յարատեւ աշխատանքը կը բերէ բոլոր համեստ գործաւորներուն, ինչպէս ըսած է իրեն համար գրչի իր եղբայրակիցներէն մէկը:

Անիկա գիտցաւ ճարել կարելի խնամքը ամէնէն առաջ իր արձակին ու ամէնէն ուշ իր ոտանաւորին: Ու տարաշխարհիկ տեսիլներու, խոհերու, փորձերու ու գրախօսականներու մէջ տարօրինակ խաղաղ, այնիւ «հիմեր» մը, իմացական ամօթխածութիւն մը, չնեղուելով բնաւ պերճանքի, փայլի, չքեղութեան ու քաղքենի համակրութեանց բեռէն: Ու մինչեւ նաեւ մնաց իր պաշտպանած գաղափարներուն հանդարտ զօրութեանը մէջ, ինչպէս կը պատահի ատիկա բոլոր ընտրեալներուն, արուեստի դիծէն:

Մեր աշխարհաբարին, այսինքն՝ մեր արձակին վարպետներուն հետ ու անոնց քովէն քալեց արուեստագէտի իր բնազդովը մեծ ու իր անձին հմայքովը տիրական ուրիշ «ծանօթ դէմք» մը — Գրիգոր Զօհրապ: Անոր մօտ՝ լեզուի գեղեցկագիտութիւնը մեղանչեց քերականութեան ու գրագիտութեան «առձեռն»ներով ստեղծուած ճաշակին դէմ: Բայց յայտնուեցաւ եղանակով մը, որ կը ծնի առանց կաղապարի: Մեր գրագէտներէն թերեւս ոչ ոք իրեն չափ մեր լեզուն գրեց բնազդով, բայց մնալով պաշտպանութեանը տակ իր ձեւերուն կամաւոր ժուժկալութեան, մարդկային հոգին խուզարկելու, կեանքի փորթրէներ տալու իր հեռամտումին ու արուեստը իրականին դիտողութեան տանելու իր ջանքին: Այս բոլորը իրեն եկան արեւմտահայ գրականութեան մէջ յատկանշական շրջանէ մը (մեր գրականութիւնը դպրոց կը փոխէր Զօհրապի սերունդին հետ, ռոմանթիզմէն անցնելով ռէալիզմին):

Զօհրապի համար լեզուն գործիք մըն է, որ մտածումին ու կեանքին հասումը կը թանձրացնէ ու կ'ընէ զայն շօշափելի ու գծագրութեան մը պէս ճշգրիտ: Նորավէպի այս իշխանը չկորսնցուց բնաւ չափի զգայութիւնը եթէ ոչ առօրեայ իր ապրումներուն, գրականութեան մէջ գոնէ ... Անիկա պիտի յիշուի միշտ, իբրեւ առաջին գեղեցկագէտը մեր մէջ, որ աւելի շատ իր բնազդը ունեցաւ իրեն առաջնորդ, քան թէ պատրաստ, անկենդան գիտութիւնը գիրքերուն ու դպրոցներուն:

Պէտք է տակաւին կենալ անունին առջեւ ուրիշ երկու գրագէտներու, որոնք աւելի հայ եղան խորքով, ոճով ու բացատրութեամբ, քան գաւառացի Զարդարեանը ու քաղքենի Զօհրապը: Անոնցմէ մէկը, Հրանտ, գրականութեան բարձրացուց հայ պանդուխտը. միւսը, Թլկատինցին, փաստը բերաւ հիմնովին հայեցի արուեստի մը:

Հրանտ (Մելքոն Կիւրճեան) գաւառին շունչը դրաւ իր բարբառին մէջ, առանց տեղական գոյնի: Պատմեց անիկա պանդուխտին վիշտը լեզուով մը, որ մայրենի հողին բոյրովը ծանրաբեռն, անման էր սակայն Թլկատինցիի ձեւին վշտահար, չարչարուած, բայց ճկուն նկարագիրէն: Իր օրերուն, նոր էր որ մեր արձակը կ'երթար իր կարելի զտումին, պատուելով քիչ քիչ սալոնի, գրաբարի, «վսեմ ոճ»ի կապանքներէն:

Հրանտ իր բառերուն ու տողերուն տուաւ զգացումի տաքը, հաղորդական շեշտ ու ջերմութիւն: Անոնք քալեցին՝ կրելով ոչ թէ իրենց ստուերը միայն, այլ խորապէս յուզուող, մանկօրէն դողացող խառնուածքի մը կնիքը: Ճիշդ է, որ մեծ վայելուչ չեղաւ իր պարբերութիւնը, բայց չեղաւ նաեւ սառն: Չեղաւ անիկա բարձրաթռիչ, բայց նաեւ՝ ցուրտ ու նախնական: Զգայնութիւնը, արժանիքներուն ամէնէն վաւերականը պանդուխտ այս գրագէտին մէջ, լայնօրէն կը տարածուի, այսպէս, բառերուն ու բարբառին գնացքին վրայ: Ու անիկա հաւատարիմ ու հպատակ մնաց ինքզինքին, այսինքն՝ իր խառնուածքին քաղցրող ու զայն շահեկան ընծայող զգայնութեան այս ինքնեկ բխումին:

Բայց հիմնովին հայ ոճի պարկեշտ վաստակաւորը եղաւ — Թլկատինցին: Արտայայտութեան իր եղանակը, անձնացած ու ինքնադրօշմ, առաջ՝ Արեւմուտքի խաթարումէն, կը բերէ հզօր փաստը զգայնութեան մը, որ իր սնունդը քաղեց հայրենի հողին ընդերքէն:

Իր շրջանին, մեր արձակը կը մնէր արդէն ճաշակաւոր ու գիտուն իր յարդարանքին մէջ: Բայց շրջանակով ու հորիզոնով գաւառացի, նահատակ այս գրագէտը չուզեց, թերեւս խոյս իսկ չկրցաւ ենթարկուիլ հրապարակի ճնշումին: Ու չխնայեց իր ոճը, Զարդարեանին պէս, մոռնալու չափ բնիկ հարազատութիւնը տեղական գոյնին ու տեղական համին: Այնպէս որ բանօրէն յարդարուն, օրէնքի եւ գրագիտութեան տախտակներուն հպատակ, կոճկուած ոճ մը չէր իրենը, այլ — ձգձգուն, անխնամ, չարչարուած ու վշտաբեկ, ճիշդ իր գիւղացիներուն պէս: Բայց իր ձգած ժառանգութեան մէջ պիտի գտնենք միշտ հայ ստեղծումի բարախուռն երակ մը հեղինակութեան, «հիմեր»ի, զգացումի, անկեղծութեան եւ յանդուգն խաղերու հետ:

Ու շատ են մշակները որ նպաստեցին մեր արձակին արագ կազմաւորման ու տուին անոր իր արդի պայծառութիւնն ու կորովը (Երուխան, Չէօկիւրեան, Մինասեան եւն.): Անոնց մէջ կան որ դուրս են Ապրիլեան նահատակներու մեռելական թափօրէն, ինչպէս Ինտրան: Ու կան որ իրենց հերկը բերին բացառաբար մեր քերթողական բարբառին, ընելու համար զայն շողարձակ ու սանձակոծ, ինչպէս Վարուժան՝ դասականօրէն իրապաշտ իր ոճով կամ Սիամանթօն՝ բառերու դաշնակութենէն աւելի անոնց արտայայտական ուժին հոգատու: Չենք յիշեր նաեւ Օշականը, բարբարոս այս գեղացին, որուն հետ մեր արձակը ձեւ ու շրջան կը փոխէ: Կամ Զարեանը, որ պաղղուն ու նկարչական իր ոճով կը բերէ վաւերական նմոյշը արեւելահայ բարբառի ճկունութեան ու կորովին: Ու տեղը չէ ողջերուն գովքը հիւսել, մեռնողներուն կորուստը ողբալու սահմանուած այս թշուառ տողերուն մէջ:

Մենք յուսահատ չենք սակայն. վասն զի չկայ կորուստ մը, որ ըլլայ անդարմանելի կամ անփոխարինելի՝ տարողութեան ու մեծութեան իր կշիռով: Նոր սերունդին հետ, որ հաւատաւոր պահապանն է վաւերական բոլոր արժէքներուն, մեր արձակը կ'ուռճանայ, մէջք ու հասակ կը նետէ քիչ քիչ, օր մը դառնալու համար ջիղերու սարուածք մը, հաստախարիխ ու կենսայորդ: Այս գեղեցիկ հեռանկարին համար, երիտասարդները չեն խնայած ու պիտի չխնայեն երբեք առաւելագոյնը իրենց ճիգերուն: Ու անիկա՝ հակառակ յոռետեսներու բութ հեգնանքին:

ԴԱՐԵՀ ԱԶԱՏԵԱՆ

(Յուսաբեր)

ԹԱՒՐԻԶԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 22 ապրիլ (Յառաջ). — Պարսկական Նովրուզի տօներու եւ աննախընթաց ցրտերու հետեւանքով, փետրուարէն սկսած Թաւրիզի եւ թէ Ատրպատականի առեւտրական շուկան գրեթէ կանգ առած վիճակում կը գտնուէր: Շաբաթներով շրջաններու հետ փոխադրական յարաբերութիւնները խզուած էին, որի հետեւանքներով ալ Թաւրիզի առեւտրական տուները քիչ ժամերով իրենց գրասենեակները բաց կը պահէին: Տօներէն յետոյ շուկան մտաւ բնականոն վիճակի մէջ:

Համաձայն ստոյգ տեղեկութիւններու, Գերմանիայի վերջին դէպքերի հետեւանքով, չոր մրգեղէնի վաճառականների տնտեսական վիճակը այնքան ալ վարդագոյն չէ: Շատ-շատերը ամիսներէ ի վեր Համպուրգում եւ այլուր եղած իրենց ապրանքները բոլորովին ստացան վնասով ծախել եւ նոյն իսկ եղան վաճառականներ, որոնք ստիպուեցին իրենց գործերը հաշուեյարդարի ենթարկել: Սակայն որոշ օժանդակութիւններ եւ մորաթօրիում ստանալով պահանջատէրերից, կարողացան շարունակել իրենց գործերը:

Համեմատաբար չոր մրգեղէնից նորէն աւելի լաւ վիճակի մէջ է աղիքի գործը: Պարսկաստանը տարիներէ ի վեր աղիքի առեւտուր ունեցած է գլխաւորաբար Գերմանիայի, Լոնտոնի եւ Եւրոպայի մի քանի շուկաների հետ, սակայն Ամերիկայի «չոր»երու պարտուելու եւ գինարգելութեան օրէնքի վերացման պատճառով, վերջերս Ամերիկայից այցելուներ գտնուեցան շուկայիս մէջ եւ աղիքի առեւտուրով հետաքրքրուեցան:

Երկար տարիներէ ի վեր շատ քիչ բացառութեամբ աղիքի առեւտուրը տեղի ունեցած է Ամերիկայի հետ: Ինչպէս կ'երեւի, անցեալի մէջ աղիքի գործով զբաղուողները նորից վերսկսելու մտադրութիւն ունին:

Գերմանական յայտնի Տուներից Ժուլհէյլման եւ ընկերութեան ներկայացուցիչը մէկ ամսէ ի վեր հոս կը գտնուի եւ մտադիր է Պարսկաստանի բոլոր շրջաններում ճիւղեր հաստատելու:

Պարսկաստանից արտահանուող աղիքներից՝ Ատրպատականի շրջանը — մանաւանդ Խոյի, Մակուի, Սալմաստի, Սովուջ – Բուլաղի եւ այլ լեռնային շրջանների աղիքները ամէնից լաւը կը համարուին:

Աղիքի գործով զբաղուող հայ տուներից յայտնի են «Հիլալ» եւ «Էքսիմպորտ» ընկերութիւնները: Առաջինը կը գործէ Պոստոնի համար, իսկ երկրորդը ճանաչուած է Համպուրգի շուկայում:

Գալով գորգի շուկային, որոշ փոփոխութիւն եղած չէ, անցեալ ամիսներու իմ տուած տեղեկութիւններից յետոյ: Միայն ամերիկեան կարգ մը տուներ, որոնք երեք տարիէն ի վեր իրենց գնումները ընդհատած էին, նորէն վերսկսած են եւ յոյս կայ, որ յառաջիկային համեմատաբար Թաւրիզի շուկան իր նախկին վիճակը վերստանայ, մանաւանդ եթէ Ամերիկայի ամենակարող նախագահը մաքսի մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնէ:

Վերջին երեք տարուան ընթացքին, Թաւրիզի, Շիրազի, Համատանի եւ այլ շրջաններու գորգի շուկաները Ամերիկայի հետ շատ չնչին առեւտուր ունեցած են, իսկ դրա հակառակը, Սուլթանապատի, Քիրմանի, Քաշանի շուկաները աւելի գործ ունեցած են, քան նորմալ տարիներում:

Ճիշդ է, վերջին շրջաններում մեծ քանակութեամբ գորգ չէ արտահանուած Ատրպատականից Ամերիկա, բայց նորէն գորգը իր արժէքները պահած է, որովհետեւ Եւրոպայի եւ այլ երկիրների շուկաներից համեմատաբար մեծ պատուէրներ եղած են: Ասոր օգնած է նաեւ պետական ներածման եւ արտածման մենաշնորհը, որի մասին մանրամասն գրած եմ:

Վերջերս Լոնտոնի գորգի կարեւոր տուներից նոյնպէս այցելուներ եղան, որոնք պատուէրներ տալով նորէն վերադարձան:

Այժմ հոս կը գտնուի Լոնտոնի Եդվարդ Պէնլեանի որդի՝ Եդուարդ Պէնլեանը:

Եւրոպական դրամները գրեթէ նոյն արժէքի մէջ են, միայն Ամերիկայի վերջին «մորաթօրիոմի» դէպքերը քանի մը օրուայ համար տոլարի շուրջ զանազան լուր – լուրեր յառաջ բերին, որի հետեւանքով ալ մարտ 9—15 տեղական բանկաներում տոլարի սակ չէր նշանակուած, բայց մարտ 16էն կանոնաւոր կերպով արժէքներ եղան եւ նորէն տոլարը մնաց իր սովորական արժէքի մէջ. եթէ ի հարկէ նոր անակնկալներ չպատահին:

Բ. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸ
ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ «ՔԱՋՆ ԱՂԱՍԻ»ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — «Յառաջ»ի 2075 թիւին մէջ, մեր ազգային – քաղաքական ճակատագրին երկու վճռական անկիւնադարձերուն — 1878 եւ 1884 թուականներուն — մասին ձեր երեւան հանած յայտնութիւնները պէտք է վերիվայր շրջէին ամէն Հայու հոգեբանութիւնը:

Առաջինը այն՝ որ 1878 թուականին, Պերլինի վեհաժողովին ճակատագիրը վճռող Պիսմարքներն ու Սալիսպըրիները ի նպաստ մեզի դարձնելու համար — փոխանակ մեր չորս հազար տարուան պատմութեան մէջ մեր միակ դիւանագէտը — երջանկայիշատակ Նուպար փաշան — օգտագործելու, «պատուելի»ներու — երկու վարժապետ եւ երկու կղերական — խմբակ մը կը ղրկուի ... ծաղրուելու համար: Եւ երբ Նուպար փաշա Փարիզի մէջ կը սպասէր Պատրիարքարանէն զինքը mandataire – նախագահ անուանող հրահանգի մը, Մինաս Չերազէն կը ստանայ հազիւ խանութպանի մը միայն դրուելիք ոճով հեռագրամման նամակ մը, որով կը յայտնէ թէ «Ազգը չուզեր (իբրեւ թէ) փաշային անդամակցութիւնը» հայկական պատուիրակութեան !

Եւ, մեր ի բնէ այնքան ուշիմ ցեղին մէջ չի գտնուիր մէկ հոգի բաց ի փաշայէն որ տեսնէր այդ եղերերգական զաւեշտը եւ դեռ «պատուելի»ները — որոնց ազգասիրութեանը վրայ վստահ ենք — չմեկնած, գաղտնապէս տարբեր դարձուածք մը տար մեր ազգ. քաղաքական գոյութեան դատին:

Այս անպարագրելի մեղքը, ըստ մեզ, կը ծանրանայ հոգեւոյս Ներսէս պատրիարքին եւ իր օրուան Քաղաքական Ժողովին անդամներուն վրայ ... : Ահա այդ թուականէն կը սկսի արդէն մեր վարկաբեկումը քաղաքական աշխարհի մէջ եւ, կը ճանչցուինք իբրեւ միայն ջարդուելու եւ մեր յաւիտենական ողբերով քաղաքական աշխարհը ջղայնացնելու սահմանուած ժողովուրդ մը:

Հիմա գանք ձեզի, Պ. «Քաջն Աղասի»! Դուք որ պետական այդ մեծ մարդուն հետ, այդքան մօտէն շփման մէջ գտնուեր էք, ի՞նչպէս անոր ձեզի հաղորդած յայտարարութեան ճշմարտութիւնը չըմբռնեցիք, այն յայտարարութեան, զոր ըրեր է Ճէյմս Պրայսին եւ զոր դուք ի լոյս բերիք թաքնուած հնութեան մը ներգործիչ յայտնութեամբ:

Արդեօք, փառասիրական ձգտումներով եւ մեր ցեղին յաւիտենական հիւանդութեան՝ sentimentalismeով փոխանակ Նուպար փաշային մատնանշած քաղաքականութիւնը հետապնդելու եւ հետապնդել տալու որոնց որ անկ էր, նախընտրեցիք ձեր անունին հիւսուած երգ մը շահելու քաղաքականութիւնը ...:

«Միշտ պիտի ծաղկի զառազեղ Աւան
(Զէյթուն),
Որ ծնաւ ձեզ պէս կորիւնք անմնան:
Սէգ Կարօն, Մօսէն եւ քաջն Աղասին»,
եւայլն:

Արդ, պէտք է յիշենք հոս Նուպար փաշային այն յայտարարութիւնը զոր ըրեր է Ճէյմս Պրայսին, 1889ին, Փարիզ, երբ այս վերջինը խնդրեր է փաշայէն գործակցիլ «Հայասէր» Անգլիացիներէ կազմուած կոմիտէի մը:

Փաշան կ'ըսէ. — Ես իմ ամբողջ հաւատութիւնս պիտի տրամադրեմ, բայց, եթէ Թուրք կառավարութիւնը յանձնաժողովին ընելիք առաջարկները չգործադրէ, անգ. կառավարութիւնը պիտի պատերազմի՞ մեզի համար:

Ճէյմս Պրայս, այդ մեծ հայասէրը, «ո՛չ», կը պատասխանէ:

— Ուրեմն զգուշացէք, կ'ըսէ փաշան, դուք եւ բոլոր եւրոպական ազգերդ, — իբր թէ հայապաշտպան — որ եւ է ցոյցէ եւ շարժումէ — քաղաքական շահերու զաղանի հետապնդումով — քանզի եթէ այդպէս շարժիք, Թուրքը Հայերը պիտի ջարդէ ...

Փաշան այս խօսքերը ըսած է 1889 թուականին եւ, ըստ որում «Հայասէր» խմբակներն ու «Քաջն Աղասիական»ներդ «ձեր գիտցածը գացած» էք, Թուրքը, հինգ տարի վերջը, նախատեսուած դիւանագիտութեան թուաբանութիւնը ճշգրտօրէն կիրարկած է 1894ին, Սասունի կոտորածէն սկսելով, եւ, յաջորդաբար զանգուածօրէն ջարդելով Հայերը. ջարդեր որոնց լրումը եղաւ 1915ի համազգային կոտորածը:

Քաղաքական աշխարհի մէջ կատարուած նուաճումները գերադաս խելքով եւ, դրականն շահերու խայծո՛վը միայն ձեռք կը բերուին անյայտ, առանց երբեք քու ներքին նպատակդ յայտնելու, մինչեւ հասնի գործադրութեան ՎԱՅՐԿԵԱՆԸ: Այլապէս, կը հասնինք ... այսօրուան վիճակին ... :

Քաղաքական ազգերը իրենց գոյութիւնն ու անկախութիւնը թուաբանութեամբ միայն կը պահեն, ո՛չ թէ փափաքը կամ երազը — տեսլականը — իրականութիւն նկատելով:

Գոնէ հիմա, քիչ մը օրինակ առնենք ուրիշներէն, մանաւանդ մեզ ջարդող Թուրքէն որ «նպատակը կառքով կ'որսայ»:

ԹՈՐԳՈՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...»
Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ա՛յս է վերնագիրը զոր կը կարդամ 220 երեսներէ բաղկացած սիրուն գրքի մը վրայ, որ մատենադարանիս զարդը կը կազմէ այսօր:

Այո՛, մասնագիտական մատենադարանիս զարդը կը կազմէ զուտ վիպական-բանաստեղծական հատոր մը, քովի՛կը պատմական-բանասիրական գրքերուս:

Պիտի ըսէք.— «Ի՞նչ հակադրութի՛ւն»:

Կը պատասխանեմ.— «Ո՛չ, կը սխալի՛ք»:

Մարդիկ չեն կրնար ամէն օր մի՛ եւ նոյն կերակուրն ուտել. երբեմն ալ բերանփոխի պէտք ունին: Իսկ մասնագիտական ծանր աշխատութիւններով բեռնաւորուած մէկը՝ բերանփոխէն աւելի բանի մը պէտք ունի,— անուշեղէնի, իր յոգնած ուղեղին քիչ մը հանգիստ տալու համար: Ահա այս անուշեղէնն է, զոր կ'ըմբոշխնեմ Շ. Նարդունիի այս հմայիչ, հրապուրիչ գիրքը կարդալով:

«Շ. Նարդունի» գրական ծանօթ անուն մըն է, որուն իսկականն է բժիշկ Շ. Այվազեան, նախկին Արմաշական մը:

Այս հատորին մէջ կը տեսնէք 37 հէքեաթներ, աւանդութիւններ, բանաստեղծութիւններ, նկարագրութիւններ, կարօտի ցաւեր եւ արձակ երգեր, բոլորն ալ զգայուն, բոլորն ալ թրթռուն, շողուն, համեղ, յանկուցիչ եւ հոգեզմայլ, որոնք պահ մը կը փոխադրեն քեզ հայրենի գիւղ, մայրենի օջախդ, ուր առաջին հայ բառը թոթովեցիր, ուր կապոյտ երկինքով պայծառ արեւ տեսար եւ անուշաբոյր մարգագետիններու վրայ կայթելով մեծցար:

Ահա՛ Նարդունիի գիրքը, որ կը կազմէ առաջին հատորը «Մատենաշար Յառաջ»ի:

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

«Մէկ ամիս է հաց չեմ կերած»

Հայաստանէն հայրենակից մը կը գրէ իր ազգականին, Փարիզ (մարտ 30). —

Դրութիւնս սոսկալի ծանր է, ուղիղ մի ամիս է հաց բոլորովին չեմ կերել: Շուկայից առնել եւ վճարել օրը տասը րուբլի հացի անկարող եմ. դրամ չունեմ բոլորովին. չեմ իմանում թէ ինչ անեմ: Ծախելու էլ ոչինչ չի մնացել. բարեկամներից մի կերպ կարողացայ պարտք վերցնել մէկ փութ ալիւր, փետրուարին վճարելու պայմանով, բայց խոստանալ եղայ եւ անկարող եմ այժմ վճարել, վերջին հագուստներս կը տայի, որ գոնէ ալիւր ճարէի եւ պարտքս վճարէի. բայց ալիւր ունեցող չկայ մեզ մօտ այս օրերին:

Հացի տեղ ուտում եմ պէտն (կորեկի տեսակը), եփում եմ, դնում բերանս եւ վրան ջուր խմում, այս է ահա իմ ապրուստը ...

Անցեալ տարի դրութիւնս վատ չէր, այգիս կարողանում էի մշակել, ունէի խաղող, բայց բոլորը գնաց ձեռքիցս: Այգում կը լինէր 15—20 փութ տանձ, խնձոր՝ մի 25 փութ:

Ես ստացել եմ ընդամէնը 40 հատ տանձ եւ խնձոր, բոլորը քաղեցին տարան դեռ եւս կանաչ:

Ունէի սալոր մօտ 20 փութ, թողել էին ինձ միայն 10 քիլօ. նոյնը արեցին եւ կեռասի վերաբերմամբ, եւ այժմ ոչինչ, ոչինչ չունեմ:

Առողջութիւնս էլ քանի գնում վատանում է:

Այս է ահա իմ կեանքը: Տասը տարուց աւելի է ինչ չարքաշ մշակի պէս աշխատում եմ, ոչ մի բաւականութիւն չեմ ստացել եւ այժմ քաղցած եմ բառիս բուն նշանակութեամբ: Այլ եւս չեմ մտածում հագուստի մասին. մտածում եմ միայն հացի մասին: Եթէ կարենաս ամսական կանոնաւորապէս ինձ դրամ հասցնել, գուցէ կարողանամ գլուխս պահել, եթէ ոչ մի օր սովամահ պիտի լինեմ:

Ն.

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

ԳԱՎԱԼԱ, (Յառաջ). — Այս տարի եւս, մեծ հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Ապրիլ 11ը Գավալայի մէջ: Ներկայ էին բոլորը, հարուստ թէ աղքատ, կուսակցական թէ չէզոք անխտիր:

Եկեղեցական արարողութենէն անմիջապէս վերջ, ժամը 12ին սկսաւ հանդէսը, «Անոնց համար որ ինկան», վարժարանի աշակերտներուն կողմէ: Նաեւ եղան զանազան արտասանութիւններ: Օր. Մարի Այանեան արտասանեց «Մօր մը սուգը»: Վարժարանի ուսուցչուհի Օր. Արաքսի Ալթունեան արտասանեց «Մօր մը երազ»ը: Յետոյ բեմ ելաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Սօս Վանի, որ նախապէս Հայոց պատմութիւնը բացատրելէ վերջ, ըսաւ թէ մեր պատմութեան մէջ մի էջը գրուած է արիւնով:

«Գալով 1915ի եղերական օրերուն, Էնվէրներն ու շանսատակ Թալէաթները ջարդեցին Հայը, բայց ապրեցաւ հայութիւնը, քանդեցին մեր օջախները, թալանի տուին մեր ինչքը, մոխրակոյտի վերածեցին մեր երկիրը, բայց կ'ապրի ու պիտի ապրի Հայաստանը»:

Պարզելով դաշնակից պետութեանց շահագործումը մեր դատին ու արեան, կոչ ուղղեց ներկաներուն ամուր փարիլ հայկական դատին:

Օրուան տօնին առթիւ ծաղկեպսակներ ղրկած էին Ազգ. իշխանութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հ. Գ. Խաչը, Զ. Ո. Մ.ը, Հ. Ե. Ե. Մ.ը, կաթոլիկ եւ բողոքական համայնքները, Շրջանաւարտից Միութիւնը, Բարեգործականը եւ Ազգային վարժարանը:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 2ին կէսօրէ վերջ եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ, անգամ մը եւս ուխտելով յարգել մեռնողներուն յիշատակը:

Համազասպ

ԽՈՐՀ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Յունիս 20ին Մոսկուայի մէջ կը գումարուի Խորհրդային գրողներու միութեան համագումարը: Բացումը կը կատարէ Կորքի: Օրակարգի վրայ կան,— վիճարանութեան բանաստեղծութեան եւ թատերգութեան զանազան հարցերուն եւ արուեստի հոսանքներուն մասին, միութեան կանոնագրութիւնը եւ ընտրութիւն կեդր. վարչութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ « ՕՐ »Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

—·—

ՎԻԷՆ, 2 մայիս, (Յառաջ)·— Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կազմակերպած էր գեղեցիկ հանդէս մը, « օր »ուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 30ին, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, Ռ. Ա. սրահին մէջ: Ինչպէս Կարմիր Խաչի միւս ձեռնարկներուն, նոյնպէս այս ձեռնարկին, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր, իր նիւթական եւ բարոյական քաջալերանքը չզլանալու համար այս ազգօգուտ եւ կարեւոր միութեան:

Կարմիր Խաչի կազմակերպած բոլոր հանդէսները միշտ յաջող անցած են, բարոյապէս թէ նիւթապէս, բայց այս անգամուան հանդէսը, ինչպէս հայրենակից մը կ'ըսէր,— բոլորին վրայ « լեման քամել » տուաւ, իր գեղարուեստական գեղեցիկ ու ճոխ բաժինով որ ամբողջապէս դպրոցի փոքրիկներով կազմակերպուած էր: Եւ իրենց ուսուցչուհին, Օր. Ռ. Գարակէօզեանը, ջանք չէր խնայած, երախաներուն վարժեցնելու համար:

Օրուան նախագահն էր Պ. Յ. Մկրեան, որ հանդէսը բանալով, հրաւիրեց փոքրիկներու երգչախումբը երգել « Բամ Փորոտան »ը: Հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս: Յետոյ Պ. Նախագահը արտասանեց իր բացման խօսքը, յիշելով թէ Վիէնի դպրոցներէն մէկուն հողը սահմանուած է Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը երկու տարիէ ի վեր, աջակցութեամբ մէջ. վարչութեան: Ունի նաեւ ուրիշ դպրոցներ, տարբեր վայրերու մէջ:

Օրուան բանախօսն էր Օր. Ս. Յակոբեան (Փարիզէն), որ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Կարմիր Խաչի գործունէութենէն, եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի շրջանի կեանքէն: Յիշեց իրենց շրջանի անդամներու թիւը, եւ տարեկան համեստ պիւտճէն: Ըսաւ թէ Կարմիր Խաչի դպրոցները կը պահէ Վիէն, Կարտան, Ռօման, Կրընոպլը եւ Փարիզի կարգ մը արուարձաններուն մէջ, եւ կ'աշխատի ուրիշ գաղութներու մէջ եւս բանալ, եթէ իրենց պիւտճէն ներէ: Պարզեց նաեւ բժշկական եւ առողջապահական տեսակէտով իրենց կատարած աշխատանքները եւ մասնաւորապէս Թոխատուոր հայ երիտասարդներուն կած օգնութիւնները: Օր. Յակոբեան վերջացնելով խօսքը, կոչ ուղղեց հայ տիկիններուն, որ խառնուին Կարմիր Խաչի շարքերը, իրենց գործունէութիւնը աւելի ընդլայնելու համար, հայ գաղութներու ծով տառապանքին մէջ:

Փոքրիկներու երգչախումբը երգեց « Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան », « Թէ թեւ ունէի », եւ « Ով մեծասքանչ դու լեզու », բոլորն ալ անթերի:

Արտասանութիւններ ըրին, փոքրիկներ՝ Պ. Հատտֆեան « Հովիկ հայրենի », Ա. Նաճարեան « Հայկական Զատիկ », Պ. Երէմեան « Սնափառը » (փանթէզի), Լ. Մուրատեան « Հիւանդ է », Կ. Սարգսեան « Հայ լեզուին », Ա. Մարգարեան « Հայը Ֆրանսայում » (փանթէզի), Ա. Արզարեան « Բժիշկը » (փանթէզի մենախօսութիւն): Երգեց Սիրուն Ասլանեան « Պարզիր Աղբիւր »ը, յարմար տարազով զուգըրգեցին, Փայլիկ Թէրզեան եւ Գ. Պարոնեան « Այլուխը », նոյնպէս յարմար տարազով: Բոլորն ալ յաջող էին եւ մասնաւորապէս փանթէզիները ծիծաղ պատճառեցին:

Հանդէսին առաջին մասը լրացած ըլլալով, եփուած հաւ մը եւ շիշ մը շամփանեա աճուրդի դրուեցան եւ 20 վայրկեանի մէջ գոյացաւ 200 ֆր.: Շահեցաւ՝ Տիկին Ա. Ճնտոյեան, 20 ֆրանք եւս նուիրելով:

Երկրորդ մասը կը բաղկանար Հ. Ս. Երեմեանի՝ « Տրդատ Թագաւորի դարձը » մանկական թատերգութենէն, զոր խաղացին 8էն 14 տարեկան երախաները: Ուսուցչուհի Օր. Գարակէօզեան մեծ աշխատանքով պատրաստած էր սոյն մանկական թատերգութիւնը, բոլոր յարմար հագուստներով:

Գ. Պարոնեան (Տրդատ Թագաւոր), Փ. Թէրզեան (Թագուհի), Ծ. Պէյլէրեան (Սանդուխտ), Ծ. Ճգլկեան (Հրախխմէ կոյս), Ժ. Պէյլէրեան (Գ. Լուսաւորիչ), Կ. Զարգարեան (Արձան), ուրիշ կարգ մը փոքրիկ օրիորդներ եւ տղաքներ եւս կատարեցին կոյսերու եւն.ի դերերը: Խաղը անցաւ սպասուածէն շատ յաջող, մանաւանդ կոյսերու երգերը, խոր տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ, որոնք սրահէն մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

Պալ – Աղբիւր

ՄԵՐ ՄԱՆԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—·—

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 29 ապրիլ (Յառաջ)· — Ապրիլ 22ին բացումը կատարուեցաւ Կ. Խաչի հիմնած մանկապարտէզին: Ծնողները եկած էին իրենց սիրելիներուն երգերն ու գեղջկական պարերը մտիկ ընելու: Օրուան նախագահ միանգամայն ուսուցիչ ընկ. Սարգիս Փիլիկեան, դպրոցի անհրաժեշտութիւնը շեշտելէ յետոյ, ըսաւ թէ դպրոցը ունի 34 աշակերտներ, որոնք բաժնուած են չորս կարգերու եւ կ'ուսանին Հայոց պատմութիւն, ընթերցանութիւն, շարադրութիւն եւ գրավարժութիւն: Կոչ ուղղեց ներկաներուն համախմբուիլ Կ. Խաչի դրօշին տակ եւ այս վառարանին շուրջ վառ պահելով հայկական ոգին ու աւանդութիւնները, որոնք ամենազօրաւոր ապդակն են մեր նորաբողբոջ երախաները զերծ պահելու ձուլումի ահաւոր վտանգէն: « Բարի եկաք, բարեկամներ » խմբերգէն վերջ, մանկական թոթովանքներով պարբերաբար արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ՝ Վերժին Աբրահամեան՝ « Հայոց Արեւին », Հոխիմէ Մուրատեան՝ « Après la Bataille », Մկրտիչ Յակոբեան՝ «Փոքրիկ չարաճճին », Անժէլ Իսկէնտէրեան՝ « L'Aiguille », Ֆլորիդա Քուրսեան՝ « Տղու մը »: Յանկարծ երկու փոքրիկներ՝ Ֆլօր Խաչատուրեան եւ Վազգէն Պայընտրեան, որոնց տարիքը շատ փոքր ըլլալով դեռ դպրոց չեն յաճախեր, բեմ բարձրանալով համարձակօրէն արտասանեցին «Հայ եմ ես»ը եւ երկարատեւ ծափեր խլեցին:

Չորրորդ կարգի աշակերտներէն Վ. Աբրահամեան եւ Ֆ. Քուրուեան, կարդացին մէկ – մէկ շարադրութիւն « Անձնազոհութիւն » վերնագրով: Որքան տպաւորիչ էին իրենց արտայայտութիւնները, եւ Կ. Խաչի անդամուհիները հպարտ կը զգային իրենք զիրենք, ի տես այս յառաջդիմութեան:

Մխիթարեաններուն փոքրիկն Գասպար Աբրահամեան ջութակի վրայ հայկական գողտրիկ կտորներ նուագելով հանդէսին փայլը կը կրկնապատկէր: Յակոբ Տէր Խաչատուրեանի եւ Գասպար Աբրահամեանի կողմէ եղան երկու տրամախօսութիւններ, « Հայը եւ կնքահայր » եւ « Նորեկ պանդուխտներ »: Մանաւանդ այս վերջինը ո՛րքան յուզիչ էր: Փոքրիկներու զրուցատրութիւնն ու շարժուձեւերը՝ գաւառէն Պոլիս եկող երիտասարդ զարիպներու իրական պատկերն էր որ կը ցուցադրէին: Խաչօ ախպեր (Յ. Տէր Խաչատուրեան) լեցուած շահու վառ յոյսերով, ի զուր կը փորձէ համոզել՝ հայրենիքի կարօտովը տանջուող եւ անոր կենսատու արեւին մէկ շիթին իսկ կարօտ խեղճ Պեառն (Գ. Աբրահամեան) որ Պոլսոյ հարիւրաւոր պալատներուն հետ երբեք չպիտի փոխէր իր գիւղի մէկ հատիկ անշուք խրճիթը: Խումբ մը փոքրիկներու կողմէ, հայկական տարազներով եղան գեղջկական սիրուն պարեր, որոնք կրկնուեցան ներկաներու պահանջին վրայ:

Ազգ. Միութեան ատենապետ ընկ. Ս. Սաեփանեան բեմ հրաւիրուելով, խոստացաւ ամէն գնով թեւ թիկունք հանդիսանալ դպրոցին եւ ոչ մէկ բարոյական ու նիւթական աջակցութիւն չխնայել անոր յառաջդիմութեանը համար:

Իբրեւ բանախօս Փարիզէն հրաւիրուած էր Օր. Սաթօ Յակոբեան, որ իր հիացումը յայտնեց դպրոցին յառաջդիմութեանը համար եւ ըսաւ.

— « Կ. Խաչի միակ նպատակն է երեխաներու հայեցի դաստիարակութիւնը եւ անոնց ֆիզիքական առողջութեան հոգատարութիւնը: Մօտաւոր ապագային հայաշատ կեդրոններու մէջ պիտի հաստատուին բուժարաններ եւ արուեստական արեւի կայաններ, ուր պիտի դարմանուին մեր բախտաւորկ ազգին կարօտեալ բեկորները: Կ. Խաչի գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ հայ կնոջ ինքնազարգացումն է, որուն զարկ տալու համար բոլոր մասնաճիւղերու մէջ մասնաւորապէս պիտի հաստատուի դըրոյց – դասախօսութիւններու շարք մը: Ընտանեկան յարկի բարոյական սիւնը մայրն է, հետեւաբար մեր եղբայրները իրենց գործը հեշտացնելու համար պէտք է օգնեն մեր քոյրերուն »:

Մասնաւորաբար Կ. Խաչի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Ազգ. Միութեան, որ մատուռին սրահը ձրիաբար տրամադրած է իբրեւ դպրոց:

Օր. Յակոբեան ի նպաստ Կ. Խաչի հանգանակութիւն մը բացաւ Շրջ. վարչութեան կողմէ 50 Ֆր. եւ իր կողմէ ալ 25 Ֆր. նուիրելով: Ներկաները առաւել կամ նուազ չափով մասնակցեցան եւ քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 215 ֆրանք: Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ մը որուն առարկաները նուիրած էին անդամուհիները: Արդիւնքը գոհացուցիչ է:

*** Պէյրութի հրկիզեալներուն համար հանգանակուած 830 ֆրանքը ղրկուած է Պէյրութ, Խնամատարութեան հասցէին:

Հարգանցի

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 ապրիլ·— Սէն Շարլի շաքարի գործարանէն խումբ մը հայ բանուորներս լսելով Պէյրութի տարաբաղիր Հայերուն պատահած աղէտը, խոր ցաւ զգացինք: Խումբ մը հայ բանուորներ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, հանգանակութիւն մը բացինք, մեր գործարանին մէջ աշխատող 500է աւելի գործաւորներուն մէջ: (Մարսէյլի մէջ գրեթէ առաջին գործարանն է այս որ անգործութիւն եւ աշխատանքի կրճատում չունեցաւ: Միշտ վեց օր աշխատանք ունի եւ գոհացուցիչ օրավարձք): Հանգանակութեան մասնակցեցան Պ. Պ. Սեդրակ Խրալեան 13 ֆրանք, Գէորգ Էնկէցեան 10, Աստուր Յովհաննէսեան 10, Սեբոր Ղազարեան 10, Անտոն Բարսեղեան 10 ֆրանք, Հայկ Սօփեան, Յակոբ Ամատունեան, Կարապետ Հէքիմեան, Յակոբ Յակոբեան, Արփիար Տէր Յովհաննէսեան, Տիրան Քըլըճեան, Սարգիս Թորոսեան 5ական ֆրանք: Գէորգ Փիսկիւլճեան 2 ֆր.: Գումար՝ 90 ֆրանք, զոր ղրկեցինք Յառաջի (Տես Յառաջ 6 մայիս):

Բանուոր

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մինչեւ ե՞րբ պիտի հանդուրժենք», ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ

—··—

Իբրեւ հետեւանք Ռազկրատի դէպքին առթիւ թուրքիոյ մամուլին եւ ուսանողութեան պոռչտուքներուն, Թրակիացի Պուլկարներու միութիւնը Ֆիլիպէի մէջ հրատարակած է հետեւեալ թռուցիկը.—

Պուլկար եղբայրներ,

Թրքական անպատկառութիւնը, որ երեւան եկաւ Էտիրնէի պուլկար հիւպատոսարանին վրայ գրուած սրիկայական յարձակումներով, ճիշդ այն ատեն, երբ կը տօնուէր պուլկար բանակին՝ Էտիրնէի բերդին վրայ յարձակման ու անոր գրաւման քսանամեակը, բացորոշ արտայայտութիւնն է Թուրքիան ալեկոծող իսկական զգացումներուն եւ տրամադրութիւններուն,— Պուլկարիոյ հանդէպ ատելութեան, չարակամութեան եւ բորբոքման:

Իսկ վերջին օրերս, Պոլսոյ Պուլկար դեսպանատան առջեւ, Թուրք համալսարանական երիտասարդութեան ցոյցերը, իբրեւ «փոխվրէժ» այն «նախատինքին» որուն ենթարկուած ըլլայ Ռազկրատի Թուրք բնակչութիւնը —բան մը որ իրականութեան չի համապատասխաներ— կը հաստատեն թէ այսօրուան հանրապետական Թուրքիոյ մէջ հին Համիտեան Թուրքիոյ ոգին է որ կը խլրտի:

Հարցնենք մեր « բարեկամ » Թուրքերուն — ի՞նչ ըրին Էտիրնէի, Լիւլէ Պուրկազի եւ Թրակիոյ միւս վայրերը գտնուող պուլկար սրբազան գերեզմանները: Զոչնչացուցիք, չէ՞, անոնցմէ յիշատակի հետք մը իսկ չձգեցիք:

Որքան կեղծ կը հնչեն Թուրք պետական մարդոց անվերջ յայտարարութիւնները թէ՝ « ոչինչ կրնայ մթագնել Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական լաւ յարաբերութիւնները », այն պահուն, երբ իրողութիւնները ճիշդ հակառակը կը խօսին:

Պուլկարիոյ պատիւը, արժանապատուութիւնը եւ ապագան շատոնց կը պարտադրեն վերաքերում մը եւ ուղղութիւն մը որ եւ ոչ մէկ պարագայի մէջ պէտք է դէպի Էնկիւրի տանի:

Բարձրօրէն կը բողոքենք Թուրք յարձակումներու դէմ: Պէտք է արժանի պատասխանը տալ Թուրք անպատկառութեան, իսկ « բարեկամութեան » վերջ դնել:

Պուլկարներ, մինչեւ ե՞րբ պիտի հանդուրժենք, որ մեր պատիւը արատաւորուի՝ մեր « լաւ բարեկամ » Թուրքէն:

Անկցի՛ « մշտնջենական բարեկամութեան » դաշինքը:

Վա՛ր՝ մեր դարաւոր թշնամիին դիմակը:

Դէպի Պուլկարիոյ բարգաւաճումը՝ Թրակիան միացնելով Պուլկարիոյ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ

—·—

Ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ, Պէյրութի « Ազդակ »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (29 ապրիլ)·

— « Մեր պատմութեան բովանդակ ընթացքին ոչ մէկ ժողովուրդ չէ տըռուած ֆիզիքական այնքան ծանրածանր հարուած մեզի, որքան Թուրքերը: Հայոց աշխարհի բնակիչները տեսեր էին Մարերու ու Պարթեւներու, Ասորեստանի ու Սասանեաններու քաջագրաւ, քաջազէն բանակներու անցնիլը՝ Հայաստանի սիրտին վրայէն: Մեր երկիրը Ծովաց աշխարհէն մինչեւ Սինիք կամուրջ մըն է եղած յաղթակերտ, անհամար բարբարոս ազգերու զօրքերուն եւ աշխարհակալներուն համար: Արմէններու աշխարհահռչակ հայրենիքը տեսեր էր նոյնիսկ Պարսիկներու, Թաթարներու եւ Յոյներու արշաւանքները մեծամեծ Տարօնէն մինչեւ Արագած, Վասպուրականէն մինչեւ Կապադովկիա: Դիմացեր էր միշտ մեր երկիրը այդ բոլոր խառնիճաղանճ ցեղերու եւ մերթ յաղթական, մերթ հերոսական պարտութեամբ դուրս էր եկած անոնց դէմ մղուած իր բոլոր պայքարներուն մէջ: Սակայն այն օրէն երբ Թուրքը, սելճուքները դրին իրենց արիւնոտ եւ գազանային թաթը մեր հայրենական հողերու սրտին վրայ, — այն օրէն հայ աշխարհի ու իր ժողովուրդին կեանքը փոխուեցաւ հիմնովին, դարձաւ թոյն ու մահ, անսահման, աննըկարագրելի դժոխք:

Մարերը, Պարթեւները, Սասանեանները, Յոյները, Հռոմէացիները, Արաբները բան մը բերին վերջապէս մեզի, իրենց յաղթական կամ պարտուած սուրերու հետ: Անոնք իրենց բարձր մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը բաբեխառնեցին մերինին հետ: Ի՞նչ բերաւ մեզի Թուրքիստանի տափաստաններէն դէպի գեղեցիկն Արմէնիա արշաւող վայրենի, բարբարոս, կեղեքող եւ ջարդարար Թուրքը:

Ահա 9 դարեր երկար: Անիկա, Թուրքը, իր ոտքերը ամուր է մխրճեր մեր հայրենական հողերուն վրայ:

Կարծես բաւական չըլլային Լէնկթիմուրն ու Ճինկիզ խանը, Ալփասլանն ու Տուղրիլ պէկը: Կարծես բաւական չըլլար « մեծ բորենին », « Կարմիր Սուլթան »ը՝ Համիտ, ահա թրքական բարբարոսութիւնը իր պատմութեան արիւնագիր էջերուն վրայ աւելցուց նաեւ 1915 ապրիլ 24ը: Ով կրնայ այլեւս մոռնալ Թալէաթի, Էնվէրի, Ճէմալի այդ դարչելի գազաններուն անունները:

Մենք չէ՞ինք որ Փոքր Ասիոյ եւ Արեւմտեան Հայաստանի հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ, բնի, պէնքով ու կառավարական զօրքի միջոցաւ տեղահան ընել տուին, կոտորելով ջարդելով, բնաջինջ ընելով՝ ամբողջ ժողովուրդ մը:

Ով կրնայ մոռնալ մանուկներու, կոյս աղջիկներու, երիտասարդ հայուհիներու, ծերունի մայրերու եւ հայրերու սիրտեր հրդեհող, խղճեր չարչարող, հոգիներ ողջ ողջ այրող աղաղակները լացի, կոծի, պաղատանքի ու հառաչանքներու: Ո՞վ կրնայ մոռնալ Ապրիլեան մեր մեծ մըտաւորականներու, Սիամանթօներու, Վարուժաններու, Զօհրապներու, Խաժակներու, Զարդարեաններու, Ակնունիներու եւ դեռ հարիւրաւոր մշակոյթի անմահ մշակներու զանկերուն վիթխարի ժայռերու զարնուիլը՝ եւ անոնց կացինահար մահերը զառնակիծ:

Արաբական անապատներ, դուք ինչեր չտեսաք...

Ինչեր չտեսաք...

Թուրքը ընելով այս բոլորը, ուզեց մէկ բան, մէկ նպատակ,— սեփականացնել հայրենիք մը որ դարերու փառապանծ պատմութիւն մը եւ իր խոր մշակոյթը ունի »:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ցայտարարութիւն

—·—

ԷՔՍ, 30 ապրիլ·— Էքսի Թաղական խորհուրդը, լուսաբանելու համար գաղութիս հանրութիւնը, ներկայիս պարտք կը զգայ ծանուցանել թէ ,ընդառաջ երթալով Հօկի մասնաճիւղին կողմէ իրեն ուղղուած մասնաւոր հրաւիրագրի մը, ազգ. կազմակերպութեանց հանդէպ խտրութիւն չդնելու ուղղամտութեամբ, իր ամբողջ կազմով պատասխանած էր հրաւիրագրին, ուղղամիտ խորհրդակցութեան մը պարագային իր աջակցութիւնը բերելու անկեղծ մտադրութեամբ:

Կը ցաւինք սակայն յայտարարել թէ, կազմակերպիչ մարմնին սարքած « ելոյթ »ը բնաւ չէր համապատասխանէր ղրկուած հրաւիրագրին: Պարագայ մը զոր բարենպաստ մարմնի մը համար անպատշաճ կը համարինք:

Ի դիմաց Էքսի թաղական խորհուրդի ատենադպիր՝ Գ. Պատուհասեան, գանձապահ՝ Յ. Մաթէոսեան, ատենապետ՝ Մ. Մեսիկեան:

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ·— Հ. Յ. Դ. Միօ խումբին թէյասեղանը անցաւ շատ յաջող: Ընկեր Գերասիմ Բալաեանը ջերմ խօսքերով քաջալերեց մեզ: Վիճակախաղի առթիւ շահեցաւ սեղանի գորգ մը զոր նուիրեց Ֆրանսահայ Կ. Խաչին: Մեր խորին շնորհակալութիւնը:

Վարչութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ (Ժողովրդական փոքրիկ առաջնորդ մը), Թարգմ. Ծ. Ն.: Հրատարակութիւն Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի: Գին 50 սանթիմ, տպ. Փարիզ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՊԱՀԱԿԸ

Շահալին, Զամանլու ձորը, կախուած կամուրջը, տակը ահռելի անդունդը:

Գուրգէնը երեւակայութեամբ մի սպիտակ տուն է կառուցանում անտառի ծոցում, քաղաքակիրթ կեանքի բոլոր յարմարութիւններով. փոխադրում է այստեղ իր բոլոր սիրելիներին: Ինչ լաւ կը լինի միշտ ապրել այդ մշուշոտ անտառում, շնչել այդ զով օդը, զգալ հոտը մեղրախորխախի դուրգուրուել արեւով ոսկի:

Սքանչելի է Լոռին, ձորը Զամանլուի, ու Գուրգէնը չի ուզում հայեացքը դարձնել դաղթականներին, չի ուզում տեսնել թշուառութիւնը, չի ուզում ըսել սովը յիշեցնող խօսքերը տխուր: Բայց ի զուր, կայ այդ թշուառութիւնը, աղքատութիւնը: Ահա կայարաններ կայարանների ետեւէ աւերուած, հրդեհուած, կողոպտուած... Թշնամի է անցել այդ երկրով, այո՛, մի սեւակալ թշնամի: Ու Գուրգէնի բռունցքները սեղմւում են, կծկւում, ուժ ամփոփում թշնամու դէմ բարձրանալու համար:

Վերջապէս, Երեւան:

Իջնում են վակոններէն:

Եռագոյն դրօշակ կայարանի ճակատին. եռագոյն՝ անթեւ հեռաձայնի բարձր կատարին:

— Կեցցէ՛... Կեցցէ՛...

Երգ:

Իրարանցում:

Հարազատների եւ ծանօթների հանդիպում: Գրկախառնութիւն, համբոյր, լաց, ծիծաղ:

Այգիներ կանա՛չ, կանա՛չ:

Ու հեռում՝ Մասիսը:

Մասիսը արշալոյսի շաղփաղում:

Գուրգէնը վերցնում է գլխարկը, եւ ձգում ճակատի մազերը: Նրա սրտէն ինչ որ անյայտ լարեր տարածւում են երկրի ծոցը եւ երկրէն ինչ որ անյայտ կապեր շղթայում են նրա սիրտը:

Դեռ բուն քաղաքում չեն. կայարանը հեռու է քաղաքէն:

Աւելորդ է կառք որոնել: Մի քանի երկձի կառքերը վաղուց վարձուած՝ մեկնել են արդէն: Ապրանքատար կառքեր էլ չկան: Բայց բազմաթիւ մարդիկ կան, որ առաջարկում են օգնել նրանց բեռները քաղաք տանելու:

Նրանք յանձնում են իրեղէնները մէկին. իրենք էլ վերցնում են պայուսակները կռնակներին, եւ Լոռու անտառէն կտրուած ցուպերը ձեռներին՝ ճամբայ են ընկնում: Բայց որքան մօտենում են նրանք քաղաքին՝ այնքան թուլանում է թափը նրանց քայլերի: Թշուառութիւնը չի պակասում. թշուառութիւնն աւելանում է:

Կանապարհների եզերքներին, ծառերի շուքերի տակ, աների անկիւններում սովալլուկ, ցնցոտիապատ մարդկանց աղերսող հայեացքներ, եւ կեանքին արդէն անտարբեր դարձած էակների աղեկէզ տնքոցներ:

Մայրաքաղաքո՞ւմ էլ ... Տէ՛ր Աստուած, ո՛րքան ծանր է:

Բայց չէ՞ որ Գուրգէնը գիտէր, որ Հայաստանն աւերուած է, որ հիւանդութիւնն ու սովը հազարաւոր կեանքեր են ճարակել, որ ... լսել էր, այո, գիտէր, բայց խօսքի ուժը, մտքի պատկերացումը տարբեր է իրականութենէն:

Քաղաքի կեդրոնում են: Փողոցներն աւլուած են ու ջրուած. հողը բուրում է անուշ, անո՛ւշ: Հրապարակի կեդրոնում մի փոքրիկ պարտէզ: Մայթերի երկարութեամբ ծառեր, կոկիկ տներ լուսաշող պատուհաններով:

Ձախում երկյարկանի մի սեւ շէնք ու վրան, բարձր ձողի ծայրին մի լայն, ծփծփուն եռագոյն:

Մի հարց բեռնատարին, ու երջանիկ մի հոսանք սրտերէն ներս:

— Խորհրդարանի շէնքն է, տղաք, խորհրդարանի շէնքը:

Քիչ վերը Հ. Յ. Դ. Տունը, ու լայնանիստ Աբովեան պողոտան. մայթերի եզերքներէն դէմդ վազող քչքչան առուներ, ու թռչունների անուշ դայլայլուն:

Ժամացոյցի ութ հարուածներ: Մի՞թէ, առաւօ՞տ է դեռ. բայց այնպէս պայծառ է երկինքը, այնպէս լուսաշող արեւը, որ չես հաւատում, թէ առաւօտ է դեռ: Թարմ հացի հոտ, ու քաղցը տղաների ստամոքսներէն վեր, դէպ ի շրթունքները, անօթի են, յոգնած:

— Վերջապէս մտածենք, թէ ո՞ւր են իջեւանելու. մի հիւրանոց, մի պանդոկ, իջեւան:

Հարցնում են բեռնատարին:

— Հիւրանո՞ց. մի հատիկ հիւրանոց կայ խորհրդարանի շէնքի մօտ. ան ալ ամբողջովին բռնուած է պինուորականներով. աւելորդ է նոյն իսկ հարցնել:

Ծանօթ, բարեկամ չունի՞ք, առ այժմ բան մը ըրէք. վերջը ձեզ կը տեղաւորեն. բնակարանի սով է. գլուխ դնելու տեղ չկայ:

— Բարեկամ, ծանօթ, եթէ կան նոյն իսկ՝ ո՞ւր գտնել, ո՞ւմ հարցնել:

— Մտէք Դաշնակցութեան Տունը. հոն հարկաւ բան մը կ'ըսեն ձեզի:

Ու բեռնակիրը Դաշնակցութեան Տան առջեւ բեռը դնում է վար. սրբում է ճակատի քրտինքը եւ մէջքը յենում տան պատին:

Տղաները վեր են բարձրանում:

Առաջին դուռը. — « Կոմիտէի մարդկանց մուտքն արգիլուած է »: Երկրորդը՝ փակ է կողպէքով: Երրորդ դրան վրայ բանալի կայ. կարելի է կարծել, թէ դուռը բաց է եւ ներսը մարդ կայ:

Տղաները վարանում դարնում են դուռը.

— Թը՛ք, թը՛ք, թը՛ք ...

—Մտէք, լսւում է մի առնացի մեղմ ձայն:

Տղաները մտնում են ներս:

Մի միջահասակ ծերունի է նստած գրասեղանի մօտ, ակնոցները աչքերին, ծնօտին մի փոքրիկ մօրուք: Հարցական նայում է նրանց եւ գրիչը դնում սեղանին:

— Նո՞ր էք եկել, հարցնում է ծերունին:

— Այս առաւօտ. հեռուէն կուգանք, Ամերիկայէն:

— Ամերիկայէն ... կեցցէ՛ք տղերք ջան, կեցցէ՛ք...

Ու ծերունին կանգնում է. դուրս է գալիս սեղանի ետեւէն. մօտենում է. ձեռը մեկնում տղաներին. սեղմում է նրանց ձեռներն այնպէս ջերմ, այնպէս մտերմիկ, ու դէմքն առնում է այնպիսի լուսաճաճանչ մի երջանիկ արտայայտութիւն, որ տղաներին թըւում է, թէ մի հարազատի ձեռն են սեղմում, որ երջանիկ է իրենց գալստեան համար:

Նրանց լեզուները բացւում են:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

12ին, մասնակցութեամբ 66 պետութիւններու: Լոնտոնի պանդոկապետները անհամբեր կը սպասեն Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակին, որ պիտի զբաղի Ժողովին կարգադրութեամբ եւ պատուիրակներուն տեղաւորումով: Հազար հինգ հարիւր պատուիրակներ պիտի մասնակցին այս համաշխարհային Ժողովին, որ մեծագոյնն է Վերսայլէն ի վեր:

Պանդոկապետները ճախարակի պէս կը բանին դեսպանատունէ դեսպանատուն, հիւրեր ապահովելու համար:

Միայն 1500 պատուիրակները չեն որ պիտի հիւրընկալուին Լոնտոնի մէջ, այլ եւ անոնց քարտուղարները, մեքենագիրները եւ անհամար թղթակիցներ աշխարհի բոլոր մասերէն: Անշուշտ նաեւ բազմաթիւ կ՚ըլլան, որոնք միշտ կը փայլին պաշտօնեաներու վրայ, բոլոր միջազգային ժողովներու առեն: Միջին հաշուով, մինչեւ երեք հազար հիւրեր պիտի ունենայ Լոնտոնը: Քաղաքին կէսը վարձու է: Առեւտրականներն ալ սկսած են չփել իրենց ձեռքերը, մեծ բարիքներ սպասելով ժողովէն, որ պիտի գումարուի Երկրաբանական Թանգարանին մէջ: Արդէն իսկ աշխատանքի ձեռնարկուած է, քարեր եւ բրածոներ կը տեղափոխուին, տեղ բանալու համար: Մասնագէտներ կանչուած են, հեռախօսական ամէնէն կատարեալ ցանցը պատրաստելու համար: Քանի մը վայրկեանը բաւական պիտի ըլլայ, որպէսզի պատուիրակները եւ թղթակիցները հաղորդակցին իրենց երկիրներուն հետ: Անթելի կայան մըն ալ պիտի ունենան իրենց տրամադրութեան տակ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ ոստիկանութիւնը համայնավարական լայն կազմակերպութիւն մը երեւան հանեց լքուած մզկիթի մը մէջ: Այս առթիւ բռնուեցան տպագրական նիւթեր եւ վտանգաւոր թուղթեր: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին կիներ ալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս հինգշաբթի երեկոյ Ցիւրիխայի մէջ, կը խօսի Կ. Թաժոյեան, նիւթ ունենալով Հայաստանի տնտեսական աշխարհագրութիւնը: Մէկ ժամ սկիզբ Ապրիլ Տասներէկի հանդէսներէն: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԷՆԷՆ ՍԻՐՈՒՆ ԳԼԽԱՐԿՆԵՐԸ F. SORBIERի ՄՕՏ: 5, Rue Tronchet (La Madeleine).

Հրապարակային դասախօսութիւն

Association Nationale d'Expension Economiqueի կողմէ

Վաղը Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին

25, Avenue de Messine, Փարիզ

կը խօսի (ֆրանսերէն լեզուով) Պ. Պ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ, նախկին իրաւագէտ-խորհրդական Օսմ. Հանրային Պարտքի Վարչութեան, նիւթ՝ «ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄ՝ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ»

ԹԱՏՐՈՆ ԼԻՈՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախմբի հիմնադիր–ղեկավարներ

ՍԻՐՈՒՀԻ եւ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

13 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կը ներկայացնեն՝ **ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ**

ընտանեկան, բարոյալից եւ սիրային գօմէտի - տռամ 3 արար:

Արտասանութիւններ — Նուագ — եւ զաւեշտ 1 արար:

Մանրամասնութիւնները տեղերու վրայ:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքէն 4 Յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théâtre ALBERT Ierի մէջ: Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ՏԵՂԻ Կ՚ՈՒՆԵՆԱՅ 10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ SAL GAVEAU ՄԷՋ

Մասնակցութեամբ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ եւ յայտնի արուեստագէտներու

Յ. Հ. Դ. — Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Գործ.— 113 ֆրանք:
ՍԷՆ ՓԼԷՌ, Գ. Ս.— 35:
ԻՒԺԻՆ, Մ. Մ.— 35:
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Գ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 1274.50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. ի հաշիւ Տֆր. Ք. 140:
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Մ.— 35:
ԼԻՈՆ, ԵԱՓ.— 50:
ՆԱՆԹ, Սքամ.— 35:
ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, Գործ.— 120:
ԱՐՔԷՕՅԼ, ԵԿմ.— 35:
ՎԻՎԻԷ, Քէօշ.— 35:
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 1000:
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Զ.— 830: Կարգադրեցինք:
ՎԻՎԻԷ, Պ. Ք.— 35:
ԻՍԻ, Հ. Մ.— 35:
ՌՈՒԷԼ, Հ. Մ.— 35:
ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 35:
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Տիկ. Օհ.— 60:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 270:

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

Ս. ԷԹԻԷՆԻ հանգանակութեան ցանկը.—

Յ. Մանուկեան 20 ֆրանք, Վահրիճ 20, Ա. Զուգումեան 20, Յ. Աբրահամեան 20, Բ. Ներսէսեան 20, Կ. Միքայելեան 20, Յ. Գավուքճեան 20, Օ. Ղուկասեան 20, Ս. Թէրզեան 20, Լ. Պայընտրեան 15, Մ. Աբրահամեան 15, Վ. Սահակեան, Յ. Ստեփանեան, Մ. Հէքիմեան, Ն. Էթէնեան, Մ. Գայապալեան, Ռ. Գարատաեան, Յ. Եղիաեան, Թ. Նիկողոսեան, Տ. Չէքեան, Յ. Փալանճեան, Կարպիս, Ոմն, Յ. Տէմիրճեան, Սիմոնեան, Ս. Ներսէսեան, Մ. Արապկիրեան, Հ. Քէպապճեան, Ե. Սեդրակեան, Վ. Խրիմեան, Մ. Մուրատեան, Վ. Ամպարեան, Յ. Յակոբեան, Յ. Մովսէսեան, Ս. Ստեփանեան, Յ. Էպէմէկճեան, Պ. Չէլեպեան, Ե. Փանոսեան, Մ. Հայթաեան, Ե. Մարգարեան, Լ. Վարդիկեան, Գ. Քէնտէրեան, Մ. Յակոբեան, Փ. Լարճեան, Ս. Խաչիկեան, Լ. Չէյթունցեան, Խ. Թէլլէրեան եւ Մ. Կլաջեան 10ական, Տ. Թաթարեան 6, Յ. Յովսէփեան, Գ. Յովակիմեան, Ա. Մովսէսեան, Հ. Հայրապետեան, Ա. Թոսունեան, Հ. Մակարեան, Յ. Կլօեան, Ս. Մովսէսեան, Յ. Թողաթեան, Օ. Քուրուեան, Յ. Զատուրեան, Պ. Մատիկեան, Վ. Քիւրքճեան, Յ. Օտապաշեան, Ս. Փիլիկեան, Ս. Վարժապետեան, Ա. Խաչատուրեան, Գ. Շանոեան, Վերժին Յակոբեան, Յ. Պալճեան, Մ. Թոսունեան, Հայկ, Ասատուր, Շ. Կօշկարեան, Յ. Ճամպուրեան, Տ. Ա. Քէօնեան, Յ. Սէրխոշեան, Ա. Պօղիկեան, Ճ. Տէյիրմէնճեան, Ա. Աստուրեան, Հայկազ, Ս. Շամլեան, Գ. Սեդրակեան, Օ. Պէշիրեան, Յ. Քիւրքճեան, Մ. Յաբէթեան, Ք. Էրպաք, Յ. Պալթաեան, Յ. Կլաջեան, Յ. Տարագճեան, Մ. Միքայելեան, Ա. Այթունեան, Մինաս Ք. Յ. Ալիքսանեան 5ական: Ոմն 5.50, Մ. Մինասեան 4, Թ. Պէրպէրեան 3, Կ. Քուչճեան 3, Կ. Իսկէնտէրեան 3, Խ. Զալըմեան 2, Ա. Էքմալեան 2, Ա. Քիւրքճեան 2, Յ. Սուճեան 20: Ընդհ. գումար 845 ֆրանք եւ ղրկուած է իր նպատակին Տ. Սահակ կաթողիկոսի միջոցաւ:

Հանգանակիչ Յանձնախումբ.— Ատենապետ Մանուէլ Աբսէնեան, Քարտուղար Յ. Յովսէփեան:

ԾԱՆ.— Սոյն գումարէն 15 ֆրանքը փոստի եւ զանազան ծախսերու յատկացուած է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

«ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»

1.- ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

—o—o—

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

— Կարելի չէ՞ որ Րէյմըն հրաժարի օրինագիծէն, հարցուց գաղութներու նախարարը:

Վարչապետը գլուխը թօթուեց:

— Բացարձակապէս ո՛չ:

Խօսակցութիւնը վերջ գտաւ յանկարծ, երբ ընդդիմադիր երեսփոխան մը ոտքի բարձրացաւ բարեփոխում մտցնելու համար վիճաբանութեան նիւթ հայթայթող յօդուածի մը մէջ:

Խորհրդարանը հետզհետէ պարպուեցաւ, որովհետեւ յայտնի էր թէ արտաքին նախարարը չպիտի գար ժողովին: Երեսփոխանները հաւաքուեցան նրբանցքներուն և ծխարանին մէջ, շարունակելու համար խօսակցութիւնները օրուան ամէնէն կարեւոր խնդրին շուրջ:

Անհամբեր բազմութիւն մը կը տեսնուէր խորհրդարանին շէնքին դուրսը. մարդիկ հաւաքուած էին այնտեղ, արտաքին նախարարը տեսնելու ակնկալութեամբ: Սըր Ֆիլիփի լուսանկարը կը ծախուէր փողոցներուն մէջ, իսկ ճարպիկ վաճառորդներ գրքոյկներ ձեռքով կը ծախէին Չորս Արդարներու պատմութիւնն ու արկածները: Կը լսուէին նոյն իսկ երգեր՝ նախարարին ու Քառեակին նուիրուած:

Այդ երգերուն մէջ երաժիշտները գովքը կը հիւսէին արտաքին նախարարին որ քաջութիւնը ունէր դիմադրելու վատոգի օտարականներու սպառնալիքներուն, գովքը մէկու մը որ կ՚աշխատէր պաշտպանել պարկեշտ քաղաքացիներու հացը օտարներէն:

Երգերուն երգիծանքը շատ զարմացուց Մէնֆրէտը որ Փուաքարի հետ գետեզրէն անցնելով, Ուէսթմինսթըրի ճամբով կը քալէր դէպ ի Ուայթհոլ՝ պետական շէնքերու լայն պողոտան:

— «Պարկեշտ քաղաքացիներու հացը օտարներէն պաշտպանելու» ակնարկութիւնը բնականաբար շատ յաջողած է, ըսաւ Մէնֆրէտ:

Երեկոյեան զգեստ հագած էին երկուքն ալ. Փուաքար լամբակին վրայ կը կրէր Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետական աստիճանին ժապաւէնը:

— Չեմ կարծեր որ Լոնտոնը այսքան զգայացունց դէպք մը տեսած ըլլայ, շարունակեց Մէնֆրէտ:

Ժպտեցան երկու ընկերները:

— Այդ հարցումը ըրի պանդոկապետին որ ներկայ իրարանցումը բաղդատեց Լոնտոնի արեւելեան թաղերուն մէջ պատահած ոճիրներուն ժամանակ ստեղծուած յուզումին, ըսաւ Փուաքար:

Մէնֆրէտ սարսափով նայեցաւ իր ընկերոջ:

— Աստուա՛ծ իմ, մինչեւ չէի անդրադարձած երբեք որ կրնային մեզի բաղդատել այդ ոճրագործներուն հետ ...

Շարունակեցին իրենց ճամբան:

— Առիկա արդիւնք է Անգլիացիներու մեծխօսիկութեան, գիտել տըւաւ Փուաքար. այս երկրին մէջ արդարութեան չափանիշը ունի մէկ թարգման որ կ՚ապրի Լէնքըշըրի գիւնետուններէն մէկուն մէջ:

Երկու ընկերները հասան Ուայթհոլ պողոտայի այն մասը ուրկէ կը սկսի ոստիկանական ընդհանուր Տնօրէնութեան շէնքը:

Գիւղացիի նմանող մարդ մը, որ ձեռքերը դրած էր իր պատռած վերարկուին գրպանները, նայեցաւ անոնց, երբ կ՚անցնէին իր մօտէն: Կանգ առաւ յանկարծ, ուղղութիւնը փոխեց ու հետեւեցաւ երկու օտարականներուն: Երբ հասան Քօքսփըր փողոցին անկիւնը, սոխուեցան բազմութեան մէջ մտնել ու սպասել քանի մը վայրկեան, մինչեւ որ կառքերը ճամբայ տային անցորդներուն: Չորս կողմէն հրմշտուքի ենթարկուեցան, բայց յաջողեցան կտրել փողոցը:

Շարունակեցին իրենց կիսատ մնացած խօսակցութիւնը:

— Պատմութիւնը ուսումնասիրող որ եւ է լուրջ մարդու հարցուր թէ օրհնութիւն պիտի ըլլա՞ր աշխարհի համար, եթէ Նափոլէոն սպաննուէր Եգիպտոսէն վերադարձին, պիտի ըստանաս միեւնոյն հաստատական պատասխանը — այո՛ ... Բայց եկուր տես որ մեզի ոճրագործի տեղ դրեր են ...

— Խնդիրը այն է, ըսաւ Փուաքար, որ ի՛նչ ալ պատահէր՝ Նափոլէոնը սպաննողին արձանը չպիտի կանգնէին. հոգ չէ, յետագայ սերունդները թերեւս պիտի արդարացնեն մեր արարքները: Ես անձնապէս որ եւ է խղճահարութիւն չունիմ:

Փուաքար նետեց սիկառի մը վերջին մնացորդը ու ձեռքը տարաւ վերարկուին ներսի գրպանը՝ նոր սիկառ մը դուրս հանելու համար: Յանկարծական շարժումով մը դուրս քաշեց ձեռքը եւ կանչեց ինքնաշարժ մը որ կ՚անցնէր իրենց առջեւէն:

Մէնֆրէտ նայեցաւ անոր զարմացած:

— Ի՞նչ կայ ... հապա՞ որոշած էինք քալել ...

Երկուքը միասին անհամբերութեամբ մտան կառքին մէջ: Փուաքար «Պէյքըր Սթրիթ» պոռաց կառապանին:

Երբ հասան Շաֆթզպըրի պողոտայի անկիւնը, Փուաքար բացատրեց.

— Կողոպտուեր եմ. ժամացոյցս տարեր են, կարեւորութիւն չունի, բայց անոր հետ թուղթեր են նաեւ յուշատետրս զոր պատրաստած էի Թէրլին համար ...

— Կարելի է հասարակ գրպանահատի մը գործն է. իր ուզածը ժամացոյցն էր միայն:

Փուաքար սկսաւ պրպտել իր բոլոր գրպանները:

— Ուրիշ կորուստ չունիմ, ըսաւ. այո՛, կրնայ ըլլալ որ հասարակ քսակահատի մը հանդիպած ըլլանք, որ պիտի պահէ ժամացոյցը եւ նետէ յուշատետրը. բայց կրնայ ըլլալ նաեւ որ գաղտնի ոստիկանի մը ...

— Ինքնութիւնդ ապացուցող որ եւ է տեղեկութիւն կա՞յ անոր մէջ, հարցուց Մէնֆրէտ յուզուած:

— Ոչի՛նչ, պատասխանեց Փուաքար. եւ սակայն ոստիկանութեան համար յիմար ըլլալու է չհասկնալու համար խմասը մեր հաշիւներուն եւ ծրագիրներուն: Թերեւս ոստիկանութեան ձեռքը չանցնի երբեք, բայց եթէ անցնի եւ գողը ճանչնայ մեզ, այն ատեն Աստուծոյ մնաց մեր գործը ...

Կառքը հասաւ Պէյքըր Սթրիթի կայարանին առջեւ ուր երկու ընկերները վար իջան:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ 1933
10 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂ. ԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2184 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒ ԵՂԵՒ ԱՌԱՒՕՏ...

Անշուշտ օր մը հայ Յամկրեյիցէ մըն ալ մէջտեղ կ'ելլէ, պատմելու համար հրաշագան հէքեաթը Չեկայի հայ գինուորեալներուն ազա – նազարական քաջագործութեանց ···

(ՅԱՌԱՋ, 5 մայիս)

Այսօր, երկրորդ էջին վրայ, նոյնութեամբ կ'երեւայ այն ծանր մեղադրանքը զոր բանաձեւած եւ գաղտնի շրջաբերականով ցրուած են «Մարտկոցական» խմբակին վարիչ Մարմնի երեք անդամները՝ միւս երկուքին դէմ:

Այդ ամբաստանութիւնը հաստատող ուրիշ փաստեր ալ կան Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին տրամադրութեան տակ:

Բայց, առ այժմ գոհանանք եղածով:

Հրատարակութեան տալով այդ «վարք սրբոց»ը, մենք ալ, ինչպէս Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, չունինք ո՛ր եւ է «ուրախութիւն կամ մխիթարանք»:

Ընդհակառակն, խորունկ արգահատանք մը կը կաշկանդէ մեր գրիչը, բառերը խոյս կուտան մեր միտքէն, ի տես այս անորակելի նախճախուտքին:

Առաջինը չէ, անշուշտ, ապականութեան այս պատկերը:

«Ո՜րքան պատկերազարդ պատմութիւններ լսեցինք ու կարդացինք 1921էն ի վեր, եւ կը կարդանք տակաւին»: (ՅԱՌԱՋ, 5 մայիս):

Եւ սակայն, առանձնապէս քստմնելի է այս մէկը, շատ մը տեսակէտներով:

«Մէյտա՜ն» ուզեցին այս մարդիկը — երիտասարդնե՜ր: Եւ ահաւասիկ «մէյտան» մը զարշելի դաւերու, իրենց իսկ ծոցին մէջ: Հինգէն երկուքը գործ կ'ենեն, «անյայտ գումարներ» կը ստանան «անյայտ աղբիւրէ», առանց լուր եւ հաշիւ տալու միւսներուն: «Գլուխս կարէք չեմ ըսեր»:

Անոնք երդում – պատառ եղան յանուն սերունդի, «կարծեցին ամէն հանել հաւատաւոր, բիւրեղային մաքրութեամբ հոգիներ»: («Մարտկոց», 21 ապրիլ):

Եւ սակայն, — «ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՄՏԱԾ Է ՍՆՏՈՒԿԸ, ՈՐՈՒՆ ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ՔԱՆԱԿԸ, ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ, ՈՉ ԱԼ ԱՆՈՐ ԼՐԻՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱՒ ՍՏՈՒԳԵԼ»:

Ո՜ւրտ ունէին անոնք, յանուն «նոր եւ յաղթական Հայուն»: Նետուա՜ծ էին այդ «փրկարար եւ կենդանարար գործին»: Կ'ըսէին. — «Այժմ ջանդահարի դերը կը կատարենք. կոչը կ'ուղղենք բոլորին, ցեղին հոգիի աչքերով փնտռուած բուռ մը կորիճները գտնելու համար: Հրապարակ քաշելու եւ արձակելու համար»: (28 ապրիլ):

Եւ սակայն, կորիճներուն կորիճները — ջանդահարները — ոչ իսկ իրենց ընկերներուն վստահեցան, «օտար աղբիւրէ» եղած «նուիրատուութեան» հաշիւը տալու համար: «Առանց սակայն յայտնելու այդ աղբիւրին անունը, եւ ոչ ալ այն նպատակն ու դիտաւորութիւնը որով տրուած է այդ գումարը»:

Անոնք «չախսէյ – վախսէյ» աղաղակեցին յանուն «800 հազար տաճկահայութեան», «որ պիտի գիտնայ՝ ամէն տարի զոհողութեան խորանը բարձրացնել իր հերոսները, այս ցեղին նամուսը պահելու եւ դատը հետապնդելու համար»:

Բայց, պնակ մը կովկասեան կամ ռուսական ոսպի համար վաճառքի հանեցին իրենց իսկ «նամուս»ը:

Իրենց «ընկերադաւ» ընկերներն են որ կը պատմեն, «թունաւոր սողոսկումներ» կատարելով իրենց «եղբայրակցութեան ջերմ բոյնէն ներս»:

— «Հաշիւներու քննութեամբ երեւան եկող այս մութ եւ անծանօթ աղբիւրին հանդէպ եղած որոշ յանձնառութեամբ միայն կարելի է բացատրել «Մարտկոց»ի բազմաթիւ թիւերուն մէջ ի յայտ եկած ու մեր սկզբնական ուղղութեան բնաւ չհամապատասխանող գիծը, ինչպէս նաեւ մեր կուսակցութեան բացայայտ թշնամիներուն ուրախութիւն պատճառող գրութիւններ»:

×

Մեր վրդովումը խոր է մանաւանդ անոր համար որ, այս պարոնները դաշնակցական էին երէկ, եւ ունէին պատասխանատու պաշտօններ:

Ինչ որ ալ եղած ըլլան անոնց վտարման պատճառները, ինչքան ալ դառնութիւններ ունեցած ըլլան անոնք, քստմնելի է գահավէժ գլորման այս պատկերը:

Մարդիկ հրեշտակներ չեն անշուշտ: Ոչ ալ Պրոպատիկէ աւազան մը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Եւ սակայն, մեր կարողութենէն վեր է ըմբռնել այս ողբերգութիւնը: Որովհետեւ, — երիտասարդնե՜ր են այս թշուառները, տարեկից կամ կրտսեր, եւ ծլեցան ու ծաղկեցան բաղդատաբար տանելի պայմաններու մէջ:

Իրենց խուժանային եւրոյթներէն յետոյ, մեզի համար զարմանք չէր սաւառնաթեւ ճամարտակութեանց եւ ճոռոմ այլ անմէջ բառակոյտերու տակ ծածկուած սնանկութիւնը:

Առաջին օրէն իսկ, մեր արհամարհանքին եւ լռութեան հետ, ուզած ենք պահել արգահատանք մը իրենց «յեղափոխական» խօսքերուն եւ գործերուն հանդէպ: Մանաւորապէս մեղքնալով այն միամիտ եւ դիւրահաւան տղոց, որ ինկեր էին իրենց «ջերմ բոյներէն ներս», «անկիւնադարձ» մը բանալու համար Դաշնակցութեան մէջ, — Դաշնակցութենէն դուրս:

Բայց, մեր թշնամիներուն իսկ չպիտի մաղթէինք այսպիսի դաղտնիք մը, — «անյայտ գումարներ անյայտ աղբիւրէ»:

Խնայէ, մա՛յր, — այս մէկը չա՛տ է եւ՛ւ «սերունդ»ին եւ՛ւ «կորիճ»ներուն համար:

Մի՛ ըսեր — տուած կաթս ···

Շ.

ԿԱՐԴԱԼ ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՋ

ՄԱՐՏԿՈՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

«ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՄՏԱԾ Է ՍՆՏՈՒԿԸ, ՈՐՈՒՆ ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ՔԱՆԱԿԸ, ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ, ՈՉ ԱԼ ԱՆՈՐ ԼՐԻՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱՒ ՍՏՈՒԳԵԼ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՍԵՒԳԵՐՄԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

«ՊԵՐԼԻՆ — ՄՈՍԿՈՒԱ ԳԻԾԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ԽԶՈՒԻ»

Գրած էինք թէ Հիթլեր վաւերացուց 1926ի դաշնագրին (Պերլինի դաշինք) վերանորոգումը: Այս դէպքը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց Փարիզի մէջ, մասնաւորապէս անոր համար որ Հիթլեր մահացու պայքար բացած է համայնավարութեան դէմ:

Պերլինի մէջ ալ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս դէպքին: Մեծ պատերազմէն ի վեր, Գերմանիոյ համար աւանդութիւն դարձած է հակիլ Ռուսիոյ բարեկամութեան վրայ, երբ աննպաստ ուղղութիւն մը կը ստանան միւս երկիրներու հետ եղած յարաբերութիւնները: Նոր կառավարութիւնն ալ, օրէնքէ դուրս հռչակելով հանդերձ համայնավարութիւնը, կը հետեւի այս քաղաքականութեան: Մամուլը սիրալիր հրատարակութիւններ ըրաւ դաշնագրին նորոգման առթիւ, շեշտելով թէ «Ռուսիոյ հետ բարւոք յարաբերութիւնները մէկ հին աւանդութիւնն են փրուսիական քաղաքականութեան: Նոր Գերմանիան եւ իր կառավարութիւնն ալ այն տեսակէտն ունին թէ դէպ ի Մոսկուա եղած գիծը պէտք չէ խզուի»:

Վերանորոգման թուղթը իրականին մէջ ստորագրուած էր 1931 յունուարին, բայց Գերմանիա չարունակ կը յետաձգէր վաւերացումը, որովհետեւ խորհրդարանը «չէր բանեը», ինչպէս կ'ըսեն Պերլինի մէջ. իսկ Մոսկուան կը կարծէր թէ Գերմանիա նոր բարեկամներ կը փնտռէ: Հիթլերի կառավարութիւնը վաւերացումը կատարեց իր վայելած լիազօրութեան իրաւունքով:

Պերլինի դաշնագիրը, որ կը ձգտի նպաստել խաղաղութեան պահպանման՝ երկու երկիրներու բարեկամական գործակցութեամբ, լրացուցիչ մասն է Ռափալլոյի դաշնագրին: Հիմա որ վաւերացումը վերջացած է, գերմանական կառավարութիւնը ինքզինքը ազատ կը զգայ ուժգնօրէն շարունակելու հակաբոլշեւիկ պայքարը, առանց վախնալու ռուսեւգերման յարաբերութեանց խանգարումէն:

Հիթլեր միեւնոյն ատեն երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ լեհական դեսպանին հետ, իսկ երկու հեղինակաւոր պատուիրակներ այս միջոցին կը գտնուէին Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն, զանազան բանակցութեանց համար:

Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ Գերմանիա աւելի աշխուժացած է արտաքին քաղաքականութեան մէջ, հակազդելու համար հանրային կարծիքին, որ իրեն դէմ դարձած է վերջերս:

Պատերազմական պարտքերու քննութը

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ՞ ԴԵԿՏ. 15Ի ՊԱՐՏՔԸ

Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց առջի օր, յատկապէս քննելու համար պատերազմական պարտքերու խնդիրը, Պ. Էռիոյի բերած տեղեկութեանց հիման վրայ:

Յայտնի է որ նախկին վարչապետը միշտ կուսակից եղած է կատարելու 1932 դեկտ. 15ի վճարումը, կարգ մը պայմաններով: Բայց, խորհրդարանը մերժեց իր առաջարկը, տապալելով դահլիճը: Պ. Էռիօ կը պահէ իր տեսակէտը, եւ դիտել տուած է վարչապետին թէ նախագահ Ռուզվէլթ պատրաստ է մորաթորիոմ տալու յունիսի մասնավճարին համար, եթէ վճարուի դեկտ. 15ի գումարը: Այս առթիւ, աւելցուցած է թէ Պ. Ռուզվէլթ նոր ծրագիր մը կը մշակէ, որպէս զի դիւրացնէ պարտքերու վճարումը: Այս ծրագիրը Փարիզ հաղորդուած է կիսապաշտօնական ձեւով եւ կը տրամադրէ պարտքերը վճարել կա՛մ միանուագ, եւ կամ 25 առ 100 ոսկիով, 25 առ 100 արծաթով եւ մնացեալը՝ Հատուցումներու Դրամատան յանձնուած մուրհակներով: Այս ձեւով մեծապէս պիտի կրճատուի Ֆրանսայի պարտքը:

Արդ, նախագահ Ռուզվէլթ չի կրնար որ եւ է բան ընել, եթէ լիազօրութիւն չստանայ խորհրդարանէն: Իսկ այս վերջինը լիազօրութիւն չպիտի տայ, եթէ Ֆրանսա չկատարէ դեկտ. 15ի վճարումը:

Բայց ֆրանսական կառավարութիւնն ալ անելի մը մատնուած է: Պ. Տալատիէ չուզեր երկրորդ անգամ խորհրդարանին ներկայացնել այս խնդիրը, որովհետեւ եթէ նորէն չվճարելու որոշում տրուի, շատ գէշ պիտի ազդէ Ամերիկայի վրայ: Միւս կողմէ, մերժել Պ. Էռիոյի առաջարկը՝ կը նշանակէ ծանրացնել կացութիւնը, քանի որ այդ ձախողանքը պիտի ազդէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին վրայ:

Այս պայմաններուն տակ, նախարարական խորհուրդը չկրցաւ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ:

⁂ Լոնտոնի մէջ յուսախաբ եղած են որ նախագահ Ռուզվէլթ լռութիւն կը պահէ պատերազմական պարտքերու հարցի մասին: Դիտել կը տրուի թէ՝ երբ անգլ. կառավարութիւնը կատարեց դեկտ. 15ի վճարումը, փոխարէն խոստում ստացաւ թէ պարտքերու խնդիրը նորէն պիտի քննուի բարեացակամօրէն: Արդ, կը մօտենայ յունիս 15ի պայմանաժամը, եւ գնէ պաշտօնապէս ո՛ր եւ է բան եղած չէ ամերիկեան կառավարութեան կողմէ: Այս պատճառով, վախ կայ որ մորաթորիոմ չտրուի յունիս 15ին: Արդարեւ, եթէ նախագահ Ռուզվէլթ յետաձգում պահանջէ խորհրդարանէն, շատ յոյս չկայ որ նպաստաւոր ընդունելութիւն գտնէ:

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սելանիկէն կը հեռագրեն մայիս 8 թուականով. — Երկրաշարժի ցնցումները վերսկսան երէկուընէ ի վեր, Սելանիկի եւ Խալքիտիքիի շրջանին մէջ: Հինգ ցնցումներ զգացուեցան ժամը 1էն մինչեւ առտու: Ամէնէն ուժգինը տեղի ունեցաւ այս առաւօտ, եւ տեւեց հօթը երկվայրկեան, ստորերկրեայ որոտումներով, Այնորոզի եւ Թասոս կղզիին մէջ: Ոչ զոհ կայ, ոչ ալ նիւթական վնաս:

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ԴԱՏ ԿԸ ԲԱՆԱՅ

Ամերիկացի հռչակաւոր օդանաւորդը, որուն զաւակը առեւանգուելով սպաննուեցաւ անցեալ տարի, դատ բացած երկու միջնորդներու դէմ, որոնք 135,000 տոլար շորթած էին, իր զաւակը գտնելու համար: Մինչդեռ գիտէին որ տղան մեռած էր արդէն, երբ այդ գումարները կը սակարկէին:

Միջնորդներէն մէկը տասը տարուան դատապարտուած է արդէն, եւ տասը տարուան նոր պատիժ մը պիտի կրէ, ինչպէս եւ իր ընկերը:

ՕԶԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Օր. Սիրան Շահպազ	200
Ս. Սասունի	50
Գումար	250
Մայիս 6ի գումարը	615
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	865

Նախագահ Ռուզվէլթի ճառը

ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկուշաբթի օր, նախագահ Ռուզվէլթ երկար ճառ մը խօսեցաւ նախագահական պալատէն, եւ ձայնարձակին առջեւ, որպէս զի ամբողջ Ամերիկայի ժողովուրդը կարենայ լսել:

Պարզելով տնտեսական կացութեան ծանրութիւնը, նախագահը բացատրեց թէ հետեւանքը աղէտալի պիտի ըլլար, եթէ ինքն ալ շարունակէր նախկին քաղաքականութիւնը, մերժելով նոր թղթադրամ հանել: Յետոյ շարունակեց.

— Քուէարկուած օրէնքները եւ անոնք որ դեռ կը քննուին, մաս կը կազմեն ամբողջական ծրագրի մը: Նախ եւ առաջ, գործ պիտի նարենք 250,000 գործազուրկներու, անտառային գործերով եւ շինութիւններ կատարելով ողողումներու դէմ: Խորհրդարանը յետոյ պիտի քուէարկէ օրէնք մը, օգնելու համար այն ագարակապաններուն որոնք ջախջախուած են գրաւի դրուած հարստութեանց բեռին տակ: Որոշած ենք նաեւ նահանգներու եւ քաղաքներու տրամադրութեան տակ դնել 500 միլիոն տոլար, որպէս զի օգնեն գործազուրկներուն: Գարեջուրի շինութեան եւ գործածութեան արտօնութիւնը նուազեցուց գործազրկութիւնը եւ շահու աղբիւրներ բացաւ նահանգներուն համար: Խորհրդարանէն արտօնութիւն պիտի խնդրենք հանրօգուտ շինութիւններ կատարելու, որպէս զի գործ նարենք անգործներուն: Ագարակապաններուն օգնութեան համար մշակուած օրէնքը կը ձգտի կարեւոր եկամուտներ ապահովել, միեւնոյն ատեն արգիլելով գերարտադրութիւնը, որ աղիտաբեր եղաւ անցեալին մէջ: Միջոցներ խորհած ենք նաեւ, ապահովելու համար արդար թոշակներ, խափանելով անպարկեշտ մրցակցութիւնը:

Ռուզվէլթ շարունակելով իր տեսութիւնները բարօրութեան միջոցներու մասին, կանգ առաւ նոր թղթադրամներու շրջաբերութեան վրայ:

— Ամերիկեան դրամը իբրեւ հիմք ունի ոսկիի պահեստ մը եւ արծաթի տկար պահեստ մը: Կառավարութիւնը կ'ուզէ բարձրացնել նախանիւթերու գինը, հասցնելով այնպիսի մակարդակի մը որ պարտականները կարենան վճարել իրենց պարտքը: Մենք նպատակ չունինք անոնց նարելու այնքան աժան տոլար մը, որ իրենց ստացածէն պակաս վճարեն: Ուրիշ խօսքով, մենք կ'ուզենք սխալ մը սրբագրել, եւ ոչ թէ նոր սխալներ ստեղծել հակառակ ուղղութեամբ: Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ լիազօրութիւնը պիտի տրուի կառավարութեան, որպէս զի ի հարկին ձեռնարկէ վարկի միջոցներու ընդարձակման: Այդ լիազօրութենէն պիտի օգտուինք որոշ նպատակով մը:

Իբրեւ եզրակացութիւն, նախագահ Ռուզվէլթ շեշտեց թէ Մ. Նահանգներու բարգաւաճումը սերտ կապ ունի ամբողջ աշխարհի բարօրութեան հետ: Այս առթիւ յիշեց օտար պետութեանց պատուիրակներուն հետ կատարուած բանակցութիւնները, ուր շօշափած են չորս խնդիրներ, — նախ եւ առաջ՝ սպառազինութեանց ընդհանուր կրճատում. երկրորդ՝ սահմանափակում առեւտրական պատնէշներու. երրորդ՝ ամրապնդում դրամներու. չորրորդ՝ բարեկամական յարաբերութիւններ ժողովուրդներու միջեւ եւ փոխադարձ վստահութիւն:

Պ. Ռուզվէլթ չմոռցաւ շեշտել նաեւ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը:

ԿԱՆՏԻ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ

Երկուշաբթի օր բանտէն արձակուեցաւ Կանտի, որպէս զի չկարենայ գործադրել ծոմապահութեան որոշումը: Բազմաթիւ թղթակիցներ ինքնաշարժներով կը հետեւէին իր կառքին: Կը կարծուի թէ Կանտի պիտի գործադրէ 21 օր ծոմ պահելու որոշումը, իբրեւ հիւր Տիկին Թէքըրիի, որուն բնակարանը իջեւանած է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Նացիներու տեղեկատու դիւանը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ շաբաթ օր Վիեննա պիտի հասնին խումբ մը գերման պաշտօնատարներ եւ նախարարներ: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան:

Հակահրէական պայքար կը շարունակուի

Գերմանիոյ ազգային տնտեսութեան նախարարը իր բոլոր պաշտօններէն հրաժարելու հրաւիրեց յայտնի սեղանաւոր մը, Զոլէրնհայմ, որ նախագահն է Քոմմէրց ունտ Փրիվաթ Պանքի: Զոլէրնհայմ հրեայ է: Նոյնպէս, նկարչական ակադեմիայէն հրաժարելու հարկադրուեցաւ Մաքս Լիպէրման, արդի Գերմանիոյ ամէնէն ներկայացուցչական արուեստագէտը, պարզապէս հրեայ ըլլալուն համար: Լիպէրման, որ 83 տարեկան է, իր հրաժարագրին մէջ կ'ըսէ. — «Գեղարուեստի եւ ազգի մասին իմ ըմբռնումներս չեն համապատասխաներ օրուան վարիչներու տեսակէտներուն»:

Ներքին նախարարը նոր շրջաբերական մը հանեց, որուն համաձայն հրեաներուն կ'արգիլուի պետական պաշտօնեայ ըլլալ: Կը կարծուէր թէ բացառութիւններ պիտի հաստատուին, մանաւանդ այն հրեաներուն համար որոնք ծառայած են Քայզէրին բանակին մէջ: Այսպիսի բան չկայ օրէնքին մէջ: Իրենց պաշտօնները պիտի կրնան պահել միայն այն հրեաները որոնք զործօն դեր կատարած են պատերազմի ճակատին վրայ: Միւս բոլոր հրեայ պաշտօնեաները պիտի արձակուին, առանց հանգստեան թոշակի:

⁂ Շարլոթէնպուրկի արհեստագիտական վարժարանին մէջ ժողով մը տեղի ունեցաւ նոր կոմիտէի մը կողմէ որ կը կոչուի «Պայքար հակազգեման մտքին դէմ»: Այս առթիւ, ցեղային խնդիրներու մասնագէտ մը, Տոքթ. Կէրքէ, ճառ մը խօսելով, դիտել տուաւ թէ 1918էն ի վեր հրեաները կանոնաւոր արշաւանքի մը տակ առած էին Գերմանիան: Յետոյ աւելցուց.

— Շատ մեղմ, չափազանց մեղմ միջոցներ ձեռք առնուեցան անոնց դէմ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐՏԿՈՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵՂԾ «ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԵՐԵՔ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Խիստ կարեւոր գումար մը մտած է սնտուկը, որուն ոչ իրական քանակը, ոչ իրական աղբիւրը, ոչ ալ անոր լրիւ գործածութիւնը կարելի եղաւ ստուգել»

« ԾԱԽՔԵՐԸ ՄԻՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ 790 ՖՐԱՆՔ, ՄՈՒՏՔԸ՝ 385 ՖՐԱՆՔ », — ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԷՆ ՄԻՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ ԾԱԽՈՒԱԾ Է 560 ՕՐԻՆԱԿ, — « 500 ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԻ ՔԷՄՓԷՅՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼԱՊԷՍ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ », — « ՕՏԱՐ ԱՂԲԻՒՐԷ » ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է 25,000 ՖՐԱՆՔ, « ԱՌԱՆՑ ՍԱԿԱՅՆ ՅԱՅՏՆԵԼՈՒ ԱՅԴ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ԱՆՈՒՆԸ ԵՒ ՈՉ ԱԼ ԱՅՆ ՆՊԱՏԱԿՆ ՈՒ ԴԻՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՎ ԱՌՆՈՒԱԾ Է ԱՅԴ ԳՈՒՄԱՐԸ », — « ԹԵՐԹԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԿԵՐԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՄԵՐԺԱԾ Է ՅԻՇԵԱԼ ԳՈՒՄԱՐԻՆ ԲՈՒՆ ԱՂԲԻՒՐԸ ՅԱՅՏՆԵԼ », — « ԱՆ (*ՄԱՐՏԿՈՑԸ*) ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ԱՆՅԱՅՏ ԱՂԲԻՒՐԷ ՄԸ ԱՆՅԱՅՏ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ » :

—o—o—

ԽՄԲ. — Ինչպէս հրատարակած էինք երէկ, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէն ձեռք անցուցած է նախկին՝ լուծեալ կեդր. կոմիտէի վտարուած հինգ անդամներէն երեքին բողոք – շրջաբերականը՝ միւս երկու անդամներուն դէմ:

Շրջաբերականին առաջին մասը կրկնութիւնն է « Մարտկոց »ի մէջ եղած « գաղափարական » պայքարին: Մնացեալ մասը ահաւասիկ, նոյնութեամբ: (Ստորագծեալ նախադասութիւնները բնագիրէն են). —

... « Ո՛չ համայնավար ենք մենք, ոչ ալ ռամկավարներ ու ոչ մէկ գնով չենք ուզեր յետին չափով իսկ վնասել Հ. Յ. Դաշնակցութեան մղած պայքարին հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար. *ու բանաձեւելէ առաջ մեր յստակ առաջարկները, պէտք կը զգանք խօսիլ « Մարտկոց »ի մասին:*

Ինչպէս կրնար բնական ըլլալ, « Մարտկոց »ը իր սկզբնական շրջանին պէտք ունէր օժանդակութեան կանոնաւոր հրատարակութեան մը համար. այս նպատակով ալ սկիզբի օրերուն մեր ընկերներու օժանդակութիւնը եղած է միակ նեցուկը ըլլալու « Մարտկոց »ի, յետոյ համակիր շրջանակներու նիւթական օժանդակութիւնը հանդիսացած է թերթին բացը գոցող: Այնպէս որ, եթէ թերթին սկզբնական շրջանին բնական էր բացը նուիրատուութիւններով փակելու խնդիրը, սակայն վեց ամիս հրատարակութենէն վերջ անհրաժեշտ էր որ — ինչպէս կ'ըլլայ ուրիշ թերթերու համար որոնք ստուար զանգուած մը եւ համակիր շրջանակ մը ունին իրենց ետին — թերթը այլ եւս իր ծախքերը հաւասարակշռէր իր մուտքերով, այսինքն բաց չտար:

Այսուհանդերձ, ինչպէս սկզբի օրերուն, տակաւին այսօր ալ 6—7 ամիս վերջ, « Մարտկոց »ը չէ կրցած ինքնաբաւ դառնալ: Այսպէս վեց ամսուան ընթացքին իր մուտքերուն 100էն 40ը իր սովորական հասոյթներն են, մինչդեռ 100էն 60ը նուիրատուութիւններ եւ փոխառութիւններ: Իր հասոյթներէն մուտք եղած է մօտ 25 հազար 300 ֆրանք, մինչ նուիրատուութիւններէ եւայլն գլուխէն 34,500 ֆրանք: Այս բոլոր թիւերը եւ յաջորդները առնուած են թերթին վարչութեան կողմէ մեզի ներկայացուած հաշիւներէն: Թերթին իւրաքանչիւր թիւին միջին հաշուով ծախք եղած է 900 ֆրանք. մինչդեռ թերթին բնական հասոյթներէն գոյացած է 385 ֆր., այսինքն 515 ֆր. բաց մնացած է ամէն մէկ թիւէն: Բայց նկատի առնելով որ թերթին հրատարակութեան առաջին օրերուն բացառիկ ծախքեր եղած են, կը զեղչենք զանոնք եւ կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը. — Ծախք եղած է միջին հաշուով 790 ֆրանք, իսկ մուտք եղած է 385 ֆրանք. ուրեմն ամէն մէկ թիւէն բաց մնացած է 405 ֆրանք: Թերթին հաստավաճառումէն ցարդ մուտք եղած է 14,683 ֆրանք, որով կը հետեւի թէ ծախուած է մօտ 560 օրինակ ամէն մէկ թիւէն եւ բաժանորդներէն 125 հոգի միայն վճարած է. որով թերթին ծախուած եւ վճարուած թիւերուն գումարը կը ներկայանայ ընդամէնը 685 օրինակ միայն. միւս կողմէ ծանուցումներու բաժինէն եղած մուտքերը հաշուելով, կը տեսնենք որ ամէն մէկ թիւը բերած է 20 ֆրանք մուտք մը այդ գլուխէն: Այս ընդհանուր պատկերը աչքի առջեւ ունենալով, ի՞նչ կարելի է եզրակացնել:

Ա. — « Մարտկոց »ը ասկէ վերջ կրնա՞յ շարունակուիլ առանց օժանդակութեան:

Բ. — Ընկերներու օժանդակութիւնը բաւարա՞ր է ամէն մէկ թիւի առ նուազն 400 ֆրանք բացը գոցելու համար:

Գ. — Ուրիշ ի՞նչ միջոցով կարելի է այս բացը գոցել:

Առաջին հարցումին *երբ պատասխան, պարզօրէն կարելի է ըսել թէ թերթը իր ներկայ սպառումով եւ արդի ծանր պայմաններու մէջ բացարձակապէս չի կրնար առանց օժանդակութեան ապրիլ. հաստավաճառը չի կրնար աւելի եւս շատնալ, իսկ ներկայ հաստավաճառին դանձումները, պիտի ըլլան շատ բնականօրէն անկանոն ինչպէս անցեալին մէջ, ինչպէս կ'ըլլայ բոլոր թերթերուն համար: Բաժանորդներու պարագան նոյնն է ինչպէս նաեւ ծանուցումներունը:*

Բ. հարցումին պատասխանը. — *Կարելի չէ, ոչ ալ արդար, մեր ընկերները նման ծանր բեռի մը տակ դնել, թերթին բացը գոցելու համար ամիսը մօտ 5000 ֆրանք սպասելով անոնցմէ կանոնաւորաբար: Փորձը ցոյց տուաւ որ կարելի չէ լաւատես յոյսեր դնել այս մասին. երբ անդին ծախքերը անհրաժեշտօրէն եւ անմիջապէս պէտք է կատարել: « Մարտկոց »ի համար ընկերներու եւ համակիրներու ըրած օժանդակութիւնը եղած է 13,200 ֆր., որուն մեծ մասը սկզբի շաբաթներուն: Այս օժանդակութիւնը թեթեւցաւ երկրորդ ամսուն եւ յետոյ բոլորովին դադրեցաւ: Ոչ միայն նիւթական այս ուղղակի օժանդակութիւնը չշարունակուեցաւ, այլ եւ բաժանորդագրութեան համար բացուած 500 նոր բաժանորդի քէմփէյնը կատարելապէս ձախողեցաւ: Այս քէմփէյնին պիտի լծուէին մեր ընկերները, իրենց շրջանակէն կանխիկ նոր բաժանորդագրութիւններ ապահովելով, սակայն հազիւ քանի մը տասնեակ բաժանորդ գտնուեցաւ, անոր ալ մէկ աննշան մասը կանխիկ: Նոր բաժանորդներ գտնելու խնդրին մէջ մեր ընկերներու նիւթական օժանդակութեան պէտք չկար, այլ անոնց աշխատանքին: Արդ, երբ որ քէմփէյնը չյաջողեցաւ, զուր յոյսեր պէտք չէ դնել ընկերներու նիւթական աջակցութեան վրայ տնտեսական ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ, իսկ երբ մեր ընկերներէն կարելի չէ նման խոշոր գումար մը ըսպասել, ամէն ամիս կանոնաւորաբար, նոյնը բնաւ կարելի չէ սպասել համակիրներէ:*

Գ. հարցումին պատասխանը. — *Երբ մեր ընկերները եւ համակիրները չպիտի կրնան ամիսը 5000 ֆր.ի հասնող բաց մը գոցել, ուրիշ ի՞նչ միջոցի եւ ի՞նչ աղբիւրի կարելի է դիմել: Այս հարցումին պատասխանը որոշ կ'ըլլայ, երբ նկատի ունենանք թերթին վեց ամսուան անցեալը: « Մարտկոց »ի անցնող վեց ամսուան ընթացքին 34 հազար 500 ֆր.ի նուիրատուութիւններու ընդհանուր գումարէն նախ պէտք է հանել 7770 ֆր.ը, իբր փոխառութիւն: Մնացեալ 26,800 ֆր.ին աւելի քան կէսը՝ այսինքն 13,500 ֆրանքը մուտք եղած է օտար աղբիւրէ մը՝ թերթին վարչութեան կողմէ:* Այս օտար աղբիւրին նուիրատուութեան գումարը եղած է **25,000** ֆր. վեց ամսուան համար, ինչպէս հաշուեքննութեան ընթացքին միայն բռնուեցաւ մեզի թերթի վարչութեան կողմէ, առանց սակայն յայտնելու այդ աղբիւրին անունը եւ ոչ ալ այն նպատակն ու դիտաւորութիւնը որով առնուած է այդ գումարը: *Միւս կողմէ թերթին հաշուետոմարին մէջ այս նուիրատուութենէ մուտք ցոյց կը տրուի միայն 13,500 ֆր. փոխանակ 25 հազար ֆրանքի: Ուրեմն ոչ միայն այս օտար աղբիւրը անծանօթ կը մնայ մեզի, այլ նաեւ այն նպատակը որ ան կը հետապնդէ, այդ գումարը թերթին տրամադրելով: Այս կարգի նուիրատուութեամբ ո՞րքան կարելի է պահպանել թերթին ու նաեւ մեր շարժումին անկախութիւնը, — այս մասին երկու կարծիք չի կրնար գոյութիւն ունենալ:*

Այս կացութեան ծանօթ ըլլալէ վերջ, երբ պատասխան Գ. հարցումին՝ կարելի է ըսել առանց այլ եւ այլի թէ ոչ մէկ ատեն կարելի է համաձայն ըլլալ որ այս օտար նպաստը շարունակուի, խաթարելով այս շարժման մաքուր բնոյթը:

Վերի մեր տեղեկութիւններէն իբր եզրակացութիւն, ձեր մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ կէտերը. —

1— *Հակառակ Կ. Կոմիտէի տուած որոշումներուն որոնց վերջինը յունուար 19 թուակիր շրջաբերականով յայտնուած է շրջաններուն, որուն համեմատ « Մարտկոց »ի վարչութիւնը 15 օրը անգամ մը հաշիւ պիտի տար Կ. Կ.ին եւ Կ. Կ.ը իր կողմէ ամիսը անգամ մը թերթին հաշուեկշիռը պիտի հաղորդէր ընկերներուն, սակայն մինչեւ Շրջ. Ժողովին բացումը Կ. Կոմիտէն ոչ մէկ լուրջ հաշիւ ունէր իր ձեռքին տակ: Հաշիւ ստանալու համար դիմելով հանդերձ բոլոր միջոցներուն, չէինք կրնար առանց որ եւ է հիմքի ու քննութեան կասկածի տակ դնել թերթի վարչութեան ուղղամտութիւնը:*

2— *Թերթին հաշուետոմարը որ ներկայացուեցաւ Շրջ. Ժողովին եւ որուն վրայ կը հիմնենք մեր այս հաշուական տեղեկութիւնները, ելք ու մուտքի պարզ տետրակ մըն է* որուն ելքն ու մուտքը կարելի չէ հաշուեկշռի ենթարկել. *հետեւաբար չենք կրնար բնաւ երաշխաւորել որ իրական հաշիւներ են անոնք, ինչպէս նաեւ չենք կրնար երաշխաւորել թէ մուտքի գումարը ցոյց տրուածն է եւ ոչ աւելի: Արդէն հաշիւներէն կը հետեւի թէ մուտքի գումարներն են որ պատշաճեցուցած են ելքի գումարներուն, որոնք իրենց կարգին լուրջ քննութեան կը կարօտին:*

3— *Այս ձեւով ներկայացուցուած հաշիւներէն իսկ կը պարզուի թէ* թերթը ապրած է ոչ – բնական միջոցներով: *Բնական միջոց ըսելով կը հասկնանք* ա) *Հաստավաճառ,* բ) *Բաժանորդագրութիւն,* գ) *Ծանուցում,* դ) *Ընկերներու եւ համակիրներու առանց որ եւ է սակարկութեան (պայմանի) ըրած նուիրատուութիւնները, որոնք որ եւ է ձեւով չեն խախտեր թերթին անկախութիւնը, եւ չեն ազդեր անոր քաղաքական ուղղութեան վրայ: Դժբախտաբար պարտաւոր ենք հաստատել թէ անցնող վեց ամսուան ընթացքին ըստ այս հաշիւներուն իսկ* խիստ կարեւոր գումար մը մտած է սնտուկը, որուն ոչ իրական քանակը, ոչ իրական աղբիւրը եւ ոչ ալ անոր լրիւ գործածութիւնը կարելի եղաւ ստուգել:

4— *Թերթին վարչութեան պատասխանատու ընկերը որ համախորհուրդ գործած ըլլալ կը թուի խմբագիր ընկերոջ հետ, ներկայացուց հաշուետոմարին մէջ արձանագրուածին անհամապատասխան բացատրութիւն մը, ըստ որմէ կ'երեւայ թէ՝* ա) *Խնդրոյ առարկայ վերոյիշեալ գումարը անծանօթ աղբիւրէ եղած նիւթական կանոնաւոր նպաստ մըն է,* բ) *Ինչպէս յայտնի չէ այս նպաստին աղբիւրն ու բուն քանակը, նոյնպէս անյայտ կը մնայ ինչ մտադրութեամբ տրուած ըլլալը,* գ) *Այս նպաստի գումարը հաշուետոմարին մէջ արձանագրուած է կեղծ գլուխի տակ, հրապարակ հանուած « Նուիրատուներ » անունով:*

5— *Կ. Կ.ի նշանակած հաշուեքննիչ ընկերոջ պնդումներուն հակառակ, թերթին վարչութեան պատասխանատու ընկերը* բոլորովին մերժած է յիշեալ գումարին բուն աղբիւրը յայտնել: *Հոս չենք ուզեր կանգ առնել ամիսներ տեւող այն վատառողջ մթնոլորտին վրայ որ հետեւանքը եղած է մէկ կողմէ մեր կասկածներուն եւ միւս կողմէ թերթին մէջ աշխատող ընկերներուն այն յամառ աշխատանքին՝ ծածկելու համար բուն իրողութիւնը եւ որ յանգած է հաշուեխուսութեան:*

6— *Հաշիւներու քննութեամբ երեւան եկող այս մութ ու անծանօթ աղբիւրին հանդէպ եղած որոշ յանձնառութեամբ միայն կարելի է բացատրել « Մարտկոց »ի բազմաթիւ թիւերուն մէջ ի յայտ եկած ու մեր սկզբնական ուղղութեան բնաւ չի համապատասխանող գիծը, ինչպէս նաեւ մեր կուսակցութեան բացայայտ թշնամիներուն ուրախութիւն պատճառող գրութիւններ:*

7— *Մենք ներկայ շարժման ձեռնարկեցինք ձեր բոլորին ջերմ գործակցութեամբ բարոյական ներքին յեղափոխութիւն մը իրականացնելու համար Դաշնակցութեան մէջ, իսկ « Մարտկոց »ը որ մեր շարժման դրօշակը պիտի ըլլար, պէտք էր որ ապրէր որ եւ է մեղադրանքէ զերծ ու մաքուր միջոցներով. մինչդեռ կը տեսնուի որ* ան ընդունած է անյայտ աղբիւրէ մը եկած անյայտ գումարներ, որոնք յամենայն դէպս չէին կրնար չվտանգել մեր արդար ու գեղեցիկ շարժման բարոյական հիմերը:

Ահա կացութիւնը. գալով առաջարկին, ստիպուած ենք հաստատել որ՝

Ա. — *Թերթին պատասխանատու երկու ընկերները (Մ. Գ. եւ Մ. Ե.) հակառակ այս ցաւալի եւ ոչ – գաղափարական իրողութեան, ամէն գնով կ'ուզեն շարունակել թերթը, անշուշտ դարձեալ հիմնուելով այն աղբիւրին վրայ զոր մատնանշեցինք:*

Բ. — *Մեր յեղափոխական խղճին առջեւ համոզուած ենք որ թերթին ներկայ բնական հասոյթներով եւ ներկայ պայմաններուն ներքեւ եւ արդի վարչութեամբ, որ անկարող եղած է վեց ամսուան ընթացքին թերթը ինքնաբաւ դարձնել, բացարձակապէս անկարելի է թերթին գաղափարական բնոյթը պահել:*

Գ. — *Իսկ թերթը շարունակել վերը մատնանշուած աղբիւրով՝ ժխտումն ու ուրացումն իսկ է մեր հիմնական ուղղութեան, մեր ամբողջ շարքերու ընկերներուն մաքուր ու խանդավառ տրամադրութեանց, որ կ'ուզեն Դաշնակցութիւնը մաքրել ներքին ցեցերէն ոչ թէ մեր կուսակցութեան ոխերիմ թշնամիներուն օժանդակութեամբ, այլ ձեռք ձեռքի տուած Դաշնակցութեան բազմահազար շարքայիններուն, աշխատելով անոնք եւս մասնակից դարձնել այս շարժման:*

Ահա՛ ընկերներ, ինչ որ անհրաժեշտ համարեցինք ձեզի հաղորդել « Մարտկոց »ի հաշիւներուն առնչութեամբ:

×

Կը զգաք սոյն շրջաբերականին ծանրակշիռ բնոյթը, կը զգաք որ ինչքան դժնդակ է մեզի համար այս հաստատումները ընել. այսուհանդերձ մեր յեղափոխական խիղճը թոյլ չէր տար որ շարունակենք ծածկել ձեզմէ այս դառն ճշմարտութիւնը: « Մարտկոց »ի պատասխանատու եւ Կ. Կ.ի անդամ ընկ. Մ. Գույումճեան խմբագիր եւ Կ. Կ.ի անդամ Մ. Երիցանցի գիտութեամբ գործած է մեր շարժման գաղափարական բնոյթը խախտող աններելի արարք մը ու այդ ըրած է չարաչար գործածելով ոչ միայն Կ. Կ.ի մեծամասնութեան, այլ եւ ձեր վստահութիւնը, որոնք ոչ մէկ գնով կողմնակից էին այդպէս անյայտ աղբիւրէ եկած գումարով թերթը շարունակելու: Այս երկու ընկերները, հակառակ Կ. Կ.ի մեծամասնութեան բազմիցս ըրած դիտողութիւններուն, խեղաթիւրած են նաեւ « Մարտկոց »ի դաշնակցական դէմքը, կարծել տալով հանրութեան ու Դաշնակցութեան հազարաւոր շարքայիններուն որ խորհրդային զանազան մարդոց եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունին կասկածելի կապեր: Կ. Կոմիտէն ոչ մէկ երաշխիք ունի որ յառաջիկային այս ընկերները կրնան նման ծանրակշիռ սխալներու մէջ չիյնալ. հետեւաբար չկրնալով նոր Շրջանային ժողով գումարել, կ'առաջարկենք ձեզի մեզ իրաւունք տալ դադրեցնելու այս երկու ընկերները Կ. Կոմիտէին անդամութենէ ու անոնց փոխարէն հրաւիրելու երկու փոխ անդամներ:

Գալով « Մարտկոց »ի, կ'առաջարկենք հետեւեալը. — Տուեալ պայմաններուն մէջ ամսական 13,000 ֆր. ծախքով ու չնչին հասոյթներով անկարելի ըլլալով շարունակութիւնը, հրատարակել ութօրեայ շաբաթաթերթ « Մարտկոց »ը հետեւեալ ուղղութեամբ. —

1— *Շաբաթաթերթ « Մարտկոց »ը կը շարունակէ տարածել մեր գաղափարները, առանց որ եւ է աղբիւրէ (բաց ի մեր ընկերներէն եւ համակիրներէն) նպաստ ընդունելու:*

2— *Կը զարգացնէ իր պայքարը անձերու դէմ, կը ջանայ զօրավիգ կանգնիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական քայլերուն, արտաքին աշխարհի առջեւ բարձր կը պահէ Դաշնակցութեան պատիւը, բայց լրջօրէն կը զարգացնէ իր տեսակէտները:*

3— *Կը պայքարի Դաշնակցութեան յեղափոխականացման համար, քննադատելով ղեկավարութիւնը, ամէն անգամ որ վնասակար քայլեր առնէ:*

4— *Գալով ծախքերուն, կ'առաջարկենք հետեւեալ նախահաշիւը՝ ամիսը չորս թուի համար.*

Տպագրութիւն 550×4 = 2200 ֆր., Առաքումներ՝ 200 ֆր., Խմբագիր պաշտօնեայ 300 ֆր.: *Գումար 2700 ֆրանք:*

Այս ձեւով հաւատացած ենք որ շաբաթաթերթը լիովին կը պահէ ինքզինքը ու կ'ապրի մաքուր միջոցներով:

Գալով մեր շարժման, պատրաստ ենք վճռականութեամբ շարունակել զայն դաշնակցականներու կեդր. մարմին, *անունին տակ, գործադրելով արտակարգ Շրջ. Ժողովի որոշումները ու ջանալով իրագործել անոր հիմնական ձգտումը:*

Պատրաստ ենք պայքարիլ. —

1— *Տարածելու համար առանց անձնական յարձակման մեր գաղափարները եւ մնալով հաւատարիմ մեր ազատ կամքով ընտրած դրօշին:*

2— *Արժեցնելու համար արեւմտահայ բազմութեանց արդար իրաւունքներն ու պահանջները, առանց սակայն վնասելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու նոյն իսկ զօրավիգ կանգնելով անոր, եթէ մեր պահանջներուն համապատասխան գործունէութիւն մը ցոյց տայ:*

Ահա մեր խօսքը. կ'առաջարկենք ձեզի բազմամարդ ընդհ. ժողովներ գումարել ու մինչեւ առ առաւելն ապրիլ 25 հաղորդել մեզի արդիւնքը թէր ու դէմ քուէարկութիւններու ճիշդ թիւով, հետեւեալ հասցէին, V. Chouchanian, 6, Place de la Sorbonne, Paris (5e):

Ինչքան ալ ծանր ըլլայ վայրկեանը, թող հաւատքը անխախտ ըլլայ ձեր հոգւոյն խորը ու թող բարեկամութեան զգացումը չմթագնէ ձեր յեղափոխական պայծառ իրատեսութիւնը:

Ընկերական ջերմ բարեւներով

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԲՈՂՈՔՈՂ Կ. ԿՈՄԻՏԷ

Յ. Գ. — *Սոյն շրջաբերականին բնագիրը ստորագրած են ընկ. Լ. ՄՈՋԵԱՆ, Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ եւ Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ:*

ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐ

Ամէն կիրակի Փարիզի կայարաններէն անցնելիս՝ հայեացքս սիրով հանգչում է սկաուտ եւ մանաւանդ աղջիկ սկաուտների անչափ, արեւահար դէմքերին, որոնք իրենց համեստ հագուստով, առողջ ու կորովի կեցուածքով մի-մի կենդանի ովասիս են կարծես այս մեղկացած միջավայրում: Ու ամէն անգամ կարօտով ըսպասում եմ հանդիպիլ սեւաչեայ իմ քոյրերիս խմբերին, լսել նրանց բերնէն հայ խօսքը եւ յուսադրուել, թէ մենք, հայ կիներս էլ ունենք մեր ովասիսները, ուր պիտի ծլին, ուր պիտի ծաղկին հայ տիպար աղջիկները՝ վառ պահելու համար հայ կնոջ առողջ եւ բարոյական տիպարը: Որոնում եմ, ու սակայն չեմ հանդիպում նրանց: Մի՞թէ մենք չունենք սկաուտ աղջիկներ: Մի՞թէ կիրակի եւ տօն օրերին նրանք չեն ելլում դաշտերը, անտառները, քաղաքի մեղկ կեանքէն հեռու, բնութեան գրկում անցնելու իրենց օրը:

Բոլորս գիտենք, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը սկաուտ տղաներէն բաց ի ունի նաեւ հայ աղջիկների, կայտերի խումբը: Շատ անգամ նրանց տեսել ենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէսներին եւ խանդավառ ծափահարել ենք նրանց: Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունի իր պատշաճ մարմինը, որ ինչպէս զարկ է տուել տղաների խումբերին, որոնք այժմ կազմում են մեր պարծանքը, զարկ պիտի տայ նաեւ աղջիկների խումբերի զարգացմանը:

Բաց ի կայտերէն, մենք ունենք նաեւ Հայ Արենուշների խումբը: Նրանք կեդրոնական մարմին չունին: Նրանց չեն կազմակերպել. նրանք իրենք իրենց են կազմակերպուել:

Երկու սկաուտ աղջիկներ, Օրդ. Բէգլարեան եւ Խանճեան, գովելի խանդավառութեամբ եւ նուիրումով այս քանի տարի է առանց աղմուկի, առանց թմբուկի պահում են իրենց խումբերը. շաբաթը մի երկու անգամ կատարում են իրենց դասախօսութիւնները, մարզանքները եւ տօնօրեայ իրենց պտոյտները: Ամէն ամառ նրանք ունենում են նաեւ իրենց բանակումները: Անցեալ տարի նրանք գնացել էին Կրընոպլ: Լրագիրներէն տեղեկացանք թէ ինչ խանդավառութիւն էին առաջ բերել իրենց ճամբին, հայ գիւղերի մէջ: Նրանցով ոգեւորուած, նրանց օրինակին հետեւելով, Կրընոպլում եւ Մարսէյլի մէջ էլ կազմակերպուել են Արենուշների խմբեր:

Ըստ էութեան ունենք ուրեմն սկաուտ աղջիկների կազմակերպութիւն եւ այն էլ մէկի տեղ երկուսը: Բայց խիստ եղածը չափազանց քիչ է, մի քանի տասնեակ աղջիկներ նոյն կախարդական շրջանակի մէջ:

Ինչո՞ւ չի ծաւալւում աղջիկ սկաուտների գործը. մի՞թէ մեղաւոր են խմբապետուհիները: Ոչ երբեք. ի՞նչ կարող են անել մի քանի դեռատի աղջիկներ, երբ նրանց պակասում է ժողովուրդի լայն աջակցութիւնը թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս: Գովելի են նրանք, որ դեռ կարողանում են պահել գոնէ այդքանը: Ո՞ր գիտակից հայ կինը մօտեցաւ նրանց բերելու համար իր օժանդակութիւնը այդ կենսական գործին: Ո՞ր հայ մայրը ինքնաբերաբար տարաւ իր աղջիկը յանձնելու նրանց: Մի՞թէ հայերս պէտք չունենք մեր աղջիկներին սկաուտական դաստիարակութիւն տալու, որին հետեւում է ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը:

Անաչառ լինելու համար, պէտք է ասել, որ անցեալ տարի Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Շրջանային վարչութիւնը ստանձնեց Արենուշների բարոյական հովանաւորութիւնը: Բայց մենք գիտենք, որ Շրջ. վարչութիւնը ծանրաբեռնուած իր բազմաթիւ մասնաճիւղերի ծանր աշխատանքով՝ ժամանակ չպիտի ունենայ զբաղուելու Արենուշների կազմակերպչական գործերով: Ու Արենուշները պիտի մնան իրենք իրենց գլխին, աղջիկ սկաուտների կազմակերպութեան ծաւալման ծանր բեռը իրենց վրայ ունենալով: Հիմա ու հիմա նրանք պատուով տանում են իրենց համեստ գործը: Այս տարի եւս պիտի կատարեն իրենց բանակումը Մարսէյլի կողմերը: Բաց ի այդ, նրանք աշխատանքի են թափում ընդունուել սկաուտների միջազգային լիգայի մէջ եւ յոյս ունին, թէ պիտի յաջողին:

Աշխատում են, գովելի է նրանց եռանդը եւ անշահ նուիրումը, բայց որքա՞ն պիտի բաւէ այդ ուժը, եթէ նրանք կենդանի նոր ուժեր չունենան իրենց հետ: Եթէ մի օր յոգնին, վհատին ու անփծելով հայ միջավայրը լքեն իրենց սիրելի գործը՝ այդ մատաղ հոգիների անէծքը պիտի ծանրանայ մեզ, հայ մայրերիս վրայ, որ ոչինչ արեցինք մեր իսկ զաւակների ֆիզիքական եւ բարոյական դաստիարակութեան համար:

Հայ կին, դու որ անպատմելի տառապանքներով անապատներէն ազատեցիր զաւակներդ եւ հասցրեցիր աւելի խաղաղ օրերի, մի՞թէ հիմա պիտի թողնես որ անոնք եւ անոնցմէ յետոյ եկողները հալէն ֆիզիքապէս, մարին բարոյապէս ու անյայտանան հայ ազնիւ, մեծ ընտանիքէն:

Հայ մայրեր, քանի ուշ չէ, ամէն տեղ որոնեցէք հայ սկաուտական կազմակերպութիւնները, որ կրում են ազգային դրօշը եւ տուէք ձեր զաւակներին նրանց, տուէք մանաւանդ աղջիկներին, որովհետեւ նրանք են լինելու հայ ընտանիքի թթխմորը:

Սատարեցէք սկաուտների շարքերը, նրանք ապագան պիտի լինեն [illegible] եւ մեր վէրքերին: Ի տես նրանց [illegible] առողջ եւ բարոյական կեցուածքին [illegible] դրօշի տակ՝ մենք էլ պիտի զօրանանք, [illegible] գտնենք այլասերման դիմադրութեան համար:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

Պ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԵՒ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՆԱՒԹԱԳԻԾԸ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի որդին Հալէպ[illegible] փայի մէջ քննութիւններ կատարելէ վերջ, մասնաւոր օդանաւով մը անցած է մինչեւ Մուսուլ, քննելով նաւթագծի շինութեանց հաշիւները:

Պ. Կիւլպէնկեան յետոյ անցած Պէյրութ եւ Դամասկոս: Արդէն դարձած է Լոնտոն:

Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան Մուսուլի քարիւղէն հարիւրէն հինգ բաժին ունի, եւ նաւթագծի վարչական խորհուրդի անդամ է:

Զ. Ո. Մ.

Անկորդ անգամ մը եւս

«Ապագայ»ի խմբագրութեան,

—·—

վերջերս, ձեր թերթին մէջ կարդա- ցի երկու թղթակցութիւն, որոնք կը ...ուէին Զ. Ո. Միութեան կազմակեր- ...ած սգահանդէսներուն մասին։ Եւ ...առթիւ՝ ազատ ակնարկներ Զ. Ո. Միութեան կուսակցականութեան մասին։ Այդ ակնարկները, այստեղ Փարիզի մէջ, ծիծաղ կը շարժեն այլ- ...եւ երեւի հարկ տեսնուեցաւ ար- ...ձանելու եւ զրկելու ձասառ։ Ձեզի ...է յայտնի ըլլար, սակայն, Զ. Ո. Միութեան ղեկավարներուն դիրքը ...կամքը,— Զ. Ո. Միութեան ղեկա- վարները, որոնք ամէն համակրանք եւ ...ութիւն կը վայելեն Ապրիլ- ...եան այս նոր սերունդին մէջ, եթէ ...պէտք տեսնեն մտնել որ եւ է կուսակ- ցութեան հովանաւորութեան տակ, ...ք չեն մտածեր թէ կրնայ փոքր ...« Ապագայ » թերթին մարդո- ցը։ Անգամ մը եւս յայտարարենք թէ Զ. Ո. Միութիւնը այնքան քաջ է, որ- քան անկեղծ, որ պէտք չունի չէզոք ...ելու, եթէ չէզոք չէ, պէտք չու- նի բարեկամ ձեւանալու ձեր մարդոց, եթէ թշնամի է։ Մէկ բան միայն մեզի ...ւ կը պատճառէ.— Ապագայի վա- ...ները այստեղ բարեկամ կ՚երեւին Զ. Ո. Միութեան, իսկ գաւառի թղ- թակիցները իրենց բան – այր բա, բեն ...գրութիւններով կը պղտորեն « Ա- պագայ »ի վարիչներուն միտքը։ Ու կը հարցնենք մենք մեզի.— « Ապա- գայ »ի վարիչնե՞րն են որ ուղղութիւն ...տան թերթին, թէ գաւառի թղթա- կիցները։ Եթէ գաւառէն, իրենց մա- ...ն ու քիթը մելան թաթխող ինծի ...թ կարգ մը թղթակիցներ են, որ ուղղութիւն պիտի տան « Ապագայ »ի, կը խոստանամ անգամ մըն ալ չխօսիլ ձեր մասին։

Իբրեւ երիտասարդ մը, որ նոր սե- րունդի պայքար մղեց շատ պարկեշտ ...զավառութեամբ մը, կ՚ուզէի ըսել ձեզի.

— Ա՛յ հին մարդիկ, ամուր կեցէք ...չ մը, եւ մի թողուք որ ձեր թղթա- կիցները վարեն ձեզ։

Վալանսի ձեր թղթակցութիւնը եթէ ...ինքնագովութեան համար թխուած ...ան մը չէ, այնուամենայնիւ սխալ ...կարագրութիւն մըն է։ Զ. Ո. Միու- թեան Վալանսի մասնաճիւղը մեր ...մասնաճիւղերուն ամէնէն չէզոքն է։ ...եզի ալ հասած են թղթակցութիւն- ներ եւ ծանօթ ենք իրականութեան։

Վալանսի մասնաճիւղը նախ հրաւի- րած է Բաշալեանը, յետոյ Թէքէեանը, բայց երկուքն ալ մերժած են։ Յետոյ կանչած են ձեր «թղթակցին» գովածը ...անախօսը։ Արդ, ըսէ՛ք, տրամաբա- նակա՞ն է գրել թէ ...Դաշնակցու- թիւնը հրաւիրած է զանոնք։ Հանդէ- ...ը տեղի կ՚ունենայ եւ բանախօսու- թիւնը կը դառնայ... սարքն ձօրէն ...ռ մը, լի անտեղի ակնարկներով։

Մեղքը մերը չէ։ Բայց,— ինչպէս Մարսիլիոյ մեր մասնաճիւղը որոշած է,— Զ. Ո. Միութիւնը այսուհետեւ Ապրիլ Տասնըմէկի հանդէսներուն ո եւ է բանախօս կանչած ատեն, պայ- ...ան պիտի դնէ չշեղիլ նիւթէն եւ խօ- ...իլ Զ. Ո. Միութեան զգացումներուն եւ տեսակէտներուն համապատասխան ձեւով։ Այլապէս անիմաստ պիտի ըլ- ...ր կազմակերպիչը դառնալ օրուան ...ոնին։ Զ. Ո. Միութիւնը, ուզելով իր ազդեցութեան տակ կազմակերպել Ապրիլ Տասնըմէկը, կ՚ուզէ նաեւ իր հսկողութեան տակ պահել բանախօսնե- րը։ Եթէ այս մեր կարգադրութիւննե- րը տեղի կուտան տրտունջի այս կամ այն կուսակցութեան կողմէ, եթէ այս մեր կարգադրութիւնները նեղութիւն կը պատճառեն այս կամ այն հոսան- քին, շատ ալ չի հետաքրքրեր մեզ։ Մէկ բան միայն կը հետաքրքրէ Զ. Ո. Միութիւնը.— Գործունէութեան իր անկախութիւնը։

Կրնան ուրիշներ կասկածիլ մեր ան- կախութեան մասին։ Բայց ըսենք թէ խելացին այն է, որ անհրաժեշտ կը գտնէ վայելել նոր սերունդին բարե- կամութիւնը։ Իսկ նոր սերունդը կր- նայ չփնտռել հիներուն բարեկամու- թիւնը։ Վասնզի, կը սիրենք կրկնել, — ծագող արեւը աւելի հրացիկ բազ- մութիւն ունի քան արեւը, որ մարը կը մտնէ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՀԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

—·—

Անցեալ օր, խմբագրականով մը խօ- սելով Թուրքիոյ մտահոգութիւննե- րէն, յիշեր էինք « Թան »ի Պոլսոյ թղ- թակցին գրածը՝ թուրքեւիտալական յարաբերութեանց մասին։ Այդ թղ- թակցութեան իբրեւ պատասխան, Եու- նուս Նատի կը գրէ « Ճումհուրիէթ »ի մէջ՝ վերեւի վերնագրով.—

Սակարանի շահադիտութիւն կ՚ըլ- լայ, ու քաղաքական շահադիտութիւն չըլլա՞ր...։ Ընդհակառակն, շահա- դիտութեան գերագրականը քաղաքա- կանութեան մէջ կ՚ըլլայ։ Ասոր մէկ օրինակը տեսանք « Թան » լրագրին Պոլսէն ղրկուած նամակի մը մէջ։ Ա- ւելորդ տեղը, ինչպէս որ քանի մը ան- գամ մեր թերթին մէջ խնդրոյ առար- կայ եղած է, Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները « Թան » լրագ- րին խմբագիրներուն մղձաւանջ մը դարձեր են, կարծես։ Մենք քանի բա- րեկամանանք Իտալիոյ հետ, այդ թերթին խմբագիրներն ու թղթակից- ները հակառակ ենթադրութեան երե- ւակայումը կ՚ընդարձակեն ու կ՚ըն- դարձակեն։

Վերջին նամակը սատանկ բան մըն է։ Հիմա ալ ուրիշ գեղգեղանք մը,— իբրեւ թէ մեր եւ Ֆրանսայի յարաբե- րութիւնները կը լուանան ու Իտալիոյ հետ մեր բարեկամութիւնը տկարա- ցումի կ՚ենթարկուի եւ կամ կասկածի կը մատնուի։ Այս տեսակէտը չէզոքա- ցնելու համար՝ իբրեւ փաստ՝ երեւակա- յական կարգ մը ծանօթութիւններ եւ մանրամասնութիւններ։

Զանոնք զատ զատ թուելով, մէկիկ մէկիկ հերքելու եւ կամ ժխտելու աշ- խատիլը աւելորդ է։ Բաւարարենք սա չափը իմացնելով թէ իտալեւթուրք բարեկամութիւնը խանգարող որ եւ է դէպք գոյութիւն չունի։ Ընդհակառա- կըն, երկու երկիրներու բարեկամու- թիւնը տեւապէս ուժ գտնող ընթաց- քով մը կը յառաջանայ։ Գալով Թուր- քիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեան, անոնց լուանալը եւս փափաքելու ար- ժանի պարագայ մըն է անշուշտ, որով Ֆրանսեւթուրք բարեկամութեան՝ իր առանձնական անկեղծութիւնն ու ուժը վերադառնալը թուրքեւիտալական բա- րեկամութեան վնասելիք բան մը չի կրնար ըլլալ։ Իտալեւթուրք բարեկա- մութեան հաստատումին մէջ, ան- պատճառ Ֆրանսայի թշնամութիւն ցոյց տալու պայմանը կամ յանձնա- ռութիւնը չկայ, ոչ մեր կողմէ՝ Ի- տալիոյ եղած, ոչ ալ Իտալիոյ կողմէ մեզի եղած։

...Գալով Թուրքիոյ զինուորական պատրաստութեանց, մենք չենք ծած- կեր թէ ատիկա յենուլ լոկ մեր ազգա- յին սահմաններով շրջանակուած մեր ազգային իրաւունքներու պահպանման նպատակին, որով, այդ մասին ուրիշ- ներու տալիք ծանօթութեանց, լրա- տուութեան կամ վերլուծումին հարկ չի մնար։ Մեր միջազգային քաղաքա- կանութիւնը կը ձգտի հաշտութեան։ Գալով մեր ազգային սահմաններու եւ ազգ. իրաւունքներուն, որու կամ ո- րոնց դէմ ալ ըլլայ՝ զանոնք պաշտպա- նելու մշտնջենական կարողութեան եւ ապագային եւս ի վիճակի ըլլալու հա- մոզումովը կ՚ապրինք։

«Անիմաստ բառ մըն է թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը»

Գրած էինք թէ պուլկարական քա- ղաքի մը կրթական տեսչութիւնը ար- գիլած է թուրքերէնի դասաւանդու- թիւնը՝ դպրոցներու մէջ։ Իր ապրիլ 30ի խմբագրականով, Եունուս Նատի պէյ հետեւեալ դիտողութիւնները կ՚ը- նէ « Ճումհուրիէթ »ի մէջ.—

Պ. Մուշանովի « անպատասխանա- տու » կոչած ուժերուն վրայ վերջերս աւելցաւ նաեւ փաշական կազմակեր- պութիւն մը։ Իրեն կը յանձնարարենք քննել թէ Ռազկրատի զայմազամը եւ ոստիկան զինուորներու հրամանատա- րըն ալ անդա՞մ են այս կազմակերպու- թեան։ Եւ եթէ հաստատէ թէ անդամ են, հիմակուընէ պէտք է պատրաս- տուի չզարմանալու։

Երբ կը տեսնենք որ Պուլկարիոյ մէջ դէպքերը իրարու կը յաջորդեն եւ հր- բոսակային ու քօմիթաճիական կազ- մակերպութիւնները ոչ միայն չեն պակսիր, այլ եւ սունկի նման կը բուս- նին, կը ստիպուինք մենք մեզի հար- ցնելու.— Արդեօք բարեկամութեան պատրանքի մը ետեւէ՞ն կը վազենք։ Քանի որ առիթը եկած է, ըսենք թէ հինէն ի վեր մեր աչքէն չէր վրիպած որ Պուլկարիոյ թրքական բարեկամու- թիւնը աւելի շատ անիմաստ բառ մըն է։

Հակաթրքութիւնը ապրեցնելու հա- մար, Պուլկարիոյ մէջ շատ կ՚օգտուին պատմութենէն։ Օսմանցի Թուրքերը այսպէս ըրեր են, այնպէս ըրեր են։ Թուրք հանրապետականներն ալ քննա- դատելի շատ մը հիմնական կէտեր կը գտնեն Օսմ. պատմութեան մէջ։ Բայց Պուլկարներուն դիտել տանք թէ Օսմ. պատմութիւնը տակաւին հարիւրաւոր տարիներ կրնայ իբրեւ քաղաքակր- թութեան օրինակ ծառայել հին եւ նոր Պուլկարիոյ։ Ահա Ռազկրատի միջա- դէպը։ Օսմանեան Թուրքերը չէին կր- նար նոյնիսկ երեւակայել այդ տեսակ պզտիկութիւն մը։

Մենք չենք խառնուիր Պուլկարներու գործերուն։ Բայց Պուլկարիա ալ պէտք է գնահատէ թէ չենք կրնար ան- տարբեր մնալ, երբ Թուրք տարրը ա- նիրաւ կերպով դէշ վերաբերումի կ՚ենթարկուի։ Այդ պատուաւոր մար- դոց դէշութիւն ընելը՝ գոնէ մարդկա- յին եւ քաղաքակրթական սկզբունք- ներուն հակառակ է։ Պուլկարիոյ շահն ալ ասիկա կը պահանջէ։ Անկեղծօրէն կը յանձնարարենք Պուլկարիոյ որ հիմնապէս վերջ տայ այդ կարգի դէ- պքերուն »։

⁂ Սօֆիայի հելլէն դեսպանը բողո- քած է այն ճառին դէմ, զոր խօսած է պուլկար մետրապոլիտը, Նէւրոկէի պուլկարական գրաւման տարեդարձին առթիւ։

Այս ճառը, որ խօսուած է անկէ ա- ռաջ, ի միջի այլոց սա խօսքերը կը պարունակէ. « Այո, եկեղեցին դէմ է պատերազմի, բայց կ՚օրհնէ պուլկար ազգային միութեան համար կատար- ուելիք պատերազմ մը »։

Այս խօսքերը ուղղուած են նաեւ Թուրքիոյ դէմ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

—·—

ՏԷՍԻՆ, 2 մայիս (Յառաջ).— Ապ- րիլ 30ին, կիրակի, Հ. Յ. Դ. Ժողո- վրդական Տան Թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. միութեան առա- ջին ներկայացումը, « Սասուն այրը- ւում է » ազգային յեղափոխական կեանքէ (հեղինակ՝ Բագրատ Այվազ- եան)։

Ծիշդ ժամանակին սրահը լեցուած էր թատերասէր հասարակութիւնով մը։

Կ՚արժէ քանի մը խօսքով ներկայա- ցնել նիւթը։

Դէպքը պատահած է 1894—1896 թը- ւականներուն, Սասունի մէջ։ Խաղին հերոսները Կարօն եւ իր նշանածը Քրիստինէն, Եւրոպայէն գիւղ վերա- դարձած կը սկսին դպրոցներ բանալ, դիր եւ գրականութիւն տարածել, մի- եւնոյն ատեն արթնցնելով ժողովրդի ազատութեան ոգին։ Սակայն մարդա- կեր Սուլթան Համիտի կազմակերպած հայկական ջարդերը կուգան խորտա- կել Կարոյի բոլոր իղձերն ու ծրագիր- ները։ Իր հօր (Ռէս Սրգոյի) տան 7 տարուան ծառան, քիւրտ Հիւսէյինը, որու աղջիկ Լէյլին, գաղտնի սիրա- հարուած է Կարոյին, ընտանիքով կը հեռանայ եւ կ՚երթայ Պոլիս, ուր սուլ- թանէն պէկութեան նշան ստանալով, կը վերադառնայ Սասուն, Ջարդերը կազմակերպելու համար։ Առաջին առ- թիւ կը մտնէ Ռէսին տունը, Կարօն բռնելու համար, բայց վերջինը բացա- կայ ըլլալով, կ՚առեւանգէ անոր քոյ- րը՝ Եղսօն եւ հայրն ալ կը սպաննէ դիմադրութեան պատճառաւ։ Կարօն կ՚ուխտէ հօր դիակին վրայ լուծել իր վրէժը եւ քոյրը ազատել պէկի ձեռ- քէն։ Կը սկսի Հայերու կոտորածը։ Տեղ տեղ կը հանդիպին դիմադրու- թեան։ Պէկի աղջիկը, Լէյլին, որու խնամքին յանձնուած է Եղսօն, Հայե- րու դիրքերը կ՚երթայ, կը գտնէ Կա- րօն եւ իր սէրը կը յայտնէ, սպառնա- լով որ եթէ մերժէ, Եղսօն ողջ–ողջ կրակի վրայ այրել պիտի տայ։ Կարօն պահ մը ընկճուած քրոջ սէրէն, կը խոստանայ սիրել քրտուհին եւ մոռ- նալ Քրիստինէն, միայն թէ իր քոյրը չմեռնի։ Բայց վերջէն խելքի գալով՝ կը մերժէ։ Լէյլին կը դառնայ հօր բա- նակը եւ կը կատարէ իր խօսքը։ Երբ Եղսօն խարոյկի վրայ դրուած պիտի այրէին, Կարօն ծպտուած քիւրտի տարազով կը մտնէ բանակը եւ կ՚ազա- տէ քոյրը։ Սակայն երբ զինուորներու (փէտայի) հետ մօրը կը ղրկէ Եղ- սօն, ճամբան Քիւրտերու պատա- հական գնդակի մը զոհ կ՚երթայ։ Մայրը կը լսէ մահը, կը խենդանայ եւ լեռներ կը շրջի, կը հանդիպի զաւկին, Կարոյին եւ Քրիստինէին, չի ճանչ- նար։ Տեսնելով մօր տանջանքները, հասարակ Քրիստինէի կամքին, Կա- րօն կը սպաննէ մայրը, որպէսզի այդ վիճակով Քիւրտերու ձեռքը չիյնայ։ Ծիշդ այս միջոցին կը պաշարուին Հիւսէյին պէկի մարդոցմէ։ Կռիւը կը սկսի։ Կարօն կը յաջողի սպաննել պէ- կը եւ ապա երկուքը միասին, ժայռի վրայէն անդունդ կը նետուին եւ կը մեռնին, Քիւրտերու ձեռքը չիյնալու համար։

Դերակատարները բոլորն ալ սկս- նակներ էին, ղեկավար ունենալով ընկ. Թ. Հերոյեանը, որով այս բարդ խաղը իրենց ուժերէն շատ բարձր էր։ Փա- փաքելի է որ այս տեսակ տարրերու համար ընտրուին փոքր եւ դիւրին կը- տորներ, որպէսզի յաջողութեամբ կատարուին։ Նկատի առնելով խաղա- ցողներու կարողութիւնները, պէտք է համարել գոհացուցիչ։

⁂ Փարիզի Հայ Տրամաթիքի հիմ- նադիր – ղեկավար՝ Սիրուհի եւ Տր- դատ Նշանեան մայիս 14ին, Հ. Յ. Դ. Թատերասրահին մէջ կը ներկայացնեն « Սրտերու պայքար »ը, ընտանեկան դրամ 8 արար։ Անշուշտ պիտի քաջա- լերուին։

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍՈՒԳԻՆ ԱՌԹԻՒ

—·—

Քալիֆորնիոյ « Ասպարէզ »ը հետե- ւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ եր- կար խմբագրականի մը մէջ (21 ապ- րիլ).

— « Վերջին տարիներու միջազգա- յին քաղաքական անկայուն եւ քաոսա- յին վիճակը, աշխարհի բախտը տնօ- րինողներու շահախնդիր սանձար- տութիւնը դէպի մեր արդար դատը, գաղութներու մէջ ստանդական ցը- րուած հայ բազմութիւններու հոգեկան տառապանքն ու յուսահատութիւնը, մեր նախկին « բարեկամներէն » ոմանց չնական դիմափոխութիւնը, թշնամի- ներու չինծու զրպարտութիւնները ըս- կսած են արթնցնել մեր մէջ տարակու- սանք մեր նահատակներու անմեղու- թեան եւ անոնց ուխտին նուիրակա- նութեան մասին։

Մեր հայրենակիցներէն ոմանք, ան- ներելի թեթեւամտութեամբ մը, ըս- կսած են մտածել — արդեօ՞ք մենք մեղաւոր չէինք մեր նահատակութեան մէջ...

Բազմացած է թիւը հայանուն դա- ւաճաններու, որոնք, փող մը սեւ հա- ցի համար՝ ծախած իրենց խիղճն ու պատիւը, նոյնիսկ թշնամիին բեմէն ու մամուլէն համարձակութիւն կ՚ու- նենան զրպարտելու զոհերը անոնց եւ չինծու յանցանքներով։

« Թուրքը չպիտի կոտորէր մեր ժո- ղովուրդը, եթէ մեր յեղափոխութիւնը չգրգռէր զանոնք »— կ՚ըսեն դաւա- ճանները։

Եթէ ուշի ուշով սերտենք պատմու- թիւնն ու արդար եւ անկողմնակալ վկայութիւնները, պիտի համոզուինք թէ մեր յեղափոխութիւնը ոչ թէ պատ- ճառ եղած է կոտորածներու, այլ գո- յութիւն ունեցող կոտորածներու եւ զուլումներու արդիւնքն է եղած ան։

Եթէ պրպտենք մեծ եղեռնի անմի- ջական նախատուեալները, յստակօ- րէն պիտի համոզուինք որ մեր նահա- տակները եւ առհասարակ ամբողջ թրքահայ ժողովուրդը ոչ մէկ առիթ տուած են արժանանալու այդպիսի տմարդի կոտորածներու։

Պատճառը Թուրքին բարբարոս հո- գիին մէջն էր, որ գոյութիւն ունէր մեր յեղափոխութեան ծագումէն շատ առաջ։ Այդ պատճառը — հայատեա- ցութիւնը եւ զայն աստիճանաբար ո- չնչացնելու ախտաւոր եւ ոճրային ցանկութիւնը, աւանդի նման փոխան- ցուեցաւ նաեւ սահմանադրական ու հանրապետական Թուրքին, աւելի զարգացաւ այս վերջիններու պղտոր հոգիներուն մէջ եւ պայթեցաւ յար- մար առենին, առանց ո եւ է առիթի սպասելու։

Այսպէս կը վկայեն նաեւ օտար ան- կողմնակալ պատմագիրները, յենած անհերքելի փաստերու վրայ։

Այսպէս կը վկայեն նոյնիսկ մեզի ոչ բարեկամ գերմանացի պատմողներ, որոնց մին, Պ. Ֆրիտրիխ Պէքա, տա- կաւին վերջերս, « Dea Abend » օրա- թերթին մէջ, « Ժողովուրդներ որ կը ջարդուին » խորագրով հրատարա- կած իր մէկ չահեկան ուսումնասիրու- թեան ընթացքին՝ ուրիշներու կար- գին, հայկական կոտորածներու հա- մար կը յատկացնէ մասնաւոր գլուխ մը, ուր կ՚արձանագրէ առհասարակ բոլոր տեսակի Թուրքերու եւ մասնա- ւորապէս Իթթիհատի ղեկավարնե- րուն ոճրային բոլոր արարքները, այն- քան խնամքով ծրագրուած եւ գործա- դրութեան դրուած, բայց ոչ մէկ մե- ղադրանք Հայ ժողովուրդի եւ անոր ղեկավարներու մեղաւորութեան մա- սին։

Արեւի լոյսի նման ապացուցուած այս ճշմարտութիւնը, իրաւունք չունի մեզի տկարանալու եւ ենթարկուելու չարաշահ բանսարկուներու կամ խիղ- ճը ծախած դաւաճաններու ստութիւ- ներուն։ Արդար են մեր նահատակնե- րը եւ անբիծ անոնց յիշատակը։ Այս ճշմարտութիւնը պէտք է անջնջելի- օրէն տեղաւորուի մեր հոգիին մէջ, ե- թէ չենք ուզեր մեր ժողովուրդի Յու- դան դառնալ »։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

« Նոր Օր »ի վարչութիւն, Աթէնք.— Ձեր թերթը անկանոն կը ստանանք վերջերս.— տասը թիւէն մէկը։

« Խ. Հայաստան »ի վարչութիւն, Երեւան.— Վերջերս աւելի յաճախ պակաս կը հասնին ձեր թերթերը։

« Պրոլետար »ի վարչութիւն, Թիֆ- լիս.— Նոյնպէս։

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ.— Յաճախ մէկէ աւելի թղթակցութիւններ կը ստանանք միեւնոյն հանդէսի մասին (Ապրիլեան սգատօն եւն.)։ Կը խնդ- րուի համաձայնիլ իրարու հետ, աւե- լորդ յոգնութիւն չկրելու համար։

ՖՈԹՕ ԱՐԱՔՍ

Ծանօթ լուսանկարիչ Պ. Գր. Ճօ- լօլեան, որ ամիսներէ ի վեր Նիս կը գտնուէր, գեղարուեստական բազմա- զան աշխատանքներ կատարելով, վե- րադարձած է Փարիզ, վերաբանալով իր լուսանկարչատունը, Ֆօթօ Արաքս, **(9, Rue Papillon, Métro: Cadet)**։

Փարիզեան պատկերազարդ հանդէս- ներ մասնաւոր նախընտրութեամբ կը փնտռեն Ֆօթօ Արաքսի գեղարուես- տական արտադրութիւնները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

Պ Ա Հ Ա Կ Ը

— Երեւում է, որ նոր էք գալիս, դրսէն, հեռուէն, թարմ, առոյգ։ Հայ- րենիքի ձեր եղբայրներն այնքան տա- ռապեցին այս տարիներին, որ ձեր հասակակիցները չունեն ձեր առող- ջութիւնը եւ երջանիկ անհոգութիւնը։ Լաւ է, որ նոր էք գալիս, հեռուէն, թա՛րմ, կորովի՛։

Նրա ձայնի մէջ վիշտ կար, հոգում տառապանք հայրենիքում չարչար- ուած, վաղաժամ տրորուած պատա- նիների համար։

— Եկել ենք մեր համեստ ուժերը, մեր կեանքը տրամադրելու հայրենի- քին։ Պատրաստ ենք կատարել ամէն մի աշխատանք, ինչ բանի որ յարմար գտնեն մեզի։

— Բարո՛վ էք եկել, հազար բարի։ Հայրենիքն այսօր իր զաւակների աշ- խատութեան պէտքն ունի. առնում է առանց տալու, բայց մի օր պիտի տայ նա բոլորին, ու պիտի տան, պիտի տան բոլոր զաւակներն իրեն։ Մի տեղ ունէ՞ք իջեւանելու։

— Ո՛չ, դրա համար եկանք, որ մի տեղ ցոյց տաք։

— Մի տե՛ղ ... Ծերունին քերեց ծոծրակը։ Մի տե՛ղ, շատ դժուար խն- դիր է. քաղաքը լեցուն է ծայրէ ծայր. ամէն օր գալիս են նորերը. սենեակ չկայ. տեղ չկայ։ Վարչապետը, նա- խարարները, պաշտօնեաները հազիւ մի մի սենեակ ունեն։ Այդ շատ ծանր եւ ցաւոտ խնդիր է։

Նորեկներէն շատերը դժգոհում են։ « Լաւ չընդունեցին մեզ, ասում են, սենեակ չտուին, լաւ գործ չտուին, լաւ չպարենաւորեցին »։

Լաւ գործ, մեծ պաշտօն, կուշտ կեանք, շատերն այդ են որոնում հայ- րենիքում. իսկ հայրենիքն ընդհակա- ռակն, փոքր, աննկատ, ծանր գործեր կատարողների պէտք ունի, որ վերա- շինուի, ամրանայ, որ մի օր կարողա- նայ տալ մեծը, լաւը, հանգստաւէտը։

Դուք էլ, սիրելիներս, հիասթափու- թիւններ շատ պիտի ունենաք։ Ահա օ- րինակ առաջին իսկ օրը՝ բնակարանի խնդիր։

Ի՞նչ ասեմ. օրն էլ կիրակի է. բո- լոր հիմնարկութիւնները փակ, մարդ տեսնելը դժուար։ Լաւ է, որ ամառ է. կարելի է բացօթեայ քնել. մեր օդը առողջարար է. չի վնասէ։ Վաղը կը- գաք, կը ծանօթանաք շատերի հետ, մի բան կը լինի. պէտք չէ ընկճուել առաջին դժուարութիւնէն։

— Բեռ ունինք. գոնէ բեռներս կա- րողանայինք մի տեղ դնել, ասաց Գուրգէնը։

Ծերունին մօտեցաւ գրասեղանին. մի քանի տող գրեց եւ մեկնեց Գուր- գէնին.

— Այս փողոցով գնացէք վեր. աջի վրայ « Խրիմեան » վարժարանը կայ, եկեղեցու բակում. այնտեղ գաղթա- կաններ են ապրում, դասարաններէն մէկում գուցէ տեղ լինի ձեզ համար։

Գուրգէնը թուղթը դրեց գրպանը. նրա ոգեւորութիւնն ընկած էր, նոյն իսկ տխուր էր։

— Մնա՛ք բարով, շնորհակալ ենք։

— Ցտեսութիւն, վաղը կը տեսնը- ւենք։ Դրամ ունէ՞ք. այստեղ կեանքը թանկ է. գիտէք, էլի, սով էր։

Նա ձեռը տարաւ գրպանը՝ դրամ հանելու համար։

— Շնորհակալութիւն, դրամ ու- նինք. միայն թէ կարելի ըլլայ դրա- մով բան գտնել։

— Կը ճարուի, ինչո՞ւ չէ, փառք Աստծոյ, հունձքը հասել է, Ամերի- կայէն ալիւրն ու մթերքներն էլ սկը- սում են հասնել։

Ծերունին ձեռը դրեց Գուրգէնի ու- սին.

— Ընդունեցէք, սիրելիներս, թէ դուք եղած էք այրի մօր զաւակներ, որ չէ կարողացել իր չարքաշ աշխա- տանքով ձեզ լաւ ապրեցնել։ Դժգոհել էք, թողել հեռացել էք մայրենի տնից. գնացել էք հարուստ երկիրներ փառքի, հարստութեան տիրանալու յոյսով։ Տեսել էք լաւը, նոյն իսկ ապ- րել էք հարուստ, չքեղ։

Բայց մի օր նորից յիշեցէք ձեր մօ- րը. նրա սիրող սրտի կանչը խօսել է ձեր հոգում։

Վերադարձել էք տուն. գտել էք ձեր մօրը մենակութեան մէջ մոռացուած, չքամ, թշնամի դրացիներով շրջա- պատուած, տունն աւելի խարխլած, պարտէզը խոպանացած։ Ու ձեր մայ- րը, թէեւ անհունօրէն երջանիկ ձեր վերադարձի համար, չի կարողանում արտայայտել իր հրճուանքը, չի կա- րողանում համեղ խորտիկներով կե- րակրել ձեզ, չի կարողանում փափուկ անկողին պատրաստել ձեզ համար ու փոխանակ ուրախութեան պար պարե- լու ձեր առջեւ, առաջին իսկ վայր- կեանից խօսում է ձեզ իր թշուառու- թեան մասին։

Ու տխրում էք դուք, չգտնելով այն, ինչ որ երազել էք օտար երկիրներում հայրենի տունը երազելիս։

Բայց չէ՞ որ դուք էք տէրը։ Դուք պիտի մշակէք խոպան պարտէզը, դուք պիտի վերաշինէք խարխլած տունը, բարիքով լեցնէք մառանները ու մի օր էլ հարսանիքի ջահերը վա- ռէք տան ճակատին։ Ու այն ժամանակ է, որ ձեր մայրը պիտի վերցնէ սազի քօղը եւ զաւակների հարսանիքի պարը պարէ ձեռամբարձ, ուրախ։

Կարծեմ ճառ ասացի, հը՞ ... Բայց չկարողացայ ասել այն, ինչ որ ուզում էի ասել։ Վնաս չունի, գնացէք, զո՛ւ- րը քնեցէք, կխաղաղ մնացէք, տա- ռապեցէք, բայց եթէ մնաք այս երկ- րում, որ ձերն է, ձեր պապերի ժա- ռանգութիւնը, ձեր հայրերի՞, ձեր ...

— Պապա՛շ, ձեզ կանչում են խոր- հրդարան։

Մի սիրուն, սեւաչեայ աղջիկ էր, որ գլուխը ներս կոխելով դռնէն, խօ- սեց ծերունուն։

— Այո՛, հիմա գնում եմ։

Պապաշան վերցրեց գլխարկը։

Տղաները սեղմելով Պապաշայի ձե- ռը՝ դուրս ելան փողոց։

Բեռնակիրը առաջնորդեց նրանց « Խրիմեան » դպրոցը։ Հեռու չէր. Նիւ Եորքում մեծացած մարդու հա- մար հեռու չէր կարող թուալ Երեւանի մէկ ծայրէն միւսը։

Գտան հասցէի տէրը. տուին Պապա- շայի երկտողը։ Ընդունեցին սիրով։

Բոլորովին ազատ սենեակ չկար. միայն դասարաններէն մէկում մի քիչ ազատ տեղ կար. Ռուսաստանէն վե- րադարձած գաղթականներ էին ապ- րում այնտեղ։

Սենեակում մարդ չկար. այդ գե- ղեցիկ օդին ո՞վ կը նստէր տանը։

Տղաներն ստիպուած էին համակեր- պուել։

Իրեղէնները դրին մի անկիւնում. յոգնած էին. նստեցին իրենց պայու- սակների վրայ։

ԽԱՇԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Մեր կարծիքով, դեռ սկիզբն է այս եւ մենք պայքարը յառաջ պիտի տանինք Ատոլֆ Հիթլէրի հետ:

⁂ Տիկին Թոմսըն, Ամերիկացի հռչակաւոր գրագէտ Սինքլէր Լիուսի կինը, որ թղթակից է ամերիկեան թերթերու, վերջերս պրպտումներ կատարեց Գերմանիոյ Հրեաներու կացութեան մասին: Տիկինը կը պատմէ թէ միայն Պերլինի մէջ 370 Հրեաներ խոշտանգումի ենթարկուած են: Դէպքեր պատահած են նաեւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

⁂ Պերլինի Համալսարանի ուսանողներու միութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը պահանջէ պօյքոթի ենթարկել այն հրեայ փրոֆէսէօրները որոնք ճամբուած չեն տակաւին: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.

— Գերման ուսանողը կը մերժէ իր գիտութիւնը ստանալ հրեայ փրոֆէսէօրէ մը: Ամէն ուսանողի պարտականութիւնն է ներկայ չըլլալ հրեայ ուսանողներու կողմէ տրուած դասերուն: Ով որ ներկայ կ'ըլլայ, պէտք է գիտնայ թէ ինքզինքը դուրս կը ձգէ Գերմանիոյ ուսանողներու կազմակերպութեանց շարքերէն:

Գերմանիա ծովային ուժ կ'ուզէ

Գերմանական նաւատորմը ռազմափորձեր կատարեց Պալթիկ ծովուն մէջ: Այս առթիւ, նացիներու պաշտօնաթերթը կը գրէ.

— Գերմանիա չի կրնար զրկուիլ զօրաւոր եւ ռազմունակ նաւատորմէ մը, առանց որուն արեւելեան Փրուսիան եւ Տանցիկը երկրէն պիտի կտրուին, պատերազմի պահուն: Գերմանիան պէտք է ունենայ նաւատորմիղ մը որ ապահովէ իր պարենաւորումը՝ պատերազմի պահուն: Յետոյ, Պալթիկ ծովը դարերէ ի վեր բռնուած է հիւսիսային ժողովուրդներով եւ Գերմանիան — գերմանական ամէնէն հզօր եւ ամէնէն մեծ երկիրը — պէտք է ունենայ տորմիղ մը որ մասնաւորապէս ապահովէ Պալթիկի տիրապետութիւնը:

Ֆրանքօ-թուրք դաշնագիրը

Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, ժողովը զբաղեցաւ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած բարեկամական դաշնագրի վաւերացումով:

Շատեր կը կարծեն թէ նոր կնքուած դաշնագրի մը մասին է խօսքը: Մինչդեռ երեք տարի առաջ ստորագրուած է դաշնագիրը, իսկ վաւերացումը յետաձգուած էր, սպասելով Օսմ. Հանրային պարտքի հարցին լուծման: Այժմ այդ խնդիրը կարգադրուած ըլլալով, կառավարութիւնը առջի օր քննեց վաւերացման պայմանները, որպէսզի անմիջապէս ձեռնարկէն գործադրութեան:

Այս դաշնագիրը մաս կը կազմէ Ֆրանսայի աւանդական քաղաքականութեան՝ հանդէպ Թուրքիոյ:

ԹԻՖՈՒՍԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ առողջապահական նախարարութեան հասած է չափազանց վրդովիչ լուր մը: Հիւսիսային Սուրիոյ սահմանային շրջաններուն վրայ թիֆուս հիւանդութիւնը սկսած է աւերներ գործել: Հիւանդութիւնը փոխադրուած է Թուրքիայէն:

Առողջապահական նախարարութիւնը մասնաւոր բժիշկներ ղրկած է համաճարակի շրջանները:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Համայնավարները տենդագին աշխատանքի լծուած էին եւ պատրաստութիւններ կը տեսնէին մայիս մէկի աշխատաւորական տօնին առթիւ ցոյցեր կազմակերպելու համար: Օրեր առաջ անանուն թռուցիկներ կը ցրուէին: Ոստիկանները Նէհր թաղին մէջ ձեռք անցուցին կարգ մը թռուցիկներ, որոնցմով երկաթուղիի աշխատաւորները կը հրաւիրուէին գործադուլի, մայիս մէկի առթիւ:

Նման թռուցիկներ գրաւուած են նաեւ Մաալաքահի եւ Զահլէի մէջ: Ուրբաթ երեկոյ, Պուրճ Համուտի մէջ համայնավարները ժողով գումարած են եւ որոշած գործադուլ ընել մայիս մէկին, բոլոր գործաւորները հրաւիրելով մեծ ցոյցի մը:

Ոստիկանութիւնը մէկ երկու տասնեակ համայնավարներ ձերբակալեց, որոնց մէջ շատ մը Հայեր ալ կը գտնուին:

ՅԻ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եւ Վիլէօրպանի Արամ խումբերու անդամական ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Association Nationale d'Expension Economiqueի կողմէ

Այսօր Չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին

25, Avenue de Messine, Փարիզ

կը խօսի (ֆրանսերէն լեզուով) Պ. Պ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ, Նախկին իրաւագէտ-խորհրդական Օսմ. Հանրային Պարտքի վարչութեան,

նիւթ՝ «ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄ՝ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ»

Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

8, Rue Jean Goujon (մէթրօ՝ Champs-Elysée – Clémenceau)

Սկաուտական տողանցք: Կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Նուագախումբ, պիւֆէ: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի երեկոյ Ֆլորիայի մէջ, կը խօսի Կ. Թաժոյեան, նիւթ ունենալով Հայաստանի տնտեսական աշխարհագրութիւնը: Մէկ ժամ սինէմա Ապրիլ Տասնըմէկի հանդէսներէն: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մառի Փիլօեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արիս Փիլօեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oiseի շրջանը կը գտնուէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին. — M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Կ'ուզուին ափիէսէօրներ

Ամբողջ տարուան համար աշխատանք: Գրել ֆրանսերէն կամ հայերէն, CHAPPAZ et CHARROT, Manufacture de Vêtements, Chambery, (Savoie).

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

13 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

Salle du Conservatoire

2, Rue Conservatoire

(Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet, Poissonnière)

ՄՆԱՑԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Թրքահայ մօտաւոր անցեալ կեանքէն քաղուած

ԿՆՃՈՒՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ

Թատերգութիւն 4 արար 1 պատկեր, Հեղինակ՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

Մուտք՝ 5, 10, 15, 20, 25 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայ Թերթերու խմբագրատուններ, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, Ֆլօրիա եւ Լիլա ճաշարանները եւ Յ. Արթինեանի մօտ 26, rue Lesage, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնի կիշէն:

ԹԱՏՐՈՆ ԼԻՈՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախմբի հիմնադիր–ղեկավարներ

ՍԻՐՈՒՀԻ եւ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

13 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կը ներկայացնեն՝ ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան, բարոյալից եւ սիրային զուտ - տռամ 3 արար:

Արտասանութիւններ — նուագ — եւ զաւեշտ 1 արար:

Մանրամասնութիւնները տեղերու վրայ:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքէն 4 յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théâtre ALBERT Ierի մէջ:

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

«ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»

1.- ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

—o—o—

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

— Ես դէպ ի արեւելք պիտի երթամ, ըսաւ Փուաքառ. կը տեսնուինք վաղը առտու. մինչեւ այն ատեն կ'իմանանք հարկաւ թէ յուշատետրը ոստիկանութեան դացա՞ծ է թէ ոչ:

Մէնֆրէտ ու Փուաքառ բաժնուեցան:

×

Եթէ Պիլի Մարքս խմած չըլլար, իրաւունք պիտի ունենար կատարելապէս գոհ ըլլալու իր այդ գիշերուան աշխատանքին համար:

Սակայն եւ այնպէս, լաւ մը ճնկելէ յետոյ, մտածեց թէ մեղք պիտի ըլլար եթէ ձեռքէ փախցնէր Աստուծոյ կողմէ տրուած պատեհութիւնը:

Չորս Արդարներու սպառնալիքին յարուցած հետաքրքրութիւնը արուարձաններէն Լոնտոն բերած էր ահագին բազմութիւն մը որ կը պտտէր Ուէսթմինսթըրի շրջակայ փողոցներուն մէջ:

Այնպէս որ, Պիլի կանուխէն գործի սկսած էր այդ գիշերը:

Մօտեցաւ նախ գիրուկ ու սեւազգեստ պառաւի մը եւ թռցուց անոր քսակը. յետոյ իր գրպանը փոխադրեց տարիքոտ պարոնի մը ժամացոյցը. աղջկան մը պայուսակէն վերցուց սիրուն հայելի մը եւ իբրեւ վերջաւորութիւն իր քաջագործութեանց, սկսաւ խուզարկել երիտասարդ կնոջ մը գրպանը: Արդիւնաբեր եղաւ այդ փորձն ալ. դուրս քաշեց փոքր քսակ մը ժանեկաւոր թաշկինակի մը հետ ու պատրաստուեցաւ հեռանալ, երբ յանկարծ լըսեց ձայն մը որ անծանօթ չէր իրեն:

— Հալօ՛, Պիլի:

Պիլի դէմ դրաւ:

— Հալօ՛, Մսթըր Հաուըրտ, ըսաւ կեղծ ուրախութիւնով մը, ի՞նչպէս էք ... տարօրինակ հանդիպում, հէ՛...

— Ո՞ւր այսպէս, Պիլի, հարցուց Հաուըրտ եւ մտաւ անոր թեւը:

— Տուն, պատասխանեց Պիլի:

— Տո՞ւն, ըսաւ Հաուըրտ կամաց-կամաց հեռացնելով զայն բազմութենէն ... «Տուն, քա՛ղցր տուն», այնպէս չէ՞, Պիլի:

Հաուըրտ իրեն քով կանչեց երիտասարդ մը, որուն հետ երեւի շատ ծանօթ էր եւ ըսաւ անոր.

— Փորթըր, բարձրացիր այդ կառքին վրայ եւ նայէ թէ կորուստ ունեցող կա՞յ:

Պիլի իր քաջագործութիւնները կատարած էր հանրակառքին սպասող բազմութեան մէջ:

— Պատմէ՛ նայինք, Պիլի, շարունակեց Հաուըրտ, ի՞նչպէս են գործերդ, ի՞նչպէս է տրամադրութիւնդ ...

— Հասկնա՛նք, Մսթըր Հաուըրտ, ի՞նչ է միտքդ, ո՞ւր պիտի տանիս զիս, ըսաւ Պիլի սրտնեղութեամբ:

— Միտքս մինչդոյնն է ինչպէս միշտ, Պիլի, եւ քեզ պիտի տանիմ միեւնոյն տեղը որուն ծանօթ ես արդէն ...

— Այս անգամ սխալեցաք, պոռաց Պիլի:

— Ներողութիւն, Պիլի, ըսաւ Հաուըրտ ու վար ծռեցաւ, վերցնելու համար քսակը որ ինկաւ Պիլիի ձեռքէն:

Թաղին ոստիկանապետը շատ ուրախացաւ, երբ տեսաւ Պիլին իր գրասենեակին մէջ, իսկ բանտապահը որ երկաթէ վանդակորմէն ներս պիտի հրէր Պիլին, ջերմապէս բարեւեց ոստիկանութեան այդ հին ծանօթը:

— Ոսկի ժամացոյց մը, շղթայ մը, երեք քսակ, երկու թաշկինակ եւ կաշեկազմ յուշատետր մը, ըսաւ բանտապահը, Պիլիի գրպանները պարպելէ ետք:

— Շատ արդիւնաւոր օր մը ունեցեր ես, Պիլի, դիտել տուաւ ոստիկանապետը:

— Քանի՞ ամիս այս անգամ, հարցուց բանտարկեալը:

— Ինը, պատասխանեց Հաուըրտ:

— Չէ՛, չի կրնար ըլլալ, ըսաւ Պիլի զարմացած:

— Թափառաշրջիկ ու աւազակ մըն ես, Պիլի, եղաւ ոստիկանապետին պատասխանը: Եւ այս անգամ չիտակ դատարան պիտի երթաս, դիտցած եղիր ... թիւ ութ խցիկը ...

Վերջին բառերը ուղղուած էին բանտապահին, որ մօտեցաւ Պիլիին՝ բանտ առաջնորդելու համար զայն: Պիլի պոռաց – կանչեց ու սկսաւ քննադատել ոստիկանութիւնը, որ իր վրէժը կը լուծէ միայն իրեն պէս խեղճ ու կրակներէն ու մատ չի կրնար դպցնել Չորս Արդարներուն նման ոճրագործներուն:

— Պարապ տեղը այսքան ալ տուրք կը վճարենք, պոռաց Պիլի բարկութեամբ, երբ հասաւ իր խուցին առջեւ:

— Շիտակը դուն չա՛տ վճարած ես ըսաւ բանտապահը, կղպելով խցիկին դռնակը:

Գրասենեակին մէջ Մսթըր Հաուըրտ եւ ոստիկանապետը սկսան քննել գողցուած առարկաները որոնց մէկ մասին տէր ելած էին երեք հոգի, շնորհիւ ոստիկան Փորթըրի փնտռտուքներուն:

— Ուրեմն տէր չունին միայն այս ժամացոյցն ու յուշատետրը, դիտել տուաւ ոստիկանապետը. ոսկի ժամացոյց մը, թիւ 5029020. յուշատետր մը որուն մէջ ո՛չ հասցէ կայ, ո՛չ քարտ, ո՛չ թուղթ ... երեք էջ միայն բաներ մը կան գրուած, բայց չեմ կրնար հասկնալ անոնց իմաստը:

Ոստիկանապետը յուշատետրը յանձնեց Հաուըրտին: Էջը, որ ամէնէն աւելի չփոթեցուց այս վերջինը, կը պարունակէր միայն կարգ մը փողոցներու անունները, որոնց իւրաքանչիւրին առջեւ նշանակուած էին ծածկագիրներ:

— Տարօրինակ բան, ըսաւ Հաուըրտ ու կարդաց.

Փորթլընտ Փլէյս.
Րիճընթ փողոց.
Քարնապի փողոց.
Շաֆթզպըրի պողոտայ.
Քօվընթրի փողոց.
Ուայթքոմ փողոց.
Փէլ Մէլ.
Քօքսփըր փողոց.
Ուայթհօլ.

— Միւս էջին վրայ ի՞նչ կայ:

Դարձուցին թուղթը ու տեսան կարգ մը թուանշաններ:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ 1933

11 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԶՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2185

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՌԵՐՈՒ «ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ»

Հող չունի՛ն Երեւանի մէջ: Ուղղագրական խայտառակութենէն յետոյ, ահա ձեռնարկեր են տառերու բարեփոխման, որ անշուշտ պիտի յանգի նոյնքան տխուր ելքի մը:

Լուրը ծանօթ է մեր ընթերցողներուն: «Խորհրդային Հայաստան» կը գրէր մարտ 30ին.

— «Հայերէն տպագրական գիրը լատինականի եւ ռուսականի համեմատութեամբ շատ տեղ կը գրաւէ եւ տառերը շուտ կը մաշին, որուն հետեւանքով կը կորսնցնենք տպագիր ճանաչութեամբ թուղթ եւ ստիպուած ենք յաճախ նորոգել տառերը:

Մեր գիրերու բարեփոխման հարցը շատոնց հասունցած է: Այդ կարեւոր գործի վրայ կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի յանձնարարութեամբ կ՚աշխատի ընկեր Լ. Եաղուբեան, որ շարք մը ընկերներու եւ կազմակերպութեանց աջակցութեամբ հասած է արդէն շօշափելի արդիւնքի»:

Թիֆլիսի «Պրոլետար»ն ալ հաստատելով այս լուրը, կ՚աւելցնէր թէ «Լ. Եաղուբեան մշակած է հայկական տառերու նոր ձեւ մը, որ փորձ մըն է լատինացնելու»:

Եւ, վկայութեան կանչելով ակադեմիկոս Մառը, անոր բերնով կը յեյտէր թէ՝ տառերու լատինացումը անհրաժեշտ է ոչ միայն գործնական պահանջներով (տպագրութիւն, խնայողութիւն), այլ եւ լեզուագիտութեան տեսակէտով:

Թերթերը հրատարակեցին նմոյշ մը՝ Լ. Եաղուբեանի կաղապարէն, որ հեռաւոր կապ անգամ չունի լատիներէնի հետ, եւ աւելի շատ կը նմանի ռուսական, մանաւանդ վրացական տառերու: Տառերուն տեսքն անգամ սիրտ կը խառնէ, յոգնեցնելով աչքերը:

Ճիշդ է որ վերջնական չէ այս նմոյշը, եւ կարծիքներ պիտի հաւաքուին թէ՛ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ, բուն կաղապարը գտնելու համար:

Այս առթիւ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ սապարէզ նետուած է, «ուրախութեամբ» հաղորդելով որ «ձեռնարկուած է գործնական քայլերու»:

Թերթը ինքը ոչ միայն էջերը բացած է կարծիքներ յայտնելու համար, այլ եւ Փարիզի ռամկավար Ակումբին միջոցաւ սարքած է վիճաբանական ժողով մը, նախագահութեամբ Պ. Արշակ Չօպանեանի, այս գիշեր իսկ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ: «Կը հրաւիրուին գեղագիրներ, բանասէրներ, գրաձուլիչներ եւ տպագրիչներ»:

Պիտի հարցնէք, — Ո՞ր ճանճը խածաւ Երեւանցիներուն աչքը, ճանճի ոտիկներով գրագելու համար օրուան այս ժամուն, երբ այնքան հիմնական հոգեր ունինք: Երբ ժողովուրդի մը կէսը իր սեւ օրը կուլայ հայրենիքի մէջ, խորթ պայմաններու տակ, իսկ միւս կէսը կը ծխէր հայրենիքի կարօտէն ...

Պատասխանը ... պարզապէս չուկայ կը հոտի: Հայկական տառերը 15 անգամ աւելի տեղ կը բռնեն եղեր, որով ահագին թուղթ կը մսխուի, գիր կը մաշի, դրամ կը վատնուի եւն.: (Պիտի հրատարակենք Լ. Եաղուբեանի տեսութիւնը՝ այս մասին):

Մէջտեղ դրուած են նաեւ ... գեղագիտական պատճառներ: Հարց մը որու մասին Երեւանցիները որքան քիչ խօսին, այնքան լաւ կ՚ըլլայ:

Տարիներ առաջ, տիրացու Պօղոս Մակինցեանը կը յանձնարարէր «Թանգարան գցել Մեսրոպեան կոշտ եւ անկիւնաւոր տառերը»:

Այն ատեն ընդունելութիւն չգտաւ իր կոչը, գոնէ լայն շրջանակի մէջ:

Իսկ հիմա երեւան կուգայ որ մարդիկը մասնաւոր ծրագիր ունին, այլ եւ նկատի առած են «Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող ժողովուրդներու լեզուներու բազմազանութիւնը», եւ կ՚ուզեն գլուխ հանել իրենց «գիտական» ծրագիրը: Այնպէս ինչպէս պարտադրեցին ուղղագրութիւնը:

Այո՛, այս անգամ կարծիքներ պիտի հաւաքեն եւ յետոյ վերջնական որոշում պիտի տան:

Բայց, ի՞նչ նշանակութիւն ունի պատահաբար հաւաքուած կարծիքներու հաւաքումը, երբ գիտենք Երեւանի գործելու մեթոտները, ամէնէն հիմնական հարցերէն մինչեւ այբուբենը:

Ու կը զարմանանք որ ռամկավար պաշտօնաթերթը անմիջապէս ծափ կը զարնէ, «աւելի հիմնական» բարեփոխում մը սպասելով Հայաստանէն:

Ի՜նչ «յեղափոխական» յանդգնութիւն է այս, այնքան պահպանողական, մամռապատ գլուխներու մէջ:

Ընդունինք թէ որոշ տառեր բարեփոխման կը կարօտին:

Բայց, ինչո՞ւ նկատի չենք առներ որ, հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիրուցան վիճակին մէջ, ամէնէն բարեմիտ բարեփոխումն ալ կրնայ յանգիլ չարափոխման, անմիտ եւ անճոռնի նորարանութեան մը:

Օրինակնե՞ր կը պակսին, ամէն ասպարէզի մէջ:

Եւ մանաւանդ, ինչո՞ւ կը մոռնանք որ, տառերու «բարեփոխում»ն ալ, ինչպէս ուղղագրութեան «բարեփոխումը», ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ կարելու կապը՝ անցեալին հետ, Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ, ստեղծելով քաոս մը որուն բաւիղներուն մէջ ամէնէն առաջ «Ապագայ»ները պիտի խեղդուին:

Երեւա՜ն, Հայաստա՜ն ...

Բայց Երեւանը ամէն բան չէ տակաւին: Ոչ իր ակադեմիկոսներով, ոչ ալ, մանաւանդ, իր իշխանութեամբ:

Անտեղ, մարդիկ պոչ կը բռնեն հացի համար: Եւ ահա իշխանութիւն մը որ փոխանակ հող եւ հաց ճարելու, մեսրոպեան տառերու պոչերով կը զբաղի ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

ԹԷ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Մայիս 9ին ստորագրուեցաւ առեւտրական նոր համաձայնութիւն մը՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ:

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը, Ճէլալ պէյ, որ Աթէնք գացած էր այս նպատակով, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ համաձայնութեան գլխաւոր պայմաններու մասին. —

Ըստ համաձայնութեան, Յունաստան Թուրքիայէն իր գնելիք ապրանքներու փոխարժէքին հարիւրին 65ը տրվիզով պիտի հատուցանէ, 30ը՝ հելլէնական նաւերու վարձքով:

Երկու երկիրները ազատօրէն ներածում պիտի կատարեն: Միայն Յունաստանի Թուրքիա ղրկած ապրանքները՝ Թուրքիոյ Յունաստան ղրկածներուն հարիւրին 25ը պիտի կազմեն:

Համաձայնութիւնը վեց ամսուան համար է, բայց կրնայ վերանորոգուիլ:

Ճէլալ պէյ աւելցուցած է թէ Թուրքիոյ հելլէն արհեստաւորներուն խնդիրը լաւ փուլի մը մէջ է, եւ պիտի լուծուի Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Մաքսիմոսի միջեւ:

Արտաքին խորհրդական Նուման Րիֆաթ պէյ ալ յայտարարած է թէ թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց առաջդիմութիւնը իրականացած է ամբողջովին, եւ թէ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը աւելի դրական ձեւ մը առած է:

⁂ Յունաստանի արտաքին նախարար Մաքսիմոս, Ժընեւի մէջ տեսակցեցաւ Րիւշտի պէյի հետ: Նկատի ունենալով կատարուած բանակցութեանց կարեւորութիւնը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ վերադարձին Աթէնք պիտի հանդիպի:

⁂ Հելլէն թերթերը, խօսելով արտասահմանի մէջ տարածուած այն սուտ զրոյցի մասին թէ Իտալիա աչք ունի Սելանիկի վրայ, կը յեյտեն Յունաստանի եւ Իտալիոյ միջեւ գտնուող սիրալիր յարաբերութիւնները եւ դիտել կուտան թէ անոնք չեն կրնար վնասուիլ չարամիտ զրոյցներով:

⁂ Հաւաստի աղբիւրէ առնուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն այն զրոյցը թէ Թուրքիա եւ Յունաստան պաշտպանողական զինակցութիւն մը պիտի կնքեն:

Նոր ուխտին յօդուածները ճշդուած են եւ ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ այն ատեն, երբ վարչապետ Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Մաքսիմոս Էնկիւրի այցելեն:

Պ. Ցալտարիս ալ յայտարարած է թէ իրապէս քաղաքական բանակցութիւններ տեղի կ՚ունենան: Թուրք նախարարներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, վարչապետը հրաւիրած է Զօր. Գոնտիլիսը եւ Մեթաքսասը եւ անոնց հաղորդած է տեսակցութեանց արդիւնքը:

Ցալտարիս մօտերս ժողովի պիտի հրաւիրէ նաեւ խորհրդարանական մեծ յանձնաժողովը որ բաղկացած է կուսակցապետներէն եւ նախկին վարչապետներէն ու արտաքին նախարարներէն: Յանձնաժողովը պիտի զբաղի Թուրքիոյ հետ կատարուած քաղաքական բանակցութիւններով:

Աթէնքի թերթերը բացառիկ հրճուանքով մը կ՚արձանագրեն բանակցութեանց զարգացումը եւ կ՚ըսեն թէ նոր դարագլուխ մը կը բացուի երկու ազգերու գործակցութեան համար: Իբրեւ առաջին արդիւնք, թուրքեւհելլէն մաքսային միութիւն մը պիտի կազմուի:

Պ. Վենիզելոս հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ թուրք հիւրերուն:

Անգլիոյ վարչապետին նոր ճառը քաղաքական եւ տնտեսական հարցերու մասին

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՅՈՒԶՈՒԻ

Երեքշաբթի օր, Պ. Մաքտոնըլտ մեծ ճառ մը խօսեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, իր վերջին ճամբորդութեան եւ օրուան հարցերու մասին: Ցիշեց այն բոլոր խնդիրները զորս շօշափած է նախագահ Րուզվէլթի հետ: Այդ խնդիրները կը բաժնուին երեք հիմնական գլուխներու. — 1. Միջպետական պարտքեր. — 2. Ծրագիր տնտեսական խորհրդաժողովի. — 3. Ուղղակի տեղեկութիւններ երկու կառավարութեանց միջեւ, զինաթափութեան ժողովի խոչընդոտներու մասին: Ցետոյ շարունակեց.

— Արդէն առիթ ունեցայ ձեզի ըսելու թէ՝ Ուաշինկթընի մէջ, նախագահը եւ ես ինքս բոլորովին համաձայն էինք սա կէտին վրայ. — Լոնտոնի խորհրդաժողովը չի կրնար յաջող ելքի մը յանգիլ, եթէ մէջտեղէն չվերցուի պատերազմական պարտքերու խոչընդոտը: Այս չի նշանակեր թէ այդ խնդիրը պիտի յուզուի խորհրդաժողովին մէջ: Գիտէք որ իբր 60 պետութիւններ պիտի մասնակցին խորհրդաժողովին: Կարելի՞ է երեւակայել ժողով մը որ նուազ իրաւասու ըլլայ քննելու եւ կարգադրելու եւրոպական պարտքերու խնդիրը: Այս պայմաններուն մէջ, ինծի կը թուի թէ պարտքերու մասին բանակցութիւնները պէտք է կատարուին տնտեսական խորհրդաժողովին հետ միաժամանակ եւ անոր հետ զուգընթաց: Ասով՝ նոր որոշում մը չէ որ կը հաղորդեմ, այլ պարզապէս առաջարկ մը կը ներկայացնեմ: Յունիս 15ը — պարտքերու վճարման պայմանաժամը — դժուարանցանելի պատուար մը կը կազմէ: Մինչ այս մինչ այն, հարկ է հանգիստ գլուխով քննել բոլոր հնարաւորութիւնները:

Մաքտոնըլտի այս խօսքերէն որոշ չի հասկցուիր թէ Անգլիա իր յունիս 15ի վճարումը պիտի կատարէ՞ թէ ոչ: Բայց, ակներեւ է որ համաձայնութիւն մը գոյացած չէ Պ. Րուզվէլթի հետ:

Վարչապետը յետոյ անցնելով Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին, յայտարարեց թէ նոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան ամերիկեան կառավարութեան հետ եւ յուսալի է որ մաքսային զինադուլ մը կնքուի անմիջապէս, խորհրդաժողովի գումարման առթիւ: Ապա եզրակացուց.

— Մ. Նահանգները յայտնապէս հասկցուցած են որ եթէ խորհրդաժողովը յաջող ելքի մը յանգի, Ամերիկան տրամադիր է նոր դեր մը կատարելու, ապահովելու համար Եւրոպայի խաղաղեցումը, մասնակցելով խորհրդակցական դաշինքներու որոնց նպատակը պիտի ըլլայ ամրապնդել Եւրոպայի ապահովութիւնը: Կրնամ ձեզի հաւաստել թէ՝ այս մասին փոխադարձ հասկացողութիւն կայ մեր եւ Ամերիկայի միջեւ:

Ճառէն յետոյ տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ: Աշխատաւորականներուն կողմէ Լէյնսպրի դառնօրէն դանդատեցաւ թէ վարչապետը ընդհանուր խօսքեր կ՚ընէ եւ իբրեւ պարսաւանք, առաջարկեց կրճատել արտաքին նախարարութեան վարկերը: Իսկ պահպանողական երեսփոխանները գնահատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Նախկին նախարար մը հակառակեցաւ պարտքերը զրժելու տեսակէտին: Իսկ ուրիշ երեսփոխան մը, պահպանողական, ընդհակառակն անհրաժեշտ գտաւ զրժել պատերազմական պարտքերը, եթէ Մ. Նահանգները չուզեն ջնջել զանոնք:

Ֆրանսա պիտի շարունակէ բանակցիլ,

ՅԵՏԱՁԳԵԼՈՎ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր կրկին զբաղեցաւ պատերազմական պարտքերու վճարման հարցով, հիմք ունենալով Պ. Էռիոյի բերած տեղեկութիւնները, եւ Ամերիկայէն հաղորդուած կիսապաշտօնական ծրագիր մը:

1926ին կնքուած համաձայնութեամբ, ֆրանսական պարտքին մայր գումարն է 4023 միլիոն տոլար, վճարելի 62 տարիէն: Տոկոսին սակը պիտի փոխուի 1940էն յետոյ, հարիւրին 1—3ուկէս::

Արդ, նոր ծրագրով Ֆրանսան այլեւս տոկոս չպիտի վճարէ եւ ամերիկեան պահանջը պիտի վերածուի պարզապէս փոխ տրուած գումարին, որ պիտի վճարուի յիսուն տարուան մէջ, որոշ տարեվճարներով: Իբրեւ երաշխաւորութիւն տարեվճարներու, ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի վճարէ պարտքին հարիւրին 30ը, որուն հարիւրին 25ը ոսկիով եւ հարիւրին հինգը արծաթով:

Այս առթիւ, կ՚ըսուի թէ խօսակցութեանց ընթացքին պարտքերը երկու միլիառ տոլարի վերածելու առաջարկ եղած է:

Նախարարական խորհուրդը երկարօրէն քննելով այս ծրագիրը, կարճ զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ արտաքին նախարարին պաշտօն յանձնուած է հրահանգներ տալ Ուաշինկթընի դեսպանին, որպէսզի նոր ծրագրի մասին ճշդումներ ստանայ դիւանագիտական ճամբով, դիւրացնելու համար կառավարութեան յետագայ որոշումը:

Այս որոշումով, առ այժմ առկախ կը մնայ յունիս 15ի մասնավճարի խնդիրը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ Կ՚ՈՒԶԷ ԵՏ ԱՌՆԵԼ

ԷՏԻՐՆԷՆ, ՍԵԼԱՆԻԿԸ, ԳԱՎԱԼԱՆ, ՏՈՊՐՈՒՃԱՆ ԵՒ ՍԵՐՊԻԱԿԱՆ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ

Պելկրատի «Վրէմէ» թերթը կը հրատարակէ պուլկարական ընկերակցութեան մը կողմէ կազմուած քարտէս մը, որ կը ցուցնէ թէ Պուլկարիան աչք ունի իր դրացիներու հողերուն:

Այսպէս, համաձայն այդ քարտէսին, ապագայ Պուլկարիան պիտի պարունակէ.—

1.— Տոպրուճան, որ կը գտնուի Ռումանիոյ ձեռքը:

2.— Թրակիան՝ Էտիրնէով: (Թուրքիա):

3.— Եգէականի ամբողջ յունական ծովափը, մէջն ըլլալով Գավալան եւ Սելանիկը:

4.— Սերպիական Մակեդոնիան, մինչեւ ալպանական սահմանագլուխ եւ Մորավայի ամբողջ շրջանը՝ մինչեւ Դանուբ:

Քարտէսին կցուած է վիճակագրութիւն մը, որուն համաձայն Պուլկարիա ապաստանած են՝ 1,170,000 փախստականներ, հետեւեալ շրջաններէն.— 20 հազար Պանաթէն, 50,000 Մորավայէն, 600,000 Մակեդոնիայէն, 400,000 Թրակիայէն, 100,000 Տոպրուճայէն:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ԳԻՐՔԵՐ ԿՐԱԿԻ ՏՐՈՒԵՑԱՆ

Երէկ, չորեքշաբթի, Պերլինի օփերայի հրապարակին վրայ կրակի տրուեցան քսան հազար գիրքեր, իբրեւ «հակառակ գերմանական ոգիին»: Այս գործը կազմակերպած են ուսանողները:

⁂ Պերլինի գերմանական դեսպանը բողոքեց կարգ մը ֆրանսերէն թերթերու արգիլման դէմ: Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ Ֆրանսան ալ գերմանական թերթեր արգիլած է, եւ առաջարկեց փոխադարձաբար կարգադրութիւններ ընել:

⁂ Պերլինի մէջ գլխատուեցաւ որմնադիր Օէնս, որ մահուան դատապարտուած էր 1931ին, ցրուիչ մը սպաննած ըլլալով: Գլխատուեցաւ նաեւ վաճառական Քալէյից, որ նոյնպէս մահուան դատապարտուած էր 1931ին:

⁂ Աւստրիոյ գրագէտներու ընկերակցութիւնը բողոքեց գիրքերու խարոյկին դէմ:

⁂ Բէմալէտտին Սամի փաշա, Պերլինի թրքական դեսպանը, տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ ինք համոզուած է որ հիթլէրական վարչաձեւը նոր զարկ պիտի տայ Գերմանիոյ: «Մենք, ըսաւ դեսպանը, ամենաջերմ յարաբերութիւններ կը պահենք խորհրդային իշխանութեան հետ: Այդ բարեկամութիւնը, որ կապ չունի երկու երկիրներու ներքին վարչաձեւին հետ, Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան նեցուկն է»:

Դեսպանը յետոյ յուշեր պատմեց իր զինուորական կեանքէն, երբ հրամանատար էր թրքական զօրաբաժնի մը, Պաղեստինի մէջ: Եւ եզրակացուց, յանձնարարելով հիթլէրական օրկանի թղթակցին.

— Թուրք զօրավարի մը ողջոյնը հաղորդեցէք հիթլէրական քաջարի մարտական խումբերուն:

⁂ Փրուսիոյ վարչապետը երկու հրամանագիրներ հրատարակեց, իբրեւ ներքին նախարար: Առաջինով ոստիկանութեան կ՚արգիլէ գործածել հիթլէրական խաչանշանը եւ կը յանձնարարէ հրաժարիլ մարտական խումբերէն: Երկրորդով՝ հիթլէրական շարքերուն կ՚արգիլէ մասնաւոր լիազօրներ նշանակել: Այսուհետեւ միայն կառավարութիւնը եւ, իր արտօնութեամբ, նահանգապետները եւ ոստիկանութեան վերատեսուչները կրնան լիազօրներ նշանակել: Ձերբակալութիւններն ալ միայն պաշտօնական ոստիկանութեան կողմէ կրնան կատարուիլ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՄԱՄ

(Բանախօսութիւն Հ.Յ.Դ. Փարիզի եւ շրջանի մայիս 7ի յարգանքի հանդէսին առթիւ)

Յիշեցէք 1918 Թուականը:

Թուրքը յաղթական, Երեւանի դռների առջեւ: Յարաբերութիւնը Թիֆլիսի ու Հայաստանի միջեւ կտրուած: Շիրակ – Ղարաքիլիսա – Դիլիջան ճանապարհը Թուրքերի ձեռին: Լոռու եւ Փամբակի ձորերում Թուրք զինուորների չահատակութիւն, թալան, կոտորած:

Ի՞նչ էր կատարւում Հայոց Աշխարհում՝ յայտնի չէ: Թիֆլիսում՝ խուճապ եւ իրարանցում: Փախչող փախչողի: Ռազմավիրական ճանապարհը մէկ ծայրից միւսը խճողուած հայ փախստականներով, որոնց յառաջապահները հասել են արդէն Վլադիկաւկազ, Եկատերինոդար, անգամ Նոր-Նախիջեւան: Ոմանք երազում են Եւրոպայի մասին: Ով կարող է՝ փախչում է: Մնացողների սրտում՝ վախ ու ահաբեկում:

Եւ մինչ ամէնքը հեռանալու, ազատուելու մասին են մտածում, մի խումբ հայրենասէրներ, Հայոց Ազգային Խորհուրդի ղեկավարութիւնը գերագոյն ճիգ է թափում փրկելու ինչ որ հնար է Հայաստանից ու հայ ժողովրդից: Ղարաքիլիսայի, Սարտարապատի ու Բաշ Ապարանի հերոսական ճակատամարտներից յետոյ, յունիս 4ին, ստորագրւում էր Պաթումի դաշնագիրը, Հայաստանը յայտարարւում էր անկախ: Հայոց Ազգ. Խորհուրդը՝ Հայաստանի օրէնսդիր ժողով: Ստեղծւում էր Հայաստանի կառավարութիւն:

Հէքեաթ է թւում այսօր: Հրա՛շք: Մահն ու կեանքը՝ գրկախառն, լացն ու ծիծաղը՝ ամէնքի դէմքերին: Հայաստանի Հանրապետութի՛ւն, հայ կառավարութիւն ...

Եւ Հայոց Ազգային Խորհրդի ու հայկական կառավարութեան կարաւանը կիսախարխուլ ինքնաշարժներով, դաշտեր ու լեռներ կտրելով, շարժւում է դէպ ի Հայրենի Բնաշխարհ: Ժողովրդական ցոյցեր: Ջերմ հանդիպումներ: Համբոյր ու նորից արցունք ...

Ահա՛ Հայաստանի մայրաքաղաքը՝ ազատ ու երջանիկ: Գաղթականնե՛ր ամէն կողմ, սովի ուրուական, Թրքական Թնդանօթներ ու ... Հայաստանի Խորհրդարան, որի գլխին Հայոց եռագոյնն է ծածանւում եւ որի դրան առջեւ հայ զինուորը պատուի է կեցած:

Հայաստանի խորհրդի առաջին հանդիսաւոր նիստը: Օթեակում՝ «օտար պետութեանց ներկայացուցիչներ»: Եւ ահա, ի լուր Թուրքիոյ «դեսպան» Մէհմէտ Ալիի հնչում է նախագահի բամբ ձայնը.

— «Այո՛, մեր հանրապետութիւնը փոքր է ու նեղ իր սահմաններով. նա զրկուել է իր ամենագնահատելի երկրամասերից ու չի կարող իր մէջ տեղաւորել ամբողջ ազգաբնակութիւնը եւ, կարծես թէ, պայմաններ չունի անկախ գոյութեան համար: Բայց ես կարծում եմ, որ երկրի սահմանները քարացած չեն կարող մնալ միշտ. ես հաւատում եմ, որ մեր երկրի սահմանները կ'ընդարձակուեն կեանքի երկաթէ ուժով»:

Այս խօսքերն արտասանողը Հայր Աբրահամն էր, Հայաստանի անդրանիկ խորհրդարանի անդրանիկ նախագահ Աւետիք Սահակեանը, որ լեռ ու ձոր ճեղքելով՝ Թիֆլիսից եկել էր Երեւան՝ Հայաստանի գերագոյն օրէնսդիր ժողովը բանալու եւ Հայաստանի պետական շինարարութեան լծուելու համար:

Միայն ա՛յսքանը, ա՛յս խօսքերը միայն բաւական էին, որ Հայր Աբրահամը դառնար պատմական անձնաւորութիւն՝ յաւիտենապէս ապրելու համար հայ սերունդների յիշողութեան մէջ:

Բայց այսքանով չի սահմանափակւում Հայր Աբրահամի գործը: Հայաստանի խորհրդարանը, որի գրեթէ մնայուն նախագահը մնաց նա, պսակումն էր միայն այն բեղմնաւոր կեանքի, որ ունեցաւ Հայր Աբրահամը, մի կեանք, որ սկզբից մինչեւ վերջ եղաւ փառաւոր:

Լոռեցի էր Հայր Աբրահամը, Ջալալ Օղլի մեծ ու գեղեցիկ գիւղից, ծնած 1865 Թուին: Իր կրթութիւնը ստացել էր նախ՝ գիւղական դպրոցում, ապա՝ Թիֆլիսում եւ 1885 Թ. Շուշու ռէալական դպրոցն աւարտելուց յետոյ, ընկել էր Մոսկուայի Պետրովո – Ռազումովսկի գիւղատնտեսական ճեմարանի փառաւոր յարկի տակ: Ռուս ազատական մտքի որրանն էր այդ, ուր համախմբուած էին գիտութեան եւ ազատ գաղափարների ամենափայլուն ներկայացուցիչները:

«Պետրովկա»յի ուսանողութիւնը համարւում էր ամէնէն կազմակերպուածը, առաջաւորն ու ըմբոստը, միշտ պարագլուխը ուսանողական շարժումների:

«Պետրովկա»յի լաւագոյն ժամանակներն էին եւ Հայերի համար: Այնտեղ էին Սիմոն Զաւարեանը, Ստեփան Զօրեանը (ապագայ Ռոստոմը), Մարտին Շաթիրեանը, Յարութիւն Փիրալեանը, Պօղոս Կանտուրալեանը եւ ուրիշներ: Մոսկուայում էին այդ օրերին Քրիստափոր Միքայէլեանը, Յովսէփ Տէր – Դաւթեանը:

Եռուզեռ, ոգեւորութիւն, գաղափարական մտորումներ: Սերունդ էր պատրաստւում, որ տարիներ յետոյ պիտի կերտէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հոյակապ շէնքը: Երիտասարդ Աւետիքը այդ սերունդի ամէնէն շքեղ դէմքերից էր եւ հէնց սկզբից աչքի ընկաւ կրակոտ, խանդավառ եւ ըմբոստ բնաւորութեամբ:

Բժիշկ Տէր – Դաւթեանը պատմում է ուսանողների յայտարարած մի դասադուլի մասին: Ճեմարանի վարչութիւնը արգիլել էր հանրակացարանում դաշնամուր պահել, որպէս զի ուսանողները հաւաքոյթներ չունենային: Իբրեւ բողոք, ուսանողները դասադուլ էին յայտարարել, որ մի քանի օրից յետոյ սկսել էր թուլանալ: Ամենավճռական վայրկեանին, երբ ուսանողների մի մասը սկսում է տատանուել եւ դասադուլը վիժելու վտանգի է ենթարկւում, յանկարծ, մէջտեղ է ընկնում Աւետիքը, որ կրակոտ ճառերով, յաճախ նոյն իսկ բռնի, սրա ու նրա օձիքից քաշելով՝ բարձրացնում է ուսանողների տրամադրութիւնը, եւ դասադուլը շարունակւում է:

Միջամտում է ոստիկանութիւնը: Կատարւում են ձերբակալութիւններ: Բանտարկւում են Ռոստոմը, Տէր – Դաւթեանը: Բանտ է նետւում եւ Աւետիքը եւ աքսորւում է Կովկաս:

Կովկասում էլ մասնակցում է հասարակական շարժումներին: Լինո՞ւմ է արդեօք Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրների մէջ — ինձ յայտնի չէ: Բայց եթէ ձեւականօրէն չի էլ մասնակցել հիմնադիր ժողովներին, ըստ էութեան, հոգով ու գաղափարներով եղել է Դաշնակցութեան հիմնադիրների հետ:

1892 Թ. Աւետիքը վերադառնում է Մոսկուա եւ 1894ին կամ 95ին, ճեմարանն աւարտելուց յետոյ Կովկասում պաշտօնի է մտնում գիւղատնտեսական նախարարութեան:

Շատ շուտով երիտասարդ գիւղատնտեսը աչքի ընկաւ իր հմտութեամբ ու ջանասիրութեամբ: Նրան տալիս են պատասխանատու յանձնարարութիւններ: Ուսումնասիրական նպատակներով նա շրջում է Կովկասի համարեա բոլոր կողմերը, գործուղւում է եւ Անդրկասպեան երկիր, բամպակի հիւանդութիւնների դէմ պայքարելու համար: Նա յատկապէս մասնագիտանում է բոյսերը փճացնող միջատների դէմ պայքարի գործում: Գտնում է մի միջատ, որ իր անունով կոչւում է:

Այնուհետեւ Հայր Աբրահամի կեանքը համակ աշխատանք է ու յառաջադիմութիւն: Հետզհետէ նա գրաւում է կարեւոր տեղ պետական եւ հասարակական գործի ասպարէզներում: Կովկասեան Գիւղատնտեսութեան ընկերութեան վարչութեան անդամ, պաշտօնաթերթի աշխատակից, զեմստուոյական յանձնախմբերի եւ խորհրդակցութիւնների անդամ, Հայոց Գիւղատնտեսական ընկերութեան անդամ եւ պաշտօնաթերթի խմբագիր, կօօպերատիւ ու տնայնագործական շարժման ղեկավարներից մէկը, հայթրքական ընդհարումների հետեւանքները քննող ներկայացուցիչ, Էջմիածնի Ազգ. ժողովը բաց անող, «Յառաջ» թերթի խմբագիր, հրատարաձու, հեղինակ անտեսագիտական արժէքաւոր յօղուածների — Ս. Զաւարեանի ու Յ. Փիրալեանի հետ Կովկասը ամէնէն լաւ ճանաչող, հեղինակաւոր գործիչներից մէկը:

Աչքի ընկնող եղաւ եւ Հայր Աբրահամի կուսակցական գործունէութիւնը: 1896ից յետոյ նա եռանդուն մասնակցութիւն ունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան գործերին. Ս. Զաւարեանի հետ նա էր վարում կեդրոնական գործերը Թիֆլիսում: 1898ին նա արդէն Բիւրոյի անդամ է: Մասնակցում է Երրորդ Ընդհանուր Ժողովին, Սոֆիայում, 1904ին: Ռուսական հակադաշնակցական հալածանքների օրերին նա առաջիններից մէկն էր, որ բանտարկուեց, ենթարկուեց Լըժինեան կամայականութիւններին ու դատուեցաւ դաշնակցական մեծ դատավարութեան ժամանակ:

1914ին, երբ սկսուեց համաշխարհային պատերազմը, Հայր Աբրահամին տեսնում ենք Ազգային Բիւրոյի մէջ, որի ամենագործօն անդամներից մէկն էր: Յեղափոխութիւնից յետոյ էլ Հայր Աբրահամը եռանդուն մասնակցութիւն ունեցաւ պետական եւ ազգային գործերին: 1918 Թ. նա Անդրկովկասեան Սէյմի աչքի ընկնող անդամներից է: Երբ փետրուարին բարդութիւններ առաջ եկան Գանձակում, ռուս զօրքի եւ Թուրքերի միջեւ, նա էր որ վրացի Մախարաձէի ու Թուրք Շահթախտինսկիի հետ ուղարկուեց խաղաղութիւն առաջ բերելու համար:

Երբ ստեղծուեց Սէյմի անդրանիկ կառավարութիւնը, Հայր Աբրահամը ստանձնեց պարենաւորման նախարարի պաշտօնը այդ կառավարութեան մէջ: Երբ Հայաստանը դարձաւ անկախ Հանրապետութիւն, Հայր Աբրահամին վիճակուեց խորհրդարանի նախագահի պատիւն ու ծանր պարտականութիւնը: Նա անտրտունջ մեկնեց Երեւան, երբ Երեւան մեկնելը շատերի համար հաւասար էր մահուան դիմելուն:

Երեւանում Հայր Աբրահամը մնաց մինչեւ վերջին կարելիութեան — խորհրդարանի նախագահ, նախարար, պետական բարձր ու պատուաւոր պաշտօնների վրայ: Հայոց պատմութեան կը մնայ գնահատել ու որակել նրա գործը այս շրջանում: Մենք՝ նրա գործակցանատեսներն ու ընկերները, չենք կարող հիացումով չյիշել նրան, Հայաստանի խորհրդարանի նախագահի աթոռին հանդիսաւորապէս յայտարարելիս.

— Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանի նիստը յայտարարում եմ բացուած:

Չենք կարող մոռանալ նրա սիրելի բնաւորութիւնը, մարդկային ազնիւ սիրտը, նրա հայրենասիրութիւնն ու ժողովրդասիրութիւնը անսահման:

Նա տեսաւ Հայաստանի փառքի անմոռանալի օրերը, քամեց տարագրութեան դառնութեան բաժակը մինչեւ վերջին կաթիլը: Ճակատագիրը անողոք եղաւ նրա հանդէպ՝ բաժին հանելով նրա կեանքի վերջին օրերին վիշտերից մեծագոյնը — սիրելի զաւակի կորուստը: Բայց Հայր Աբրահամի զօրաւոր կամքը չընկճուեց. Նա հայրենիք էր կորցրել եւ դիմացաւ: Մինչեւ մահ նա մնաց հաւատաւոր: Նա գիտէր, որ բռնութեան իշխանութիւնը չի կարող տեւել անվերջ, որ «երկրի սահմանները քարացած չեն կարող մնալ միշտ», գիտէր, որ Հայաստանի ազատութեան ժամն էլ պիտի հնչէ, վերջապէս, որ Հայաստանը պիտի լինի անկախ եւ միացեալ: Եւ համոզուած էր, թէ մի օր ինքը նորից բախտը պիտի ունենայ նախագահական ամբիոնի բարձունքներից յայտարարելու.

— Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի Խորհրդարանի նիստը յայտարարում եմ բացուած:

Հայր Աբրահամը չտեսաւ իր իղձի իրականացումը: Ես հաւատում եմ, որ հեռու չէ այն օրը, երբ Հայր Աբրահամի խօսքը դառնալու է իրականութիւն, եւ մի նո՛ր Հայր Աբրահամ, ներշնչուած իր նախորդի օրինակով, պիտի յայտարարէ ի լուր ամբողջ աշխարհում ցրուած հայութեան.

— Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի Խորհրդարանի նիստը յայտարարում եմ բացուած:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

«ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԻՍԻՈՆԱՐՆԵՐԸ ՅԱՆՑԱՆՔԻ ՎՐԱՅ ԲՌՆՈՒԵՑԱՆ»

Կեսարիայէն Վագըթի կը գրեն. — Թալասի մէջ 300 բողոքական հայեր կան որոնք Թալասի իրենց եկեղեցիին մէջ ազատօրէն պաշտամունք կը կատարեն: Այս արարողութիւններուն յաճախ ներկայ կ'ըլլան նաեւ Թալասի ամերիկեան գոլէճի ուսուցիչները:

Վերջերս, Կեսարիոյ կրթական տնօրէն Հիւսնիւ պէյ, այս գոլէճի ուսուցիչներէն Միս Պլէքը յանցանքի վրայ բռնած է, երբ ան եկեղեցիին մէկ սենեակին մէջ հայ բողոքական տղոց կրօնի դաս կուտար: Միս Պլէք եւ ընկերները եկեղեցիին քովի սենեակները պարզապէս կրօնական դպրոցի մը վերածած են: Կառավարութիւնը օրէնքի դէմ կատարուած այս գործին քննութիւնը ձեռքն առած է:

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ
ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԿԵԴՐ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Ընկ. Վարանդեան իր «Դաշնակցութեան պատմութեան» մէջ այսպէս կը նկարագրէ այդ պատմական ժողովի բացման նիստը, որ տեղի է ունեցած Խրիմեան կաթողիկոսի ներկայութեամբ եւ մեր ողբացեալ վեթերանի նախագահութեան տակ (1906 թ. օգոստոս):

Այս առթիւ ուրախութեամբ կը հաղորդենք թէ ընկ. Վարանդեան ապաքինած ըլլալով, ելած է հիւանդանոցէն. —

«Դաշնակցութիւնն էր, որ կը բանար Էջմիածնի կեդրոնական ժողովը — ռուսահայութեան «Սահմանադիր ժողովը»: Դաշնակցութիւնն էր գրեթէ միակ կուսակցութիւնը, որ կը լեցնէր ժողովասրահը: Ի՞նչ զարմանք: Նա՛ էր, որ տասնէ երեք տարի առաջ ղեկավարեր էր եկեղեցական գոյքերու շուրջը ծագած կռիւները: Նա՛ էր, որ յետ խլեր էր բռնապետութենէն կալուածներուն հետ՝ հայ դպրոցները: Նա՛ էր, որ այդ օրերուն իսկ աւարտեր էր հայութեան պատերազմը Թաթարներուն դէմ, մէկուկէս տարի անդուլ կռուելով ու արիւնելով եւ ի վերջոյ յետ մղելով անգիտակից խուժանները: Բնական էր, որ անոր վրայ կեդրոնանային հայ ժողովուրդի ազատ քուէները: Կուսակցութիւնը ներկայ էր այդտեղ յանձին իր ծանօթ պարագլուխներուն, համբաւաւոր գործիչներուն եւ հին ու նոր քարոզիչներուն: Վաթսուն պատգամաւորներէն վեց հոգի միայն կը պատկանէին մշակական կամ ռամկավար, սոց. – յեղափոխական ու սոց. – դեմոկրատ կուսակցութիւններուն:

Մնացածը դաշնակցական ընտրեալներ էին, որ դացեր էին համառուսական վերիվայրումներու այդ կիսատ օրերուն կարգաւորելու ազգային ուրոյն մշակոյթի խնդիրները, վերակազմելու դպրոց, եկեղեցի, ազգային գոյք, այլ եւ այլ հաստատութիւններ ժամանակակից ոգիով:

... Պատգամաւորները՝ խռնուած Գէորգեան Ճեմարանի մէկ սրահին մէջ՝ սրտատրոփ կը սպասէին համագումարի բացումին, Հայոց կաթողիկոսի ներկայութեամբ: Եւ ահա երեւալով ներս կը մտնէ 86ամեայ Խրիմեանը, որպէս վեհափառ աւերակ մը, կոթնած երկու վեղարաւորներու թեւերուն ... Հաներ էին ծեր Հայրապետը իր մահիճէն, ուր կը դեգերէր տարիներէ ի վեր (տարի մը յետոյ պիտի մեռնէր) ... Եկեր էր նա ազգային պատմութեան այդ հանդիսաւոր ժամուն իր վերջին ժեստը ընելու սիրած ժողովուրդի ներկայացուցչութեան առջեւ, իր վերջին ճառն արտասանելու — Հայոց Հայրիկի կարապին երգը ... Ամէնքը ոտքի էին խորապէս յուզուած եւ Վաղարշապատէն ու այլ վայրերէն հաւաքուած բազմութիւնը պատգամաւորներուն հետ թնդացուց սրահը, «կեցցէ՛ Հայրիկը» միահամուռ աղաղակով:

Ճառ չըսաւ Խրիմեան:

Հազիւ միայն կրցաւ քառորդ ժամ մնալ բազկաթոռին մէջ եւ տնքալով, հեւալով քանի մը խօսք ըսել: Բայց որքա՛ն յուզիչ էր տեսարանը այն ծանր վայրկեաններուն, երբ այդ խորտակուած հսկան հարիւրաւոր հանդիսականներու կրօնական լռութեան մէջ իր թիկնաթոռէն խոշոր ու մարող աչքերը ամբիոնին յառած, ուշի ուշով կ'ունկնդրէր Դաշնակցութեան աւագագոյն պատգամաւորի՝ Հայր Աբրահամի բացման ճառին ...

«Ժողովուրդը, կ'ըսէր Աւետիք Սահակեան, հասեր է արդէն ինքնագիտակցութեան եւ կ'ուզէ բացարձակ տէր լինել իր մշակոյթին, իր տնտեսութեան, իր բոլոր գործերուն: Խանդավառ ներբող մըն էր մեր ընկերոջ ճառը հայ ժողովուրդին եւ այն անմահ սկզբունքներուն, որոնց կենդանի անձնաւորումն էր, իր հեռաւոր երիտասարդութեան օրերէն, ինքը վեհափառ ունկնդիրը, որ այժմ աւա՛ղ փռուած էր մեր աչքերուն առջեւ, որպէս տիտանեան անդամալոյծ մը — Արծիւը՝ մահու հանգրուանում, մահառիթ արծիւը թեւերուն մէջ ...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԳԱՐԱ ՊԷՔԻՐ ՓԱՇԱ ԿԸ ՊԱՏՄԷ
Հայաստանի դէմ մղած պատերազմը

Արեւելեան ճակատի նախկին հրամանատար Քեազիմ Գարապէքիր փաշա, «Միլլիյէթ»ի ուղղած 4 մայիս 1933 նամակով մը, հետեւեալ ճշդումները կ'ընէ, «Միլլիյէթ»ի յուշերուն առթիւ. —

Ճէլալէտտին Արիֆ պէյի խնդրին եւ իմ անձի մասին այս գրուածները շատ սխալ են:

Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ երբ Էրզրում եկաւ, արտաքին կացութիւնը սա էր. — Հայերը, շարունակելով իրենց ջարդերը, կը փճացնէին Կարսի եւ Արտահանի Թուրքերը, անդադար կը յարձակէին մեր ճակատին վրայ, եւ «դէպ ի Սիվաս, դէպ ի Գըզըլ Ըրմաք» կը պոռային: Ո՛չ իմ, ոչ ալ արտաքին գործավարութեան ըրած դիմումները լաւ ընդունելութիւն չգտան: Այս վիճակը ամիսներէ ի վեր կը շարունակուէր:

Ներքին կացութիւնն ալ սա էր. — Էնկիւրի չէր թոյլատրեր որ եւ է ընդդիմադիր շարժում եւ կը կարծէր թէ ան սկիզբը պիտի ըլլայ ազգային աղէտին: Նոյն իսկ պահ մը ձեռնարկեց արեւելեան ճակատը պարպելու եւ զօրքերը արեւմուտք փոխադրելու, որպէս զի այնտեղի ըմբոստները զսպեմ: Իսկ ես շատ վտանգաւոր գտայ Էնկիւրիի այս ձեռնարկը եւ կարգ մը միջոցներու կարգին երկու «Փէտայի» ջոկատով լուծեցի խնդիրը: Սահմանին վրայ զօրաշարժի վիճակի մէջ գտնուող զօրաբաժիններուն («Փըրքա») բեռը կը ճմլէր Արեւելքի ժողովուրդը եւ մասնաւորաբար Էրզրումը:

Ահա այս տեսակ փափուկ ատեն մը, Ազգ. Մեծ Ժողովի Բ. նախագահ եւ դատական գործավար Ճէմալէտտին Արիֆ պէյ Էրզրում եկաւ, ընկերակցութեամբ Էրզրումի երեսփոխան Հիւսէյին Ավնի պէյի: Չէի գիտեր թէ ինչո՞ւ եկած է, եւ նախապէս չէի ճանչնար Ճէլալէտտին Արիֆ պէյը: Պարզապէս ժողովուրդին, բանակին եւ իմ անխախտ յարգանքը յայտնելու համար մեր Միլլի կառավարութեան, շատ փառաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպեցի Ազգ. Ժողովի Բ. նախագահին համար: Մեր առաջին տեսակցութեան ատեն, սա տեղեկութիւնը հաղորդեց ինծի.

«Էնկիւրի կը խորհի ընդհ. կուսակալութիւն մը հիմնել Արեւելքի մէջ եւ ձեզ կոչել այդ պաշտօնին»:

Այս լուրը յուսահատութիւն պատճառեց ինծի, որովհետեւ՝

1. Դեռ զինադադարի սկիզբը, շատ մը ուրիշ անձերու եւ անոնց կարգին Մուսթաֆա Քէմալ փաշային՝ Շիշլիի իր բնակարանին մէջ անձամբ ըսի թէ միայն ազգային ուժերով կարելի է փրկել ազգային անկախութիւնը եւ ասիկա ալ միայն Էրզրումի մէջ կատարուելիք կազմակերպութեամբ մը հնարաւոր է: Եւ զինքը արեւելք հրաւիրեցի:

Այս հրաւէրին կարեւոր պատճառներէն մէկն ալ այն էր որ, ընդհ. պատերազմին վերջերը յաջող գործողութիւններ ունեցայ արեւել. ճակատին վրայ եւ այս պատճառաւ փոխադարձ յարգանք ու կապ ունէի ժողովուրդին եւ բանակին հետ: Միեւնոյն ատեն կը ճանչնայի թշնամին: Հետեւաբար, կը հաւատայի թէ պիտի կարենամ Էրզրումի մէջ նաեւ Միլլի կառավարութեան հիմը:

Բայց շատ հաւանական գտնելով որ Արեւելքի դէպքերը ուրիշ ձեռքի մը տակ կրնան հակառակ արդիւնք տալ, խորհեցայ որ, ազգային շարժումը չձախողեցնելու համար, ես արեւելք մնամ, իսկ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա դէպի արեւմուտք ուղղուի:

2. Երբ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա դեռ Պոլիս կը գտնուէր, ես արեւելքի մէջ գործի ձեռնարկած եւ Էրզրումի համաժողովով կազմած էի ազգային կորիզը: Երկուքուկէս ամիս յետոյ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա Էրզրում եկաւ եւ համաձայն գտնուեցաւ առաջարկներուս: Այս ձեւով կազմեցինք մեր ծրագիրը, որուն համաձայն ես արեւելքի մէջ, ինքն ալ արեւմուտքի մէջ պիտի վարէր ազգային շարժումը:

3. Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, որ մինչեւ Ազգ. Մեծ Ժողովին Էնկիւրիի մէջ բացումը այս կարծիքէն էր, չեմ գիտեր ինչո՞ւ հրաժարեցաւ այս ծրագրէն: Բայց իբրեւ արդիւնք համոզիչ շատ մը Թղթակցութիւններուս, նորէն կը սպասէի որոշեալ պարտականութեան:

4. Ճէլալէտտին Արիֆ պէյի բերած տեղեկութեանց համաձայն, պիտի զրկուէի արեւելքի ազատարարի պարտականութենէս: Իսկ չէր փոխուած այն համոզումս թէ ասիկա սկիզբը պիտի ըլլայ ազգային աղէտին: Ասիկա հասկցուցի Ճ. Արիֆ պէյին եւ յայտնեցի որ աւելի յարմար է զինքը կոչել ծրագրուած ընդհ. կուսակալութեան: Հաւանեցաւ եւ Էնկիւրի գրեցի:

Այս առաջարկէն յետոյ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա ծածկագիր հեռագրով մը ինծի հաղորդեց թէ Ճ. Արիֆ պէյ քննադատած է զօրաբանակի փոխ հրամանատարը եւ փոխ կուսակալը, ըսելով թէ զեղծում կայ զօրաբանակի մթերանոցներուն մէջ: Ճ. Արիֆ պէյը պտտցուցի զէնքի մթերանոցները եւ ցոյց տուի իր սխալը: Երկրորդ հեռագիր մը ղրկելով Էնկիւրի, սրբագրեց իր սխալը:

Իր կարգ մը խօսքերէն եւ վիճակներէն հասկցայ որ Ճ. Արիֆ պէյի բուն նպատակը՝ Մուսթաֆա Քէմալի դէմ գործելն է: Անմիջապէս հարցուցի ընդհ. սպայակոյտի պետ Ըսմէթ փաշային.

«Մ. Քէմալ փաշային եւ Ճ. Արիֆ պէյի յարաբերութիւնը ի՞նչպէս է»:

Առած պատասխանէս հասկցայ թէ յարաբերութիւնները անկեղծ չեն, եւ թէ Ազգ. Ժողովի միջոցաւ գիս տապալելէ յետոյ, Ճ. Արիֆ պէյ Էրզրումի ժողովուրդին միջոցաւ վար պիտի առնէ Մ. Քէմալ փաշան, որ զրկուած պիտի ըլլայ իր յենարանէն:

Նկատելով որ այս ձեռնարկը պիտի քանդէ անկախութեան պայքարը, անմիջապէս հետեւեալ միջոցները ձեռք առի.—

Ա. Վտանգաւոր տեսնելով իր անպատասխանատու եւ տիրական դիրքը, Ճ. Արիֆ պէյը փոխ կուսակալ կարգեցի, որպէսզի այս ձեւով պատասխանատու եւ ստորադաս դիրքի մը մէջ դրուի: Սիպուեցաւ ընդունիլ այս առաջարկս: Էնկիւրիի ալ կ'իմացնէի անմիջապէս անոր վրայէն առնել օրինական միւս հանգամանքները:

Բ. Էրզրումի մէջ ապահովեցի եւ Էնկիւրիի ալ գրեցի թէ ասոր անոր ուզած անձը չի կրնար կուսակալ ըլլալ:

Գ. Թուրքերու դէմ շարունակուող ջարդերը դադրեցնելու եւ Արեւելքի ժողովուրդին մտահոգութիւնները փարատելու եւ վտանգի մատնուած մեր ազգ. շարժումը փրկելու համար, յարձակումի սկսայ Հայկ. բանակին դէմ որ կը շարունակէր իր յարձակումը, եւ գրաւեցի Հայկ. դիրքերը: Էնկիւրի ալ հաւանեցաւ ընթացքիս եւ վերջապէս համաձայնեցաւ որ շարունակեմ յարձակումը:

Ահա այս միջոցներուն շնորհիւն որ առաջքն առնուեցաւ այն ծանր հետեւանքներուն, որոնք կրնային ծագիլ Էրզրումէն Մուսթաֆա Քէմալ փաշային ղրկուած 50 ստորագրութեամբ ըմբոստացուցիչ հեռագիրէն:

Զինուորական գործողութիւնները ծանօթ արագութեամբ եւ յաջողութեամբ վերջացնելով, Հայկական բանակը անձնատուր ըրի, մեծ քանակութեամբ զէնք, ռազմամթերք եւ ղրկեցի արեւմտեան ճակատը, զօրաբանակներուն օգնութիւն ապահովեցի եւ այս ձեւով ամբողջացուցի ազգ. պայքարին յաջողութիւնը ապահովելու տեսակէտով ինծի ինկած պարտականութիւնը:

Այս պարտականութիւնը կատարելը աւելի դիւրին եղաւ ինծի համար, քան ինքնագովութիւն ընել: Ահա թէ ինչո՞ւ մինչեւ հիմա համառօտ կամ ընդարձակ չհրատարակեցի այս տեղեկութիւնները, զորս կրնաք ստուգել նաեւ իրաւասու անձերէն կամ իշխանութիւններէն:

Ազգային անկախութիւնը փրկելու համար անձնուիրաբար աշխատողներուն այս ծառայութիւնները կրնայ չգրել: Բայց գոնէ պարտական մի հանէք զանոնք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Խորհրդարանը վերաբացուած

Ապրիլ 23ին վերաբացուեցաւ Հայաստանի Կեդր. գործադիր կոմիտէի (խորհրդարանի) նստաշրջանը, գաւառներու խորհուրդին ժողովասրահին մէջ:

Կը նախագահէր Ռ. Դաշտոյեան: Օրակարգի նիւթերն էին.

1.— Պիւտճէի հարցեր:

2.— Նստաշրջանէն դուրս հրատարակուած օրէնքներու վաւերացում:

3.— Կազմակերպչական խնդիրներ:

Առաջին հարցին մասին խօսեցան ելմտական գործավար Գէորգ Հան[illegible]օղեան եւ Բանուորագիւղացիական տեսչութեան գործավար Աղասի [illegible]լոյեան: Վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան Ա. Երզնկեան, Ն. Կուրղին, Վ. Խ. Յովսէփեան, Տ. Մուշեղեան, Վ. Դաւթեան, Ա. Յակոբեան: Բոլորը կը հաստատէին Հայաստանի 1933ի մշակոյթին աճումը, մասնաւորապէս ընկերային – մշակութային շինարա[...]

րութեան ասպարէզին մէջ։

Ընդունուած բանաձեւին համաձայն, 1933ի պետական եկամտացոյցը կը նախատեսէ 52,585,000 րուբլի մուտք եւ նոյնքան ելք։ Անցեալ տարուան եկամտացոյցին համաձայն, մուտքն էր 47,255,000 րուբլի։ Այս հաշիւին մէջ չեն մտներ ծանր արդիւնաբերութեան նպաստաւորման գումարները, թեթեւ արդիւնաբերութեան մարզին բացերուն, առեւտուրին եւ ժամուքին նպաստաւորման գումարները, որոնք կը ստացուին կամ կը լրացուին Անդրկովկասեան պիւտճէէն։

Օրակարգի երկրորդ հարցին մասին խօսեցաւ Ռ. Դաշտոյեան, եւ ժողովը վաւերացուց եղած բոլոր կարգադրութիւնները։

Ցետոյ Դաշտոյեան առաջարկեց ամբողջովին փոխել խորհրդարանին դիւանը։ Ու կ'անցնին ընտրութեան։

Խորհրդարանի դիւանին անդամ կ'ընտրուին Սերգօ Մարտիկեան, Աղասի Խանջեան, Ռուբէն Դաշտոյեան, Արմէն Անանեան, Աղասի Գալոյեան, Մ. Սարգսեան, Կ. Այվազեան, Ա. Երզնկեան, Գ. Ցարուխինեան, Թաղի Ջաւէ Ալի, Դէմիրճեան, Լ. Բունիաթեան, Խ. Ցովսէփեան, Ս. Դաւթեան, Պ. Թորոսեան, Ա. Կարապետեան, Կ. Մառինեան։

Խորհրդարանի նախագահ կ'ընտրուի Սերգօ Մարտիկեան։

Սերգօ Մարտիկեան

—..—

Ծնած է Թիֆլիզ, 1874ին։ Աղքատ ընտանիքի զաւակ էր։ Դեռ հազիւ երկու տարեկան կար, երբ հայրը մեռաւ։ Մեծցաւ մօրը խնամքով, որ ապրուստը կը հոգար ասեղին ծայրով։ Սերգօ նախ կը յաճախէ Թիֆլիզի Հայոց հոգեւոր վարժարանը մինչեւ 3րդ դասարանը, յետոյ 2 տարի ալ կը հետեւի քաղաքային արհեստաւորաց ուսումնարանին մետաղագործական բաժնին։ Գտնուելով նիւթական շատ դէշ պայմաններու մէջ, չի կրնար աւարտել։ 1894—1897 կ'աշխատի մերթ Բագու, մերթ Թիֆլիզ, մեքենագործութեան մէջ։ 1897ին՝ ելեկտրաշինական աշխատանքներու կը լծուի։ Այդ շրջանին կը ծանօթանայ Սոցիալ-դեմոկրատ գործիչներու եւ կը մասնակցի բանուորական շարժման։ 1904ին կը մտնէ Սոցիալ-Դեմոկրատ բոլշեւիկեան կուսակցութեան շարքերը եւ, Ջափարիձէի ղեկավարութեան տակ, կ'աշխատի Բագուի բանուոր. կազմակերպութեամբ։ Ելեկտրաշինական իր արհեստանոցը շուտով կը դառնայ գաղտնի ժողովատեղի, ուր կը յաճախեն Ստալին, Շահումեան, Սպանդարեան, Օրջոնիկիձէ, Սարաջովիչ։ 1917ին, յեղափոխութենէն յետոյ, Մարտիկեան կ'ընտրուի Բագուի Շրջ. կոմիտէի անդամ։ 1918ին կը ձերբակալուի 26 կոմիսարներուն հետ, բայց մինակը կը յաջողի փախչիլ Աստրախան։ 1920ին կը մտնէ Հայաստան եւ կ'ընտրուի Արմենկոմի անդամ։ Մայիսեան ապստամբութեան պահուն կը ձերբակալուի եւ 7 ամիս կը մնայ բանտ, մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը։ Խորհրդայնացումէն ետքը, կ'ընտրուի Երեւանի կոմիտէի անդամ, 3—4 տարի կեդր. վերահսկիչ յանձնաժողովի նախագահ, յետոյ համամիութենական կեդր. գործադիր կոմիտէի անդամ, Անդրկովկասեան կեդր. գործ. կոմիտէի անդամ։ Մինչեւ նոր ընտրութիւնը, ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան Հայաստանի լիազօրն էր։ Աշխատած է նաեւ ժողովրդային տնտես. խորհուրդի մեքենագործութեան բաժնին մէջ, իբրեւ փականագործ։

Գրողներու համագումար

—..—

Հայաստանի խորհրդային գրողներու համագումարը տեղի պիտի ունենայ յունիս 1ին Երեւանի մէջ։ Օրակարգի մէջ կան զեկոյցներ։

1.— Զուրաբ պիտի կարդայ զեկոյց մը Հայաստանի խորհրդային գրողներու ընկերակցութեան կատարած աշխատանքներուն մասին։

2.— Գիւլէքօխլեան պիտի կարդայ զեկոյց մը թատերագրական հարցերու, ինչպէս նաեւ ժողովրդային թատրոնի խաղացանկին պատրաստութեան մասին։

3.— Դարադեան պիտի կարդայ զեկոյց մը պրոլետարական գրականութեան ստեղծագործական հարցերուն մասին։

Համագումարը պիտի կազմէ նաեւ ընկերակցութեան ծրագիր — կանոնագիրը, պիտի ընտրէ պատգամաւորները համամիութենական խորհրդային գրողներու համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ 20 յունիսին, ինչպէս գրեցինք։

«Համազգային»ի մասնաճիւղը Փարիզի մէջ

—..—

Փարիզի համար երկար ատենէ ի վեր զգալի պակաս մըն էր «Համազգային»ի մասնաճիւղի մը կազմութիւնը։

Խումբ մը գրասէր անձեր, օգտուելով համանուն Միութեան նախագահ Տօքթ. Համօ Օհանջանեանի ներկայութենէն, նախաձեռնարկ հանդիսացան կազմելու «Համազգային» մըն ալ Փարիզի մէջ։ Մանաւանդ որ, արդէն ամիս մը առաջ նոյնանման մասնաճիւղեր կազմուած էին Մարսէյլի, Տէսինի, Վալանսի եւ Ռըթէյի մէջ։

Մտքերու փոխանակութեան համար հրաւէր ուղղուած էր մօտաւորապէս 140 անձերու։ Ա. ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ ապրիլ 26 գիշերը։ Անձամբ պատասխանած էին 52 մտաւորականներ։ Իսկ գրաւոր իրենց համակրութիւնն ու անդամակցութիւնը առաջարկած՝ 37 հոգի։ Ուրեմն կազմութեան օրէն արդէն «Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը կ'ունենար 89 հոգի։

Ժողովին կը նախագահէր Պ. Ա. Ահարոնեան։ Բանալով հաւաքոյթը, սեղմ տողերու տակ ընդգծեց «Համազգային»ի առաջադրութիւններն ու ճիգը որ կը թափէ սա մեր թափառման օրերուն՝ ամէն բանէ առաջ կենդանի պահելու հայ գիրն ու հայ ոգին։ Ասոր խօսական ապացոյցն է Պէյրութի ճեմարանը, որ արդէն կը բոլորէ իր 4րդ տարին։ Մէջբերում մը կատարեց Ն. Աղբալեանէն ստացած անձնական նամակէ մը, որուն մէջ կ'ըսուէր.

— «Մարդորսորդութիւնը դարձեր է սովորական վիճակ մեզ շրջապատող հայահոծ կեդրոնախոյս ուժերու համար։ Հմայիչ ձեւերով կը քաշեն կը տանին մեր մանուկները դէպի օտար վարժարաններ ու հայութիւնը ազգովին կարծես այլեւս յոգնած հայութենէն, կը ձգէ որ կեանքը ընթանայ այնպէս ինչպէս որ շրջապատը կը դասաւորէ»։

Այս աչուոր եղելութեան առջեւ որպէս մխիթարական երեւոյթ՝ ահա «Համազգային»ը որ պաշտպան կանգնիլ հայկ. մշակոյթին, կուգայ ըսել թէ հայութիւնը յոգնած չէ ինքզինքը հայ զգալէ ու այս աննպաստ պայմաններուն մէջ անգամ պիտի գիտնայ իր դիմագիծը պահել անեղծ ու ազգովին մինչ ոտքի։

Ցետոյ Պ. Համօ Օհանջանեան մանրամասնօրէն պարզաբանեց «Համազգային»ի ծրագիրն ու այս օրուան վիճակը։ «Համազգային»ը կազմուեցաւ մեր անկախութեան 10րդ տարեդարձին, 1928 մայիս 28ին Գահիրէի մէջ։

Այլազան էին իր առաջադրութիւնները։ Գաղթաշխարհը պատել մայրենի վարժարաններու ցանցով մը, կատարել դասագրքերու նոր հրատարակութիւններ, սարքել հայագիտութեան շուրջ դասախօսութիւններ, մէկ բառով՝ հայ երիտասարդ սերունդը պահել զուտ հայկական շունչի տակ։ Մեր առաջին գործը եղաւ Պէյրութի ճեմարանը որ խլեց գրեթէ մեր բոլոր նիւթական աղբիւրները, ու այսօր ալ ամէն բանէ առաջ ճիգ կը թափենք որ այն հաստատութիւնը ուռճացնելով աւելի ինքնապահ վիճակի մը հասցնելու համար, որմէ վերջ միայն հնարաւորութիւն կ'ունենանք անցնիլ մեր միւս ազգօգուտ նպատակներուն։ Տեղն է շեշտել թէ «Համազգային»ը ոչ մէկ խաչաձեւում չի կատարեր մեր միւս նոյնքան ազգօգուտ եւ շինիչ հաստատութեան՝ Բարեգործականին դէմ, քանի որ այս վերջինին դերը կը կայանայ բարեգործութեան մէջ։ Իսկ «Համազգային»ը զուտ մշակութային հաստատութիւն մըն է։ Այո, գիտենք, Բարեգործականն ալ ունի դպրոցներ, բայց ատոնք ծնունդ չեն առներ իր մայր ծրագրէն, այլ անձնական կտակներով ազգին որոշ գումարներ, կը բաղձան որ որ եւ է տեղ դպրոց մը բացուի, ինչպէս մէկ ուրիշն ալ կը փափաքի որ իր անունով մայրանոց մը կամ բուժարան մը հաստատուի։ Բարեգործականի բոլոր մուտքերը ծըրուած կ'ըլլան ու անսխալ պահանջքի մը պարագային հնարաւորութիւն չունի որ եւ է տեղ որ եւ է պահու դպրոց մը բանալու։ Մինչդեռ «Համազգային»ը ճապէս այդ նպատակով կազմուած միութիւն մըն է։

Պէյրութի մեր ճեմարանը ունէր Ա. տարին 24 աշակերտ։ Բ. տարին բարձրացաւ՝ 48ի, յետոյ 70ի, իսկ այսօր ունինք արդէն 100է մօտ աշակերտ, գրեթէ հաւասար Գահիրէի Պէրպէրեան վարժարանին որուն աշակերտութեան թիւը 120ը չանցներ։

Ճեմարանը միջնակարգ վարժարան մըն է որուն ուսումնական մակարդակը՝ լիովին գոհացուցիչ՝ վաւերացուած է կրթական նախարարութենէն։ Աւելին, տարի մըն է որ արդէն մեր վարժարանը մասնաւոր նպաստ կ'ըստանայ տեղական կառավարութենէն։ Ճեմարանին կից ունինք մեր համանուն տպարանը, օժտուած մաքուր եւ նոր տառերով։ Այս տպարանէն վերջերս լոյս տեսան այլազան հրատարակութիւններ։

«Համազգային»ի Փարիզի այս նորակազմ մասնաճիւղը չեմ համարեր որպէս մեզի նիւթապէս օժանդակող մարմին մը։ Ազատ էք ձեր բոլոր քայլերուն մէջ, պայմանաւ որ էջ մը գիր, կամ երգի շեշտ մը աւելի մտցնէք հայ տունէն ներս, այս բոլորը չքաւորուած՝ միայն ու միայն հայ ազգային մշակոյթին ոգիով։

Ժողովին վերջ տեղի ունեցաւ վարչութեան կազմութիւնը եւ ընտրուեցան.— Պ.Պ. Ա. Ահարոնեան, Ռ. Բերբերեան, Յ. Զաւրեան, Լեւոն-Մեսրոպ, Օր. Ցասմիկ Պետրոսեան, Հ. Ալեանաք, Ս. Սասունի, Ն. Ցարութիւնեան եւ Հ. Բալուեան։

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ ԵՒ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—..—

Մայիս 7ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ հանդիսութիւն մը եղած էր Société Savantesի սրահը, լսելու յարգանքի խօսքեր Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի յիշատակին։

Կը նախագահէր ընկ. Բալայեանը, որ բացման խօսքի մէջ ըսաւ.

— «Ինչպէս գիտէք, Պէյրութում հողին է յանձնուած, անցեալ կիրակի, թափառական ու հալածական վիճակում Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեթերան, մեր թանկագին Հայր Աբրահամը։

Իսկ անցեալ երկուշաբթի Փարիզում աստանդական վիճակի մէջ հողին յանձնեցինք Կ. Կոմիտէի անդամ սիրելի Օհան Կարոյին, որ տասնեակ տարիների ընթացքում աշխատանց Դաշնակցութեան շարքերում։

Մէկը հին սերունդի ներկայացուցիչ, միւսը՝ նոր, երկուսն էլ հայրենիքի կարօտով մաշուած ու հայ հայրենիքի կարօտով անհետացած... համեստ իրենց կեանքի մէջ եւ համեստ իրենց կատարած աշխատանքի ու գործունէութեան ընթացքում։

Այս համեստ սրահի մէջ Կ. Կոմիտէն ձեզ հրաւիրել է յարգելու նրանց անմոռանալի յիշատակը։ Վայրկեան մը յոտնկայս յարգենք երկու ընկերների յիշատակը»։

Ներկաները ոտքի ելան երկիւղածութեամբ։

Ցետոյ կարգով խօսեցան ընկեր Ս. Վրացեան՝ Հայր Աբրահամի մասին, Մկրտիչ Պարտամեան եւ Շ. Նարդունի՝ Օհան Կարոյի մասին։ (Առանձին պիտի հրատարակենք այս գրաւոր ճառերը)։

Փակման խօսքը արտասանեց ընկեր Կ. Սասունի, փառաբանութիւնն ընելով հայրենիքի զինուորներուն, եւ ներշնչման պարագաներ ցոյց տալով Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի կեանքին եւ գործունէութեան մէջ։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

—..—

Այս թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Ցունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել։

Մասնակցութիւն՝ 15 ֆր. սէմփլըի եւ 10 ֆր. տուպլի համար։ Գրել՝ Ս. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս։ Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

—..—

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (15 ապրիլ).

— «Իբրեւ տառապող ազգ ու ժողովուրդ, մենք անտարբեր չենք կարող մնալ մարդկային տառապանքին, դատնութեան եւ ոգիրդալի կանչին այն զոհերուն, որոնք անարդար կերպով կը քաւեն իրենց հնագոյն նախնիքներու մեղքերը։

Կեղծ քաղաքակրթութիւնն ու կեղծ քրիստոնեայ աշխարհը խաղաղութիւն կը քարոզէ, բայց վառօդ կը պատրաստէ, եղբայրութիւն կը չփորէ, բայց ամարդութիւն եւ վայրագութիւն կը սերմանէ, Քրիստոսի վեհագոյն իտէալը կը դասէ, սակայն դիւային ծրագիրներ կը մշակէ, միշտ հակառակ Քրիստոսին ու անոր գաղափարին։

Մենք եւ Հրեաները բախտակից ենք տառապանքով, եղբայրակից ենք վշտերով ու ողբերգութիւններով, եւ սակայն ինչքան տարբեր ենք որպէս ցեղ եւ ազգութիւն, ու որքան հակառակ ու տարբեր են մեր եւ անոնց չարչարանաց ու թշուառութեանց աղբիւրները։

Մենք՝ հող կ'ուզենք, երկիր այս աշխարհին տակ, հայրենիք մը, թէկուզ փոքրիկ, աննշան, ու կը տառապինք ունենալ չկրնալու համար։

Հրեան հող չի սիրեր, հայրենիք չի սիրեր, ամէն տեղ հայրենիք մըն է իրեն համար։

Հայրենիքը մեզ համար տեղերք մըն է, ամէն բան, Հրեայի համար անշահ անկիւն մը, ցուրտ եւ տխուր։

Նիւթը մեզ համար սոսկ միջոց մըն է, Հրեայի համար նպատակ, գաղափարը մեզ համար բացարձակ ճշմարտութիւն մըն է, որուն համար կրնանք զոհել մեր նիւթը, մեր կեանքը, Հրեայի համար բացարձակ ոչինչ կայ, ամէն բան յարաբերական է եւ հետեւաբար անարժան գերագոյն զոհողութեան։

Հայը իր ազգութիւնը քաջութեամբ կը դաւանէ ու չի վախնար նոյնիսկ անհագորդ թշնամիէն։ Հրեան կ'ամչնայ ու կը վախնայ իր ազգութիւնը յայտնելու։

Հրեայի համար օտարութիւնը կարելիութիւններու անսահմանութիւն մըն է, Հայի համար անյարիր միջավայր մը, որուն վարժուելու համար սերունդներ պէտք են։

Մենք գաղափարապաշտ ենք, Հրեաները իրապաշտ։

Մենք հալածուած ենք իբրեւ ազգ եւ պետութիւն, իսկ Հրեան ջարդուած ու կոտորակուած է որպէս դաւանանք, կրօն։ Հետեւաբար մեր դժբախտութիւններու աղբիւրը ազգութիւնն է, Հրեաներունը՝ կրօն։

Ու տարբեր պատճառներէ, բոլորովին այլ աղբիւրներէ, այս երկու դաւանոր ժողովուրդները տառապանքով նոյնացած են»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ, 4 մայիս.— Լա Սիոթայի Հայ Լսարանական Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ սերտօրէն մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբի եւ Պրուսայի Պէնլի գիւղի հայրենակցական միութեան, ապրիլ 11ի սգատօնը կատարուեցաւ ապրիլ 23ի կիրակի օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Պար Ռոճէյի սրահին մէջ։

Սրահը ժամանակէ առաջ լեցուն ըլլալով, շատեր ստիպուած ոտքի վրայ մնացին։ Նախագահը Պ. Մ. Կաղնեան բանալով հանդէսը, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել զոհերուն յիշատակը։ Ցետոյ բացատրեց ապրիլ 11ի նշանակութիւնը, երգչախումբը երգեց «Մեր հայրենիք»ը, եղան արտասանութիւններ, Պ. Ց. Գարագաշեանէ «Ուխտաւոր»ը, Պ. Փ. Խչոխեանէ՝ «Հայերէն խօսիլ»։ Փոքրիկներ Նշան Բանիկեան, «Հովիկ հայրենի», Եղիսաբեթ Ադամեան, Սիրանոյշ Տոնոյեան, Մարիամ Նաթուսեան, Մինչան Թարպըճեան, Նշան Պիպէչեան արտասանեցին յուզիչ կամ քաջալերիչ կտորներ։ Պ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը», նաեւ Ա. Ահարոնեանի «Ցարդանք քեզ»ը։ Օրուան բանախօսը Պ. Մկրտոնեան պարզելով դաւադրութիւնները սպանդացող այլասերումը, յորդորեց ըլլալ ազգային — ընկերվարական եւ միանալ պատգամին մը պէս ճակատելով, յանուն հայրենիքի փրկութեան։ «Մեր մէջ պէտք չէ ըլլայ ոչ կրօնքի եւ ոչ ալ դասակարգի խտրութիւն։ Մայրեր, սորվեցուցէք ձեր պզտիկներուն իրենց ազգային պարտականութիւնը, եւ եղէք մէկմէկ ճշմարիտ ուսուցչուհիներ, որպէսզի օր մըն ալ ձեր զաւակները ձեզ առաջնորդեն դէպի ազատ երկիրը»։

Երկրորդ բանախօսը՝ Պ. Խ. Գուլունճեան համառօտակի նկարագրեց Տէր Զօրի ջարդը, յիշեց մօր մը սրտաճմլիկ պատմութիւնը,— թէ ինչպէս իր միակ զաւկին ալ ձեռքը մինչ իր կուրծքին վրայ սեղմած՝ չէր ուզեր մխիթարուիլ եւ մինչեւ իր վերջի օրը երբ գիրքը մեռած գտան, տեսան որ նոյն ձեռքը դարձեալ սեղմած է կրծքին վրայ։ «Շատ կը խօսինք մենք մեր անձին, եսին վրայ եւ բնաւ չենք խօսիր անցեալի տխուր եւ անմոռանալի նահատակներուն վրայ։ Պէտք է շատ հեղ լսել գիտնանք եւ մտիկ ընենք թէ ինչ կը խօսին մեզ մէկ միլիոն նահատակներու ոսկորները։ Եթէ կրնանք մտիկ ընել անոնց, արդէն փրկուած ենք, իսկ եթէ չենք կրնար եւ չենք ուզեր ականջ տալ անոնց, վա՜յ մեզ»։

Ոչ միայն բանախօսը ինք, այլեւ ներկաներէն շատեր յուզուեցան եւ արտասուեցին։

Ամէնէն վերջը երիտասարդ մը, խորապէս յուզուած, կոչ ըրաւ միութեան։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 5ին։

Ց. Գ.— Սգահանդէսին ծախքերը առնել դրկած էին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբը եւ Պէնլի գիւղի հայր. միութիւնը։ Հանդէսէն յետոյ ծաղկեպսակները տարին գերեզմանատուն եւ դրուեցին «Անծանօթ զինուորի շիրիմին» վրայ։ Պ. Խ. Գուլունճեան հոն ալ երկու խօսք ըրաւ իբրեւ յարգանք, եւ բազմութիւնը ցրուեցաւ խոր տպաւորութեան տակ։

Ներկայ մը

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՊԱՀԱԿԸ

Եկեղեցու գաւթում գաղթականները կրակ էին վառել, կերակուր էին պատրաստում։

Տղաներն անօթի էին։ Մէկը՝ Տիգրանը գնաց հաց գնելու։ Գուրգէնը բացեց պայուսակը. նա իր հետ ունէր Հշիկի բոլոր յարմարութիւնները. ամաններ՝ կաթ սուրճ կերակուր պատրաստելու համար։ Ունէին առատօրէն զանազան պահածոներ, խտացած կաթ, կաքաօ, սուրճ, պաքսիմաթ։ Պէտք էր մի քիչ ջուր եռացնել կաքաօ պատրաստելու համար, առանց վարանումի Գուրգէնը մօտեցաւ վառօջախներէն մէկին։

Մի պառաւ կին կար օջախի մօտ։

— Բարի օր, մայրիկ, թոյլ կուտա՞ք քիչ մը ջուր եռացնեմ օջախի վրայ։

— Ինչո՞ւ չէ, քեզ մատաղ, կրակը վառւում է, եփիր ինչ որ ուզում ես։

— Ո՞ւր կարող եմ քիչ մը ջուր գտնել։

— Ջո՞ւր, ահա՛, վերցրու իմ ամանից. իսկ եթէ չես ուզում ամանից առնել՝ փողոցում, մի քիչ վերը, վազում է ծորակից։

Գուրգէնը նայեց ամանին. այնքան մաքուր էր եւ մէջի ջուրն այնքան վճիտ, որ կարծես ամանը պարապ լինէր։

Ջուր լեցուց իր սրճեփի մէջ եւ բռնեց կրակին։

— Նոր էք եկել, երեւի. հարցրեց պառաւը։

— Այո՛, մայրիկ, Ամերիկայէն։

— Ո՜ւ՜. այդ որքան հեռուից։

— Հայրենիքը կեդրոնն է աշխարհի. երբ կայ մի հայրենիք, որի դռները բաց են իր զաւակների առջեւ՝ նա չի կարող հեռու մնալ իր զաւակներից։

Մի պատանի էր խօսողը։ Գուրգէնը յետ նայեց։ Երկու սիրուն սեւ աչքեր ժպտում էին իրեն սրտաբաց, սիրով։ Կարծես ծանօթներ լինէին, աւելին, կարծես բարեկամներ էին, ընկերներ։

— Ինչպէս տեսնում եմ ձեր ձեռները շատ քնքուշ են կրակի առջեւ կենալու համար,— դարձաւ պատանին Գուրգէնին— հինգ րոպէ չէք կարողանում ամանի կաթը բռնած պահել. ձեռքէ ձեռք էք փոխում։ Դէմքդ էլ է կարմրել նորահարսի պէս. տուէք ես եփեմ ձեր սուրճը։

Ու պատանին առանց այլ եւ այլի վերցրեց սրճեփը Գուրգէնի ձեռքէն, բռնեց կրակին։

— Ձեր ձեռներն ալ պակաս քնքուշ չեն՝ քան իմինները, ասաց Գուրգէնը պատանուն։

— Այո՛, բայց նրանք կարողացել են հրացան բռնել թշնամու կրակի դէմ։ Տեսէք, ահա՛ ապացոյցը։

Իսկապէս, նրա ձախ ձեռքը վիրաւորուած էր. գնդակն անցել էր ցուցամատի եւ միջնամատի միջով եւ անշարժութեան մատնել երկուսը միասին։

— Դուն էլ, Վարդան ջան, ամէն մարդու մօտ քու վիրաւորուած ձեռքովդ ես պարծենում։

— Մայրիկ ջան, հապա ինչո՞վ պարծենամ. գրքերում կարդացած երեւակայական քաջագործութիւններո՞վ, օտար գիտունների կատարած գիւտերո՞վ։ Սա էլ իմն է, իմ սեփականը, իմ հայրենիքի համար ու ես ...

— Դէ հերիք է, հերի՛ք, սրտնեղած ընդհատեց պառաւը Վարդանի խօսքը։

— Ինչո՞ւ կը նեղանաք, մայրիկ, իրականութիւն մըն է, որ կ'ըսէ։ Դեռ շատ երիտասարդ է։

— Տասնեւօթը տարին նոր էր լրացել, երբ վիրաւորուեց։ Ղարաքիլիսէի կռւում էր։

Վարդանի աչքերը փայլատակեցին. նա փափաք զգաց պատմելու այդ նորեկ երիտասարդին այն օրհասական կռիւները, այն հերոսամարտը, որ կերտեց ազատ հայրենիքը եւ բացեց դռները՝ այսօր ներս առնելու համար իր ցիր ու ցան զաւակներին։ Բայց կաքաօն արդէն եռում էր, քիչ մնաց թափուէր։

— Հրամեցէք, տարէք ձեր կաքաօն, անուշ արէք, եւ վարժուեցէք ձեր ձեռները կրակի առջեւ բռնելու, մեր հայրենիքը դեռ թշնամու կրակէն չէ ազատուած։ Եթէ ուշադրութիւնից լարէք, թերեւս լսէք հեռւում, Մեծ-Վէդիում տեղի ունեցող կռուի ձայնը։

Մէկ ուրիշի բերնում թերեւս այդ խօսքերը թուային մեծախօսիկ, պոռոտ։ Սակայն Վարդանը, այդ վիրաւոր պատանին խօսում էր այնպիսի մի հասարակ թոնով, որ Գուրգէնը սիրեց նրան։

— Հրամեցէք միասին կաքաօն խմենք, առաջարկեց Գուրգէնը, ընկերներ ալ ունիմ, անոնց հետ ալ կը ծանօթանաք։

— Ինչո՞ւ չէ, ուրախութեամբ, եթէ ունէք աւելորդ։

— Կ'ըլլայ, շատուոր ենք, ամէն մէկիս քանի մը կաթիլ պակաս՝ ձեզի համար ալ գաւաթ մը դուրս կուգայ։

Երկուսն էլ ուրախ ծիծաղեցին, եւ վերցրած կաքաօն՝ ներս մտան։

Տիգրանը վերադարձել էր սեւ հաց եւ բաւական պանիր գնած։

— Խաղող, տղաք, եւ ի՜նչ սքանչելի բան. Ամերիկայի լաւագոյն տեսակը կրնանք մոռնալ։

Տիգրանը ցոյց տուեց խաղողի խնկագոյն ողկոյզները։

— Ներկայացնեմ, նոր ընկեր մը, Վարդան. Սարդարապատ թէ Ղարաքիլիսէ վիրաւորուած։

Վարդան դարձաւ Գուրգէնի ընկերներին.

— Ո՛չ, ո՛չ, հարկաւոր չէ այդպէս ներկայացնել։ Երեւի իրաւ կարծեցիք, թէ ամէն տեղ գլուխս եմ գովում։ Այն մէկ վայրկեան էր, որ խօսքը խօսք բացեց։

— Բարով էք եկել, տղերք ջան, ես էլ գաղթական եմ. Կարսեցի. թէեւ Կարսն արդէն մեր ձեռն է, բայց ես դեռ մնալու եմ այստեղ։ Աշխատում եմ անթելի կայարանում։ Կարսի ռատիօ կայարանը դեռ չի գործում. երբ սկսի գործել՝ այնտեղ պիտի տեղափոխուեմ։

Մի պայուսակ քաշեցին մէջտեղ. մի լրագիր փռեցին վրան ու դուրսեցին ուտելիքները։

Վարդանի խանդավառ հետաքրքրական պատմութիւնները, նրա հաւատքը դէպի ապագան փարատեցին ամերիկացի երիտասարդների տխրութիւնը. նրանք էլ սկսեցին խօսել, պատմել, կատակել։

— Ամանները մայրիկս կը լուանայ, թողէք։ Ես կը կանչեմ նրան։ Իսկ մենք գնանք շրջենք քաղաքը։ Ձեզ ցոյց տամ մեր աղքատ եւ միեւնոյն ժամանակ հարուստ քաղաքը։

ԵՂԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ԴԱԴՐԵՑՆԷ ՊԱՅՔԱՐԸ

Քանտէն արձակուելէ անմիջապէս յետոյ, կանտի վերսկսաւ իր ծոմը, որ պիտի տեւէ 21 օր: Բայց առաջին օրն իսկ սրտի խառնուք ունեցաւ, մտահոգութեան մատնելով իր բարեկամները, որոնք մասնագէտ բժիշկ մը կանչեցին Պոմպէյէն:

Քանտէն ելած ատեն, Հնդիկ յեղափոխականը Հեռեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ քաղաքացիական անհնազանդութեան մասին:

— Իմ տեսակէտներս չեն փոխուած, բայց պիտի առաջարկեմ ազգ. ժողովի նախագահին որ մէկ ամիս կամ վեց շաբաթ դադրեցնէ անհնազանդութիւնը: Այդ միջոցին կը յուսամ թէ խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի կառավարութեան եւ ազգ. ժողովին միջեւ: Եթէ կառավարութիւնը խաղաղութիւն կ'ուզէ, անշուշտ պիտի արձակէ բանտարկեալները:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾԷ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ

Վերջին օրերս, Պուլկարիոյ նախարարական խորհուրդի որոշումով եւ պատկան նախարարութեան հրահանգով, գործադրութեան դրուած է այն օրէնքը, որուն համաձայն ոչ – պուլկարահպատակները իրաւունք չունին մասնաւոր հաստատութեանց մէջ իբրեւ պաշտօնեայ կամ բանուոր ծառայելու:

Շատեր արդէն իսկ գործէ հանուած են: Բոլոր հաստատութիւններուն եւ վաճառատուններուն խիստ հրահանգ եղած է այս ուղղութեամբ, եւ անսատողներուն տուգանք սահմանուած է:

Բազմաթիւ հայ գաղթականներ պիտի վնասուին այս կարգադրութեան հետեւանքով:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

« Ճիմհուրիյէթ » Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ Ֆրանս. խմբակէ մը կնքուելիք յիսուն միլիոն ոսկիի փոխառութեան մասին. —

Այդ խմբակը՝ Շնայտէր Քրէօզօ հաստատութիւնն է որ Ֆրանսայի երկաթեղէնի ամենամեծ տունն է եւ ճարտարարուեստական գործերով կը զբաղի: Խմբակը երեք ամիս առաջ 600 միլիոն ֆր.ի փոխառութիւն մը առաջարկած էր կառավարութեան, եւ այդ ատենէն ի վեր Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուէին Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյի հետ:

Փոխառութիւնը 80 տարուան պայմանաժամով պիտի ըլլայ, տոկոսն ալ հարիւրին 7ը չպիտի անցնի: Խմբակը բաւական գոհ է թուրք կառավարութեան վարկը եւ առանձին երաշխաւորութիւն չէ ուզած:

Շնայտէր խմբակը միեւնոյն ատեն պիտի հայթայթէ Էրզրում — Սվազ երկաթուղիին համար անհրաժեշտ կազմածները, որոնք պիտի հաշուուին փոխառութեան մէջ: Մնացեալ գումարը ֆրանս. ֆրանքով պիտի տրուի Թուրքիոյ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 22, rue Ampère: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Նուպար Ալատինեանի բնակարանը, 6, rue Beausejour, Sarcelles: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՍՈՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկուն ժամը 9ին, ընկ. Պուճիկեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եւ Վիլէօրպանի Արամ խումբերու անդամական ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ԼԷ – ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

կը նախագահէ պ. *Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ*, կը խօսի պ. *Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ*

կը ներկայացուի Ջափաճաս Որբերու *«Վահագնեան»* ֆիլմը

եկեղեցւոյ սրահին մէջ *31 - 33* rue de Parc

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 9ին

գեղարուեստական բաժին: կը մասնակցի Առնուվիլի երգչախումբը *ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ*ի ղեկավարութեամբ: *Մուտք 3 ֆրանք:*

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

— Տարօրինա՛կ ... ըսաւ ոստիկանապետը ու բացաւ նոր էջ մը որուն պարունակութիւնը աւելի հասկնալի էր եւ ընթեռնելի, թէեւ գրուած էր շատ անճապարանքով:

— Ասիկա գրողը չողեկառքին ետեւէն պիտի վազէ եղեր, ըսաւ Հաուըրտ, աչքէ անցընելով Հետեւեալ կրճատեալ գրութիւնը. —

« Տա. փ.էն պիտի հեռանայ միայն խոր. երթալու համար: Պիտի երթայ ինքնաշժով, 8.30ին. ժամը 2ին 600 ու. Տա. փ.ի մէջ: Իւրաքանչիւր սնկ.ի մէջ մէկ ու., իւրաքանչիւր անկ. երեք ու., վեց ու. գիտնա. վեց ու. տնք.ը: Ամէն դուռ բաց. ու.ը գիրար կրնան տես., ունին ատրճ.: Միայն Ֆ.ը եւ Հ. կրնան մօտենալ Ր.ը: խոր.ին մէջ ու.ներ, մնւր. տոմս մամլ.ին հմր.: 200 ու. անկ.: Դմրտկ. մը զին. պատ: »

Ոստիկանը քանի մը անգամ կարդաց այս տարօրինակ գրութիւնը:

— Գետնին տակը անցնին, ի՞նչ կը նշանակէ այս բոլորը, ըսաւ ոստիկանապետը յուսահատօրէն:

— Այդ յուշատետրը տասը վայրկեան քովս ձգեցէք, ինծի այնպէս կը թուի թէ պիտի կրնամ ասոր տէրը գտնել, ըսաւ Հաուըրտ, առաւ տետրակը ոստիկանապետին ձեռքէն, գլխարկը անցուց գլխուն եւ դուրս վազեց: Երբ փողոց ելաւ, նետուեցաւ կառքի մը մէջ ու կառապանին պատուիրեց.

— Ուայթհօ՛լ, կայծակի արագութեամբ:

Քանի մը վայրկեան վերջ, Հաուըրտ Տաունինկ փողոցի անկիւնը որ պաշարուած էր ոստիկաններուն կողմէ:

— Ոստիկան Հաուըրտն եմ, թիւ 946, ներկայացուց ինքզինքը պահակ ոստիկանին. կարեւոր տեղեկութիւն մը ունիմ ոստիկանապետ Ֆալմըթհին համար:

Այս վերջինը, որ յոգնած եւ պարտուած երեւոյթ մը ունէր, հանդարտութեամբ ականջ տուաւ դիմացինին:

— Կը թուի թէ այս գրութիւնը աոնչութիւն ունի ձեր գործին հետ, բացատրեց Հաուըրտ շնչասպառ. Տա. փ., կը նշանակէ Տաունինկ փողոց եւ ...

Ֆալմըթհ անոր ձեռքէն խլեց յուշատետրը ու կարդաց քանի մը տող:

— Մեր գաղտնի հրահանգնե՛րը ... պոռաց յաղթական շեշտով մը եւ Հաուըրտի թեւէն բռնելով քաշեց զայն դէպ ի դուրս:

— Ինքնաշարժս պատրա՞ստ է, հարցուց. յետոյ սուլեց. կառքը մօտեցաւ:

— Ցատկէ՛ մէջը, Հաուըրտ, ըսաւ գաղտնի ոստիկանապետը. ինքնաշարժը սուրաց դէպ ի Ուայթհօլ:

— Ո՞վ է գողը, հարցուց Ֆալմըթհ:

— Պիլլ Մարքս, պարոն, պատասխանեց Հաուըրտ. թերեւս չէք ճանչնար զինքը, բայց անիկա ծանօթ դէմք է մեր թաղին մէջ:

— Այո՛, կը ճանչնամ, կը ճանչնամ Պիլլին. անգամ մը երթանք տեսնենք ան ինչե՞ր ունի ըսելիք:

Ինքնաշարժը կանգ առաւ ոստիկանատան առջեւ. վար իջան միասին:

Ոստիկանապետը բարեւեց հրամատաւոր Ֆալմըթհը:

— Կ'ուզեմ տեսնել ձեր բանտարկեալը՝ Պիլլի Մարքսը, ըսաւ Ֆալմըթհ:

Պիլլի վեր նկաւ քունէն նոր արթնցած մէկու մը արտայայտութիւնով:

— Ինծի նայէ, Պիլլ՛, քանի մը բաներ պիտի հարցնեմ քեզի, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը:

— Օ՛հ, դո՞ւք էք, Միսթըր Ֆալմըթհ, զարմացաւ Պիլլի, որուն դէմքին՝ վրայ նշմարելի էր սարսափ մը. Աստուա՛ծ վկայ, ես այդ Օքսթընի գործին մէջ չկայի ...

— Հոգ մի ըներ, Պիլլ. մասնաւոր յանցանքի մը համար չէ որ՝ քեզ կ'ուզեմ. եթէ հարցումներուս ճշգրտօրէն պատասխանես, կրնաս ներում ստանալ այսօրուան ըրածիդ համար եւ թերեւս վարձատրութիւն մըն ալ ...

Կասկած մը արթնցաւ Պիլլի մէջ:

— Գիտցած եղէք, ո՛չ ոք բերան չեմ տար, եթէ այդ է ձեր ուզածը, ըսաւ Պիլլ:

— Ո՛չ, այդ չէ ուզածս, պատասխանեց գաղտնի ոստիկանը անհամբերութեամբ. ըսէ՛ նայիմ, ո՞ւրկէ գտար այս յուշատետրը:

— Մայթին վրայէն ...

— Ճիշդ ըսէ, պոռաց Ֆալմըթհ:

— Է՛հ աղէկ, գողցայ, խոստովանեցաւ Պիլլ քիթը – բերանը կախած:

— Ո՞ւրկէ ...

— Խենդ չէի որ կենայի եւ տիրոջը անունը հարցնէի, պատասխանեց քամահատը անպատկառօրէն:

— Ինծի նայէ՛, տղաս, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը անուշութեամբ. ի հարկէ դուն ալ իմացած ես Չորս Արդարներուն մասին:

Պիլլ գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ եւ լայնօրէն բացաւ աչքերը:

— Լա՛ւ, շարունակեց Ֆալմըթհ. այս յուշատետրին տէրը անոնցմէ մէկն է ...

— Ի՞նչ ...

— Անոր ձերբակալութեան համար հազար ոսկիի պարգեւ մը կայ. եթէ քու նկարագրութեանդ շնորհիւ յաջողինք զինքը ձերբակալել, այդ հազար ոսկին քուկդ է, Պիլլ ...

Պիլլ Մարքս ապշեցաւ, կաթուածահար ըլլալու աստիճան:

— Հազա՞ր ոսկի, հազա՞ր ոսկի, կմկմաց. եւ ի՜նչպէս ալ դիւրին էր ինծի համար կատարել այդ ձերբակալութիւնը ...

— Տակաւին ուշ չէ, Պիլլ, ըսէ տեսնենք, ի՞նչ երեւոյթ ունէր ...

Պիլլ սկսաւ մտածել:

— Ազնուական մէկու մը կը նմանէր, ըսաւ, աշխատելով մտքին մէջ վերակենդանացնել իր զոհին դիմագիծերը ... ճերմակ բաճկոն, ճերմակ շապիկ, փայլուն կօշիկներ ...

— Բայց իր դէ՛մքը, իր դէ՛մքը՝ պնդեց գաղտնի ոստիկանը:

— Դէ՞մքը, պոռաց Պիլլ բարկութեամբ. ես ի՜նչ գիտնամ ... երբ մէկու մը ժամացոյցը գողնամ, պատուհանը չեմ որ կենամ ու անոր երեսը դիտեմ, այնպէս չէ՞ ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՄԱՅԻՍ 1933

12 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2186

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ՝ հայուհի մը, Օր. Մինասեան, որ մեռած է Զուիցերիոյ մէջ, տասը հազար տոլար կտակեր է Ռոպերթ Քոլէճի։

Տասը հազարին վեց հազարը յատկացուած է, կ'ըսեն, հայ ուսանողներու, իսկ չորս հազարը՝ Թուրքերու։

Ու « Միլլիյէթ », պոռթկալով հանդերձ իր հակահայ զգացումները, կը գնահատէ « այս աղջիկը, որ մեռած ատեն յիշած է Թուրքերը։ Այն Թուրքերը որոնց ձեռքերը չատեր ակամայ կը համբուրեն »։

Անշուշտ այդ արիւնաթաթաւ ձեռքերը համբուրողներէն մէկն ալ այս աղջիկը եղած է։ Կամ կ'ուզէր ըլլալ։

— « Հայ ըլլալով հանդերձ այս աղջիկը իր դրամը չէ կտակած հայկական դպրոցի մը, այլ Ռոպերթ Քոլէճին ձգած է », կ'աւելցնէ « Միլլիյէթ »։

Ի՞նչ կը խորհիք այս լուրին առթիւ, ազգ եւ ազնիւ Հայոց աշխարհի...

Շատեր պիտի ըսեն.— Մարդասիրութիւնը ազգ չի ճանչնար։ Ցետոյ, մահկանացու մը ազատ է իր դրամը բաժնելու համաձայն իր զգացումին եւ դաստիարակութեան։ Կ'արժէ՞ խռովիլ։

Ուրիշներ, աւելի բանդէտ երեւալով, պիտի փսփսան.

— Շատ լաւ է ըրած։ Դիւանագէտ աղջիկ մը կ'երեւայ այս Օր. Մինասեանը։ Ուզած է թէ՝ Ամերիկացիները սիրաշահիլ, թէ՝ Թուրքերը։ Ի՞նչ վնաս կուգայ։

Թերեւս երրորդ դասակարգ մըն ալ Թուրքեւհայ մերձեցումէն ճառէ։

Թող թոյլ տան բոլորն ալ հրապարակաւ յայտարարելու.

— Այլասերած մըն է այս աղջիկը, ո՛վ որ ալ ըլլայ։ Եւ հոգ չէ թէ մեռած ըլլայ։ Նոր նմոյշ մը այն անճոռնի « Հայ »երէն, որոնք հազարաւոր տոլարներ կը նուիրեն Ամերիկեան Պորտին, յանուն Աստուծոյ եւ Աստուածաշունչի։ Մինչդեռ, շատ լաւ գիտեն որ, երկուքին համար ալ ահա դարերէ ի վեր մատաղ կ'ըլլայ հայ ժողովուրդը, հալածուելով, կոտորուելով, կիսուելով եւ ցիրուցան թափառելով երկիրէ երկիր։

Տիգրանակերտցի Տօնճեան մը չէ՞ր որ, տարիներ առաջ, 400 հազար տոլար կտակեց Պորտին, իբրեւ թէ դպրոց եւ եկեղեցի շինելու համար իր ծննդավայրին մէջ։

Այսօր չկայ Տիգրանակերտը, եւ Պորտն ալ գիտէ որ կարելի չէ գործադրել կտակը։ Եւ սակայն, 400,000 տոլարէն մէկ սէնթ բարիք չունի հայ ժողովուրդը։

Եւ դեռ ո՜րքան Տիգրանակերտցիներ, Խարբերդցիներ, Սեբաստացիներ, Մալաթիացիներ կամ Կիլիկեցիներ, որոնք անհաշուելի գումարներ բաժնած կամ կտակած են այսպիսի նպատակներով։

Մինչդեռ, մենք ֆրանքներ կամ սէնթեր կը մուրանք, ծաղկոց մը բանալու կամ պահելու համար...

Չենք ուրանար Ռոպերթ Քոլէճին դերը։

Բայց ո՞վ չի գիտեր թէ գերազանցապէս ունեւոր հաստատութիւն մըն է ան, եւ ունեւորներու համար հիմնուած։ Միլիոններ կը հոսին իր սնտուկը, եւ միլիոնատէրներ ունի կռնակը։

Եթէ ճիշդ է որ Օր. Մինասեանը մեռաւ Զուիցերիոյ մէջ, ի՞նչպէս չտեսաւ « Հայաստան »ը, — Ժընեւի եւ Պընեէնի հայկական Տուները, որոնք փակուելու դատապարտուած են։

Կամ եթէ ուրիշ երկիրներէ եկաւ, իրեն չպատմեցի՞ն Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Միջագետքի, Պարսկաստանի գաղութներուն հազարումէկ թշուառութիւնները։

Եթէ հայերէն լրագիր չէր կարդար, գոնէ բարեկամներէ չիմացա՞ւ թէ ի՛նչպէս կը կրթուին հազարաւոր հայ մանուկներ, ախոռներու, հասարակ տաղաւարներու եւ մթերանոցներու մէջ, պատառատուն զգեստներով, գլուխները բաց եւ ոտքերը բոպիկ, կէս-կուշտ, կէս-անօթի, զրկուած՝ նստարանէ, գրասեղանէ, թուղթէ եւ գրիչէ...

Տասը հազար տոլարը կը բնէ մօտաւորապէս 250,000 ֆրանք։

Արդ, տարեկան 2500 ֆրանքն անգամ օրհնութիւն է ո՛ր եւ է գաղթակայանի դպրոցին համար։ Եւ մարդիկ յաճախ մուրացկանութեան կը դիմեն, ազգն ու սուրբերը իրար կը խառնեն, 250 ֆր. ճարելու համար։

Պիտի ըսէք — Ի՞նչ օգուտ այս խօսքերէն, քանի որ մեռա՛ծ է Օր. Մինասեանը։

Բայց, միայն մէ՞կ հատ Օր. Մինասեան ունինք։ Առաջինը եւ վերջի՞նն է այս։

Ցեղին գաղութին մէջ իսկ, քանինե՛ր եւ քանինե՛ր կան այս տիպարներէն։ Այր թէ կին։

Հայանուն մոմիաներ, որոնք իրենց հայկական անունը եւ հաւատութիւնը կը պահեն, առանց հեռաւոր կապ մը անգամ պահելու այս ժողովուրդին հետ։

Կան ալ որ, հայկական կոչումն ալ բեռ կը համարեն ու կը նետեն, հինցած գլխարկի մը կամ չապիկի մը պէս։

Այսպէ՛ս է որ, միլիոններ կը հոսին օտար սնտուկներու մէջ, բոլորովին անտեղի մտածումներով։ Պարզապէս փայտ կրելով անտառը կամ ջուր տանելով աղբիւրը։

Տղուկալի՞ կը դառնար կրկնել անգամ մըն ալ, — նիւթական թշուառութիւնը չէ որ կը քանդէ այս ժողովուրդին տունը, այլ՝ հոգեկանը։

Հոգեկան հիւծախտաւորներ են Օր. Մինասեանները։ Այնքան « բարակցած » որ, մահուան անկողնին մէջ անգամ, կը մտածե՛ն Ռոպերթ Քոլէճի եւ Թուրք ուսանողներու մասին, բայց կը մոռնա՛ն համատարած թշուառութիւնը Հայաստան աշխարհի կամ տարագիր բազմութեանց։

Գիտէ՞ք մեքենայ մը որ կարենայ ցնցել, դարմանել այս հիւանդները։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

«ՊԻՂԾ» ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԽԱՐՈՅԿԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Անխնայ կրակի տրուեցան 20,000 գիրքեր

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ, « ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ ՆՈՐ ԲԱՆ ՉԿԱՅ » ԵՒ ԲՈԼՈՐ « ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ » ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, մայիս 10ին, Պերլինի Օփերայի հրապարակին վրայ կրակի տրուեցան քսան հազար գիրքեր, որոնք « պիղծ » կը համարուին եւ հակառակ՝ բուն գերմանական ոգիին։

Խարոյկը կազմակերպած էր ուսանողական միութիւնը։ Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր։ « Գերմանիա ամէն բանէ վեր » քայլերգը եւ ուրիշ հայրենասիրական երգեր կը թնդացնէին հրապարակը։ Քսան հազար գիրքերը զատուած էին ոչ այնքան իրենց պարունակութեան որքան հեղինակներուն անձին պատճառով։ Ցատկապէս մատնանշուած էին Հրեաները, խաղաղասիրական, ազատամտական կամ պարզապէս հանրապետական ոգի ունեցող հեղինակները։ Եւ միայն ուսանողները չէին որ վնասակար հռչակած էին այդ գիրքերը, այլ եւ կրթական նախարարութիւնը։

Քանի մը օր իրարու վրայ, բեռնակառքեր համալսարանական կեդրոնը կը փոխադրէին մատնանշուած գիրքերը, հեղինակներուն խմաճիկներով։ Այս գիրքերը զատուած էին աւելի քան 700 գրադարաններէ, աջակցութեամբ հիթլերական փրոֆէսէօրներու։ Չորեքշաբթի իրիկուն, փառաւոր ջահանցութենէ մը յետոյ, ուսանողները քարիւղ թափեցին գիրքերուն վրայ եւ կրակի տուին ամբողջովին։ Բազմութիւնը, երկիւղածօրէն խռնուած խարոյկին շուրջը, կ'երգէր աղօթք մը արտասանելու հանդիսաւորութեամբ։ « Հակագերման » գիրքերը կը վառէին գիշերուան մութին մէջ, թանձր մուխ մը բարձրացնելով, մինչ բոցերը կը լուսաւորէին ճակատը համալսարանին, որ նուիրուած է արուեստներու, գիտութեան եւ գրականութեան եւ հրեղէն սիւներ կը բարձրացնէին Օփերայի ահագին շէնքին վերեւ։

Կրակի տրուած այս գիրքերէն զատ, հազարաւոր ուրիշ հատորներ ծախուած են իբրեւ անպէտ թուղթ, հարիւր քիլօն մէկ մարքի։

Պերլինը այսպիսի բան տեսած չէր 150 տարիէ ի վեր։

Ոչնչացուած գիրքերուն մէջ կը գտնուին Կարլ Մարքսի « Կապիտալ »ը, Ֆէօխթվանկէրի « Հրէական պատերազմը », Հայնրիխ Մանի « Փոքր քաղաքը », Ռըմարքի « Արեւմուտքէն նոր բան չկայ »ն, Լասսալի, Լիպնէխտի, Պէպէլի, Ռէննի, Լուտվիկի, Ստեֆան Ցվայկի, Լէնինի, Զինովիեւի, Ստալինի, Պարպիւսի, Վանտէրվէլտի եւ ուրիշ հարիւրաւոր հեղինակներու գործերը։

Կը վախցուի որ ուսանողները ծայրայեղութեան երթան, փճացնելով հազուագիւտ գիրքեր եւս։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը հսկողութիւն պիտի կատարէ։

Կէօթէի շրջանին, գերմանական իշխանութիւնները սովորութիւն ունէին հրապարակաւ խարոյկի մատնելու այն գիրքերը որ ամբարիշտ կը համարուէին կամ յայտնապէս անբարոյական։ Կէօթէ ինք անձամբ ներկայ եղած է այդպիսի դէպքի մը, իր երիտասարդութեան օրերուն, ինչպէս կը պատմէ իր ինքնակենսագրութեան մէջ։

Փաշական եւ հիթլէրական զինուորները

ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԵ՞Ն ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԲԱՆԱԿԻՆ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին բանակի յանձնախումբը ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը ունեցաւ առջի օր։

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէր կանոնաւոր բանակին մաս համարել նաեւ այն փաշական եւ հիթլէրական երիտասարդները որ զինուորական կրթութիւն կը ստանան։

Բաղդատաբար դիւրին անցաւ հարցին իտալական մասը։ Ֆրանսացիները կ'առաջարկէին 18 — 20 տարեկան փաշականներէն 30,000 հոգի նորագիր զինուոր համարել, իբրեւ ենթակայ նախնական զինավարժութեան, փոխարէն հաշուելով 30,000 ֆրանսացի պահեստի զինուորներ։ Իտալացիները կարգ մը առարկութիւններ ըրին, բայց վերջապէս համաձայնութիւն գոյացաւ 24,000ի վրայ։ Հակառակ քուէ տուին Գերմանիա, Հունգարիա, Իտալիա, Շուէտ եւ ... Թուրքիա։ Թեր քուէարկեցին երեք պետութիւններ, իսկ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ձեռնպահ մնացին ուրիշ երեք պետութեանց հետ։

Յետոյ վիճաբանութեան դրուեցաւ հիթլէրական մարտական խումբերու խնդիրը, բացարձակապէս գաղտնի նիստի մը մէջ։ Ֆրանսացիները իբրեւ մէկ միլիոն կը հաշուեն այս զինուորները։ Իրենց մասնագէտը յիշեց Հինտէնպուրկի մէկ հրամանագիրը, (1932 մայիս 3), որ կ'արգիլէ այդ կազմակերպութիւնները, իբրեւ զինուորական։ Դիտել տուաւ թէ չափազանց դիւրին է զօրաշարժի ենթարկել այդ մարտական խումբերը, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, քանի որ շրջաններու վրայ բաժնուած են։ Գերմանիոյ կողմէ պատասխանեց զօրավար մը, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը այդ ուժերը չպիտի գործածէ օտար բանակի մը դէմ, այլ անոնք ուղղուած են համայնավարներուն դէմ, թէ ֆրանսացի գնդապետը շուկայի գիրքերէն քաղած է իր տեղեկութիւնները եւն.։

Վիճաբանութիւնը յետաձգուեցաւ։

ՄԷԿ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՔՆՈՑ ԿԵՂԾ ԴՐԱՄՆԵՐ

Լիոնի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ամբողջ ընտանիք մը, որ անցեալ յունուարին շրջաբերութեան հանած էր 80,000 ֆրանքի կեղծ դրամներ, 1 եւ 2 ֆրանքնոց։ Կեղծարարներն են էթիէն Քաստէ, իր կինը, իրենց հարսը, մօրեղբայրը եւ անոր կինը եւ զաւակը։ Տան մէջ կատարուած խուզարկութեանց շնորհիւ գտնուեցաւ 500 ֆրանքի 2նոց եւ 200 ֆր.ի մէկնոց, ինչպէս եւ 200 քիլօ նիւթ, որ թաղուած էր պարտէզին մէջ։ Քննութեամբ հաստատուեցաւ թէ դրամները կը շինէր հայր Քաստէ, որ վերջերս 120,000 ֆր.ի տուն մը գնած էր եւ սրճարան մը կը բանեցնէր, յաճախորդներուն քշելով կեղծ դրամները։

ԸՆԿԵՐ ՍՏԵՓԱՆ ԽԱՆԲԱԲԵԱՆ

Թէհրանէն գրուած նամակէ մը ցաւով կ'իմանանք կսկծալի մահը՝ Թէհրանի մեր սիրուած եւ յարգուած ընկերներէն ՍՏԵՓԱՆ ԽԱՆԲԱԲԵԱՆԻ։

Ընկերը թիւրիմացութեամբ բանտարկուած էր մարտ 25 ապրիլ 15։ Իր բանտարկութեան միջոցին վարակուած է բծաւոր տենդէ, եւ հակառակ բժշկական բոլոր խնամքներուն, մեռած է ապրիլ 27ին։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յաջորդ օրը, խուռն բազմութեամբ։

Դժբախտ ընկերը, որ 52 տարեկան էր, անտէր կը ձգէ իր կինը եւ հինգ երախաները։

Կանուխէն անդամագրուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ծանօթ էր իր շիտակութեամբ, անձնուիրութեամբ եւ համեստութեամբ։ Երեսուն տարիէ ի վեր կը գործէր Հայաւ. Պարսկաստանի, գլխաւորապէս Թէհրանի շրջանին մէջ։ Վերջերս ստանձնած էր նաեւ Դաշնակցական թերթերու գործակալութիւնը, անձնուիրաբար։

Շուտով կը ստանանք իր մանրամասն կենսագրութիւնը։

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՀՐԱՄԱՅԷ ԳՐԱՒԵԼ ԱՆՈՆՑ ՇԱՐԺՈՒՆ ԵՒ ԱՆՇԱՐԺ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պերլինի ընդհ. դատախազը հրամայեց գրաւել Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան եւ « պետական դրօշ » կոչուած հանրապետական կազմակերպութեան շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնները, ինչպէս եւ անոնց անկախ թերթերը։ Իբրեւ արդարացում այս ձեռնարկին, ընդհ. դատախազը կ'ըսէ թէ բազմաթիւ անկանոնութիւններ երեւան հանուած են ընկերվարական սէնտիքաներու եւ Աշխատաւորներու Դրամատան գործողութեանց մէջ։

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ արհեստակցական միութեանց լուծման եւ անոնց գոյքերու գրաւման լրացուցիչ մասն է այս աննախընթաց գործողութիւնը, եւ մահացու հարուած մը՝ Գերմանիոյ ընկերվարութեան համար։ Այս ձեռնարկով, գործելու անկարողութեան կը դատապարտուին ընկերվարականներն ալ, ինչպէս եղան համայնավարները։

Անհաշուելի հարստութիւն ունին թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ թէ « Պետական Դրօշ »ը։ Արհեստակցական Միութեանց շրջանակներուն մէջ 160 միլիոն մարք (մէկ միլիառ ֆրանք) կը հաշուեն դրամատուններու մէջ դրուած հաշիւներու գումարը եւ շէնքերու արժէքը։ Իսկ միայն ընկերվարական կուսակցութեան կորուստը կը հաշուեն յիսուն միլիոն մարք։ Բայց այս հաշիւները իրականէն շատ վար են։

Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն հրամայած է ձերբակալել ընկերվարական վարիչներէն անոնք որ ազատ մնացած են։ Համպուրկի մէջ ձերբակալուեցաւ Մայթման, իբրեւ խարդախ սնանկ։ Ուրիշ բազմաթիւ ընկերվարական գործիչներ ալ ձերբակալուեցան։ Գերմանիոյ բոլոր մասերուն մէջ։

« ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՃԱԿԱՏ »Ը

Փրուսիոյ պետական խորհուրդի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հիթլէրի նոր կազմակերպութեան, « Աշխատանքի Ճակատ »ին առաջին ընդհ. ժողովը։ Բեկեալ կամ կեռ խաչով դրօշակ մը դրուած էր բեմին վրայ։ Ժողովին կը մասնակցէին վեց հարիւր պատուիրակներ՝ նացի սէնտիքաներու, պաշտօնեաներու եւ գործարանական բջիջներու, ինչպէս եւ « Գերմանիայէն անջատուած հողերու » կազմակերպութեանց։ Ներկայ էին նաեւ օտար դեսպաններ եւ կառավարութեան գրեթէ բոլոր անդամները։ Նախագահ Հինտէնպուրկ պատուիրակ մը ղրկած էր, իսկ պատերազմական նախարարը՝ բազմաթիւ սպաներ։ Ծովակալ մըն ալ կը ներկայացնէր ծովային նախարարութիւնը։ Երբ ներս մտաւ Հիթլէր, ներքին նախարարին հետ, բոլոր ներկաները ոտքի ելան եւ բարեւեցին հիթլէրական եղանակով։ Երեսփոխան մը բարեգալուստ մաղթեց վարչապետին, նախարարներուն եւ օտար հիւրերուն։ Յետոյ խօսք առաւ աշխատանքի ճակատին վարիչը, Տոքթ. Լէյ, որ յայտարարեց թէ ներկայ սերունդը ականատես եղաւ այնպիսի փառապանծ դէպքերու որոնց նմանը չէ տեսնուած Գերմանիոյ պատմութեան մէջ, աւելի քան երկու հազար տարիէ ի վեր։ Տոքթ. Լէյ յետոյ խնդրեց վարչապետէն որ, իբրեւ « ամէնէն հզօրը իր ժողովուրդին, իր պաշտպանութեան տակ առնէ ազգին ամէնէն տկարները »։

Այնուհետեւ խօսք առաւ Հիթլէր, որ հագած էր թուխ համազգեստ մը։ Բացատրեց թէ տնտեսական տագնապը հետեւանք է համաշխարհային տագնապին, բայց անոր խորունկ պատճառները պէտք է փնտռել բուն իսկ ազգին մէջ։ Ամէն ժողովուրդ պէտք է տագնապին դէմ ճակատի իր սեփական միջոցներով։ Ի՞նչ են տագնապին պատճառները. —

1) Տնտեսական կեանքին նարտարարուեստացումը ոչնչացուցած է « գործատէրերու եւ բանուորներու նահապետական յարաբերութիւնները եւ հետզհետէ իրարու դէմ հանած է անոնց շահերը, ի վնաս ազգին։

2) Մարքսեան շարժումը օգտագործած է արհեստակցական հոսանքը, անձնական նպատակներու համար։

« 1918ին, մարքսեան վարիչները կործանեցին Գերմանիան, որ տկարացած էր պատերազմէն։ Բայց, թող չտրտնջան մարքսեան վարիչները։ Եթէ ուզէինք վրէժ լուծել, հարկ էր թոպամահ ընել հազարներ ու հազարներ։

3) Պետութիւնն ինքն ալ պատճառ եղած է տնտեսական տագնապին, որովհետեւ ժողովրդավար հոսանքը զինքը զրկած է ամէն հեղինակութենէ։ Ան խաղալիք դարձած է անձնական շահերու։ Մեզի պէտք է հեղինակաւոր պետութիւն մը, անկախ՝ ո՛ր եւ է վաղանցուկ ազդեցութենէ, նուիրուած միայն եւ միայն ազգին բարօրութեան։ « Պէտք է ամէն մարդ հասկնայ թէ նիւթական շահերէն վեր՝ կայ ազգը եւ ա՛ն է որ կը մնայ »։

Այս ճառէն յետոյ, Տոքթ. Լէյ յայտարարեց թէ շուտով պիտի գումարուի « Աշխատանքի Ծերակոյտը », բաղկացած վաթսուն անդամներէ, որ պիտի պատրաստէ աշխատաւորներու սահմանադրութիւնը։

⁂ Հիթլէր մրցանակ մը հաստատեց, սահմանուած՝ այն գերման երաժիշտին որ պիտի կրնայ, թէ երգով եւ թէ երաժշտութեամբ իրապէս արտայայտել գերմանական ոգին եւ նոր ժամանակները։

⁂ Անձնասպանութիւնները կը շարունակուին ամէն օր։ Միւնիխի բանտին մէջ անձնասպան եղաւ համայնավար երեսփոխան մը, Տրէսէլ։

Հայտէլպէրկի մէջ անձնասպան եղաւ օդանաւորդ Հայտէր, որ պատերազմի միջոցին մաս կը կազմէր Գերմանիոյ օդային տորմիղին։

Հալլէի մէջ, 56 տարեկան պետական պաշտօնեայ մը, որ պաշտօնանկ եղած էր, վերջ տուաւ իր կեանքին։ Մօտակայ քաղաքի մը քաղաքապետն ալ անձնասպան եղաւ, երբ իմացաւ իր պաշտօնանկութեան լուրը։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՅԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

[illegible]

ճնշումին տակ: Ու բարելաւումի ոչ մէկ հեռաւոր նշան՝ ոչ մէկ ճակատի վրայ:

Խաղաղութեան բարեկամներու միակ յոյսն ու ապաւէնը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, պատերազմի դաշտի մը վերածուած է պարզապէս: Մարդիկ զէն ու զրահով չէ որ կը ներկայանան այնտեղ, այլ ճերմակ ձեռնոցներով: Բայց շատ անգամ այդ ճերմակ ձեռնոցներուն տակէն երկաթէ թաթպաններ է որ իրենց մէկ ծայրը ցոյց կուտան: Հրացան ու թնդանօթներէ արձակուած ռումբերու տեղ ժպտաշուրթի բերաններէ դուրս կուգան կիրթ կենցաղագիտութեան յետին նրբութիւններն իսկ յարգող գեղեցիկ ճառեր, որոնց գործած աւերը, սակայն, շատ անգամ աւելի մեծ է եւ անդարմանելի՝ քան հազար հրանօթներէ արձակուած բիւրաւոր ռումբերու աւերը:

Կար ժամանակ ուր մամուլը իր հասարակութիւնը զբաղեցնելու համար նիւթի պակասութենէ կը նեղուէր եւ հասարակ ոճիրի մը շուրջը առասպելական հէքեաթներ կը յօրինէր՝ օրերով ու շաբաթներով սիւնակ սիւնակի վրայ նուիրելով անոր: Այսօր նոյն իսկ կարեւոր դէպքեր գրեթէ աննկատ կը մնան: Այնքան բազմաթիւ են եւ ամենօրեայ կարեւորներէն շատ աւելի կարեւոր դէպքերը:

Չէր պատահած ժամանակ ուր նախարարներն ու նախարարութիւնները, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ, պատերազմական թէ տնտեսական կամ սեղանաւորական գործերու մէջ այնքան մեծ գործունէութիւն ցոյց տըւած ըլլային, քան այս տասնեւհինգ դաժան տարիներու ընթացքին, որոնք որպէս թէ կոչուած էին ըլլալու հանգստեան, խոնջած ուժերու վերահաւաքման եւ խաղաղութեան տարիներ:

Այս վերջին մէկ ամսուան ընթացքին միայն, Մաքտոնըլտի զէնքնկեցութեան նոր ծրագիրը, Հումի տեսակցութիւնը, Ուաշինկթընի ժողովներու պատրաստութիւնը եւ տոլարին անկումը — միակը նախապատերազմեան կէտ ունեցող դրամներուն մէջ որ դեռ կը պահէր իր արժէքը, — աշխարհաստասան խոշոր իրողութիւններ են, ամէն մէկը առանձինն առնելով, որոնց հետեւանքները թէեւ անհնարին է նախատեսել, բայց նոյնքան անկարելի է ուրանալ անոնց բախտորոշ նշանակութիւնը բոլոր մեծ ու փոքր ժողովուրդներուն համար:

Վաղը ի՞նչ կը վերապահէ մարդկութեան: Մա՛րդ չի գիտեր: Բայց ամէն ոք գիտէ, կամ գէթ կը զգայ թէ կարելի չէ ոչ մէկ յոյս կապել այդ վաղուան հետ, որքան ատեն որ հիթլէրական յանդգնութիւնը իւղ լեցնէ կրակին վրայ ու փոխվրէժի զգացումներով պայթեցնելու ատրճան ունենայ պարտուած Գերմանիոյ հին թէ նոր սերունդներուն արդէն իսկ հրաբորբոք ուղեղները: Ո՛չ մէկ խաղաղութիւն աշխարհի վրայ, որքան ատեն չեն սանձուած բնականոն յարաբերութիւններ հարիւր վաթսուն միլիոն ժողովուրդ համրող Խորհրդային Միութեան եւ միւս պետութեանց միջեւ, եւ որքան ատեն որ ինքզինքը իրաւազրկուած նկատող Փաշական Իտալիան խառնշտկէ քաղաքական քարտէսը, պղտոր ջուրի մէջ հետապնդելու համար իր նուաճողական ծրագիրներու իրագործումը: Ու վերջապէս ոչ մէկ բարելաւման յոյս, որքան ատեն որ կայ ու կը մնայ աշխարհի տնտեսական աննախընթաց տագնապին մղձաւանջը:

Ինչո՞ւ այս անօրինակ վիճակը, որ երթալով կը ծանրանայ եւ կարծես քրոնիկ հիւանդութեան մը բնոյթը կ'առնէ: Ուրիշ յետպատերազմեան խառնակ շրջաններ շատ տեսած էր մարդկութիւնը, բայց անոնց ոչ մէկը, իր խորութեամբ թէ տարողութեամբ, տեւողութեամբ ու մանաւանդ տարածութեամբ՝ չի կրնար բաղդատութեան իսկ դրուիլ այս մեծ տագնապին հետ: Ինչո՞ւ այս ճգնաժամային կացութիւնը:

Իրաց վիճակը պարզ աչքով տեսնել ու հաստատելը որքան դիւրին՝ նոյնքան դժուար է որոնել ու գտնել անոր իսկական բարդ պատճառները: Այդ մեծ «Ինչու»ն գտնելու համար, կարասներով մելան սպառած են ամէն ազգի քաղաքական ու տնտեսական հարցերու մասնագէտներ եւ տակաւին նոյնքան ու աւելի պիտի սպառեն, որովհետեւ ցաւին բուն պատճառներուն վրայ անգամ մը մատը դնելէ յետոյ, որոշ չափով կը դիւրանայ անոր դարմանումը:

Ցայտնուած աւելի կամ նուազ հեղինակաւոր եւ աւելի նուազ ճշմարտանման կարծիքներուն վրայ յաւակնութիւնը չունիմ նոր մը աւելցնելու: Բայց չահեկան կը գտնեմ ի մի բերել եւ համադրել այդ մասին տարբեր երկիրներու մէջ արտայայտուած միտքերը եւ ամփոփ ձեւի մը տակ ներկայացնել ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն:

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԸ ՓՈԽԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է հայկական տառերը փոխելու համար:

Նոր նմոյշներուն հեղինակը, Պ. Լ. Եաղուբեան, միեւնոյն ատեն հետեւեալ յօդուածը հրատարակած է «Խ. Հայաստան»ի մէջ, տառերու փոփոխումը արդարացնելու համար:

Հայկական տառերի բարեփոխութեան խնդիրը վաղուց է որ զբաղեցնում է ընթերցողների եւ հրատարակչական մարմինների միտքը:

Այդ տառերն իրենց ներկայ ձեւով խոշոր թերութիւններ ունեն, ընթերցողը յաճախ շփոթում է ա — ու — տ, բ — ր, գ — դ — ղ, յ — ց տառերը՝ շնորհիւ դրանց մազային գծերի անբնականութեան. յաճախ էլ շփոթութիւն են առաջացնում Զ. Ջ. Ձ. գլխատառերը:

Տպագրութեան միջոցին շատ տառեր ենթակայ են շուտ կոտրուելու, շնորհիւ իրենց աննորմալ պոչերի եւ մազային գծերի: Դրա հետեւանքով էլ դժուար են զանազանւում իրարից ու դառնում դժուարընթեռնելի: Բաց ի դրանից, իրենց պոչերի ու մազային գծերի հեշտութեամբ կոտրուելու պատճառով, տառերը շուտ են փճանում, որից հսկայական գումարներ ենք կորցնում:

Ներկայումս ամենակատարելագործուած տառերը համարւում են լատինականը, որոնք ունեն 400 տարուան պատմութիւն եւ որոնք մշակուած են ու յաճախակի մշակւում են թէ գծա – նկարչութեան եւ թէ դասաւորութեան տեսակէտից: Ռուսական տառերն եւս, լատինականի փորձի հիման վրայ՝ միշտ վերափոխւում են, հին ձեւերը վերացւում են եւ աւելի կատարելագործուած ձեւերը թողնւում:

Օգտուելով լատինական տառերի փորձից, մենք աշխատել ենք հայկական տառերի գծերն ու դասաւորութիւնը մօտեցնել լատինականին:

Ընդհանրապէս բոլոր տառերը դասաւորուած են լինում չորս գծերի մէջ եւ բաժանւում են չորս հիմնական մասերի:

Առաջին կարգի տառերը տեղաւորուած են չորս լրիւ գծերի մէջ, երկրորդ կարգի տառերը՝ վերեւի երեք գծերի մէջ, երրորդ կարգի տառերը՝ միջին երկու գծերի մէջ, չորրորդ կարգի տառերը՝ ներքեւի երեք գծերի մէջ:

Հայկական տառերը, ըստ վերոյիշեալ կարգի, իւրաքանչիւր 1000 տառի մէջ հանդիպում են հետեւեալ չափով.

Առաջին կարգի տառերը հանդիպում են 180 անգամ:

Երկրորդ կարգի տառերը՝ 260, երրորդ՝ 300, չորրորդ՝ 260 անգամ:

Իսկ լատինական տառերի միջին շրջանառութիւնը հետեւեալ պատկերն ունի:

Առաջին կարգի տառերը 1000ի մէջ հանդիպում են 10 անգամ, երկրորդ՝ 200, երրորդ՝ 730, չորրորդ՝ 60 անգամ:

Ինչպէս տեսնում ենք, միջին երկու գծերի մէջ գտնուող մեր տառերը շրջանառութեան մէջ կազմում են 30 տոկոսը, իսկ վերեւի ու ներքեւի գծերու մէջ գտնուողները՝ 70 տոկոսը, եւ այդ հանգամանքը խանգարում է աչքերին՝ տառերն անմիջապէս ընդգրկելու եւ արագ կարդալու:

Սակայն լատինական տառերը հակառակ պատկեր են ներկայացնում: Դրանցից միջին երկու գծերի մէջ գտնուողների 30 տոկոսը, որպիսի հանգամանքը կանոնաւոր տեսք է տալիս տառերին եւ դարձնում դիւրընթեռնելի:

Եւրոպական տպագրութեան մէջ ամենաշատ գործադրուողը (մօտ 70 տոկոս) 8 «փունթօ» տառերն են, իսկ մենք 8ը փոխարինում ենք 10ով, որովհետեւ մեր տառերի բունը փոքր է եւ նրանք անկանոն դասաւորութիւն ունեն: Տպուածը դիւրընթեռնելի դարձնելու համար, մենք ստիպուած ենք լինում աւելի խոշոր տառեր գործածել, որը նոյնպէս նիւթական մեծ կորուստ է պատճառում: Այս նոր մշակուած տառերը, իրենց խոշորութեամբ հանդերձ, համեմատած մինչ այժմ գործածուող տառերի հետ, տալիս են միջին հաշուով մօտաւորապէս 15 տոկոս խնայողութիւն, իսկ երբ այս նոր տառերի 10 փունթոյի բարձրութիւնը կրճատում ենք եւ յարմարցնում 8ին, թողնելով իր նախկին լայնութիւնը, ստանում ենք լայն բնոյթի եւրոպական 8 փունթոյի չափ տառ, որն աւելի դիւրընթեռնելի է քան մեր ներկայ 10 փունթօ տառը եւ ազատօրէն կը փոխարինի վերջինիս, տալով միաժամանակ մօտաւորապէս 35 տոկոս խնայողութիւն. իսկ երբ միեւնոյն 10 փունթօ նոր տառը յարմարցնում ենք 8ի եւ լայնութիւնը 10 տոկոս պակսեցնում ենք, ստացւում է մօտաւորապէս 45 տոկոս խնայողութիւն:

Այսպիսով մենք կ'ունենանք երկու բնոյթի տառեր՝ միեւնոյն փունթոյով, այսինքն 8 փունթօ լայն եւ նեղ տառ, ինչպէս լինում է բոլոր եւրոպական տառերում: Նեղ բնոյթի տառերը կը գործածուեն թերթերում, տալով 40 տոկոս խնայողութիւն, կամ 40 տոկոս աւելի նիւթ կը տեղաւորուի ներկայումս տպագրուող թերթերում:

Հէնց մեր ներկայումս գործածուող տառերի անտնտես բնոյթն է պատճառը, որ ռուսական թերթերից արտատպուող նիւթերը մեր թերթերում համարեա կրկնակի տեղ են բռնում:

Պետհրատի Երեւանի տպարանում ներկայումս տպագրւում է տարեկան 8800 մամուլ, որի 4400 մամուլը կազմում են թերթերը, իսկ միւս 4400 մամուլը՝ գիրքեր ու գրքոյկներ: Թէ թերթերի եւ թէ գիրքերի պահանջը տարէց – տարի աւելանում է:

Մեր տառերի վերոյիշեալ բնոյթի պատճառով, միայն «Խ. Հայաստան» թերթն ունենում է 35—40 տոկոս կորուստ, որը հաւասար է մօտ մէկուկէս էջի:

Գիրքերի ու գրքոյկների 70 տոկոսը ենթակայ է եւրոպական 8ի տառով շարուելու, որն անում է 3080 մամուլ (форма)*, իսկ դրա 35 տոկոս կորուստը հաւասար է 1078 մամուլի: Եթէ հաշուելու լինենք 3080 մամուլի կորուստը հետեւեալ պատկերը կ'ունենանք, վերցնելով ամէն մի մամուլն իր 8800 տիրաժով, գործարանային ինքնարժէքով:*

Թուղթ՝ 200 րուբլի, տպագրութիւն 40 ր., բրօշիւրաւորում 80 ր.: Ընդամէնը 320 րուբլի:

Իսկ 1078 մամուլին բազմապատկած 320 ր. հաւասար է 344,960 րուբլիի:

Մեր ղեկավար մարմինները չէին կարող անուշադիր լինել դէպ ի այս կարեւոր հանգամանքը, որը կլանում է հսկայական գումարներ եւ դրա համար էլ նրանք առաջադրեցին տառերը բարեփոխելու հարցը:

Այս նոր տառերը մշակելիս, մենք ղեկավարուել ենք հետեւեալ սկզբունքներով. —

Առաջին՝ աշխատել ենք տառերի պատկերը չփոխել, թողնել նոյնը:

Երկրորդ՝ միջին երկու գծերի տառերի բունը լայնացնել 50 տոկոսով, հաւասարեցնելով լատինականին, որով տառերը դառնում են պարզ, հեշտընթեռնելի: Այս վերջին հանգամանքը միեւնոյն ժամանակ տպագրութեան միջոցին ապահովում է տառերի արանքները մրով լցուելուց եւ հնարաւորութիւն է տալիս տառերը լաւ մաքրելու:

Երրորդ՝ մազային եւ պոչաւոր գծերը վերացնել ըստ հնարաւորութեան եւ դրանով կանխել տառերի շուտ կոտրուելը:

Չորրորդ՝ երեք մասնանի ա տառը, որն ամէնից շատ շրջանառութիւն ունի, վերցնել եւ փոխարինել մէկ մասնանի ա տառով, որով տպագրութեան միջոցին կ'ունենանք 6 տոկոս խնայողութիւն:

Հինգերորդ՝ մեր 38 գործածուող տառերն ընդամէնն ունին 6 հատ յատուկ գլխատառ, մնացած 32 գլխատառերը կազմում են միայն հասարակի մեծացրած ձեւը: Աշխատել ենք վերացնել նոյնպէս այդ վեց տառի զանազանութիւնը եւ ղեկավարուել ընդհանուր սկզբունքներով:

Անշուշտ ներկայ նոր տառերը որպէս առաջին փորձ, գտնւում են իրենց մշակման ու զարգացման փուլում եւ ունեն թերութիւններ, սակայն այդ թերութիւններն աշխատանքի ընթացքում հասարակական լայն աջակցութեամբ հետզհետէ կը վերացուին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

1900ԻՆ..

Անցեալ օր Pathé - Natan Ընկ.ը իր նորակառոյց «Marignan»ի մէջ հրաւիրած էր մամուլի ներկայացուցիչները, ցոյց տալու համար շարժանկարի առաջին վախկոտ փորձերէն մինչեւ վերջին որոնումներուն արդիւնքները, կարճ բայց հետաքրքրական տեսարաններու մէջ:

Քառորդ դար մը առաջ մեզ հիացնող եւ 20—30 մեթր ունեցող ժապաւէնները հասարակութեան ծիծաղը միայն շարժեցին, իրենց նիւթին մանկական ու միամիտ կազմութեամբ, շարժումներուն մեքենականութեամբ, տեսակ մը մարդամեքենաներու վերածելով դերակատարները:

Cameraն դեռ չէր հասած իր այսօրուան կատարելութեան եւ բարդութեան, ընդունակ նօթագրելու ամենախուսափուկ արտայայտութիւններն իսկ դէմքի մը կամ շարժումի մը, որոնց հիմնական նկարագիրը միայն կրնար տեսնել 1900ին:

Ուշագրաւ եղան նաեւ խօսուն եւ երգող ժապաւէններու առաջին փորձերուն ցուցադրութիւնները:

M. M. Lumière եղբայրներուն այդ ասպարէզին մէջ կատարած նուաճումները բախտորոշ եղած են: Շարժանկարը շատ բան կը պարտի այդ անխոնջ եւ հանճարեղ գիտնականներուն:

Այսօր արդէն գրեթէ կատարելութեան մօտեցող շարժանկարի արուեստին վերջին մտահոգութիւնն է գունաւորել իր պատկերները՝ բնականութեան եւ կեանքի կատարեալ խաբկանքը տալու համար:

Ձայն, շարժում եւ գոյն միացած միեւնոյն պաստառին վրայ, ահա որոնողներու վերջին երազը՝ որ մօտ է իրականանալու:

Pathé - Natanի մասնագէտները այդ ուղղութեամբ կատարուած փորձերուն արդիւնքները դրին անցեալ օր մեր աչքերուն առջեւ, կարճ բայց ուշագրաւ ժապաւէններով:

Բնական գոյներով եւ ուղղակի բնութենէն առնուած տեսարաններու առաջին տեսակներն էին՝ որ ցուցադրուեցան անցեալ օր, առաջին անգամ ըլլալով, սահմանափակ հանդիսատեսներուն:

Յայտարարուեցաւ որ փորձեր են անոնք եւ դեռ կարօտ ուսումնասիրութեան եւ կատարելագործումի:

Արդարեւ, շատ գնահատելի եղան տրուած օրինակները եւ խոստմնալից մօտակայ նոր յաջողութիւններու:

Նկատելի եղաւ որ որոշ գոյներ արդէն կրցած էին գտնել իրենց արտայայտութեան ամբողջական ուժը: Այսպէս կարմիրը բոլոր տեսարաններուն մէջ իր փայլով եւ զօրութեամբ կը տիրապետէր, մինչդեռ կապոյտը, կանաչը եւ գորշ գոյները աւելի տկար եւ նուաղուն էին:

Մարգագետնի մը զմրուխտի կանաչը չկրցաւ տալ մեզի ցանկալի փայլը եւ թարմութիւնը. լոյսը կը պակսէր հոն:

Կիսագոյնները հազիւ նկատելի են, եւ այստեղ է որ նոր գիւտը դեռ կը պահանջէ երկար եւ դժուարին որոնումներ, փորձեր, կարենալու համար տեսարան մը ներկայացնել պաստառին վրայ ա՛յն գոյներով եւ արժէքներով իսկ, որոնցմով պիտի ներկայանար այդ նոյն տեսարանը նկարչի մը վրձինին տակ:

Աչքի առջեւ ունենալով այն հսկայ, աներեւակայելի ոստումը որ ըրած է անգոյն ժապաւէնը 1900էն մինչեւ այսօր, չեմ կասկածիր որ 30—35 տարի յետոյ — գուցէ աւելի կանուխ — յետագայ սերունդները նոյն ներողամիտ ժպիտով պիտի դիտեն այսօրուան գնահատելի փորձերը, ինչպէս ժպտելով դիտեցինք «Marignan»ի պաստառին վրայ 1900ական ժապաւէններուն մանկունակ փորձերը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՀԱՒԱՏԱԼ

Այս խորագրին տակ, «Միլլիեթ», իր յուշերու կարգին, հետեւեալը կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ (4 մայիս). —

Հայաստանը պարտուեցաւ: Հիմա կը փնտռենք անոր հետ համաձայնելու միջոցները: Ազգ. Ժողովին մէջ բացայայտ անվստահութիւն կայ Հայերու մասին: Կարգադրութեան մը եւ-ոին՝ անոնք յետին նպատակներ կը հետապնդեն: Ի՞նչպէս կրնանք հաւատալ անոնց, ըսելով թէ Հայաստանը համայնավար եղած է: Ազգ մը, մէկ օրուան մէջ, շապիկ փոխելու նման կրնա՞յ միթէ փոխել իր միտքերը, իր համոզումները: Հայերը մարդու նման կ'ապրին, եթէ զէնք չունենան ձեռքերնին: Իսկ եթէ զէնք թողունք անոնց ձեռքը, պէտք է զիրենք միշտ նըկատի առնենք իբրեւ վտանգի աղբիւր մը:

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա մէկ կողմէն, արտաքին գործավար Մուխթար պէյ միւս կողմէն, ժամերով բացատրութիւն, հաւաստիք կուտան Ազգ. Ժողովին: Ամէն դէշ հաւանականութիւն նկատի առնուած է:

Հայաստանի յաղթելէն մեր սպասած մէկ շահն ալ՝ անոնցմէ քիչ մը զէնք առնելն է: Հայերուն զէնքերը կ'ուզենք: Այս մասին Ռուսերուն հետ կատարած մեր բանակցութիւններուն մէջ, հետեւեալ կէտերը նկատի ունինք. —

1— Հակառակ երեւոյթին, Հայերուն գոյնը յայտնի չէ: Այսօր հանդարտ երեւցող Հայերը, չենք գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ընեն վաղը: Հետեւաբար մեր գործին չի գար զէնք թողուլ անոնց ձեռքը: Զինեալ Հայաստան մը կրնայ վնասել նաեւ Ռուսերուն:

2— Հայերը կը պնդեն թէ համայնավար են: Եթէ անկեղծ են իրենց այս պնդումին մէջ, կը նշանակէ թէ զէնքի պէտք չունին:

3— Արեւմտեան ճակատի մեր բանակը ամէն օր կը զօրացնենք: Ասոր համար մեծ քանակութեամբ զէնքի պէտք կայ: Մենք այդ զէնքերը չենք ուզեր միայն իբրեւ յաղթանակի իրաւունք: Կենսական անհրաժեշտութեան մը համար կ'ուզենք:

Խորհրդային Ռուսիան իրաւունք կուտայ մեր այս փափաքներուն: Միայն թէ, արտաքին գործավար Չիչէրին կ'ըսէ.

«Հայաստանի մէջ համայնավար եւ ոչ համայնավար տարրեր կան: Անոնց ձեռքէն զէնքերը առնելը՝ կրնայ շատ մը խռովութեանց տեղի տալ: Իսկ համայնավարներուն անզէն եւ ոչ – համայնավարներուն զինեալ մնալը՝ մեզի համար վտանգաւոր կացութիւն մըն է: Հետեւաբար, Հայաստանի զէնքերը՝ մենք Ռուսերս տանք»:

Ռուսիոյ այս բացատրութիւնը եւ պաշտպանութիւնը՝ կասկածներ արթնցուց Ազգ. Ժողովին անդամներուն մէջ: Արդեօք Ռուսիան, Հայերու միջոցաւ նորէն խա՞ղ մը պիտի սարքէ մեզի դէմ: Մինչդեռ Կազի փաշան եւ բոլոր գործավարները կը հաւատան թէ Խորհրդային Ռուսիան անկեղծ է Թուրքիոյ հանդէպ:

×

Հայկական խնդիրներու մասին խօսուած ատեն, խօսք անցաւ նաեւ Թուրքիոյ մէջ կազմուած համայնավար կուսակցութեան մասին: Կազի փաշան այս առթիւ ըսաւ Ազգ. Ժողովին մէջ.

— «Գիտեմ թէ այս կուսակցութիւնը ի՞նչ նպատակով կազմուած է: Անոր նպատակները ամբողջովին համաձայն են երկրին բարձրագոյն շահերուն: Մեր ամէնէն հայրենասէր ընկերները կան այդ կուսակցութեան մէջ ... : Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ մեր կառավարութիւնը ուղղակի համայնավար կուսակցութեան մը կը կռթնի: Ռուսերը մեզի չըսին թէ «անպատճառ բոլշեւիկ եղէք», ոչ ալ մենք ըսինք անոնց թէ «ձեզի բարեկամ ըլլալու համար, բոլշեւիկ պիտի դառնանք»:

Կազի փաշային յայտարարութիւնը գոհացուց ժողովը: Յետոյ խօսք առաւ համայնավար կուսակցութեան անդամ եւ Պրուսայի երեսփոխան Մուհիտտին Պաշա պէյ եւ ըսաւ.

— «Էֆէնտիներ, ամպիոն եկայ բողոքելու այն յարձակումին դէմ որ կատարուեցաւ համայնավարութեան վըրայ, հայ ազգին հանդէպ մեր ունեցած բնական քէնի ազդեցութեամբ: Համայնավար կուսակցութիւն մը կազմելով, մենք համոզուած ենք թէ հայրենասիրական մեծ պարտականութիւն մը կը կատարենք: Հոս համայնավար կուսակցութեան մասնակցողները կը յարգեն ազգային սահմանները եւ չեն քաշուիր իրենց անձն անգամ զոհելէ անոնց համար: Մենք այսպէս ընդունած ենք: Բոլշեւիկներն ալ իրենց ազգին փափաքին համաձայն կը շարժին: (Աղմուկներ):

Նաֆիզ պէյ (Ճանիկ). — Այդ ամպիոնը հիմնուած չէ որպէս զի անկէ համայնավարական քարոզութիւն կատարուի:

Այս տեսարանը, — կ'եզրակացնէ յօդուածագիր «Միլլիեթ», — կատարեալ գաղափար մը չի՞ տար Թուրքիոյ մէջ համայնավար կուսակցութեան եւ Թուրքին համայնավարական ըմբռնումի մասին:

ՄԱՐՏԿՈՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

—o—o—

ԽՄԲ.— Իրազեկ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ մեզի.—

« Մարտկոց » թերթին բռնած « ուղղութեան » մասին ժամանակէ մը ի վեր դժգոհութիւն ծագած էր ինքնակոչ « Կեդր. Կոմիտէ »ին կարգ մը անդամներուն եւ իրենց յարած խումբ մը մոլորեալ ընկերներուն միջեւ: Լ. Մօզեան եւ Վ. Շուշանեան կը քննադատէին թերթին « ուղղութիւնը » եւ կ'ըսէին թէ չի ներկայացներ « իրենց շարքայիններուն տեսակէտը »: Նոյն ատեն, իրենցմէ շատեր կասկածներ ունէին թերթին բարոյական ու նիւթական մութ կալերուն մասին: Այս դժգոհութիւններուն պատճառով էր, որ, վերջին վեց ամսուան ընթացքին, « Մարտկոց »ի մարդիկը երեք անգամ արտակարգ « Ընդ. ժողով » կը սարքեն: Ժամանակ մը կը յաջողին փակել « իրենց շարքայիններուն աչքերը »: Բայց կասկածները կը զօրանան, քանի նոյն շարքայինները կը տեսնեն որ մեծ չափազանցութիւններ կ'ըլլան: « Մարտկոց »այինները, աշխատելով փարատել ամէն կասկած, ստեղի ճիշդը չփոթութեան մատնելու համար կասկածողները, հրապարակ կը հանեն լուր մը թէ շրջաբերութեան մէջ դրած են բաժնետոմսեր, Հայ դրամատան մը կողմէ երաշխաւորուած, թէ այդ բաժնետոմսերով հաւաքուած դրամով կը հոգացուին « Մարտկոց »ի ծախքերը: Սակայն « շարքայինները » գիտել կուտան թէ ո՞վ գնած է այդ բաժնետոմսերը, ոչ իրենց ընկերները գնած են բաժնետոմս, ոչ ալ իրենց բարեկամներէն մէկը: Շատեր գիտել կուտան նաեւ, որ « Մարտկոց »այիններէն ոչ ոք անդամավճար կուտայ, ոչ ալ « Մարտկոց »ը կը սպառի չահ մը ձգելու չափ, մինչդեռ երեք անգամ « Ընդ. Արտակարգ Ժողով » կը գումարուի, թերթին խմբագիրներուն կարեւոր վճարումներ կ'ըլլան, ուրկէ՞ց կուգան այս դրամները:

Նկատելով որ թերթն ալ փոխած է իր ուղղութիւնը, այլ եւս շարքայինները հարկ կը տեսնեն քննել կասկածելի կալերը:

Հաշիւ կը պահանջուի:

Կը հաստատուի « մութ » աղբիւրներէ դրամ տրուիլը « Մարտկոց »ի: Վ. Շուշանեան, Լ. Մօզեան եւ Ա. Արոյեան ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ մեքենայով շրջաբերական մը կը ղրկեն իրենց ընկերներուն: Մինչ այդ « Մարտկոց »ի կողմէ կը հրատարակուի յայտարարութիւն մը, իբրեւ նոր կուսակցութիւն: Այս յայտարարութիւնը կ'ընդվզեցնէ շարքայինները, որոնք կը կարծէին դաշնակցական մնալ՝ յարելով « Մարտկոց »ի: Այս պատճառով « Մարտկոց » եւ կ'առնէ իր յայտարարութիւնը, կը հրաժարի նոր կուսակցութիւն հիմնելէ եւ այս անգամ թերթին ճակատը կը դնէ « օրկան Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի », խաղաղեցնելու համար շարքայիններու մրոտութիւնը: Բայց երբ իրենց ձեռքը կը հասնի ծանօթ շրջաբերականը, « Մարտկոց » կը փրփրի եւ « ընկերաղաւ » կ'անուանէ շրջաբերականը ստորագրողները, եւ կը սկսի յարձակիլ անոնց դէմ:

Երրորդ « Ընդ. Արտակարգ Ժողովը » կը գումարուի Վալանսի մէջ, անցեալ շաբթու: « Մարտկոց »ի խմբագիրներէն մէկը գալուստ կը վազէ « կազմակերպելու »: « Մարտկոց »ի դէմ բողոքողները, նիւթական միջոց չունենալով, չեն կրնար մասնակցիլ ժողովին: Կը մասնակցի, բողոքողներուն կողմէ, Ա. Արոյեան: Գայթակղալից, աղմկալից ժողով մը կ'ըլլայ: Շարքայինները չափազանց յուսախաբ կ'ըլլան: Շատեր կ'ուզեն հեռանալ ժողովէն: Սրտառուչ կոչեր կ'ըլլան՝ շարունակելու « գործը »: Կը հաստատուի եւ բանաձեւով մը կը ճշդուի « Մարտկոց »ի խմբագիրներուն մեղքը, որուն մանրամասնութիւնները հրատարակուեցան ՅԱՌԱՋի մէջ (10 մայիս): Ժողովը կ'որոշէ վեց ամիս կախակայել « Մարտկոց »ի խմբագիրները (Մ. Ե. եւ Մ. Գ.), որ թերթը ծախած են: Միւս կողմէ կը վտարուի Վ. Շ. եւ կը կախակայուի Լ. Մ., շրջաբերականին պատճառով: Կ'ընտրուի նոր « Կեդր. Կոմիտէ » մը, կեդրոնը՝ Վալանս:

Միւս կողմէ շարքայինները փաստեր կուտան թէ արտասահմանեան չէզոք հաստատութիւն մը, ինչպէս նաեւ նոյնքան չէզոք արտասահմանեան ծանօթ դէմքեր զանազան գումարներ տուած են « Մարտկոց »ի, « առ ի քաջալերութիւն »:

Մեծ գայթակղութիւն մը եւս պիտի ըլլայ նաեւ այն, որ Փարիզէն Վալանսի ժողովին կը ղրկուի չիկահեր մարդ մը « դրամ եւ քաջալերութիւն » տանելու համար:

Ուրիշ տեղեկութիւններ՝ յաջորդով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մինչ մեր ծաղկոցները կը փակուին..

—..—

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Զաւիցերիոյ մէջ մեռած հայուհի մը, Օր. Մինասեան, 10,000 տոլար կտակած է Րոպէրթ քոլէճին, 6000ը հայ, 4000ն ալ Թուրք ուսանողներու յատկացուելու համար:

Այս առթիւ « Միլլիյէթ » կը գրէ.—

« Մահուան առջեւ, մարդիկ կը մոռնան կեղծաւորութիւնը, պաշտճութիւնը եւ նման կաշկանդումները, եւ եղածին պէս կը ներկայանան: Հայ ըլլալով մէկտեղ, այս աղջիկը իր դրամը չէ կտակած հայկական դպրոցի մը կամ որբանոցի մը, այլ Րոպէրթ Քոլէճին թողած է: Միայն, ցեղային զգացումին չկարենալով յաղթել, 6000 տոլարը Հայերուն կտակած է: Այն միջոցին երբ մեր փոքրամասնութիւն կոչած համայնքներուն զգացումները ամբողջովին թրքական են, թէեւ այս երեւոյթը քիչ մը անհաճոյ է, բայց իմ հաշուիս, ես կը գնահատեմ այս աղջիկը, որ մեռած ատեն յիշած է Թուրքերը: Այն Թուրքերը որոնց ձեռքերը շատեր ակամայ կը համբուրեն: Եւ այս ընթացքը իբրեւ օրինակ կը յիշեմ այն Թուրք հարուստներուն, որոնք մէկ դրշ. իսկ չեն նուիրեր Տաբիւշշաֆաքայի որբանոցին:

Բարեկամի թէ թշնամիի մօտ երբ առաքինութիւն մը տեսնենք, պէտք է աշխատինք օրինակել »:

Օձ կը ժողվեն Թուրքիոյ մէջ

Օձի առեւտուրը օրուան խնդիր է Պոլսոյ մէջ: Առեւտրական Սենեակին մէջ ամէն օր դիմումներ կ'ըլլան, պայմանները իմանալու համար: Անցեալ շաբթու Իպրահիմ էֆ. անուն օձի որսորդ մը ներկայացած է, միասին բերելով 5 մեդր երկարութեամբ օձ մը որ պահ մը սարսափի մատնած է տեսնողները: Այս օձը եղբայրացած է Իպրահիմ էֆ.ի հետ, անոր ձեռքէն կ'ուտէ, թեւերուն եւ վիզին կը փաթթուի իր պաղ դգուանքը տալով օձահմայ մարդուն, եւ անոր ծոցը կը մտնէ տաքնալու համար:

Իպրահիմ օձի մասնագէտ մըն է եւ երկար ատենէ ի վեր օձերէն կը շահի իր հացը: Իր ուսումնասիրութեանց համաձայն, տասնէ աւելի թունաւոր եւ անթոյն օձերու տեսակներ կան Պոլսոյ շրջակայքը, մասնաւորաբար Քիւչիւք Չէքմէճէի եւ Համըմքէօյի միջեւ: Իպրահիմ պահ մը սարսափի մատնած է իր մօտ գտնուողները, երբ չապիկը հանելով ցոյց տուած է ուրիշ քանի մը օձեր, որոնք իր մարմնին փաթթուած էին, բայց անմեղունակ երախաններու պէս:

Օձահման յայտնած է թէ օրը 50-100 օձ կրնայ հայթայթել, արտածելու համար:

ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԵՑԱՆ

—..—

Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած համայնավարներու հարցաքննութիւնը դեռ կը շարունակուի: Մայիս 1ի առթիւ ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, որպէսզի մի գուցէ օտարներու դրդումով համայնավար փրօփականտ եւ ցոյց կատարուի: Ոստիկ. տնօրէն Ֆէհմի պէյ անձնապէս, ուրիշ ոստիկանական պաշտօնեաներուն հետ զանազան տեղեր սպասած են եւ խառնիւ հսկած: Այսուհանդերձ, որ եւ է դէպք կամ ցոյց չէ պատահած: Միայն փողոցները Թուուցիկներ ցրուող 20ի չափ անձեր ձերբակալուած են եւ այսպէսով հսկողութեան տակ առնուածներուն թիւը 100 հոգին անցած է: Հարցաքննութիւնները աւարտելէ վերջ, յանցաւորները դատական իշխանութեան պիտի յանձնուին:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

—..—

Փարիզի Հայրենակցական միութիւններէն ընտրուած յանձնախումբը կատարեց իր վրայ դրուած պարտականութիւնը: Կատարուած հանգանակութիւններէն, տեղի ունեցած հանդէսէն գոյացած է 6216 ֆրանք 55 սանթիմ: Այս գումարին մէջ կը գտնուի նաեւ «Ապագայ» թերթի միջոցով մեզի յանձնուած 200 ֆրանքը: Ընդհանուր ծախք եղած է 1960.10 ֆրանք: Տարբերութիւնը 4255 ֆրանք, ղրկուած է Պէյրութի կեդրոնական մարմնին, Պ. Գասպար Իփէկեանի անունով: Ապրիլ 14ին, միջհայրենակցական ընդհ. ժողովը ընտրեց հաշուեքննիչ յանձնախումբ մը որ քննութենէ յետոյ, ապրիլ 19ի իր ժողովին մէջ ամբողջութեամբ վաւերացուց դրամական գործառնութիւնը:

Յանձնախումբ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ»

—..—

Արդէն իսկ, առանձին գրքոյկով լոյս տեսած է Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ձեռնարկը, « ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ », որ այնքան քաջալերական ընդունելութիւն գտաւ, իբրեւ թերթօն հրատարակուելով ՅԱՌԱՋի մէջ:

Ֆրանսայի զանազան անկիւններէն մեզ եղած բազմաթիւ դիմումներուն գոհացում տալու համար, բաւարար քանակութեամբ ղրկած ենք բոլոր մեր մասնաճիւղերուն:

Ֆ. Կ. Խաչի այդ օգտաշատ գրքոյկը մատչելի դարձնելու եւ ամէն հայ տունէ ներս անոր մուտքը դիւրացնելու համար, նշանակած ենք բոլորին մատչելի գին մը, 50 սանթիմ:

Վստահ ենք որ Ֆրանսայի մէջ, ուր այդ աւելի՜չ ախտը ճշմարիտ պատուհաս մը դարձած է մեր գաղթական ժողովուրդին համար, բազմաթիւ օրինակներով պիտի տարածուի և ամէն անհատ գրպանը պիտի ունենայ զայն:

Հոն ուր Կ. Խաչի մասնաճիւղ չկայ, ստանալու համար կարելի է դիմել Կ. Խաչի Ընդ. Վարչութեան, հետեւեալ հասցէով.—

Mme Sch. Missakian, 6, Rue d'Alsace, Asnières (Seine). Ներփակելով 1 ֆրանքի նամականիշ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԸՆԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ինչպէս խանգարեցին

—..—

ՓՈՔՐ ՄՈՆՄԱՐԹՐԸ.— Աղբար, պզտիկնե՞րն ալ դաշնակ կը տօնեն, թէ ոչ ես ալ Դաշնակցական եմ: Քանի մը դրացի քով քովի եկեր եւ որոշեր են պզտիկներուն համար իմ տաղաւարս դպրոց շինել եւ հինգշաբթի օրուան համար մայրենի լեզուն սորվեցնել որ չմոռնան փոքրիկները: Ինծ ըսին, ես ալ շատ ուրախ եղայ: Ամենայն սիրով գործի սկսանք, շտկեցինք տեղը եւ դիմեցինք Տիկնանց Միութեան: Օրիորդ մը ղրկուեցաւ, որ հաւաքեց պզտիկները եւ ամիսը չորս օր դասախօսելու սկսաւ. ծնողքներէն 3ը Հօկի անդամ, 2ը՝ Դաշնակցական, մնացածներն ալ բոլորը չէզոք, բարեկամ Խորհ. Հայաստանի:

Դպրոցը բացուած օրէն իսկ, գործի վրայ էր մեր դրացի Հօկի կեդրոնական վարչութեան անդամ Ս. Նազարէթեան, ձեռքն ունենալով իր ուրագը, Միհրան Թէնէքճեան, որ ուրագին բերնով առաջին օրէն ըսկսաւ — ո՞վ առեր է հրամանը, ունի՞ք արտօնագիր: Այդ քիչ եկաւ, կողքի ֆրանսական դրացին — «հաջերէ՞ն կը սորվիս կոր, գլուխդ չի՞ ցաւիր»: Այս ալ չեղաւ, իրիկունը կուգամ ապակին կոտրուած: Երկաթ թելի վրայէն թելը շտկելով տախտակը կը գամեմ, իսկ հետեւեալ օրը իրիկունը կուգամ տուն, տեսնեմ երկաթեայ թելը խորտակուած, ապակին փշրուած, պատուհանը բաց, Օրիորդին գրքերը՝ մելանը կէս մը տարած, դպրոցը աղբով լեցուն, հակառակ որ ամէնէն բազմամարդ տեղը մժեղ մըն ալ չի կրնար շարժիլ: Կը հաւաքեմ օտար պզտիկները:

— Ձեզի պօնպօն պիտի տամ, ըսէք, ո՞վ ըրաւ այսպէս: Պզտիկներէն մէկը կ'ըսէ.

— Ձեր Արմէնիէնը, այն ինչը ըրաւ (ցոյց տալով Ս. Նազարէթեանը, վարիչ անդամ Եւրոպայի Հօկի):

Տէր խմբագիր, հիմա պապուս խօսքը միտքս եկաւ.— «դարդա տուշմայա ղըլավուզ օլուրսա, պուռնու պ...տան չըգմազ»:

Իրաւ որ մենք Հօկէն քաշուած ենք, բայց հոգիով սրտով բարեկամ ենք Խորհ. Հայաստանի: Եթէ Հօկի կեդրոնէն հեռու ըլլայինք, ի հարկէ չէինք քաշուեր, չճանչնալով վարիչները:

Նահապետ Զթագեան

ՄԱՄՈՒԼ

Մայիս 6

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— « Պատմական թուական մըն է մայիս 6ը հայ կեանքին համար:

Ուղիղ 18 տարի առաջ, 1915 մայիս 6ին, հայ հայրենիքի մէկ կարեւոր մասին, Վասպուրականի մէջ, հայ ժողովուրդի ընտիր մէկ հատուածը հերոսական խոյանքով մը կը տիրանար իր ազատութեան:

1915 ապրիլ 7ին թրքական ոճրագործ կառավարութեան կողմէ Վասպուրականի բովանդակ հայութեան պարտադրուած դոյամարտը, տեւելով ամբողջ ամիս մը, Մայիս 6ին կը լրանար Վասպուրականի հայ անձնուրաց ռազմիկի լիակատար յաղթանակով:

Հայ հայրենիքը դարեր առաջ յափշտակելէ եւ հայ ժողովուրդի վզին դարեր շարունակ իր անարգ ու արիւնոտ լուծը դնելէ յետոյ, արիւնարբու Թուրքը, օգտուելով մեծ պատերազմի ընդհանուր խառնաշփոթէն, յղացած եւ գործադրութեան դրած էր ոճրային անօրինակ ծրագիր մը — ջարդել հայ ընտիր ու անմեղ ժողովուրդը մինչեւ վերջին արու ժառանգը:

Թրքական ոճիրը, իբրեւ պետական անյեղլի հրահանգ, արդէն իսկ կէտ առ կէտ գործադրութեան դրուած էր մեր հայրենիքի մէկ ծայրէն միւսը: Արդէն իսկ պետութիւնը սկսած էր ջարդել իր քաղաքացին եւ թրքական անարգ դանն ու եաթաղանը, մերթ մութին մէջ ու մերթ արեւի լոյսին տակ, հրդեհի բոցերու եւ արիւնի ճապաղիքներու մէջ կը նետէին հայ հայրենիքն ու հայ ժողովուրդը:

Բացառութիւն կը կազմէր հայկական Վասպուրականը, որուն դեռ կը վախնար մօտենալ թրքական ջարդարար սուրը: Կը վախնար, որովհետեւ Վասպուրականը հայ յեղափոխութեան հնոցն էր, Խրիմեաններու եւ Փորթուգալեաններու գաղափարներով հերկուած եւ Աւետիսեանի, Պետոյի ու Մարտիկի արիւնով շաղախուած արգասաբեր դաշտը: Եւ դաշնակցական գործիչներու վանեցի ռազմիկ ու մըտաւորական ընտիր երիտասարդութեան յեղափոխական դարբնոցը:

Ու Թուրքը, բոլոր իր նենգ դաւերը փորձելէ և ռազմական բոլոր իր պատրաստութիւնները տեսնելէ յետոյ, 1915 ապրիլ 3ին բարձրացուց իր ջարդարար բռունցքը նաեւ հերոսական Վասպուրականի վրայ:

Այլ սակայն, Վասպուրականցի հայ ռազմիկը, իր հզօր կուսակցութեան — Հ. Յ. Դաշնակցութեան — եւ իր անգուգական առաջնորդին՝ Արամի ղեկավարութեամբ, միամտեայ հերոսական դիմադրութեամբ ոչ միայն վրիպեցուց թրքական հարուածը, այլեւ հզօր իր բռունցքով ջախջախեց թշնամին: Եւ ահա, առաջին անգամ ըլլալով, Թուրքը, որ եկած էր ջարդելու Հայը, ջարդուեցաւ հայ յեղափոխական ռազմիկի ձեռքով: Ու առաջին անգամ ըլլալով հայ սուրը հողը մաքրուեցաւ թրքական արիւնարբու հորդաներէն: Առաջին անգամ ըլլալով իր պատմական հայրենիքին մէջ Հայը տիրացաւ իր ազատ կեանքին եւ ունեցաւ իր սեփական կառավարութիւնը:

1915 մայիս 6ին հայ յեղափոխութիւնը արդարացուց ինքզինքը եւ լուսեղէն տառերով Վանի պատմական բերդին վրայ ծածանող ազատութեան արնակարմիր դրօշակով՝ հետագայ սերունդներուն աւանդեց անյեղլի ճշմարտութիւնը — միայն զէնքով կայ Հայուն փրկութիւն »:

Դերասանութիւնը բեմին վրայ..

—..—

ՇԱՎԻԼ.— Մեր հայ դերասաններ յաճախ կը գանգատին թէ ժողովուրդը չի գնահատեր, չի քաջալերեր զիրենք, թէ յաճախ սրահները լեցուն չեն ըլլար եւն., առանց փնտռելու պատճառները:

Խոստովանելով թէ կայ դասակարգ մը մեր մէջ որ կարեւորութիւն չիտար հայ բեմին ու անտարբեր է ազգային ամէն բաներու, բայց կան ալ որ կը սիրեն զայն ու կը խրտչին, զանազան պատճառներով:

Նախ, դիտուած է շատ սովորական երեւոյթ մը՝ որ եւ է ներկայացման առթիւ որ հայկական կը կոչուի: Այն է՝ անճշդապահութիւնը սկզբնաւորութեան ժամերուն, զոր կապած են քմահաճօրէն ժողովուրդին ուշ կամ կանուխ հասնելուն: Ասով կը խանգարուի հեռուէն եկողներուն ալ վերադարձը եւ կանուխէն եկողները կը տաժեն ուշ մնացողներուն երեսէն:

Յետոյ, տոմսակներու անկանոն ցրւում: Հակառակ չնչդալից ազդերու թէ ամէն քանի մատչելի գիներ դրուած են, իրականին մէջ, կատարուած խրողութեան առջեւ կը գտնես ինքզինքըդ: Երբ չուտով մը « սպառած » կ'ըլլան անոնք կամ քաղաքավարօրէն կը պարտադրուի աւելի սուղնոցէն գնել, որպէսզի աւելի աղէկ տեսնէք!:

Եւ փոխան իրենց այս հոգածութեան երբ դուք ալ փափկօրէն դիտողութիւն մը ընելու կ'ելլէք, կը բարկանան ու կը բորբոքին ու դերասանութեան կ'ելլեն, աւելի կամ պակաս խօսքեր ուղղելով ձեզի...

Անհասանիկ թէ ինչու շատեր յաճախ կ'աղդուին եւ կը խրտչին, պաղելով անոնցմէ որ կոչուած են կեանքի ուսուցիչները ըլլալու...:

ՄԷԳ – ՍԷ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՏԻԿ. Ս. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

Ծանօթ դերասանուհի Տիկ. Ս. Ալեքսանեան վաղը, շաբաթ երեկոյեան, կը ներկայացնէ Salle du Conservatoireի մէջ (2, rue de Conservatoire) ԿՆՃՌՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ թատերգութիւնը, թրքահայ կեանքէ, իր կողմէ գրուած:

Ներկայացման կը մասնակցին Փարիզի հայ երիտասարդ ուժերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՊԱՀԱԿԸ

—o—o—

— Բաղնիք չկա՞յ արդեօք. ինչպէս Կուլենայի լողնալ, ճամբու աղտէն եւ յոգնութենէն ազատիլ, ասաց Տիգրանը:

— Դրանից էլ դիւրին բան. ամառօրով բաղնիքի ի՞նչ պէտք կայ: Ինչ որ պէտք է վերցրէք, ձեզ տանեմ Հըրազդան գետը. լողացէք ինչքան ուզէք, մաքրուեցէք, չիք հոգնեցէք եւ Երեւանի աղջիկների ուշադրութիւնը ձեր կողմը քաշեցէք:

Խնդացին:

— Այո, ինչ լաւ գաղափար. երթանք գետը լողանք:

Գնացին: Էջմիածնի կամուրջէն վար գետը խաղաղ հոսանք էր առնում, ամէնէն յարմար տեղն էր լողանալու համար:

Ամառուայ այդ տաք օրին ջուրը պաղ էր. տղաները սրսփացին առաջին հերթին, բայց յետոյ այնքան լաւ ըզգացին իրենց, որ չէին ուզում ջրէն դուրս գալ:

— Մեր ջրերի հետ չի խաղցուի, ասաց Վարդանը, դուք վարժ չէք. բաւական է, ելէ՛ք, կը մսէք:

Ելան ջրէն. օգոստոսի ջերմ արեւը, ափի տաքցած հողն ու քարերն այնպէս հաճելի էին տղաներին, որ նրանք չուզեցին հագնուիլ: Պառկեցին տաք աւազների վրայ, կռնակները տըւին արեւին:

Մարմիններէն կաթկթող ջրէն խոնաւցած հողն այնպէս անուշ էր բուրում, որ արբեցնում էր նրանց:

Հագնուե՞լ, ո՛չ, ի՞նչպէս կարելի էր զրկուել այդ հաճոյքէն: Նրանք նորէն ջուրը մտան, նորէն ելան, պառկեցին ափին:

Եւ այդպէս մի քանի անգամ:

Ոչ մի տեղ, ոչ մի հող Գուրգէնին այնպէս չէր յափշտակել, ինչպէս այդ գետինը. նա ուզում էր գրկել տաք քարերը, ուզում էր համբուրել բուրումնաւէտ գետինը:

Ուրախ էր, մոռացել էր քաղաքը եւ այնտեղ տիրող թշուառութիւնը:

Վերջապէս հագնուեցին, վերադարձան քաղաք:

Ճաշէն յետոյ՝ Վարդանի հետ միասին՝ նրանք շրջեցին քաղաքը, այգիները:

Ա՜խ այդ այգիները, դունաւէտ, հոտաւէտ, համեղ պտուղները, եւ այն սրտաբաց հիւրասիրութիւնը, որին հանդիպում էին նրանք ամէն տեղ:

Գուրգէնը մտովին հաւաքեց փողոցների սովահար մարդիկը, քանդեց անշուք տները, բացեց լայն փողոցներ, զարդարեց հրապարակներով, յուշարձաններով, շատրուաններով եւ ստացաւ մի սքանչելի քաղաք, ցուցադրելի մի վայր, իր անզուգական երկինքով, բորբ արեւով, պաղ ջրերով, այգիներով եւ վիշապաձայն Հրազդանով:

Գուրգէնը սիրեց երեւակայութեամբ իր կերտած նոր Երեւանը:

Ու սակայն, երբ գիշեր եղաւ ու նրանք վերադարձան իրենց գաղթակայանը՝ Գուրգէնը նորէն տխրեց:

Տեղ չկար պառկելու. յատակի վըրայ, հազիւ կարողացան տեղաւորուել: Սենեակի ծանր օդը, տօթը, մոծակները չէին թողնում նրան քնելու: Տանջւում էր:

Մի երեխայ լաց էր լինում եւ հաց պահանջում: Մայրը զսպուած ձայնով համոզում էր նրան սպասել, քնել, առաւօտը, երբ լուսանար՝ նա հաց պիտի գտնէր իր սիրունիկի համար: Բայց երեխան չէր համոզւում. անօթի փորով քնել չէր կարողանում:

Գուրգէնն զգաց, որ այս անգամ մայրն էլ իր արցունքները խառնեց զաւակի արցունքներին:

Արդեօք նրա էլ աղիքները չէի՞ն գալարւում քաղցի ճանկերում:

Գուրգէնը մի քանի պաքսիմաթ հանեց, մի տուփ կաթի հետ տուեց փոքրիկին:

Մայրն ուրախութենէն չգիտէր ինչպէս շնորհակալ լինէր, ուզում էր համբուրել Գուրգէնի ձեռքը:

Գուրգէնը փախաւ կնոջ մօտէն. ուզում էր դուրս գալ բակը, բայց ըզգաց, որ ոտներն իրեն չեն հնազանդւում. ինչ որ ծանրութիւն է զգում. ականջները խշխշում են:

Նա վերադարձաւ իր տեղը՝ բոլորը քնած էին:

Նա կաղ եկաւ իր տեղում. մտքով գնաց Ամերիկա, իրենց տունը, ծնողները, քոյրը, եղբայրը: Շուտով դպրոցները պիտի վերաբացուեն. իր ընկերները համալսարան պիտի մտնեն, ինչ ուրախ, ինչ հետաքրքիր կեանք. իսկ ինքը ինչո՞ւ եկաւ այս աւերակ, այս սովի, թշուառութեան աշխարհը:

Նա փափաք զգաց փախնելու, վերադառնալու Նիւ Եօրք իրենց տունը, հարազատների գիրկը: Մայրը, իր անուշ մայրը. ի՞նչ է անում արդեօք, յիշո՞ւմ է իրեն. կարօտե՞լ է իրեն: Կարօ՛տ, կարօ՛տ ...

Մի՞թէ արցունքներ էին թրջում նրա երեսը. մի՞թէ լալիս էր նա:

Տաք էր, շատ տաք: Գլուխը ծանր էր. ոտները փայտացել էին կարծես:

Գուրգէնը հիւանդ էր. Հրազդանի համբոյրը սուղի էր նստել նրան:

Առաւօտեան ընկերները մոլորուել էին. չգիտէին ի՞նչ անել: Գուրգէնը լուրջ հիւանդ էր. տաքութիւն ունէր:

Նրանք դիմեցին Վարդանին:

— Վարդան ջան, սրան տանենք հիւանդանոց. այստեղ անտանելի է:

Հիւանդանոց, այո՛: Ու Վարդանը վազեց բոլոր հիւանդանոցները: Ի զուր. տեղ չկայ. անկարելի է մի նոր մարդ տեղաւորել:

Կացութիւնն անտանելի էր:

Երեկոյեան Վարդանը եկաւ ուրախ տրամադրութեամբ:

— Մի քիչ ուժ արա, Գուրգէն ջան, ելիր գնանք, ես քեզ համար մի լաւ տեղ եմ գտել: Հեռու չէ:

Գուրգէնը վեր կացաւ: Ընկերները վերցրեցին նրա իրեղէնները:

Եկեղեցու յետեւի փողոցում, մի փոքրիկ պարտէզի մէջ, համարեա թէ մի փոքրիկ խրճիթ էր նրանց տեսածը: Սենեակը՝ ուր մտան նրանք՝ ընդարձակ էր ու մաքուր, լուսաւոր ու զով:

Միջին տարիքի մի գեղեցիկ կին էր նրանց դիմաւորողը:

Վարդանն արդէն պատմել էր նրա մասին:

Ամուսինն սպանուած էր Սարտարապատի կռւում. տղաները գինուոր էին. ինքը մենակ էր խնամում այգին, իր ապրուստի միակ աղբիւրը:

— Հրամեցէք, որդի, տունը ձերն ա. ես էլ ձեր մայրը:

Գուրգէնը հաւնեց սենեակը:

— Վարձո՞ւ է, տիկին, լաւ է, ինչ որ ուզէք՝ պիտի վճարեմ:

ԵՂԻՇԷ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԷԸ-ԲԱՆԵԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19, rue Ampère: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Նուպար Ալատինեանի բնակարանը, 6, rue Beausejour, Sarcelles: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլան կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՄՈՆՌՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Պուճիկեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եւ Վիլէօրպանի Արամ խումբերու անդամական ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ս. ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Սէնթ Էթիէնի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, տեղը կ'որոշուի մարմնոյն կողմէ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Տեղը կ'որոշուի Լիոնի մարմնոյն կողմէ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ՏՈՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԻ ՎԻՃԱԿԸ

Համաձայն մեր ստացած ստոյգ տեղեկութիւններուն, հռչակաւոր վիրաբոյժ Տօքթ. Եաղուպեանի մահուան շուրջ տարածուած շշուկները բոլորովին անհիմն են:

Հանրածանօթ վիրաբոյժը դեռ քանի մը օր առաջ ենթարկուեցաւ վիրաբուժական վերջին գործողութեան մը եւ այժմ կը գտնուի ապաքինման խիստ գոհացուցիչ շրջանին մէջ: Իր բազմաթիւ բարեկամները, քիչ ատենէն գոհունակութիւնը պիտի ունենան զինքը բոլորովին կազդուրուած տեսնելու եւ դեռ երկար տարիներ օգտուելու իր խորհուրդներէն եւ բուժող ճշտրակէն:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard զեկոյց Պ. Ս. Վրացեանէ «Հայաստանի ներկայ տնտեսական դրութիւնը»: Զեկոյցէն յետոյ մտքերու փոխանակութիւն: Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ԼԷ – ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

կը նախագահէ Պ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ: կը խօսի Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

կը ներկայացուի Զափաճաս Որբերու «Վահագնեան» ֆիլմը

եկեղեցւոյ սրահին մէջ 31-33 rue de Parc

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 9ին

գեղարուեստական բաժին: կը մասնակցի Առնուվիլի երգչախումբը ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ:

Մուտք 3 ֆրանք:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Կարտանի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ողբացեալ ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ կնկըծալի մահուան առթիւ, խոնարհելով իր թարմ հողակոյտին առաջ:

×

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատանեկան Միութիւնը, սրտի խորին կսկիծով կ'ողբայ յարգելի ընկերներ ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ եւ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ անդարմանելի կորուստը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կարմիր Խաչի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Բուժարանին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողովի հարցերու մասին: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–Պ ՐԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Անկենի Օժանդակ Օրիորդներու Միութեան կողմէ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ Զօրավար Պ Ր Է Մ Ո Ն Ի

(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԿԻԼԻԿԻՈՅ)

14 Մայիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն 22

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ

29, Avenue Mac-Mahon (Etoile)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի Vedette Mlle MARGUI. եւ վեց տաղանդաւոր փոքր արուեստագէտներ (Théatre du Bon Petit Diableէն), առաջնորդութեամբ Mr. JOE BRIDJEի: Արժանթինեան Օրքէստր ներկայութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մաէսթրօ՝ PIZZRROի

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ: ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին

Salle du Conservatoire

2, Rue Conservatoire

(Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet, Poissonnière)

ՄՆԱԿԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Թրքահայ մտաւոր անցեալ կեանքէն քաղուած

Կ Ն Ճ Ռ Ո Տ Հ Ա Ն Գ Ո Յ Ց

Թատերգութիւն 4 արար 1 պատկեր: Հեղինակ՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

Մուտք՝ 5, 10, 15, 20, 25 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայ թերթերու խմբագրատունները, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը, Ֆլօրիա եւ Լիլա ճաշարանները եւ Յ. Արթինեանի մօտ 26, rue Lesage, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնի կիշէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ —

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ՝ ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ, ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՆՈՅՆ ԳԻՇԵՐԸ —

"ԱՊՈՒՇ" օփերէթ 3 արար

ԵՒ

"ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ" օփերէթ 4 արար մէկ արարին մէջ մինիաթիւր

20 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Սկիզբը՝ ժամը ճիշտ 8.45ին, վերջ՝ ժամը 11.45ին

Salle de Conservatoireի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

2 rue Conservatoire. Métro: Bonne-Nouvelle et Cadet

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ — ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Ղեկավարութեամբ Քառիստ ԺՈՐԺԻ

Տոմսերուն գիները՝ 5, 10, 15, 20 ֆրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը

Կազմակերպիչ՝ ԼԵՒՈՆ – ՅԱՐՈՒԹ

ԹԱՏՐՈՆ ԼԻՈՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախմբի հիմնադիր–ղեկավարներ

ՍԻՐՈՒՀԻ եւ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կը ներկայացնեն՝ ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան, բարոյալից եւ սիրային գօմէտի-տռամը 3 արար:

Արտասանութիւններ — նուագ — եւ զաւեշտ 1 արար:

Մանրամասնութիւնները տեղերու վրայ:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքէն 4 յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théatre ALBERT Ierի մէջ: Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

8, Rue Jean Goujon (մէթրօ՝ Champs-Elysée – Clémenceau)

Սկաուտական տողանցք: կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Նուագախումբ, պիւֆէ: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ 11–24 ԱՊՐԻԼԻ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի Ն

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ԱՊՐԻԼ 11-24ի ՀԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ յիշատակին եւ պատարագ պիտի մատուցուի, նախագահութեամբ առաջնորդ Տ. Գրիգորիս եպսկ. Պալաքեանի, որ պիտի քարոզէ օրուան սգատօնին առիթով:

Ընտանեկան խնջոյք պարահանդէս

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 98, Ավընիւ Ժան-Ժօրէս

Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Նուագախումբ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Պիւֆէ՝ մատչելի գիներով:

Մուտքը ազատ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆԶԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

— Անիծուա'ծ յիմար, գժուխքէն փախած խենդ, մինչեւ դաղտնի ոստիկանը՝ Պիլլի օձիքէն բռնելով ու թօթվելով զայն. ուրեմն Չորս Արդարներէն մէկը ձեռքդ է եղեր եւ մտքէդ իսկ չես անցուցեր անոր երեսը նայիլ անգամ մը, այո՞ ...

Պիլլի փորձեց ազատիլ Ֆալմըթհի ձեռքէն:

— Զգեցէ'ք երթամ ... ես ի՞նչ գիտնայի թէ Չորսերէն մէկն էր ան. դուք ալ չէք գիտեր դեռ, ըսաւ խոռամանկութեամբ. յետոյ իր միտքը սկսաւ արագօրէն գործել: Խորհեցաւ որ կրնար դաղտնի ոստիկանին խօսքերը դրամագլուխ ընել իրեն, փրկուելու համար կացութենէ մը որ խակալէս հաճելի չէր:

— Սա'նկ մը տեսայ անոնց դէմքը, ըսաւ Պիլլի ...

— Անո՞նց ... Քանի՞ հոգի էին:

— Ի՞նչ փոյթ, պատասխանեց Պիլլի մշտացած երեւոյթով մը: Սկսած էր ըմբռնել որ հետզհետէ կը զօրանար իր դիրքը:

— Պիլլի', պոռաց դաղտնի ոստիկանը. այս գործը խաղալիք չէ. եթէ բան մը գիտես, պարտաւոր ես ըսել ...

— Օ'հ ..., ընդմիջեց քաղաքապետը արհամարհանքով. պարտաւո՞ր ... Օրէնքէն ես ալ ձեզի չափ կը հասկնամ ... եթէ մէկը բերանը չբանայ, չէք կրնար ստիպել, չէք կրնար ...

Գաղտնի ոստիկանը նշան ըրաւ իրեններուն որպէս զի հեռանան ու երբ առանձին մնաց Պիլլիին հետ, ձայնը մեղմացուց եւ շարունակեց.

— Հէրրի Մոռը բանտէն ելաւ անցեալ շաբթու ...

Պիլլի աչքերը վար կախեց:

— Զեմ ճանչնար, ըսաւ կամաց մը:

— Հէրրի Մոռը բանտէն ելաւ անցեալ շաբթու, կրկնեց Ֆալմըթհ. երեք տարի մնաց այնտեղ գողութեան համար ... երեք տարի եւ տասը խարազանի հարուած ...

— Ինծի' ինչ, ես չեմ ճանչնար ... ըսաւ Պիլլի միեւնոյն չեշտով ...

—Գիտես թէ ոստիկանութիւնը չկրցաւ ձերբակալել զինքը, որովհետեւ հետքեր չկային ու թերեւս երբեք չձերբակալուէր եթէ ... « դաղտնի տեղեկութիւն մը » չհասնէր մեզի ... գիշերանց, իր անկողինին մէջ ձերբակալեցինք, շարունակեց դաղտնի ոստիկանը չարութեամբ:

Պիլլի չպատասխանեց եւ շրթունքները խածաւ:

— Հէրրի Մոռ կ'ուզէ հիմա գիտնալ թէ որո՞ւ կը պարտի ... երեք տարին ու տասը խարազանի հարուածը ... Գիտես որ ծեծ ուտող մարդոց յիշողութիւնը զօրաւոր կ'ըլլայ, Պիլլի ...

—Անիրաւ բան է ձեր ըրածը, Մոթըր Ֆալմըթհ, պոռաց Պիլլի ... ի՞նչ ըսեմ, տասնոց չունէի ... Հէրրի Մոռը իմ ընկերս չէր ... ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն կ'ուզէր եւ ...

— Ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն կ'ուզէ նաեւ հիմա, դիտել տուաւ Ֆալմըթհ:

Պիլլի լռեց քանի մը վայրկեան:

— Լա'ւ, գիտցածներս պիտի ըսեմ, յայտնեց քաղաքապետը:

— Ո'չ այստեղ, ընդմիջեց դաղտնի ոստիկանը:

Ցետոյ կանչեց ոստիկանապետը եւ ըսաւ.

— Պարո'ն, կրնաք ազատ թողուլ այս մարդը երաշխաւորութեամբ. ե'ս կ'երաշխաւորեմ:

Այս յայտնութիւնը ուրախացուց Պիլլին:

— Առաջին անգամն է որ ոստիկանութիւնը երաշխաւորութեամբ ազատ կը թողու զիս ...

Գաղտնի ոստիկանը եւ Պիլլին ինքնաշարժով եկան ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէնութեան կեդրոնը, ուր Ֆալմըթհ առաջնորդեց զայն դէպ ի իր գրասենեակը:

— Նախ եւ առաջ, սկսաւ Ֆալմըթհ, պէտք է շատ կարճ պատմես. մեր իւրաքանչիւր վայրկեանը թանկագին է:

Եւ Պիլլի սկսաւ պատմել: Հակառակ աղգարարութեան, նկարագրեց մանրամասնութիւններ որոնք անհրաժեշտ չէին անհամբեր ոստիկանին համար:

Պիլլի վերջապէս հասաւ պատմութեան ամէնէն կարեւոր կէտին:

— Երկու հոգի էին, մէկը բարձրահասակ, միւսը ոչ... «Սիրելի ծորճ», ըսաւ կարճահասակը ... ժամացոյցը եւ յուշատետրը անոր գրպանէն թռցուցի ... յուշատետրին մէջ բան մը կա՞ր, հարցուց յանկարծ Պիլլի:

— Շարունակէ', հրամայեց դաղտնի ոստիկանը:

— Լա'ւ, անոնց ետեւէն քալեցի մինչեւ փողոցին ծայրը ... յետոյ սպասեցին կառքերուն՝ Չէրինկ Քրոս երթալու համար ... հոգ էր որ ժամացոյցը ձեռքս ինկաւ ...

— Ժամը քանի՞ին ...

— Տասնումէկին, թերեւս տասնըմէկին, ըսաւ Պիլլի:

— Եւ իրենց երեսը չտեսա՞ր ...

Քաղաքապետը ուժեղ կերպով թօթվեց գլուխը:

— Աստուա'ծ վկայ չտեսայ, Մոթըր Ֆալմըթհ:

Գաղտնի ոստիկանը ոտքի ելաւ, հառաչանք մը արձակելով:

— Ուրեմն ո'չ մէկ կերպով օգտակար չես կրնար ըլլալ ինծի, Պիլլի. մօրուք ունէի՞ն, թէ ընդհակառակն ածիլուած էին ...

— Պիլլի գլուխը թօթվեց դարձեալ, սիրտը կոտրած երեւոյթով:

— Եթէ ուզեմ՝ կրնամ սուտ մը նետել ու ձեզի չփոթեցնել, Մօթըր Ֆալմըթհ, բայց կ'ուզեմ արդար ըլլալ ձեզի հետ ...

Գաղտնի ոստիկանը նշմարեց անկեղծութիւնը մարդուն դէմքին վրայ:

— Լաւագոյն ըրիր, Պիլլի, ըսաւ անոր. հիմա ինծի մտիկ ըրէ. դուն առաջին եւ վերջին մարդն ես աշխարհի մէջ որ տեսած ես Չորս Արդարներէն մէկը: Թէեւ չես յիշեր իր դէմքը, բայց եթէ նորէն հանդիպիս իրեն փողոցին մէջ, թերեւս ճանչնաս. կրնայ ըլլալ որ անոր քալուածքին ձեւը կամ թեւերուն շարժումը որոնք հիմա միտքդ չեն, յիշես երբ տեսնես զինքը դարձեալ: Հետեւաբար, ես պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեմ քեզ ազատ արձակելու մինչեւ վաղը կամ միւս օր:

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՄԱՅԻՍ 1933

13 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2187

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԻՏԻ»ՆԵՐՈՒՆ ՉԱ՛Փ ԱԼ ՉԿԱՆՔ...»

Երէկ Փարիզի մէկ հիւանդանոցէն, բանուորէ մը ստացանք հետեւեալ նամակը, մայիս 10 թուականով.

— «Բարեգործականը դպրոց կը բանայ, Կարմիր խաչը դպրոց կը բանայ, ո՞վ պիտի հոգայ անտէր հիւանդները: Չեն կրնար ըսել թէ ժողովուրդը դրամ չի տար: Գլէյրութի խնդիրը մէջտեղն է, շատեր տուին իրենց լումաները, ինչո՞ւ դարման չըլլար թոքախտաւորներուն համար: Նոյնիսկ այցելութենէ զրկուած ենք: Ես հոս կը տեսնեմ ուրիշ ազգերէ հիւանդներ որոնք շարունակ այցելութիւններ կ'ընդունին, նոյն իսկ «Սիտի»ները, անոնց չա՞փ ալ չկանք: Ճառ կը խնդրեմ, յանուն ազգի, յանուն երիտասարդութեան յիշեցուցէք ազգային մարմիններուն թէ աղքատ հայ բանուորը երբ հիւծախտաւոր դառնայ՝ չունի միջոց սանաթորիոմ երթալու, ֆրանսական իշխանութիւնները միայն հիւանդանոց կը ղրկեն, իսկ այս հիւանդութիւնը չի բժշկուիր միայն հիւանդանոցով, սանաթորիոմ պէտք է:

«...Ազգին եւ հարուստներուն դրամները միշտ օտար երկիրներ կը ղրկեն, փոխանակ այստեղի պահանջները գոհացնելու: Հայ բանուորը կը հիւծի, ինչո՞ւ որ եւ է կազմակերպութիւն չունինք հիւանդ հայ բանուորին համար»:

Նամակը, ինքնին, այնքան պերճախօս է եւ սրտառուչ որ, աւելորդ կը դարձնէ որ եւ է խորհրդածութիւն:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ճշդել թէ՝ Կարմիր Խաչերը, Տիկնանց կամ Ֆրանսահայ, իրենց կարելին կը փորձեն, օգնելու համար հայ հիւծախտաւորներուն:

Երբ այս գաղութը չէր տակաւին, առաջինը ունէր կարեւոր գումար մը, եւ եթէ չենք սխալիր, ի հարկին ամսական երեք հարիւր ֆրանքի վարձ մը կը բանար, երեք ամսուան համար:

Ժամանակները փոխուեցան, եւ այսօր դժուար է նոյն օգնութիւնը ստանալ:

Միւսն ալ, Ֆրանսահայ Կ. Խաչը, թէեւ նուազ ունեւոր, միշտ աչքի առջեւ ունեցած է անտէր հիւծախտաւորները պարագան, եւ օգնած է իր կարողութեան չափով:

Բարեգործականն ալ, եթէ Ֆրանսայի մէջ շօշափելի գործ մը չունի այս ճակատին վրայ, բացած է դարմանատուններ՝ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Այս ճշդումէն յետոյ, բաց կը մնայ հիմնական խնդիրը,— կազմակերպութիւն մը՝ անտէր հիւծախտաւորներու համար: Եւ, տարրական պարտականութիւն մը,— այցելութիւն հիւանդներուն:

Տարիներ առաջ, Փարիզի Բժշկական Միութիւնը երկար զբաղեցաւ այս հարցով: Նոյնիսկ խորհրդակցութիւն մը սարքուեցաւ Կ. Խաչերու եւ զանազան կազմակերպութեանց հետ: Արդիւնքը,— ամլութիւն: Անխուսափելի ճակատագիրը՝ խոշոր ծրագիրներու:

Իսկապէս, միլիոններ պէտք են, հայկական ապաքինարան մը հաստատելու համար: Այս ժողովուրդը ունի միլիոնատէրներ, բայց չունի պատրաստ միլիոններ: Իսկ միլիոնատէրները հայերէն թերթ կարդալով չէ որ կ'առաջնորդուին: Անոնք ունին իրենց յատուկ հաշիւներն ու հայեացքները, եւ հազար թելադրութիւն՝ բան չի խօսիր անոնց ոչ մտքին, ոչ ալ սրտին:

Ծրագիր կար գոնէ 5—10 անկողին ապահովելու ֆրանսական ապաքինարանի մը մէջ:

Այդ համեստ առաջարկն անգամ ոչ ունկնդիր ունեցաւ, ոչ ալ ձայնակից:

Մէկ խօսքով, ամէն ինչ ձգուած է բախտին:

Բայց, ի՞նչ պիտի ըլլան այս անտէր բանուորները, երբ կը հալածուին բարակցաւէն...

Եթէ անկարելի է գտնել հիմնական միջոց մը, որպէսզի կարենան ապաքինարան մտնել, դժուա՞ր է զանազան ձեւերով մեղմացնել անոնց տառապանքը:

Այնքան Միութիւններու մէջ, կամ անոնց փոխադարձ համաձայնութեամբ եւ գործակցութեամբ, կարելի չէ՞ հաստատել կազմակերպութիւն մը, յատկապէս անտէր հիւծախտաւորներու համար:

Հրաշքներ չենք սպասեր այդպիսի կազմակերպութենէ մը:

Բայց, վստահ ենք որ ան կրնայ դառնալ բարերար, եղբայրական ձեռք մը՝ կարելի աջակցութիւնը ապահովելու համար: Սկսելով տարրականէն — «եւ հիւանդաց այցելութիւն»:

Արդարեւ, այդքան դժուա՞ր բան է պարբերաբար այցելութիւններ սարքել դէպի հիւանդանոցները, կապոց մը պտուղ կամ ուտելիք, թաշկինակ մը կամ ծաղկեփունջ մը տանելով, եւ երկու անուշ խօսք արտասանելով:

— Սիտիներուն չա՞փ ալ չկանք...

Անոր հինգով — տասնով զարկաւ իր զոհերը: Բայց, այսօր արդէն հարիւրով կը համրուին անտէրները, միայն Ֆրանսայի մէջ: Ընդհանրապէս երիտասարդներ եւ բանուորներ, որոնք յաճախ ընտանիքի միակ նեցուկն են:

Դեռ անցեալ տարի, Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը պարահանդէս մը սարքեց, եւ հասոյթը, մօտ 10,000 ֆր., յանձնեց Քոնէփսիոն հիւանդանոցին, որ միշտ բաց է հայ հիւանդներուն առջեւ:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ աշխատանքը յաճախ կը յաղթէ շատ մը դժուարութեանց:

Աշխատանք եւ կազմակերպութիւն՝ նա՛եւ այս ճակատին վրայ:

Մենք թելադրութիւն մըն է որ կ'ընենք, ընդհանուր գիծերով:

Մասնագէտներ եւ յատկապէս Փարիզի Բժշկական Միութիւնը անշուշտ կրնան աւելի գործնական ծրագիր մը ներկայացնել: Եւ մանաւանդ ստանձնել նախաձեռնութիւնը ո՛ր եւ է կազմակերպութեան:

«Սիտիներուն չա՞փ ալ չկանք», մենք որ այնքան կը սիրենք պարծենալ մեր առաքինութիւններով եւ մեծագործութիւններով...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԻ, ԻՆՉ ՈՐ ԱԼ ՈՐՈՇԵՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ»

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անակնկալներ՝ մէկ օրէն միւսը:

Պ. Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, մայիս 12ին չնդալից գրութիւն մը հրատարակեց Ազգերու Դաշնակցութեան գերմանական ընկերակցութեան օրկանին մէջ: Յօդուածին խորագիրն է՝ «ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ»: Նախարարը կ'ըսէ.

— «Երբ ուզենք գերմանական տեսակէտէն ամփոփել զինաթափութեան խորհրդաժողովին վիճաբանութիւնները, որ կը տեւեն աւելի քան 15 ամիսէ ի վեր, ստիպուած ենք հաստատել թէ՝ ձախողած է մեր պահանջը՝ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը գործադրելու մասին: Պատճառը այն է որ ուժեղապէս զինուած պետութիւնները կը մերժեն զինաթափ ըլլալ եւ մենք պիտի հարկադրուինք լրացնել մեր սպառազինութիւնները, ի՛նչ որ ալ ըլլայ սպառազինութեանց սահմանափակումն ու կրճատումը՝ անգլիական ծրագրի հիման վրայ, եթէ երբեք պիտի ըլլայ: Տակաւին կրնա՞նք յուսալ թէ օդային բանակը կամ ռմբաձիգ օդանաւերը պիտի արգիլուին ընդհանրապէս եւ թէ պիտի ջնջուին եղած օդային տորմիղները: Ապահովաբար ոչ: Այս կը նշանակէ թէ՝ Գերմանիան, իր ապահովութիւնը ամրապնդելու համար, պէտք է ինքն ալ ստեղծէ զինուորական եւ ծովային օդանաւորդական ուժ: Կրնա՞նք յուսալ թէ՝ 105 միլիմեդրէն վեր տրամագծով թնդանօթները ընդհանրապէս պիտի արգիլուին եւ եղածները պիտի ջնջուին: Ապահովաբար ոչ: Եթէ յաջողին արգիլել որոշ տրամագծով թնդանօթներ, այդ սահմանը 105 միլիմեդրէն վեր պիտի ըլլայ: Այս պարագան անհրաժեշտ կը դարձնէ որ Գերմանիան ալ աւելի մեծ տրամագծով թնդանօթներ ունենայ: Նոյն անհրաժեշտութիւնը՝ զինուորներու թիւի մասին»:

Ֆոն Նէօրաթ վերջացնելով, այս կացութեան պատասխանատուութիւնը կը ձգէ «բոլոր անոնց վրայ որոնք, խորհրդաժողովի երկար տեւողութեան ընթացքին, միշտ մերժած են զինաթափ ըլլալ Գերմանիոյ հաւասարելու սահման»:

Այս յօդուածը խոր յուզում պատճառեց Ժընեւի մէջ, ուր ճիշդ այս միջոցին խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին զինաթափութեան մասին: Շատեր դիտել կուտան թէ մինչ գերմանական պատուիրակը, Նատոլնի, կը ծածկէ իր բուն միտքը, արտաքին նախարարը բացէ ի բաց կը պարզէ կառավարութեան անյեղլի ուղեգիծը: Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ անգլիական պատուիրակը կը բանակցի Նատոլնիի հետ՝ Մաքտոնըլտի ծրագրին շուրջը:

Մնաց որ, այդ բանակցութիւնները ձախողած են նորէն, եւ անգլիական կառավարութիւնը ինք շատ ծանր կը տեսնէ կացութիւնը: Այս պատճառով ալ, արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ նախարարական խորհուրդը, որոշելու համար Անգլիոյ դիրքը՝ Գերմանիոյ խափանարար ընթացքին առթիւ:

«ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՊԻՏԻ ԿԱՇԿԱՆԴՈՒԻ ՎԵՐՍԱՅԼՈՎ»

Մինչ այս մինչ այն, մայիս 11ին, Լորտերու ժողովին մէջ, Անգլիոյ պատերազմական նախարարը հետեւեալ ազդարարութիւնը ուղղեց Գերմանիոյ.

— «Պ. Մաքտոնըլտի կողմէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացուած ծրագիրը կատարումն էր մեր խոստումին՝ իրաւունքներու հաւասարութիւն տալու Գերմանիոյ: Եթէ, այդ առաջարկը իր ձեռքին մէջ ունենալէ յետոյ, Գերմանիա մերժէ մասնակցիլ խորհրդակցութեանց եւ ձգէ խորհրդաժողովը, պիտի նշանակէ թէ կը մերժէ մեր առաջարկը: Այդ պարագային, Գերմանիան միայն ինք պիտի ըլլայ պատասխանատու պատահելիք ձախողման: Տակաւին կը յուսամ թէ Գերմանիա աւելի բանաւոր ընթացք մը պիտի բռնէ, քան այն զոր կը շարունակէ մինչեւ այսօր: Բրիտանական կառավարութիւնը խորապէս կը բաղձայ որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը յաջող ելք մը յանգի: Բայց, եթէ գերմանական կառավարութեան պատուիրակները մերժեն շարունակել բանակցութիւնները, միւս պետութիւնները պիտի ստիպուին լրջօրէն խորհիլ նոր ուղեգծի մասին:

Ես անձնապէս, եւ առանց իմ պաշտօնակիցներուս հետ խորհրդակցելու, պիտի ըսեմ թէ՝ այդպիսի պարագայի մը մէջ, Գերմանիան կապուած պիտի մնայ Վերսայլի դաշնագրին պայմաններով: Եւ եթէ փորձէ վերազինուիլ, բռնաբարելով դաշնագիրը, պիտի ենթարկուի նախատեսուած պատիժներուն:

Ամէն պարագայի մէջ, իրաւունքներու հաւասարութիւն ստանալու լաւագոյն ձեւը չէ թոյլ տալ որ Գերմանիան սանդուղէն վեր ելլէ, երբ միւս երկիրները ստիպուած են վար իջնել, կէս ճամբէն դիմաւորելու համար զայն: Ես չեմ կարծեր որ այդպիսի ծրագիր մը ընդունուի հանրային կարծիքին կամ Գերմանիոյ դրացի ազգերու կողմէ: Աւելի լաւ է որ խորհրդաժողովը խզուի քան Գերմանիան վերազինուի»:

Այս ճառէն առաջ, խօսած էր լորտ Սէսիլ, որ մռայլ գոյներով նկարագրեց միջազգային կացութիւնը եւ մեղադրեց կառավարութեան թուլութիւնը՝ ճափոնի հանդէպ: Յետոյ դիտել տուաւ թէ Գերմանիոյ բռնած ընթացքը մեծապէս պիտի աւելցնէ զինաթափութեան ժողովին դժուարութիւնները: Վերջապէս ձայնակցեցաւ Սըր Օսթին Չէմպըրլէնի, որ առջի օր ըսած էր թէ «ժամանակը չէ սահմաններու վերաքննութեան ձեռնարկելու»: Եւ առաջարկեց ազդարարել Գերմանիոյ թէ վերազինման որ եւ է առաջարկ նկատի չի կրնար առնուիլ:

ԿԱՆՏԻՆ ՀԻՒԱՆԴ Է ԾԱՆՐԱՊԷՍ

Երեք օրուան ծոմապահութիւնը քանդեց Կանտիի առողջութիւնը: Վերջին լուրերու համաձայն, հնդիկ յեղափոխականը բռնուած է դալուկէ, եւ վիճակը հետզհետէ կը ծանրանայ:

Այս կացութեան առջեւ, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ արձակել նաեւ Կանտիի կինը, որ բանտարկուած էր անցեալ փետրուարին, իբրեւ մեղսակից անհնազանդութեան պայքարին:

Մասնագէտ բժիշկներ կը հսկեն Կանտիի սնարին վերեւ:

Լոնտոնի մէջ գետը կը նետեն Հիթլէրի ծաղկեպսակը

«ԸՍԷՔ ՈՐ ԵԼԼԷ ԵՐԹԱՅ»...

Շաբաթէ մը ի վեր Լոնտոն կը գտնուի Տօքթ. Րոզէնպէրկ, Հիթլէրի ներկայացուցիչը, շօշափելու համար Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն կարծիքը:

Հիթլէրական լրագրը բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ եւ այս առթիւ բուռն հարցապնդումներ եղան խորհրդարանին մէջ: Արտաքին նախարարը եւ իր խորհրդականը քաղաքավարութեան պայմանները յարգելով հանդերձ, չէին ծածկած իրենց դժգոհութիւնը՝ հիթլէրական իշխանութեան կարգ մը արարքներու մասին:

Բայց եւ այնպէս, առջի օր կրկին հարցապնդում եղաւ ընկերվարականներուն կողմէ, որոնք դիտել տուին թէ կառավարութիւնը խարութիւն կը դնէ նացի քարոզիչներուն եւ համայնավարներուն միջեւ: Երեսփոխան մը նոյն իսկ պոռաց.

— «Ըսէք որ ելլէ երթայ: Այն Գերմանացիները որ արտօնութիւն կը ստանան Անգլիա գալու, բռնակալութեան զոհե՞րը պիտի ըլլան թէ բռնակալները իրենք, որ կուգան լրտեսելու միւս Գերմանացիները»:

Ներքին նախարարը լուսաբանութիւններ տուաւ յուզուած հարցերու մասին, բայց աւելորդ համարեց պատասխանել վերջին հարցումին:

Աւելի կարեւոր դէպք մը պատահեցաւ հինգշաբթի օր:

Տօքթ. Րոզէնպէրկ ծաղկեպսակ մը դրած էր Անգլիոյ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ, յանուն Հիթլէրի: Կը կարծէր թէ՝ յարգանքի այս ցոյցը պիտի բարեփոխէր Անգլիոյ ժողովուրդին ընթացքը:

Արդ, հինգշաբթի առտու կանուխ, մարդ մը իջաւ կառքէն եւ գրպանէն ածելի մը հանելով, կտրեց նետեց ծաղկեպսակին կեռ խաչը, որ խորհրդանշանն է հիթլէրականութեան: Մարդը յետոյ նորէն կառք նստաւ եւ անհետացաւ:

Քանի մը ժամ վերջը, ուրիշ մարդ մը եկաւ ինքնաշարժով, քաշեց կառքին մէջ դրաւ ծաղկեպսակը, եւ տարաւ գետը նետեց: Յետոյ վերադառնալով դամբարանին առջեւ, ինքզինքը ձերբակալել տուաւ ոստիկանի մը, յայտնելով անունը, — հարիւրապետ Սիրս, անդամ Բրիտանական Դաշնակցութեան:

Սպան դատուեցաւ կէս օրէն յետոյ եւ հետեւեալ յայտարարութիւն ըրաւ.

— Ես պարզ զինուոր էի 1914ին, 40 տարեկանիս եւ պատերազմէն վերադարձայ հարիւրապետի աստիճանով եւ խաչով: Հանել նետելով ծաղկեպսակը, ուզեցի զիտակից եւ ազգային բողոք մը կատարել մեր յիշատակարանին սրբապղծման դէմ: Այդ բողոքը անհրաժեշտ էր մանաւանդ անոր համար որ, այս միջոցին Հիթլէր ճիշդ այն գործերը կը կատարէ եւ այն զգացումները կը տածէ ինչ որ կ'ընէին Գերմանացիները՝ պատերազմէն առաջ, այն պատերազմէն ուր այնքան ընկերներ տառապեցան եւ մեռան:

Դատարանին նախագահը յանդիմանութիւն մը ուղղելէ յետոյ, գոհացաւ քառասուն շիլին տուգանքի դատապարտելով սպան:

Միեւնոյն իրիկունը, թշնամական ցոյցեր կատարուեցան Քլարիճ պանդոկին առջեւ, ուր իջած է Տօքթ. Րոզէնպէրկ: Ցուցարարները կը պոռային.

— «Անկցի՛ Հիթլէր»:

Հետաքրքրական մանրամասնութիւն մը, — Տեսնելով որ բաց մնացած է Հիթլէրի ծաղկեպսակին տեղը, Անգլիացի մը կակաչներէ եւ դափնիներէ կազմուած պսակ մը դրաւ, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

— «Իբրեւ անկեղծ յարգանք բրիտանական քաղաքացիի մը կողմէ, որ վիրաւորուած էր ազատութեան համար պայքարող մեր փառաւոր մեռեալներուն յիշատակին եղած անարգանքէն: Աստուած պահէ թագաւորը»:

—o—o—

Գերմանիոյ Զինուորական Ընկերակցութիւնները

ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ ԲԱՆԱԿԻՆ

Հինգշաբթի օր, զինաթափութեան խորհրդաժողովին բանակի յանձնախումբը շարունակեց վիճաբանութիւնները՝ Գերմանիոյ զինուորական կազմակերպութեանց մասին: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը պնդեց թէ այդ ընկերակցութիւնները զինուորական արժէք ունին եւ պահանջեց այդ իմաստով բանաձեւ հանել, թուանշանները ճշդելէ յետոյ:

Յանձնախումբը ինը ձայնով որոշեց ընդունիլ այդ տեսակէտը: Ութ պետութիւններ ձեռնպահ մնացին: Այս քուէարկութեան վրայ, Գերմանիոյ պատուիրակը յայտարարեց.

— Գերմանիա կը շարունակէ որ եւ է զինուորական արժէքէ զուրկ համարել այդ կազմակերպութիւնները:

Յետոյ պիտի ճշդուէին թուանշանները, եւ այս առթիւ տեղեկութիւններ պահանջուեցան գերմանական պատուիրակէն, որ պարզապէս մերժեց ո՛ր եւ է բացատրութիւն տալ, կրկնելով միեւնոյն յայտարարութիւնը:

Ռուսիա զինուոր կը համախմբէ

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը ծանրացած է ռուսեւճափոնական ճակատին վրայ: Ճափոն վերջնագիր մը տուած է, որով կը պահանջէ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիին կազմածները: Այս վերջնագրին պայմանաժամը լրացաւ մայիս 12ի կէս գիշերին:

Մինչ այս մինչ այն, ռուսական զինուորներու կարեւոր համախմբումներ տեղի կ'ունենան Սիպերիոյ ծովային նահանգի սահմանին վրայ, ուր աւելի քան 5000 օդնական զօրք հասած է: Խորհրդային իշխանութիւնները կը յայտարարեն թէ այդ համախմբումին նպատակն է ապագայ յարձակողական մը՝ Սպիտակ Ռուսներուն դէմ:

Միեւնոյն ատեն կռիւները կը շարունակուին Փէքինի հիւսիսակողմը, Չինացիներու եւ Ճափոնցիներու միջեւ: Չինաստանի անգլիական դեսպանը զինադադար առաջարկեց, բայց Ճափոնցիները մերժեցին:

ԳՈՐԾ՝ 700,000 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

Գերմանիոյ աշխատանքի նախարարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն մէկ տարի աշխատանք պիտի ճարուի 700,000 գործազուրկներու: Վիթխարի գումար մը պէտք է այս ծրագրին գործադրութեան համար, եւ կ'ըսուի թէ ներքին եւ պարտաւորիչ փոխառութեան պիտի դիմեն:

Ծրագիրը կը տրամադրէ հարիւր հազար գործազուրկներ տեղաւորել հողագործական գաղութներու մէջ: Այս նպատակով փոքր բնակարաններ պիտի շինուին եւ հին շէնքերը պիտի նորոգուին: Յետոյ, ճամբաներ պիտի շինուին, պիտի կրճատուին շաբաթական աշխատանքի ժամերը, իսկ աշակերտներու դպրոցական շրջանը պիտի երկարաձգուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՆ ԵՒ ԻՐ ԼԵԶՈՒՆ

Մայիս 1ին էր, որ կատարեցինք մեր դժբախտ ընկերոջ թաղումը: Զուգադիպութիւնը յատկանշական կը թուի ինծի: Մայիս 1ի առաւօտուն Փարիզի բոլոր փողոցներուն անկիւնը հովտացշուշան կը ծախեն, ծաղիկ մը, համեստ եւ անուշահոտ: Նման ծաղիկ մը, համեստ եւ անուշահոտ, Օհան Կարօն: Երջանիկ ժողովուրդ մը իրար կ'ողջունէր նորափթիթ այդ ծաղիկներով, մինչ մենք թաղելու կ'երթայինք մեր մէկ վաղաթարշամ ծաղիկը: Բայց յատկանշական ուրիշ կէտ մըն ալ կար այդ օրուան զուգադիպութեան մէջ: Երկրի համեստ դասակարգը, այդ օրը, Մայիս 1ին, կ'արթննար տօնելու համար աշխատանքի օրը: Իսկ մենք կ'երթայինք թաղել աշխատաւոր մը: Արդարեւ տիպար աշխատաւոր մըն էր Օհան Կարօ: Անիկա կը սիրէր աշխատանքը եւ Փարիզ հասնելէն ի վեր երբեք չդադրեցաւ աշխատելէ: Որովհետեւ կը հաւատար թէ երխտասարդը, որ առանց աշխատանքի կը մնայ, կ'անբարոյանայ անպայման: Անբարոյացումի նման պարագաներ շատ տեսանք այս վերջին տասը տարիներու ընթացքին, զորս անցուցինք Փարիզի մէջ: Օհան Կարօ եկաւ Եւրոպա աշխատելու եւ ուսանելու, կ'ուզէր հոգերանութեան դասընթացքներու հետեւիլ, ու երբ չկրցաւ միջոց գտնել, նետուեցաւ սեւ աշխատանքի մէջ:

Իր կեանքն ամբողջ յարատեւ եւ անդուլ աշխատանքի օրինակ մըն է արդէն: Ազքատ ընտանիքի զաւակ, չունեցաւ միջոցները յաճախելու մեծ վարժարաններու: Եւ գեղեցիկ վրէժխնդրութեամբ մը, ինքզինքը աշակերտութեան տարաւ իր կամքին: Շնորհիւ ինքնաշխատութեան, յղկեց լեզուն, մշակեց արտայայտութեանեղանակները, քիչ շատ սորվեցաւ ֆրանսերէն՝ աւելի եւս զարգացնելու համար իր ձիրքերը օտար միտքերու աւազանին մէջ:

Ահա թէ ի՛նչպէս կը ներկայացնէ Օհան Կարօ իր կեանքի ճամբան.

— Ծնած եմ Ուշտունիքի Նոր գիւղին մէջ: Նախապէս բրուտի մօտ աշկերտ եղած եմ, յետոյ մեր գիւղին նախակրթարանը աւարտած: Հայրս կը փափաքէր, որ բարձրագոյն կրթութիւն ստանամ, բայց չէր յաջողեր: Ի վերջոյ երբ Աղթամարի միջնակարգ վարժարանը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռքն անցաւ, զիս ընդունեցին որպէս ընդունակ աշակերտ: Աղթամարի միջնակարգը աւարտելէ յետոյ եղած եմ ուսուցիչ Հայոց Ձորի եւ Կարկառի մէջ, մինչեւ 1915: Անկէ յետոյ անցած եմ Կովկաս: Եղած եմ կամաւոր Քեռիի 4րդ գունդին մէջ մինչեւ նահանջը: 1916ին կրկին եղայ վան: 1917ին սկսայ ուսուցչութիւն ընել Երեւան «Նորք»ի նախակրթարանը: Յետոյ Սարտարաբատի Մոսկուայի Կեդր. կոմիտէի որբանոցը: 1918ին Դարաչիչակի որբանոցային գործերու մէջ կ'աշխատէի: 1919ին Երեւանի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի աղջկանց վարժարանի աւագ ուսուցիչ եղայ: Յետոյ ամբողջ Հայաստանի Նիր Իսթ Րըլիֆի որբանոցներու կրթական բաժնի քարտուղար վարիչ: 1920ին կրկին եղած եմ ուսուցիչ մինչեւ փետրուարի նահանջը: Պարսկաստանէն անցայ Փարիզ:

Ահա, ինչպէս կը տեսնէք, յարատեւ աշխատանքի մէջ՝ Օհան Կարօ կ'ուսուցանէ ուսանելու համար: Ինքն իր մէջ ամփոփուած, կը պատրաստուէր գեղեցիկ պատարագի մը, գեղեցիկ արարողութեան մը համար: Եւ գիրեց ձեռագիրներ, զորս կը վարանէր հրատարակելու, յաճախ անկատարութեան վախով, երբեմն համեստութեան ճնշումին տակ: Ըստ իր խոստովանութիւններուն, կը պատրաստէր «Յարդագող» խորագրին տակ խոշոր գործ մը, որ պիտի ունենար չորս մասեր, առաջին մասը արդէն պատրաստ, կը կոչուէր «Ծիրկաթին»: Դարձեալ, ըստ իր խոստովանութեան, այս գործին վրայ կ'աշխատէր 1918էն ի վեր: Այս գործէն մասեր հրատարակուած են զանազան թերթերու մէջ: Պատրաստած էր նաեւ «Մատուցարան» մը, արձակ բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը: Իր յիշատակներէն փնջիկներ կազմած, ծրագրեր էր տալ հատոր մըն ալ, «Անմոռուկներ» խորագրին տակ: Ունի նաեւ յանգաւոր բանաստեղծութիւններ, որոնց հատորին կուտար «Քառեակներ» անունը:

Օհան Կարօ աշխատակցած է ՅԱՌԱՋի, ուր կ'երեւէր զանազան ծածկանուններով: Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց իր մէկ երգիծական ոտանաւորը, որ պատասխան մըն էր Եղիշէ Չարենցի: Այդ սրամիտ ոտանաւորը ստորագրած էր Բանուոր Խէ – Ծա: ՅԱՌԱՋի մէջ զարձեալ շարք մը սկըսաւ «Յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան», «Մուսասիր», իր երկրին հին հայկական մեհեանին անունն առնելով իբրեւ ծածկանուն: Այդ շարքը, որ խորհրդապաշտ ձեւ մը ունէր եւ մանուկի մը ծնունդէն մինչեւ չափահասութիւն ու ամուսնութիւն անձնական երեւոյթներուն կը նմանցնէր Հայաստանի Հանրապետութեան կեանքը, մնաց կիսատ:

Աշխատակցած է նոյնպէս «Հայրենիք»ի, ուր երեւան եկաւ մանաւորապէս չափածոյ գրութիւններով: Ցան ու ցրիւ գրութիւններ ունի նաեւ «Հանրապետական», «Յուսահայ» եւ «Տաթեւ» տարեցոյցներուն, «Նաւասարդ»ի, «Երկունք»ի եւ «Ազդարար»ի:

Փարիզի մէջ, իբրեւ համեստ աշխատաւոր, մասնակցած է գրական բոլոր շարժումներուն: 1923ին այստեղ գոյութիւն ունէր «Երիտասարդ Գրողներու Միութիւն» մը, որ իր նիստերը կը գումարէր նախ Ժան – Պօլէի, յետոյ Պանթէոնի փողոցը: 1925ին կազմուեցաւ «Յարդգող»ը, որուն եւանդուն անդամներէն մին մնաց, եւ Միութեան ներսը պատահած բոլոր վէճերուն եւ կռիւներուն ընթացքին, մէկը՝ որ ինքզինք կը զոհէր կարգապահութեան: Երկու տարի առաջ, անդամակցեցաւ «Մենք»ի, բայց չուտով հրաժարեցաւ: Անդամ էր «Հայ Գրողներու» նորակազմ ընկերակցութեան, «Գրական Ակումբ»ին, «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ուն, որոնց ծառայեց անձնուիրաբար:

Իր ընթերցումներուն մասին ալ քանի մը ծանօթութիւն. — Կատաղի ընթերցող մըն էր Աստուածաշունչի (կը նախընտրէր կարդալ աշխարհաբարը): Կը սիրէր Թոլստոյ, որուն խնամի է, Կորքին, Թերեւս պատահաբար, Կնուտ Համսունը, ապահովաբար խաղաղ ոճին համար, (վերջերս հրաժարած էր Համսունէն, որովհետեւ իմացաւ որ Կնուտ Համսուն անարդար ակնարկութիւն մը ըրած է Հայոց մասին), յետոյ յարեցաւ Ռապինտրանաթ Թակորի: Իր սիրած հեղինակներուն մէջ են Խոկար Փօն եւ Ուօլթ Ուիթմէնը, թէեւ երբեք իր խառնուածքին մարդիկը չըլլան: Վերջերս հետաքրքրուած էր Նիցչէով:

Մեր գրականութենէն՝ Նարեկացին, Շնորհալին, Քուչակը, մանաւանդ Սայաթ – Նովան, ինչպէս հայ ժողովրդական երգերը:

Օհան Կարօ շատ կը սիրէր քրտական բանաստեղծութիւնը, զոր երբեմն կը թարգմանէր ու կուտար մեզի:

Քրտական բանաստեղծութեան մասին գեղեցիկ դասախօսութիւն մը ըրաւ «Յարդգող»ի մէջ:

Կ'ըսէր թէ կը ճանչնայ հայ երգիչներ, որոնք քիւրտերէն ստեղծագործած են, օրինակ «Րըպաթ»ը, «Խոտուլ»ը, «Քէօրիւկ»ը (Գրիգոր): Մօտս ունիմ Օհան Կարոյի ձեռագիրով քիւրտերէն երգեր, քիւրտերէն հնչումներով եւ հայերէն թարգմանութեամբ:

Օհան Կարոյի գրականութեան մասին չպիտի խօսիմ, որովհետեւ կը մընայ ձեռագիր: Իրմէ կարդացած եմ բաւական էջեր, գաղափար մը ունիմ իր մասին: Իմ տեսակէտովս, ընտանեկան գոյներ կան իր գրականութեան մէջ: Աւելի շատ ծանօթ ըլլալով իր արուեստի գործիքին, պիտի խօսիմ իր լեզուին մասին: Որովհետեւ յաճախ այդ գործիքն է որ կուտայ ինքնատիպ ու անձնական յատկանիշ մը արուեստին:

Լեզուի մասին մշակուած տեսակէտ չունի Օհան Կարօ: Իր գրաւոր խոստովանութիւններուն համաձայն, կը սիրէր Թրքահայերէնը եւ կը գրէր առաւելապէս Թրքահայերէնով: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ «Նաւասարդ»ի մէջ.

— Արեւելահայերէնը աւելի պարզ է, աւելի առնական ու աւելի ժողովրդական քան արեւմտահայերէնը, որ աւելի ճկուն է եւ աւելի կիրթ: Ես պիտի նախընտրէի որ ապագայ հայերէնին մէջ արեւմտահայերէնը աւելի տիրապետող ըլլար:

Եւ իբրեւ ապագայ այդ լեզուին նախատիպ, կը ջատագովէ Ծանթի լեզուն: Ըստ մեզի, ճիշդ է թէ Ծանթի արուեստը մէկն է ամէնէն ազնուականներէն, բայց լեզուն ամէնէն անարուեստն է եւ խորթ, զոր ոչ ոք սիրեց, քանի որ աշակերտ չունեցաւ:

Օհան Կարոյի լեզուն ուսումնասիրելու համար, պէտք չէ դիմել իր կարծիքներուն, այլ պէտք է բանալ իր լեզուն եւ լաւ մը անդամազննել: Օհան Կարօ իր լեզուն սորված չէ քերականութիւններու եւ մեր լեզուին օրէնքներուն մէջէն, այլ ժողովուրդին արուեստին մէջէն: Ահա թէ ինչո՛ւ իր արձակը ոտանաւոր է բառին իրական իմաստով: Օրինակ մը. —

Բրուտի ձեռքդ խնձի ճմլեց. — Սինա, Սինա՛, ես կա՛ւ եղայ քեզի համար, — այս աշխարհի անւի վրայ, աճացներդ ինձ կերտեցին, ես կուժ եղայ քեզի համար:

Կ'ուզեմ գիտնալ իմ մեղն ի՞նչ էր, Սինա՛, Սինա՛, որ սուրելով ինձ քերծեցիր ··· Այս դիւրաբեկ երկիդ համար դուն շատ անգութ ու խիստ եղար, հոնցներով զէնք բրծեցիր ···

Ինչպէս կը տեսնէք, կը կարդացուի 4 + 4 չափով:

Այս չափը, որ մեր արձակին մէջ կը տեսնուի, ունի նաեւ Համաստեղ, որ սակայն, կը գրէ 5 + 5ով: Հին հայկական բանաստեղծութեան մը աւանդութիւնն է այս, որ կը յայտնուի նաեւ Նարեկացիի մօտ: Քննադատները չեն կրցած տակաւին եղրակացութեան մը գալ, ճշդելու համար Նարեկացիի չափը: Իմ կարծիքովս, այդ չափը կուգայ մեր չարականներէն, բայց պէտք է լաւ ձայնագէտ ըլլալ, ճշդելու եւ երեւան հանելու համար այդ արուեստը: Ոմանք այդ չափը կը կարծեն արաբական չափերէն: Դիւրին չէ համաձայնիլ այդ մասին, որովհետեւ ոմանք այս չափին ծագումը կը տանին մինչեւ Գողթան երգերը: Ուրիշներ կը կապեն եբրայական արուեստին: Ցիշենք նաեւ սուղ եւ երկար վանկերու հնչական արժէքին վրայ հիմնուած տեսութիւնը, զոր լատինական կը կոչեն չափեր: Բայց չէ՞ որ մեր չարականներուն եւ Գողթան երգերուն մէջ բառերն ալ գործածուած են այդ օրէնքով եւ յաճախ մէկ սուղ վանկ համաչափ երկարութիւն ունի հինգ վանկի: Զգենք, սակայն, այս հարցը:

Ամէն պարագայի, Օհան Կարօ իր չափը կ'առնէ հայ ժողովուրդէն, հայ ժողովրդական երգերէն, եւ իր լեզուն ալ կը կրէ ժողովրդական բարբառին ազդեցութիւնը: Այդ լեզուն քիչ մը շատ աշխարհաբար է: Աշխարհաբարի վէճը խորունկ է, թէեւ չէ ուսումնասիրուած: Գրաբարին քաղաքակրթական սահմաններն էին հսկայ կայսրութիւններ, — ասորական, յունական, պարթեւական, հռովմէական: Աշխարհաբարին սահմաններն են ռամկացած յոյներէնը, պարսկերէնը, արաբերէնը, թուրքերէնը: Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է զգուշանալ աշխարհաբարին պաշտամունքը բանաձեւելու առտեն: Օհան Կարոյի աշխարհաբարը բողոքական աշխարհաբար մըն է: Արդ, մեր բողոքական աշխարհաբարը կը կրէ ազդեցութիւնը ամերիկացի միսիոնարներուն կամ միսիոնարներու դպրոցին: Այդ ճամբով մեր լեզուն ոչ միայն թուրքերէն բառեր ստացաւ, այլ եւ տուժեց իր հիւսուածքին ինքնատիպութեան եւ ազգայնութեան մէջ: Այդ աշխարհաբարը առնական ոչինչ ունի, ներդործական բայերը կ'որձատէ կրաւորականի վերածելով եւ նախադասութեան ծայրը նետելով: Այդ լեզուն շատ կը սիրէ գործածել ըլլալ բայը, ինչպէս Թուրքերը՝ օլմաք բայը:

Օհան Կարօ, աշխարհաբար Աստուածաշունչը կուրծքին՝ քալեց դէպ ի իրերու վերացական արտայայտութիւնը, դէպ ի բնապանցութիւն: Կը խօսի կաւէ ամանին հետ, կ'աշխատի փոխադրուիլ տիեզերադրական երեւոյթներու մէջ, բացատրութիւն մը կը փնտռէ տարրայն եղանակներուն փոփոխութեան: Այսպէս կազմելով իր նկարագիրը, երբ սէր կ'երգէ, դուք չէք կրնար տեսնել իր սիրուհին, մշուշ է ան:

Գիրեթէ միշտ արգիլած է խօսիլ իր զգայարանքներով: Անկից խաղաղութիւն մը, ճգնակեցի համբերութիւն մը, որ իր նախադասութիւնները կը քալեցնէ ոտքով: Երբեք իր վրայ չէ ազդած մեքենան, որ ահա կը կրճատէ բառերը, կը ջարդէ վանկերը, կը կարճեցնէ նախադասութիւնները եւ վազքի կը դատապարտէ: Ճիշդ է թէ կարճ են Օհան Կարոյի նախադասութիւնները եւ, ինչպէս տեղ մը կը թելադրէ ուրիշին, չի սիրեր գործածել 4 վանկէն աւելի երկար բառեր: Բայց մենք կը կարծենք թէ արագութիւնը չի կայանար նախադասութեանց եւ բառերու կարճութեան մէջ, այլ տարօրինակ ձիրքի մը մէջ, որ իր լեզուին կշռոյթ կուտայ ժամանակին ոգիով:

Այսուհանդերձ Օհան Կարօ պարկեշտ քուրմ մըն է գրականութեան եւ համեստ աշխատաւոր մը, ինչպէս կ'ըսէի՝ երբ կը սկսէի այս ակնարկը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՍԵՒԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՈՒԺՆ ՈՒ ԱՐԺԷՔԸ

ԻՏԱԼԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏԻ ՄԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻԼԱՆ. — «Իտալական Թուրինկ Քլուպ»ի (T. C. I.), «Իտալիոյ եւ Աշխարհի ճամբաներ» պարբերականի ապրիլ թիւին մէջ, «Կովկասը եւ Ալպեաններ» խորագրին տակ, հանդիպեցայ հետեւեալ չահեկան յօդուածին: Նկատի առնելով կարեւորութիւնը, թարգմանութիւնը հայրենակիցներուս մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնեմ:

Յօդուածը երկրաչափ Անճէլօ Օմօդէօի հետ ունեցած խօսակցութեան մը արդիւնքն է:

ԲԱԳՐԱՏ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Երկրաչափ Օմօդէօի ընկերութիւնը, ջրաելեկտրական ու ջրաբաշխական մարզերուն մէջ նիրմուծած իր արհեստագիտական նորութեանց համար ծանօթ է, ոչ միայն Իտալիոյ, այլ եւ բոլոր եւրոպական պետութեանց ու անոնց գաղթավայրերուն մէջ: Խորհրդային Ռուսաստանի մէջ այս վերջին տարիներու իր յառաջ բերած գործունէութեան հետեւանքով, ան խսկապէս բոլորի ուշադրութիւնը կը գրաւէ: 1931ին երբ դեռ հնդամեայ ծրագիրը գործադրման մէջ էր, «Նարդոմֆոմ»էն (բոլանդակ Խորհրդային երկիրներու երկրագործականժողովրդական գործավարութիւն) երկրաչափ Օմօդէօի կը յանձնուի հողերու ոռոգման ու բարենորոգման գլխաւոր աշխատանքները, իսկ «ինէրգօցէնթր»էն ջրաելեկտրական ուժի ստեղծման հարցերու շուրջ հարկ եղած աշխատանքները:

Արդ, երկրաչափ Օմօդէօ, իր խօսակցութիւնը մասնաւորելով Կովկասի բաժնին, աւելի հասկնալի դարձընելու համար իր ազգակիցներուն, գայն բաղդատութեան մէջ կը դնէ Ալպեաններու լեռնաշղթային ու ընդարձակօրէն նկատի կ'առնէ անոնց աշխարհագրականօրէն գրեթէ միօրինակ դիրքը, ու ապա Փոքր բարգաւաճ հովիտը կը համեմատէ Արաքսի ու Կուրի հովտին, որ եթէ ժամանակին բախտն ունեցած ըլլար բարենորոգուելու, այսօր հսկայ հարստութեան աղբիւր կրնար դառնալ:

Ջուրերու դիրքի եւ ուժի ներկայացուցած կարեւոր կէտերը նկատի առնելէ յետոյ, երկրաչափ Օմօդէօ կ'անցնի երկու մեծղի աշխատութեանց, որոնք արդէն հիմա իրագործման ճամբու վրայ են:

Մէկը՝ Կողբիդի (Սեւ ծովի ափերին — Աճարիստանի շրջանները) բաժնին մէջ 400,000էն աւելի հեկտար տարածութեամբ հողի բարենորոգման հարցն է, որ արդէն իր բարեգործ արդիւնքները սկսած է տալ: Իսկ միւսը, Սեւանայ լճի ջրին օգտագործման հարցն է, որուն համար ահա թէ ինչ կը խօսի երկրաչափը:

— «Կ'արժէ այժմ նկատի առնել ուրիշ յատակագիծ մը, որ արդէն գործադրութեան ճամբուն վրայ է: Փոքր Կովկասի բարձունքներուն վրայ խոբացած Սեւանայ լճին կը վերաբերի այդ յատակագիծը: Փոքր Կովկասի դիրքը մեծ Կովկասին հանդէպ կարելի է համեմատել Ապէնինեան լեռնաշղթային դիրքը Ալպեաններուն հանդէպ, սակայն երկրաբանական կազմով բոլորովին այդ համեմատութենէն կը հեռանայ: Եւ իսկապէս ան կազմուած է ընդարձակ բարձրաւանդակէ մը որուն շարքին կը բարձրանան մարած հրաբխային հսկայ կատարներ, ուր՝ այդ մեծագոյն ապառաժոտ լեռներուն մէջ, դետերը պատռած ու խոր ձորեր բացած են: Աւանդական Արարատի (5156 մեթր) եւ Հայոց համար անկէ ոչ պակաս աւանդական ու նշանաւոր Արագածի (4095մ. բարձր.) մշտնջենական իշխող ձիւնապատ կատարներով, այդ լեռնաշղթան կը յիշեցնէ Մեքսիկան, իր մարած հրաբխային կատարներով, որոնք արդ փոխուած են արդասաւէտ դաշտահովիտներու:

Ահա հոս է խորհրդային Հայաստանը որ այժմ իր 1,000,000էն քիչ մը աւելի բնակչութեամբ դարձած է ուսման կեդրոն ու հայ ժողովուրդի պաշտօնական բնակավայրը: Մինչդեռ Հայերու աւելի մեծ թիւ մը ցրուած է աշխարհի մէջ: Կառավարութեան մայրաքաղաքն է Երեւան, բայց կաթողիկոսին բնակավայրը կը դտնուի էջմիածին, Երեւանէն քիչ հեռու: Այնտեղ կաթողիկներու Ս. Գեւորգի համալսարանը, կը բարձրանայ մայր տաճար մը ուր անցած ձմեռ ընտրուեցաւ նոր կաթողիկոսը, — Հովսափետը հայկական կամ Գրիգորեան եկեղեցւոյ ուր համէական եկեղեցին բաժնուեցաւ Քաղկեդոնի ժողովէն յետոյ (451 Յ. Ք.):

Սեւան, լճին հայերէն անունն է, մինչդեռ Թաթարները զայն «Կէօքչայ» կը կոչեն որ կը նշանակէ «երկնից ջուր»:

Ծովն 1916.40 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի: Մեծ հրաբխային կոնքի մը խորը կը բացուի, ուր կը լեցուին գինքը շրջապատող լեռներէն վազող ջուրերը: Սոյն կոնքին ընդհանուր աւազանը 4900 քառակուսի քիլոմեթր է, մինչդեռ լճին մակերեսային տարածութիւնը 1413 քառ. քիլոմեթր է, ինչ որ կը նշանակէ Քոմօ լճէն (145) գրեթէ տասն անգամ աւելի, միջին խորութիւնն է 50 մեթր, մինչ ամենախոր տեղը 100 մ. ի կը հասնի:

Սեւանայ լճի վճիտութիւնն ու մաքրութիւնը իր ջուրերուն կուտայ բաց կապոյտ այն հրաշալի երանգներն որ շատ աւելի գեղեցիկ ու ուժեղ են, քան Կառդա լճի ջուրին վառվռուն կապոյտ գոյները, որոնք այնքան նշանաւոր են:

Սեւանայ լճը գործնականապէս ոչ մէկ սահման ունի: Զանգու գետը (Հրազդան) որ լճէն սկիզբ կ'առնէ, կարելի է առուակ մը համարել, որ տարուան քանի մը ամիսներու շրջանին գրեթէ կը չորնայ, իսկ մնացած ամիսներու միջոցին իր տարած ջուրի քանակը համեմատօրէն չափազանց քիչ է այն ջուրէն որ զանազան աղբիւրներէն ու սահմաններէ լճը կը լեցուի: Արդ, լճի մակերեսային տարածութիւնը այնքան մեծ է որ, շոգիացումը՝ որ չարունակ առաջ կուգայ առաջին ամիսներու շրջանին, գրեթէ ներս հոսող ջրին բոլոր քանակը կ'անհետացնէ: Ուստի, ջուրերու օգտագործման որ եւ է նպատակ պէտք է ձգտի աւելցնել ներս հոսող ջուրի քանակը, զոր կարելի է ստանալ միայն նուազեցնելով ջուրին քանակը:

Մեր մանաճիւղի լուրջ աշխատութեանց ընթացքին, այս տեսակ հարցի մը առաջին անգամ չէր որ կը հանդիպինք, որու լուծումը կախուած է ջուրերու որոշ տարածութեան, շոգիացման պարտադրած առաւել կամ նուազ քանակէն: Այսպէս, օրինակ, զանազան ուրիշ առիթներու մէջ մտածուած է օգտագործել Մեռեալ Ծովը, ստեղծելու համար մեծ ջրաելեկտրակայան մը: Ինչպէս ծանօթ է, մեռեալծովը Միջերկրականէն 394 մեթր ցած սարահանի վրայ կը գտնուի: Ոչ մէկ սահանք ունի եւ ջուրը, որ միայն Յորդանանէն հոն կը լեցուի, գրեթէ կը շոգիանայ: Լճին բարձրութեան սարեճանը կը համապատասխանէ մակերեսային տարածութեան, որ կարելի է հաւասարակշիռ համարել, բաւական շոգիացնել տալու համար ներս հոսող ջուրին քանակը: Աւելցնել ջուրին բարձրութեան աստիճանը՝ կը նշանակէ աւելցնել մակերեւոյթին տարածութիւնը եւ հետեւաբար շոգիացման կարողութիւնը: Ուստի, ջրաելեկտրական յատակագծի գլխաւոր կէտը կը կազմէր Միջերկրականէն չարունակ ջուր լեցնել Մեռեալ ծովու մէջ, որ, երկու ծովերու միջեւ եղած մակերեսային ահագին տարբերութեան վրայ բաւական օգտակար բարեփոխում մը առաջ պիտի բերէր եւ միւս կողմէ լճին տարածման յաւելումով, շոգիացող ջուրի քանակը եւս պիտի աւելնար: Բայց այդ հարցը լքուեցաւ, կամ աւելի ճիշդ առկախ մնաց, որովհետեւ գործադրութեան պարագային հիմնական մեծ փոփոխութիւն մը պիտի բերէր Ս. Վայրերուն մէջ, ու ապա մեծ արգելք պիտի հանդիսանար հրէական կազմակերպութեանց կողմէ սկսուած նոր աշխատութեանց, որոնք գործադրման եռեւէ են:

Սակայն Սեւան լճի հարցը կարելի չէ որ այսպիսի արգելքներու հանդիպի: Ընդհակառակն՝ բնութեան կողմէ ստեղծուած նպաստաւոր հրաշալի պարագաները իր ինքնատիպութեան մէջ կը ներկայացնեն, գործնական հարցերէն միօրինակն ու ամենահրապուրիչը: Սակայն այն ծրագրին ու Մեռեալ ծովու յատակագծին միջեւ եղած նմանութիւնը յարաբերական է. նմանութիւն մը որ կարելի է միւսին հակառակը համարել, որովհետեւ հոս, ոչ թէ պէտք է ջուրին տարածութիւնը աւելցնել, շոգիացումով հեռացնելու համար այն աւելորդ ներս հոսող ջուրի քանակը, այլ ընդհակառակն, ցածցնել ջուրին տարածութեան աստիճանը, ու տասր հետեւանքով յառաջ եկած շոգիացումի պակասումով աւելցնել աւելորդ ջուրի քանակը, զայն օգտագործելու համար ելեկտրական ուժի եւ կամ հարկ եղած ոռոգումներուն համար: Սոյնօրական փապուղիի մը բացումով կարելի պիտի ըլլայ ջուրի բարձրութիւնը իջեցնել փափաքած որ եւ է աստիճանի եւ հետեւաբար իջեցնել եւ ընդհանուր մակերեսի տարածութիւնը, որ, ինչպէս այս պարագային, պիտի հասնի Քոմօ լճի տարածութեան: Այսպէսով կարելի պիտի ըլլայ շահիլ մէկ միլիառ խոր. մեթր ջուր, որ (նկատի առնելով լճի բարձր դիրքը) տարեկան կրնայ ստեղծել մէկ տասնեակ կամ աւելի միլիառ քիլովաթ — ժամու ելեկտրական ուժ, եւ միեւնոյն ժամանակ ամառուան շրջանին կեդրոնացնելով այդ ջուրը, կարելի պիտի ըլլայ ոռոգել առ նուազն 100,000 հեքթար հող:

Բայց ներկայացուցած յատակագծին գլխաւոր յատկանիշն այն է որ, հասնելու համար դրուած ցածութեան աստիճանին, պէտք է, բնականաբար միշտ փապուղիի միջոցաւ (որ ջուրը պիտի տանի ելեկտրական կեդրոններուն եւ որոնք իրենց կարգին ոռոգման յատուկ առուակներու մէջ պիտի թափեն զայն) վերցնել ջուրի այն մեծ մասը որ այսօրուան մեծ լճին ու վաղուան իրագործուած փոքրիկ լճին տարբերութիւնը կը կազմէ: Տարբերութիւնը՝ 55 միլիառ խ. մեթր քանակ մըն է: Եթէ հանածոյ բառը գիտութեան մէջ ուրիշ նշանակութիւն չունենար, մենք այդ ջուրը սոյն բառով պիտի կոչէինք, քանի որ այդ բնական աւազանին մէջ ամբարուած է դարերու ընթացքին: Զենք գիտեր եթէ այդ ամբարման ժամանակը սկսինք... Նոյի եւ Ջրհեղեղի շրջանէն հաշուել, քանի որ հեռու չէ այն լեռը որու վրայ իջած է Նոյի տապանը:

Այդ ջուրի քանակին կը համապատասխանէ (նկատի առնելով միշտ իր բարձր դիրքը) 200,000 միլիառ քիլովաթ — ժամ տուող ելեկտրական ուժ, որ է ըսել Իտալիոյ մէջ մէկ տարուան միջոցին գործածուած ընդհանուր ելեկտրական ուժէն քսան անգամ աւելի:

Բայց կարելի չէ ըսել թէ որքան ժամանակուան մէջ կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել այդ անսահման ջուրի քանակը. քսա՞ն ··· քառասո՞ւն ··· կամ աւելի՞ տարիէն··· : Ի հարկէ նըկատի պիտի առնուի նմանապէս ապագայի ներկայացուցած աւելի կամ նուազ պէտքը եւն.:

Յետոյ, կարելի է նմանապէս այդ ջուրը վազցնել ուզած չափով ու քանակով, տարուան եւ եղանակին համեմատ, միշտ, ինչպէս ըսինք, նկատի առնելով ժամանակի պահանջները:

Արդ, Սեւանայ ելեկտրական գրութիւնը առանձին չէ: Ան պիտի միացուի Անդրկովկասի ու Կովկասի ամենէն ընդարձակ ելեկտրական գրութեան, որուն վրայ պիտի աւելցնէ իր հսկայական ուժը:

Նոյնը կարելի է ըսել եւ ոռոգման դրութեան համար: Ջրանիներէ պարպուած ջուրը պիտի անցնի ոռոգման յատկացուած աւազաններուն մէջ եւ անոնցմէ Արաքսէն ու Կուրէն առաջ բերուած ջրանցքներուն մէջ, որոնք իրենց կարգին պիտի ծառայեն ոռոգելու բամպակի այն մշակումները որ ցանուած են ու դեռ կը չարունակուին աւելի ընդարձակ չափով կասպից ծովու անմշակ դաշտերուն մէջ:

Ուստի Սեւանայ լճը, այս մեծ դրութեանց պահանջին համեմատ, տարիներու, ամիսներու եւ զանազան օրերու մէջ պիտի տայ առաւել կամ նուազ քանակութեամբ ջուր: Այսպէսով իր փոխարինող գործը պիտի կատարէ ելեկտրական այնպիսի գրութիւն մը զոր ինքնին կարելի է բաղդատել Ալպեաններու շրջապատող պետութեանց սոյն մասին մէջ բաժնուած ելեկտրակայաններուն՝ իրենց առնուած: Իսկ հողի տարածումը այս պարագային պիտի ոռոգուի, փոքր հովիտի տարածութենէն աւելի մնար: Այսպէսով Սեւանը, դարերու ընթացքին հաւաքուած ջուրի իր սպառելի ձրի մթերքով պիտի ծառայէ լրացնելու այն պակասները զորս կրնան յառաջ բերել երաշտները:

Բ. Մ.

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՄՈՒՏՔԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

«Միլլիէթ» կը հրատարակէ ինքնիրէն ստացած իր մէկ հեռագիրը, որու համաձայն Գործավարներու Խորհուրդը արգիլած է Ամերիկայի հայ բենիք թերթին Թուրքիա մուտքը:

Ե՞րբ պիտի գրուի կամաւոր. շարժման պատմութիւնը

Շնորհիւ մեծ պետութիւնների քաղաքական ու տնտեսական անվերջ եւ դաժանագին պայքարի, 1914 օգոստոսին պայթեց մեծ պատերազմը, որ տեւեց չորրուկէս տարի եւ որի ընթացքում զէնքի տակ առնուած վաթսուն միլիոն զօրքից՝ տասը միլիոն սպաննուած եւ երեսուն միլիոն վիրաւոր:

Նման չտեսնուած այս հսկայական բանակների բախումների մի շօշափելի բաժինը դժբախտաբար տեղի ունեցաւ մեր հայրենի հողին վրայ, որի պատճառով ենթարկուեցինք այնքան ծանր կորուստների:

Ռուսաստանը կռուի բռնուելով արեւմտեան ռազմաճակատում իր գլխաւոր եւ հզօր ախոյեան Գերմանիայի եւ սրա դաշնակից Աւստրօ-Հունգարիայի հետ, ստիպուած էր լրջօրէն ձեռնարկել եւ որոշ աշխատանքների ձեռնարկել, ամրացնելու համար կովկասեան սահմանները: Ան կը վախնար որ Թուրքիայի վարիչ մի քանի փառասէր եւ բախտախնդիր փաշաները թէկուզ իրենց անձնական փառքի ու շահի համար կարող են կոյր գործիք դառնալ Գերմանացիների ձեռքին եւ որ եւ է պատրուակով գրոհ տալ կովկասեան սահմանների վրայ, ինչ որ տեղի ունեցաւ եւ Թուրքիան պատճառ դարձաւ ռուս-թրքական պատերազմին:

Անցեալի դառն փորձերից գիտէինք, որ նորից մեր ժողովրդի ճակատագիրն էր դրուած սեղանի վրայ եւ որ ռուսական եւ թրքական բանակների յետ ու յառաջխաղացման պատճառով, խոշոր չափերով պէտք է տուժէ մեր ժողովուրդը:

Ահա այս ահաւոր նոր վտանգների դէմ պայքարելու համար էր որ, դեռ ռուս-թրքական պատերազմի նախօրեակին, սահմանագլխի մօտակայ վայրերում կազմակերպուեցան հայ կամաւորական գունդեր, որոնց վիճակուեց խոշոր դեր կատարել թէ ռուս-թրքական պատերազմի եւ թէ յետագայ քաղաքական վերիվայրումների ժամանակ:

Հայ կամաւորական գունդերը կազմակերպուած էին ռուսական կառավարութեան արտօնութեամբ, եւ գործօն աջակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ նշանաւոր հայ քաղաքական գործիչներից ընտրուած Ազգային Բիւրոյի ու հրամանատարութեամբ գրեթէ մեր բոլոր հին փորձուած խմբապետների եւ ռազմիկների: Ռուսական բանակների կողմից Վանի, Բաղէշի, Կարինի եւ Տրապիզոնի նահանգների գրաւման ընթացքում, մի շարք մեծ ու փոքր կռիւների մէջ, ինչպէս եւ տեղական հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան, տեղաւորման եւ գաղթի ժամանակ հայ կամաւոր. գունդերի դերը եղած է շատ մեծ եւ արժանի է լուրջ ուսումնասիրութեան:

Հայ կամաւորական գունդերը միշտ ալ եղել են ռուսական բանակի յառաջապահները եւ մասնակցելով կռիւներին, տուել են շատ թանկագին զոհեր. ինչպէս օրինակ՝ Քեռին, Խէչօն, Զաւրը, Արտաշէս Սուճեանը եւ շատ-շատ յայտնի ծաղիկներ:

Անոնք են որ, իբրեւ յառաջապահ, յաղթական մուտք են գործել Վան, Մուշ, Բաղէշ, Շատախ, Մոկս եւ ուրիշ հայկական ոստաններ: Չյիշե՞նք արդեօք, Անդրանիկի գունդի խոշոր դերը Դիլմանի ճակատամարտին (1915 թ. ապրիլ), Դրոյի, Համազասպի եւ Քեռիի գունդերից կազմուած եւ Վարդանի հրամանատարութեամբ Արարատեան զօրամասի յաղթական արշաւանքը դէպ ի Վասպուրական, Բաղէշ ու Մշոյ դաշտը (1915 թ. ապրիլ – յուլիս), Դրոյի գունդի դերը (1916 թ. յունուար – մայիս), Խնուսի, Մուշի եւ Բաղէշի գրաւման ժամանակ: Նոյն գունդերի երկրորդ արշաւանքը դէպ ի Վան – Բաղէշ: Քեռիի եւ Իշխանի գունդերի արշաւանքը դէպ ի Ռեւանդուզ եւ Ռեւանդուզի ռուսական պաշարուած զօրամասի ազատումը թրքական բանակի օղակից եւ Քեռիի հերոսական դերն ու մահը ...

Ռուսական պաշտօնական զեկոյցների մէջ թէեւ որոշ քաղաքական նկատառումներով չէր յիշատակւում հայ կամաւորական գունդերի գործօն դերը եւ փայլուն յաղթանակները, բայց ռուսական բարձր հրամանատարութիւնից ստացած բազմաթիւ գնահատական շքանշանները եւ ռազմի դաշտում ականատես ռուս հրամանատարների եւ զօրքի կազմած կարծիքը մեր հրամանատարների ու զինուորների քաջութեան ու հայրենասիրութեան մասին՝ շօշափելի ապացոյցներ են մեր կամաւորական գունդերի իսկական դէմքն ու արժէքը պարզելու համար:

Ցաւով պէտք է արձանագրել, որ հայ կամաւորական գունդերի պատմութիւնը գրելու համար մինչեւ հիմա ոչ մի լուրջ ձեռնարկ չի կատարուել. թէեւ հայ գաղութներում են ապրում նախկին հրամանատարներ եւ խմբապետներ, ինչպէս նաեւ Ազգային Բիւրոյի անդամներ, որոնց պարտականութիւնն է գրի առնել իւրաքանչիւր գունդի պատմութիւնը եւ ապա ամբողջացնել, ներկայ եւ ապագայ հայ սերունդներին գաղափար տալու համար:

Այս տեսակէտից, քաջալերանքի ու շնորհակալութեան արժանի են Վասպուրականցի մեր երեք ընկերները.— Օն. Մխիթարեանը, որ առանձին գրքով հրատարակեց Վանի ապրիլեան կռիւների մասին փաստալից եւ թուական տեղեկութիւններով մի լուրջ աշխատութիւն: Հայկ Կոտոյեանը, որ «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակեց իր յուշերը Վանի քաղաքամիջի կռիւների մասին եւ Տիգ. Բաղդասարեանը, նոյնպէս «Հայրենիք»ի մէջ Շատախի կռիւների մասին: Այնպէս որ ընթերցողը լրիւ գաղափար կարող է կազմել Այգեստանի, Քաղաքամիջի եւ Շատախի ապրիլեան հերոսական կռիւների եւ տարած յաղթանակի մասին:

Իսկ երբ որ գրուի հայ կամաւորական գունդերի ամբողջական պատմութիւնը, այն ատեն միայն կը պարզուի թէ ինչ խոշոր դեր կատարեցին մասնաւորապէս Վանի, Շատախի, Փեսան դաշտի, Մոկսի եւ մօտակայ հայ գաւառների ժողովուրդն ստոյգ մահից ազատելու գործում:

Մեր ազատագրական շարժման պատմութեան մէջ հայ կամաւորական գունդերի կատարած խոշոր դերը արձանագրելու համար, դեռ եւս ուշ չէ կազմելու մի մարմին եւ կամ, գունդերի կազմակերպիչներին ու հրամանատարներին աշխատանքի լծելու:

ԲԵՆՕ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Հայկական ձեռնարկութիւնը Ռումանիոյ մէջ

ԿԱԼԱՑ (յառաջ).— 1922 Իզմիրի աղէտէն վերջ, Պոլսոյ եւ Իզմիրի ծանօթ հայ վաճառականութեան մեծ մասը հաստատուեցաւ Ռումանիա: Անոնք առաջին տարիէն իսկ ունեցան մեծ յաջողութիւններ, մասնաւորաբար կտաւի, ժանածի եւ բրդեղէնի ճիւղերուն մէջ.

Այս թուականէն առաջ գրեթէ հրեաներն էին բոլոր վաճառականութիւնը վարողը, բայց 1922ի գաղթէն յետոյ Հայոց ձեռքն անցաւ հրապարակին մեծ մասը: Քանի մը տարիներ վերջ, կառավարութեան ներածման մաքսային սեղմումներուն պատճառաւ, Հայերը սկսան հիւսուածեղէնի խոշոր գործարաններ հիմնել եւ ամէնքն ալ օրէ օր յառաջ երթալով. աւելի ընդարձակեցին իրենց գործը եւ աշխատանք ճարեցին հազարաւոր գործաւորներու:

Ռումանիոյ մէջ կան քանի մը աւելի հիւսուածեղէնի հայկական գործարաններ, որոնցմէ նշանաւորներն են Օ. Ա. Տիարպէքիրեան եղբարք (Պուքրէշ), նորաձեւ մեքենաներով զետեղուած, որ 3000է աւելի գործաւոր եւ պաշտօնէութիւն ունի: Ճ. Տ. Մինասեան եւ Ա. Մուրատեան եւ ընկերակցութեամբ հիւսուածեղէնի մասնագէտ Ս. Զինճիրճեանի նորակառոյց գործարան մը, Պուքրէշ: Գարագաշեան Պուքրէշ: Կայ նաեւ դարձեալ Պուքրէշի մէջ հիմնուելու վրայ Աղնաւուրեան եղբայր գործարանը, որ ամենամեծը պիտի ըլլայ, 5000ի մօտ գործաւորներու գործ ծայթայթելով:

Կալացի մէջ կան.— Ս. Աբգար, Ներսէս Թօփալեան, Ա. Ճիզմէճեան, Աւետիս Պոհճալեան, Պարսամեան եւ Գրիգորեան եւ Մօրուքեան եղբարք, որոնք ամէնքն ալ նորաձեւ եւ խոշոր լաւ կազմակերպուած գործարաններ են:

Սիլիստրէ.— Յակոբ Նալպանտեան այս քաղաքին մէջ միակ գործարանը, հին թրքական քաղաք մը ըլլալով, բոլոր գործաւորները միայն թրքուհիներ են, իսկ պաշտօնէութիւնը հայ: Այս ալ լաւ կազմակերպուած գործարան մըն է եւ ամբողջ Տոպրուճայի միակ հիւսուածեղէն հայթայթողը:

Քոնսթանցա.— Կուտուպեան: Այս քաղաքը հայաշատ ըլլալով, բաւական Հայեր իրենց օրապահիկը կը հայթայթեն, կան նաեւ շատ մը փոքր գործարաններ:

Հայերս բաւական լաւ տեղ գրաւած ըլլալով Ռումանիոյ հիւրընկալ ժողովուրդին մէջ, բոլոր Հայերը գնահատման արժանացած են:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԻՄՈՆ

Կեանքը Պերլինի մէջ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ). — Գաղթային Միութիւնը, որ կեդրոնական մարմինն է, ազգային կեանքի միակ յենարանը, Զատկի Աւագ Ուրբաթ օրը ընդհ. ժողով գումարելով, կարճ զեկուցում մը տուաւ իր մէկուկէս տարուան գործունէութեան մասին: Ինչպէս ծանօթ է ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն, այդ գործունէութիւնը եղած է «կամաց – կամաց, ձգձգէ:

Վերջապէս հին վարչութիւնը հրաժարելով, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն, որուն կազմութիւնը առանձնած էր Պ. Եր. Տէր – Մինասեան: Նոր վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալներէ. — Պ. Պ. Եր. Տէր – Մինասեան՝ նախագահ, Զ. Իփլիքճեան՝ փոխ – նախագահ եւ գանձապահ, Պ. Ֆրունճեան՝ քարտուղար, Տիկին Եր. Բաղալ, Պ. Պ. Արամ Տարբեան, Լոռիս Գույումճեան եւ Լէոն Էֆթեան՝ անդամներ:

Նոր վարչութիւնը ձեռնարկած է արդէն գործունէութեան եւ կը պատրաստուի տօնել Մայիս 28ը, պատշաճ հանդիսութեամբ:

⁂ Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ ապրիլեան նահատակներու յիշատակը օրհնուեցաւ եկեղեցիին մէջ, իսկ յետոյ բանախօսեց Տոքթ. Արտ. Աբեղեան, խրախուսելով կատարել անոնց ուխտը:

Հայ-գերման Միութիւնը ընդհ. ժողով գումարելով, վերընտրեց նախկին վարչութիւնը եւ հրաժարող հայ անդամին տեղ (Տոքթ. Կրիֆիլտ), ընտրուեցան Տոքթ. Արտ. Աբեղեան եւ Պ. Պ. Ֆրունճեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երեկոյթ եւ ներկայացում

ՎԻԷՆ, 9 մայիս, (Յառաջ).— Ձեռնարկներն անպակաս են ամէն շաբաթ, եւ երբեմն զոյգ՝ մէկ շաբթուան մէջ:

Մայիս 6ին, շաբաթ իրիկուն, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ընտանեկան երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ՝ Հ.Յ.Դ. «Խժակ» Ակումբին մէջ, ժամը 9ին: Հ.Մ.Ը.Մ.ը սիրողներու կոկիկ բազմութիւն մը եկած ու գրաւած էր Ակումբի բոլոր նստարանները:

Երեկոյթը բացաւ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի ատենապետ՝ Պ. Մ. Փափազեան, որմէ վերջ իբրեւ բացման երգ՝ երգուեցաւ «Յառաջ նահատակը», Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամներու կողմէ: Արտասանեց՝ ընկ. Յ. Մաթոսեան, կտոր մը Սխամանթոյէն: Մեներգեց՝ Պ. Ա. Տիգրանեան: Նոյնպէս խմբերգուեցաւ «Փամ Փորոտան»ը, եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի քայլերգը: Նուագատակ մը աճուրդի գրած էին, բայց ժամացոյցի սխալ լարուելուն պատճառաւ՝ 4—5 վայրկեանէն զարկաւ, ու հազիւ 50 Փր. մը գոյացաւ, շատերուն դրամները իրենց ձեռքը մնալով: Իրենց անդամներէն քանի մը հոգի ներկայացուցին «Գաւաթ մը թէյ» մէկ արարուած զաւեշտը:

Այս վերջին տարիներս, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սիրողներու կողմէ, դժգոհութիւն մը կայ իրենց, այսինքն Հ.Մ.Ը.Մ.ի հանդէպ: Կ՚ըսեն.— «Պէտք է սկաուտ կազմել, սկաուտ կ՚ուզենք, սկաուտը աւելի կարեւոր է քան թէ գնդակը» եւն.: Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը ինքն եւս զգացած է այս դժգոհութիւնը, ու կարծեմ այս ուղղութեամբ նախապատրաստական աշխատանքներու մէջ են, ուսուցչուհի Օր. Գարակէօզեանի հետ միասին: Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան կողմէ ինծի յայտնուեցաւ, թէ մասնաւորապէս սկաուտական նպատակին համար յառաջիկային պիտի ներկայացնեն «Կըրսկաուտ»ը:

Մայիս 7ին կիրակի կէս օրէն վերջ ալ, տեղի ունեցաւ ներկայացում մը, դերասան՝ Տէր եւ Տիկ. Նշանեաններու կողմէ: Ներկայացուած կտորն էր «Սրտերու պայքարը» զոր խաղացին Լեոնի եւ Տէսնի սիրողներու հետ միասին:

Ներկաներու թիւը քիչ էր, եւ յանցանքը իրն է, Պ. Նշանեանին, որովհետեւ ինքը խոստացած էր գալ մայիս 14ին, եւ յանկարծ, յայտարարութիւնը տեսանք 7ի համար:

Ներկաները շատ գոհ մնացած էին մասնաւորապէս Տիկին Սիրուհիի խաղարկութենէն, եւ թէ խաղէն: Նոյնպէս ներկայացուցին՝ Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»էն արարուած մը:

Պալ – Աղբիւր

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՀԱՅԸ

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մայիս).

— «Բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներու քով ներկայիս ձգտում մը կը նկատուի՝ վերադառնալ դէպի իրենց աւանդութիւնները եւ ազգային հիմերու վրայ հաստատել իրենց մշակութային զարգացումը: Մենք, որ այսօր կայուն գետին չունինք մեր ոտքերուն տակ եւ ողջ ենք միայն մեր անցեալ ոգեկան արժէքներով — լեզու, գրականութիւն, կրօնք, արուեստ — ծայրայեղօրէն հոգածու պէտք է ըլլանք անոնց պահպանման եւ զարգացման նկատմամբ: Ամէն ձեռնարկ, որ կը կատարուի հայ հաւաքականութեան մը կողմէ, պէտք է ներշնչուած ըլլայ մէկ հիմնական գաղափարով — մեր ցեղին պահպանումը եւ յառաջդիմութիւնը:

Այդ գաղափարն է որ պէտք է ուղեգիծ ըլլայ մեր մարզական երիտասարդութեան, եւ ամէն տեսակ մրցանիշներէ եւ ախոյեանութիւններէ առաջ ան է որ պէտք է խանդավառէ զինքը:

Մեր ժողովուրդը կարօտ է ոգեկան եւ մարմնական վերակազմութեան, որ ցեղի մը վերածնութիւնը կը նշանակէ: Եւ առնականութեամբ ու կորովով օժտուած երիտասարդներն են որ՝ հետզհետէ լեցուելով ժողովուրդին մէջ՝ պիտի փոխարինեն անոր սպառած տարրերը: Այդպէս է միայն որ կը թարմանայ, կ՚ազնուանայ ցեղը եւ կը վերստանայ իր կենսական եւ ստեղծագործական կարողութիւնները:

Ատոր համար սակայն չի բաւեր մեր երիտասարդներուն մասնակցութիւնը ամէն կարգի մարզական միութիւններու, ոչ ալ իրենց անդուլ, յոգնեցուցիչ աշխատանքը անոնց մէջ, ամրապինդ ջիղն ու մկանը եւ արագաշարժութիւնը, որքան ալ օգտակար ըլլան անհատի մը, հանրային տեսակէտէ զուրկ են որ եւ է արժէքէ, եթէ անոնց կողքին մէջ չի ապրիր Ողիմպիականի նախագաղափարը, այն՝ որ առողջ ու գեղեցիկ մարմնին պէտք է միացած ըլլայ առողջ ու բարձր ոգին, եւ որ այդ երկուքին ներդաշնակութիւնը պէտք է նուիրագործուած ըլլայ վսեմ նպատակի մը գիտակցութեամբ:

Այս գիտակցութեամբ պէտք է համակուած ըլլան նաեւ մեր այն հաստատութիւնները, որոնք կը վարեն «ազգին գործերը»: Այսօր մեր մէջ կան բազմաթիւ մարզական կազմակերպութիւններ՝ առանց ընդհանուր, միացնող կապի, առանց ղեկավարող սկզբունքի: Ի մի ժողվել այդ կենսունակ, լաւ ձգտումներով օժտուած երիտասարդներն ու պատանիները, օժանդակել անոնց բարոյապէս ու նիւթապէս եւ, որ գլխաւորն է, կերպաւորել անոնց տարտամ գաղափարները— պարտականութիւններ են ասոնք, որոնց մէջ ցարդ թերացած են մեր հաստատութիւնները:

Աներկրայելի է հայ մարզական միութիւններու դերը Նոր Հայը ստեղծելու գործին մէջ. միայն թէ ուղղութիւն եւ միջոց տալու է անոնց»:

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՇԱՀ՝ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնցիները արդէն սկսեր են հաշուել իրենց շահերը՝ տնտեսական խորհրդաժողովէն, որ պիտի գումարուի իրենց քաղաքին մէջ:

Թերթ մը կը հաշուէ թէ՝ 66 պետութեանց պատուիրակութիւնները, իրենց անդամներով, մասնագէտներով, թարգմաններով, քարտուղարներով, մեքենագիրներով եւ ուրիշ հետեւորդներով չեն կրնար ամիսը 250,000 ստեռլինէն պակաս ծախսել: Յետոյ, պիտի գան առ նուազն 300 թղթակիցներ, որոնք 100 հազար ստեռլին պիտի ծախսեն հեռագրի եւ հեռախօսի համար:

Եթէ 66 պատուիրակութիւնները եւ իրենց հետեւորդները 500,000 ստեռլին ծախսեն երկու ամսուան միջոցին, նոյնքան ալ կրնան ձգել թղթակիցները, իրենց հեռագիրներով, հեռախօսներով եւ անձնական ծախքերով: Այնպէս որ, երկու ամսուան մէջ Լոնտոն պիտի ունենայ երկու միլիոն ստեռլինի եկամուտ մը: Իսկ եթէ ժողովը տեւէ երեք եւ կամ վեց ամիս ...

Եւ տակաւին բողոքներ կան թէ ժողովները բանի չեն ծառայեր ...

52րդ միջազգային ժողովն է այս, պատերազմէն ի վեր:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Փորթ տ'Իթալիի շրջանին մանկապարտէզի ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ մայիս 6ին Շաբաթ իրիկուն, ծնողքներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Երեք տարուան համար ընդհ. ժողովի դիւանի անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Պօղոս Գօրքիկեան եւ Յովհ. Յովհաննէսեան: Նախորդ վարչութեան համարատուութիւնը լսելէ յետոյ, ընդհ. ժողովը ձեռնարկեց ընտրութեանը նոր վարչութեան որ քուէներու բացարձակ առաւելութեամբ, կազմուեցաւ հետեւեալ կերպով.— Պ. Պ. Յակոբ Եսայեան, Եղիշէ Դանիէլեան, Եսայի Մարգարեան, Սահակ Յովհաննէսեան եւ Վարդերէս Ուզունեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՊԱՀԱԿԸ

— Վա՜յ, քոռնամ, ի՞նչ վարձի մասին ա խօսքդ, էս իմ սենեակն ա, ինձ մնացած միակ սենեակը: Վարդանն ասաց, հիւանդ ես, տար բեր մեր տունը: Պնաս չունի, որդի, ես քու մօր տեղն եմ. քեզնից մեծ զաւակներ ունեմ: Դու կը պառկես վրէն, էն թախտին. ես էլ անկողինս կը փռեմ յատակին: Մինչեւ առողջանաս՝ կ'ապրենք մօր ու զաւկի պէս:

Գուրգէնին տարօրինակ թւաց, որ ինքը պիտի քնէր մի սենեակի մէջ, մի դեռ ոչ պառաւ կնոջ հետ:

Բայց կնոջ անկիրք, աստուածամօր խաղաղութիւնն ունեցող դէմքը եւ Վարդանի խաղաղ ու միամիտ կեցուածքը, որ ոչինչ տարօրինակ, ոչինչ անվայել բան չէր գտնում դրա մէջ, համոզեցին Գուրգէնին, որ այստեղ Ամերիկա չէ, որ այստեղ ընտանեկան սրբութիւն կայ եւ մարդիկ հաւատում են, վստահ են միմեանց բարոյականութեան:

Երկար մտածելու պէտք չկար: Գուրգէնն այնպէս թոյլ էր, այնպէս հանգստի պէտք ունէր: Նա համաձայնեց մնալ այդ սենեակում:

— Վարդան, սիրելիս, եթէ հնարաւոր է, մի բժիշկ հրաւիրէ ինձ համար:

— Բժշկի պէտք չկայ, որդի, մասծ ես, ինչ որ պէտք է՝ ես կ'անեմ, դուն միամիտ կաց:

Անկողինը պատրաստ էր. ինչ փափուկ, ինչ հանգստաւէտ, մաքուր անկողին:

Օխա՜յ, Գուրգէնի ոսկորները հանգստացան:

Ընկերները տեղաւորելով նրան՝ հեռացան:

Մարիամ հօրքուրը (ինչպէս անւանում էր նրան Վարդանը) սկսեց իր բժշկութիւնը: Բաժակ քաշեց Գուրգէնի կռնակին, աղիս տաքացրեց, դրեց ոտների մօտ. տուղտ խաշեց, խմցրեց եւ քիթ ու բերանը ծածկելով, տիրական շեշտով պատուիրեց չբացուել:

— Պիտի քրտնես, որ լաւանաս, որդի, մի բան չէ, շուտ կ'անցնի:

Ու Գուրգէնը հնազանդեց նրան, ինչպէս պիտի հնազանդէր իր մօրը:

Երկու շաբաթ նա մնաց անկողնում:

Ընկերներն արդէն որոշել էին իրենց անելիքը: Երկուսը զինուոր էին գրաւել. միւսները զանազան պաշտօններով մեկնել էին գաւառները:

Այդ երկու շաբաթուայ ընթացքում Գուրգէնը երբեք իրեն մենակ չզգաց: Վարդանը միշտ գնում գալիս էր. պատմում քաղաքի, երկրի նորութիւններէն. լրագիր ու գրքեր էր բերում նրա համար: Ծանօթացրեց իր մի քանի ընկերների հետ:

Տեսութեան գալիս էին նաեւ դրացիները, այնպէս որ, Գուրգէնն արդէն ունէր իր ծանօթների, բարեկամների շրջանակը:

Իսկ Մարիամ հօրքուրը նրան խնամում էր մի իսկական հարազատ մօր նման:

×

Գուրգէնն արդէն առողջ էր: Այդ երկու շաբաթուայ ընթացքում քաղաքը կերպարանափոխուած էր կարծես: Փողոցներում սովահար, ժեռոտ մարդիկ չկային այլ եւս: Մեռնողները մեռել, վերջացել էին, իսկ քիչ թէ շատ տոկացողները Ամերիկայէն ստացուած սպիտակ հացով եւ խտացած կաթով կազդուրուած՝ վերադարձել էին Կարս, ցրուել գիւղերը լծուել հայրենիքի վերաշինութեան:

Փողոցներն աւլուած էին ու ջրուած, տներն աւելի գեղեցիկ եւ ուրախ էին թւում Գուրգէնին. իսկ փիրուզայ երկինքը եւ ոսկի արեւը ուղղակի շոյում էին նրա ջիղերը, կեանքով լցնում մարմինը:

Երկար չտեւեց Գուրգէնի անգործութիւնը. շուտով նա գործի կանչուեց:

Որպէս անգլերէնին հմուտ մէկը՝ նրան տեղաւորեցին ամերիկեան նպաստամատոյցի գրասենեակում:

Գործի լինելով՝ Գուրգէնի տրամադրութիւնը համեմատաբար լաւացաւ. կամաց կամաց ընտելացաւ նոր կեանքին, նոր միջավայրին:

Մի օր Նպաստամատոյցի պահապաններէն մէկը՝ մի Սասունցի երիտասարդ՝ ամուսնանում էր մի որբուհու հետ: Գուրգէնին հարսանիք հրաւիրեցին: Գնաց, երբ արդէն եկեղեցում պսակուել, տուն էին եկել:

Ինչ առոյգ մարդիկ էին, կորովի, կենսուրախ:

Երգ, պար, ցնծութիւն, բաժակաճառեր, մաղթանքներ:

Ու յանկարծ Սասունցիների պար: Թաւ յօնքերով, պղնձագոյն դէմքերով, միջահասակ, թիկնեղ մարմինների մի պատնէշ՝ պիրկ իրար կպած՝ շարժւում են մէկ զանգուածի նման:

Ոտների խաղ, ծունկերի ճկում, սահք ու թռիչք, գոռ ու կամքարտայտ, ինչպէս խոյանքը ձիերի, ինչպէս գրոհը ալիքների գեղեցիկ է, վարակիչ. Գուրգէնը չգիտէ այդ պարը, բայց ոտները շարժւում են պարելու տրամադիր: Հոգին նրանց հետ դառնում է, դառնում:

Յանկարծ մէկը քաշում է նրան թեւէն, առնում պարի մէջ:

— Թո՛ղ, ես պարել չգիտեմ, կը խանգարեմ:

— Ե՛կ, ե՛կ, կը սովորես, կը տանինք մեզ հետ:

Պարը չի կանգնում, ու Գուրգէնն ստիպուած գնում է նրանց հետ. վարժւում է չափին. նրանց պէս օրօրւում է տեղի վրայ, ճկում ծունկը, ոտը զարնում յատակին, նրանց պէս շարժւում է ձեռը օդի մէջ, հաճոյքի կանչը խառնում նրանց կանչին ու թռնում թռնում է անվերջ:

Քրտինքը հոսում է ճակատէն. կուրծքը ուռճանում, սիրտը բացւում: Մի բան է մտնում հոգին, մի բան տեղաւորւում ներսում, ի՞նչ. չգիտէ. միայն թէ լա՛ւ է, շատ լա՛ւ, ուրախ է, թախիծ չկայ ներսում:

— Հարսը պարը քաշեցէ՛ք, հարսը պարը քաշեցէք, կանչում են ծերերը:

Ու ելնում են հարսներն ու աղջիկները, ելնում են երիտասարդ տղամարդիկ: Հարսն ու փեսան դէմ դիմաց, միւսները մէջ ընդ մէջ բռնում են շուրջպարը:

Դանդաղ է պարի եղանակը. հարսը ծանր է, այդպէս է պատշաճ: Ու դառնում է օղակը համաչափ, մէկ հաւաքւում փոքր է կազմում, մէկ բացւում բաց է կազմում, օրօր ու շորոր:

Կանգնում է շղթան. եւ օղակի մէջ փեսայի պատւանունն է պարում:

— Ծա՛փ, ծիծա՛ղ ...

Պառաւը քաշում է հարսին, հանում է պարի: Հարսը հնազանդ կեսուրի կանչին՝ մատների ծայրով քօղը բարձրացրած, թիթեռի նման ելնում է պարի:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

⁂ Վերջին տեղեկագրին համաձայն, մայիս 1ին գործազուրկներու թիւն էր 5,333,000, ինչ որ կը նշանակէ 196,000ի նուազում մը:

ԱՐԳԵԼՔ՝ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Յառաջիկայ չորեքշաբթի Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացուի օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ արգիլել գերմանական ներածումները, եթէ Գերմանիա բռնաբարէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: Անգլիա կ'ուզէ այս ձեւով մասնակցիլ Գերմանիան պատժելու գործողութեան, երբ ան վերազինուի, հակառակ տրուած որոշման:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19, rue Ampère: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անզամատետրով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Նուպար Ալատինեանի բնակարանը, 6, rue Beausejour, Sarcelles: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

Գաւառ

Ս. ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Սէնթ Էթիէնի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, տեղը կ'որոշուի մարմնոյն կողմէ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Տեղը կ'որոշուի Լիոնի մարմնոյն կողմէ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard զեկոյց Պ. Ս. Վրացեանէ «Հայաստանի ներկայ տնտեսական դրութիւնը»: Զեկոյցէն յետոյ մտքերու փոխանակութիւն: Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

կը նախագահէ Պ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ: կը խօսի Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

կը ներկայացուի ջափաղաս Որբերու «Վահագնեան» փիլմը

եկեղեցւոյ սրահին մէջ 31-33 rue de Parc

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին

գեղարուեստական բաժին: կը մասնակցի Առնուվիլի երգչախումբը ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ: Մուտք 3 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Եղիշեան, Այրի Տիկ. Սիրուն Եղիշեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկ. Սէտօեան եւ որդին Դանիէլ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փանոսեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Եղբարք Մուրատեան (Մօնթրովիտէօ), խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, կեսրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԱՆԴՈՒԽՏ ԵՂԻՇԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մայիս 1ին, Լէ գ'Օլիվի իր բնակարանին մէջ, Մարսէյլ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կարմիր Խաչի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Բուժարանին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողովի հարցերու մասին: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փուժէ սիւր Արժանի Զաթօ Շէրօ խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն, Կ. Կ.ի անդամ ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՕի դառնաղէտ մահուան առթիւ եւ կը խոնարհին իր թարմ շիրմին առջ:

×

Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտոօի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերու բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ եւ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաչճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրաճրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբեթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հասան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt(Haute Saône), France.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէր Սանուց Միութիւնը՝ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Պ. Ա. Շահխաթունիի, Ա. Զարըզի, Գ. Ալէմշահի, Հրաչ Երուանդի, Մարիկեանի, Վարդանեանի, ինչպէս նաեւ Հանդէսի յանձնախումբի անդամներ, Օրիորդներ՝ Ա. Ալչըճեանի, Ն. Քէհեաեանի, Պ. Պ. Ալեանաքի, Գազանճեանի, Թէլեանի, Թորոսեանի, Հ. Սամուէլի, Մաթէոսեանի, Մոմճեանի, Սօմունճեանի, Վարպետեանի եւ Ֆրէնկեանի, որոնք իրենց սրտագին օժանդակութեամբ ապահովեցին ապրիլ 23ի գեղարուեստական հանդէսին յաջողութիւնը նիւթապէս թէ բարոյապէս:

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆԶԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Կ'ուզեմ որ գտնես այն մարդը զոր կողոպտեցիր. ահաւասիկ քեզի ոսկի մը. տուն գնա՛, քիչ մը հանգստացիր, դուրս ելիր կարելի եղածին չափ շուտ եւ գնա դէպ ի արեւմտեան կողմը»:

Գաղտնի ոստիկանը անցաւ իր գրասեղանին առջեւ, բաներ մը գրեց թուղթի կտորի մը վրայ եւ մօտեցաւ դարձեալ քաւակահատին:

— Ա՛ռ այս թուղթը. եթէ տեսնես այդ մարդը կամ իր ընկերը, հետեւէ իրենց, այդ թուղթը տուր դիմացդ ելլող առաջին ոստիկանին, ցոյց տուր իրեն այդ մարդիկները եւ յետոյ երբ տուն վերադառնաս, մի՛ մոռնար որ հազար ոսկի շահած ես ...

Պիլլ վերցուց թուղթը:

— Եթէ ինծի պէտք ունենաս, այստեղ պիտի գտնես միշտ մէկը որ ծանօթ է իմ շարժումներուս. գիշեր բարի:

Պիլլ Մարքս փողոց ելաւ՝ փոթորիկ մը գլխուն մէջ եւ թուղթի կտորի մը վրայ նօթի առնուած ձերբակալման հրամանագիր մը՝ գրպանը:

×

Յաջորդ առտուն պայծառ էր երկինքը. պատմական պիտի ըլլար այդ օրը Լոնտոնի համար: Մէնֆրէտ, որ հակառակ իր սովորութեան գիշերը անցուցած էր Քարնըպի փողոցի աշխատանոցը, տանիքը բարձրացաւ, արշալոյսը դիտելու համար: Պառկած էր գորգի մը վրայ՝ գլուխը կոթնեցուցած իր ձեռքերուն: Առտուան ճերմակ լոյսերուն մէջէն կը տեսնուէր անոր զօրաւոր այլ խոժոռ դէմքը: Այն առտիճան յոգնած եւ յուսահատ երեւոյթ մը ունէր որ, Կոնզալէզ՝ այդ մաղձոտ մարդն անգամ որ տանիքը բարձրացած էր իր ետեւէն, սարսափի արտայայտութիւն մը ունեցաւ տեսնելով զայն:

— Ի՞նչ է պատահեր ...

Մէնֆրէտի ժպիտն ու գլխու շարժումը չփարատեցին Լէոնի վախերը:

— Փուաքառի եւ քաւակահատին խնդի՞րն է ...

— Այո՛, ըսաւ Մէնֆրէտ հեղահեղ մեղմացնելով ձայնը. ուրիշ որ եւ է ատեն զգացա՞ծ ես այնպէս ինչպէս կը զգաս այս անգամ ...

Փափուք մըն էր այլ եւս իրենց խօսակցութիւնը: Կոնզալէզ աչքերը յառած հեռուն՝ խորհեցաւ:

— Այո՛, միայն մէկ անգամ երբ Վարշաւիա էինք ... Կը յիշես այն կինը, չէ՞, որքա՜ն դիւրին երեւցաւ ամէն ինչ եւ պայմանները որքա՜ն մեզի դէմ էին ... վախցայ որ պիտի ձախողէինք, ինչպէս հիմա ալ սկսած եմ վախնալ, ըսաւ Կոնզալէզ:

— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, ընդմիջեց Մէնֆրէտ կատաղութեամբ. ձախորդութեան մասին չխօսինք ու չմտածենք երբեք ...

Սղոսկելով մօտեցան տանիքին դռնակին ու վար իջան դէպ ի ներանցքը:

— Թէրի՞ն ուր է, հարցուց Մէնֆրէտ:

— Կը քնանայ:

Աշխատանոցը մտնելու վրայ էին, երբ լսեցին ոտնաձայն մը վարի յարկէն:

— Ո՞վ է այնտեղ, պոռաց Մէնֆրէտ ու վար վազեց:

— Փուաքա՛ռ ...

Փուաքառն էր եկողը, չածխուած, փոշոտ ու յոգնած:

— Լա՛ւ, ի՞նչ լուր հարցուց Մէնֆրէտ խստութեամբ:

— Վեր ելթանք, ըսաւ Փուաքառ:

Ու երեք ընկերները բարձրացան սանդուղներէն առանց իրարու հետ խօսելու եւ գացին իրենց բնակութեան սենեակը:

— Կարծես երկինքի աստղերն ալ մեզի դէմ կը կռուին, ըսաւ Փուաքառ բազմելով սենեակին ամէնէն հանգստաւէտ աթոռին մէջ. յուշատետրս գողցող մարդը ձերբակալուեր է. ծանօթ, բայց հասարակ չարագործ մը որ հսկողութեան տակ է եղեր իրիկունը. յուշատետրը գտեր են իր քովէն. ամէն ինչ կարգին պիտի ըլլար, եթէ ճարպիկ ոստիկան մը մեզի վերագրած չըլլար անոր պարունակութիւնը: Ձեզ ձգելէս ետքը, տուն գացի, փոխուեցայ եւ երկնցայ մինչեւ Տաունինկ փողոցը: Բազմութեան մէջ մտայ ու սկըսայ դիտել փողոցին մուտքը որ պաշարուած էր: Գիտէի որ Ֆալմըթհը այնտեղ էր, գիտէի նաեւ որ եթէ նորութիւն մը ըլլար, անմիջապէս պիտի հաղորդուէր իրեն: Ապահով էի որ մարդը հասարակ գող մըն էր եւ վըտանգ կրնար գալ մեզի, եթէ ձերբակալուէր անակնկալ պատճառով մը: Երբ կը սպասէի այնտեղ, ինքնաշարժ մը մօտեցաւ բազմութեան եւ գրգռուած երեւոյթով մէկը դուրս ցատկեց. յայտնի էր թէ ոստիկան մըն էր. հազիւ ժամանակ ունեցայ «Թաքսի» մը վարձելու, Ֆալմըթհ եւ նորեկ ոստիկանը դուրս եկան բազմութենէն կառքով. հետեւեցայ իրենց առանց կասկած ներշնչելու մեքենավարիս. անոնց ինքնավարժը աւելի արագ կ'ընթանար, բայց որոշ էր իրենց երթալիք տեղը: Երբ ոստիկանատան փողոցը հասանք, ճամբեցի իմ «Թաքսի»ս, քալեցի հինգ-տասը քայլ եւ, ինչպէս որ մտքէս անցած էր, տեսայ անոնց կառքը ոստիկանատան առջեւ:

Աչքիս ծայրովը կրցայ տեսնել ոստիկանապետին գրասենեակին ներսը: Վախցայ որ հարցաքննութիւնը կը կատարէին բանտարկեալին խուցին մէջ, սակայն բարեբախտաբար ընտրուած էր փողոցին վրայ նայող սենեակը: Տեսայ Ֆալմըթհը, ուրիշ ոստիկան մը եւ գողը: Այս վերջինը նիհար, երկար կզակով եւ խարեբայ նայուածքով մարդ մըն էր — Ո՛չ, ո՛չ, Լէոն դիտական հարցումներ մի՛ ըներ. այդ մարդուն նայեցայ լուսանկարիչի մը պէս, որպէս զի յիշեմ իր դէմքը ապագային:

Մէկ ակնթարթի մէջ տեսայ որ գաղտնի ոստիկանին բարկութիւնը եւ քաւակահատին արհամարհանքը հասկցայ որ մարդը կը պնդէր թէ չէր կրնար ճանչնալ մեզ:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ըսաւ Մէնֆրէտ գոհունակ հառաչով մը:

— Բայց ուզեցի աւելի ապահով ըլլալ, վերսկսաւ Փուաքառ. եկած ճամբէս վերադարձայ: Յանկարծ եւ լսեցի կառքի մը խուլ ձայնը. տեսայ որ երկու հոգի կային անոր մէջ. հասկցայ անմիջապէս. գողը ոստիկանութեան ընդհանուր Տեսչութեան կեդրոնը կը տանէին:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՄԱՅԻՍ 1933
14 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2188 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԵՓՈԽՈ՞ՒՄ ԹԷ ՌՈՒՍԱՑՈՒՄ

Աւելորդ չէ անգամ մը եւս արծարծել տպագրական տառերու «բարեփոխման» խնդիրը, որ կը քըքրուի Երեւանի մէջ:

Անցեալ օր դիտել կուտայինք թէ՝ մեր վախն այն է որ, «տառերու «բարեփոխում»ն ալ, ինչպէս ուղղագրութեան «բարեփոխումը», ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ կտրելու կապը՝ անցեալին հետ, Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ»:

Արդարեւ, ուրիշ բան չապացուցաներ մէջտեղ դրուած նմոյշը, որ աւելի շատ կը նմանի ռուսերէնի, վրացերէնի կամ հայկչերէնի, քան լատիներէնի: (Պիտի հրատարակենք հատ մը):

Գիտենք, վերջնական չէ այդ նմոյշը: Փորձ մըն է ան եւ պիտի քննուին ուրիշներ ալ:

Բայց, ի՞նչ կ'արժէ այդ քննութիւնը, քանի որ Երեւանը տէր–տիրական է ամէն բանի մէջ, եւ կը վճռէ ու կը հրամանագրէ համաձայն իր հայեցողութեան:

Ուզեցինք իմանալ թէ որ եւ է հրահանգ եկա՞ծ է Փարիզ, յանձնախումբ նշանակելու եւ արտասահմանի մէջ ալ ուսումնասիրելու համար խնդիրը:

Պատասխանը ժխտական է:

Փարիզի ռամկավար Ակումբը խորհրդակցութիւն մը փորձած է իր նախաձեռնութեամբ, եւ նախագահը յայտարարած է թէ ամէն մարդ ազատ է իր կարծիքը հաղորդելու Երեւան:

Մեր տեսակէտով, յաւագոյն պիտի ըլլար որ գաղութները միահամուռ դիրք բռնէին այս հարցին մէջ, առ նուազն կանխահաս համարելով զայն:

Երեւանը իշխանութիւն ունի հրամաններ արձակելու եւ գործադրելու, տեղի – անտեղի:

Արդ, ո՞վ պիտի խտացնէ արտասահմանի ցիր ու ցան մտաւորականութեան, նոյն իսկ ժողովուրդին բաղձանքն ու տեսակէտները:

Ո՞վ պիտի յաւակնէր յայտարարել. — Ես գաղութները կը ներկայացնեմ:

Մանաւանդ որ, կուսակցական եւ քաղաքական հակամարտութիւններն ու նախապաշարումները, կանխակալ կարծիքներն ու կիրքերը քաոսի մը վերածեր են մեր հանրային կեանքը, եւ ամէն գլուխէ ձայն մը, բոց մը կը բարձրանայ:

Ինչպէս ուրիշ պարագաներու, այս հարցին մէջ ալ մեզի համար հիմնականը՝ տիրող ոգին է:

Փցուն պատրուակներ են ներկայ տառերու մասին եղած առարկութիւնները՝ խնայողական թէ գեղագիտական տեսակէտով:

«Խ. Հայաստան» հրատարակած է անճոռնի նմոյշ մը, դիմացը դնելով ներկայ տառերը, ապացուցանելու համար … երեք տողի խնայողութիւն:

Մինչդեռ, եթէ նոյն հատուածը չարուէր արամեան տառերով, նոյնքան տեղ պիտի բռնէր:

Եթէ չենք սխալիր, Երեւանի իսկական միտքը տառերու լատինացումն է:

Բայց, չխրտչեցնելու համար, կը փորձեն «բարեփոխել», վերածելով ռուսական, վրացական կամ հայկչական անուշապուրի:

Այս միտումով «բարեփոխուած են» նաեւ Կովկասի Թաթարներուն տառերը:

Արաբերէնը երեւութապէս վերածելով լատիներէնի, անոնք աւելի շատ հիմք ընդունած են ռուսերէնը:

Այնպէս որ, բոլորովին տարբեր են Թուրքիոյ մէջ հաստատուած լատինական տառերը եւ Ադրբէջանի համար ստեղծուած այբուբենը:

Մինչ Թուրքիոյ լատինատառ հրատարակութիւնը դիւրութեամբ կը կարդացուի, յստակ է եւ աչք չի յոգնեցներ, միւսը չիւղի պէս կը խաղայ աչքդ:

Նոյնը եւ իբրեւ նմոյշ հրատարակուած հայկական այբուբենը:

«Մեծպետական» Ռուսաստանի շուքն ու նախապաշարութիւնն են որ կը սաւառնին այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս բոլոր ոչ – ռուս ժողովուրդներու քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ գրական – գեղարուեստական կեանքին կազմաւորման մէջ:

Ու միշտ ալ պիտի գտնուին մասնագէտներ կամ գեղագէտներ, որ ընդառաջ պիտի երթան Մոսկուայի բարեհաճ տրամադրութեանց:

Մի՛ ըսէք թէ Մոսկուան չի խառնուիր «ինքնավար» ժողովուրդներու ներքին գործերուն:

Ամէն բան վերի վայր շրջելու, փոխելու եւ կեդրոնական կաղապարի մը վերածելու ձգտումը՝ նոր չէ որ երեւան կուգայ: Նոյն իսկ Երեւանի մէջ:

Թէ ուղղագրութեան եւ թէ տառերու փոփոխութիւնը մաս կը կազմեն ընդհանուր ծրագրի մը, որ կրնայ կոչուիլ ռուսացում, թէ ձեւով եւ թէ ներքին բովանդակութեամբ:

Երեւանցիները վարակուած են ամէն տարրական բանի հետ խաղալու ախտով:

Այս միջոցին բազմազան եւ մեծարժէք հրատարակութիւններ կ'ըլլան Երեւանի մէջ: Նոյն իսկ չքեղ տպագրութիւններ՝ գրական թէ գիտական գործերու: Արեւելահայ թէ արեւմտահայ լեզուով:

Եւ սակայն, — փորձեցէք ձեռք առնել եւ կարդալ: Կը մեղնաք ե՛ւ թուղթին, ե՛ւ տպագրութեան ե՛ւ հեղինակին:

Գիրքերը տպուած են կարդացուելու եւ տարածուելու համար: Բայց, միայն ուղղագրութիւնը կը բաւէ մէկդի նետելու, որքան ալ համբերատար ըլլաք, չոգեպինդ սլացքի այս դարուն մէջ:

Ինչո՞ւ այս աւելորդ յոգնութիւնը:

Եւ ինչո՞ւ այս յամառութիւնը՝ տասը տարուան փորձէն եւ արտասահմանի համատարած բողոքէն յետոյ:

Հարցուցէք Երեւանի եւ եթէ կրնաք՝ պատասխան ստացէք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԹՇՆԱՄԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԼԻԱԶՕՐԸ ԿԸ ՍՏԻՊՈՒԻ ՀԵՌԱՆԱԼ

Երէկ հաղորդած էինք թէ թշնամական ցոյցեր կատարուած են Լոնտոնի մէջ, Հիթլէրի լիազօրին՝ Տոքթ. Ռոզէնպէրկի դէմ: Անծանօթ մը հանած եւ գետը նետած էր Հիթլէրի անունով դրուած ծաղկեպսակը եւ հարցապնդումներ եղած էին խորհրդարանին մէջ:

Ուրբաթ օրն ալ շարունակուեցան ցոյցերը: Միւս կողմէ, Լորտերու ժողովին մէջ եղած ազդարարութիւնը այնքան ծանր ազդած է Հիթլէրի լիազօրին վրայ որ, ան այլ եւս աւելորդ կը գտնէ իր բնակութիւնը եւ որոշած է հեռանալ: Արդարեւ, ուրբաթ կէս օրին յանկարծ հեռացաւ իր պանդոկէն, եւ քաշուեցաւ գիւղ մը, բարեկամի մը տունը:

Ուրբաթ օրուան ցոյցերէն մէկը տեղի ունեցաւ Տոքթ. Ռոզէնպէրկի բնակած պանդոկին ներսը: Ճաշարանը լեցուած էր անգլիացի եւ օտար յաճախորդներով, երբ յանկարծ տիկին մը, որ կը ճաշէր պարոնի մը հետ, ոտքի ելաւ եւ ներկաներուն բաժնեց մեքենագիր թուցիկներ: Ասով բողոքներ կ'ըլլային «Տոքթ. Ռոզէնպէրկի, գերման բանուորներու դահիճի գործակալին ներկայութեան դէմ»: Յետոյ իր ընկերը սեղանի մը վրայ ելաւ եւ ճառ մը խօսեցաւ, ընդհանուր ապշութիւն պատճառելով: Ահա իր խօսքերը.

— Արհեստակցական Միութեանց անդամները կ'ուզեն գիտնալ թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ պանդոկին վարչութիւնը կը հաւանի հիւրընկալել Հիթլէրի մէկ ներկայացուցիչը: Անոր կառավարութիւնը արատաւորուած է անհամար գերման բանուորներու արիւնով: Ան ջնջեց արհեստակցական միութիւնները եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը: Ան վայրագօրէն հալածեց Հրեաները …

Այդ պահուն, ճաշարանին սպասաւորները բռնեցին ճառախօսը եւ դուրս հանեցին: Թուցիկներ բաժնող տիկինն ալ անոր հետեւեցաւ հանդարտօրէն, բայց իր ընկերը դիմադրեց ուժգնօրէն: Վերջապէս, ցուցարարները դուրս հանուեցան: Հարցաքննուելով, յայտարարեցին թէ անդամ են արհեստակցական միութեան մը որ կը պաշտպանէ գերման աշխատաւորները:

Միեւնոյն օրը, երեք երիտասարդներ մտնելով Մատամ Թիւսոյի թանգարանը, ուր ցուցադրուած են օրուան մարդոց մոմէ կենդանագիրները (ինչպէս Փարիզի Միւզէ Կռէվէնի մէջ), չիչ մը կարմիր մելան թափեցին Հիթլէրի արձանին վրայ եւ հետեւեալ արձանագրութիւնը փակցուցին. «Հիթլէրը մարդասպան մըն է»:

Պահապանները վրայ հասան, բայց երեք երիտասարդները յաջողեցան կորսուիլ բազմութեան մէջ:

Վերջապէս, նոր ցոյցեր կատարուեցան նաեւ անծանօթ զինուորի դամբարանին առջեւ:

Գետը նետուած ծաղկեպսակին տեղ ուրիշ մը դրուած էր առջի օր: (Ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ ծաղկեպսակը գետէն հանուած եւ նորէն դամբարանին վրայ դրուած էր): Առտուն կանուխ, բանուոր մը վերցուց տեղէն հանեց նոր ծաղկեպսակը, բայց անմիջապէս ձերբակալուելով դատի քաշուեցաւ եւ դատապարտուեցաւ քառասուն շիլին տուգանքի: Բանուորը յայտարարեց.

— Ես ուզեցի բողոքել Տոքթ. Ռոզէնպէրկի ներկայութեան դէմ, քանի որ ան ներկայացուցիչն է ամէնէն բռնաբարոյ կառավարութեան մը: Ուզեցի բողոքել հիթլէրականներու սպանութեանց եւ հալածանքներուն դէմ:

Ամերիկացի մըն ալ, որ վայելչօրէն հագուած էր, գերմանական ծաղկեպսակին քով դրաւ ճերմակ շուշան մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

— «Եթէ անծանօթ զինուորը կարենար խօսիլ անծանօթ Ամերիկացիին որ ես եմ, անշուշտ պիտի ըսէր թէ կը նախընտրէ այս միակ ծաղիկը մարդասպան դիկտատորի մը ծաղկեպսակէն, որ երկու օրէ ի վեր կը սրբապղծէ յիշատակարանը: — Նախկին հարիւրապետ ամերիկեան բանակի»:

Հիթլէր արտակարգ նիստի կը հրաւիրէ Գերմանիոյ Խորհրդարանը

ԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻ ԹԷ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Գերմանիոյ խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է մայիս 17ին, լսելու համար Հիթլէրի ճառը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ՝ վարչապետին նպատակն է ամբողջ հանրային կարծիքը լարել ի նպաստ Գերմանիոյ վերազինման: Հիթլէր պիտի բացատրէ թէ Գերմանիան բոլորովին զինաթափ եղած է իր սպառազէն դրացիներուն դիմաց: Արդ, քանի որ անոնք չեն ուզեր Գերմանիոյ աստիճանին իջնել, Գերմանիան պէտք է յայտարարէ թէ որոշած է վերազինուիլ ազատօրէն: Այս առաջադրութեամբ ալ, կ'ուզէ ապահովել խորհրդարանին վստահութիւնը: Տարակոյս չկայ որ Հիթլէր պիտի ստանայ այդ վստահութիւնը, ինչպէս ստացաւ անսահման լիազօրութիւնը՝ անցեալ մարտին: Խորհրդարանի երեսփոխաններուն գրեթէ մէկ երրորդը դուրս ձգուած է արդէն, եւ մնացեալները չեն կրնար դիմադրել:

Եթէ ճիշդ են այս տեղեկութիւնները, ուրեմն Հիթլէր պիտի լրացնէ իր արտաքին նախարարին՝ ֆոն Նէօրաթի յայտարարութիւնը, զոր հրատարակեցինք երէկ: Արդէն իսկ մամուլը սկսած է արծարծել սպառազինութեանց խնդիրը, անհրաժեշտ գտնելով Գերմանիոյ վերազինումը՝ «պաշտպանողական պատերազմի մը համար»:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՓԷՔԻՆ

Չին եւ ճափոնական պատերազմին ամէնէն կատաղի ճակատամարտը մղուեցաւ ուրբաթ օր, ճափոնական բուռն յարձակողականով մը: Հակառակ Չինացիներու կատաղի դիմադրութեան, Ճափոնցիները յաղթեցին: Չինացիները խուճապահար փախան դէպի Փէքին, նոյն իսկ դեսպանատուներու թաղը մտնելով: Թիէնցինի ճափոնական թաղամասն ալ պաշտպանողական վիճակի մէջ դրուած է:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ՏՂԱՆ ՈՂՋ Է

Ուաշինկթընի Գերագոյն Ատեանի առջեւ կը շարունակուի երիտասարդ օդանաւորդ Լինտպէրկի տղուն առեւանգութեան դատը: Ուրբաթ օր, ամբաստանեալներէն մէկը յայտարարեց թէ գտնուած դիակը ուրիշ տղու մը մարմինն էր, իսկ Լինտպէրկի տղան ողջ է եւ կը գտնուի Մեքսիկա:

Ո՛ւր պիտի յանգի Զինաթափութեան Ժողովը

ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Կարելի չըլլալով համաձայնութիւն գոյացնել գերմանական պատուիրակութեան հետ, զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը բացառիկ նիստ գումարեց ուրբաթ օր, ելք մը գտնելու համար: Պ. Հէնտըրսըն, խորհրդաժողովին նախագահը, առաջարկեց ընդհանուր վիճաբանութեան մը ենթարկել բրիտանական ծրագիրը՝ զինուորական ուժերու եւ նիւթերու մասին: Ֆրանսական պատուիրակը ձայնակցեցաւ նախագահին, անուղղակի ակնարկներ ուղղելով Գերմանիոյ վերազինման հարցին: Յետոյ ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց առաջարկուած բանաձեւը, որ սակայն բան մը չի փոխեր կացութենէն, որովհետեւ գերմանական պատուիրակութիւնը չուզեր տեղի տալ հիմնական հարցերու մասին:

Վիճաբանութիւնը պիտի սկսի երկուշաբթի օր: Հաւանական է որ Գերմանացիները այս առթիւ ստիպուին բացէ ի բաց պարզել իրենց միտքը եւ յայտնել թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի երթան: Պ. Նատոլնի, գերմանական Ա. պատուիրակը, Պերլին պիտի երթար, բայց իր կառավարութենէն հրահանգ ստացաւ ըսպասելու: Պ. Նատոլնի առաջարկած է որ իր տեղը ղրկեն կառավարութեան պատասխանատու մէկ անդամը:

Պ. Հէնտըրսըն ամէն միջոց կը փորձէ, խորհրդաժողովը փրկելու համար:

⁂ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց առջի օր, նկատի առնելով պատերազմական նախարարին խիստ ազդարարութիւնը՝ Գերմանիոյ դէմ: Թէեւ նախարարը խօսած էր իր անձնական պատասխանատուութեամբ, սակայն կը կարծուի թէ իր պաշտօնակիցներն ալ համամիտ են, բաց ի պատժական մասէն:

Նախագահ Ռուզվէլթ ալ յուսախաբ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նպաստաւոր ելքի մը չէ յանգած նախագահ Ռուզվէլթի եւ Գերմանիոյ լիազօրին՝ Տոքթ. Շախթի տեսակցութիւնը: Պ. Ռուզվէլթ պնդած է որ Գերմանիան դիւրացնէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին աշխատանքները, որպէս զի յաջող ելքի մը յանգի: Գերմանիոյ լիազօրը չափազանց դժգոհ մնացած է, տեսնելով որ նախագահ Ռուզվէլթ նըկատի չառներ իր փաստերը՝ Գերմանիոյ անապահովութեան մասին: Տոքթ. Շախթի կարծիքով, Անգլիոյ վարչապետը յաջողած է փոխել իր երկրին դիրքը՝ զինաթափութեան հարցին մէջ, յարելով Ֆրանսական տեսակէտին: Յետոյ, Պ. Էռիօն ալ ազդած է Պ. Ռուզվէլթի վրայ: Այս պայմաններուն մէջ, Տոքթ. Շախթ յայտարարած է թէ Գերմանիա չի կրնար փոխել իր դիրքը եւ չպիտի հրաժարի վերազինման պահանջէն, եթէ Ֆրանսա եւ միւս երկիրները զինաթափ չըլլան իրապէս: Խօսելով հակակշռի մասին, Գերմանիոյ լիազօրը դիտել տուած է թէ այդ հսկողութիւնը պիտի գործադրուի միայն Գերմանիոյ, Հունգարիոյ եւ Իտալիոյ վրայ, բայց երբեք՝ Ֆրանսայի եւ իր դաշնակիցներուն վրայ:

Տոքթ. Շախթ շարունակ հեռախօսով հաղորդակցութեան մէջ ըլլալով Հիթլէրի հետ, իր ընթացքը մեծ յուսախաբութիւն պատճառած է Ամերիկայի մէջ եւ նախագահ Ռուզվէլթ ինքն ալ յոռետես է զինաթափութեան ելքի մասին:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ԵՒ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Փրուսիոյ դատական նախարարութիւնը հրատարակեց վերջնական ցանկը այն հրեայ փաստաբաններուն որ պիտի կրնան գործել: Փրուսիոյ մէջ կը հաշուեն 11,814 փաստաբան, որոնց 8299ը արիական, 3515ը Հրեայ: Այս վերջիններէն 2158ը արտօնուած են գործելու, 735ը նախկին պատերազմիկներ եւ 1383ը 1914էն առաջ հաստատուած փաստաբաններ ըլլալով: Իսկ վտարուած են 923 հրեայ եւ 118 համայնավար փաստաբաններ:

⁂ Պերլինէն յետոյ, գիրքերու խարոյկներ սարքուեցան նաեւ շատ մը քաղաքներու մէջ, — Միւնիխ, Տրէզտէն, Նիւրէնպէրկ, Պրէսլաւ, Պոն, Ֆրանքֆորթ եւն.: Ամէն տեղ ալ՝ խարոյկներուն հետ կատարուեցան դղրդագին ցոյցեր եւ ջահազնացութիւններ, հրաշունչ բանախօսութիւններով:

Այս առթիւ, բողոքի ցոյցեր տեղի ունեցան Վարշաւայի եւ ուրիշ լեհական քաղաքներու մէջ, ուր ճառեր խօսեցան լեհ եւ հրեայ գրագէտներ:

⁂ Տոքթ. Լէյ, աշխատանքի ճակատին լիազօրը, հրաման արձակեց թէ աշխատաւորներու կազմակերպութիւնները այսուհետեւ պիտի բաղկանան երկու մեծ ընկերակցութիւններէ, — մէկը՝ բանուորներու, միւսը՝ պաշտօնեաներու համար:

Ասոնց գլուխը պիտի գտնուին աշխատանքի մէկ փոքր եւ մէկ մեծ խորհուրդ, առաջինը՝ 14, երկրորդը 60 անդամներով: Կազմակերպութիւններէն որ եւ է մէկուն մէջ քուէարկութիւն չպիտի կատարուի: Բոլոր որոշումները պիտի տրուին պետերուն կողմէ, որոնք պիտի նշանակուին իրենց վերադասներուն հրահանգով, ինչպէս կ'ըլլայ հիթլէրական բոլոր կազմակերպութեանց մէջ:

⁂ Կառավարութիւնը կը շարունակէ գրաւել ընկերվարականներուն եւ «Պետական Դրօշ»ի գոյքերն ու դրամները, մայրաքաղաքէն մինչեւ գաւառները:

Հարիւրի մօտ ընկերվարականներ ձերբակալուեցան միայն մէկ քաղաքի մէջ: Էսէնի մէջ, երկաթուղիի գծին վրայ գտնուեցաւ ընկերվարական երեսփոխանի մը դիակը: Կ'ըսուի թէ անձնասպան եղած է:

⁂ Մօտերս օրէնք մը պիտի հրատարակուի այրերու որձատման համար, որպէս զի գերմանական ցեղը մաքրուի ցեղային եւ ժառանգական ախտերէ: Այս առթիւ մասնագէտ մը յայտարարեց թէ վիրաբուժական որձատումը որ եւ է վտանգ չի ներկայացներ: Հաւանական է որ օրէնքը ոչ թէ ներականներու կամքին ձգէ, այլ պարտաւորիչ դարձնէ որձատումը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԵՒ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Առջի օր երկրաշարժի նոր եւ ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Սելանիկի, Խալքիտիքի եւ ամբողջ Մակեդոնիոյ մէջ: Ահ ու սարսափի մատնուած է Սելանիկի ժողովուրդը: Վնաս չկայ, բացի կարգ մը գիւղերէ, որոնց հեռագրիչները չեն պատասխանած Սելանիկէն տրուած կրկնակի կոչերուն:

⁂ Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Սօֆիայի մէջ, ուրբաթ գիշեր, ինչպէս նաեւ հարաւային Պուլկարիոյ մէջ, դէպի Խասքովօ: Կորուստ չկայ: Շարժին կեդրոնն է Եգէական ծովը:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

(ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

Քանի մը տարուան անցեալ ունի մտաւորական գործակցութիւնս Օհան Կարոյին հետ, զոր վերջին անգամ տեսայ հիւանդանոցին մէջ, իր մահէն ճիշդ երկու շաբաթ առաջ, ընկերներու խումբի մը հետ:

Ազատ արուեստագէտներու ցուցահանդէսին մէջ լսեցի առաջին անգամ իր հիւանդութեան լուրը: Դժուար է ըսել անտարբերութեամբ, սակայն սովորական հիւանդութեան մը պէս դիմաւորեցի այդ լուրը:

Ծանօթ էր ինծի իր նիհարութիւնը, որ յաճախ կը շեշտուէր· գոյնը յաճախ դալկութեան կը փոխուէր աշնան տերեւներուն պէս, սակայն համոզուած էի, որ Օհանը ներքին առողջ կազմ մը ունի· առողջութիւն մը, որ պիտի կրնար դիմադրել տակաւին միջավայրին աննպաստ պայմաններուն: Որովհետեւ — եւ այս բանին ճշմարտութիւնը կը շեշտուի այսօր, — հաւանաբար ան ոչ ոքի յայտնեց իր ներքին գաղտնիքը, եւ ոչ ոք, իր ա՛յնքան ընկերներէն ու բարեկամներէն, կրցաւ գուշակել հիւանդութիւնը, որ կը կրծէր անոր ներքինը: Սակայն երբ հիւանդութեան զրոյցները դէչ համեմատութիւններ առին, երբ տխրութեամբ հաստատեցինք անողոք հիւանդութենէ մը վարակուած ըլլալը, խղճի խայթէ մը տառապողի աճապարանքով փութացի հիւանդանոց:

Ըսի որ քանի մը ընկերներ էինք: Շրջուն ծաղկավաճառի մը ծաղիկներու համեստ փունջ մը կազմել տուինք, ու սրտադողով, յանցաւորներու պէս, մօտեցանք իր մահճին: Փունջը յանձնեցինք, զոր ձեռքէն չձգեց, եւ մինչեւ մեր բաժանումը, իր յոգնած գլուխը անոր մէջ թաղեց եւ անոր հոտովը դինովնալ կարծեց:

Մինչեւ մեր բաժանումը՝ աչքերուն մէջ կարդալ կարծեցի զարմանքի ու հարցականի մը արտայայտութիւնը, արտայայտութիւն, որ անոր մանկական բնաւորութեան էական յատկանիշներէն մէկն էր: Անշուշտ կը զարմանար այս համեստ տղան, որ բոլոր զինքը ճանչցողները անկեղծ գորովով կը շրջապատէին իր անկողինը: Կը զարմանար ու ներքուստ կը հարցնէր թերեւս·— Իրա՞ւ Օհանը ընկերներու եւ բարեկամներու հոգիին մէջ անկիւն մը գրաւած է: Ես կարդացի անոր աչքերուն մէջ այս հարցականը:

Պէտք է ոգեկոչել այն քանի մը վայրկեանները, զոր անցուցինք սրահին մէջ, ուր բազմաթիւ հիւանդներ, եղբայրացած, կը դարմանուէին, գթութեան քոյրերու բարութեանը եւ խնամքին յանձնուած: Զինքը լաւատես, նոյն իսկ չա՛տ լաւատես գտանք: Իր կարծիքով ստամոքսի անհանգստութիւն մըն էր ունեցածը ...: Ուրիշ ոչ մէկ ցաւ ...: Բժիշկները արտօնած էին ուտել ամէն բան ... Չէր հազար, ու չէր քրտներ ... կրնար ծխել, առանց նեղուելու ... :

Աչքերը, կենդանի եւ աննուաճ մասը իր գլուխին, ֆիզիքական աւերակներուն վրայ միա՛կ վկաներն էին երիտասարդէն մնացած: Այդ աչքերը միայն կը վկայէին, որ անկողնին վրայ երկնցողը Օհան Կարօն էր:

Կը զգուշանայինք զինքը յոգնեցնելէ: Իր սիրած գրագէտներէն խօսեցանք քիչ մը: Քաջալերեցինք զինքը, եւ յուսադրեցինք, որ շուտով մեզի հետ պիտի վերսկսէր իր ընդհատուած մտաւորական աշխատանքները: Բայց դէմքին աւերակ գիծերը կը մատնէին սրդէն չարագուշակ աղէտը: Կը խօսէինք, սակայն մեր բառերը ուժ չունէին հիւանդը մխիթարելու: Կրնայի՞նք արդեօք գուշակել թէ անոնք ի՞նչ ձեւով արձագանգ կը գտնէին անոր հոգիին մէջ: Հոն գտնուողներս իրար կը լրտեսէինք, եւ ան ալ, գլուխը միշտ փունջին մէջ թաղած, մեզ կը լրտեսէր:

Կը պատմեն թէ մինչեւ վերջին վայրկեանը պահեր է մտքին յստակատեսութիւնը, յայտնելով միայն հոգիին դառնութիւնը, որ ազգային աչքառուներու եւ ճակատագրական կոխոտներու պահուն չէր աւանդած իր հոգին, պատանեկին վրայ, կամ ծառի մը ստուերին տակ, անծանօթ հողի մը վրայ: Մտքի այս վիճակը անշուշտ կը մատնէր անխուսափելի ճակատագրին գիտակցութիւնը, որմէ, աւա՜ղ, չպիտի կրնար ազատիլ:

Իր կենդանագիրը չպիտի կրնամ մոռնալ: Ինծի համար անիկա տիպարը պիտի մնայ տառապակոծ եւ խոնարհ հայ մտաւորականին, որ ուսերուն վրայ զգացեր է չարաշուք ձեռքի մը ծանրութիւնը, ճակատագրէն հալածական, հայրենիքի եւ անհատներու ապառնութիւնը երազող ու երգող, եւ որուն զգացումները տրամաբանութեան հակակշիռին տակն էին միշտ: Մէկը որ վրիպած էր իր ճամբէն, ինչպէս մեծամասնութիւնը այսօրուան տարագիր հայ մտաւորականութեան, օտար հոգիներու դառնութիւնը ճաշակելու անձկծին տակ կքած կարծես: Այս էր պատճառը, որ բոլորը հաւասարապէս, ընկեր թէ բարեկամ, մտաւորական թէ համեստ արհեստաւոր, հիւանդութեան սկիզբէն մինչեւ վերջին շունչը, գորովի եւ մտահոգութեան մթնոլորտով մը շրջապատեցին զինքը, եւ իր դագաղին առջեւ եւս, նոյն եղբայրակցութեամբ, գլուխ խոնարհեցին, որովհետեւ, իրապէս, անիկա անկեղծ բարեկամ մըն էր, ու կրնար այդպէսին դառնալ, որուն կրնայիր սիրտ բանալ, եւ հաւատալ որ օր մը չպիտի գաւաճանէր քեզ:

×

Սրտաբուխ եւ անկեղծ այս արտայայտութիւնը սակայն որո՞ւ համար էր: Չէի՞նք ունեցեր արդեօք նմանօրինակ ուրիշ կորուստներ: Հանգուցեալը հասա՞ծ էր մտաւորական այն ստորինանին, ու տուած իր գործը, որուն կորուստը անփոխարինելի պարապ մը պիտի ձգէր մեր շուրջը: Ի՞նչն էր ուրեմն գաղտնիքը, որ անոր դագաղին շուրջ համախմբած էր մտաւորական ընտրանի մը: Աւելի երիտասարդ, առոյգ ու խոստմնալից ուժեր չէ՞ինք յանձնած արդեօք, վաղաժամ կերպով, հողին· ու տակաւին այսօր չունի՞նք բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնք մահուան համար կը հասունանան:

Գաղտնիք մը կայ անշուշտ, որ դժուար չէ բացատրել: Մտաւորական կարողութենէն աւելի, մտքի վաստակէն անկախաբար, որոնք Օհան Կարոյի մօտ համեստ ստորինանի մը հասած էին տակաւին ուրիշ խօսքով, անիկա գրող մը եւ մտաւորական մը ըլլալէ առաջ, մարդկային բարոյական յատկանիշներ կը մարմնացնէր իր մէջ: Մեզմէ շատերը կրնան չհամակրիլ իր գրականութեան, չբաժնել անոր մտածումները եւ կարծիքները· բայց անոր նկարագրի գիծերուն առջեւ տարակարծութիւն չկայ երբեք: Ուրեմն մեր համակրանքը, մեր գորովը, եւ մեր վիշտը կը միանան մարդուն համար, որ Օհան Կարոյի մէջ կը յայտնուէր աչքի զարնող քանի մը գրական գիծերով, եւ որոնք, տխուր է արձանագրել, այս առթիւ, հետզհետէ հազուագիւտ կը դառնան մեր մէջ:

Օհան Կարօն հիւանդ հոգի մը չունէր: Շեշտուած տարակարծութիւն ունէր իր բոլոր տարեկիցներուն հետ, բոլոր այն խնդիրներուն հանդէպ, որոնք մարդ էակին համար կը պահեն տակաւին իրենց նուիրականութիւնը: Անիկա ունէր նուիրական բաներուն գիտակցութիւնը, որովհետեւ վարակուած չէր ժամանակակից հիւանդութիւններով: Կը պատմեն, որ դառնութիւն կը զգար ամէն անգամ, որ որ եւ է թերթի մէջ ո եւ է մտաւորական, նոյն իսկ տարբեր հոսանքի պատկանող, անիրաւ յարձակումի կ'ենթարկուէր:

Ատելութիւններ չունէր երբեք, եւ ոչ ալ կուսակցամոլ էր:

Կը զգուշանար, մանաւանդ ուրիշին հասցէին որ եւ է աննպաստ խօսք արտասանելէ, որովհետեւ կը յարգէր, եւ յարգել գիտէր ուրիշին կարծիքը: Օհան Կարօն լաւ գիտէր, չէր նմաներ անոնց, որոնք շատախօսել կը սիրեն: Իր գրականութիւնն ալ հարազատ արտայայտութիւնն էր նկարագրի այդ գծին, համեստ, խեղճ, զգոյշ եւ մտածուած, առանց շատախօսութեան, առանց երկարաբանութեան:

Անիկա չէր սիրեր ուրիշը որ եւ է վնաս հասցնել, ինչպէս որ կը զգուշանար մրջիւնի մը վրայ կոխելէ, որովհետեւ արհամարհել չէր գիտեր, ինչպէս իր տարեկիցներէն շատերը: Արհամարհանքի զգայութեան բացակայութիւնն էր պատճառ, որ անիկա մինչեւ վերջը սորվողի դիրքին մէջ մնաց, հակառակ ուրիշներուն մեծամտութեան: Առանց յաւակնութեան, միշտ համեստ ու սորվելու տրամադիր, անձնուէր ընկերներու հանդէպ ու իր ժամանակը չափարկող, անիկա իր համեստ ուժերուն գիտակցութի՛ւնը ունեցաւ մանաւանդ: Ոչ միայն պարտականութեան զգացումին հանդէպ երկիւղածութիւն ունէր, այլ մանաւանդ հաւատք՝ ստանձնած ո եւ է գործի հանդէպ: Հաւատք՝ զոր պահեց իր մէջ շատ կանուխէն, մինչեւ իր մահը: Անիկա բազմաթիւ անգամներ ատոր ապացոյցը տուաւ: Չպիտի մոռնամ մանաւանդ իր աշխատակցութիւնը Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան մէջ: Յաճախ միասին կը սրբագրէինք մեր հրատարակած հատորներուն փորձերը: Չէք կրնար երեւակայել դուրգուրանքը եւ անձնուիրութիւնը հանդէպ նահատակներու գործերուն: Երբ կը սրբագրէինք Եօթներորդ հատորը, Տիգրան Չէօկիւրեանի «Վանքը եւ Հեթոսը», իր սիրած սիկարէթը փաթթելու պահուն, տխրօրէն ըսաւ. — Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր բարոյական վարձատրութիւնը, որ այսպէս գիշերները, մինչեւ ուշ ատենները յաճախ, սրճարանի մը անկիւնը կը մնանք»: Իրեն պատասխանեցի, որ մեզմէ յետոյ անշուշտ պիտի գտնուին Հայեր, որ մեր նախաձեռնութիւնը նկատի առնելով, այս շարքին մէջ մէյ մէկ հատոր ալ մեզի պիտի յատկացնեն: Վայրկեան մը ընդհատեց գործը, չա՛տ մեծ հաճոյք զգաց, եւ մանուկի մը պէս ուրախացաւ: Ոչ միայն անձնուէր էր, այլ եւ այլասէր: Ձեզմէ ո՞վ արցունքով չկարդաց, այս տղուն մարդասիրութեան գեղեցիկ օրինակը, որդեգրումը հայ որբի մը:

Ի՞նչպէս մոռնալ տակաւին Օհան Կարոյի սէրը հանդէպ այն բոլորին, որ մեր ազգային մշակոյթի արժէքներուն կը պատկանէին, — հայ գրականութիւն, հայ գեղարուեստ, հայ լեզու. եւ այս բոլորին համադրութիւնը կազմող ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարը, որուն համար պաշտամունք ունէր: Ինչ բան որ գեղեցկութիւնը կը խորհրդանշէր, խանդավառ կը դարձնէր զինքը:

Օհան Կարոյի մէջ մարդը յարգողները, կը յարգէին եւ կը սիրէին նկարագրի բոլոր այս գիծերը, որոնք ա՛ւաղ, այսօր նախապաշարումներ կը թուին դառնալ: Ահաւասիկ հոս էր գաղտնիքը, այն անվերապահ համակրանքին ու վիշտին, որով հայ մտաւորականութիւնը կը շրջապատէր իր դագաղը, անոր անհետացումին մէջ ողբալով արժանաւոր մարդուն կորուստը:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ Կ'ՈՒԶԵՆ

Խրիմի, Հիւսիս. Կովկասի, Թուրքմէնիստանի, Տաճիկիստանի եւ Ստ. Վոլկայի հայկական դպրոցներուն կողմէ դասագիրք պահանջուած ըլլալով, Երեւանի Պետական հրատարակչականը կը պատրաստուի հայերէն դասագիրքեր ղրկելու դէպի այդ շրջանները:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՍԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Չար է, անգութ է բարեկամս, որ ահա դարձեալ կը տանի զիս փակելու փարիզեան տունիրուն մէջ:

Մանաւանդ այսօր, ուր երկինքը ուրախ է: Ու ժլատ արեւը, հազուադէպ առատաձեռնութեամբ մը, իր կրակարանին կը կանչէ քաղաքին բնակչութիւնը:

Եւ ապահովաբար, հանրային պարտէզներուն, մօտակայ անտառներուն, գիւղերուն մէջ պարպուած են, հիմա, պանդոկներու, ճաշարաններու եւ սրճարաններու դժբա՛խտ բանտարկեալները:

Ու կրնայինք ուրիշ օր մը գոհացնել մեր տխուր հետաքրքրութիւնը:

Բարեկամս, սակայն, չի հանդուրժեր որ ընդհատուի ժամանակակից հայ պատմութեան պատրաստութիւնը:

— Քալէ՛, սիրելիս:

Ու կ'երկարենք ծառուղին:

Ահաւասիկ Քուրոն: Ընտիր անուն, ինչպէս Պէլվիլ:

Ներս կը մտնենք դուռնէն, որ ուղղանկիւնով մը իրարու կը կապէ լայնանիստ ծառուղին եւ դալարուն փողոցը:

Խոնարհներու անփառունակ սրճարան մը: Բանուորներն ու բանուորուհիները, ոտքի եւ նստած, կիրակիի «շաթօպրիան»ը կը մարսեն, սուրճով եւ համբոյրով:

Ներքին դուռ մը նեղ՝ երկուքի կը բաժնէ սրճարանը: Հայկական օջախ մըն է երկրորդ մասը:

Ծուխը, զոր կ'արտաշնչեն քիթերն ու բերանները, փախուստի ոչ մէկ ճամբայ ունի: Կարելի չէ բանալ պատուհանները:

Որովհետեւ, ծերացա՛ծ հայ երիտասարդները թղթախաղի նստած են հոն:

Տասը սեղան: Եւ չորս Հայ՝ իւրաքանչիւր սեղանի շուրջ:

Հայերէնով կը պոռան: Կը հայհոյեն թուրքերէնով:

Բարեկամս կը ճանչնայ զանոնք բոլորը:

Բաց ի երկու ամուրիէ, նորապսակներ են միւսները:

Իսկ կիներն անոնց, նո՛ր հարսեր, պանդոկներու արեւազուրկ խորշերուն մէջ, կիրակի օրով, սեւ կը ծեծեն:

Արեւելքի արեւուն տակ ծնած, ու անով աճած, արեւապաշտ հայուհիները, արեւմուտքի աղքատ երկինքին տակ, չունին այլ եւս երանութիւնը արեւուն քղանցքը պագնելու:

Որպէս զի, ամուսիններն անոնց, հեզ եւ ալեկոր, թղթախաղէն երբ տուն դառնան, ճաշակեն հանդարտ եւ անվրդով՝ հացն ու կերակուրը, զորս աքնաջան սեղանները կը վաստկին:

Մամուլ, գիրք, բեմ եւ դպրոց՝ կը դրուատեն առաքինութիւնները հայ կնոջ: Գիտէ գործը հայ այր մարդը:

— Հնազանդ է հայ կինը: Հաւատարիմ է հայ կինը: Աշխատասէր է հայ կինը: Հայ կինն է որ կ'ապրեցնէ հայ ազգը:

Աջէն ձախէն, ամենուրեք, ամէն ատեն, այս երգն է որ կը լսէք:

Ու հայ կինը, ականջները այս երգին, լռութիւնն ու համբերութիւնն ալ կ'աւելցնէ իր առաքինութեանց շարքին:

Լսեցի՞ք երբեք որ հայ կինը մտնէ սրճարան, մօտենայ թղթախաղի սեղանին, ուժգին ապտակ մը փակցնէ իր ամուսնոյն երեսին, ականջէն բռնէ եւ առաջքն ձգէ տուն:

Կամ՝ թքնելէ վերջ անոր դէմքին, խարազանի մը շառաչներուն տակ, զայն խաղարանէն դուրս հալածէ:

Կամ՝ վճռական պահու մը, ատրճանակ մը պարպէ անոր գանկին:

Ֆրանսուհին կ'ընէ այդ:

Բայց տեսէ՛ք, ինչպէ՛ս բռնկած են թղթախաղի հերոսները:

Կապտորակ զորգիկին ներքեւ, դրամները մէկ անկիւնէն միւսը կ'անցնին:

Ու մէկ զոյգին ուրախութեան՝ կը հակադրուի միւս զոյգին տխրութիւնը:

Բարկութիւն եւ հանդարտութիւն դէմ առ դէմ կուգան իրարու:

Այն որ քիչ առաջ կողոպտած էր, ահա իր կարգին կը կողոպտուի:

Իր զոհովը խանդավառ՝ ան իր կորուստը կ'ողբայ հիմա:

— Քալէ՛, սիրելիս:

×

Սէն Միշէլ:

Բարեկամիս հետքին՝ Քափէ տը լա Կառի գետնայարկն եմ:

Մտաւորակա՞ն հայ երիտասարդները «խումար» կը խաղան:

Անոնցմէ ոմանք, հայ գրական երկնակամարին վրայ, աստղի շողը քաշեցին:

Հայ քննադատը, եւ գրականութեան ուսուցիչն անոնց, երջանիկ էր եւ հպա՛րտ:

Աշակերտները գրական նիւթեր կուտային: Ու շարադրութիւններ կ'երթային փրկել հայ ազգային գրականութիւնը:

Շատ խոստացան: Շա՛տ խոստացան: Բայց ո՞ւր կորան:

Աղմկեցին: Գորգռացին: Հեռաւոր արձագանգն իսկ չի լսուիր այսօր:

Եւ սակայն, կը նշմարէ՞ք, որքա՛ն սիրտ կը դնեն անոնք, դասալիք մշակները հայ գրական անդաստանին, իրենց ձեռքի թուղթերուն մէջ: Թղթախաղը չփոթուած է մշակոյթին, գիրին հետ:

Սորպոնի հրապարակին վրայ, կը յօրանջեն ինքնաշարժները:

Իսկ վարիչներն անոնց, հայ «շոֆէօռ»ներ, սրճարան քաշուած, դրամներու հետ, թղթախաղին մէջ հաց կ'որոնեն:

Արեւելքէ՞ն բերինք ախտը: Բայց կրնայինք հոն թողուլ:

Արեւմո՞ւտքը տուաւ: Երանի՛ թէ չընդունէինք այդ ընծան:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԵԱՆ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Պոլսեցնակ կեսարացիները կը պատմեն թէ՝ երբ ծնած է Վահան Թէքէեան, առած է անմիջապէս իրեն համար պատրաստուած խանձարուրներն ու զգեստները՝ փաթթուած հագուած է եւ պինդ ուժեղ կոճկուելով գացած տեղաւորուած է բազմոցին անկիւնը:

Հանդիսականները ըսած են.

— Աղա փաշա տղայ մը պիտի ըլլայ:

Երբ ազգական կին մը Վահանիկի մօտեցած է՝ համբուրելու եւ քնացընելու համար՝ փոքրիկը սկսած է գայրանալ, ընդվզել, ջղայնանալ: Անկարելի եղած է մերկացնել զինքը: Ճարահատ՝ քնացուցած են զինքը կոճկուած վիճակի մէջ:

Օրեր վերջ երբ իր մայրիկը փորձած է զինքը հանուեցնել՝ լուալու համար իր մարմինը՝ Վահանիկ խիստ բարկացած է եւ պարտադրած որ լոգցնեն զինքը կոճկեալ:

Եւ Վահան յաւէտ կոճկուած դրութեամբ քնացած է, սրթնցած է, կերած է, ընելով նաեւ իր ջուրի եւ արեւի լոգանքները այդպէս, կոճկաւորեալ դրութիւնով:

Չորս տարեկանին պահանջած է մուշտակէ վերարկու մը, առնուազն յիսուն մեծ կոճակներով եւ ստանալով սեղմ սեղմ կոճկուած է:

Մինչեւ վեց եօթը տարեկան՝ շնորհքով բերանը բանալով լեզու չէ եղած: Տարած են զինքը Ղալաթիոյ Ամենափրկիչին վրայ եւ բանալներ խոթած են իր բերանը: Վահանիկ հազիւ քանի մը վանկեր թոթոված է:

Տուն վերադառնալով կրկին կզպած կամ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել կրկին կոճկած է իր բերանը:

Տարի մը վերջը կոճկած է նաեւ իր աչքերը, ականջները ու քիթը:

Իր մայրիկը, այս անգամ, վազած է Պալաթու հրեշտակապետին վրայ եւ թեւերը բանալով աղօթած է.

— Սուրբ Հրեշտակապետ, այս տղան պատուհաս եղաւ ինծի... անողորմ մի՛ գտնուիր ու ճար մը ըրէ... ըսէ՛, ես ի՞նչ ընելու եմ հիմակ...

Կը պատմեն թէ Հրեշտակապետը բացած է բերանը ու ըսած.

— Կնի՛կ, կոճակ ըրէ...

Վահանիկ բարեհաճած է ծանրօրէն բանալ իր բերանը եւ ըսել.

— Մէթրօ մը բերէք ինծի:

Իր կեսարացի հայրը յոյժ եւ կրկնակի կ'ուրախանայ: Վահանիկ խօսիլ սկսած էր, առաջին ուրախութիւն: Վահանիկ իմաստուն կերպով խօսած էր· երկրորդ ուրախութիւն: «Մէթրօ» կ'ուզէր, անպայման ապագային պիտի ըլլար մանիֆաքթուրայի վաճառական:

Կը բերուի «մէթրօ»ն:

Վահանիկ կ'անցնի հայելիին առջեւ եւ այդ «մէթրօ»ով կը չափէ իր լեզուին երկարութիւնը, լայնութիւնը եւ հաստութիւնը: Խիստ գոհ իր լեզուական չափերէն կ'ըսէ.

— Շնորհքով, ճաշակաւոր, պարկեշտ, ժուժկալ, պահպանող ու պահպանուած...

Կը չափէ նաեւ հայ լեզուին բոլոր բառերուն իմաստները: Կարճերը կ'երկարէ, խիստ երկարները կը կարճեցնէ, շատ հաստերն ալ կը սրէ ու կ'օծէ պղպեղով:

Կը մտնէ նախակրթարան, ի ձեռին ունենալով մէթրօն:

Կը չափէ տնօրէնին պատուէրները, ուսուցչին հարցումներն ու պատասխանները եւ աշակերտներուն խօսքերը: Ու կը սկսի բարբառիլ.

— Չափը անցուց... Այս նախադասութեան մէջ երեսուն սանթիմ ածական դրաւ... շատ է, խիստ շատ... մախում է մէկ մէթր քսան սանթիմէթրնոց նախադասութեան մէջ քառասունըհինգ սանթիմեթր մակբայ գործածել... վերջիններ խօսքին մէջ տասնըմէկ սանթիմէթր շաղկապներ... շողգամի համ տուաւ... բարդ բառերը մկրատելու եւ երեքական սանթիմէթրի վերածելու է... իմաստն ալ կը զգաստանայ... փոխանակ մեր գլուխը արդուկելու, լաւ կ'ընէ եթէ իր ոլորապտոյտ ճառը արդուկէ... իր դասախօսութեան կէսը բայ է, մէկ չորրորդը ածական ու մնացեալ մասը լեցուն է քերականական անչափելի սխալներով... վեցուկէս սանթիմէթր աւելորդ հոմանիշներ կային իր նամակին մէջ... տասը փոխարէն երկու սանթիմեդր կէտադրութիւն պակաս էր... կատարեալ խօսք մը մէկ մէթր ըլլալու է, իսկ կատարեալ իմաստ մը մէկ սանթիմէթր, որով մէկ խօսքի մէջ կրնանք... տասը տեսակ իմաստ դնել:

Քիչ ատեն վերջը դժուար էր իր դասակիցներուն հետ: Զբօսանքի պահուն կը կենար անկիւն մը ու կը մշակէր քննադատական դիտողութիւններ.

— Արշակին խելք կարճ է...

— Թորոսին միտք ծուռ է...

— Աբրահամին ուղեղին ծալքերը եթէ ուղղուի եւ չափուի՝ պիտի գայ մէկ մէթրոյէն յիսուն սանթիմէթր պակաս...

Ինքնագոհ էր Վահանիկ որ բնութիւնը իրեն պարգեւած է ուղեղ մը չափաւոր, հաւասարակշիռ:

Օր մը սակայն ուսուցիչ մը, խօսելով մեծ մարդոց մասին, կ'ըսէ ի միջի այլոց.

— Հանճարները սովորական չափերէ դուրս նետուած մտքեր են: Երեւակայեցէք պատ մը ուղիղ ու ողորկ· անիկա կազմուած է սովորական մարդոցմով: Յանկարծ կը տեսնուի այդ պատէն դուրս կարկառուած խոյակ մը, ժայռ մը կամ արձան մը· ահա անիկա է հանճարը:

Վահանիկ յուսահատ յուզումով կը լսէ այդ խօսքերը:

Անկից վերջը ճիգ կ'ընէ անցնելու մէկ մէթրօն: Ճիգ կ'ընէ պատէն վեր ու պատէն դուրս ելլելու: Երբ կարգի կը կենան տղաքը՝ Վահանիկ կարգէն դուրս կ'ելլէ: Երբեմն ալ դասարանէն դուրս կ'ելլէ: Վերջապէս կ'ելլէ դպրոցէն մէկ մէթրնոց վկայականը ձեռքը:

Ծնողքը կ'ուզեն նուէր մը ընծայել իրեն: Վահանիկ կը խնդրէ ոսկի կշռելու նժարիկ մը: Հայրը փոյթեռանդըն կը գնէ՝ ուրախութեամբ մտածելով.

— Տղաս գործը փոխեց· մանիֆաքթուրայի վաճառականութեան տեղ սեղանաւորութիւն կամ ոսկերչութիւն պիտի ընէ:

Վահան Թէքէեան իր զգայուն նժարով ներս կը մտնէ Պէրպէրեան վարժարանէն: Աշակերտները իր ծանր ու արդարադատ հրեշտակապետի արտաքինը տեսնելով կ'ըսեն.

— Դար մը առաջ եթէ ծնէր՝ կրնար ամիրա ըլլալ: Մէ՛ղք որ ուշ մնացած է:

— Պատուելի մը կրնայ ըլլալ սակայն... կամ էֆէնտի մը... կամ դատաստանական խորհրդոյ անդամ... վանքի մատակարար... կալուածոց հոգաբարձու... կտակաց յանձնախումբի ատենապետ... ծերոց ժողովի նախագահ... կաթողիկոսական պատուիրակ.... բողոքականաց ազգապետ...

Տղաքը ապշահար կը մնան երբ կ'իմանան որ Վահանիկ ըլլալ կ'ուզէր բանաստեղծ:

Վահանիկ պինդ բռնած էր նժարը: Առձեռն Հայկազեանին բոլոր բառերը կշռուեցան իր նժարին մէջ: Նոյն այդ նժարով կը կշռէր ու կ'ուտէր չամանը, պլուլը, երշիկը, սեւ եւ կարմիր պղպեղները եւ բոլոր աղերը: Նժարը համեմուած ըլլալով իրմէ կշռուած եւ ընդունուած բառերը կծու, թթու, լեղի համեմ առացան:

Հայ լեզուն թէեւ Վահանիկին մօտ կորսնցուցած էր իր քաղցրութիւնը, բայց ստացած էր սուր ու լեղի, թթու կծու համեր:

×

Խօսակցութիւններու ընթացքին՝ բառերը կամաց կամաց չափելով ու կշռելով կը սահեցնէր աջ ու ձախ: Ատեն մը վերջը, արդէն ուսումնասիրած բառերուն մերձաւոր երկարութիւններն ու ծանրութիւնները՝ մէկ կողմ կը նետէ մէթրօն, ինչպէս նաեւ նժարը, ու կը սկսի մտքին մէջ զանոնք չափել ու կշռել: Երբեմն ալ կը սրէր բառերը ու զանոնք կը մխէր յամրաբար իր ունկնդիրներուն մէջ, յաճախ ալ կը կլորցնէր ու կը գլորէր:

Հաստատած էր, աւելի յետոյ, իր գլխուն մէջ՝ քիմիական աշխատանոց մը: Ասուլիսներու ժամանակ բառերը կը մտցնէր այդ հեղուկներուն մէջ եւ հետոյ միայն դուրս կուտար: Այդ հեղուկներուն մէջ կային անշուշտ գունաւոր թոյներ ալ:

Օրինակի համար «ճերմակ» բառը կը մտցնէր բաղադրութեան մը մէջ ու կը հանէր «սեւ»: «Զարութիւն» բառը քանի մը սրուակներու մէջ օծելէ վերջը՝ բառը կը փոխուէր եւ կ'ըլլար «սրամտութիւն»: «Կարիճ»ը կ'ըլլար «Թիթեռնիկ» եւ փոխադարձաբար: «Աշխատանք»ը, «համբերութիւն» բառին հետ մէկտեղուած էր «բանաստեղծութիւն»:

Այս բոլոր վարպետութիւնները ձեռք բերելով սկսած է խօսիլ ու մանաւանդ գրել քերթուածներ:

Որոշած է որ ոտանաւորի մը բառերուն ծանրութիւնը ըլլայ մէկ [illegible] օխա:

Եւ իբրեւ մէկ օխա ծանրութեան չափ՝ ընդունած է հնչեակը:

Ու նետելով շարած է բառերը հնչեակին մէջ: Երբ գրուած է մէկ

ՆՈՒԱՂՈՒՄՆԵՐ

Ժ. եւ Պ. Պօղոսեան քոյրերուն

Քոյրե՛ր,
Ձեռուն արեգն է պայթեր,
Որ կը դիմեն օրն ի բուն
Ձեր շուրթին տակ ծաղկող ցոլքե՛րն
յարաճուն։

Քոյրե՛ր,
Որոնց հոգին տարուբեր
Ունի անուրջն անսահման՝
Աչքերին տակ պահուած թովքին ան-
վարան։

Քոյրե՛ր,
Լոյսին ծոցի՛ն մէջ երեր
Կը բուսնի յար եւ լռին՝
Ձեր արփազարդ հունտը կեանքի՛
կշռոյթին։

Աչքե՛ր,
Ջինջ եւ շարժուն սուտակներ,
Որոնք անթարթ կը հսկեն
Կարծքէն փախչող սիրոյ վանկերն
ոսկեղէն։

Աչքե՛ր,
Զոյգ ալիքներ անհամբեր,
Ուր սիրտն ընդհո՛ւպ կը դողայ...
Եւ տաղն ամբիծ կ'առնէ ստո՛ւեր
իր անմահ։

Աչքե՛ր,
Մարգարտացած կայլակներ...
Որոնց եզրին վայրահակ
Կ'արուագծուին սիրոյ զարկերն ան-
յատակ։

Երա՛զ,
Նուռնափարներ դուք անհաս...
Ճերմակ եւ կոյս ծաղիկներ,
Որոնք չունին Թախիծն հոգի՛ն կա-
րեվէր,

Երա՛զ,
Երկնի շողե՛ր անպակաս,
Որոնք ծովուն մէջ կ'իջնեն.
Ու կը հալին մինակ լքուա՛ծ ափուն-
քէն։

Հովե՛ր,
Հովի ճերմա՛կ փշրանքներ,
Որոնք անվերջ կը խօսին
Զեփիւռին հետ՝ որ կը փախչի՛ տրտ-
մագին։

Քոյրե՛ր,
Ձեռուն արեգն է պայթեր,
Որ կը դիմեն օրն ի բուն
Ձեր շուրթին տակ ծաղկող ցոլքե՛րն
յարաճուն։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ՍԱՄՈՒԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ապրիլ 11ի առաւօտեան, սրտի կաթուածով իր մահկանացուն կնքեց Մոնթէվիտէօյի (Հարաւ. Ամերիկա) մեր ընկերներէն Ս. Փափազեան:

Ընկ. Փափազեան բնիկ Սսեցի էր եւ մօտ 55 տարեկան: Իր պատանեկութեան շրջանին մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ տոգորուած վառ խոյանքներով: Իր միակ ու միակ ցանկութիւնն էր զէնք եւ Հայաստանի ազատագրումը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 12ին:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մայիս 6ի շաբաթ երեկոն Հայ Գրական Ակումբը նուիրեց իր գործօն անդամ Օհան Կարոյի յիշատակին: Ակումբի նախագահ Պ. Ռ. Բերբերեան՝ բանալով ժողովը, քանի մը տաք խօսքերով Ակումբի հիմնադիրներէն Մ. Տէրվլէտէրեանի եւ Օհան Կարոյի յիշատակը ոգեկոչելէ եւ յոտնկայս յարգել տալէ ետք, հակիրճ ճառով մը ներկայացուց Օհանի կեանքն ու նկարագիրը, տալով անոր համեստ, պարզ, լրջախոհ, տիպար մտաւորականի պատկերը:

Ապա խօսք առաւ Պ. Ստ. Քոչարեան, որ խնամուած ճառով մը պատկերացուց Օհան Կարոյի մարդու, ընկերոջ, մտաւորականի ու գրագէտի դէմքը: Ընդգծեց անոր չեչտուած յատկութիւնները՝ ծայրայեղ բարեխղճութիւն, աշխատունակութիւն, մեղմ խառնուածք, անողոք թշնամանք վատութեան հանդէպ, կարգապահ ու լայնախոհ ոգի, գիտութի պարտաճանաչութիւն: Օհան լաւ Հայ էր ու լաւ մարդ: Կը խորշէր փարիսեցիութենէ ու փարիսեցիներէ: Համակ զոհաբերութիւն էր եւ ինքնամփոփում: Անսպառ էր իր գնահատութիւններուն մէջ: Սակաւախօս, արդարամիտ: Կը սիրէր գիրքն ու գրականութիւնը: Քաղաքական յախուռն պայքարի մարդ չէր: Կեանքի երեւոյթներուն կը մօտենար սառն դիտողի ձեւով եւ իր խօսքը կը համեմէր ժողովուրդի սրամտութեամբ եւ իմաստասիրութեամբ: Իր մեծ ուսուցիչը Արամն էր, որի շունչով ապրած ու ոգեւորուած էր: Իր հաճոյքի ժամերն էին խօսիլ հայրենիքի ներկայ կացութեան եւ ապագայի մասին: Անսահման հրճուանքով կը խօսէր մեր հերոսներու եւ անոնց փառաւոր գործերու մասին: Ազատ էր տեղական նեղ հայրենասիրութենէ: Հայ ու հայրենիք — այս էր Օհանի պաշտամունքը:

Ա. Ջամալեան ըրաւ Օհան Կարոյի գրական ստեղծագործութեան գեղեցիկ վերլուծումը՝ կանգ առնելով, մասնաւորապէս, «Հայրենիք»ի մէջ տպուածներուն վրայ: Ան Օհան Կարոյի երկերը բաժնեց երկու մասի, — 1) Առօրեայ աշխարհի կեանք, 2) Երեւակայութեան արդիւնք հանդիսացող ընդարձակ ու խոր կեանք մը: Օհան Կարօն աւելի զբաղեցուցեր է ձգտումը, քան ձեռք բերած յաջողութիւնը: Ստեղծագործութիւնը անոր համար ինքնանպատակ է, ստեղծագործական աշխատանքը եւ ոչ աշխատանքի արդիւնքը:

Բայց Օհանի համար էականը ոչ թէ շօշափելի կեանքն է, այլ իր երեւակայութեան կերտած աշխարհը: Ան կ'ապրի այդ աշխարհի կեանքով: Անոր առաջին ցանկութիւնն է մինակ ըլլալը, մինակ ըլլալու պաշտամունքը: Կ'ուզէ ըլլալ ինքն իր հետ ու կը տրտնջայ, որ մարդիկ կը խանգարեն իր մինակութիւնը: Ապա՝ համակուած է բուռն սէրով դէպ ի պատրանքը: Ուրախ կ'ըլլայ նոյն իսկ, երբ զինքը խաբեն, միայն թէ պատրանք ունենայ: Ուրիշ գիծ մըն ալ՝ ինքնիշխանութեան գովքը: Չուզեր դառնալ միջավայրի գերի: Թէեւ կը պահէ իր պայուսակները, որ ուզած ժամուն շարժի:

Օհանի նկարագրի ամէնէն ցայտուն կողմը սակայն, որ այնքա՛ն ներդաշնակ է իր բնաւորութեան, հանգստի պահանջն է: Եւ տառը պատճառը իր ապրումներու խորութիւնն է: Հանգստի կատարեալ եւ վերջնական ձեւը, ի հարկէ, մահն է: Բայց մահը անոր մտահոգութիւն չի պատճառեր, որովհետեւ մահը Օհանի աչքին բարձր է, հանգստաբեր հրեշտակ, գեղեցիկ է, լեցուն անիմանալի սիրով. «Կարօտալի հարս», չքնաղ մահ — Օհան բառ չի գտներ գովելու համար մահը, որ տեսակ մը խէջալ է, որուն արժանի ըլլալու համար պէտք է պատրաստուիլ: Մահը այդքան բարձր է, որովհետեւ Օհան համոզուած է, որ պատէն անդին ուրիշ աշխարհ մը կայ, որ աւելի կատարեալ է քան մեր աշխարհը:

Իր հիմնաւորումները պատկերացնելու համար, Ջամալեան կարդաց նմոյշներ Օհան Կարոյի երկերէն: Հմայիչ էր, մանաւանդ, «Իմ երկրի պէս» կտորը, որ բուռն ծափերու արժանացաւ: Ջամալեան խորին կսկիծ յայտնեց Օհանի մահուան առթիւ. եթէ ան ապրէր, իր ստեղծագործութիւններով այնպիսի տեղ պիտի բռնէր մեր գրականութեան մէջ, որպիսին շատ քիչերն են գրաւած:

Ընդմիջումէն ետք խօսեցաւ Ռստանեկ՝ փորձելով բնորոշել Օհան Կարօն, որպէս «Աղթամարի դպրոցի արդիւնք» եւ պատմելով քանի մը յիշատակներ:

Կ. Սասունենց Օհանը պատկերացուց իբրեւ խաւարակուռ Հայաստանի գիւղացիի ներկայացուցիչ: Արտասահմանն ու Փարիզը որքան եւ ազդեցին, Օհանը մնաց անփոփոխ — հայեցի գիծով հայ գիւղացի բնածին փիլիսոփան, որ Աստուծոյ հետ կը խօսի: Լայն հոգի, լայն մտածում, աստուածախօս, — ահա Օհան Կարօն: Իր իմաստութիւնը գիրքերէն սորված չէր: Օհան Կարօն կարելի է համեմատել միայն Յովհ. Թումանեանի հետ, իբրեւ հայ ժողովուրդի արտադրութիւն եւ արտայայտութիւն:

Վերջին խօսողն եղաւ Տիկին Լաս, որ բնաբան առնելով Օհանի «Եւ եթէ ես երբեմն այնպէս կը նմանիմ ուրիշներուն, մի՛ շփոթէք ուրիշին հետ» խօսքը՝ ներկայացուց հայ գրողի հոգեկան ողբերգութիւնը. հայ գրողը կը սպառի գոյութեան պայքարի ճամբին: Օհան Կարօն եւս սպառեցաւ այդ ճամբուն վրայ՝ տանելով իր հետ այնքան թանկագին մարգարիտներ: Իր մահը ամէնքի բերնէն ափսոսանք եւ հառաչանքներ հանեց: Օհանի հոգին լեցուն էր կարելիութիւններով, խորքով, անկեղծ ու գեղեցիկ զգացողութիւններով, նոր ու նոր ելեւէջներով: Ան այդ ամէնը տարաւ հետը:

Հաւաքոյթը փակուեցաւ խորունկ տպաւորութեան տակ: Սրահը լեցուած մտաւորականները անգամ մըն ալ վայելեցին Օհան Կարոյի հոգիին գեղեցկութիւնները, աւա՜ղ, այս անգամ առանց իր ներկայութեան:

X

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թոլստոյի կնոջ վախերը

Վերջերս Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ Սոֆիա Անդրէէվնա Թոլստոյի «Յուշեր»ուն երրորդ հատորը, որ կը ներկայացնէ 1897—1909 տարիները, Թոլստոյի փախուստը ընտանեկան յարկէն եւ մահը մենաւոր, Աստապովոյի կայարանին մէջ, 82 տարեկանին:

Իր կինն է, որ կը շարունակէ պատմել, խոցուած սիրտի մը յուզումով, յետ — մահու զղջումով, իր ամուսնոյն անմահութենէն վախնալով: Կը դողա՜յ մտածելով որ անմահ իր ամուսինը կրնայ, իր յուշերով, յաւիտենապէս վարկաբեկել զինք Պատմութեան մէջ, անհանդուրժելի կնոջ մը պատկերը շինելով իրմէ: Չէր գիտեր, որ Թոլստոյ երբեք թոյլ — բերան մը չեղաւ իր ամուսնական կեանքին դժբախտութիւններուն մասին, ոչ իր գրականութեան մէջ, ոչ ալ իր յուշերուն մէջ:

Սոֆիա Անդրէէվնա Թոլստոյ ի զո՜ւր կը փնտռէ իր ամուսնոյն յուշերը:

— Չեմ գիտեր թէ ո՛ւր պահած է իր ձեռքի վերջին տետրակը, ուր արձանագրած է իր յուշերը: Վախնամ Չերտկով զրկեց: Աստուա՜ծ իմ, Աստուա՜ծ իմ: Ամուսնոյս տուի իմ ամբողջ կեանքս: Եւ հիմա կը վախնամ իրմէ: Իր յուշերուն մէջ սեւցնելով նկարագիրս, կ'ուզէ, — շատ լաւ գիտեմ, — իրեն վերապահել մարտիրոսի մը պսակը եւ ինծի տալ Քսանտիպպայի սժգալի դերը: Աստուա՜ծ իմ, ցո՛ւն գտնես զիս (8 փետր. 1898):

Կը յիշեմ իր յանդիմանութիւններն ու հայհոյանքները: Բայց չեմ կրնար յիշել, որ ինծի ըսած ըլլայ բառ մը ջերմիկ ու սիրալիր, խօսք մը բարեհամբոյր, ոչ ալ փաստ մը մտերմական յարաբերութեան:

Իմ ամուսնոյս մէջ ես գտայ կրքոտ սիրահար մը, խիստ դատաւոր մը, բայց երբեք բարեկամ մը (20 մայիս 1898):

Երբ Թոլստոյ կը գրէր «Յարութիւն»ը. — Մինակը կը պտըտի, մինակը կը նստի, ներս կը մտնէ միայն երբ պատրաստ է ճաշը կամ ընթրիքը, պատառ մը բան կ'ուտէ եւ կը կորսուի: Կարծես իր ուղեղին մէջ անվերջ աշխատանք մը կը կատարուի: Եւ կը յոգնեցնէ զինք:

Գիտեմ թէ ի՛նչն է աղբիւրն իր ամբողջ եռանդին ու աշխատանքին, — փա՜ռքը, փա՜ռքը: Անյագ, տենդագին, անվերջ: Ի՞նչպէս հաւատամ ես իր սիրոյն հանդէպ Դուխոբորներու տղոցը, երբ չի սիրեր իր իսկ զաւակներն ու թոռները (22 դեկտ. 1897):

Լէոն Նիկոլայեւիչ (Թոլստոյ) չարունակ կը խօսի թէ կը սիրէ Աստուած եւ ժողովուրդը եւ կը ծառայէ անոնց: Սակայն առտուընէ մինչեւ իրիկուն իր ժամանակը կ'անցընէ առանց մտածելու անոնց մասին: Անկողնէն կ'ելլէ ու սուրճը կը խմէ, կը պտըտի, կը լողնայ, կը նստի իր սեղանին առջեւ գրելու համար, առանց մէկը տեսած ըլլալու: Եւ ամէն օր այս կեանքը, ճշգապահ եւ եսասէր (4 սեպտ. 1897):

Ոչ ոք կը ճանչնայ եւ ոչ ոք կը հասկնայ զայն: Բայց ես, բոլորէն լաւ կը ճանչնամ անոր մտքին ուժն ու նկարագրին խեղութիւնը: Լէոն Նիկոլայեւիչ մարդ մըն է, որ իր իմացականութեամբ եւ տաղանդով [illegible]: Մարդ մը, որ օժտուած է երեւակայութեամբ եւ զգայնութեամբ: Բացառիկ է զգալու իր եղանակը: Բայց մարդ մըն է, որ սիրտ չունի եւ իրական ոչ մէկ բարութիւն: Բարի է սկզբունքով, բայց ոչ բնութեամբ (1909):

Սոֆիա Անդրէէվնա Թոլստոյ, որ այնքան դառնացուց ռուս մեծ գրողին կեանքը, իր յուշերով կ'աշխատի խոցել նաեւ անոր անմահութիւնը, վախնալով այդ անմահութենէն, որ կրնար դէշ վկայութիւն մը տալ իր նկարագրին ու յիշատակին: Որքան չար, այնքան անկեղծ է իր յուշերուն, իր խոստովանութիւններուն մէջ, մանաւանդ երբ կը գրէ թէ 50 տարեկանին սիրահարեցաւ երգահանի մը, Տանէեւի, որ աւելի երիտասարդ էր քան ինք: Հիմա խենդութիւն կը համարի իր այդ սէրը ամուսինէն գաղտնի:

— Թող ոչ ոք մեղադրէ զիս ատոր համար, կ'ըսէ, ա՜խ, ես շա՜տ տառապեցայ ատոր համար:

Բայց Թոլստոյ եւս տառապեցաւ, շա՜տ տառապեցաւ իր ծոցին մէջ, այնքան որ ուզեց անձնասպան ըլլալ եւ ի վերջոյ, խոր ծերութեան մէջ, փախա՜ւ տունէն, մեռնելու համար մենաւոր, կայարանի մը անկիւնը:

ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Իտալական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան հին Հռոմի լրագրութեան մասին, քաղելով Օստիայի պեղումներէն, զորս կը կատարէ Միրթի տէլլա Վալէ:

Հին Հռոմի գլխաւոր օրաթերթը, որ կը գրուէր մեղրամոմէ տախտակներու վրայ, կը կոչուէր Acta diurna (Օրուան դէպքերը): Այդ օրաթերթին մէջ կ'արձանագրուէին Ծերակոյտին ատենագրութիւնները, քաղաքական եւ դատական լուրեր, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գայթակղալից պատմութիւններ: Սենեկա կ'ըսէր թէ կարելի չէ կարդալ որ եւ է թիւ առանց հոն տեսնելու նոր ամուսնալուծման մը լուրը: Այս թերթին բաժանորդ էր Կիկերոն: Տակիտոս այդ թերթէն կը քաղէր իր տեղեկութիւնները: Հռոմայեցիները չէին սիրեր սակայն այդ թերթին ոճը, եւ որ եւ է գէշ ոճի համար կ'ըսէին. — «Օրաթերթի լատիներէն է»:

Կայսրուհիներ կային, սակայն, որ շատ կ'ուրախանային այդ թերթին մէջ կարդալով իրենց ընդունելութիւնները: Տիբերիոս չէր քաշուեր նոյն իսկ աշխատակցելու եւ, ծածկանունով մը, կայսեր դէմ զրպարտութիւններ կը գրէր, յետոյ այդ զրպարտութիւնները վերագրելով մէկու մը, որուն ստացուածքները կ'ուզէր գրաւել:

Այս թերթէն զատ լոյս կը տեսնէր ուրիշ մըն ալ, որ պաշտօնաթերթն էր եւ կը կոչուէր Acta publica (Հանրային դէպքեր): Լոյս կը տեսնէր նաեւ կրօնական թերթ մը, «Տարեգրութիւն», զոր կը խմբագրէին քուրմերը:

Խմբագիրները կը կոչուէին diurnarius (օրագրող): Եւ կը վկայեն թէ շատ դրամ կը վաստկէին:

Սալլուստոս, իր երիտասարդութեանը, խմբագրապետն էր շաբաթաթերթի մը, որ կը կոչուէր «Մեկնութիւն վերջին լուրերու»: Այս թերթը լոյս կը տեսնէր, 10,500 օրինակ, ամէն չորեքշաբթի: Լուկուլլոս 300 գերի տուած էր խմբագրին, բազմագրելու համար թերթը: Հատավաճառը 1 դահեկան էր եւ շահը՝ ամսական 40,000 դահեկան: Վաստակ մը, որ աւելի էր Ասիոյ ամէնէն հարուստ մէկ գաւառին հիւպատոսին ամսականէն: Լրաբերները կը մտնէին կրկէսները, աղօթատեղիները, նոյն իսկ տուները: Դրամատուններն էին, որ կը հայթայթէին առեւտրական լուրերը: Եւ թերթը, որ լոյս կը տեսնէր, կը ծախուէր փողոցներուն մէջ բարձրաղաղակ, մասնաւոր պոռացողներու կողմէ:

Գիրեր որ չեն կարդացուիր

Վերջերս մեռաւ Ֆրանսացի գրող մը, Ժորժ Մոնթորկէօյլ, որուն գիրը, կ'ըսեն թէ, կարելի չէր կարդալ: Էմիլ Ֆակէի գիրը եւս կարդացուելիք գիր չէր եւ գրաշարները չէին կրնար մէջէն ելլել: Երբ կ'աշխատակցէր «Քաղաքական ու գրական տարեգրութիւններուն», յաճախ կը պատահէր որ բառ մը չկարդացուէր: Կը դիմէին իրեն, ինք եւս չէր կրնար կարդալ ու կը ստիպուէր նոր նախադասութիւն մը գրել:

Անգլիոյ մէջ ալ իր գէշ գիրովը ծանօթ է վիպագիր Էլտօս Հէքսլի: Ասոր գիրը բնաւ չի կարդացուիր: Բարեբախտաբար հիմա մեքենագիրը կայ:

Հայերուն մէջ իրենց դժուարընթեռնլի գիրով ծանօթ են Օրմանեան, Ահարոնեան, Գ. Արծրունի, Քէչեան:

Մ. ՔԷՄԱԼ ԵՒ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ

Արտատպած էինք Գարապէքիր Քեմալ փաշայի նամակը՝ Թուրք ազգ. պայքարի ծագման եւ զարգացման մասին:

«Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ի խմբագիր Ֆալիհ Րըֆգի պէյ Հանրապետութեան նախագահին կարծիքը հարցուցած ըլլալով այդ նամակի մասին, նախագահը պատասխանած է.

— Կարդացի:

— Կը ներէ՞ք որ հարցնեմ այդ մասին ձեր տպաւորութիւնը:

— Այո, այդ նամակը գրողին վրայ, մտային հիւանդութեանց մասնագէտներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ:

Քերթուածը գրպանին մէկ անկիւնը կը պահուի, քանզի ներշնչումը կտրուած է կամ թէ եւ կամ ներշնչման կաթը կորած է: Կ'անցնին երեք տարիներ ու անկարծ օր մը կը կրկնուի նոյն ներշնչումը եւ կը գրուի երեքուկէս տող եւս: Եօթը ամիս յետոյ նոյն պահերը վերապրելով՝ կը լրացնէ կէս տողը ու տասնաւորը կ'ըլլայ երկու տուն: Այդ ժամանակամիջոցին ուրիշ կարգ մը քերթուածներ կը սկսին, ոմանք ալ կը լրանան: Վերջապէս հինգ տարիէն կ'ամբողջանայ քերթուածը: Թէքէեան վերջին անգամ կը սափրէ, կ'ածիլէ զայն, օձիքը փողկապը կը փոխէ, քերթուածին գլուխը կ'օծէ անուշահոտութիւնով, երբեմն գլխարկն ալ կը փոխէ: Կը պատահի նաեւ որ քերթուածին հոգին հանէ, ծերացած ըլլալուն, եւ արդիական թարմ հոգի մը դնէ: Այս բոլորէն յետոյ քերթուածը թերթին վար կը կչռուի: Կը հանուի բառ մը՝ տեղը կը դրուի ուրիշ մը: Կ'աւելնայ բութ մը ու տողի մը եւս կախման կէտեր: Ածական մը կը քաշուի ու տեղը թէեւ կչռող համանիշ մը կը վստահուի:

Հուսկ ապա քերթուածը կը գտնէ իր [illegible] եւ խալս օլսուան: Տակը կը ստորագրուի: Եւ սակայն ստորագրուելէն պէտք՝ բանաստեղծութիւնը մէկ օլսուայէն կը փախի ու կը բարձրանայ համբոյր օլսուայի:

X

Վահան Թէքէեան Պէրպէրեանը առաջնորդելէն վերջ՝ կը սկսի աշխատակցիլ Պոլսոյ «Հայրենիք»ին:

Երբ կը հեռանայ Պոլսէն ու կ'անցնի արտասահման, կը հիւրի Գերմանիա, Ֆրանսան, Պելճիքան, Հոլանտան ու Անգլիան:

Մանաւանդ աւելի վերջը կ'անցնի Ֆրանսայէն Եգիպտոս, Մըսըրէն Գաղղիա, Գաղղիայէն Բուլղարներու երկիրը, Բուլղարներու երկիրէն Ֆրէնկիստան ու Ֆրէնկիստանէն Փարաւոններու աշխարհը: Ալեքսանդրիայէն Մարսիլիա կկոցի պէս գացած եկած է ու այդ պատճառաւ անցած է բաւական տաք ու պաղէ: Եթէ իր տուած ճանապարհածախսը հաւաքուած ըլլային կարելի պիտի ըլլար շոգենաւ մը գնել ու բանեցնել Միջերկրականի մէջ: Այդ շոգենաւին անունը կարելի էր դնել «Թէքէ» ու մըցիլ «Փաքէ» ընկերութեան հետ:

Եգիպտոս գտնուած տարիները մեծ մասամբ նստած է «Արեւ»ին տակ, առանց քակելու իր կօճակները: Քրտինքլաւ է եղած: Իսկ գիշերները թէեւ իր ննջասենեակին մէջ յարձակում է կրած կարիճներէն եւ սակայն չէ վնասուած: Ընդհակառակն ոմանք կ'ըսեն թէ կարիճները Թէքէեանը խայթելով մահացած են:

Նախընտրած է Ֆրանսան, մանաւանդ Փարիզը ու նամանաւանդ Սէն Միշէլի Թաղամասը: Խիստ շատ փափաքած է ըլլալ «Ապագայ»ի խմբագրապետ եւ կամ «Արեւ»ը Փարիզ փոխադրել եւ անոր վրան տարածուիլ իբրեւ մառախուղ, որպէսզի տաքի չվարժուած Ֆրանսահայերը չնեղուին ջերմութենէ: Նոյն իսկ վստահեցուցած է որ կրնայ պաղեցնել Արեւը ու կազմակերպել պաղպաղակասեղաններ:

Իր այս փափաքը, աւա՜ղ, չէ իրագործուած: Ուրիշներ սակայն իր փափաքներէն կատարուած են: Գացած է Կեսարիա, Երուսաղէմ, Էջմիածին: Այդ երեք քաղաքները իրար է խառնած իր եւ ուրիշներու յիշողութեանը մէջ:

X

Թէքէեան աշխատակցած է իր արձակներով եւ ոտանաւորներով շատ մը օրաթերթերու եւ պարբերաթերթերու: Հրատարակած է «Շիրակ» հանդէսը նախ Եգիպտոսի եւ Օսմ. Սահմանադրութենէն յետոյ՝ Պոլսոյ մէջ: Լոյս է ընծայած բանաստեղծութիւններու երեք հատորներ. — «Հոգեր», «Հրաշալի Յարութիւն», «Կէս գիշերէն մինչեւ արշալոյս», որոնց վերջին երկուքին մէջ լեցուն են սքանչելի քերթուածներ, հայ բանահիւսութիւնը հարստացնող:

Զինադադարէն վերջ եղած է խմբագրապետ «Ժողովուրդի Ձայն» օրաթերթի: Եղած է ռամկավար չէֆ: Ունեցած է Եգիպտոսի մէջ կոնակ ու Փարիզի մէջ ոտքեր իր ոտքերուն մէջ: Գացած է անյաջողութենէ յաջողութիւն, այսինքն ազգային գործերէ դէպ ի բանաստեղծութիւն եւ յաջողութենէ անյաջողութիւն, այսինքն Եգիպտոսէն Ֆրանսա:

Եղած է Կեդրոնականի Խնամակալութեան անդամ եւ ապա նոյն վարժարանի տնօրէն, կարճ շրջան մը: Քէմալական արշաւին պատճառով հեռացած է Պոլսէն: Եղած է Յունաստանի հայ որբանոցներու քննիչ:

Հոգի է տուած միշտ ազգային պաշտօններու համար: Պաշտօնի տիրանալէն վերջ ոչ միայն իր տուած հոգին տոկոսով ետ է առած, այլ շատերուն ալ հոգին է հանած:

X

Ունեցած է բնորոշ ժպիտներ: Իր ժպիտները գրական գեղարուեստական ըլլալէ աւելի՝ եղած են գիտական: Տարրալուծելով վստահաբար անոնցմէ կարելի է հանել բորակածին, ծծմբային թթու, փոսփատ եւ մոլեխինդ:

Եհովան երբ բարկանար կիր, հուր եւ ծծումբ կը թափէր: Թէքէեան այդ բոլորը գիտէ հոսեցնել ժպտելով: Քիմիագէտի մը կը մնայ օգտուիլ իրմէ: Այս ուղղութեամբ կը բացատրեմ քիմիագէտ Առաքել Զաքրեանի բարեկամութիւնը իր հետ:

Եթէ ոմանք օձերը կը դիւթեն երաժշտութիւնով՝ Թէքէեան զանոնք կրնայ սարսափեցնել իր ժպիտով:

X

Վահան Թէքէեան իբրեւ սիրող քանի մը անգամ բարձրացած է եգիպտահայ բեմին վրայ: Իբրեւ Grand premier եւ tyran հանած է մեծ հռչակ՝ Շիլլէրի «Աւազակներ»ուն եւ Տիգրան Կամսարականի «Փրկանք»ին մէջ: Եսքիմացի հեղինակի մը «Սառնակոյս» թատերախաղին մէջ ստանձնած է գլխաւոր դերը ու հանդիսականները կրցած է փոխադրել դէպ ի հիւսիսային սառուցեալ բեւեռ: Եգիպտոսի թատերասէր հասարակութիւնը խնդրած է որ կրկնուի ներկայացումը, ազատուելու համար ամառուան հեղձուցիչ տաքերէն: Այդ ներկայացման դէմ դատ են բացած Եգիպտոսի պաղպաղակավաճառները:

Վահան Թէքէեան, անգամ մը, ներկայացման մը միջնարարին՝ բեմ գալով երգած է Գ. Ոչտունիի հետեւեալ ոտանաւորը.

— «Փանթոլոնիս կոճակը՝
Կոճկելնիէէն փրթեցաւ ···»

Ահագին խրախանցում սրահին մէջ:

Գահիրէի բոլոր ռամկավար դերձակներն ու արդուկիչները, ասեղ, դերձան եւ կոճակ ի ձեռին, բեմ են խուժած՝ կոճկելու Թէքէեանի բերանը:

Դերասան Արմէն Արմէնեան անգամ մը ըսած է Թէքէեանի.

— Ինչո՞ւ դերասան չէք դառնում: Ափսոս է ձեր բեմական տաղանդին: Ձեզնից մի մեծ դերասան դուրս կը գայ:

— Եթէ դերասան ըլլամ ազգը կը կորսնցնէ իր լաւագոյն բանաստեղծը:

— Պա՛հ, էդ բանը մտահոգո՞ւմ է ձեզ ...

— Իմ մտահոգութիւնս ձեզ մտահոգութի՞ւն կը պատճառէ ...

— Ձեր բանաստեղծ մնալով ազգն էլ կորցնում է մի մեծ դերասան:

— Անհոգ եղէք: Իմ մէջս միշտ կենդանի է դերասանը:

— Ոչինչ բան չեմ հասկանում:

Թէքէեան երկար թատերաշրջաններ բոլորած է՝ անձնաւորելով «Զար Յուլիանոս» կայսեր դերը:

X

Թէքէեան կը սիրէ շուրջը ունենալ ուսանողներ եւ սկսնակ գրողներ: Կ'ուզէ որ այդ հովանաւորեալները ըլլան կոճկուած եւ հնազանդ: Այդ «եավէր»ները երբեք հաւատարմութեան մէջ չեն յարատեւած ու դաւաճանած են բանաստեղծութեան իշխանին դէմ:

Հիմակ Թէքէեան իր բարեկամներուն եւ թշնամիներուն վրայ մէկ աչքով կը նայի:

X

Թէքէեան իբրեւ բանաստեղծ ներշնչեալներու շարքէն չէ:

Անիկա կաթիլ — կաթիլ կը շինէ, քրտինքը թափելով իր թուքերուն մէջ:

Անիկա աղբիւր մըն է որ թէեւ կաթիլ — կաթիլ կը հոսի, բայց իր ջուրը առ նուազն արծաթ է:

Արուեստագէտ մըն է տաղաչափեալ բանաստեղծութեան մէջ եւ լաւագոյնը:

Մօտերս կը հրատարակուի իր քերթուածներուն չորրորդ հատորը:

Կարդացէք զինքը, առանց անձնապէս ծանօթանալու իրեն: «Կե՛ր խաղողը՝ առանց այգին հարցնելու»:

Ժամանակ է տօնելու իր յոբելեանը եւ իր մեծանձն բարեկամին՝ Արշակ Չօպանեանի ձեռքով, պսակելու զինքը «իշխան բանաստեղծութեան»:

X

Վահան Թէքէեան բարձրահասակ ու ծանրալուրջ արտաքինով անձնաւորութիւն մըն է:

Կը նմանի՝
Թովմաս առաքեալին, երբ Երուսաղէմ կը գտնուի,
Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին, երբ Էջմիածին կը գտնուի,
Միխիթար եպիսկոպոսին, երբ Պոլիս կը գտնուի,
Մարութէի ճգնաւորին, երբ իր ննջասենեակը կը գտնուի:
Կը նմանի սակայն՝
Մահավճիռ արձակող դատաւորի, երբ Եգիպտոս կը գտնուի,
Եւ մահավճիռ ստացած թիապարտի, երբ Փարիզ կը գտնուի:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
— ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ —

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՌԹԻՒ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ՝ ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՆՈՅՆ ԳԻՇԵՐԸ —

"ԱՊՈՒՇ,, օփերէթ 3 արար

ԵՒ

„ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ" օփերէթ 4 արար մէկ արարին մէջ մինիաթիւր

20 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Սկիզբը՝ ժամը ճիշտ 8.45ին, վերջ՝ ժամը 11.45ին

Salle de Conservatoireի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

2 rue Conservatoire. Métro: Bonne-Nouvelle et Cadet

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ — ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Ղեկավարութեամբ թառիստ ԺՈՐԺի

Տոմսերուն գիները՝ 5, 10, 15, 20 փրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը

Կազմակերպիչ՝ ԼԵՒՈՆ – ՅԱՐՈՒԹ

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆի

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **YVONNE CURY**ի (Դաշնակահարուհի)

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Maison Gaveau - Salle des Quatuorsի ՄԷՋ

45, Rue La Boëtie. Métro: Miromesnil

Տոմսերու գիներն են. — 5, 10, 15, 25 փրանք

Կը ծախուին՝ Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie, Հրանտ – Սամուէլի Գրատունը, 51, Rue Monsieur-le-Prince եւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը, 17, Rue Damesme:

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՍԱԼ ԿԱՎՕԻ ՄԷՋ

Մասնակցութեամբ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ

եւ յայտնի արուեստագէտներու

ԱՆՁՈՒԳԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ղեկավարութեամբ Ամերիկայէն հասած յայտնի կատակերգակ՝

Հ. ՁՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի բնական տարազով (ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱՆ)։
Հռչակաւոր կատակերգութիւն, 3 արար։
Երեք ժամ անընդհատ ծիծաղ։

20 Մայիս, Շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146 Avenue des Chartreux

Ներկայացման երկրորդ արարին Հօճայի երազին մէջ պիտի պարեն հուրիներ։ Միջնարարներուն ԱՐՄԵՆԱԿ ՊԷՅՕՂԼՈՒԵԱՆի նուագախումբը պիտի նուագէ նորութիւններ։

ԾԱՆՕԹ.— Ծիծաղը կեանքին աղն ու պղպեղն է, ինչպէս որ կերակուրը ստամոքսին, նոյնպէս ալ ծիծաղը մեր հոգւոյն անհրաժեշտ սնունդն է։ Ուրեմն, զուարթ եղիր, որ առողջ ըլլաս, զուարթ եղիր որ կեանքը զուարճալի գտնես. օգտուէ՛ առիթէն որ կուշտ ու կուռ խնդաս եւ բոլոր ցաւերդ մոռնաս։

Սեփականական մեկենուսի պատճառաւ ծախու է

Tailleur – Coutureի խանութ մը՝ ներքնամասով։ Ճակատ 3 մէթր։ Յարմար որ եւ է գործի։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հեռաձայն, Պայ՝ 6 տարի եւ նորոգելի։ Տարեկան վարձք՝ 2500 ֆրանք։ Փափաքողներուն կը տրամադրուի յարկաբաժին մը նպաստաւոր պայմաններով։ Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, 8 rue Affre, Paris 18), Métro: Chapelle կամ Barbès։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ պատղամաւորական ժողովի հարցերու մասին։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սէյն – սիւր – Մէր, Ս. Կ. — 35 փրանք։
Լըվալուա – Փէրէ, ՔՕԼՁ. — 35։
Շալէթ, ԶՕՄԱՔ. — 70։
Լիոն, Տ. Ն. — 40։
Լա Մամպրէլ, ՄԱՐԿ. — 35։
Մարսէյլ (Սէնթ Անթուան), Յ. Մ. — 40։
Միլանօ, ԳՈՐԾ. — 90 լիր 05։
Փարիզ (20), Ա. — 70։
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 1000։
Առնուվիլ, Ա. Գ. — 35։
Սու լէ Պուա Մէօպէօժ, ԼԱՓ. — 70։
Առնուվիլ, ՄԱՂ. — 30։
Մոնթսիթրոլ – սիւր – Լուառ, Մ. Ա. — 50։
Սէն վալյէռ, Գ. Ա. — 70։
Լա Կարէն, Լ. ՍԱՐԳ. — 35։
Պուա Քոլոնպ, Հ. ՔէՕ. — 70։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Լըվալուա Փէրէ, ՔՕԼ. — Սկսանք ղրկել Մայիս 12էն։
Վէնսէն, Տիկ. Մ. — Սկսանք ղրկել Մայիս 10էն։
Սու լը Պուա Մէօպէօժ, ԼԱՓ. — Սկսանք ղրկել Մայիս 10էն։
Փարիզ (9), Ֆ. Ա. — Սկսանք ղրկել Մայիս 10էն։
Քաշան, Մ. Գ. — Սկսանք ղրկել Մայիս 9էն։
Ալֆորվիլ, Մ. ՄՈՒԹ. — Սկսանք ղրկել Մայիս 9էն։
Փարիզ, Խ. ԱԳ. — Սկսանք ղրկել Մայիս 7էն։
Փարիզ (2), ՄԱՆ. — Սկսանք ղրկել Մայիս 4էն։
Կուրպըվուա... Կուլերոն, Աճ. — Սկսանք ղրկել Ապրիլ 30էն։
Սէն վալյեռ, Գ. Ա. — Սկսանք ղրկել Մայիս 1էն։

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին Յարէթ Մարգարեան, Այրի տիկին Կարապետեան, Տէր եւ տիկին Քերովբէ Քօքարամեան, ինչպէս նաեւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր թոռան եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱՒԻՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահուան առթիւ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

8, Rue Jean Goujon (մէթրօ՝ Champs-Elysée – Clémenceau)

Սկաուտական տողանցք՝ կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ
Նուագախումբ, պիւֆէ։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Կ'ուզուի գրասենեակի մէջ

թեթեւ աշխատանքի համար 15 - 17 տարեկան օրիորդ մը։ Քիչ մը ֆրանսերէն գիտնալը անհրաժեշտ է։ Դիմել՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի ժամը 12 - 1, 15, rue de Vienne, Paris (8)։

Photo ARAX

9 Rue Papillon. Paris Tél. Prov. 49 - 34

ՖՕԹՕ ԱՐԱՔՍ, դէպի արտասահման եւ Cote d'Azur իր երկարատեւ շրջագայութենէն վերադարձած եւ զօրացած արուեստի նոր ըմբռնումներով, ըստ առաջնոյն իր յաճախորդները կ'ընդունի իր նախկին Studioին մէջ, 9, Rue PAPILLON:

Ձեր բոլոր լուսանկարչական աշխատանքներուն համար դիմեցէք իրեն զորս պիտի կատարէ մեծ խնամքով, ճարտարութեամբ, արուեստով ու խղճմտութեամբ, յատկութիւններ որոնք զինքը անուանի ու ժողովրդական լուսանկարիչ մը դարձուցին ոչ միայն Փարիզի այլ եւ Նիսի, Ժուան-լէ-Բէնի, Մոնթէ Քարլոյի եւ ամբողջ Cote d'Azurի շրջանին մէջ:

Portraits d'Art, Reproduction, Agrendissements ամէն չափու վրայ միագոյն կամ գունաւոր։

Հարսանեկան խմբանկարներու համար մասնաւոր սպասարկութիւն հաւաքման սրահներու մէջ՝ առանց գիներու յաւելման:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Հայ մարզիկներու ուշադրութեան!

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Bas. chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

38, Rue de CLÉRY

Métro: Sentier Tél. Central 10 - 90

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու եւ բաղդատելու մեր գիները։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Անկէնի Օժանդակ Օրիորդներու Միութեան կողմէ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ Զօրավար ՊՐԷՄՈՆի

(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԿԻԼԻԿԻՈՅ)

Այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը **15էն 22**

MAC-MAHONի *շքեղ սրահներուն մէջ*

29, Avenue Mac-Mahon (Etoile)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի Vedette Mlle MARGUI. *եւ վեց տաղանդաւոր փոքր արուեստագէտներ* (Théatre du Bon Petit Diableէն), *առաջնորդութեամբ* Mr. JOE BRIDJEի: *Արժանթինեան Օրքէստր ներկայութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մաէսթրօ՝* PIZZRROի

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։ *ՄՈՒՏՔ՝* **15** *ՖՐԱՆՔ*

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործունէութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8։ կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական *ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։*

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պլոմ՝ ամերիկեան սիստէմով։

Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։ Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4։

ԲՈՒՐԴԵՐ

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք 50,000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ 2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40 (grosse laine):

Դիմել՝ **DOERFLINGER,**

31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար։ Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

Soieries - Nouveautés

Մետաքսեղէնի Հայկ. հաստատութիւն

FERMANIAN Frères

26 rue des Capucins եւ 2 rue Romarin, Lyon

Spécialité de crêpes artificiels unis et imprimés. soisette etc.

ՄԱՐՇԷԻ ՅԱՏՈՒԿ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*

Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՌԻՒ ՏԷ ՓԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։ Կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն:

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, Քթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդաժիզային հիւանդութիւններ, լայներակութեան, — Թուքի (մայասըլ), վերջինս նաեւ ներարկումներով:

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւյլն.:

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Շողանկարում (radio)։ Մարձում (massage)։ Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7։ Կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐՔԵՒԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՄԱՅԻՍ
1933

16 Mai
1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2189

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ _ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Հարուածէ հարուած, նորութենէ նորութիւն ցատկելով, հիթլէրական Գերմանիան հասաւ իր վճռական շրջանին:

Մինչեւ հիմա կատարուած դղրդալից ձեռնարկները այլ եւս կասկած չեն թողուր Հիթլէրի տիրական քաղաքականութեան մասին, — Ստեղծել ամենակալ, ամենակարող պետութիւն մը, անոր կաթսային մէջ հալեցնելով ցեղին ամբողջ միտքն ու կորովը, հանրային կեանքի բոլոր երեւոյթներն ու ազդակները: Ոչ միայն Գերմանիան, այլ եւ զուտ գերմանական ցեղը ամէն բանէ վեր:

Այդպէ՞ս է որ, ան առաջին հարուածը իջեցուց համայնավարութեան գլխուն, նոյն իսկ խորհրդարանէն եւ քաղաքապետական խորհուրդներէն վտարելով կարմիր երեսփոխանները, խափանելով կուսակցութեան գործունէութիւնը եւ թերթերը, գրաւելով շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնները:

Եւ համայնավարութեան հետ, սրբազան պատերազմ հռչակուեցաւ հրէականութեան դէմ: Թէ ցեղին եւ թէ գաղափարին դէմ:

Ժամանակակից պատմութեան մէջ, կարելի չէ գտնել այնքան գիտական եւ անողոք պայքար՝ հրէութեան դէմ, որքան կը տեսնենք այսօրուան Գերմանիոյ մէջ:

Հիթլէրի համար՝ հրէութիւնը մայրն է բոլոր չարիքներուն:

Իր գրքին մէջ, ան կը խոստովանի թէ ինչպէս դարձաւ հակահրէական, տեսնելով Հրեաներու աղտոտութիւնը, անբարոյականութիւնը, վաշխառութիւնը, ախտաւոր վիճակը: Իրեն համար՝ չկայ մարդկային չարիք մը որուն արմատը չգտնուի հրէութեան մէջ:

Եւ պայքարը կազմակերպուած է՝ Հրեան անվնաս, անպէտ, տրկական վիճակի մը մատնելու առաջադրութեամբ:

Այնքան ակներեւ է պայքարին ուժգնութիւնը որ, Հիթլէր աչք առած է գերմանական գիտութեան, գրականութեան եւ գեղարուեստին վնասն ալ, եւ անխնայ տապարէզէն կը քշէ աշխարհահռչակ ակադեմականներ, փրոֆէսէօրներ, գիտուններ, գրագէտներ, բանաստեղծներ, երաժշտագէտներ, լեզուագէտներ, իրաւագէտներ եւ պատմագէտներ: Թող անոնք երթան, որպէս զի ծնի բուն գերմանական միտքը, ցեղին ոգին:

Միեւնոյնատեն, Հիթլէրի շանթերը ուղղուած են այն գրականութեան դէմ, որ կը կոչուի դասակարգային, հրէական, խաղաղասիրական կամ նահանջական:

Միայն երիտասարդական պոռթկումի մը արտայայտութիւնը չէ 700 մատենադարաններէ հաւաքուած քսան հազար գիրքերու խարոյկը՝ Պերլինի մէջ (10 մայիս), եւ Գերմանիոյ ամէն կողմը:

Շարունակելով սրբազան պատերազմը, Հիթլէր լուծեց նաեւ արհեստակցական միութիւնները (2 մայիս), գրաւելով անոնց բոլոր հարստութիւնները, ինչպէս եւ գործատիրական կազմակերպութիւնները: Նոյն կարգադրութիւնը նաեւ ընկերվարականներու եւ «պետական դրօշ»ի մասին (11 մայիս):

Մենք յիշեցինք միայն գլխաւոր գործերը: Երկաթեայ աւելը կը բանի անընդհատ, եւ մէկ օրէն միւսը պիտի տեսնենք ուրիշ ատակնկալներ, նոյնքան դղրդալից եւ համատարած:

Այս բոլոր վերի վայրումներուն լրացուցիչ մասը պիտի կազմէ արտաքին գործունէութիւնը:

Մնաց որ, այս բոլորը կը կատարուին, ամէն բանէ առաջ, զօրացնելու համար արտաքին ճակատը:

Հիթլէր բաղդատաբար զգոյշ է այս ճակատին վրայ: Հաշուելով կ'առնէ քայլերը, հակառակ իր ստեղծած կազմակերպութեան բուռն թափին:

Բայց, դատելով երեւոյթներէն, մարդիկ արդէն անհամբեր են եղքի մասին: Եւ սրտատրոփ կը սպասեն վաղուան ճառին, որ կը գումարէ զինաթափութեան խորհրդաժողովի ձախող մէկ շրջանին:

Շատերու կարծիքով, Հիթլէրի վաղուան ճառէն կախում ունի այդ ժողովին սնանկութիւնը կամ յաջողութիւնը:

Անհամբերութիւնը սուր է մանաւանդ անոր համար որ, Անգլիոյ պատերազմական նախարարը խիստ ազդարարութիւն մը ուղղեց Լորտերու ժողովին մէջ, Անգլիա եւ Ամերիկա ղրկուած լրագրողները դրեթէ ճամբու դրուեցան, իսկ դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ զօրաւոր հակահոսանք մը ծայր տուած է նոյն իսկ Անգլիոյ մէջ:

Արդարեւ, Հիթլէր իշխանութեան հասնելէ առաջ ալ, ինչպէս յետոյ, միշտ կողմնակից եղած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բարեկամութեան, ճակատելու համար Ֆրանսայի դէմ:

Վերջին տարիներու ընթացքին, Անգլիոյ մէջ լուրջ հոսանք մը գոյացած էր ի նպաստ Գերմանիոյ, եւ օրակարգի անցած՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը: Մաքտոնըլտ մինչեւ Հռոմ գնաց եւ յարեցաւ Մուսոլինիի ծրագրին, որ կը նախատեսէ նաեւ դաշնագիրներու վերաքննութիւն:

Եւ սակայն, Հիթլէրի ներքին բուռն գործողութիւնները արդէն պաղեցուցած են Անգլիոյ հանրային կարծիքը: Ամէն օր ծանր մեղադրանքներ կը լսուին Գերմանիոյ դէմ, ոչ միայն մամուլի էջերէն, այլ եւ Խորհրդարանի բեմէն:

Ու այժմ, կացութիւնը այնքան բարդացած է որ, մինչ Ֆրանսան մեկուսացուած կը համարուէր եւ ճար կը փնտռէր Փոքր Համաձայնութենէն, այսօր Գերմանիան է որ կղզիացած է, Անգլիան եւ Ամերիկան իրենց կշիռը հակած ըլլալով դէպ ի Ֆրանսա:

Այս կացութեան մէջ է որ վաղը արտակարգ նիստ կը գումարէ Գերմանիոյ խորհրդարանը, լսելու համար «Առաջնորդ»ին ճառը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Եւ, այս կացութեան մէջ է որ պիտի վճռուի զինաթափութեան խորհրդաժողովին բախտը, 15 ամսուան խարխափումներէն յետոյ:

Վերաքննութի՞ւն թէ խաղաղում, զինադո՞ւլ թէ զինարշաւ, — այնուհետեւ միայն կարելի է հասկնալ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք-յունական զինակցութի՞ւն թէ միայն առեւտրական դաշինք

Աթէնքի թերթերը կը գրեն. —

Արդէն ծանօթ են մանրամասնութիւնները՝ Թուրքեւյունական պայմանագրին որ կ'որոշէ Թուրքիա ներածելիք արտադրութեանց քանակն ու տեսակը: Ասոնց մեծ մասը կը բաղկանայ ապրանքէ: Պայմանագրութիւնը կը ճշդէ հարիւրին 15ի՝ Յունաստանի ներածելիք հանքածուխին քանակը: Պայմանագրութեան ստորագրուելէն վերջ, հելլէն տնտեսական նախարար Պ. Փէսմազօղլու յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին եւ չեշտեց անոր կարեւորութիւնը, յայտնելով թէ երկու երկիրները մեծապէս պիտի օգտուին: Իսկ Թուրքիոյ շնորհուած «առ հարիւր»ներուն կարեւորութեան մասին, Պ. Փէսմազօղլու յայտարարեց թէ հաշտարար ընթացք բռնուեցաւ այս կէտին մէջ, յուսալով որ այս վեցամսեայ շրջանէն վերջ դէպ ի Թուրքիա հելլէն արտածումներու համեմատութիւնը պիտի աւելնայ:

⁂ Մահմուտ Ճէլալ պէյ, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը հետեւեալը յայտարարեց. — Ուրախ եմ հաստատելու այն համաձայնութիւնը որ կնքուեցաւ երկու երկիրներու միջեւ: Բանակցութեանց միջոցին թուրքեւհելլէն պատուիրակները ապացուցին ընծայեցին իրենց անկեղծ բարեկամեցողութեան եւ ամենասիրալիր մթնոլորտի մը մէջ էր որ կնքեցինք մեր համաձայնութիւնը: Աթէնքէն մեկնելով մեր հետ կը տանինք լաւագոյն յիշատակ մը հելլէն վարիչներէն եւ կը յուսանք թէ թուրքեւհելլէն տնտեսական գործակցութիւնը ցնորք մը չպիտի ըլլայ այլ եւս:

⁂ Մայիս 10ին հելլէն վարչապետին հրաւէրին վրայ քաղաքական կուսակցութեանց պետերը գումարուեցան: Նիստը տեւեց ժամը 10էն 2: Վարչապետը յայտնեց թէ կառավարութիւնը թուրք պաշտօնատարներու հետ պաշտպանողական դաշինքի մը կնքման համար ալ տեսակցութեան ձեռնարկած է եւ թէ դաշինքը Աթէնքի մէջ պիտի նշանագրուի ու իրեն եւ ելմտական նախարարին սեպտեմբերին Էնկիւրի կատարելիք այցելութեան միջոցին պիտի ստորագրուի: Քաղաքական կուսակցութիւնները վաւերացուցած են կառավարութեան այս ընթացքը:

⁂ Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը մայիս 14 թուակիր հեռագրով մը կը հերքէ այն լուրերը թէ զինակցութիւն մը կնքուած է Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Կ'աւելցնէ թէ վերջերս եղած տեսակցութիւնները ուրիշ արդիւնք չեն ունեցած եթէ ոչ առեւտրական համաձայնութեան մը կնքումը եւ երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութեանց ամրապնդումը: Այնպէս որ, բոլորովին անհիմն են զինուորական համաձայնութեան մասին եղած բոլոր հրատարակութիւնները:

Նոր դաւադրութիւն Յունաստանի մէջ?

Սերպիական թերթերը կը գրեն թէ՝ համաձայն Սելանիկէն հասած հեռագիրներու, զօրավարներ Քոնտիլիս, Մէթաքսաս եւ Փանկալոս կը խորհին պետական հարուած մը սարքել, աջակցութեամբ ծովակալ Րիաքոսի: Իրենց նպատակն է զինուորական դիկտատոր մը հաստատել, քանի որ վերջին ընտրութիւնները անելի մատնած են խորհրդարանական դրութիւնը: Կ'ըսուի թէ Սելանիկի, Սէրէզի եւ Գավալայի պահակազօրքերը համակիր են այս շարժման:

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը

ԲԱՑԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՏԱՐՈՒԷ ՏԱՐԻ

Թուրքիոյ ելմտացոյցի յանձնաժողովը պատրաստած է իր տեղեկագիրը 1933ի պիւտճէի մասին եւ երեսփոխաններուն յանձնած:

1933ի ելմտացոյցի ծախքի մասը 170,476,351 ոսկի է, 6,333,000 ոսկի աւելի նախորդէն: Հասոյթի մասն ալ՝ 170,477,000 ոսկի է:

Յանձնաժողովը իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ թէ, 1932ի ելմտական տարուան սկիզբը (յունիս), կարեւոր պարտքով մըն էր որ կը փակուէր տարին: Այս անգամ, 1933ը կը թեւակոխենք միայն 10 միլիոն ոսկի պարտքով: Այս բացն ալ գոցելու համար առաւելագոյն խնայողութիւններ պիտի կատարուին, ինչպէս կատարուեցան անցեալ տարի:

Տեղեկագրին կցուած ցուցակի մը համաձայն, վերջին երեք տարիներուն նախատեսուած եւ իրականացած հասոյթներուն համեմատութիւնը հետեւեալն է. — 1930ին՝ 166,679,334 ոսկի նախատեսուած էր, իսկ գանձուած է 157 միլիոն 328,847 ոսկի: 1931ին՝ 143,219,890 նախատեսուած, 135,174,746 գանձուած, 1932ին՝ 152,373,230 նախատեսուած, 144,019,837 գանձուած է:

Հակագերման ցոյց Երուսաղէմի մէջ

Կիրակի օր բազմաթիւ հակագերման ցոյցեր տեղի ունեցան Երուսաղէմի մէջ: Երիտասարդներ փորձեցին գերմանական հիւպատոսարանը մտնել: Ուրիշներ Հիթլէրի կենդանագիրը այրելով, կը-րակի տուին հրապարակաւ: Խռովութիւն ծագեցաւ սինէմայի մը մէջ, երբ գերմանական շարժանկար մը կը ներկայացուէր: Ներկաները այնքան աղմկեցին որ վարչութիւնը ստիպուեցաւ հանել գերմանական շարժանկարը եւ տեղը դնել անգլիական մը:

Հայրենասիրական վիթխարի ցոյց մը Վիեննայի գրաւումին առթիւ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԱՌՋԵՒ, 1683ԻՆ

Կիրակի օր, Աւստրիոյ հայրենասէրները վիթխարի ցոյց մը կատարեցին Վիեննայի մօտ, Շէօնպրունի դարաստանին մէջ, Թուրքերու պարտութեան առթիւ (1683):

Առտուն կանուխէն, քառասուն հազար հոգի, հայմվէրէններու համազգեստով եւ փետրաւոր գլխարկով դիրք բռնեցին ճամբուն վրայ: Բուռն ծափերով դիմաւորուեցան վարչապետ Պ. Տոլֆուս եւ հայրենասէրներու կազմակերպութեան նախագահը, իշխան Շթարեմպէրկ: Վարչապետը, իբրեւ նախկին պատերազմիկ, հագած էր Թիրոլեան տեղական համազգեստը: Շէօնպրունի դղեակին պատուոյ սանդուղներուն վրայ բազմած էին կառավարութեան անդամները եւ պաշտօնական անձերը, մասնաւորապէս Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ դեսպանները, եւ Աւստրիոյ ներկայ բանակին համազգեստներուն խառնուած էին նախկին՝ կայսերական բանակին համազգեստները: Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը իր ճառին մէջ ըսաւ թէ Աւստրիոյ վերաշինութիւնը գլխաւոր հոգն է հայրենասէրներուն:

Վարչապետը փառաբանեց հայրենիքի գաղափարը, միեւնոյն ատեն արդարացնելով իր քաղաքականութիւնը եւ եզրակացուց. — «Աւստրիան ամէն բանէ վեր»: Տօնը պսակուեցաւ օդանաւերու բազմաթիւ տորմիղի մը սաւառնումով: Հայրենասէրներուն թափօրը՝ Վիեննայի փողոցներուն մէջ՝ տեւեց իբր չորս ժամ: Նացիները փորձեցին թշնամական ցոյցեր կազմակերպել, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց բիրերով: Բաւական թիւով մարդիկ վիրաւորուեցան թեթեւօրէն, իսկ չորս հարիւր հոգի ձերբակալուեցան առժամապէս:

⁂ Ձեկոյցի մը համաձայն, Վիեննայի ոստիկանութիւնը հետեւեալ տուգանքները սահմանած է ցոյցերու համար: — «Կեցցէ՛ Հիթլէր» բացագանչութեան համար՝ 10 շիլին: «Կեցցէ՛ Հիթլէր եւ անկցի Շթարէմպէրկ»ի համար՝ 15 շիլին: «Անկցի՛ Տոլֆուս»ի համար՝ 50 շիլին:

Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ կապերը թուլցած

Շաբաթ օր Վիեննա հասաւ Պավարիոյ դատական նախարարը, Պ. Ֆրանք: Կայարանին մէջ, Վիեննայի ոստիկանութեան մէկ բարձրաստիճան պաշտօնատարը դիմաւորելով հիւրը, հետեւեալ սառնաշունչ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Աւստրիական կառավարութեան եւ ձեր միջեւ տակաւին առկախ մնացած հարցի մը առթիւ, կը յայտարարեմ, յանուն կառավարութեան, թէ ձեր այցելութիւնը իրապէս բարեպատեհ չէ: Հակառակ ասոր, կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, ձեզ պաշտպանելու համար:

Պ. Ֆրանք պատասխանեց.

— Հաճեցէք յայտնել ձեր կառավարութեան թէ շատ գոհ եմ եղած սիրալիր ընդունելութեան համար:

Երկու հազարի չափ նացիներ կայարան գացած էին, բարի գալուստ մաղթելու:

Պ. Ֆրանք եւ իր ուղեկիցները անմիջապէս կառք նստելով, պտոյտ մը կատարեցին Վիեննայի փողոցներուն մէջ: Ճամբուն վրայ, ընկերվարականները թշնամական ցոյցեր կատարեցին: Տուներուն վրայ պարզուած էին բազմաթիւ կարմիր դրօշակներ եւ ազդեր՝ հետեւեալ վերտառութեամբ. — «Կեցցէ՛ ազատութիւնը»: Ընկերվարականները պատուհաններէն երկար ատեն սուլեցին հիթլէրականները եւ «Անկցի՛ Հիթլէրը» պոռացին: 25,000 կը հաշուեն ճամբուն վրայ շարուած նացիներուն թիւը:

⁂ Այս պաղ ընդունելութեան վրայ, գերման հիւրերը Վիեննայէն մեկնեցան յաջորդ օրը: Պ. Ֆրանք այս առթիւ ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, բաց ի Ֆրանսացիներէն, յայտարարեց թէ աւստրիական կառավարութեան անարգանքը առանց պատասխանի չպիտի մնայ եւ թէ ձեռնարկներ պիտի կատարուին:

Լոնտոնի լրագօրն ալ ծեծուած

Տօքթ. Ռոզէնպէրկ, Հիթլէրի լրագօրը, որուն դէմ թշնամական ցոյցեր եղած էին Լոնտոնի մէջ, կիրակի օր մեկնեցաւ յանկարծ, ոստիկանական ջոկատի մը պաշտպանութեամբ: Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, խումբ մը ցուցարարներ որոնք խռնուած էին կայարանին շուրջը, յաջողեցան թշնամական թռուցիկներ ցրուել եւ պոռալ. «Անկցի՛ Հիթլէր», «անկցի՛ փաշականութիւնը»: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ձերբակալեց ցուցարարներէն մէկը որ կարմիր դրօշակ մը պարզած էր:

Տօքթ. Ռոզէնպէրկ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, գոհունակութիւն յայտնեց իր այցելութեան առթիւ:

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ թէ՝ եթէ Տօքթ. Ռոզէնպէրկ ինը ամիս մնացած ըլլար փոխանակ ինը օրուան, չպիտի կրնար ի նպաստ գերմանական ներկայ կառավարութեան դարձնել Անգլիոյ պաշտօնական կամ հանրային կարծիքը: Լոնտոնի թերթը այս առթիւ վերլուծելով հիթլէրական Գերմանիոյ ծայրայեղութիւնները, կը յիշէ Հիթլէրի գիրքը, որ գերմանական Աստուածաշունչ է դարձեր, եւ կ'ապացուցանէ թէ Գերմանիոյ նոր քաղաքականութիւնը կը ձգտի աւելաւոր զինապաշտութեան մը եւ վրէժխնդրական պատերազմի մը:

Ի՞նչ պիտի խօսի Հիթլէր, վաղը

«ՄԵՐ ԲԱՌԱՐԱՆԷՆ ՋՆՋՈՒԱԾ Է ԽԱՂԱՂԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Քաղաքական աշխարհը անհամբերութեամբ կը սպասէ այն ճառին, զոր պիտի խօսի Հիթլէր վաղը, չորեքշաբթի, խորհրդարանին բացման առթիւ:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ պիտի պաշտպանէ Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը:

Ֆոն Փափէն, փոխ-վարչապետը, ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ օր, առաջին խօսքէն իսկ չեշտելով.

— «Գերման ազգը իր բառարանէն ջնջած է խաղաղասիրութեան գաղափարը եւ պիտի փորձէ զայն հասկցնել աշխարհի: Չորեքշաբթի օր, խորհրդարանին մէջ, ազգին ներկայացուցիչները ժողով պիտի գումարեն, որպէսզի բո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ ՀԻՆԳ ՍԱՆԹԻՄ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Այսօրուընէ (երեքշաբթի) հացին քիլօն պիտի ծախուի 1.70ի, փոխան 1.65ի:

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ներքին նոր փոխառութիւն մը պիտի կնքուի, երկրորդ հնգամեակին համար: Գումարը պիտի ըլլայ երեք միլիառ ռուբլի, վճարելի՝ տասը տարիէն:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Տիկին Սաֆօ Յակոբեան	25
Հրաչ Սարգիսեան	100
Անշէն որբուկ, Պլիտա	20
Գումար	145
Մայիս 10ի գումարը	865
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1010

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱՄՈՒՐ» ՑԵՆԱՐԱՆ ՄԸ...

« Ճիւմհուրիյէթ », անցեալ օր, հետաքրքրական լուր մը կու տար:

Կը յայտնէր թէ շէնքերու տուրքերը Պոլսոյ մէջ անկարելի պիտի ըլլայ գանձել այս տարի: Այդ տուրքերը դրուած են նոր օրէնքի մը համաձայն: « Տուներուն տէրերը կը գանգատին դրուած տուրքերու շատութենէն, ու կ'ըսեն թէ՝ տարիկա պատճառ պիտի ըլլայ, որ տուներու վարձքերը անհամեմատօրէն բարձրանան, կամ տէրերը իրենց տուները վաճառեն ցած արժէքով »:

Բողոքներ տեղի ունեցած են Բերայի, Ֆաթիհի մէջ եւ ուրիշ կողմերէ: Եւ որովհետեւ դրուած տուրքերու շատութիւնը արդիւնք է օրէնքին, ուրեմն այդ չափանիշով գնահատուած են նաեւ երկրին բոլոր շէնքերը: Հոս, սակայն, հարկ է յիշեցնել որ, մասնաւորապէս շէնքերու խնդրին մէջ, Թուրքիան երկու մաս ունի, — Պոլիս եւ Իզմիր (մասամբ) որոնք մեծ « ափարթըման »ներ ու շէնքեր ունին. իսկ երկրին միւս քաղաքները զուրկ են անոնցմէ, եթէ նկատի չառնենք Էնկիւրիի մէկ երկու նոր փողոցները:

« Ճիւմհուրիյէթ »ի այս լուրը հետաքրքրական է ուրիշ տեսակէտէ: Ան կը պարզէ Թուրքիոյ մէջ եւս գոյութիւն ունեցող տագնապին մէկ երեսը: Հետեւաբար, կ'արժէ, որ քիչ մը մանրամասնօրէն խօսինք այս « ընթացիկ լուր »ի մասին:

Ֆալիհ Ըըֆքը, քէմալական յեղափոխութեան տեսաբաններէն մին ու « Հաքիմիյէթը Միլլիյէ »ի խմբագիրը, 1931 սեպտեմբեր 13ին կը գրէր « Տեղական շինութիւն » խորագրով յօդուած մը: Ըսելէ վերջ թէ՝ Իտալիան, Պուլկարիան, Աւստրիան անընդհատ կը վերաշինուին, կը շեշտէր Թուրքիոյ մէջ վերաշինական աշխատանքներու սկսելու ստիպողականութիւնը: Ու, յիշելէ վերջ թէ՝ նոր ճարտարապետներ հասցուցած է երկիրը, կ'եզրակացնէր.

— « Ազգային եւ տեղական շինութեան ճարտարարուեստին ծրագիրը պատրաստելու ժամանակը եկած է: Մեր երկրին մէջ՝ շէնքը՝ հացի ու հագուստի չափ առաջնակարգ անհրաժեշտութիւն մըն է: Ամէն կողմ շինութեան սէր մը արթնցած է: Պոլսոյ կէսէն աւելին, Էնկիւրիի դեռ 5—10 անգամը, ամբո՜ղջ Անատոլուի քաղաքներն ու գիւղերը կամաց – կամաց բայց բոլորը հիմէն պիտի նորոգուին: Այս հսկայ վերաշինութեան շրջանին Թուրքիա աւերակի իր վիճակէն պէտք է փրկուի: Բայց, Թուրք շէնքին գլխէն մինչեւ եղունգը, կղմինտրէն մինչեւ ծորակը, ամէն ինչը Թուրքիոյ մէջ՝ Թուրք ձեռքով աշխատուած, Թուրքիոյ մէջ՝ Թուրք նիւթերով շինուած պիտի ըլլայ »:

Վերաշինութեան այս աղաղակը բարձրացուցին շատերը, երբ այլ եւս Թուրքիոյ համար որ եւ է ծանր հոգ ու զբաղում չկար:

Տիրող կուսակցութիւնը, Ֆալքը եւս, իր ծրագրին մէջ նախատեսութիւն մը ունի վերաշինութեան շուրջ: Այդ ծրագրին մէջ կ'ըսուի, որոշապէս, թէ հարկ է զարկ տալ շինութեանց: Եւ սակայն, այս առաջադրութիւնները կը վերաբերին առաւելապէս երկրին աւերակ մասերուն:

« Միլլիյէթ »ի մէջ, ուրիշ յօդուածագիր մը, (1930, դեկտեմբեր 12 — թիւ 1738) նոյն պահանջը կը դնէր: Ընդգծելով այն տեսակէտը թէ տեղական նիւթերէ պէտք է շինել ամէն ինչ, կու գար այն եզրակացութեան որ՝ Թուրքիոյ մէջ (երկրին ներսը), գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներու շէնքերը աղիւսէ կարելի է շինել, քանի որ « Սըվազի կամ Կեսարիոյ մէջ « պէթոն արմէ »ով շինութիւն կարելի չէ »:

Այս պահանջը չէշտուեցաւ, ինչպէս ըսինք, քանի մը տարի առաջ: Իսկ յեղափոխութեան սկզբի տարիներուն, չէին իսկ անդրադառնար անոր: Նոյն իսկ, 1924ին, երբ Ազգ. Ժողովի մէկ նիստին, նախագահ Վէֆիք փաշա Ժողովին համար շէնք մը շինել առաջարկեց, երեսփոխաններէն մէկը սա պատասխանը տուաւ.

— « Մենք շէնք չենք ուզեր, էֆէնտիմ, մենք վրանի տակ ալ կը նստինք, մեզի տաղաւարը կը բաւէ »:

Այն օրէն ասդին, ինչպէս կ'ըսէ Ֆալիհ Ըըֆքը, « քաղաքակրթեալ » գլուխները շատ փոխուած են, ու հացին ու ջուրին չափ անհրաժեշտ կը նկատուի շէնքը:

Եւ սակայն, վերջին մէկ երկու տարիներու ընթացքին ուրիշ պատկեր մը պարզուեցաւ: Գրուած է, յաճախ, որ Պոլսոյ մէջ բազմաթիւ հսկայ ափարթըմաններ շինուեցան ու դեռ կը շինուին: Այս շարժումը ծաւալ ստացաւ 1930ին: Ու նոյն թափով շարունակուեցաւ: Այդ շրջանին, սակայն, բուն երկրին մէջ շինութիւններ չեղան: Ճիշդ է, զանազան քաղաքներու մէջ պետական կամ հասարակական միջոցներով դպրոց, քաղաքապետարան են. շինեցին, բայց ծրագրեալ ընդհանուր վերաշինութիւն մը տեղի չունեցաւ: Գիւղերը մնացին աւերակ, քաղաքները խարխուլ, աղտոտ, նոյն իսկ շատերը կոյուղիներէ եւ ջուրէ զուրկ:

Ինչո՞ւ: Ճիշդ այն ատեն, երբ « վերաշինութեան ծրագրի մը պատրաստութեան ժամանակը հասած » կը նկատուէր, ծնունդ առին պատերազմական նոր ծրագիրներ: Երկաթուղի, կամուրջ, ճամբայ: Ու այս ծրագրին առջեւ լքուեցաւ ամէն ինչ: Քանի մը օր առաջ, Եռնուս Նատի, այս հաստատութեան ամբոխավարը, Պոլսոյ զինուորական վարժարանէն վկայուած 400 ենթասպաներու նուիրուած խմբագրականի մը մէջ կ'ըսէր.—(« Հանրապետական բանակ » — « Ճիւմհուրիյէթ », 5 մայիս).

— « Հայրենիքն ու ազգը զանազան ձեւերով կարելի է արտայայտել: Անոնց ամենաճիշդ արտայայտութիւններէն մէկն ալ բանակն է: Այնքան ճիշդ է այս որ, ստիպողութեան պարագային, կարելի է առժամապէս հրաժարիլ երկրի վարչութեան այս կամ այն կազմակերպութենէն, բայց, ինչ ալ ըլլայ, մենք մեր բանակի կազմակերպութեան կը կռթնինք ու կը մընանք »:

Շատ յստակ ու որոշ է, չէ՞:

Քէմալական Թուրքիան հրաժարեցաւ, բանակին սիրոյն, նոյն իսկ դըպրոցի համեստ շէնքեր շինելէ: Ո՛ւր կը մնայ ընդհանուր վերաշինութիւնը:

Եւ սակայն, կ'ըսէինք, քանի մը տարիներէ ի վեր Պոլսոյ մէջ անընդհատ ափարթըմաններ կը շինուին: Ու կը շինուին հակառակ անոր որ այդ քաղաքին համար ընդհանուր յատակագծի մը պատրաստութեան իրերայաջորդ ձեռնարկները դեռ եւս արդիւնքի մը չեն յանգած, եւ, ինչպէս կը գանգատէր իրազեկ խմբագիր մը, շինուած շէնքերէն ոմանք հարկ պիտի ըլլայ վաղը ... փլցնել: Մանաւանդ Էնկիւրիի շէնքերը:

« Սօն Փօստա », այդ թուականներուն, յաջորդաբար իր էջերուն մէջ տպեց շինուող ափարթըմաններուն նկարները: Յետոյ, ծանօթութիւններ տուաւ անոնց տէրերու մասին: Երեւան եկաւ որ մեծ թիւ մը կը կազմեն ազատ ասպարէզի մարդիկ, — բժիշկ, փաստաբան են.: Նաեւ՝ վաճառականներ: Այս հրատարակութիւնները ահագին ըսի – ըսաներու դուռ բացին: Ուրիշ թերթեր միջամտեցին: « Սօն Փօստա »ն մեղադրեցին թէ կ'ուզէ արգելք ըլլալ երկրին « վերաշինութեան » են.: Մանաւանդ որ, ան ամէն մէկ ափարթըմանի հետ կը դնէր ե՛ւ անոր « ճառ »ը, զոր « հասկնալու համար պէտք է ափարթըմաններն գիտնալ », կ'ըսէր: Ահա նմոյշ մը այդ ճառերէն, (շաքարի գործարանատէր Խայրի պէյին ափարթըմանի մասին խօսած ճառը).

— « Անցորդներ, ամէն մէկ նոր ափարթըմանի առջեւէն անցած ատեն, անոր վրայ սեւեռող ձեր հետաքրքիր նայուածքները կը զգամ որ իմ վրայ եւս կանգ կ'առնեն եւ ինծի կը հարցնեն — « Դուն ո՞վ ես. ինչէ՞ շինուած ես. ի՞նչպէս մարմին առիր »: Անցորդներ, ձեզի կարճ կերպով պատասխանեմ — ես գլխէս մինչեւ եղունգս շաքար եմ: Իմ ճակտիս մեծղի կտորները շաքարէ շինուած են: Առաստաղներս եւ պատերս սուրճի շաքարէ են: Ծեփերս փոշի շաքարէ շինուած են: Քանդակներս եւ զարդերս « աքաղաղ »ի շաքարէ են: Գունաւոր ապակիներս « աքիտէ շէքէրէ » են: Ձեր լեզուն ուր որ դպցնէք, շաքարի համ կ'առնէք: Բայց, մի հարցնէք թէ ինչպէս մարմին առի: Ճակնդեղի մը ցօղունէն այս հսկայ կառուցումին վերածուելու համար իմ անցուցած կեանքս ձեզի բացատրելը շատ երկար կ'ըլլար »:

Հարկ ալ չկայ, կը կարծենք: Այնքա՜ն խօսուն է ու ... լեղի՝ այս շաքարաշէն պատմութիւնը: Ուրիշ ափարթըմաններ կը խօսին հիւանդութիւններէ, կորսուած դատերէ են.: Ուրեմն, « Սօն Փօստա » կ'ուզէր շեշտել թէ ժողովուրդէն առնուած ու հանրութեան պատկանող դրամները կը վերածուին շէնքերու, — անկախ՝ շահագործումի պարագան:

Ու կ'եզրակացնէր.

— « ... Թէ՛ նոր հարստացողները եւ թէ նախապէս իրենց դրամները շարժման մէջ դնող կամ դրամատուններու մէջ պահողները՝ տնտեսական տագնապէն ազդուած՝ այդ դրամները գործածելու մէջ վտանգ մը կը տեսնեն, ու, փոխանակ զանոնք կորսնցնելու, կը նախընտրեն ափարթըմանի վերածել: Ափարթըմաններու շինութեան ամենամեծ պատճառը ա՛յս է »:

Իսկ ասիկա պզտիկ անպատեհութիւն մը չէ՝ երկրին տնտեսական կեանքին համար: Որովհետեւ, դրամը, նախ, ժողովուրդէն կ'ելլէ ու կը կեդրոնանայ որոշ անհատներու մօտ, իսկ ասոնք ալ այդ դրամները կը դատապարտեն անշարժութեան:

Տնտեսագիտութիւնը, ինչպէս գիտենք, խօսելով դրամագլուխի մասին, զայն կը բաժնէ երկուքի, — շարժուն եւ անշարժ: Շարժուն դրամագլուխը մարմնին արեան կը նմանի: Ան պէտք է շարժի որ տնտեսական կեանքը քալէ. ապրի: Հրապարակի վրայ որքան շատ շարժուն դրամագլուխ ըլլայ, առեւտրական կեանքը այնքան կենդանի կ'ըլլայ: Դրամը կը նմանի ամպէն խոնաւութիւն առնող մարդոց: Հրապարակին վրայ անորոշութիւն մը նկատեց, — անմիջապէս կը կծկուի: Կը քաշուի:

Ահա այդ անորոշութիւնն է որ քարացուց Թուրքիոյ շատ մը դրամագլուխները:

Հակառակ այս բացորոշ տեսակէտին, սակայն, Խալքի թերթերէն ոմանք, մոռնալով իրենց ծրագիրը, կը ջատագովէին շէնքերու անպէտ շինութիւնները, ճիշդ այն ատեն, երբ երկիրը դրամի պակասէն կը նեղուէր, ու Պոլսոյ բնակչութիւնը հետզհետէ կը նուազէր:

Հիմա, որ այլ եւս կատարուած իրողութիւն է դրամագլուխներու մէկ մասին անշարժացումը, պետութիւնը իր մորթին վրայ կը զգայ վնասը: Տնտեսութիւնը կը կաղայ եւ պետութեան ելմտացոյցը կ'աղդուի: Կ'աղդուի մանաւանդ այն պատճառաւ որ ուրիշ մաս մըն ալ դրամատուններու մէջ անշարժ կը սպասէ « խնայողութիւն » պատմուճանին ներքեւ: Այդ է պատճառը որ Էնկիւրի, իր պիւտճէն փակելու համար, կը կռթնի ամէնէն ամուր ... շէնքերուն, ու միայն Պոլսոյ մէջ բողոքողներու թիւը կը հասնի ութսուն հազարի ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ.— ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ԴՊՐՈՑ՝ ՔՈՔԻՆԻՈՅ ՄԷՋ. — ՀԱՏ ՄԸՆ ԱԼ՝ ՖԻՔՍԻ ՄԷՋ. — Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ.— ՓԱՌԱՒՈՐ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ 110 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲՈՎ, Ի ՊԱՏԻՒ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ.— ԸՆԿ. Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ.— ՅՈՅՆ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏՆԵՐԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ ԿՐԿՆԵԼ.— ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Երկար ատեն է, որ չեմ գրած մասնաւորաբար Աթէնքի ազգային կեանքի մասին:

Երբ ազգային կեանք կ'ըսեմ, հոս մենք կը հասկնանք առհասարակ կեդրոնական վարչութեան եւ անոր կապուած թաղային եւ հոգաբարձու մարմիններու գործունէութիւնը: Երկար ատենէ ի վեր չգրեցի, անոր համար, որ « ոչ մէկ նորութիւն կայ արեւելեան ճակատին վրայ », եթէ կարելի է գործածել այս փոխաբերութիւնը: Ու այսօր, երբ կը փորձուիմ գրել, կրկին նորութիւններ չունիմ, ընդհակառակն ակամայ՝ — թղթակցի պարտականութիւն — կրկնութիւններ է որ պիտի ընեմ, եղած կացութիւնը հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելու համար:

Անմիջապէս պէտք է արձանագրեմ, որ Աթէնքը Կեդր. Վարչութիւն անունով քանի մը հոգինոց կիսամարմին մը ունի անշուշտ, բայց եթէ գործունէութիւն փնտռէք, յուսախաբ կ'ըլլաք, որովհետեւ շատ աւելի հեշտ է անապատներուն մէջ ովասիս փնտռել եւ գտնել, քան մեր նշանաւոր Վարչութեան գործունէութիւնը Աթենահայ աշխարհին մէջ:

Մազլըմեան – Ազատեան – Կէլլիպօլուեան, ու դուրսէն ալ քանի մը բախտախնդիրներ, կը « վարեն գաղութին գործերը », խղճի հանդարտութեամբ:

Թաղերը լքուած են իրենց վիճակին, ինչպէս եւ դպրոցները: Հոն ուր չեն պակսիր սրտցաւ թաղականներ, աւելի մխիթարական պատկեր, հակառակ պարագային՝ անմխիթար վիճակ ամենուրեք:

Ընդհանրապէս արդէն թաղերը պէտք ալ չեն զգար « կեդր. վարչութիւն » կոչուած մարմնին, եւ իրենց տեղական գործերը կ'աշխատին ձեւով մը « եօլա » տանելու: Վարժարան, եկեղեցի եւայլն:

Պէտք է արձանագրեմ քանի մը իրողութիւններ: Առաջինը՝ Քօքինիոյ Նորաշէն եկեղեցւոյ պարագան է: Արդէն աւարտած է եկեղեցի – դպրոցը, որ մէջտեղ եկած է մեծ զոհողութիւններու գնով: Միւս կողմէ կայ նաեւ Աթէնքի մէջ շինուելիք եկեղեցիի մը խնդիրը, որ իր վերջին փուլին մէջ մտած կ'երեւի: Այս եկեղեցին, ինչպէս կը հաւատեն, պիտի շինուի Ֆիքսի գաղթակայանին մօտիկ տեղ մը, յարակից վարժարանի յատուկ շէնքով մը: Այս ուղղութեամբ կարեւոր աշխատանքներ կը տարուին, եւ եթէ չենք սխալիր, ի վերջոյ Ֆիքսեցիները պիտի յաղթանակեն: Փափաքելի է այս յաղթանակը, անոր համար, որ Ֆիքսի Ազգ. վարժարանը կը փրկուի իր ներկայի բոլոր անյարմարութիւններէն, իբրեւ շէնք, եւ մեր պզտիկներն կ'ունենան կանոնաւոր դպրոցական յարկ մը, օժտուած ամէն յարմարութիւններով:

Քանի, որ կը խօսինք կեդր. վարչութեան հետ կապուած հարցերու մասին, իր կարգին արձանագրենք նաեւ, այս մարմնին խայտառակ դերը՝ ապրիլ 24ի տօնին հանդէպ՝ այս տարի: Այս մարդիկը ոչ միայն չուզեցին Աթէնքի մէջ, համազգային շուքով յարգել մեր մեծ մեռելներուն յիշատակը, ինչպէս ամէն տարի կ'ըլլար, այլ՝ փորձեցին արգիլել ամսեզուկ միջոցներով, թաղերու սգատօններն ալ, հրահանգելով թաղային մարմիններուն, որ բաւականանան միայն պարզ հոգեհանգստեան արարողութեամբ, առանց յարգանքի արտայայտութեանց: Անարժան ժառանգորդներ: Սակայն, որքան որ կարելի էր, թաղերը մտիկ չըրին վերէն եկած այդ նուաստացնող հրահանգը, եւ աշխատեցան « հոգեհանգիստ »ները վերածել սգատօններու, չակել տալով սգաբեմեր եւ զանոնք ծաղկեպսակներով: Այսպէս տօնուեցաւ Ֆիքսի եւ Քօքինիոյ մէջ, ուր խօսեցան քահանաները, անշուշտ ստիպուած: Իսկ Լիվաղիայի մէջ տօնուեցաւ մեծ շուքով եւ մասնակցութեամբ բոլոր խաւերուն: Ֆիքսի հայ կաթոլիկ վարժարանը կազմակերպած էր աշակերտական հանդէս մը, ճիշդ օրին: Այս հանդէսին մասնակցելու համար հրաւիրած էին քոյր դպրոցներն ալ, որոնցմէ ազգային վարժարանը չկրցաւ մասնակցիլ, արգիլուելով Թաղական Խորհուրդէն:

Այս բոլոր ամօթալի երեւոյթներու կողքին, բարեբախտաբար ունինք հանրային եւ կուսակցական յուսատու կեանք, որոնցմով զօտեպնդուինք առաւելապէս: Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հ. Կ. Խաչը եւ զանազան թատերական շարժումներ, վառ կը պահեն ազգային սրբութիւնները, անոնց կապելով հասնող սերունդը:

Դաշնակցական կեանքը առանձին ուշադրութեան արժանի շրջան մը կը բոլորէ: Կոմիտէները լծուած են խանդավառ եւ հաւատաւոր աշխատանքի: Ընկ. Լազեանի վերջերս այցելեց Մակեդոնիոյ շրջանը: Ամենուրեք մեծ գետին կայ մեր կազմակերպութեան համար, եւ հաւատք անոր հետապնդած իտէալին հանդէպ: Ընկ. Լազեան շատ բեղմնաւոր գործունէութիւն մը ունեցած է նոյն շրջանին մէջ, թէ կուսակցական եւ թէ ազգային տեսակէտով: Հոն՝ ուր վէճեր գոյութիւն ունէին, յառաջ բերած է համերաշխութիւն, եւ իբր արդիւնք իր ճիգերուն, գրեթէ ամենուրեք ապրիլ 24ը տօնուած է համազգային գետնի վրայ, մասնակցութեամբ բոլոր կուսակցութեանց եւ յարանուանութեանց, անշուշտ բացի մեր համայնավարիկներէն:

⁂ Վերջերս Նանսէնեան գրասենեակը — Հայերուն — բաժնուելու համար, 4000 զուիցերիական ֆրանք զըրկուած է Բարեգործականի Աթէնքի մասնաճիւղին: Այս գումարին գալը միայն իմացանք: Լսեցինք նաեւ որ « բաժնուած է » կամ « կը բաժնուի »: Որո՞ւ, որո՞նց, ի՞նչ հիմերով, ի՞նչպէս: Ոչ ոք գիտէ: Զէ՞ որ Բարեգործականին բոլոր գործերը խորհրդաւոր են եւ սքօղուած:

⁂ Այս օրերս Աթէնքի գաղութը դըրաւեց իր պատուաւոր տեղը հելլէն ժողովուրդին եւ մտաւորականութեան քով, իբրեւ ժառանգորդ հինաւուրց եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը՝ հայ ժողովուրդի: Ու այս յաջողութիւնը շնորհիւ ընկ. Գ. Կառվարենցի, որ 6—7 ամիսներու տքնաջան ճիգերով պատրաստեց համերգ մը, զուտ հայկական, ի պատիւ հայ մեծ արուեստագէտին, տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետին:

Համերգը տեղի ունեցաւ մայիս 7ի կիրակին, Աթէնքի մեծագոյն սրահներէն « Քէնթրիքօն »ի մէջ, որ լեցուած էր ամբողջովին: Անմիջապէս ըսեմ, որ ընկ. Կառվարենց այս համերգը կազմակերպեց, անոր զուտ հասոյթը ամբողջութեամբ փոխանցելու համար Կոմիտաս վարդապետի խնամատար յանձնախումբին, Փարիզ: Եւ այդպէս ալ պիտի ըլլայ: Կը յուսանք որ այս ձեւով մեր գաղութը իր պարտքին գոնէ նուազագոյնը մասը կատարած կ'ըլլայ իր մեծ արուեստագէտին հանդէպ: Բայց՝ փակագիծ մը:

Արտասահմանը թող չզարմանայ եթէ ըսենք, որ Աթէնքի մէջ գտնուեցան մարդուկներ, որ այս շարժման տուին կուսակցական գոյն: Ու իրենց դիրքը արդարացնելու համար իրենց քուրջի կտորին՝ « Սեւան »ի մէջ սկըսան գրել՝ « ինչո՞ւ համար ի պատիւ» գրուած է, եւ ոչ թէ « ի նպաստ »: Կը տեսնէ՞ք, մարդիկը ո՞ր դարուն մէջ կ'ապրին: Ազնուապետական Աթէնքի մէջ կ'ապրին, եւ չեն գիտեր, կամ չեն ուզեր գիտնալ թէ Կոմիտասի նման արուեստագէտի մը օժանդակելու համար տրուած հանդէս մը, կարելի չէ « ի նպաստ » յորջորջել: Որ՝ այդ յորջորջումը անպատուաբեր է եւ արուեստագէտին եւ անոր պատկանած ժողովուրդին համար: Բայց՝ շան գլուխը ուրիշ տեղ թաղուած է: Այս պարոնները գիտէին այդ նրբութիւնները, սակայն, իրենց գործին չէր գար որ Դաշնակցական Կառվարենցը կազմակերպիչը ըլլար ...

Կառվարենցը սակայն, ցոյց տուաւ որ ոչ թէ « իր կօշիկէն վեր կ'ելլէր », այլ՝ այդ բարձրութիւնը, այսպիսի համերգ մը կազմակերպելու եւ ղեկավարելու պատիւը, շատ արժանաւորապէս եւ հեղինակութեամբ իրեն կը վայելէր: Վկայ՝ համերգը, անթերի յաջողութեամբ պսակուած: Վկայ՝ հոն խռնուած ժողովուրդը, որ արդար հըպարտութեամբ ունեցաւ իր կարծիքը, ի լուր իր առհմային քաղցր երգերուն, եւ ի տես իր տաղանդաւոր զաւկին, որ տիրաբար վարեց խումբը, բաղկացած 110 անդամներէ, բոլոր աղջիկները հայկական տարազներով: Եւ վերջապէս, վկայ՝ համերգին ունկնդիր յոյն եւ հայ մեծ երաժշտագէտ արուեստագէտներու տպաւորութիւնները ու շնորհաւորութիւնները:

Համերգին ներկայ էին՝ Քալոմիրիս, Աթէնքի Օտէօնին տնօրէնն ու մեծ երաժշտագէտ: Ըփսարուլօս՝ Յունաստանի առաջին երաժշտական քննադատը: Ֆրանք լը Շուալ՝ մեծ երաժշտագէտ եւ Ֆիլատէլֆօս՝ հնագէտ: Իսկ՝ Հայերէն՝ մեր տաղանդաւոր ջութակահար փրոֆէսէօրը՝ Գարաճա: Այս հինգ արուեստագէտներն ալ ուղղակի հիացան, ջերմապէս շնորհաւորեցին ընկ. Կառվարենցը: Ու աւելին, անոնք փափաք յայտնեցին, որ իրենց կազմակերպութեամբ եւ բարոյական աջակցութեամբ՝ ընկ. Կառվարենց համերգը կրկնէ յոյն հասարակութեան համար: Ու անմիջապէս ըսեմ, որ այս մասին կը մտածուի արդէն, եւ հաւանաբար տեղի ունենայ Մայիս 28ի հանդիսութեան օրը, որ պիտի տօնուի այս տարի մեծ պատրաստութեամբ:

⁂ Ինչպէս ծանօթ է, վերջերս Աթէնք եկան Թուրք գործավարներ, առեւտրական բանակցութիւններու համար: Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տային, որ մօտերս պիտի ստորագրուէր դաշինքը: Սակայն, ինչպէս կ'երեւի, Թուրքերը առեւտրականէ աւելի քաղաքական խօսակցութիւններու եկած էին: Թուրքերը զինակցութեան առաջարկ ներկայացուցած են Ցալտարիսի, որ սակայն վերապահութիւն ցոյց տուած է, սպասելով արտաքին նախարար՝ Մաքսիմօսի վերադարձին: Ամէն պարագայի տակ, Թուրքերը լըջօրէն ցնցուած են վերջին օրերու քաղաքական անցքերէն, եւ հոս ու հոն յենարաններ կը փնտռեն: Առ հասարակ այնպէս կը կարծուի թէ ներկայ կառավարութիւնը պիտի զգուշանայ Թուրքերուն ծուղակը իյնալէ:

Միւս կողմէ, իբրեւ ներքին կեանք, կայ քաղաքապետական ընտրութիւնը, որուն Աթէնքի թեկնածուին համար տարակարծիք են Ցալտարիսն ու Գոնտիլիսը: Լաւագոյն է սպասել դէպքերուն: Փլասթիրաս վերջապէս ձայն տուաւ Հռոդոս կղզիէն: Ինչպէս իր ժամանակին ալ գրած էի «Յառաջ»ին, Փլասթիրաս մինչեւ աւագ ուրբաթ Աթէնքի մէջ է եղեր: Նոյն գիշերը օգտուելով թաղմանական արարողութեանց զբաղումներէն, մեկնած է Իտալիա, ուրկէ ալ Ֆրանսա:

⁂ Հացը սղեց զգալի բարձրացումով մը: Ճերմակ հացը 8 դրախմիէն բարձրացաւ յանկարծ 10.20ի: Սեւը կը պահէ իր հին գինը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՐՍԻԿ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

ԽԱՂԵՐ եւ ԽԱԲԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ) — Պարսիկ վաճառականները Նովրուզի տօներից յետոյ, տարեկան հաշուետեսութիւններ կատարելով, խանութները բացին եւ շուկան բնականոն վիճակի մէջ դրին:

Համաձայն կառավարութեան վերջին յայտարարութեան, Ատրպատականում եղած պերճանքի ապրանքները պիտի հաւաքուին եւ կառավարութեան հսկողութեան տակ պիտի վաճառուին: Մինչ այդ վաճառականներին իրաւունք է տրուած ըսպառելու իրենց ապրանքները:

Պերճանքի նիւթերու ներածումը բարգիլուած է ցնոր տնօրինութիւն:

⁂ Պարսկաստանի առեւտրականների փաստացի բողոքների հետեւանքով, ռուս – պարսկական առեւտրական յարաբերութիւնները կարելի է ասել, որ խզուած են: Որովհետեւ Պարսկաստանի վաճառականութիւնը զանազան ձեւերով խաբուած եւ արհամարհուած է խորհրդային հիմնարկութիւնների կողմից, որի պատճառով այլ եւս չեն ուզեր շարունակել տարիներից ի վեր տեղի ունեցող շահագործումը:

Որպէս զի ընթերցողի համար պարզ լինի բոլշեւիկների կատարած խարդախութիւնները, բերենք մի քանի օրինակներ.

ա) Տասը ամիս առաջ Վնէշտորգը (սով. հիմնարկութիւն) մէկ վաճառականից (անուններ չենք տալիս) երեսուն հազար թումանի մանուֆակտուրի պատուէր է վերցնում եւ երեք հազար թուման էլ կանխավճար է ստանում: Վաճառականը կարծելով որ ինքը արդէն ապրանքի տէր է, իր հերթին, պատուիրուած ապրանքը ծախում է մէկ ուրիշին եւ եօթը հազար թուման կանխավճար է ստանում:

Պայմանագրից անցնում է ութ ամիս, բայց ապրանքը չի ստացւում: Մի գեղեցիկ օր Վնէշտորգից վաճառականին կանչում են եւ յայտնում, որ կենտրոնից (Մոսկուայից) հրահանգ ունին, ապրանքը չեն կարող յանձնել: Վաճառականը մնում է ապշած. բայց յայտնում է, որ ինքը արդէն այդ ապրանքը ծախել է մէկ ուրիշին եւ համաձայն պարսկական օրէնքներին, եթէ ապրանքը չյանձնուի, ստացուած կանխավճարի կրկնապատիկը պիտի վճարէ:

Վնէշտորգի կառավարիչը՝ Տօրգպրետը շատ հանգիստ պատասխանում է.

— Ձեր անհատական գործերին մենք չենք խառնւում:

Երկար ձգձգումներից յետոյ, վաճառականին վերադարձնում են ըստացուած կանխավճարը. իսկ վաճառականը իր գնորդի հետ քարշ է [...] դատարանում:

բ) Մէկ վաճառականի երկու վագոն ապակի են ծախում եւ հինգ հազար թուման կանխավճար ստանում: Երբ վաճառականը տեղեկանում է որ իր պատուիրած ապրանքը արդէն Թաւրիզի կայարանն է հասել, դրամը պատրաստելով ներկայանում է Գ. Տօրգպրետին: Սակայն վերջինս յայտարարում է, որ այդ ապրանքը ծախուել է ուրիշին, որովհետեւ ինքը մէկ օր ուշ է գնացել: Իրենք կարող են նշանակուած պայմանագրից տասը ամիս [...] չայնել, բայց երբ վաճառականը մէկ օր ուշ է գնում, պայմանը չեղեալ է համարում: Սա էլ մէկ ուրիշ խարդախութիւն է:

Ապակին ծախել են ուրիշին, որից հետեւ, ապակու պատուէրը վերցն[...]

լխ գները ընկած են եղել․ իսկ ապրանքը ստանալուց՝ բարձրացել։

գ) Մէկ ուրիշ հետաքրքիր օրինակ— վաճառականներից մէկին ծախում են X ապրանք, նորէն կանխավճար ստանալով։ Երբ այդ ապրանքը ստացւում է, վաճառականը ներկայանում է վճարելու, մնացորդ դրամը վճարելու եւ իր ապրանքը մաքսատնից հանելու իրաւունքը ստանալու։ Բայց որովհետեւ այդ ապրանքի արժէքն ալ բարձրացած է լինում, խորամանկ Տորգպրեդը մէկ ուրիշ անպէտ ապրանք ալ է առաջարկում վերցնելու, այլապէս միւս ապրանքից պիտի զրկուի։ Խեղճ վաճառականը մնում է երկու կրակի մէջ․ չվերցնի՝ առանց ապրանքի պիտի մնայ․ վերցնի՝ ահագին վնաս պիտի ունենայ։ Վերջը ստիպուած է լինում իր կանխավճարը յետ ստանալու․ իսկ Տորգպրեդը այդ նոյն ապրանքը ծախում է մէկ ուրիշին մի քանի տոկոս աւելով եւ իրենց ցանկացած մարդուն։

Հարիւրաւոր նման փաստեր կարելի է բերել։

Ահա այսպիսի խարդախութիւնների հետեւանքով, Պարսկաստանի վաճառականները զզուելով խորհրդային հիմնարկութիւններից եւ նրանց խաբերայ վարիչներից, դիմում են կառավարութեան, որպէս զի իրենց շահերը պաշտպանէ եւ միաժամանակ դադարեցնում են իրենց գնումները։

Ռուս – պարսկական առեւտրական պայմանագիրը լրացած լինելով անցեալ ամսէն, պարսկական կառավարութիւնը, ինչպէս կը լսենք, առեւտրական նոր պայմանագիր է ներկայացրած բոլշեւիկներին, փոխ – առաջարկներով եւ իրաւասութիւններով։

Պարսկաստանի վաճառականները պահանջում են, որ բոլշեւիկները իրենց բերած ապրանքները ինչ ձեւով որ ազատօրէն կը ծախեն Պարսկաստանում, նոյնպէս ալ իրենց թոյլ տրուի, խորհրդային երկիրներում միեւնոյն իրաւասութիւններով ապրանք ծախելու։

Բաց ի այս բոլորից, բոլշեւիկները անցեալ առեւտրական պայմանագրի մէջ եղած ճշդութեամբ չեն կատարած։ Օրինակ, մեծ քանակութեամբ Պարսկաստան ներածած են եւ քիչ քանակութեամբ արտածած։

Երկու կողմից եղած այս ձեւի փոխադարձ առաջարկները չընդունուելով, մարտ 14ից սկսած Թրանզիթի գիծը (Թաւրիզ – Ջուլֆա – Բաթում) փակուած է, որի հետեւանքով ալ Թաւրիզի վաճառականները վերջերս իրենց ապրանքները Քիրմանշահի վըրայով են ուղարկում։

Թէ ներածուող եւ թէ արտածուող ապրանքներ Ռուսաստանի վրայով առ այժմ չեն ընդունւում։

ՂԱԼԷՅԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՌՈՒՄԱՆԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՉԻՆ ՅՈՒԶԻՉ ԽՕՍՔԵՐԸ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ (Յառաջ)· — Ապրիլ 30ին, ընթացք տալով Թաղ· Խորհուրդի կոչին, գաղութը փութաց եկեղեցի եւ դպրոց, պանծացնելու արիւնոտ յիշատակը նահատակներուն։

Պատարագէն վերջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, ուր հոգեւոր հովիւ Համազասպ քհնյ· Պետիկեան, հոգեշունչ քարոզով մը պարզեց Ապրիլեան սգատօնի ազգային արժէքը։

Ժամը 11.30ին, խուռներամ ժողովուրդը դիմեց դէպ ի վարժարանին «Արաքս» շքեղ սրահը, օրուան հանդէսին։ Բացումը կատարուեցաւ երկսեռ աշակերտութեան «Տէ՛ր կեցո դու զՀայս» խմբերգով· որմէ յետոյ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր, բոլորն ալ յուզիչ, հայրենաշունչ եւ ոգեպնդիչ։

Օրուան բանախօսն էր տնօրէն Պ· Բագէ Պետրոսեան, որ ներկայացնելով հայ ժողովուրդի աւերուի եւ փոթորկալից կեանքին ընթացքը, անոր վերջին կէս դարու անդադական խոյանքներու շարանը, պարզեց վայրագ Թուրանիզմի 1915ի մեծ ոճիրին քաղաքական իմաստը եւ գործադրման ահաւորութիւնը, որպիսին դժուար է գտնել մարդկային ցեղի պատմութեան մէջ։ Եւ աւելցուց·

— «Պատիւ հայութեան, որ աւերներու եւ մոխիրներու մէջէն, ծնունդ տուաւ իր աննկուն կամքի եւ մեծ Յոյսի հոլաթեւ փիւնիկին, որ վերապրող ցեղիս նոր այգը աւետեց, ծնունդը մանուկ Հայաստանի, որպիսին կայ եւ կը մնայ դարեր, եթէ Համազգային Մեծ Արհաւիրքն անցուցած եւ վերապրող հայութիւնը գիտնայ համազգայնօրէն արժեւորել ցեղին թափած արիւնը եւ նահատակներէն ներշնչուելով, ընել հայ ժողովուրդի գերագոյն գաղափարին՝ յաղթանակի գործին՝ բովանդակ զոհաբերութեամբ։ Այս իմաստով Ապրիլեան տօնը սուգի օր չէ, այլ նոր ուխտի, նոր թափի, յանուն մեծ պայքարին որ դեռ չէ վերջացած»։

Երկրորդ բանախօսն էր ազգ· վարժարանի ռումէն ուսուցիչ Պ· Դ· Պաունէսքուն, որ տիրող խորհրդաւոր լըռութեան մէջ ըսաւ·

— Նահատակները հայ ազգային գաղափարի հերոսներն են, իսկ հերոսներն ազգի մը տառապանքը կը խորհրդանշեն։ Ո՛չ մէկ ազգ այնքան չէ անիրաւուած եւ տառապած, որքան Հայը, որ դու ալիքներէն տարուբեր նաւի մը նման, մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր ազատ գոյութեան պայքարը եւ ամէն իրաւունքով իր տեղը կ'ուզէ ազգերու շարքին մէջ։ Նահատակներն եղան այն ջահերը, որոնք լուսաւորեցին հայ ժողովուրդի կեանքի խաւար ուղին եւ ապրելով մայր ցեղի բովանդակ տառապանքը, ծընունդ տուին հպարտութեան օրին։ Անոնք հայ ցեղի ընտրեալներն էին, որ խորտակեցին բռնութեան պատուարները եւ կերտեցին մեծ Յոյսին տաճարը, ու ցոյց տուին դալիք սերունդին ազգային ազատութեան իրական ճամբան, որով պիտի քալէ ապրող հայութիւնը։ Ապրիլեան տօնակատարութիւնը հզօր գրաւականն է թէ՝ Հայը՝ նահատակներու պատգամով եւ ուխտին հաւատարիմ՝ կը շարունակէ հերոս — նահատակներու փրկարար գործը։ Յարգա՛նք երախտագէտ այդ ժողովուրդին։

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով եւ հաւաքականութիւնը ցրուեցաւ գօտեպնդուած նահատակներու պատգամով եւ ուխտով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Երեսփ· ժողովի մայիս 11ի նիստին մէջ, աշխատանքի նախարարութեան ելմտացոյցին քննութեան առթիւ, վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան գործազրկութեան եւ օտար աշխատաւորներու մասին։

Գլխաւոր տեղեկաբերը, Էտմոն Բավիլիէոն, յայտնեց թէ աշխատանքի ելմտացոյցը յաւելման մէջ է 1926էն ի վեր։ Այդ տարի 284 միլիոն էր, 1929ին՝ 409 միլիոն, 1931ին՝ 902 միլիոն, 1932ին՝ 1,782 միլիոն։ 1933 տարուան համար կը պահանջուի 1,875 միլիոն։

Աշխատանքի ելմտացոյցին մէջ կարեւոր բաժին մը կը կազմէ գործազրկութեան գլուխը։ Գործազրկութեան հարցը վրդովիչ հանգամանք ստացած է եւ կարելի չէ լուծել՝ առանց վստահութիւն ներշնչելու, նպաստելով գործերու վերսկսման։

Գործազուրկներու յատկացուած վարկերը կը հասնին 534 միլիոնի եւ տեղեկաբերը դեռ կը վախնայ որ բաւական չըլլան այդ գումարները։ Քաղաքները գործազուրկներու նպաստի վարկեր բացին, այնպէս որ խանգարուեցաւ իրենց ելմտացոյցը եւ ստիպուեցան պետութեան օժանդակութեան դիմել։

Այս առթիւ առաջարկուեցան զանազան դարմաններ, 1— Գործազրկութեան դէմ ապահովագրութիւն, (որուն արդիւնքին մասին սկեպտիկ կը թուի տեղեկաբերը), 2— Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, (շատ պարզ միջոց մը, որ, սակայն, կրնայ ծանրացնել կացութիւնը պատճառ դառնալով ապրուստի սղութեան), 3— Ազգային վերակազմութեան ծրագրի մը գործադրութիւնը, (բայց ասոր համար անհրաժեշտ է ահագին դրամ)։

Ընկերային ապահովագրութեանց հարցին գալով, Բավիլիէոն դիտել տըւաւ որ ելմտացոյցին 830 միլիոնի բեռ մը եղաւ, եւ դեռ ասոր վրայ պէտք է աւելցնել 3,180 միլիոն, տրուած ապահովագրեալներու եւ իրենց գործատէրերուն կողմէ։ Տեղեկաբերը այստեղ առաջարկեց փոխել այդ օրէնքը, որ այնքան ծանր կը նստի ելմտացոյցին վրայ։

Յետոյ խօսեցաւ Լինիէ, որ ըսաւ թէ գործազրկութեան տագնապը արդիւնք է ոչ միայն տնտեսական տագնապին, այլ եւ հողագործութեան ու ճարտարարուեստին մէջ մեքենագործութեան դերին։ Ահա թէ ինչո՛ւ գործազրկութիւնը շատ աւելի մեծ տագնապ մը ստեղծած է Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն մէջ։ Շնորհիւ մեքենագործութեան, արդիւնաբերութիւնը աճած է հանքագործութեան եւ ճարտարագործութեան մէջ։ Ուստի պէտք չէ գործազրկութեան տագնապը նկատել անցողական չարիք մը, պէտք է պատճառները վերցնել եւ ոչ թէ առժամեայ դարմաններ գործադրել։ Իրական դարմանը կը կայանայ փոխադարձ ապահովագրութեան լայն կազմակերպման մը մէջ, որուն պիտի մասնակցէին աշխատաւորները, գործատէրերը եւ պետութիւնը։ Անշուշտ պետութեան մասնակցութիւնը պիտի ըլլայ աւելի մեծ չափով մը։ Ըստ Լինիէի, փոխադարձ ապահովագրութեան սնտուկները երբեք կապ չպիտի ունենան գործազրկութեան դէմ կատարուած ապահովագրութեանց հետ։

Մունիէ, յանուն առողջապահական յանձնաժողովին խօսք առնելով, դիտել տուաւ որ եթէ օրէնքը նկատի առնուած ըլլար, աշխատանքի շուկային մէջ չպիտի տեսնուէր արդի տագնապը։ Այսպէս, 11 օգոստոս 1926ի օրէնքով, օտարական մը չի կրնար կատարել որ եւ է աշխատանք, որ տարբեր է ինքնութեան իր թուղթին մէջ իրեն արտօնուած աշխատանքէն։ Այդ թուղթերը կը տրուին երկու տարուան պայմանաժամով։ Սակայն նոյն օրէնքին մէկ յօդուածը կ'արտօնէ փոխել օտարականին իր արհեստը։ Ահա այս պարագան է, որ կը խանգարէ աշխատանքի շուկան։ Պէտք է օտար աշխատաւորը ընդունիլ իբրեւ միայն լըրացուցիչ ձեռք։

Մունիէ առաջարկեց վերաքննել փոխադարձութեան դաշնագիրները, որոնք ծանր կը ճնշեն Ֆրանսայի վրայ, եւ չկնքել նոր համաձայնագիրներ, առանց երբեք խորապէս ուսումնասիրելու, ինչպէս նաեւ հսկել գործատէրերուն վրայ, որոնք օտար աշխատաւոր կ'առնեն։

Ֆինիսթէրի ծերակուտականը, ընդունելով որ պէտք է բարեփոխել ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը, դիտել տուաւ որ ընկերային ապահովագրութեանց գումարը 840 միլիոնի չի հասնիր, որովհետեւ պէտք է այդ թիւէն դեղչել 540 միլիոնը, որ յատկացուած է բանուորներու հանգստեան թոշակին։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, խօսք դարձաւ նաեւ Լիմոժ քաղաքին «մարտիրոսութեան» մասին։ Այս քաղաքը, օգնութեան հասնելու համար իր գործազուրկներուն, (ամբողջական գործազուրկները 30,000, մասնակի գործազուրկները 80,000), կազմակերպեց հանրային աշխատանքներ, այդ աշխատանքներուն լծեց հազարաւոր գործազուրկներ, վճարելով 1,200 հազար ֆրանք, ինչ որ ամբողջովին խանգարեց քաղաքին ելմտացոյցը հակառակ պետութեան ուղղուած օգնութեան կոչին՝ քաղաքը մնաց անպատասխանի։

Խօսք առաւ աշխատանքի նախարարը, Ֆրանսուա Ալպէր եւ նախ անդրադարձաւ գործազրկութեան հարցին։ Ուրախութիւն յայտնեց, որ գործազրկութեան տագնապը կը մեղմանայ, — նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 330,000 էր, իջած է արդէն մինչեւ 300,000ի։ Բայց «մարտիրոս» քաղաքներու եւ նահանգներու պահանջին գալով, Ֆրանսուա Ալպէր դիտել տուաւ, որ «տակաւ այնքան մեծ հարց մըն է, որ շատ բարձր կը մնայ աշխատանքի նախարարին փոքրիկ հասակէն»։ Այսուհանդերձ կը խոստանայ հարցը քննութեան դնել նախարարական խորհուրդին մէջ, որպէս զի վերջանայ Գողգոթան։

Յետոյ սկեպտիկ գտնուեցաւ փոխադարձ ապահովագրութեանց առաջարկին յաջողութեան մասին ու անցաւ օտար աշխատաւորներու հարցին։

— Չէք կրնար երեւակայել, պարոններ, թէ ի՛նչ մեծ հակասութիւն մը կայ օտար աշխատաւորներու մասին հրապարակային արտայայտութեան եւ աշխատանքի նախարարութեան մօտ կատարուած անհատական դիմումներուն միջեւ։ Այսուհանդերձ նկատի կ'առնեմ Պ. Մունիէի թելադրանքները, եւ կրնամ այժմէն վստահեցնել թէ թոյլ չպիտի տանք որ օտար աշխատաւորներ մտնեն մեր երկրէն ներս առանց յարգելու մեր օրէնքները։ Խիստ հրաման տուած եմ, որ,— բացի դիւանագիտական, դրացնութեան, մարդկային, բարեգթութեան պարագաներէ,— աշխատանքի արտօնագիր չտրուի որ եւ է օտարականի, քանի ֆրանսացի գործազուրկներ կան նոյն աշխատանքի ասպարէզին մէջ։

Այսուհանդերձ այս հրամաններուն գործադրութիւնը բաւական փափուկ է։ Եւ դուք, պարոններ, եթէ ծանօթ ըլլայիք այն դիմումներուն, որ կը կատարուին իմ մօտս, խորապէս պիտի ցթայիք վրաս։ Ներկայիս կրնամ ըսել ձեզի թէ օտար աշխատաւորներու մէկ երրորդ մասը մէկ երկու տարիէ ի վեր հեռացած գացած են իրենց հայրենիքը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (6 մայիս)·

— «Տարակարծութիւնները սկսան ազգայնական պարագլուխներու եւ հովանաւոր պետութեան միջեւ հաշիւ դաշնագրի հիմերու քննութիւնը սկըսած։ Հովանաւոր պետութիւնը, համաձայն Ժընեւի Ուխտին եւ բնակչութեան մեծամասնութեան բաղձանքին, Սուրիական միութեան ծրագիրը չէր ուզեր իրագործել։ Այսինքն, Ալէվիներու երկրին եւ Ճէպէլ Տրիւզի որպէս առանձին եւ անկախ պետութիւններ գոյութեան կողմնակից էր, մինչ ազգայնականները կը պնդէին որ առանց սուրիական միութեան սկզբունքը ընդունելու հովանաւոր պետութեան կողմէ, իրենք չեն կրնար մասնակցիլ որ եւ է բանակցութեան։

Եւ ամիսներ շարունակ խորհրդակցութիւններ եւ ժողովներ տեղի ունեցան լուծում մը գտնելու համար այս տարակարծութեանց։ Երկու կողմերն ալ մնացին անդրդուող եւ քայլ մը իսկ առաջ չգնաց դաշնագրի բանակցութիւնը։ Միւս կողմէ մանաւանդ, տեղեկագիրներ կը տեղային եւ հանրագրութիւններ կը ղրկուէին Բարձր Գոմիսէրութեան եւ Ազգերու Ժողովին, Ալէվիներու երկրի եւ Ճէպէլ Տրիւզի ժողովուրդներուն կողմէ, որոնք բացարձակօրէն դէմ կ'արտայտուէին ազգայնականներու պահանջին եւ կ'ուզէին իրենց անկախութիւնը։

Հետեւաբար Սուրիական միութեան ծրագիրը վերջնականապէս ջուրը կ'իյնար, վտանգելով նաեւ դաշնագրի բանակցութեան յաջող ելքը։ Նորշարժում կը սկսէր ազգայնականներու մէջ, ժողովներ, կուսակցութեան պարագլուխները օր մը Հալէպի մէջ, ուրիշ օր մը Համա կամ Հոմս կը հաւաքուէին եւ անվերջ խորհրդակցութիւններ կ'ունենային դաշնագրի բանակցութեանց շուրջ։

Իսկ անցած ամսուան ընթացքին կ'ունենային երկու կարեւոր համագումարներ, առաջինը Հալէպի մէջ, իսկ երկրորդը Դամասկոս, որոնց կը մասնակցէին Սուրիոյ բոլոր շրջաններու ազգայնական պետերը։ Երկու ժողովներն ալ ճակատագրական որոշումներ կուտային. առաջինը կը վճռէր չմասնակցիլ ո եւ է բանակցութեան հովանաւոր պետութեան հետ, քանի որ չէ ընդունած ան Սուրիական միութեան ծրագիրը։ Իսկ երկրորդը կ'որոշէր հրաժարիլ խորհրդարանէն ու կառավարութենէն եւ պահանջել նոր ընտրութիւն։

Տրուած որոշումները գործադրուեցան անցած ամսուան վերջերը։ Նախ իրենց հրաժարականները ներկայացուցին ելմտական եւ արդարութեան ազգայնական նախարարները եւ ապա ազգայնական երեսփոխանները քաշուեցան խորհրդարանէն։ Դահլիճը մնաց հաստատ, որովհետեւ վարչապետ Հագգը պէյ Ազմ եւ հանրային շինութեանց նախարար Սէլիմ պէյ Ճէմպէրթ կը պահէին իրենց դիրքերը։ Հանրապետութեան նախագահ եւ վարչապետ բոլոր ջանքերն ու դիմումները, հրաժարականները ետ առնել տալու համար, ապարդիւն մնացին, յառաջացնելով կառավարական տագնապ մը։

Երկու շաբաթ տեւող տատանումներէ եւ վերապահումներէ վերջ, վարչապետ Հագգը պէյ Ազմ, համախորհուրդ հանր· նախագահին եւ երեսփոխանական ժողովի նախագահին, վերակազմեց իր դահլիճը, եւ այս անգամ բացառաբար չափաւորականներէ։

Եւ դարձեալ դժգոհութիւն ազգայնականներու կողմէ։ Ցոյցեր եւ բողոքներ»։

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՈՒԻ, 7 մայիս, (Յառաջ)·— Այս տարի եւս տօնուեցաւ Ապրիլ 11—24ի սգատօնը, նախաձեռնութեամբ Ազգ· միութեան, կը մասնակցէին բոլոր միութիւնները, որոնք բերած էին ծաղկեպսակներ։ Սրահի չգոյութեան պատճառաւ ստիպուած տօնեցինք եկեղեցիի մէջ։

Լիոնէն հրաւիրուած էր Վարդան քահանայ, որ հոգեհանգիստ կատարեց եւ ամփոփ կերպով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ մեր վրայ ծանրացած պարտքը։ Ցաւ յայտնեց որ շատեր կը բացակայէին իրենց յարգանքի բաժինը բերելու մեր մէկ միլիոն նահատակներուն։

Յետոյ խօսք առաւ Հ· Յ· Դ· կողմէ ընկեր Խ· Արախչինեան եւ կարդաց գրաւոր ճառ մը։

— «Այսօր 18 տարի անցած է մեծ եղեռնէն եւ սովորութիւն ըրած ենք տարին մէկ օր համախմբուիլ մեր յարգանքի բաժինը բերելու։ Բայց միայն գալու համար չէ որ կուգանք հոս, այլ եւ վրէժով լեցնելու մեր կուրծքերը։ Մենք այսօր ճակատաբաց չէ որ կը մօտենանք մեր նահատակներուն, եւ ոչ ալ ատոնք հանգիստ կ'ընեն մերողը ու կոծով։ Մեր նահատակները միայն վրէժ կը պահանջեն, որովհետեւ իրենց կտակը մինչեւ օրս մնաց անկատար։ Ամէն ազգ, քաղաքակրթուած թէ անկիրթ, գիտէ իր զաւակը կրթել վրէժխնդիր ոգիով, մեր մէջ է որ անտարբերութիւն մը կ'երեւի, նոյնիսկ սգատօնին հանդէպ։ Վա՜յ մեզ եթէ կը մնանք այս անտարբերութեան մէջ, քանզի մեր մեռելներու հոգիները կը սաւառնին մեր վրայ եւ մեր մեծ բանաստեղծին պէս կը պօռան,— «Այսքան չարիք մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»։

Ժողովուրդը բաժնուեցաւ խոր տըպաւորութեամբ։

Ս· Թ·

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՊԱՀԱԿԸ

— Ծա՛փ, ծա՛փ, ծա՛փ ···

Ու ամէն ձեռքէ դրամ է շաղում նրա ոտների տակ։

Ու մանուկները՝ գարի տեսած ճնճղուկների նման՝ դժըրժալով թափւում են յատակին՝ դրամ ժողվելու։

Ու կանգնում է հարսը այտերը շիկնած խնձորի նման։ Շուրջպարը դառնում է առանց հարսի աւելի արագ աւելի աշխոյժ։

Գինի, հայրենաշունչ երգեր ու կարօտակէզ կանչեր հին յուշերի։

Ու այդպէս մինչեւ լոյս։

Գուրգէնին խորթ չէ այդ բոլորը։ Կարծես նա միշտ ապրել է այդ մարդկանց հետ նրանց յոյզերով, նրանց երազներով։

Օտար չկայ, անծանօթ չկայ· հարազատ են բոլորը։ Ի հարկէ հարազատ. Հայ են, ամէնը Հա՛յ։

***

Գուրգէնն այլ եւս նոյնացել է երկրի հետ. հետաքրքրւում է նրա ճակատագրով, ամէն մի անց ու դարձով։ Նա աշխատում է անխոնջ, մասնակցում երկրի վերաշինութեանը, ցանկանում է նրա բարգաւաճումը, վերելքը, յաղթանակը։

Շինել, ամրացնել, ստեղծագործել, ինչ փոյթ, թէ դեռ կռիւ կայ, ինչ փոյթ թէ դեռ ճակատում են յամառօրէն խարդախ, թշնամի դրացիների դէմ, երկրի սահմանները լայնացնելու, դուրսը մնացած հարազատ եղբայրներին իրենց հետ միացնելու, հեռուները, օտար երկիրներում յածող հարազատներին տեղ պատրաստելու և նրանց բերելու համար։

Այդ կռիւը ուրիշներն են պատրաստել իրենց, ու իրենք պէ՛տք է կռուեն մինչեւ վերջնական յաղթանակ։

Մի արեւոտ աշնան օր· կիրակի։

Աբովեան պողոտան լիք – լեցուն զբօսնող երիտասարդներով։

Գուրգէնը Վարդանի հետ։ Վերջին օրն է, որ միասին պիտի անցկացնեն։ Կարսի ռատիօ – կայանը պատրաստ է։ Վարդանը տեղափոխուելու է Կարս, իր սիրած, իր պաշտած քաղաքը։

Առընթեր նրանց՝ զբօսնում են երեք աղջիկներ, ծլըլում թռչունների պէս։

Մէկը նրանցից, միջահասակ, նրբակազմ, սեւաչեայ մի գեղուհի, որ երբեմն գաղտնօրէն նայում է Գուրգէնին։

Նա հագած է տեղական կոպիտ շալէ կարուած մոխրագոյն մի վերարկու. գլխարկն էլ անշուշտ ինքն է կարել· մի կոպիտ բան։

Գուրգէնին թւում է, թէ աղջիկը ամաչում է իր հագ ու կապի համար· գիտէ, որ եթէ լաւ հագուած լինէր, աւելի գեղեցիկ, աւելի գրաւիչ պիտի երեւար։

Գուրգէնը մտովին հագցնում է այդ աղջկան եւրոպական նուրբ, գեղեցիկ հանդերձներ եւ համոզւում է, որ այդ աղջիկը լաւ արդուզարդով պիտի կարողանար նախանձը շարժել ամերիկացի ամէնէն գեղեցիկ աղջկայ։

Աղջիկը մագնիսացած Գուրգէնի ըննող հայեացքէն՝ դառնում է նրան, ու յանկարծ վար ձգում ձեռի սպիտակ մեխակը։

Գուրգէնն անմիջապէս վերցնում է եւ մեկնում նրան․

— Ձեր ծաղիկը, օրիորդ, ուրախ եմ ձեզ ծառայել։

Աղջիկը չիկնում է, չփոթւում։

— Եթէ բարի ըլլաք ինձ նուիրել այս ծաղիկը։

— Գետին ինկած ծաղիկն ի՞նչ արժէք ունի, ձգեցէք նրան· ինձ պէտք չէ· մեր պարտէզում շատ ծաղիկներ ունենք։

Այլ եւս չի մնում, դառնում է ընկերուհիներին, ու հեռանում են նրանք ծիծաղելով։

Գուրգէնը վիրաւորուած է զգում իրեն։

— Ո՛չ, Վարդան, ձեր աղջիկները նման չեն Ամերիկայի աղջիկներուն· ասոնք չգիտեն նոյն իսկ խաղ մտցնել կեանքի մէջ։ Կոպիտ են, անտաշ։

Վարդանը ծիծաղում է։

— Շուտ ձեռք չեն ընկնում, այո, վարդ են, որ փուշ ունին· դժուար է ձեռք տալ։ Վարդ եմ ասում, հա, իսկական վարդ, եւ ոչ թէ ծաղկանոցներում բուսած ձեր վարդերի պէս։

Գուրգէնն ուզում է նետել ծաղիկը, բայց այնպէս գեղեցիկ է, այնպէս բուրումնաւէտ սպիտակ մեխակը։ Ափսոսում է· ամրացնում է իր լամբակին։

Աղջիկները մի քանի քայլ առջեւէն են քայլում· Գուրգէնն սպասում է, որ յետ նային, ժպտան, առիթ տան հետապնդելու, խօսելու։

Ի զուր, նրանք յետ չեն նայում, այլ կարծես կասկածելով, թէ տղաները կարող են հետապնդել իրենց՝ արագացնում են քայլերը, անցնում միւս մայթը։

— Վայրենի են, անհետաքրքիր, ա՛խ, մեր Ամերիկայի աղջիկները։

Ու Գուրգէնը պատմում է Վարդանին Ամերիկայի դիւրամատոյց աղջիկներէն։

Բարձրագոյն դասընթացքներ Երեւանի մէջ· դասախօսում են նշանաւոր դէմքեր։

Արժէ նրանց լսել։ Ու Գուրգէնն ըսկսում է յաճախել երեկոյեան դասընթացքները։

Նստած է նա դպրոցի պարզ դրասեղանի առջեւ, ծնօտը ձեռին լսում է Ն· Աղբալեանին։

Աղբալեանը աւանդում է գրականութեան պատմութիւն։

Վաթսունական թուականները, հայ ուսանողութիւն· նրանց բանաստեղծութիւնները։ Ու յանկարծ· «Հայոց աղջիկներ, ձեր հոգուն մատաղ»։

Գուրգէնը հայեացքը պտտցնում է հայ աղջիկների դէմքերին, մազերին։

— Սրա՞նք, սրա՞նք, մտածում է նա։ Ու յանկարծ նրա հայեացքը հանդիպում է կրակ ու բոց երկու աչքերի։ Նա է, սպիտակ մեխակի աղջիկը։

Գուրգէնի սիրտը ճմլւում է, ականջները տաքանում· դասարանը լցւում է կարծես մի լաւ, մի գեղեցիկ բանով։

Այո, նա ամէն օր պիտի գայ լսելու Հայոց գրականութեան պատմութիւնը, պիտի կարդայ, պիտի ուսումնասիրէ զարթօնքի գրականութիւնը, յայտնիներն ու անծանօթ մնացած բանաստեղծները։

«Հայոց աղջիկներ, ձեր հոգուն մատաղ»։

Վերջացած է դասախօսութիւնը։ Գուրգէնը սպասում է դրանը։ Ահա ճերմակ մեխակի աղջիկը մի ընկերուհու հետ։ Գուրգէնը հետեւում է նըրանց քիչ հեռուէն։ Փողոցի անկիւնում աղջիկները բաժանւում են։ Ճերմակ մեխակաւոր աղջիկը բարձրանում է Կոնդ թաղը։ Գուրգէնը յամառօրէն հետեւում է նրան մինչեւ տուն, թէեւ աղջիկը ոչ մի տրամադրութիւն ցոյց չի տալիս ծանօթանալու, խօսելու։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(Շար·)

վանդակ աշխարհ հասկնայ թէ գերման կառավարութիւնն ու ազգը ի՛նչ կը խորհին ներկայ կացութեան մասին եւ ինչ նամբայ պիտի բռնեն: Բովանդակ աշխարհ պիտի սրէ ականջը, պիտի տեսնէ թէ մեծ ժողովուրդ մը, որ հին մշակոյթ մը կը ներկայացնէ, այլեւս չի կրնար զրկուիլ այն կենսական իրաւունքներէն որ կը պատկանին իրեն, ինչպէս երկրի միւս բոլոր պետութիւններուն, համաձայն իրերու աստուածային դասաւորման: Օտար երկրի մը պատերազմական նախարարը այս օրերս խօսեցաւ պատիժներու մասին (կ'ակնարկէ Անգլիոյ): Այդ նախարարը չի հասկնար թէ կեղծաւորութիւն է Ազգերու Դաշնակցութիւնը մղել պատիժներ տնօրինելու, ազգի մը դէմ որ ուրիշ բան չըներ երէ ոչ բարոյական պայքար մը մղել անբարոյական դաշնագիրներու դէմ: Այս կացութեան առջեւ, մենք պիտի շարունակենք պահանջել նոյն իրաւունքը ապահովութեան համար ինչպէս միւս ազգերը, այսինքն պիտի պահանջենք որ ուրիշներն ալ զինաթափ ըլլան, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին:

Ֆոն Փափէն յետոյ պարզեց հիթլէրական եւ Պողպատեայ Սաղաւարտի մարտական խումբերուն դերը:

— « Մէկը ինչպէս միւսը տոգորուած են զինուորական ոգիով, բայց հիթլէրական խումբերը պայքարը կը մղեն երկրին մէջ: Քաղաքական պայքար մըն է այդ: Իսկ պողպատեայ սաղաւարտը ամէն առեն շարունակած է հին բանակին աւանդութիւնները: Անոր դերը քաղաքական չէ, եւ ուղղուած է դէպի արտաքին ճակատ: Ադոլֆ Հիթլէր ըսաւ վերջերս.— Ես գերման կայսրութեան կապեցի գերման բանուորը »: Ան պիտի կրնայ ըսել նաեւ, իր կեանքի վախճանին. — « Ես ազգին մտածման կեդրոնին մէջ դրի գերման զինուորը՝ իր պարտաճանաչութեան, քաջութեան, հայրենիքի հանդէպ բացարձակ անձնուիրութեան անմահական յատկութիւններով: Ես գերման ժողովուրդին վերադարձուցի գերման զինուորին պատկերը եւ տիպարը »:

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՆԵՐԷ ԻՐ ԶԱՒԿԻՆ

Տիկին Կանտի յաջողեցաւ համոզել իր ամուսինը որ ներում շնորհէ անդրանիկ զաւկին, Հարիլալ Կանտիի: Հնդիկ առաջեալը ուրացած էր այս տղան, 12 տարի առաջ, որովհետեւ, անգլիական ապրանքներ ծախելով, կը հակառակէր իր հօրը քաղաքականութեան:

Հարիլալ անկեղծօրէն խոստովանեցաւ իր մեղքերը եւ խոստացաւ դարմանել զանոնք: Յետոյ ներում խնդրեց այն ատենէն պաղատագին չեչտով մը որ, Կանտի տեղի տուաւ: Հօր եւ զաւկին միջեւ հաշտութիւնը կնքուեցաւ կիրակի օր:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊՆԴԷ ԶՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

Տեսնելով զինաթափութեան ժողովին անել վիճակը, իտալական մամուլը ուրիշ ելք չի գտներ, եթէ ոչ անմիջապէս ընդունիլ չորսերու դաշինքը, զոր պատրաստած է Մուսոլինի: Այս հիման վրայ, բոլոր թերթերը յոյս կը յայտնեն թէ բանակցութիւնները շուտով պիտի վերջանան, որպէսզի կարելի ըլլայ նոր գործակցութիւն մը հաստատել մեծ պետութեանց միջեւ: Իտալական մամուլին կարծիքով, բոլոր դժուարութիւնները յառաջ կուգան միայն դաշինքի մը չգոյութենէն:

Այս առթիւ, բոլոր թերթերը դիտել կուտան թէ Հիթլէրի վաղուան ճառը վճռական ազդեցութիւն պիտի ունենայ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընթացքին վրայ: Անոնք կը խոստովանին թէ Անգլիա եւ Ամերիկա ճնշում կը բանեցնեն Գերմանիոյ վրայ, որպէսզի մեղմացնէ իր անհաշտութիւնը՝ զինաթափութեան մասին: Ամերիկացիները կ'ուզեն որ Իտալիան ալ ճնշում բանեցնէ, որպէսզի չձախողի զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Կարգ մը կարեւոր թերթեր դիտել կուտան թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողման պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ ոչ թէ Գերմանիոյ, այլ Ֆրանսայի վրայ: Եւ կը պահանջեն որ հանրային խիղճը ճնշում բանեցնէ Ֆրանսայի վրայ, քանի որ ան կը թունաւորէ ժողովուրդներու յարաբերութիւնները՝ իր կասկածանքի եւ սպառազինութեանց քաղաքականութեամբ եւ գերակայութեան անհանդուրժելի յաւակնութեամբ »:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Ազապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբեթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հասան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt1 Haute Saône), France.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

կը ստանձնէ առեւտրական, քաղաքացիական, արկածի վերաբերեալ ամէն կարգի գործեր.— Hypothèque, ապահովագրութիւն, պաշտօնապէս վաւերացուած թարգմանութիւններ եւլն.:

Լաւ խորհուրդ մը երբեմն հարստութիւն կ'արժէ: Օգտուեցէք իր փորձառութենէն. առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Խնդրագրի մը յաջողութեան գաղտնիքը շատ անգամ անոր խմբագրութեան եղանակէն կախում ունի: Իրե՛ն դիմեցէք ձեր խնդրագիրները պատրաստել տալու համար:

Գաւառներէն թղթակցութիւնով:

Կ՝ընդունի ամէն առաւօտ (*բացի Կիրակի եւ Տօն օրերէ*) ժամը ճիշտ *10*էն *12*:

Առժամեայ գրասենեակ՝

179, Rue de Vaugirard Métro եւ Nord - Sud: Pasteur

(Ձախակողմեան առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ՝ ձախ):

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ *դասախօսական ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, րիւ տը Րիվոլի,* «Café Samaritaine»*ի ներքնայարկը, Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Նիւթ՝ «Կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ձգտումները»: Կը դասախօսէ ընկեր Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ —

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՌԹԻւ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ՝ ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՆՈՅՆ ԳԻՇԵՐԸ —

"ԱՊՈՒՇ" օփերէթ 3 արար

ԵՒ

"ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ" օփերէթ 4 արար մէկ արարին մէջ միանգամից

20 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Սկիզբը՝ ժամը ճիշտ 8.45ին, վերջ՝ ժամը 11.45ին

Salle de Conservatoireի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

2 rue Conservatoire. Métro: Bonne-Nouvelle et Cadet

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ — ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Ղեկավարութեամբ քառիստ ԺՈՐԺԻ

Տոմսերուն գիները՝ 5, 10, 15, 20 փրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը

Կազմակերպիչ՝ ԼԵՒՈՆ – ՑԱՐՈՒԹ

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին:

Կը խնդրուի վիէնի հայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

×

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի Տնօրէն

վեր. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ – ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

150, Route d'Orléansի **(Bagneux)** ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

տեղի պիտի ունենան ներկայացումներ, պարեր, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ դպրոցի աշակերտներու եւ ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ թառի ընկերակցութեամբ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար *ՄՈՒՏՔ* 3 փրանք

Հաղորդակցութեան միջոց. — Առնել 88 *թիւ հանրակառքը Փորթ տ'Օրլէանէն եւ իջնել* Arrêt Bagneux.

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **YVONNE CURY**ի (*Դաշնակահարուհի*)

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Maison Gaveau - Salle des Quatuorsի ՄԷՋ

45, Rue La Boëtie. Métro: Miromesnil

Տոմսերու գիներն են. — 5, 10, 15, 25 փրանք

Կը ծախուին՝ **Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie,** Հրանտ – Սամուէլի Գրատունը, **51, Rue Monsieur-le-Prince** եւ *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրատունը, **17, Rue Damesme :**

Կ'ուզուի գրասենեակի մէջ

թեթեւ աշխատանքի համար 15 – 17 տարեկան օրիորդ մը: Քիչ մը ֆրանսերէն գիտնալը անհրաժեշտ է: Դիմել՝ *ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի* ժամը *12 - 1*, 15, rue de Vienne, Paris (*8*):

Դաշտային զբօսանք

Նախաձեռնութեամբ՝ «*ՍԻՓԱՆ*» երգչախումբի եւ մասնակցութեամբ «*ԲԻՒՐԱԿՆ*» ու «*ԱՐԱՐԱՏ*» երգչախումբերու

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

GARCHEի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

*ՍԻՓԱՆ*ի պարգեւաբաշխութեան տոմսերը կը քաշուին տեղւոյն վրայ: Կը խնդրուի ճաշը միասին բերել: Կը հրաւիրուին բարեկամներ և համակիրներ

Նոյն առաւօտ ժամը 9 - 10 խումբը պիտի հաւաքուի Gare St. Lazare*ի մէջ*, dans la salle des pas perdus, devant le monument aux Morts.

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է

Tailleur – Couture*ի խանութ մը՝ ներքնամասով: Ճակատ 3 մեթր: Յարմար որ եւ է գործի: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հեռաձայն: Պայլ՝ 6 տարի եւ նորոգելի: Տարեկան վարձք՝ 2500 ֆրանք: Փափաքողներուն կը տրամադրուի յաւելեալ մը նպաստաւոր պայմաններով: Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ,* 8 rue Affre, Paris *18*), Métro: Chapelle *կամ* Barbès.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնս ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը հաղորդէ, թէ իր կազմակերպած վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ, կիրակի 30 ապրիլ, կէս օրէ յետոյ, վարժարանին սրահին մէջ, հսկողութեամբ մասնաւոր Յանձնախումբի մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ ազգայիններէն. —

Տիկիններ՝ Տ. Միսաքեան եւ Ս. Մարգարեան, Պ. Պ. Կ. Այճեան, Մ. Լուսինեան, Թ. Մարտիկեան եւ Կ. Ռուբէն:

Երեք մեծ պարգեւները շահած են թիւ 87, 7182 *եւ* 9362*: Մնացեալ շահող թիւերն են. —* 2, 27, 36, 41, 64, 74, 93, 96, 110, 167, 213, 390, 406, 508, 523, 538, 564, 608, 726, 803, 850, 890, 905, 939, 1004, 1013, 1016, 1050, 1052, 1141, 1166, 1169, 1423, 1438, 1471, 2013, 2015, 2036, 2044, 2077, 2078, 2093, 2147, 2181, 2218, 2248, 2308, 2392, 2427, 3521, 3555, 3570, 3599, 3619, 3625, 3664, 3684, 3700, 3711, 3772, 3827, 4010, 4012, 4073, 4548, 4583, 4605, 4615, 4650, 4670, 4684, 4701, 4722, 4715, 4723, 4758, 4761, 4875, 4890, 4917, 4942, 4984, 5008, 5024, 5063, 5073, 5106, 5130, 5145, 5221, 5258, 5274, 5288, 5289, 5294, 5329, 5331, 5391, 6070, 6088, 6135, 6152, 6200, 6333, 6342, 6349, 6373, 6383, 6432, 6459, 7020, 7080, 7117, 7142, 7408, 7461, 7466, 7477, 7516, 7543, 7545, 7563, 7565, 7591, 7806, 7851, 7872, 8502, 8712, 8793, 8832, 8856, 9092, 9143, 9210, 9263, 9350, 9497, 9505, 9529, 9547, 9554, 9590, 9598, 9700, 9724, 9736, 9943, 9973, 9985 :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆՁԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրախ էի վերադարձած ըլլալուս համար. կ'ուզէի անպատճառ գիտնալ թէ ոստիկանութիւնը ի՛նչ պիտի ընէր այդ մարդուն հետ: Մօտակայ կայարանի մը առջեւը կեցայ. այդտեղէն կրնայի տեսնել չէնքին մուտքը: Սպասեցի. քանի մը վայրկեան վերջը մարդը դուրս ելաւ առանձին. հանդարտ էր իր քալուածքը եւ անհոգ երեւոյթ մը ունէր: Դէմքին վրայ նշմարեցի զարմանք մը եւ գոհունակութիւն. սկսաւ քալել դէպ ի գետեզրը. հետեւեցայ իրեն:

— Բայց կրնար ըլլալ որ գաղտնի ոստիկան մըն ալ հետեւէր իրեն, դիտել տուաւ Կոնզալէց:

— Այդ մասին վստահ էի, բացատրեց Փուաքառ. ի հարկէ նախ ուշադրութիւն ըրի. յայտնի էր սակայն որ ոստիկանութիւնը ազատ արձակած էր զայն, որպէս զի իր ուզածին պէս թափառի: Մարդը բաւական մը քալեց, յետոյ յանկարծ կանգ առաւ. շուարած՝ չորս կողմը նայեցաւ: Այդ վայրկեանին ճիշդ դիմացը ելայ. մօտեցայ իրեն եւ գրպաններս պրպտելով հանդերձ, « լուցկի մը ունի՞ք, խնդրեմ » հարցուցի: Շատ ազնիւ էր. տուփ մը լուցկի հանեց գրպանէն եւ հրամցուց ինծի:

Լուցկի մը առի տուփին մէջէն, գլանիկս վառեցի եւ դիտմամբ լուցկին բռնեցի երկար ատեն, որպէս զի տեսնէր դէմքս:

— Շատ խելացի բան ըրեր ես, ըսաւ Մէնֆրէտ լրջօրէն:

— Լուցկիին շնորհիւ ես ալ կրցայ տեսնել իր դէմքը եւ աչքիս ծայրովը նայեցայ անոր դիմագիծերուն: Ձկրցաւ ճանչնալ զիս. հետեւաբար սկսայ խօսակցութեան: Մէկ երկու վայրկեան պտտեցանք հոն ուր հանդիպած էինք իրարու. յետոյ քալեցինք դէպ ի Պլէքֆրայըրզի կամուրջը, անցանք գետին միւս ափը, խօսելով զանազան սովորական նիւթերու մասին — օդը, թերթերը եւն.: Սրճարան մը մտանք միասին եւ ապսպրեցի երկու սուրճ: Երբ բաժակները բերին մեր սեղանը, ոսկի մը հանեցի եւ տուի սրճարանատէրին: Մարդը դլուխը թօթուեց եւ ըսաւ որ չէր կրնար ալեբել, մանր դրամ չունէր. « Ձեր բարեկամը մանրուք չունի՞ », հարցուց:

Այդ վայրկեանին էր որ քսակահատին անպարծութիւնը գաղտնիք մը եւս պարզեց ինծի համար: Անիկա գրպանէն հանեց ոսկի մը եւ « ուրիշ դրամ չունիմ », ըսաւ:

Ստիպուած էի արագ մտածել. գրպանիս մէջ գտայ քանի մը պղինձէ դրամներ ու վճարեցի. ուրեմն ոստիկանութեան տեղեկութիւն մը հաղորդած եւ վարձատրութիւն ստացած էր. բայց ի՞նչ տեղեկութիւն. մեր նկարագրութիւնը չէր ապահովաբար, որովհետեւ եթէ այն ատեն ճանչցած ըլլար զիս, պատճառ չկար որ չյիշէր զիս՝ երբ լուցկին վառեցի կամ, հիմա, երբ ամբողջ հասակովս կեցած էի իր դիմացը՝ սրճարանին շողշողուն լոյսերուն տակ: Եւ սակայն, կասկած մը ունեցայ — թերեւս ճանչցաւ եւ խորամանկութեամբ խօսքի կը բռնէ զիս, ժամանակ շահելու եւ օգնութիւն ըստանալու համար:

Փուաքառ ընդհատեց իր խօսքը եւ գրպանէն հանեց փոքրիկ սրուակ մը զոր դրաւ սեղանին վրայ:

— Մահը այդքան մօտեցած չէր իրեն, ըսաւ հանդարտ չեչտով մը, բայց եւ այնպէս կասկածներս ու վախերս փարատեցան շուտով: Ճամբան երեք ոստիկանի հանդիպած էինք, եթէ ուզէր, առիթը չէ որ կը պակսէր …

Մարդը սուրճը խմեց եւ « ես տուն պիտի երթամ », ըսաւ:

— Իրա՞ւ, ես ալ տուն պիտի երթամ. աչագին գործ ունիմ վաղը, ըսի: Աչքին ծայրովը նայեցաւ ինծի. « ես ալ շատ գործ ունիմ, բայց չեմ գիտեր թէ պիտի կրնա՞մ ընել », ըսաւ:

Սրճարանէն մեկնած ու կեցած էինք փողոցին անկիւնը՝ լապտերի մը լոյսին տակ: Գիտէի թէ միայն քանի մը վայրկեան ունէի փնտռած տեղեկութիւնս ստանալու համար. քաջութիւն մը եկաւ վրաս եւ ուղղակի նիւթին դիմեցի. — « Ի՞նչ կը խորհիք Զորս Արդարներու հարցին մասին » հարցուցի, երբ կը պատրաստուէր հեռանալ: « Այսի՞նքն », ըսաւ մարդը: Կամաց – կամաց սկսայ խօսիլ Զորսերու ինքնութեան խնդրին շուրջ: Շատ հետաքրքրուած էր, կ'ուզէր իմանալ իմ տեսակէտս, հետաքրքրուած էր մանաւանդ պարզելով: Ոգեւորուեցաւ, մօտեցաւ ինծի աւելի եւս ու ցուցամատը կուրծքիս զարնելով՝ սկսաւ զանազան ենթադրութիւններ ընել:

Փուաքառ կանգ առաւ. լայն – լայն խնդաց ու յօրանջեց:

— Կը հասկնաք թէ ինչ տեսակ հարցումներ ըրաւ ինծի, շարունակեց Փուաքառ. գիտէք թէ անուս մարդիկ որքա՞ն միամիտ են, երբ կը փորձեն ծածկել իրենց ինքնութիւնը: Լա՛ւ, ահաւասիկ իր պատմութիւնը: Այդ մարդը որուն անունը Մարքս է եղեր, կը կարծէ թէ յիշողութեան մէկ տարօրինակ խաղովը պիտի ճանչնայ մեզմէ մէկը: Անիկա ընելու համար է որ աշատ ձգեր են զինքը: Վաղը փնտռուք պիտի սկսի Լոնտոնի մէջ …

— Օրուա՞ն մը աշխատութիւն մը տակը, խնդաց Մէնֆրէտ:

— Իսկապէ՛ս, դիտել տուաւ Փուաքառ ժպիտով մը. բայց դեռ մտիկ ըրէք յաջորդը: Բաժնուեցանք ու ես սկսայ քալել դէպ ի արեւմտեան թաղերը՝ վստահ մեր ապահովութեան մասին: Քայլերս ուղղեցի Քովէնթ Կարտընի բանջարեղէնի շուկան, որովհետեւ անիկա մէկն է այն վայրերէն ուր կրնաս տեսնուիլ առաւօտեան ժամը չորսին, առանց կասկած հրաւիրելու: Անցայ շուկային մէջէն, չորս կողմս դիտելով, երբ յանկարծ, ետեւս դիտեր ինչու, ետեւ դարձայ ու դէմ-դիմաց գտայ Մարքսը: Վախկոտ արտայայտութիւնով մը նայեցաւ ինծի ու դլուխով բարեւ տուաւ: Զարմանքիս հարցումիս եւ բացատրեց իր ներկայութեան պատճառը շուկային մէջ:

Յօժարակամ ընդունեցի իր բացատրութիւնները ու երկրորդ անգամ ըլլալով սուրճի հրաւիրեցի զայն: Վարանեցաւ նախ, բայց յետոյ ընդունեցաւ: Երբ սուրճերը բերուեցան, Մարքս ինձմէ հեռացուց իր բաժակը

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ 1933

17 Mai 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2190

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՄԷՆԷՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՇԱԲԱԹԸ»

Ուրեմն, Հիթլէրի այսօրուան ճառն է որ պիտի պայծառացնէ կամ թանձրացնէ քաղաքական մթնոլորտը։

Հաւանական է որ Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը շատ խելօք խօսքեր արտասանէ, բոլորովին յուսախաբութեան մատնելով չարագուշակ մարգարէներն ու պղտոր ջուրի ասպետները։

Հիթլէր քանի մը ամիս առաջ ալ ճառ խօսեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Եւ, մինչ կը սպասուէր որ չնդալից յայտարարութիւններ ընէ, վերի վայր շրջելով ամէն բան — ինչպէս ըրաւ ներքին քաղաքականութեան մէջ — ընդհակառակն չափաւոր, դիւանագիտական լեզու մը գործածեց եւ առժամապէս խափանեց չարը։

Բայց, գլուխները նախապաշարուած են արդէն, եւ աչքերը սեւ կը տեսնեն ամէն բան։

Այսօրուան ճառը խելօք ըլլայ թէ խելառ, ռազմախաղ թէ ռազմանչան, մարդիկ արդէն կազմած են իրենց համոզումը՝ նոր Գերմանիոյ տիրական քաղաքականութեան մասին։

Այդ քաղաքականութիւնը ամէն բանէ առաջ կը ձգտի արթնցնելու, թարմացնելու, գօտեպնդելու եւ կազմ եւ պատրաստ, սպառազէն վիճակի մը հասցնելու Գերմանիան։

Ասպարէզ՝ ներքին կեանքի մէջ գործադրուած արմատական, աննախընթաց, դղրդագին եղելութիւնները։

Ամբողջ Գերմանիան բոցավառ հնոցի մը, վիթխարի ձուլարանի մը վերածուած է։ Ամբողջ ցեղը ցնցուած՝ հոգեկան եւ ֆիզիքական հզօր շարժէ մը, որ իր նմանը չունի ժամանակակից պատմութեան մէջ եւ որ կը տեւէ տակաւին։

Հիթլէր հետեւողականօրէն, ամեհի թափով մը կը գործադրէ ինչ որ սորված եւ քարոզած էր տարիներ առաջ։ Թերեւս ինքն ալ չի գիտեր թէ ո՛ւր կանգ պիտի առնէ։

Ինքզինքը հռչակելով միահեծան տէր եւ տիրական 70 միլիոն ժողովուրդի, ան կ'արծարծէ «Փոցտամի ոգին», կը ներշնչուի Մեծն Ֆրետերիքներու եւ միւս աշխարհակալ կայսրերու պատգամներով, աւելի բուռն, աւելի մեթոտիկ, վճռական եւ ծաւալուն գործունէութեամբ։

Ան իրեն վարպետ ունեցաւ միւս «Առաջնորդ»ը, Մուսոլինին, — հռոմէական փառքերու ախոյեանը։

Բայց, տասն անգամ աւելի բուռն եղաւ իր խոյանքը, զարհուրելի անդունդ մը բանալով երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։ Յառաջ բերելով կացութիւն մը, որ իր նմանը չէ ունեցած Գերմանիոյ երկու հազար տարուան պատմութեան մէջ, ինչպէս ինքն իսկ յաճախ կը յիշեցնէ։

Ան ոչ միայն ասպարէզէն քշեց ձախակողմեան բոլոր հոսանքներն ու հրէականութիւնը, իրենց գիրքերով, թերթերով, կազմակերպութիւններով, այլ եւ ծուռ կը նայի նոյն իսկ աջակողմեան հոսանքներուն, իրեն գործակից ազգայնականներուն։

Անոր հիմնական ծրագիրն է՝ ամէն ինչ վերածել մէկ յայտարարի, ենթարկել մէկ թաթի։ Ստեղծել ուժ մը՝ միաձոյլ, միատարր եւ միահեծան։ Անդիմադրելի, անյաղթ եւ ամենակալ։

Եւ այս բոլորը՝ տոգորուած միջնադարեան ռազմատենչ հոգեբանութեամբ մը, որ երիտասարդի մը ամէնէն փառաւոր առաքինութիւնը կը համարէ զինուորութիւնը։

Տակաւին առջի օր էր որ, իր փոխանորդը, նախկին դիւանագէտ եւ ոչ – հիթլէրական Ֆոն Փափէն կը յայտարարէր, ծաղրելով խաղաղասիրական ջանքերն ու արժէքները.

— «Ճերմակ ցեղի ժողովուրդները, մանաւանդ գերման ժողովուրդը, կը տառապին խաղաղութեան խաղաղասիրական գաղափարէ մը, որ ընդհանրացած է։ Միջին դարուն, բոլորովին տարբեր էր խնդիրը։ Այն ատեն մարդիկ չէին չափազանցեր անհատին գոյութեան արժէքը, եղերական հանգամանք չէին տար անոր։ Պատերազմի խաղաղասիրական գրականութիւնը ոչ – բնական մահ ներկայացուց մահը՝ պատուոյ դաշտին վրայ. ան չէր հասկնար գերմանական վաղեմի խորշանքը՝ անկողնի մէջ մեռնելուն դէմ. այդ գրականութեան համար աւելի առնական կը թուի պնդերակութեամբ մահը։ Ան հաճութեամբ կը նկարագրէ պատերազմի մեռեալներուն սարսափելի տեսարանը, իբրեւ թէ «խաղաղութեան դիակ» մը աւելի գեղագիտական երեւոյթ ունենար»։

Ահա թէ ինչո՛ւ լուրջ մտահոգութեան մատնուած են աշխարհի հզօրները, մանաւանդ յաղթականները, եւ վրդովիչ հարցումներ կ'ուղղուին ամէնէն պաղարիւն ազգին, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ։

Եւ նոյն երկրին արտաքին նախարարն է որ, խուսափողական խօսքեր արտասանելով, հինգշաբթի օրուան (Հիթլէրի ճառէն վերջ) յետաձգելով իր պաշտօնական յայտարարութիւնը, գիտել կուտայ մտահոգ.

— «Իսկապէս, կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը կը կարծեն թէ ներկայ շաբաթը ամէնէն տագնապալին է որ տեսնուած ըլլայ պատերազմէն ի վեր»։

Իսկ «Թայմզ»ը արդէն կը բանայ վարագոյրը, ձաղկելով Գերմանիոյ պատերազմական պատրաստութիւնները։

Բայց, ամէնէն տագնապալի շաբթուան վերջին շաբա՞թն է այս...

Հիթլէր, ինչպէս ամբողջ Գերմանիան, իր երկրին վերազինման իրաւունքը կ'արդարացնէ միւսներուն սպառազինութեամբ։

Իրմէ առաջ ալ, Գերմանիան մէջտեղ դրած էր տեսակէտ մը, — կա՛մ դուք ալ ձեր սպառազինութիւնները իջեցուցէք մեր աստիճանին, կամ պատ ձգեցէք մեզ՝ հասնելու ձեր աստիճանին։

Այստեղ է որ միւսները, եւ մանաւանդ յաղթականներ, գրեթէ միաբերան կը յիշեցնեն միեւնոյն յանկերգը, — Վերսայլի դաշնագիր։ Եւ կը սպառնան վերահաստատել անոր պատժական տրամադրութիւնները, որ ետ առնուած էին ժամանակէն առաջ։

Այս պայմաններուն մէջ, իսկապէս որ տխուր հեգնութիւն մըն է զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բոլշեւիկեան նոր մաքրագործումը

3,200,000 ԱՆԴԱՄՆԵՐ ԽԻՍՏ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ

Յունիս 1էն նոր մաքրագործման մը պիտի ենթարկուի Ռուսաստանի համայնավար կուսակցութիւնը։ Գործողութիւնը, որ պիտի տեւէ մինչեւ նոյեմբեր, ամբողջական պիտի ըլլայ, բայց նուազ գրգռիչ քան տարուան սկիզբը։ Մաքրագործման առաջնորդող սկզբունքները միեւնոյնը պիտի ըլլան, բայց զտումը աւելի արդարադատ։ Վարիչներուն կարծիքով, կուսակցութիւնը չափազանց ընդարձակ է, իսկ անոր ուղղափառութիւնը կը կարօտի բծախնդրութեան։ Հետեւաբար, Մարքս – լէնինեան չափանիշը պիտի գործադրուի մասնաւոր յանձնախումբերու կողմէ, բոլոր անհատ անդամներու հանդէպ, բաց ի ջերմապէս փարած չեն կուսակցութեան սկզբունքներուն գործադրութեան, պիտի վտարուին կամ պիտի քշուին թեկնածուներու շարքը։

Կուսակցութեան անդամներուն թիւն է 3,200,000, մինչդեռ երկուքուկէս տարի առաջ 1,400,000 էր։ Բայց այս բազմութեան մէջ կան «խորթ տարրեր» որոնք դաւադրական նպատակներ կը հետապնդեն եւ աթոռի կռիւ կը մղեն։ Կուսակցութենէն պիտի վտարուին. — Դասակարգային թշնամիները որոնք կուսակցութեան մէջ մտած են խաբէութեամբ. այն երկերեսներ տարրերը որոնք կ'ապրին կուսակցութիւնը խաբելով. անոնք որ կը խախտեն կուսակցութեան երկաթեայ կարգապահութիւնը. այն այլասերած տարրերը որոնք կապ ունին քաղքենիներու հետ կուլակները, ասպարէզի եւ դիւանակալութեան հետեւողները եւն.։ Երկերեսանի պատեհապաշտներն անոնք են որոնք ցոյց կուտան իրենց անդամատետրը, բայց հակայեղափոխական տեսութիւններ կը պարզեն դասակարգային պայքարի եւ պետական ուժի տկարացման մասին։ Առոնք են որ անգործնական եւ անգործադրելի կը համարեն տնտեսական ծրագիրը։

Քննութեան չափանիշը պիտի ըլլայ Մարքս – լէնինեան դաւանանքը, բայց աւելի պիտի նրբացնեն, անոր վրայ աւելցնելով նոր հարց մը,— Ստալին ինչպէս կ'ըմբռնէ եւ կը գործադրէ այդ վարդապետութիւնը։ Հետեւաբար, փորձը պիտի կատարուի Մարքս – Լէնին – Ստալին հաւատամքին վրայ։

Այս առթիւ, կուսակցութիւնը հրահանգ ստացած է շեշտել մաքրագործման անհրաժեշտութիւնը։ Հակայեղափոխականները, երկերեսները եւ նահանջականները պիտի վտարուին անխնայ, բայց աւելի մեղմ աչքով պիտի նայուի անոնց որ պարկեշտ կ'երեւան եւ պատրաստ են պաշտպանելու խորհրդային իշխանութիւնը։

Մակեդոնացիները նորէն կը զարնեն, կը զարնուին

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Մակեդոնական կազմակերպութեան Միխայլովի կուսակիցներէն մէկը չաբաթ օր ծանրապէս վիրաւորեց հակառակորդ մը եւ թեթեւապէս՝ անցորդ մը, Սոֆիայի փողոցներուն մէջ։ Նոյն գիշերը գինետան մը մէջ Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն մէկը վիրաւորեց հակառակորդ մը եւ սպաննեց գիւղացի մը։

Մայիս 15ին, Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն խումբ մը Վառնա գնաց ինքնաշարժով։ Երբ Փէթրոհանի կիրճը հասան, յարձակում կրեցին Միխայլովի կուսակիցներէն, որոնց թիւը կը հասնէր 15ի։ Ինքնաշարժին վարիչը սպաննուեցաւ, ինչպէս ուրիշ մը։ Երրորդ մը, որ անցեալ տարի յարձակում կրած էր Սոֆիայի մէջ, առեւանգուեցաւ։

Վերջին սպանութեանց հետեւանքով, Սոֆիայի ոստիկանութիւնը խուզարկութեան ձեռնարկեց Սոֆիայի զանազան մասերուն մէջ։ Ձերբակալուեցան երկու հարիւրի չափ կասկածելիներ, որոնց վրայ զէնքեր գտնուած էին կամ որոնք ինքնութեան թուղթ չունէին։

⁂ Մայիս 14ին, Սոֆիայի շրջականները, Լուլին լերան մէջ, բացօթեայ ժողով մը գումարեցին երեք հարիւր համայնավարներ, որոնք հոն գացեր էին իբրեւ շրջիկներ։ Ոստիկանութիւնը լուր առած ըլլալով, պաշարեց խումբը եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց։

⁂ Պելկրատի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու Պուլկարներ, Կավրիլ Իվանով եւ Կիկով, որոնք դժոխային մեքենաներ ունէին եւ մահափորձեր պիտի կատարէին։ Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Եուկոսլավիոյ մէջ։ Պուլկարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ այդ երկու անձերը երբեք ոչ Սոֆիա բնակած են, ոչ ալ պուլկարական հողի որ եւ է մէկ մասին վրայ։ Պելկրատի թերթերը իրենց զայրոյթը կը յայտնեն այս յայտարարութեան առթիւ, ճիշդ հակառակը պնդելով։

Անգլիոյ դառնութիւնը՝ Գերմանիոյ դէմ

ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ՝ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր, տասնի չափ հարցումներ ուղղուեցան Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, գերմանական քաղաքականութեան հետեւանքներու, Տոքթ. Ռոզէնպէրկի այցելութեան, Անգլիոյ պատերազմական նախարարին ազդարարութեան եւն. մասին։

Գնդ. Ուէճուտ, աշխատաւորական, հարցուց թէ կառավարութիւնը համաձա՞յն է որ արտակարգ նիստի հրաւիրուի մեծ պետութեանց գերագոյն խորհուրդը, պատիժներ տնօրինելու համար, եթէ Գերմանիան որոշէ վերազինուիլ, խախտելով Վերսայլի դաշնագիրը։

Ուրիշ մը հարցուց թէ կառավարութիւնը համամի՞տ է պատերազմական նախարարին ազդարարութեանց՝ ընդդէմ Գերմանիոյ։

Արտաքին նախարարը զգուշաւոր պատասխաններ տուաւ։ Աւելի ճիշդ, չուզեց անմիջապէս պատասխանել, եւ խնդրեց որ նորէն ներկայացնեն հարցումը, բայց գրաւոր։ Ցատկանչական են իր խօսքերը.

— «Եթէ հինգշաբթի օր կացութիւնը այնպէս ըլլայ որ անհրաժեշտ համարուի յայտարարութիւն մը՝ կառավարութեան կողմէ, անշուշտ պիտի լսէք այդ յայտարարութիւնը։ ԻՍԿԱՊԷՍ, ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ՆԵՐԿԱՅ ՇԱԲԱԹԸ ԱՄԷՆԷՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻՆ Է ՈՐ ՏԵՍՆՈՒԱԾ ԸԼԼԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ Ի ՎԵՐ»։

Կը նշանակէ թէ՝ Մեծն Բրիտանիան ալ մտահոգութեամբ կը սպասէ Հիթլէրի ճառին, մանաւանդ լսելէ յետոյ անոր փոխանորդին՝ Ֆոն Փափէնի յայտարարութիւնը, զոր ամփոփեր էինք երէկ։

Այս առթիւ, զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան Հիթլէրի ճառի մասին։ Շատեր կը կարծեն թէ՝ Գերմանիոյ վարչապետին համար դժուար պիտի ըլլայ նուազ ռազմաշունչ երեւալ քան իր փոխանորդը կամ նուազ անհաշտ՝ քան իր արտաքին նախարարը։

Իսկ ուրիշներ, ընդհակառակն, այն կարծիքն ունին թէ՝ Հիթլէր նկատի առնելով Տոքթ. Ռոզէնպէրկի զաղտնի տեղեկութիւնները, Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրդովումը եւ Լոնտոնի դեսպանին վրդովիչ տեղեկագիրները, դիւանագիտական ռազմախաղի մը պիտի դիմէ, ծածկելու համար իր բուն միտքը։

Կառավարութիւնը ինքն ալ արթուն կը հսկէ։ Պ. Մաքտոնըլտ առջի օր մասնաւոր ժողով մը գումարեց իր պաշտօնակիցներուն հետ, կացութիւնը քննելու համար։ Կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը այժմէն կ'ուսումնասիրէ այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին, եթէ Գերմանիան շարունակէ իր անհաշտ եւ գրգռիչ ընթացքը։

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ»

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Ֆոն Փափէնի վերջին ճառը, զայն կը համարէ խաղաղութեան դէմ նետուած ձեռնոց մը.

— «Անոր ճառին ամբողջ ոգին ռազմաշունչ է եւ հիթլէրական շարժումը այժմ ամբողջովին պատերազմի կը ձգտի։ Հիթլէրի Գերմանիան նորէն ներարկուած է փրուսիական հին ժահրով, որուն անշուշտ խառնուած են նոր տարրեր։ Նորէն սկսած են գերման երիտասարդութեան ուսուցանել թէ՝ զինուորի ասպարէզը ոչ միայն պատուաբեր է, ինչպէս արդարօրէն կը նկատեն բոլոր երկիրներու մէջ, այլ եւ նուիրական է եւ թէ պատերազմը բոլորովին սարսափելի բան մը չէ, այլ առնական մարզանք մը որ կը ծաղկեցնէ մարդկային բնութեան բոլոր գեղեցիկ յատկութիւնները։ Ներկայիս, ստոյգ է որ Գերմանիան տոգորուած է հիթլէրական հաւատամքով, որուն իսկական արտայայտութիւնը տուաւ հեզաբարոյ Ֆոն Փափէնը։ Անգլիոյ հանրային կարծիքը ամբողջովին Գերմանիոյ դէմ դարձաւ, Նացիներու ծայրայեղութեանց հետեւանքով։ Պ. Հիթլէրի քաղաքականութեան ուղեգիծերէն մէկն էր բարեկամաբար ապրիլ Մեծն Բրիտանիոյ հետ։ Իրականին մէջ, հաստատուած բարւոք յարաբերութիւնները բոլորովին փնացան։ Մեր երկրին մէջ կը կասկածին Նացիներու դիտումներէն եւ մեթոտներէն։ Կը յուսանք թէ Պ. Ռոզէնպէրկ այժմ յանձնած է իր տեղեկագիրը՝ այն անկեղծ զարշանքի մասին զոր կը զգան բոլոր դասակարգի եւ հոսանքի Անգլիացիները, Պ. Հիթլէրի կուսակիցներուն գործադրած մեթոտներուն, հակահրէական վատութիւններուն, անձնական թշնամութեանց շահագործման, լրտեսութեան եւ քսութեան, պատուաւոր քաղաքացիներու դէմ կատարուած սոսկալի անարդարութեանց հանդէպ. անարդարութիւններ որոնց հետեւանքով տեղի ունեցան շարք մը անձնասպանութիւններ այրերու եւ կիներու, քանի որ քստմնելի մղձաւանջ մը դարձած էր իրենց կեանքը։ Գերմանիան չի կրնար թոյլ տալ որ ամբողջ աշխարհ իրեն դէմ դառնայ։ Իր տկարացած վիճակին մէջ, որ եւ է մէկէն աւելի անկարող է մեկուսացեալ ապրելու»։

Գործերը կը բացուի՞ն Ամերիկայի մէջ

ԲԱՐԵՆՇԱՆ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ՝ գործերու բարելաւման զգալի նշաններ կ'երեւան առենէ մը ի վեր։ Տեղեկագրի մը համաձայն, պողպատի ճարտարարուեստութիւնը իր արտադրելու կարողութեան 36 առ 100 համեմատութեամբ գործ ունեցած է անցեալ շաբթու։ Մինչդեռ, մարտի ընթացքին, հազիւ 14 առ 100 կ'արտադրէր։

Նոյնպէս գոհունակութեամբ կ'արձանագրուի բեռնաբարձ վակոններու թիւին յաւելումը՝ անցեալ շաբթուան ընթացքին։ Քսան նահանգներու մէջ կատարուած վիճակագրութիւններ ցոյց կուտան թէ ինքնաշարժներու վաճառումը քառասուն առ հարիւր աւելցած է ապրիլին, բաղդատելով մարտի հետ։ Լուրջ բարելաւում կը տեսնուի նաեւ բամպակի մանարաններուն մէջ։ Անոնց արտադրութեան համեմատութիւնը, որ 61 էր անցեալ մարտին, 92ի բարձրացած է ապրիլին, իսկ հարիւրի՝ մայիսի առաջին շաբթուն։ Մետաքսի ճարտարարուեստութեան ընկերակցութիւնն ալ հարիւրին չորսուկէս յաւելում կը ցուցնէ աշխատաւորներու, բաղդատելով մարտի հաշիւներուն հետ։ Շէն վիճակ ունին նաեւ լրագրի թուղթի գործարանները։ Աւելցած է նաեւ փոքրաքանակ առեւտուրը։

Այս բարւոքման հետ, կ'աւելնան գիները, ինչպէս եւ թոշակները։ Բոլոր նահանգներուն մէջ, վրայ դրած են մորթերու, կաշիներու եւ կօշիկներու գիները։ Մուճակի գործարան մը տասը առ հարիւր աւելցուց իր աշխատաւորները, իսկ ուրիշ մը 15 առ հարիւր բարձրացուց աշխատավարձը։ Զանազան նահանգներու մէջ, հարիւրին 5—10 աւելցած են աշխատավարձերը։

Հակառակ այս բարենշան երեւոյթներուն, յոռետեսները կը կարծեն թէ եղածը ժամանակաւոր բան մըն է, եւ հետեւանք՝ տոլարին վարկաբեկման։

Հիթլէրէն առաջ՝ Րուզվէլթ

Երէկ, երեքշաբթի, մեծ ճառ մը խօսեցաւ նախագահ Րուզվէլթ, Մ. Նահանգներու քաղաքականութեան մասին։ Զայնարկներ ամէն կողմ կը տարածէին նախագահին խօսքերը, որոնց նպատակն էր «շարժման մէջ դնել հանրային կարծիքը՝ ի նպաստ խաղաղութեան»։ Պ. Րուզվէլթ եւս շատ ծանր կը գտնէ միջազգային կացութիւնը եւ կ'ուզէ գործակցութիւն հաստատել բոլոր պետութեանց հետ, կանխելու համար նոր պատերազմ մը։

Ինչպէս գիտել կուտայինք երէկ, ամբողջ կացութիւնը պիտի պարզուի Հիթլէրի այսօրուան ճառէն յետոյ։

ԼՈՒՐԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ապրիլ 21ին, Կրընոպլի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ կռիւի մը առթիւ, յարձակումի ենթարկուած են երկու հոգի, թէ գողցուած է Սուքիասեանի 573 փրանքը եւ թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալելով բանտարկած է յարձակողներէն Պ. Պ. Գէորգ Գալայճեանը եւ Կարապետ Կէտիկեանը։

Երէկ Պ. Գ. Գալայճեանէ ստացանք նամակ մը (15 մայիս), որ առանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻ՞Ն ԹԷ ԶՈՒՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Ամբողջ մարդկութիւնը չողին վրայ պահող համաշխարհային մեծ տագնապին պատճառները որոնողները իրենք զիրենք նախ եւ առաջ կը գտնեն երկու խոշոր տեսութիւններու առջեւ :

Ըստ առաջին տեսութեան, որուն պաշտպանները կը հանդիսանան ընդհանրապէս քաղաքական անձնաւորութիւններն ու պետութեանց վարիչները, ամբողջ ցաւը առաջ կուգայ տիրող քաղաքական անստուգութենէն եւ անոր պատճառած ծանր մտահոգութիւններէն :

Այս տեսակէտը պաշտպանողները կը գտնեն որ տնտեսական արդի տագնապը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ոչ վստահութեան տագնապ մը : Եւ այդ անվստահութիւնը յառաջ կուգայ տիրող քաղաքական անապահով եւ սպառնալից կացութենէն : Դրամը ոչ սպառած է աշխարհի երեսէն եւ ոչ ալ պակսած է, բայց կը պահուըտի, որովհետեւ վստահութիւն չունի հրապարակին կայունութեան վրայ եւ սարսափով կը սպասէ վաղուան գալիքներուն : Դրամագլուխը կը վախնայ իր թաքստոցներէն դուրս գալէ եւ անհատական թէ հաւաքական մեծ ու փոքր ձեռնարկները կը տառապին դրամագլուխի պակասէ եւ սնանկութիւններու թիւը նըմանը չտեսնուած համեմատութիւններու կը հասնի : Երբեմն ձեռնարկներու կողքին բազմաթիւ են նաեւ շատ առողջ գործեր, որոնք որոշ դրամագլուխի յաւելումով մը պիտի կրնային շարունակել իրենց գործառնութիւնները, բայց որոնք ստիպուած կ'ըլլան, միւսներուն հետ, փակել իրենց դռները, փողոց թափելով հազարաւոր աշխատաւորներ եւ այդպէսով ուռեցնելով անգործներու արդէն իսկ ստուար բանակը :

Անվստահութեան երեսէն է, դարձեալ, որ մարդիկ նուազ կը սպառեն քան պիտի սպառէին բնականոն պայմաններու մէջ, ոչ միայն ձեռք քաշելով պերճանքի առարկաներէ, այլ նոյնիսկ անհրաժեշտ նկատուած կարգ մը իրերէ, սննդեղէնն ալ մէջը հաշուելով, պարզապէս սեւ օրուան համար կանխիկ դրամ ապահովելու մըտահոգութեամբ : Նպարեղէնի մանր խանութներուն վիճակացոյցները, որոնք ամէնէն աւելի մանրակրկիտները եւ իրականութեան մօտեցողները կարելի է համարել, ցոյց կուտան որ միջակ առեւտրական մը, առանց մէկ հատիկ յաճախորդ կորսնցուցած ըլլալու, իր ծախած նպարեղէնին վրայ հարիւրին մինչեւ երեսունի նուազում մը ունի, ինչ որ բացորոշ կերպով կ'ապացուցանէ թէ մարդիկ իրենց սննդեղէնին վրայ մինչեւ անգամ խընայողութիւն կ'ընեն :

Անգամ մը որ վերնայ քաղաքական անստուգութիւնը եւ Եւրոպայի հորիզոնը մթագնող սեւ ամպերը փարատին, դրամը ոչ մէկ պատճառ չունենար ալ եւս պահուըտած մնալու, անչահաբեր վիճակի մէջ : Վստահութեան վերահաստատումով անիկա դարձեալ շրջաբերութեան մէջ կը մտնէ, գործերը կը բացուին, սպառումը կ'աւելնայ՝ իր ետեւէն քաշելով արտադրութեան յաւելումը, անգործներու մէկ կարեւոր մասը կը տեղաւորուին, իրենք ալ իրենց կարգին սպառելու ի վիճակի կ'ըլլան՝ նոր զարկ տալով արտադրութեան, ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերու հասոյթները երթալով կ'աւելնան, արտածումներու եւ ներածումներու բացը կը հաւասարակշռուի, պետութիւններու պիւտճէները նոյնպէս, եւ այսպէսով հետզհետէ կը վերադառնանք նախապատերազմեան բնականոն վիճակին :

Այսպէս է որ կը տրամաբանեն իրաց դրութիւնը ամբողջովին քաղաքական տիրող անստոյգ ու ձգտուած վիճակին վերագրողները :

Իսկ անոնք որ կը պաշտպանեն հակառակ տեսակէտը, այսինքն անոնք որ մեծ տագնապին բուն պատճառը կը տեսնեն զուտ տնտեսական գործօններու մէջ, առանց ուրանալու անվստահութեան տագնապին կատարած բացասական դերը, այդ անվստահութիւնն ալ կը բացատրեն գլխաւորաբար առեւտրական հրապարակին խարխուլ վիճակով՝ պզտիկ տեղ մը միայն յատկացնելով, անոր ծնունդ տուող հոգեբանական պատճառներուն մէջ, տիրող քաղաքական լարուած կացութեան :

Անվստահութեան տագնապը, որուն հետեւանքով դրամը կը քաշուի շրջանառութենէ եւ դրամատոմսերն ու թանկագին մետաղները « բուրդէ զուլպա »ներու մէջ ծուարուած, ծակէ ծակ կը պահուըտին, անչահաբեր ու անպտուղ, կարեւոր ազդակ մըն է անշուշտ որ կը ծանրացնէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը, բայց եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք դէպքերուն, պիտի տեսնենք որ անիկա թէեւ այսօր իր կարգին կը ծանրացնէ տիրող տագնապը, բայց ինքն ալ պարզ հետեւանք մըն է եւ ծնունդը այդ տագնապին, եւ ոչ թէ պատճառ մը :

Պատերազմին յաջորդող առատութեան տարիներուն դրամը չքաշուեցաւ հրապարակէն, հակառակ տիրող քաղաքական խիստ աննպաստ պայմաններուն, (պատերազմի վերսկսման վտանգ, սուր անհամաձայնութիւններ Դաշնակիցներու միջեւ, յաղթական թէ պարտուած երկիրներու մէջ ներքին ծանր խռովութիւններ, սովետներու վրայ դաշնակից յարձակման ծրագիր եւայլն), որովհետեւ գործ կար հրապարակի վրայ եւ առոյգ ու խոշոր շահեր ապահովելու դեղածիծաղ հեռանկարներ :

Այսօր, երբ առատութեան այդ օրհնուած շրջանին մէջ լայնօրէն, չափազանցօրէն, անհաշիւ կերպով բացուած առասպելական վարկերը վարկ կը մնան տակաւին, յուսահատօրէն անգանձելի, երբ վարկային, առեւտրական ու ճարտարարուեստական հազարաւոր տուներ ամէն տարի սնանկութիւն կը հռչակեն, ամէնէն անկարեւորէն մինչեւ շուէտական լուցկիի տիեզերական ֆիրմային նման վիթխարի հաստատութիւններ, բնականաբար դրամը կը քաշուի իր պողպատէ կամ բուրդէ թաքստոցներուն մէջ եւ այսպիսի պայմաններու մէջ անվստահութեան տագնապը զուտ քաղաքական գործօններէ ներշնչուած նկատելը առ նուազն չափազանցութիւն է :

Պէտք է նկատի ունենալ դարձեալ թէ՝ օրէ օր ծանրացող տուրքերու բեռը, գրեթէ բոլոր երկիրներու (բացառութեամբ Գերմանիոյ) առեւտրական կշիռին բացը եւ պետութիւններու պիւտճէներուն անհաւասարակշիռ վիճակը, խիստ հեռու են սատարելէ վստահութեան այդ տագնապին մեղմացումին եւ ընդհակառակն կուգան ծանրացնել զայն ամէն օր քիչ մը աւելի :

Զարիքին բուն պատճառը ուրեմն, այս երկրորդ տեսակէտը պաշտպանողներուն համար, զուտ տնտեսական է եւ քաղաքական կացութիւնը երկրորդական դեր մը միայն կը կատարէ անոր մէջ :

Աւելի առաջ երթալով՝ անոնցմէ ոմանք չեն վարանիր պնդելու մինչեւ անգամ որ եթէ տնտեսական տագնապը կարելի ըլլայ մեղմացնել, փոխադարձ զիջողութեամբ, ընդհանուր համաձայնութեան մը գալով դրամներու կայունացման, մաքսային սեղմիչ տըրամադրութիւններու վերացման եւ նախանիւթերու արժէքին բարձրացման համար, նոյն չափով ինքնին կը մեղմանայ նաեւ քաղաքական այսօրուան ձգտուած կացութիւնը : Իսկ այն օրը որ դարձեալ ստեղծուին նախապատերազմեան շրջանի տնտեսական բնականոն պայմանները, երբ ամէն մարդ աշխատանք ու վաստակ ունենայ, վաղուան հացին մտահոգութիւնները վերնան, սոված ստամոքսներու եւ սեւ թշուառութեան ծնունդ՝ նախանձի, ատելութեան վատթար զգացումները թուլանան ու կորսուին հանդարտ կեանքի բարիքներու մէջ, այդ օրը ինքնին կը պարզուին ամբողջ աշխարհի քաղաքական հորիզոնը մըթագնող սեւ ամպերը :

Այս ծայրայեղ վարկածը որդեգրողները թուով մեծ չեն բնականաբար եւ աւելի իւրաքանչիւրը իր երկրին տնտեսական կացութիւնը բարուոքելու մտահոգութենէն կը թուի առաջնորդուած ըլլալ, քան թէ իսկական համոզումներէ : Բայց բանակ կը կազմեն անոնք որ ընդունելով հանդերձ թէ անկախաբար տնտեսական տագնապէն քաղաքական ծանր տագնապ մըն ալ գոյութիւն ունի, այս վերջին վտանգը անհետացնելու ամէնէն պարզ դարմանը կը գտնեն ընդհանուր զինընկեցութեան մը մէջ եւ կ'առաջարկեն երկու հարցերը կապել իրարու, փոխադարձ տնտեսական համաձայնութիւն եւ ընդհանուր զինընկեցութիւն, որով գործերը կը բացուին, պատերազմի սպառնալիքը կը վերանայ եւ աշխարհ կը վերադառնէ իր կատարեալ խաղաղութիւնը, ինչ որ միահամուռ բաղձանքն է հանուր մարդկութեան :

Հոս պէտք չէ մոռնալ նաեւ երկու ուրիշ շատ կարեւոր գործօններ, որոնք առաջ կը քշուին պետութիւններու որոշ խմբակցութեանց տեսաբաններուն կողմէ, բացատրելու համար տնտեսական մեծ տագնապը : Առաջինը, որ գլխաւորաբար կ'ուղղուի Փանք տը Ֆրանսի նկուղներուն մէջ քնացող ձոյլ ոսկիի պատկառելի պահեստներուն, տագնապին գլխաւոր պատճառներէն մէկը կը նկատէ ոսկիին ծայրայեղ կերպով անհաւասար բաժանումը եւ կ'առաջարկէ միջոցներ խորհիլ, ստեղծելու համար դրութիւն մը որ թոյլ տար ամէնքին ալ բաժին ունենալ այդ ոսկիէն, ըստ իր թուական եւ առեւտրական ու ճարտարարուեստական կարեւորութեան :

Երկրորդը, որ տեսակէտն է բոլոր պարտք ունեցող պետութիւններուն, չարիքին գլխաւոր արմատներէն մէկը կը նկատէ պարտքերու խնդիրը : Որքան ատեն որ երկիր մը խեղդուած մնայ պարտքերու տակ, այդ երկիրը չի կրնար բնականոն կերպով սպառել եւ բնականաբար սեղմելով պիտի սեղմէ իր գօտին : Որքան ատեն որ պետութիւն մը պարտաւորութեան տակ կը մնայ ուրիշ պետութեան մը հանդէպ, տարեկան հարիւրաւոր միլիոններու վճարումի մը, տասնեակ ու տասնեակ տարիներու համար, այդ պետութիւնը չի կրնար թէ իր պարտքերը վճարել եւ թէ միեւնոյն ժամանակ ապրանք գնել իր պարտապահանջէն եւ այդ ապրանքին փոխարժէքն ալ վճարել : Աշխարհի ամբողջ հարստութիւնն ալ չպիտի բաւէր այդ վճարումներուն համար : Ուրեմն, որքան ատեն որ պարտք մնան այդ պարտքերը, թէ ըսպառումը չպիտի աւելնայ եւ թէ պարտատէր երկիրները հազար ու մէկ սեղմիչ միջոցներու պիտի դիմեն, ներածումները նուազագոյնին վերածելու համար, որով պիտի տուժէ ծանրօրէն միջազգային առեւտուրը եւ պիտի յաւերժանայ տնտեսական տագնապը :

Պէտք է սպունգ անցընել այդ պարտքերուն վրայէն :

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱՊՐԻԼ 11/24, 1915. — Արիւնը որ հոսեցաւ տասնեւութ տարի առաջ, դեռ այնքան թաց է ու կսկծագին : Ապրիլ ամսուան մէջ էր որ Թրքահայութեան ամէնէն ընտիր ծաղիկները, ցեղին ցաւովը բռնուոր, ճամբայ հանուեցան ու այլ եւս չվերադարձան : Ապրիլի յաջորդող ամիսներուն մէջ էր, երբ ամբողջ Թրքահայութեան օջախները մարեցան եւ հազարաւոր կարաւաններ մահացան անծանօթ ճամբաներու վրայ ու աւազներու տաք փոշիներուն մէջ :

Ոճրագործ դազանը խտրութիւն չըրաւ ոչ ոքի, միայն Հայու արիւն փնտռեց, ու Հայու արիւն լակեց : Այսօր վերապրող ամէն Հայ իր մեռելներն ունի, ու վերապրող ամէն Հայ իր արիւնող կսկիծը կը պահէ սրտին մէջ : Ահա թէ ինչո՛ւ համազգային մեծ սուգը վէճի նիւթ չի կրնար ըլլալ, եւ նահատակներու գլուխներուն վրայ վիճիլը՝ աններելի սրբապղծութիւն մըն է :

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Սելանիկի մէջ սուգի մեծ օրը համազգային եղաւ : Նախաձեռնութիւնը ըստանձնած էր Թաղական խորհուրդը՝ մասնակցութեամբ քաղաքական երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներու :

Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր եկեղեցին : Մահարձանը կը բարձրանար եկեղեցիին կեդրոնը, զարդարուած՝ հսկայ ծաղկեպսակով մը, յանուն Սելանիկի համայնքին :

Համայնքի անունով խօսք առաւ Պ. Թ. Փօյաճեան, որ շեշտեց ազգային միակ ծրագրի մը եւ համահայկական ճակատի բացարձակ անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ ամէնէն ազդու միջոցը մեր վրէժխնդրութեան : Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ ընկ. Ռ. Գալֆաեան ոգեկոչումը ըրաւ մեծ մեռելներուն, անոնց կտակը յարգողներուն ուխտը անգամ մը եւս նորոգեց, դաւաճան ոճրագործին դէմ ազգովին ճակատելու պէտքը շեշտելով : Ռամկավարներու կողմէ՝ Պ. Փ. Գօլանճեան յաղթանակի օր մը նկատեց այդ օրը, եւ կոչ ըրաւ որչափ կարելի միջոցներով օգնենք ազգային ձեռնարկներուն, կանգուն պահելով դպրոցն ու եկեղեցին : Իսկ բողոքականներուն կողմէ՝ Պ. Պ. Մօրճիկեան կոչ ըրաւ իրերաշակցութեան, նահատակներու միակ փափաքը նկատելով զայն, որուն իրագործումով միայն, ըստ, անոնց անհանգիստ ոսկորները հանդստութիւն պիտի գտնեն : Սելանիկի յոյն մետրապոլիտին ներկայացուցիչը, քանի՛ մը քաջալերական խօսքերով, յոյս ու կորով մաղթեց, աւելցնելով որ, տառապանքները երբեք յաւիտենական չեն կրնար ըլլալ, թէ արդարութիւնը օր մը անպայման իր տեղը պիտի գտնէ, եւ փափաք յայտնեց, որ կորսուած արդարութիւնը շուտով վերահաստատուի : « Տէր Ողորմեա »ն գեղեցկօրէն երգուեցաւ Աստուածապարցիներու երգչախումբին կողմէ, ուրկէ վերջ, քահանային պահպանիչով աւարտեցաւ այս խիստ տպաւորիչ սըգահանդէսը :

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ. — Ինչպէս նախորդ թղթակցութիւններուս մէկուն մէջ յիշած էի, նոր Յունաստանի Թեմական խորհուրդը հրաժարած էր, եւ առաջն. փոխանորդը հրահանգուած էր շրջաններու ութ թաղային մարմիններու, որպէս զի ընտրական յանձնախումբեր կազմելով ընդհանուր եւ գաղտնի քուէարկութեամբ Թեմականի իրենց պատգամաւորները ընտրեն :

Համաձայն այս հրահանգին, շրջաններէն հինգը ընտրեցին իրենց պատգամաւորները եւ յաջորդաբար մնացեալ շրջաններն ալ ընտրելու վրայ էին երբ, Սելանիկի Թաղական խորհուրդը փութկոտ դիմում մը կատարեց կառավարութեան իրաւասու պաշտօնատան, Թեմական մարմին ընտրելու արտօնութիւն խնդրելով :

Պաշտօնատունը կտրուկ կերպով մերժեց Թաղական խորհուրդի դիմումը, առարկելով թէ իրենք կ'ընդունին առաջնորդարանի եւ անոր կողքին՝ Թեմական մարմնի մը գոյութեան իրաւունքը : Իբրեւ հայ համայնքի ներկայացուցիչ, կը ճանչնան միայն Թաղական խորհուրդը, որուն գործունէութեան սահմանները կ'ամփոփուին դպրոցին եւ եկեղեցիին շուրջ :

Այս կտրուկ մերժումը հետեւանքն էր մեծ ազգային այն անհեռատես քաղաքականութեան, որով քանի մը տարիներ առաջ անտեղի կերպով կառավարական այդ գրասենեակի միջամտութիւնը հրաւիրեցին, առաջնորդարանի ներքին կարգ մը խնդիրներու շուրջ, ու այդ ալքէ աղաներու իսկ համամտութեամբ՝ փաստօրէն ջնջըւած յայտարարուեցան նոր Յունաստանի առաջնորդարանի յատուկ կարգ մը իրաւասութիւններ :

Հակառակ այս իրողութեան, սակայն, կառավարութիւնը այնքան ալ չէր հետաքրքրուեր մեր ներքին խնդիրներով, այնպէս որ Սելանիկի Թաղական խորհուրդի դիմումին մերժումը արդիւնք է թէ՝ դիմումի ձեւին թերութեան, եւ թէ, պաշտօնական գրասենեակի պաշտօնատարին՝ ոչ – նըպաստաւոր տրամադրութեան :

Թեմականի կազմութեան հարցին հանդէպ առ այժմ սպասողական վիճակ մը կայ : Հաւանաբար, խորհրդակցական լայն ժողով մը գումարուի, ճշդելու համար այս անգամ ուղղակի կուսակալին ըլլալիք դիմումի մը ձեւն ու մանրամասնութիւնները :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ. — Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սելանիկի մասնաճիւղը անընդհատ կը գործէ, եւ իր գործօն անդամներէն զատ, մարզասէրները կը քաշէ նաեւ այն երիտասարդները որոնք սրճարաններու մեղկութեան մէջ թմրած կը մնային ժամերով, մինչ այսօր՝ բաց օդին ու արեւին ազատ լոյսին տակ, մեր մարզիկներու շարժումներուն կը հետեւին, խանդավառ սիրողները մընալով Հ. Մ. Ը. Մ.եան ամէն տեսակ ձեռնարկներուն :

Արդարեւ, Սելանիկը հպարտ է Հ. Մ. Ը. Մ.եան իր « Արաքս »ով, որ 16 օտար խումբերու մէջ միակը եղաւ փութպոլի ախոյեանութեան բաժակը շահող : Զատկի առթիւ ալ յաղթական արշաւ մը ունեցաւ դէպ ի Աթէնք, ուր մրցեցաւ յունական զօրաւոր « Միքրասիաթիք »ի հետ՝ — յաղթական — եւ հակաՀ.Մ.Ը.Մ.եան « Նոր Բիւրակ »ի հետ — դարձեալ յաղթական :

« Արաքս »ի ներկայութիւնը մայրաքաղաքին մէջ՝ ստեղծեց մեծ շարժում եւ սքանչելի խանդավառութիւն :

Սելանիկի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը այժմ զբաղած է իր տարեկան 4րդ ոլիմպիականի պատրաստութեամբ : Մեծ աշխատանք կը տարուի ներկայ ախոյեաններուն թիւը կրկնապատկելու եւ ոլիմպիականին ներկայանալու առ նուազն տասը խմբակներով :

Իսկապէս որ, Սելանիկի մարզական կեանքը կը գտնուի լաւ ճամբու վրայ, ու գոնէ այս մարզին մէջ, առ այժմ, հեռու պահուած են նորելուկ « ազգայինճի »ները, որոնք անդադրում աշխատանքներ կը տանին, թունաւորելու եւ պառակտելու համար երիտասարդական գործ մը :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ. — Ազգ. եւ Կիւլպէնկեան վարժարաններու Ծրջանաւարտից Միութիւնը, Ապրիլ 11/24ի զոհերու յիշատակին՝ ներկայացուց Ս. Պարթեւեանի « Անմահ բոցը » : Հակառակ մուտքը վճարովի ըլլալուն, կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր : Դերակատարները որոնք բոլորն ալ միութեան պատանիներէն կազմուած էին, գնահատելի ճիգով մը տարին իրենց դերերը, յաջողապէս պահելով խաղին ներդաշնակութիւնը :

Նոր յաջողութիւններու յոյսը կը ներշնչէ այս մշակութային միութիւնը :

Նորակազմ « Ադամեան » Թատերասիրացը, իր առաջին մուտքը գործեց ներկայացնելով Ա. Ահարոնեանի « Արցունքի հովիտը », խուռն բազմութեան մը առջեւ :

Հոս խաղին պիտի չմօտենանք քննադատական աչքով, որովհետեւ ներկայացում մը իր բոլոր մանրամասնութեամբ կատարեալ ընելու համար, անհրաժեշտ են բեմական յարմարութիւններ, իսկ Սելանիկի մէջ թատերական հասկացողութեամբ բեմ չկայ : Այս պայմանները նկատի ունենալով, « Ադամեան »ի անդամները « Արցունքի Հովիտը »ին պէս բարդ ու խորունկ կտորի մը մէջ երեւան բերին բաւաբար յաջողութիւն : Անվերջ ծափահարութիւնները որոնք կ'ըլլային իւրաքանչիւր արարի, ապացոյց մըն էր որ ներկայ բազմութիւնը կը գտնուէր խորունկ տպաւորութեան մը տակ, հաղորդական տպաւորութիւն մը՝ որ յաջողապէս փոխանցուեցաւ դերակատարներու կողմէ « Արցունքի հովիտը »ի մեծանուն հեղինակէն դէպ ի ներկաները :

« Ադամեան » Թատերասիրացի սիրողները ապագայ կը խոստանան :

ՎԱՀԱԳՆ

Թուրքը
ԵՒ
ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑՆԵՐԸ

Չպիտի ուզէինք զբաղիլ մարդկային ցեղին մաս կազմող բորենիներով, եթէ երբեք անոնք վերջերս չփորձէին խօսիլ մեռելներուն եւ անոնց գերեզմաններուն սրբութեան մասին :

Ի՞նչ, այդ դո՞ւք էք, արիւնախանձ դահիճներ, որ փրփուր ու մաղձ կը թափէք քանի մը պուլկար երիտասարդներու վրայ՝ որոնք Ռազկրատի մէջ ուզած են քանդել « Թրքական » գերեզմանոցը, պարզապէս ջնջելու համար Թուրքերուն վայրագութեանց հետքերը իրենց հայրենիքէն : Եթէ աշխարհի մէջ կան ժողովուրդներ, որ յարգանք ու երկիւղածութիւն ունին հանդէպ բոլոր մարդկային մեռելներու եւ գերեզմանոցներու, Թուրքերը մաս չեն կազմեր երբեք անոնց, որովհետեւ ամբողջ աշխարհը գիտէ, որ Թուրքը աւերող է, ջարդող, կողոպտող, որ հրէշի բնազդով կոտորած է մարդիկ, ծերեր, կիներ ու երախաներ :

Մեր նպատակը չէ արդարացնել պուլկար երիտասարդներուն արարքը, այլ կ'ուզենք յիշեցնել Թուրքերուն որ երբեք չխօսին մեռելներու եւ անոնց հողակոյտերու յարգանքի մասին, չըսեն, թէ սրբութիւն են մեռելը, գերեզմաններն ու անոնց վրայ դրուած քարերը : Երբ խօսողը Թուրքն է, իրաւունք չունի, վասն զի երկրագունտի վրայ չկայ ազգ մը, ժողովուրդ մը կամ ցեղ մը՝ որ գործած ըլլար այնքան ոճիրներ ու գազանութիւններ, քանդէր եկեղեցիներ, տաճարներ ու արձաններ, որքան ըրաւ Թուրքը : Գիտեմ տաճարներ որոնք փլան Թուրքերու ձեռքով, սուրբերու եւ կաթողիկոսներու գերեզմաններ՝ որոնք քանդուեցան, անճանաչելի դարձան այսօրուան Թուրքերու կողմէն :

Խօսիլ անոնց սրբութեան վրայ, ճառել աշխարհի առջեւ թէ Թուրքերը բնաւ գերեզման չեն քանդած, թէ իրենք, Թուրքերը, խոր յարգանք ունին գերեզմաններու հանդէպ — ստախօսութիւն է, եւ ոճիրներու քօղարկում :

Թրքահայաստանի մէջ գերեզման չմնաց որ չքանդուէր, եւ անոնց քարերը տունի, նոյն իսկ ախոռի պատին հիմ չդրուէին : Պտտեցէք արեւելեան նահանգները, գացէք հայկական գիւղերը, եւ դուք չպիտի տեսնէք գերեզմաններ, բոլորը քարուքանդ եղած են, քանդակուած սեւ արձանագրութիւններ կրող քարերը տարուած են Թուրքերու տուները, կա՛մ դաւիթը սալարկելու եւ կամ՝ նոր շինուած տուներու պատերուն հիմք ծառայելու :

Ես խաչքարեր տեսած եմ Թուրքերու ախոռներուն մէջ, Թրիքի ու աղտի մէջ կորած :

Ռուսական ճակատէն փախչող « քաջ » Թուրք զինուոր մը կը պատմէր թէ երբ Կարնոյ նահանգէն կ'անցնէր դէպ ի Խարբերդ, տեսած է հայ կիներու եւ ծծկեր երախաներու մերկ դիակները՝ արեւին տակ, բաց ձորին մէջ, ուռա՛ծ փորերով, որոնք խաղալիկ դարձեր էին Թուրքերու ձեռքը : Թէ քարերով դիակներու նշան կ'առնէին ու կը նետէին, կը պայթեցնէին ուռած մարմինը՝ առանց խղճի եւ ըղձացումի :

Օ՛, ո՛չ, եթէ ամբողջ աշխարհը ուրանայ Թուրքերու գործած ոճիրները հանդէպ բարի, իր քրտինքով ապրող ու աշխարհի մէջ ո՛չ ոքի վնաս չտուող հայ ժողովուրդին, մենք չպիտի մոռնանք, տետրակներու մէջ պիտի գրենք մեր տեսածներն ու լսածները, եւ պիտի սորվեցնենք մեր երախաներուն, թէ Թուրքը գազան հրէշ մըն է, արիւն լակող բորենի մը :

Թո՛ղ « մաքուր » Կօլխները, « մեսիս » Փէթրիքներն ու Կրէյս Էլիսընները ծախեն իրենց խիղճը, ու Խալիտէ Էտիպ հանըմներուն հետ՝ ճաշեն, ի նպաստ Թուրքիոյ փրոփականտ մղեն եւ ուղեն մոռացութեան տալ Հայուն չարչարանքը, երկունքն ու խաչելութեան Գողգոթան, որոնց կազմակերպիչն ու գործադրողը եղաւ Թուրքը, ասիական տափաստաններու վաչկատուն գազանը :

Թուրքը՝ մարդանման հրէշ մըն է, կոտորող, ջարդող, հալածող ու աւերող՝ երբ իր դէմ գտնուողը տկար է, անուժ ու վեհերոտ :

Իսկ երբ փշրես իր ակռաները՝ կը դառնայ հեզ, կը կեղծէ ու կը շողոքորթէ : Ոտքերդ անգամ համբուրելու « բարի » սովորութիւն մը ունի ան՝ երբ խրոխտ ես, երբ կանգնած ես իր դէմ ու կը նայիս իր աչքերուն մէջ՝ շեշտակի, համարձակ ու անվախ :

Ո՛չ միայն Հայոց գերեզմանները, այլ եւ մեր քանդուած տուներուն ու գիւղերուն փլուզումը յաւիտենական արատ մը պիտի մնայ Թրքութեան պիղծ ճակատին վրայ, որքան ալ աշխարհը անիրաւ գտնուի ու ուրանայ մեր կրած տառապանքները : Դեռ չենք ծերացած, եւ Թուրքին ըրած խժդժութիւնները ամէն օր, շաբաթը քանի մը անգամ կը յիշենք կամայ ակամայ, որովհետեւ մեր պատմութիւնը անմոռանալի հէքեաթ մը դարձաւ, եւ այդ հէքեաթին մէջ կը տեսնենք Թուրքը՝ իր դահիճի պատմուճանով :

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

«Կնճռոտ հանգոյց»

13 մայիս շաբաթ իրիկուն Տիկին Սիրանուշ Ալիքսանեան թատերական երեկոյթ մը կազմակերպած էր Փարիզի պետական Երաժշտանոցի սրահին մէջ, ներկայացնելով իր հեղինակութիւնը, « Կնճռոտ Հանգոյց » :

Տիկին Ալիքսանեան իր ետին ունի թատերական երկար կեանք մը, երեսունըհինգ տարուան յարատեւ գործունէութիւն մը որ յարգանք կը ներշնչէ : Կը սկսի ան Մնակեան թատերախումբին մէջ, կ'ամուսնանայ նոյն խումբի տաղանդաւոր դերասան Յ. Ալիքսանեանի հետ : Դերասան ամոլը իր թատերական գործունէութիւնը կը շարունակէ նախ Մնակեան խումբին մէջ մինչեւ անոր ցրւումը, ու յետոյ Թուրք պետական թատերախումբին մէջ, ուր կը շարունակէ գործել Տիկին Ալիքսանեան իր ամուսնին մահէն յետոյ մինչեւ Զինադադար :

Այդ ատեն կը սկսի պոլսահայ թատերական կեանքի ամէնէն խանդավառ շրջանը « Հայ Տրամաթիք »ի ծնունդով : Տիկին Ալիքսանեան կը լքէ Թուրք բեմն ու անոր ապահովուած կեանքը եւ կը նետուի հայ բեմ, երիտասարդական անշահախնդիր թափով մը : Կը համախմբուին հայ ցիրուցան ուժերը ու կը հիմնուի « Հայ Տրամաթիք »ը որուն յետոյ իրենց լայն օժանդակութիւնը պիտի բերէին Արմէնեան, Զարիֆեան, Փափազեան, Շահխաթունի եւ Սեւումեան : Բայց պատի՛ւ հիմնադիրներուն, որոնք ամուր սիւները հանդիսացան նորակազմ խումբին :

1922ին, քաղաքական դէպքերու հետեւանքով կը ցրուի « Հայ Տրամաթիք »ը : Տիկին Ալիքսանեան կը հաստատուի Փարիզ, ուր պատահական մասնակցութիւններով իր օժանդակութիւնը կը շարունակէ տալ հայ բեմին :

Ու ահա տասը տարուան դադարէ մը յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով կը ձեռնարկէ այս ներկայացումին, բե-

մարելով իր հեղինակութիւնը « Կնճ-ռոտ Հանդոյց » :

Երեսունըհինգ տարուան թատերա-կան գործունէութիւն մը խորհրդա-նշան մըն է ինքնին ու արժանի յար-գանքի եւ քաջալերութեան : Սակայն բեմի հասարակութիւն մը սակայն ըմ-բռնած էր այդ իմաստը : Բայց թա-տերգութիւնը անցաւ հաճելի մթնո-լորտի մը մէջ, ստեղծելով ջերմ հա-ղորդակցութիւն մը բեմին եւ ունկն-դիրներուն միջեւ :

Գրական յաւակնութիւններ չունի Տիկին Ալիքսանեան : « Գրական գործ մը չէ այս », կը գրէ ան իր յառաջաբանին մէջ, այլ ժողովրդական ոճով գրուած բեմական ու կենդանի դրուագներու շարք մը, թրքահայութեան ... մօ-տաւոր անցեալէն » :

Բայց բարեբախտաբար հեղինակին համար, « դրուագներու շարք մը » չէ « Կնճռոտ Հանդոյց »ը, այլ ամբողջա-կան գործողութիւն մը, որ կ'աշխատի տալ 1900ական թուականներու պոլ-սահայ կեանքէն էջ մը :

Առաջին ու երկրորդ արարները կը ներկայացնեն երկու տարբեր միջա-վայրեր : Պոլսեցի հայ ընտանիք մը, տանը պետը՝ Յովհաննէս աղա՝ գա-ւառացի պարկեշտ առեւտրական մը, կինը՝ Զարուհի, լուրջ եւ դաստիա-րակուած, աղջիկը՝ Արմինէ, պարզ ու բարի, որդին՝ Հրանտ, ծոյլ եւ հաճո-յասէր : Ու յետոյ գաւառացի ընտանիք մը, նոյն երդիքին տակ, խոհարար Յակոբ եւ մայրը՝ Վարդենի խաթուն, որ այդ օրը կը հասնի գաւառէն Պոլիս իր որդիին մօտ :

Երրորդ արարին կը սկսի բուն գոր-ծողութիւնը : Յովհաննէս աղա խնջոյք է կազմակերպած տանը մէջ, հրաւիր-ուած են բարեկամներ ու կը տօնեն Արմինէի հրջանաւարտ ըլլալը : Վեր կը հրաւիրեն նաեւ Վարդենի խաթունը, գաւառացի երկչոտ ու ամօթխած կի-նը : Յովհաննէս աղա բարի գալուստ կը մաղթէ անոր · բայց այդ ձայնը, ծանօթ, սիրելի ու անուշ այդ ձայնը իր էրկանն է, Վարդենիի էրկանը, որ չար օր մը լքեր էր տունն ու կինը եւ հեռացեր հայրենիքէն ամուսնութենէն քանի մը ամիսներ ետքը, քաղաքական ոճիրի մը հետեւանքով : Ու ճակատա-գիրը, Հայուն ճակատագիրը ահա դէմ դիմաց է հաներ կինն ու ամուսինը « Կնճռոտ Հանդոյց »ով մը զոր Յով-հաննէս աղայի անձնապաշտութիւնը միայն կը լուծէ :

Կմախքն է այս թատերգութեան զոր հեղինակը կը համեմէ իր բեմի փոր-ձառութեամբ, ընելով հոն կեանք ու շարժում : Գործողութիւնը կը դան-դաղի ու կը տկարանայ սակայն, երբ ան կը ջանայ հոգեբանութիւն դնել, քերքել գաւառացի կնոջ եւ մօր, Պոլ-սեցի կնոջ եւ մօր հոգին ու վերլուծել այդ երկու հակառակ ուժերու բախու-մը :

Գործողութեան ընթացքին կ'անց-նին 1900ական թուականներու պոլսա-հայ կեանքէն ծանօթ տիպարներ, գա-ւառացի տիպարներ, պանդուխտներ որոնց կարօտի երգերը երկրորդ արա-րին հայրենաբաղձիկ անուշ մթնոլորտ մը ստեղծեցին : Ու այս բոլոր շարժա-նկարը տեղական գոյն ստեղծելու ան-կեղծ ճիգով մը :

Փարիզահայ դերասաններէն Անդինէ Աճեան, Լօժէնի Թորթ – Շահպարոն-եան, Ռուպինա Ալիքսանեան, Գմբէթ-եան, Կոթիկեան, Նիկողոսեան, Տէր-Վիչեան, Թորոսեան, Գրիգոր Վահան

անձնուիրաբար բոլորուեր էին այս ա-ռիթով իրենց երիցագոյն ընկերուհիին շուրջը : Երրորդ արարէն վերջը անոնք համակրանքի եւ յարգանքի ցոյց մը կատարեցին իրենց « մայր » դերասա-նուհիին որ այս առիթով ստացաւ բազմաթիւ ծաղկափունջեր :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մանկապարտէզներու տուն

—·—

Որոշուած է Երեւանի մէջ շինել մանկապարտէզներու հսկայ տուն մը, որ պիտի արժէ մէկ միլիոն րուբլի: Նախագիծը պատրաստած է ճարտա-րապետ Գրիգորեան:

Շէնքը պիտի գրաւէ հսկայ տա-րածութիւն մը, Շրջանային, Սբով-եան, Տէրեան եւ Աղայեան փողոց-ներու անկիւնը: Պիտի ունենայ 4 յարկ 50 բնակարանով: 24 յարկա-բաժինները պիտի ունենան 4ական սենեակ, իսկ 26 յարկաբաժինները 3ական սենեակ: Շէնքը պիտի ու-նենայ նաեւ մանկապարտէզ մը, հեռարձակի (ռատիօ) սրահ եւ այլ յարմարութիւններ: Շինութիւնը պի-տի աւարտի այս տարեվերջին:

Հողերու ոռոգումը

—·—

Ըստ ծրագրի, խոպան հողամա-սերու մէջ բացուած ջրանցքներու շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ ոռո-գել 51 հազար հեկտար հող: Այս հողերէն 17,200 հեկտարը բամպա-կի, 9,334 հեկտարը որթատունկի մշակութեան յատկացուած է:

Այս հսկայական ծրագիրը կը յուսացուի աւարտել 1936ի վերջը: Ընդհանուր ծախք կը նախատեսուի 65 միլիոն րուբլի:

Անցեալ տարի ոռոգուած է 3000 հեկտար հող: Այս տարի, գարնան, պիտի ոռոգուի 5,700 հեկտար, աշ-նան 800 հեկտար: Այս հողերուն կէսը բամպակի մշակութեան հա-մար:

Ոռոգելի այս հողերուն վրայ կա-տարուած աշխատանքները թերի են: Փետրուարին կը պահանջուէր 2386 բանուոր, մինչ աշխատած են միայն 749 հոգի: Մարտին աշխա-տած են 1600 հոգի: Այս աշխա-տանքներուն համար պահանջուած փայտեղէնի եւ երկաթեղէնի հայ-թայթումն ալ թերի է: Ահա թէ ինչու աշխատանքի ծրագիրը չէ իրագործուած ամբողջովին: Յուն-ուար ամսուան ընթացքին հողային աշխատանքները կատարուած 50 առ հարիւր համեմատութեամբ, փետրուարին՝ 36 առ հարիւր:

Ա. Տէր Ղեւոնդեան

—·—

Երաժիշտ Ա· Տէր Ղեւոնդեանի ստեղծագործութիւններուն նուիրուած, համերգ մը տեղի ունեցաւ անցեալ ա-միս Երեւանի մէջ: Նուագախումբը տուաւ քանի մը կտոր երաժիշտին « Սեդա » օփերայէն եւ մէկ պատկեր « Աղթամար »էն : Այս առթիւ « Խորհ· Հայաստան »ի երաժշտական քննադա-տը կը գրէ · —

Ա· Տէր Ղեւոնդեան ունի իրեն յա-տուկ երաժշտական ոճ, ծանր եւ բարդ : Կը համարուի ռուսական դըպ-րոցին հետեւող մը, թէեւ միեւնոյն ա-տեն հակում մը ցոյց կուտայ դէպ ի

վակներիդ : Այս երկու ուղղութիւն-ներուն միացումը որոշ դրոշմ կը դնէ երաժիշտին ստեղծագործութիւնն-րուն վրայ : Տէր Ղեւոնդեան լաւ ծա-նօթ է նուագախումբի մէջ մանող ա-մէն երաժշտական գործիքի եւ կ'աշ-խատի իւրաքանչիւր գործիք օգտա-գործել ինչպէս ստեղծագործութեան գլխաւոր թեմային, նոյնպէս accom-pagnementին մէջ, տալով այդ գործիք-ներուն առաւելագոյն ձայնը : Ու կը կազմուի ձայներու կուտակում, նուա-գախումբի զօրեղ, ուժգին եւ գունեղ ներդաշնակութիւն մը :

Տէր Ղեւոնդեան լաւ գիտէ երաժշ-տութեան տեսութիւնը, ինչ որ կը տիրապետէ իր ստեղծագործութիւննե-րուն, ի վնաս իր ստեղծագործու-թեանց պարզութեան : Անկից ժողով-րդական դառնալու դժուարութիւնը :

Սակայն բացառութիւն կը կազմէ « Բայլերգը », որուն մէջ Տէր Ղե-ւոնդեան կրցեր է օգտագործել ժողո-վրդական երգ մը, տալով այդ երգին բարդ բայց յաջող համերգային ձեւա-ւորում :

« Սեդա » օփերային նախերգանքն անորոշ է տպաւորութեամբ : Հետաքր-քրական է « Վահագնի Ծնունդը », որ գրուած է բանաստեղծ Յովհ· Յով-հաննիսեանի ոտանաւորին վրայ : Այս-տեղ Տէր Ղեւոնդեանի երաժշտու-թիւնը զօրեղ է եւ հոյակապ, բայց մի-եւնոյն ժամանակ կը ճնշէ ձայներու ծանրութեամբ : Այդ յատկանիշէն չէ ազատուած նաեւ « Սեդա » օփերային « արիա »ներուն, մանաւանդ աղօթ-քի « արիա »յին մէջ, որ շատ ուժեղ է եւ նուաղ պարզ :

Երեւանի բարեշինութիւնը

—·—

Երեւան քաղաքը բարեշինելու հոգը յանձնուած է Քաղաքային Խորհուր-դին ենթակայ Բարեկարգման Ընկե-րութեան : Ընկերութիւնը շուտով կը սկսի նորոգել փողոցները, կանաչա-պարդել քաղաքը եւ մաքրել աղտեղու-թիւնները :

Փողոցները բարեկարգելու համար՝ ծրագրուած է նախ աւարտել Աբովեան եւ Սպանդարեան փողոցներու եւ կա-ռավարական տան շրջանի սալարկումը խորանարդ կրանիտներով :

Մարքս եւ 26 փողոցները պիտի սա-լարկուին կլոր քարերով : Իսկ խայծ-ղանով պիտի ծածկուին, վեց քիլո-մեդր երկարութեամբ, կայարան տա-նող ճամբաները : Զուգընթացաբար պիտի շինուին մայթեր եւ պիտի կա-տարուին վերանորոգումներ :

Քաղաքը կանաչազարդելու համար, ուշադրութիւն պիտի դարձուի ծառու-ղիներուն եւ պարտէզներու լայնաց-ման եւ պիտի աշխատուի նոր ծառու-ղիներ բանալ եւ նոր պարտէզներ շի-նել : Պիտի կանաչազարդուին նաեւ համագործակցական նոր թաղամասին բակերը, ինչպէս նաեւ Աբովեան, Սպանդարեան, Լէնինի, Ռուբէնի փո-ղոցները : Ծառեր պիտի տնկուին նոյն-պէս կայարանի խճուղիին վրայ : Դժ-բախտաբար կոյուղի եւ ջրմուղ շինե-լու աշխատանքները կը խանգարեն ծառատնկութիւնը եւ ճամբաներու նո-րոգութիւնը :

Քաղաքին նորատունկ ծառ հայթայ-թելու համար Թոխմախան լճին մօտ պիտի հիմնուի ծառամշակութեան կա-յան մը տնկարանով :

Նոյն ընկերութիւնը լրջօրէն մտա-հոգուած է քաղաքը մաքրելու եւ աղ-բը դուրս տանելու գործով :

Քաղաքային Խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ արձանագրեց որ Երեւան աղտոտ է ծայր աստիճան եւ անհրա-ժեշտ նկատեց միջոցներ ձեռք առնել մաքրութեան համար : Բակերէն աղ-բերը հաւաքելու համար ապսպրուե-ցան 2000 սնտուկներ : Աղբը քաղաքէն դուրս փոխադրելու համար՝ պիտի աշխատցուին 8 բեռնատար ինքնա-շարժներ եւ 10 ձիու սայլ : Հիմնուած է դռնապաններու կազմակերպութիւն մը : Դռնապաններուն թիւը պիտի հաս-նի 250ի : Տուները արդէն բաժնուած են դռնապաններու այս թիւին համա-ձայն :

Լէնինականի ջրմուղը

Վերջերս քննութիւն կը կատարուէր Ենասադուլէն Լէնինական ջրմուղ մը հիմնելու մասին : Այդ ջրմուղը պիտի առնէ Ենասադուլի եւ Արփա չայի ջու-րը, որ կը բաւէ քաղաքին բնակչու-թեան իբրեւ խմելու ջուր :

Ջրմուղին նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Շիրմազան : Ենասա-դուլ – Լէնինական ջրմուղին երկարու-թիւնը պիտի ըլլայ 12 քիլոմեթր եւ օ-րական քաղաքին եւ անոր արդիւնա-բերական բաժիններուն (հիւսուածե-ղէնի գործարան, սպանդանոց, շաքա-րի գործարան) պիտի տայ մէկուկէս գոյլ ջուր : Այս ջրմուղին շինութեան համար պիտի ծախսուի 2 միլիոն րուբ-լի :

Մանր լուրեր

Երեւանի հացի գործարանը պիտի մեծցուի շուտով : Այդ նպատակին յատկացուած է 76 հազար րուբլի : Տի-ֆլիզանի եւ Ալլահվերդիի մէջ պիտի հիմնուին հացի նոր գործարաններ : Այդ նպատակին յատկացուած է 140 հազար րուբլի :

⁂ Ապրիլ 5էն ի վեր Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ բանւորական Երեւան անունով օրաթերթ մը, որ օրկանն է Երեւանի քաղաքային խորհուրդին :

⁂ Այս տարի Հայաստանի մանկա-վարժական հաստատութիւններէն շր-ջանաւարտ կ'ելլեն 1000 ուսուցիչ :

⁂ Լէնինականի երաժշտանոցը ո-րոշուած է կոչել այսուհետեւ երա-ժիշտ Տիգրանեանի անունով, այս ար-ուեստագէտին 50ամեայ յոբելեանին առթիւ :

ԹԻՖՈՒՍԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ բծաւոր ժանտա-տենդ ծագած է Լիբանանի մէջ, փո-խանցուելով Թուրքիայէն :

Վերջին լուրերու համաձայն, Լիբա-նանի վարչութիւնը ժողով գումարե-լով միջոցներ խորհած է թիֆուս հի-ւանդութեան դէմ պաշտպանուելու համար : Առողջապահական տնօրէն Տօքթ· Կարկուր այս մասին ընդար-ձակ բացատրութիւններ տուած եւ յայտնած է թէ անհրաժեշտ է բանտերու վիճակին ուշադրութիւն դարձնել, որովհետեւ հաստատուած է որ հիւանդութիւնները ամէնէն առաջ բանտերէն կը սկսին : Կառավարու-թիւնը պէտք է պարտադրէ բանտարկ-եալները որ ամէն օր փոխեն իրենց հագուստները : Մասնաւոր լուացա-րաններ պէտք է շինուին բանտերու մէջ :

Ժողովը որոշած է մասնաւոր գր-քոյկներ հրատարակել եւ ցրուել ժո-ղովուրդին, պաշտպանուելու համար թիֆուսին դէմ :

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՄՈՒԼԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—·—

Սելանիկի « Հորիզոն »ը կը գրէ խմ-բագրականի մը մէջ (7 մայիս) ·

— « Բացառիկ երեւոյթ է հելլենա-կան մամուլը Պալքանեան թերակղ-զիին մէջ : Բացառիկ երեւոյթ՝ զանա-զան տեսակէտներով : Նախ, համրան-քը : Պալքանեան ոչ մէկ երկրի մէջ այնքան մեծ թիւով օրաթերթեր լոյս կը տեսնեն, որքան Յունաստանի մէջ : Տարիներու ընթացքին լայն խարիսխ նետած եւ նիւթապէս բոլորովին ա-պահովուած օրաթերթերու կողքին, Աթէնքը, եւ անոր կողքին նաեւ Յու-նաստանի երկրորդ մայրաքաղաքը ըս-կատուող Սելանիկը, մերթ ընդ մերթ հրապարակ կը նետեն ուրիշ նոր օրա-թերթեր ալ, որոնցմէ ոմանք կը յա-ջողին յարատեւել, իսկ ուրիշներ՝ ա-սուպի մը նման վաղանցուկ հետք մը ձգելով կը մարին ու կ'անհետին : Օ-րաթերթերու այս բազմութիւնը, ան-շուշտ, բոլոր պարագաներու համար, անհատական նախաձեռնութեան ար-դիւնք չեն : Անհատական ձեռնարկնե-րու կարգին քիչ չէ թիւը եւ այն թեր-թերուն, որոնք քաղաքական – դրա-մատիրական որոշ խմբակներու վրայ կրթնած են : Նիւթապէս կը մատա-կարարուին անոնց կողմէ եւ շատ ալ՝ թիրաժի արտակարգ մտահոգութիւնը չունին : Ցիշեալ խմբակները, իրենց մամուլին միջոցով կը ջանան տիրա-պետել հանրային կարծիքին վրայ, ներկայացող առիթով օգտագործելու համար անոր աջակցութիւնը : Եւ, այնքան բուռն է տիրապետելու այս ճիգը, որ անոնք չեն գոհանար միայն առաւօտեան տպագրութիւններով, այլեւ կ'ուզեն իրենց խօսքի տպաւո-րութեան տակ պահել հանրութիւնը նաեւ կէսօրէ վերջ, իրենց երեկոյեան մամուլով : Օրուան 24 ժամերուն, ա-նոնք երկու անգամ կ'ուզեն խօսիլ ժո-ղովուրդին, մէկը անբաւարար նկա-տելով :

Եւ այսօր, յունարէն լեզուով Աթէն-քի մէջ կը հրատարակուին 18 օրա-թերթեր, որոնք կը սպառին եւ կը կարդացուին Յունաստանի բոլոր կող-մերը, որքան որ ալ իւրաքանչիւր մեծ կամ միջակ քաղաք ունեցած ըլլայ իր տեղական օրաթերթերը : Այս թիւին վրայ պէտք է բարդել նաեւ Սելանիկի 6 օրաթերթերը, որոնք իրենց բովան-դակութեամբ ու ծաւալով շատ ալ ետ չեն մնար իրենց աթենական պաշտօ-նակիցներէն, տրուած ըլլալով որ ըն-տիպուած են տեւական մրցակցու-թեան մէջ գտնուիլ անոնց հետ : Այս-պէս, առանց հաշուելու գաւառական յիսնեակ մը եւ աւելի փոքրածաւալ օ-րաթերթերը, Ն· Վ· Հելլէնական Մա-մուլը ունի 24 մեծ օրաթերթեր երկու գլխաւոր քաղաքներու մէջ, առանց հաշուելու ուրիշ լեզուներով հրատա-րակուողները : Եւ այս 24 օրաթերթե-րըն ալ — բոլորն ալ բազմածախս — ընթերցող ունին, եւ իւրաքանչիւրը՝ 5000էն մինչեւ 40,000 թիրաժ : Յոյնը կը սիրէ թերթը : Կը սիրէ՝ ներքին քաղաքականութեամբ զբաղիլը շատ սիրելուն պատճառով : Եթէ չըլլար ընթերցողին այս քաջալերանքը, պալ-քանեան որ եւ է երկրի համար աննա-խընթաց եղող օրաթերթերու այս բազ-մութիւնը չէր կրնար կանգուն մնալ : Բարեբախտութիւն մըն է յոյն հրա-տարակիչներուն համար եւ այն իրո-ղութիւնը, թէ ձրիավարժութիւնը շատ քիչ ծաւալ գտած է յոյն ժողո-վուրդին մօտ : Ցեղեր ի հարկէ կան, բայց քիչ թիւով : Ջախջախիչ մեծա-մասնութեամբ Յոյնը կը գնէ իր թեր-թը : Երբեմն 2—3 տեսակը մէկէն : Կա-ռավարականն ու ընդդիմադիրը միա-սին : Հասկնալու համար թէ մէկը ինչ կը գրէ միւսին դէմ : Ցագեցնելու հա-մար իր հետաքրքրութիւնը, որ ամէն օր, նոր դէպքերով, նոր պայքարնե-րով կը թարմանայ » :

ՆՈՐ ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐԸ

Պաշտօնաթերթը մայիս 13ին հրատարակեց հրամանագիր մը, որ կը սահ-մանէ նիքէլէ հինգ ֆրանքնոցներուն յատկանիշները : Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ՝ մինչեւ վերջնական կարգադրութիւն, պիտի շինուի հինգ ֆրանքնոց առժամ-եայ դրամ մը, եւ հետեւեալ յատկանիշներով.— ծանրութիւնը՝ վեց կրամ, տրամագիծը՝ 24 միլիմեդր, բաղադրութիւնը՝ նիքէլ, զուտեան նուազագոյն չափը՝ 980 հազարերորդ (միլիէմ) :

ՍԱՐԳԻՍ ԵՊՍԿ·Ի ՄԱՀԸ

Պոլսոյ մէջ յանկարծամահ եղած է Սարգիս եպիսկ· Տ· Սարգսեան, Ռո-դոսթոցի : 61 տարեկան էր եւ միաբան Երուսաղէմի : Զինադադարին ղրկուե-ցաւ Պրուսա, վերադարձող գաղթա-կաններու տեղաւորման համար : 1924-ին եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ իբրեւ առաջնորդ Պրուսայի, բայց կացու-թիւնը փոխուած ըլլալով, մնաց Պո-լիս :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ· Մ· ՔԷՇԻՇԵԱՆ

—·—

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թա-ղին մէջ, 85 Rue Julien - La Croix, 85, Ա. յարկ, աջին վրայ Մէթրօ: Belleville:

Հիւանդները կ'ընդունի առաջ-ուան պէս նոյն ժամերուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Թուլուզի մէջ

—·—

ԹՈՒԼՈՒԶ, 12 Մայիս (ցառաջ) · — Քանի մը օր առաջ պտոյտի ե-լած էի Թուլուզէն 50 քիլոմեդր հե-ռու: Պզտիկ գիւղի մը մէջ հանդի-պեցայ բարեկեցիկ ընտանիքի մը, բոլորովին կորուած հայկական եանքէ: Երբ գրպանս Յառաջ» տե-սան, ուրախութեամբ ձեռքէս քա-շեցին եւ սկսան կարդալ խոր յու-զումով, որովհետեւ եօթը տարիէ ի վեր հայերէն գիր եւ թերթ չէին տեսած... Եւ անմիջապէս բաժա-նորդ արձանագրուեցան:

Թուլուզ քաղաքին մէջ ունինք 20–25 երիտասարդներ, որոնք դժ-բախտաբար մասերու բաժնուած են: Մեծ մասը ընկերներ են կամ համակիրներ:

Անցորդ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՊԱՀԱԿԸ

Նեղ փողոցներում աղջիկը արագա-ցնում է քայլերը : Կանգնում է մի հո-ղաշէն աղքատիկ տան առջեւ · հապճե-պով հրում է դուռը եւ վախեցած ներս ընկնում : Դուռը փակւում է :

« Ինչէ՞ն է վախենում, մտածում է Գուրգէնը, ո՛չ, աստնք նման չեն մեր աղջիկներուն » :

Վերաւորւում է նա աղջկայ անտար-բերութենէն · որոշում է այլ եւս չհե-տաքրքրուել նրանով : Բայց հետամա-միտ զգում է, որ հապճեպով փակուած այդ դրան ետեւը իր էութենէն մի բան է թողնում :

Կրկին բարձրագոյն դասընթաց-քում : Գուրգէնը նստած է պատի մօտ : Լսարանը լիքն է · տեղ չկայ · շատերը կանգնած են պատերի մօտ :

Խօսում է Ա· Խոնդկարեանը, պե-տական իրաւունքն է նրա նիւթը · այդ օրը խօսում է « Հայրենիք եւ պետու-թիւն » նիւթի շուրջ :

Նիւթը մշակուած է, ամփոփ, ըմ-բռնելի · մանաւանդ դասախօսը գիտէ լսարանին տիրապետել · բոլորը լսում են ուշադրութեամբ :

Յանկարծ Գուրգէնը տեսնում է, որ իր մօտ, պատին յենած կանգնած է նա, սպիտակ մեխակի աղջիկը : Գուր-գէնը անաղմուկ կանգնում է եւ տեղը առաջարկում աղջկան : Աղջիկը տա-տանւում է, բայց կարգը չխանգարե-լու համար իսկոյն նստում է : Գուրգէ-նը մնում է նրա մօտ, ոտքի վրայ :

Տարօրինակ բան · նա այլ եւս չի կա-րողանում ամփոփուել, չի կարողա-նում դասախօսին լսել · սիրտը տրո-փում է · իսկ աղջիկը կարծես չի էլ նկատում Գուրգէնի ներկայութիւնը · կլանուած՝ լսում է դասախօսին :

Հետեւեալ դասախօսը Ֆրանգեանն էր · այդ օրը խօսում էր իր սիրած նիւթի, Ծոփէնհաուէրի մասին :

Այս անգամ սրահը պարապ էր կի-սով : Գուրգէնը նստած էր սպիտակ մեխակաւոր աղջկայ մօտ :

Աղջիկը ինչ որ նօթագրում էր տետրում : Գուրգէնը նայում է տետ-րին եւ քիչ է մնում բարձրաձայն ծի-ծաղի : Աղջիկը գծում էր դասախօսի ծաղրանկարը :

Աղջիկը յանցանքում բռնուած երե-խայի նման՝ շրջում է տետրակի էջը :

— Օ՛, ինչո՞ւ ընդհատեցիք, շատ յաջող է · շարունակեցէ՛ք :

— Յաջո՞ղ է, իսկապէ՞ս, պատաս-խանում է աղջիկը համարձակ · եթէ հաւանում էք՝ ձեր նկարն էլ կը գծեմ այսպէս :

— Մեծ պատիւ կ'ընէք ինծի :

— Մի ուրիշ անգամ, եթէ առիթ ունենամ ձեզ կրկին տեսնելու :

Դասախօսութիւնը վերջացած էր · նրանք դուրս ելան խօսելով :

— Թոյլ կուտա՞ք ընկերանալ ձեզ, մինչեւ ձեր տունը :

— Բայց մենք ծանօթ չենք, պա-րոն :

— Այո՛, ես կարծեցի, թէ այսքան խօսակցելէն վերջ՝ կրնանք ծանօթներ համարուել :

Մի՞թէ միջնորդի պէտք կայ · եկէք ծանօթանանք : Ես Ամերիկայէն եմ ե-կած՝ Գուրգէն Ջուլհակեան :

— Ես էլ բնիկ Երեւանցի եմ՝ Աստ-ղիկ Բաղուրեան :

Նրանք քալեցին միասին : Գուրգէնը պատմեց իր ընտանիքի մասին, թէ ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ եկաւ Հայաստան :

Աստղիկն էլ համառօտ պատմեց իր մասին :

Մօրէ որբ էր · ապրում էր տատի հետ · հայրը սպայ էր · գտնւում էր Կարսում :

— Ես կ'ուզենայի ձեզ ծանօթացնել տատիս հետ · նա մի եղբայր ունի Ա-մերիկայում · չափազանց սիրում է նը-րա մասին հարց ու փորձ անել Ամերի-կայէն, մանաւանդ Նիւ Եորքէն եկած ամէն մի մարդու :

— Ուրախութեամբ կը ծանօթանամ եւ հաճոյքով գոհացում կուտամ անոր հետաքրքրութեանը :

— Հէնց այսօր :

— Ինչպէս կամենաք :

Դրսէն աղքատիկ, տձեւ այդ տան ներսը մի անակնկալ էր Գուրգէնի հա-մար : Սենեակը՝ ուր հրամցուց նրան Աստղիկը՝ գեղեցիկ էր, մաքուր եւ նոյն իսկ հարուստ : Գորգեր, ասեղնա-գործ – ձեռագործ վարագոյրներ, ծածկոցներ, ճաշակաւոր, գեղեցիկ նկարներ պատերին · թաղարներում ա-րեւելեան փարթամ բոյսեր, ու ծաղ-կամաններում թարմ ծաղիկներ · մի գրքակալ՝ գրքերով ծանրաբեռ, ար-ձանիկներ, ալպոմներ · մի թախտ մու-թաքաներով եւ ասեղնագործ հանգս-տաւէտ բարձերով զարդարուն, ու սենեակի մէջտեղը սեղանը՝ ինքնաե-ռով եւ թէյի պարագաներով պատ-րաստ :

Մի սեւազգեստ պառաւ կին, ակ-նոցն աչքին, գուլպայ էր հիւսում բազկաթոռի մէջ նստած :

— Տատիկ ջան, Ամերիկացի մէկն եմ բերել · կը հարցնես քեռուս մասին · Նիւ Եորքէն է :

Պառաւը հանում է ակնոցները եւ բարի ժպիտը դէմքին՝ ոտքի ելլում :

— Հրամեցէք, որդի, հրամեցէք · եկած ճամբաներիդ մեռնիմ · դուցէ տեսած, դուցէ ճանաչած լինես եղ-բօրս :

Գուրգէնը համբուրում է պառաւի ձեռը եւ նստում է նրա մօտ :

Աստղիկը հանելով վերարկուն ու գլխարկը՝ նստում է ինքնաեռի մօտ : Թէյը՝ լեցուած թափանցիկ բաժակ-ների մէջ՝ այնքան գեղեցիկ էր ու գը-րաւիչ :

— Խնդրեմ, որդի, մի պատառ հաց ու պանիր, մի քիչ կարագ վերցրէք, հրամցնում է տատիկը : Երեկոները մենք կերակուր չենք ուտում · այս է լինելու մեր ընթրիքը :

— Այս ալ շատ է, մայրիկ, ձեր սե-ղանը շատ հարուստ է այս սովի օրե-րուն :

— Սովն անցաւ, որդի, սովը առաջ էր, կռուի ժամանակ, երբ անտէր էր երկիրը : Հիմա, փառք Աստուծոյ, կա-ռավարութիւնը մերն ա, ամէն մարդ իր աշխատանքի, իր ունեցածի տէրն ա :

Գուրգէնին զարմացնում է թէյի մէջ լողացող թարմ, դեղին կիտրոնի շեր-տը :

— Հաղորդակցութեան այս կտրը-ւած ժամանակ՝ երբեք չէի յուսայ, որ Երեւանի մէջ կիտրոն գտնուէր, ա-սաց Գուրգէնը հաճոյքով խմելով թթուաշ թէյը :

— Այս կիտրոնը դրսէն չէ եկած · տանը, թաղարներում կիտրոնի ծառ ունենք, որ շատ լաւ պտուղ է բռնում : Այստեղ շատերն ունեն կիտրոնենի, պատասխանեց Աստղիկը ինքնաբաւա-կան :

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար·)

հասկնալու տպուած յուրին իմաստը, կ'ըսէ թէ « ես որ եւ է բան չեմ խլած ո եւ է մէկէն եւ գող չեմ, ոչ ալ բանտարկուած »:

Ինչո՞ւ այսքան ուշ…

Ֆրանսական օդանաւ մը եօթը հոգիով

ԿՏՐԵՑ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

Ֆրանսական « Արք – ան – Սիէլ » (Ծիածան) օդանաւը, որ երեք ամիսէ ի վեր անշարժութեան դատապարտուած էր Նաթալի մէջ, իր թռիչքը վերսկսաւ երկուշաբթի առտու, Ֆրանսա վերադառնալու համար: Թռիչքը վերջացաւ մեծ յաջողութեամբ, կտրելով 3200 քիլոմեթր ճամբայ՝ հարաւային Ատլանտեանի վրայէն: Օդանաւը ճամբայ ելաւ առտուան ժամը 8·10ին եւ եւ Տաքար հասաւ 17 ժամէն, ինչ որ կը նշանակէ ժամը 186 քիլմդ· 400 արագութիւն: Օդանաւին մէջ կը գտնուէին եօթը հոգի: Վարիչն էր՝ ծանօթ օդանաւորդ Մէրմոզ: Հարաւային Ատլանտեանի այս թռիչքը երկրորդն է արեւմուտք – արեւելք ուղղութեամբ եւ առաջինը՝ առեւտրական օդանաւով մը: Շնորհիւ օդանաւին մէջ հաստատուած անթելին, կարելի եղաւ կանոնաւորապէս հետեւիլ թռիչքին: ժամէ ժամ կ'իմացուէր օդանաւին դիրքը:

3,600,000 փրանք տուգանք

ՏՈՒՐՔԻ ԽԱԲԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Առջի օր Սէնի Բ· դատարանին առջեւ դատուեցաւ տիկին Ռէժինա Պուքէն, որ խաբած էր տուրքերու վարչութիւնը:

Տիկին Պուքէն սեփականատէրն է գիշերային հաստատութեան մը, « Շէ Ֆլօրանս »: 1930ին, իր շաբաթական գործառնութեանց գումարը ցոյց տուած էր 78,764 փրանք, մինչդեռ նախորդ երկու շաբաթներու ընթացքին կը ցուցնէր միայն 17,775 փրանք: Տուրքերու վարչութեան քննիչը կասկածելով այս հակասութենէն, քննութիւն բացաւ եւ հաստատեց թէ Տիկին Պուքէն ոչ միայն գաղտնի տետրակ մը կը պահէ, այլեւ իր գիշերային յաճախորդներուն գինի կը մատուցանէ շատ աւելի մեծ քանակութեամբ, քան իր գնածը:

Դատարանը հաստատելով կատարուած խարդախութիւնը, Տիկինը դատապարտեց չորս տեսակ տուգանքի, իւրաքանչիւրը 500 փրանքէն: Տիկինը պիտի հատուցանէ նաեւ 2,435,324 փր·, որ հնգապատիկն է իր ծածկած զուտ շահերուն՝ 1927էն 1929, եւ 487,046 փրանք, որ նմանապէս հնգապատիկն է 1930ի տուրքերու անվճար մնալուն: Բոլորը միասին եւ դատական ծախքերն ալ հաշուելով, Տիկին Պուքէն պիտի վճարէ 3,600,000 փրանք: Փաստաբանները դիտել տուին թէ Տիկինը սնանկ հռչակուած ըլլալով, չպիտի կրնայ վճարել այդ գումարը: Դատարանը կէտ առ կէտ գործադրելով օրէնքը, վճռեց վեց ամիս բանտարկութիւն՝ 1927—1929ի խարդախութեան եւ վեց ամիս ալ՝ 1930ի խարդախութեան համար:

Գետնախնձորին յիսուն քիլօն՝ 15 փր.ի…

Գետնախնձորին յիսուն քիլօն, որ հարիւր Փրանքի կը ծախուէր, յանկարծ ինկաւ 15 Փրանքի: Այս անսովոր անկումը խուճապի մատնեց Բոթ – տիւ – Նոռի (Հիւսիսային դաւառ) հողագործ ժողովուրդը, որ անմիջապէս դադրեցուց հունձքի հաւաքումը:

Կացութեան ծանրութիւնը հասկնալու համար, ըսենք թէ հողագործները այս տարի մէկ երրորդ համեմատութեամբ պակսեցուցած էին գետնախնձորի ցանքը, անգլիական շուկան փակուած ըլլալով իրենց առջեւ եւ թէ՝ նոյն ժողովուրդին ապրուստի գլխաւոր աղբիւրն էր գետնախնձորի մշակութիւնը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագիրը գործազուրկներու թիւը կը ներկայացնէ 2,697,630, որոնց 2,070,814ը ամբողջական: Այս թիւը 78,550ի նուազում մը կը ցուցնէ մարտ 20ի ամսական տեղեկագրին վրայ: Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին գործազուրկներէն պակսած են 205,431 հոգի:

Հ· Մ· Ը· Մ·Ի
ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

Այս Թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Յունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaire*ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել:*

Մասնակցութիւն՝ 15 Փր· Սէմփլըի եւ 10 Փր· տուպլի համար: Գրել՝ Ս· Գ· Arménienne, *17*, rue Bleue, Paris, *պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս: Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնենք Տէր եւ Տիկ· Յաբէթ Մարգարեանի *իրենց որդւոյն ԱՐՇԱՒԻՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:*

Տէր եւ Տիկ· Ստեփան Ալիքսանեան
Փարիզ, *16* Մայիս

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ *դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին, 51, րիւ տը Րիվօլի,* «Café Samaritaine»*ի ներքնայարկը, Մէթրօ՝ Շաթլէ: Նիւթ՝ «Կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ձգտումները»: Կը դասախօսէ ընկեր Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղարեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

Մառի Փիլօեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արիս Փիլօեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oise*ի մէջ [...] կը գտնուէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին· —* M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ*   Թարգմ· *Ժ· Մ·*

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆՁԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այն ժամանակ էր որ հասկցայ սըխալս· անխելք մէկու մը տեղը դրած էի զինքը, մինչդեռ անիկա մեր խօսակցութեան ամբողջ տեւողութեան ճանչցեր էր զիս առանց յայտնի ընելու, որպէս զի զգուշութիւններ ձեռք չառնեմ …

— Բայց ինչո՞ւ … , ըսաւ Մէնֆրէտ:

— Ես ալ կը խորհիմ այդ մասին, պատասխանեց Փուաքառ· այո՛, ինչո՞ւ ձերբակալել չտուաւ զիս:

Ցետոյ դառնալով Լէօնին, կրկնեց հարցումը, ինչո՞ւ, Լէօն:

— Շատ պարզ է, ըսաւ Կօնզալէզ· Թէքրին ինչո՞ւ չմատնեց մեզ· ընչաքաղցութիւն՝ ներկայ քաղաքակրթութեան ամէնէն զօրաւոր ուժերէն մէկը: Այդ մարդը կասկած ունի պարգեւի մասին ու չի հաւատար ոստիկանութեան պարկեշտութեան· ամէն ոճրագործ այդպէս է ընդհանրապէս· վկայ կ'ուզէ:

Լէօն հագաւ վերարկուն, կոճկուեցաւ, ձեռքը տարաւ կզակին· յետոյ գրպանը դրաւ փոքրիկ սրուակը:

— Ձեռքէդ փախցուցիր կարծեմ, ըսաւ:

Փուաքառ գլուխով նշան մը ըրաւ:

— Ո՞ւր կ'ապրի …

— Թիւ 700, Կարմիր Խաչ փողոց, հասարակ պանդոկի մը մէջ …

Լէօն մատիտ մը վերցուց սեղանին վրայէն ու թերթի մը եզերքին վրայ գծեց Մարքսի ուրուագիծը:

— Ասոր կը նմանի՞ …

Փուաքառ նայեցաւ նկարին:

— Այո՛, տեսա՞ծ էիր առաջ …

— Ո՛չ, բայց այդ տեսակ մարդ մը, այս ձեւ գլուխ կ'ունենայ, ըսաւ Լէօն անհոգ երեւոյթով մը:

Դրան սեմին վրայ կանգ առաւ:

— Կարծեմ պէտք է այդպէս ընենք, ըսաւ:

Գաղտնի իմաստ մը կար այդ խօսքին մէջ որ մասնաւորաբար ուղղուած էր Մէնֆրէտին:

Այս վերջինը յօնքերը պռստած կը նայէր սախտակամածին: Յանկարծ բարձրացուց բռունցքը, որուն բթամատը ուղղած էր վար:

Լէօն տեսաւ Մէնֆրէտի այդ շարժումը եւ մեկնեցաւ:

×

Պիլլ Մարքս չափէն աւելի դժուար կացութեան մը մատնուեցաւ: Որսը որ իր ձեռքին մէջն էր ահաւասիկ, ճարպիկ բայց անմեղ հնարամտութիւնով մը փախաւ: Երկուքը միասին կ'անցնէին խոշոր պանդոկի մը առջեւէն, երբ Փուաքառ յայտնեց թէ ներս պիտի երթար քանի մը վայրկեանի համար· ու ա՛լ չվերադարձաւ· կատարեալ էր հիմա Պիլլի պարտութիւնը: Պիլլ երբեք պատրաստուած չէր այդ պատահականութեան համար: Պլէքֆրայըրզէն սկսելով, հետեւեր էր կասկածելի երեւոյթով այդ մարդուն: Ապահով էր դրեթէ անոր ինքնութեան մասին· իր զոհն էր ան:

Եթէ ուզէր կրնար յանձնել զայն իր դիմացը ելլող առաջին ոստիկանին, եւ սակայն խորհելով որ իրեն աջակցող ո եւ է մէկը կրնար բաժին պահանջել սահմանուած պարգեւէն, հրաժարեցաւ այդ մտքէն: Բաց ի այդ, ո՞վ գիտէ, թերեւս անիկա իր փնտռուած մարդը չէր …

Քիմիագէտ էր Փուաքառ· կը սիրէր զբաղիլ գարշահոտ դեղերով, սրուակներով, հանքային նիւթերով ու զանազան նման աշխատութիւններով:

Պիլլ ոստիկանական ընդհանուր Տեսչութենէն ճամբայ ելած էր փնտռուելու համար մաքուր ձեռքերով մէկը: Եթէ քիչ մը նուազ կասկածոտ ըլլար ու չվախնար դաւաճանութենէ, պիտի կրնար ոստիկանութեան յանձնել Փուաքառը, որուն մատներուն վրայ պակաս չէին արատները:

Միայն ագահութիւնը չէր որ ետ կեցուց Պիլլն· նկատի պէտք է ունենալ նաեւ թուաբանական հաշիւ մը, որ շատ կարեւոր էր: Առեւտրական մարդու ջիղ ունէր Պիլլն: Եթէ, մտածեց, Չորս Արդարներէն մէկը միայն կ'արժէ հազար ոսկի, ուրեմն ի՞նչ պիտի ըլլար պարգեւին գումարը, եթէ ձերբակալուէին չորսը միասին …

Արհեստին միայն մէկ ճիւղը մշակող դողերէն չէր Պիլլն: Ան կը գողնար ժամացոյց մը, կը բանար արկղերը կամ կեղծ դրամներ կը քշէր: Թիթեղնիկի կը նմանէր եւ կը ցատքէր մէկ անսպառելի ձեռնարկէն միւսը: Այդպէս էր որ իր անունը արձանագրուած էր ոստիկանութեան տոմարներուն մէջ, իբրեւ « տեղեկութիւն հայթայթող »:

Հետեւաբար, երբ Փուաքառ անյայտացաւ, Պիլլ զգաց իր պարտութիւնը եւ հասկցաւ որ այլ եւս միանգամ ընդմիշտ կորսնցուցած էր իր որսը: Նայեցաւ չորս կողմը: Ոստիկան չկար փողոցին մէջ որ բոլորովին ամայի էր այդ պահուն: Ծառայ մը կը մաքրէր պանդոկին սանդուղները: Շատ կանուխ էր դեռ: Քանի մը վայրկեանի վարանումէ ետք, Պիլլ դիմեց վճռական միջոցի մը, որուն մասին ուրիշ մը չպիտի համարձակէր խորհիլ իսկ:

Հրեց պանդոկին դուռը եւ ներս մըտաւ: Դռնապանը կասկածոտ նայուածքով մը մօտեցաւ իրեն:

— Ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց խա[...] րէն, տեսնելով Պիլլի պատռտած վե[...] րարկուն:

— Ինծի նայէ, սիրելի բարեկամ[...], ըսաւ Պիլլ անուշութեամբ:

Դռնապանը բռնեց անոր օձիքէն [...] քաշկռտելով դուրս հանեց:

— Դուրս կորսուէ՛ …

Այդ խիստ հրամանը պատճառ եղ[աւ] որ Պիլլն վերստանար իր ինքնավստա[հութիւնը]: Շտկեց վերարկուն եւ գր[...] պանէն հանելով Ֆալմըթհի այց[...] քարտը, ցոյց տուաւ զայն դռնապա[...] նին:

— Ես ոստիկան եմ, ըսաւ· եթէ ի[...] ծի ընդդիմանաս, գիտցած եղիր որ …

Դռնապանը առաւ այցաքարտը [...] քննեց:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց, այս [...] գամ աւելի քաղաքավար շեշտով:

Եթէ գաղտնի ոստիկան է, մտածե[ց] դռնապանը, իսկապէս շատ լաւ ծա[...] տուեր է …

— Կ'ուզեմ տեսնել այն պարոնը [...] քիչ առաջ ներս մտաւ:

Դռնապանը գլուխը քերեց:

— Ի՞նչ է սենեակին թիւը …

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ 1933

18 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2191

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մոռացութեան տրուած խնդիր մը կը յուզէ «Ցուսաբեր»ը, Մայիս 6ի խմբագրականով։

— «Աշխարհի պատմութեան մէջ չտեսնուած ոճիրը գործուեցաւ, արգար, առաքինի ու մեծարժէք ցեղի մը հանդէպ։

Այս ոճիրը գործուեցաւ անմարդկային եւ գազանային միջոցներով։

... Արդ, ո՞ւր է Յիշատակարանը այս բոլորին։ Եղեռնէն ահա մօտ երկու տասնեակ տարի եւ տեր, չէ գրուած մէկ միլիոնի պատմութիւնը։ Ինչ որ ունինք, յուշագրութիւններ են, մենագրութիւններ, անհատական տառապանքներ ու տպաւորութիւններ, որոնք անբաւական են ցեղը ընդգրկելու։

... Ատենը չէ՞, որ մտածենք եւ ձեռնարկենք Հայ Ցեղի Յիշատակարանին կազմութեան, Ոճիրին ու անոր դէմ ցեղային պոռթկումին ընդվզումովը, իբրեւ ազգային Սուրբ Գիրք»։

Ինչպէս ըսինք, մոռացութեան տրուած կամ բախտին ձգուած խնդիր մըն է որ կը յուզէ մեր պաշտօնակիցը։

Գիտենք որ, Հայաջինջ սարսափներէն անմիջապէս յետոյ, Բագուի մէջ կազմուեցաւ յանձնաժողով մը, անդամակցութեամբ Ա. Գիւլխանդանեանի, Տիգրան Յովհաննէսեանի, Ս. Արարատեանի, Լեւոն Շանթի եւ ուրիշներու։ (Ձեռքի տակ չունինք բոլոր նիւթերը, այնպէս որ կրնան վրիպումներ պատահիլ։

Վաստակաւոր գործիչ մը, Մ. Շաթիրեան (Տարագիր) այս յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ դրած էր չօչափելի գումար մը, 15,000 րուբլի։ Նոյնքան ալ հաւաքած էր յանձնաժողովը։

Նպատակն էր՝ նիւթեր եւ վկայութիւններ հաւաքել, կազմելու համար ամբողջական պատմութիւնը 1915ի արհաւիրքին, որ պիտի կոչուէր «Վշտապատում»։

Անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, յանձնաժողովը նիւթեր հաւաքեց ոչ միայն տեղին վրայ, այլ եւ թղթակիցներ ղրկելով դէպի Պարսկաստան եւ Թուրքիոյ արեւելեան այն նահանգները որ ազատագրուած էին,— Կարին, Երզնկա եւն.։ Այդ աշխատակիցներէն մէկն էր՝ ընկեր Յ. Ամատունի, ուրիշ մը՝ Թուրիկեան եւն.։

Ընկեր Գիւլխանդանեան, որմէ կը քաղենք այս տեղեկութիւնները, կը պատմէ թէ՝ յանձնաժողովը կրցաւ հաւաքել մօտ 1500 վկայութիւն։

Բագուի դէպքերուն առեն, ընկերը իր կրակի տրուած տունէն կը փրկէ այս նիւթերը եւ կը տանի Պարսկաստան, յետոյ կը փոխադրէ Կովկաս եւ Թիֆլիսի մէջ կը յանձնէ հանգուցեալ Յովհ. Թումանեանի, որուն անդամակցութեամբ նոր մարմին մը կազմուած էր, հայ ժողովուրդի վնասները ցուցակագրելու եւ պետութեանց ներկայացնելու համար։

Համաձայն ընկերոջ տեղեկութեան, այս թանկագին նիւթերը ապահով պահուած էին քանի մը տարի առաջ. իսկ հիմա թերեւս յանձնուած են Հայաստանի թանգարանին։

Երբ զինադադար եղաւ, Պոլսոյ մէջ ալ անհամար նիւթեր հաւաքուեցան։ Թերթերը քանի մը տարի անընդհատ հրատարակեցին անհամար վկայութիւններ։ Միեւնոյն առեն լոյս տեսան գիրքեր։ Իսկ 1922ի արտագաղթէն յետոյ, եւ մինչեւ այսօր, կը հրատարակուին բազմաթիւ հատորներ, ականատեսի պատմութիւններ, մենագրութիւններ եւն.։

Չենք մոռնար, նաեւ, օտար հրատարակութիւններն ու փաստաթուղթերը, անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, ռուսերէն եւն. որոնք պատկառելի գրադարան մը կը կազմեն, սկսելով Ճէյմս Պրայսի հատորէն, Պոլսոյ եւ Պերլինի ամերիկեան դեսպաններուն՝ Մորկընթոյի եւ Ճէրըրտի գիրքերէն մինչեւ Լեփսիուսի հաւաքած նիւթերը։

Բայց, «ո՞ւր է Յիշատակարանը այս բոլորին»։

Ո՞ւր է «Սուրբ Գիրքը», որ խտացնէր ոչ միայն հայաջինջ սարսափները, ամբողջ ժողովուրդի մը տեղահանութիւնն ու անձնումը, այլ եւ անոր ընդվզումը, ամեհի մարտնչումները, օրհասական կռիւներն ու յաղթանակները...

Ո՞ւր են Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին Ծննդոցն ու Ելիցը, անոր Ողբն ու Խոյանքը։

Բանդէտ մարդիկ պիտի առարկեն անմիջապէս.

— Ներկայ պայմաններուն տակ, մեր այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ, ի՞նչպէս կարելի է խորհիլ այդպիսի ծանր գործի մը մասին։

Բայց, բարեկամներ, ոճիր-արկածի մը խնդիրը չէ որ ունինք աչքի առջեւ։

Ժողովուրդի մը կէսը առատ մը յուղարկաւորն եղաւ միւս կէսին։

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, նոյն իսկ մեր ինքնապաշտպանութեան, գաղութներու եւ նոր սերունդի փրկութեան համար անհրաժեշտ է այդ Սուրբ Գիրքը։

Այսօր գաղութներ, բազմութիւններ կան որ հեռաւոր գաղափար անգամ չունին 1915—16ի սարսափներու, ինչպէս եւ հերոսական մարտնչումներու մասին։

Ո՞ր առեն հաւաքական կամքը եւ յարատեւ աշխատանքը անճրկեցան այս կամ այն դժուարութեան առջեւ։

Ի՞նչ տարակոյս որ Հայաստանի կառավարութիւնը չուզեր, չի կրնար հետաքրքրուիլ այս նուիրական ձեռնարկով։ Եթէ, անկարելին ենթադրելով, ուզէ իսկ հետաքրքրուիլ, ամբողջ գործը պիտի թունաւորէ... Մարքս-Լէնինեան չինուկով։

Ուրեմն, արտասահմանի վրայ կ'իյնայ ե՛ւ նախաձեռնութիւնը ե՛ւ կատարումը։

Կարելի չէ՞, օրինակ, բոլոր նիւթերը, ձեռագիր թէ գիրք, հաւաքել Վենետիկ, Վիեննա, նոյն իսկ Փարիզ՝ Նուպարեան Մատենադարանը, եւ ձեռնարկել դասաւորման ու հրատարակութեան։ Անշուշտ կազմելով յանձնախումբ մը եւ նախահաշիւ։

Կ'ուզէինք լսել ուրիշ կարծիքներ ալ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԵԼԹԻ ՃԱՌԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ԱՇԽԱՐՀԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 16ին, նախագահ Րուզվէլթ բոլոր պետութեանց — նա՛եւ խորհրդային իշխանութեան — հաղորդեց իր նոր պատգամագիրը, որ կը խօսի օրուան հրատապ հարցերու մասին։

Շատ երկար ըլլալով ճառը, կուտանք միայն գլխաւոր կէտերը. —

Իմ երկրիս ժողովուրդը ջերմապէս կը մաղթէ որ ազգերու խաղաղութիւնը ապահովուի գործնական միջոցներով եւ բոլորս դէպ ի յաղթանակ տանինք մեր հաւաքական պայքարը՝ ընդդէմ տնտեսական քաոսին։ Այս կրկնակ նպատակով, ազգերը նիստի հրաւիրած են երկու համաշխարհային մեծ խորհրդաժողովներ։ Բովանդակ աշխարհի երջանկութիւնը, բարօրութիւնը, նոյն իսկ այրերու, կիներու եւ մանուկներու կեանքը կախում ունին այն որոշումներէն զորս իրենց կառավարութիւնները պիտի տան մօտաւոր ապագայի մը մէջ։

Տնտեսական համաժողովը պիտի գումարուի շուտով եւ պէտք է արագ ելքի մը յանգի։ Խորհրդաժողովը պէտք վերահաստատէ կարգ-կանոնը՝ ներկայ քաոսին տեղ, ամրացնելով դրամները, կապանքներէ ազատելով համաշխարհային վաճառականութիւնը եւ միջազգային գործողութեամբ մը բարձրացնելով գիներու մակարդակը։

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը գործէ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր եւ մինչեւ այսօր չկրցաւ գոհացուցիչ արդիւնքներու հասնիլ։ Տակաւին շփոթ դիտումներ իրարու կը բախին վտանգաւոր եղանակով մը։ Մեր պարտականութիւնն է յառաջ բերել գործնական արդիւնքներ, հաւաքական գործունէութեամբ։ Այդ ազնիւ պարտականութեան հրամայական պահանջին առջեւ, պէտք է աւել-սրբել նեղմիտ խոչընդոտները եւ մոռնալ նեղմիտ իղձերը։ Աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ տեւական խաղաղութեան մը հաստատումը միակ նպատակը պիտի ըլլայ մեր գերագոյն ճիգերուն։ Եթէ մենք մեզի հարցնենք թէ որո՛նք են պատճառները այն սպառազինութեանց, որոնք, հակառակ մեծ պատերազմին դասերուն եւ ողբերգութեանց այսօր աւելի քան երբեք ծանրօրէն կը ճնշեն ժողովուրդներու վրայ, պիտի ստանանք երկու պատասխան, — 1. Կառավարութեանց յայտնի կամ ծածուկ տենչը՝ ընդարձակելու իրենց հողերը ի վնաս ուրիշ ազգի մը։ Կը կարծեմ թէ կառավարութեանց կամ ժողովուրդներու աննշան փոքրամասնութիւն մը միայն այդպիսի դիտում կը սնուցանէ. — 2. Ազգերու վախը՝ արտաքին արշաւանքէ։ Կը կարծեմ թէ ժողովուրդներու ահագին մեծամասնութիւնը ինքզինքը հարկադրուած կը զգայ պահելու ծայրայեղ սպառազինութիւններ, որովհետեւ կը վախնան որ յարձակում գործուի իրենց վրայ եւ ոչ թէ որովհետեւ իրենք կ'ուզեն յարձակիլ։

Արդա՛ր է այդ երկիւղը։ Այսօրուան յարձակողական զէնքերը շատ աւելի հզօր են քան պաշտպանողական զէնքերը։ Սահմանագլուխներու ամրութիւնները, խրամները, փշաթելերը, ծովեզերեայ պաշտպանութիւնները, մէկ խօսքով՝ հաստատուն ամրութիւնները անառիկ չեն այլ եւս, երբ յարձակում կը կրեն օդանաւերէ, շարժուն եւ ծանր հրետանիներէ, ցամաքային զրահաւորներէ որ կը կոչուին հրասայլ (թանք) եւ հեղձուցիչ կազերէ։ Եթէ բոլոր ազգերը միաձայնութեամբ յանձն առնեն ջնջել այն զէնքերը որ կը դիւրացնեն յարձակումը, այն ատեն պաշտպանողական միջոցները ինքնին անառիկ պիտի դառնան եւ սահմանագլուխները, ինչպէս եւ բոլոր երկիրներու անկախութիւնը ամէն վտանգէ ազատ պիտի ըլլան։ Զինաթափութեան խորհրդաժողովին վերջնական նպատակը պէտք է ըլլայ ասպարէզէն քշել բոլոր յարձակողական զէնքերը։ Անմիջական նպատակը պիտի ըլլայ զգալապէս կրճատել այդ զէնքերուն մէկ մասը եւ բոլորովին վերցնել ուրիշներ։

Աւելի պարզ խօսելով, երեք միջոցներ կան որոնց մասին պէտք է համաձայնիլ ներկայ խորհրդակցութեանց ընթացքին. —

Առաջին՝ պէտք է անմիջապէս առաջին վերջնական միջոց մը ձեռք առնել այդ առաջադրութեամբ, ինչպէս ընդհանուր գիծերով պարզած է Մաքտոնըլտի ծրագիրը։

Երկրորդ՝ պէտք է համաձայնիլ ներքին միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտ ժամանակին եւ գործադրելի եղանակի մասին։

Երրորդ՝ պէտք է համաձայնիլ թէ երբ առաջին եւ յետագայ միջոցները ձեռք առնուին, որ եւ է երկիր իր սպառազինութիւնները չպիտի աւելցնէ դաշնագիրներով պարտադրուած սահմանէն անդին։

Բայց, որովհետեւ աշխարհի խաղաղութիւնը պէտք է ապահովել զինաթափութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, կ'առաջարկեմ չորրորդ միջոց մը, —

ԹՈՂ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՈԼՈՐ ԱԶԳԵՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՆ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԵՒ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ, ԹՈՂ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐԱՊԷՍ ՃԱՆՉՆԱՆ ԱՅՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԶՈՐՍ ՑԱՆՁՆ ԱՌԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿԵԼՈՒ ԵՒ ԿՐՃԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՒ, ՊԱՅՄԱՆԱՒ ՈՐ ԱՅԴ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՒԱՏԱՐՄՕՐԷՆ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ, ԹՈՂ ԱՆՈՆՔ ԱՌԱՆՁԻՆ-ԱՌԱՆՁԻՆ ՅԱՆՁՆ ԱՌՆԵՆ Ո՛Ր ԵՒ Է ԶԻՆԵԱԼ ՈՒԺ ՂՐԿԵԼ ԻՐԵՆՑ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ԱՆԴԻՆ։

Ողջմտութիւնը կ'ըսէ թէ երբ հզօր ազգ մը կը մերժէ անկեղծօրէն միանալ հաւաքական ճիգին՝ ապահովելու համար քաղաքական եւ տնտեսական խաղաղութիւնը, այս ուղղութեամբ ամէն յառաջդիմութիւն պիտի յապաղի եւ ի վերջոյ պիտի ոչնչանայ։

Այդ պարագային, քաղաքակիրթ աշխարհը, որ կը ձգնի ի խնդիր այդ երկու ձեւ խաղաղութեան, պիտի գիտնայ ճշդել սնանկութեան պատասխանատուութիւնը։ Ես կ'ուզեմ որ ոչ մէկ ազգ ենթարկուի այդպիսի պատասխանատուութեան մը եւ այս կարեւոր խորհրդակցութեանց մասնակցող բոլոր ազգերը գործի վերածեն իրենց ջատագոված քաղաքականութիւնը։ Ա՛յդ է միակ միջոցը՝ քաղաքական եւ տնտեսական խաղաղութիւն ստանալու։

⁂ Պ. Րուզվէլթ պատգամագրին պատճէնը հաղորդեց նաեւ ամերիկեան խորհրդարանին, բացատրելով թէ անհրաժեշտ սեպեց այս կոչը ուղղել, նկատի առնելով որ աշխարհի տնտեսական եւ քաղաքական ապահովութիւնը վըտանգուած է՝ շնորհիւ եսասիրական եւ կարճատես քաղաքականութեանց։ Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է այն պարագան որ նախագահը իր պատգամագիրը ուղղած է նաեւ խորհրդային իշխանութեան։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ այս գործը կապ չունի խորհրդային իշխանութեան ճանաչման հետ։

Պատգամագիրը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Մ. Նահանգներուն մէջ։ Կարծողներ կան թէ նախագահին կարգ մը ակնարկները ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ եւ կը կազմեն նոր ազդարութիւն մը։ Առ այժմ վերապահութիւն կը տիրէ թէ Անգլիոյ, թէ Գերմանիոյ եւ թէ Ֆրանսայի մէջ։ Պ. Մաքտոնըլտ պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց.

—«Պատմական օր մըն է մայիս 16ը։ Ամերիկան խզելով իր աւանդական քաղաքականութիւնը, մտած է նոր ճամբու մը մէջ, քաջութեամբ եւ վճռականութեամբ։ Այսուհետեւ, իր իսկ խոստովանութեամբ, անտարբեր չպիտի մնայ աշխարհի խաղաղութեան վերաբերեալ ո՛ր եւ է բանի մէջ»։

Ֆրանքօ-ռուս դաշինքը՝ Խորհրդարանին մէջ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՐՏԱՔՍԵԼ ՌՈՒՍ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ

Երեքշաբթի օր, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ, բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ֆրանքօ-ռուս ոչ-յարձակման դաշինքի մասին։

Վիճաբանութիւնը բացաւ համայնավար երեսփոխան Թորէզ, շնորհաւորելով դաշնագրին վաւերացումը (փետրուար)։ Կարդալով դաշնագրին յօդուածները (իբրեւ տեղեկաբեր), դիտել տուաւ թէ անոնց տրամադրութեանց կը հակասէ սպիտակ Ռուսերու ընծայուած պաշտպանութիւնը՝ Ֆրանսայի մէջ։ Եւ բացագանչեց.

— «Պէտք է լուծել ռուս ճերմակ պահակներու զինուորական կազմակերպութիւնները, որ չարաչար կը գործածեն մեր հիւրընկալութիւնը։ Այս խռովարարական կազմակերպութիւնները ողջունեցին Հիթլէրի գալուստը եւ չեն դադրիր իրենց համակրանքն յայտնելու անկեալ կայսեր»։

Յետոյ երկարօրէն խօսելով Ֆրանքօ-ռուս յարաբերութեանց, հին դաշնագիրներու եւ ցարական պարտքերու մասին, թելադրեց որ այս դաշինքը նախաբանն ըլլայ գործակցութեան մը՝ երկու երկիրներուն միջեւ, առանց զինուորական մերձեցման։

Ընկերվարական երեսփոխան Պոլոն մերկացնելով քարիւղի իշխանին՝ Տէթերտինկի խաղերը, առաջարկեց բանակցութիւններ կատարել, հաշուեյարդարի ենթարկելու համար անցեալը։

Համայնավար Տօրիօ ալ առիթէն օգտուելով, մեղադրեց կառավարութիւնը թէ կը պաշտպանէ սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութիւնները։ Այս առթիւ հատուածներ կարդաց ռուս միապետականներու Փարիզի օրկանէն՝ («Վօզրաժտէնիէ») եւ յիշեց թէ «հակայեղափոխականները» բաց ի դրամատունէ մը (Ասսոխասիոն Ֆինանսիէր, Լիւսիւթրիէլ է Քոմէրսիալ), ունին «Ռուս Զինուորական Ընդհանուր Միութիւնը», իր պաշտօնաթերթով եւ հրամանատարութեամբ Զօր. Միլլէրի։ Եւ կարդաց հատուած մը՝ նոյն թերթէն։ Իբրեւ եզրակացութիւն, պահանջեց լուծել բոլոր կազմակերպութիւնները եւ ջնջել Փարիզի վրացական դեսպանատունը, որուն վարիչը՝ Զխենկելի «միայն ինքզինքը կը ներկայացնէ»։ «Գոհ պիտի ըլլայի՞ք եթէ Հիթլէր Ալզաս-Լօռէնի դեսպանութիւն մը հաստատէր Պերլինի մէջ»։

Աւստրիա եւ Գերմանիա դէմ դիմաց

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀԻԹԼԵՐԸ ՃԱՄԲՈՒԵՑԱՆ

Պ. Ֆրանք, Պավարիոյ դատական նախարարը, քաղաքավարութեամբ ճամբու դրուեցաւ աւստրիական կառավարութեան կողմէ, Կրացի մէջ ճառ մը խօսած ըլլալով Աւստրիոյ վարչապետին դէմ։

Նախարարը, որ արդէն սառնութեամբ դիմաւորուած էր, այդ ճառին մէջ յայտարարեց թէ ինք Աւստրիոյ կառավարութեան համար եկած չէ, այլ ժողովուրդին համար։ Յետոյ աւելցուց թէ ամբողջ անցուդարձը պիտի տեղեկագրէ Հիթլէրի, որ անձամբ պիտի այցելէ մօտերս։ Միեւնոյն առեն, Վիէննայի գերմանական դեսպանը հասուցում պիտի պահանջէ եղած նախատինքին համար, եւ Գերմանացիները այլեւս չպիտի այցելեն Աւստրիա, մինչեւ որ գոհացում տրուի։

Գերմանական թերթերն ալ կը կրկնեն պայքարի այս սպառնալիքը, բայց Աւստրիոյ մէջ շատ հոգ չեն ըներ, քանի որ տարեկան առեւտուրը հազիւ հինգ միլիոն սթերլինի կը հասնի։

Պերլինի աւստրիական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին նախարարին դիմելով, բողոքեց Պ. Ֆրանքի ըրած նախատինքներուն դէմ եւ պահանջեց անմիջապէս ետ կանչել զայն։ Վիէննայի գերմանական դեսպանն ալ իր կարգին բողոքագիր մը յանձնեց Աւստրիոյ կառավարութեան բռնած ընթացքին դէմ։

Ծանր մեղադրանքներ Վենիզէլոսի դէմ

Յունաստանի երեսփ. ժողովին մէջ, երբ քննութեան կ'ենթարկուէր զօր. Փլասթիրասի վերջին դաւադրութիւնը, Պ. Մէթաքսաս յայտարարեց թէ զօրավարը Վենիզէլոսի տունէն ելած էր, ըսելով որ դիկտատուրա պիտի հռչակէ։ Եւ աւելցուց թէ Պ. Վենիզէլոս ամէն միջոց ունէր խափանելու անոր ծրագիրները, բայց թոյլ տուաւ որ գործադրէ։ Ուրեմն, Զօր. Փլասթիրաս գործած է Վենիզէլոսի հաւանութեամբ։

*Նախորդ վարչապետը պատասխանելով, ըսաւ թէ Փլասթիրաս մարտ 5ին ճաշած էր իր տունը։ Մարտ 6ին, առտուն ժամը 2ին Փլասթիրաս եւ քանի մը մտերիմներ Վենիզէլոսի սենեակը մտան, յայտնելով իր ընտրական պարտութիւնը եւ երբ Փլասթիրաս դիկտատուրայի մասին կը խօսէր, Վենիզէլոս հակառակեցաւ։ Զօրավարը յուսախաբ հեռացաւ։ Իր տեսած զօրավարներն ալ հակառակ արտայայտուած էին, բայց Փլասթիրաս գրաւեց պատերազմական նախարարութիւնը։ Յետոյ Վենիզէլոս յիշեց թէ Փլասթիրաս թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է հայրենիքին։ Այս խօսքին վրայ, շատ մը երեսփոխաններ բողոքեցին, անթոյլատրելի գտնելով հայրենասէր հռչակել խռովարար մը։ Աղմուկը այնքան սաստկացաւ որ նախագահը ստիպուեցաւ փակել նիստը։ Ընդդիմադիրները որոշեցին չմասնակցիլ ժողովին։ Կառավարական մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Վենիզէլոսը, յիշեցնելով թէ Փլասթիրասի հրամանատարութեամբ էր որ գնդակահարուեցաւ վարչապետ Կունարիս եւ իր ընկերները, 1922ին։

ԱՆՁՆԱՊԱՀ ԳՈՒՆԴ՝ ՀՍԿԱՆԵՐԷ

Հետեւելով Ֆրէտէրիք Բ.ի օրինակին, Հիթլէր անձնապահ գունդ մը կազմած է հսկաներէ։ Երկրին բոլոր մասերէն հաւաքուած են հսկաներ, որոնք իբրեւ պահակ միշտ կը շրջապատեն նացի վարիչները, անոնց տեղափոխութեանց ընթացքին։ Բոլորն ալ բարձրահասակ են եւ չափազանց ուժով։ Մէկը, Պերլինցի մը, որ 21 տարեկան է, ունի 1 մ. 95 ս. հասակ եւ մասնաւորապէս յատկացուած է Հիթլէրի պաշտպանութեան։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԴՐԱՄԱՆԻՇԻ ԽՆԴԻՐԸ

Տնտեսական տագնապի լուծման համար. կատարուող բանակցութիւններու ընթացքին, կը խօսուի, նաեւ, ոսկի վճարանիշի (էթալոն) փոփոխման մասին: Անշուշտ, այժմէն կարելի չէ ըսել թէ ի՛նչ ճակատագիր պիտի վիճակի այդ դեղին մետաղին: Եւ սակայն, ինչ ալ ըլլայ, անիկա դժուար պիտի չզէ իր դիրքը:

Շատ հին ժամանակներէ ի վեր, ոսկին ծառայած է իբրեւ հիմնական միութիւն՝ ամէն տեսակ նիւթական փոխանակումներու առեն: Ան, ազգերու պատմութեան մէջ, մեծ ազդակ մը եղած է ու պատճառ դարձած ահաւոր պատերազմներու: Ոսկին է որ վաճառականութիւնը դիւրացուցած է եւ քաղաքակիրթ ազգերու միջեւ դրամական յարաբերութիւնը կանոնաւորած:

Ժամանակի ընթացքին, սակայն, ոսկին, առանց իր դերն ու հանգամանքը կորսնցնելու, քաշուած է հրապարակէն, իրեն փոխանորդ կարգելով թղթադրամը: Իսկ աւելի առաջ՝ ուրիշ մետաղներ: Այդ թղթադրամները, ինչպէս ծանօթ է, հրապարակ են հանուած պետութիւններու կողմէ, պայմանաւ որ անոնց արժէքին հաւասար քանակութեամբ ձոյլ կամ թափուած ոսկի գտնուի գանձարկղին մէջ՝ հատուցման յատուկ: Ոսկիէն վերջ մեծ արժէք ստացած է արծաթը, բայց միշտ մնացած է երկրորդական գծի վրայ: Վերջերս էր որ յաճախ խօսուեցաւ անոր մասին, եւ ուզուեցաւ իբր ընդհ. միջազգային վճարանիշ հաստատել:

Ոսկիին յարաբերութիւնը ճշդուած է գլխաւորաբար ցորենին հետ: Հարիւր քիլօ ցորենը նկատուած է մէկ Նափոլէոն: Բայց, ցորենին արժէքը շատ բնականօրէն փոփոխուած է համաձայն բերքին: Ուրիշ բնական եւ արուեստական կարգ մը պատճառներ եւս որ գոյութիւն ունեցած կամ ստեղծուած են՝ մարդկային շահատիրական ձգտումներու շնորհիւ, ոչ միայն անհատներու, այլ եւ պետութեանց միջեւ երեւան բերած է շահագիտական ձեռնարկներ: Անկէ ծնունդ առած է սակարանային կեանքը, որ աւելի վերջ օրինապէս գոյութեան իրաւունք է ըստացած եւ աշխարհի տնտեսական կեանքին մէջ շատ կարեւոր ազդակ մը դարձած է:

Պատերազմէն վերջ, ոսկին պահեց իր դիրքը եւ ուժը: Բոլոր պետութիւնները ձգտեցան մէկ բանի, — կարելի եղածին չափ շատ ոսկի շահիլ կամ ամբարել: Պարտեալները հարկադրուած եղան իրենց «մեղքը» քաւել ոսկի վճարելով: Եւ որովհետեւ կարգ մը պետութիւններու թղթադրամները (հաւասար արժէքները) դադրեցան ապահովուած ըլլալէ պահեստի ոսկիի նոյնքան քանակով մը, հետզհետէ ինկան: Եւ, տեղ տեղ, այնքան շատ՝ որ իրենք իրենց որ եւ է արժէք ներկայացնելէ դադրեցան: Աւստրիական քուրոնը, գերմանական մարքը (առանց յիշելու դեռ րուբլին): Անշուշտ, պետութիւնները չդադրեցան իրենց դրամները բարձրացնելու կամ պահելու ձգտելէ: Պուլկարիա փակեց սակարանը, Յունաստան կտրեց տրախմին, Գերմանիա արագ միջոցներ ձեռք առաւ: Իսկ գլխաւոր լծակը նըկատուեցաւ արտադրութիւնը: Շատ արտադրել, ծախել ու դրամ առնելով վճարանիշին արժէքը բարձրացնել: Այդ աշխատանքը պիտի ըլլար, անշուշտ, երկու տեսակ, — մեքենական եւ ձեռական: Բայց, տարիներու ընթացքին երեւան եկաւ ուրիշ անակնկալ մը, — գիներու անհամեմատ անկում: Գիներու այս անկումը իր ետեւէն բերաւ տնտեսական եւ ելմտական ամբողջ դրութեան քայքայումը: Եւ ինչ որ ուշագրաւ է, հարուած կրեցին մանաւանդ անոնք, որ կրցած էին իրենց վճարանիշը վերահաստատել կամ կանգուն պահել: 5—6 տարի առաջ, աշխարհ ակնածանքով կը նայէր ըստերլինին ու տոլարին՝ որոնք ոսկիէն աւելի սուղ արժեցին առեն մը ... : Ու երբ Փրանքը անկում կրեց, աշխարհ իրարանցումի մատնուեցաւ: Նոյնը՝ տոլարի անկման առեն: Անցան տարիներ ու ահա Անգլիա ի՛նք իջեցուց իր դրամին արժէքը: Կամովին լքեց ոսկի վճարանիշը: Ամերիկայի մէջ սկսաւ նոր իրարանցում մը: Հարկ էր վերադրուել արտաքին շուկան: Ու՝ երկու հոսանքներ երեւան եկան — տոլարը բարձր պահելու կամ մասամբ արժէքազրկելու մասին:

Վերջին անգամ Ուաշինկթընի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւններու առեն պարզուեցաւ որ պաշտօնական Ամերիկան եւս տոլարի արժէքի նըւազման կողմնակից է: Րուզվէլթ ու Մաքտոնըլտ բաւական վիճեցան՝ ըստերլինի եւ տոլարի կապակցութեան մասին: Րուզվէլթ ուզեց որ ստերլինը չորս տոլար արժէ, իսկ Մաքտոնըլտ՝ երեք, մինչ 3—4 տարի առաջ ճիշդ հակառակ ուղղութեամբ ճիգ կը թափէին:

Տրուած պաշտօնական զեկոյցը որոշում մը չհաղորդեց: Լոնտոնի խորհրդաժողովը պիտի կրնա՞յ եզրակացութեան մը յանգիլ:

Ամէն պարագայի մէջ, անկախ տոլարի եւ ստերլինի կապակցութենէն, որ ըստ էութեան, երկու երկիրներու ամբողջ տնտեսութեան ու ելեւմուտքին հետ սերտօրէն կապուած հարց մըն է, — պարզ է որ ոսկին փորձութեան շրջանի մը մէջ է ու կրնայ մէկ օրէն միւսը լքուիլ: Կամ՝ ճիշդ հակառակը. այսինքն՝ պահել իր արժէքն ու դերը, քանի որ Ամերիկա ու Ֆրանսա — տէրերը աշխարհի ոսկիին մէկ երրորդին — դժուար պիտի չուզեն ձեռքէ հանել ահագին զոհողութիւններով ամբարուած այդ ձոյլ հարստութիւնները ... :

Ուշադրութենէ չվրիպեցնենք, սակայն, որ Րուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութենէն վերջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը — զոր ամբողջովին տուաւ ՅԱՌԱՋ օրը օրին — կ՛ըսէ, ի միջի այլոց. — «... Անհրաժեշտ է հաւասարակշռութիւնհաստատել միջազգային դրամներու դրութեան մէջ, ու երբ պարագաները ներեն՝ պէտք է հաստատել միջազգային դրամանիշ մը՝ արգիլելու համար գիներու անկումը»:

×

Ցիշենք, այս առթիւ, որ Լոնտոնի տնտեսական համաժողովին հետ պիտի գումարուի, նաեւ, «դրամային խորհրդաժողով» մը: Անոր պիտի մասնակցին բոլոր այն պետութիւնները, որ հրաւիրուած են տնտեսական համաժողովին:

Դրամային խորհրդաժողովը պիտի ըլլայ լրացուցիչը տնտեսականին: Ու պիտի պրպտէ կարգ մը նիւթերով, որոնք կ՛երեւին տնտեսական համաժողովի օրակարգին մէջ: Իր դերը աւելի շատ մասնագիտական է: Ան պիտի ջանայ միջոցներ ու կարելիութիւններ գտնել, տնտեսականին առաջադրութիւնները կամ որոշումները իրականացնելու համար: Ան պիտի ուսումնասիրէ պետութեանց դրամային փոխյարաբերութիւնները, այն պայմանները որոնց կը յենուն անոնք, տնտեսական եւ ելմտական տեսութիւնները որոնցմէ առաջնորդուած է աշխարհ մինչեւ հիմա, ու, քննելով ներկայի պայմաններն ու կարելիութիւնները, պիտի փորձէ, համաշխարհային տնտեսական ու ելմտական կեանքը հիմնաւորել նոր դրութեան մը վրայ: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ, նաեւ, նոր դրամանիշ մը հաստատել, որ կոչուի միջազգային դրամ կամ միջազգային վճարանիշ, տրուած մասնաւոր ելմտական հաստատութեան մը կողմէ որ, ապահովաբար, պիտի ըլլայ միջազգային դրամատուն մը: Այս առթիւ, յիշենք, դարձեալ, Ուաշինկթընի զեկոյցը, ուր յստակօրէն կ՛ըսուի թէ՝ նախատեսուած է դրամանիշի պարագան:

Այստեղ հարց կը ծագի թէ, այդ պարագային ի՞նչ պիտի ըլլան գոյութիւն ունեցող «էմիսիոն»ի դրամատունները (թղթադրամ հանողները) որոնց վրայ հիմնուած է աշխարհի դրամային դրութիւնը: Հարկ պիտի ըլլայ, անշուշտ, զոհողութիւններ յանձն առնել: Իսկ այդ զոհողութիւնները կախում պիտի ունենան ամէն մէկին ցոյց տալիք բարեացակամութենէն ու կամքէն:

Միջազգային դրամանիշի առաջարկը պատահական չէ: Պայմանները կը պարտադրեն: Ամէն մէկ երկիր արդէն ծանր զոհողութիւններ ըրաւ — թէեւ ակամայ — տագնապին հետեւանքով: Որով, ողջմտութիւնը պիտի թելադրէ հաւաքական ճիգերով եւ փոխադարձ հասկացողութեամբ զոհողութեանց յանձնառութիւն մը, վերջ տալու համար այն ծանր վիճակին, որուն մէջ կը տապլտկի ամբողջ մարդկութիւնը, եւ որ կրնայ աւելի ծանր հետեւանքներ ունենալ:

ՍՈՒՐԷՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԽԱՆԲԱԲԵԱՆԻ
(ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ)

ԹԱՒՐԻԶ, 4 մայիս (ՅԱՌԱՋ). — Ապրիլ 27ին, կարճատեւ եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ կնքեց իր մահկանացուն մեր տեղական ընկերներից Ստեփան Խանբաբեանը, որ սիրուած ու յարգուած էր, ինչպէս իր կուսակցական ընկերների, այնպէս եւ Թէհրանի հայ համայնքի կողմից:

Նրա մահով նախ կորցնում ենք մի տիպար հայ մարդու, որի ներքին աշխարհը միանգամայն զերծ էր մարդկային չար հակումներից:

Կորցնում ենք եւ նուիրուած մի գաղափարականի, մի անբիծ ու մաքուր կուսակցականի, որի հոգու մէջ տեղ էին բռնել եւ ծիլ արձակել միայն ամենավեհ եւ ազնիւ զգացումներ՝ շնորհիւ այն հոգեկան ու բարոյական սնունդի, որ պատանի հասակից նա ըմպել էր գաղափարի ակունքներից:

Ստեփանը ժողովրդական տրիբուն չէր, եւ ոչ ալ գրչի մարդ: Նա գաղափարի մի մոլեռանդ հաւատացեալ էր, մի համեստ, անաղմուկ եւ ինքնամփոփ ուխտաւոր՝ «մի անյայտ աստուածութեան կախարդական տաճարի», դէպի ի ուր նա գնում էր — ինչպէս նոյն գաղափարին ծառայող շատ շատերն են գնացել — ճշմարիտ եւ հաւատաւոր ուխտաւորի երկիւղածութեամբ:

Համեստ էր եւ նրա ծագումը:

Ծնած էր 1882ին, Թէհրանէն ոչ հեռու Դաւուս գիւղում, որի բնակիչները ժամանակին գաղթել են Ղարադաղի հայ գիւղերից:

Ստեփանը իր կրթութիւնը ստացել է Թէհրանի Դարւազա Ղազուին թաղամասի հայկական դպրոցում, 4ամեայ դասընթացքով: Այն ժամանակ դպրոցի վարիչն ու միաժամանակ հոգաբարձութեան նախագահը Տաճատն էր (Յովհաննէս խան Մասեհեան): Դպրոցի դասատուներն էին՝ Վ. Փափազեան, Աստուածեան, յետագայում նաեւ Պապեան եւ ուրիշներ: Սակայն բարձրագոյն կրթութեամբ ուսուցիչներ եղել են միայն առաջին այդ երեք հոգին, որոնց շնչի տակ իր տարրական կրթութիւնն է ստացել Ստեփանը:

Դպրոցը վերջացնելով՝ 1898—9 թըւականներուն նա մտնում է «Քոնթուառ Ֆրանսէ» վաճառատունը ծառայութեան, որի տէրը մի Ֆրանսիացի էր: Այդտեղ ինքնաշխատութեամբ ծանօթանում է ֆրանսերէն եւ մասամբ էլ պարսկերէն լեզուներին եւ հաստատւում նոյն գործի հաշուապահական ճիւղում, ուր մնում է մինչեւ 1931 թուականը, մինչեւ այդ գործի փակումը:

Հայու կեանքի մէջ մտած, Ստեփանը իր հասակակից ընկերների հետ հիմք են դնում «Միածան» պատանեկան միութեան, որի նպատակն էր ինքնաշխատութեամբ զարկ տալ իր անդամների մտաւոր կրթութեան: Այդ միութիւնը յետագայում ղեկավարում է Սուսաննեանը, որ ուսուցչի հանգամանքով գտնւում էր Թէհրանում: Միութեան մէջ Ստեփանը վարել է քարտուղարի պաշտօն, իսկ Սուսաննեանից յետոյ ստանձնել է նախագահութիւնը: Միութիւնը այդ ժամանակներում հեռու էր քաղաքական որ եւ է հոսանքի ազդեցութիւնից եւ կազմուած էր միայն վերոյիշեալ նպատակի համար:

Ստեփանը Դաշնակցութեան անդամագրուել է 1905 թուականին, երբ կովկասահայութեան փոթորկոտ կեանքի արձագանգները հասնում են նաեւ հարեւան Պարսկաստան: Այդ օրուանից նա մնացել է հաւատարիմ կուսակցութեան դրօշակին մինչեւ իր կեանքի վերջը: Կուսակցութեան մէջ նա ստանձնել է պատասխանատու պարտականութիւններ եւ բացառիկ եռանդով ու նուիրումով տարել դանոնք:

Որպէս դաշնակցական, իր համոզումով նա աւելի աջ էր թեքուած: Կուսակցութեան ծրագրի ընկերվարական մասը նրան այնքան էլ չէր ոգեւորում: Նա աւելի ազգային ձգտումներունէր: Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը նրա ոգեւորութեան աղբիւրն էր: Ամէն զոհաբերութիւն ազգային շահերի եւ ազգային արժէքների պահպանման համար — ահա նրա դաւանանքը: Մինչեւ որ Հայը Փիզիքապէս եւ մշակութապէս ազատ չլինի իր մայր հայրենիքում, կործանարար է որ եւ է այլ ձգտում ունենալ:

Նա ամենալաւ զգացումները ունէր նաեւ դէպ ի պարսիկ ցեղակից ժողովուրդը եւ իր պետութիւնը: Պարսկաստանը նա համարել է իր երկրորդ հայրենիքը, որի շահերը նրա սրտին նոյնքան մօտ են եղել, որքան իր ազգային շահերը:

Ստեփանը կուսակցական շրջանակից դուրս հետաքրքրուել է նաեւ տեղական հայութեան ազգային – հանրային գործերով: 1920 թուականից քարտուղարի պաշտօնով գտնւում էր տեղիս եկեղեցական վարչութեան մէջ մինչեւ 1931 թիւը, ուր իր պարտականութիւնները տարել է ամենայն բարեխղճութեամբ:

Իսկ չի եղել Թէհրանում որ եւ է կուսակցական թերթ, որի հրատարակչական դժուարին գործին իր գործօն մասնակցութիւնը բերած չլինի նա: Գրեթէ բացառապէս նրա վրայ էր ծանրացած տեղս հրատարակուող «Առաւօտ», «Նոր Կեանք» եւ «Ալիք» թերթերի հրատարակչական գործը: Պէտք է լինել Թէհրանի պէս մի միջավայրում, հայերէն թերթ հրատարակել, որպէս զի իմանաք թէ որքա՛ն դժուարութիւնների հետ է կապուած հրատարակչական գործը, երբ, մանաւանդ, չկայ ամենագլխաւորը — դրամը ...

Հանգուցեալը կը թողու իր կինը եւ վեց զաւակները — երեք տղայ եւ երեք աղջիկ: Աղջիկներից երկուսը ամուսնացած են, իսկ տղաները դեռ անչափահաս են:

Հանգի՛ստ իր վաստակաւոր աճիւնին:

Ք – ԶԱՏԻ

1933ի սալոնը

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

Աւանդութիւն է, որ Société des Artistes Français եւ Société Nationale des Beaux Arts միասին բանան տարեկան նկարչական ցուցահանդէս մը:

Մայիս 1էն ի վեր բաց է արդէն այդ ցուցահանդէսը: Ընդհանուր կերպով խօսելով, այս տարուանը աւելի հետաքրքրական է քան անցեալ տարուանը: Դուք այնտեղ կը տեսնէք գործեր, որ կը բերեն նորայայտ կամ արդէն իսկ ճանչցուած արուեստագէտներ: Ու մեզի համար ուրախալի է, որ այս դժուար ժամանակներուն մէջ, հայ արուեստագէտներու խմբակ մը ցուցահանդէսին կը մասնակցի կարեւոր բաժինով մը: Կը կարծեմ թէ օգտակար պիտի ըլլայ շատերուն, երբ նշանակեմ մասնակցող հայ արուեստագէտներուն սենեակները, միացնելով իմ կարճ տպաւորութիւններս:

Սկսինք Les Artistes Françaisի բաժնէն.—

Շահնազար Գաբունի, 27րդ սենեակին մէջ, թիւ 471, Le Jardin de Vert—Galant.— Գծուած է խղճմտօրէն, պայծառ գոյնով, կը յատկանշէ առողջ բոմանթիզմ մը:

Շապանեան Արսէն, 51րդ սենեակ, թիւ 464, Clair de lune en Auvergne.— Քնարերգական տեսիլ մը, չքնղօրէն կենդանի իբրեւ romance: Իր ծաղիկները, որ տեղաւորուած են 21րդ Galerieին մէջ, թիւ 2821 եւ 2822, գծուած են հաճելի վարպետութեամբ:

Տիկին Ալիս Պիճէ (Ալխազեան), 18րդ սենեակ, թիւ 214, դիմանկար մը.— Ինչպէս միշտ, պերճանքով գծուած, գոյնը փայլուն եւ գրաւիչ:

Օր. Դերձակեան Լօժէնի, կալըրի 3, թիւ 739, դիմանկար մը.— Շատ հետաքրքրական, գծուած է գոյներու զգայնութեամբ եւ ճարտարութեամբ, կանանչ, դեղին եւ սեւ:

Օր. Գալըպեան, 23րդ սենեակ, Nature morte մը.— Իր թարմութեամբ եւ փայլով, կը հրապուրէ աչքերը: Դիտուած է նոր հայեցակէտով: Շատ հաճելի պատկեր մը, որ պիտի ուզէինք միշտ ձեր դէմն ունենալ: Ունի նաեւ դիմանկար մը 2րդ սենեակին մէջ, թիւ 1358:

Օր. Թամիրեանց Վարդուհի, 10րդ սենեակ, թիւ 3639, տեսարան մըՊարպիզոնէն.— Գծուած է շատ նուրբ ըզգացումով մը, գունեղ ու թարմ:

Մուրատով Լէոն, 6րդ պարտէզ, թիւ 4169, արձան մը.— Հզօր եւ սքանչելի գործ մը, որուն յաջողութիւնը պատահարի արդիւնք չէ: Հպարտ ենք, որ մեզի կը պատկանի նման արուեստագէտ մը, որ նոյնքան մեծ է, որքան համեստ:

Անդրանիկեան Հրանդ, 19րդ սենեակ, թիւ 4581, Sentier de la Madelon.— Փորագրութիւն մը, նուրբ թէքնիքով յօրինուած:

Այժմ անցնինք Beaux Artsի բաժնին.

Ալխազեան, G. սենեակին մէջ, բնանկար մը.— Իր թէքնիքը հիացում կը պատճառէ եւ կը մատնէ հաշուուած ճշգրտութիւն մը: Կը գծէ վստահօրէն եւ ոչինչ կը ձգէ բախտի:

Տիկ. Արմենիա Բաքայեան, X սենեակին մէջ, դիմանկար մը, թիւ 92,— Նրբօրէն զգացուած, յօրինուած է սիրով եւ հասկացողութեամբ: Բնանկար մը, թիւ 93, որ երեւոյթէն դատելով՝ առանց գոյնի է, բայց իրականին մէջ լեցուն է հրապուրիչ եւ տաք գոյներով: I սենեակին մէջ, ունի դիմանկար մըն ալ, թիւ 91, որ լեցուն է ազգային զգայնութեամբ: Այս գործը արտայայտիչ է իր կանացի խառնուածքով եւ հրապոյրով:

R սենեակին մէջ ունինք մեր հանճարեղ նկարիչը, Շարլ Ադամեան, որուն գործերը, թիւ 81, 82, 83, ինչպէս իր միւս բոլոր գործերը, միշտ կը յաջողին մեզ հրապուրել իրենց նրբութեամբ եւ լոյսի կատարեալ ըմբռնումով:

Սեդրակ, J սենեակին մէջ, թիւ 1919 բնանկար մը.— Գործ մը որ շատ յաջող է:

Փոլատ Տիգրան, D սենեակին մէջ, երկու դիմանկար, մէկը երիտասարդ աղջիկ մը, միւսը կին մը.— Շատ լաւ յօրինուած փասթէլներ են: Նկարուած խելացի, վարպետ եւ համակրելի գոյներով:

Վերջապէս ահա վարպետ արուեստագէտը, Էտկար Շահին, Section des Livres կալըրիին մէջ.— Ցուցում կը զգաք, խորհելով որ մեզի կը պատկանի այս մեծ արուեստագէտը: Իր գործը վստահ է ու նուրբ, առանց տկար ըլլալու: Իր Eaux forteսերը եւ pointes sèchesերը յորդագին լեցուած են գոյնով եւ յուզումով: Չկայ կէտ մը իրենց մէջ, որ համակրելի չըլլայ եւ չհրապուրէ մեզ: Կը հաւատամ, որ ամէն դասակարգի մարդիկ կրնան գընահատել ու սիրել Էտկար Շահինը, որովհետեւ իր գործը մարդկային է եւ չքեղ:

Ք.

Օր. Գ. Ղարիբեանի
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 23ին, յառաջիկայ երեքշաբթի, Maison Gaveauի սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ նուագահանդէսը տաղանդաւոր երգչուհի, Օր. Գ. Ղարիպեանի:

Այսպէս, տարօրինակ ժողովուրդ ենք մենք Հայերս. — Գեղարուեստապաշտ ի ծնէ, միշտ գեղեցիկը փնտըռող ու միշտ դէպ ի վեր ձգտող, հակառակ այն բոլոր դաժան պայմաններին, որ ճակատագիրը անընդհատ ըստեղծել ու ստեղծում է մեզ համար:

Ահա մէկը եւս, որ իր յամառ կամքով ու տոկուն աշխատանքով ճեղքեց ամէն դժուարութիւն, հասնելու համար վերջապէս իր նպատակին: Ու հասաւ: Օր. Ղարիպեան soprano (lyrique demi caractère) ձայն է, լաւ մարզուած սքանչելի թէմպրով, յստակ եւ ուժեղ միաժամանակ: Իր սկզբնական երաժշտական կրթութիւնը ստացել է Պոլիս, Օր. Rollaի հմուտ ձեռքերի տակ, ապա դիտակից իր կարողութիւններին՝ անցել է Փարիզ, ուր 5—6 տարիների ընթացքին խիստ լըջօրէն աշակերտած է յայտնի փրոֆէսէօր Jean Roderին: Մասնակցած է Concert Universitaire d'Education Artistiqueի կազմակերպած նուագահանդէսներին: Երգած է Sorbonneի սրահին մէջ, յայտնի երգիչների մասնակցութեամբ եւ այդ առթիւ ամէնքին ծանօթ դժուարահաճ երաժշտական քննադատ Պրօդհոմը «Menestrel» թերթի մէջ գովեստի ու գնահատանքի խօսքեր ուղղած է մեր հայրենակցուհուն: 1932ին Պոլիս վերադառնալով մեծ յաջողութեամբ տուած է իր համերգը, որի մասին բոլոր հայ թերթերը անխտիր պարծանքով ու հպարտութեամբ արտայայտուեցին:

Այն ինչ որ եզակի է Օր. Ղարիպեանի մօտ — դա իր թէմպրն է: Տաք, ճկուն, թաւիշէ այդ թէմպրը որ իր փրոֆէսէօրը «հայկական» կ՛անուանէ, իրօք որ զարմանալի է այս երգչուհու մօտ՝ եւ այդ է պատճառը որ նա նոյն գեղեցկութեամբ ու անխարդախ վճիտութեամբ կ՛երգէ հին երաժշտութիւն, ինչպէս օրինակ Donizetti, դասական կտորներ — Mozart, Hændel ու նաեւ մեր թրթռուն ու մելամաղձոտ երգերը — Կոմիտաս, Պարթեւեան եւն.: Իր ձայնը այնքան լաւ է մարզուած որ, ամենադժուարին փասաժներն անգամ հանդարտ ու նուրբ կը հնչեն: Մեծ հմտութիւն ցոյց կու տայ մանաւանդ բարձր ձայներու դժուարին պիանիսիմօների մէջ: Կատարեալ երգչուհուն յատուկ այս բոլոր առաւելութիւններից բաց ի, Օր. Ղարիպեան կ՛երգէ հոգիով ու զգացմունքով:

Այս տաղանդաւոր երգչուհին այժմ Փարիզի մէջ իր անդրանիկ համերգն է կազմակերպած, որի յայտագիրը կը պարունակէ դասական կտորներ, հին երաժշտութիւն ու մեզ բոլորիս ալ սիրելի հայկական ընտիր մեներգներ:

Երիտասարդ այս արուեստագիտուհին արժանի է մեր հասարակութեան անվերապահ քաջալերութեան ու համակրանքին:

ԱԱՍ

Կեանքը Պելժիոյ մէջ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 15 Մայիս (Յառաջ).— Մայիս 14ին, Կաղթ. վարչութեան յատուկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պելժիոյ Հայ Ուսանողական Միութեան երկրորդ դասախօսութիւնը:

Միութեան նախագահ՝ Պ. Մխիթարեան ներկայացուց դասախօսը՝ Պ. Յ. Մահտէսեան, Նուպարեան յաջողագոյն սան մը, որ քանի մը ամիսէն իր ուսման շրջանը պիտի աւարտէ Պրիւքսէլի Ածխաւանքաժական վարժարանէն, ու յետոյ պիտի մեկնի Հայաստան՝ իր մասնագիտութիւնը կիրարկելու համար մայր հայրենիքին մէջ:

Դասախօսութեան նիւթն էր կաթը, իր բաղադրութիւնը, տեսակները, օգտակարութիւնները եւ այն նախազգուշութիւնները, զորս պէտք է ձեռք առնել կաթի գործածութեան առեն, առաջքն առնելու համար ախտածին ու վարակիչ հիւանդութիւններու:

Նիւթը խիստ շահեկան ու դիւրամատչելի էր, եւ կը պարունակէր օգտակար թելադրութիւններ:

Ցաւալի է մատնանշել որ մեր հայրենակիցներէն քիչեր միայն եկած էին լսելու դասախօսութիւնը: Եթէ հրաւէրը պարի համար եղած ըլլար, անշուշտ ներկաները աւելի ստուար թիւ մը պիտի կազմէին:

Միութիւնը իր առաջին դասախօսութիւնը տուաւ անցեալ տարի, Փրոֆ. Ազոնցի կողմէ, որ երկու տարիէ ի վեր ուսուցիչ կարգուած է Պրիւքսէլի Ազատ համալսարանին լեզուաբանական ճիւղին եւ ձեռնհասօրէն կ՛աւանդէ հայերէն լեզուի ու գրականութեան դասերը:

Փափաքելի է որ նմանօրինակ դասախօսութիւններ աւելի յաճախ կրկնուին:

Այս առթիւ օգտակար թելադրութիւն մը.— Ինչպէս դասախօսը իր նախաբանին մէջ շեշտեց, Ուսանողական Միութիւնը, գիտակից իր կոչումին, բացի դասախօսութիւններէ, պէտք է նախաձեռնարկ ըլլայ տարին մէկ անգամ կազմակերպելու նաեւ «Հայկական Մշակոյթ»ի օրուան տօնը, ինչպէս նաեւ Ապրիլ 11)24ի հայ նահատակներուն նուիրուած Սգատօնը:

Յաջողութիւն ու յարատեւութիւն կը մաղթենք երիտասարդ ուսանողներուն, որոնք հայ ցեղին ապագայ մտաւորականութիւնը պիտի կազմեն, եւ կոչուած են իրենց մասնագիտական ծանօթութիւններով պիտանի ու օգտակար տարր մը հանդիսանալ մեր սիրեցեալ հայրենիքին:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը
ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 10 Մայիս (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը քանի մը տարիէ ի վեր, կը տօնէ «Մայրերու Օր»ը: Այս տարի, կրկին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էին արենուշները: Խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր, Կիրակի, 7 մայիս, կէսօրէ վերջ, «Թրակիեակի Նուագ»ի սրահը: Երգչախումբը երգեց «Փօղ ու Ճոկան» եւ «Ո՜վ մեծասքանչ»ը: Եղան արտասանութիւններ, պար (հոլանտական — երկերես): Ներկայացուեցաւ պատկեր մը, յետոյ՝ երկարաւոր խաղ մը: Բանախօսեց ընկ. Յ. Տէվէճեան ու բնորոշեց մօր դերը՝ անհատին, ազգերու եւ մարդկութեան դաստիարակութեան մէջ:

Հանդէսի վերջաւորութեան, մինչ ժողովուրդը կը մեկնէր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները, դրան առջեւ, միահամուռ կ՛երգէին՝ կրկնապատկելով ստեղծուած խանդավառութիւնը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Մ. ՔԷՄԱԼ ԵՒ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ՔԵԱԶԻՄ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

« ՄԵԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՑՆՈՐՔԸ »

Թուրք թերթերը կը շարունակեն սիւնակներով յուշեր եւ յօդուածներ հրատարակել, Գարապէքիր Քեազիմ փաշայի եւ Մ. Քէմալի միջեւ ծագած վէճին առթիւ: Բոլորին ճգտումն է՝ վարկաբեկել Գարապէքիրը, որ ուզած էր ապացուցանել թէ ինք Մ. Քէմալէն առաջ կազմակերպած էր ազգային շարժումը:

Պատմական դէպքերու լուսաբանութեան համար, ստորեւ կ'արտատպենք « Հայաստանի յաղթական »ին, Գարապէքիրի երկրորդ նամակը (*Միլլիյէթ*, 11 մայիս). —

— « Ձեմ ցաւած որ մինչեւ հիմա հրատարակուած երկերու մէջ չէ խօսուած իմ ծառայութեանց մասին, կամ քննադատութիւններ եղած են իմ հասցէիս: Որովհետեւ ես իմ պարտականութիւնս կատարած եմ:

Բայց « Էնկիւրիցիին նօթեր »ը թերթօնին մէջ, մեծ գիրերով սա տեսակ վերնագիր մը կար. « Այսպէ՞ս հաւատարմութիւն կ'ըլլայ միակ ճակատին »: Տակն ալ սա տողերը գրուած էին. « Կը հասկցուի թէ ճակատին հրամանատարն ալ այս գաղափարին գարձուցուած է »: Այս ձեւով, գիս ալ այդ շրջանակին մէջ կ'առնեն:

Տեսնելով որ, հակառակ միակ ճակատ պահելու եւ ուժեղցնելու համար անկեղծօրէն մինչեւ վերջը ամբողջ հոգիովս աշխատելուս, այս տեսակ ծանր ամբաստանութեան մը կ'ենթարկուիմ, պարտականութիւն սեպեցի դրել եւ քանի մը օրինակով յայտնել իրողութիւնը: Հիմա ալ կը ներկայացնեմ կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնք կը ցուցնեն թէ ինչպէս սկիզբէն մինչեւ վերջը յենարան դարձած եմ Միլլի շարժումին:

Միայն, 8 մայիս 1933ին բոլոր թերթերուն հաղորդուած յայտարարութեանց դիմաց, երբ աչքերուս առջեւ կը վերակենդանային այսօր անհաւատալի թուող անցեալ իրողութիւնները, Սաքարիոյ պատերազմներու միջոցին իմ կարդացած գրութիւններն ալ ականջին խօսեցան այն մարդուն (Ֆալիհ Րըֆքը պէյ) որ նամակիս մասին հանրապետութեան բարձր նախագահին կարծիքը ուզած է:

(Մեր երիտասարդ յեղափոխականները, նախ իրենց հայրենասիրութեան եւ յոյ ազգասիրութեան օրինակները առին Բումէլիի մարդասպան յեղափոխականներէն: Գունաւոր միթինկները եւ աղմկարար ցոյցերը, պուլկար հողագործներուն եւ հելլէն կարաօններուն մեզի յիշատակ թողած աննախընթաց աղէտութիւններ են: Պուլկար եւ յոյն յեղափոխականներուն նախանձելով է որ Սահմանադրութիւնը Պոլիս եկաւ):

Հելլէն բանակը, չոքած հայրենիքին կուրծքին, Անատոլուի ներսերը գացած է Թուրքը խեղդելու: Այն միջոցին, երբ Թուրք երիտասարդ յեղափոխականները ողի ի բռին կ'աշխատէին փրկել Թուրքիոյ անկախութիւնը, երբ ազգը ամէն տեղ միթինկներով եւ աղաղակներով « յաղթանակ եւ ազատութիւն » կը պօռար, կ'արժէ ուշադրութեամբ կարդալ Ֆալիհ Րըֆքը սորագրութիւնը կրող այս յօդուածը, որ հրատարակուած է երկրին ամէն կողմը տարածուած Տէրկեահ թերթին 20 յունիս 1337ի թիւին մէջ:

Ճիշդ է թէ այս անձը այսօր ալ հանրապետութեան մայրաքաղաքին մէջ խմբագրապետն է թերթի մը եւ բարձր գործերու մէջ ալ կը պտտի: Բայց հանրային կարծիքի գնահատութիւնը կը թողում ճշդել թէ, անկախութեան պայքարին իրողութիւնները երեւան հանելու համար բացուած վիճաբանութեան մէջ իր ստանձնած դերը ո՞րքան յաջողած է:

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ԳԻՐԵՐԸ

Գարա Պէքիր փաշա հոս կը հրատարակէ իրեն ղրկուած չորս ծածկագիր հեռագիրներ, ինչպէս եւ անոնց իր տուած պատասխանները:

Առաջին հեռագիրով, որ կը կրէ 11 յունիս 1335 թուականը, Գ. բանակի քննիչ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա կը յայտնէ թէ կեդրոնի կառավարութիւնը զինքը Պոլիս կը կանչէ, բայց ինքը չի կրնար երթալ եւ Անգլիացիներուն գերի ըլլալ: « Այս մասին կը սպասեմ ձեր եղբայրական արժէքաւոր կարծիքին », կ'եզրակացնէ հեռագիրը:

Գարապէքիր փաշան, որ այն ատեն Էրզրումի 15րդ զօրաբանակի հրամանատարն էր, 16 յունիս 1335 թուակիր ծածկագիր հեռագիրով մը կը պատասխանէ Մ. Քէմալ փաշայի 2 յունիս 1335 թուակիր հեռագրին եւ կ'ըսէ թէ Ֆալիտ պէյը, զոհ երթալով Հայերու դրպարտութեանց, Տրապիզոնի մէջ հսկողութեան տակ առնուած է, Պոլիս տարուելու համար:

« Պոլիսը փոխանակ դուրս հանելու արժէքաւոր անձերը, մէկիկ մէկիկ իր ձեռքովը կ'առնէ: Եթէ ձեր մեծապատւութիւնը պէտք տեսած ատեն այցելէ մեր շրջանը, երախտապարտ պիտի մնամ »:

30 յունիս 1335 թուակիր հեռագրով մը, պատերազմական նախարար Նազըմ փաշա կը հաղորդէ Գարապէքիր փաշայի.

— « Պապը Ալին հարկ եղած հրամանները տուած է տեղական իշխանութեանց, որպէս զի անմիջապէս ձերբակալելով Պոլիս ղրկեն Մուսթաֆա Քէմալ փաշան եւ Րէուֆ պէյը, որոնք կառավարութեան որոշումներուն հակառակ ընթացքներու մէջ գտնուած են: Կը խնդրուի որ զօրաբանակի հրամանատարութիւնն ալ հարկ եղած լուրջ աջակցութիւնը բերէ »:

Գարապէքիր փաշա, 1 օգոստոս 1335 թուակիր երկար հեռագիր մը կը ղրկէ Պոլսոյ պատերազմական նախարարութեան: Շեշտելէ յետոյ թէ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա եւ Րէուֆ պէյ հանդարտօրէն կ'ապրին Էրզրումի մէջ, հեռագիրը կ'ըսէ.

— « Այն միջոցին, երբ Պոնտոսի կառավարութիւնը կազմելու ցնորքով, յոյն զինեալ հրոսախումբեր իբրեւ գաղթական անդադար կը ղրկուին Տրապիզոն եւ Սամսոն: Երբ Հայերը Մեծ Հայաստանի ցնորքը կը սնուցանեն, մինչեւ մեր սահմանները ամէն տեսակ խժդժութիւն եւ լրբութիւն կը գործեն եւ կը շարունակեն « դէպ ի Սվազ » պոռալ: Երբ Համաձայնականները ալ յայտնի ու գաղտնի ամէն տեսակ աջակցութիւն կը ցուցնեն եւ ասիկա կը հաստատուի նաեւ Պոլսոյ թերթերու հրատարակութեամբ, կառավարութիւնը անտեղեակ կը ձեւանայ այս ահաւոր վտանգներուն, ո եւ է յոյս չի տար ժողովուրդին, այլ ընդհակառակն մտաւորական եւ արժէքաւոր անձերը եւ հրամանատարները մէկ մէկ պատրուակով կը ձերբակալէ եւ կը բանտարկէ: Միւս կողմէն ալ զէնքերը եւ ռազմամթերքները կ'առնուին:

Այս շրջանին ժողովուրդը, որ շատ մօտէն կը տեսնէ վտանգը, այն համոզումն ունի թէ Հայերը եւ Յոյները, Իզմիրի մէջ եղածին պէս, յանկարծ պիտի գրաւեն այս տեղերը եւ իրենց ոտքին տակ պիտի ճզմեն բոլոր Իսլամները: Իսկ ասկէ առաջ հաղորդած էի թէ ազգը որոշած է պատռուով պաշտպանել ինքզինքը, փոխանակ անպատիւ մեռնելու Հայերու եւ Յոյներու սուիններուն տակ:

Հաղորդած էի նոյնպէս թէ Գ. զօրաբանակի հրամանատար դեր գնդապետ Հալիտ պէյին անգամ հսկողութեան տակ դրկուիլը՝ շատ գէշ պիտի ազդէ ժողովուրդին վրայ: Իսկ Մուսթաֆա Քէմալ փաշային նման արժէքաւոր, բոլորէն գնահատուած եւ յարգուած զինուորականի մը ձերբակալման համար օրինական ո եւ է պատճառ չկայ եւ շատ գէշ պիտի ազդէ ժողովուրդին եւ բանակին վրայ: Հետեւաբար, կացութիւնը թոյլատու չէ զօրաբանակին օժանդակութիւնը բերելու ձերբակալման գործին: Այս տեսակ բան մը ոչ թէ ընել, այլ զգացնելն անգամ կրնայ մեծ գէշութիւններ առաջ բերել այս շրջանակին մէջ, ուր չկայ մէկ հատիկ անձ եւ Թուրք որ մոռցած ըլլայ հայկական սուիններուն եւ տապարներուն անպատիւ հետքերը »:

Գալով ձեր յօդուածներու հարցումներուն եւ խորհրդածութեանց, մէկիկ մէկիկ պիտի պատասխանեմ անոնց:

Անկախութեան պայքարի գաղտնիքներուն տեղեակ չեղողները, անկարելի է որ դիւրութեամբ ըմբռնեն խնդիրը: Հետեւաբար, դէպքերու վերլուծման մէջ սխալ տեսակէտներով թող չաճապարեն իմ մասին այս կամ այն շնորհը (իլթիֆաթ) ընելու: Իմ պատասխանէս յետոյ գոյանալիք համոզումին համաձայն շռայլեցէք սակա »:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Անոնք որ իրենք զիրենք Հ. Մ. Ը. Մ.ական կը դաւանին — եւ Տէրը գիտէ թէ անոնց թիւը որքան շատ է — թող մէջտեղ ելլեն, իրենց մարզասիրական զգացումներուն անկեղծութիւնը ապացուցանելու համար. որովհետեւ, ինչ որ այս էջերուն մէջ ճղկած էինք, այսինքն Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն անպարտաճանաչութիւնը, գոյութեան իրաւունք չպիտի ունենայ այլ եւս: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնը պատրաստել տուած է ամսավճարներու հաւաքման համար մասնաւոր տետրակներ որոնք պէտք է որ ամբողջապէս լեցուին: Հայ մարզական շարժման եւ մասնաւորաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարեկամ բոլոր Հայերը պէտք է յանձնառու ըլլան վճարելու իրենց լուման որ ինչքան ալ փոքր ըլլայ, պիտի կրնայ ծառայել մէջտեղ հանելու կայուն պիւտճէ մը՝ առանց որու կատարուած գործը կիսկատար կրնայ ըլլալ միայն — ինչպէս ցարդ — հակառակ վարիչներուն բոլոր բարի կամքին: Մի սպասէք որ գան ձեզի այլ դիմեցէք ինքնակամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը, 17, Rue Bleue, Paris:

⁂ Մեր հայրենակից « Թէնիս »ի ախոյեանուհի Օր. Իտա Ադամով կը վերադառնայ Յունաստանէն եւ Իտալիայէն, մասնակցելու համար այս երկուշաբթի օր Փարիզի մէջ սկսող Ֆրանսայի ախոյեանութեան միջազգային մրցումներուն:

Օր. Ադամով Աթէնքի մէջ շահած է — ինչ որ դիւրին էր նախատեսել — բոլոր մրցումները որոնց կը մասնակցէր, այսինքն « սէմբլը — տամ »ը, « տուպլը — տամ »ը (Օր. Բողամպէրի հետ) եւ « միքսթ »ը Ժուրնուլի հետ միասին: Ան նուազ բախտաւոր է եղած Հռոմի մէջ ուր անցեալ տարի շահած էր Իտալիոյ ախոյեանուհիի տիտղոսը. այս տարի, յաղթելէ վերջ զօրաւոր հակառակորդուհիներու, « Ֆինալ » մրցումին մէջ դէմ յանդիման գտնուեցաւ « Թէնիս »ի մէջ « ծեր աղուէս » մը նկատուող ամերիկուհի Միս Ռիանի դէմ, որմէ պարտուած է:

Օր. Ադամովի մրցումներուն հետաքրքրութեամբ պիտի հետեւինք Փարիզի մէջ, ուր կը յուսանք որ ան պիտի հասնի մինչեւ վերջին շրջանի մրցումները:

⁂ Հռոմի մէջ « Թէնիս »ի միջազգային մրցումներէն դուրս մարզական շատ կարեւոր դէպք մը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ օր: Առաջին անգամ ըլլալով Անգլիոյ Ֆութպոլի ներկայացուցչական խումբը կը մրցէր Իտալիոյ խումբին հետ: Երկու խումբերը հաւասար մնացին 1—1ով, ինչ որ անակնկալ արդիւնք մը պէտք չէ նկատել, քանի որ Իտալիա թերեւս ներկայիս Եւրոպայի զօրաւորագոյն ազգն է, եւ գրեթէ անպարտելի՝ երբ կը խաղայ հայրենի հողին վրայ: Անգլիացիները զօրաւոր խումբ մը ղրկած էին Հռոմ եւ եթէ չյաղթեցին, պէտք է հետեւցնել ուրեմն թէ չկրցան: Զմոռնանք թէ՝ երկու շաբաթ առաջ Իտալիա 2—0ով յաղթած էր Զէխոսլովաքիոյ որ իր կարգին անցեալները պարտութեան մատնած էր, ինչպէս գրած էինք, Աւստրիան: Եթէ համեմատութիւնը սփորի մէջ խաղող հըլլար՝ կարելի էր հետեւցնել այս բոլորէն թէ Իտալիա գերակշիռ է Աւստրիայէն:

⁂ Ֆրանսայի մէջ կիրակի օրուան մարզական գլխաւոր դէպքը Պորտօ — Փարիզ հեծելանիւի մրցումն էր: 588 քիլոմեդրնոց այդ հեռաւորութիւնը հեծելանիւով կտրել դիւրին բան չէ եւ 14 հեծելանուորդներու դժեալ խմբակ մըն է որ շաբաթ կէս գիշերին մօտ ճամբայ ելաւ Պորտոյէն, անձրեւոտ օդով մը: Մրցումը աւելի հետաքրքրական դարձնելու եւ մրցորդներուն գործը դիւրացնելու առաջին օրէն իսկ, այսինքն 1891էն ի վեր սովորութիւն եղած է մրցորդներուն տրամադրութեան տակ դնել « անթրէնէօր »ներ որոնց պաշտօնն է հեծելանուորդ — մրցորդին առջեւէն երթալով ճամբայ բանալ, օդին կամ հովին ճնշումը նուազեցնել, առանց երբեք դպչելու ոչ մրցորդին եւ ոչ ալ անոր հեծելանիւին: Առաջները այդ « անթրէնման »ը տեղի կ'ունենար երկու կամ երեք հոգինոց հեծելանիւներու կողմէ, անգամ մը նոյն իսկ ինքնաշարժ կառքերով, սակայն երեք տարիէ ի վեր ինքնաշարժ հեծելանիւներն են որ կը կատարեն այդ պաշտօնը եւ փորձը ցոյց տուաւ թէ այդ ձեւը լաւագոյնն է: Երկու տարի առաջ Օրլէանէն սկսեալ է որ հեծելանուորդները իրենց առջեւ ունեցան « մօթօ »ները, անցեալ տարի Թուրէն աղէն. իսկ այս տարի՝ աւելի մօտենալով մեկնման կէտին՝ ինքնաշարժ հեծելանիւները Փուաթիէն սկսեալ է որ պաշտօնի ձեռնարկեցին: Միթուար անուն երիտասարդ հեծելանուորդ մըն է որ յաղթական ելաւ 588 քիլոմեդրնոց ճամբան կտրելով 16 ժամ 9 վայրկեանէն, ինչ որ կ'ընէ մօտաւորապէս 36 քիլմ. 400ի ժամական արագութիւն մը: Նշանակելի է Փուաթիէէն աղէն, այսինքն վազքին մօթօներուն օժանդակութեամբ տեղի ունեցող մասին մէջ — Փուաթիէ — Փարիզ — ժամական արագութեան միջինը որ եղած է 44 քիլ. 734 մեթր: Միթուարի վրայ ոչ ոք յոյս դրած էր, բացի հին փորձառու հեծելանուորդ Փէլիսիէ եղբայրներէն որոնց ցուցմունքներէն մեծապէս օգտուեցաւ երիտասարդ մարզիկը, որ այսպէսով նշանաւոր դէմք մը կդառնայ մէկ օրէն միւսը:

⁂ Ֆութպոլի եղանակը գրեթէ պաշտօնապէս փակուեցաւ կիրակի օր, Ֆրանսայի փրոֆէսիօնէլ խումբերու ախոյեանութեան վերջին մրցումով որ տեղի ունեցաւ Քոլոմպի մարզարանին մէջ, Լիլի եւ Գանի խումբերուն միջեւ, որմէ յաղթական ելաւ Լիլ: Այսպէսով հիւսիսային Ֆրանսայի երկու քաղաքները՝ Ռուպէ եւ Լիլ շահեցան այս տարուան երկու բարձրագոյն տիտղոսները՝ « Քուբ տը Ֆրանս », ինչ որ ենթադրել պէտք է տայ թէ երկրին այդ մասը վերադարձած է ֆութպոլի մէջ պատերազմէն առաջ ունեցած գերակշռութիւնը:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

« ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ »

« *Յուսաբեր* » խմբագրականի մը մէջ անդրադառնալով ապրիլեան սգահանդէսներու նկարագրութեանց, դիտել կուտայ (6 մայիս).

— « Բայց ոչ միայն խօսք ու ճառ, ոչ միայն զգացական դեղում ու վճիռ, այլեւ իրական ճիգեր՝ շօշափելի արդիւնքներու հասնելու, կենդանի պահելու համար արիւնոտ թուականը իր բովանդակ եղերականութեամբը եւ անոր ներշնչած տեսիլքներովը:

Շարժումը կը ծաւալի արդէն եւ տեղ տեղ « Յիշատակարան »ներ կը կանգնուին Ապրիլեան նահատակներուն համար, ահա Կիպրոսը (Նիկոսիա) որ առաջնութիւնը կը խլէ, շուտով նոյն ձեռնարկը մարմին կ'առնէ նաեւ Գահիրէի մէջ, ուր ծրագիրը պատրաստ է, դրամին գլխաւոր մասին հետ, նըման ծրագիրներ կան նաեւ Ամերիկայէն սկսած մինչեւ Տէր Զօր, ոճիրի ու սպանդի վայրը, ուր ցեղ մը ամբողջ խաչուեցաւ եւ անապատներուն մէջ կորաւ անհետ, իր երազը միայն ողջ ձգելով:

Յուշարարներ պիտի ըլլան բոլոր այս մարմարեայ յիշատակարանները, որոնք անշուշտ պիտի կոթողեն Հայուն վիշտը եւ պիտի խօսին մեր ու մեր յետնորդ սերունդներուն աչքերուն եւ սրտին:

Բաւակա՞ն են սակայն անոնք, ցեղի մը բովանդակ ողբերգութիւնը խորհրդանշելու, եւ ներշնչելու, առաջնորդելու վերապրողներն ու նորահասները կեանքի ու գործի մէջ: Ոչ, անշուշտ: Որովհետեւ այս Յիշատակարանները, ի վերջոյ, կը դառնան շիրիմներ միայն, թիւ ու քար, որոնք քիչերուն կրնան խօսիլ, մաս կազմելով մահուան ու գերեզմաններուն:

Մինչ մենք պէտք ունինք, Յիշատակարաններու, որոնք խօսէին ոչ միայն մեր աչքերուն, այլեւ մեր մտքին ու սրտին, մեր բովանդակ էութեան, մեզ հաղորդակից դարձնելու համար մեր նահատակներուն կեանքին ու գործին. մեր մէկ միլիոնին ըղձանքներուն, որոնք իղձն են կազմած նաեւ մեր բովանդակ ժողովուրդին:

Այս յիշատակարանները պէտք է կանգնուին մէկ անգամ միայն ու բովանդակ հայութեան միահամուռ ճիգերովը. անոր յուշերովն ու զոհաբերութեամբը: Ըսենք անմիջապէս, որ մեր ակնարկած Յիշատակարանը քար ու մարմար չունի, այլ գիր ու պատմութիւն:

Արդ, ո՞ւր է Յիշատակարանը այս բոլորին, եղեռնէն ահա մօտ երկու տասնեակ տարի ետքը, չէ գրուած մէկ միլիոնի պատմութիւնը. չէ գրուած մինչեւ իսկ հազարներու պատմութիւնը: Ինչ որ ունինք, յուշագրութիւններ են, մենագրութիւններ, անհատական տառապանքներ ու տպաւորութիւններ, որոնք անբաւական են ցեղը ընդգրկելու:

Մեր մտաւորականութիւնն իսկ անհետ կը կորսուի իր արիւնոտ ճակատագիրովը, իր կեանքովը ստուերի մէջ թաղուելէ ետք: Հայ մարդը, հայ կինը, հայ աղջիկը, արհեստաւորն ու մտաւորականը, հոգեւորականն ու աշխարհականը, առանձին, առանձին իրենց տառապանքն ու պատմութիւնը ունեցան ու ահա ժամանակը կը հարթէ օրէ օր ամէն բան ու կ'աղօտին հայ ցեղին ու մշակոյթին դէմ գործուած ոճիրը ու անոր դէմ հազարամեայ սքանչելի ժողովուրդի մը երեւան բերած դիւցազնական կռիւը ու արդէն բարոյականը:

Առենը չէ՞ որ մտածենք ու ձեռնարկենք Հայ Ցեղի Յիշատակարանին կազմութեան, Ոճիրին ու անոր դէմ ցեղային պոռթկումին ընդգրկումովը, իբրեւ ազգային սուրբ գիրք »:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԱՀԻՏ, հանդէս մտածման եւ արուեստի: Դ. տարի Թիւ 3—6: Նոյեմբեր 1932, ապրիլ 1933: 240 մեծադիր էջ: Տարեկան բաժնեգին 100 ֆրանք: Հասցէ.— A. Tchobanian, 9 Rue Say, Paris.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ, ամսագիր, Թիւ 8: Մայիս 1933: Ճոխ բովանդակութեամբ: Հիմնադիր — տնօրէն Տիկին Սիրան Սէզա: Տարեկան բաժնեգին 50 ֆր.: Հասցէ.— Mme Siran Seza, B. P. No. 722, Beyrouth (Liban).

ՀԱՅ ՎԱՍՏԱԿ, առեւտրական եւ տնտեսական հանդէս: Բ. տարի Թիւ 6 եւ 7, մարտ — ապրիլ 1933, անհրաժեշտ՝ բոլոր առեւտրականներու համար: Տարեկան բաժնեգին 2 տոլար: Հասցէ.— Hai Vasdag Pub. Co. P. O. Box 194, Sta. A. Boston, Mass. (U. S. A.):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien-La Croix, 85, Ա. յարկ, աջին վրայ, Մէթրօ՝ Belleville:

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՊԱՀԱԿԸ

— Հաճելի է. գոհ եմ ձեր հրաւէրն ընդունած եւ ձեր տանն եկած ըլլալուս համար:

— Ես ուզեցի մի հաճոյք պատճառել տատիս. դուք անշուշտ չէք զլանայ գոհացում տալ նրա հետաքրքրութեանը:

— Հաճոյքով պիտի պատասխանեմ:

— Հրամեցէք, անուշ արէք, որդի, կերէք ձեր տան պէս. զարիպութիւնը դժար բան ա. զարիպութեան տանը քանդուի:

— Բայց, տատիկ, զարիպութիւնը օտար երկրի համար է ասուած: Պարոն Գուրգէնը, ընդհակառակն, օտարութենէն իր հայրենիքը, իր տունն է վերադարձած, պէտք է, որ իրեն լաւ զգայ այստեղ:

— Այո, աղջիկս, բայց չէ, ուրիշ տեղ ա մեծացել. ծնողներն էլ մօտը չեն. աչքը հեռուն ա:

— Մտածենք, ուրեմն, որ ծնողներն էլ գան եւ ազատուեն օտարութենէն:

— Ամէ՜ն ...

Ու պառաւը խաչակնքում է երեսը:

Գուրգէնը չգիտէր ինչ պատասխանել. այդ վայրկեանին, այո, ինքն օտարութեան մէջ չէր զգում իրեն, թէեւ սրտում հարազատների կարօտն ունէր:

Տատիկն սկսեց իր հարց ու փորձը իր եղբօր մասին: Եւ ով զարմանք, Գուրգէնը ճանաչում էր նրա եղբօրը, ալպոմի մէջ. առանց վարանումի ցոյց տուեց նրա նկարը:

Տատիկի ուրախութիւնն աննկարագրելի էր. նա համբուրեց Գուրգէնի աչքերը, այն աչքերը, որ տեսած էին իր եղբօրը:

— Մեր տանը քունն ա, որդի, զարիպութիւն չքաշես, մի բանի պէտք ունենաս՝ լուացք, կար, կարկատան, առանց քաշուելու բեր, ասա, պահանջէ, էլ ինչո՞ւ Հայ ենք, որ իրար չօգնենք, իրար չհասնենք:

— Շնորհակալ եմ, մայրիկ, շատ ազնիւ էք:

Աստղիկը ցոյց տուեց Գուրգէնին իր գրադարանը, հայերէն ու ռուսերէն ընտիր գրքերի մի երկար շարք:

Աստղիկը վերջացրել էր Երեւանի Գայիանեան միջնակարգ դպրոցը. նա բաւական կարդացած եւ պատրաստուած աղջիկ էր: Նա ցանկանում էր հոգեբանութեան եւ գրականութեան հետեւել. ուզում էր ուսումնասիրել մասնաւորապէս մանուկների հոգեբանութիւնը, նրանց երազների աշխարհը եւ մշակել մանկական գրականութիւն, որ այնքան անտեսուած է հայ գրականութեան մէջ:

Գուրգէնին հիացրեց այդ աղջիկը. ինչպէս հողաշէն, աղքատիկ տան արտաքինը չէր համապատասխանում ներսի շքեղութեան եւ հարստութեան, նոյնպէս եւ Աստղիկի արտաքինը շատ քիչ բան էր ասում նրա հոյակապ հոգու, զգացումների մասին: Հայ աշխարհը, հայ տունը, հայ մարդը մօտէն, ներսէն պիտի ճանաչէր:

Այլ եւս ուշ էր. քաղաքավարութիւնը պահանջում էր գնալ. նա ոտքի ելաւ:

— Ցտեսութիւն, որդի, կրկին հրամեցէք, տունը ձերն ա: Խնդրում եմ, գրիր հօրդ, որ նեղութիւն քաշի, տեսնի եղբօրս, խօսք ասի, համոզի, որ մեզ կարօտ չթողնի. նամակ գրի, նըկար ուղարկի. աւելի լաւն էն ա՝ հաւաքուի, գայ. իր հօր տանը, այդտեղ տէր դառնայ: Փառք Աստուծոյ, հիմա երկիրը մերն ա. մեր կառավարութիւնը, մեր զօրքը:

— Կը գրեմ, մայրիկ, կը գրեմ անպայման:

Գուրգէնը հեռանում է մտքերի մէջ խորասոյզ:

Ի՞նչ էր այս. առաջին իսկ հանդիպումին՝ տուն հրաւիրել մի երիտասարդ տղամարդ:

Ամերիկեան ըմբռնումով այնքան էլ վայել բան չէր: Բայց այս աղջիկը, այս պառաւը. ո՛չ, նրանք նման չէին երիտասարդ հրապուրող, ուրիշ հաշիւներով տղամարդ տուն տանող կանանց: Մի ուրիշ բան կայ այստեղ. այս մի ուրիշ աշխարհ է, ուրիշ հոգեվայր: Ու մտաբերում է բոլոր մանրամասնութիւնները իր այցելութեան:

Այդ տունը, այդ կիները, մանաւանդ Աստղիկը, անջնջելիօրէն տպաւորւում է նրա ներսում:

Նա սկսում է որոնել Աստղիկին: Լինում է ամէն տեղ, ուր յոյս ունի նըրան հանդիպել:

Գուրգէնը սիրում էր յաճախել խորհրդարանի նիստերին. նախօրօք ապահովում էր իր եւ Աստղիկի մուտքի տոմսը. գիտէր, որ նոյն օրն անկարելի էր ձեռք բերել: Գիտէր որ հարիւրաւոր քաղաքացիներ, մանաւանդ գաւառներէն, գիւղերէն մայրաքաղաք եկած քաղաքացիներ իրար պիտի հրմշտէին սրահ մտնելու համար: Այնքան հետաքրքրական էին խորհրդարանի նիստերը, մանաւանդ երբ հարցապնդումներ կային զանազան խնդիրների վերաբերմամբ:

Հետաքրքիր էր տեսնել, լսել, թէ ինչպէ՜ս են կազմում, ձեւաւորում հայրենիքի օրէնքները, ինչպէս ազատօրէն խօսում, արտայայտում են տարբեր հոսանքների, տարբեր կուսակցութիւնների պատգամաւորները, ինչպէս կառավարութեան իսկ ներկայութեան՝ քննադատւում է նրա գործունէութեան լաւն ու վատը:

Խօսքի ազատութիւն, խղճի ազատութիւն: Ազատութիւն ...

Ու Գուրգէնի հոգում թեւածում են անուշ երազներ: Մի օր ինքն էլ խորհրդարանի անդամ. գուցէ եւ նախարար, գուցէ եւ վարչապետ: Եւ ինչո՞ւ ոչ. աշխատանք, կամք, հայրենասիրութիւն:

Ձէ՞ որ Հայաստանում չկայ դասակարգի խտրութիւն. ամէն մի անհատ՝ ըստ իր կարողութեան՝ կարող է հասնել ամէն մի բարձրութեան:

Բարձրանալ, այո՛, եւ մօտն ունենալ Աստղիկը:

Աստղիկը ... Գուրգէնը սիրում է նրան, սիրում է կաթոգին. սիրում է բուռն սիրով: Երբեմն կարծում է, թէ Աստղիկն էլ իրեն է սիրում. երբեմն կասկածում է: Խնդիրն այն է, որ Գուրգէնը չի կարողանում իր սէրը բացատրել. մարմնաւորել. ամէն մի փորձ ապարդիւն է անցնում. աղջիկն այնպէս է պահում իրեն, որ չի համարձակւում Գուրգէնը խօսել, բացատրել:

Երբեմն բողոքում է նրա երիտասարդ արիւնը. ուզում է գգուանք, ուզում է համբոյր, բայց աղջկայ անխռով, վճիտ հայեացքի առջեւ ընկճւում է ու գերադասում է իրեն պարտադրուած այդ սէրը. հոգեպէս մօտ, մարմնապէս հեռու:

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Փարիզ եւ շրջակայքի (Գաւառ)

Յ. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, րիւ տը Րիվօլի, «Café Samaritaine»ի ներքնայարկը, Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Նիւթ՝ «կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ձգտումները»: կը դասախօսէ ընկեր Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ (Մարսէյլի շրջան) «Խաժակ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Դրասենին մէջ: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՌՈՍՏՈՄ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Դրասենին մէջ: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՍԷՆ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի Տնօրէն վեր. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

150, Route d'Orléansի (**Bagneux**) ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

տեղի պիտի ունենան ներկայացումներ, պարեր, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ դպրոցի աշակերտներու եւ ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ Թաւի ընկերակցութեամբ:

Տոմսերու մասնակցութեան համար *ՄՈՒՏՔ* 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց. — Առնել 88 թիւ հանրակառքը Փորթ տ'Օրլէանէն եւ իջնել Arrêt Bagneux:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Անմոռանալի ազգային բարերար ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ եւ անոր մեծանուն կտակակատար ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԶԵԱՆՑԻ մահուան տարեդարձներուն ի յիշատակ, այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ: Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրճարանը: Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թընէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապալեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսդաբէր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսդաբէր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt1 Haute Saône), France.

Մառի Փիլօեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արիս Փիլօեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oiseի շրջանը կը գտնուէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին. — M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **YVONNE CURY**ի (Դաշնակահարուհի)

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Maison Gaveau - Salle des Quatuorsի ՄԷՋ

45, Rue La Boëtie. Métro: Miromesnil

Տոմսերու գիները են. — 5, 10, 15, 25 ֆրանք

Կը ծախուին՝ Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie, Հրանտ-Սամուէլի Գրատունը, 51, Rue Monsieur-le-Prince եւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը, 17, Rue Damesme:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ —

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ՝ ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ, ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՆՈՅՆ ԳԻՇԵՐԸ —

“ԱՊՈՒՇ„ օփերէթ 3 արար

ԵՒ

“ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ” օփերէթ 4 արար մէկ արարին մէջ մինիաթիւր

20 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

սկիզբը՝ ժամը ճիշդ 8.45ին, վերջ՝ ժամը 11.45ին

Salle de Conservatoireի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

2 rue Conservatoire. Métro: Bonne-Nouvelle et Cadet

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ — ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Ղեկավարութեամբ թառիստ ԺՈՐԺԻ

Տոմսերուն գիները՝ 5, 10, 15, 20 ֆրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը

Կազմակերպիչ՝ ԼԵՒՈՆ-ՅԱՐՈՒԹ

ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ղեկավարութեամբ Ամերիկայէն հասած յայտնի կատակերգակ՝

Հ. ՋՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի բնական տարազով (ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱՆ):

Հռչակաւոր կատակերգութիւն, 3 արար:

Երեք ժամ անընդհատ ծիծաղ:

20 Մայիս, Շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146 Avenue des Chartreux

Ներկայացման երկրորդ արարին Հօճայի երազին մէջ պիտի պարեն հուրիներ: Միջնարարներուն ԱՐՄԵՆԱԿ ՊԷՅՕՂԼՈՒԵԱՆԻ նուագախումբը պիտի նուագէ նորութիւններ:

ԾԱՆՕԹ.— Ծիծաղը կեանքին աղն ու պղպեղն է, ինչպէս որ կերակուրը ստամոքսին, նոյնպէս ալ ծիծաղը մեր հոգւոյն աննիւթական սնունդն է: Ուրեմն, զուարթ եղիր, որ առողջ ըլլաս, զուարթ եղիր որ կեանքը զուարճալի գտնաս. օգտուէ՛ առիթէն որ կուշտ ու կուռ խնդաս եւ բոլոր ցաւերդ մոռնաս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆՁԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

— Սեննակին թիւը կարեւոր չէ, ըսաւ Պիլլի. այս պանդոկին եւեւը դուռ կա՞յ, կրնա՞յ մէկը դուրս ելլել առանց գլխաւոր դուռէն անցնելու ...

— Պանդոկը վեց դուռ ունի եւեւի մասին վրայ ...

— Քալէ՛ նայինք, ըսաւ Պիլլի ու հետեւեցաւ ղռնապանին:

Այդ փոքր դուռներէն մէկը կը բացուէր նեղ փողոցի մը վրայ: Պիլլի այնտեղ գտաւ մէկը որ իրեն տուաւ պէտք եղած տեղեկութիւնը: Այո՛, ըսաւ մարդը, հինգ վայրկեան առաջ մէկը ելաւ այս դուռնէն, ուղղուեցաւ դէպ ի Սթրանտ եւ թաքսիով մեկնեցաւ:

Պիլլի շուարած ու զայրացած — ոբովհետեւ եթէ քիչ մը աւելի քաջ եղած ըլլար՝ առ նուազն բաժին մը պիտի ստանար պարգեւէն — կամաց կամաց քալեց դէպ ի դետափը, զբաղելով իր յիմարութեան վրայ: Ձեռքերը գրպաններուն մէջ շարունակեց ճամբան, վերյիշելով նախորդ գիշերուան արկածները եւ ամէն անգամուն դատապարտելով ինքզինքը իր աններելի սխալին համար: Եւ սակայն, խորհեցաւ Պիլլի, ամէն ինչ կորսուած չէ դեռ. գիտէր մարդուն նկարագրութիւնը, տեսած էր հիմա անոր դէմքը. այդքանն ալ բան մըն էր: Եթէ մարդը ձերբակալուէր շնորհիւ իր հաղորդելիք նկարագրութեան, Պիլլի դարձեալ պիտի ստանար պարգեւին գոնէ կէսը: Զգլխի համարձակէր տեսնել Ֆալմըթհը եւ ըսել անոր թէ ամբողջ գիշերը անցուցած էր փնտռուած մարդուն հետ, առանց զայն ձերբակալել տալու: Գաղտնի ոստիկանը չպիտի հաւատար իրեն եւ արդարեւ շատ ալ տարօրինակ էր այդ պատահական հանդիպումը:

Նոր կասկած մը արթնցաւ Պիլլիի մտքին մէջ. ի՞նչպէս հանդիպեր էր այդ մարդուն: Արդեօ՞ք այս վերջինն ալ ճանչցեր էր իր ժամացոյցն ու յուշատետրը գողցողը՝ Պիլլին ու դիտմամբ մօտեցեր էր իրեն, սպաննելու համար: Այս մտածումը սարսափեցուց Պիլլին: Քրտնեցաւ. չէ՞ որ անոնք ոճրագործներ էին, անգութ ոճրագործներ, թերեւս ...

Այդ վայրկեանին Պիլլի տեսաւ որ հեռուէն անծանօթ մը կը մօտենար իրեն. կասկածոտ աչքերով նայեցաւ անոր: Երիտասարդ, լաւ անիլուած, չէզոք դիմագծերով ու կապուտաչուի մէկն էր: Երբ մարդը մօտեցաւ, Պիլլի նշմարեց որ շատ ալ երիտասարդ չէր ան. քառասուն տարեկան ըլլալու է, մտածեց ինքնիրեն:

Անծանօթը մօտեցաւ, կեցուց Պիլլին եւ հարցուց անոր տիրական շեշտով մը.

— Անունդ Մա՞րքս է ...

— Այո՛, պարոն, պատասխանեց գողը:

— Մսթըր Ֆալմըթհը տեսա՞ք ...

— Ո՛չ, երէկ գիշերուընէ ի վեր ...

— Ուրեմն պէտք է իրեն երթանք հիմա անմիջապէս ...

— Ո՞ւր է ան հիմա ...

— Քէնըլինկթընի ոստիկանատունը. մէկը ձերբակալուած է եւ պէտք է երթանք հոն անոր ինքնութիւնը հաստատելու համար:

Պիլլի սարսուռ մը ունեցաւ:

— Պարգեւին մէջ բաժին ունի՞մ, հարցուց, այսինքն եթէ ճանչնամ ...

— Իմ եւեւէս եկէք, ըսաւ անծանօթը. Մսթըր Ֆալմըթհը շուղէր որ մենք երկուքս միասին տեսնուինք: Առաջին կարգի տոմսակ մը առէք եւ մտէք ուրիշ վակոն մը, քալեցէ՛ք ...

Անծանօթը անցաւ դէպ ի Չարինկ Քրոս ու Պիլլի հետեւեցաւ անոր: Մըտան կայարան: Երբ շոգեկառքը եկաւ քարափ, Պիլլի քալեց իր առաջնորդին եւեւէն, կորեց բազմութիւնը որ հաւաքուած էր քարափին վրայ, եւ համաձայն անծանօթին հրահանգներուն՝ մտաւ առաջին կարգի վակոն մը ուր բոլորովին առանձին էր:

Չարինկ Քրոսէն մինչեւ Ուէսթմինսթըր, Պիլլի աչքէ անցուց կացութիւնը: Ուէսթմինսթըրէն մինչեւ Սէյնթ Ճէյմս փարքի կայարանը խորհեցաւ այն արդարացումներուն մասին զորս պիտի ընէր գաղտնի ոստիկանին. այդ վերջին կայարանէն մինչեւ Վիքթորիա, մտածեց պարգեւի մասին:

Բայց երբ շոգեկառքը հինգ վայրկեան մութ գետնուղիին տակ մնալէ յետոյ մօտեցաւ Սլօն Սքուէրի կայարանը, Պիլլի զգաց հոտի հոսանք մը, գլուխը դարձուց եւ վակոնին արտաքին մասին վրայ, դռնակին առջեւ տեսաւ անծանօթը:

Պիլլի ապշեցաւ:

— Պատուհանը բա՛ց, հրամայեց տիրական ձայնը անծանօթին:

Քսակահատը հնազանդեցաւ ու լսեց կոտրած ապակիի մը ճարճատիւնը:

— Ի՞նչ կ'ուզես, մռնչեց Պիլլի բարկացայտ:

Անծանօթը չպատասխանեց, գոցեց դռնակը կամաց մը ու անյայտացաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեց Պիլլի թմբրած ձայնով մը: Յետոյ նայեցաւ գետինը ուր տեսաւ կոտրած սրուակ մը եւ փայլուն ոսկի մը:

Ապուշի պէս նայեցաւ անոնց եւ յետոյ, ճիշդ այն վայրկեանին երբ շոգեկառքը կը մտնէր կայարան, Պիլլի վար ծռեցաւ վերցնելու համար սրուակն ու ոսկին ...

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Երբ շոգեկառքը հասաւ Քէնզինկթըն, կայարանը սպասող ճամբորդներէն մէկը պատահմամբ բացաւ իր առջեւ կանգնած վակոնին դռնակը. սարսափահար սկսաւ եւ եւ քաշուիլ ու հազալ: Բեռնակիր մը եւ երկաթուղային պաշտօնեայ մը մօտեցան ամբողջութեամբ բացին դռնակը: Գարշելի էր հոտը որ դուրս կու գար վակոնէն:

Բազմութիւնը հաւաքուեցաւ քարափին վրայ. կայարանապետը սկսաւ քննութեան: Հեռաձայնէ եկան բժիշկ մը եւ ոստիկան մը որոնք բերել տուին պատգարակ մը:

Վակոնէն դուրս հանեցին կծկուած դիակը մարդու մը եւ զգուշութեամբ դրին քարափին վրայ:

— Որ եւ է բան գտա՞ք, հարցուց ոստիկանը:

— Ոսկի մը եւ սրուակ մը, պատասխանեցին:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՄԱՅԻՍ 1933
19 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2192 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՆՅԱ՛ՅՏ, ԱՆԾԱՆՕ՛Թ, ՕՏԱ՛Ր ԱՂԲԻՒՐ...»

Քանի մը բառով անգամ մըն ալ անդրադառնանք այն ահաւոր խրողութեան, որ իր նախընթացը ունեցած չէ բովանդակ հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ։

«Մարտկոց» իր ապրիլ 21ի թիւով ցաւագին ճիչ մը արձակեց ի լուր իր ընթերցողներուն։

Ահակոչը կը սկսէր հետեւեալ բառերով.

— «Նոր ձեռք անցուցինք Բլէպէրի մեքենայէն անցած շրջաբերական մը, ուղղուած մեր ընկերներուն, շնորհիւ ուխտադրուժ ձեռքերու։

«Զգոյշ, վերջին փորձն է որ կը կատարուի։

«Բիւրոյական նոյն զէնքերով, բայց տարբեր անուններով։

«Շատ չանցնիր, կը պատռենք բոլոր դիմակները»։

Ահակոչին խուճապած հեղինակները գիտէին, որ «շրջաբերական»ը ընդհանուր ոչինչ ունի «Բլէպէրի մեքենայ»ին հետ։ Բուն «շրջաբերական»ին հեղինակները քանի մը օր վերջ նոր շրջաբերականով մը կուգային վկայելու, որ իրենց մահագիրը անցած է ոչ թէ «Բլէպէր»ի, այլ Բարեգործականի մեքենայէն։ Ցետագային միայն պիտի պարզուէր, որ խորհրդաւոր «շրջաբերական»ին գի՛րը միայն կուգայ Բարեգործականէն, մինչ անոր ամբաստանութեանց ծայրերը կ'երկարին մինչեւ մութ սենեակները «օտար», «անյայտ», «անծանօթ» ու «մութ» հաստատութեան մը։

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն կը յաջողի ձեռք անցընել խորհրդաւոր «շրջաբերական»ը եւ զայն հրապարակել ՅԱՌԱՋի մայիս 10ի թիւին մէջ։ Ընդարձակ ու սպանիչ ամբաստանագիր մը, զոր Դաշնակցութեան Եւրոպայի լուծուած ու վտարուած նախկին Կ. Կոմիտէի երեք անդամները — Վ. Շուշանեան, Լ. Մօղեան եւ Ա. Արոյեան — ուղղած էին իրենց երկու ընկերներուն՝ Մ. Գույումճեանի եւ Մ. Երիցեանի դէմ։

«Շրջաբերական»ին մէջ անոր հեղինակները կը վկայէին.

— «Խիստ կարեւոր գումար մը մտած «Մարտկոց»ին սնտուկը, որուն ոչ քանակը, ոչ իրական աղբիւրը եւ ոչ ալ անոր լրիւ գործածութիւնը կարելի եղաւ ստուգել»։

«Մարտկոց» բնդունած է անյայտ աղբիւրէ մը եկած անյայտ գումարներ, որոնք յամենայն դէպս չէին կրնար չվտանգել մեր արդար ու գեղեցիկ շարժման բարոյական հիմերը»։

«Օտար աղբիւրին նուիրատուութեան գումարը եղած է 25 հազար ֆր., վեց ամսուան համար, ինչպէս հաշուեքննութեան ընթացքին միայն բռնեցաւ մեզի թերթի վարչութեան կողմէ, առանց սակայն յայտնելու այդ աղբիւրին անունը եւ ոչ ալ այն նպատակն ու դիտաւորութիւնը, որով առնուած է այդ գումարը»։

«Կ. Կ.ի նշանակած հաշուեքննիչ ընկերոջ պնդումներուն հակառակ, թերթին վարչութեան պատասխանատու ընկերը բոլորովին մերժած է յիշեալ գումարին բուն աղբիւրը յայտնել»։

«Մարտկոց»ի ելքն ու մուտքը կարելի չէ հաշուեկշռի ենթարկել. հետեւաբար չենք կրնար երաշխաւորել, որ իրական հաշիւներ են անոնք, ինչպէս նաեւ չենք կրնար երաշխաւորել, թէ մուտքի գումարը ցոյց տրուածն է եւ ոչ աւելի։ Արդէն հաշիւներէն կը հետեւի թէ մուտքի գումարներն են որ պատշաճեցուցած են ելքի գումարներուն, որոնք իրենց կարգին լուրջ քննութեան կը կարօտին»։

«Այս երկու ընկերները (Մ. Գույումճեան եւ Մ. Երիցեանց), հակառակ Կ. Կ.ի մեծամասնութեան բազմիցս ըրած դիտողութիւններուն, խեղաթիւրած են նաեւ «Մարտկոց»ի դաշնակցական դէմքը, կարծել տալով հանրութեան ու Դաշնակցութեան հաւաքական չարքային ներուն, որ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ՄԱՐԴՈՑ ԵՒ ՄԵՐ ՄԻՋԵՒ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՆ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԿԱՊԵՐ»։

Գաղանիք չէ, թէ ո՛ւր կը ծուարին «խորհրդային զանազան մարդիկ»։ Ամբաստանութեանց մէջ չկայ բառը, *սակայն կայ* ուրուականը *այն խորհրդաւոր հաստատութեան — մո՛ւթ, անյա՛յտ, անծանօ՛թ եւ օտա՛ր աղբիւր — որ «խիստ կարեւոր գումար»ներ տրամադրած է քաջամարտի՛կն «Մարտկոց»ի՝ անկաշա՛ռ եւ անբասի՛ր պայքար մղելու համար Դաշնակցութեան դէմ։*

«Զայներու ընդհանուր ոգին է որ երաժշտութիւն կը ստեղծէ», — կ'ըսէ Ֆրանսացին։ Իսկ այս «ընդհանուր ոգին» յարդարուն ու կատարուն բառերով կուգար քօղազերծելու յստակ պատկերը այն «օտար աղբիւր»ին, որ ամխնեւ չարունակ քօղարկած էին «Մարտկոց»ին սպեռները։

Հանրութիւնը անհամբեր կը սպասէր մեղադրեալներու պարզ, որոշ, յստակ ու մեկին պատասխանին։

Իր յաջորդական թիւերով խուճապահար թերթուկը կը գրէր.

— «Ստացած ենք նուէրներ, որոնցմէ կարեւոր մաս մը միակ աղբիւրէ մը, որոշ, յայտնի, անապական եւ քննելի ամենուն կողմէ։

«Հանգամանօրէն պատասխանելը Վալանսի 30 ապրիլ 1933 Շրջ. ժողովին մէջ ընտրուած Հ. Յ. Դ. նորընտիր կեդրոնական կոմիտէին իրաւունքն է միայն»։ («*Մարտկոց*», 10 *մայիս*)։

«Ստացած ենք յայտնի գումար մը։ Շուտով կը հրատարակենք նուիրատուին ե՛ւ անունը ե՛ւ հասցէն»։ («*Մարտկոց*», 12 *մայիս*)։

«Բացառիկ գումարը նուիրող երիտասարդ եւ հայրենասէր Հայը, մեր փնտռած նոր Հայը, կ'ըսէ, — «Եթէ բոլորն ալ դաւանանեն ու լքեն Մարտկոցականութիւնը՝ ես միենակս գլուխը պիտի անցնիմ անոր, Տահանին եւ Սմբատին հետ»։ («*Մարտկոց*», 12 *մայիս*)։

Այսօր, երբ այս տողերը կը գրենք, մայիս 19ն է արդէն, ու տակաւին չկայ *անունը «յայտնի, անապական եւ քննելի» աղբիւրին... ։ Չկայ ո՛չ «Մարտկոց»ին եւ ոչ ալ Վալանսի «նորընտիր կեդր. Կոմիտէին» կողմէ, որուն «հանգամանօրէն» պատասխանը հրապարակուած է արդէն...*

Բայց մի՞թէ յայտնի չէ անունը այս «անապական» աղբիւրին։

Ու այլ եւս պէտք կա՞յ արդեօք զայն լրիւ եւ ամբողջական ձեւով արտասանելու։

Ի՛նչ ահաւոր, ի՛նչ ծանր ու սպանիչ օրերու հասանք։

Կ. Կ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԶԱՓԱՒՈՐ ՃԱՌ ՄԸ ԽՕՍԵՑԱՒ

ԲԱՅՑ, ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎԵՐԱՔՆՆԵԼ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ՈՉ ԹԷ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄ, ԱՅԼ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ բոլորին յուսեաութեան, Հիթլէր շատ չափաւոր եւ դիւանագիտական ճառ մը խօսեցաւ չորեքշաբթի օր, 17 մայիս, Գերմանիոյ խորհրդարանին վերաբացման առթիւ։

Բնագիրը չափազանց երկար ըլլալով, կ'ամփոփենք միայն էական մասերը այդ պատմական ճառին, որ լաւ տպաւորութիւն գործած է Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ.

— Երեսփոխաններ, այրեր եւ կիներ գերմանական Րայխստագի, յանուն կառավարութեան՝ խնդրեցի Րայխստագի նախագահէն՝ նիստի հրաւիրել ժողովը, որոշելու համար մեր դիրքը այն խնդիրներու մասին որ այսօր կը յուզեն ոչ միայն մեր ժողովուրդը, այլ եւ բովանդակ աշխարհը։ Այդ խնդիրները այնքան մեծ կարեւորութիւն ունին որ, անոնց լուծումէն կախում ունի ոչ միայն քաղաքական խաղաղացումը, այլ եւ բոլորին տնտեսական փրկութիւնը։ Ներկայ տագնապին խոր պատճառը կը գտնուի այն կիրքերուն մէջ որոնք, պատերազմէն յետոյ, ջնջեցին արդարութեան հիմը եւ իմաստը՝ ժողովուրդներուն մէջ. որովհետեւ այդ բոլոր հարցերը կը ծագին հաշտութեան դաշնագրին թերութիւններէն։ Այդ դաշնագիրը չփորձեց լուծել այն խնդիրները որ վճռական էին բոլոր ժողովուրդներու ապագային համար, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով։

Պատմութեան դարերու ընթացքին, եւրոպական պետութեանց սահմանները եւ այդ պետութիւնները իրենք ծնած են այն գաղափարէն թէ ազգութիւն մը պէտք է իր քաղաքական գոյութիւնը գտնէ պետութեան մը մէջ։ Պատերազմէն վերջը, հաշտութեան նշմարիտ համաժողովի մը համար չկար աւելի վսեմ գործ մը քան հաստատել նոր կարգ ու սարք մը որ ամենաբարձր աստիճանով հաշուի առնէր ազգային եւ պետական սկզբունքները։ Հարկ էր բացարձակապէս ջնջել նոր ընդհարումներու կարելիութիւնները։ Արդ, մարդիկ, բնիկառակն, կիրքի թէ ատելութեան կամ տգիտութեան բերումով, յանգեցան լուծման մը որ ինքն իր մէջ կը պարունակէր նոր ընդհարումներու սաղմը։ Եւրոպայի տնտեսական ծանր կացութիւնը կը յատկորոշուի արեւմտեան Եւրոպայի հողին աղքատութեամբ եւ ապրուստի համեմատաբար բարձր սակով։ Եթէ դաշնագիրը ուզած ըլլար իսկապէս խաղաղեցնել աշխարհը, հարկ էր նկատի առնել ապրուստի դժուարութիւնը, փոխանակ ներշնչուելու պատիժներու, հատուցումներու եւն. վտանգաւոր գաղափարներով։ Հատուցումներու գաղափարը աշխարհի պատմութեան մէջ պիտի մնայ օրինակ մը՝ որ պիտի ցուցնէ թէ կիրքերը ո՛ր աստիճան կրնան վնասել միջազգային բարօրութեան։ Գերմանիայէն պահանջեցին դրամական վճարումներ որոնք զայն կը հարկադրէին անբնական արտածումներ կատարել. բովանդակ աշխարհը բռնադատուած էր շահաստան դառնալու գերմանական արտածման։ Գերմանիոյ պարտադրուած այս յանձնառութիւնը խանգարեց ժողովուրդներու տնտեսական կեանքը։ Որովհետեւ հատուցումները կրնան վճարուիլ միայն գերմանական արտածումներով։ Այս իրողութեան հետեւանքով, պահանջատէր երկիրներու արտածումը պիտի վնասուէր։ Հատուցումներու վճարման տնտես. օգուտը չէր կրնար ո՛ր եւ է կերպով փոխարինել այն վնասները որ կը պատճառէր ազգային տնտեսութեանց։ Յետոյ որոշեցին Գերմանիոյ տալ վարկեր, որպէս զի կարենայ սահմանափակել իր արտածումները, կատարելով հանդերձ իր վճարումները։ Անխուսափ էր եւ կեղծ՝ այդ քաղաքականութիւնը, որովհետեւ քաղաքական պահանջները վերածեց անհատական պահանջներու։ Այս վերջինները հարկադրեցին տոկոս վճարել, այնպէս որ վերջնական արդիւնքը նոյնը պիտի ըլլար։ Ասկէ զատ, ամէնէն ծանր հետեւանքն այն եղաւ որ ներքին տնտեսական կեանքը արհեստականօրէն խանգարուեցաւ եւ նոյն իսկ կործանեցաւ։ Միջազգային հրապարակի վրայ եղած մրցակցութիւնը յառաջ բերաւ գիտական կարգաւորում (ռասիոնալիզասիոն)։ Մեր միլիոնաւոր գործազուրկները հետեւանք են այս շրջափոխութեան։

Գերմանիա յանցաւոր չէ

Վերսայլի դաշնագիրը ջնջեց նաեւ իրաւունքի միջազգային զգացումը վերահաստատելու գաղափարը, որովհետեւ, նոյն դաշնագրով ձեռք առնուած միջոցները հիմնաւորելու համար, հարկ էր յանցաւոր հռչակել Գերմանիան։ Իսկ այս՝ որքան նախնական, նոյնքան անկարելի եղանակ մըն էր, որովհետեւ յաղթականին համար դիւրին է այդ հաստատումը ընել պարտեալին համար։ Եւ այդ արարքը ունեցաւ սահռելի հետեւանքներ։ Յաղթականներու եւ պարտեալներու գաղափարը հիմք պիտի ծառայէ միջազգային նոր իրաւունքի մը եւ ընկերային նոր կարգ ու սարքի մը։ Յաղթականները ամէն իրաւունքէ զրկեցին մեծ ժողովուրդ մը, զայն մինչեւ երկրորդ կարգի եւ երկրորդական ազգի մը վերածելով, եւ այս յայտարարութիւնն ըրին ճիշդ այն պահուն երբ կը ծնէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Գերմանիոյ հանդէպ բռնուած այս դիրքը չէր կրնար խաղաղեցնել աշխարհը։ Յետոյ խորհեցան թէ անհրաժեշտ է զինաթափ ընել պարտեալները եւ թոյլ չտալ որ անոնք ինքնապաշտպանութեան դիմեն։ Անլուր միջոց մըն է այս՝ ազգերու պատմութեան մէջ, եւ անկարող՝ ջնջելու ընդհարումներու վտանգները եւ կարելիութիւնները, քանի որ անդադար յառաջ կը բերէր սպառնալիքներ, խստութիւններ եւ պատիժներ որոնց հետեւանքը եղաւ կործանել աշխարհի տնտեսական կեանքը։

Դաւմանը նոր պատերազմը չէ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշուի չառաւ այս հետեւանքները։

Բայց, Եւրոպայի մէջ ոչ ո՛ր եւ է պատերազմ չի կրնար ստեղծել լաւագոյն բան մը՝ եղածին տեղը բռնելու համար։ Նոյն իսկ վճռական յաջողութիւն մը ուրիշ բան չպիտի ըլլէ եթէ ոչ նոր ընդհարումներու եւ նոր պատերազմներու սերմը ցանել։ Եթէ օր մը այդպիսի յիմարութիւն մը գործուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ կործանում՝ ընկերային կարգ ու սարքի, անվերջ քաոս եւ բոլշեւիզմ։ Գերմանիոյ ազգային կառավարութիւնը ամէն իր բոլոր կարողութեամբ պիտի ընդդիմանայ այդպիսի ոչ-խաղաղական շրջափոխութիւն մը։ Ազգային կառավարութեան նպատակներն են խափանել համայնավարութիւնը, ստեղծել ազգային նոր պետութիւն մը, լուծել՝ ընկերային հարցերու ամէնէն դժուարինը՝ գործազրկութիւնը, եւ հիմնել հեղինակաւոր քաղաքականութիւն մը, որուն շնորհիւ Գերմանիան վերջապէս կարող պիտի ըլլայ դաշնագիրներ կնքելու։

Ես կը խօսիմ իբրեւ ազգային-ընկերվարական, եւ կը յայտարարեմ թէ՝ մենք կը ճանչնանք բոլոր ժողովուրդներու օրինաւոր պահանջները, որովհետեւ ինչ տառապանք որ կրեց երիտասարդ Գերմանիան, չուզեր կրել տալ ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդի։ Այն սէրը զոր կը տածենք մեր ժողովուրդին համար, մեզի յարգել կուտայ ուրիշ ազգութեանց իրաւունքները։

Մենք հնարաւոր չենք գտներ գերմանացնել անոնք որ գերմանացի չեն։ Մենք երբեք չենք ուզեր գերմանացնել ուրիշ ազգեր, ինչպէս որ կը բողոքենք հակառակ պարագաներուն մէջ... Դիտելով այսօրուան Եւրոպան, մենք կը հաստատենք թէ Ֆրանսան եւ Լեհաստանը մեր դրացիներն են եւ ոչ մէկ պատմական իրողութիւն կրնայ բան մը փոխել այս կացութենէն։ Բարեբախտութիւն պիտի ըլլար, եթէ Վերսայլի դաշնագիրը հաշուի առած ըլլար այս իրողութիւնները։ Հաշտութեան դաշնագիր մը պէտք չէ վէրքեր բանայ, այլ պէտք է բուժէ զանոնք։ Վերսայլի դաշնագիրը պէտք է լուծած ըլլար այս հարցը։ Ան պէտք է գտած ըլլար լուծում մը որ Լեհաստանի հասկնալի շահերը հաշտեցնէր Գերմանիոյ բնական իրաւունքներուն հետ։ Վերսայլի դաշնագիրը չգտաւ այդ լուծումը, եւ սակայն, որ եւ է գերմանական կառավարութիւն ինքն իր կամքով չպիտի խզէ պայմանագիր մը զոր կարելի չէ ջնջել, եթէ անոր տեղը չպիտի դրուի աւելի լաւը։

Հաւասարութիւն՝ բոլորին համար

Բայց, ընդունելով հանդերձ դաշնագրին իրական հանգամանքը, մենք կը պահանջենք որ իրաւունքը նոյնն ըլլայ բոլորին համար։ Ոչ միայն յաղթականները, այլ եւ պարտեալները կրնան պահանջել այն իրաւունքները զորս իրենց կուտայ դաշնագիրը։ Վերաքննութիւն պահանջելու իրաւունքը կը բխի բուն իսկ դաշնագրէն։ Գերմանական կառավարութիւնը մէկ բան կը պահանջէ, — ճանչնալ փորձառութեան եւ բանականութեան արդիւնքը։ Փորձառութիւնը ակներեւ է, — աշխարհը բաժնուած է յաղթականներու եւ պարտեալներու։ Մենք կը կրենք բռնադատեալ զինաթափութիւն մը եւ մեր դիմացը կը գտնենք ուրիշներու չափազանցեալ սպառազինութիւնները։ Գերմանիոյ հաւասարութիւնը հիմնուած է բարոյականի եւ իրաւունքի վրայ։ Ան կը բխի բուն իսկ դաշնագրէն եւ Գերմանիոյ զինաթափութենէն։ Ուրիշ ժողովուրդի մը իրաւազրկումը չի կրնար դիմանալ պատմութեան առջեւ։ Վաթսուն միլիոն ժողովուրդի մը առժամեայ հարստահարումը ոչինչ կը նշանակէ այս իրողութեան առջեւ, որովհետեւ, մէկ վայրկեանը ի՞նչ կ'արժէ պատմութեան դարերուն առջեւ։ Գերման ժողովուրդը պիտի ապրի, ինչպէս Ֆրանսայի ժողովուրդը եւ լեհ ժողովուրդը։ Ա՛յս է պատմութեան դասը։

Յետոյ, սուտ է թէ Գերմանիան չէ գործադրած դաշնագիրը՝ զինուորական ուժի տեսակէտով։ Մարտական եւ պաշտպանողական խումբերը որ եւ է կապ չունին գերմանական բանակին հետ։ Անոնք որ եւ է նպաստ չեն ստանար բանակէն։ Անոնք ծնած են առանց որ եւ է օգնութիւն ստանալու ազգային բանակէն եւ առանց զինուորական կրթութիւն ստանալու։ Անոնց նպատակն է կուսակցութիւնը պաշտպանել համայնավարական կատաղութեան դէմ եւ ապահովել քարոզութիւնը։ Պողպատեայ սաղաւարտը ծնած է ռազմանակատի յիշատակներէն, պահելու համար նախկին բանակին աւանդութիւնը, ինչպէս և պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։ Միւս երկիրները, որոնք մեզի պէս միլիոնաւոր կազմակերպուած համայնավարներ չունին, չեն կրնար չափել համայնավար վտանգին խորութիւնը։ Վերջին տարիներու պայքարի ընթացքին՝ ընդդէմ համայնավարներու՝ մեր մարտական խումբերը ունեցած են 350 մեռեալ եւ 40,000 վիրաւոր։ Եթէ այսօր, ժընեւի մէջ, զինուորական տարբերու հետ կը նոյնացնեն այդ խումբերը, այն ատեն պէտք է զինուորական տարր հաշուել նաեւ հրշէջները, մարզական ընկերութիւնները, գիշերապահներու ընկերակցութիւնը։

Ահա թէ ի՛նչ կ'ուզէի յայտարարել յանուն գերման ժողովուրդին եւ կառավարութեան.—

Գերմանիան զինաթափ եղած է, ան Վերսայլի դաշնագիրը գործադրած է արդարութեան եւ բանականութեան սահմաններէն ալ անդին։ Իր բանակին թիւը 100,000ը չանցնիր։ Իր ոստիկանութիւնը կաշկանդուած է միջազգային կարգադրութիւններով։ Օժանդակ ոստիկանութիւնը միայն քաղաքական հանգամանք ունի։ Հարկ եղաւ ստեղծել զայն յեղափոխութեան պահուն, փոխարինելու համար ոստիկանութեան տարրերը որոնք շատ վստահելի չէին։ Արդէն սկսած ենք կրճատել զայն եւ պիտի ջնջենք տարին չվերջացած։ Գերմանիան կրնայ բարոյապէս պահանջել որ միւս պետութիւնները կատարեն իրենց պարտաւորութիւնները՝ համաձայն դաշնագրին։

Եթէ Ֆրանսան անդադար կը յիշեցնէ թէ Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան ճանաչումը կը տրամադրէ նաեւ երաշխաւորել իր ապահովութիւնը, այն ատեն երկու հարցում կ'ուղղեմ. —

1. Գերմանիան մինչեւ այսօր ընդունած է Վերսայլի դաշնագրէն, Լոքառնոյի դաշինքէն, Քէլլոկի դաշինքէն, իրաւարարութեան դաշնագրէն, ոչ-յարձակման դաշինքներէն բխած ապահովութեան բոլոր յանձնառութիւնները։ Արդ, Գերմանիան տակաւին ուրիշ ի՞նչ երաշխաւորութիւններ պէտք է տայ եւ իրենք ի՞նչ նոր ապահովութիւններ կուտան Գերմանիոյ։ Համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկագիրներուն, Ֆրանսան ունի 3046 օդանաւ, Պելժիքան՝ 350, Լեհաստանը՝ 700, Չեխոսլովաքիան՝ 670։ Կան նաեւ անչափելի քանակութեամբ պահեստի օդանաւեր, հազարաւոր հրասայլեր, ծանր թնդանօթներ, արհեստագիտական միջոցներ, հեղձուցիչ կազեր։

2. Գերմանիան, այս իրողութեանց առջեւ, աւելի իրաւունք չունի՞ պահանջելու իր իսկ ապահովութիւնը, աւելի քան սպառազէն պետութիւնները որ կապուած են համաձայնութիւններով։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ

ՏԱՐՈՒԷ ՏԱՐԻ ԱՒԵԼԻ ԾԱՒԱԼՈՒՆ

(ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ)

ՊԼԻՏԱ, 8 մայիս. — Ահա գաղութ մըն ալ, որ հակառակ իր մեկուսացած վիճակին, օրէ օր կը զարգանէ հաւաքականութեան, համերաշխութեան, գիտակցութեան ոգին:

Արդարեւ, եթէ շատ մը խոչընդոտներ կան համերաշխաբար գործակցելու, ես կը հաւատամ թէ նոյնչափ աւելի յուսադրիչ ապացոյցներ կը գտնուին այդ բոլորը մոռնալու եւ միակամ, հաւաքական աշխատանք մը տանելու այս փոքր գաղութին մէջ:

Ու կը հաւատանք որ այս բարոյական սկզբունքը բոլորին սրտին մօտ ըլլալով, ոչ շատ հեռու ապագային ամէն հայրենակից պիտի աշխատի դառնալ պարտաճանաչ եւ իր գործակցութիւնը ի սպաս դնել հաւաքական բարիքին համար:

Որովհետեւ, եթէ մենք այդ կը պահանջենք, մեր անհատական կարծիքներն ու տեսակէտները չեն, այլ ցիր ու ցան ժողովուրդի մը հաւաքական պահանջն է:

Այսպէս, մեր փոքրիկ գաղութն ալ մայիս 6ին տօնեց ապրիլեան համազգային սգատօնը:

Ալժերիոյ մէջ երրորդ տարին է որ կը տօնուի համազգային Ապրիլ Տասնըմէկի սգատօնը եւ հակառակ գաղութին ցրուած կացութեան, հեռաւորութեան եւ ուրիշ աննպաստ պայմաններու, այս տարի ժողովուրդը աւելի շատ էր եւ աւելի տոգորուն: Հոս շնորհաւորութեան արժանի են Ալժէ քաղաքի մեր հայրենակիցները, որ 55 քիլոմեդր ճամբայ կտրելով, մինչեւ Պլիտա եկած էին, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին:

Ժամանակին աթոռները գրաւելով, ժողովուրդը խոր պատկառութեամբ կը դիտէր բեմին զարդարանքը. — Մէկ կողմը Քառասունեններու եւ միւս կողմը Քասններու նկարները: Բեմին ճակատը արձանագրուած էր «Ցարդա՜նք քեզ, նահատակ ժողովուրդ»: Մէջտեղը կը ծածանէին ֆրանսական եւ երկու կողմերը հայկական եռագոյնները: Իսկ բեմին խորը՝ Հայաստանի փառքը եւ քարտէսը, յատակը՝ մահաբեմ, թարմ ծաղիկներով զարդարուն:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր դաշնակի վրայ նուագեց Mlle Simian, երգեցողութեամբ խումբ մը երիտասարդներու, յոտնկայս:

Բացումը կատարեց Պ. Արմենակ Ղազարոսեան, որ չէշտեց՝ յարգանքի պարտականութեան հետ՝ ազգային գիտակցութեան զարգացումը, ու թելադրեց որ գոնէ այս մէկ օրը ըլլանք ազնիւ, գիտնանք մեր մէկ միլիոն նահատակներու մատուցանելիք յարգանքին արժէքը եւ հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակները: Կարդալ արտասանութիւններ ըրին Հ. Նիրզէթեան, Խրիմեան, Արամ, Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն Օննիկ Թէրզեան, Օր. Արզումանեան: Մեներգեցին Գայըզճեան եւ Նիրզիթեան, որմէ վերջ ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը Սիամանթոյէն, «Մօր մը երազը»:

Դպրոցին հանդիսականները պաղպաղակով հիւրասիրուեցան կազմակերպիչներու կողմէ, որմէ վերջ երկրորդ մասը սկսաւ «Տալւորիկ»ով, (դաշնակ):

Երկրորդ մասը գլխաւորաբար յատկացուած էր Պլիտայի փոքրիկներուն որոնք խանդ ու հաւատք ներշնչեցին ժողովուրդին: Կարդալ արտասանեցին Պետիկեան, Սաեփանեան, Քիւրտեան, Սարաֆեան, Պոլիսէն նոր հասած փոքրիկ Զաւէն Աղնաւուրեան եւ ամենափոքրը՝ Ալաքոչեան.

«Թուրքը մեր ամենամեծ թշնամին է,
Եւ մեր ամենամեծ բարեկամը մեր բազուկն է»:

Մէջ ընդ մէջ դաշնակով նուագուեցան հայկական ընտիր կտորներ: Օր. Արզումանեան ներկայացուց կենդանի պատկեր մը, «Հայ մօրը օրօրը». —

վրէ՜ժ, վրէժ չար ոսոխին, բալա ջան
Թուրքի արիւն ծծել սորվիր, օրօր օրօր զաւակս:
Կաթս քեզի հէլալ կ՚ընեմ բալա ջան,
Երբ քաջի պէս կռուել սորվիս, օրօր օրօր զաւակս:

Վերջին պահուն կազմակերպիչներուն կողմէ խօսք առաւ Պ. Ա., որ ըսաւ.

— «Հայրենակիցներ, տխուր եմ եւ այս իրիկուն. տխրութիւնս ալ աւելի պատած է սիրտս, ոչ թէ սգատօն տօնելնուս համար, այլ անոր համար, որ այսօր օտարներու վկայութիւնը անգամ մը եւս կը յիշենք, մենք մեր տկարութիւնը խոստովանելով: Օտարը կ՚ըսէ — «Հայը հաւաքաբար ոչինչ կ՚արժէ, իսկ անհատաբար ամէն բան է»: Այս վկայութեան քով կայ սփոփարար երեւոյթ մը, — մեր հրաւէրին պատասխանելով ամէն տարիէ աւելի բազմութիւն կը ներկայացնենք հոս: Ձեր ներկայութիւնը քաջալերանք ըլլալէ աւելի, ազգային գիտակցութեան զարգացման յուսադրիչ փաստ մըն է: Մեռելներու սաւառնող ոգին մեզ յուզելով մէկտեղ կ՚ամրապնդէ մեր ջիղերը նոր գիտակցութեամբ եւ նոր հաւատքով: Այսօրուան սգատօնը մեզմէ ոչ արցունք կ՚ուզէ եւ ոչ ալ խունկ ու մոմ, ու եթէ կը գիտակցինք Թուրքին հասցուցած ահաւոր չարիքին, ոչ տխրելու եւ ոչ ալ ողբալու տկարութիւնը պիտի ունենանք, այլ տոկուն հաւատք եւ յարատեւ կամք յաղթահարելու, հայ մնալու, այս անմեղ փոքրիկները հայ մեծցնելու, ապատութեան ճամբան չարունակելու եւ վերջապէս հայրենի հողը գուրգուրանքով պաշտպանելու:

«Այո՛, այս իրիկուն Մեռելոց է, բայց մի սարսափիք, մի տառամիք, այլ մօտեցէք, մտիկ ըրէք ձեր սիրելիներու կոչին: Այդ կանչը մեր ամենօրեայ պայքարէն կուգայ, այդ կանչը մեր համերաշխ ապրելու, իրար հասկնալու բաղձանքէն կուգայ: Տասնըութ տարիէ ի վեր անոնց աչքերը դեռ գոց չէ մտեր. անոնք հանգիստ պիտի առնեն այն ատեն միայն, երբ մենք ըմբռնենք մեր գլխուն իջած չարիքին ահաւորութիւնը, երբ եղբայրական ձեռք երկարելով իրարու՝ գործենք յանուն այս նոր սերունդին փրկութեան եւ հայրենիքի ազատագրման:

«Մեռելները մեզմէ կը պահանջեն հայ մեծցնել այս փոքրիկները, որպէս զի կարենան սիրել իրենց հայրենիքը եւ ի հարկին զոհուիլ անոր համար»:

Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով որ երգուեցաւ յոտնկայս, բոլորին կողմէ: Համաձայն յայտագրին խոստացուած էր չարժանկարով ցոյց տալ պատկերներ գաղութներու կեանքէն, բայց Փարիզի Զ. Ո. Մ.էն ժամանակին չհասան ժապաւէնները:

Զարդանիշերու վաճառումէն գոյացաւ 215 ֆրանք, որ պահ դրուեցաւ Պ. Ղ. Ալակոզեանի քով, որպէս զի արձակուրդին բացուի հայերէնի դասընթացք մը, փոքրիկներու համար: Այս նպատակով, երիտասարդութիւնը կը խորհի սարքել զուարճալի երեկոյթ մը: Մաղթենք որ այս խանդն ու եռանդը տեւական ըլլայ, ստեղծելով համերաշխ գործակցութիւն:

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

«ՄԵԾ ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԵԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ...»

«Յառաջ»ի մէջ կարդացի Ռազկրատի դէպքին մանրամասնութիւնները:

Միշտ թերահաւատ վերաբերում մը ունեցած եմ Թուրք ազգին արդիականացման ջանքերուն հանդէպ: Եւ այս միայն հայ ըլլալուս համար եւ ոչ թէ անգլիացի կամ ամերիկացի, որովհետեւ Թմրուկին ձայնը ոչ թէ հազարաւոր փարսախներ հեռուէն լսած՝ այլ 11 տարեկան հասակիս Խարբերդի (Տէր Զօր) անապատներուն կիզիչ արեւին տակ լիովին ճաշակած եմ Թմրկահարներուն հարուածները 5—6 ամիս շարունակ: Այդ իսկ պատճառաւ, յիշեալ դէպքին առթիւ կարդալով Թուրք մամուլին հաւար (Յառաջ, 29 ապրիլ) զարմանքս չկրցայ զսպել թէ այս ինչ մեծ արդիականացում է նոյնիսկ երկաթացած ջիղերու:

Օրինակ, Ապիտին Տավէր պէյ կը գրէ.

— «...Շնականութիւն է վրդովել մեռելներու հանգիստը» — Ապիտին պէյ երբ որ չնականութիւն կը կոչէ քանի մը գերեզմաններու քանդումը (այս հարցումս Պուլկարները արդարացնելու մտքով չէ) պիտի կրնա՞ք գտնել բառ մը, ինչ լեզուով ալ ըլլայ այդ, որ կարենար արտայայտել գոնէ մէկ հազարերորդը այն հրէշութեան զոր ազգովին ի գործ դրիք հայ ազգին վրայ ընդհ. պատերազմի ամբողջ տեւողութեան եւ նոյնիսկ անկէ 3—4 տարի յետոյ (վկայ Մարաշ, Հաճըն, Իզմիր եւայլն):

Իսկ «Ճումհուրիյէթ»ի Պուլկարիոյ թղթակիցը հարց կուտայ.

— «...Երբ այս փոքրիկ կտորն ալ առնուի (գերեզմաննոցը), Թուրքերը ո՞ւր պիտի թաղեն իրենց մեռելները...»:

Թուրք ըլլալ եւ ափճրկիլ գերեզմաննոցի համար, մտիկ ըրէ պարոն թղթակից. — Պալ, Մումպուճ, Մէսքէնէ, Րագգա, Սաիգա, Տէր Զօր, Մէատին, Ապու Քէմալ, Շէտտատիյէ, Սիւվար, Րասիւլ Այն, Հասիճէ, եւ չըջակայքը՝ ձեր կողմէ մեզի ցոյց տրուած գերեզմաննոցը՝ մեր թուին հետ համեմատելով այնքան ընդարձակ էր որ, բոլոր Թուրք ազգը եւ որդւոց որդիք կրնան տեղաւորուիլ այնտեղ՝ եթէ նոյն իսկ ամէնքդ մէկ օրուան մէջ մեռնիլ փափաքիք՝ եւ տեւական օրէն, որովհետեւ այդ տեղերը պարտէզի խնդիր չի կրնար յարուցուիլ, եւ դուք մտնելու համար քանդելու ալ պէտք չունիք, արդէն մեր մեռելները անթաղ էին, եւ քանի մը տարի յետոյ Ալլահ Էքպէրին կողմէ լուացուած ճեփ ճերմակ ոսկորները հայասէրները հաւաքեցին անապատներէն:

Իսկ «Վագըթ»ի մէջ Սատրի Էթհէմ պէյ յուզումով կը գրէ.

— «...Գիշերները հանգիստ չենք կրնար քնանալ սահմանին այս կողմը, Պալքաններէն հասած ողբ ու կոծէն, Թուրք գերեզմանները բացող բահերու անպաշտպաններու գլխուն պայթող ռումբերու ձայնէն...»:

Այս ողքան ջիղերու փափկացում 10—12 տարուան ընթացքին, երբ Պուսերայի (Տէր Զօր) ջրդին հրկիզուած մանուկներուն եւ որդեկորոյս ակնատես մայրերուն ողբ ու կոծը մինչեւ Մուհամմէտին ... ճէննէթին դռները ալ կ՚առնէր՝ նոյնպէս Փուրունճուի մէջ ողջ ողջ թաղուածներուն հոնդիւնները (Մալաթիոյ շրջան) դուք մէյկ – մէյկ քնանալով ձեր երազին մէջ ալ Հայաստանի աւերակներուն վրայ սոխ ու սխտոր կը տնկէիք, ինչո՞ւ այնքան կը յուզուիք քանի մը գերեզմաններու քանդուիլը լսելով, ինչո՞ւ ձեր սիրտը թունդ կ՚ելլէ բահի ձայներէն: Արդեօք անո՞ր համար էր որ մեր մեռելները թաղել չուզէիք, երբ բահերը եաթաղանի գործ կը տեսնէին: Եւ իսկապէս արդահատելի է, երբ կ՚ըսէ — «երէկ Թուրք ուսանողութիւնը հասունութեամբ եւ գիտակցօրէն արտայայտուեցաւ նման մեծ դարերու մեծ հերոսներուն ...», եղածչեղածը Թուրք ուսանողութեան Պուլսոյ պուլկար գերեզմանատուն տարած ծաղկեպսակն է. (այն ալ ով գիտէ ինչ ինչ նկատումներով): Այդ ի՛նչ ամանոց «Մեծ դարերու մե՛ծ հերոսութիւն» է եւ ո՞ւր կը ծախեն զայն փոխան ծաղկեպսակի մը: Ոչ թէ հերոսութիւնը, այլ չողդամն իսկ, ամէն կլիմայի ամէն պարտիզպանի ձեռքին տակ եւ ուզած ժամանակդ չի բուսնիր, ուր մնաց «Մեծ դարերու մեծ հերոսները»:

Ես տասնըմէկէն մինչեւ 18 տարեկանս դժբախտութիւնն եմ ունեցեր ճանչնալու «մեծ դարերու մեծ հերոսներ»էն շատ շատերը: Պիտի չըպատմեմ Տէր Զօրի մասին, որուն կենդանի պատմութիւնն եմ: 1920ի Մարաշի դէպքին 500է աւելի կին եւ երախայ Թուրքերու կողմէ կ՚առաջնորդուին Ուլու Ճամին եւ հոն մէկիկ մէկիկ կը խողխողուին, բացի 2 կիներէն որոնք ձեւով մը կը յաջողին փախչիլ: Ցզի կիներէն մէկը, անհեղեակ բակի անցուդարձին՝ մօտենալով էնգաճը Լուքֆի կոչուած հրէշին, կը պաղատի թէ քիչ մը հանգիստ պէտք ունի: Գրող բրող Եւրոպա տեսած էճզաճին խնդումերես կը պատասխանէ.

— «Երկու վայրկեան եւս, տիկին, կարգը ձեզի կուգայ: Մեր դանակը այնքան սուր է որ երբեք չի չարչարեր»:

Ահա, ահա այս ազգին զաւակները որ մէկ օրէն միւսը կը յաւակնին բաղդատել «Մեծ դարերու մեծ հերոսներու»։ չարքին եւ այս բոլորը ծաղկեպսակ մը տանելով այնինչ գերեզմանատունը այն ձեռքերով՝ որոնք մինչեւ արմուկ իսկապէս մեծ դարերու մեծ հերոսներու արիւնով են ներկուած...

Վերջին կէս դարու ընթացքին Թուրքերու «մեծ հերոս»ական դրուագները գրի առնելու համար առնուազն հարիւրեակ մը հատորներ պէտք են: Դուք կրնաք պարծենալ միայն ձեր մանկօրէ — թաթարական ծագումով եւ մարդասուն գիշատիչներու անվերջ չարանով, Ճէնկիզ խանէն մինչեւ Էնվէր — Թալէաթ եւ անոնցմէ առաջ ու վերջ: Եւ ձեզի կը վստահեցնեմ որ օր մը օրանց աշխարհի բոլոր տեսակի գազանները պիտի ստիպուին աղերսագիր մը ներկայացնել Ամենակալին ըսելով — Տէ՛ր, կամ Թուրքը եւ կամ մենք...:

Բայց վերջ ի վերջոյ պէտք է խոստովանիլ որ Թուրքերն ալ իրաւունք ունին, չէ՞ որ քաղաքակիրթ պետութեանց այնքան հէքեաթներ կլլեցուցին նոյնիսկ առանց գաւաթ մը ջուրի: Երբ «մեծ ազգի մեծ հերոսներ» էն մէկը իբր մնայուն անդամ աշխարհի հեղինակաւոր դատարանին հասաւ Ժընեւ (ո՛վ հեղնութիւն) 54 պետութեանց ներկայացուցիչները իրենց առաջին ներբողականը մատուցանելու արտօրանքին մէջ իրար կոխկրտեցին, եւ բանալով լաւագոյն ածականներու տոպրակը շարեցին քով քովի՝ մարդկայինը, բարին, գեղեցիկը, հերոսը, հին մեծ ազգը... եւն.: Նոյն իսկ աշխարհի ամենաքաղաքակիրթ ազգի մը ներկայացուցիչը յուզուած ու արտասուաթոր աչքերով ափսոսաց թէ «ինչպէս ընդհ. պատերազմին առանց հասկնալու Թուրք մեծ ազգին բարեկրթութիւնը կամ ամենահին ազգ մը ըլլալը, անխոհեմաբար անոր դէմ պատերազմեր են»: Գովքերու այդ շըռայլութեան մէջ «մեծ դարու մեծ ազգին մեծ հերոսը» պահ մը լուրջ կասկածներ ունեցաւ թէ գուցէ գլխը կը ծաղրեն. որովհետեւ այդ ձեւով արտայայտող ազգին զաւակները Մարաշի մէջ անլուր չարչարանքներու տակ մեռցուեցան եւ դեռ ըսեմ շատ շատերը իբր ... գործածուեցան «մեծ ազգին մեծ հերոս»ներուն կողմէ (1920)ին:

Խնդրեմ, ըսէք, ինչպէ՞ս չչփանայ Թուրքը եւ չյոխորտայ իր գործած ոճիրներով:

Եւ ահա մէկ ձեռքը ծաղկեպսակ մը եւ միւս ձեռքը գլխարկ եւ տարատ մը կը յաւակնի քաղաքակրթութեան պատգամներ արձակել աշխարհի չորս ծագերուն:

Լիոն Յ. ՄԻՍԱՔ

ՍԳԱՏՕՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 10 մայիս (Յառաջ). — «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանի նախաձեռնութեամբ, «Թրակիոնկի Եունաք»ի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յարգանքի հանդէս մը՝ շաբաթ 6 մայիս (տօն), կէսօրէ վերջ: Մահերգէ մը վերջ, զոր նուագեցին Պ. Պ. Ինճէեան եւ Տէմիրճեան, որոնց դաշնակով կ՚ընկերանար Օր. Ա. Աստուածատուրեան: Նախագահ ընկ. Գ. Թէրզեան բացատրեց թէ ինչու կ՚ուզենք ամէն տարի հանդիսաւորապէս տօնել 11/24 Ապրիլը, ու չեշտեց թէ ամէն անգամ որ կը հաւաքուինք մեր յարգանքը բերելու մեռնողներու յիշատակին, կ՚ուխտենք անվարան քալել անոնց ճամբէն: Ընկ. Օ. Քէչեան յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ: Յաջորդաբար բանախօսեցին ընկերներ Յ. Տէվէճեան եւ Կարօ Ղազարոսեան:

Սկաուտներու համաշխարհային

ՉՈՐՐՈՐԴ ՃԱՄԲԱՐԸ

Սկաուտական շարժումը, որ ստուգճանաբար ծաւալւում է ամբողջ աշխարհի մէջ, անխափ դէպ ի ինքը գրաւելով բոլոր ազգերի պատանի եւ երիտասարդ ուժերը, այս տարի, օգոստոս 2ին, Հունգարիայի մայրաքաղաքի մօտը գտնուած գեղածիծաղ Գեդօլլօում բանալու է իր 4րդ ջեմբորին (ճամբար), որին մասնակցելու են աշխարհի բոլոր ծայրերից եկած երեսուն հազար սկաուտներ, որոնց մէջ պիտի լինեն եւ հայ արիները, իբրեւ ներկայացուցիչ Հայաստանի:

Ինչպէս յայտնի է, սկաուտական ջեմբորին տեղի է ունենում ամէն չորս տարին մէկ անգամ, որի շնորհիւ մեծ շարժում է առաջ գալիս ամբողջ սկաուտական աշխարհում: Այս ջեմբորիներն են, ուր ցուցադրւում են կատարուած աշխատանքները եւ ոգեւորութեան ալիք են հանդիսանում նոր շարժումների:

Բաց ի այն, որ այս ջեմբորիները նպաստել են զանազան ազգերի պատկանող պատանիների միջեւ սերտ յարաբերութիւն ստեղծելուն, որի շնորհիւ աւելի եւս ամրապնդուել է ազգերի եղբայրութեան գաղափարը, ամէն մի ջեմբորի ունեցել է եւ իր ուրոյն նպատակը:

Առաջին ջեմբորին, որ տեղի ունեցաւ Անգլիայում, նպատակ ունէր իր վրայ դարձնելու ժողովուրդի ուշադրութիւնը եւ գրաւելու նրա համակրանքը:

Երկրորդ ջեմբորին, որ բացուեց Կոպենհագում, ցուցադրեց իր ուժը համաշխարհային եղբայրական խաղերի միջոցով:

Երրորդ ջեմբորին, որ հաւաքուեցաւ Լիվրպուլում 1929 թուին, որին մասնակցում էին յիսուն հազար սկաուտներ, եկած աշխարհի բոլոր ծայրերից, նպատակ ունէր ցուցադրելու իր զանգուածային ուժը եւ շարժման մեծութիւնը: Այս ջեմբորիին էր, որ առաջին անգամ մասնակցում էին հայ արիները, իբրեւ ուրոյն ազգ:

Չորրորդ ջեմբորին, որ կազմակերպւում է այս համաշխարհային տագնապի ժամանակ, մի կարեւոր նպատակ ունի — հաւատ ներշնչել, ամրացնել եւ բարձրացնել երիտասարդական ոգին: Այս բանակումի մէջ պիտի քաջալերուի մի կողմից անհատական ազգային մշակոյթը եւ միւս կողմից պէտք է աւելի եւս ամրապնդէ համաշխարհային եղբայրութեան գաղափարը:

Աշխարհի ամէն կողմերից եկած պատանի սկաուտներ բանակելով միմեանց կողքին, իրենց անձնական յարաբերութիւններով, ազգային երգերով, լեզուով, խաղերով եւ պարերով պիտի կազմեն մի խանդավառ հսկայական ընտանիք, որի անդամներն են աւելի քան յիսուն ազգերի ներկայացուցիչներ:

Այս ջեմբորիի նշանաբանը պիտի լինի «Հրաշք Եղջերու»ն, որը առնուած է Հունգարական մի հին լեգենդայից: Ինչպէս յայտնի է այդ «Հրաշք Եղջերու»ն առաջնորդում էր ռազմիկներին նրանց կռիւների ժամանակ եւ ձիերին ցոյց էր տալիս հարուստ եւ կանանչ արօտավայրեր: Ներկայ դարու ասպետները սկաուտներն են, որոնց «Հրաշք Եղջերու»ն աշխարհի բոլոր ծայրերից պիտի առաջնորդի դէպ ի Հունգարիա:

1931 թուին, երբ տեղի ունեցաւ Վիեննայի համաշխարհային սկաուտական համագումարը, այստեղ էր, որ հունգարական սկաուտների առաջարկութեամբ ընդունուեց 4րդ ջեմբորին հանդիսաւորապէս բանալ Հունգարիայում, 1933ի ամառը: Այդ օրուանից հունգարական սկաուտները լծուեցին ծանր աշխատանքի եւ որոշեցին բանակավայր ընտրել գեղասուն Գեդօլլօն, որ գտնւում է Բուդապեշտի մօտերը եւ օժտուած է թէ հաղորդակցութեան բազմազան յարմարութիւններով եւ թէ մեծ առաւելութիւններ է ներկայացնում իբրեւ բանակավայր:

Այն կալուածը, ուր պիտի բանակին երեսուն հազար սկաուտներ, մի ժամանակ պատկանում էր Աւստրօ-Հունգարական Ֆրանց Ժոզէֆ կայսրին, որի թագաւորութեան առթիւ Հունգար ժողովուրդն էր ընծայել: Զարմանալի Եղիսաբէթ կայսրուհու ամենասիրած զբօսավայրն էր սա:

Զարմանալի ենք ասում, որովհետեւ նա իր կենդանութեան ժամանակ ականատես եղաւ իր ամուսնու, Ֆրանց Ժոզէֆի վրայ կատարուած բազմաթիւ մահափորձերին, նոյնպէս նա տեսաւ իր սիրելի որդի եւ աւստրիական գահաժառանգի մահը, որ զոհ գնաց մի դժբախտ արկածի եւ վերջապէս ինքը սպաննուեցաւ մի անիշխանականի ձեռքով:

Այս կալուածքը, որ ներկայիս գտնւում է Հունգարիայի խնամակալ Հորթիի տրամադրութեան տակ, սիրայօժար կերպով յանձնեց հունգարական սկաուտներու ջեմբորին կազմակերպելու համար:

Այս զբօսավայրի մօտ գտնւում է Հունգարական հռչակաւոր ճեմարանը եւ միջնակարգ դպրոցը, ուր պիտի տեղի ունենայ սկաուտական 7րդ համագումարը: Այս ճեմարանում պիտի գտնուեն բանակավայրի ընդհանուր գրասենեակները, եւ ներկայացուցիչների համար ննջարաններ:

Այս ճեմարանը մեծ ժողովրդականութիւն է վայելելու Հունգարիայի մէջ, որովհետեւ հունգար ժողովուրդի պատմութիւնը սերտօրէն կապուած է այս նշանաւոր կուլտուրական հաստատութեան հետ:

Քիչ մարդիկ չեն եղել որոնք այցելել են, կամ ցանկացել են այցելել գնչուական սքանչելի երաժշտութեան հայրենիքը, բայց քիչ մարդիկ կան, որ ծանօթ են եւ Բուդապեշտը ներկայացնում է իրենից աշխարհի ամենամեծ ամառանոցը: Դանուբի եզերքներին տնկած են բազմաթիւ ծառաստաններ, կան անթիւ հանքային ջրեր, շինուած են սքանչելի խաղարաններ, աւազափեր, արհեստական կոհակներ եւ առ հասարակ ամենահանգստաւէտ եւ յարմարութիւններով լի զբօսավայրեր: Զպէտք է մոռանալ որ աշխարհի առաջին մէթրօն շինուած է Բուդապեշտում եւ այնտեղ է գտնւում Եւրոպայի օդային ամենամեծ կամուրջը:

Այս 4րդ ջեմբորիին պիտի մասնակցին եւ հայ արիներից մօտ 100 հոգի, որոնց առանձին սիրալիրութեամբ են վերաբերւում հունգար սկաուտները, շնորհիւ նրանց ղեկավարների հայասիրութեան եւ հայ արիների ցոյց տըւած կորովի եւ տպաւորութիւնների ջեմբորիների եւ հաւաքոյթների ընթացքին: Հայ արիների երեւալը Հունգարիայում հետաքրքրութիւն եւ հրճուանք պիտի առաջ բերի հայութիւնից կտրուած եւ հայութիւնը մոռացած Հունգարահայերի մօտ:

Հայ արիների երեւալը 52 ազգերի շարքերում, հայ եռագոյնի ծածանումը 52 զանազան ազգերի հետ, հայկական ազգային քայլերգի հնչումը, երբ հայ արիները տողանցք պիտի կատարեն, 52 ազգերի մատուցած յարգանքը հայ եռագոյնին, ամենամեծ պրոպագանդը պիտի հաշուել:

Հայ բանիմաց հասարակութեան վերաբերմունքից է կախուած աւելի մեծ շուքով ցուցադրելու մեր ազգային պատիւն ու փառքը...

Գ. ՌՈՒԲԻԿ

Քանի՞ թե՞րթ կը հրատարակուի Անդրկովկասի մէջ

Անդրկովկասի զանազան հանրապետութիւններուն մէջ լոյս կը տեսնեն 282 թերթեր: Վրացերէն լեզուով՝ 79, Թուրքերէն՝ 77, հայերէն՝ 59, ռուսերէն՝ 48, աբխազերէն՝ 4, մինգրելերէն՝ 4, օսերէն եւ գերմաներէն՝ 2ական, ասորերէն, ուզբեկերէն, Թալիշերէն, քիւրտերէն, յունարէն՝ 1ական:

Հրատարակուած գիրքերու թիւն ալ մեծ է: 1932ին լոյս տեսած են 4322 գիրքեր: Ամէնէն շատ հրատարակութիւններ ունի Ադրբէջանը (1484 գիրք), յետոյ կուգայ Վրաստանը (1471 գիրք), Հայաստանը (913 գիրք):

Անդրկովկասեան հանրապետութիւններուն մէջ լոյս կը տեսնեն 75 պարբերականներ գրական-գեղարուեստական ու մանկական: Վրաստանի մէջ՝ 28, Ադրբէջանի մէջ 20, Հայաստանի մէջ 19:

Այս թիւերը եթէ բաղդատութեան դնենք 1929 տարուան հրատարակութիւններուն հետ, կը կրկնապատկուած են 1932ին լոյս տեսած թերթերն ու գիրքերը: Այդքան շատ, որովհետեւ պէտք է խորհիլ որ Անդրկովկասեան կառավարութիւններուն մէջ ամէն գործարան, ամէն կազմակերպութիւն թերթ մը ունի կամ անպայման, շաբաթօրեայ ամսօրեայ:

ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՏՄԵԼ

«…թէ փաշան սպանենք, Էրզրումը Հայաստանին չենք տար»

Գարապէքիր Քեազիմ փաշա օրուան մարդն է Թուրքիոյ մէջ: Չորս կող[մէ] յարձակումի սկսած են իրեն դէմ, նոյն իսկ Մ. Քէմալ խենդի տեղ դրաւ … Հայաստանի յաղթականը»: Բայց Գարապէքիր կը շարունակէ նամակներ … ցնել թուրքերէն բոլոր թերթերուն:

Արդէն հրատարակած ենք իր առաջին եւ երկրորդ նամակները: Երրորդը … ներքին գործերու կը վերաբերի: Ահաւասիկ չորրորդը. —

19 Ապրիլ 1919ին Տրապիզոն ցամաք[ելայ] եւ հասկցայ մտադրութիւնները … իրաւունքներու Պաշտպան ընկերութեան, որուն նախագահն էր Պարութ[ճ]եան, … Ահմէտ էֆ.: Իրենց պարզ գաղափարն, որ էր մէկ անունի … միանալ Արեւելքի մէջ: Ըսին թէ … կը վախնան անգլիական նաւատորմին … միջամտութենէն: Ընդհ. պատերազմը … օրինակ ցուցնելով, պատասխանեցի թէ բաց քաղաքներու դէմ ոչինչ [կր]նայ ընել, եւ թէ երբ ռուսական նաւատորմը չէ քանդած քաղաքը, աւելի … քաղաքակիրթ ազգի մը տորմիղը ին[չ]ու քանդէ:

Իրենց պարզեցի այն սահմանները, … ճշդած են հելլենական չողենաւով … նոյն գաղթականները, ինչպէս եւ անգլիական սպայակոյտին պատրաստած քարտէսը: (Թիկնապահներէն մէկը, Բանկալթիի անգլիական … սենեակներին մէջ տեսած էր այս քարտէսը): Ըսի թէ, եթէ իմ կարծիքին չհետեւին, հայկական եւ յունական գաղութներու տակ պիտի փճանան իրենց պատիւն ու կեանքը, եւ յաջողեցայ համոզել: Խոստացան չհեռանալ ինծմէ:

3 Մայիս 1919ին Էրզրում եկայ եւ այս հիմերու վրայ անկեղծօրէն … ակցեցայ Հօճա Րայիֆ էֆ.ի նախագահած Իրաւունքներու Պաշտպան ընկերութեան հետ: Րայիֆ էֆ. բացատրեց թէ հոս ալ կը վախնային որ բանակը կը պարպէ քաղաքը կամ կ'արձակուի: Ըսի թէ տեղի չպիտի տամ եւ թէ քանի չեմ մեռած՝ Էրզրումը չպիտի կրնայ պարպուիլ. — Այս խնդրանքը ըրի իրենց. —

Արեւելեան նահանգներու բոլոր կազմակերպութիւնները միացնել, [պա]հել զէնքերը եւ յարձակման ենթարկուած պարագային պատերազմ[իլ]: Միայն թէ յարմար չեմ տեսներ այս որոշումը ինծմէ բխի: Անպայման ժողովուրդին հոգիէն բխող ազգ. մղումով եւ ուժով ինծի պիտի հրամայուի:

Անգլիական հակակշռող մարմինը … կառավարութիւնը լուր ունենալու չէն, եւ աշխարհի ցուցնելու է թէ … պայքարը զօրավարի մը ըմբոստութիւնը չէ, այլ անկախութիւնը փրկելու համար ազգային միութեան եւ … ժողովուրդին արտայայտութիւնը: Հետեւաբար, ինծի հետ միայն կարեւոր պարագաներու մէջ չփում ունենալու … եւ մէկ կամ երկու հոգիի յանձնելու … այս պաշտօնը: Մնացեալ պէտքերու համար պէտք է տեսակցիք զօրաբաժինի հրամանատար գնդապետ Րիւշտի պէյի հետ: Հրաման տուած եմ … զինուորական մարմիններուն որ օգնեն ձեզի:

Հօճա Րայիֆ էֆ.ի եւ Նէճմթի պէ[յի] պաշտօն տուին ինծի հետ կապ պահելու:

Ահա այս հիմերուն վրայ եւ առանց … միջամտութեան, կարգ մը շրջաններ թղթակցութեամբ համաձայնեցան եւ որոշեցին գումարել Էրզրումի համաժողովը:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այդ թուականին, իմ զօրաբանակս ունէր 17,860 զինուոր եւ 33,323 զէնք: Եւ երբ ժողովուրդը կը պատրաստէր ազգային կռիւը կազմելու կոչուած համաժողովը, ես ալ հետեւեալ կէտերուն յատկացուցի գործունէութիւնս. —

1— Բանակը պատրաստել յարձակողական պատերազմի մը համար:

2— Մանուկներու բանակ մը կազմել, (մահուան դատապարտուած անտէր տղաքը բանակին պաշտպանութեամբ ազատել եւ մեծցնել: Ընդհանուր պատերազմի խժդժութիւններէն ազատած այս տեսակ 6000 մանուկներու կեանքը փրկենք. անոնցմէ 3000ը զանազան արհեստագիտական դպրոցներ դրի եւ ապահովեցի կեանքի մէջ իրենց յաջողիլը):

3— Բանակին կողմէ օգնութիւն, որպէս զի ազգային կազմակերպութիւնը ամէն ասպարէզի վրայ զարգանայ:

4— Ներշնչել թէ Թուրքերու եւ Քիւրտերու միջեւ որ եւ է տարբերութիւն չկայ, թէ երկու ազգերը ցեղով եւ կրօնքով նոյնն են, եւ աշիրէթի գունդերը կռուելու ընդունակ վիճակի մը հասցնել: Միեւնոյն ատեն նկատի ունենալով քրտական ըմբոստութիւն մը, այս հաւանականութեան առջեւ զինուորական եւ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առի:

Ասոնցմէ զատ, կարգադրութիւններ ըրի հետեւեալ գործերու մասին, որոնցմով հաւաքաբար կը զբաղէին Պոլսոյ կառավարութիւնը եւ անգլիական հակակշռող մարմինը:

1— Զինուորական կազմակերպութիւնը պառակտել: 2— Կարգ մը հրամանատարներ Անգլիացիներուն կը յանձնուէին կամ Պոլսէն կ'ուղղուէին: 3— Անգլիացիները կ'առնէին զէնքերու գլխաւոր կողպէքները եւ ռազմամթերքը:

Առաջին եւ երկրորդ յօդուածները ես ապահովեցի: Երրորդ յօդուածին ապահովութեան համար ալ, կարգ մը միջոցներ ձեռք առի եւ բաւական ժամանակ շահեցայ: Այսպէս, առարկեցի թէ ռազմամթերքը Տրապիզոն փոխադրելու համար միջոց եւ դրամ չկայ եւ գործը Պոլսոյ հետ թղթակցութեան վերածեցի: Գիշերները քանդել տուի թումբերը եւ տեղեկագրել տուի թէ անձրեւէն եւ փոթորիկէն աւրուած են գիծերը, եւ այս ձեւով ուշացուցի նաեւ ռազմամթերքը երկաթուղիով Հայաստան եւ Վրաստան փոխադրելու գործը: Ամէնէն վերջն ալ մեր սպաները գիւղացիի տարազ հագան իմ հրամանով, յարձակեցան անգլիական ջոկատի մը հսկողութեան տակ գտնուող շոգեկառքի մը վրայ, ծեծեցին մեր պահակները եւ սպառնացին անգլիացի պահակներուն: Եւ շոգեկառքը Էրզրում վերադարձնել տուի:

Անգլիական մարմնին հետ ալ կապը չխզելու համար, պատուիրակութիւն մը կանչեցի Իրաւունքներու Պաշտպան ընկերութենէն: Մուֆթի Սատըք, քաղաքապետ Զաքիր, Իրաւունքներու ընկերութենէն ալ քանի մը հոգի եկան: Սա հրահանգը տուի անոնց.

«Դուք եկած պիտի ըլլաք ինծի սպառնալու թէ ինչո՞ւ կը յանձնեմ զէնքերը եւ ռազմամթերքը: Ես ալ պիտի ըսեմ թէ անգլիական մարմինը եւ կառավարութիւնը այսպէս կը պնդեն: Ասկէ յետոյ անգլիական բանակատեղին պիտի երթաք եւ նախագահին պիտի ըսէք. «Հրամանատարին սպառնացինք, որովհետեւ զէնքերը կը յանձնէ. ասիկա դուք ըսել կուտաք եւ կրնաք ձեր կեանքով տուժել զայն»: Ես ալ հիմա լուր կուտամ իրենց»:

Ես հետեւեալ լուրը ղրկեցի Լորտ Քըրզընի եղբօր՝ գնդապետ Րօլինսընի. —

Հիմա պատուիրակութիւն մը եկաւ եւ սպառնաց զիս ալ, ձեզ ալ քարկոծել: Հիմա ձեզի կուգան. ես կը վախնամ ժողովուրդին այս խառնութենէն:

Քիչ մը յետոյ, քաղաքապետ Զաքիր էֆ. հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց ինծի. — Փաշա, գործը խանգարեցինք, գիտցած եղիր: Երբ իրեն ներկայացանք, Րօլինսըն բարկացած ոտքի ելաւ եւ սեղմեց բռունցքները: Եւ դեռ մենք բերան չբացած, ըսաւ.

— Դո՞ւք էք որ չէք յանձներ զէնքերը: Հիմա գրեմ Պոլիս եւ Լոնտոն, եւ թող 100 տրէտնօթ դրկեն Տրապիզոն, 100,000 հոգինոց բանակ մըն ալ՝ Էրզրում: Եւ ձեզի ցուցնեմ թէ ի՞նչպէս կ'առնեն զէնքերը: Հայդէ կորսուեցէ՛ք:

— Մենք զէնքի գործին համար չեկանք հոս, ըսաւ մեզմէ մէկը: Ասիկա հրամանատարին հետ լուծեցէք:

— Վա՜յ, ուրեմն մինչեւ հիմա Գարապէքիրն է որ կ'ընէ եղեր այս խաղերը: Հիմա հրամեցէք նստեցէք: Առաջարկ մը ունիմ ձեզի. — Որոշուած էր Էրզրումը Հայաստանին տալ. բայց պատիւիս վրայ խօսք կուտամ որ ես պիտի ապահովեմ սահմանին Էրզրումի եւ Հասան Գալէի միջեւ անցնիլը, եթէ Գարապէքիր փաշան սպանէք կամ ասկէ հեռացնել տաք:

Եւ մեծարեց հիւրերը:

Այս միջադէպէն յետոյ, Րօլինսըն սկսաւ սա քարոզութիւնը ընել. — «Էրզրումը Էրզրումցիներունն է, օտարները վտարեցէք»:

Անգլիացիները որ ժամանակին այս տեսակ քարոզութեամբ մը Եգիպտոսի աղէտը պատրաստեցին, այս անգամ ալ սկսան Արեւելքի համար տարածել նոյն հեղձուցիչ կապը: Ահա, դեռ Էրզրումի համաժողովին նախօրեակին, հոտը դուրս տուած էր այն զրոյցը, որ կարծուեցաւ թէ Ճելալէտտին Արիֆ պէյի ժամանակ հրապարակ ելաւ:

Ատեն մը վերջը, Իթթիհատի պետերն ալ նոյն քարոզութիւնը հրապարակ հանեցին, կրկին իշխանութեան անցնելու համար: Ասոր վրայ աւելցաւ բոլշեւիկեան քարոզութիւնը: Բայց Արեւելեան նահանգներու ժողովուրդին մաքուր բարոյականին եւ հաւատարմութեան առջեւ, այդ քարոզութիւնները չկրցան արմատ նետել, եւ պարզ զրոյցներէ անդին չանցան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երաժիշտ Սպ. Մելիքեանի մահը

4 մայիս թիւով Երեւանէն կը հեռագրեն «Պրոլետար»ի. —

Այսօր ժամը 3.30ին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ, մեռաւ երաժիշտ Սպիրիդոն Մելիքեան:

Սպ. Մելիքեանի երաժշտական գործունէութիւնը կը սկսի 1909—1910 թուականներուն, երբ վերադարձաւ Գերմանիայէն, ուր ղրկուած էր իբրեւ ռոճիկաւոր ուսանող: Կովկաս վերադարձին, երգի եւ ձայնագրութեան ուսուցիչ կը նշանակուի Թիֆլիզի Ներսիսեան դպրոցին: Սպ. Մելիքեանէ առաջ, կը գրեն իր աշակերտները, Եկմալեան ինքզինք նուիրած էր հայկական պատարագին, իսկ Գրիգոր Միրզոյեան (Գ. Սիւնի) հայդուկային երգերու: Սպ. Մելիքեան նուիրուեցաւ հայ ժողովրդական երգերուն, մէկ կողմէ Կոմիտասի գործերը կրկնելով, միւս կողմէ ձայնագրելով ժողովրդական եղանակները, գրեթէ բացառապէս բազմաձայն խումբի համար:

1913ին, Սպ. Մելիքեան արդէն կեդրոնական դէմք դարձած էր հայ երաժշտական ասպարէզին մէջ եւ մէկն էր Թիֆլիզի «Հայ Երաժշտական Ընկերութիւն» ու «Հայ Երգեցիկ Ընկերութիւն» կազմակերպութեանց նախաձեռնողներուն: Ներսիսեան դպրոցին շնորհիւ եւ խմբական երգեցողութեան ուղիով կրցաւ տարածել հայ ժողովրդական երգը: Եւ այդ շրջանին տուաւ երաժշտագէտներու սերունդ մը, որոնցմէ շատեր ապագային իրենք զիրենք կատարելագործելով, եւ ոմանք Սպ. Մելիքեանէ ստացած իրենց պաշարով՝ ներկայացուցիչները դարձան հայ երաժշտութեան զարգացման՝ առաւել կամ պակաս չափով:

Խորհրդայնացումէն յետոյ, Սպ. Մելիքեան հաստատուեցաւ Երեւանի մէջ եւ երկար ատեն Պետական Երաժշտանոցի ղեկավարներէն մէկը հանդիսացաւ: Անգնահատելի է Սպ. Մելիքեանի դերը հայ ժողովրդական երգերու հաւաքման գործին մէջ: Այդ գործին մէջ, Կոմիտասէն յետոյ, ինքզինք կատարելապէս իր տարրին մէջ կը զգար եւ ոչ մէկը անոր չափ բազմակողմանի ուսումնասիրած է հայ երաժշտութիւնը ըստ կամմաներու, ըստ լադերու: Այդ յամառ աշխատանքը պսակուեցաւ երկու գնահատելի ժողովածուներով, որոնք կը պարունակեն ուղղակի հայ շինականէն լսուած եւ գրի առնուած երգեր:

Վերջերս Սպ. Մելիքեանի յանձնըւած էր «Հայ Երաժշտութեան Պատմութիւնը» գրելու հոգը: Դժբախտաբար, իր մահով այդ գործը կը մնայ կիսատ: Ուրուագիծ մը, որուն մասին Մայիլով վերջերս, կարգ մը վերապահումներու հետ, կ'արձանագրէր գնահատական տողեր:

Սպ. Մելիքեանի տեսակէտներուն մասին արձագանգ կը տրուի մեր «Միտք եւ Արուեստ»ի բաժնին մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Պոլսոյ «Ազդարար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 մայիս).

— «Աթէնքի մէջ երկու թեւի վրայ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան.— տնտեսական եւ քաղաքական: (ԽՄԲ. —Համաձայնութիւնը կնքուած է արդէն):

Ձեռնարկը կարեւոր է շատ մը տեսակէտներով:

Նախ եկաւ անգամ մըն ալ հաստատելու թէ մերձեցման գաղափարը միայն Վէնիզելոսի յատուկ չէ, այլ սեփականութիւնն է ամբողջ երկրին, աւելի ճիշդը՝ կեանքին հրամայական պահանջն է:

Արդարեւ, Յունաստանի մէջ պակաս չեղան մարդիկ, մանաւանդ գաղթականներու շրջանակէն, որոնք Կրէտացի դիւանագէտը մեղադրեցին իբրեւ անխորհուրդ, երէկը ուրացող, պէտք եղածէն աւելի զիջում ընող: Եւ երբ իշխանութենէ ինկաւ, կարծողներ եղան թէ պիտի փլի նաեւ իր շինած թուրք եւ հելլէն բարեկամութեան շէնքը: Մասնաւորաբար կը պնդէին թէ Արքայականները դէմ են եւ գաղթականներուն խոստացած են ջնջել կնքուած համաձայնութիւնը:

Եւ սակայն, դէպքերը եկան բոլորովին ուրիշ բան ըսելու: Հաստատելու թէ Թուրքիոյ հետ հաշտ ապրելու կուսակցութիւնը սեփականութիւնն է ամբողջ ժողովուրդին եւ բոլոր կուսակցութեանց: Այն աստիճան, որ Ցալտարիս ոչ միայն չհանեց, այլ կարծես քայլ մը անդին անցաւ նախորդէն, քաղաքականին վրայ աւելցուց տնտես. շաղախը, որ, ազգային զանգուածները իրարու միացնելու տեսակէտով, շատ աւելի զօրեղ է: Չմոռնանք որ, հակառակ տիրող բարեկամութեան, տնտես. պատերազմը կը շարունակուէր, իսկ հիմա վերջ կը դրուի, տեղը տալով սերտ յարաբերութեանց:

Քաղաքական տեսակէտով ալ կարելի է ըսել թէ նոր վարչապետը աւելի առաջ գնաց: Այսպէս, եթէ նախապէս եղածը պղատոնական բարեկամութիւն մըն էր, հիմա ծեծուածը աւելի բան մըն է: Չէ՞ որ պնդողներ կան թէ կը խորհուի պաշտպանողական դաշնակցութիւն մը կնքել, ուղղակի զէնքի եղբայր դառնալ:

Միւս կողմէ, երկու երկիրներու արտաքին նախարարները երկարօրէն տեսակցեցան Ժընեւի մէջ, իսկ պաշտօնապէս որոշուած է Ցալտարիսի եւ Մաքսիմօսի Էնկիւրի ուղեւորութիւնը:

Արդ, այս երեք կարեւոր հանգրուանները ոչ պարզ զուգադիպութեան մը արդիւնք են, ոչ ալ կոչուած լրացնելու քաղաքավարական ձեւակերպութիւն մը: Այլ կը ձգտին աւելի գործնական ու շօշափելի դարձնելու քաղաքական գործակցութիւնը:

Եւ այս բոլորը Ցալտարիսի օրով, այն արքայականին՝ որուն վարչապետութեան կոչուիլը պահ մը լուրջ կասկածներ արթնցուց, այն վախը տալով թէ պիտի խզէ Վէնիզելոսի բռնած գործը:

Ինչպէս ամէն ինչ երկրագունդին վրայ, ազգերն ալ շարունակ ենթակայ են բարեշրջման, եւ չեն կրնար քարացած մնալ կաղապարուած սկզբունքներու վրայ, նկատի չառնել ժամանակը եւ անոր կշռոյթին համեմատ քայլ չնետել: Ուրիշ խօսքով, վաղեմի կոչուած անձերը ամէն բան չեն եւ բուն ղեկը կը գտնուի իրերու հարկադրանքին ձեռքը»:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնէն կարգ մը բաժանորդներ երկար ատենէ ի վեր առկախ ձգած են իրենց հաշիւները:

Կը խնդրենք փութացնել վճարումը:

Ինչպէս յայտարարած ենք 1931 հոկտեմբեր 10ի ՅԱՌԱՋով, Անգլիոյ եւ գաղութներուն համար տարեկան բաժնեգինն է 250 ֆրանք (վեցամսեայ 130 ֆրանք), իբրեւ հետեւանք ստերլինի անկման:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Նկատի առնելով տոլարին յարափոփոխ վիճակը, այսօրուընէ (19 մայիս) Ամերիկայի բաժնեգինները ալ պիտի հաշուենք ֆրանքով, — Տարեկանը՝ 200 ֆրանք, վեցամսեան՝ 100 ֆրանք: Մինչեւ հիմա չվճարուած բաժնեգինը պիտի հաշուենք նոր սակով:

ԾԱՆՕԹ. — Անգլիոյ եւ գաղութներու, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ եղած տարբերութիւնը (250 եւ 200) հետեւանք է թղթատարական ծախքի տարբերութեան: Առաջիններուն համար մէկ թերթի թղթ. ծախքն է՝ 30 սանթիմ, միւսներուն համար՝ 15 սանթիմ:

ԹԷՀՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ կը յայտնեն թէ իրենց բաժնեգինը վճարած են նախկին գործակալ Պ. Հրաչեայ Բուդաղեանին:

Կը խնդրենք անոնց հաշիւը յանձնել մեր նոր գործակալին:

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ շարք մը բաժանորդներ տարօրինակ անհոգութիւն մը ցոյց կուտան, անվերջ ձգձգելով բաժնեգիններու վճարումը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Երեքշաբթի օր, երբ Եգիպտոսի վարչապետ Սըտքի փաշա կը մեկնէր Գահիրէէն, Եւրոպա գալու համար, խոհարար մը, Մուհամմէտ Ալի փորձեց իրեն մօտենալ, բայց անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Գրպանէն գտան ատրճանակ մը, բայց խոհարարը յայտարարեց թէ սպաննելու միտք չունէր, այլ աղերսագիր մը պիտի ներկայացնէր:

Սըտքի փաշա ճամբայ ելած է արդէն դէպի Եւրոպա, դարմանուելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՊԱՀԱԿԸ

«Ուզում ես փորձե՞լ, չար աղջիկ, — մտածում է Գուրգէնը, — ուզում ես խորացնե՞լ, բիւրեղացնե՞լ սէրս, առ, փորձիր, կը կարծեմ թէ պիտի դիմանայ սէրս քո բոլոր փորձերին»:

Հէքեաթի իշխանուհու պէս անմատչելի աղջիկ:

— Ջա՛ն, Աստղիկ:

1919 թուի դեկտեմբեր ամիսն էր: Քաղաքը տենդոտ եռ ու զեռի մէջ էր: Պատրաստւում էին հայ զինուորի տօնը կատարելու:

Ցատուկ յանձնախումբ էր կազմըւած այդ տօնակատարութեան համար: Յանձնախումբին նախագահում էր խորհրդարանի նախագահ Ա. Սահակեանը՝ «Հայր Աբրահամ»ը:

Զինուորական նախարարի փոխարէնը՝ յանձնախումբի փոխ նախագահն էր Երեւանի պարէտ Ա. Շահխաթունին: Ամէն մի հիմնարկութիւն իր ներկայացուցիչն ունէր:

Գուրգէնը նոյնպէս մասնակցում էր Նպաստամատոյցի կողմէն:

Ժողովներ խորհրդարանի մէջ. ծրագիրներ, գործ, ոգեւորութիւն:

Երեք օր պիտի տեւէր տօնակատարութիւնը:

19, 20, 21 դեկտեմբերը յայտարարուած էր «Զինուորի Օր»:

Այդ երեք օրը Հայաստանի մայրաքաղաքը եւ բոլոր քաղաքները պիտի լուսազարդուէին, զարդարուէին: Թատրոն, սինէմա, երեկոյթ, պարահանդէս, բանախօսութիւն ...

Ամէն ինչ զինուորի համար պիտի լինէր:

Ցատուկ թերթ պիտի հրատարակուէր այդ օրուայ համար:

Ամէն Հայ, ուր էլ որ գտնուէր նա, իր նուէրը պիտի տար հայ զինուորին. դրամով, նպարեղէնով, մթերքով:

Ու դեռ տօնի օրերը չհասած՝ ամէն կողմէն սկսել էին հասնել նուէրները ոչ միայն Հայաստանի քաղաքներէն եւ գիւղերէն, այլ եւ հեռու երկիրներէն: Ամէն մի Հայ իր պարտքն էր համարում՝ մի բան տալ հայ զինուորին:

Ահա եւ տօնի առաջին օրը:

Գետինը ձիւն, երկինքն արեւ:

Դուռ ու պատուհան, երդիք ու պատշգամ շքեղ զարդարուն գորգերով, դրօշակներով, բեհեզներով, գոյնզգոյն թղթէ գեղեցիկ հիւսակներով:

Հրապարակներում եւ խաչաձեւ փողոցների անկիւններում, սեղանների մօտ հայ աշուղները նստած՝ թնդացնում էին օդը հայրենաշունչ երգերով:

Աշակերտական շնչաւոր նուագախումբը փողոցէ փողոց շրջելով՝ մի առանձին ոգեւորութիւն էր մտցնում ամենահեռաւոր փողոցներում:

Խումբ-խումբ աղջիկներ եւ սիրուն հարսներ՝ զարդանիշներով լեցուն կողովները ուսերէն կախ՝ փողոցէ փողոց թռչելով ամէն մարդու ճամբան էին կտրում ու զարդանիշը կուրծքերին ամրացնելով՝ զինուորի լուման պահանջում:

Կառքեր եւ օթոմոբիլներ զարդարուն՝ աղջիկների եւ պատանիների ուղեկցութեամբ՝ տունէ տուն, գիւղէ գիւղ էին շրջում մթերք հաւաքելու համար:

Ու ժողովուրդը տալիս էր սրտաբուխ, տալիս էր առատ:

— Աստուծոյ տուածէն, հրամեցէք, տարէք:

Աստուած կեանք տայ հայ զինուորին, կուռը զօրաւոր, սուրը կտրուկ պահէ:

Օրհնում էին պառաւները իրենց նուէրն յանձնելիս:

Ու ամէն տեղ երգ, ու ամէն տեղ նուագ, ու ամէն տեղ պար:

— Ուրա՛խ, ուրա՛խ, ուրա՛խ ...

Զինուորական տողանցք:

Զինուորական շնչաւոր նուագախումբը (փանփառ) հնչում է դոռ ու հպարտ:

Հայ բանակի դրօշների տողանցքը...

Բոլոր գունդերի, բոլոր զօրաբաժինների, բոլոր վաշտերի դրօշների տողանցքը:

Ու զինուորները, որ կրում են այդ դրօշները, ինչպիսի խրոխտ, ինչպիսի հպարտ կեցուածք ունին, ու որքան հուր կայ նրանց աչքերում, որքան բոց նրանց հոգիներում:

Հետեւակներ վաշտ առ վաշտ, այրուձին խրոխտ, թնդանօթներ դղրդագոռ:

Ու հպարտացած, երջանիկ ժողովուրդի կանչը սրտընդոստ.

— Կեցցէ՜ հայ բանակը, կեցցէ՜ հայ զինուորը, հուռա՜, հուռա՜ ...

Ու ո՜րքան երկար է նրանց շարքը. Աբովեան պողոտան վերէն վար, երկշարք կանգնած են նրանք:

Զինուորական նախարարը՝ զօրավար Արարատեան՝ վարչապետ Խատիսեանի հետ ընդունում զօրանցքը:

— Պատուի ա՛ռ ...

Ու հրացանները բարձրանում են կտրուկ, քաղաքացիների ձեռքերը բարձրացնում են գլխարկները՝ ու փանփառը հնչեցնում է՝

— Մեր հայրենիք՝ ազատ անկախ...

Մարտկոցէն գոռում են թնդանօթները տօնական:

Ճառե՛ր, ողջերթնե՛ր ...

Ու ցնծում է ժողովուրդը. չէ՞ որ տէրն է իր հայրենիքի. ի՞նչ փոյթ, թէ դեռ կռւում են սահմաններում, ի՞նչ փոյթ, թէ պիտի կռուեն դեռ երկար:

Կա՛յ հայ բանակը ու քանի կայ նա՝ հայրենիքը ազատ պիտի մնայ:

— Կեցցէ՜ հայ բանակը, կեցցէ՜ հայ զինուորը, հուռա՜, հուռա՜ ...

Վերջացած է զօրանցքը. զինուորները կարգով վերադառնում են զօրանոցները:

Ու հայ աղջիկները նրանց ճամբու վրայ, նրանց ոտների տակ շաղ են տալիս ծաղկանոցներում խնամած, թանկագին ծաղիկները:

Գուրգէնը սեղմել է Աստղիկի ձեռը. նրա սիրտն ուրախ է, ու լեցո՜ւն, լեցո՜ւն:

— Դուք էլ զինուորական տարիք ունէք. ինչո՞ւ զինուոր չարձանագրուեցիք, հարցրեց յանկարծ Աստղիկը:

— Ես ամերիկահպատակ եմ:

Աստղիկը քաշեց ձեռը:

— Ի՞նչ ասացիք, ամերիկահպատա՞կ:

Գուրգէնն սթափուեց. ամաչեց իր պատասխանէն:

— Ներեցէք, Աստղիկ, չիմացայ ինչ ասացի. այդ այնտեղ էր, Ամերիկայում: Իսկ այստեղ ես Հայ եմ, հայհպատակ, ուրեմն եւ զինուորցու: Երբ հայրենիքս ինձ կանչէ՝ պատրաստ եմ երթալու:

Աստղիկը նորէն մտաւ Գուրգէնի թեւը ու նրանք ուրախ հետեւեցին զինուորներին մինչեւ Խորհրդարանի հրապարակը:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ձեկոյց Ներկայացուչական Ժողովի։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ձեկոյց Ներկայացուչական Ժողովի։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ (Մարսէյլի շրջան) «Խաժակ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՌՈՍՏՈՄ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՍԷՆ - ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՍԷՆ - ՄԱՐԿՐԻՏԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան
Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին
Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Petit Journalի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր։

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՄԷՋ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին։
կը խնդրուի վիէնի հայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն Թուականը։

×

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)
27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ
28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ղարաքիլիսէ-Բաշաբարան-Սարդարաբատ հերոսամարտի 15ամեակի առթիւ, այս Կիրակի, ժամը 11.30ին նախաձեռնութեամբ Հայ Սպայից Միութեան, ի յիշատակ այդ կռիւներուն ընկած մարտիկներու, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ։

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ԾԱԽՈՒ Է

Սափրիչի խանութ մը (Արանց եւ կանանց), օժտուած Permanente Eugèneի գործիքով, ապահով գործ։

Մէկ խոհանոց, 4 սենեակ, կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն։ Շատ եւ չա'տ աժան գինով։

Դիմել՝ ARMAND Coiffure
8 թիւ թրամուէյի վերջաւորութեանը
Saint - Julien :-: Marseille

Փարիզի Գրական Ակումբ

վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard զեկոյց Պ. Ա. Ջամալեանէ՝ «Մ. Զարիֆեան եւ նրա ստեղծագործութիւնը»։ Մուտքը ազատ է։

ԱՆՁՈՒԳԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ղեկավարութեամբ Ամերիկայէն հասած յայտնի կատակերգակ՝
Հ. ՁՈՒՇԱՃԵԱՆԻ
կը ներկայացուի բնական տարազով (ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱՆ)։
Հռչակաւոր կատակերգութիւն, 3 արար։
Երեք ժամ անընդհատ ծիծաղ։
Վաղը, Շաբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 9ին
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
146 Avenue des Chartreux

ներկայացման երկրորդ արարին Հօճայի երազին մէջ պիտի պարեն ֆուրիներ։ Միջնարարներուն ԱՐՄԵՆԱԿ ՊԷՅՕՂԼՈՒԵԱՆի նուագախումբը պիտի նուագէ նորութիւններ։

ԾԱՆՕԹ.— Ծիծաղը կեանքին աղն ու պղպեղն է, ինչպէս որ կերակուրը ստամոքսին, նոյնպէս ալ ծիծաղը մեր հոգւոյն աննիւթական սնունդն է։ Ուրեմն, գուարթ եղիր, որ առողջ ըլլաս, գուարթ եղիր որ կեանքը զուարճալի գտնաս. օգտուէ՛ առիթէն որ կուշտ ու կուռ խնդաս եւ բոլոր ցաւերդ մոռնաս։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Նախագահութեամբ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Տնօրէն
վեր. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ – ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ
150, Route d'Orléansի (**Bagneux**) ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

տեղի պիտի ունենան ներկայացումներ, պարեր, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ դպրոցի աշակերտներու եւ ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ Թառի ընկերակցութեամբ։

Տախտերու մասնակցութեան համար ՄՈՒՏՔ 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց.— Առնել 88 թիւ հանրակառքը Փորթ տ'Օրլէանէն եւ իջնել Arrêt Bagneux։

Դաշտային զբօսանք

Նախաձեռնութեամբ՝ «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբի
եւ մասնակցութեամբ «ԲԻՒՐԱԿՆ» ու «ԱՐԱՐԱՏ» երգչախումբերու
21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
GARCHEի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՍԻՓԱՆի պարգեւաբաշխութեան տոմսերը կը քաշուին տեղւոյն վրայ։ կը խնդրուի ճաշը միասին բերել։ կը հրաւիրուին բարեկամներ և համակիրներ

Նոյն առաւօտ ժամը 9 - 10 խումբը պիտի հաւաքուի Gare St. Lazareի մէջ, dans la salle des pas perdus, devant le monument aux Morts.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տրակինեան, Ե. Ն. — 35։
Պէյրութ, ԳՈՐԾ՝ Թ. Ս. — 900։
Սէն Թ'էթիէն, Լ. Պ. — 200։
Անտիոք, Ս. Մ. — 5 սուրիական ոսկի։
Պելկրատ, Պ. Ք. — 100։
Մարսէյլ, Ի. Թ. — 35։
Լիոն – Վէզ, ԽԱՉ. — 35։
Պորըփեր, Հ. Ա. — 10։
Կրընոպլը, Տ. Ս. — 125։
Սէն Ժորժ Լանկրիկօլ, Ա. Տ. — 20։
Պլիտա, Պ. Ա. — 70։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Պուսէն, Կ. ՔԷՕԼ. — Սկսանք ղրկել մայիս 14էն։
Լիոն – Վէզ, ԽԱՉ. — Սկսանք ղրկել մայիս 16էն։
Փարիզ (15), Կ. Գ. — Սկսանք ղրկել մայիս 14էն։
Անտիոք, Ս. Մ. — Սկսանք ղրկել մայիս 9էն։

ԵԱՆՑԻ մահուան տարեդարձներուն ի յիշատակ, այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ։ Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 71, Ave. Kléber։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրճարանը։ Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկեր – ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի ընկերա - համակրական հաւաքոյթը այս Կիրակի Միւթիալիթէի սրահին մէջ՝ Բ. յարկ։ Երգ. արտասանութիւն, զուարճալի անակնկալներ։

Կը հրաւիրուին երկսեռ անդամներն ու համակիր հասարակութիւնը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Անմոռանալի ազգային բարերար ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆի եւ անոր մեծանուն կտակակատար ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԶ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Ոստիկանը պրպտեց գիւղին գրպանները։

— Ձեմ կարծեր որ ինքնութիւնը հաստատող որ եւ է թուղթ գտնենք վրան, գիտել տուաւ փորձառու ոստիկանը. անհաւասալի առաջին կարգի տմարդ մը … անձնապատութիւն … Օ՛հ, այցաքարտ մըն ալ …

Ոստիկանը կարդաց այցաքարտին պարունակութիւնը, հաղճեպով քանի մը հրահանգներ տուաւ շուրջիններուն եւ վազեց հեռագրատուն։

Գաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհ, որ կրցեր էր քանի մը ժամ միայն քնանալ նախորդ գիշերը իր Տաունինկ փողոցի տանը մէջ, արթնցաւ անհանգիստ ապրամադրութեամբ։ Վախ մը ունէր թէ՝ հակառակ բոլոր զգուշութեանց ողբերգութեամբ պիտի վերջանար այդ օրը։

Հազիւ հագուած էր, երբ ներս մըտաւ իր ընդհանուր ոստիկանապետին օգնականը։

— Ստացայ տեղեկագիրդ, Ֆալմըթհ, ըսաւ այցելուն սովորական բարեւէն յետոյ. շատ ճիշդ ըրած ես չիտակը, արձակելով Պիլին։ Լուր ունի՞ս իրմէ այս առտու։

— Ո՛չ …

— Հը՛մ, ըսաւ ոստիկանապետը մըտածկոտ։ Արդեօ՞ք …

Ձվերջացուց նախադասութիւնը ու չարունակեց.

— Մտքէդ կ'անցնի՞ երբեք թէ Չորսերը կրնան զգալ իրենց սպառնացող վտանգը։

Գաղտնի ոստիկանը զարմացաւ։

— Ի հարկէ …

— Լա՛ւ, ի՞նչ կը խորհիս որ պիտի ընեն հիմա …

— Ոչի՛նչ, թերեւս երկրէն փախչելու փորձ մը ընեն, այդքա՛ն …

— Մտքէդ անցա՞ծ է որ երբ Պիլին իրենց եւեւէն ինկած է, իրենք ալ Պիլին կը հետապնդեն …

— Պիլին շատ վարպետ է …

— Չորսերն ալ իրմէ վար չեն մնար, ըսաւ նորեկը վճռական կերպով. խօսքս մտիկ ըրէ, գտի՛ր Մարքըր եւ Թող երկու հոգի հսկեն իր վրայ …

— Անմիջապէ՛ս, պատասխանեց Ֆալմըթհ. այս զգուշութիւնը պէտք է ձեռք առած ըլլայինք աւելի առաջ։

— Ես պիտի երթամ Սըր Ֆիլիփին, շարունակեց ոստիկանապետը երկդիմի ժպիտով մը. առիպուած պիտի ըլլամ վախցնելու զինքը, քիչ մը …

— Ինչո՞ւ …

— Որովհետեւ մե՛նք ալ կ'ուզենք որ այս օրինագիծը ետ առնուի. առաւել թերթերը տեսա՞ր …

— Ո՛չ, պարոն …

— Բոլոր թերթերը համաձայն են որ կառավարութիւնը հրաժարի օրինագծէն, որովհետեւ, կը բացատրեն, անոր անհրաժեշտութիւնը համապատասխան չէ ստեղծուած վտանգին։ Յետոյ, ժողովուրդն ալ շատ հաւատք չունի անոր մասին. խնդիրը այն է որ բոլորն ալ սկսած են վախնալ. Աստուած վկայ, ես ալ սկսայ սարսափիլ …

Օգնական ոստիկանապետը բարձրացաւ սանդուղներէն նախարարին գրասենեակը երթալու համար, երբ ոստիկան մը կեցուց զինքը։

Այս նախազգուշութիւնը ձեռք առնուած էր արտաքին գործերու նախարարութեան շէնքին մէջ « ծպտուած ոստիկանի » մը յայտնութեան օրէն ի վեր։ Վստահութիւն չունէին ոչ ոքի վրայ եւ « գաղտնի բառը » պէտք է ծանօթ ըլլար եկող – գացողին. ուրիշ միջոց չկար հաւանական սխալներէ խուսափելու համար։

Ոստիկանապետը կը պատրաստուէր նախարարին դուռը զարնելու, երբ մէկը բռնեց իր թեւէն։ Ետին դարձաւ յանկարծ։ Ֆալմըթհն էր՝ ճեփ – ճերմակ ու սարսափած նայուածքով։

— Մաքրեր են Պիլին, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը շնչասպառ. գիտկը գտեր են քիչ առաջ Քէնզինկթընի կայարանը՝ վակոնի մը մէջ։

— Ինչպէ՛ս …

— Փրուսիական թթուի կաղով, պատասխանեց դիւահարած ոստիկանը. գիտնական մարդիկ են։ Խնդրեմ, պարոն, համոզեցէք այս մարդը որ հրաժարի այդ գէտինն անցնելիք օրինագծէն …

Ֆալմըթհ ցոյց տուաւ նախարարին գրասենեակը ու շարունակեց.

— Զպիտի կրնանք փրկել զինքը. ինծի այնպէս կը թուի թէ այս մարդը այլ եւս դատապարտուած է մեռնելու …

— Պարապ խօսք, ընդմիջեց ոստիկանապետը խստօրէն. Ջղայնացեր ես, քուն ունիս, Ֆալմըթհ. քեզմէ չէի ըսպասեր այդ բառերը։ Պէտք է փրկենք այս մարդը …

Օգնական ոստիկանապետը ետին դարձաւ եւ հետեւեալ հրամանը տըւաւ պահակ ոստիկանին.

— Լուր ղրկէ Բօլինսին որպէս զի անխողդաբար պահեստի ուժ ղրկէ այստեղ, անմիջապէս։

Յետոյ դառնալով Ֆալմըթհին, շարունակեց.

— Այնպէս մը պիտի պաշարեմ Սըր Ֆիլիփը ոստիկաններով որ, իրեն մօտենալ ուզողը չանտատակ ըլլայ։

Ժամ մը վերջ տեղի ունեցաւ Լոնտոնի ոստիկանութեան պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած իրարանցում մը։ Խումբ – խումբ ոստիկաններ եկան քաղաքին իւրաքանչիւր թաղամասէն. եկան երկաթուղիով, հանրակառքով, ինքնաշարժներով, վերջապէս ամէն միջոցով որ տրամադրելի էր ոստիկանական վարչութեան։ Լոնտոնի կայարաններն ու հրապարակները լեցուեցան անոնցմով։

Ոստիկանները կը վխտային Ուայթհոլի մէկ ծայրէն միւսը։ Սէյնթ Ճէյմս փարքի մէջ կը տեսնուէին անոնք հարիւրներով։ Ձիաւոր ոստիկաններ փակած էին նախարարական շէնքերու շրջակայ բոլոր փողոցները։ Համազգեստաւոր պաշտօնեաներ պահակ կը սպասէին բոլոր տանիքներուն վրայ, մանրակրկիտ խուզարկութիւն կատարուած էր այն տուներուն մէջ որոնց պատուհաններէն կը տեսնուէր արտաքին գործերու պաշտօնատունը։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 20 ՄԱՅԻՍ 1933

20 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2195

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԼՈՒԽ ՀԱՆԵՆՔ ՄԵՐ «ԹԱԼՄՈՒՏ»Ը

Անգամ մը եւս՝ «Յիշատակարան»ի կամ «Սուրբ Գիրք»ի մասին: Այնպէս ինչպէս արծարծեցին «Յուսաբեր»ն ու «Յառաջ»ը (6 եւ 18 մայիս):

Բացատրեցինք ձեռնարկին սրբազնութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը: Ոչ միայն իբրեւ գրաւոր Յիշատակարան մը՝ մէկ միլիոն զոհերու, այլ եւ իբրեւ «Սուրբ Գիրք» այսօրուան եւ գալիք սերունդներուն համար: Նոյն իսկ իբրեւ փրկութեան միջոց՝ ցիր ու ցան բազմութեանց, որ դատապարտուած են ուշ – կանուխ մոռնալու՝ եւ Հայաստանը եւ Սարսափները եւ ընդվզման, անհաւասար մարտնչումի այնքան հերոսական ու հոյակապ դրուագները:

Կը մնայ որոնել եւ գտնել գործնական միջոցներ, կատարելու համար այս տարրական պարտքը:

Կը հարցնէինք անցեալ անգամ.

— «Կարելի չէ՞, օրինակ, բոլոր նիւթերը, ձեռագիր թէ գիրք, հաւաքել վենետիկ, վիեննա, նոյն իսկ Փարիզ՝ Նուպարեան Մատենադարանը, եւ ձեռնարկել դասաւորման ու հրատարակութեան: Անշուշտ կազմելով յանձնախումբ մը եւ նախահաշիւ»: (Երուսաղէմի վանքն ալ յարմարութիւններ ունի):

Ու կ'աւելցնէինք, — «Կ'ուզէինք լսել ուրիշ կարծիքներ ալ»:

Սպասելով այդ առաջարկներուն, փորձենք ձեւակերպել ինչ որ կը խորհինք:

Ուրեմն, կը կազմուի Կեդր. Յանձնախումբ մը, Փարիզ կամ այլուր, մասնակցութեամբ ազգային կազմակերպութեանց եւ քաղաքական կուսակցութեանց, մշակելու համար ծրագիր եւ նախահաշիւ:

Յանձնախումբը կ'ընտրէ խմբագրական Մարմին մը, երեք կամ հինգ հոգինոց, որուն տրամադրութեան տակ պիտի դրուին բոլոր նիւթերը եւ աշխատելու յարմարութիւնները, ինչպէս եւ դրամական միջոցներ:

Նախնական գումար մը գոյացնելու համար, իւրաքանչիւր միութիւն եւ կազմակերպութիւն պիտի ստանձնէ բաժին մը: Այս պարտականութենէն ազատ չեն կրնար մնալ ո՛չ Բարեգործականը, ոչ քաղաքական կուսակցութիւնները, ոչ երիտասարդական կամ մարզական միութիւնները, ոչ բազմազան «Կրթասիրաց»ները, «Վերաշինաց»ները կամ «Ուսումնասիրաց»ները, ոչ Կարմիր Խաչերն ու մանաւանդ Հայրենակցականները, կաթող. պատրիարքութիւններն ու յարանուանութիւնները:

Մէկ խօսքով, ո՛չ մէկ բացառութիւն՝ ո՛ր եւ է մեծ ու փոքր միութեան համար, մէջն ըլլալով Զ. Ո. Մ.ը, Պատանեկան Միութիւնները: Նոյն իսկ Դպրոցասէրն ու Հօկը:

Յետոյ, Կեդր. Յանձնախումբը կը հաստատէ համազգային բաժնեգրութիւն, մօտաւորապէս հաշուելով «Յիշատակարան»ին տարողութիւնը եւ ծախքը:

Եթէ յաջողինք ձեռնարկը կազմակերպել այս հիման վրայ, կը կարծենք թէ մնացեալը մեքենաբար կ'ընթանայ: Որովհետեւ, աշխատանքի եւ կամքի խնդիր է:

Եւ անհրաժեշտ է աճապարել, շատ մը տեսակէտներով:

Նախ որ, 18 տարի անցած է արդէն, եւ ողջ մնացած վկաներէն, ականատեսներէն շատերը մեռած են, ինչպէս պիտի մեռնին ուրիշներ: Այս վկաներէն շատ քիչերն ունին գրի առնուած կամ տպագիր յուշեր: Եւ մանաւանդ կիները, որ «մնացորդաց» մեծամասնութիւն կը կազմեն, երբեք խորհած չեն պատմելու կամ գրելու մասին:

Խմբագրական Մարմինը թղթակիցներ ճարելով կամ ղրկելով ամէն կողմ, յատկին գաղութին մէջ, պիտի կրնայ երեւան հանել բոլորովին անգիր մանրամասնութիւններ, իբրեւ լրացուցիչ եղած նիւթերուն, ձեռագիր թէ տպագիր:

Երկրորդ, մեր այս արմատախիլ կացութեան մէջ, մենք աւելի քան պէտք ունինք «Թալմուտ»ի մը: (Տաճար չէ որ նկատի ունինք, այլ ոգին):

Եւ այդ կրնայ ըլլալ միայն Յիշատակարանը այն մէկ միլիոն ժողովուրդին, որ առատ մը ջարդուեցաւ բիրով, կացինով, մանգաղով, բահով, բրիչով, թնդանօթով, հրացանով, սուրով, սուինով, դաշոյնով, խեղդելով: Կամ գետամոյն եւ ծովամոյն: Կամ իբրեւ խարոյկ: Ու վերջապէս ողջ – ողջ թաղուելով: Այլ եւ կռուելով ... (Երբեք չպիտի մոռնանք պատմութեան այս մասն ալ, — օրհասական մարտնչում, ելքը յաղթանակ ըլլայ թէ պարտութիւն):

Ու վերջապէս, տարրական արժանապատուութեան, գիտակցութեան խնդիր է Յիշատակարանը մէկ միլիոն զոհերու — «Օսմ. պատմութեան մէջ իսկ աննախընթաց» Արհաւիրքին — երբ այնքան վարժուեր ենք փառաւոր շիրիմներ կանգնելու, շքեղ հատորներ ձօնելու հասարակ մեռելներու, աժեմ – չաժեմ կաթողիկոսներէ, պատրիարքներէ, ամիրաներէ մինչեւ «սարաֆ»ներն ու փեշտեմալներ(?)...

Երբ այնքան զուրգուրանքի կ'արժանանան սովորական եւ անհատական սուգերն ու մեծարանքները, ի՞նչպէս, ո՞ր գերագոյն պատրուակով կրնանք չքմեղանալ, մոռացութեան տալով բուն Յիշատակարանը, — հալածական ժողովուրդի մը կիսուն անձխտման(?) անասելի պատմութիւնը:

Ի՞նչպէս կրնանք փրկել մեր այնքան զոռոզ արժանապատուութիւնը եւ ինքնաճանաչումը ...

Այսպիսի ձեռնարկ մը պիտի նպաստէ նաեւ միացման գիծ մը կազմելու թէ՛ ցիր ու ցան գաղութներու եւ թէ՛ հակամարտ հոսանքներու միջեւ, իբրեւ սպեղանի: Իբրեւ սփոփանք մը սրբազան եւ համաժողովրդական:

Եւ շատ մը հին ու նոր ուժեր ալ կրնան աշխատանք ապահովել, քանի մը տարուան համար, նպաստ բանելով, կամ գաղութէ գաղութ ման գալով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ՝ ՍՊԻՏԱԿ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԵՒ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի օր, 18 մայիս, Երեսփ. Ժողովը միաձայնութեամբ՝ 520 ձայնով վաւերացուց Ֆրանքեւռուս ոչ – յարձակման դաշինքը, որ կնքուած էր անցեալ փետրուարին:

Այս առթիւ, ընկերվարական երեսփոխան Պ. Մութէ խօսք առնելով, առաջարկեց այլ եւս թոյլ չտալ ռուս զինուորական կազմակերպութիւններ՝ ֆրանսական հողի վրայ: Բայց, աւելցուց.

— Առոր փոխարէն, կը պահանջենք յարգել ապաստանի իրաւունքը այն բոլոր փախստականներուն համար որ կը համակերպին հիւրընկալութեան օրէնքներուն եւ փութացնել առաջադրուած որոշումները, որպէս զի փախստականները մարդկութեան օրէնքներուն համաձայն վերաբերում վայելեն մեր հողին վրայ: Այս ընթացքը պէտք է բռնել մասնաւորապէս վրացիներուն հանդէպ, որոնք պէտք է պահեն իրենց հաւաքական կազմակերպութիւնները եւ չենթարկուին մեր վարչական կանոնադրութեանց կամայականութեան, այն պահուն երբ թշուառութեան խորը հասած են: (ԽՄԲ. — Իսկ Հայերու մասի՞ն, ընկե՛ր քաղաքացի):

Յետոյ շեշտեց թէ նոր դաշինքը նոր ազդակ մըն է խաղաղութեան եւ պէտք է ծառայէ երկու երկիրներու մերձեցման:

— Մենք դէմ ենք պատերազմին, դէմ ենք՝ կարն եւ կտրուկ: Եւ չենք ուզեր ո՛ր եւ է որակականով նուազեցնել արժէքը այս յայտարարութեան: Ո՛ր եւ է պատերազմ պժգանք կ'ազդէ մեզի, մանաւանդ այնպիսի պատերազմ մը որ կը ձգտի ժողովուրդ մը զրկել՝ իր ուզած կառավարութիւնը հաստատելու իրաւունքէն:

Խօսք առաւ նաեւ, Պ. Էրիօ, որուն օրով կնքուեցաւ դաշինքը, եւ որ նախագահն է արտաքին գործերու յանձնաժողովին:

Նախկին վարչապետը ջերմապէս պաշտպանեց դաշինքը, զոր ինքն իսկ խմբագրած է: Այս առթիւ յիշեց տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն՝ Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյին մէկ նիստին մէջ, Ստալին իբրեւ թէ ըսած է որ հնդամեայ ծրագրին լրացումէն անմիջապէս յետոյ, պիտի պատռէ ստորագրուած բոլոր դաշնագիրները: Պ. Էրիօ կարդաց Փարիզի խորհրդային դեսպանին մէկ նամակը, որ բացարձակապէս կը հերքէ այս տեղեկութիւնը: Յետոյ բացատրեց թէ դաշինքը լաւ ընդունելութիւն գտած է Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ եւ պիտի նպաստէ փարատելու օտար միջամտութեան երկիւղները՝ Ռուսաստանի մէջ:

— «Արդէն իրաւական տեսակէտով սխալ մըն էր միջամտութիւնը: Կարելի՞ է աշխարհի քարտէսէն ջնջել 160 միլիոն ժողովուրդ ունեցող երկիր մը, որուն հետ խօսակցութիւններ պիտի ունենանք վաղը: Երկիր մը որ շտեմարան մըն է նախանիւթերու եւ ունի քարիւղ»:

Ընկերվարականները եւ Վրաստանի անկախութիւնը

Խօսեցաւ նաեւ Պ. Ռընոտէլ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ընելով Վրաստանի մասին.

— Կրնա՞նք խորհիլ թէ ֆրանքեւռուս դաշինքը առիթնան մը կը բարեփոխէ վրաստանի դիրքը՝ Ֆրանսայի հետ եղած առնչութեամբ: Ժողովուրդի մը ինքնորոշման իրաւունքը չի կրնար խափանուիլ ոչ բռնութեամբ, ոչ ժամանակի բերումով. մանաւանդ երբ այն պետութիւնը որ գրաւումը կատարած էր՝ նախապէս ընդունած է անոր անկախութեան իրաւունքը: Առանց նեղութիւն պատճառելու կառավարութեան, կ'ուզէի որ ան չմոռնար այս պզտիկ ազգը եւ անոր հանդէպ աւելի զանցառու չգտնուէր քան անցեալի կառավարութիւնները: Մենք կը մաղթենք որ վրաստանի անկախութիւնը իրականանայ բարւոք համաձայնութեամբ՝ նոյն ինքն խորհրդային Ռուսաստանի հետ»:

Ֆրանքը ամուր պիտի պահուի

ՀԱԿԱՌԱԿ ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՏՈԼԱՐԻ ԱՆԿՄԱՆ ՈՍԿԻՆ Է ԵՒ ԿԸ ՄՆԱՅ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՐԱՄԻՆ ՀԻՄՔԸ

Ծերակոյտը չորեքշաբթի օր վերջացուց ելմտացոյցի ընդհանուր վիճաբանութիւնը: Այս առթիւ կառավարութենէն պահանջուեցաւ խիստ խնայողութիւն, գոցելու համար բացը: Պ. Պոնէ, ելմտական նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Յունիս 1էն մինչեւ դեկտեմբեր 31 պիտի վճարենք երկու միլիառ ֆր.՝ ելմտացոյցի բացին համար եւ 5 — 6 միլիառ՝ ի հաշիւ գանձին: Ուրեմն, այդ շրջանին համար բացն է 7 — 8 միլիառ: Արդ, առաջին երեք ամիսներու ընթացքին, գանձէն հանեցինք իբր 9 միլիառ: Մնացեալ նիզը մեծ բան մը չէ, բաղդատելով ասոր հետ: Անգլիական դրամատուները մեզի առաջարկեցին վեց ամսուան համար տրամադրել 30 միլիոն ստերլին, 2ուկէս առ 100 տոկոսով: Այս փոխառութիւնը եղած է առանց պայմանի եւ որ եւ է վնաս չի կրնար պատճառել գանձին: Փոխառութիւն մը չէ այս, այլ սեղանաւորական հաշուընթաց մը: Տոկոսին սակն իսկ կ'ապացուցանէ Ֆրանսայի վարկին կարեւորութիւնը՝ արտասահմանի մէջ:

Ֆրանսայի համար չկայ ոսկեվճարը լքելու խնդիր: Մենք տեսանք որ ստերլինը ինկաւ եւ տոլարը կ'երերայ: Մեր կարգին պիտի աւելցնէի՞նք քաոսը, որ յառաջ եկած է այդ երկու դրամներուն անկումէն: Ընդհակառակն, մենք խորհեցանք թէ ֆրանքը պէտք է ամուր մնայ, որպէս զի տնտեսական խորհրդաժողովը կարենայ ելքի մը յանգիլ. որովհետեւ, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ կանոնադրել փոխանակութիւնները, առանց հաստատուն դրամի մը: Ես չեմ ընդունիր թէ տնտեսական նակատամարտները կը մղուին դրամական գետնի վրայ: Ֆրանքը միակ դրամն է որ ամէնէն ուժեղ երաշխաւորութիւնը կը վայելէ, — 84 միլիառ ֆր.ի թղթադրամ երաշխաւորուած է 81 միլիառ ոսկիով, եւ Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստը կ'աւելնայ ամէն օր: Միտքերու ընդհանուր շփոթութեան մէջ, պէտք է կառչիլ յստակ գաղափարներու: Տա՛նք օրինակը ազգի մը, որ կ'ուզէ հաստատուն պահել իր դրամը, ամբապնդել իր վարկը, առողջացնել իր ելեւմուտքը:

ՀԻԹԼԵՐԻ ՃԱՌԷՆ ՅԵՏՈՅ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱՒ Է, ԲԱՅՑ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՐ ԶԻՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՍԿԱԾԻՆ ՆՈՐ ԽԱՂԷ ՄԸ

Ինչպէս տեղական թերթերու, երէկուան ՅԱՌԱՋի «Վերջին Ժամ»ն ալ ամբողջովին յատկացուած էր Հիթլէրի ճառին, որ պատմական պիտի մնայ: Ստորեւ՝ ճառին մնացորդը. —

Սակայն, Գերմանիան պատրաստ է ապահովութեան նոր յանձնառութիւններ ստանձնելու, եթէ միւսներն ալ պատրաստ ըլլան եւ Գերմանիան ինք օգտուի այդ ապահովութենէն: Գերմանիան պատրաստ է լուծելու իր բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները եւ ձեռքը մնացած զէնքերը, եթէ միւսներն ալ նոյնը ընեն առանց բացառութեան:

Բայց եթէ միւս պետութիւնները որոշած չեն գործադրել հաշտութեան դաշնագրէն բխած զինուորական յանձնառութիւնները, այն ատեն Գերմանիան պէտք է պահէ իր պահանջը՝ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին: Գերմանական կառավարութիւնը անգլիական ծրագրին մէջ կը տեսնէ վիճաբանութեան հիմք մը, բայց կը պահանջէ որ չքանդուին եղած զինուորական կազմակերպութիւնները, առանց գոնէ իրաւունքներու հաւասարութիւն տալու իրեն՝ որակի տեսակէտով: Գերմանիան հարկադրուած է պահանջելու որ իր զինուորական դրութեան ձեւափոխումը կատարուի աստիճանաբար, այն չափով որ զինաթափ կ'ըլլան միւս պետութիւնները: Այդ զինուորական դրութիւնը Գերմանիան չէր որ ուզեց, այլ ուրիշները պարտադրեցին:

Գերմանիան սկզբունքով համաձայն է հինգ տարուան փոխանցման շրջան մը ընդունելու, իր ապահովութեան իրականացման համար, պայմանաւ որ այդ շրջանէն յետոյ իրապէս հաւասարութիւն վայելէ միւս պետութեանց հետ: Գերմանիան պատրաստ է նաեւ անմիջապէս հրաժարելու յարձակողական բոլոր զէնքերէն, եթէ, որոշ պայմանաժամի մը մէջ, սպառազէն ազգերն ալ իրենց կողմէ ոչնչացնեն այդ զէնքերը եւ եթէ անոնց գործածութիւնը արգիլուի միջազգային պայմանագրով մը:

Գերմանիան միայն մէկ բաղձանք ունի, — ապահովել իր անկախութիւնը եւ կարենալ պաշտպանել իր սահմանները:

Համաձայն Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութեան մէկ յայտարարութեան, գաղթային զօրքի մէկ մեծ մասը կրնայ անմիջապէս գործածուիլ ֆրանսական հողին վրայ: Ուրեմն պէտք է այս գունաւոր զօրքերն ալ հաշուել ֆրանսական բանակին թիւին մէջ: Բայց կը մերժեն եւ կ'ուզեն իբրեւ գերմանական զօրք հաշուել այն ընկերակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները որոնց միակ նպատակն է ազգային կրթութիւն եւ մարզանք: Ուրիշ երկիրներու մէջ նկատի չեն առներ նմանօրինակ ընկերակցութիւնները: Գերմանիան պատրաստ է, միջազգային ընդհանուր հսկողութիւն մը հաստատուած ատեն, եւ եթէ միւս պետութիւններն ալ նոյնքան բարեկամեցողութիւն ցուցնեն, հսկողութեան ենթարկելու այդ կազմակերպութիւնները, ապացուցանելու համար ի լուր աշխարհի թէ անոնք բոլորովին զուրկ են զինուորական որ եւ է հանգամանքէ:

Ուրեմն, Գերմանիոյ պահանջները վերազինման պահանջներ չեն, այլ միւս պետութեանց զինաթափութեան պահանջ:

Յանուն գերմանական կառավարութեան, կ'ողջունեմ իտալական կառավարութեան պետին այնքան կարեւոր եւ յստակատես ծրագիրը, որ կ'ուզէ վստահութեան եւ գործակցութեան սերտ յարաբերութիւններ հաստատել եւրոպական մեծ պետութեանց միջեւ: Ամենաջերմ շնորհակալութեամբ կ'ընդունինք նախագահ Րուզվէլթի առաջարկը: Գերմանական կառավարութիւնը ինքն ալ այն կարծիքէն է թէ՝ առանց զինաթափութեան հարցին լուծման, անկարելի է որ եւ է տնտեսական վերաշինութիւն:

Ստիպուած եմ յայտնելու թէ ֆրանսական եւ լեհական սպառազինութեանց շարժառիթը չի կրնար ըլլալ Ֆրանսայի կամ Լեհաստանի վախը՝ գերմանական արշաւանքէ մը: Այդ վախը պիտի արդարանար, եթէ Գերմանիան արդիական զէնքեր ունենար: Արդ, ան երբեք չունի այդ զէնքերը: Միայն ազգը որ կրնայ վախնալ արշաւանքէ մը, գերման ազգն է:

Գերմանիան չուզեր մտնել ուրիշ նամբու մը մէջ քան այն որ ընդունուած է իբրեւ օրինաւոր՝ բուն իսկ դաշնագիրներով:

Բայց, գերմ. կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը թոյլ չպիտի տան որ, այս կամ այն պատրուակով, հարկադրեն տալ ստորագրութիւն մը որով մշտնջենական պիտի դառնար Գերմանիոյ իրաւազրկումը: Եթէ փորձեն սպառնալիքներով ճնշել գերման կառավարութեան եւ ժողովուրդին վրայ, այդ ո՛ր եւ է տպաւորութիւն չպիտի ընէ մեր վրայ: Կրնան բռնանալ Գերմանիոյ վրայ, ի հեճուկս իրաւունքի եւ ամէն բարոյականի, բայց այդպիսի արարք մը օրինաւոր նուիրագործում չպիտի ստանայ մեր ստորագրութեամբ:

ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻՆ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ, ԵԹԷ ...

Եթէ թերթերու եւ ճառերու մէջ կը փորձեն պատիժներով սպառնալ մեզի, այդպիսի հրէշային արարք մը բնօրէն անգործադրելի պիտի դարձնէ դաշնագիրները, թէ բարոյական եւ թէ գործնական տեսակէտով: Բայց, այդպարագային իսկ, Գերմանիան երբեք չպիտի հրաժարի իր խաղաղասիրական պահանջներէն:

Նոյնքան բռնութիւն պիտի ըլլայ մեծամասնութեան օրէնքը գործադրել Գերմանիոյ հանդէպ, հակառակ դաշնագիրներու ակներեւ իմաստին: Այդպիսի արարք մը կրնայ տեղի ունենալ Գերմանիան զինաթափութեան խորհրդաժողովէն հեռացնելու մտքով: Այդպիսի պարագայի մը մէջ, Գերմանիան բաւական նկարագիր պիտի ունենայ, իր գործակցութիւնը չտրամադրելու միւս ազգերուն, այլ, որքան ալ տաժանելի ըլլայ, հանելու միակ կարելի հետեւութիւնը: Մեզի համար նոյնքան տաժանելի պիտի ըլլայ շարունակել անդամակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ մշտապէս դատապարտուած ազգ:

224,900 ՀՈԳԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Մեր առաջին եւ գերագոյն պարտականութիւնն է խուսափիլ քաղաքական եւ տնտեսական աղէտներէ: Երբ մեզի կ'ըսեն թէ նախորդ Գերմանիան կարգ մը համակրութիւններ վայելած է, կը պատասխանենք թէ մենք բուն իսկ Գերմանիոյ մէջ սորված ենք ճանչնալ հետեւանքները այդ համակրութեանց: Այդ հետեւանքներն են, — միլիոնաւոր կեանքեր փճացած, արհեստներ ոչնչացած, գործազուրկներու բանակ մը եւ անլուր թշուառութիւն մը որ, հաշտութեան դաշնագիրէն ի վեր, իջած է գերման ժողովուրդին վրայ: Կ'ուզեմ մատով ցուցնել այդ թշուառութիւնը, յիշելով միայն մէկ թուանշան, — հաշտութեան դաշնագիրէն յետոյ, մեր ժողովուրդին մէջ տեղի ունեցած են 224,900 անձնասպանութիւններ: Այրեր, կիներ, ծերունիներ եւ մանուկներ էին որոնք վերջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օ Հ Ա Ն   Կ Ա Ր Օ

(ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օհան Կարօն հատորով մը չի ներկայանար մեր գրականութեան մէջ։ Բայց յատկանշական էր իր ինքնատպութիւնը։ Թող շա՛տ չգտնեն, երբ բաւէ որ բանաստեղծի խառնուածք ունէր՞ Մարդիկը արտաքինէն դատելու չէ երբեք։ Բանաստեղծութիւնը ներքին զգայութիւն մըն է, որմէ ամէն մարդ քիչ թէ շատ ունի։ Մունետիկի պէս պոռացողը չէ միայն բանաստեղծը։ Հաստատութեան տնօրէնութիւնը, որ կ'աշխատէր տարիներէ ի վեր, զարմացեր է իր դագաղին շուրջ արտայայտուած համակրական ցոյցէն, բազմութենէն ու խօսքերէն։ Աւելի զարմացեր է, երբ բացատրեր են, որ իրենց ճանչցած համեստ այդ երիտասարդը մտաւորական մըն էր, ուսուցիչ մը, գրող մը եւ գործիչ մը։ Ուրեմն արտաքին երեւոյթէն խաբուելու չէ։ Օհան Կարօն մտածող բանաստեղծի խառնուածք ունէր։ Չենք գիտեր թէ ի՛նչ անտիպներ կը ձգէ, որոնք անշուշտ օր մը լոյս աշխարհ պիտի գան։ Բայց ինչ որ տպագրած է, մեծ մասով արձակ բանաստեղծութիւն, իր մէջ կը պարունակէ մէկէ աւելի տարրեր, որոնք քով քովի գալով, մեր գրականութեան մէջ, իրե՛ն ալ, հոգ չէ թէ համեստ, տեղ մը կը վերապահեն։

Եթէ մտաւորականի մը բարոյական դիմագիծը դիտելու տեն, մենք ստիպուած ենք յաճախ տալ զուգակշիռը զինք շրջապատող մարդոց, միջավայրին ու հանրութեան, գրո՛ղը ներկայացնելու տեն չափանիշը ի՛նքն իսկ է, իր գործն է առաւելապէս։ Եւ եթէ բարոյական մարդը ժամանակաւոր է, աւելի շուտով մոռցուելու դատապարտուած, արուեստագէտը իր գործով, իր ստեղծագործութիւնով աւելի՛ երկար ապրելու սահմանուած է։

Օհան Կարոյին եւ իրեններուն ողբերգութիւնն հոն է, որ ինչպէս կ'ըսէի, իրենց մտաւորական կարողութիւնները արժեւորելու, ծաղկեցնելու ո՛չ միջավայրն ունին եւ ոչ ալ հանրային կեանքը։ Այս է պատճառը, որ Օհանը ստիպուած էր աշխատելու մթերանոցի մը մէջ, անծանօթ մնացած, ուրիշներ աւելի աննպաստ պայմաններու տակ, լքուած իրենց ճակատագրին։ Բայց միտքը կը գործէր ու կը գործէ այդ պայմաններուն մէջ իսկ։ Հոս է գաղտնիքը, որ այսպէս համեստ ու խոնարհ տղաներ, արուեստի ու գրականութեան սիրովը տոչորուն, կ'երթան օտար գերեզմաններու մէջ իրենց յաւիտենական հանգիստը ննջելու։

Օհան Կարօն արուեստի ու գրականութեան սիրովը տոչորուն երիտասարդ մըն էր։ Ինքն իրմով, ու իր գործովը դատելով զինքը, եթէ համեստ անկիւն մը կուտանք իրեն մեր գրականութեան մէջ, ատիկա պատճառ մը չէ սակայն չհաստատելու իր ինքնատպութիւնը։ Ինքնատպութիւն՝ նիւթերու ընտրութեան, ինքնատպութիւն՝ կառուցման։ Ամէն բանէ առաջ, անիկա բառին բուն նշանակութեամբ խորհրդապաշտ մըն էր։ Բառը թող մեծ ու ծանր չթուի հոս։ Արուեստի այս ձեւին կը դիմէր գրեթէ իր բոլոր արձակ թէ չափածոյ քերթուածներուն մէջ։ Կը սիրէր պատկերն ու այլաբանութիւնը, քօղարկուած միտքն ու գաղափարը։

Իր արձակ բանաստեղծութիւնները կարելի է դասաւորել քանի մը գլուխներու տակ։ Ան ունի սիրոյ, կեանքի, հայրենիքի ու մահուան երգեր։ Ու այս բոլոր լարերուն վրայ իր երգերը թրթռացնելու տեն, կ'ապաւինէր, մեծ մասով, իր անցեալ յիշատակներուն։ Տեսակ մը հանք էր, զոր կը շահագործէր ամէն առթիւ։ Յաճախ աշուղական շեշտ ու համ ունէր անոր երգը, նման միջնադարեան եւ նոր ժամանակներու այն աշուղներուն, որոնք կը սիրէին կեանքի եւ մահուան երգեր յօրինել, կեանքի անցաւորութիւնը երգել ու անմեկնելի էակին խորհուրդը որոնել, քերթուածը վերջացնելով իրենց անուան յիշատակութեամբ, չմոռնալով ողբալ նաեւ իրենց տկար անձը եւ հոգին։

Ինչպէս պիտի տեսնենք քանի մը օրինակներէ, ամէնէն դառն պահերուն իսկ, երբ յուսահատութիւնը պէտք է ցմրուր քամել տար իրեն դառնութեան բաժակը, տեսակ մը իմաստութիւն, կշռուած, չափուած, խելօքցած, ըմբռնողութեան զսպուած թել մը զինքը կեանքին կը կապէր, եւ զգաստութեան կը հրաւիրէր։

Սկսինք սիրոյ երգերէն։ Անձնական, աննիւթական ապրումներ են անոնք մեծ մասով։ Իր հոգիէն փրթած, ուղղուած երկրորդ անձի մը։ Բայց միշտ կասկածով, միշտ սրտադողով, որովհետեւ կը վախնար ճշմարիտ սէրերէն նոյն իսկ, որոնք կրնան խաբել, կրնան դաւաճանել։

Արձակ հառաչանքներ վերնագրին տակ կը կարդանք․ —

Կ'ուզէի, որ Աղքատութիւնը սիրէր զիս, գիշեր ու ցերեկ սպասէր իմ ճամբուս վրայ ու դեգերէր իմ տանը շուրջը, որպէս զի տեսնէի, թէ պիտի յանդիմանես զայն ···

Կ'ուզէի, որ Հիւանդութիւնը կենակցէր իմ հետս, գիշեր ու ցերեկ զիս իր մահիճին մէջ առած գրկէր ու համբուրէ՛ր, որպէս զի տեսնէի, թէ պիտի սպաննես զայն ···

Կ'ուզէի, որ Մահը խաբէ՛ր քեզ, ըսէր, թէ ես հեռացա՛ծ եմ այս սահմաններէն ու չպիտի դառնամ այլ եւս, որպէս զի տեսնէի, թէ պիտի կարեւորե՞ս զայն ···

Ուրիշ մը․

Ծայրամասի առանձնացած պալատին մէջ զիս մանկացնող հոգի մը կայ։

Անո՛ր համար ես կը սիրեմ յաճախ անցնիլ այս փողոցով ···

Ծառի փեղկերն իրենց ետին զիս տոչորող մէ՛կը կը պահեն։

Անո՛ր համար իմ նայուածքներս հո՛ն կ'ուղղուին, թողնելով, որ մոռնամ ուղիս ···

Վարագոյրներն ինծի ծածուկ եղանակներ ու բուրումնե՛ր կը բանտարկեն։

Անո՛ր համար ինծի անծանօթ թրթիռներով կ'օծուիմ յաճախ ու թաֆթաֆուր շոյանքներէ թմրիլ կը զգամ...

Ծայրամասի վերջի՛ն, վերջի՛ն պալատին մէջ՝ մութ յոյսերով ինծի խաբող հոգի՛ մը կայ։

Անո՛ր համար այս ժխորէն չեմ դժգոհիր ու կը սպասե՛մ ···

Իբրեւ վերջին օրինակ, միասին ճանչնանք թէ ինչպէս կը բացատրէ սիրած էակը, կինը ···

Թէ բրուտ ես՝
Ինքը կա՛ւ է ···
Թէ որսորդ ես՝
Ինք կաքա՛ւ է ···
Ուղեւո՞ր ես՝
Ինք պանդոկ է ···
Բեռնե՞ր ունիս՝
Ինքը բո՛կ է ···
Թէ քաղցած ես՝
Ինքը հա՛ց է ···
Թէ վիշտ ունիս՝
Ինքը լա՛ց է ···
Խեղդուի՞լ կ'ուզես՝
Ինքը ծո՛վ է ···
Նաւապե՞տ ես՝
Ինքը հո՛վ է ···
Տանջուի՞լ կ'ուզես՝
Ինքը խա՛չ է ···
Իմաստո՞ւն ես՝
Ըսէ՛, ի՞նչ է ···

Հոգիով հայրենասէր, չէր կրնար երգած չըլլալ հայրենի աշխարհը։ Բայց անոր երգերը նուիրուած չէին երբեք Փիզիքական, շօշափելի աշխարհին, այն՝ զոր կը տեսնենք, կը զգանք մեր զգայարանքներով։ Անոր հայրենասիրութիւնը գաղափար էր, տրամաբանութիւն էր, բողոք էր ու զայրոյթ․ յետոյ համակրութիւն ու խորհուրդ։ Մի՛շտ այլաբանական, միշտ պատկերալից, միշտ քօղարկուած։

Օրինակ մը ահաւասիկ՝ Իմ երկրի պէս վերնագրով, որուն մէջ հայրենի երկիրն ու բանաստեղծին էութիւնը կը նոյնանան, երկուքն ալ ենթակայ ժամանակի եւ տարրերու քմահաճոյքին։

Աւարառու ժամանակի կողոպուտներն արհամարհող՝ մշտահարուստ ու անսպառ գարո՛ւնն եմ ես ··· Անապատի ամայասիրտ աւազներէն վեր բարձրացած՝ հմայական ու անթարգմանելի «ինչու»ներու սփինքսն եմ ես ... Հէքեաթներու «Քառսուն ծովի կղզին» եմ ես՝ իմ երկրի պէս։

Միշտ մրգապատ ու միշտ ձիւնոտ ու սրբազան բարձունքնե՛ր կան՝ անմահօրէն նստած իմ մէջ ··· Ապաքինող եւ բուրերանգ ծաղիկներու, արմատներու հարբեցուցիչ ու քնաբոյր դաշտե՛ր ունիմ, լանջե՛ր ունիմ, փունջե՛ր ունիմ՝ իմ երկրի պէս։

Հիւք ու հաճոյք անձրեւելով՝ Եդեմական գետե՛ր կ'անցնին խոր, կրնափառ ու զիկզակուող հովիտներէս։ Անհաշուելի աղբիւրներու խառնահիւսուած ժապաւէններ զիս կը ցանցեն, զիս կը թացեն, մինչ ես ծարաւ ու պատժուած Տանտալոս մ'եմ՝ իմ երկրի պէս։

Գաղտնածրար ու անանուն խորքերուս մէջ՝ շա՛տ թաֆթաֆուր ու թանկագին հանքե՛ր ունիմ, կայքե՛ր ունիմ՝ ոսկեզարդե՛ր ··· Օ՜, մի՛ ծաղրէք այս ցնցոտին ··· — Ես կը սպասեմ իմ առտնին այս օրերս մայրամուտին․ ես կը սպասեմ Ամանորի ու Յարութեան Մեծ – Տօներուն՝ որ զարդարանքը՝ իմ երկրի պէս։

Տարաշխարհիկ կարաւաններ գիշեր ցերեկ կ'անցնին մէջէս ու կը կրծե՛ն իմ մարմանդներս, ու չե՛ն թողներ ծաղիկ բանամ ··· — Ես ճամբա՛յ եմ, ես կամո՛ւրջ եմ, ես պանդո՛կ եմ, մարգագետին ··· — Ես կը մաշուիմ, ես կը տաշուիմ, կ'աւերակուի՛մ իմ երկրի պէս։

Կ'ուզեմ փշրե՛լ ինծի գրկած, ինծի պրկած ամէն տեսակ թեւ ու շղթայ ... — Օ՜, ինծի չատէ՛ք ··· — Սիրայամառ ես կը տենչամ օդին արձա՛կ, վազքին ազա՛տ, Անկախութեա՛ն ··· — Օ՜, իմ առջեւ ոտքի ելէք ··· — Խեռ բնութեան ու մարդկային շղթաներով կրկնապատկուած օգոստափառ ստրո՛ւկ դարուիմ իմ երկրի պէս։

Ինքնահաւան ամփոփումներն աւելո՛րդ են ··· — Ես անեզր եմ, անպարագիր ··· Աւելի՛ շատ, աւելի՛ մեծ, աւելի՛ հին քան պատմութիւն ··· Օ՜, ինծի համար ինքնաթարգման օրինակներ չկա՛ն երբեք ··· — Տարէցն եմ ես երկրի բոլոր տարէցներուն ··· Ես յղի եմ ··· Ես դեռ կ'երկնիմ, դեռ չեմ ծնած՝ իմ երկրի՛ պէս, իմ երկրի՛ պէս ···

Ինչպէս նկատեցիք անշուշտ, այս արձակ քերթուածներուն եւ անոնց նման բազմաթիւ էջերուն մէջ դիւրին է գտնել երաժշտութիւն, չափ ու կշիռ։ Կը խորհիմ որ եթէ անոնց հեղինակը հետեւողական ըլլալը ուզէր, եւ փոխանակ արձակի, ազատ քերթողութեան անձնատուր, եւ անոր օրէնքովը գրի առնէր, թէ՛ բովանդակութեամբ եւ թէ արուեստով աւելի պիտի մօտենար Խորհրդային Հայաստանի արդի այն գրողներուն, որոնք արժէքաւոր էջեր տպագրած են։

Կեանքի մասին ունեցած ըմբռնումը ներշնչման պահեր տուած է իրեն։ Սիրել կ'ուզէր կեանքը, ու չի կրնար։ Իմաստութեան կայծ մը կը թրթռար, ունայնութիւնը զգացողի շեշտ մը յաճախ կը վարագուրէր անոր լաւատեսութիւնը։ Միասին կարդանք․

Կամա՛ց բարձրացիր աստիճաններէն՝ ու ծածուկ երգեր հրճուանքիդ պահերուն, որովհետեւ «Եկւո՛ր» ես այս բնակարանին մէջ ···

Սահմանուած օրէնքներ կան, որ վճա՛րէդ պիտի տաս, ու անտրտունջ մտի՛կ ըրէ՝ ինչ որ ըսեն, որովհետեւ «Տնւո՛ր» ես այս բնակարանին մէջ ...

Ծանրագին կարասիներ պէտք չե՛ն քեզ, ու պակաս մտերմացիր Մնացողին հետ, որովհետեւ «ժամանակաւո՛ր» ես այս բնակարանին մէջ ···

Ի զո՞ւր կը թրջես բարձդ ու կը փետտես ծամերդ, եւ ինչո՞ւ պիտի ծալլես թեւերդ ու թեւաթափ իյնաս, երբ «Կամաւո՛ր» ես այս բնակարանին մէջ ···

Եւ վերջապէս Մահը, Գերագոյնը, որ բոլոր հոգիներուն մէջ դրած է կասկածի, անստուգութեան, ու խորհրդաւորին մեծ հարցականը։ Օհան Կարոյի արձակ քերթուածներէն կարեւոր մաս մը երգուած է այս զգայութենէն ներշնչուելով։

Չըսիր դուն վերնագրին տակ կը կարդանք․

— Դուն չըսի՛ր, դուն համեստօրէն ուզեցիր, որ ես ոչի՛նչ, ոչի՛նչ գիտնամ քու անիմանալի սիրոյդ ու գեղեցկութեանդ մասին ···

Այդպէս ես դուն ··· Ամենակատարեալ լռութեա՛նդ մէջ, ամենակատարեալ սէրերո՛վ կ'ապրիս դուն, ու Քուկդ են ամենակատարեալ ծաղիկները ···

Գիտե՛մ այս բոլորը ··· Եւ ատոր համա՛ր է, որ առանց տարակուսանքի կը պատրաստուիմ Քեզի՛ գալու, կարօտալի Հարսս, չքնաղ Մահ։

Սակայն, կը յապաղի՛մ, որովհետեւ Քեզի արժանի ըլլալու համար, սովորականէն աւելի պճնուի՛լ կ'ուզեմ, լաւագոյնս ըլլա՛լ կ'ուզեմ ···

Կը նմանի մէկուն, որ կ'առնէ մահուան ոտնաձայնը։ Բայց կը դանդաղի։ Իր հաշիւները տեսնելու, գործերը կարգի բերելու, իր պարտականութիւնը կատարելու, եւ մխիթարուած հոգիով ներկայանալու միւս աշխարհը, ինչպէս ինք կ'ըսէ յատկանշական կերպով, պատէն անդին մեկնելու համար։

Ահաւասիկ ա՛յդ էջն ալ․

Պատէն անդին աշխա՛րհ մը կայ, ստեղծուած իմ «Եղիցի»ով։ Պատէն անդին, որ փակուած է իմ հողեղէն աչքերուս դէմ, աշխա՛րհ մը կայ․ աշխարհ մը կայ՝ ստեղծուած իմ երազանքի վրձիններով ···

Ծառերն այնտեղ Ծիրկաթինը կը համբուրեն․ ծաղիկները երգի նման թեւաւո՛ր են․ բոյրերն այնտեղ չե՛ն խուսափիր, ու տերեւներ չե՛ն սարսափիր ձմրան բարի զայրոյթներէն ···

Հոն գարունները առանց ամպի այցի՛ կուգան․ զովն արեւէն չի՛ վախնար․ կապոյտ – կապոյտ շափրակներով հոն կը ծաղկի գրկուած ուռին՝ եւ ճամբաներ գինու գե՛տին ···

Հոն հարբի՛լ կայ առանց հաշիշ, ու յագեցո՛ւմ՝ առանց հացի, ձեռները չե՛ն մրոտիր՝ ու շուրթերը չե՛ն խարդախիր ··· առանց գինւոյ երա՛զ կայ հոն, ու կարօտներ՝ թառած սաթէ։

Պատէն անդի՛ն, պատէն անդի՛ն, որ փակուած է իմ անկատար աչքերուս դէմ․ գուրբո՛վ, երանութեամբ ու օրորով յաւէտ առլի երկիր մը կայ, երկիր մը կայ՝ ստեղծուած իմ «Եղիցի»ով ··· (*)

Պատահաբար ձեռք բերուած այս քանի մը արձակ քերթուածներուն գեղեցկութիւնը կը բաւէր, կը խորհիմ, վերյիշելու անոնց հեղինակը, որ ինչպէս ինքը կ'ըսէր տող մը, կը մաշեցնէր իր ժամանակն ու օրերը, մինչեւ որ գայ Վերջալոյսը, իջնէ Իրիկուան մութը։ Բայց եթէ մաշելու գաղափարին կապուած է միշտ ոչնչութեան եւ անէութեան գաղափարը, Օհան Կարոյի մեզի ձգած ու տակաւին լոյսին բերուելիք քերթուածները, իրենց բովանդակութեամբ, արուեստով ու լեզուով, պիտի պատմեն մեզի, թէ անիկա տառապող, մտածող, փնտռող ու չգտնող հոգի մ՝ եղաւ, անձնատուր տարակոյսներու, երբեմն լաւատես, յաճախ յոռետես, համակ խանդավառ, ստուերի մէջ մեծցող, եւ որ կը մեկնէր պատին միւս կողմը, իր երգը կէս ձգած։ Մահուան խորհուրդին նուիրուած երգերը կը յայտնեն, թէ անիկա հաշտուած էր անոր հետ, եւ կը սպասէր վերջալոյսին, արիաբար դիմաւորելով «կարօտալի Հարսը, չքնաղ Մահը»։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(*) Յիշուած բոլոր քերթուածները տպուած են «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, 1925 — 1928 տարիներու ընթացքին։ Մ. Պ.

ՆԱԽ ՊԵՏՔ Է ՏԱԼ՝ ՅԵՏՈՅ ՊԱՀԱՆՋԵԼ

Դարեր շարունակ, լրիւ անտէրական եւ հալածուած մի ժողովուրդ, մեր ազգային մշակոյթը եւ հաւաքականութիւնը պահելու, ինչպէս եւ զանազան արգելքների ու աղէտների դէմ պայքարելու համար, ունեցել ենք ազգային քաղաքական կազմակերպութիւններ եւ բազմազան միութիւններ։

Եթէ անցեալը մի կողմը թողնենք եւ մի ակնարկ նետենք մեր գաղթահայ կեանքի հայկական կուսակցութիւնների եւ միութիւնների վրայ, կը գանք այն տխուր եզրակացութեան, որ մեր ժողովուրդի ճնշող մեծամասնութիւնը չի անդամակցում եւ իր նիւթական ու բարոյական օժանդակութեամբ չի մասնակցում։ Այլ միայն փոքրաթիւ անհատներ են, որ ամէն տեսակ զոհողութիւններով աշխատում են գոնէ ամէնից կարեւոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները կանգուն պահել, դէթ որոշ չափով սպեղանի դնելու համար մեր տարագիր ժողովուրդի բազմազան վէրքերի վրայ։

Ազգային հաստատութիւնների հանդէպ անտարբերութեան ախտով վարակուած են ոչ միայն մեր անգիտակից տարրերը, այսինքն մեր ժողովուրդի համեստ խաւը, այլ եւ գիտակից ուսումնական եւ անհատ խաւերը։

Թերթեցէք հայ մամուլի մէջ եղած հանգանակութիւնների ցանկը, զանազան միութիւնների կազմակերպած հաւաքոյթների նկարագրութիւնները, բացէք որ եւ է գաղութի միութիւնների մատեանները եւ համեմատեցէք անդամների եւ եղած հաւաքի գումարները եւ կը տեսնէք որ, ինչպէս, «լեռը՝ մուկն է ծնել»։

Եւ դեռ աւելին կ'ասեմ։ Եթէ մի կողմից հայկական կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, յարգելի եւ ոչ յարգելի պատճառներով հալւում – մաշւում են, միւս կողմից ընդհակառակն մեր ազգային հաւաքականութեան դէմ տեսակ – տեսակ դժբախտութիւններ (թշուառութիւն, ուծացում, հիւանդութիւններ, հալածանք) տարէց – տարի, նոյն իսկ ամէն – ամիս աւելի ու աւելի շատանում են, որով ուրեմն, ստիպւածաբար տեղի ենք տալիս գրեթէ բոլոր ճակատների վրայ, լայն ասպարէզ բանալով գաղթահայ կեանքի քայքայման։

Եթէ վերցնելու լինենք միայն Փարիզը իր արուարձաններով, որտեղ հաշւում է մօտ երեսուն հազար հայութիւն, եւ եթէ մէկ երրորդն անգամ, այսինքն տասը հազար հոգի անդամակցին մեր ազգային հիմնարկութիւններին եւ տարեկան վճարեն ենթադրենք յիսունական ֆրանք, ինչ որ զգալի գումար չէ Փարիզաբնակներիս համար, կը գոյանայ կէս միլիոն ֆրանք, որով հնարաւորութիւն կ'ունենանք պահելու մի շարք ծաղկոցներ, դպրոցներ, նիւթական եւ բարոյական օգնութեան հասնելու չքաւորներին եւ հիւանդներին եւ ձեռք մեկնելու նաեւ ուրիշ աւելի չքաւոր գաղութների աղետեալներին ու ազգային հաստատութիւններին։ Բայց, դժբախտաբար պէտք է ասել, որ այս տասը հազարից հազարը թերեւս միայն կատարում են իրենց ազգային համեստ պարտականութիւնը, իսկ ճնշող մեծամասնութիւնը Փարիզահայերի, ինչպէս բոլոր հայ գաղութներում ալ նկատելի է, քաշւած իրենց անկիւնը, գործօն դեր չեն կատարում մեր հանրային կեանքի մէջ, որի պատճառով այսօր գոյութիւն ունեցող բոլոր մեր ազգային հաստատութիւններն ու միութիւնները նիւթապէս գտնւում են շատ աննախանձելի վիճակի մէջ։

Եւ ցաւալին այն է, որ մեր ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, որ իր յանցաւոր անտարբերութեան պատճառով թշուառ վիճակի է մատնել մեր ազգային հիմնարկներն ու միութիւնները, կարիք եղած պարագային այս յանցաւորներից շատ – շատերը, առանց ամաչելու, այլ նոյնիսկ հրամայական ու քննադատական դիրք են բռնում, պահանջելով նիւթական ու բարոյական աջակցութիւն։

Այս թշուառականները կարծում են թէ «ազգ»ը անսպառ դրամ եւ գանձ ունի, եւ իրենք որպէս «հայ» իրաւունք ունին տեղի – անտեղի եւ նիւթական եւ բարոյական օգնութիւն պահանջելու։

Ո՞վ չգիտէ որ այսօր բոլոր պետութիւնները թէեւ հազար ու մի հաստատուն հասոյթի աղբիւրներով ջրի պէս բայց եւ այնպէս բոլորն ալ անխտիր հոսում են անվերջ զանազան մուրքեր, պարտքերի մէջ խրած են եւ ի վիճակի չեն եղած բոլոր պահանջները բաւարարելու։ Իսկ մեր խեղճ ու կրակ ազգային կազմակերպութիւնները, որոնց գոյութիւնը եւ գործունէութիւնը պայմանաւորուած է միայն մեր հայ անհատներիս նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ եւ երբ ժողովուրդի մի չնչին մասն է միայն կատարում իր պարտականութիւնները, պարզ է որ չեն կարող օգնել բաւարար չափով։ Հետեւաբար մեր մատաղ սերունդի մեծ մասը կը ստանայ օտար դաստիարակութիւն, մեր երիտասարդներից շատերը կ'երթան դէպի օտարացում, մեր հալածական հայրենակիցները չեն ստանար հարկ եղած իրաւագիտական օժանդակութիւնը մեր աղքատ հիւանդները թէ իրենց բուժարաններում եւ թէ հիւանդանոցներում չեն ստանայ դէթ որոշ չափով բժշկական, ինչպէս նաեւ նիւթական ու բարոյական աջակցութիւն, մեր կրթական եւ մարդական միութիւնները չեն զարգանար եւն․։

Իւրաքանչիւր հայ անհատ, պէտք է գիտնայ թէ ինքը ոչինչ է, անգամ եթէ այսօր իր անհատական վիճակը լաւ է։ Մենք տեսնում ենք եւ կարդում թերթերի մէջ, թէ ինչպէս յայտնի դրամատէրներ եւ հարուստ անհատներ, յաճախ յանկարծակի սնանկանում են։ Քիչ չեն պատահում եւ ինքնասպանութեան փորձեր։

Այսօրուան մեր այն հիւանդ հայրենակիցներից շատերը, որ անօգնական պառկած են զանազան հիւանդանոցներին մէջ, երէկ դեռ առողջ էին եւ աշխատում, դրամ էին վաստակում․ չէին մասնակցում որ եւ է հայկական կազմակերպութեան, տալով իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը, այլ ընդհակառակն, քաշուած իրենց պատեանի մէջ, իրենց ուզած ձեւով ապրում էին իրենց անձնական կեանքով․ նոյն իսկ խուսափելով հայկական հաւաքոյթներից, որպէս զի մի քանի ֆրանքի ծախսի տակ չընկնէին։

Այսպիսիները, անդամ չլինելով որ եւ է կազմակերպութեան, այն օտար հորիզոնների տակ կատարեալ անտէր-անտիրական մարդիկ են, որոնք իրենց անտիրութիւնն ու անօգնականութիւնը զգում են միմիայն այն ժամանակ երբ իրենց որ եւ է դժբախտութիւն է պատահում եւ իրենք կարիք են զգում ուրիշների օգնութեան։ Եւ յաճախ այսպիսիները անտիրութիւնից զզւելի նեղութիւնների են ենթարկւում, եւ նոյն իսկ զրկւում գոյութեան իրաւունքից։

Իսկ նրանք, որ գործօն դեր են կատարում ազգային կազմակերպութիւնների մէջ, միշտ ալ իրենց նեղութեան օրերին արժանանում են ամէն տեսակ օգնութեան։

Ահաւասիկ, թարմ օրինակը մեր ընկեր Օհան Կարօն է, որ տարիներով գործօն դեր կատարեց հայ քաղաքական եւ մշակոյթի ասպարէզներում եւ երբ որ անողոք հիւանդութիւնը իրեն հիւանդանոց ուղարկեց, զինքը մինակ, անտիրական չթողին իր կուսակցական, դրչի եւ մտերիմ ընկերները։ Շատերը գնացին իրեն այցելութեան, զարմանք պատճառելով իր քով պառկած տեղացի եւ օտարազգի հիւանդներին, եւ եթէ հնարաւոր լինէր փրկելու մեր ընկ. Օհանի կեանքը, իր պատկանած կազմակերպութիւնները ոչ մի նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնների առաջ կանգ չէին առնել։ Բայց հիւանդութիւնը անողոք է, եւ երբ որ մեռաւ Օհան Կարօն, իրեն արժանի փառաւոր թաղում կատարուեց։

Այս օտարութեան մէջ բաւական չէ միայն ամուսնանալ, ընտանիք կազմել։ Պէտք է պատկանիլ նաեւ հայկական որ եւ է, կամ մի քանի ընտանիքների, կազմակերպութիւնների, որպէս շատ թէ քիչ ամուր յենարաններ։ Մեր անձնական շահը պահանջում է որ մենք հեռու չմնանք հայկական հաւաքոյթներից եւ զանազան միութիւններից, խնայելու համար չնչին գումար, այլ ընդհակառակն, պէտք է ապրել ազգային հաւաքական կեանքով, ամէն տեսակ օժանդակութիւնը բերելով։

Փաստ է, ինչպէս բոլոր ազգերի եւ մեր մէջ, որ այն անհատներն են օգտւում ամէն տեսակ աջակցութիւնից, որոնք գործօն անդամ են ազգային, քաղաքական եւ զանազան կազմակերպութիւնների։

Ուժը միութեան մէջ է․ բոլորը մէկի համար․ ու մէկը բոլորի։

Պէտք է նախ այդ միութեան ուժ տալ եւ ապա իրաւունք համարել պահանջելու։

ԲԵՆՕ

Տիկ. Լիւսի Սեւումեանի երգահանդէսը

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, (Յառաջ)․— Վենետիկի Conservatoireի վարչութեան հրաւէրով Տիկին Լիւսի Սեւումեան – Արզումանեան երգահանդէս մը տուաւ Վենետիկի Conservatoireի սրահին մէջ։ Այս առթիւ տեղական թերթերը կը նուիրեն ուշագրաւ յօդուածներ՝ որոնցմէ կը ներկայացնենք հետեւեալները։

Վենետիկի Gazzetta di Veneziaի գեղարուեստական քննադատը կը գրէ —

«Երգչուհի Տիկին Լիւսի Սեւումեան երէկ գիշեր Conservatoireի մեծ սրահին մէջ տուաւ իր երգահանդէսը ի նպաստ Փաշական օգնութեան սնտուկին։

— «Քանակով ու որակով ընտիր ու փառաւոր հասարակութիւն մը լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ երգերուն։ Ունկնդիր հասարակութեան մաս կը կազմէր նաեւ Վենետիկի հայ գաղութը, ինչպէս նաեւ Մ. Ռ. վարժարանի ուսուցչական կազմը եւ աշակերտութիւնը։

Հիւթեղ ու այլազան կտորներով կազմուած յայտագիրը՝ որ կ'ընդգրկէր բոլոր ժամանակներու եւ հեղինակներու երաժշտական գործերը Լէօնարտօ տա Վինչիէն մինչեւ Գրադէլլա, Սկարլադիէն մինչեւ Ծանոնայ, եւ Շօփէնէն՝ Ռէսփիկի, կրցաւ յստակ կերպով ցոյց տալ երգչուհիին հազուագիւտ յատկութիւններն ու շնորհը։ Ինչպէս անիկա գիտցաւ բերել իր գեղագիտական խառնուածքին ներքին զգայնութիւնը եւ իր վճիտ ու յղկուած տրամաբանութիւնը մեկնաբանութեանց մէջ։

Իր ձայնը՝ թարմ, հաւասար, ճկուն ու ուժեղ, փափուկ ու կակուղ, առաջնորդուած՝ ազնուական արուեստի մը նրբութիւններով։

Տիկ. Սեւումեանի իւրաքանչիւր երգը ընդունուեցաւ ամենաջերմ ծափահարութիւններով եւ արժանացաւ ծաղկեփունջերու գնահատանքին։

Հասարակութեան բուռն պահանջին Տիկին գոհացում տալու համար, պարտաւորուեցաւ կրկնել Կանչեանօֆի «Օրօր»ը, Կոմիտասի «Գութաներգ»ը եւ Կուստանէանի այնքան քաղցր «Իմ սիրասուն մանկիկ»ը։»

Իսկ Gazzettinoի գեղարուեստական քննադատը կ'արտայայտուի հետեւեալ կերպով․

— «Յայտագրին մէջ ճոխ կերպով ներկայացուած էր հին ու նոր երաժշտութիւնը՝ իր նիւթի ու ոճի զանազանութիւններով, այդ իսկ պատճառով

արուեստագիտուհիին մեկնաբանող կարողութիւնները ուշագրաւօրէն ցայտուն էին։ Մեկնաբանող կարողութիւններ՝ որոնք իրենց իսկական դերին մէջ էին, արդարեւ քնարական խրախճանքիւր կտոր իր համապատասխան մեկնաբանութիւնը ունեցաւ ինքնուրոյն ոճով, խրախճանքիւր երգի ներքին իմաստը ի յայտ բերուեցաւ յաջողագոյն նախազգացումով։

« Տիկին Լիւսի Սեւումեանի ձայնը մաքուր է եւ յղկուած, շատ ճաշակով դաշնաւորուած է անիկա։ Այդ ձայնը առանձնապէս նպաստեց մեկնաբանութեանց երաժշտականութեան, եւ ամէն անգամ՝ շնորհիւ այն փափուկ ու քնքոյշ ելեւէջներուն՝ որոնցմով ան ճշտութեամբ կ'երթեւեկէ, շնորհիւ գոյներու զանազան երանգներուն եւ դիւրադարձութեանց մէջ ցոյց տուած ճկունութեան։

« Խուռն բազմութիւնը որ եկած էր արուեստի ու գթութեան կոչին, շատ ջերմ ու հաղորդիչ մտերմութեամբ յաւագոյն ընդունելութիւնը ըրաւ ազնիւ երգչուհիին՝ որուն ընծայուեցան հոյակապ ծաղկեփունջեր »։

Օր. Մ. Պոտուրեանի
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իտալացի արուեստագէտ մը, երաժշտական քննադատ Կարանսուս ջերմ գնահատական մը գրած է Օր. Մարի Պոտուրեանի վերջին նուագահանդէսի մասին, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 28ին, Փլորենսիայի մէջ։ Կ'ամփոփենք էական մասերը.—

Երէկ երեկոյ, երիտասարդ հայ դաշնակահարուհի մը՝ նուագեց ճոխ յայտագիր մը՝ որուն մեծ մասը Շոփէնի կտորներէ բաղկացած էր։ Իմ վրաս այն տպաւորութիւնը ձգեց, թէ ծաղկեփունջ մըն էր որ կը նուիրուէր մեծ երաժշտագէտին։

Օր. Մ. Պոտուրեան, ներկաներուն մէջ այնպիսի անսովոր տպաւորութիւն մը եւ հիացում մը ձգեց՝ որմէնք քննադատներս կրնանք համառօտօրէն ըսել՝ թէ ան նոր աստղ մըն է՝ մեծ ապագայով։ Ունի արտայայտութիւն մը՝ առաջին կարգի, որ է անհատական եւ տարօրինակ միեւնոյն ատեն, կարծես ունենայ ոգի մը՝ որ անվերջ կը հասնի անհամաձայն, եւ անվերջ կը մեկնի դէպի երազներու գեղեցիկ աշխարհը։ Իր դաշնակի արուեստը, ունի ուժ մը՝ որ գրաւիչ է, ինչպէս եւ ճոխ հոգեկան զգացում, վստահ ու նուրբ հարուածներ։

Անոր մէջ կայ բան մը որ մտերիմ է ու սիրելի, սակայն դժուարըմբռնելի։

Անկասկած Օր. Մ. Պոտուրեան կը խօսեցնէ իր դաշնակէն բաներ որ անբացատրելի են։ Իր Շոփէնին մէջ կը գտնէք, կարօտ, մոռացում, հոգեկան տագնապ, հանդիստ ու դողացում։ Կուտայ նաեւ հիացում, ոչ միայն այն մաքուր ու անբիծ ձայներուն համար, այլեւ այն վարպետութեամբ որով կը լարէ ուշադրութիւնը ու դադարները ունկնդիրներին, զարդարելով միեւնոյն ատեն գունաւոր բանաստեղծութեամբ։

Երիտասարդ դաշնակահարուհիներ օր մը դառնայ համաշխարհային, պիտի կրնայ անվախօրէն բանալ իր գիրքը յիշատակներու, ու նկատել Պոլոնիայի յաղթութիւնը՝ իբրեւ լաւագոյն և անմոռանալի յաջողութիւնը իր ասպարէզին։

Սիգրաս

ՆՈՐ ԱՒԱՐԱՅՐԸ
(Յարգանք հայ անծանօթ զինուորին)

15 տարի առաջ, 1918 թ. գարնան, Արարատեան աշխարհը օրհասական օրեր էր ապրում։ Հայ ժողովրդի առաջ լինել — չլինելու խնդիր էր դրուած։ Միայն ռազմաշունչ յաղթանակն էր, որ կարող էր ապահովել մեր Հայրենիքի յետագայ գոյութիւնը։ Միայն հրաշքն էր, որ պիտի փրկէր հայ ցեղը վերջնական կորուստից։

Եւ հրաշքը կատարուեցաւ։

Մայիս 23—28, ամբողջ մէկ շաբաթ հայ բանակը բոլոր ճակատներում պարտութեան մատնեց թշնամուն եւ յաղթական կանչերի տակ յայտարարուեց Հայաստանի անկախութիւնը։ Հայ ժողովուրդի դարերի տառապանքն ու յանուն ազատութեան մղած պայքարը պսակուեց յաջողութեամբ եւ Հայոց տարեգրութիւնը թեւակոխեց պատմական մէկ նոր փուլ։ Աշխարհիս քարտէսին վրայ աւելացաւ մէկ նոր պետութիւն՝ Հայաստան անունով։

Սարդարապատ — Ղարաքիլիսա—Բաշ Աբարան, Հայոց պատմութեան նոր Աւարայրը, նոյնպէս ունեցաւ իր նահատակները։ Անեղ ճակատամարտերում քաջերի մահով ինկան հազարաւոր մարդիկներ։ Ինկած հերոսների արեան շաղախով էր, որ ամրացուեց Հայաստանի պետական շէնքը, որ եւ կանգուն է մինչ այսօր, թէեւ տարբեր անուան տակ։ Ջլինէին այդ անմահ շիրիմները, վաղուց արդէն մեր երկիրը աննշան ու անյետացող մի գերեզմանի էր վերածուել ու վերջնապէս խորտակուած էին այն հաւատն ու յոյսերը, որոնք դեռ եւս կ'ապրեցնեն ողջ մնացածներիս։

Յարգել զոհերի յիշատակը ու խոնարհել « անծանօթ զինուորի » շիրիմի առաջ՝ բոլորիս սրբազան պարտականութիւնն է։

Այդ պարտքը կատարելու հնարաւորութիւնը տալիս է Հայ Սպաների Միութիւնը՝ կազմակերպելով հոգեհանգիստ՝ ընկած զինուորների յիշատակին։

Կիրակի առաւօտ, բոլորդ դէպի եկեղեցի։

Ա. Ա.

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Զեկոյց մեր անդամներուն)

1.— Հ. Գ. Ընկերակցութեան անդամ ողբացեալ Օհան Կարոյի յուղարկաւորութեան առթիւ իրենց յարգանքը բերած էին մեզմէ շատեր անձամբ։ Վարչութեան կողմէ ներկայ էին Պ. Հրաչ Սարգիսեան եւ քարտուղարը։ Այս վերջինը խօսեցաւ յանուն Հ. Գ. Ը.եան։ Հ. Գ. Ընկերակցութիւնը դրամական նուէրով մը մասնակցեցաւ Ն. Գ. Բ.-ի գեղեցիկ ձեռնարկին, որով կ'ուզուի հատորով մը յաւերժացնել մեր թանկագին ընկերոջ յիշատակը։

2.— Ֆրանսական Société des Gens de Lettresի նախագահ Մ. Կաստոն Ռաժօ ֆրանսացի գրողներու եղբայրակցական ջերմ ողջոյնները կ'ուղղէ հայ գրողներուն, իրենց ընկերակցութեան կազմութեան առթիւ, և փափաքյայտնելով որ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակուին երկու քոյր ընկերակցութեանց միջեւ, կը խնդրէ որ պէտք տեսնուած որ եւ է պարագայի տակ, Հ. Գ. ընկերակցութիւնը չվարանի դիմել Ֆրանսական ընկերակցութեան եղբայրական աջակցութեանը։

3.— Կատարուած դիմումին վրայ, Փարիզի ոստիկանական տնօրէնութիւնը ընդունեց մեր անդամներու ինքնութեան թուղթերը նորոգել զեղչուած սակով (20 ֆր.)։ Նորոգելու համար պէտք է ներկայանալ անձամբ, ունենալով՝ ինքնութեան հին թուղթը, 2 լուսանկար, խնդրագիր (4 ֆր.նոց թուղթի վրայ), Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան քարթը եւ վարչութեան յանձնարարական նամակը։

4.— Կը խնդրենք մեր բոլոր այն անդամներէն որոնք դեռ չեն ստացած Ընկերակցութեան քարթը, հաճին իրենց անդամավճարը եւ 2 լուսանկար փութացնել վարչութեան հասցէին։

Իւրաքանչիւր անդամի գիտակցութենէն եւ յարատեւ շահագրգռութենէն կախուած է զարգացումը այս ընկերակցութեան որուն շուրջը խանդավառութեամբ հաւաքուեցանք ամէնքս ալ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, 14 մայիս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԿԵԱՆՔԸ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, (ցառաջ).— Տրակինեան Վառ նահանգին կեդրոնն է, ուր համախմբուած են բաւական թիւով Հայեր, (մօտ 250 անձ)։ Բոլորն ալ իրենց ժրաջան աշխատութեամբ, տէր եղած են անձնական գործերու ու տուներու։ Գաղութը կազմուած է հետեւեալ քաղաքացիներէ,— Էնկիւրիցի, Ամասիացի, Ատափազարցի եւայլն։

Քաղաքական կուսակցութիւններէն կար ու կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Դ. Վարուժան» խումբը։ Երիտասարդութիւնը հետզհետէ աճած ու հասակ նետած ըլլալով, մարզական միութեան մը անհրաժեշտութիւնը զգացուած է, եւ հիմնած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ մը, որուն վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ պարոններէ.— Պ. Պ. Գրիգոր Պաքալեան, Յովսէփ Արմաղանեան, Գասպիկեան, Արտաշէս Աճէմեան եւ Քէքճեան։ Գովելի են Հ. Մ. Ը. Մ.ի երիտասարդութեան ջանքերը, իրենց խաղերով ու ներկայացումներով։

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ երիտասարդութիւնը, մեծ զոհողութիւններով պատրաստած էր « Թալէաթի Անկումը », որ ներկայացուեցաւ « Salle d'Œuvre »ի մէջ, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։ Ներկայացումը անցաւ շատ յաջող։ Բեմին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ գաղութին, որ իր ներկայութեամբ քաջալերեց տղաքը։ Ուշադրութեան արժանի է նաեւ էնկիւրիցիներու ցոյց տուած համակրանքը հանդէպ նորահաս հայ երիտասարդներու։ Հակառակ անոր որ բառ մը հայերէն չեն հասկնար, բոլորն ալ փութացեր էին հանդէսին վայրը մինչ անդին քանի Հայեր, որոնք իրենք զիրենք զարգացած եւ հայրենասէր կը կարծեն, հեռացած էին քաղաքէն, որպէս զի ներկայ չըլլան այդքան գեղեցիկ ներկայացման մը։ Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր դերակատարներուն որոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին եռանդով։ Կ'արժէ քանի մը օրիորդներու անունները յիշել հոս,— Օր.ներ Արշալոյս Սըվազլեան (Լոլայի դերին մէջ), Պէատրիս Սանթրօսեան եւ Վարսենիկ Քօչունեան (որ դեռ նոր կը սկսի սորվիլ իր մայրենի լեզուն)։ Պ. Գարեգին Եւստեան, յանձն առած էր երկու դեր որ յաջողապէս ներկայացուց, իսկ Պ. Ազատ Աւետիսեանը, իր շարժուձեւերով, ֆրանսացի ներկաներուն իսկ ուշադրութիւնը գրաւեց։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր ներկայացման առթիւ թուղթիկներ բաժնած էր նաեւ Տրակինեանի շրջակաները։ Թուղթիկներէն մէկը կ'անցնի Թորգոմ կոչուած « Հօկճի »ի մը ձեռքը (Պարզուման)։ Մարդուկը շոգեկառքը ցատկելով, շնչասպառ կը հասնի հանդէսին վայրը, մեզի ոչ անծանօթ դիտումներով։ Ու տեսնելով հանդէսը, սաստիկ կը կատղի եւ կ'ըսէ հայրենակիցներուն.

— Եթէ քանի մը հոգի եւս ըլլային ինծի պէս, այդ հայկական եռագոյնը վար կ'առնէի ...

Այս տողերը գրած ատենս դեռ ականջիս կը հասնի 7 տարեկան Եդուարդիկ Կալէչեանի ղօղանջուն ճիչը. — « Ես պատրաստ եմ դեռ Կովկասի սարերն իջնելու »։

Եկէք, եկէք, Թշուա՛ռ Թորգոմներ, դուք չէք կրնար հայկական եռագոյնը վար առնել, քանի կ'ապրին պզտիկ Եդուարդիկներ, պատրաստ՝ սարերն իջնելու։

Ներկայ մը

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ ԷՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ՞

Պոլսոյ « Բանբեր » դրական թերթէն կը տեղեկանանք, թէ փրոֆ. Նիքօլա Մառ, որ ներկայիս Էնկիւրի կը գտնուի, Թուրք լեզուի հետազօտութեան ընկերութեան առաջարկած է Էնկիւրի հրաւիրել Երեւանի համալսարանի փրոֆէսօրներէն մեծանուն լեզուագէտ բանասէր փրոֆէսօր Հրաչեայ Աճառեանը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կապ

Կապ կը կոչուի, Հայաստանի մէջ, հեռախօսային կամ հեռագրական հաղորդակցութիւնը։ Ու « Կապի տուն»՝ այն շէնքը, որ կը վարէ Հայաստանի հեռախօսային ու հեռագրական գործը։

Այդ շէնքը, որ կառուցուելու վրայ է, պիտի ունենայ 5 յարկ, բաժանումներ՝ նամակատուն, հեռագրատուն, հեռախօսային կեդրոն (10,000 բաժանորդով) եւ հեռարձակի (ռատիօ) կայան։

Այս տան շինութիւնը պիտի արժէ 1,200,000 ռուբլի։ Ներկայիս լրացած է շինութեանց հարիւրին 30—35ը։ Տեղական շինանիւթերու հայթայթման մասին գանգատ չկայ։ Միայն երկաթի եւ դամերու ինչպէս նաեւ վճարումներու պակասն է, որ կը դանդաղեցնէ աշխատանքները։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ
ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Եգիպտոսի ռամկավար « Արեւ »ը ձայնակցելով Ամերիկայի իր պաշտօնակցին, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (10 մայիս).

— « Ուրիշ ազգերու մէջ ալ, հաւանաբար քիչ չէ թիւը այն մտաւոր մշակներուն, որոնք իրենց հանդէպ « ապերախտ » կը գտնեն իրենց պատկանած ազգը, որուն բարոյական մտաւոր կալուածը կը մշակեն եւ զայն կը հարստացնեն իրենց վաստակով։ Սակայն ուրիշներ — խօսելով պետութիւն ունեցող ազգերու մասին — վերջապէս յենակէտ մը, ապաւէն մը ունին, գոնէ բարոյական վարձատրութիւններ, պատւոյ պաշտօն կամ տիտղոսներ կը ստանան, կամ՝ եթէ ունենան հրատարակութիւն մը՝ կը գտնեն տպագրիչներ եւ հրատարակիչներ, որոնք կը դիւրացնեն անոնց գործը եւ կ'ապահովեն նուազագոյն եկամուտը անոնց վաստակին փոխան։

Մեր մէջ, Հայաստանի ներկայ սահմաններէն ներս ապրող մտաւորականները քիչ թէ շատ բախտաւոր են։ Անոնցմէ տարիքոտները կը ստանան պետական թոշակ, երիտասարդները կը գրեն եւ կը վճարուին։ Արտասահմանի մէջ հայ մտաւորականին գործը մնացած է Աստուծոյ։ Եթէ բաժնենք թերթերու խմբագիրները միւսներէն, կրնանք ըսել թէ մտաւորական մը ստիպուած է որ եւ է բան ընելու, որպէսզի կարենայ ապրիլ ամենահամեստ պայմաններու մէջ։ Եւ եթէ կարենայ այս պայմաններուն տակալ եւ շարունակէ գրել, բաւական յամառ եւ զոհող ալ պէտք է ըլլայ, որովհետեւ ոմանց համար ի՞նչ կ'արժէ միտքի հաճոյքը, քանի որ այնքան շատ պահանջքներ կան ուրիշ հաճոյքներու։

Արտասահմանի մեր հասարակութիւնը, օտարացումի եւ տնտեսական տագնապի հետ համեմատական կերպով կը լքէ հայ լրագիրն ու հայ գիրքը։ Անոնք ալ, որ կապուած կը մնան հայ մշակոյթին, հայ մտքի մարդուն վրայ չեն մտածեր։ Ամէնէն ունեւորները — յարգելի բացառութիւնները մէկդի — անկէ խունկ ու բուրվառ միայն կը սպասեն, ձրի ըլլալու պայմանով։ Եւ սակայն դարձեալ հայ գրչի մարդը, իբրեւ անձնազոհ զինուոր հայ մշակոյթին, կը մնայ պատնէշի վրայ, մինչեւ վերջին շունչը պաշտպանելու համար զայն թշնամութիւններու ամէնէն մեծին ու ոխերիմին դէմ, ու լքումն է ու մոռացութիւնը։

Այժմ մեր մտաւորականներէն շատեր միայն թերթերու մէջ գրելու եւ թերթերէ ալ վճարուելու — ոհ, ինչ վճարում — հնարաւորութիւնը ունին։ Եւ սակայն քանի՞ թերթ մնաց մեր մէջ որ կարենայ գոնէ ճղճիմ վարձատրութեամբ մը գոհացնել իր աշխատակիցները։ Եւ որքան որ կը նուազի թերթերուն կարելիութիւնը իրենց աշխատակիցներուն վճարելու, այնքան կը դատարկանան անոնց սիւնակները։ Այսօր առէք որ թերթը որ կ'ուզէք, Ամերիկայէն Փարիզ եւ Եգիպտոս։ Հազուադէպ կերպով կը տեսնէք անունները անոնց, որոնք ժամանակ մը այնքան հաճոյքով կը փնտռուէին ընթերցող հասարակութենէն։

Մեր մէջ անոնք որ զգացումով կամ ի պաշտօնէ ինքզինքնին կը հարցնեն երբեմն այս սովին կամ « մտաւորական տագնապ »ին պատճառը, պէտք է գիտնան թէ թերթի մը կամ թերթերու օժանդակելով՝ միայն զանոնք ոտքի վրայ պահելու չեն ծառայեր, այլ կը քաջալերեն նաեւ մտքի աշխատաւորը, որպէսզի տոկայ եւ դիմանայ իր գրիչը լքելու մարդկային տկարութեան եւ մնայ մեր մշակոյթի կալուածէն ներս, զայն փրկելու համար հետզհետէ աւելի չորանալու եւ ամլութեան դատապարտուելու վտանգէն »։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ տարեգիրքի խմբագրութիւնը կը յայտնէ մեզ, որ հակառակ տնտեսական տագնապին եւ անպարտաճանաչ գործակալներու անհոգութեան, 1934 տարուան հատորը յանձնուած է արդէն տպագրութեան, որ կը խոստանայ դառնալ, ինչպէս իր նախորդ հատորները, գրական, գեղարուեստական եւ այժմէական ճոխ նիւթերով հարուստ տարուան միակ տարեգիրքը, պատկերազարդ եւ շքեղ հրատարակութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՊԱՀԱԿԸ

Այդ գիշեր շքեղ երեկոյթ էր լինելու. ուր արտասանելու էր Աստղիկը իր բանաստեղծուհի ընկերուհու մէկ բանաստեղծութիւնը՝ « Դասալիքը »։

Գուրգէնը կանգնեց յանկարծ. բռնեց Աստղիկի ձեռները եւ չեշտ նայելով նրա աչքերին՝ ասաց.

—Ցամենայն դէպս ես դասալիք չեմ. ինձ չի վերաբերիր այդ ոտանաւորը։

— Ի՞նչ տղայ, ասաց Աստղիկը մեղմ չեշտով։ Խօսքերն ինձ չեն համոզի. գործով ցոյց կը տաք։

Նրանք բաժանուեցին. Գուրգէնը պարտականութիւն ունէր ստանձնած. գնաց իր գործին։ « Գործով, գործով » մտածում էր նա։ « Այո՛, գործով »։

1920 թուի յունուարի 6ն էր։

Երկինքը պարզ էր, արեւը շողում էր պայծառ։

Գիշերը ձիւն էր եկել. ու հիմա բիւրեղի ցոլքերով պսպղում էր ամէն տեղ։

Եկեղեցիների զանգերը ղօղանջում էին ուրախ եւ տօնական տրամադրութիւն ստեղծում քաղաքում։

Առաւօտ կանուխէն ժողովուրդը դիմում էր դէպի ի Հրազդան՝ Էջմիածնի կամուրջի կողմը. այնտեղ պիտի կատարուէր Մկրտութեան, Խաչը ջուրը ձգելու արարողութիւնը։

Գետի երկու եզերքները զարդարուած էին կանաչ եղեւիններով. պատարագի սեղան — մատուռ էր շինուած գետափում։

Ժողովուրդը ժամանակէն առաջ բռնել էր գետի ափերը. մօտակայ տուների կատարները, պատուհանները, պատշգամները բռնուած էին մարդկանցով։

Մօտակայ գիւղերէն գիւղացիներ՝ ծեր ու մանուկ, կին ու տղամարդ, երփներանգ հագուստներով՝ խառնուել էին ժողովուրդին։

Ձմրան կէսին գարուն էր իջել կարծես եւ Հրազդանի ափերը զարդարել ծաղիկներով։

Յանկարծ ժողովուրդը խռնւում է։

— Գալիս են, գալի՛ս, ճամբա՛յ, հայ արիներն են գալիս։

Ու գալիս են հայ արիների շարքերը երկար. իրենց դաւազանները քով — քովի բռնած՝ ճամբայ են պահում Թափօրի համար։

Ու այդ մանուկների խօսքին հնազանդ՝ ժողովուրդը ճամբայ է բաց անում եւ կանգնում արիների կռնակում։

Շիկնած են մանուկների դէմքերը վարդերի նման, գլուխները բարձր, կեցուածքները հպարտ, հայեացքները փայլուն. դէմքերը ժպտուն, երջանի՛կ։

— Գալիս է, գալի՛ս, ճամբա՛յ. աշակերտութիւնն է գալիս։

Գալիս է Երեւանի բազմահազար աշակերտութիւնը դպրոց առ դպրոց, իրենց նուագով, դրօշակներով։ Գրաւում են իրենց յատկացուած տեղերը։

— Գալիս է, գալի՛ս, զօրքն է գալիս, ճամբա՛յ։

Ու գալիս է Երեւանի զօրաբաժինը, բռնում գետի աջ ափը։

— Գալիս է, գալի՛ս, Թափօրն է գալիս, ճամբա՛յ։

Շարժւում է ամբոխը։

Ու յանկարծ տիրում է խորհրդաւոր լռութիւն։

Թափօրն է գալիս։

Առաջնորդը ամպհովանու տակ՝ յամրաքայլ, պարթեւահասակ, պատկառելի։

Վարդապետներ ու քահանաներ, սարկաւագներ ու դպիրներ տօնական, թանկարժէք հանդերձներով զգեստաւորուած, խաչով, խաչվառով, ծնծղայ բուրվառով, խունկով, կնդրուկով, վառ կերոններով, հայ եկեղեցու մելանուշ, սլացիկ, հեթանոսն իսկ ազօթքի տրամադրող՝ շարականներով Թափօրն է գալիս։

Աւետարաններ մագաղաթեայ, խաչեր ադամանդակուռ, բուրվառներ ոսկեայ, ծնծղաներ արծաթեայ, սկիհը ոսկի, ու Սուրբ Միւռոնը պարունակող աղաւնին արծաթ։

— Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛ ...

— Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ ...

Մատուռի առջեւն են. կատարւում է Մկրտութեան արարողութիւնը։

Ու այն վայրկեանին, երբ Սուրբ Միւռոնը կաթեցնում են գետը եւ Խաչը սուզում ջուրը՝ որոտում են համազարկերը հրացանների. ու արձակուած հարիւրաւոր աղաւնիներ ճախրում են օդի մէջ։

— Ողջո՛յն, ողջո՛յն, ողջո՛յն ...

Ու համբուրւում են ծանօթ, անծանօթ։

Հաւատաւոր հայ երիտասարդներ գետն են նետւում օրհնուած ջրում կրկին անգամ մկրտուելու, իրենց կեանքը հայրենիքին նուիրաբերելու ուխտով։

Կիներ ու աղջիկներ, ծերեր ու մանուկներ շիշերով ու սափորներով միւռոնուած ջուր են վերցնում։

Օրուայ կնքահայրը՝ իր նուէրը տալով եկեղեցուն՝ աստեղնազարդ բարձի վրայ ընդունում է Խաչը։

Թափօրը շարժւում է դէպի ի մայր տաճարը։

Գուրգէնն էլ ամբոխի մէջ է. նա էլ համակուած է ընդհանուրի ուրախութեամբ։

Ինչո՞ւ. միթէ հաւատքն է նրան երջանկացնողը։

Քրիստոնեա՞յ, Ցիսո՞ւս, Աստուա՞ծ ...

Բայց Գուրգէնը երբեք հաւատացեալ չէ եղած. Աստուծոյ գոյութեան, կեանքի ու մահուան առեղծուածի մասին նա չէ մտատանջուած։ Նա միշտ գոհացած է տեսանելի, ըմբռնելի, գիտական հիմունքներով բացատրուող կեանքով. իրեն համար էական է եղած մարդն իր միջավայրով. իր ընկերային, իր հոգեկան կեանքով։

Մի՞թէ Ամերիկացին հաւատացեալ է, որ Ծնունդին զարդարում է Կաղանդի ծառը եւ բուրումնալի չաղանակներով պատրաստում Ծնունդի հնդկահաւը։ Մի՞թէ Փարիզեցին հաւատացեալ է, որ Ռէվէյեոնը մինչեւ լոյս տօնում է Փարիզի շողշողուն պողոտաներում։

Հաւատքը տարբեր, ով ունի՝ թող հաւատայ, ով ունի՝ թող պահէ, եթէ այդ կարող է իրեն երջանկացնել։

Իսկ ինքը՝ Գուրգէնն ուրախ է, որ այն ամէնը, ինչ որ կատարուեց այսօր, որ այնքան գեղեցիկ էր ու վսեմ, հայկական էր, հայ մտքի, հայ հոգու ստեղծագործութիւն։

Մի խօսքով Հայ էր, հայկական էր ու կատարւում էր ազատ Հայրենիքում։

ԷԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

տուրն իրենց կեանքին, Թշուառութեան հետեւանքով: Անոնք ամբաստանիչներն են դաշնագրի մը որմէ, երբեմն, բարօրութիւն կը սպասէր ոչ միայն աշխարհի մնացեալ մասը, այլ եւ միլիոնաւոր Գերմանացիներ: Թող միւս ազգերը հասկնան, վերջապէս, թէ Գերմանիան տոգորուած է անյեղլի կամքով մը՝ վերջ տալու համար մարդկային մոլորութեանց շրջանի մը, որպէս զի կարելի ըլլայ գտնել ճամբան բոլորին համաձայնութեան՝ իրաւունքներու հաւասարութեան գետնին վրայ »:

⁂ Ճառէն անմիջապէս յետոյ, նախագահը ներկայացուց կուսակցութեանց հաւաքական բանաձեւը, որ կ'ըսէ.

— « Գերմանիոյ խորհրդարանը, իբրեւ ներկայացուցչութիւնը գերման ժողովուրդին, իր հաւանութիւնը կը յայտնէ կառավարութեան յայտարարութեան եւ, միաձայնութեամբ կը կանգնի կառավարութեան կողքին, զինուորական հաւասարութեան հարցին մէջ որ վճռական կապ ունի ազգին ճակատագրին եւ կեանքին հետ »:

Բանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ, եւ յոտնկայս: Քուէարկութեան մասնակցեցան նաեւ ընկերվարականները, որոնք ներկայ էին գրեթէ ամբողջութեամբ: Յետոյ, նացիներու առաջնորդութեամբ եւ ունկնդիրներուն հետ միասին, երգուեցաւ « Գերմանիա ամէն բանէ վեր »: Ներկայ էր նաեւ նախկին գահաժառանգը, ուր իր զաւակին հետ յոտնկայս կը մասնակցէր երգեցողութեան: Նախագահը նիստը փակեց հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— Նոր բնելիք չունիմ, այս բոլորէն յետոյ: Աշխարհի տեսաւ թէ գերման ժողովուրդը միացած է, երբ խնդիրը կապ ունի իր ճակատագրին հետ:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրեցինք, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ամերիկայի մէջ լաւ է տպաւորութիւնը, բայց Ֆրանսայի մէջ կը կասկածին Հիթլէրի անկեղծութենէն, եւ նոր ռազմախաղ մը կը համարեն այս չափաւոր ճառը:

Գերմանական Թերթերը միաձայնութեամբ կը փառաբանեն վարչապետը, դիւանագիտական հրաշակերտ մը համարելով անոր ճառը: Ամէն կողմէ շնորհաւորութիւններ կը հասնին անհատներէ եւ ընկերակցութիւններէ, շեշտելով թէ Գերմանիան վերջապէս վարչապետ մը ունեցաւ: « Կա'մ արդարութիւն Գերմանիոյ համար, կամ կործանում Եւրոպայի », կ'աղաղակեն Պերլինի մէջ:

« Թայմզ » գնահատելով Հիթլէրի չափաւորութիւնը, նորէն կը խոստովանի դաշնագիրներու վերաքննութեան պէտքը, որոշ վերապահումներով: Անգլիոյ պաշտօնական տեսակէտը կարելի է խտացնել երկու բառի մէջ, — « Սպասենք եւ տեսնենք »:

Իտալիոյ մէջ, հանրային կարծիքը դարձած է Ֆրանսայի դէմ, առաջնորդութեամբ մամուլին, որ խաղաղասէր կը գտնէ Գերմանիան, իսկ պատերազմասէր՝ Ֆրանսան: « Մաթինօ » կը ձաղկէ Ֆրանսայի մեծամոլութիւնը, յայտարարելով թէ « Ֆրանսան մենաշնորհի վերածեր է հաւաքական յաղթանակը եւ վարակուած՝ ռազմաշունչ խելագարութեամբ »: Միւս թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն, պահանջելով որ Ֆրանսան առանց վերապահութեամբ յարի Մաքտոնըլտի ծրագրին, որուն ուժ կուտան Ամերիկա, Իտալիա եւ Գերմանիա:

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի ընճարանին վերնայարկը: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ (Մարսէյլի շրջան) «Խաժակ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՌՈՍՏՈՄ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՍԷՆ - ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՍԷՆ - ՄԱՐԿՐԻՏԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Համազասպ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերային ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական Ժողովի մասին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ղարաքիլիսէ-Բաշարարան-Սարդարապատ հերոսամարտի 15ամեակի առթիւ, վաղը Կիրակի ժամը 11.30ին նախաձեռնութեամբ Հայ Սպայից Միութեան, ի յիշատակ այդ կռիւներուն ընկած մարտիկներու, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ԾԱԽՈՒ Է

Սափրիչի խանութ մը (Արանց եւ կանանց), օժտուած Permanente Eugèneի գործիքով, ապահով գործ:

Մէկ խոհանոց, 4 սենեակ, կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն: Շատ եւ չա'տ աժան գինով:

Դիմել՝ ARMAND Coiffure

8 թիւ թրամուէյի վերջաւորութեանը

Saint - Julien :-: Marseille

Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆ

Այրի Տիկին Գէորգեան, Օր. Յոդիկ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Անանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան, Օր. Գրիգորեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան, քրոջ, քրոջ աղջկան՝

ՕՐ. ՅԱՍՄԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 17ին, 17 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, 22, rue Bruant (Մէթրօ Chevaleret): Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Thiaisի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ. — Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Տարօն - Տուրուբերան»ի Հայր. Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Օրիորդներ՝ Ճիհանեանի, Պ. Պետրոսեանի, Ռ. Պաղտասարեանի, եւ Պարոններ՝ Յարութիւն Հալէպեանի, Յովսէփ Յովսէփեանի, Կարապետ Մարկոսեանի, Յարութիւն Տիրացուեանի եւ փոքրիկն Վրէժ Ալոեանի, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր խնջոյք - պարահանդէսին:

խմբագրատուն կը հրաւիրուի Պ. ԳԵՂԱՄ ՔԷՐԷՍԹէՃԵԱՆ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Անմոռանալի ազգային բարերար ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆի եւ անոր մեծանուն կտակակատար ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԶԵԱՆՑԻ մահուան տարեդարձներուն ի յիշատակ, վաղը կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ: Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շբ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 71, Ave. Kléber: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Կիր., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրճարանը: Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկեր – ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի ընկերա - համակրական հաւաքոյթը վաղը Կիրակի Միթիալիթէի սրահին մէջ՝ Բ. յարկ: Երգ. արտասանութիւն, զուարճալի անակնկալներ:

Կը հրաւիրուին երկսեռ անդամներն ու համակիր հասարակութիւնը:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Սըր Ֆիլիփի գրասենեակին մէջ ոստիկանապետին օգնականը՝ Ֆալմըթհի հետ համախորհուրդ, իր վերջին կոչը բրաւ այդ յամառ մարդուն որուն կեանքը սպառնալիքի տակ էր:

— Գիտցած եղէք, պարոն, որ աւելի աւելի բան մը չենք կրնար ընել ու տակաւին կը վախնամ, ըսաւ ոստիկանապետը չեշտելով իր բառերը: Այս մարդիկը գերմարդկային ուժի մը տըպաւորութիւն կը թողուն վրաս: Կը սարսափիմ, երբ կը մտածեմ թէ՝ հակառակ մեր նախազգուշութեանց, կրնայ ըլլալ որ հաշիւ մը պակաս ըրած ըլլանք կամ մեր հսկողութենէն վրիպի ճամբայ մը զոր անոնք իրենց դիւային հնարամտութիւնով կ'օգտագործեն: Մարքսի սպանութիւնը վհատեցուց զիս: Չորսերը ամէն տեղ են եւ ամենակարող: Շատ կը խնդրեմ, պարոն, Աստուծոյ սիրոյն, լաւ խորհեցէք անոնց պայմանները մերժելէ առաջ: Այդքան անհրաժե՞շտ է այս օրինագծին քուէարկութիւնը, կ'արժէ՞ ձեր կեանքը վտանգել անոր համար:

Ոստիկանապետը վերջին հարցումը ըրաւ այնպիսի յանդգնութեամբ եւ չեշտակի որ, Սըր Ֆիլիփ ընկրկեցաւ: Սպասեց քանի մը վայրկեան. երբ սկըսաւ խօսիլ, իր ձայնը չատ ցած էր, բայց վճռական:

— Ես չպիտի առնեմ օրինագիծը, ըսաւ դանդաղ ու միօրինակ արտասանութիւնով մը. որ եւ է պարագայի մէջ ես չպիտի առնեմ ... Գործը չատ յառաջ տարած եմ արդէն. ո'չ կը վախնամ հիմա, ոչ ալ որ եւ է դժգոհութիւն ունիմ: Արդարութեան հարց մըն է այս վէճը ինծի համար. իրաւունք ունի՞մ այս երկրէն վտարելու վտանգաւոր ոճրագործներ որոնք ամէն անրնդունելիութիւն վայելելով հանդերձ, դաւաճանութեան կը մղեն ուրիշները: Եթէ ես իրաւունք ունիմ, ուրեմն Չորսերը անարդար են. իսկ եթէ անոնք իրաւունք ունին եւ այս օրինագիծը բռնապետական արարք մըն է եւ ժամանակավրէպ մը ներկայ դարուս մէջ, այն ատեն ես եմ անիրաւը: Հետեւաբար իրաւունքի եւ անարդարութեան խնդիր մը կայ մէջտեղը ու ես կը կառչիմ ահաւասիկ իմ տեսակէտիս:

Նախարարը տեսաւ երկու ոստիկաններուն այլայլայլ արտայայտութիւնը եւ չարունակեց.

— Խելացի չարժած էք զգուշութիւններ ձեռք առնելով. մտահոգութեան պատճառ պէտք չէ ունենայի ձեր հսկողութեան տակ:

— Աւելի զգուշութիւններ ձեռք պիտի առնենք, ընդմիջեց ոստիկանապետը: Այս իրիկուն ժամը վեցէն մինչեւ ութուկէս պիտի մնաք ձեր աշխատանոցին մէջ եւ որ եւ է պարագայի մէջ դուրս չպիտի բանաք ոչ ոքի, ո'չ ինծի, ոչ ալ Ֆալմըթհին նոյն իսկ: Պիտի կղպէք դուռը, իսկ եթէ կ'ուզէք, մեզմէ մէկը կրնայ ձեր մօտը մնալ...

— Ո'չ, ո'չ, պատասխանեց նախարարը. երէկուան ծխումը տեսնելէս յետոյ կը նախընտրեմ առանձին մնալ այստեղ:

— Մա'րդ ներս չի կրնար գալ այս սենեակէն, ըսաւ ոստիկանապետը չորս կողմը նայելով. երէկ գիշեր քննեցինք տախտակամածը, պատերը, ձեղունը եւ փեղկերը ...

Ոստիկանապետը աչք մը պտտցուց դարձեալ սենեակին մէջ: Ծանօթ էր այնտեղ գտնուող բոլոր առարկաներուն:

Ցանկարծ աչքին զարկաւ վարդերով լեցուն ծաղկաման մը, որ սեղանին վրայ դրուած էր:

— Անիկա չէի տեսած առաջ, ըսաւ ու վար ծռեցաւ հոտոտելու համար ծաղիկները:

— Այո', պատասխանեց Րէյմըն անփութօրէն. գիւղէն՝ տունէս ղրկեր են այս առտու:

Ոստիկանապետը թերթ մը փրցուց վարդերէն, մատներուն մէջ ոլորեց զայն եւ ըսաւ երկդիմի կերպով.

— Արուեստական ըլլալու չափ իրական են ...

Ծաղիկներուն ներկայութիւնը այդտեղ անհաճոյ միտք մը արթնցուց իր մէջ ...

Երբ երկու ոստիկանները միասին կ'իջնէին մարմարէ սանդուղներէն — պահակ կը սպասէր ամէն քայլափոխին — ոստիկանապետը դարձաւ Ֆալմըթհին եւ ըսաւ.

— Զմեղադրենք խեղճ մարդը. չիտակը կը հիանամ իր վրան՝ այսօր ամէն ատենէ աւելի. եւ սակայն — հանդիսաւոր լրջութիւն մը դրաւ ձայնին մէջ — կը վախնամ, կը վախնամ ...

Ֆալմըթհ չպատասխանեց:

— Ցուցատետրէն կարելի չէ բան մը հասկնալ, չարունակեց ոստիկանապետը. անոր մէջ նշանակուած են միայն անունները կարդ մը քովընտի փողոցներու որոնց պէտք չպիտի ունենայ նախարարը: Սակայն յատակագծին ոչնչութիւնն իսկ ահաւոր է: Յայտնի է թէ երեւութապէս անվնաս այդ ցանկը պատրաստուած է խորամանկ մէկու մը կողմէ եւ վստահ եմ որ անծանօթ ենք տակաւին անոր իրական բնոյթին:

Ոստիկանապետին օգնականը փողոց ելաւ ու ճամբայ բացաւ իրեն՝ պահակ սպասող ոստիկաններու բազմութեան մէջէն: Ձեռք առնուած նախազգուշութեանց շնորհիւ, ժողովուրդը անտեղեակ էր թէ ինչեր կը կատարուէին Տաունինկ փողոցին մէջ: Լրաբերներուն արգիլուած էր մտնել այդ մօտակայ շրջանակէն ներս եւ թերթերը, մասնաւորաբար իրիկուան թերթերը, ստիպուած էին գոհանալ միայն այդ հատուկտոր տեղեկութիւններով զորս ոստիկանութեան ընդհանուր Տեսչութիւնը կը չպրտէր անոնց երեսին: Համառօտ էին հաղորդումները, սակայն լրագիրները զանազան տեսութիւններով ու պատմութիւններով կը լեցնէին իրենց սիւնակները:

« Զայնարձակ » թերթը որ բոլորէն աւելի հետաքրքրուած էր Չորս Արդարներու խնդրով, ճարահատ մնացողներու դիմեց, ամենավերջին տեղեկութիւնները հրամցնելու համար իր ընթերցողներուն: Քանի կը մօտենար ճակատագրական օրը, այնքան աւելի զարկ կը ստանար տիրող հետաքրքրութիւնը: Իրիկուան թերթերու վերջին հրատարակութիւնները կը սպառէին հապիւ փողոց ելած:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՄԱՅԻՍ 1933

21 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2194

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԻՐՔ, ԹԵՐԹ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Հայկական մամուլը վերջերս մասնաւոր մտահոգութեամբ կը քրքրէ հին վէրք մը, — հայ մտաւորականութեան, հայերէն գիրքին ու թերթին տագնապը:

Ապրիլ 13ին, « Յուսաբեր » խմբագրականով մը իր խորին վրդովումը կը յայտնէր այս տագնապին պատասխանատուներուն դէմ:

Մէկդի դնելով բացատրութիւնները, մեր պաշտօնակիցը կը շեշտէր.

— « Դառն է մեզ համար ըսել, թէ հայ ընթերցողին ու գործակալին վերաբերումը հայ թերթին հանդէպ՝ բացառիկ է եղած, արտառոց եւ խորապէս ցաւալի ու վրդովիչ: Այսպէս էր երէկ եւ քիչ բան փոխուած է այսօր:

« … Բացէք որ եւ է հայ թերթի տոմարները եւ պիտի պարզուի ահաւոր պատկերը մը, — բաժանորդներ որոնք 3, 4, 5 տարիներու պարտք ունին եւ այսօր անյայտ են. ուրիշներ՝ որոնք նմանապէս քանի մը տարուան պարտք ունին, բայց կտոր փրթուն վճարումներով, դիակի մը պէս կը քաշկռտեն իրենց հին պարտքը. դեռ ուրիշներ, որոնք հակառակ խոշոր պարտքի մը կը շարունակեն թերթ ստանալ, որովհետեւ խոստացած են վճարել, իսկ թերթի վարչութիւնը մէկ կողմէ վստահութիւն ունենալուն եւ միւս կողմէ հին առնելիքը չկորսնցնելու մտահոգութեամբ՝ կը շարունակէ թերթին առաքումը:

Առանց կարգին՝ ահա նաեւ գործակալութիւնները, որոնք տասնով, քսանով, երեսունով եւ դեռ աւելի խոշոր գումարներով աւեր ստեղծած են հայ թերթի կեանքին մէջ, տեւական տագնապի մատնելով ձեռնարկը, եւ վտանգելով անոր գոյութիւնը:

… Անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի եւ անհատական ու ազգային տեսակէտէն ալ վարկաբեկիչ պատկեր մը, որ փակած է հայ թերթի ճակատագրին: Հայ թերթին կ'ըսենք, որովհետեւ հայ ընթերցողը երբեք այսպէս չի վարուիր օտար թերթին հետ, որուն խմբագրատունը կը ներկայանայ պատկառանքով եւ կանխաւ կը վճարէ մեծ հաճոյքով »:

Ճիշդ մէկ ամիս յետոյ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, « Ապառաժ », արտատպելով այս խմբագրականին գլխաւոր մասերը, հրճուանքի ճիչեր կ'արձակէր « Միացման կէտը… » խորագրին տակ (13 մայիս).

— « Կէտ մը, ուր կը միանան, կը նոյնանան բոլոր հայ թերթերը, որովհետեւ բոլորին ալ ցաւը նոյնն է, բոլորին հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը նոյնն է: Բոլոր թերթերէն կազմուած խմբագրական մարմին մը պիտի խմբագրէր եւ ներկայացնէր իր բաժանորդներուն, գործակալներուն, ծանուցանողներուն այն խմբագրականը որ « Յուսաբեր » վերջերս հրատարակած էր եւ որմէ մասեր կը ներկայացնենք մեր այն բաժանորդներուն, գործակալներուն եւ ծանուցում տուողներուն, որոնք կը կարծեն թէ բնական իրաւունք մըն է թերթին դրամն ուտել եւ որոնք կը թուի թէ կը մնան այն այլանդակ հաւատքին մէջ թէ հայ թերթը կրնայ օդով ապրիլ եւ հասնիլ իրենց ձեռքը »:

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ, « Արեւ », իր կարգին կ'ողբար վերջերս (10 մայիս).

— « Մեր մէջ, Հայաստանի ներկայ սահմաններէն ներս ապրող մտաւորականները քիչ թէ շատ բախտաւոր են: Անոնցմէ տարիքոտներ կը ստանան պետական թոշակ, երիտասարդները կը գրեն ու կը վճարուին: Արտասահմանի մէջ, հայ մտաւորականին գործը մնացած է Աստուծոյ: Երթէ բաժնենք թերթերու խմբագիրները միւսներէն, կրնանք ըսել թէ մտաւորական մը ստիպուած է որ եւ է բան ընելու, որպէս զի կարենայ ապրիլ ամենահամեստ պայմաններու մէջ:

… Այժմ մեր մտաւորականներէն շատեր միա՛յն թերթերու մէջ գրելու եւ թերթերէ ալ վճարուելու — ոհ, ի՜նչ վճարում — հնարաւորութիւնը ունին: Եւ սակայն, քանի՞ թերթ մնաց մեր մէջ որ կարենայ գո՛նէ նղնիմ վարձատրութեամբ գոհացնել իր աշխատակիցները »:

« Արեւ » այս առթիւ կը յիշէր Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթին երկու յօդուածները, « Գրչի վարձատրութիւնը » եւ « Եթէ միտքն ալ մեռնի », ապրիլ 4 եւ 9 թուակիր: (Ձենք ստացած):

×

Այս պատահական քաղուածքին խսկ այնքան պերճախօս է որ, աւելորդ պիտի ըլլար նոր պրպտումներ կատարել:

Ուրեմն, հարցը դրուած է իր բովանդակ մերկութեամբ: Եւ, քանի մը երեսներով. —

1) *Միշտ յարգելով բացառութիւնները, հայ ընթերցողն ու գործակալը բռնած են « անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի » ընթացք մը (« Յուսաբեր »), եւ կը կարծեն թէ « բնական իրաւունք մըն է թերթին դրամն ուտել » եւ կամ՝ « հայ թերթը կրնայ օդով ապրիլ եւ հասնիլ իրենց ձեռքը » (« Ապառաժ »):*

2) *« Արտասահմանի հայ մտաւորականին գործը մնացած է Աստուծոյ »: (« Արեւ »):*

Ճիշդ այսօր, Բ. էջին մէջ, մեր բանաստեղծ աշխատակիցը՝ Օր. Մաննիկ Պէրպէրեան, իրեն յատուկ հեզնութեամբ, կը բանայ վէրքին այլապէս տխուր մէկ երեսը, — գրքի տագնապը:

— « Հոն կուգան հայ գրագէտները: Անոնցմէ ամէն մէկը այդ գրատունին մէջ իր անկիւնն ունի: Ան անկիւնը որուն մէջ իր չծախսուած, չփնտռուած գիրքերը ամբարուած են, վրայ վրայի, քով քովի, խառնելով իրենց ցաւերը եւ լոյսերը:

… Հայ գրատունին պատերը ընդլայնուելու տեղ ունին տակաւին, հայ գրագէտին գիրքերը ամբարելու համար »:

Եւ այս անանուն ողբերգութիւնը կը շարունակուի տարիներէ ի վեր: Կարծես ուժ կ'առնէ տարիներու վարժութենէն:

Փոխուեցա՜ւ ոչ միայն մեր կոխած հողը, այլ եւ շնչած օդը: Ոչ միայն միջավայրը, այլ եւ կացութիւնը:

Տարինե՜ր առաջ, Եւրոպայի, եւրոպականութեան յառաջապահներն էինք խաւարակուռ Ասիոյ մէջ: Այսօր՝ մենք մեզ կը համարենք արդէն Եւրոպացի:

Եւ սակայն, կը տեսնէ՞ք ո՛ր եւ է փոփոխութիւն՝ եւրոպականութիւն՝ մեր բարքերուն մէջ, երբ հարցը կը վերաբերի հայերէն թերթի ու գրքի տարածման եւ մանաւանդ վճարման:

Գլուխ գլխի խօսակցութիւն մը եւս՝ յաջորդով: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԻԲՐԵՒ ՀԻՄ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՄԱՔՏՕՆԸԼՏԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

«ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՇՐՋԱՆԸ»

Զինաթափութեան ընդհանուր յանձնաժողովը մայիս 19ին նիստ գումարեց, նախագահութեամբ Պ. Հէնտըրսընի, որ կարդաց Նախագահ Ռուզվէլթի պատգամագիրը: Պ. Հէնտըրսըն ջերմ երախտագիտութիւն յայտնեց յանուն բոլոր պատուիրակութեանց, որոնք պատրաստ են, ըսաւ, իրենց լիակատար աջակցութիւնն ընծայելու Մ. Նահանգներու նախագահին առաջարկութեանց:

Յետոյ այսպէս ամփոփեց Պ. Ռուզվէլթի առաջարկները. —

1) Նախ եւ առաջ, ոչ մէկ յաւելում սպառազինութեանց:

2) Ընդունելութիւն բրիտանական ծրագրին, որու մասին կարգ մը դժուարութիւններ ծագած են վերջերս:

Պ. Հէնտըրսընի կարծիքով, նախագահ Ռուզվէլթի առաջարկները կը կազմեն միջին ճամբայ մը, ձգտելով, —

1) Ջնջել բոլոր յարձակողական զէնքերը:

2) Գտնել եղանակ մը՝ այդ ամբողջական ջնջման մասին:

3) Կնքել ոչ – յարձակման դաշինք մը:

4) Ձանցնիլ դրացի պետութեանց սահմանները:

Պ. Հէնտըրսըն բացատրեց թէ այս առաջարկները կը ներկայացնեն երկու առաւելութիւններ, — ա) Նախ գործնապէս կը նպաստեն ապահովութեան գլուխին. — բ) Կը ներկայացնեն գործնական ծրագիր մը՝ յաղթելու համար բոլոր դժուարութեանց: Այնպէս որ, տրամաբանական եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ մէկդի դնել բոլոր միւս առաջարկները եւ արագօրէն քուէարկել բրիտանական ծրագիրը: Եւ արդէն, կառավարութիւնները նպաստաւոր պատասխան տուած են Պ. Ռուզվէլթի առաջարկներուն: Այսպէս Գերմանիա, Պ. Հիթլէրի բերնով, սահմանեց իր կառավարութեան դիրքը: Գերմանական կառավարութիւնը կը պահանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն, ոչ թէ Գերմանիոյ վերազինումով, այլ միւս պետութեանց աստիճանական զինաթափութեամբ: Ան կ'ընդունի որ բանակները աստիճանաբար վերածուին միօրինակ ձեւի մը, այն չափով որ պիտի իրականանայ զինական կրճատումը:

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Պ. Հէնտըրսըն յայտնեց թէ ինք մեծ յոյսեր կը տեսնէ այս յայտարարութեանց մէջ: Եւ կը սպասէ որ միւս կառավարութիւններն ալ նմանօրինակ դիրք մը բռնեն: Զինաթափութեան խորհրդաժողովը չի կրնար անվերջ երկարաձգուիլ: « Հարկ է որոշումներ տալ: Ձմոռնանք որ տնտեսական խորհրդաժողովը պիտի գումարուի յունիս 12ին, Լոնտոնի մէջ եւ զինաթափութիւնը անհրաժեշտ նախերանը կը կազմէ այդ ժողովին յաջողութեան: Հարկ է վճռել, — Պատերա՞զմ կ'ուզենք թէ խաղաղութիւն »:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Նատոլնի, Գերմանիոյ պատուիրակը, որ յայտարարեց.

— Վերապահելով բացատրութիւններս մեր վարչապետի ճառին մէջ արծարծուած սկզբունքներու գործադրութեան մասին, կը բաւականանամ պատասխանելով բուն հարցին: Գերման ժողովուրդը կը շարունակէ պահանջել որ այս խորհրդաժողովը յանգի երկու արդիւնքներու, — Ապահովութիւն՝ սպառազէն պետութեանց զինաթափութեամբ եւ իրաւունքներու հաւասարութեան իրականացում՝ Գերմանիոյ համար: Գերման ժողովուրդը կը կարծէ թէ բրիտանական ծրագիրը կը կազմէ հիմք մը՝ որուն վրայ կարելի է լուծել այս խնդիրները: Ահա թէ ինչու ի վիճակի եմ յայտարարելու, յանուն իմ կառավարութեան, թէ մենք կ'ընդունինք այդ ծրագիրը ոչ միայն — ինչպէս մինչեւ հիմա — իբրեւ հիմք վիճաբանութեանց, այլ եւ իբրեւ հիմք բուն իսկ ապագայ պայմանագրին: Որքան ալ բարեփոխումներ առաջարկենք, անոնք համապատասխան պիտի ըլլան այս նոր դիրքին: Կը յուսամ թէ այս յայտարարութիւնը ձեր աչքին պիտի ներկայանայ իբրեւ նոր ապացոյց մը այն չափաւոր եւ հաշտարար ոգիին որով մենք կը գործակցինք պայմանագրի մը իրականացման համար եւ կը յուսամ թէ միւս պետութիւններն ալ իրենց կարելին պիտի փորձեն, իրենց շահերը հաշտեցնելու բրիտանական ծրագրի տրամադրութեանց հ'ետ »:

Այս ճառէն յետոյ, միջանկեալ խօսեցաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ -րկայացուցիչը, ջերմապէս գնահատելով Պ. Ռուզվէլթի ծրագիրը, յանուն Թուրք ժողովուրդին եւ անոր պետին: Յետոյ խօսք առաւ բրիտանական պատուիրակը, գոհունակութիւն յայտնելով գերմանական պատուիրակին յայտարարութեանց համար եւ շեշտեց թէ Պ. Հիթլէրի ճառը « նոր խրախոյս մըն է զինաթափութեան խորհրդաժողովին համար »: Իբրեւ եզրակացութիւն, յոյս յայտնեց թէ կարելի պիտի ըլլայ շօշափելի արդիւնքներ ստանալ: « Թող ընդհ. յանձնաժողովը համաձայնի ընդունելու պայմանագրին առաջին երկու հատուածները, — Ապահովութիւն եւ ռազմանիւթ: Մնացեալը դիւրին է »:

ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐԱՊԱՀ

Ֆրանսայի պատուիրակը դիտել տուաւ թէ խօսքի ժամանակ չէ, այլ գործի եւ վճիռներու: Եւ, առանց երկարօրէն ծանրանալու Պ. Ռուզվէլթի պատգամագրին կարեւորութեան վրայ, անցաւ գերմանական պատուիրակին յայտարարութեան, մանաւանդ անոր այն մասին որ իբրեւ հիմ կ'ընդունի բրիտանական ծրագիրը: Ըսաւ թէ քանի որ գերմանական պատուիրակութիւնը նոր առաջարկներ ունի, ուրիշ ընելիք չունինք եթէ ոչ սպասել: « Գետինը մաքրուած է, կը մնայ աշխատանքի ձեռնարկել »:

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ժողովէն յետոյ, Պ. Հէնտըրսըն ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակով եւ շեշտեց.

— Այսօր զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը մտնէ իր ամէնէն տագնապալի շրջանին մէջ: Ասկէ յետոյ պատահելիքներէն կախում ունի 16 ամիսէ ի վեր աւելի քան 60 պետութեանց պատուիրակութիւններուն կողմէ կատարուած աշխատանքին յաջողութիւնը կամ ձախողանքը: Զինաթափութի՞ւն թէ զինարշաւ, շինարար գործակցութի՞ւն թէ մրցակցութիւն քանդիչ ուժերու, խաղաղութեան եւ բարեկարգութեան ապագա՞յ մը թէ պատերազմի եւ քաոսի շրջան մը՝ Եւրոպայի եւ աշխարհի համար, — ահա խնդիրը որ պիտի վճռուի: Աշխարհի վրայ չկայ ժողովուրդ մը որ, ինչքան ալ հեռու կամ անջատուած ըլլայ, կարենայ անտարբեր մնալ զինաթափութեան խորհրդաժողովի արդիւն-

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Խուճապահար « Մարտկոց »ը յուսահատ ճիգեր կ'ընէ արատաւորելու համար մեր անբասիր ընկերոջ՝ Շաւարշ Միսաքեանի անունը, զայն նենգօրէն կապելով… « Թանին »ի հետ:

Այսու վճռապէս կը յայտարարենք, որ « Մարտկոց »ներու բոլոր նման փորձերը բիծ մը դնելու մեր անբիծ ընկերոջ անունին՝ պիտի մնան ապարդիւն:

Հարցը այն մասին է թէ, ի՞նչ է անունը այն « անյայտ », « մութ », « օտար » ու « կասկածելի » աղբիւրին — իրենց իսկ ընկերներու գրաւոր ու պաշտօնական վկայութեամբ — որ « անյայտ » ու « խիստ կարեւոր գումար մը » տրամադրած է « Մարտկոց »ի, « մութ նպատակներով » պայքար մղելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

19 *մայիս*, 1933 *Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ*

քին հանդէպ:

Կառավարութիւնները ինչ որ ընեն սպառազինութիւնները կրճատելու եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար, պիտի վայելեն իրենց վարած ժողովուրդներուն աջակցութիւնը: Բայց, ի՞նչ պիտի ընեն կառավարութիւնները: Անոնք ունի՞ն գիտակցութիւնը իրենց ինկած ծանր պատասխանատուութեան: Անոնք պիտի ունենա՞ն քաջութիւնը տալու այն համարձակ որոշումները որոնք անհրաժեշտ են այսօր: Տասնըչորս տարի առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին մէջ, անոնք համաձայնութիւն մը կնքեցին, հրաժարելու համար զինեալ ուժէն՝ իբրեւ միջոց վէճեր կարգադրելու: Անոնք համաձայն էին կրճատելու սպառազինութիւնները: Անոնք խոստացան օգնել փոխադարձաբար, հաւաքական ձեռնարկ մը կատարելու որ եւ է ազգի դէմ որ պատերազմելու ոճիրը կը գործէ: Հինգ տարի առաջ, Փարիզի դաշինքով, անոնք բոլորովին հրաժարեցան պատերազմէն՝ իբրեւ միջոց քաղաքականութեան: Այսօր՝ մեծագոյն խնդիրը այս է, — Կառավարութիւնները պատրա՞ստ են գործի վերածելու այս խնդիրները, կենդանի իրականութիւն մը դարձնելու այս նոր դրութիւնը:

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

18,500,000 ՍՏԵՐԼԻՆ ՎԱՐԿ՝ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովի մասին, որ պիտի գումարուի յունիս 12ին, Լոնտոնի մէջ: Խորհրդաժողովը ինք պիտի որոշէ սա խնդիրը, — անընդհատ նի՞ստ գումարել, մինչեւ աշխատանքներու լրացումը, թէ՞ սեպտեմբերէն յետոյ ընդհատել ժողովը, որպէս զի անդամները կարենան մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին:

Յետոյ արտաքին նախարարը կարգ մը ճշդումներ կատարեց խորհրդաժողովի ծախքերու մասին: Այս նպատակով, 18,500,000 ստերլինի վարկ մը արձանագրուած է արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցին մէջ:

Ժողովին բացման ճառը պիտի խօսի Ճորճ Թագաւորը, ձայնարձակին առջեւ, այնպէս որ աշխարհի բոլոր մասերէն պիտի լսեն: Լոնտոն քաղաքը մեծ հացկերոյթ մը պիտի տայ ի պատիւ պատուիրակներուն, հաւանաբար յունիս 26ին:

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ առաջին անգամ պիտի քննուի գիներու բարձրացման խնդիրը, թէեւ այս հարցը երկրորդ կարգի վրայ դրուած է եւ կուգայ դրամականէն յետոյ: Անգլիա եւ Ամերիկա համամիտ են գիներու բարձրացման մասին:

Ինչպէս գրած ենք, խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին 66 պետութիւններ: Այնպէս որ ահագին բազմութիւն մը պիտի խռնուի Լոնտոնի մէջ, միասին հաշուելով հարիւրաւոր թղթակիցներն ալ:

Ասորիներու տեղաւորումը Իրաքի մէջ

Իրաքի կառավարութիւնը պաշտօնի կոչեց Անգլիացի մը, Պ. Տ. Թոմսըն, Ասորի գաղթականներու տեղաւորման գործին համար: Պ. Թոմսըն շուտով ճամբայ կ'ելլէ դէպ ի Մուսուլ:

Ֆրանսա չուզեր աւելի կրճատել

ԻՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Ծերակոյտի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, բուռն միջադէպեր ծագեցան, զինուորական ելմտացոյցի քուէարկութեան առթիւ: Հարկ եղաւ նիստը շարունակել առտուն, իրիկունը եւ գիշերը, լրացնելու համար վիճաբանութիւնը:

Օրինագծին մէկ յօդուածը կը տրամադրէր հարիւրին հինգ զեղչել պետական ծախքերը: Զօր. Պուռժուա պահանջեց որ բացառութիւն համարուին պատերազմական նախարարութեան ելմտացոյցին կարգ մը գլուխները, քանի որ արդէն կրճատում եղած է հարիւրին 12—22 համեմատութեամբ: Ելմտացոյցի նախարարը դիտել տուաւ թէ անցեալ նոյմ.ին հարիւրին հինգ կրճատում որոշուած էր վարչական ծախքերու համար եւ յոյս կար 700 միլիոն խնայելու, մինչդեռ գոյացաւ միայն երկու հարիւր միլիոն, որովհետեւ նախարարները չեն գործադրած օրէնքը:

Այս յայտարարութիւնը մեծ յուզում պատճառեց ժողովին մէջ: Նախատական խօսքեր ուղղուեցան կառավարութեան եւ ելմտացոյցի նախարարին դէմ: Պ. Բայեօ անթոյլատրելի համարեց որ չէ գործադրուած 700 միլիոնի կրճատումը: Միջադէպը փակուելէ յետոյ, խօսք առաւ վարչապետը, որ ընդդիմացաւ զինուորական վարկերու նոր կրճատման:

— « Ո՞ր գլուխէն պիտի կրճատենք. զինուորին հանդերձէ՞ն, սնունդէ՞ն: Ուրեմն զինուորը շա՞տ լաւ հագուած է, շա՞տ լաւ կը սնանի: Եւ կամ զինավարժութենէ՞ն: Երբեք: Ես երբեք ո՛ր եւ է կրճատում չպիտի ընդունիմ այս գլուխէն: Մենք պէտք է ունենանք լաւ մարզուած բանակ մը: Այլապէս, խնայողութեան պատրուակով, լաւագոյն է երբեք բանակ չունենալ:

Օրուան այս ժամուն, ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար թուլցնել մեր զինուորական պատրաստութիւնը: Վաղը միայն պիտի տեսնենք թէ միւս ժողովուրդները պատրա՞ստ են զինաթափ ըլլալու: Մինչեւ այդ օրը, խոհեմ ըլլանք: Ես բոլորովին համաձայն եմ Զօր. Պուռժուայի» :

Դարձեալ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, եւ ի վերջոյ Ծերակոյտը որոշեց հարիւրին հինգ զեղչէն ազատ համարել զինուորական ելմտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆՈԹԵՐ

Հայկական հանդէսէ մը դուրս կ'ելլէի կիրակի իրիկունով, խորապէս ընկճուած, եւ տեսածներէս ու լսածներէս մխիթարուելու ոչ մէկ յոյսով: Թէեւ հանդէսը եղած էր զուարթացընելու եւ յոյս տալու համար…

Ճամբուն միւս կողմէն կ'երթար բարեկամս, վրան կրելով նոյնպէս հայկական հանդէսէ մը դուրս ելլողի մասնաւոր դրոշմը, եւ զգալապէս՝ մոռնալու աշխատանքին մէջ էր:

Հանդէսին միջոցին իրար չէինք տեսած, բայց մէկ ակնարկ մը իրարու, մեզի յայտնեց թէ նոյն տեղէն արատած էինք:

Քիչ մը միասին քալեցինք, ջղագրգիռ եւ անկապակից նախադասութիւններ լսելով, եւ այս անգամ ալ իրարմէ ազատելու համար՝ զատուեցանք, եւ ես գլորեցայ մէթրօին սանդուղներէն վար…

Բայց երբ ինքզինքս գտայ անոր կլանող ու սարսող մթութեան առջեւ, զգացի որ փողոցը կը նախընտրէի, եւ բռնեցի վաղեմի Սէն Միշէլին վերելքը:

Այդ միջոցին հանդէսը արդէն մոռցած էի: Անգամ մըն ալ չերթալու երդում մը միայն կը ծաւալէր հոգիիս վրան: Բայց ան ալ մեռնելու վրայ էր…

Ծառերուն կը նայէի, յետոյ սալայատակին: Յետոյ մուշտակիս օձիքը կը հանէի վեր վեր, ծնօտէս, ականջներէս, գլուխէս ալ վեր, ինքզինքիս տուն մը շինելու համար անկէ փողոցին բազմութեան ու ամայութեան դէմ:

Այդ տունին մէջէն կը պարապտուէի դիտել քաֆէները, որոնց առջեւ, սեղաններուն շուրջ, հայկական հանդէսին հանդիսականները «քաֆէ քրէմ» կը խմէին, երբ տեսայ որ դարձեալ վերէն կուգար ան, հանդէսին բախտակիցս: Մինչդեռ ես մէթրօէն դուրս խոյացած էի, ան ալ արդէն Սէն Միշէլին երկրորդ խոյանքն էր որ կ'ընէր:

Դարձեալ իրարու մօտեցանք, բայց մեր տարբերութիւնը այս անգամ ան էր որ, մինչդեռ ես հանդէսը մոռցած էի բոլորովին եւ հոգիիս վերադառնած ցոլքերը արդէն բարձրացած էին մինչեւ աչքերս, ան տակաւին անով կը տառապէր, եւ անգամ մը եւս հարստացնելու վրայ էր իր հայկական յուսահատութեան եւ տրտունջներու մեծ մթերքը:

Խորապէս տխուր էր:

Ուզելով մխիթարել զինքը, նախ Սէն Միշէլը սկսայ անխնայ գովել: Գէշ լարի մը զպած էի: Ճիշդ անխուսափելի եւ ապարդիւն «քաֆէ քրէմ»է մը կը վերադառնար…

Ուզելով բարձրագոյն թօն մը տալ մխիթարանքիս, ըսի.

— Ինչո՞ւ տխուր ես ու յուսահատ, բարեկամս, չէ՞ որ վերջերս լաւ գիրք մը հրատարակեցիր:

— Այո՛, այո՛… Սամուէլ գրատունը կեցած է ամբողջութեամբ…

Ես ինչո՞ւ մոռցած էի թէ կարելի չէ հայ գրագէտ մը մխիթարելու ձեռնարկել, անոր հրատարակած գիրքը յիշեցնելով իրեն…

Արմատական դժբախտութեան մը առջեւ կեցանք երկուքս մէկ, եւ այդ պահուն իրարմէ զատուելու գաղափարը չունեցանք, այլ մեր մթերուած գիրքերուն սառուցութեան հետ, սկըսանք մագլցիլ Սէն Միշէլը անգամ մը եւս…

×

Հայ գրագէտը եւ իր գիրքերը…

Շատ խոշոր ցաւ մը:

Նախ անշուշտ, գիրք հրատարակելու անկարելիութիւնը: Իսկ հրատարակուելու հրաշքէն վերջ, անոր չփնտռուելու ցաւոտ իրականութիւնը:

Հայ մտքին ունեցած կոր գիծը եւ ոչ մէկ տեղ թերեւս այնքան յստակ ձեւով մը կ'երեւայ որքան Monsieur le Prince փողոցին զառիվարին վրայ իր հաւասարակշռութիւնը հրաշքով բռնած հայ գրատան պատերուն մէջ:

Անիկա ապահովաբար Փարիզի ամէնէն շատ մթերուած գրատունն է: Պարզապէս կը պոռթկայ գիրքերով: Աւա՛ղ, ոչ թէ հայ մտքին պոռթկացող եւ յորդառուն արտայայտութիւններովը, այլ հայ գրագէտներուն անդարմանելիօրէն չծախուող գիրքերովը…

Անշուշտ բոլոր պատճառներէն առաջ, նախ անոր համար որ խնդրոյ առարկայ չէ երբեք հայերէն գիրք գնելը: Եւ նոյն իսկ գիտնալը թէ հայերէն գիրքեր կան:

Մեր ընդհանուր հասարակութեան առջեւ, հայ գրագէտները են ու կը մնան միայն առասպելական գոյութիւններ:

Կա՛ն ու չկա՛ն…

«Մասալ»ներ են ինքնին…

Իսկ անոնց գիրքերը՝ գրատուններու մէջ ամբարուած ցաւեր ու լոյսեր…

×

Փարիզի իմ քանի մը ամէնէն արգիւնաւոր ժամերս անցուցած եմ Monsieur le Prince փողոցին Հայ գրատան մէջ:

Այդ ցաւերու ու լոյսերու մթերանոցին տէրը նստած է հոն, կրելով իր ամբողջ էութեան վրայ բովանդակ անել ծանրութիւնը հայ գրականութեան:

Անիկա, իր գրասեղանին առջեւ, գլխախոնարհ մազերու տակ, եւ ապաստար հաստ ակնոցներու ետին, իր մարմնին ամբողջ տկունութեամբը կը դիմադրէ չորս կողմէն զինքը խեղդող, գլխուն վրայ թափուող, կուտակուող, ամբարուող, հոն մնացող, յաւիտենացող, հայ գրագէտներուն չփնտռուող ցաւերովը ու լոյսերովը:

Անիկա հանդարտ է, խոհուն, եւ իր ակնոցին ապակիները փայլփլացնող յուսալից աչքերով:

Անիկա Հայ է:

Հոն կուգան հայ գրագէտները: Անոնցմէ ամէն մէկը այդ գրատունին մէջ իր անկիւնը ունի: Ան անկիւնը որուն մէջ իր չծախուած, չփնտռուած գիրքերը ամբարուած են, վրայ վրայի, քով քովի, խառնելով իրենց ցաւերը եւ լոյսերը:

Իմ սեփական անկիւնս ես լաւ կը ճանչնամ: Դուռին դիմացը, ամէնէն տակի խոշոր պահարանին մէջ է որ ցաւ ցաւի, լոյս լոյսի մէջ կը քնանայ «Արեւոտ ճամբան» կազմող խոշոր կոյտը:

Բայց, նստած այդ կոյտին քովը, փոխանակ դառնօրէն լալու, յոյսով կը նայիմ անոր, եւ ինծի այնպէս կու գայ թէ՝ անթափանցելի անտառներուն խորը քնացող գեղեցկուհին է ան, որ ապահովապէս օր մը պիտի արթննայ պարիկի մը հրաշքէ գաւազանովը…

Այսպէս կը խորհիմ, որովհետեւ Հայ եմ:

Եւ հոն կուգան ուրիշ գրագէտներ ալ, աչքերով գգուելու իրենց գիրքերով մթերուած սեփական անկիւնը, զանոնք արթնցնող պարիկին հէքեաթովը ապահովաբար լեցուած…

Անոնք ալ Հայ են:

Իրիկուն մը, մինչդեռ նստած էի հայ գրատունին մէջ՝ յուսահատութենէն իսկ ծնունդ առած յոյս մը մէջս, երիտասարդ գրագէտներ ներս մտան, իրենց կռնակներուն վրայ ծանրօրէն կրելով մեռած գրագէտներու նոր լոյս տեսած գիրքերու խոշոր կոյտեր: Տարին եւ զետեղեցին անոնց յատկացուած անկիւնը, կարծես յաւերժապէս ընդլայնուող պատերով հայ գրատունին մէջ, նոր գերեզման մը շինելով անոնց:

Բայց իրարու վրայ ինկող ու խորտակուող գիրքերը, անոնց անդր շիրիմեան խորհուրդովը լեցուած գրատունին պատերուն մէջ, գերեզմանի ձայն չհանեցին: Անոնք ալ կուտակուեցան խայտալով:

Հայ գիրքեր էին…

Եւ այսպէս է որ, Փարիզեան ձմեռին դուրսի անձրեւին դիմաց, հրատարակիչ, գրավաճառ եւ գրագէտ, չծախուած, չփնտռուած եւ կուտակուած գիրքերուն բեռին տակ կլանուած, կը խօսինք նոյն գիրքերու, նոր ցաւերու եւ նոր լոյսերու հրատարակումին վրայ:

Հայ գրատունին պատերը ընդլայնուելու տեղ ունին տակաւին, հայ գրագէտին գիրքերը ամբարելու համար:

Եւ յամառ յոյսը կայ, մեր ժողովուրդին անտարբերութեամբը հիւսուած անթափանցելի անտառին մէջ քնացող հայ գիրքերուն՝ հրաշքի գաւազանով մը արթննալուն…

ՄԱՆՆԻԿ ՊԸՐՊԸՐԵԱՆ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ԽԱՆՁԱՐՈՒՐԸ

Մանկաբարձը առաջին անգամ ըլլալով տղուն խանձարուրը ինծի տըւաւ:

— Ի՞նչ գեղեցիկ է: Սեւ աչքեր, պըզտիկ բերան, պզտիկ կլոր քիթ, ի՞նչ գեղեցիկ ներդաշնակութիւն մարմնի:

Ձեռքերուս վրայ բռնած եմ խանձարուրը: Կը նայիմ: Տղաս ալ ինծի կը նայի: Արդեօք կը ճանչնա՞յ զիս: Գիտէ՞, թէ ես իր հայրն եմ: Գիտէ՞ թէ սրտիս մէջ անհուն սէր կայ իրեն հանդէպ: Գիտէ՞, թէ կը գուրգուրամ իր վրայ, երազներ կը հիւսեմ իր ապագային համար: Բազուկներս կը ծռեմ զինքը պաշտպանելու կեանքի բոլոր փոթորիկներուն մէջ: Կ'ըմբռնէ՞ արդեօք որ կեանքը որքա՛ն դժուար է եւ արդէն սկսած է պայքարիլ: Կը զգա՞յ որ կը շնչէ եւ շնչելն ալ պայքար մըն է:

Կը նայի, կը նայի աչքերուս մէջ առանց թարթիչները շարժելու: Կարծես բան մը ըսել կ'ուզէ: Կարծես բողոք մը ունի որ լռութեամբ, նայուածքով հասկցնել կ'ուզէ:

Բայց տղա՛ս, քեզի մէկ հաճոյքիս համար չէ որ կեանքի մէջ նետեցի, այս դժբախտ աշխարհին հին հլու մէկ ծառան դարձուցի, ուր դուն ալ քու կարգիդ պիտի դառնաս, իբրեւ բնութեան օրէնք: Դուն ալ քու կարգիդ պիտի ստեղծես քու նմանդ, — ձախողած Աստուծոյ մը տուած մէկ պատուէրը: Այլ, ես քեզ աշխարհ բերի նպատակի մը համար: Աւելի ճիշդ՝ նպատակ մըն ես դուն: Նպատակ մը վեհ, նպատակ մը սուրբ, բայց այս մասին աւելի ուշ:

Եկո՛ւր, եկուր համբուրեմ քեզ տըղա՛ս, ու դնա մօրդ քով քնացիր անխռով:

— Հայիկ…

Այսօր երջանկութիւնս կը թռչի: Տղաս զիս կը կանչէ՝ hայիկ: Կարծես կուրծքս կ'ուռի, թեւերս կը բարձրանան անոր մանկական «հայիկ» բառէն: Կ'ուզեմ բոլոր ուժովս պոռալ, թոքերս արդէն պատրաստ են շեփորելու ամբողջ հագագովս երջանկութիւնս այսօրուան:

Տունը լեցուած է ուրախութեամբ: Բոլոր իրերը կը ժպտին տղուս «հայիկ» կրկնութիւններուն հետ: Կեանքըս կ'աճի ու հոգիս կը լեցուի անբացատրելի ուրախութեամբ: Կ'ուզեմ երգել, բայց ո՛չ: Ագռաւի ճաթած ձայնս պիտի խանգարէ ներդաշնակութիւնը տղուս մանկական հնչիւնին: Մանաւանդ որ, երգել ալ չեմ գիտեր: Տղուս մէկ բառը երգ մըն է արդէն որ սիրտս կը լեցնէ լոյսով, ուրախութեամբ եւ բերկրանքով:

Ու հոգիս կը հագնի իր աստուածային պատմուճանը: Կը վերածուիմ խըրոխտ արքայի մը, որ իր հարստութեամբ եւ տիրապետութեամբ կը հըպարտանայ: Կը վերածուիմ Աստուծոյ մը որ իր ստեղծագործութեամբ կը սքանչանայ: Այսօր աստուած մը կայ մէջս:

Կ'ուզեմ առնել զայն ձեռքերուս մէջ, բարձրացնել որքան որ կրնամ: Կ'ուզեմ, կ'ուզեմ համբուրել անոր պզտիկ լեզուն, թոթով լեզուն: Ու, կարծես գինովցած եմ, կ'ուզեմ սեղմել զայն կուրծքիս վրայ: Կ'ուզեմ ուտել անոր թարմ մարմինը ու ո՛չ մէկ համեմ այնքան անուշ կ'ազդէ քիմքիս, որքան անոր այտերէն առած համբոյրներս:

— Հայիկ, hայի՛կ:

Կեանքիս բոլոր դառնութիւնները, ցաւերը ո՛չնչացած են ինծի համար: Գարուն մը կը ծաղկի սրտիս մէջ, մեղմ զեփիւռ մը կը պարուրէ ամբողջ մարմինս: Դուրսը գարուն է՝ ծաղիկ, թռչուն եւ տղուս «հայիկ, հայի՛կ» կրկնութիւնները կը պարեն օդին մէջ ու ես երջանիկ եմ:

Կեանքիս մէջ միշտ ալ չնչին բաներով ուրախ եղած եմ: Բառ մը, պատկեր մը զիս կ'ուրախացնեն ինչպէս շաքարեղէն մը կամ խաղալիկ մը կ'ուրախացնէ տղաս: Ու այսօր տղուս մէկ բառը 12 ամիսներու սպասումներէ վերջ զիս այնքան թեթեւցուցած է որ կարծես կը թռչիմ:

Ու կը թաղուիմ երջանիկ մտածումներու, երազներու հորիզոնին վրայ: Կը քալեմ կանանչ մարգագետիններու զովութեան մէջէն հպարտութեամբ, երջանկութեամբ, թեթեւութեամբ:

— Հայի՞կ:

— Ջագո՞ւկ:

ԱԶԱՏ

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ անձնասպան եղաւ հունգարացի հողագործ մը: Իր ձգած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ ոչ նիւթական հոգ ունէր, ոչ ալ առողջական, այլ պարզապէս զզուած էր կեանքէն:

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ

Ձիւնով լեցուած ճամբաներն քաղաքին խո՛ր եւ լըռին
Ունին խորհուրդն անսահման մեռած մեծղի սրտերու.
Շիրիմներու ողբն անհուն եւ տըւայտանքը կեանքին,
Իրենց խարխուլ լանջքերուն իջած թափով մ'ահարկու:

Ձըկայ ո՛չ ոք, ո՛չ ալ, ո՛չ ալ աղքատին ձեռքն՝ որ հայցէ
Ցուրտէն սառած մատներու սառած երկտողը թշուառ…
Մերթ կը լսուի հեռաւոր զանգակատունը դժնէ,
Ծալքերուն մէջ միջոցին անվերջ հունչովն իր խելառ:

Հով մը վըտիտ եւ երկար քաղքին անտես խորշերէն
Թուխ նայուածքովն իր աչքին կ'ելլէ հըպարտ եւ սնքած,
Ու կը պայթի ցաւին դէմ ծառերուն հէզ եւ անզէն:

Ցո՛ւրտ է. անձայր եւ խոհուն մեռելութի՛ւն խըռովիչ,
Ցուսահա՛տ նիչ, որ կուրծքին բովերուն մէջ խաւարած
Կը պեղէ յոյզ եւ ժանճրոյթ քրքիջներովն իր նճշիչ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ԿԸ ՊԱՏՄԷ…

10,000 ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐ, ԱՆԴՐԱՆԻԿՆ ԱԼ ՄԻԱՍԻՆ…

Քեազիմ Գարապէքիր փաշա հրատարակեց իր հինգերորդ եւ վեցերորդ նամակները:

Ահաւասիկ հինգերորդ նամակը, որ ամբողջովին կը բաղկանայ փաստաթուղթերէ եւ սերտ կապ ունի մեր ժամանակակից պատմութեան հետ. —

16 մայիս 1919ին իմացանք թէ Հելլէնները գրաւած են մեր սիրելի Իզմիրը: Ամէն կողմ, բանակին թէ ժողովուրդին մէջ, ահաւոր յուզում մը առաջ եկաւ: Օրերով շարունակուեցան ժողովուրդին աղաղակները եւ միթինկները: Իր 21 մայիս 1919 թուակիր հետեւեալ ծածկագիր հեռագիրէն իմացայ թէ Մ. Քէմալ փաշա 1919ի մայիսին Սամսոն ցամաք ելած է. —

15րդ զօրաբանակի հրամանատար Քեազիմ Գարապէքիր փաշային (մասնաւոր) է. —

Շատ ազդուած եմ մեր ընդհ. կացութեան առած ծանր վիճակէն: Այս վերջին պաշտօնը ընդունեցի, այն համոզումով թէ հասարակաց ճիգերով կարելի է ամենալաւ ձեւով կատարել ազգին, երկրին հանդէպ խղճի վերջին պարտականութիւնը: Կը փափաքիմ օր առաջ հանդիպիլ ձեզի: Միայն թէ, անապահովութեան պատճառով, Սամսոնը եւ շրջակաները կրնան դէշ վախճանի մը ենթարկուիլ: Հետեւաբար անհրաժեշտ է քանի մը օր հոս մնալ: Եթէ զիս լուսաբանող պարագաներ կան, կը խնդրեմ հաղորդէք: Ձեր աչքերէն կը համբուրեմ:

9րդ բանակի զօրամասերու քննիչ եւ կայսերական պատուակալ
թիկնապահ միրլիվա ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ

Յարգելի փաշան, որ ծանուցած էր թէ քանի մը օր մնալէ յետոյ էրզրում պիտի մեկնի, 3 յուլիս 1919ին էրզրում եկաւ: Այսինքն անհրաժեշտ զգաց մօտ մէկուկէս ամիս մնալ այդ շրջանին մէջ: Այդ մասին վերաբերեալ դէպքերը հետեւեալներն են. —

29 մայիս 1919ին, բանակի քննիչ Մ. Քէմալէն ստացայ հետեւեալ հրահանգը, հաղորդուած 3րդ, 15րդ եւ 20րդ զօրաբանակներուն:

Հավզա, 27 մայիս 1919

1— Հաստատուած է թէ համաձայնական պետութիւնները կեղեքումի քաղաքականութեան մը կը հետեւին մեր ազգին հանդէպ եւ մեր ազգ. անկախութիւնը եւ պետութիւնը մահուան դատապարտած են: Անոնց վերջին անգութ գործունէութիւնը, որ սկսաւ Իզմիրը եւ Մանիսան Հելլէններուն գրաւել տալով, քիչ մը աւելի ծանր հանգամանք պիտի ստանայ, երբ Իտալացիները ընդարձակեն Անթալիոյ եւ Գոնիայի շրջանի իրենց զինուորական գրաւումը:

Հասկցուած է որ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, նոյն վախճանին ենթարկելու համար Սամսոնի եւ Տրապիզոնի նման Սեւ ծովի մեր եզերքները: Անհաւանական չէ որ իրականացնեն Հայաստանի երազը եւ այս ձեւով մահացու հարուած մը տան մեր ազգին գոյութեան իրաւունքին: Կեդրոնական կառավարութիւնը, որ ամբողջ գրաւուած մայրաքաղաքին մէջ պարզապէս գերի վերաբերում կը տեսնէ համաձայնական ուժերէն, վերջերս ակնարկութեան ձեւով դաւաճաններուն լսելի ըրաւ իր ձայնը, որ շատ լաւ կրնայ մեզի զգացնել մեր քաղաքական ծանր կացութիւնը:

Որպէս զի մեր ազգը կարենայ ազատիլ գերութենէն եւ անկախ ապրելու կորովի ու պատուաւոր ձեռքերը պէտք է կարճ եւ ուղիղ ճամբով պաշտպանեն ազգային անկախութիւնը: Անհրաժեշտ կը նկատեմ որ ձեռք ձեռքի տրուի քաղաքային վստահելի պաշտօնատարներու հետ եւ հարկ եղած ինքնապաշտպանութեան կազմակերպութիւնները ըլլան: Բնականաբար գաղտնի, եւ առանց դուրսէն որ եւ է բան զգացնելու ձեւով մը: Այս պարտքը կ'իյնայ մեզի՝ զինուորականներուս:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»

(ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ)

…Ի՛նչ ցաւագին, այսինքն որքա՛ն ծիծաղելի պատկերներ հայ ժամանակակից կեանքի վարագոյրին վրայ…

«Տխուր բան է պզտիկ ազգի մէջ մեծ մարդ ըլլալը», կը յանկերգէ Պէշիկթաշլեանի մէկ հերոսը: Ափսո՜ս, տխրութիւնը հոդ չի սկսիր ու հոդ ալ չի վերջանար:

Նոյնքան տխուր չէ՞ երբ պզտիկ մարդիկ կը ստանձնեն ամենայն թեթեւամտութեամբ ամէնէն մեծ պատասխանատուութիւնները, երբ խամաճիկներու բերանը կը դրուին մեծ բառեր ու անոնց մարմնին վրայ՝ մեծ քղամիդներ, անդամալոյծներ, որ կը յանդգնին խոշոր շարժուձեւերու, ուղտը՝ որ առիւծի բաշը կը ձգէ իր վզին ու ցուլի կոտոշներ՝ գորտերու ճակտին…

Տխուր չէ՞ վերջապէս եթէ երբեմն մեծ-ազատութեան կամ մեծ-ազգութեան հովը կ'առնենք մեր վրայ, առանց անդրադառնալու թէ այդ սապատը չի յարմարիր ամէն կռնակի…

Ի՛նչ փոյթ…

Հայ հանրային կեանքը ողբերգական ըլլալու ատեն զաւեշտական, ու երբեմն ճղճիմ ըլլալու ատեն փքուռոյց եղած է…

Զօհրապ իրաւունք ունէր երբ կ'ըսէր Պարոնեանի մասին.

— Անիկա կը խնդայ, կը խնդայ, բայց իրապէս, ծիծաղի ձեւին տակ կ'արտասուէ մեր վէրքերուն վրայ…»

×

Նշան Պէշիկթաշլեանի «Երգիծական»ը թէեւ պզտիկ, բայց անվերապահ, անվարագոյր, բաց — սիրտ պատուհան մը կը բանայ հայ բեմին, կամ աւելի ճիշդ նըրբանցքներուն վրայ: Նախ մասնաւոր գուրգուրանքով կը հետապնդէ քանի մը խեղկատակ figurant-ներ (Փարաւոն Սէմ — Անտոն, Իշխան Արշակունի, Արջունի Սրբազան), ոչ այնքան իրենց դերի կարեւորութեան համար անշուշտ, այլ իրենց սանկ կեցուածքին, մեծ վայելուչ հապիտութեան համար:

Գրքին առաջին այս մասին մէջ Պէշիկթաշլեան չարաճճի բայց անգութ ծաղրանկարիչ մըն է: Իր գրիչը՝ պիծակի կճոցներով, մեղուի խայթոցներով՝ կը գծէ, կ'անձնաւորէ երեք յայտնի տիպարներ, որոնք կը վերածուին վերջ ի վերջոյ երեք շարժող, շնչող, կենդանի ծաղրանկարներու: Ամէն գիծ՝ թէեւ աւելի խոր ու պիրկ՝ իր տեղն է սակայն, գոյները չեշտըուած՝ բայց հարազատ, բառերը՝ այլանդակ չեշտերու տակ՝ բայց վաւերական…

Պէշիկթաշլեան խնայել չի գիտեր իր նախասիրած տիպարներուն, որոնք վա՛յ թէ իյնան իր գրչին տակ, ծնողական հոգածութեամբ ալ կը փակի անոնց, կը պզտիկցնէ, կը մեծցնէ, պարկի մը նման կը դարձնէ երեսները, կը ցուցնէ զանոնք դուրսէն ու ներսէն, մանաւանդ անոնց մեծխօսիկ պարապութիւնը, արտասուող զօրութիւնը… ինչպէս կատուն՝ մուկին հետ (թող ներուի նմանութիւնս) Պէշիկթաշլեան կը զբօսնու իր տիպարներով, կը խաղայ կամ կը խաղցնէ, չի զգետնեն զանոնք, չի վերջացներ, բայց անոնց օձիքն ալ թաթին տակէն բաց չի թողուր, պզտիկ ու փոքրիկ հարուածներով կը ծուատէ անոնց դիմակը, կը քրքրէ անոնց կծիկը, խնդալու պատրուակին տակ կը զգացնէ անոնց իր ատամներուն սրութիւնը: Բայց ոչ, Պէշիկթաշլեանի քմայքը զանոնք մեռցնելու ատեն չերթար բնաւ, իր պոկած բոլոր ծուէնները վեհանձնօրէն կը կարկտէ Պէշիկթաշլեան, կը վերակազմէ իր զոհերը, անոնց գիծ կուտայ, կարկառ եւ շունչ կը պարգեւէ… Կը քալէ անոնց ետեւէն երկրէ երկիր, տարիքէ տարիք, կը դնէ զանոնք կացութիւններու առջեւ, ուր անոնք դուրս կուտան իրենց գոյնը…

Ի՞նչ կը մնայ այնուհետեւ.— Ողջ խրտուիլակը, ծաղրանկարի մը կենսագրութիւնը: Բայց ծամծռուած պատկերին ետին կը տեսնենք այլեւս մարդը, կը ճանչնանք փետրաթափ հերոսը…

Պէշիկթաշլեանի երգիծանքն ալ — ինչպէս ամէն իրական երգիծանք — որքան աւելի կը խոշորցնէ իր տիպարներու այլանդակ գիծերը, նոյնքան աւելի կարծէք կը մօտենայ անոնց իսկութեան, անոնց պարզ արտայայտութեան…

×

«Երգիծական»ի երկրորդ մասը — «Մերօրեայ ծիծաղներ» — կը յայտնէ մեզ Պէշիկթաշլեանի ծաղրանքին ուրիշ մէկ երեսը: Հոդ անիկա սատտոտուն, զուարթ բայց միշտ կճան երգիծաբան է, որ կը թռչկոտի առօրեայ կեանքի համայնապատկերին վերեւ ու կը սիրէ զուարճանալ ու զուարճախօսել անձերու եւ անցքերու շուրջ…

Իր հպանցիկ այլ սկրթիչ այդ «ծիծաղներ»ը կը յիշեցնեն որոշ չափով Օտեանի «Տոմսակ»ները: Պէշիկթաշլեան կը փորձէ ուրեմն այն թեթեւ, սեղմ բայց աղ-պղպեղ քրոնիկներու սեռը, որ ներկայ լրագրութեան համեմը կը կազմէ: Որքան ալ թեթեւ, այդ համեմը չի դադրիր երբեմն այրելէ ու խարանելէ այն ճակատները, որոնց երեսին կը նետուի…

Պէշիկթաշլեան օժտուած այն յատկութիւններով, որոնք իր գրչին կուտան այդ զուարթ ու սայրասուր թըռիչքը, երգիծական բնազդը արթուն է իր քով: Ծիծաղելիին հոտառութիւնը ունի. անմիջապէս կը նշմարէ մարդերու, իրերու, դէպքերու ծաղրաշարժ կամ զուարճալի կողմը: Լուրջ կացութիւններու ետին կը գտնէ անհեթեթ գիծը, ծանրաշուք անձնաւորութիւններու վրայ կը յայտնէ տարօրինակ, խրտչեցուցիչ ստուերը: Կը բաւէ որ գտնէ այդ տկար, խոցելի կէտը, ալ կը չահագործէ զայն լիովին, բարապէս:

Պէշիկթաշլեան չի տատամսիր քաղաքական թիկնաթոռներու կամ ճառ… պոռ տխողոսներու առջեւ, գիտէ «…ուալ», «թօթվել», «թափ…րել»: Խօսելու համար մեծերու մասին, ձեռնոց դնելու պէտք չի զգար, ոչ ալ իր մտածումը ծամծմելու: Կը խօսի չեշտակի, կը հարուածէ ճակտէն:

Ահա թէ ինչու երգիծանքը նկատուած է պայման մը հանրային առողջապահութեան: Պէշիկթաշլեան, իր … բաւամբ, գիտէ որոշ չափով ծառայել այդ մաքրոցական — ծաղկոցական … շումին…

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

2— Արեւելեան նահանգներուն մէջ օտար գրաւումը երկու ձեւով կը պատկերացնեմ ։ Կամ Սեւ ծովի Ցոյները ըմբոստանալով հանրապետութիւն պիտի հռչակեն, եւ միւս կողմէն ալ ներքին եւ մանաւանդ արտաքին հրոսախումբեր պիտի սպառնան մեր նահանգները ։ Ռուսական զինուորներու եւ զօրքերու ջոկատներով պիտի դիմադրենք անոնց եւ մեծ խստութեամբ պիտի հետապնդենք զանոնք ։ Իսլամ գիւղերն ալ իրենց ձեռքի զէնքերով պիտի պաշտպանեն իրենք զիրենք ։

Եւ կամ, այս տեսակ ըմբոստութեան մը հետ միաժամանակ, օտար մեծ կամ փոքր ուժեր ցամաք պիտի ելլեն եւ ծովեզերքը պիտի ամրանան, կամ թերեւս ալ ներսերը տարածուին ։ Եթէ ելլելիք ուժերը միայն հելլենական ըլլան, մեր զինուորներով եւ ժողովուրդով կարելի է զանոնք վտարել ։ Իսկ եթէ համաձայնական միւս պետութեանց ուժերը ըլլան, այն ատեն միթինկներով եւ զանազան ցոյցերով բողոքելու է անոնց ծովեզերքը տեղաւորման դէմ ։ Բայց երբ այս ուժերը փորձեն ներսերը առաջանալ, այսինքն գործնապէս գրաւել երկիրը, բնականաբար զօրքը եւ ժողովուրդը մէկ մարդու նման զէնքով պիտի պաշտպանէ իր անկախութիւնը ։

Պէտք է նկատի առնել նաեւ Հայաստանի եւ Վրաստանի կատարելիք յարձակումները ։ Անոնց դէմ գլխաւորաբար հրոսակային կռիւներով պայքարելու է ։ Ասոր համար ալ, պէտք է ներսերը փախցնել այն զէնքերը, որոնք կը գտնուին ծովեզերքի մօտիկ վայրեր եւ դուրս մնացած են օտար հակակշիռէն ։ Երբ վճռական հարկ ներկայանայ, նոյն իսկ հակակշռի ենթարկուի զէնքերը փախցնելու է ։

Պէտք է հիմակուընէ կազմակերպել գիւղերու ինքնապաշտպանութիւնը եւ զաղտնի միջոցներ ձեռք առնել, ի հարկին քանդելու համար կարեւոր անցքերը ։ Կը կարծեմ որ 20րդ զօրաբանակը պէտք է ապահովէ արեւմուտքէն արեւելք, եւ 12րդ զօրաբանակն ալ՝ Ատանայի շրջանին մէջ դէպ ի արեւելք երկարող ուղղութիւնը ։

Գ․ բանակի քննիչ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ

Մանրամասնութիւնները արդէն եղած էին ։ Գալով օտար զօրքերու ցամաքահանումին, ես չէի ենթադրեր թէ համաձայնական ուժերը մեզի դէմ կը քալեն ։ Այդ տեսակ անհիմն զրոյցներու հիման վրայ մեր զօրքերը հրոսախումբերու ձեւով բաժնել, պիտի նշանակէր քայքայել մեր ուժը եւ չկարենալ դիմադրել հայկական յարձակումի մը ։

Գալէս ի վեր արեւելեան յարձակումի մը պատրաստութեամբ զբաղած ըլլալով, այս հրամանը չգործադրեցի ։

31 մայիս 1919ին, Մ․ Քէմալ փաշա Հավզայէն ինծի ղրկած ծածկագիր հեռագրով մը կը հաղորդէր․ —

Երզրումի կուսակալութեան հաղորդածին համաձայն, Հայերը 10 հազար զինուոր կեդրոնացուցած են Կարսի եւ Սարը Ղամիշի մէջ ։ Անդրանիկն ալ 30 հազար հոգիով դէպ ի Վան կ'իջնէ ։ Արեւմուտքի մէջ եղածին պէս, Հայեր անգլ․ փոքր ջոկատով մը պիտի գան ։ Այս պատճառով, ժողովուրդը պիտի զգայ, եւ փոքրամասնութիւնը իբրեւ մեծամասնութիւն ներկայացնելու դրութիւնը պիտի գործադրուի ։

Հեռագիրը կարծիքս կ'ուզէր ։ Սա պատասխանը տուի․ —

Անդրանիկի նման պետ մը ի՞նչպէս կրնայ 30,000 հոգի վարել եւ այդ շրջանին մէջ կերակրել ։ Այս տեսակ ուժ մը միայն Կարսի կամ Սարը Ղամիշի շրջանին մէջ կրնայ կեդրոնացուիլ ։ Բայց այս տեսակ զրոյցները հիմ չունին եւ պէտք չէ կարեւորութիւն տալ կուսակալներուն նման չափազանցուած եւ անխորհուրդ տեղեկութեանց ։

Կուսակալներուն ալ հաղորդեցի որ ասկէ վերջ այդ տեսակ տեղեկութիւններ իմացնեն զօրաբանակի հրամանատարներուն, որոնք մօտէն տեղեակ են կացութեան ։

Էմիր Ֆէյսալ եւ Սուրիոյ խնդիրը

Յունիս 8ին, հովանաւորեալ երկիրներէն անցնելով, Եւրոպա պիտի գայ Իրաքի Թագաւորը, Ֆէյսալ Ա․ ։ Թագաւորը պիտի անցնի Լոնտոն, Անգլիոյ ձորճ Թագաւորի հրաւէրով, Ֆրանսա հանդիպելէ վերջ ։

Այս առթիւ Դամասկոսի թերթերը կը գրեն թէ՝ ժողովուրդի մեծ մասը կը մտածէ խնդրել Թագաւորէն որ, ֆրանսական կառավարութեան մօտ ձեռնարկներ կատարէ, լուծելու համար Սուրիոյ խնդիրը ։ Կ'ըսեն նաեւ թէ պաշտօնական պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Իրաք, Թագաւորին մօտ, խորհրդակցելու համար անոր հետ ։ Ազգայնականները եւս կողմնակից են այս ծրագրին ։

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԸՍԱԾԴ ԱՍԱ՛ՆԿ ԸԼԼԱԼՈՒ Է…

Վերջերս Թուրք թերթերը մեծ վերտառութիւններով հաղորդեցին հետեւեալ հեռագիրը․ — « Լրագիրներուն եկած հեռագրի մը համաձայն, Ամերիկայի ծովային սպայակոյտը սկսած է քննել՝ ամերիկեան տորմիղը վեց ամսուան պայմանաժամով պահեստի վիճակին մէջ պահելու առաջարկը » ։ Հեռագիրը Լոնտոնէն է եւ տրուած է Անատոլուի գործակալութեան կողմէ ։ « Պահեստի վիճակին մէջ պահել » բացատրութիւնն էր որ պատրաստ գտնուելու կասկածը տուած է Թուրք թերթերուն եւ սկսած են իրար անցնիլ՝ պատերազմի հոտ առնելով ։ Եւ սակայն յետոյ պարզուած է որ Լոնտոնէն եկած հեռագրին Ֆրանսերէն պատճէնին մէջ « mettre en réserve » գրուած է, ինչ որ Անատոլուի գործակալութիւնը սխալ թարգմանած է (պահեստի, հանգիստի քաշել) ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կոմիտասի մասին

—․—

Երաժիշտ Սպիրիդոն Մելիքեան, որ մեռաւ մայիս 4ին, տարւոյն սկիզբը ենթարկուեր էր Մ․ Միրզոյեանի եւ Ռ․ Թերլէմէզեանի քննադատութիւններուն ։

Խնդիրը Կոմիտասի մասին էր ։ Սպ․ Մելիքեան, երեք տարի առաջ, Երեւան, Գրողներու Տան մէջ դասախօսութիւն մըն էր տուեր « Կոմիտասի ստեղծագործութիւններու վերլուծման » մասին ։

Այդ առթիւ իր յայտնած տեսակէտները պաշտպանելու համար, Սպ․ Մելիքեան կը գրէր՝ պատասխանելով Միրզոյեանի, որ կը պնդէր թէ « Կոմիտասը հաւասար մօտեցում ցոյց է տուել դէպ ի ժողովրդական երգը, անկախ նրանց արտայայտած գաղափարախօսութեան » ․

— « Մեր հասկացողութեամբ, մեր ժողովրդական երգի մէջ պահուել են եւ աւատապետական, եւ քաղքենի, եւ գիւղական՝ թէ հարստահարող եւ թէ հարստահարուող դասակարգային շերտերի երգերը, անկախ այն բանից, թէ կարողանո՞ւմ ենք այդ տարբեր տարրերը իրարից տարբերել թէ ոչ, որովհետեւ ժողովուրդ հաւաքական անունը այդ բոլոր դասակարգային շերտերն արդէն ներփակում է իր մէջ ։ Սակայն Կոմիտասը (ինչպէս երկար ժամանակ եւ ես) ժողովրդական երգ ասելով հասկանում էր միայն եւ միայն գիւղական – աշխատաւորական երգը ։ Նա աշուղական երգը, որ իմ կարծիքով աւատապետական Արեւելքի միջազգային արուեստն է, տանել չէր կարողանում, համարելով նախ օտար, ոչ – ազգային, երկրորդ արուեստի կողմից աւելի քիչ արժէքաւոր ։ Չէք գտնի եւ ոչ մի երգ, որ աշուղական լինի եւ Կոմիտասը մշակած լինի ։ Նա զարմանալի կերպով անտարբեր գտնուեց նոյն իսկ Սայաթ – Նովայի նկատմամբ, որով ամէնից շատ էր հրապուրուած քաղաքի հասարակութիւնը ։ Աւելին կ'ասեմ, — նրա ազգագրական ժողովածուի մէջ (մօտ 300 երգ), բացարձակ աշուղական երգ չէք գտնի, խուսափել է իբրեւ ազգագիր նոյն իսկ ձայնագրելուց ։ Իսկ դրան հակառակ, նա իր « Հայ Քնար »ի յառաջաբանում չէշտում է, որ ինքը ներկայացնում է երգասէր քաղաքացուն եւ եւրոպացուն « շինականի » երգեր․ իսկ 2րդ եւ 3րդ հատորները նա հրատարակել է արդէն « Հայ Գեղջուկի երգեր » անունով » ։

Պատասխանելով մասնաւորապէս Թերլէմէզեանի, որ կը մեղադրէր երաժիշտ Մելիքեանը թէ Կոմիտասը կը համարի միայն « ժողովրդական երգեր հաւաքող, ձայնագրող, ազգագրագէտ », Սպ․ Մելիքեան կը մերժէ այդ վերագրումը եւ կը հաստատէ թէ Կոմիտաս ստեղծագործող արուեստագէտ մըն էր․

— « Կոմիտասը առաջինն էր, որ ցոյց տուեց իր մշակումներով, իր համերգներով, իր դասախօսութիւններով, որ մենք եւս ունինք մեր ինքնուրոյն հայկական աշխարհիկ երաժշտութիւնը ։

Նա առաջինն էր, որ ստեղծեց ժողովրդական բազմաձայն երգերի մի աննման շարք, որ ստիճանաբար վտնտեց հրապարակից « ազգային » անըովանդակ երգերը ։

Վերջապէս նա առաջինն էր, որ ըստեղծեց մեզ մօտ երաժշտական դպրոց, ունեցաւ իր աշակերտներն ու հետեւողները, եւ հիմ դրեց մի ուղղութեան, ժողովրդական երգի կուլտուրայի, որ մինչեւ այժմ էլ իր կենսունակութիւնը չի կորցրել » ։

Յաջորդ անգամ կուտանք երաժիշտ Սպ․ Մելիքեանի տեսակէտները երաժշտական նոր վէճի մը (ձայնագրական եւ նուագագրական երաժշտութեան ծագման) մասին ։

ՍԻՒՐԻՈՅ ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

—․—

Սուրիոյ մէջ կատարուած պեղումներու պատմութեան կը կապուին անունները Ռընանի, տը Վոկիւէի, Քըլէրմոն – Կաննոյի ։ Բայց մասնաւորապէս ընդհ․ պատերազմէն ետքն էր որ Սուրիոյ պատմական վայրերու պեղումները դարձան աւելի եւս հետաքրքրական ։ Մարդպանութեան կողմէ կազմակերպուած է Սուրիոյ հնախօսական մատենադարանը, որ վերջերս հրատարակեց « Պատկերազարդ հնապատմական եւ միջնադարեան Սուրիա » անունով ալպոմ մը, որ կը պարունակէ 160 տախտակներ, կարճ ծանօթութիւններով կատարուած պեղումներուն մասին ։

Այս երկրամասը չափազանց հարուստ է հին քաղաքակրթութիններու յիշատակարաններով ։ Պատերազմէն ի վեր տեղադրին պեղումներ կը կատարուին եւ անյայտ քաղաքներ երեւան կը հանուին ։ Վերջին տասը տարուան ընթացքին պեղումներէն դուրս ելած են քառասուն քաղաքներ ։ Այդ պեղումները մեծ լոյս կը սփռեն Բիւբլոս քաղաքին վրայ, որ արդի Ճէպէլի մէջ կ'իյնայ, Տիւրոսի վրայ, որ փոքրիկ թերակղզիին ծայրն է թառեր իր սպիտակ տուներով, Պալմիւրիոյ վրայ, որ կը սոնքայ իր յաղթ պարիսպներով եւ տաճարներով, հրաշալին Անտիոքի վրայ, որ խմելու ջուր կ'առնէր վեց քիլոմեթր երկար ջրուղիով մը, ծուլօրէն փռուած հսկայ լերան մը ստորոտը եւ երբեմն Մեծն Տիգրանի ոտքերուն տակ, Դամասկոսի վրայ, որ, ըստ արաբ գրողներու, երկրային դրախտ մըն է, Հալէպի վրայ, որ տակաւին պատկառանք կ'ազդէ իր ամրոցով, եւ վերջապէս Շայզար, Ապամէ եւ այլ հին դղեակներու վրայ ։

Վերջապէս այս այն երկրամասն է, ուր հիթիթ, փիւնիկեան, եգիպտական, հռոմէական քաղաքակրթութիւններն են տիրապետեր ։

Ալպոմին մէջ կը տեսնուին նաեւ նըմոյշներ Ճէպէլը – Տրիպոլի հռոմէական խճանկարներէն, Դուրա – Եւրոպոսի որմանկարներէն, Դամասկոսի մզկիթին խճանկարներէն ։ Վերջապէս Աչիրամի դամբարանը, որ 400 տարի ետ կը նետէ փիւնիկեան այբուբենին հնութիւնը, մինչեւ Քրիստոսէ ԺԳ․ դար առաջ ։ Բիւբլոսի պեղումները երեւան հանած են եգիպտական թանկարժէք զարդեղէններ, Շէյխ Սաադի եւ Արսլան – Թաշի մէջ՝ կենդանական քանդակներ, որոնք կը հաստատեն արուեստագէտներու ճարտարութիւնը զանգուածեղ գործերու ։ Արսլան – Թաշի մէջ գտնուած են նաեւ փղոսկրեայ պնակիտներ, ասորական շրջանէ, որոնց վրայ թեւաւոր խոյեր ու եգիպտական թագեր ունին ։

Սիդոնի մէջ ալ գտան փղոսկրեայ ուրիշ գործ մը, որ կը ներկայացնէ Պապպոսիղէն մը, որուն ոտքերուն տակ կը կաքաւէ աղջիկ մը, ձեռքը զանի մը բռնած ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳԵՐ ԳՐՒԱԾ ՁՄՐԱՆ ՎՐԱՅ

—․—

1— ԳՈՎՔ ՄԻԳՈՏ ՕՐԻԱՆ

Ձմեռային օր դու միգոտ,
Գովում եմ քեզ ամբողջ հոգով․
Չէ՞ որ քո ցուրտ երակներում,
Հողին կեանք կայ, մարդուն՝ գարուն ։
Օ՛ր գեղեցիկ, օ՛ր դու միգոտ,
Գովում եմ քեզ ամբողջ հոգով ։

2— ՁՄՐԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Երեկոյ է ։ Ալվառ մի գունդ
Սուզւեց ցրտի ճերմակ միգում․
Մթնեց ։ Արեւն էլ չի գալու ։
Բայց եւ ահա հոգիս հլու
Հեռաւոր մի յոյսի փայլի՝
Ասում է ինձ, — մի՛ այլայլի,
Չէ՞ որ հէնց այդ գիշերն է մառ,
Ծընում օրը արեւավառ … ։

3— ԾԱՌԵՐԸ ՁՄՐԱՆ

Գիշեր է, գիշեր ։ Ու ցուրտ, ու մշուշ ։
Ծառերը անցեալ գարունն են յիշում ։
Սպասեցէք քիչ, դողացող ծառեր,
Եւ ո՛չ մի ձմեռ չի տեւում դարեր,
Օ՛, շուտով, շուտով ճիւղերը ձեր հէգ,
Ժպտալով կ'ասեն, — տերեւնե՛ր, եկէ՛ք ։

4— ՁՄՐԱՆ ԳԻՒՂՈՒՄ

Առաւօտ է, առաւօտ ։
Դաշտի վրայ շամանդաղ ։
Ահա գիւղը դարաւոր,
Ծխում ծուխը դանդաղ ։
Ահա կոյտեր ու բուրգեր
Դէզերի եւ աթարի ։

Տներ, հիւղեր ու բակեր —
Շինուած կաւից ու քարից ։
Դրսից որքան գիւղը մեր
Հին է, անշուք ու տրտում ։
Մինչդեռ ամէ՛ն մի տան մէջ
Մի նոր կեանք է խլրտում ։

5— ԲԻՒՐԵՂԸ

Բիւրեղը նստած հեռագրաթելին՝
Լսում է տխուր, անիմանալի,
Անորոշ մի երգ, մի բզզիւն երկար,
Արեւ է, շուտով գարունը կըգայ ։
Նա ջուր կը դառնայ ։ Եւ մութին էլի
Չի լսի երգը հեռագրաթելի ։

6— ՍԵՐՄԻ ԲԱԽՏԸ

Հիմա իմ երկրի ձիւնէ
Դաշտերում սերմն է քնել,
Երբ անցնի օրն այս միգոտ
Ու լինի ձընհալ ու գոլ
Հողի սրտում, որքան թեն
Հատիկնե՛ր պիտի ճայթեն ։

Ս․ ՏԱՐՕՆՑԻ

ԷՊԻԳՐԱՄ

—․—

ՄԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԷՃ

Մեծ աղմուկ փրթաւ « Գրական Թերթ »ում,
Թէ ո՞վ է գրող եւ կամ թէ ով չի ։
Շատերը լացին ու արին երդում
Թէ մենք ենք գրող — ուրիշը կորչի՛ ։

Էդ հարցի մասին գրե՛ց ու գրե՛ց,
Դեռ շատ գրողներ կան գրած հերթում ։
Բայց իմաստութեամբ հարցին վերջ տուեց,
Լռութիւն տիրեց « Գրական Թերթ »ում ։

Վ․ ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ

Լուրեր Սուրիայէն

—․—

ՕՍՄ․ ՈՍԿԻՆ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ․ — Պէյրութէն կը գրեն թէ անցեալ շաբթու օսմանեան ոսկիի արժէքը յանկարծական յաւելում մը կրեց և բարձրացաւ մինչեւ 560 ս․ դ․ի ։

Այս յաւելումին պատճառը զուտ տեղական է ։ Տոլարի եւ սթերլինի անկումը ժողովուրդին մէջ վախ եւ կասկած արթնցուցած է եւ ամէն մարդ տենդագին սկսած հրապարակէն հաւաքել ոսկիները ։ Մեծ վաճառականներ եւ դրամատուններ համոզուած են որ դրամական այս փոփոխութիւնը հիմնական պատճառներ չունի, որովհետեւ ֆրանքը ապահով հիմերու վրայ դրուած է ։

Կարգ մը դրամատուններ ալ նպաստած են ոսկիի բարձրացման եւ ուղղակի պատճառ հանդիսացած ։ Ըստ « Էլ Ահրարի »ի սուրիական դրամատունը, վաճառականէ մը պահանջած է օսմ․ ոսկի եւ 550էն ֆրանք չէ ընդունած, ոսկիի փոխան ։ Մինչդեռ, նախապէս յայտարարուած էր թէ իւրաքանչիւր օսմ․ ոսկիի տեղ 550էն սուրիական դահեկան պիտի ընդունի ։ Սուրիական դրամատունը այս կերպով նպաստած կ'ըլլայ ոսկիի բարձրացումին ։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԻ․ — Լիբանանի կառավարութիւնը սկսաւ սահմանափակել ինքնաշարժներու թիւը ։ Նմանապէս ջանքեր կը թափուին որոշելու համար ինքնաշարժներու փոխադրութեան գինները ։

Այս սահմանափակումներուն գլխաւոր պատճառն է ինքնաշարժներու եւ շոգեկառքի մրցումներուն արգիլումը, որովհետեւ այդ կերպով երկու կողմերն ալ կը վնասուէին ։

Շոգեկառքի եւ ինքնաշարժներու փոխադրութեան գինները որոշելու համար կազմուած յանձնախումբը սկըսած է ծրագիրներ մշակել ։ Անդամներէն մէկը առաջարկած է որ, Յունաստանի մէջ եղածին պէս, Պէյրութի մէջ ալ, օր մը զոյգ թիւ կրող ինքնաշարժները աշխատին, միւս օրը անզոյգ թիւ կրողները ։ Այս առաջարկը չէ ընդունուած, որովհետեւ այս կերպով վարիչներուն կէսը վեց ամիս պարապ պիտի մնան տարուան մէջ ։

Հանրօգուտ շինութեանց պաշտօնատունը պաշտօնապէս հրաման տուած է յետ այսու ինքնաշարժի արտօնութիւն չտալու ։ Այլ եւս ոչ մէկ վարիչ պիտի կրնայ վկայական առնել եւ արտօնուիլ ինքնաշարժ վարելու ։ Կ'ըսուի թէ մարդպանութիւնը այս մասին մասնաւոր հրաման մը պիտի ստորագրէ, ամբողջ հովանաւորեալ երկիրներուն պարտադրելու սոյն որոշումը ։

Այս արգելքէն զերծ են մասնաւոր ինքնաշարժներու տէրերը, պայմանաւ որ իրենք անձամբ քշեն եւ վարիչ չպահեն ։

ԿԵՂԾ ՀԻՆԳ ՈՍԿԻՆՈՑՆԵՐ․ — Պէյրութի հրապարակին վրայ այս օրերս բազմաթիւ կեղծ հինգ ոսկինոցներ տեսնուած են ։ Կառավարութիւնը խստիւ հետապնդումներու եւ քննութեանց ձեռնարկած է, գտնելու համար զեղծարարները ։ Տեսնուած է որ այդ կեղծուած դրամներուն վրայ կարգ մը նշաններ կան, որոնցմով շուտով կը հասկցուին անոնք ։ Livre գրուելու տեղ գրուած livra եւ այծեամի նկարին վրայ եղջիւրներ չկան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

Պ Ա Հ Ա Կ Ը

Ահա եւ Աստղիկը, ձեռին մի շիշ միւռոնած ջուր ։

— Ո՞ւր էիք Աստղիկ, ես ձեզ շատ որոնեցի ։

— Ամբոխի մէջ չկարողացայ դեւոին մօտենալ ։

— Բայց կարողացել էք օրհնուած ջուր վերցնել ։

— Ինձ համար վերցրին ուրիշները ։

— Որ ի՞նչ լինի ։

— Որ տանեմ տատիս եւ ուրախացնեմ նրան ։

Երբ պատահի, որ ամանները կատուէ, կամ չուն լիզէ՝ տատիկս նրանց կը մաքրէ, կը սրբացնէ միւռոնած ջրով ։

— Մի՞թէ կը հաւատաք սրբութեան ։

— Խնդիր չէ՝ ես հաւատում եմ, թէ ոչ․ կարեւորն այն է, որ հաւատում է տատս ։ Ամէն սերունդ ունի իր հոգեկան աշխարհը․ ես չեմ ուզում փշրել տատիս հոգում մի բան, որի փոխարէն մի աւելի գեղեցիկը չպիտի կարողանամ դնել ։ Թող նա իր պղծուած ամանները մաքրէ միւռոնաջրով, իսկ ես կը մաքրեմ հականեխիչով ։ Լա՛ւ էր այսօր, այնպէս չէ՞ ։

— Ի՞նչը․ Մկրտութի՞ւնը ։

— Այո՛, Մկրտութեան հանդէսը ։ Մի՞թէ ձեր Ամերիկացիներն աւելի գեղեցկօրէն են կատարում Մկրտութիւնը ։ Ինձ համար կարեւորը գեղեցկութիւնն է ։ Ու հպարտ եմ, որ իմ ժողովուրդը իր հաւատքն արտայայտում է այսպէս գեղեցկօրէն ։

Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք, դեռ ճախրում են աղաւնիները ։

Հայ ոգին է, որ սլանում է վե՛ր, վե՛ր, դէպ ի անհաս բարձունքները ։

Ու Աստղիկի շունչի հետ Գուրգէնի հոգին էլ ճախրում էր վե՛ր, վե՛ր, դէպ ի անհաս գեղեցկութիւններ ։

×

Յունուար 19ի առաւօտեան, լուսն ու մութին Գուրգէնը կառք նստեց Էջմիածին գնալու համար ։

Գործով էր գնում ։ Գուրգէնի ընկերներէն մէկը Պոլսէն եկած մի հայ արի էր (սկաուտ), որ գնում էր Վաղարշապատի խումբը ղեկավարելու․ միւսը՝ Թրքահայ մասնագէտ ակնաբոյժ էր, գնում էր որբանոցների երեխաների աչքերը քննելու, երրորդը Փարաքարցի մի ծերունի գիւղացի էր․ իջնելու էր Փարաքար գիւղում ։

Տարբեր տարիքի, տարբեր միջավայրի մարդիկ․ բայց այդ վայրկեանին բոլորին կապում էր մէկ երազ, մէկ տենչ․ պահպանել հայրենիքի ազատութիւնը, վերաշինել, զօրացնել հայրենիքը ։

Առաջին անգամ էր, որ Գուրգէնը գնում էր Էջմիածին․ նա անհամբեր էր տեսնել այդ պատմական մեծ սրբավայրը ։ 303 թուէն կանգուն էր նա ։ Բոլոր Յազկերտները, Լէնկթիմուրները եւ ձինկիզ Խանները, Աբբասներն ու ձերմակ Ցարերն անկարող էին եղած խորտակել այն, ինչպէս չէին կարողացել խորտակել ապրելու կամքը հայ ազգի ։

Ձիւնը քիչ էր այդ ձմեռ․ գետինը տեղ – տեղ չէր սառած․ ձիերը դժուարութեամբ էին քաշում կառքը ։

Տեղ – տեղ զառիվերների առջեւ նըրանք իջնում էին եւ հրում կառքը ձիերու բեռը թեթեւցնելու համար ։

Չէին դժգոհում․ կատակում էին, ծիծաղում ։

— Ամերիկայում … Ու Գուրգէնը պատմում էր Ամերիկայի ճանապարհների, երթեւեկի դիւրութիւնների մասին ։ Ու յետոյ սկսում էին երազել, թէ ինչպէս մի օր Հայաստանի ճամբաներն էլ պիտի լինեն հարթուած, շինուած, քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ հանրակառքեր, օթօպիւսներ, երկաթուղիներ ։

Ազատուեցին այգիների նեղ ճանապարհէն եւ ընկան բացը ։

Ահա եւ Մասիսները, ձախում, զոյգ կերոնների նման կանգուն են արեւի առաջին շողերով լուսազարդ ։ Ամպի մի նեղ շերտ փոքր Մասիսի գագաթէն կամուրջ է նետել Մեծ Մասիսի լանջին ։ Գեղեցիկ է ։

— Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, կանչում է Գուրգէնը, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանն է խորհրդանշում ։

Ծիծաղում են ։

Ցածը Երեւանեան դաշտը մշուշի մէջ է․ գիւղերէն ծուխ է բարձրանում․ կեանքը զարթնում է ։

Այնտեղ Արաքսը, Սեւ Ջուրը եւ Հըրազդանը, այնքան տարբեր իրենց խոյանքով, ու այնքան մօտ իրարու ։

Խոր Վիրապը պատմական, Ղամարլուն իր գիւղերով, ու այգինե՛ր, այգինե՛ր անվերջ, մերկ տարածութիւններ, որոնց ծոցում սակայն խաղողի վազերն են թաղուած, որ կուզ են կապել դաշտերի մակերեսին ։

Ու յանկարծ հայ արին կանգնում է կառքի մէջ, տարածում թեւերը ու կանչում․

— Հէ՛յ, ջա՛ն հայրենիք,
Որքա՛ն սիրուն ես ։

— Դէ լաւ է, դէ լաւ, — քաշում է ծերունին ոգեւորուած պատանութեանէն ։

Հապա, Հայաստան սիրուն ա, համա խնդիրը նրան պաշտպանելու մէջն ա․ դէչ ու չան բաժին չանելն ա ։

Ու սկսում է պատմել իր դեղջկական բարբառով զանազան առասպելներ հայ հողի մասին, թէ ինչպէս, երբ թշնամին է ուզեցել վարել ու ցանել, ապառաժ է կտրել, փուշ ու տատասկ է բուսցրել ։ Իսկ երբ Հայն ա եկել, ու եղանդով միայն փորելով, քրտինքով ջրելով ցորեն ա պահ տուել, բացուել ա, ուռճացել մէկին տասը, մէկին քըսան ա տուել ։

Հայ արին ծիծաղում է․ գիւղացին նեղացած աւելացնում է․

— Խի՞, չե՞ս հաւատում․ չէ՞ որ էս հողը մեր նախահայրերու աճիւններէն ա կազմուած․ աշխարհի սկիզբէն էս երկրում Հայն ա ապրել, Հայն ա վարել ու ցանել․ Հայինն ա, հապա, Հային էլ կուտայ ։

Գուրգէնն ուզում է մխիթարել ծերունուն․

— Ի հարկէ այդպէս է․ Հայաստանը մերն է ու մերը պիտի ըլլայ․ միայն թէ մենք, ամէնքս այդ բանը կամենանք․ ամէնքս, ամէնքս հաւատանք այնպէս, ինչպէս դուն կը հաւատաս, հողի զաւակ, քո հողի հարազատութեան ։

Գիւղացին սիրեց Գուրգէնին․ ձեռը դրեց նրա ծունկին եւ ոգեւորուած սկսեց պատմել հայ աշխարհի հրաշքներէն, ու վերջացրեց « Լուսաւորչի կանթեղ » առասպելով ։

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար․)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ցոյցը։

Այս առթիւ որոշուեցաւ նաեւ հաստատել ազգային վիճակախաղ մը, մէկ տարուան համար, իբրեւ եկամուտի աղբիւր։

ՋՕՐ. ՓԼԱՍԹԻՐԱՍ ՖՐԱՆՍԱ ԵԿԱՒ

Ջօր. փլասթիրաս, որ 14 ժամուան համար դիկտատուրա հաստատած էր անցեալ մարտին եւ յետոյ փախած, Մարսէյլ հասաւ հինգշաբթի օր։ Ան այժմ պիտի մնայ Նիսի շրջանին մէջ։

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Պ. Կէօրինկ, Գերմանիոյ խորհրդարանին նախագահը, յանկարծ Հռոմ իջաւ մայիս 19ին, օդանաւով։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս այցելութիւնը կապ ունի Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ ծագած վէճին հետ, մանաւանդ որ Աւստրիոյ վարչապետը Հռոմ կը սպասուի Հոգեգալուստին, նոր պայմանագիր մը կնքելու համար Վատիկանի հետ։

Շուտով կը հասնի նաեւ Պ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը։

⁂ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը պնդեն թէ Հիթլէրի նաւին չափաւորութեան մէջ կարեւոր դեր կատարած է Մուսոլինի, բացորոշ թելադրանքներ ընելով։

Ց. Հ. Դ. **Գաւառ**

ԼԻՈՆԻ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Ջաւարեան, *Վիլլէօրպանի* Արամ, *եւ Կառ տը Վէզի* Անդրանիկ *խումբերու ընդհանուր անդամական ժողովը այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զաւարեան» Ֆրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։*

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ա. ԳԵԻՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ)։

«*ՍԻՓԱՆ*» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. *Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ*։

Ballet plastique *հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՋԷՆԿՕԻ*

Թարիստ *ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱԶ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ* (դաշնակ)

ՃԱԶ, ՕՐՔԷՍԹՐ: *ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ։ ՊՈՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ,*

ՄՈՒՏՔ 7 Ֆրանք 50

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷԻ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, 26, rue Troyon, Sevres. *Կը դասախօսէ Վ. Հ. Վարդան Վ. Հացունի։ Նիւթ՝* պատմութիւն հայ տարազի» *ցուցադրում լուսարձակով։*

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՅԻՍ 1933
23 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2195 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԱՐՈՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՔԱՐԱՑՈՒՄ

Ուրեմն, ցամաքէ ցամաք նետուելէ վերջն ալ, չկայ որ եւ է փոփոխութիւն՝ եւրոպականութիւն՝ մեր ընթացքին մէջ, երբ հարցը կը վերաբերի հայերէն թերթին ու գրքին տարածման: Մանաւանդ վճարման:

Անմիջապէս տրտունջներ պիտի բարձրանան.

— Ի՞նչ կը սպասէք տուն – տեղ կորսնցուցած, երկիրէ երկիր թափառական ժողովուրդէ մը, որ ամենօրեայ հացի հոգն ունի:

Այս առարկութիւնը՝ ճշմարտութեան մէկ մասնիկն է միայն: Եւ ամէնէն խախուտը:

Ապացոյց — այն որ՝ նորէն հայերէն թերթին ու գրքին ամէնէն ամուր յենարանը կը կազմեն չունեւորները, աշխատաւորները, համեստ արհեստաւորներն ու երիտասարդները:

Գոնէ այս է իրականութիւնը, դաշնակցական մամուլին համար:

Եւ առ հասարակ ամէն տեղ ալ, բուն ժողովուրդն է որ կը հետաքրքրուի հայկական լրագրութեամբ եւ գրականութեամբ: Անշուշտ համաձայն իր ճաշակին, դաւանանքին ու զարգացման:

Միւսները, — անոնք որ կը կոչուին « բարձր դաս », « ինտելիգենցիա » կամ « վերջէն տեսած », կամ քսուած են եւրոպականութեան շղարշին ու սնդոյրին, վերէ՛ն կը նային այդ բոլորին վրայ:

— Հայերէն թե՞րթ, հայերէն գի՞րք ... Ի՛նչ կ'ըսես, բարեկամ, երբ ֆրանսերէնը կայ, ռուսերէնը, անգլերէնը, գերմաներէնը ... Աւելի ճոխ, աւելի շքեղ, աւելի աժան ...

Եւ դուք, բազմաթիւ հայկական տուներու մէջ պիտի տեսնէք փառաւոր հատորներ, ամէն լեզուէ, բաց ի հայերէնէն: Դէզ – դէզ թերթեր ու հանդէսներ տեղական՝ բայց ոչ հայերէն:

Գիտե՞ն կարդալ այդ բոլորը: Կրնա՞ն « ըմբոշխնել » ինչ որ ունին:

Բոլորովին ուրի՛շ խնդիր է այդ:

— Հայերէն թե՞րթ, հայերէն գի՞րք, — գնա բանդ ...

Այնպէս որ, բոլորովին երկրորդական է նիւթական կարողութեան խնդիրը: Պարզապէս պատրուակ:

Նոյն իսկ այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ, ամէնէն անկարողն ալ դրամ ունի, կը գտնէ ամէն բանի համար, բաց ի հայերէն գիրքէն ու թերթէն: Կը գնէ ինչ որ ուզէ իր նախասիրած լեզուով, բայց երբ կարգը կուգայ իր սեփական լեզուով հրատարակութեանց, — յանկարծ կը խեղճանայ:

— Հայերէն թե՞րթ, հայերէն գի՞րք, — ի՞նչ կ'արժէ: Կամ եթէ կ'արժէ, կարելի է դրացիէն ուզել եւ կարդալ ...

Ոչ թէ նիւթական, այլ հոգեկա՛ն թշուառութիւն: Քարացած անկութիւն:

⁂

Այսօ՞ր է որ այսպէս էր:

Ո՛չ: « Ի սկզբանէ անտի »: Եւ հայկական հրատարակութեանց համար դժնդակ սովորութիւն մը դարձեր է միշտ յիշեցնել ...

Ծիծղ կը նկատէ « Ապագայ »ն, արտատպելով « Յուսաբեր »ի խմբագրականը ու ձայնակցելով աւելի կոպտօրէն.

— « Դժուար թէ ուրիշ ո եւ է ազգի լեզուով այս տեսակ տողեր գրուին թերթերուն մէջ. բայց մենք կ'երեւի կ'ուզենք այս մէկին մէջ ալ մնալ եզական, հոգ չէ ամենատգեղ անպարտաճանաչութեամբ »: (13 մայիս):

Արդ, պատերազմէն առաջ, երբ նստուկ, հաստատուն ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ, երբ ամէնուն « ձեռքը կը բռնէր », ի՞նչ էր հայ լրագրութեան եւ գրականութեան վիճակը՝ երկուքուկէս – երեք միլլիոն համրանքի մը դիմաց:

Մէկդի դնելով բացարձակ չքաւորները, մանուկները, կարդալ – գրել չգիտցողները, օտարացածները (մանաւանդ Կովկասի մէջ), ի՞նչ էր համեմատութիւնը հայերէն գրքի ու թերթի սպառման:

Աչքի առջեւ չունինք պաշտօնական վիճակագրութիւն մը: Բայց ինչ որ պիտի յիշենք իբրեւ փաստ, վաւերական է մեզի համար: Եւ պերճախօս, թէեւ պատահական:

Պատերազմէն առաջ, « Ազատամարտ »ի ամէնէն փայլուն շրջանին, օրական սպառումն եղած է 6 — 8000, բաց ի քանի մը բացառիկ թիւերէ որոնք հասած են մինչեւ 10 — 12,000ի (Տառերու գիտ եւն.):

« Բիւզանդիոն »ն ալ, հակառակ ուղղութեամբ թերթ մը, հասած էր մինչեւ 4 — 6000ի:

Միջանկեալ թերթեր, որոնք պարբերաբար լոյս կը տեսնէին ու կը դադրէին, տարուբերած են 1500 — 3000ի միջեւ: (Վերջին թիւը՝ հազուադէպ):

Ի՞նչ համեմատութիւն կը կազմէ 10 — 15,000 սպառումը՝ 100 հազար ժողովուրդի մէջ: Հարիւրին 10 — 15:

Բայց, մի՛ աճապարէք: Այդ սպառումը միայն Պոլսոյ բաժինը չէր, այլ կը տարածուէր ամբողջ Թուրքիոյ, Կովկասի եւ արտասահմանի վրայ ... Նուազագոյն՝ երկու միլլիոն ժողովուրդի մէջ:

Նոյնը Կովկասի մէջ: Շատ աւելի մռայլ:

Այնտեղ, աւելի շատ ունեւորներ եւ կուսակցութիւններ էին որ կ'օժանդակէին հրատարակուած թերթերուն, որպէս զի կարենան կանգուն մնալ: Եւ սպառումը խիստ ողորմելի էր — 2 – 3 հազար: Բացառիկ պարագաներու մէջ, աւելի կամ պակաս: (Իրազեկներ կը պատմեն թէ պատերազմի շրջանին, « Հորիզոն »ը բարձրացած էր մինչեւ 15,000ի, բայց մենք վերապահութեամբ կ'ընդունինք):

Տակաւին չունինք ամբողջական պատկերը:

Եւ յետոյ՝ « գրքի հրապարակը », որ պատկերազարդ ողբերգութիւն մըն է, ինքնին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ ԿՆՔՈՒԱԾ...

Անգլիա, Ֆրանս, Իտալիա եւ Գերմանիա Մայիս 21ին համաձայներ են Հռոմի մէջ

Երէկուան բոլոր թերթերը, զանազան աղբիւրներէ քաղելով, կը հաղորդէին թէ մայիս 21ին համաձայնութիւն գոյացած է չորս պետութեանց միջեւ, Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագրին շուրջը, եւ թէ դաշինքին բնագիրը ղրկուած է Ժընեւ, պաշտօնապէս ստորագրուելու համար:

Միեւնոյն ատեն կ'աւելցնեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, որոնց ներկայացուցիչներն էին Հռոմի ֆրանսական դեսպան Պ. Ժուվնէլ եւ Փրուսիոյ վարչապետ Պ. Կէօրինկ: Վերջնական ստորագրութիւնները պիտի փոխանակուին Հռոմի մէջ, մօտ ժամանակէ մը:

Բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, որ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է բանակցութեանց մէջ, այս առթիւ կը տեղեկացնէ. —

Նոր դաշինքը կնքուած է տասը տարուան համար: Համաձայնութիւնը դիւրացաւ անոր համար որ, Գերմանիա ետ առաւ իր վերապահումները՝ ապահովութեան մասին: Պ. Մուսոլինիի սկզբնական ծրագիրը վերաքննուեցաւ, գոհացում տալով շահակից չորս պետութիւններուն: Բոլոր այն խնդիրները որ կասկածներ կը ներշնչէին այս դաշինքին վաւերացման մասին, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան դիրքը լուսաբանուեցան լայնօրէն: Նոր դաշինքին բնագիրը աւելի երկար է քան Մուսոլինիի առաջարկածը. բայց կը յուզէ միեւնոյն խնդիրները, մասնաւորապէս դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Այս համաձայնութեան շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել զինաթափութեան բրիտանական ծրագրի մասին:

Միւս կողմէ, վերաքննուած դաշինքին բնագիրը կը յայտարարէ թէ՝ փոքր պետութիւնները վախնալու բան չունին չորս պետութեանց դիկտատուրայէն: Դաշինքին նպատակն է պարզապէս ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Չորս մեծ պետութիւնները երբեք միտք չունին խանգարելու Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասութիւնները: Փոքր ազգերը միշտ իրաւունք ունին անոր դիմելու, եթէ կը կարծեն թէ իրենց շահերը վտանգուած են:

⁂ Պ. Մուսոլինի երէկ կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէր այս համաձայնութեան մասին: Աւելի վերջը ուրիշ յայտարարութիւն մըն ալ պիտի ընէ, որ ձայնարձակով պիտի տարածուի ի սփիւռս աշխարհի: Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ նոր դաշինքը փրկարար ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին վրայ:

Այս առթիւ կը շեշտուի թէ՝ Մուսոլինի շատ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցած է Հռոմի ֆրանսական դեսպանին հետ, իսկ Հիթլէր իր լիազօրին՝ Պ. Կէօրինկի միջոցաւ ամէն հաւաստիք տուած է Գերմանիոյ կատարեալ գործակցութեան մասին:

Գերմանիոյ կիսապաշտօնական գործակալութեան մէկ զեկոյցն ալ կը գրէ թէ՝ Հռոմի բանակցութեանց ընթացքին, մթնոլորտը բարւոքած է, շնորհիւ Հիթլէրի եւ Րուզվէլթի ճառերուն:

Իսկ Հռոմէն հեռագիր մը կ'ըսէ. — Զորսերու դաշինքի մասին նոր բանակցութիւնները, որ սկսան ուրբաթ օր, վերջացան կիրակի: Գերմանիոյ լիազօրը անմիջապէս Պերլին դարձաւ, Ս. Ղազարոսի պատուանշանն ստանալէ յետոյ: Մուսոլինիի կողմէ ընդունուած ատեն, Իտալիոյ վարչապետը անոր հաղորդած էր իր խորհրդակցութիւնները՝ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն հետ: Կիրակի առտու, Պ. Մուսոլինի նորէն ունկնդրութեան ընդունեցաւ երկու դեսպանները եւ անոնց հաղորդեց Գերմանիոյ լիազօրին հետ եղած խօսակցութեան արդիւնքը: Կը կարծուի թէ նոր բնագիրը պիտի նշանադրուի մօտերս:

Լոնտոնի մէջ ընդհանուր լաւատեսութիւն կը տիրէ նոր համաձայնութեան մասին:

«Զինուորներու եւ Տէրերու ժողովուրդ մը»

Իրաւագէտներու ժողովի մը մէջ, Գերմանիոյ դատական լիազօր եւ Պաւարիոյ դատական նախարար Պ. Ֆրանք, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ իրաւագիտական բարենորոգման մասին.

—«Մենք ոչնչացուցինք դասակարգի գաղափարը եւ մեր իրաւագիտութեան մէջ մտցուցինք ցեղի կամ ժողովրդային հասարակութեան գաղափարը: Այն պայքարը զոր բացած ենք հռոմէական իրաւագիտութեան դէմ, զուտ գերմանական գործ մըն է: Մենք կ'ուզենք մեր իրաւագիտութիւնը յօրինել գերմաներէն լեզուով եւ համաձայն գերմանական ոգիին: Գիտեմ որ օտար դիւանագէտներ կան այս ժողովին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ պարտք կը համարեմ ըսել անոնց բացորոշապէս. — Մենք հակահրէականներ ենք, ճիշդ է, բայց բարբարոսներ չենք: Մենք Հրեաներու դէմ պայքարը կը մղենք այնպիսի ձեւով մը որ կը համապատասխանէ գերման ժողովրդային քաղաքակրթութեան մակարդակին: Մենք ոչ ոքի թոյլ չպիտի տանք խառնուիլ այս գործին. որովհետեւ կան սկզբունքներ որոնց մասին չենք ուզեր վիճիլ ո եւ է մէկուն հետ: Այն իրաւագիտութիւնը զոր կ'ուզենք ստեղծել, պիտի ըլլայ իրաւագիտութիւնը զինուորներու, ինչպէս եւ տէրերու ժողովուրդի մը: Մենք վերստացանք մեր հպարտութիւնը, որովհետեւ այլ եւս պատրաստ ենք դառնալու տէրերու ժողովուրդ մը: Աշխարհը պէտք է վարժուի այս իրականութեան »:

Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը ջնջուած

« Պոլիտիկա Նովոստի » հեղինակաւոր աղբիւրէ կ'իմանայ թէ՝ ֆրանքօ-ռուս դաշնագրին վաւերացման հետեւանքով, Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը զրկուած է իր բոլոր դիւանագիտական իրաւունքներէն եւ անդամներուն անունը ջնջուած է դիւանագիտական ցանկէն: Հաստատութիւնը այսուհետեւ պիտի կրնայ գործել միայն իբրեւ վրացի գաղթականներու գրասենեակ, ինչպէս են հայկական եւ ռուսական պատուիրակութիւնները:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Վերջին վիճակահանութենէն (15 մայիս), 50,000ական փրանք կը շահին 1886ի թիւ 368,649ը, 1903ի 547,818ը եւ 1911ի 22,724ը:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

34րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Պորտոյի հանգանակութիւնը ..	225
Անշէն Որբուկ, Պլիտա	10
Գումար	235
Մայիս 6ի գումարը	9018
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	9253

ՄԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

... Խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

ՊՈՐՏՕ, 20 մայիս. — Թէեւ ուշ բայց Պորտոյի հայ աշխատաւորներն ալ իրենց եղբայրական պարտականութիւնը կատարեցին Պէյրութի աղէտեալներու օգնութեան գործին: « Արարատ » Միութիւնը նախաձեռնած էր հանգանակութեան: Ներփակ կը ստանաք 225 (երկու հարիւր քսանըհինգ) փրանք, նուիրատուներուն ցանկով:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱՀՌՉԱԿ ԵՐԳԻՉ ԱՐՄԱՆ ԹՈՔԱԹԵԱՆ որուն վերջին յաջողութեան մասին գրած է այսօր Փրակայի մեր թղթակիցը (Բ. էջ)

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը եւ դրամին արժէքը

ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 15ին, Թուրքիոյ ելմտական գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ. —

1932ի ելմտացոյցը 169,146,714 ոսկի ըլլալով վաւերացուած էր, այսինքն 25,000,000 ոսկի պակաս նախորդ ելմտացոյցէն: Կարգ մը պարտքերու մասնավճարները գալ տարիներուն յետաձգուած ըլլալով, 1,675,105 ոսկի տրամադրելի ունեցանք եւ զանազան պաշտօնատուններու անհրաժեշտ ծախքերուն յատկացուցինք: Միւս կողմէ, Հանրային պարտքերուն համար ձեռք ընդունուած 4,095,000 ոսկիէն միայն 300,000ը վճարեցինք, իսկ մնացեալը, բաժնետէրերու հետ գոյացած համաձայնութեան վրայ, տնտեսական անհրաժեշտ ձեռնարկներու յատկացուցինք:

Նոր ելմտացոյցին մէջ, հետեւեալ յաւելումները եղած են. — Զանազան պաշտօնատուններու վարչական ծախքերուն համար՝ 500,000, առողջապահական՝ 695,000, կրթական՝ 400,000, տնտեսական՝ 595,000, երկրագործական՝ 515,000, ներքին գործավարութիւն՝ 921,000, դատական՝ 310,000, մաքսային՝ 350,000 ոսկի:

Հանրային պարտքերու համար մէկ միլիոն, ուրիշ ծախքերու համար ալ՝ 100,000 ոսկի աւելցուած է:

Այս կերպով, 1932ի հետ բաղդատմամբ, 1933ի ելմտացոյցը հինգ միլիոն 847,000 ոսկիի չափ աւելի կ'ըլլայ:

1932ի ելմտական տարին թեւակոխած ատեն, 20,733,000 ոսկիի պարտք մը ունեցանք: Իսկ այս տարի, միայն 10,055,000 ոսկի պարտքով կը թեւակոխենք 1933ը:

1933ի ելմտացոյցին հասոյթի բաժինն է 170,477,000 ոսկի, իսկ ծախքը՝ 170,476,000 ոսկի:

Յաջորդ օրը վիճաբանութիւնները շարունակուեցան չորս ժամ: Տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— « Տնտեսական ժողովը ճշդած է երկրին պէտքերը: Պէտք է հաստատենք նարտարարուեստական քաղաքականութիւն մը որ փոնէ 15 տարի չփոխուի: Այս ձեւով, ձեռնարկումները կրնան ապահով ըլլալ:

Բաժնեցուցակի դրութիւնը եւ ապրանքի փոխանակութիւնը նկատի ունինք իբրեւ ինքնապաշտպանութեան զէնքեր: Հետզհետէ, մեր պէտքերուն համաձայն, կը բարեփոխենք զանոնք:

Գալով թէյի եւ սուրճի ներածումը մէկ ձեռքի յանձնուելուն, առանց փոխարէն տեղական ապրանք պիտի արտածուի:

Մասնաւոր պարտքերու խնդիրը միակողմանի կը դիտուի եւ միայն պարտականին դիրքը նկատի կ'առնուի: Երբ որոշենք թէ պարտքերը չպիտի տանք եւ կամ այսքան տարի յետոյ պիտի տանք, ազգը առ նուազն 50 տարի պիտի կրէ ասոր պատիժը:

Կարգ մը երկիրներ կ'ուզեն կտրել իրենց դրամին արժէքը եւ այս ձեւով աւելցնել արտածումը: Մեզի համար այս տեսակ խնդիր մը կա՞յ, մեր դրամը որ այսօր կայուն վիճակ մը ունի, դժուարութիւն կը յարուցանէ՞ մեր արտածման դէմ: Իբրեւ տնտեսական գործավար, ես համոզուած չեմ ասոր, եւ որ եւ է գանգատ չստացայ մեր դրամին բարձր ըլլալուն մասին: Այսօր կարգ մը երկիրներու դրամները ինկած են, վաղն ալ թերեւս ուրիշներ իյնան:

Վաղը մենք ալ պիտի շարունակե՞նք մնալ այս կացութեան վրայ: Թերեւս ոչ: Պէտք է զգայուն գտնուինք այս մասին, բայց բնաւ պէտք չունինք անոր վրայ ծանրանալու: Ելմտացոյցի եւ առեւտուրի հաւասարակշռութիւններն են որ կայուն կը դարձնեն դրամը »:

Տանր ցոյցեր Աւստրիոյ դէմ

« ԱՆՇԼՈՒՍԸ ՊԷՏՔ Է ԳԼՈՒԽ ՀԱՆՈՒԻ »

Պ. Ֆրանք, որ անցեալ շաբթու անարգական ընդունելութիւն մը գտած էր Աւստրիոյ մէջ, շաբաթ օր նախագահեց բողոքի ցոյցի մը, ընդդէմ « Տոլֆուսի կառավարութեան վայրագութեանց եւ ի նպաստ Մեծն Գերմանիոյ »: Ցոյցը կազմակերպած էր Պերլինի համալսարանին ուսանողական միութիւնը: Նախարարը խօսք առնելով ըսաւ, հեգնութեամբ.

— Ձեզի կը հաղորդեմ ողջոյնը Տոլֆուսի կառավարութեան, որ Աւստրիա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՓՐԱԿԱՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉ ՄԸ ՈՐ ՈՒՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

1922–23էն սկսած, աւելի կամ պակաս չափով կը շարունակուի ուղղակի շփում եւ յարաբերութիւն Հայերուն ու Չեխերուն միջեւ: Այդ տասնամեակի առաջին շրջանին, մանաւանդ, այս երկրին մայրաքաղաքն իր մէջ խմբըւած գրաւ գրեթէ ամէն սերունդէ, ամէն մտածողութեան ու հայ հողին ամէն անկիւններէն սերող անհատներու ճիգով ու շփումներով տեղացի որոշ շրջանակներ առիթ ու կարելիութիւն ունեցան իրական լուսաբանութիւններ ստանալու հայ կեանքին, հայ մշակոյթին, հայ պատմութեան դրական գիծերուն վրայ, դժբախտաբար հաւաքական գործունէութիւնը քալեց ճամբէ մը՝ ուր միայն ու միայն տիրապետեց քաղաքական ճառախօսութիւնն ու ցուցադրումը մեր քաղաքական անպատում պարտութեան: Անտեսեցինք մեր պատմական աննման մշակոյթին լուսաշող արժէքները՝ օտարին առջեւ փռելու համար մեր հաւաքական կեանքին թերեւս ամէնէն բացասական գիծը, մեր քաղաքական անբացատրելի, անգործնական անտրամաբան ու ըղձանկ ճանապարհը: Այն որ մեր պատմութեան մէջ եղերական կարմիր գծի մէջ նման չարունակուեցաւ Արշակունիներէն մինչեւ մեր օրերը, այն որ անտես կը թողուր Պարսիկն ու Մարը, ազէտ կը մնար անմիջական շրջապատին կարելիութիւններուն՝ աչք ու ականջ յառելու համար հեռաւոր Յունաստան կամ Բիւզանդիոն, Ֆրանկներ թէ Ամերիկա: Ան որ մեր աչքերը կը գոցէր Թուրքին ու Քիւրտին, Արաբին ու Պարսիկին արժէքներուն, ձգտումներուն, մտքումներուն դրականութեան ու մտածողութեան, եւ որ սակայն ոչխարային մտայնութեամբ մը միաժամանակ զոց ընել կուտար սերունդներուն՝ Փարիզի փողոցներուն անունները, հեռաւոր Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, կամ Անգլիոյ պատմութեան մանրամասնութիւնները, եւ գրական արժէքներն ու ցափըռտուքները հաւասարապէս: Սե՛ւ այն գիծը որ մենք փոխանակ կարիճներ կերտելու՝ կորուողներ, ջարդուողներ ըրաւ, փոխանակ ուրիշին վրայ նախայարձակներու՝ կրաւորական, սպաննուելու սպասողներ չինեց: Սե՛ւ նոյն գիծը որ մեզ բերանաբաց հիացիկներ կը շինէ այն ամէն բանի որ օտարէն ու հեռուէն կուգայ, ու մեզի արհամարհանքի քմծիծաղ կը հագցնէ, երբ խնդիրը մեր արժէքներուն կը վերաբերի:

Ձեմ գիտեր այս բիւրից եղերաբախտ այլ գոհար ցեղին Եղեռնէն վերապրող զաւակները օր մը պիտի հասնի՞ն այն երանութեան՝ ուր իրականացած ըլլար Մեծն Ներսէս Հայրապետի մը շատոնց մոռցուած անմոռանալի կտակը.

— «Լաւ է մեր հիւանդ դառը քան օտարին առիւծը»:

Կամ աւանդը Գէորգ Զաւուշին.

— «փոխանակ դողալու Թշնամիից դուն շարժես մատդ սպառնալից, աՆ դողայ քու սպառնալիքէդ»:

X

Այս մտածումները կ'ունենայի, երբ օթեակներէ ու պատշգամներէ ծաղիկ կը տեղար սա հայ երիտասարդին վըրայ, Փրակայի ազգ. Օփերայի ոսկիով ու լոյսով օծուն ներսիդին, ու երբ սրահը կը թնդար մխահամուռ հիացումի բացագանչութիւններով: Եւ այդ կանչերուն միացող քանի մը հայ ձայները ոչ իսկ 1/10ը կը կազմէին տեղիս արդէն իսկ սակաւաթիւ Հայերուն: Որովհետեւ հոս ալ, ինչպէս ամենուրեք, ունինք Հայեր որոնք ազգասիրութիւնը խօսքով մարդու չեն տար. որոնք գործի ու զգացումի ատապատին վրայ մեծ մեծ բառերու ու բանաձեւերու ջրհեղեղներ կրնան թափել. որոնք երկինքէն իրենց ուսերուն վրայ նետուած հայրենասէրի ծիրանի վերարկու մը ունին՝ ու խօսքի, բառի մենաշնորհ:

X

Առաջին անգամ չէ՝ որ Արման Թոքաթեան կ'երգէ Փրակայի ազգ. Օփերային մէջ: Ան իր ձայնին ու երգին հմայքը անգամ մը տարածեց երաժշտական այս քաղաքի ընտրանիին վըրայ 1931ին, հոկտեմբեր թէ նոյեմբերի ընթացքին: Այն առեն բեմ ելաւ երեք անգամ: Նախ «Թոսքա»յի մէջ՝ իբրեւ նկարիչ Քաւարատոսի. ապա՝ «Ռիկոլէթթօ»յի մէջ, իբրեւ դուքս, ու իր առանձին երգահանդէսով: Այս վերջինը տեղի ունեցաւ Փրակայի Ժողովրդական Տան ամէնէն հոյակապ սրահին մէջ՝ որ կը կրէ այս երկրի մեծ երաժշտագէտ զաւկին՝ Սմեթանայի անունը: Այն առեն իր երեք երեւումներն ալ ստեղծեցին խանդավառ հիացում ու անվերապահ գնահատութեան արժանացաւ ան:

Պէտք է մասնաւորապէս յիշել որ 1931 իր երգահանդէսին մէջ ու իր շնորհիւ առաջին անգամ ըլլալով երգուեցաւ Փրակայի մէջ հայ երգը՝ իբր նիւթ միջազգային երաժշտական երգահանդէսի: Ցայտագրին մէջ առանձին կարգն էր «Կռունկ»ը, եղերաբախտ Վարդապետին դաշնաւորումով: Այսով նաեւ թերեւս առաջին անգամ երաժշտագէտներ եւ ուղղակի դաշնաւորողներ առիթ ունեցան խօսքի ու ծանօթացումի նիւթ ընել Կոմիտասն ու իր գործը, լսել բացատրութիւններ:

Պէ՞տք է ըսել որ «Կռունկ»ը այն առեն կրկնել տրուեցաւ, ինչպէս եւ երկու ուրիշ հայ երգեր:

1931ին մեծ յաջողութիւն եւ ընդունելութիւն գտնելէ ետք Նիւ Եորք անցնող հայ երգիչին հոս երեւումն անակնկալ եղաւ՝ որովհետեւ մինչեւ գալը՝ ոչ մէկ փոփոխական կատարուած էր: Հայերս՝ ամէն մէկս իր մէջ կծկուած, իրարմէ վախն ի վախ ապրող, ոչ իսկ կը գիտնայինք անոր երգելը՝ եթէ թերթերը թատրոնի յայտագիրներուն մէջ մասնաւոր տառերով տպած չըլլային հայ հիւրին անունը:

Հակառակ փոփոխական պակասին, իր երկու ներկայացումներուն ալ՝ «Քարմէն» (9 մայիս), «Ռիկոլէթթօ» (11 մայիս), թատրոնը ամբողջովին լեցուած էր, ամէնէն առաջինէն մինչեւ ամէնէն յետին տեղը ծախուած: — «Քարմէն»ի ամբողջութիւնը համապատասխան չէր մեծ թենորին: Ինքն էր որ պահեց ամբողջ խաղը: Տասնըհինգ թերթեր միաժամանակ, մէջը նաեւ երկու թերթեր որ կը սիրեն կծել Հայերը, բոլորն ալ միացան վեր հանելու հայ թենորին անուրանալի արժանիքները: Ռիկոլէթթոյի ամբողջ կազմը ու դերերու բաշխումը աւելի համապատասխան՝ ու յաջողութիւնն աւելի մեծ եղաւ: Քարմէնի առեն աւելի քան 35 անգամ ծափերու տարափը զայն դուրս կանչեց: Ռիկոլէթթոյի մէջ 40 անգամն ալ անցաւ:

Անկարելի է թարգմանել ու տեղ տալ բոլոր թերթերու գնահատականներուն:

«Նարոտնի Փոլիթիքա», «Նարոտնի Լիսթի», «Չեսքէ Սլովօ», «Աւգէթ», «Բոչէմնի Լիսթ», — գլխաւորներն յիշած ըլլալու համար, ամէն մէկ ներկայացումի առթիւ առանձին տեղեկագրերով՝ գրուատեցին հայ արուեստագէտին մասնայատուկ գիծերը: Երաժշտական բաժնի բոլոր տեղեկագրերն ալ վեր կը հանեն անոր ձայնին մետաղային մաքրութիւնն, տաք շունչը (timbre), երգի արհեստագիտութեան երաժշտական կատարելութեան՝ զգացումով ալ օծուն ըլլալու հազուագիւտ արժանիքը: Ուրիշներ կ'անդրադառնան հիացումով իր խաղի աննման բնականութեան: Այս բնականութիւնը կը նկատեն առաւելութիւն մը՝ որ, միացած Արեւելքցիի իր խառնուածքին, պիտի տանի արուեստագէտը աւելի եւ աւելի մեծ յաջողութեանց՝ որոնց զայն լիուլի արժանի կը գտնեն:

Մեզի համար գոհացուցիչ բան մը ունի «Նարոտնի Լիսթի» մեծ օրաթերթին դատաստանը, ուր գնահատումի նիւթ եղած է Թոքաթեան՝ միաժամանակ քաղաքս իբր հիւր երգող Լեհաստանցի (հրեայ) Քիփուրայի հետ զուգակշիռով մը:

Թերթը Լեհաստանցի երգիչը կը գտնէ ոչինչով առանձնապէս ուշագրաւ, մինչ Թոքաթեանն անուրանալի արժանիքի տէր: Բայց, վեր կը հանէ կէտ մը. — Քիփուրա որովհետեւ երգած է շարժանկարներու մէջ՝ աւելի շատ ժողովրդականութիւն ունի: Թոքաթեան տակաւին շարժանկարի անցնելու չունի՝ ու դասական — իտալական դպրոցին ազնուականութիւնը պահել կ'ուզէ թերեւս: Նաեւ անտեսել պէտք չէ այն կէտը որ Հրեաները ուր ալ ըլլան՝ գիտեն ոչինչէն խանդավառութիւն ստեղծել ու պանծացնել իրենց արժէքները: Իսկ մե՞նք:

Եթէ չըլլար անհատի մը՝ հոսկէ անցնող ուսանողներու բենխամբինը սեպուելիք երիտասարդի մը զոհաբերող, պատրաստակամ վազվզուքը՝ ոչ իսկ երկուքէ աւելի Հայեր պիտի վայելէին ծաղիկներու տարափը, ոչ ալ կարելի եղած պիտի ըլլար մատուցումը՝ համեստ այլ սրտաբուխ փունջերու՝ երկու անգամին ալ, իբրեւ յարգանքի նշան քանի մը բաբախուն սրտերու, ու նաեւ ոչ ալ հեռացուած պիտի ըլլար սովորական կենցաղավարութեան ամօթը՝ երբ փունջերով պըսակուած տեղացի դերասաններու քովն ի վեր այս հիւր երգիչն առանց փունջի դուրս գար ազգ. Օփերայի շէնքէն:

Չեխերէն թերթերուն հետ, երկու գերմաներէն թերթեր ալ՝ «Փրակէր Փրէսէ» եւ «Փրակէր Թակպլաթ» վեր հանեցին արժէքն հայ երգիչին: Առաջինը նոյն իսկ գիտել տուած էր, որ նկատի ունենալով պաշտաւութիւնն հիւր թենորին՝ աւելի քան անսպասելի էր այս արդիւնքը:

Կարելի է ըսել թէ ոչ մէկ առեն ու ոչ մէկ առիթով Չեխոսլովաքիոյ երկու լեզուէ ու ամէն հոսանքի պատկանող բոլոր կարեւոր թերթերն այսպէս միացած էին հայ անհատի մը մասին այսպիսի միաձայն գնահատութիւն գրելու:

X

Ծնած Զիլիպէ, Պոլսէն հոն հաստատուած Բումէլի Հիսարցի ծնողներէ, մեծցած Եգիպտոս, պատրաստըւած Միլանոյի մէջ, հետզհետէ հրաւիրուած Մոտենա (Իտալիա), Միլանօ, Նիւ Եորք (Մեթրոփոլիթըն Օփերա), Վիեննա, Պուտափեշթ, Փրակա, 36 տարեկան այս իր ցեղին պէս տաղանդական արուեստագէտը կրնայ երգել Հայերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, անգլերէն, ու նաեւ՝ որոշ գործեր՝ գերմաներէն: Ամերիկա, բազմաթիւ քաղաքներու մէջ երգած է ի նըպաստ հայ ձեռնարկներու:

X

Դարձեալ սեւ գիծը, անիծեալ գիծը մեր պատմութեան՝ որ մեր մէջ կը բուսցնէ անհատներ՝ նեցուկ օտար թերթի, երբ մենք առանց դասագրքի որբեր, առանց նոտարանի դասարաններ ունինք: Նոյն գիծը՝ որ մեզ կը զրկէ Միխուքովներու կամ Զերնովներու, Սմիրնովներու կամ Շալիափիններու՝ լրջնաշուքին հիանալու՝ որպէս զի մերինին համար նոյն շրթունքը խծբծէ:

X

Հայ երգիչը ձգեց Փրական, երթալ երգելու համար այս երկրի գաւառական կեդրոններէն Փլզէնի մէջ ու ապա Քարլսպատ քաղաքը՝ հանքային ջուրերու առողջարար աշխարհահռչակ կայանը ուր այս եղանակին կը հաւաքուի ամէն ազգէ նիւթապէս բախտաւորներու ընտրանի մը:

Ապա կը դառնայ Վիեննա, ուր իրեն կը սպասեն իր երկու սիրունիկ տղաքը:

Շատ հաւանաբար Փարիզն ալ առիթ ունենայ շուտով լսելու զինքը: Մեզի համար սփոփարար պիտի ըլլար տեղեկանալ թէ հայաշատ այդ ոստանին մէջ հայ երգիչն աւելի շատ հայ խանդավառութեան կը հանդիպի, ուրիշ ազգերու կողքին ի վեր:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ՝ ՍԻԹԷԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇԷՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ. — ԱՊԷԼԱՐԻ ԵՒ ԷԼՈԻԶԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ. — ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ. — ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳԼԽԱՏՈՒԷԻՆ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ. — 2400 ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐ. — ՄԱՏԱՄ ՏԻՒՊԱՌԻ՝ ԿԱՌԱՓՆԱՏԻՆ ԱՌՋԵՒ. — «ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԸՆ ԱԼ, ՊԱՐՈՆ ԴԱՀԻՃ»:

Նափոլէոն Գ.ի օրով, 1860էն 1870, քանդուեցան կղզին (Սիթէ) վրայ գտնուող հին շէնքերէն մեծ մասը, անոնց տեղ շինուեցաւ այժմու խոշոր հիւանդանոցը, Hôtel Dieu, եւ զօրանոց մը (այժմ Ոստիկանական Տեսչութիւն), — երկու անճաշակ շէնքեր, որոնք իրենց անհամեմատ բարձրութեամբ ու ծաւալով մեծապէս կը վնասեն Նօթր Տամի տեսքին: Յիշենք այստեղ նաեւ հրապարակին ճիշդ մէջտեղը, սալայատակին վրայ գտնուող պղնձէ կլոր նշանատախտակը, որ Փարիզի զրոյական կէտը կը ներկայացնէ: Թէեւ քաղաքին աշխարհագրական ճիշդ կեդրոնը Palais Royalի հրապարակին վրայ կ'իյնայ, եւ սակայն, Նօթր Տամի հրապարակին կեդրոնն է, որ ընտրուած է իբր քաղաքին կեդրոն եւ բոլոր քարտէսներուն վրայ զանազան քաղաքներու Փարիզէն իրենց ունեցած հեռաւորութիւնը այդ կէտէն կը չափուի:

Մայր եկեղեցիէն սկսեալ մինչեւ Արդարութեան Պալատը երկարող մասը, մինչեւ այդ թուականը, պահած էր իր միջնադարեան սիրուն երեւոյթը: Հոն կային 21 մատուռ եւ եկեղեցի, երեք հրապարակ, երկու վանք եւ 52 նեղ, գալարուն փողոցներ, ուրկէ հազիւ երկու մարդ քով քովի կրնային անցնիլ: Ցած դուռներով տուներ՝ փայտէ սանդուղներ սիրուն երկաթէ բազրիկներով, ամէնքը միջնադարեան ճաշակով շինուած, ուր յայտնի օրէնսդէտներ, կրօնականներ եւայլն ապրած էին: Վիքթոր Հիւկօ իր Նօթր Տամ տը Փարի վէպին մէջ քաղաքին այս մասին մէկ շատ սիրուն նկարագրութիւնը ըրած է:

Մատուռներէն մէկը, St. Jean Le Rond, կը գտնուէր տաճարին ճիշդ անկիւնը, հոն ուր այսօր Rue du Parvis de Notre Dameը կը սկսի: Առաւօտ մը, մատուռին սանդուղներուն վրայ, խանձարուրներու մէջ պատած, լըքուած նորածին մը գտնուեցաւ (այս տեսակ դէպքեր խիստ յաճախ կը պատահէին այդ մատրան առջեւ): Անցորդ մը, խղճալով անոր վրայ, տուն կը տանի զայն, կ'որդեգրէ ու կը խնամէ: Այդ մանուկը մեծնալով եղաւ մտաւորական աշխարհի շատ կարկառուն դէմքերէն մին, Տալամպէռ, որ ծանօթ է իբր Encyclopédieի գլխաւոր հեղինակը: Երբ Տալամպէռ նշանաւոր դարձաւ, իր բուն ծնողքը մէջտեղ ելաւ եւ ուզեց տիրանալ իրենց զաւկին:

Քանի մը քայլ անդին, Rue des Ursins, 19 թիւ տան բակին խորը գտնուող տախտակէ դրան ետին, 12րդ դարէն մնացած մատուռի մը մնացորդները կան: Այս թաքուն մատուռը այն սրբավայրերէն մէկը եղած է, ուր Ֆրանսական Յեղափոխութեան ամէնէն տաք շրջանին, Ռոպէսփիէռի տիրապետութեան օրով, ամէն օր գաղտնի կրօնական արարողութիւն տեղի կ'ունենար եւ բանջարավաճառի, կառապանի կամ գինեւորի տարազ հագած քահանաներ, հաղորդութեան ամանը իրենց վերարկուին տակը պահած, հոնկէ կ'երթային ամէն կողմ հոգեկան մխիթարութիւն տանելու: Անոր մօտն է նաեւ Rue Colombeը, ուր, 6 թիւ տան առջեւի մայթէն սկսեալ մինչեւ դիմացի կողմը սալայատակին վըրայ, երկու զուգահեռական գիծեր կան, որոնք ցոյց կուտան ճիշդ տեղը, ուր 1898ին պեղումներու ժամանակ Հռովմայեցիներու ատեն շինուած պարիսպներու մնացորդներ երեւան ելան:

Quai aux Fleurs կոչուած քարափին վրայ, որ Rue Colombeէն քանի մը քայլ անդին կը գտնուի, ուրիշ համբաւաւոր անուն մը կը յիշուի, Abélard եւ իր անբաժան Héloïseը:

Ո՞վ չէ լսած Ապէլարի անունը: Անոր շնորհիւ ԺԲ. դարուն Փարիզ իբր մտաւորական կեդրոն մեծ համբաւ ստացաւ, հազարներով կուգային Փարիզ լսելու համար անոր խօսքը, աշակերտելու մեծ փիլիսոփային, որ Sainte Geneviève բլուրին վրայ, հոն ուր կը կանգնի այսօր Panthéonը, փիլիսոփայութիւն կ'ուսուցանէր: Ի՛նչ կոռուի պայքար մղեց իր հակառակորդներուն դէմ: Իսկ Էլօիզի հետ իր դժբախտ սէրը ... : Էլօիզ իր սրտի ու մտքի կատարելութիւնով եւ իր մեծ զարգացումով իր ժամանակին ամէնէն կատարեալ կնոջ տիպարը կը ներկայացնէր: Ապէլարի կրած դժբախտութեան վրայ, (իր թշնամիները դիշեբանց խլեցին իր առնականութիւնը) որուն հետեւանքով ան ողջ մեռեալի մը կեանքը միայն կրցաւ շարունակել, Էլօիզ իր անբիծ կեանքով եւ կրած հոգեկան տառապանքներով, նուիրական հաւատարմութեան մը ապացոյցը տուաւ:

Այսօր երկուքն ալ քովէ քով կը հանգչին Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, շքեղ դամբարանի մը տակ:

1849ին Quai aux Fleursի վրայ վար առնուեցաւ 12րդ դարէն մնացած այն շէնքը, որուն մէջ կարելի էր տեսնել փոքր սանդուղ մը եւ համեստ սենեակ մը, որոնք մաս կը կազմէին Ապէլարի բնակարանին եւ որուն պատերը ականատես եղած էին մեծ փիլիսոփային եւ Էլօիզի անբիծ եւ խանդոտ սիրոյն: Բայց որպէս զի անոնց յիշատակը այդ տեղէն բոլորովին չվերնայ, շէնքին տէրը, կարծես խղճի խայթէ մը մղուած, իր նոր շինել տուած շէնքերէն մէկուն վրայ (թիւ 9) Ապէլարի, իսկ միւսին վրայ (թիւ 11) Էլօիզի գլուխները քանդակել տուած է: Միեւնոյն ժամանակ այդ նոյն շէնքին վրայ գրուած նշանատախտակ մը անոնց հոն բնակած ըլլալը կը յիշատակէ:

Միշտ նոյն գետեզերքէն շարունակելով մեր ճամբան, կը հասնինք Արդարութեան Պալատին առջեւ:

Եթէ Ֆրանսական Յեղափոխութեան օրերուն, շէնքին առջեւի շքեղ երկաթեայ վանդակներէն ներսի բակին մէջ ակնարկ մը նետուէր, բոլորովին ուրիշ տեսարան մը պիտի պարզուէր դիտողին աչքին, քան ինչ որ կարելի է տեսնել այսօր: Բակին խորը եւ աջ կողմի կամարակերպ դուռը, որուն վըրայ այսօր Buffet-Restaurant արձանագրութիւնը կը կարդացուի, եւ անոր քովի մարմարեայ սանդուղը ժամանակին ամէնէն սրտաճմլիկ տեսարաններու ականատես եղան:

Սարսափի շրջան էր: Ամէն օր, օրը երեք անգամ շէնքին տակի բանտէն բերուած դատապարտեալները, ձեռքերը ետին կապուած, այդ դուռնէն է որ դուրս կը հանուէին, դրուելու համար հոն սպասող կառքին մէջ, որ զանոնք պիտի առաջնորդէր դէպի Քոնքորտի հրապարակը, դէպի ի կառափնատ, մինչ սանդուղին երրորդ աստիճանին վրայ, դրան մօտ կանգնած յայտնի դահճապետը՝ Սամսոն, դատապարտեալներու ցանկը ձեռքը բռնած՝ անուններ կը համրէր զանոնք, ամէն անգամ որ նոր մը դուռնէն դուրս կը հանուէր: Իր ետին, սանդուղին աստիճաններուն վրայ հարիւրաւոր մարդիկ, մեծ մասամբ կիներ, իրենց ուտելիքը կամ ձեռագործը միասին բերած՝ նստած կը սպասէին եւ դատապարտեալ մը դրան սեմին վըրայ երեւնալուն պէս, միաբերան կը սկըսէին պոռալ, ամէն լուտանքներ տեղացնելով անոր հասցէին: Նոյնքան ստուար բազմութիւն մը կանգնած եւ երկաթեայ ցանկապատերուն,

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»

(ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս կը տեսնուի, Պէշիկթաշլեան կը շարունակէ Պարոնեանի, Օտեանի աւանդութիւնը: Ինք ալ, անոնց նման, առանց երգիծանքը շփոթելու թեթեւամիտ խեղկատակութեան հետ, կը ջանայ զայն պահել գրական սեռի մը բարձրութեան վրայ ...

Պէշիկթաշլեան կրած է անշուշտ ազդեցութիւնը իր վարպետներուն: Բայց կը կարծեմ խառնուածքի տարբերութիւն մը կը զանազանէ զինք անոնցմէ: Պարոնեանի եւ Օտեանի երգիծանքը՝ աւելի հանդարտ, պաղարիւն, նուազ ջղային է: Մանաւանդ Օտեանի քով զգալի է եպիկուրեանի մը բարեհամբոյր, ներողամիտ ժպիտը ...

Պէշիկթաշլեանի խորը զսպուած կայ տեսակ մը դառնութիւն: Ահա թէ ինչո՞ւ իր երգիծանքը աւելի սանձարձակ է, տաքարիւն, թերեւս աւելի կիզիչ ...

Հոն ուր Պարոնեան կը ծիծաղի, Օտեան կը խնդայ կամ կը ժպտի, Պէշիկթաշլեան կը ծամածռէ քմծիծաղ մը՝ ուր հեգնանք կայ, մաս մը զայրոյթ կամ դժգոհութիւն ...

Պարոնեանի ծիծաղը — կ'ըսեն — կը սահէր իր անտարբերութեան դիմակին վրայ: Օտեանի ժպիտը բարի էր եւ իր ուրախ պահերուն կը տարածուէր մեղմօրէն աչքերուն ու շրթներուն շուրջը ... Պէշիկթաշլեան — այնքան որքան ճանչցած եմ զինք — անընդունակ է փափուկ, մեղմ արտայայտութիւններու: Իր ծիծաղն ալ կը փրթի կարծէք իր ատամներէն ...

X

Անտարակոյս Պէշիկթաշլեանի երգիծանքն ալ հեռու է տակաւին անթերի ըլլալէ: Թուլութեան նշաններ ունի ան ալ: Որոշ ակնարկներու յաճախակի կրկնութիւնը միշտ հաճելի չէ: Յետոյ Պէշիկթաշլեան կը զիջանի երբեմն դիւրին քաջքշուքներու, որոնք կը վնասեն իր երգիծական շնորհներուն:

Բայց սոնք կը նմանին ծառի մը վրայ յետամնաց գօս տերեւներու, զորս կը թօթափէ տունկը, որքան աւելի աճի ու բողբոջի ...

Բայց «Երգիծական»ը փակելէ վերջ, կը մնայ ըսել նաեւ թէ ուր է միայն որ իմ տպաւորութիւններս կը յանգին վերապահութեան մը:

Այո, արդարեւ, Պէշիկթաշլեանի երգիծանքը չէ հասած տակաւին իր վերջնական փթթումին: Կամ աւելի ճիշդ, գրական այդ սեռը կը պարտադրէ որոշ մտաւորական սեւեռում մը, որուն կը ձգտի Պէշիկթաշլեան առանց հասած ըլլալու լիովին:

Բացատրեմ:

Գրական գործ մը, բայց մանաւանդ երգիծանքը մասնաւոր պարագաներու միջոցաւ կը ջանայ ամփոփել ու բացատրել ընդհանուրը, հասարակացը: Գրական երգիծական տիպարները առանձին անհատներ չեն, այլ խորհրդանշանները հանրային բարքերու կամ նկարագիրներու. Մոլիէռի Հարփակոնը կը ներկայացնէ յաւիտենական ագահը, Թարթիւֆը՝ շոշորթը որ կ'ապրի ամէն կլիմայի տակ: Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը ընդհանուր տիպար են, սեղմ շրջանակի մը մէջ առնուած:

Արդ, ի՞նչ կը խորհրդանշեն Պէշիկթաշլեանի «Փարաւոն Սէմ – Անտոնը», «Իշխան Արշակունին», «Արջունի Սրբազանը»: Հայ ազգային մընայուն տիպարնե՞ր ... Իմ մասիս, այդ երգիծական կենսագրութիւններուն ետին տարուած եմ նշմարելու մեզի ժամանակակից մարդիկը, «այսինչ»ը, «այնինչ»ը զոր տեսած եմ ու ճանչցած ...

Բայց ո՞վ են վերջապէս, ի՞նչ իմաստ պիտի մնայ իրենցմէ. անոնց եւ մեր անցաւոր գոյութենէն անդին, ի՞նչ նկարագիր պիտի յաւերժացնէ «Փարաւոն Սէմ-Անտոն»ը կամ «Արջունի Սրբազան»ը ... Ո՞վ վայելեց այնքան Պարոնեանի «Ազգային Ջոջեր»ը, եթէ ոչ իրենց ժամանակակիցները միայն ...

Թերեւս Պէշիկթաշլեանի ընտրած դէմքերը յատկանշական, ընդհանրական նկատողներ գտնուին: Ինծ համար անոնք կը մնան մասնակի, գրեթէ բացառիկ երեւոյթներ, անշուշտ երգիծական, բայց ոչ տիպարներ:

Կը հետեւցնեմ ուրեմն — Պէշիկթաշլեանի արուեստը պէտք է զարգանայ այդ ուղղութեամբ: Դուրս գալ այդ անմիջականի սահմանէն, չկառչիլ միայն «այսինչ» կամ «այնինչ» տարօրէն էակներուն ...

Ընդհակառակն. կեանքի խառնիխնթոր, մերթ տխուր, մերթ զուարթ պատկերին առջեւ խնդալով, խնդացնելով հանդերձ, կարենալ բարձրանալ ընդհանուր, համադրական ուրուագիծներու ... Թնճուկէն կարենալ դուրս բերել տիպարներ՝ որոնք իրենց մէջ ամփոփեն իմաստը որքան առօրեայ նոյնքան ամէն ժամանակի մարդէակին: Դուրս բերել պատկերներ՝ որ մեզ զգայութիւնը տան միջավայրի մը թերութիւններուն կամ այլանդակութիւններուն:

Օտեանի «Ծապլվարեան Նամականի»ն նմոյշ մըն է այդ ուղղութեամբ: Պէշիկթաշլեան իր «Մերօրեայ Ծիծաղներ»ուն մէջ սոէպ ապացոյցը կուտայ երգիծաբանական այդ խառնուածքին: Իրեն կը մնայ ուրեմն խորացնել ակնոցը:

Ու չմոռնանք նաեւ որ երգիծանքը, իբրեւ գրական սեռ, աւելի կրնայ մըտնել իմացական տարբեր խաւերու մէջ: Ան կրնայ կոչել խոր ու մշակուած մտքի մը, զարգարուիլ գաղափարներով: Երգիծանքը կրնայ նոյն իսկ ըլլալ իմաստասիրական կեցուածք մը ...

Պարզ է ուրեմն, թէ, ինչպէս ամէն արուեստագէտ, Պէշիկթաշլեան ալ կեցած է բաց դուռներու առջեւ: «Սահման քաջաց զէնք իւրեանց»: Արուեստը մշտական ձգտում մըն է պարզապէս, եւ ուրիշ ոչինչ ...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Յ. Գ. — Վերի տողերը գրուած էին արդէն, երբ ՅԱՌԱՋը տուաւ Պէշիկթաշլեանի վերջին «Ծաղրանկարներ»ը: Անդրանիկը՝ նոր շարքի մը:

Բարի նօթ մը եւս իրեն: Գիտէ թարմանալ, արտայայտութեան նոր ասպարէզներ փորձել: Անկեղծ ըլլանք ըսելու թէ մեր երիտասարդներէն մէկն է Պէշիկթաշլեան որ գիտէ իր անունը կապել յարաճուն գործի մը: Համոզուած է աշխատանքի առաքինութեան եւ այն ճշմարտութեան թէ որ եւ է դէմք ինքզինքը կրնայ պարտադրել գործովը միայն:

Փ. Ս.

հանկէ մինչեւ կառափնատ անհամար բազմութիւն մը ճամբուն վրայ պոռչտուքներով կ'ընդունէր կառքերուն անցքը։

Այդ դուռնէն է որ ելան բոլոր զոհերը։ Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենար վերը շէնքին մէջ, Salle des Pas Perdus կոչուած ընդարձակ կամարակապ սրահին ձախ կողմը գտնուող ատեանին մէջ (այժմ Première Chambre Civile)։

Հոն դատուեցան Թագուհին Մարի Անթուանէթ, Տանթօն, Քամիլ Տէմուլէն, Շառլօթ Քորտէ, Մատամ Ռոլան, Մատամ Տիւպարի եւ ուրիշներ, որոնց թիւը 2400ի կը հասնի։ Հետաքրքիր է տեսնել դատարանին այդ սրահը, որ ԺԳ. դարուն Լուի Թ. Թագաւորին ննջասենեակն էր եւ որ ԺԸ. դարուն Լուի ԺԱ.ի ամուսնութեան առթիւ շքեղօրէն զարդարուեցաւ։ Այդ ժամանակի ձեղունն է որ մինչեւ այսօր անաղարտ մնացած է։ ԺԶ. դարուն հոն է որ կը գումարուէր խորհրդարանը եւ ուր նիստի մը պահուն Լուի ԺԴ. ըսաւ իր նշանաւոր խօսքը— « L'état c'est moi! ». (Ես եմ պետութիւնը)։

Կ'ըսուի թէ Տանթոնի դատավարութեան պահուն բաց պատուհաններէն հսկային հուժկու ձայնը կը լսուէր նոյն իսկ Սէնի անդին եզերքէն։ Այնքան ուժգնօրէն եւ անվեհեր ինքզինք կը պաշտպանէր։

Դատապարտուածներուն գրեթէ ամէնքը քաջութեամբ համակերպեցան իրենց ճակատագրին, կ'ըսէ պատմութիւնը։ Բայց մէկը, Լուի ԺԵ.ի հեշտասէր, համբաւաւոր հոմանուհին, Մատամ Տիւպարի որ ինքզինք ազատելու յոյսով բոլոր իր նախկին բարեկամները մատնած էր, միեւնոյն վախճանը ունենալէ չազատեցաւ, եւ երբ դահիճը, անոր շէկ մազերը արմատէն կարելէ վերջ, ուզեց ձեռքերը ետին կապել՝ խցիկէն դուրս հանելու համար, Մատամ Տիւպարի զարհուրելի վայնասուն մը փրցուց, պաղատագին աղերսելով.

— « Վայրկեան մըն ալ, պարոն դահիճ »։

Եւ ուժգին կառչեցաւ դրան երկաթեայ վանդակներուն։ Մինչեւ որ հոն գտնուող պահակ զինուորներէն մին, թուրի մէկ հարուածով, անոր չորս մատները ձեռքէն չանջատեց՝ կարելի չեղաւ զայն խցիկէն դուրս հանել։ Այդ պատմական փոքր խցիկը, իր երկաթեայ դուռով, դեռ այսօր իսկ գոյութիւն ունի եւ կարելի է տեսնել։

Վերջացնելէ առաջ կղզիին վրայ մեր պտոյտը, անհրաժեշտ է նաեւ ըսել քանի մը խօսք Փարիզի գոհարներէն մէկուն մասին, որ Արդարութեան Պալատին կից կը գտնուի։ Խօսքս Sainte Chapelleի մասին է։

ԺԳ. դարու ֆրանսական ճարտարապետութեան ամենագեղեցիկ տիպարն է ան, որուն մէջ ճարտարապետը՝ Փիէռ տը Մոնթրօ, որուն կը վերագրուի այս գլուխ-գործոցը, իր դարուն արուեստը կատարելութեան հասցուցած է։ Նոյնքան գեղեցիկ է նաեւ անոր պատմութիւնը։

1238ին Բիւզանդիոնի կայսրը խոշոր գումար մը կը պարտէր Վենետիկի կառավարութեան։ Ան Ֆրանսայի Թագաւոր Լուի Թ.ի առաջարկեց իր հաշւոյն վճարել այդ պարտքը, որուն փոխարէն խոստացաւ իրեն թողուլ այն սուրբ մասունքները, որոնց խաչակրութեանց պահուն տիրացած էր։ Այդ մասունքները կը բաղկանային խաչափայտին մէկ կտորէն եւ Յիսուսի փշապսակէն։ Կրնաք երեւակայել Լուի Թ.ի, երկիւղած թագաւորին ուրախութիւնը, որ վերջը սուրբերու կարգին դասուեցաւ։ Դեսպաններ մեկնեցան ստանալու համար մասունքներուն վաւերականութիւնը։

1239ին զանոնք դիմաւորելու համար Թագաւորն ու Թագուհին մինչեւ Sens քաղաքը գացին. իսկ երբ Փարիզ հասան, Թագաւորը անձամբ եւ բոկոտն զանոնք քաղաքին դռներէն ներս մտցուց։ Այս ամենաթանկագին առարկաներուն տիրանալէ վերջ, զանոնք պահելու համար ան ուզեց շինել տալ շէնքերուն ամէնէն գեղեցիկը, ամէնէն արժանաւորը։ Այսպէս 1246ին ձեռնարկուեցաւ այս զմայլելի մատուռին շինութեան եւ երկու տարի վերջ, 1248 ապրիլ 25ին, կիրակի օր մը, հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ օծումը։

Մատուռին շինութենէն մինչեւ այսօր եօթը դար անցած է եւ ժամանակը ոչ մէկ աւեր գործած է անոր վրայ, միայն մարդոց գործած աւերներէն է որ տուժած է ան։ Ան ալ կրեց քաղաքական յեղաշրջումներու հետեւանքները եւ յեղափոխութեան շրջանին, ուրիշներու կարգին, ան ալ դատապարտուեցաւ անհետանալու։ Նիւթական անձկութեան պատճառաւ միայն յետաձգուեցաւ անոր քանդումը։ Օրուան կառավարութիւնը չուզեց զայն վար առնելու համար պէտք եղած գումարը ծախսել, մօտաւոր ապագայի մը թողլով այդ գործը եւ սակայն նոր դէպքեր մոռցնել տուին այդ որոշումը։ Այսպէսով է որ կորուստէ փրկուեցաւ ճարտարապետական գլուխ-գործոց մը։

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԻՐԼՍԹԷՃԵԱՆ

ԽՄԲ. — Այս շարքին առաջին մասը հրատարակուած է մայիս 7ին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Օդային վտանգ

Թուրքիոյ մէջ հետզհետէ կը շեշտուի վախը՝ օդային յարձակումներուն։ Զանազան յօդուածագիրներ կը գրեն ու թելադրութիւններ կ'ընեն։ « Միլլիյէթ »ի մէջ, քանի մը օր առաջ, « Ճինօղլու » ստորագրութեամբ, յօդուած մը երեւցաւ։ Յօդուածագիրը կը ջանար թեթեւ ցոյց տալ այդ վտանգը։ « Ճիւմհուրիյէթ »ի մէջ, սակայն, Շաքիր Հազիմ, անմիջապէս կը պատասխանէ անոր՝ « Նպատակը ի՞նչ է այս պէյին » աղաղակելով։ Ու կը շարունակէ. — « ... Անմիջապէս ըսեմ որ Ճինօղլու այն տողերը թէ դիմակի, նախազգուշութեան են. պէտք չունինք, իրականութեան չի համապատասխաներ։ Եօթը պետութեան ասպարէզ կարդացող այս ձեւի խօսքերուն վերջը կրնաք դիւրութեամբ նմանցնել երկաթէ պատին զարնուող գլխուն վախճանին »։ Յօդուածագիրը յետոյ երկար բարակ կը բացատրէ ռումբի, հրդեհի, կազի եւ այլ վտանգները, ու կ'եզրակացնէ. — « Մեր ընթերցողներուն բացատրեցի վտանգները. որոշապէս կը տեսնուի որ անոնք շատ մեծ ու ահաւոր են։ Իսկ Ճինօղլուն զանոնք փոքր ցոյց տալով մեծագոյն մեղքը գործած է։ Վտանգը այնքան մեծ է որ, պէտք է միջոցներ ձեռք առնենք, մեր պատրաստութիւններուն մէջ աճապարենք։ Ամէն թոյն իր հակաթոյնը ունի։ Որով, կարելի է այս վտանգին ալ դիմադրաւել։ Բայց, այդ կարելիութիւնը դիմակ անցընելուն մէջ չէ, այլ հոգի պատող կազմակերպումի գործին չորս ձեռքերով փարելուն, գիշեր ցերեկ աշխատելուն ու պատրաստուելուն մէջ կը կայանայ։ Մեր շատ մը մասնագէտները, իրենց գլուխն ունենալով պետութիւնը, երբ կը ջանան ժողովուրդը ինքնապաշտպանութեան մղել, այդ տեսակ գրութեանց վնասաբեր ազդեցութիւնները չենք կրնար անտեսել։ Յօդուածագիրը տարօրինակ միտք մըն ալ յայտնած է. — « Ճարտարարուեստական պետութիւնները ամէնէն աւելի վտանգի ենթակայ պիտի ըլլան », կ'ըսէ։ Ինչո՞ւ. զէնքին ամէն տեսակը շինելու կարող, թշնամիին՝ իր ուզած ձեւով պատասխան տալու ի վիճակի՞ ըլլալնուն համար արդեօք։ Ըսենք կարճ կերպով — Այս բոլոր վախցողները ճարտարարուեստ չունեցողներն են։ Որովհետեւ, անոնք ճարտարարուեստով հարուստ երկիրներու դիմաց անճար պիտի մնան ... »։

Եգէականի շրջանին ձեռնարկները

Եգէականի շրջանին մէջ 45 օճառի աշխատանոց կայ։ Ասոնցմէ 14ը, սակայն, « ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնք »էն օգտուելու չափ ուժ մը կը ներկայացնեն։ Օճառի աշխատանոցներէն 18ը Իզմիրի կուսակալութեան, երկուքը՝ Այտընի, 25ը՝ Պալըքէսիրի, երկուքը՝ Մուղլայ։ Ամէնքը մէկ՝ տարին վեցուկէս միլիոն քիլօ օճառ կը պատրաստեն։

Շաքար. — Շրջանին մէջ կ'իյնայ Ուշաքը։ Հոն, Թուրք Անանուն ընկերութեան պատկանող եւ 950 ձիու ուժ ունեցող շաքարի գործարան մը կայ։ Գործի ատեն 300 բանուորներ կ'աշխատին։ 1931ին 120,674 պարկ փոշի եւ 2,039,125 քիլօ խորանարդ շաքար արտադրած է։ Անկէ զատ, շաքարեղէնի յատուկ 15 աշխատանոցներ կան — մեծ ու փոքր։

Բամպակեղէն. — Իզմիրի մէջ երկու գործարան կայ։ Ասոնցմէ մին մանած եւ կտաւ, իսկ միւսը բամպակեղէն կերպաս կը պատրաստէ։ Առաջինը շուրջ 900 ձիու ուժ ունի, 12 « թէզգեահ » եւ 22,192 իլիկ։

Տարին 122,800 քիլօ մանած եւ 1.5 միլիոն մեդր կտաւ կ'արտադրէ։ Ընդամէնը 600 բանուոր ունի։

Ասոնցմէ զատ կան ձեռքի « թէզգեահ »ներ. անոնք տունի կտաւագործութիւն կը կոչուին։ Հինէն ի վեր կան։

Բուրդ. — 1909ին հիմնուած գործարան մը կայ Իզմիրի մէջ։ 165 թէզգեահ ունի, ոմանք գորգի, ոմանք ալ կերպասի համար։ 550 ձիու ուժ ունի։ Տարին 2.5 միլիոն քիլօ բուրդ կը սպառէ։ 400 բանուոր ունի։

Ահա Եգէականի շրջանին Թուրք ճարտարարուեստը որու մասին այնքան շատ կը խօսուի։

Անղեկ երիտասարդութիւնը

« Սոն Փոստա »յի մէջ յօդուածագիր մը կը գրէ. — Վերջերս Անատոլուի զանազան քաղաքներուն մէջ պարբերաթերթեր սկսած են լոյս տեսնել։ Երէկ, հինգ – տասը հատ սեղանիս վրայ դրայ։ Շատը Խալքէվիներուն կողմէ կը հրատարակուին, ոմանք անկախ երիտասարդներու կողմէ։ Բայց, բոլորն ալ վեր վար Խալքէվիներուն շուրջ կը համախմբուին։

Այդ պարբերականները մասամբ շատ եռ են։ Անոնց մէջ գրող երիտասարդները ոչ Թուրք յեղափոխութիւնը ըմբռներ են, ոչ ալ աշխարհի անցուդարձերէն լուր ունին։ Անոնք իրենց աշխարհին մէջ կ'ապրին եւ իրենց նեղ հորիզոնէն դուրս չեն տեսներ։ Այս պարագան թէ արձակին եւ թէ ոտանաւորներուն մէջ կարելի է նշմարել։ Իրենց մէջ բաներ մը ընելու իղձը կայ։ Բայց, թէ մտաւոր եւ թէ արուեստի գետնին վրայ իրենց ուղղութիւն տալիք ղեկավար չունենալով, կը տապլուին կը կենան։ Անկասկած, այս ցրուած հրատարակութիւնները, մտքի ու գրչի այս փորձերը ընդնաւ չըլլալէն լաւ է։ Ու մեզի պիտի օգնէ՝ իրական ճամբան գտնելու։ Բայց, իրենց լոյս ցոյց տալու համար անոնք կը դիմեն Խալքէվիներուն, հետեւաբար այս վերջինն ալ զանոնք չի՞ կրնար ուղղել։ Այս տարրէն չի՞ կրնար օգտուիլ յեղափոխական գաղափարաբանութեան անունով։ Բոլոր պարբերականներուն մէջ ոտանաւորները սէր ու եար կ'երգեն։ Յեղափոխութեան երիտասարդութիւնը՝ Խալքէվիներու այդ հրատարակութեանց մէջ, այլ եւս հրաժարելու է սէրէն, վարդէն, թռչունէն։ Նոր ծլող այս ուժերը յեղափոխութեան շուրջ բերելու չէ՞նք։

Երիտասարդութիւնը անգլուխ չձգենք։

«Տան կին, փողոցի կին»

Պիւրհան Ճահիտ, այս վերնագրով կը գրէ « Միլլիյէթ »ի մէջ. —

Վիեննայէն հրաւիրուած ջուրի մասնագէտ մը, տեղեկանալով Պոլսոյ ժողովուրդին ջուրի սպառման քանակին, զարմանք յայտներ է։ Տարօրինակ հաւանականութեամբ մը, թերեւս առատ սպառումի առիթ չտրուիլը ենթադրած է։ Ասիկա մեզի համար նպաստաւոր ենթադրութիւն մըն է։ ...Բայց, արդեօք մենք կրթուած մարդու պահանջով ջուրի մեր իրաւունքը կը գործածե՞նք։ Իրական պատասխան չեմ կրնար տալ։ Շատ գեղատեսիլ սենեակներ ունինք։ Շատ ճոխ, խորանարդաձեւ ափարթըմաններ կը շինենք։ Փարիզի վաճառատուններուն մէջ հագուող հանըմներ, Լոնտոնէն հագուստ բերող հարուստներ ունինք։ Ըստ երեւոյթին՝ կատարեալ Արեւմուտքցիի մը նման ապրող բարձր դասու մեր հանրութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Բայց, հակառակ այս բոլորին՝ կիրթ մարդու մը պահանջը ներկայող կամ ընդունած շարժումները դեռ չենք իւրացուցած։

... Մեր երեւոյթը Եւրոպացիէ մը աւելի չիք է. բայց, մեր այս երեւոյթին տակ՝ կրթութիւն տեսած, քաղաքակրթութեան պահանջները զգացող մարմին մը գոյութիւն չունի։ « Ֆրէնք » քղանցքի տակ՝ ուղիղ ներդաշնակութեամբ մը մինչեւ կիսակօշիկները իջնող զուլպաներուն ընտրեալը կրնաք տեսնել, ու վրայինին այս ճոխութեան եւ տակինին թշուառութեան կը զարմանաք։

Եւրոպայի մէջ, դերասաններուն միայն բեմին վրայ գործածած ներկերը, շպարները, գոյները մեր տիկինները կը գործածեն նոյն իսկ երբ դրացիին տունը այցելութեան կ'երթան։ Ցաւալի, մեր ամէնէն մօտիկ ծանօթները փողոցին մէջ անճանաչնելի կ'ըլլան մեզի։ Մեր մտադրաղութեան, մոռացկոտութեան չտանք։ Որովհետեւ, մեր ծանօթները անճանաչելի դառնալու աստիճան շպարուած են կամ դիմայարդարուած։

Եւրոպացի կին մը, մանաւանդ տան կին մը գեղեցիկ երեւալը այս իմաստով չէ ըմբռնած։ Տան տիկին մը ամէն բանէ առաջ մաքուր, անխերկ կին մըն է։ Ու այդ կինը ամէն օր իր լոգանքը ընող, մարմինը օճառ հոտող կին մըն է։ Մեր հանըմները ջուրը խնայելով ներկը կը շռայլեն ...

Այդ պատճառաւ ալ, մեր մէջ կարելի չէ զանազանել փողոցի կինը, հոմանուհիի կինը, դերասանուհի կինը՝ տան կնոջմէն։

ՅԱՌԱՋ. — Դերասանուհին՝ փողոցի կնոջ եւ հոմանուհիին հետ դասելը եւս բրտական բարք չէ՞ ... ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Պուքրէշի « Արազ »ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 մայիս).

— « Հայ լեզուի ուղղագրութեան աղճատումէն յետոյ՝ զոր Երեւան որդեգրեց տասնեակ մը տարիներ առաջ, — նոր գոյներու յարմարած տիրացուի մը, Մանուկ Աբեղեանի թելադրութեամբ, որ, աւա՜ղ, բանասէրի եւ գիտնականի ալ համբաւ կը վայելէ Հայաստանէն ներս ու դուրս, — աղճատում, որ մէկը եղաւ Հայաստանն ու գաղութները իրարու խորթ պահող ազդակներէն եւ որ կոչուած է Հայաստանի գրականութիւնը խորշելի ընել մեզ, եւ հոն ծաղկող սերունդին՝ հայ հին գրականութիւնը, հիմա ալ փորձեր կ'ըլլան Երեւանի մէջ, փոփոխելու հայ տպագրական տառերը։

Ասկէ տասնեակ մը տարի առաջ Պոլսոյ Մակինցեանն էր որ առաջին անգամ հրապարակ նետեց հայ տառերը փոփոխելու խնդիրը։ Ան առաջարկեց, բացէ ի բաց, « արխիւը նետել մեսրոպեան կոշտ ու անկիւնաւոր տառերը », ու որդեգրել լատինական գիրերը հայ այբուբենին համար։ (Թէեւ, պէտք է խոստովանիլ, որ իրմէ առաջ ալ եղած են լատինական տառերու ներմուծումը ջատագովողները։ Աւելին. լատինական տառերով հայ գիրք տպելու փորձն իսկ եղած է հայ բանասիրութեան մէջ ծիծաղելի մանիաքի մը համբաւը թողած իմաստակ հարուստի մը, Անտոնիք Եոնէսքուի կողմէ, որ կը ճգնէր աշխարհի բոլոր լեզուները հայերէնէն սերեցնել, եւ որ լատինական տառերով հայերէն « Huis » պարբերականը տպեց ասկէ քառասնամեակ մը առաջ)։ Մակինցեանի թելադրութիւնը անարձագանգ մնաց այն ատեն։

Եթէ այս անգամուան փորձը այնքան յեղափոխական չէ՝ որքան Մակինցեանի առաջարկածը, այնուամենայնիւ վտանգաւոր է հայ գրականութեան համար։ Անժամանակ է նախ. բայց մանաւանդ կոչուած է նոր անիշխանութիւն ստեղծելու հայ գրականութեան մէջ, գաղութներուն եւ Հայաստանի միջեւ եւս նոր անջրպետ մը բանալով։

Կ'ընդունինք որ հայ տպագրական տառերը պէտք ունին ինչ ինչ թէքնիք սրբագրութիւններու։ Ու անցեալին մէջ ալ եղած են փորձեր՝ հայ տառերու ներկայ ձեւը պատշաճեցնելու տպագրական յարմարութեանց։ Ասկէ մօտ 80 տարի առաջ Ճանիկ Արամեան հնարեց հայ տառերու արդիական ձեւեր, որոնք իր անունով ալ արամեան կոչուեցան եւ կը գործածուին մինչեւ այսօր ալ։ Հայ տառերու ուրիշ փոփոխակ մը, իքալիքը, նոյնպէս մտաւ կիրարկութեան մէջ եւ կը գործածուի ալ ցարդ։ Ողբացեալ Խաչիկ Գէորգեան գրաձուլիչը՝ 1913ին, հայ տառերու գիւտին 16րդ դարադարձի տօներուն առթիւ, հնարեց նոյնպէս հայ տառերու նոր ձեւ մը, որ յոբելեան կոչուեցաւ։ Զգենք Մխիթարեանց եւ ուրիշներու կողմէ փորձուած հայ տառերու ձեւափոխութիւնները, որոնք բոլորն ալ իբր հիմ ունին հայ տառերու ներկայ ձեւերը։

Հակառակ այդ փորձերուն՝ հայ տառերուն ներկայ ձեւերը անշուշտ դեռ պէտք ունին թէքնիք սրբագրութիւններու՝ ըլլայ տեղի խնայողութիւն ապահովելու, ըլլայ շփոթութիւն պատճառող նմանութիւնները բառնալու համար։ Բայց սրբագրութիւններ ներմուծելու մարմաջը պէտք չէ հասնի մինչեւ հոն որ բոլորովին այլանդակէ ներկայ տառերը »։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱՆԿԷՆ, (Ցապաղած). — Անցեալ կիրակի, Փարիզ, Մաք – Մահօնի շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Դպրոցասէրի Անկէնի Օրիորդաց Օժանդակ Միութեան ցերեկոյթը։ Ներկայ էր հոծ եւ ընտրեալ բազմութիւն մը։ Կը նախագահէր Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչ Զօրավար Պրէմոն, որ շրջապատուած Պ. Պ. Նորատունկեանէ, Բաշալեանէ, Զօպանեանէ եւ Լ. Կիւմիւշկէրտանէ, իր անկեղծ եւ ճշմարիտ համակրութիւնը յայտնեց հանդէպ հայ ժողովուրդին, ճանչցած ըլլալով զայն շատ մօտէն՝ տարիներ շարունակ։ Զօրավարը վեր հանեց մեր ազգային արժանիքները, գնահատանքով շեշտեց մեր դարաւոր եւ առաքինի յատկութիւնները ու յարատեւ կամքը՝ ապրելու եւ զարգանալու՝ ո՛ւր որ ալ գտնուինք։

Հանդէսին ամէնէն գեղեցիկ եւ գլխաւոր մասը կը կազմէր Դպրոցասէրի սանուհիներուն հայկական պարը որուն չափական ու հարազատ կշռոյթը հիացուց ազդեց ներկայ բոլոր օտարներուն։ Միութեան անդամուհիներէն Օր.ներ Պալոնեաններու եւ Հ. Զիթունիի trioն ինչպէս նաեւ Օր. Ա. Նալպանտեանի նուագած դաշնակի մէկ կտորը յաջող էին եւ գնահատելի։

Կրկնապէս շնորհաւորելի էին հանդէսին կազմակերպիչ օրիորդները, որովհետեւ տալով հանդերձ անոր եւրոպական, քաղաքակիրթ զգեստաւորում մը, չէին մոռցած յատկանշել միեւնոյն ատեն հայկական բնոյթը եւ այս կերպով տալ օտարներուն գաղափար մը մեր ազգային արժէքներէն։ Բարեբախտաբար անոնք չէին հեռացած մեր նորելուկ եւ տակաւին խակ սերունդին ներկայացուցիչներէն մէկ մասին, որոնք նմանօրինակ հրապարակային արտայայտութիւններու ընթացքին, կը ձգտին միայն երեւութապէս կապկել եւրոպականը։

Սահունի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՊԱՀԱԿԸ

Նա հաւատացրեց ամէնին, երդուեց իր նահատակ զաւակների յիշատակով, թէ Սարդարապատի կռուի նախօրեակին մի սուրբ մամիկ, որ չորս պորտ էր տեսել, հարիւր թոռն ու ծոռն ունէր, տեսել էր Արագածի կատարին « Լուսաւորչի » կանթեղի լոյսը։ Լոյսը ցոլացել էր ու հայ աշխարհի համար ծագել էր արշալոյսը։

Տղաները ոգեւորուած երգում են.

— Զինդ տուր քաշիր, եղը ջան, հօ՜...

Հասան Փարաքեար. իջան կառքէն. պէտք էր մի քիչ ձիերին հանգիստ տալ, ջրել։

Գիւղացին հրաւիրեց նրանց իր տանը մի պատառ բան ուտելու։

Տղաները հրաժարւում են. չեմ ու չում անում։

— Խի՞, ձէ մատաղ, Հայի տուն չի՞. Աստծու տուածէն մի պատառ հաց կուտէք։ Գիտեմ, առաջուայ ժամանակը չի, որ ուզածիս պէս կարենամ ձեզ հիւրասիրել։

Ձիջանում են ծերունու թախանձանքին. հետեւում են նրան։

Առաջնորդւում են մաքուր եւ լուսաւոր հիւրասենեակը։ Գորգեր, փափուկ բարձեր, ձեռագործ վարագոյրներ, ծածկոցներ. պատերին Խրիմեան Հայրիկի, Վարդան Մամիկոնեանի, Անդրանիկի, Գէորգ Զավուշի, Մուրատի եւ ուրիշների նկարները. կանաւյի վրայ ասեղնագործուած « Գառն Աստուծոյ »ն, մէկ ուրիշը « Հայաստանի փառքը »։

Մոթալ փափախով, կոշտ շալէ չուխայով, արեւաւոր անտաշ գիւղացու սենեակն էր այն. ու զունչը կապած, անխօս հայ գեղջկուհու մատների շնորհքն էր ամէն տեղ զարդարած։

Ու Գուրգէնը կրկին անգամ մտածեց, որ այս աշխարհում հայ մարդը պէտք է ճանաչել ներսէն, հոգիէն։

Մի պառաւ կին ընդունեց նրանց հազար հրամմէքներով։ Արծարծեց բուխերիկի կրակը։ Դունչը կապած մի սիրուն հարս անխօս օղի հրամցրեց նրանց. ցուրտէն էին գալիս։ Ցետոյ բերին թարմ լաւաշ հաց, տկի պանիր, կարագ, եւ ձուաղեղ, վրան ծորան (փէքմէզ) թափած։

— Կերէք, ձէ մատաղ, տունը ձերն ա։ Ներողամիտ եղէք. առաջուայ ժամանակը չի։ Նորէն փառք Տիրոջ, դուռներս բաց ա Աստուծոյ հիւրի առջեւ. տաշտերումս մի պատառ հաց ճարւում ա դեռ։

Այնքան սրտաբուխ, այնքան անկեղծ էր պառաւի եւ ծերունու հրաւէրը, որ տղաներն ուտում են՝ առանց քաշուելու։

« Եթէ հայ գիւղացու հիւրասիրութիւնը այսպէս է՝ ի՞նչպէս է լինելու հապա, երբ նա առատօրէն ունենայ », մտածում է Գուրգէնը եւ այնպէս իրեն հարազատ զգում այդ տանը, այդ մարդկանց։

Սկսում են խօսել Ղարաքիլիսէի, Սարտարապատի կռիւներէն, այն մահու եւ կեանքի ահաւոր օրերէն։

— Թաւլան բալէս այնտեղ սպանուեց, դիակն էլ չտեսանք, քրթմնջում է պառաւը, ու գաղտնի սրբում է աչքերի արցունքը։

— Է՛, պառաւ, բաւական է, ազօթող եղիր, որ զաւակներէդ մէկը Աստուած քեզ նուիրեց։

— Այո՛, բայց էն էլ զինուոր ա, հեռու Սարըղամիշ։

— Թող ողջ լինի, թող զինուոր լինի, պառաւ, հալա, հայրենիքը զօրք կ'ուզի. իմինը չերթայ, քուկինդ չերթայ, ո՞ւրնը երթայ։

— Խօ չեմ գանգատւում. մէր եմ, էլի, կարօտ ունեմ, սիրտս էրւում ա. ջահիլ հարսներս՝ կարօտ սրտերով՝ աչքիս առաջքն վարդի պէս թօշնում են։

— Մենք մատաղ հայրենիքի ազատութեան, պառաւ, թող հայրենիքը ազատ ապրի մեզնէն յետոյ եկողների համար։

— Ամմէ՛ն ...

Շընչում ազատ մայրը եւ խաչակնքում է կուրծքը։

Ձիերը պատրաստ են. հիւրերը հրաժեշտ են տալիս տան տիրոջը. պառաւը մէջտեղ չկայ։

Կառքի մօտն են արդէն։ Գալիս է պառաւը մի մեծ պնակ չոր մրգեղէն՝ չարոց, միանիւթի, ալանի, փշատ, ընկոյզ, չամիչ լեցուն։

— Ճամբին կը զբաղուիք, ձէ մատաղ որդիք։ Աստուծոյ տուածէն, մեր այգու բերքն ա։

Ու զօռով լեցնում է տղաների գրպանը։

Աննկատ Գուրգէնի բուռն է սահեցնում մի քանի մանր արծաթ դրամ։

— Էս էլ, որդի, մի ջուխտ մոմ վառէ, մեղաւորիս հոգու փրկութեան համար։

Հազիւ լսելի շշնջում է պառաւը։

Գուրգէնը համբուրում է պառաւի աջը, ու մտածում. « Ո՞ր մեղքիդ համար, սուրբ մայր »։

Նստում են կառք ու շարունակում ճամբան։ Լուռ են. չեն խօսում. միրգ են ուտում։

Ահա եւ Վաղարշապատը. բայց առաջ վանքն են ուզում տեսնել. երեքն էլ առաջին անգամն է, որ Էջմիածին են գալիս։

Վանքը՝ հնադարեան պարիսպներով շրջապատուած այդ մեծ խորհուրդը. հայ մարդու պէս դրսէն անշուք ու անտաշ, իր ներսէն խորհուրդ ու գեղեցկութիւն։

Գուրգէնի սիրտը տրոփում է, երբ ներս է մտնում վանքի մեծ դռնով։

Առաւօտ է, բայց վանքը եռ ու զեռի մէջ է. հապճեպով զարդարում են վանքի մեծ գաւիթը։

— Ի՞նչ կայ, հարցնում են նրանք։

— Քաղաքէն դուք էք գալիս՝ մե՞զ էք հարցնում, պատասխանում են նըրանց։

— Հեռագիր կայ, թէ մեծ պետութիւնները ճանաչել են Հայաստանի անկախութիւնը։ Հանդիսաւոր պատարագ պիտի կատարուի Վեհափառի ներկայութեամբ. մաղթանք եւ հոգեհանգիստ պիտի լինի գաւիթում։

Ո՛չ. նրանք լուր չունէին. շատ կանուխ էին ելել քաղաքէն։

Գուրգէնն ուրախ է, որ այդպիսի մի օրուայ է հանդիպում։

Տաճարի գլխաւոր մուտքի աջ ու ձախ կողմերում մեծ կաթողիկոսների շիրիմներն են փռուած. Աշտարակեցի, Գէորգ Զօրրորդ, Խրիմեան Հայրիկ, Իզմիրլեան, ու աւելի հինները։ Գուրգէնը երկիւղածութեամբ է կոխում սալայատակը. հայ պատմութիւնն էր խօսում նրա ոտների տակ։

Մտնում են տաճար. դեռ կանուխ էր։

Մի քանի պառաւներ ու ծերունիներ աղօթում էին խորհրդաւոր լռութեան մէջ։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

յէն վռնտեց Գերմանիոյ նախարարները ․․․ Մենք չենք ուզեր որ, քրիստոնեայ ընկերվարականներու եւ կարմիրներու իշխանութեան տակ, Աւստրիացիները սայթաքին գերմանական շահերուն հակառակ շահերու մէջ ։ Մենք կ'ուզենք շարունակել պայքարը բոլոր օրինաւոր միջոցներով, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման համար ։ Պատմական անհրաժեշտութիւն մըն է այդ, եւ անոր մէջ է բովանդակ գերման ժողովուրդին ապագան ։ Իբրեւ պատասխանատու նախարարներ, մենք երբեք չպիտի հրաժարինք այդ նպատակէն ։

Ուրիշ ճառախօս մը, հիթլէրական կուսակցութեան ականաւոր վարիչներէն, աւելցուց ․

— Պիտի գայ օր մը երբ, ընդհանուր ցնծութեան մէջ, պիտի փնտռեն Աւստրիայէն վռնտուած նախարարները եւ Փոցտամի տօնակատարութիւնները տեղի պիտի ունենան Վիեննա, Ս․ Ստեփաննոսի մայր եկեղեցիին մէջ ։

Ցոյցը վերջացաւ հետեւեալ աղաղակներով ․

— Գերմանիան արթնցա՞ծ է ։ Մեծն Գերմանիա, արթնցի՛ր դուն ալ ։

Ցետոյ ուսանողները քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ ․

— « Անշլուսի (Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման) իրականացումը ներքին խնդիր մըն է ։ Ան կը պատկանի բոլոր գերման հայրենասէրներուն, մեր սահմաններէն անդին ։ Հետեւաբար, մենք իրաւունք ունինք մերժելու ո՛ր եւ է օտար միջամտութիւն՝ այս զուտ գերմանական հարցին մէջ ։ Ո՛վ որ կը պայքարի Անշլուսին դէմ, ատով իսկ կ'ապացուցանէ իր ոչ – գերման հոգեբանութիւնը եւ պառակտիչ դիտումները ։ Ո՛վ որ իսկապէս խաղաղութիւն կ'ուզէ մեզի հետ, կը կռուի Անշլուսին համար ։ Կեցցէ՛ Մեծն Գերմանիոյ պետութիւնը ։ Կեցցէ՛ մեր Առաջնորդը՝ Հիթլէր » ։

⁂ *Վիեննայի մէջ խորապէս վրդովուած են այս ցոյցին առթիւ ։ Կիսապաշտօնական թերթ մը դիտել կուտայ թէ այս ցոյցը « շատ աւելի ծանր հանգամանք ունի քան գերման նախարարներու վերջին անբաղձալի այցելութիւնը ։ Մենք չենք վարանիր զրպարտութիւն կոչել վայրագութեանց մեղադրանքը ։ Գալով Պ․ Ֆրանքի, ան ժխտելով Աւստրիոյ ինքնորոշման իրաւունքը, անշուշտ կ'անդիտանայ իր խօսքերուն տարողութիւնը եւ կը գերագնահատէ իր իսկ ազդեցութիւնը ։ Աւստրիոյ ապագայ ճակատագիրը, այսօր եւ միշտ, չի կրնար տնօրինուիլ ո եւ է մէկուն կողմէ բաց ի մեզմէ, Աւստրիացիներէս ։ Բոլոր անոնց որ կը կարծեն թէ Աւստրիոյ ճակատագիրը կրնայ տնօրինուիլ Պերլինէն, կը յիշեցնենք մեր դատական նախարարին խօսքը ․ — « Գաղթավա՞յր, երբե՛ք » ։*

Պ․ Տոլֆուս, վարչապետը ինքն ալ արտայայտուելով, ըսաւ թէ երբեք չպիտի հրաժարին իրենց ներքին գործերը իրենց ուզած եղանակով տնօրինելու իրաւունքէն ։

Հրեաները մէկ միլիոն տոլար կը ծախսեն

ԿՌՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Մ․ Նահանգներու հրէական համագումարը միաձայնութեամբ քուէարկեց մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութիւն մը, կռուելու համար « հիթլէրական հակահրէական թունաւոր պայքարին դէմ » ։

Րաբունապետ Ուայզ այս առթիւ յայտարարեց թէ Գերմանիան իրաւունք չունի խաղաղութիւն եւ արդարութիւն պահանջելու իրեն համար, « երբ վարչապետ Հիթլէրի ձեռքերը կարմիր են հրէական արիւնով » ։

⁂ *Զաղրէպի մէջ հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ, բողոքելու համար Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքներուն դէմ ։ Կը նախագահէր Պելկրատի Րաբունապետը ։*

«Մ Ա Յ Ի Ս 2 8»Ը

Հ․ Հ․ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ․ Հ․ Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա․ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ա․ ԽԱՏԻՍԵԱՆ *եւ* ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿ․ Ա․ ԳԵԽՈՆԵԱՆ, ՕՐ․ ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ *եւ* Պ․ Ն․ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (*երգ*)։

«*ՍԻՓԱՆ*» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ․ *Ս․ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ*։

Ballet plastique *հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՋԷՆԿՕԻ*

Թարիստ *ԺՕՐԺ, Օր․ ՃԱՄՊԱԶ եւ Տիկ․ ԹՈՄԱՆՈՎԱ* (դաշնակ)

ՃԱԶ, ՕՐՔԷՍԹՐ ։ ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ։ ՊԻՒՖԷ՝ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ։

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւններըմօտ օրէն ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ԸՆԿ․ Վ․ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ *Զ․ Ո․ Մ․ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբի գեղարուեստական նոխ բաժին։

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Մ Ո Ւ Տ Ք 2 Ֆ Ր Ա Ն Ք ։

Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է։

×

ՊՈՒԼՎԱՐ – OSSO

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ․ Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

⁂

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ՍԱԼՈՆ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ․ Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ

⁂

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՍԷՆ – ԼՈՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեոն)

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԱԼԻՆ – ՏԸ – ԺԻՐՌՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ ընկ․ Ա․ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

⁂

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ։

Կը խօսի՝ ընկ․ Ա․ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Կը խօսի՝ ընկ․ Ա․ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

(*Կարգադրութիւն ըրել սրահի համար ՄԻՄԻԱՅՆ այդ օրուան համար*)

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ․ Ս․ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ․ Ս․ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* — Թարգմ․ *Ժ․ Մ․*

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Ժողովուրդին ախորժակը գոհացնելու ատենճան նորութիւններ չկային, եւ սակայն մամուլը իր անկարելին կ'ընէր այդ ուղղութեամբ ։ Թերթերուն մէջ կը տեսնուէին արտաքին նախարարութեան շէնքին պատկերը, նախարարին լուսանկարը, ինչպէս նաեւ յատակագիծը շրջակայ փողոցներուն եւ ոստիկանութեան կողմէ ձեռք առնուած միջոցներուն մանրամասնութիւնները ։ Չորս Արդարներու կենսագրութիւնը տասներորդ անգամ ըլլալով տեղ գրաւած էր այդ սիւնակներուն մէջ ։

Ամբողջ հետաքրքրութիւնը հասած էր իր գագաթնակէտին, ամբողջ Լոնտոնն ու Անգլիան, ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը կը խօսէին օրուան միակ ու կարեւորագոյն նիւթին մասին, երբ աճապարծակ ասմբի մը պէս պայթեցաւ Պիլլ Մարքսի սպանութեան լուրը ։

Զանազան ձեւերով ներկայացուցին Պիլլը ։ Գաղտնի ոստիկան էր, ըսին ոմանք ․ ո՛չ, արտասահմանէն եկած ոստիկան էր կամ Ֆալմըրթհն էր, բացատրեցին ուրիշներ ․ անձնապանութեան վերագրեցին անոր մահը եւ վերջին պահուն էր միայն որ ըմբռնեցին դէպքին կարեւորութիւնը ։ Պիլլի սպանութենէն մէկ ժամ ետք, լուրը հրատարակուեցաւ թերթերուն մէջ ․ սխալ էին տրուած մանրամասնութիւնները, բայց ճիշդ էր լուրը ։ Հանելուկ մը եւս … Ո՞վ էր իսկապէս այդ խեղճուկրակ մարդը, ի՞նչ դեր ունէր այս գործին մէջ, ինչպէս ըսպաննուեցաւ, հարցուցին մարդիկ իրարու ։ Եւ լրագրողները հետզհետէ կազմեցին պատմութիւնը, ասէկ – անկէ տեղեկութիւններ հաւաքելով ։ Այս խորհրդաւորութեան վրայ բարդուեցաւ ոստիկաններու տաղանդը Ուայթհոլի պողոտայէն ։ Այն ատեն էր որ հասկցան թէ իշխանութիւնները որ ատենճան ծանրակշիռ կը գտնէին կացութիւնը ։

— Այն կէտէն ուրկէ կը դիտէի, կրցայ տեսնել Ուայթհոլի մէկ ծայրէն միւսը, գրեց « Զայնարձակ »ի աշխատակիցը ։ Լոնտոնի մէջ նմանը չտեսնուած տեսարան մըն էր ․ պողոտային ամբողջ երկայնութեան վրայ լեցուած էին ոստիկանները ․ անոնց սեւ սաղաւարտները կը տեսնուէին շրջակայ փողոցներուն մէջ ․ ոստիկաններ դարատաններուն մէջ, ոստիկաններ ամէն տեղ ․ անկարելի էր կարել շղթան …

Ապահովութեան վարչութիւնը ո՛չ մէկ բան բախտին կը ձգէր ընդհանրապէս ։ Սովորական ատեն խորամանկութիւն ի գործ կը դնէր դաւադիրներուն ու չարագործներուն հետ չափուելու համար ․ եւ սակայն տարբեր էին պայմանները հիմա ․ այնքան մեծ էր վտանգը որ, չէին կրնար ապաւինիլ իրենց ռազմագիտական կարողութիւններուն ։ Բիրտ ուժի պէտք ունէր ոստիկանութիւնը ։

Դժուար է հիմա, երբ այսքան երկար ժամանակ անցած է դէպքին թուականէն ի վեր, ըմբռնել սարսափը որուն ենթարկուած էր աշխարհի ամենէն հիանալի ոստիկանութիւնը որ համբաւաւոր էր իբրեւ պայծառատես կազմակերպութիւն ։

Բազմութիւնը որ խռնուած էր Ուայթհոլի շրջակաները, հետզհետէ թանձրացաւ՝ Պիլլի սպանութեան լուրէն անմիջապէս յետոյ եւ ժամը երկուքէն սկսեալ ոստիկանութիւնը փակեց Ուէսթմինսթրի կամուրջը թէ՛ կառքերուն եւ թէ անցորդներուն համար ․ փակեց նոյնպէս Նորթհըմպըրլընտ պողոտան եւ գետեզրին այն մասը որ կ'երկարի խորհրդարանէն մինչեւ Հընկըրֆորտի կամուրջը ։ Ժամը երեքին Սըր Ֆիլիփի պաշտօնատունը առնուած էր ոստիկանական շղթայի մը մէջ՝ հինգ հարիւր եարտ խորութիւն ունեցող տարածութեան մը վրայ ։ Զինուոր ոստիկաններ կ'ընկերանային խորհրդարան գացող երեսփոխաններուն, որոնց համար փառքի պէս բան մըն էր ժողովուրդին խանդավառութիւնը, երբ կ'անցնէին ։ Հարիւր հազար հոգինոց բազմութիւնը համբերութեամբ սպասեց այդ օրը փողոցներուն մէջ, տեսնելու համար միայն … ոստիկաններուն սաղաւարտը, խորհրդարանին զոյգ աշտարակները կամ ճակատը դիմացի շէնքերուն ։ Ժամէ ժամ կ'աճէր, կը ծաւալէր բազմութիւնը Թրըֆալկըրի հրապարակին մէջ, այնտեղէն մինչեւ արքայական պալատ երկարող պողոտային երկու եզերքներուն վրայ կամ գետեզրին երկայնքը ։ Ժողովուրդը կը սպասէր կարգապահ ու համբերատար՝ մոռնալով իր յոգնութիւնը ․ կը դիտէր պարապութեան մէջ, քանի որ տեսնելիք բան մը չկար, բայց գոհ էր ողբերգութեան վայրը գտնուելուն համար ։

Գաւառէն եկած մէկը, որ երեւի անտեղեակ էր անցուդարձէն, բանի մը հարցուց շուրջիններուն ։

— Մէկը պիտի սպաննուի, անոր կը սպասենք, պատասխանեց իր դրացին՝ ծխամորճին ծայրովը ցոյց տալով գետին միւս ափը ։ Եւ ի՛նչ առեւտուր լրագրավաճառներուն համար ։ Ձեռքէ ձեռք կը խլէին թերթերը, որոնց իւրաքանչիւր հրատարակութեան մէջ կար նոր տեսութիւն մը, նոր մանրամասնութիւն մը կամ նկարագրութիւնը Չորսերուն ։ Թերթերը « վերջին տեղեկութիւն » մը հրապարակ նետեցին, երբ ոստիկանութիւնը մաքրեց գետափը ․ ուրիշ մը՝ երբ փակուեցաւ Ուէսթմինսթրի կամուրջը, երրորդ մը՝ երբ ընկերվարական մը ուզեց ճառ խօսիլ Թրըֆալկըրի հրապարակը ։ Ամէն դէպք հաւատարմօրէն արձանագրուեցաւ անոնց սիւնակներուն մէջ ու ժողովուրդը լափեց տրուած լուրերը ։

Ամբողջ ցերեկն վերջը սպասեցին այնտեղ, խօսեցան Չորսերուն մասին, տեսակէտներ պարզեցին, հետեւութիւններ հանեցին ու վճիռներ արձակեցին ։ Մարդիկ խօսեցան վախճանին մասին այնպէս ինչպէս կարելի է խօսիլ երբեմն խոստացուած տեսարանի մը մասին ։ Նայեցան Ուէսթմինսթրի ժամացոյցին ։ « Երկու ժամ եւս մընաց », ըսին մարդիկ իրարու, երբ ժամացոյցը զարկաւ վեցը ։ Ու այդ նախազգացութիւնը կամ մանաւանդ անոր զուարթ չեշտը, կը մատնէր ամբոխին ամբողջ հոգեբանութիւնը ․ ուրվհետեւ ամբոխը անգութ է, անսիրտ ու անկարեկիր ։

(Շար․)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂ. ԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ 1933
24 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2196 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՈՌԱՑՄԱՆ ԱՒԵՐԸ

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովի մայիս 18ի նիստին մէջ, երբ կը քննուէր ֆրանքեւռուս նոր դաշնագիրը, խօսք առին նաեւ երկու ընկերվարական երեսփոխաններ, Պ. Պ. Մութէ եւ Ռընոտէլ: Երկուքն ալ ծանօթ՝ հայկական կեանքին:

Առօրեայ թերթերէն՝ անոնց խօսքերը քիչ — շատ լայնօրէն արձանագրած էին միայն ընկերվարական եւ համայնավար օրկանները, «Փոփիւլէռ» եւ «Իւմանիթէ»:

Համաձայն այդ երկու աղբիւրներուն, Պ. Մութէ պահանջած է.

— «Յարգել ազատանի իրաւունքը՝ այն բոլոր փախստականներուն, որ կը համակերպին հիւրընկալութեան օրէնքներուն եւ փութացնել առաջադրուած որոշումները, որպէս զի փախստականները մարդկութեան համապատասխան վերաբերում վայելեն մեր հողին վրայ: Այս ընթացքը պէտք է բռնել մասնաւորապէս Վրացիներուն հանդէպ, որոնք պէտք է պահեն իրենց հաւաքական կազմակերպութիւնները եւ չենթարկուին մեր վարչական կանոնադրութեանց կամայականութեան, այն պահուն երբ թշուառութեան խորը հասած են»: (ՅԱՌԱՋ, 20 մայիս):

Իսկ Ռընոտէլ, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, յիշեցուցած է Վրաստանի անկախութեան խնդիրը, չափազանց զգոյշ արտայայտութեամբ.

— «Առանց ճնշութիւն պատճառելու կառավարութեան, կ'ուզէի որ ան մոռնար այս պզտիկ ազգը եւ անոր հանդէպ աւելի զանցառու չգտնուէր քան անցեալի կառավարութիւնները: Մենք կը մաղթենք որ Վրաստանի անկախութիւնը իրականանայ բարւոք համաձայնութեամբ՝ նոյն ինքն խորհրդային Ռուսաստանի հետ»:

Միեւնոյն նիստին մէջ, համայնավարներու ներկայացուցիչը, Տօրիօ, պահանջած էր ջնջել Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը: «Պիտի հանդուրժէի՞ք որ Հիթլէր Ալզաս – Լօռէնի դեսպանութիւն մը պահէր Պերլինի մէջ»:

Այս բոլորին պատասխանը տրուած է արդէն, եթէ հաւատանք Պ. Միլիւքովի օրկանին տեղեկութեան: Իբրեւ հետեւանք ֆրանքեւռուս դաշնագրին վաւերացման, կառավարութիւնը ջնջած է Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը, ճանչնալով միայն մէկ իրաւունք, — ներկայացնել վրացի գաղթականներու շահերն ու իրաւունքները, ինչպէս կ'ընեն Փարիզի հայկական եւ ռուսական հաստատութիւնները:

Բայց, այս չէր որ պիտի պատմէինք:

Երիտասարդ ընկերներ խորին վրդովումով կը հարցնեն թէ՝ երկու ընկերվարական երեսփոխանները ի՞նչպէս երկու բառ չեն արտասաներ մեր արդարախիղճ բազմութեանց մասին, եւ մոռացուեան կուտան Հայաստանը: Մանաւանդ որ, գոնէ Ռընոտէլը քաջածանօթ է մեր պատմութեան եւ այսօրուան կացութեան:

Խոռվի՞չ է հարցումը, եւ շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ, եթէ ուզէինք խորացնել:

Ուրեմն, խօսինք այնքան ինչքան թոյլ կուտան պայմանները: Եւ այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ կացութիւնը:

Ամէն բանէ առաջ, կայ խոշոր տարբերութիւն մը մեր եւ Վրացիներուն միջեւ:

Անոնք, Վրացիները, կ'աշխատին, դատ կ'արծարծեն, կապեր կը հաստատեն յարատեւօրէն: Ո՛ւր որ ալ գտնուին, — Փարիզ, Լոնտոն, Պերլին թէ Ժընեւ:

Իսկ մենք՝ օրը իրիկուն կ'ընենք . . . եղածը մաշեցնելով:

Դիմումներ կը կատարենք, հին բարեկամութիւններ կը յիշենք, այո՛, երբ նեղը մնանք: Եւ կամ՝ երբ հանդէս ունենանք:

Մենք չունինք տեւական գիծ եւ գործունէութիւն: Ամէն ինչ ձգած ենք պատահականութեան, կամ անձնական հայեցողութեան:

Գլխաւոր չքմեղանքը՝ նիւթական անձկութիւնն է, որ աւելի քան սաստկացած է այսօր, ինչպէս անհատական, նոյնպէս հանրային կեանքի մէջ:

Եւ սակայն, մինչոց եղած ատեն ալ, մենք ետ մնացած ենք Վրացիներէն եւ առ հասարակ մեր դրացիներէն: Անոնց գործնական եւ հետեւողական ուղղութենէն:

Բարեկամներ — չպիտի ըսենք «հայասէրներ» — միշտ ալ ունեցեր ենք եւ ունինք: Բայց, մաշա՛ծ են մեր բանաձեւերը, ինչպէս կապերը:

Այստե՛ղ ալ ունինք սերունդի խնդիր:

Մեր բարեկամներէն շատերը մեռան, կամ քաշուեցան ասպարէզէն:

Անոնց հետ կապուած, անոնց ժամանակակից կամ տարեկից մեր գործիչներն ալ՝ սպառած են կամ քաշուած. իսկ նոր կապեր դրեթէ չեն հաստատուիր:

Մէկ խօսքով, մենք մեր պատեանին մէջ քաշուած, կղզիացած ենք: Ինչպէս քիչ մը ամէն ճակատի վրայ:

Իսկ Վրացիները կը գործեն: Կ'որոճան, կը հրջին, կը կապեն, կը նորոգեն: Շրջանակ եւ մթնոլորտ, յենարան կը ստեղծեն:

Այստեղ չպիտի յուզենք չարաբաստիկ հարցը, — պրոպականդ:

Տարիներու ընթացքին յստակօրէն պարզած ենք մեր տեսակէտը, եւ կրնանք երկու բառի մէջ խտացնել զայն, —

Պրոպականդ՝ ոչ թէ նախապատերազմեան եւ «հայասիրական» ջերմաչափով, այլ նոր ուղղութեամբ:

Եւ, ամէնէն առաջ, ա՛յն ազդակներուն հետ որ սահմանակից են մեզի, բախտակից, շահակից կամ բնական բարեկամ:

Անմիջական օգուտ ունի՞, եթէ մենք ալ շարժինք Վրացիներուն պէս:

Ո՛չ: Բայց, ակներեւ է անհանգստութեան եւ մոռացման աւերը, եւ աւելի ծանր պիտի կշռէ յառաջիկային, երբ գտնուինք վճռական կացութեան մը առջեւ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՌԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան տեսակէտը՝ զինաթափութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին

Երկուշաբթի օր, 22 մայիս, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովին մէջ, վերսկսան ճառերը:

Առաջին անգամ խօսք առաւ ամերիկեան պատուիրակը, Պ. Ն. Տէյվիս: Ճառին փոխարէն կ'ամփոփենք իր յայտնած մտքերը. —

1) Մ. Նահանգները, նախագահ Ռուզվէլթի պատգամագրով, ստիպողական կը գտնեն յաջող ելքի մը հասցնել զինաթափութեան եւ տնտեսական խորհրդաժողովները:

2) Կարելի չէ այդ արդիւնքին հասնիլ, եթէ բացորոշապէս չյայտնուի զանազան պետութեանց զինաթափութեան կամքը:

3) Յետ պատերազմեան զինաթափութեան քաղաքականութիւնը բոլորովին տարբեր է նախկին շրջանի քաղաքականութենէն: Ան հիմնուած է սա գաղափարին վրայ թէ սպառազինութիւնները կը շահագրգռեն բոլոր ժողովուրդները եւ թէ անցած է այն ժամանակը երբ իւրաքանչիւր պետութիւն ինքն էր միակ դատաւորը իր սպառազինութեանց:

4) Աննախընթաց վճիռ մը տրուած է, զինաթափ ընելով պարտեալները:

5) Պարտեալ պետութեանց սպառազինութեանց կրճատման նպատակը եղած է թոյլ չտալ որ անոնք ո'ր եւ է յարձակում գործեն եւ այսպէս դրուած է այն սկզբունքը թէ զանազան ազգերու սպառազինութիւնները պէտք է սահմանափակուին այն չափով որ անհրաժեշտ է ներքին ապահովութեան համար:

6) Արդ, այլ եւս չի կրնար տեւել պարտեալներուն պարտադրուած փոխանցման շրջանը: Թէեւ Մ. Նահանգները կապուած չեն դաշնագիրներու տրամադրութիւններով, բայց Ամերիկան տրամադիր է ընդ առաջ երթալու Գերմանիոյ յարեւնման զինաթափութեան մը, պայմանաւ որ միւսներն ալ հետեւին:

7) Ո'ր եւ է յապաղում՝ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ: Կը գտնուինք այնպիսի շրջանի մը մէջ ուր վճռական փորձի մը կ'ենթարկուի 1919ին հաստատուած խաղաղութիւնը:

8) Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողումը պիտի ջլատէ տնտեսական վերականգնութիւնը: Ազգային ելմտացոյցները այլ եւս չեն կրնար տանիլ թէ՛ սպառազինութեանց եւ թէ ընկերային յառաջդիմութեան ծախքերը:

9) Ազգերը այլ եւս իրաւունք չունին վարանելու: Անոնք պէտք է իրենց սպառազինութիւնները կրճատեն, վերածելով զուտ պաշտպանողական մակարդակի մը:

10) Մ. Նահանգները կ'ընդունին թէ իրենց կացութիւնը տարբեր է Եւրոպայի կացութենէն եւ խնդիրը աւելի պարզ է իրենց համար: Այս անկախ կացութեան շնորհիւ է որ Ամերիկացիները իրաւունք կը սեպեն ճնշում բանեցնել, իրականացնելու համար հաւաքական նպատակը:

11) Մ. Նահանգները պատրաստ են կարելի եղածին չափ յառաջ երթալու զինաթափութեան մէջ, յաջորդական հանգրուաններով:

12) Մ. Նահանգները պատրաստ են ջնջելու յարձակողական բոլոր զէնքերը: Անգլիական ծրագիրը ներշնչուած է ամերիկեան գաղափարներէ: Թէեւ ան այնքան յառաջ չերթար որքան կ'ուզէին Մ. Նահանգները, բայց ամերիկեան կառավարութիւնը բրիտանական ծրագիրը կ'ընդունի իբրեւ սքանչելի եւ վճռական քայլ մը դէպ ի վերջնական նպատակը:

13) Մ. Նահանգները պատրաստ են խորհրդակցելու բոլոր ազգերուն հետ, գործակցելու համար խաղաղութեան կազմակերպման: Եթէ Ամերիկայի կարծիքը հարցնեն խաղաղութիւնը խանգարող պետութեան մը մասին եւ ան համոզուի յանցաւորին պատասխանատուութեան, պիտի մասնակցի միւս պետութեանց ջանքերուն, վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը:

14) Մ. Նահանգները համամիտ են բաւարար հակակշռի մը, պատրաստ են աջակցելու այդ հակակշռին կազմակերպութեան եւ մասնակցելու անոր գործադրութեան: Հակակշիռը պէտք է ըլլայ ազդու, ինքնավար եւ տեւական:

15) Մ. Նահանգները անհրաժեշտ կը գտնեն ընդարձակել զինաթափութեան մնայուն յանձնաժողովի մը իրաւասութիւնները, արդիւնաւորապէս հսկելու համար դաշնագրին գործադրութեան վրայ:

16) Մ. Նահանգները կ'ընդունին թէ զինաթափութիւնը պէտք է կատարուի աստիճանաբար: Բայց, առաջին քայլը չի կրնար յետաձգուիլ:

17) Փոխան – Քէլլոկ դաշինքը կ'արգիլէ որ եւ է նախայարձակ պատերազմ: Ասոր համար է որ նախագահ Ռուզվէլթ կ'առաջարկէ միջազգային յանձնառութիւն մը, որով արգիլուի ազգային բանակ մը ղրկել ազգային հողերէն դուրս: Անշուշտ վերապահումներ կրնան ըլլալ դաշնագիրներու տրամադրութեանց մասին:

18) Մինչեւ հիմա երկու արգելքներ եղած են զինաթափութեան: Առաջին՝ Գերմանիոյ վերազինման երկիւղը. երկրորդ՝ սպառազէն պետութեանց խորշանքը՝ կրճատելու իրենց ուժերը:

19) Եթէ, վճռական պահու մը, պետութիւն մը մերժէ ապացուցանել իր խաղաղասիրական դիտումները եւ պնդէ վերազինման իրաւունքին վրայ, խորհրդաժողովին ձախողման պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ այդ պետութեան վրայ:

20) Մ. Նահանգները կ'ընդունին այն քաղաքական դժուարութիւնները որոնց մատնուած են ազգերը, քանի որ ստիպուած են հաշուի առնել իրենց ապահովութիւնը Անոնք կը ճանչնան իւրաքանչիւր պետութեան օրինաւոր իրաւունքը՝ ամրապնդելու իր ապահովութիւնը. բայց, լիովին համոզուած են թէ՝ վերջ ի վերջոյ այդ ապահովութիւնը աւելի լաւ կ'երաշխաւորուի հակակշռուած զինաթափութեամբ, քան սպառազէն ուժերու պահպանումով:

21) Եթէ վճռական քայլ մը առնուի դէպ ի աստիճանական զինաթափութիւն, Ամերիկան ի վիճակի պիտի ըլլայ զոհացնելու հաշտութեան դաշնագրով կապուած պետութեանց որ եւ է օրինաւոր պահանջը. միեւնոյն ատեն, գործնապէս պիտի աջակցի խաղաղութեան ապահովման:

22) Զինաթափութեան խորհրդաժողովը ծանր տագնապ մը անցուց: Քանի մը օրէ ի վեր, կացութիւնը բարւոքած է, Պ. Հիթլէրի ճառէն եւ Պ. Նատոլնիի յայտարարութենէն յետոյ: Ամերիկեան պատուիրակութիւնը, դիւրացնելու համար վիճաբանութիւնը, կ'ընդունի բրիտանական ծրագրին եզրակացութիւնը՝ ռազմանիւթերու մասին: Եւ կը յուսայ թէ միւս պատուիրակութիւնները ալ նոյնը պիտի ընեն:

Ի՞նչ կ'ըսեն Ֆրանսա եւ միւսները

Ամերիկեան պատուիրակին յայտարարութենէն յետոյ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը խօսք առնելով, ըսաւ թէ՝ քանի որ բոլորն ալ իբրեւ հիմ կ'ընդունին Մաքտոնըլտի ծրագիրը, լաւագոյն միջոցն է անմիջապէս ձեռնարկել վիճաբանութեան, յօդուած առ յօդուած:

Պ. Փօլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց.

— Սքանչելի գաղափար. սովորութիւն է ամէն բան սկիզբէն սկսիլ: Արդ, սկսինք Մաքտոնըլտի ծրագրին առաջին յօդուածէն, որ կը վերաբերի ապահովութեան:

Ասոր վրայ, ամերիկեան պատուիրակը դիտել տուաւ.

— Նոր ըսելիք չունիմ այն յայտարարութեան վրայ զոր ըրի ապահովութեան մասին, ամերիկեան տեսակէտով: Մնացեալը կը հետաքրքրէ միայն Եւրոպացիները, որոնք կրնան խօսիլ իրարու մէջ: Բայց, պէտք չէ յապաղեցնել խորհրդաժողովին ընթացքը: Մենք ժամանակ չենք կրնար վատնել ապահովութեան համար:

Այս խօսքերը բաւական իրարանցում պատճառեցին, ինչ որ չվրիպեցաւ ամերիկեան պատուիրակին ուշադրութենէն: Եւ անոր իսկ առաջարկով, որոշուեցաւ դիւանին ձգել վիճաբանութեանց կարգին սահմանումը:

Իտալական պատուիրակը խանդավառ հաւանութիւն յայտնեց ամերիկեան տեսակէտին, իսկ սպանիականը յարեցաւ Ֆրանսականին:

⁂ *Միջադէպ մըն ալ ծագեցաւ բանակի յանձնախումբին մէջ, երբ վիճաբանութեան կ'ենթարկուէր Գերմանիոյ օժանդակ ոստիկանութեան խնդիրը: (Հիթլէրական մարտական խումբեր եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներ): Ամերիկեան պատուիրակին առաջարկութեամբ, յանձնախումբը վեցի դէմ ութ ձայնով վճռեց թէ օժանդակ ոստիկանութիւնը մաս չի կազմեր բանակին եւ չունի զինուորական հանգամանք:*

Այս առթիւ Ֆրանսական թերթերը դիտել կուտան թէ՝ արդէն սկսած է գործադրուիլ չորսերու դաշինքը, այսինքն՝ Անգլիա, Գերմանիա եւ Իտալիա կը գործեն . . . Ֆրանսայի դէմ:

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր Սիթրօէնի վարչութիւնը վճարեց բանուորներուն աշխատավարձը, 4—5 առ. պակաս: Կը կարծուի թէ նոր խլրտում մը պիտի սկսի: Ոստիկանութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է:

⁂ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 4000 բանուորներ երկուշաբթի օր դադրեցուցին աշխատանքը, երբ գործադրուեցաւ կրճատումը: Բայց կը յորդորէ շարունակել պայքարը նեյսէն, պնդելով իրենց պահանջներուն վրայ:

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (16 մայիս). —

Անցած շաբաթ, չորեքշաբթի օրուընէ սկսեալ փակ կը մնան Հալէպի շուկաները: Ըստ հալէպեան թերթերու շաբաթ մը պիտի շարունակուի այս գործադուլը: Մօտաւորապէս երեսուն հազար օսմ. ոսկի կը հաշուուի քաղաքին կրած վնասը:

Տագնապը շատ աւելի սաստկացած եւ մեծ համեմատութիւններ առած է, վերջերս, անգործութեան եւ անօթութեան պատճառաւ քաղաք լեցուած 4000ի մօտ Պէտէվիներու պատճառաւ: Մանաւանդ որ քաղաք բերուած կաթնեղէնները եւ պտուղ ու բանջարեղէնները չեն ծախուիր, աւելի թշուառացնելով գիւղացիները:

Ըստ ազգայնական թերթերու հրատարակութեանց, այս գործադուլին պատճառը ներկայ կառավարութեան կազմն է: Ինչպէս կը հասկցուի, մանաւոր դրդումներու արդիւնք է այս վիճակը:

Քանի մը օր առաջ դատուեցաւ Պէշիր Քապպալի, որ ժողովուրդը դրդած էր գոցելու իրենց խանութները եւ չհամակերպողներուն վրայ ալ կրակ բացած: Դատարանը երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեց սոյն խանդարիչը:

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ԹՕՆ «ԽՌՈՎԱՐԱՐ» ԳԻՐՔ

Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին, հինգ հարիւր թօն ծանրութեամբ «խռովարարական» գիրքեր, գրքոյկներ եւ թռուցիկներ հաւաքուած են Պերլինի մէջ: Ասոնց մէջ կան երկու հազար գործեր, մեծ մասով՝ ի նպաստ համայնավարութեան: Սեւ ցանկը անցած հեղինակներուն գլուխը կը գտնուին Կարլ Մարքս, Էնգէլս, Կրոսման, Լիպնեխտ, Ռօզա Լիւքսէմպուրկ եւն.: Այս բոլոր գիրքերը դիզուած են քաղաքապետարանին մէջ, խարոյկի մատնուելու կամ իբրեւ անպէտ թուղթ ծախուելու համար: Յանախորդներ առաջարկած են գնել կենդանաբար երկու մառքի . . .

ՆԱԽԱՏԻՆՔԻՆ ՊԱՏԻԺԸ

Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ դատուեցան երեք անգլիացի դատաւորներ, որոնք թանգարանի մը մէջ կարմիր մելան թափեր էին Հիթլէրի մոմէ արձանին վրայ: Երեք երիտասարդները դատապարտուեցան հինգական ստերլին հատուցման, դարմանելու համար եղած վնասը, եւ տասնական շիլին տուգանքի: Եօթ օր պայմանաժամ տրուած է, վճիռը գործադրելու համար:

Սըվազ-Էրզրում երկաթուղին

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին ելմտացոյցի յանձնաժողովը ընդհ. Ժողովին յանձնեց իր քննութեան տեղեկագիրը, Սվազ – Էրզրում երկաթուղիի օրինագիծի մասին: Տեղեկագիրը այս առթիւ հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնը կ'ընէ. —

«Անատոլուի մէջ արեւմուտքէն արեւելք երկարելիք մայր գիծին մինչեւ Սըվազ հասնող կարեւոր մասը շինուած է, բայց Սըվազի եւ արեւելեան սահմանին միջեւ գտնուող մասը դեռ չէ շինուած: Այս պատճառով, այս մեծ գիծէն սպասած մեր շահերը դեռ չեն ամբողջացած:

Ելմտացոյցի ճնշութենէն եւ որ եւ է նկատումէ վեր կենսական գործ մըն է այս ձեռնարկը, որ Անատոլուին արեւմուտքը արեւելքին կապելով, պիտի ապահովէ Թուրքիոյ ազգային եւ քաղաքական միութիւնը: Ներքին միջոցներով եւ ի հարկին արտաքին ձեռնարկով մը պէտք է կարճ ատենէն շինել այս գիծը»:

Ելմտացոյցի յանձնաժողովին կարծիքով, 1933ին կարելի է գործի սկսիլ որոշ չափով, եւ առաւելագոյն ութ տարիէն աւարտել շինութիւնը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը երկրորդ հեռագիր մը ուղղելով Պերլինի դեսպանին, յանձնարարեց բողոքել ուսանողներու ցոյցին եւ մանաւանդ նախարար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախորդ տարին լրացաւ առաջին հնգամեակը եւ խորհրդային տնտեսական կեանքը թեւակոխեց երկրորդ հնգամեակի շրջանը:

Առաջին հնգամեակի համագումարին առթիւ, Հայաստանի վարիչները աշխարհ զարմացուցին իրենց դղրդացին յայտարարութիւններով եւ ուռուցիկ վիճակագրական տուեալներով: Այն ժամանակ, անդրադառնալով Հայաստանի տնտեսական խնդիրներուն, առաջին հնգամեակի «յաղթանակները» մենք համարեցինք խաբուսիկ ու շինծու եւ մատնանշեցինք, թէ Հայաստանի տնտեսութիւնը առաջին հնգամեակի ընթացքին ոչ միայն չէ յառաջդիմած, այլ եւ շատ ու շատ ետ է մնացած Նէպի շրջանի տնտեսական մակարդակէն: Եւ ստեղծուած այս կացութեան գլխաւոր եւ հիմնական պատճառը մենք կը համարէինք խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ բոլշեւիկներու տնտեսավարական ձեւը:

Ի հարկէ, մեր փաստացի քննադատութիւններու պատասխանը եղաւ գայրագին հայհոյանք ու սպառնալիք: Իսկ ներկայիս, երբ հայ բոլշեւիկները լրացուցած են առաջին հնգամեակի արդիւնքներու բանաստեղծական մասը եւ ձեռնարկած են երկրորդ հնգամեակի առաջին տարուան աշխատանքներուն, իրենք գիրենք դատն դատն իրականութեան առջեւ: Այս հանգամանքն առանձնապէս աչքի կը զարնէ գիւղատնտեսական մարզին մէջ:

Երկրորդ հնգամեակի յաջող ընթացքը բոլշեւիկները կապած են այս գարնան գիւղատնտեսական աշխատանքներուն հետ: Գլխաւորապէս, գարնանացանի ծրագրի լրիւ կատարումէն կախում ունի երկրի տնտեսութեան ապագայ վիճակը: Այս վերջինին այնքան հրատապ ու կարեւոր է որ, Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն յատուկ լիագումար ժողով ունեցաւ եւ զբաղեցաւ գարնանացանի խնդրով: Այս առթիւ ժողովին հանած որոշումը խիստ մեղադրանք ու յանդիմանութիւն մըն է Անդրկովկասեան բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւններու հասցէին եւ, մասնաւորապէս, Հայաստանի Կոմկուսին ուղղուած: («Պրոլետար», ապրիլ 24):

Անդր. Երկ. Կոմիտէն կը մատնանշէ որ Հայաստանի մէջ գարնանացանի նախապատրաստական աշխատանքները տարուած են անբաւարար եւ «պահանջում է Հայաստանի բոլոր կուսակազմակերպութիւններից մարտական աշխատանք, ապահովելու ցանքի ծրագրի կատարումը խաղացած ժամկէտներում, բամուժի, տրակտորների, գիւղմեքենաների ու լծկանի լրիւ ու ճիշդ օգտագործումը»: Հայաստանում առանձնապէս նկատելի է «անասնաբուծութեան անթոյլատրելի թերագնահատում»:

Երեւան հանելով գոյութիւն ունեցող թերութիւնները, Երկրային Կոմիտէն կ'ազդարարէ թէ կուսկազմակերպութիւններու կատարած գարնանային աշխատանքները դատելու է ոչ միայն ըստ ծրագիրներու կատարման, այլ «առաջին հերթին ըստ փաստօրէն հաւաքուած բերքի եւ մթերումների գծով պետութեան առաջ կատարուած պարտաւորութիւնների»:

Ցատկանշական է, որ Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնից պահանջւում է «անպայման կատարել բամպակի ցանքի ծրագիրը՝ 25,800 հեկտարի չափով»: Չէ՞ որ բամպակն անհրաժեշտ է Ռուսիոյ գործարաններուն...

Երկ. Կոմիտէի լիագումար ժողովի որոշման մէջ ուշագրաւ է այն, որ կուլակի ու հակայեղափոխական տարրերու վնասակար դերի մասին գրելէ թէ ոչինչ ըսուած է եւ անյաջողութեանց ու թերակատարումներու միակ պատասխանատուները կը համարուին Անդրկովկասեան առանձին հանրապետական կազմակերպութիւններն ու կուսակցական գործիչները: Եթէ այդ որոշման մէջ նաեւ մատնանշուէր խորհրդային տնտեսական սըխալ քաղաքականութեան դերը երկրի տնտեսական կեանքին մէջ, Անդր. Երկ. Կոմիտէն մատը ճիշդ վէրքին վրայ դրած կ'ըլլար: Վերջ ի վերջոյ հանրապետական կազմակերպութիւններն ու տեղական աշխատողները միայն գործադրողներն են վերին հրահանգներու եւ հարազատ արտայայտիչը՝ խորհրդային վարչական ու տնտեսական ամբողջ սիստեմին:

×

Վերը յիշուած ժողովի արդիւնքներու մասին Երեւանի մէջ զեկուցում կարդացած է Աղասի Խանջեանը («Հ. Հ.», ապրիլ 21): Ինչպէս միշտ, այս զեկուցումն ալ լեցուն է ուռուցիկ արտայայտութիւններով, մանկամիտ յայտարարութիւններով ու հակասութիւններով: Սակայն, ամբողջ զեկուցումէն այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ՝ Թիֆլիսի մէջ Խանջեանի քիթին զարկեր են եւ ան մէկ կողմէ արդարացման փորձեր կ'ընէ, միւս կողմէ ալ հուր ու բոց կը տեղայ շրջանային գործիչներու եւ գիւղերու մէջ աշխատողներու գլխուն: Բայց ամէնէն հետաքրքրականն իր հարկադրեալ խոստովանութիւններն են:

Դեռ երեք ամիս առաջ, խօսելով առաջին հնգամեակի արդիւնքներու մասին, Խանջեանը կը ճգնէր համոզել, թէ Հայաստանի տնտեսութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւն է ունեցած եւ մեր երկիրը տնտեսապէս Խորհրդային Միութեան առաջաւոր երկիրներէն մէկն է դարձած: Իսկ այսօր, Թիֆլիսի մէջ դասն առնելէ յետոյ, ստիպուած է խոստովանիլ, թէ՝ «յայտնի է, որ անցեալ տարի չափազանց անբաւարար եղաւ բերքատուութիւնը գիւղատնտեսութեան հիմնական ճիւղերում Հայաստանում: Ցայտնի է, որ դրա պատճառը ոչ միայն եւ ոչ այնքան բնական անբարենպաստ պայմաններն էին, որքան՝ ամէնից առաջ՝ կոլտնտեսական եւ գիւղատնտեսական աշխատանքի վատ կազմակերպումը եւ ղեկավարումը: Ցայտնի է, թէ դեռ ինչքան ցածր է մեր մի շարք շրջանների կոլտնտեսականների անտեսական – կուլտուրական մակարդակը՝ Խորհրդային Միութեան միջին չափանիշների համեմատութեամբ»:

Այո՛, Պ. Խանջեան, այդ բոլորը մեզ վաղուց էին յայտնի: Ձեզ համար էր միայն, որ յայտնի դարձան Թիֆլիսի մէջ:

Խոստովանելով անցեալ տարուան զանսերքն, Խանջեանը Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւններուն առջեւ իբրեւ կեդրոնական խնդիր կը դնէ բերքի բարձրացումը: Համաձայն իր առաջադրած թիւերուն, բերքի վերելքը պէտք է տեղի ունենայ այն չափերով, որ այս տարի հասնի 1927—28ի սահմանին:

Ահա թէ ինչ: Չորս տարի անընդհատ աշխարհ դղրդեցին հնգամեայ ծրագրով, գաղութներու աչքերը շլացուցին կեղծ վիճակագրական թիւերով ու անվերջ խօսեցան տնտեսական նուաճումներու մասին եւ, այժմ, երբ արդէն աւարտած են առաջին հնգամեակը, իրենց գերագոյն նպատակ կը դնեն հասնիլ այն վիճակին, որ գոյութիւն ունէր հնգամեակէն առաջ: Ապա ո՞ւր մնացին առաջին հնգամեակի «յաղթանակները»... Եւ մի՞թէ իրաւունք չունէինք պնդելու, թէ հնգամեայ ծրագիրը կործանարար եղաւ Հայաստանի տնտեսութեան համար:

Երկրորդ կարեւոր խոստովանութիւնն այն է, որ գիւղական կուսակցական կազմակերպութիւնները քայքայուած վիճակի մէջ են եւ ենթակայ՝ այլասերման: Այսպէս, օրինակ, Արծուանիկ գիւղի հաւաքական տնտեսութեան մէջ, կուսակցական բջիջի Բիւրոյի անդամներու անմիջական մասնակցութեամբ, մէկ տարուան մէջ կը փճացնեն «90 խոշոր եղջիւրաւոր անասուն, 7000 խնձորենի եւ թթենի, կոլտնտեսութեան հացից մօտ հազար քիլօ փոխում են օղու հետ, որով հարբեցողութեամբ են պարապում կոլտնտեսութեան ղեկավարները» եւայլն: Թէ ինչ սահմանի է հասած Կոմկուսի քայքայումը, ցոյց կուտայ այն փաստը որ, դեռ ընդհանուր զտումէն շատ առաջ (յունիս մէկէն), երկու ամսուան ընթացքին կուսակցութենէն արտաքսուած են 300 հոգի եւ աշխատանքէ հեռացուած՝ 110 բջիջներու քարտուղարներ, 115 գիւղական խորհուրդներու նախագահներ, 114 հաւաքական տնտեսութիւններու նախագահներ եւ 400 ղեկավար աշխատողներ: Իսկ Արծուանիկի դէպքը միակը չէ: Խանջեանի խոստովանութեամբ՝ «Նման քայքայման, այլասերման երեւոյթներ ունեցել ենք գրեթէ բոլոր շրջանների առանձին բջիջներում»:

Թէ ինչ չափերու է հասած պետական գոյքի ալան – Թալանը, բաւական է միայն յիշել, որ վերջին շրջանին գերագոյն դատարանը քննած է 98 գործ եւ մեղադրեալներու գլխու մասը գնդակահարութեան դատապարտուած:

Երրորդ կարեւոր խոստովանութիւն մըն ալ կ'ընէ Խանջեանը: Երթալով, երկրի ներսը կ'աճին ազգային տրամադրութիւնները եւ այն աստիճան, որ «գտնւում են առանձին կոմունիստներ, որոնք թշնամու ազդեցութեամբ՝ իրենք են արտայայտում նացիոնալիստական տրամադրութիւններ»: Խանջեանի խօսքերէն կը հասկցուի, որ այդ տրամադրութիւնները յառաջ կուգան անտեսական ծանր կացութեան ազդեցութեան տակ եւ այն համոզմանքէն, որ մեր երկրի շահերը կը ստորադասուին հարեւան երկիրներու շահերուն: Ի հարկէ, ըստ Խանջեանի, ազգային տրամադրութիւններ սերմանող ու տարածողները «դաշնակ թափթփուքներն» են:

Ուրախ ենք, որ մեր ժամուլի քննադատութիւնները զուր չեն անցնիր եւ «դաշնակների» ձայնը արձագանք կը գտնէ թէ՝ Հայաստանի ժողովուրդի եւ թէ «առանձին կոմունիստների» մէջ:

ԱՇՈՏ — ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒ «ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ» ԱՌԹԻՒ

ա) «Հայկական տառերու բարեփոխման խնդիրը վաղուց է որ զբաղեցնում է ընթերցողների եւ հրատարակչական մարմինների միտքը»: («Խ. Հ.»):

Մինչեւ հիմա ո եւ է ընթերցող կամ հրատարակիչ չլսուեցաւ սոյն զանգատը Մեսրոպեան տառերու հանդէպ: Եթէ հիմակուան նոր հրատարակիչները մեր դժբախտութենէ մեր տառերուն կը զգուեն, ըսելիք չունիմ: Արդի հրատարակութեանց շատերը տողաշարով (Լինոթիփ կամ ինթէրթիփ) ըլլալով, հայկական լրագիրներուն մէջ որ եւ է մէկ գրի կոտրուիլը ուշադրութիւնս չէ գրաւած:

բ) Ընթերցողը «շփոթում» է ա, ու, տ, բ, ր, դ, զ, ղ, յ, ց, տառերի շնորհիւ:

Եթէ չարելու աւտե վրիպակներ պատահին, ընթերցողը անխափ կ'արտասանէ. հոգ չէ թէ տի տեղ ա կամ աի տեղ տ եղած ըլլայ. որով երբ «հանդիստ»ի տեղ սխալմամբ «հանդիսա» ըլլայ, կամ «բայց»ի տեղ «րայց», ինչ որ տպագրական սխալ է, ընթերցողը անխափ կը կարդայ: Սակայն շնորհիւ տողաշարին, այդ դժուարութիւնն ալ հարթուած է:

գ) «Ցանկալի էլ շփոթութիւն են առաջացնում Չ, Ջ, Ձ գլխատառերը»:

Ճիշդ է, երբ ֆրանսերէն գիրերը նոր կը սորվէի, b-ն d-ի, i-ն j-ի, p-ն q-ի, u-ն v-ի, E-ն F-ի, H-ը K-ի, V-ն Y-ի եւ գլխագիր I-ին բոլորովին l (l)-ի հետ կը շփոթէի, յաճախ մէկ գիրին հնչումը միւսին կուտայի: Սակայն ֆրանսացի ոչ մէկ հեղինակ նկատի չառաւ սոյն նմանութիւնները որ ընդամէնը 25—26 տառ է: Իսկ մերինը ունի 38 տառ, եւ մեր լեզուն շատ նուրբ եւ հազուագիւտ ըլլալով, Խ. Հայաստանն իսկ հազիւ կրցաւ Օ եւ Է տառերը ջնջել:

Մեր ուժը հիմա մեր տառերուն վրայ կը թափենք: «Ի՞նչ չենք կրնար հասնիլ, բայց փալանը կրնանք ծեծել»: Ֆրանսերէնը իր ուղղագրութեամբ յաճախ ընթերցողներուն դժուարութիւն կուտայ եւ անձայն գիրերով ալ լեցուն է, բայց պէտք չեն ըլլար իրենց ուղղագրութիւնը փոխելու, թողունք միայն մէկ օրինակ՝ eau, au, o, — այս երեք գիրերն ալ o կը կարդացուին, շ գիրը չունին, նորէն չեն ուզեր հնչել (ch) երկու գիր կը գրեն չ կը կարդան: Նոյնպէս անգլերէնի մէջ ամէն բառ իր հնչումը ունի, առանց բառին նշանակութիւնը գիտնալու չենք կրնար անխափ կարդալ: A գիրը աի, օյ, բի եւ էյի հնչումներ ունի Worcester կը գրեն, Ուստր կը կարդան եւն.: Հայկական լեզուն գերծ ըլլալով այս թերութիւններէն, կրնամ ըսել թերեւս ամէնէն կատարեալն է: Ցանցանքը մեր տառերուն չէ, այլ՝ տիրող այդ չըլլալուն:

Ա տառը որ ամէնէն շատ չըլլանատութիւն ունի, տեղի խնայողութեան համար վերածելով ֆրանսերէն V տառին, ապա անոր ա հնչումը խոչընդոտը հարթած կ'ըլլանք. իսկ միւս եւս մասնանի գիրերը շատ չեն գործածուիր որով հարկ չկայ պատկերները փոխելու:

Բայց տառերը փոխելէ առաջ, աւելի կարեւորագոյն բան մը կայ որ, ինչպէս առածը կ'ըսէ, «տեսնելով չենք տեսներ, լսելով չենք լսեր»:

Ինչո՞ւ զուրգուրանքով չպահենք մեր տառերը որ 1500 տարուան հնութիւն ունին: Փոխանակ տառերը փոխելու, ինչո՞ւ չեն փոխեր մականունները, — Տէքպըլըքեան, Տէլի Պօյաճեան, Սարի Պօղոսեան, Ճէվիզեան, Թահթապրանեան, Նալպանդեան եւն.: Շատերուն երբ այս դիտողութիւնը կ'ընեմ, թրքական սա առածը կը յիշեմ, — «Աալըճը ինքեար իտէն հարամզատէ օլուր»: Թրքական դերութենէն առաջ մեր նախահայրերը այս մականունները ունէի՞ն:

Շատ լաւ կ'ընէր Պ. Ա. Չօպանեան, նախ հայացնելով իր մականունը: Անով բարի օրինակը տուած ըլլար որ տառերու «բարեփոխում»էն շատ աւելի կարեւոր է:

Հայկական տառերը ըլլալով լեցուն եւ դիւրըմբռնելի, ոչ միայն աչքերու տկարութիւն չեն պատճառեր, այլ եւ լատինականէն շատ աւելի լաւ կը կարդացուին: Որով, «բարեփոխման» պէտք չկայ:

ԱՐԱՄ Հ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

[illegible]

ՆՄՈՅՇ ՄԸ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
ՄՇԱԿՈՒԱԾ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐԷՆ

(Արտատպուած՝ «Խ. Հայաստան»էն)

ԽՄԲ. — Վաղը կը հրատարակենք վաստակաւոր բանասէր Ստ. Մալխասեանի դիտողութիւնները՝ առաջարկուած «բարեփոխման» դէմ:

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԸ դատի քաշելու համար օրէնսգիծ մը ներկայացուեցաւ Յունաստանի երեսփ. ժողովին մէջ: Այս առթիւ անկարգութիւններ պատահեցան: Վենիզելոս չկրցաւ շարունակել իր ճառը: Ընդդիմադիր երեսփոխանները տուին քաշեցին: Վարչապետ Պ. Ցալտարիս առաջարկեց երկու ամիս յետաձգել այս խնդիրը:

ՄԱՀՈՒԱՆ դատապարտուեցան չորս համայնավարներ, Թիֆլիզի մէջ:

ՋՈՒՐ ԾԵԾԵՆՔ

Ծօղուածով մը առարկեր էր Ալ. Վանի այն մեղադրանքին դէմ թէ «նախորդ սերունդը սխալ ըրաւ քարոզչութեան ուժ տալով»:

Ընկ. Ալ. Վանի պատասխանը է... Առանց, սակայն, որոշակիօրէն ըսելու թէ՝ փրփրականալի դէ՞մ է, թէ թեր.

Տաղտկալի դարձաւ, այլ եւս, մէկ նողներուն կամ մէկնիկներուն ... թերթերը փնտռելու մեծամասնութիւնը: Ըլլանք արդար եւ մանաւանդ համեստ քիչ մը: Դէպքերն ու գործերը իրենց ժամանակին մէջ պէտք է քննել: Ոչ թէ այսօրուան տեսակէտներով ու պայմաններով: Պէթման Հոլվէկը պատմական յայտարարութիւնէն ժամ մը վերջ իմացաւ որ Անգլիան կռուի պիտի մտնէր: Բայց՝ եղածը եղած էր: Ու մինչեւ այսօր կը զարմանայ հոն Գերմանիան, որուն վարիչները ոչ մէկ դիւանագիտական դասեր առնելու պէտք ունէին: Անգլիան պարտուց Վոնփոքը երազեց, եկաւ, տեսաւ, ... ունեցաւ եւ առաւ մը լքեց գնաց... Խորամանկ Վէնիզէլոսը նոյն ճակատագիրը ունեցաւ:

Իմ վրդովումս մեծխօսիկ մեղադրանքին դէմ է: Նախորդ սերունդին գործը կշռել գնելու համար դեռ շատ կանուխ է: Ու լաւ է որ կարծիք յայտնելէ առաջ, գործել գիտնայ նորը: Խօսքի քաղաքականութենէն կը զգուշանք... խօսելով: Մնայ որ փրփրականալի քաղաքականութիւն ըրողները իրենց եւրին թողուցին գործ մը: Այս վերջինը չաւելից առաջինին պատճառաւ: Ընկ. Ալ. Վանի ինծի կը հակաճառէ՝ ինձ հետ... համաձայնելով: «Երբ կ'ըսենք, որ ներկայ պայմաններուն մէջ արտաքին փրփրականութիւնը անիմաստ է ու պերճանք մը, մենք նկատի ունինք փրփրականալի նախկին չափը»:

Այսինքն՝ կը ժխտէ ոչ թէ սկզբունքը, այլ չափը:

Ու կ'աւելցնէ. — «Զգտինք Հայաստանի եւ գաղութներու զօրացման, որովհետեւ միայն զօրաւորներու բարեկամութիւնն է որ կը փնտռուի»:

Իսկ աւելի վերը — «... 1914էն առաջ, երբ հայ ժողովուրդը կը գտնուէր պատմական Հայաստանի հողին վրայ, Կիլիկիայէն մինչեւ Ղարաբաղ, եւ Տրապիզոնէն մինչեւ Տիգրանակերտ, խոշոր ազդակ էր իր միջավայրին մէջ թէ՝ տնտեսական եւ թէ քաղաքական»:

Առանց մանրամասնել ուզելու, ընկ. Ալ. Վանիին կը թելադրեմ առնել ինքզինքը իր դէմ ու հաշտեցնել իր յօդուածին այս ու այլ ... աւա՜ղ աւա՜ղ կարծիքները իրար հետ, փոխանակ ինծի հետ վիճելու:

Երէկ Եւրոպայէն շատ հեռու ըլլալու համար տառապեցանք, այսօր շատ մօտ ըլլալնուս պիտի տառապինք կ'երեւի, քանի որ «լուսաւոր... ցուղ» այդ քաղաքին մէջ բնակելով [illegible] թէ «ինչ կ'անցնի կը դառնայ»...

Ես տրամադիր չեմ ջուր ծեծելու:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին գործավարը հեռագիր մը ուղղելով Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, իր խոր գոհունակութիւնը կը յայտնէ ֆրանքօ-ռուս [illegible] ձակման դաշինքին վաւերացման առթիւ:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ԴԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ.)

Նուէր՝ ինձ նման կարօտ բոլոր գիւղացիներուս

Իմ երկրի մէջ հազար աղբիւր կայ
զովասուն, Բաղցրակարկաչ,
Դաշտ ու հովիտ, լեռ ու անտառ միշտ
ժպտունակ, կարմիր կանանչ...
Օրհնուած լինիս իմ սուրբ երկիր, հազար բարով օրհնում եմ քեզ,
Բանաստեղծի իմ շրթներով օրհնութիւն եմ մրմնջում քեզ,
Թէ դարիցներ ունիս հեռու երկրներում աստանդական,
Հազար նամբով յոյս ղրկում, գարնան երգով դառնան ու գան...

ԱՐԱՄ – ԴԱՐՕՆՑ

Կէս օրուան, գործարանին արձակուրդի ժամն է, տասնմէկուկէս: Մանկութեան օրերու անուշ յիշատակներով, երեւակայութեամբ փոխադրուած եմ հայրենի գիւղս: Շարժանկարի ժապաւէններու նման շարք – շարք քաշուելով կ'անցնին աչքերուս առջեւէն: Կը պտտիմ լեռ ու ձոր, կ'իջնեմ դաշտերը, եւ այսպէս չեմ գիտեր թէ, քանի ժամէ ի վեր մեքենայիս առջեւ կը գտնուիմ աշխատանքիս մէջ: Ցանկարծ, «չէֆ»ս կամաց մը ուսիս դպելով անմտա կոչեայ.

— Երեւի այսօր ճաշի չէք երթար:

Ընդոստ քունէ մը արթնցողի նման, ինքզինքս կը հաւաքեմ, եւ ակնարկ մը նետելով չորս կողմս, կը տեսնեմ, որ մարդ չէ մնացած գործարանին մէջ, բաց ի ինծմէ: Արձակուրդի ժամն անցած է արդէն, բոլոր մեքենաները ժխոր դադրած. բաց ի իմ մեքենայիս, որ կը դառնայ անդադար, ուղեղիս նման: Անմիջապէս, մեքենայիս կոճակը դարձնելով, գոգնոցս մէկ կողմ կը նետեմ, եւ շուտով գործարանէն դուրս կ'ելլեմ:

Անուշիկ հայրենի գիւղս, ճիշդ տասը տարի է, որ քեզմէ ընդմիշտ բաժնուած եմ, տասը երկար տարուան անուշ գարուններով կարօտ ունիմ սրտիս խորը թաղուած: Ի՜նչ երջանիկ էի ես, քու մայրական գուրգուրոտ ծոցիդ մէջ: Երբ ես կը պտտէի քու լեռներուդ ու սարերուդ վրայ, դաշտերուդ մէջ, կը խմէի քու զուլալ աղբիւրներուդ մեղրածոր պաղուկ ջուրերը, մօրս կաթին նման անուշ ու համպատ:

Իմ թանկագին գիւղակս, ի՜նչպէս այսօր, տասը երկար տարիներէ ի վեր, քեզմէ բաժնուած կ'ապրիմ, այս օտար խորթ ու անհարազատ երկինքին տակ, որոնց ո՛չ արեւը քու արեւիդ կը նմանի եւ ոչ ալ լուսինը, ո՛չ երկինքը քու ջինջ ու պայծառ երկինքիդ, եւ ոչ ալ դաշտերն ու լեռները: Ձկան այստեղ քու սարերուդ բիւրեղաչոս աղբիւրները, չկան եւ քու լեռներուդ այն գեղեցիկ նախշուն կուրծքերով կաքաւները, որոնց կաքկչանքը ամէն առաւօտ արշալոյսին հետ, սարերուդ ու ձորերուդ կենդանութիւն կուտային: Ձկան այստեղ քու դաշտերուդ ոսկեգոյն ցորեններուն, հնձուորներդ, մշակդ քրտնաթոր, գեղեցիկ «հալյա»ները, կարմրաթուշ աղջիկներդ, անմեղ կարիճներդ պարթեւ հասակով, վարդի նման հարսներդ, իրենց ալւոն հագուստներով, փառաւոր պատանիներդ գարնան արեւի նման, վերջապէս, ո՞ր մէկն յիշեմ, անհամար բոյրերը քու լեռներուդ ու սարերուդ, իրենց կոճղի նման հովիւներով, ու գայլակեր գամփռներով, որոնց սրնգներուն անոյշ նման ձայնը սիրահարներուն սրտերը կ'արթնցնէր: Հապա մաճկի՞ններդ, իրենց մատնուքի նման ձեռքերով, որոնք իրենց թառլիկներուն ձեռքէն բռնած քալել կը վարժեցնէին համբերութեամբ:

Անուշիկ հայրենի գիւղս, քու դաշտերուդ բոլոր աշխատանքները, խանդ ու ծիծաղով, երգ ու պարով, ամբողջ ամառը անուշ ու տաք արեւի տակ, համակ կեանք էր ու զուարճութիւն զաւակներուդ համար: Եւ ահա, քու աշխատանքներուդ շարանը կ'անցնի աչքերուս առջեւէն մէկիկ – մէկիկ: Անմահ գիւղս, երբ գարունը կը բացուէր, ամբողջ զաւակներդ ոտքի էին իրենց աշխատանքին մէջ: Թռչուններուդ ձայնը, լեռներէդ մինչեւ երկինքներուդ կուսներուն վրայ կեանք կուտար գարունին: Մշակներդ դաշտերուդ մէջ, իրենց գոմէշները կապած, մէջը լեցուած ոսկեգոյն ցորեանի սերմով, ու ձախ ձեռքով բռնած գոգնոցին ծայրէն՝ աջ ափով կը ցանէին արտերը «մէկի տեղ եզցուն, մէկի տեղ հարիւր» ձայնելով: Եւ աղօթք մը իրենց շրթունքին, կամաց – կամաց քայլերը նետելով, կը դառնային արտին մէկ ծայրէն միւսը, ու քիչ մը չունէր առնելէ վերջ, գլուխնին մը փառելով, կը տօնեային իրենց զոյգ «ճէյրան» եզներուն ու քանի մը վայրկեան անոնց կոնակներն ու երեսները շոյելէ վերջ, համբուրելով անոնց ճակատները, «մասոն» ձեռք կ'առնէին ու աջ ափին բռնած արօրին մաճը, հո՜ նամբոն հո՜ ձայնը ձգելով, ակօս առ ակօս հողը կը շրջէին ու ոսկեգոյն ցորեան հատիկներ կը թաղէին հողին ծոցը, ամառը «մէկի տեղ եզցուն, մէկի տեղ հարիւր» հնձելու, թէ իրենց եւ թէ իր «ճէյրան» զոյգ եզներուն ձմրան պաշարի համար:

Եւ այսպէս, բոլո՛ր մշակներդ, անոնց նման գիւղս, մինչեւ երեկոյ, իրենց հո՜ նամբոն հո՜ ձայներով դաշտերը կը լեցնէին, մէկը միւսին արձագանք տալով, ու երեկոյեան դէմ արեւը մարը մտնելու ժամանակ, տուն կը դառնային, իրենց եզներուն հետ յոգնած ու քրտնած, բայց դարձեալ զուարթ: Ու այսպէս ամիսներ շարունակ, մինչեւ որ գարնանացանքը կը լմնար...

Գարնանացանքէն վերջ, [illegible] մը, տարուան էն գեղեցիկ ամիսներէն մէկը: Արեւը այնքա՜ն տաք կ'ըլլար որ մշակներուդ ու հնձուորներուդ [illegible] քերը կ'այրէր, բայց միեւնոյն [illegible] նակ, ժպիտ կը բերէր անոնց երեսներուն: Իր տաքը [illegible] բերք, բարիք [illegible] ու լեռներուդ [illegible] Ի՜նչ անուշ էր անոնց համար [illegible] աշխատանքներդ, [illegible] ւէն մը աչքերուս առջեւ:

Խոտ — քաղն է սկսած [illegible] կէսերուն: Հնձուորներուդ [illegible] րը, արդէն շատոնց սրուած [illegible] րատուած են: [illegible] րեններուդ [illegible] բռնակ, [illegible] դաշտերուդ մէջ, [illegible] քաղեն, իրենց սուր ու [illegible] գաղերով:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ՓԱՇԱՅԻ 6րդ ՆԱՄԱԿԸ

Միջտ հայկական եւ անգլիական վտանգ

Փոլսոյ թուրքերէն թերթերը հրատարակեցին Գարապէքիր Քեազիմ փաշայի վեցերորդ նամակը, որ սկսած է.—

16 յունիս 1919ին, Մուսթաֆա Քէմալ փաշայէն ստացայ 11 յունիս 1919 թուակիր ծածկագիր հեռագիր մը, որով կ'ըսէր թէ Պոլիսը կ'ուզէ զինքը, բայց ինքը որոշած է ազգին ծոցը մնալ ու կատարել իր պարտականութիւնը:

«Անատոլուի խաղաղ կողմերը կազմակերպութիւն ընելը՝ Արեւելեան նահանգներու նման գիւղերին չըլլալով, կը գնահատեմ ձեր այն գաղափարն ու նախաձեռնութիւնը թէ բոլոր Արեւելեան նահանգներու պատուիրակներէն բաղկացած մարմին մը գումարելու է երզրումի մէջ»:

Նկատի ունենալով որ Մ. Քէմալ փաշա հաղորդած էր թէ, պարագաներու համաձայն, կամ միջին Անատոլուի եւ կամ գրաւումի ենթարկուած արեւմտեան շրջանակին մէջ կազմակերպութիւն պիտի ընէ, եւ սոսր համար դժուարութիւն կայ, եւ խորհելով որ կրնայ փափուկ կացութեան մը առջեւ գտնուիլ, նոյն օրը իրեն տըւած պատասխանիս մէջ ըսած էի.

— «Ձեր բարձրութիւնը երբ պէտք տեսնէ, մեր շրջանակը կ'այցելէ»:

Հիմա վերլուծեմ առաջ եկած կացութիւնը:

Ինչպէս կը հասկցուի հինգերորդ նամակիս թիւ 10 փաստաթուղթէն եւ յատկապէս 13 եւ 14րդ փաստաթուղթերէն, կացութիւնը երկու տեսակէտով կը դիտուէր: Եւ երկու տեսակէտներուն համաձայն, երկու հակառակ կարծիք եւ միջոց երեւան կուգային: Առաջին կարծիքին համաձայն, հելլենական եւ հայկական բանակները ցամաքէն ու ծովէն միաժամանակ յարձակումի պիտի անցնին, կարճ ատենէն պիտի գրաւեն ամբողջ երկիրը եւ վերջ պիտի տան մեր ազգային անկախութեան եւ թերեւս ալ գոյութեան: Հետեւաբար, իբրեւ ճար, պէտք էր անմիջապէս քաղաքական եւ զինուորական շարժումներու անցնիլ, առանց սպասելու կատարուած իրողութիւններու: Ասոր համար տրամադրելի անձնաւորութեանց հետ ժողով մը գումարելու եւ արագօրէն որոշում մը տալու էր:

Երկրորդ կարծիքին համաձայն, այս տեսակ անմիջական վտանգ մը հաւանական չէ: Համաձայնական պետութիւնները չէին կրնար Թուրք ազգը ջնջելու կամ փճացնելու ելլել, երբ տարիներէ ի վեր աշխարհի կը պոռային թէ բարբարոսներու դէմ կը կռուին, երբ կորսուած ազգերու գոյութիւնը կրկին երեւան կը հանէին եւ երբ այս գործերը կը հաստատէին նաեւ Ուիլսընի սկզբունքներով:

Թէեւ, մեզ փութկոտ ու վտանգաւոր որոշման մը մղելու եւ մենք մեզի քայքայելու համար այս տեսակ քարոզութիւններ կ'ըլլային, բայց թէ' թերթերու եւ թէ գործակալութեանց հաղորդած տեղեկութիւնները, ինչպէս նաեւ համաձայնական բանակներուն կացութիւնը չէին ցուցներ այս տեսակ վտանգ մը: Այս վերլուծումին անհրաժեշտ դարձուցած միջոցն ալ սա էր. — Աճապարելով մեր ձեռքով վտանգի չմատնել մեր գոյութիւնը, այլ մեր ազգային կառավարութեան կորիզը կազմել եւ ի հարկին հաշտակել այնպիսի ազգային կառավարութիւն մը, որ կարենայ մերժել հաշտութեան սկզբունքները:

Ահա հետեւեալ փաստաթուղթերը երեւան կը բերեն այս երկու հակառակ կարծիքներէն բխող երզրումի եւ Սըվազի համաժողովներուն բնոյթները:

15րդ զօրաբանակի հրամանատար Քեազիմ Գարապէքիր փաշային: (Ծածկագիր հեռագիր է եւ անձի յատուկ է):

Ամասիա, 16 յունիս 1919

1— Գոնիայի բանակի քննիչ Ճէմալ փաշա, պատասխանելով իրեն ըրած իմ հաղորդագրութեան, հետեւեալը կը յայտնէ. — Հելլենական գրաւման, եւ իտալական, ֆրանսական եւ անգլիական ուժերու յարձակման առջեւ, որոշած եմ դիմադրել եւ ասոր համաձայն պատրաստութիւն կը տեսնեմ: Բաւականաչափ զէնք, ռազմամթերք եւ պարէն կայ: Կ'աշխատիմ աւելցնել պատրաստ զօրագունդերը, կը պատրաստուիմ ի հարկին քանդելու երկաթուղիի անցքին վրայ գտնուող կարեւոր հաստատութիւնները: Կ'աշխատիմ խլամ ամբողջ բնակչութիւնը զօրագունդերուն միացնել եւ ամրանալ: Ժողովուրդը մարզելու համար կ'օգտուիմ նաեւ պահեստի սպաներէն:

Միւս կողմէ, Արեւելեան նահանգներու արեւելքէն եւ ծովեզերքէն յարձակման դիմաց հակաքարոզ գործելու համար իր ըրած խորհրդածութեանց մէջ, Ճէմալ փաշա կ'ըսէ թէ «այս վիճակին գործնապէս ստեղծուելո՞ւն պիտի սպասէք, թէ ոչ առաջուընէ գործի պիտի ձեռնարկէք, այդ տեսակ վիճակի մը արգելք ըլլալու համար»:

2— Ցիշեալին իմ տուած պատասխանիս մէջ, ըսի թէ համամիտ չեմ կատարուած իրողութիւններու սպասելուն, բայց պէտք է քիչ մը ժամանակ շահիլ, որպէս զի կարենանք լաւ տեսնել մեր պատրաստութիւնները: Եթէ նոր դէպք մը չստիպէ մեզ գործել, պէտք է սպասել հաշտութեան ժողովին մէջ Սատրազամին գտնելիք ընդունելութեան ձեւին, մօտէն հետեւիլ եւ անոր համաձայն ճշդել մեր ընթացքը:

3— Կը խնդրեմ որ չուտով հաղորդէք այս հեռագրին ժամանման թուականը:

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ

×

Գ. բանակի քննիչ Մուսթաֆա Քէմալ փաշային:

Երզրում, 17 յունիս 1919

Ժամանակէն առաջ կատարուելիք շարժում մը կրնայ փճացնել Ա. բանակի քննիչութեան զօրագունդերը, պաշտօնատուները, Պոլսոյ հաստատութիւնները եւ արժէքաւոր անձնաւորութիւնները: Հետեւաբար, աւելի յարմար է ոչ թէ ինքնաբերաբար, այլ արտաքին ճնշումով ընել որ եւ է շարժում: Այս ձեւով, աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ ալ նորէն դէշ տեղ մը չենք գրաւեր: Ներկայիս կարեւորը սա է. — Պատրաստութիւններ տեսնելով մէկտեղ, արժէքաւոր անձնաւորութիւնները Պոլսէն հեռացնել, զէնքերու կարեւոր մասերը չյանձնել եւ կարգ մը զօրագունդերը ջնջել չտալ:

15րդ զօրաբանակի հրամանատար
ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան-Սեւան

Երեւան-Սեւան երկաթուղիին (85 քիլոմեթր երկարութեամբ) շինութեան աշխատանքները, որ սկսած են անցեալ յունուարին, տենդագին կը շարունակուին 37 քիլոմեթրի վրայ, Երեւանի կայարանէն մինչեւ Արզնի:

Շինարարութեան մէջ այժմ կ'աշխատին մօտ երկու հազար բանուորներ, շուտով անոնց թիւը կը հասցուի երեք հազարի:

Բանուոր ու ճարտարագէտ, յանձնառութիւն կնքած են յունիս 15ին շահագործելի վիճակի մէջ դնել առաջին երկու քիլոմեթրը, Երեւանէն Քանաքեռ, իսկ 25 քիլոմեթրը՝ մինչեւ այս տարուան վերջը:

Արդէն սկսած են Գետարչայի վրայ մեծ կամուրջ մը շինելու աշխատանքները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Դր. Սիմոնեան Հայաստանի լիազօր նշանակուած է արտասահմանի հետ մշակութային կապ պահող ընկերութեան Անդրկովկասեան բաժնին:

× Անչափահաս ոճրագործները թէ արդիւնաբերութեան մէջ աշխատցնելու եւ թէ ընկերային կարգապահութեամբ դաստիարակելու համար, Երեւանի մէջ սկսած են շինել անչափահասներու մեկուսարան մը (բանտ):

× Արգիլուեցաւ 14 տարեկանէն վար պատանիներուն առեւտուրով զբաղիլ:

× Երիտասարդ գրող Վաղարշակ Նորենց նշանակուեցաւ Հայաստանի Մշակութային - Պատմական թանգարանի տնօրէն:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 17 մայիս (Յառաջ). — Շնորհիւ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան եւ Թատերասրահին յարմարութեան, գրեթէ ամէն կիրակի հանդէս - ներկայացումներ տեղի կ'ունենան, զանազան կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու կողմէ, որոնց բոլորին ալ հասարակութիւնը իր որոշ օժանդակութիւնը կը բերէ:

Մայիս 14ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, գաղութը բախտ ունեցաւ վայելելու դերասան Տէր եւ Տիկին Տրդատ Նշանեաններու կազմակերպած ներկայացումը, «Սրտերու Պայքար»ը, օժանդակութեամբ Լիոնի եւ ...ինի կարգ մը սիրողներուն: Հակառակ անոր որ միեւնոյն օրը եւ միեւնոյն ժամուն կար նաեւ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան պարահանդէսը, սակայն սրահը գրեթէ լեցուն էր: Խաղը անցաւ շատ յաջող եւ ներկաները գոհ մնացին:

Ներկայացուեցաւ նաեւ Արխողոմ Աղայի մէկ արարը: Զաւեշտէն առաջ Պ. Նշանեան արտասանեց Պ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը:

⁂ Մայիս 7ին Լիոնի հայ Արիներու կողմէն կազմակերպուած էր հանդէս մը, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան սրահին մէջ:

Վեհուճի

Ց. Գ. — Մայիս 6ին, ապրիլեան ագատոնի հանդէսի ներկայութեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՅՆ ԱՌՆԱԿԱՆ ՁԱՅՆԸ

Պոսէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հրատարակելով Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովին յայտարարութիւնը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրին տակ (29 ապրիլ).

— «Մեր գլխաւոր եւ արդարագոյն բանաձեւը, — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը — նոյնութեամբ կը պահէ իր ուժն ու բովանդակութիւնը, նոր ոգեւորութիւն եւ ուժ տալով ուխտաւորներուն, որոնք կը քալեն նախորդներու ճամբով, հաստատ եւ համբերատար: Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը մեզ համար երազատեսութիւն մը չէ, ոչ ալ մտամարզանք, այլ ան զետեղուած է հաւատաւորներու հոգիին մէջ եւ ապահով է անոնց կեանքի գնով:

Ասկէ 15 տարի առաջ, իրական Հայաստանի գոյութիւնը երազ մը կը թուէր «անհաւատ ժողովուրդին» բայց ան երազ կամ ցնորք մը չէր անոնց համար, որոնք ինկան անոր իրականացման ճամբին ու չտեսան անոր ստեղծումը, եւ անոնց համար, որոնք պայքարեցան ու տեսան անոր վերածնունդը: Ինչ տարածութեամբ եւ չափով ալ որ ըլլայ՝ Հայաստանը Միացեալ է եւ Անկախ, ու անոր լիակատար իրագործումը մէկ սերունդի գործ չէ, սակայն ան գաղափարի աւանդ մըն է, զոր Հայոց մեծ կուսակցութիւնը պարտաւոր է փոխանցել յետնորդ սերունդներուն:

Մեր Դատը պիտի լուծուի դրականապէս, որովհետեւ ան յանձնուած չէ ուրիշին, առաջուան պէս, այլ Դատի տէրն է, որ զայն իր ձեռքն առած՝ դանդաղ բայց յամառօրէն առաջ կը տանի, միշտ հանդիպելով գլխաւոր թշնամիին — Թուրքին:

Մեր վերաբերմունքը Թուրքի հանդէպ, բխելով մեր գլխաւոր գաղափարէն, կը մնայ նոյն, ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր ու նաեւ վաղը եւ յաւիտեանս, քանի դեռ գաղափարը չէ հասած իր լրումին:

Ներկայ Հայաստանը մեր ապագայ պետական կորիզն է, որուն հանդէպ սէր եւ կարօտ ունինք, որովհետեւ ան ստեղծուած է հայ ժողովուրդի արիւնով եւ արցունքով: Ներգաղթն ու Հայաստանի վերաշինութիւնը միշտ եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան մտահոգութիւնը, որուն օժանդակած է բարոյապէս եւ նիւթապէս: Սակայն ասիկա չի նշանակեր, որ Հայոց մեծ կուսակցութիւնը պիտի լռէ այնտեղ կատարուած անիրաւութիւններու, բանտի, աքսորի եւ գնդակահարութիւններու մասին, բարբարոսութիւն մը, որ հայ ժողովուրդը քիչ տեսած է իր պատմութեան ընթացքին: Ու փորձերը ցոյց կուտան, որ Դաշնակցութեան մասին քննադատութիւնները Հայաստանի սահմաններու, անոր ստացած չնչին պիւտճէի, վերաշինութեան դանդաղութեան մասին աւելի շատ օգուտ բերած են, քան վընաս, ու այդ բազմիցս անգամ խոստովանած են բոլշեւիկ պետերը իրենց խօսակցութեան մէջ:

Գաղութներու մէջ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ համախմբել հայութիւնը մէկ ընդհանուր ճակատի վրայ ընդդէմ ուծացման եւ այլասերման: Հայը հայ պահել, ամէն կերպ աշխատիլ, որ հայութիւնը իր համեմատական խաղաղ կեանքի մէջ ինքզինքը ժողվէ, պահելով իր մշակոյթը, ազգային աւանդութիւնները, միշտ կապուած մնալով Մայր հայրենիքին, զայն նկատելով իբրեւ փրկութեան վերջնական փարոսը:

Ասոր համար է, որ Դաշնակցութիւնը այնքան կշիռ ունի, ու անոր հզօրութիւնը հայ ժողովուրդի մեծութիւնն է: Մեր իմաստուն ժողովուրդը, մանաւանդ անոր նորահաս սերունդը, ազգային ճշմարիտ բնազդով մը, միշտ կանգնած է Դաշնակցութեան կողքին, որովհետեւ քաջ գիտէ, որ այդ կազմակերպութիւնը, 43 տարի անընդհատ եղած է անոր հետ, անոր օրհասական ժամին, մարմնացած է անոր կեանքի, պատուի եւ գոյքի համար:

Մեր ազատագրութեան ճամբին Դաշնակցութիւնը այնքա՛ն զոհեր տըւած է, այնքա՛ն մարտիկներ եւ մտաւորականներ մահուան գիրկը նետած է, որոնց համբանքն ու թիւը եռապատիկ է իր այլակերպ հակառակորդներու միացեալ թիւէն:

Այսօր իսկ դաղթաշխարհի մէջ, եթէ լաւութեան դատապարտուին դաշնակցական հրապարակագիրներն ու գրողները, գոցուին նոյն կուսակցութեան մամուլի օրկանները, բեմերը չագմկեն այդ ընտանիքի հռետորներն ու դասախօսները, ու քաղաքական, մշակութային ասպարէզներու վրայ չերեւան դաշնակցական հանրածանօթ դէմքերը, մեր կեանքը, իր բոլոր կողմերով, կը դառնայ անապատ, ցուրտ եւ սարսռազդեցիկ:

Այս մեծութիւնն ու փառքը Դաշնակցութիւնը չէ, այլ այն ժողովուրդին, որ արժանաւորապէս ծնած է եւ զայն սնուցած է իր հարազատ կաթով, հոգւով ու շունչով եւ որու արժանաւոր զաւակն է ինքը — Դաշնակցութիւնը:

Յաջողութիւն անոր եւ անոր գործերուն, որ հայկական է, առնական եւ տոկուն, ինչպէս մեր ժողովուրդը»:

մէջ, սխալմամբ գրած էի թէ «1932ին անտես առնուեցաւ»: Պէտք է ըլլայ 1930ին:

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ. — Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան անդրանիկ խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ հայրենակից Առաքել Դանիէլեանի բնակարանը, մայիս 19ին: Թէր ու դէմ խօսակցութիւններէ յետոյ, հայրենակցական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, եւ բոլորին համաձայնութեամբ կազմուեցաւ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական մասնաճիւղ մը եւ վերընտրուեցաւ երեք անդամէ վարչութիւն մը. — Ատենապետ՝ Գրիգոր Ալոյեան, ատենադպիր՝ Առաքել Դանիէլեան, գանձապահ՝ Միհրան Քնտոյեան:

Այս առթիւ կը խնդրենք որ Ֆրանսա բնակող քոյր մասնաճիւղերը իրենց յարաբերութիւնը մշակեն Վիէնի նորակազմ մասնաճիւղին հետ, հետեւեալ հասցէով. — Krikor Alloyan, 124, Rue Lafayette, Vienne (Isère):

Վարչութիւն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՅԻ ՅՈՐԲԵԼԵԱՆԸ

ԼԻՈՆ. — Այստեղ կը գտնուի կատակերգակ դերասան Յ. Ղազարեան, որ ունի 30 տարուան բեմական գործունէութեան շրջան մը: Ան, ծառայած է Հայաստանի, Պարսկաստանի, Պոլսոյ, Սուրիոյ, Միջագետքի, Պաղեստինի, Ռուսաստանի եւ վերջապէս Ֆրանսահայ բեմերուն, իր զուարթ խաղերով: Կազմակերպուած են յոբելինական հանդէսներ իր երեսնամեայ գործունէութեան համար: Լիոնի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 10 յունիս, շաբաթ երեկոյ, իսկ Տէսինի մէջ յունիս 11ին:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէ եւ Հայր. Միութիւններէ, նկատի ունենալ այդ թուականը:

Նոյն յոբելինական հանդէսները պիտի ըլլան նաեւ Վիէնի, Սէն - Շամոնի եւ Կրընոպլի մէջ:

Հ. Թ.

ՊԱՀԱԿԸ

Պատարագի երեք սեղանները, սուրբերի հնադարեան նկարներ, որ չէշտերը հողում մէջ են թափանցում, ու հազար փառք, հազար սարսափ պատմում քեզ: Զահեր, կանթեղներ, մոմկալներ, հարուստ, գեղեցիկ:

Գուրգէնը նկատում է պատերի վըրայ տեղ տեղ սպիտակ ծեփ: Այդ ինչ է:

Ա՛խ, այո, Խրիմեան Հայրիկն ուզեցել է նորոգել էջմիածինը:

Ո՛չ, ո՛չ, պէտք չէ. Հայի անցեալը պէտք չէ ծեփել, խեղաթիւրել. այն մեծ է ու գեղեցիկ այնպէս, ինչպէս կերտուած է, ինչպէս կայ:

Գուրգէնը պիտի ուզենար եղունգներով քերել այդ սպիտակ ծեփը, դուրս հանել կրկին հին քանդակներն ու որմնանկարները:

Տաճարը կամաց - կամաց կենդանանում է. աղօթողներ են գալիս, մոմ են վառում: Գուրգէնը յիշում է պատանի պատուէրը. յիշում է Աստղիկը, նրա տատիկը եւ օրհնուած ջուրը: Ու մտածում է. «Թող հիներն ըլլան իրենց հոգու կառուցուածքով. ծեփ պէտք չէ. ծեփն այլանդակութիւն է, չիրմաքար է»:

Ու առանց տատանուելու՝ Գուրգէնը գնում է մի զոյգ մոմ. մօտենում է Աստուածամօր նկարին եւ վառում է աներեր: Խոնարհում է գլուխը, ու հոգու մէջ փառաբանում մօր, հայ մօր մեծ հոգին:

«Մեղքերի թողութի՞ւն... Օ՛, ո՛չ, հայ մայրը մեղք չունի. նա Աստուածամայր է, որի որդին հազար անգամ խաչուել է մարդկութեան մեղքերի փրկութեան համար, ու միշտ յարութիւն առել: Սուրբ է հայ մայրը. — Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ...

Դուրս են գալիս վանքէն: Ինչպէս պիտի ուզենային տեսնել Թանգարանը. բայց այդ ժամանակ փակ էր Թանգարանը ամէնի առջեւ:

Ճեմարանը յատկացուած էր սուրբերի:

Տպարանն էր աշխատում անդուլ, անխոնջ:

Տաճառ վարդապետը պտտցնում է նրանց տպարանի ամէն կողմը:

Պտտում են նաեւ վանականների խուցերը: Ցետոյ դուրս են գալիս գաւիթէն, շրջում են արհեստական լճի եզերքը. նրա շուրջը, խարոզի անտառի կտրուած վիրաւոր կոճղերը ցաւեցնում են նրանց սիրտը:

Ուզում են ծլեցնել, վերստին ապրեցնել այդ պատմական պուրակը:

Պատարագի զանգերն են ղօղանջում. նրանք դառնում են վանք, ուշացել են: Ծերունի կաթողիկոսն արդէն նստած է իր գահի վրայ: Պատարագն սկըսուած է. պատարագիչն է Գէորգ Չէօրէքճեան եպիսկոպոսը. գեղեցիկ է նրա ձայնը, հանդիսաւոր շարժումները. ժողովուրդն ակնածութեամբ լըսում է նրա՝

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն:

Երգում է Վաղարշապատի աշակերտական խումբը: Ճեմարանի աշակերտութիւնը ցրուած է:

Վերջանում է պատարագը. Թափօրը դուրս է գալիս գաւիթը. հոգեհանգստի սեղանի շուրջը մաղթանք է կատարւում:

Հոգեւոր եւ աշխարհիկ բանախօսներ պարզում են օրուայ նշանակութիւնը. մեծ պետութիւններէն ճանաչուած է Հայաստանի անկախութիւնը:

Ցանկարծ խօսք է առնում մի կոյր վանական՝ Արսէն վարդապետը:

«Կոյր եմ, ասում է նա, զրկուած եմ Հայաստանի եռագոյնը տեսնելու երջանկութենէն. բայց նորէն բախտաւոր եմ, որ ականջներս կը լսեն, թէ ազատ է Հայաստան:

Ա՛, սուրբդ, Խրիմեան Հայրիկ, դու որ այնքան աշխատեցիր հայրենիքիդ ազատութեան համար, դու որ Աստուծոյ պէս սիրեցիր տառապակիր ժողովուրդդ, դու որ Ցիսուսի պէս չարչարուեցիր անոր փրկութեան համար՝ ինչո՞ւ ինծի չափ ալ բախտաւոր չեղար տեսնելու ազատութիւնը հայրենիքիդ:

Գիտեմ, ով մեծդ մարդոցմէն, հոգիդ վկայ է այստեղ: Լսէ՛, ունկնդիր կոյր վանականիս, որ լռութիւն եւ ձայն է միայն, լսէ բարբառը հոգուս, ալ երկաթէ չերեփ ունի հայ բազուկը:

Խնդա՛, խնդա՛, Հայրիկ, ալ ազա՛տ է Հայաստան:

Ալ կը բաւէ ինծի կեանքը. քովդ տա՛ր, Հայրի՛կ, չըլլայ թէ նորէն վատ օրեր ապրիմ, չըլլայ թէ նորէն չար լուրեր լսեմ»:

Նա դողդոջուն ձեռքերով, ցուպը այս ու այն կողմը շարժելով մօտեցաւ Խրիմեան Հայրիկի շիրմին ու չոքելով՝ գլուխը դրեց քարին:

Մաղթանքը վերջացած էր. ժողովուրդը ցրուեց:

Գուրգէնը գնաց Վաղարշապատ իր գործին: Նրա քայլերը դանդաղ էին շարժւում: Կարծես նա դեռ տեսնում էր կոյր վանականին եւ լսում նրա ըղձացուած խօսքերը.

— «Չըլլայ թէ նորէն վատ օրեր ապրիմ»:

— Ո՛չ, ո՛չ, պէտք չեն վատ օրեր, պէտք չեն:

Ու նա արագացնում է քայլերը եւ վճռական դիմում գործի:

×

Պաշտօնի բերումով Գուրգէնը հետզհետէ ծանօթանում էր Հայաստան աշխարհին. մտերմանում, սիրում էր հայ ժողովուրդին:

Երբեմն հայ աշխարհին պարտադրուած աղքատութիւնը, ժողովուրդի նիւթական թշուառութիւնը ընդվզեցնում էր նրա հոգին. բուռն ատելութիւն էր զգում հարեւանների դէմ, որ ճնշում, կեղեքում, զրկում էին Հային:

Երբեմն նրան յուսահատեցնում էր Հայաստանի անելք վիճակը, ու նա չէր հաւատում թէ այդ պայմաններում կարելի է ապրել եւ զարգանալ իբրեւ պետութիւն:

Բայց որքան մօտիկէն էր ծանօթանում նա հայ ժողովուրդին՝ այնքան փոքր էին թւում խոչընդոտները ու նա հաւատում էր, որ եթէ չլինի արտաքին յարձակում, ու հանգիստ ձգուի հայ ժողովուրդը՝ նա թէկուզ այդ պայմաններում պիտի կարողանայ բարգաւաճիլ, հարստանալ, ամրանալ: Այդ կարճ ժամանակի ընթացքում այնքան բան էր փոխուած, այնքան բան շինուած, այնքան բան ստեղծուած:

Եթէ ... Ու սակայն պակասում էր այդ բարեցակամ եթէն: Հայաստանը ամրանալու ոտքի կանգնելու համար ստիպողական պայքարի մէջ էր ոչ միայն իր դրացիների, այլ եւ իր մոլորեալ զաւակների հետ:

ԵՂԻՇԷ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Ցրանքի թշնամական արտայայտութեանց դէմ: Գերմանիա արգիլած է աւստրիական ներածումները:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ արդէն իսկ հասած է Փէքինի դուռներուն առջեւ: Ճափոնի հրամանատարը Չինացիներէն պահանջեց մասնաւոր կառախումբ մը տրամադրել, զինուոր փոխադրելու համար Թիէնցինէն Փէքին: Հակառակ պարագային, պիտի գրաւէ երկաթուղին:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 72րդ նիստը բացուեցաւ երկուշաբթի օր: Օրակարգին մէջ արձանագրուած էր վերին Շլեզիոյ Հրեաներուն մէկ բողոքը՝ գերմանական հալածանքներու դէմ: Գերմանական պատուիրակը բողոքած

ՍՏԵՐԼԻՆԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐԸ առժամապէս ամրացնելու համար քանակցութիւնները կը շարունակուին Ուաշինկթընի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, յոյս կայ որ բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին: Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ « հաւասարեցման » հիմնադրամ մը պիտի հաստատէ, ստերլինը եւ տոլարը ներկայ սակին վրայ պահելու համար, աւելի կամ պակաս: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ երկու դրամներն ալ դեռ չեն գտած իրենց իսկական դիրքը:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան
Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին
Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Petit Journalի *սրահին մէջ*
Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը մասնակցին՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ)։

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. *Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆի*

Ballet plastique *հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՋԷՆԿՕԻ*

Թարիստ *ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱՋ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ* (դաշնակ)
ՃԱԶ, ՕՐՔԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ: ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ։

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
20, Avenue Ville d'Avray. Chaville
Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

երգ եւ արտասանութիւն։ կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները։ *Մուտք՝ 3 ֆրանք։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւններըմօտ օրէն։

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ
Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԼԻ ՄԷՋ
կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ *Հ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբի գեղարուեստական ճոխ բաժին։
կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս
ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ։
Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է։

×

ՊՈՒԼՎԱՐ – ՕՏՏՕ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

⁂

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ՍԱԼՈՆ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ
նախաձեռնութեամբ *ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ*
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ԼՈՒ
նախաձեռնութեամբ *ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*
եւ մասնակցութեամբ *ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեոն)
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
նախաձեռնութեամբ *ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ*
եւ մասնակցութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ*
Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼԻՆ – ՏԸ – ԺԻՐՐՕ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
նախաձեռնութեամբ *ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*
եւ մասնակցութեամբ *ԱՌԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ*
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

⁂

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
4 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին։
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ
4 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

⁂

ՊՈՐՏՕ
4 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Ե. ԽԱՉԻ Ե. պատգ. ժողովը կը բացուի այս Ուրբաթ առաւօտ ժամը *10*ին, *71*, Avenue Kléber, Հ. Հ. պատուիրակութեան շէնքին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Գէորգեան, Օր. Յովիկ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկ. Անանեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգորեան, Օր. Գրիգորեան եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան, քրոջ եւ քրոջ աղջկան՝ ՕՐ. ՅԱՍՄԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՍԷԹԻՖԷՆ (Ալճերիա) Տէր եւ Տիկ. Եղիա Առաքելեան 150 ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Ընկերութեան։ Ստանալ Յառաջի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue [illegible]esme :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Ազապալեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արաէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զէյնապապարին Իսկուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Լսուեցան եօթը զանգերը ժամացոյցին. խօսակցութիւնները սկսան նուաղիլ: Լոնտոնը դիտեց տեսարանը լռութեան մէջ ու տրոփեց բազմութեան սիրտը, երբ վիթխարի սլաքը սկսաւ յառաջանալ դէպ ի ժամը ութ:

Փոփոխութիւններ մտցուցած էին Տաունինկ փողոցի հսկողութեան համար ձեռք առնուած կարգադրութեանց մէջ. այնպէս որ ժամը եօթէն քիչ ետքը, Սըր Ֆիլիփ, որ մինակ էր իր աշխատանոցին մէջ, դուռը բացաւ եւ իր քով կանչեց ոստիկանապետն ու Ֆալմըթհը:

Այս վերջինները մօտեցան, բայց կեցան իրմէ քանի մը քայլ հեռու:

Նախարարը շատ տժգոյն էր եւ գիծեր կը տեսնուէին իր դէմքին վրայ:

— Հիմա պիտի կղպեմ դուռս, ըսաւ Սըր Ֆիլիփ. կ'ենթադրեմ որ մեր բոլոր կարգադրութիւնները պիտի գործադրուին:

— Այո՛, պարոն, պատասխանեց ոստիկանապետը:

Սըր Ֆիլիփ ուզեց խօսիլ. յանկարծ կանգ առաւ. սպասեց ու յետոյ շարունակեց.

— Արդար եմ համաձայն իմ ըմբռնումներուս. ի՛նչ որ ալ պատահի, գոհ եմ որ ճիշդ էր առած քայլս ... ի՞նչ ձայն էր այդ ...

Նրբանցքէն կը լսուէր խուլ աղմուկ մը:

— Ժողովուրդն է, ձեզ կը ծափահարեն, ըսաւ Ֆալմըթհ:

Նախարարը շրթունքները պրկեց եւ տեսնուեցաւ զայրոյթի արտայայտութիւն մը դէմքին վրայ:

— Յուսախա՛բ պիտի ըլլան եթէ բան մը չպատահի ... ժողովո՛ւրդը ... Աստուա՛ծ պահէ զիս ժողովուրդէն ... անոր կարեկցութենէն ալ, ծափէն ալ ...

Երկու ոստիկանները դուրս ելան, նախարարը փակեց դուռը ու լսուեցաւ բանալիին ձայնը փականքին մէջ:

Ֆալմըթհ նայեցաւ ժամացոյցին — քառասուն վայրկեան մնաց, ըսաւ:

×

Մութին մէջ կեցած էին Չորս Արդարները:

— Ժամանակն է կարծեմ, ըսաւ Մէնֆրէտ:

Թէրի տախտակամածին վրայ բան մը կը փնտռէր:

— Կեցէք լուցկի մը վառեմ, ըսաւ սպաներէն:

— Ո՛չ, պոռաց Փուաքառ:

Յետոյ Կոնզալէզ վար ծռեցաւ ու իր զգայուն մատները գետնին վրայ պըտըտցնելով, գտաւ երկու թելեր զորս առանձին – առանձին տուաւ Թէրիին: Այս վերջինը իրարու միացուց զանոնք:

— Առե՞նն է, հարցուց Թէրի շնչասպառ:

— Սպասէ՛:

Մէնֆրէտ նայեցաւ իր լուսարձակ ժամացոյցին. լուռ էին բոլորն ալ:

— Առենն է, ըսաւ Մէնֆրէտ հանդիսաւոր շեշտով ու Թէրի երկնցուց ձեռքը:

Երկնցուց ձեռքը ... հառաչեց ու գետին փռուեցաւ:

Երեք ընկերները լսեցին այդ խուլ հառաչանքը. տեսան կամ աւելի ճիշդ, զգացին անոր տապալումը տախտակամածին վրայ:

— Ի՞նչ պատահեցաւ, փսփսաց Կոնզալէզ:

Մէնֆրէտ կեցած էր Թէրիի դիակին քով՝ ձեռքը անոր սրտին վրայ:

— Թէրին չուարեցաւ եւ կրեց հետեւանքը, ըսաւ Մէնֆրէտ ցած ձայնով:

— Հապա՞ Րէյմըն ...

— Կը նայինք, կը նայինք ...

×

Այդ քառասուն վայրկեանը ամէնէն երկարն էր Ֆալմըթհի կեանքին մէջ: Փորձեց կատակով անցընել ժամանակը եւ սկսաւ վերյիշել այն ոճիրները որոնց քննութեանց մէջ կարեւոր դեր ունեցած էր ինք: Սակայն մտադրած վիճակ մը ունէր. անկապ էին իր բառերը եւ ջղագրգռուած էր: Արտօնութիւն չունէին ոստիկանները բարձրաձայն խօսելու. բացարձակ լռութիւն կը տիրէր շէնքին մէջ:

Ոստիկանները դիրք գրաւած էին իւրաքանչիւր սենեակի մէջ, տանիքը, գետնայարկը, նրբանցքներուն մէջ: Զինուած էին բոլորն ալ: Ֆալմըթհ չորս կողմը նայեցաւ. նստած էր քարտուղար Հէմիլթընի գրասենեակը: Այս վերջինը խորհրդարան գացած էր:

Բաց էին սենեակներուն դուռները եւ ոստիկանները կրնային իրար տեսնել:

— Ձեզ դիտել թէ ինկալէս ինչ կրնայ պատահիլ, փսփսաց Ֆալմըթհ ոստիկանապետին. անկարելի է որ այս մարդիկը պահեն իրենց խոստումը, բացարձակօրէն անկարելի:

— Խնդիրը այն է որ պիտի պահե՞ն իրենց միւս խոստումը, այսինքն իրենց ձախորդութիւնը տեսնելով՝ պիտի հրաժարի՞ն ձեռնարկէն, դիտել տուաւ ոստիկանապետը: Մէկ բան որոշ է միայն, — եթէ Րէյմըն ողջ – առողջ դուրս գայ այս գործէն, գետնին տակն անցնելիք այդ օրինազիծը պիտի քուէարկուի առանց ընդդիմութեան:

Ոստիկանապետը նայեցաւ իր ժամացոյցին զոր ձեռքին մէջ բռնած էր: Սըր Ֆիլիփէն բաժնուելէն ի վեր:

— Հինգ վայրկեան կայ, ըսաւ ու հառաչեց անձկութեամբ:

Քալեց մինչեւ Սըր Ֆիլիփի դուռը եւ մտիկ ըրաւ:

— Ձայն – ձուն չկայ, ըսաւ:

Յաջորդ հինգ վայրկեանը շատ աւելի երկար տեւեց կարծես:

— Ճի՛շդ ութն է, ըսաւ Ֆալմըթհ նուաղած ձայնով ...

Խորհրդարանին ժամացոյցը զարկաւ ... մէ՛կ ...

— Ժամն է, փսփսաց Ֆալմըթհ ու միասին մտիկ ըրին:

— Երկո՛ւ ...

— Երե՛ք ...

— Չո՛րս ...

— Հի՛նգ ... ան ի՞նչ էր ...

— Ես բա՛ն մը չիմացայ ... այո՛, իմացայ, ըսաւ Ֆալմըթհ:

Ցատկեց տեղէն, մօտեցաւ դրան ու ականջը դրաւ բանալիին ծակին վրայ.

— Ի՞նչ ... այս ի՞նչ է ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ 1933

25 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2197 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

Շարունակենք մեր տեսութիւնները՝ վրդովիչ ողբերգութեան, — հայերէն թերթին ու գրքին վիճակուած ճակատագրի մասին:

Այդ շրջանին — պատերազմէն առաջ — կը հրատարակուէին նաեւ տեղական թերթեր:

ՅԱՌԱՋը, որ Բարձր Հայքի միակ օրկանն էր, կը սպառէր 700 օրինակ, հաշուելով ամբողջ նահանգը եւ շրջակաները: (1911–12):

Արդ, այդ օրերուն միայն Կարին քաղաքին մէջ կը հաշուէին 10,000 ժողովուրդ: (Ամբողջ նահանգը՝ 180 – 200,000):

Վասպուրականն ալ ունէր իր «Աշխատանք»ը: Սպառումը՝ եթէ չենք սխալիր՝ հազար: Իսկ բնակչութիւնը Բարձր Հայքէն աւելի մեծ էր եւ աւելի խիտ:

Այո, Պոլսէն ալ թերթեր կը ստանային, բայց 30 – 40, 100 – 120 – 150, — համաձայն թերթին վայելած համակրութեան:

Այսպէս եւ ուրիշ վայրերու մէջ, Բիւթանիայէն մինչեւ Սեբաստիա կամ Կիլիկիա:

Անշուշտ խոր կսկիծով գրի կ'առնենք այս մանրամասնութիւնները. որովհետեւ — այսօր ոչ եւս է այդ ժողովուրդը ...

Ստիպուա՛ծ էինք յիշել այս բոլորը, մատնանշելու համար վէրք մը որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

X

Աւելի բախտաւո՞ր էր «գրքի շուկան»: Ա՛յդ օրերուն, երբ ունէինք 2 – 3 միլիոն ժողովուրդ, եւ հաստատուն վիճակ:

Պատասխանը կը ստանանք հետեւեալ տեղեկութիւններէն, — քաղուած՝ ըստ բախտի, բայց վաւերական:

Գրական գիրքեր կը հրատարակուէին Պոլսոյ մէջ, լաւագոյն հեղինակներէ: Ամէնէն բախտաւոր տպագրութիւնը կը հասնէր 1500 – 2000ի: (Վարուժան, Սիամանթօ, Զարդարեան, Լ. Շանթ, Ահարոնեան, Վրթանէս Փափազեան, Ե. Օտեան, Զօհրապ եւն.):

Կարելի է ըսել թէ՝ առաջին առթիւ, կանխիկ վճարումով հազիւ կը ծախուէր 500 օրինակ: Մնացեալը՝ ընթացիկ հաշիւ էր, ցրուած՝ ամէն կողմ, եւ գանձելի՝ տարիներու ընթացքին: 1908էն յետոյ, կամ աւելի առաջ հրատարակուած գիրքեր կային, որոնց մէկ մասը այսպէս «տարածուելով», դեռ կը մնար 5-7-8 հարիւր օրինակ, երբ ծագեցաւ Մեծ Պատերազմը:

Անշուշտ, մեծ մասը կը սպառէր նորէն Պոլսոյ մէջ, որ ունէր աւելի բանուկ հրապարակ եւ շատ մը առաւելութիւններ:

Պոլսէն դուրս, ամէնէն շէն քաղաքին մէջ (15-20-40,000 բնակչութեամբ), գրական գործերու սպառման քանակը չէր անցներ 15 – 20 – 30ը: Եւ մեծ մասը՝ գանձելի՝ տարիներու ընթացքին:

Ու նորէն, աւելի մռայլ էր պատկերը Կովկասի մէջ:

Այնտեղ հրատարակուած գիրքերուն մեծագոյն սպառիչն եղաւ Թրքահայ ժողովուրդը, Պոլսէն մինչեւ Վասպուրական, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին:

Անշուշտ անոր համար որ, նախ՝ այդպիսի գիրքեր չկային Թուրքիոյ մէջ եւ մարդիկ ծարաւ ունէին ազգային, ազատ գրականութեան:

Յետոյ, այնտեղ ընդհանրապէս չկամութեամբ կը նայէին հայկական հրատարակութեանց վրայ, կլանուած ըլլալով ռուսական գրականութեամբ:

«Կիւթէնպէրկ», Թիֆլիսի մեծ գրավաճառանոցը, անգամ մը յանդգնութեամբ գիտել կուտար թէ՝ մէկ տարուան մէջ այնքան հայերէն գիրք չի ծախեր իր հրապարակին վրայ, որքան կը ղրկէ պոլսական գրատան մը ...

Եւ իսկապէս, Պոլսոյ եւ գաւառի հայ գրավաճառներն էին որ [illegible] մէջ կը գնէին կովկասեան հրատարակութիւնները, կը ծանօթացնէին մինչեւ այդ օրը անծանօթ մնացած հեղինակներ:

Արդ, այս բոլորին մէջ կը տեսնէ՞ք ո՛ր եւ է սփոփարար գիծ: Հարցնելն իսկ միամտութիւն է:

X

... Եւ աւանդութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, տարբեր երկինքի եւ տարբեր պայմաններու տակ:

Կսկծալի պիտի ըլլար այստեղ թիւեր եւ տեղեկութիւններ յիշել, թերթերու, հանդէսներու, հին ու նոր գիրքերու տարածման, մանաւանդ վճարովի սպառման մասին:

Ամէնէն բախտաւոր օրաթերթը, Ամերիկայի մէջ, իբրեւ առաւելագոյն սպառում ունեցած է 4 – 5000: Ուրիշ մը՝ 1500 – 2000: Ի՞նչ կը ներկայացնէ այս համեմատութիւնը գաղութի մը մէջ, որ ունի 120 – 150,000 ժողովուրդ: Նոյն իսկ հաշուելով ուրիշ բազմաթեւակ հրատարակութիւններ, — շաբաթաթերթ, ամսագիր, երկօրեայ կամ եռօրեայ:

Անհրաժեշտ չէ թուանշաններ ներկայացնել ուրիշ գաղութներէ: — Առանց անուններ տալու, գիտենք որ մեծ ու փոքր թերթերու միջին սպառումն է 400, 600, 800, 1000, 1200, 1500 կամ 3000: (հաշուելով միայն օրաթերթերը):

Երբ այս թիւերը բաղդատէք իւրաքանչիւր գաղութի համրանքին հետ, զեղչելով չքաւորները, մանուկները, մինչեւ անգամ [illegible]ները եւ թրքախօսները կամ օտարացածները, — նորէն ոչինչ պիտի գտնէք իբրեւ կազդուրիչ փաստ:

Միայն Ֆրանսան եւ եղած – չեղած թերթերը հաշուելով, դուք [illegible] պիտի գտնէք 6000 սպառում: Այն ալ՝ ոչ ամբողջովին վճարովի, եւ մէջն ըլլալով դուրս գացածները:

Ինչ կը վերաբերի գրքի սպառման, կը վարանինք անուններ յիշել, չվիրաւորելու համար դիւրազգածութիւններ:

Օրինակ մը միայն, — քանի մը տարի առաջ հրատարակուեցաւ երիտասարդ գրողի մը գիրքը, ջերմ գնահատականներով եւ [illegible]ներով:

Սպառե՞ցաւ — ամիսներո՛ւ ընթացքին «տեղաւորուած» էր միայն ... իննսուն օրինակ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈԼՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԽԱՌՆՈՒԵՑԱՆ

Զինաթափութիւն, Ապահովութիւն Զորսերու դաշինք եւայլն

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ ԵՒ ԿԱՍԿԱԾՈՏ

Երեքշաբթի օր, 23 մայիս, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովը սկըսաւ քննել բրիտանական ծրագիրը՝ ռազմանիւթերու մասին:

Ընթերցման պահուն, երկու անգամ խօսք առաւ Պ. Փօլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, պաշտպանելով իր կառավարութեան տեսակէտը: Ժողովը, փոխանակ հետեւելու Ֆրանսայի պատուիրակին առաջարկութեան, որ կը թելադրէր վիճարանութիւնը սկսիլ բրիտանական ծրագրին Ա. յօդուածէն (ապահովութիւն), որոշեց միեւնոյն ատեն քննել առաջինը եւ երկրորդը (կրճատում զօրքի եւ ռազմանիւթի): Եւ հետեւանքը եղաւ պարզ ընթերցում, առանց որ եւ է քուէարկութեան: Պ. Փօլ Պոնքուռ դիտել տուաւ թէ Ֆրանսա կը պնդէ իր վերապահումներուն վրայ, ռազմանիւթերու սահմանափակման մասին, մինչեւ որ չճշդուի ապահովութեան եւ եւրոպական բանակներու միօրինականացման խնդիրը: «Ֆրանսան չի կրնար զոհել իր սեփական ապահովութիւնը, հաճելի դառնալու համար անոնց որ կ'ուզեն, քանի մը օրուան մէջ աւմէն գնով յանգիլ ափյափոյ պայմանագրի մը: Այդ արդիւնքը թերեւս պիտի դիւրացնէ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին աշխատանքները, բայց ապահովաբար ստորադաս վիճակի մը մէջ պիտի դնէ մեզ, ինչպէս կարգ մը պետութիւններ կ'ուզեն բացէ ի բաց»:

Պ. Փօլ Պոնքուռ շարունակելով, ըսչտեց թէ իրենց համար սպառազինութեանց կրճատումը ստորադասուած է ապահովութեան, փոխադարձ աջակցութեան եւ միջազգային հակակշռի երաշխաւորութեանց:

Ինչպէս ըսինք, միւսները տարբեր տեսակէտ ունէին եւ շարունակեցին Ա. եւ Բ. յօդուածներուն ընթերցումը, յետաձգելով ֆրանսական տեսակէտին քննութեան խնդիրը:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐ ԿԸ ՅՈՒԶԷ ...

Կէս օրէն յետոյ քննութեան դրուեցաւ ռազմանիւթերու խնդիրը: Կարդալ կարդացին բրիտանական ծրագրին յօդուածները՝ ծանր թնդանօթներու մասին: Երբ հարցը եկաւ ծովեզերեայ հրետանիին, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ պահանջեց որ, համաձայն իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքին, Նեղուցներու շրջանը այլ եւս չենթարկուի Լոզանի դաշնագրով պարտադրուած պայմաններուն: Պատմեց թէ այս մասին խօսած է բոլոր պայմանագիր պետութեանց ներկայացուցիչներուն, եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Եւ առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի դրացի պետութեանց, ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի ներկայացուցիչներէն, քննելու համար այս խնդիրը:

Այստեղ ալ միջամտեց Պ. Փօլ Պոնքուռ, դիտել տալով թէ առաջարկը կապ ունի փափուկ հարցի մը, դաշնագիրներու վերաքննութեան հետ.

— Մեծ անպատեհութիւններ պիտի ծագին, եթէ օրակարգի բարդ խնդիրներուն խառնենք այսպիսի հարց մը: Այդ խնդիրը նախատեսուած է արդէն, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածով: Ֆրանսան ուրիշ ելք չի տեսներ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Նկատի առնելով կացութեան լրջութիւնը, նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց առջի օր, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ. —

Վարչապետը ժողովին հաղորդեց Ժընեւէն հասած տեղեկութիւնները՝ չորսերու դաշինքին եւ զինաթափութեան մասին: Ժողովը միաձայնութեամբ հաստատեց վարչապետին տուած հրահանգները:

Թերթերը իրենց սեփական տեղեկութիւնները կցելով այս համառօտ զեկոյցին, կ'ըսեն թէ՝ ժողովը չէ ընդունած չորսերու դաշինքին այն նոր տրամադրութիւնները որ մշակուած են Հռոմի մէջ, Մուսոլինիի, անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն եւ Գերմանիոյ լիազօրին միջեւ: Բայց, ընդունուած է թէ այդ նոր տրամադրութիւնները բարեփոխում մը կը ներկայացնեն՝ Մուսոլինիի սկզբնական ծրագրին վրայ: Հետեւաբար, որպէս զի խզում չծագի, ժողովը որոշած է շարունակել բանակցութիւնները: Գլխաւոր դժուարութիւնը կը կազմէ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը: Համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, կարելի չէ հողային՝ սահմանային որ եւ է փոփոխութիւն կատարել, առանց միաձայն որոշման: Արդ, իրազեկներ կը հաւատեն թէ չորսերու համաձայնութեան նոր բնագրին մէջ «վերաքննութիւն» բառը չպիտի դրուի, այլ «նոր քննութիւն» կամ «դաշնագիրներու վերանորոգում» բացատրութիւնը. այսինքն՝ անոնց պատշաճեցումը՝ ներկայ իրականութեան: Այս բացատրութիւնը, «նոր քննութիւն», չպիտի նշանակէ, կ'ըսեն, վերաքննութիւն՝ ի նպաստ միայն Գերմանիոյ եւ միւս պարտեալ պետութեանց. ընդհակառակն, ան կրնայ զօրացնել դաշնագիրներու ցանցային մասերը, յարմարցնելով օրուան կացութեան:

Նախարարական խորհուրդը նորէն պիտի գումարուի, ճշդելու համար Ֆրանսայի դիրքը՝ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ: Այս առթիւ, Ֆրանսայի տեսակէտն այն է թէ՝ տնտեսական որ եւ է խորհրդաժողով կարելի չէ, եթէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները նախապէս ամրացուցած չըլլան իրենց դրամները. որովհետեւ, ո՛ր եւ է մաքսային համաձայնութիւն կարելի չէ, ցորչափ կարգ մը պետութիւններ կրնան ի նպաստ իրենց փոխել գինները, փոխելով իրենց դրամներուն արժէքը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ ...

Զորս մեծ պետութեանց միջեւ մշակուած դաշնագիրը կը շարունակէ մեծ յուզում պատճառել Փոքր Համաձայնութեան եւ Լեհաստանի, որոնք լրջօրէն կը վախնան հողային փոփոխութիւններէ: Եուկոսլավիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակները այս առթիւ նոր բողոքագիր մը յանձնեցին Պ. Փօլ Պոնքուռի, քանի որ Ֆրանսան ալ՝ իրենց հետ է: Իսկ Լեհաստանի արտաքին նախարարը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը բողոքէ չորսերու դաշինքին դէմ: Միեւնոյն ատեն ունկնդրութեան ընդունեց Վարշաւայի ֆրանսական դեսպանը, պարզելով Լեհաստանի տեսակէտը, որուն համաձայն անընդունելի է չորսերու դաշինքը եւ եթէ կնքուի, Լեհաստան պիտի քաշուի զինաթափութեան խորհրդաժողովէն: Ժընեւի մէջ, լեհական պատուիրակը միեւնոյն զեկոյցը հաղորդեց Պ. Փօլ Պոնքուռի, որ առջի օր ժողովի հրաւիրեց Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակները եւ անգամ մը եւս հաստատեց թէ բոլորն ալ կը խորշին Զորսերու դաշինքէն:

ՏՈՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ (ՏԻՄԻՃԵԱՆ)

Խորին ցաւով կ'իմանանք մահը մեր երիտասարդ ընկերներէն բժիշկ Մ. Նորայրի (Տիմիճեան), որ վերջերս իբրեւ քաղաքապետական բժիշկ պաշտօնի կոչուած էր Փրիսաքի մէջ (Էնտրի նահանգ):

Մահը տեղի ունեցած է կիրակի օր, լեարդի տագնապի մը հետեւանքով: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է երեքշաբթի առաւօտ, խուռն բազմութեամբ: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ դրուած էին դագաղին վրայ, Ֆրանսացիներու կողմէ: (Հայեր չկան այդ շրջանին մէջ):

Ողբացեալ ընկերը ծնած էր Ատափազար: 40 — 45 տարեկան էր եւ ամուրի: Բժշկական ուսումը ստացած էր Պէյրութի ֆրանսական համալսարանին մէջ: Պաշտօնավարած է Պէօթահիա եւ ուրիշ քաղաքներ, պատերազմէն առաջ եւ յետոյ: 1922ի աղէտէն վերջ, անցաւ Յունաստան եւ Արէնք եւ ուրիշ քաղաքներ մնալէ յետոյ, հաստատուեցաւ Բաանթիի մէջ, ուրկէ եկաւ Փարիզ, առանձին դարմանատուն մը բանալով:

Վարած է կուսակցական եւ հանրային պաշտօններ:

Զինադադար Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ՆՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ ...

Ճափոնական բանակը շարունակելով իր յաղթական արշաւը, Փէքին պիտի մտնէր երէկ, 24 մայիս, երբ Չինացիները զինադադար խնդրեցին: Ճափոնական բանակը կանգ առաւ Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքէն ութ քիլոմեթր հեռու, եւ զինադադարը կնքուեցաւ մայիս 23ի առտուն: Քաղաքը արդէն պարպուած էր: Չինական զօրքը խուճապահար կը փախչէր, երբ տեսաւ ճափոնական հեծելազօրքը:

Կոխներու ամէնէն տաք շրջանին, Ճափոնի սպարապետը յայտարարեց թէ նոր պետութիւն մը պիտի ստեղծեն, Մանչուրիոյ պէս, բայց մանրամասնութիւնները վերապահեց:

Հակառակ զինադադարին, հաւանական է որ ճափոնական բանակը մտնէ Փէքին, բարեկարգութիւնը ապահովելու եւ իր վերջնական պայմանները պարտադրելու համար:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

Վարչապետ Հիթլէր Բիլ հասաւ առջի օր, երկու նախարարներու հետ, եւ աչքէ անցուց նաւատորմը: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, թերեւս որ եւ է ժողովուրդէ աւելի: Մենք պէտք ունինք խաղաղութեան, հաց ճարելու համար մեր միլիոնաւոր գործազուրկներուն: Բայց, խաղաղութիւնը կը տրուի միայն անոնց որ արժանի են անոր: Խաղաղութեան արժանի է միայն այն ժողովուրդը որ վառ կը պահէ ազատութեան եւ պատիւի զգացումը: Այս մտքով է որ գերմանական յեղափոխութիւնը պայքար հռչակեց ազատութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան համար: Կառավարութիւնը Քիլ եկաւ ողջունելու համար գերմանական տորմիղը: Այս այցելութիւնը միեւնոյն ատեն հաւատոյ հանգանակ մըն է: Մեծ է մեր խաղաղասիրութիւնը, բայց նոյնքան բացարձակ է մեր վճիռը՝ վերստանալու գերման ժողովուրդին ազատութիւնը եւ հաւասարութիւնը:

⁂ Գերմանիոյ նախկին գահաժառանգը, իշխան Վիլհելմ, անդամագրուեցաւ հիթլէրական կուսակցութեան մէկ հատուածին, ինքնաշարժի վարիչներու կազմակերպութեան: Այս կերպով, ինքնաբերաբար մտած կ'ըլլայ կուսակցութեան մէջ, որուն անդամագրուած էր արդէն իր եղբայրը, այժմ երեսփոխան:

⁂ Գերմանիոյ բժիշկները պահանջեցին բժշկական ասպարէզէն վտարել Հրեաները, «որովհետեւ Հրեաները կենդանի մարմնացումն են ստախօսութեան եւ նենգամտութեան», ինչպէս կը յայտարարէ բժշկական իշխանութեան լիազօրը, հանդէսի մը մէջ: «Հրեայ բժիշկներու գերակշռութիւնը ոչնչացուց մեր արհեստին նախկին բոյլը: Ապականութիւնը բոյն դրած է մեր մէջ: Այժմ անհրաժեշտ է արմատախիլ ոչնչացնել զայն: Անթոյլատրելի է որ մեր ցեղապաշտ պետութեան մէջ Հրեան կարենայ տակաւին տարածել հրէական թոյնը եւ մտածումը»:

⁂ Նացիները պայքար բացած են նաեւ մասոնականութեան դէմ, նոյնիսկ եթէ ազգային հանգամանք ունենան: «Երեք շրջանակներ» կոչուած օթեակը, որ վերջերս ազգային օթեակի մը վերածուած էր, Մեծն Ֆրետերիքի անունով, հետեւեալ պատասխանը ստացաւ հիթլէրական կուսակցութեան վարչութենէն.

— «Մեր կարծիքով, ոչ թէ բաղձալի, այլ աւելորդ է Գերմանացիներու փոքրաթիւ խմբակներով կազմակերպութիւնը, ազգային եւ ցեղային պաշտպանութեան համար: Մենք այդ գաղափարը կը մերժենք իբրեւ արդիւնք Առաջնորդին ջատագոված ժողովրդային համերաշխութեան»:

Ֆրանսա կորսնցուց խաչ օդանաւորդ մը

Երիտասարդ օդանաւորդ Առաչար, որ Ֆրանսայի փառքերէն մէկն էր, ջարդուփշուր մեռաւ երեքշաբթի օր, երբ փորձեր կը կատարէր մասնակցելու համար Տէօյչի բաժակին (կիրակի օր):

Արկածը պատահեցաւ առտուն ժամը 10.40ին: Հարիւրապետ Առաչարի օդանաւը ճամբայ ելած էր Էթամփի կայանէն եւ կը թռէր Մէզոնի դիւղախումբին վերեւ, Շարթրէն 25 քիլոմեթր անդին: Յանկարծ օդանաւը դժուարութեան մատնուեցաւ եւ ինկաւ երկաթուղիին անցքը պաշտպանող ձողերուն վրայ: Օդանաւորդը մինակ էր եւ վայրկենապէս մեռաւ: Մարմինը չարաչար յօշոտուած էր եւ դժուարութեամբ հանուեցաւ օդանաւի բեկորներուն մէջէն: Կը կարծուի թէ արկածին պատճառն է մեքենային խանգարումը, որ տեղի ունեցաւ երբ օդանաւը կը գտնուէր 200 մեթր բարձրութեան վրայ:

Երիտասարդ օդանաւորդը, որ միեւնոյն ատեն գործարանատէր մը եւ մասնագէտ մըն էր, ունեցած է փայլուն գործունէութիւն: 36 տարեկան էր: Երբ պատերազմը պայթեցաւ, ուսանող էր իր ծննդավայրին՝ Պըզանսոնի մէջ, եւ 17 տարեկան: Ծառայ մտաւ հետեւազօրքին մէջ, եւ մեծ դժուարութեամբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Տագնապին պատճառները

Որո՞նք են տնտեսական այս աննախընթաց տագնապին պատճառները։

Դժուար է առանձին – առանձին ծանրանալ ցոյց տրուած բոլոր պատճառներուն վրայ, առանց մտնելու մասնագիտական բարդութիւններու եւ վիճակագրական առաձգական թուապատումներու մէջ, ինչ որ դուրս է այս յօդուածաշարքին համար գծուած սահմաններէն։ Հոս թուենք միայն համառօտակի անոնց գլխաւորները, ըստ կարեւորութեան, իրար մօտ բերել եւ միացնելով տարբեր տեսաբաններու պաշտպանած թէզերը։

Ա. — ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԵՒ ՍՊԱՌՈՒՄԻ ՆՈՒԱԶՈՒՄ. — Այս մէկն է պատճառներուն պատճառը, որուն կուգան յանգիլ ընդհանրապէս բոլոր միւսները։

Պատերազմին յաջորդող առաջին տարիներուն, ճարտարարուեստական եւ երկրագործական երկիրներու արտադրութիւնը հսկայական չափերով զարգացաւ։

Զարգացաւ որովհետեւ բուռն, անդիմադրելի պահանջ կար ամէն կողմէ, ամէն դասակարգէ։ Տասնեակ ու տասնեակ միլիոնով պատերազմիկներ չորս տարի ամբողջ գրեթէ ամէն բանէ զրկուած մնացած էին։ Ոչ հագուստ, ոչ կապուստ, ոչ զարդ ու զարդարանք, ոչ զուարճութիւն, ոչ խմելիք, ոչ իսկ կարգին սննդեղէն։ Անոնց տունն ու տեղը նոյնպէս մեծ չափով երեսի վրայ ձգուած էին։ Ոչ նորոգութիւն, ոչ մաշուածին ու պակսածին տեղ նորը դնելու հնարաւորութիւն, ոչ ալ բնականաբար նոր հանգստաւէտութեան պայմաններ ստեղծելու ձգտում։ Իսկ թիկունքը ապրող հարիւրաւոր միլիոն ժողովուրդ նուազագոյնէն իսկ պակասի վերածած էր իր սպառումը, ամէնէն անհրաժեշտ պիտոյքէն եւ սննդեղէնէ մինչեւ անգամ զրկելով ինքզինքը։ Ու գրեթէ ամբողջ քաղաքակիրթ ըսուած մարդկութիւնը, ամէն բան մոռցած եւ կիսով չափ անասնական վիճակի վերածուած, մէկ մտասեւեռում միայն ունէր՝ կռուիլ, ու մէկ նպատակ՝ յաղթել թշնամին։

Պատերազմին յաջորդող զինադադարի առաջին ամիսներու խառնակ ու շփոթ շրջանը անցնելէ յետոյ, մարդիկ պէտք տեսան լրացնելու իրենց չորս տարուան մաշածն ու պակսածը, յագուրդ տալու իրենց չորս տարուան զրկանքներուն ու ծոմապահութեան։ Բռնի ժուժկալութեան ծանր տարիներուն յաջորդեցին մսխումի եւ շռայլանքի տարիներ։ Գրեթէ մահացումի ծանր մղձաւանջէ մը ազատած մարդկութիւնը պէտք ունէր կեանքը լիաթոք շնչելու, ապրելու, վայելելու, ամէն օր, ամէն տեղ, ամէն ձեւով։ Ճակատէն վերադարձող ամուսինը նոր աշխատանք գտած էր, կինը չէր ձգած պատերազմի ընթացքին ձեռք ձգած իր գործը, տղաքն ալ կ'աշխատէին։ Դրամը չէր պակսեր ուրեմն. վաղուան մասին մտածելու ոչ մէկ տրամադրութիւն կար, դրամը կը հոսէր ուղխօրէն, գործածութեան տեղ չգտնելու աստիճան եւ մարդիկ կը մտածէին որ այդպէս ալ պիտի շարունակուին ու մշտնջենաւորուին առատութեան տարիները։

Միւս կողմէ, պէտք էր վերանորոգել ու վերաշինել պատերազմին գործած աւերները։ Միայն Ֆրանսայի մէջ հազարաւոր գիւղ ու քաղաքներ կային, գրեթէ ամբողջ հիւսիսային արեւելեան շրջանները, որոնք աւերակոյտերու վերածուած էին։ Նոյնն էր Պելճիքայի մէջ, Իտալիոյ հիւսիս – արեւելեան կողմը, կեդրոնական Եւրոպայի եւ Ռուսաստանի որոշ շրջաններուն եւ Պալքաններու մէջ։ Հսկայական աշխատանքի, ծախքերու եւ բազուկներու կարօտ էին այդ բոլորը, ու մանաւանդ նախանիւթերու եւ փոխադրութեան միջոցներու։ Պատերազմի ընթացքին զէնք ու ռազմանիւթ պատրաստող գործարանները վերածուեցան ճարտարարուեստական շինարար նիւթեր հայթայթող գործարաններու։ Օրէ օր աճող պահանջքին բաւարարութիւն տալու համար, ամէն կողմ սունկի պէս խոյանոր ընկերութիւններ եւ ձեռնարկներ ծնունդ առին, արմատ բռնեցին, ճիւղաւորուեցան, եւ կեանքը սկսաւ վերածաղկիլ ամէն կողմ։

Բայց բացառիկ պայմաններէ ծնած բացառիկ պահանջները դժբախտաբար չէին կրնար մնայուն հանգամանք ունենալ։ Տարիներու ծոմապահութեան եւ զրկանքներուն յաջորդող անյագ ախորժակը վերջապէս պիտի կշտանար օր մը չէ օր մը, աւերուածներն ու քանդուածները պիտի վերաշինուէին ու վերջնային, պակասներուն տեղը պիտի լրացուէր եւ կեանքը պիտի վերստանար իր նախկին հաւասարակշռութիւնը, որ խանգարուած էր պատերազմի չորս երկար տարիներուն պարտադրած տնտեսութեամբը եւ նոյն իսկ այդ պատերազմին համաշխարհային բնոյթովը։

Ուրեմն յետպատերազմեան երեք – չորս առաջին տարիները անցնելէ յետոյ, սպառումը հետզհետէ նուազեցաւ, մինչեւ հասաւ լիակատար յագուրդի շրջանը եւ այդ սպառումը գտաւ իր բնականոն չափը, մինչդեռ արտադրութիւնը ոչ միայն չէր պակսեր, այլ ընդհակառակն, իր ստացած սկզբնական մղիչ ուժին ազդեցութեանը տակ հետզհետէ աւելի եւ աւելի աճելու ձգտում ցոյց կուտար։

Արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ ստեղծուած այդ անհաւասարակշռութիւնը աւելի եւս կուգային շեշտաւորել երեք նոր գործօններ, մէկը միւսէն աւելի ծանրակշիռ ու ռուսական յեղափոխութիւնը եւ սովետներու տնտեսական քաղաքականութիւնը, Ճինաստանի անիշխանական վիճակը եւ Հնդկաստանի պոյքոթը եւրոպական գործուած ապրանքներու դէմ։

Ռուսաստանի հարիւր վաթսուն միլիոն ժողովուրդը, յեղափոխութեան առաջին տարիներուն պաշարման շղթայի տակ առնուած, հնարաւորութիւն չունէր դուրսէն ապրանք գնելու։ Իսկ հազիւ պաշարման շղթան վերցուած՝ սովետներու տնտեսական քաղաքականութիւնը ոչ միայն նուազագոյնին վերածեց ներածումներու քանակը, այլ եւ ուժ տուաւ արտածումներուն, ի գին ամէն զոհողութեան, դրամ ճարելու եւ դուրս բերելու համար իր ներքին ճարտարարուեստի եւ այլ կարգի հսկայական ձեռնարկները՝ որոնք իրենց կարգին տնտեսական նոր վերի վայրում մը կը պատրաստեն վաղուան համար։

Ռուսաստանի կողքին Ճինաստանի չորս հարիւր յիսուն միլիոն ժողովուրդն է որ նոյնպէս նուազագոյնին վերածած է իր սպառումը, այս վերջին 15 տարիներու ներքին անվերջ կռիւներուն, յեղափոխական եւ համայնավարական շարժումներու, ճափոնական զինեալ միջամտութեանց, սովի, ողողումներու եւ հազար կարգի բնական ու անբնական աղէտներու շնորհիւ։

Նոյնը Հնդկաստանի երեք հարիւր միլիոն ժողովուրդին մղած պոյքոթին հետեւանքով՝ եւրոպական գործուած ապրանքներուն դէմ, որ ահագին հարուած տուաւ գլխաւորաբար Անգլիոյ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին՝ բազմաթիւ մեծ ֆիրմաներու փակուելուն պատճառ դառնալով։

Երբ մօտ 900 միլիոն ժողովուրդ, գրեթէ ամբողջ աշխարհի համրանքին կէսը, այս կամ այն պատճառով եւ մեծ չափերով կը նուազեցնեն իրենց սպառումը, մինչդեռ միւս կողմէ արտադրութիւնը կ'աւելնայ, հաւասարակշռութեան այս հսկայական խանգարումին արդիւնքը բնականաբար այն ծանր տնտեսական տագնապն է որ կը վրդովէ ամբողջ աշխարհը։

Արտադրութեան յաւելումին նպաստող պատճառներուն մէջ կարեւոր տեղ մը պէտք է յատկացնել դարձեալ պատերազմէն վերջ ծնունդ առած պետական նոր միաւորներու ցոյց տուած գործունէութեանը։ Որքան ատեն որ այդ նորաստեղծ երկիրները, Ֆինլանտիա, Էսթոնիա, Լէթոնիա, Լիթուանիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւն. մաս կը կազմէին ռուսական եւ աւստրօհունգարական մեծ կայսրութեանց, այդ պետութիւնները շատ ալ չէին խորհեր մասնաւոր զարկ մը տալ այդ շրջաններու երկրագործութեան եւ ճարտարարուեստին։ Բայց անմիջապէս որ այդ երկիրները ձեռք անցուցին իրենց ազատութիւնը եւ դարձան պետական անկախ միաւորներ, իւրաքանչիւրը մասնաւոր հոգ ու խնամք տարաւ, նոր տանտիրոջ բնական խանդավառութեամբ եւ եռանդով, իր առանձին ու սեփական պարտէզը լաւագոյն եղանակով մշակելու եւ անկից ստանալու առաւելագոյն արդիւնքը։ Նոյն գործունէութիւնը ցոյց տուին անոնք իրենց երկրին արտադրած հում նիւթերը իրենց երկրին մէջ իսկ գործածելու եւ ներածուած օտար ապրանքներու քանակը հնարաւոր չափով նուազեցնելու եւ այդպէսով իրենց նորաստեղծ տնտեսութիւնը կարելի եղածին չափ ամուր հիմերու վրայ դնելու համար։

Արդի՞ւնքը. — Արտադրութեան նոր յաւելում դարձեալ եւ կրկին խանգարում տնտեսական հաւասարակշռութեան։

Արտադրութեան յաւելումին սատարող ուրիշ պատճառ մըն ալ այս ընդհանուր ձգտումն է որ ունին պետութիւնները, լայնածաւալ Ռուսաստանէն սկսած մինչեւ փոքրիկ Ալպանիան՝ անցնելով կեդրոնական Եւրոպայէն, Պալքաններէն, Թուրքիայէն, Յունաստանէն՝ ինքնաբաւ դառնալու, այսինքն իրենց երկիրը ազատելու օտար ապրանքներու հարկադրութենէն։ Հարուստ թէ աղքատ, յաղթող թէ պարտուած, գրեթէ ամէն երկրի մէջ օրէ օր աւելի կը շեշտուի այս ձգտումը որ թէեւ պարտադրանքն է տնտեսական տագնապին, բայց իր կարգին կուգայ ծանրացնել զայն՝ մէկ կողմէ արտադրութեան նոր աղբիւրներ ստեղծելով եւ միւս կողմէ սակ դնելով ազատ սպառումին։

Մեքենաներու շինութենէն սկսած մինչեւ ամէն կարգի հիւսուածեղէններու, օճառի, շաքարի, անուշահոտութեանց, պահածոներու ճարտարարուեստը եւն. եւն. ծանր տագնապի ենթարկուած են այդ պատճառով։

Երբ Ռուսաստանը թէյ կը հասցնէ, Թուրքիան շաքար կը պատրաստէ եւ Պուլկարիան կը ձեռնարկէ բամպակի մշակութեան եւ այսպէս անվերջ, ինչպէ՞ս կարելի է որ նախապատերազմեան հաւասարակշռութիւնը հիմնովին չխանգարուի։

Եւ այսպէս է որ ցորենը, բամպակը, սուրճը, ձգախէժը, պղինձը, անագը, քարիւղը եւն. եւն. գործածութեան տեղ չեն կրնար գտնել եւ կա՛մ ծովը կը թափուին, կա՛մ կըրակի կը տրուին, կա՛մ կը փտին շտեմարաններու մէջ եւ կամ կը դիզուին վրայէ վրայ՝ կոտրելով իրենց արժէքը։

Եւ այդպէս է որ կը յաւերժանայ համաշխարհային տնտեսական տագնապը։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՉՈՐՍ ՆԱՄԱԿ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

« ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԴՈՒՐՍ Է ԵԿԵԼ ԴԱՇՏԵՐՈՒՄ ԱՐԱԾԵԼՈՒ ··· »

ԹԷՀՐԱՆ, 5 մայիս (Յառաջ). — Նոր Բայազէդի շրջանից գրում են հետեւեալ նամակը (15 ապրիլ). —

« Սիրելի որդի, բարեւում եմ բոլորիդ, լինէք ողջ եւ առողջ, իսկ մեզնից թէ հարցնէք մենք արդէն մեռնելու դէմն ենք, ոչ մի հնարք չկայ փրկըւելու. եթէ դու որդիս մի օգնութիւն չհասցնես, ուրեմն մահանալու ենք։ Ամբողջ յոյսերս քեզ վրայ է։ Որդիս, երբեք չէի դիմի քեզ, բայց ախր մատաղ լինեմ քեզ, չենք կարում ապրել. օրը ստանալով հազիւ հարիւր կրամ հաց (էն էլ անունն է հաց, Աստուած գիտէ, ինչ ասես որ չկայ մէջը) ամէն մի հոգու համար։ Շաբաթական մի հաց չենք կարողանում ստանալ երեքիս համար։ Թէեւ գրում եմ, բայց աչքերիցս արցունքը թափւում է էս գրածիս վրայ, վերն Աստուած, վարը դու. աղաչում եմ, որդի ջան, ողորմութիւն արա, մի թող սովամահ լինենք. չէ՞ որ քո ծնող մայրն եմ, մեր հոգին ազատէք էս դառն ու թշուառ կեանքից։ Էլի կրկնում եմ, մեզ մահից ազատէք որ ուրիշների պէս փողոցներում քաղցից չմեռնենք, անտէր անտիրական վեր ընկած ··· »։

Երկրորդ նամակը գրուած է Արմաւիրից.

Մի Հայ գրում է իր բարեկամներին որ « սովից մահացան երկու փոքրիկ զաւակներս, իսկ ինքս էլ նոյն ճանապարհի վրայ եմ »։

Երրորդ նամակի բովանդակութիւնը.

— Լծկան եզ, ձի չկայ որ ցանք անենք, չկայ եւ բոլորովին սերմացու։ Եթէ սերմացու լինէր մի զոյգ բահ ու քլունքով հողը քանդէինք եւ կը ցանէինք, բայց ցանելու ցորեն չկայ։ Ներկայումս ժողովուրդը դուրս է եկել դաշտերում արածելու կանանչ խոտերով։ Մի խօսքով չտեսնուած օրեր ենք քաշ տալի, համարեա թէ բոլոր գիւղացիները անասնական կեանք են վարում, առաջուայ պէս մըտաւոր աշխատանք այժմս անհետ մոռացել ենք։ Կիսլովոդսկուց էս քանի օրս եկել է Սալմաստցի մի հայ ծերունի։ Պատմում է որ ապրիլի 5ին ձերբակալեցին 1200 հոգի եւ ուղարկեցին — յայտնի չէ թէ ուր։ Ուտելու հաց եւ մթերքներ բոլորովին չկայ, ժողովուրդը ահաբեկուած է։ Ոչ ոք չի կարող է խօսել թէ ինչ է կատարւում քաղաքում, չնայած որ օրեկան տասնեակ մարդիկ սովամահ են լինում։

Ահա եւ չորրորդ նամակի բովանդակութիւնը, Մոսկուայից (12 ապրիլ). —

— Ստացած եմ ձեր ուղարկած մի քանի ամերիկական տոլարները որոնց համար հազար անգամ շնորհակալութիւն եմ յայտնում։ Մենք երեք հոգի նախապէս որոշեցինք էդ քանի տոլարով գնել երկու փութ եգիպտացորենի ալիւր որ արժէ փութը 4 ր. 85 կ., կէս փութ թեփ որ արժէ փութը 2 ր. 50 կ. եւ մէկ քիլօ շաքարի աւազ 50 կ.։ Ի հարկէ էդ բոլորը արժէ ոսկու կուրսով, իսկ տոլարը Տորգսինը ընդունում է 1,92 կ.։ Այդ երկու փութ ալիւրը եւ կէս փութ թեփը կ'երկարացնի մեր կեանք մի ամսով, եթէ ոչ մենք ենթակայ պիտի լինէինք սովամահութեան, ինչպէս որ մեր ուրիշ բախտակիցները որոնք սովածութիւնից ուռչել են եւ ման են գալիս փողոցներում, հաւաքելով գցուած ամէն մի նետած բան։ Իսկ ժողովուրդը բառիս բուն նշանակութեամբ սովի է դատապարտուած։ Եթէ այդպէս շարունակուի մինչեւ աշուն մենք բոլորս սովամահ ենք լինելու, միայն ողջ կը մնան աշխատաւորները և Չեկայի աշխատակիցները. իսկ սրանք (կոմունիստները) բոլորովին չեն ուզում մտնել ռայա ժողովուրդի դրութեան մէջ։ Անցագրերի վերաբերեալ նոր դեկրետը երեւի ձեզ արդէն յայտնի է։ Յունուարից մինչեւ յունիս ամիսը Մոսկուայից, Լենինգրադից եւ ուրիշ մեծ քաղաքներից ոչ ոքի թոյլ չեն տալիս հեռանալու առանց նոր անցագրի։ Մինչեւ անգամ կողպեցին Զակսը։ Այնպէս որ եթէ մէկը ցանկանայ բաժանուել իր կնոջից, պիտի սպասի մինչեւ յունիս ամիսը, իսկ եթէ ուզէ ցուցակագրուել որ ամուսնանայ, նոյնպէս պիտի սպասի մինչեւ էդ ժամանակը։

Մինչեւ յունուարի 1ը 1933 թ., կըրճատեցին 15,000 ուսանողներ, սրանց ասել են.

— Գնացէք ձեր տները, երբ բնակարաններ չլինենք, կը յայտնենք ձեզ կը գաք։

Եւ խեղճ առաջին, երկրորդ եւ երրորդ դասարանի ուսանողները մնում են առանց աւարտելու իրենց ուսումը, չնայած ուսելու համարեա ոչինչ չկայ. բայց եւ այնպէս կսկիծով թողնում են իրենց ուսումը կիսատ, իսկ մնացեալ ուսանողները բոլորը բնակում են բարակներում եւ կերակրում են շատ վատ։ Բայց ուսանողները համբերում են, միայն թէ մի կերպ վերջացնեն իրենց ուսումը։

Մեծ քաղաքներում դեռ եւս մի կերպ ապրում են, բայց արի ու տես ինչ է կատարւում գիւղերում։ Էն գիւղերը որոնք կերակրում էին քաղաքները, այժմս էդ գիւղացիները սովամահ են լինում խմբերով, բայց ո՞վ է մտիկ տուողը ··· Ի հարկէ դահիճ չեկիստները ապրում են լաւ, իսկ մընացեալ ռայա ժողովուրդը եթէ բոլորը կոտորուի, սրանց համար ոչ մի նշանակութիւն չունի։ Հիմա դուք կարող էք պատկերացնել ինչ դժոխային պայմաններում ապրում ենք։ Հազար բարեւներս եւ միլիոն շնորհակալութիւններս ձեր ուղարկած մի քանի տոլարների համար »։

··· Ահա՛ այս է այն երանելի աշխարհը ուր իբրեւ թէ ստեղծւում է « կոմունիզմ »ը, համաշխարհային չափանիշով։ Կարմիր իշխանաւորները եռ ու բոցի մէջ են, Լուբեանկայի եւ Կրեմլի հաստ պարիսպները շրջապատեցին զինեալ չեկիստներով, որ կարողանան փրկել իրենց գոյութիւնը։ Բայց ոչինչ չէ կարող փրկել եւ ուշ-կանուխ այդ հսկայ պարիսպները փուլ պիտի գան իրենց գլխին։ Ինչպէս ասել էր յայտնի ռուս փաստաբան Պլեվակօն, առաջին պետական Դումայում.

— Շինեցէք, շինեցէք բարձր, վանքերի պարիսպները, բայց եւ այնպէս արեւի ճառագայթները կը թափանցեն ձեր շինուած պարիսպներից ներս։

ՄԿՐՏԻՉ ՇԱՐՈՅԵԱՆ

ԽՄԲ. — Մեր քովն է Մոսկուայի նամակին ռուսերէն բնագիրը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Լոյս-Քաղաքի իր համաշխարհային համբաւը արդարացնելու համար, Փարիզ չէր կրնար ետ կենալ Պրիւքսէլէն որ երկար ատենէ ի վեր կը կազմակերպէ գիշերային ֆութպօլի մրցումներ։

«Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի»ի շնորհիւ այս թերին լրացուած է եւ Փարիզ ներկայիս շաբաթը երկու անգամ, Մօնրուժի ծանօթ մարզարանին մէջ կը սարքէ ֆութպօլի գիշերային խաղեր։ Անցեալ շաբաթ գիշեր դերակատարներն էին «Ռասինկ»ը, «Ֆրանս»ի յաղթական «Էքսէլսիօր տը Ռուպէ» եւ Անգլիոյ «փրօֆէշընըլ» խումբերէն «Պլաքպուրն Ռօվըրս»։ Ախոյեանութեան իրենց ծանր ու յոգնեցուցիչ խաղերը վերջ գտած ըլլալով, բրիտանական խումբերը ներկայիս «պտոյտ» ելած են Եւրոպայի զանազան քաղաքները, Տանըմարքայէն մինչեւ Սպանիա։ Այս ձեւով կատարուած խաղերու ընթացքին անոնք ի հարկէ շա՛տ աժգոյն մէկ պատկերը կուտան բրիտանական ֆութպօլին։ Այսուհանդերձ կարելի չէ անտարբեր մնալ այն ապշեցուցիչ դիւրութեան հանդէպ զոր բրիտանացի ֆութպօլիստները ցոյց կուտան, սկսեալ գնդակը ստանալու ձեւէն — պլօքաժ — մինչեւ տեղ բռնելու կամ աջ կամ ձախ ոտքերով հաւասարապէս կարենալ հարուածելու մէջ, կամ պէտք եղած ժամանակ շատ արագ, կամ դանդաղ խաղ մը խաղալու մէջ անոնք անհաւասարելի են։ Շարժումներու ի՛նչ ճկունութիւն կամ փասերու ի՛նչ կատարելութիւն։ Պարզօրէն կը տեսնուի թէ աս ֆութպօլիստները ուսումնասիրած են իրենց իւրաքանչիւր շարժումը եւ անտարակոյս շատ ճիգ վատնած՝ իրենց ներկայ աստիճանին հասնելու համար։

Շաբաթ գիշեր, Պլիւֆալոյի մար-

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ԳԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ)

Եւ ահա կը սկսին երգերը ամէն կողմէ, սարերէդ եւ լեռներէդ, ձայներն իրար զարնուելով, օդին մէջ փշրուելով գետին կ'իյնան, սիրահարներուն սիրտերը արփնօտելով ··· Երբ արեւը կը հեռանար դաշտերէդ ու սարերէդ անդին, եւ իր մնաք բարեւն ըսելով, վաղն առաւօտ դարձեալ երեւալու համար, իր շուքը ձգելով ամէն կողմ, այն ժամանակ խոտ – քաղուորներդ տուն կը դառնային, ուրախ – զուարթ երգ ու պարով, եւ իւրաքանչիւրը մէկ – մէկ փունջ շինած զուտ հոտաւէտ ծաղիկներէդ, հոտոտելով ու իրենց քրտնած դէմքերուն քսելով, նոյնպէս, փայլուն մանգաղները եւս իրենց ուսերուն զարկած, կուգային ծոցիդ մէջ հանգստանալու, ու վաղն առաւօտ դարձեալ երթալու իրենց խոտ – քաղին։ Եւ այսպէս մինչեւ, որ այս սիրուն աշխատանքդ եւս վերջանար։ Իսկ միւս կողմէ ահա հերկուորներդ միեւնոյն եղանակին, որ լծած կ'ըլլային իրենց « ճէյրան » եզները դարձեալ, ու շատ կանուխ տակաւին արշալոյսը չբացուած, կէս օրուան սաստիկ տաքին չմնալու համար, օրեր շարունակ, կը դարձնէին դաշտերուդ հողը աշնանացանին համար։

Անմոռանալի գիւղակս, անհատնում էին աշխատանքներուդ շարանը, մինչեւ որ հասնէր ցուրտ աշունդ ու քիչ յետոյ ձմեռդ իր ճերմակ սաւանովը, լեռներդ ու դաշտերդ, քեզ ամբողջ տանիքներովդ միասին ծածկէր։ Եւ ահա խոտ – քաղէդ վերջ, յունիսի վերջերը մանգաղը կ'իյնար ցորեաններուդ, հասունցած կ'ըլլային արտերը, իրենց գլուխները ծռած ոսկեգոյն հատիկներուն ծանրութենէն։ Ու մըշակներդ կը մօտենային, իրենց նահապետական բազմանդամ ընտանիքի բոլոր անդամներով։ Զէ՞ որ գարունը կամ աշունը, իրենց սիրուն ու ճէյրան եզներով օրն ի բուն աշխատելով ցանած էին, ու հիմակ եկած էին մէկի տեղ իցցուն, մէկի տեղ հարուր, հնձելու համար։ Աշխատանքը կը բաժնուէր քանի մը մասի։ Հնձուորներդ ամիսներ շարունակ կը գիշերէին դաշտերուդ եւ լեռներուդ մէջ, ծծկեր երեխաները եւս առած իրենց հետ։ Շատ ատեններ գիշերներն անգամ, լուսնի – լուսին տակ կը հնձէին ու կը հնձէին, չէին քնանար մինչեւ լոյս, օր մը առաջ, շաբաթ մը առաջ, արտերուդ քաղը վերջացնելու համար։

Եւ օր մըն ալ, հնձուորներդ իրենց քաղը լրացուցած ու « Արտի բուռ ետի բուռ »ը երգելէ վերջ, ուրախ ու ժպտադէմ տուն կը դառնային։

Փշուր մը՝ այդ երգերէդ, որ յիշողութեանս մէջ մնացած է նմոյշի համար.

Արտը կըզեր, կէմն է գարի,
Արտի՛ բուռ ետի բուռ։
Քանի քաղեմ հո՛վը կու տանի,
Արտի՛ բուռ ետի բուռ։
Գէշ մարդը գրո՛ղը տանի,
Արտի բո՛ւռ ետի բո՛ւռ։

Աւելի տարէցներդ տունը մնալով վառվռուն պատանիներուդ հետ, կամը կը ձգէին ոսկեգոյն ցորեանը յարդէն զատելու համար։ Ու այսպէս աշխատանքը կը շարունակուէր ամիսներով։

Սիրելի՛ գիւղակս, ցորեններուդ դէզերը, այն ի՛նչ էր տանիքներուդ վրայ, հապա ոսկեգոյն « սեղջ »երը, « եթէ փչէր մարդ կ'առնէր », ինչպէս կ'ըսէին մշակներդ։ Եւ օր մըն ալ ամէն բան տանիքներէդ անհետացած կ'ըլլար, ցորենը ամբարը լեցուած, ու յարդը մարագը՝ եզներուն համար։

Ի՛նչպէս մոռնամ, աշնան՝ սեպտեմբերի այն զով երեկոներդ, քու աննըման զուարթադէմ կարմրաթուշ աղջիկներուդ պարերը՝ երդիքներուդ վրայ, երբ լուսինը արդէն եկած ու լուսաւորած կ'ըլլար քեզ, « չարտախ »-ներէդ ներս ձգելով իր փայլուն դէմքը։ Աղջիկներդ իրենց շուրջ – պարը բռնած, խումբ – խումբ, բոլոր թաղերէդ կ'երգէի՛ն, կ'երգէի՛ն.

Արե՛ւ, արե՛ւ դուրս եկիր,
Քեզ բերած ենք աչքի լոյս,
Քու քուրիկդ լուսունկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման։

Ուրիշ խումբ մը, արեւմտեան թաղէդ դիլ ու աւելի բարձր ձայնով մը, առաջին խումբին ձայնակցելով.

Օ՛խ արեւը խա՛բեցինք,
Ամպին տըկէն հանեցինք։

Երրորդ խումբ մը, հիւսիսային կողմի դետակիդ թաղէն.

Լուսունկան բոլըրեր ախսերը վառեր,
Իմ եարին գնացած վէդան նէր առբեր,
Վէդան տալ արեր է եկիր տուն եկօր։

Չորրորդ խումբ մը, Անուշ – Աղբիւրիդ կողմի թաղէն, ու ամենաբարձր տանիքէ մը.

Հալեցան ձները լըցվան գետերը,
Բուսան առվըզերուն կանաչ խոտերը։

Ու այսպէս շա՛տ էին շատ քու երգերդ, բոլորն ալ քու անդրադէտ բանաստեղծներուդ հեղինակութիւններէն, բայց ես հազիւ այս քանի մը տողը կը յիշեմ։

Աղջիկներդ մինչեւ կէս գիշեր, ցատկռտելով կը պարէին, անո՛ւշ, անուշ երգելով։ Լուսինը արդէն եկած ու բռնած կ'ըլլար « թուրկան – տափան »։ Աստղերը այնքան շատ ու խիտ էին որ, շար – շար, կախուած կ'ըլլային տանիքներուդ վրայ, եւ կարծես ձեռքդ երկնցնէիր, իրենց պիտի հասնէիր։ Ձայները բոլոր խումբերուն, միանալով կ'երթային ու կը զարնուէին, « Բերդին – քար » կոչուած հսկայ ապառաժին, ու դարձեալ ետ գալով, կ'իյնային տանիքներուդ վրայ ու փողոցներուդ մէջ, փշրուելով կ'անհետանային։ Հասուն աղջիկներդ, որոնց մէջ շատերն իրենց սիրահարները կ'ունենային, պատերուդ տակ կծկտած ու սիրտերը տրոփելով կը սպասէին ու կը նայէի՛ն իրենց սիրահարներուն։

Անուշիկ հայրենիքս, երբ կը վերյիշեմ այս բոլորը, սիրտս կ'արիւնի, աչքերս կը լեցուին ու արցունքներս կը սկսին թափիլ ակամայ։ Հիմա այս բոլորը երազ է դարձեր, յիշատակ է մնացեր միայն մեր սիրտերուն մէջ, եւ քեզ վերյիշելով կ'ուզենք մեր սիրտերը քիչ մը թարմացնել, զովացնել։

Ու տակաւին քու զովասուն « եայլա »ներդ որ կը գտնուէին քեզմէ քիչ հեռու, բարձրաբերձ լեռներուդ վրայ։

Ամբողջ ամառը կ'անցընէինք այնտեղ։ Յուլիսի ամենատաք օրերուն, երբ դաշտերուդ մէջ տաք արեւին տօթը կ'աղմկէր մշակներուդ, այնտեղ հնձուորներուդ կռնակները, երեկոները մենք կրակէն չէինք հեռանալ, անուշ ու զո՛վ քամիներէն պատսպարուած ցուրտէն։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱԶԻԿԵԱՆ

(Շար.)

գարանին մէջ, լոյսերով ողողուած, կանանչ ու տափարակ մարզադաշտին վրայ եւ մութին մէջ նստած տասը հազար հանդիսատեսներու առջեւ «Պլաքպուրն Ռօվըրս» յաղթեց «Էքսէլսիօր»ի 2—0ով, արագ եւ հաճելի խաղէ մը վերջ ուր Լանժիլեր եւ իր ընկերները բաւական լաւ դիմադրութիւն մը ունեցան։ Իսկ կիրակի օր միեւնոյն անգլիական խումբը յաղթեց Փարիզեան խառն խումբի մը 3—1ով։

Այսօր, հինգշաբթի, Ֆրանսայի ազգային խումբն է որ Քոլոմպի մարզարանին մէջ կ'ընդունի Կալլէսի ներկայացուցչական խումբին այցելութիւնը։ Առանց տիրացած ըլլալու Սկովտիոյ կամ Անգլիոյ ֆութպոլի մէջ ձեռք բերած համբաւին, Կալլէսցիները երբեք ետ չէին մնար իրենց դրացիներէն։ Ապացոյցն այն է որ այս տարի անոնք բրիտանական ազգերուն միջեւ տեղի ունեցած մրցահանդէսին դասաւորման մէջ առաջին եկան, իրենց ետին ձգելով Սկովտիան, Անգլիան եւ Իրլանտան, այս կարգով։ Եթէ ուզեն՝ անշուշտ այսօր Կալլէսցիները կրնան շատ լաւ նմոյշ մը տալ բրիտանական ֆութպոլին, հակառակ պարագային հաւանական է որ Ֆրանսացիները յաղթանակ մը եւս աւելցնեն իրենց այս տարուան յաջողութեանց կարգին։

Կիրակի օր միայն «ամաթէօր»ներէ կազմուած ֆրանսական ներկայացուցչական խումբ մը Հավրի մէջ նուազ բախտաւոր եղաւ քան իր երէց ընկերը։ Հարաւային Գերմանիոյ ներկայացուցչական խումբը — որ քիչ տարբերութիւն ունի բուն իսկ գերման ազգ. խումբէն — պարտութեան մատնեց զայն 5—3ով, խաղի բոլոր տեւողութեան ընթացքին ուշադրաւ գերակշռութիւն մը ունենալէ վերջ։

Միջազգային գետնի վրայ պէտք է յիշել նաեւ արդիւնքը Անգլիոյ ներկայացուցչական խումբին երկրորդ մրցման. յաղթանակ 4—0ով Զուիցերիոյ դէմ Պէռնի մէջ։

⁂ Պասքէթ-պոլը դուտ «աթլէթիք» յատկութիւններ պահանջող ընքանչելի խմբական խաղ մըն է։ Փոքր տափարակ գետին մը, նոյն իսկ դոց սրահ մը, երկու կայմերու վերեւ մէկ մէկ ծակ կողովներ, հինգական անդամներ խումբեր եւ գնդակ մը. խաղ մը որ շատ ծախք չի պահանջեր։ Փափաքելի պիտի ըլլար որ այս իրապէս ժողովրդական խաղը տարածուէր հայ երիտասարդներուն միջեւ։

Տարիէ մը ի վեր, շնորհիւ պասքէթ-պոլի անջատ «ֆէտէրասիոն»ի մը կազմութեան, այս խաղը մեծ համեմատութեամբ տարածուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, որ առաջ գրեթէ մասնագիտութիւնն էր կաթոլիկ կազմակերպութեանց հովանաւորութիւնը վայելող մարզական խումբերու։

Անցեալ կիրակի օր, ուր Մոնժի պատմական կրկէսին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ախոյեանութեան վերջին մրցումը Օլէմփիք Լիլուայի եւ Ռէնսի խումբերուն միջեւ։ Օ. Լ. որ արդէն ֆութպոլի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու Ֆրանսայի ախոյեանն է, չկրցաւ շահիլ այս «ամաթէօր» տիտղոսը որ մնաց իր տիրոջ՝ Ռէնսի ձեռքը դարձեալ։ Իսկ «Քուփ տը Ֆրանս»ը շահող «Էքսէլսիոր» ալ կը մրցէր երրորդութիւնը որոշելու համար։ Ուրեմն Ֆրանսայի ֆութպոլի երկու լաւագոյն միութիւնները այնքան զօրաւոր են գրեթէ «պասքէթ-պոլ»ի մէջ, ինչ որ շնորհաւորելի կէտ մըն է։

Անցողակի ըսենք թէ Փարիզի Ռուսերը «պասքէթ-պոլ»ի մէջ շատ լաւ անուն մը հանած են եւ իրենց խումբը Ֆրանսայի լաւագոյններէն մէկն է։

Ժ. Ե.

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Նախորդ յօդուածով համառօտ ակնարկ մը նետեցինք մարդկային մագնիսականութեան թրթռացումներու մասին։ Այս անգամ պիտի քննենք մագնիսականութեան դերը բժշկական դարմանումներու մէջ։

Ամէն դարու մէջ մագնիսականութիւնը իբր միջոց կը գործածուէր սփոփելու կամ բժշկելու համար հիւանդութիւնները։ Տարակոյս չկայ թէ Եգիպտոսի հին քուրմերը յաճախ մագնիսականութեան կը դիմէին իրենց բժշկութիւնները կատարելու համար։ Սուրբ Գիրքէն գիտենք թէ Դաւիթ թագաւորը յառաջացած տարիքին մէջ, իր սպառած ուժերուն մարած կենսունակութիւնը արծարծելու համար, երկու կոյս աղջիկներու միջեւ կը պառկէր. պէտք չէ սակայն այս պարագան անպարկեշտ նպատակի մը վերագրել, այլ մագնիսական հոսանքի փոխանցման։ Դաւիթ թագաւորէն շատ առաջ ալ այդ միեւնոյն եղանակը կը կիրարկուէր նմանօրինակ պարագաներու մէջ։

ԺԸ. դարուն վերջը, բուժական արուեստի վերաբերեալ երկասիրութեան մը մէջ, բժիշկ մը մատնանիշ կ'ընէ իրեն ժամանակակից գերմանացի ծեր իշխանի մը պարագան, որ իր կենսական ուժը վառ պահելու համար երկու դեռատի օրիորդներու միջեւ կը պառկէր, սակայն այդ դարմանը սկսած էր ո՛րքան զօրաւոր արդիւնք մը տալ որ ի վերջոյ ստիպուեցան վախճան մը դնել անոր, առաջքը առնելու համար անախորժ հետեւանքներու...։

Ուրիշ բժիշկներ ալ յիշատակած են նմանօրինակ դէպքեր։ Մեր օրով, ինչպէս ամէն ատեն, ընդունուած է որ առանց անհրաժեշտութեան, պէտք չէ որ տղայ մը ծեր մարդու մը հետ միեւնոյն անկողնին մէջ պառկի։ Անոնց մէջ տեղի կ'ունենայ հոսանքներու փոխանակութիւն մը, որմէ կը նպաստաւորուի ֆիզիքապէս աւելի տկարը. տղան կը վատուժի ի նպաստ ծերունիին։

Ինչպէս ըսինք, հին ատեն մագնիսականութիւնը ընթացիկ միջոց մըն էր բժշկելու համար զանազան հիւանդութիւններ։ Հրեաներու մէջ գոյութիւն ունէր Եսսէններու աղանդը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ Յիսուս։ Ասոնք Գալիլիացիներ էին, որոնք հասարակաց կեանք մը կը վարէին, պարզ ու առաքինի կենցաղով, նման մեզի ժամանակակից կրօնական աղանդաւորներու կամ ճգնաւորներու։ Անոնք ուրիշ ընկերութիւններու հետ կը յարաբերէին պարզապէս անոնց հիւանդները խնամելու եւ մագնիսականութեամբ կամ ուրիշ միջոցներով բժշկելու համար։ — Յիսուս ճանչցուած էր իբր կարող մագնիսող։

Հին ժամանակ ձեռքերը հիւանդի մը վրայ դնելու մագնիսական գործողութիւնը մեծ դեր խաղացած է հիւանդութիւններու բժշկութեան մէջ։ Մագնիսողը ձեռքերով իր հոսանքը կ'արձակէ ու կը տարածէ հիւանդին վրայ որ կ'ընդունի զայն։ Ձեռքի այդ շարժումը մնացած է կրօնական ծիսակատարութեան մէջ։

Յաճախ հին փորագրութիւններու եւ բարեպաշտական նկարներու մէջ կը հանդիպինք Յիսուսի պատկերին որ իր ձեռքերէն ճառագայթներ կ'արձակէ, այսինքն մագնիսական հոսանքներ։ Երկար ատեն մագնիսականութեամբ կատարուած բուժումներուն գաղտնիքը վերապահուած էր մասնաւոր անհատներու խմբակցութիւններու, ինչպէս «Վարդախաչ» կոչուած մասոնական գաղտնի ընկերակցութիւնը, որ յաճախադէպ գործածութիւն մը ունէր մարդկային մագնիսականութեան, իր բոլոր ձեւերով։

Մեր օրով մագնիսական դարմանումները խիստ սահմանափակ գործածութիւն մը ունին բժշկութեան մէջ. անոնք կը կիրարկուին մասնաւորապէս ջղային տկարութիւններու համար, որոնց մէջ դեղական դարմանումէն աւելի անվնաս ու օգտակար համարուած են մագնիսական դարմանումները։

Ձեռքով հպումները, շփումներն ու մարձումները բարերար ազդեցութիւն մը ունին եւ կը նպաստեն հիւանդ գործարաններուն մէջ մարդկային մագնիսական հոսանքին տարածման։ Մագնիսական քնածութեան ենթակայ կամ քնաշրջական քունի մէջ թաղուած կարգ մը անհատներ կրնան տեսնել իրենց սեփական մարմնին ներքին կողմը, հիւանդութեան տեղը՝ որմէ կը տառապին, եւ վարակուած այն մասը՝ որուն ենթակայ եղած է գործարանը։ Այս պարագան բնականաբար կոչուած է մեծապէս դիւրացնելու բժշկական դարմանումին եղանակը։

Բնագէտ Կէսնըր մագնիսական քնածութեան մէջ տեսաւ իր ձախ ծիծին խածուած ըլլալը, անկէ հետեւցուց որ այդ մասին մէջ պէտք է հիւանդութեան մը սկզբնաւորութիւնը առաջ եկած ըլլայ։ Արդարեւ, քիչ ժամանակ յետոյ հոն անթայր մը (շիրիփէնչէ) գոյացած ըլլալով, շատ չանցած գիտնականը զոհ գնաց այդ ախտին։

Արնօ տը Վիլնէօվ անունով ծանօթ հռչակաւոր բժիշկ մը քունի մէջ տեսաւ որ կատղած շուն մը զինքը խածած էր. քանի մը օր վերջ, այդ երեւակայական խածուած տեղին վրայ խլրդային վէրք մը գոյանալով, պատճառ եղաւ բժիշկին մահուան։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԻԹԼԷՐԵԱՆ «ՀԱՅՐ ՄԵՐ»Ը

Ադոլֆ Հիթլէր, դո՛ւն մեր առաջնորդն ես։ Ու քու անունդ միայն կը դողացնէ թշնամին։ Թո՛ղ գայ քու երրորդ Ռայխդ, ու երկրի վրայ քու կամքդ թող ըլլայ։ Թո՛յլ տո՛ւր որ, ամէն օր լսենք քու պատգամդ։ Քու տեղակալներուդ միջոցաւ մեզի հաղորդէ՛ իմաստուն հրամաններդ, որոնց կ'ուզենք հլուօրէն հնազանդիլ։ Կ'երդնունք որ ի հարկին պիտի մեռնինք քու մեծութեանդ համար. ողջո՛յն Հիթլէր։

ՕՁԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 12 Մայիս (Յառաջ).— Խորին կսկիծով կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ մեր սիրելի հայրենակից երիտասարդ բանաստեղծ Օձան Կարոյի անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան լուրը, որ ծանր վիշտ պատճառեց մանաւանդ զինք ծանօթ ճանչցողներուն։

Վան-Վասպուրականի ծոցին մէջ ծնած ու սնած Օձան Կարօն մեր ներկայ մտաւորականութեան մէջ արդէն իսկ գրաւած էր իր արժանի տեղը եւ իր ընկերական անուշ ու համակրելի բնաւորութեամբ, իր բանաստեղծական ու երազուն խառնուածքով սիրուած էր ամէնքէն եւ ամէն տեղ, ուր որ եղած եւ աշխատած էր։

Հայրենիքի կարօտը սրտին, Հայաստանի ազատութեան յոյսն ու լոյսը աչքերուն՝ մեռաւ մեր սիրելի Օձան Կարօն օտար երկինքին տակ եւ Ֆրանսայի հիւրընկալ հողը ծածկեց անոր հիւծուած մարմինը։

Այս դառնակսկիծ կորուստին համար Թաւրիզի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը յայտնելէ յետոյ, խորապէս զգածուած է որ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութիւնը, որոշած է մեր սիրելի բանաստեղծին տպուած եւ անտիպ գրութիւնները հատորով մը լոյս ընծայել՝ յաւերժացնելու համար յիշատակը վաղամեռիկ Օձան Կարոյի։

Մեր Հայրենակցական Միութիւնը գնահատելով Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութեան այդ յուզիչ որոշումն ու գործնական ձեռնարկը, կը խոստանայ իր բարոյական ու նիւթական համեստ աջակցութիւնը բերել այդ գործին, որ պիտի մնայ իբր յուշարձան ողբացեալ բանաստեղծի ապրումներուն եւ շնորհալի գրչին հայ նորագոյն գրականութեան մէջ։

Օտար հողը թող թեթեւ ըլլայ մեր հայրենակարօտ հայրենակցի եւ վաղամեռիկ բանաստեղծի թարմ շիրմին վրայ եւ անոր անունն ու յիշատակը միշտ յիշելի թող մնան զինք այնքա՛ն սրտանց սիրողներուն սրտերուն մէջ։

Խորին վշտով եւ ափսոսանքով
Թաւրիզի վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութիւն։ Նախագահ՝ Հայկ Կոսոյեան, Անդամ-քարտուղար՝ Հայկ Աճէմեան։

ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ՓԱՇԱ ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐՃ ԿԱՊԵԼ

Գարապէքիր Քեազըմ փաշա հրատարակեց իր եօթներորդ նամակը։ Այս ընդհատումը զանազան մեկնութեանց տեղի տուած ըլլալով, «Հայաստանի յաղթական»ը ինք ստիպուեցաւ բացատրել։

«Միլլիյէթ»ի ուղղուած հեռագրով մը, կ'ըսէ թէ ալ չպիտի շարունակէ իր նամակները, իր 15 թիւ փաստաթուղթին մէկ հատուածը հրատարակած չըլլալուն համար։ «Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ՝ ասոր պատճառը այն է որ՝ այդ հատուածը միջազգային քաղաքականութեան վերաբերեալ իմաստ մը ունի եւ հրատարակութիւնը կրնար վնասակար ըլլալ։ «Երկրին օրէնքներն ալ թոյլատու չեն այդ գաղտնիքները հրատարակելու»։

Ի՞նչ էր այդ գաղտնիքը։ Ամէն պարագայի մէջ աննպաստ՝ Մ. Քէմալի համար։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 մայիս).

— «Ուաշինկթընի մէջ թէեւ վերջերս խոշոր փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ եւ իշխանութեան գլուխ անցաւ մեծ Ուիլսընի կուսակցութիւնը, սակայն տակաւին չափազանց դժուար է ըսել, թէ ինչո՞վ պիտի տարբերի նախագահ Րուզվէլթի դեմոկրատ վարչութեան քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ այն թրքասիրական քաղաքականութենէն, զոր վարեց հանրապետական վարչութիւնը Քուլիճի եւ Հուվըրի օրով։

Տարակոյս չկայ, որ դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավար շրջանակներու մէջ աւելի շատ կան Հայերու բարեկամներ, քան հանրապետականներու մէջ։ Ճիշդ է, միջազգային պայմանները Ուիլսընի ժամանակէն ասդին մեծապէս փոխուած են, եւ այսօր դեմոկրատ կուսակցութիւնը, ինչպէս եւ իր քաղաքական ուղեգիծը, ներքին թէ արտաքին, զգալիօրէն տարբեր է նախագահ Ուիլսընի ճամբայէն։ Սակայն, այն պարագան, որ նախագահ Րուզվէլթի դահլիճին մէջ կայ (իբր ծովային քարտուղար) նախկին ծերակուտական Սուանսընի պէս Հայերու բարեկամ մը, ինչպէս նաեւ այն պարագան, որ Հայերու մէկ ուրիշ ջերմ բարեկամ ծերակուտական Քինկ եւ ուրիշներ աւելի ազդեցութիւն ունին այժմ այս երկրի քաղաքականութեան վրայ, աւելի նպաստաւոր գետին մը կը ստեղծեն հայկական դատի հետապնդման համար, քան ունէինք հանրապետական վարչութեանց օրով։

Եւ եթէ 1928 թ., այսինքն՝ հանրապետականներու իշխանութեան շրջանին, երբ ամերիկեան Ծերակոյտի սեղանին վրայ էր Լօզանի դաշնագրի վաւերացման հարցը, մեր ամերիկացի բարեկամները, ծերակուտականներ Սուանսընի եւ Քինկի գլխաւորութեամբ, եւ Հայաստանի Անկախութեան Ամերիկեան Կոմիտէի անխոնջ ջանքերով յաջողեցան անկարելի դարձնել այդ չարաբաստիկ դաշնագրի վաւերացումը Միացեալ Նահանգներու կողմէ, պատճառ մը չկայ, որ մեզի աւելի համակիր դեմոկրատներու վարչութեան ժամանակ մեր ամերիկացի բարեկամներուն ջանքերը բոլորովին ապարդիւն անցնին։ Բայց ատոր համար հարկաւ անհրաժեշտ է, որ ամէն բանէ առաջ եւ աւելի մենք՝ Ամերիկահայերս սթափինք վերջին 3—4 տարիներու անգործութենէն եւ նիւթական ու բարոյական աւելի մեծ զոհողութիւններ ընենք՝ մեր կորսնցուցած քաղաքական դիրքերը վերագրաւելու եւ այս մեծ երկրի հանրային կարծիքը կրկին Հայութեան ի նպաստ դարձնելու համար։

Դժբախտաբար, վերջին 3—4 տարիներու ընթացքին մասնաւորապէս մեր ցեղի երդուեալ թշնամիները՝ Թուրքերը անդուլ աշխատանքով յաջողեցան շահիլ ամերիկեան ժողովուրդի մէկ կարեւոր մասին համակրանքը եւ իրենց նոր ձեռնարկներով ու յատկապէս ամերիկեան մասնագէտները Թուրքիա հրաւիրելով կը սպառնան աւելի խոշոր նուաճումներ ընել Միացեալ Նահանգներու մէջ։

Կը խորհինք, թէ այլ եւս յանցանք է անտարբեր մնալ դէպ ի թրքական այս նուաճումները։ Ժամանակը եկած է, որ շարժինք վերջապէս եւ մենք եւս սկսինք, աւելի ճիշդը՝ վերսկսինք հայկական դատին ի նպաստ քաղաքական աշխատանքը Ամերիկայի մէջ։

Միջազգային մեծ իրադարձութեանց նախօրեակին կը գտնուինք։ Պէտք է որ մենք եւս լարենք մեր բոլոր ուժերը եւ ինչպէս յեղափոխական, այնպէս ալ քաղաքական կամ դիւանագիտական ճակատներու վրայ աւելի նպաստաւոր դիրքեր ստեղծենք մեզի համար, որպէս զի աւելի դիւրութեամբ եւ աւելի յաջողութեամբ կարենանք մղել մեր սրբազան պայքարը ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի համար»։

ՄԱՍԻՍ 28Ը ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պերլինի գաղթային վարչութենէն ստացանք հետեւեալ ազդը.—

ՊԵՐԼԻՆ, 19 մայիս.— Հ. Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձի առթիւ տեղի պիտի ունենայ տարեկան սովորական հանդէսը մայիս 27ին, շաբաթ օրը երեկոյեան, բացառիկ ծրագրով եւ ճոխ բովանդակութեամբ։ (Կատակերգութիւն մը, բանախօսութիւն, երգ, նուագ, եւայլն, եւայլն եւ անակնկալներ։ Ապա հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս)։

Տրագիրը կ'ուղարկուի առանձին։ Մուտքը ձրի է։

⁂ Պերլինի հայ գաղթային միութեան նորընտիր վարչութիւնը կը յայտնէ յարգոյ հայրենակիցներուն, թէ ընտրած է.— 1. Իբր նախագահ — ատենապետ՝ Պ. Երուանդ Տէր Մինասեան (Berlin W. 30. Motz st. 29), որուն կը խնդրուի ուղարկել ամէն գրութիւն. եւ 2. Փոխ — նախագահ եւ գանձապետ՝ Պ. Ջէքի Խիլիքճեան (Dahlem Am Hirschsprung 56), որուն պիտի ուղարկուին բոլոր դրամական առաքումները։

(Կնիք)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

... Խմբագիր,

ՖԷՍ (Մարոք), 24 ապրիլ.— Իմ եւ զինակից հայ եղբայրներուս կողմէ կուգամ ի բոլոր սրտէ շնորհակալութիւն յայտնելու ձեզի։ Ճիշդ տարի մը եղաւ անցեալ այն թուականէն, երբ դուք, սիրայօժար՝ ընդառաջ երթալով մեր փափաքին, ձրիաբար տրամադրեցիք այնքան թանկագին ՅԱՌԱՋը։

Ապերախտութիւն պիտի ըլլար այս առթիւ ծածկել խեղդել սրտիս բարձրացող ձայնը, որ կ'ըսէ.—

«ՅԱՌԱՋ»ին՝

Տարի մ'անցաւ ճիշդ այն օրէն,
Երբ անջատուած ես բոլորէն,
Ընտրեցի քեզ կեանքիս ընկեր,
Ու սիրեցի հոգւովս առեր։

Ինձ հետ գիտցար դո՛ւ մաքառիլ,
Վշտերով դառն՝ հակել, խորհիլ.
Մերթ հեւալով, մերթ ալ ժպտուն,
Իբրեւ ազգիս պահակն արթուն։

Օտարութեան մէջ միայնակ,
ՅԱՌԱՋ անգին տողեր քո թանգ,
Նուիրեցին՝ խե՛լք, յո՛յս, հրճուանք,
Կորած անձիս իմ անգիտակ։
. . . .

Պ. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՊԱՀԱԿԸ

Մայիսեան ապստամբութեան օրերին Գուրգէնը Կարսում էր. նա իր աչքերով տեսաւ, թէ ինչպէս հայ կիները քարերով ու բիրերով խոյանում էին իրենց բոլշեւիկացած զաւակների վրայ, ինչպիսի նուիրումով ուզում էին պաշտպանել երկրի խաղաղութիւնը։

Մայիսեան ապստամբութիւնը փոթորիկի նման եկաւ ու անցաւ հայ աշխարհի վրայով, ու երկիրը նորէն ընտացաւ իր խաղաղ կերպարանքը. հայ մարդը նորէն սկսեց շինարար աշխատանքը։

Բայց այդ խաղաղութիւնը երկար չտեւեց, այս անգամ հրդեհը բռնկեց երկրի երկու կողմէն։ Կարմիր Ռուսաստանը ձեռք երկարեց կարմիր Թուրքին ու ճզմեց փոքրիկ հայ աշխարհը։ Անհաւասար կռիւ. պարտութիւն։

Զինադադար էր. երկունքի օրեր։ Պարտուած ու լքուած հայ զօրքը քաշուել էր Արարատեան դաշտի սահմանները ու կանգնել էր վերջին կայանը, պահելու յոյսով։

Գուրգէնը Նպաստամատոյցի օգնութիւնն էր պտտցնում կայանէ կայան, դիրքէ դիրք։

Նոյեմբերի վերջին օրերին նա Զանգիբասարումն էր, Սարունջի գիւղում. այնտեղ թնդանօթներ կային կանգնած՝ բերանները ուղղած Արաքսի միւս ափը, ուր թուրք զօրքն էր կանգնած։

Թէեւ ձիւն չկար, բայց սաստիկ ցուրտ էր։

Արաքսի պաղ քամին մարդու ոսկորներն էր դողացնում։

Փոքրաթիւ զինուորներ, իրենց ընպաններով, աւերակ խրճիթներում բոյն դրած՝ դիրք են պահում։ Նրանք անհամբեր սպասում են բանակցութիւնների ելքին։ Կռի՞ւ, թէ խաղաղութիւն։ Յոգնած են, մինչեւ ուժերի վերջին սպառումը։ Կամքի զօրաւոր լարումով է միայն, որ դեռ կարողանում են տոկալ, դիրքերում մնալ։

Մի աւերակ խրճիթում երեք երիտասարդ սպաներ իրենց ընթրիքն են պատրաստում։

Գուրգէնը նրանց հետ է։

Երեկոյ է։ Բուխարիկի մէջ մի քանի գերաններ ծխախառն բոց են արձակում եւ ախորժելի ջերմութիւն։

Խօսում են. ի՞նչ են մտածում քաղաքում. ի՞նչպէս է ժողովուրդի տրամադրութիւնը. ի՞նչ ելքի պիտի յանգին բանակցութիւնները։

Տխուր են ամէնն էլ. չեն նայում իրար աչքերի մէջ։ Ոչ ոք չի ուզում իր միտքը կարդալ։

Ճշմարտութիւնը դառն է։

Սուտ, հէքեաթ, հրաշք է հարկաւոր նրանց։

Մի շուն կայ խրճիթում. դեղնաւուն ոզորկ մորթով, պոչը կտրած, խելացի աչքերով մի կենդանի։ Ասում էին, թէ Դրոյի շունն է այն։ Ռազմաճակատներ պտտած, արշաւանքների եւ գրոհների մասնակցած, թնդանօթների եւ համազարկերի ձայնին վարժուած մի շուն։

Ասում էին, թէ նա մի շատ աշխոյժ, մի շատ զուարթ կենդանի է եղած. միշտ վաշտի առջեւը, միշտ հետախուզիչների հետ։ Ասում էին, թէ նա անկարող իր կտրած պոչը շարժելու՝ անօրինակ կենսունակութեամբ իր երկար ականջներն էր շարժել ուրախութիւն եւ գոհացում յայտնելու համար։

Ու հիմա, պարտութեան, սրտմաշուկ սպասումի օրերին, երբ էլ հրացաններ ու թնդանօթներ չեն որոտում, նա էլ է տխուր իր մարդ բարեկամների նման։ Շարունակ մօտենում է մէկին, միւսին, խորհրդաւոր նայում նրանց ու կարծես մի բան է հարցնում, պատասխան սպասում։

Նա մօտեցաւ նաեւ Գուրգէնին. դունչը դրեց նրա ծունկերին։ Գուրգէնը շոյեց նրա գլուխը եւ լուռ խօսեց նրա հետ։

«Ի՞նչ կ'ուզես, որ ըսեմ քեզ, շնիկ. ինչ որ կայ՝ լաւ չէ. ինչ որ գալու է՝ լաւ չէ լինելու։ Միայն թէ վաղը միս պիտի գայ ու քեզ ոսկոր պիտի տան. այդ հաստատ գիտեմ, քանի որ կառքը մեկնեց մթերք բերելու»։

Հրամանատարը փոխելով պահակները, հաստատելով գիշերուայ կարգը՝ եկաւ խրճիթ։

— Պաղ է, զինուորներէն շատերը հիւանդ են. ջերմում են։ Այսպէս որ շարունակուի՝ մարդ չպիտի ունենանք պահակ դնելու։

— Պահեստում թարմ զօրք չկա՞յ, որ յոգնածներին փոխարինեն։ Մեր տղերքը յոգնած են մեր ձիերի նման, որոնք մնում են կէս ճանապարհին։ Այսօր իմ ձիերէն երեքը սատկել են, վրայ բերեց կապիտան Արամը։

— Ե՞րբ դրութիւնը պիտի պարզուի. եթէ այսպէս երկար տեւի՝ զօրք չպիտի մնայ. ամէնը դասալիք պիտի լինեն. զէնքերը ձգած, կամ զէնքն էլ հետն առած՝ գիւղ պիտի փախչին, աւելացրեց թնդանօթաձիգ երիտասարդ սպան։

— Զարմանալի է, կռուի ընթացքում հայ զինուորը դասալիք չէ. իսկ երբ այսպէս նստում ենք եւ կռուի ժամն էլ անորոշ է, նա փախչում է. տունը, արտը, ցորենը, այգին ...

Որքա՛ն զօրեղ է Հայի մէջ ընտանիքի սէրը. իր քաղաքը, գիւղը, վերջապէս իր հողը։ Ինձ թւում է, թէ Հայը երբեք չի կռուի նուաճումների եւ յաղթանակների համար. նա կռւում է իր ունեցածը, իր տունը, իր արտը պահպանելու համար, վերջապէս խաղաղութեան համար։

Հայ պատմութիւնը քանի՞ նուաճողական, քանի՞ աշխարհակալական դրուագներ է թողել մեզ. շատ քիչ. եւ այն էլ շատ հնում։

Մեր պատերազմները մեծ մասամբ եղած են պաշտպանողական. պաշտպանել մեր երկիրը, մեր գիւղը, մեր տունը, վերջապէս մեր աշխատանքը։ Այս է Հայի հոգեբանութիւնը։ Օտարները մեր երկրին մի դպչէք. թողէք մեզ ազատ, թողէք մեզ խաղաղ որ շինենք ու երգենք, շինենք ու երգենք։

Նորէն կապիտանն էր խօսողը։

— Եւ ի՛նչ լաւ բան է շինել ու երգել։ Օ՛, եթէ հիմա խաղաղութիւն լինէր մեր տանը՝ Գիւմրիում. այս լուսնեակ գիշերին պտտէի փողոցներում ու երգէի «Լուսնեակն անո՛ւշ, հովն անո՛ւշ» ...

Նորէն հրետանու սպան էր խօսում, մի 26 տարեկան երիտասարդ, որ վեց տարի շարունակ պատերազմի դաշտում էր եղած։

Այսպէս խօսելով՝ նրանք կերան իրենց աղքատիկ ընթրիքը եւ վերարկուները քաշելով գլուխներին՝ պառկեցին։

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

յաջողեցաւ ճակատ երթալ, ուր վիրաւորուեցաւ: Հազիւ ապաքինած, մտաւ Սէն Սիռի զինուորական վարժարանը, եւ շրջանաւարտ ելաւ իբրեւ սպայ, 1917ին: Նորէն գնաց ռազմաճակատ, եւ կրկին վիրաւորուելով, անյարմար նկատուեցաւ հետեւակազօրքի: Այնուհետեւ նուիրուեցաւ օդանաւորդութեան: Քիչ յետոյ ղրկուեցաւ արեւելք, ուր հրամանատարն էր Իսկէնտէրունի օդային տորմղիկին: Յետոյ դարձաւ Փարիզ, փայլուն յաջողութիւններ շահելով: 1925 փետրուարին, Լըմէթռի հետ կտրեց ուղիղ գծով եւ անընդհատ թռիչքի մրցանիշը (3166 քիլոմեթր): Յետոյ միեւնոյն մրցանիշը շահեցաւ իր եղբօրը հետ, Փարիզէն Պասրա 4305 քիլոմեդր (1926 յունիս 27): Այնուհետեւ ձգելով զինուորական օդանաւորդութիւնը, նուիրուեցաւ օդանաւի մասնագիտութեան եւ ճարտարագործութեան: 1929ին թռիչք մը կատարեց Ծայր. Արեւելքի մէջ, յետոյ Փարիզէն Մատակասքար եւ վերադարձ (1931), վեցուկէս օրէն: Կիրակի օր պիտի մասնակցէր Տէօյչի բաժակին, ժամը առնուազն 400 քիլոմեթր արագութեամբ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբի ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը մասնակցին՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԵԽՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ):

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆի:

Ballet plastique հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՋԷՆԿՕի

Թարիստ ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱԶ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ (դաշնակ)

ՃԱԶ, ՕՐՔԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ: ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ:

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

երգ եւ արտասանութիւն: կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները: Մուտք՝ 3 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Ձ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբի գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

բացառիկ ծրագրով եւ ճոխ բովանդակութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Այրի Տիկին Շուշանիկ Էրմոյեան իր ողբացեալ ամուսնոյն ԱՐԱՄ ԷՐՄՈՅԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ փոխան հոգեհանգիստի 150 ֆր. կը նուիրէ Ռէնսիի Դպրոցասէր Ընկերութեան որբերուն:

12րդ ՏԱՐԻ — 175րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier

64, Rue du ROCHER

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

ՍԻՐՈՒՀԻ ԵՒ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

իրենց երկար Թատերական Tournéeէն վերջ

4, ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին

Մասնակցութեամբ տեղւոյս լաւագոյն ուժերու կը ներկայացնեն՝ ամէն տեղ մեծ յաջողութիւն գտած ՌՕՄԷՆ ԳՕԼԻՒՍի

ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան բարոյալից գօմէտի-տռամը 3 արար: Թարգ. Տ. Ն. եւ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՂԱԿԱՆԻ ԵՏԵՒԷՆ…!

Հայ կեանքէ զաւեշտ՝ ուր պիտի երեւան գաղութներու մէջ ընտրական պայքարներէ ծիծաղաշարժ դրուագներ, իրական կեանքէ, որոնց ականատես եղած է հեղինակը՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ:

Տոմսերու գիները՝ Օթեակ 120, Ֆօթ. 20–15, Պալքոն 15–10

Տոմսերը կը ծախուին սովորական վայրերը եւ Տ. Նշանեանի քով որուն հասցէն է՝ 4, rue Vaugirard, Paris (6):

Փնտռեցէք ճոխ յայտագիրը:

Հայ մարզիկներու ուշադրութեան!

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Bas. chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՐԿ)

38, Rue de CLÉRY

Métro: Sentier **Tél. Central 01 - 90**

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու եւ բաղդատելու մեր գիները:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ճարտարապետ Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ փոխադրած է իր գրասենեակն ու աշխատանոցը, **94, Rue Saint-Lazare, Paris (9e). Téléphone : Pigalle 60-44.**

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

9, 32, 40, 46, 50, 56, 168, 276, 313, 333, 340, 342, 344, 346, 364, 394, 580, 587, 710, 952, 1076, 1130, 1251, 1274, 1276, 1288, 1292, 1293, 1300, 1416, 1437, 1452, 1454, 1503:

Շահուած առարկաները ստանալու համար կը խնդրուի ներկայանալ Ուրբաթ իրիկուները ժամը 9ին, 51, րիւ Րիվօլի, Միութեանս փորձի սրահը: Օգոստոս 20էն վերջ ներկայացողները կը կորսնցնեն իրենց իրաւունքը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ե. պատգ. ժողովը կը բացուի վաղը Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին, 71, Avenue Kléber, Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Նուպարեան Մատենադարանի վարչութիւնը կազմակերպած է բանախօսութիւն մը, վաղը, Ուրբաթ, ցերեկէ վերջ ժամը ճիշդ 5ին: կը խօսի Տ. Վարդան Վ. Հացունի, նիւթ ունենալով Հայ տառերու Մեսրոպեան հնչիւններու ճշգումը:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dunesme :-: PARIS (13e)

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ·POLYCLINIQUE·

Ա. ՇԱՀՊԱՂԼԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Tél. 62 - 46

կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. 9:
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), վերջինիս բուժում նաեւ ներարկումներով.	Բշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 5:
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալախ), թութքի (մայասըլ) հիւանդութիւնները: Մայասըլի բուժում նաեւ ասեղներով:	Բշ. ժամը 4, Ուր. ժ. 4:
Ջղային հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. ժ. 9:
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւնները.	Գշ. ժամը 10, Եշ. ժ. 4:
Վիրաբուժական եւ Արկածի.	Բշ. ժամը 3, Գշ. ժ. 6, Ուր. ժ. 3:
Ծննդամիզային հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն).	Գշ. ժամը 6, Շբ. ժ. 12:
Ծննդաբերութեան եւ Արգանդի.	Գշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 10:
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 9, Եշ. ժ. 10:
Աչքի հիւանդութիւններ.	Գշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 11:
Մորթային հիւանդութիւններ. մազերու զօրացում	Գշ. ժամը 7, Շբ. ժ. 9:
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ կանանց	Գշ. ժամը 7, Շբ. ժ. 9:

Քննութիւն՝ արեան, թուքի, մէզի, սերմի եւայլն.:

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Շողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7: Կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 9էն:

(Տրամադրելի են նաեւ վկայեալ Մանկաբարձուհիներ):

ԾԱԽՈՒ Է գործածելի վիճակի մէջ 6 ձիու ուժ Renault ինքնաշարժ մը: Լաւ պատեհութիւն մասնաւորներու եւ մարզէնձիներու: Դիմել՝ Photo ARAX, 9, rue Papillon, Փարիզ: Մէթրօ՝ Cadet:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Սենեակէն լսուեցաւ արագ եւ սուր ձայն մը, տանջուող մէկու մը հառաչը եւ … յետոյ լռութիւն տիրեց:

— Շո՛ւտ ըրէք, այստեղ եկէ՛ք, պոռաց Ֆալմըթհ եւ սկսաւ դուռը հրել: Ձկրցաւ բանալ զայն:

— Բոլորս միասին …

Երեք պնդակազմ ոստիկաններ իրենց ամբողջ ծանրութիւնովը հրեցին դուռը եւ ջարդուփշուր ընելով բացին:

Ֆալմըթհ եւ ոստիկանապետը ներս վազեցին:

— Աստուա՛ծ իմ, պոռաց զաղտնի ոստիկանը սարսափահար:

Արտաքին նախարարին անկենդան մարմինը փռուած էր գրասեղանին վրայ, որուն առջեւ նստած էր ան քանի մը վայրկեան առաջ:

Գետինը նետուած էին գրասեղանին վրայի բոլոր թուղթերը, կարծես գիրկընդխառն կռիւ մը տեղի ունեցած էր:

Ոստիկանապետը մօտեցաւ դիակին. վերցուց զայն ու նայեցաւ:

— Մեռա՛ծ է, փսփսաց խեղդուած ձայնով մը:

Չորս կողմը դիտեց. ոստիկաններէն ու դիակէն զատ ոչ ոք կար սենեակին մէջ:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՏՐՕՆԸ

Խօշոր բազմութիւն մը դատարան եկած էր այդ օրը, լսելու համար օդնական ոստիկանապետին եւ համբաւաւոր վիրաբոյժ՝ Սըր Ֆրէնսիս Բէթլինկի վկայութիւնները:

Դատավարութիւնը սկսելէ առաջ, դատաւորը յայտարարեց թէ բազմաթիւ նամակներ ստացած էին ամէն դասակարգի անհատներէ որոնք զանազան կարծիքներ կը յայտնէին Սըր Ֆիլիփ Րէյմընի մահուան պատճառներուն մասին:

— Տեղեկութիւն ունիմ որ ոստիկանութիւնը կը փափաքի թելադրութիւններ ստանալ եւ շնորհակալ պիտի ըլլայ բոլորին համար, որքան ալ արտառոց ըլլան անոնք, դիտել տուաւ դատաւորը:

Ամէնէն առաջ կանչուեցաւ օդնական ոստիկանապետը, որ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս գտած էին սպաննուած նախարարին դիակը: Յետոյ նկարագրեց սենեակը: Գրադարաններ կային երկու կողմերը, երեք պատուհան՝ հարաւ – արեւմտեան պատին վրայ եւ դարակ մը անոր դիմացը:

— Պատուհանները փակուա՞ծ էին:

— Այո՛:

— Լաւ պաշտպանուա՞ծ էին:

— Այո՛, տախտակէ եւ պողպատէ փեղկերով:

— Փեղկերը բացուա՞ծ էին …

— Ո՛չ:

— Սենեակին մէջ փնտռտուք կատարեցի՞ք:

— Այո՛, եւ շատ մանրակրկիտ …

— Անմի՞ջապէս, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը …

— Այո՛, դիակը դուրս բերելէ յետոյ կարասիներն ալ դուրս հանեցինք, գորգերը վերցուցինք, պատերն ու ձեղունը փլցուցինք …

— Եւ ոչինչ չգտա՞ք …

— Ոչի՛նչ …

— Պատին մէջ փորուած վառարան կա՞ր այնտեղ:

— Այո՛:

— Կարելիութիւն կա՞ր որ եւ է մէկուն համար՝ այդ ճամբով սենեակ մտնելու …

— Բացարձակապէս ո՛չ:

— Լրագիրները տեսա՞ք:

— Այո՛, քանի մը հատ:

— Կարդացի՞ք այն թելադրութիւնը թէ նախարարը կրնար սպաննուած ըլլալ մահացու կազով մը:

— Այո՛:

— Կարելի՞ էր այդ բանը …

— Ձեմ կարծեր:

— Կա՞ր որ եւ է միջոց այդ տեսակ կազ մը սենեակէն ներս բերելու համար, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

Վկան վարանում մը ունեցաւ:

— Ո՛չ մէկ միջոց, բայց ի կազի խողովակէ մը, որ կը գտնուէր գրասեղանին վրայի կողմը:

Իրարանցում:

— Որ եւ է հետք կա՞ր այդ տեսակ կազէ մը …

— Բացարձակապէս ո՛չ մէկ հետք:

— Հո՞տ:

— Բնաւ:

— Բայց կազեր կան որոնք մահացու ըլլալով հանդերձ հոտ չունին, օրինակ «Քարպոն Տիօքսիտ»ը …

— Այո՛, կան …

— Քննեցի՞ք սենեակին օդը կազի մը գոյութիւնը ապացուցանելու համար, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Ո՛չ, բայց կազը ցնդելու ժամանակ չունէր երբ ես ներս մտայ. եթէ ըլլար, պիտի զգայի անոր ներկայութիւնը:

— Սենեակը տակնուվրա՞յ էր:

— Գրասեղանէն զատ ո՛չ մէկ տակնուվրայութիւն:

— Գրասեղանին առարկաները անկա՞րգ վիճակի մէջ էին:

— Այո՛:

— Կրնա՞ք նկարագրել գրասեղանին վիճակը …

— Սեղանին վրայ էին միայն մէկ-երկու ծանր առարկաներ, ինչպէս օրինակ արծաթէ աշտանակ եւն.: Տախտակամածին վրայ թափած էին թուղթերը, կաղամարը, գրիչ մը — վկան գրպանէն հանեց թղթապանակը — կոտրած ծաղկաման մը եւ վարդեր …

— Սպաննեալին ձեռքը որ եւ է առարկայ գտա՞ք …

— Այո՛, սեւկա գտայ, ըսաւ ոստիկանապետը եւ ցոյց տուաւ թօշնած վարդի կոկոն մը:

Սարսռաց դատարանին բազմութիւնը:

— Վա՞րդ մըն է ասիկա:

— Այո՛:

Դատաւորը աչք մը պտտցուց ոստիկանապետին գրաւոր տեղեկագրին վրայ:

— Որ եւ է նշան կա՞ր ձեռքին վրայ:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՄԱՅԻՍ 1933

26 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2198

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Եզրակացնենք, առ այժմ, առանց նոր փաստերով խճողելու այն դիտողութիւնները զորս դրի առինք, պարզելու համար հնօրեայ ողբերգութիւն մը, — հայերէն թերթի եւ գրքի սպառման չքաւորութիւնը: (ՅԱՌԱՋ, մայիս 21, 23 եւ 25):

Մեր դիտողութեանց կարգին, արտատպեցինք նաեւ ուրիշ պաշտօնակիցներու տեսութիւնները — ինչ որ կար մեր ձեռքին տակ:

Ամփոփենք նորէն, դիւրացնելու համար մեր եզրակացութիւնը.

1) « Հայ ընթերցողին ու գործակալին վերաբերումը հայ թերթին հանդէպ՝ բացառիկ է եղած, արտառոց եւ խորապէս ցաւալի ու վրդովիչ:

... Անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի եւ անհատական ու ազգային տեսակէտէն ալ վարկաբեկիչ պատկեր մը, որ փակած է հայ թերթի ճակատագրին »: (« Յուսաբեր »):

2) « Յուսաբեր »ի խմբագրականէն մասեր կը ներկայացնենք մեր այն բաժանորդներուն, գործակալներուն եւ ծանուցում տուողներուն, որոնք կը կարծեն թէ բնական իրաւունք մըն է թերթին դրամը ուտել եւ որոնք կը թուի թէ կը մնան այն այլանդակ հաւատքին մէջ թէ հայ թերթը կրնայ օդով սնանիլ եւ հասնիլ իր ձեռքը »: (« Ապագայ », ամփոփում):

3) « Արտասահմանի մէջ, հայ մտաւորականին գործը մնացած է Աստուծոյ:

... Այժմ մեր մտաւորականներէն շատեր միա՛յն թերթերու մէջ գրելու եւ թերթերէ ալ վճարուելու — ո՜հ, ի՛նչ վճարում — հնարաւորութիւնը ունին: Եւ սակայն, քանի՞ թերթ մնաց մեր մէջ որ կարենայ գո՛նէ նուազագոյն վարձատրութեամբ գոհացնել իր աշխատակիցները »: (« Արեւ », ամփոփում):

4) « Հայ մամուլը տառապեցնող ցաւն է ձրի թերթ կարդալու գէշ սովորութիւնը: Չկայ ժողովուրդ մը որ մամուլի հանդէպ այնքան անգութ վերաբերում ցոյց տայ, որքան մեր ժողովուրդը »: (« Ազդակ », 17 մայիս):

Ուրեմն, բոլորը միաբերան կը մատնանշեն միեւնոյն ցաւը, — ձրի կարդալ, անկանոն վճարել, կամ անտեսել հայերէն թերթը: ինչ որ կը նշանակէ բարոյապէս եւ նիւթապէս վնասել ոչ միայն մամուլին, այլ եւ հայ մտաւորականութեան:

Ի՛նչ խօսք որ մտաւորականութեան մէկ մասն ալ այսքան չպիտի տառապէր, չպիտի ստիպուէր ասպարէզ փոխել կամ սեւ աշխատանքի կապուիլ հացի համար, եթէ հայ մամուլն ու գիրքը սպառէին տասն անգամ, հինգ անգամ աւելի, քան կը տեսնենք այսօր:

Ծա՞ռ է, 120,000 ժողովուրդի մէջ, սպասել 20,000 սպառում մէկ – երկու օրաթերթի: Կամ տասը հազար՝ 60,000ի մէջ: Եւ հինգ հազար՝ 30,000ի մէջ:

Ի՞նչ հրաշքներ կարելի չէր գործել, այդպիսի կացութեան մը մէջ ...

Ի՛նչքան հին ու նոր ուժեր պիտի կրնային ապրիլ իրենց գրիչով: Ազատ՝ ապառիկ մամուլներէ, եւ նուիրուած՝ ինքնազարգացման եւ յառաջատար արտադրութեան:

Օրինակները ունինք արդէն, — այսօր 3 – 4000ի հասած թերթեր բանե՛ր մը կը վճարեն իրենց աշխատակիցներուն: Այն ալ չնորհիւ ... իրենց ազդերուն (մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ):

Երեւակայեցէք, այն ատեն, բարձրացումը մեր մտաւոր եւ գրական մակարդակին, եթէ իրականանար այդ հրաշքը:

Հրա՞շք. — Ինչո՞ւ այսքան խոշոր բառեր կը գործածենք, երբ այնքան պարզ է խնդիրը, — տարրական պարտաճանաչութեան եւ ազգային արժանապատուութեան հարց մը.

— Տարեկան բաժնեգին մը՝ նախընտրած լրագրիդ: Եւ կանոնաւոր վճարում:

Ծա՞ռ են հայերէն թերթերը: Վարակուա՞ծ ենք թերթախտով:

Այդ չարիքն ալ ինքնին կը վերնայ, երբ հայերէն լաւագոյն թերթերուն ու հանդէսներուն սպառումը հասնի տրամաբանական մակարդակի մը:

Այն ատեն, կարելի է համախմբել ցիր ու ցան ուժերը, վճարել ամէն արժէքաւոր աշխատակցութիւն, գոհացնել բոլոր պահանջները:

Եւ այն ատեն, կը բարձրանայ հայերէն թերթին ու հանդէսին մակարդակն ալ:

Այն ատեն, առատն կանուխ արթնցողը չի փորձուիր թերթ հրատարակել: Քաչքչել՝ ծխրելով: Կամ կէս – ճամբան մնալով:

Շատե՛ր կան որ, վերջե՛ն կը նային հայկական հրատարակութեանց վրայ: Զանոնք կամ ագէտներ, որոնց բերնէն չողիքներ կը վազեն, երբ հարցը օտար թերթի մասին է:

Այդ ողորմելիները ո՛ր եւ է ատեն ուշադրութեամբ հետեւա՞ծ են հայկական հրատարակութեանց: Գաղափար ունի՞ն ափ մը խմբագիրներու եւ աշխատաւորներու թափած աշխատանքին, արտմաջուքին, գուրգուրանքին եւ տառապանքին վրայ:

Ֆրանսա-Յետոյ, ունի՞ն գաղափար հայ ժողովուրդին եւ ... Ֆրանսայի, Անգլիոյ կամ Գերմանիոյ, Ռուսաստանի եւ Ամերիկայի համբանքին, կացութեան, նիւթական եւ բարոյական ուժի մասին:

Եւ հակառակ մեր նախնական միջոցներուն, ժամանակակից լրագրութեան ո՞ր անհրաժեշտ բաժինէն վար կը մնայ հայկական ճրագը, բաղդատելով ուրիշներու միլիոնաւոր դրամագլուխին, միլիոններու սպառման, եկամուտի անսպառ աղբիւրներուն, արհեստագիտական կատարելագործութեանց, հազարաւոր աշխատակիցներուն (միայն « Թայմզ »ը 400 խմբագիր ունի) եւն. հետ:

Տարբեր հոսանքի թերթեր միշտ ալ պիտի գտնուին, ինչպէս ամէն ժողովուրդի մէջ: Բայց, երբ լայն միջոցներ ընծայուին, լաւագոյն հրատարակութիւնները միայն կրնան տիրապետել, միեւնոյն ատեն դարմանելով թերութիւնները եւ լրացնելով բոլոր արդիական պահանջները:

Դժգոհները ինչո՞ւ քիչ մըն ալ այս ուղղութեամբ չեն մտածեր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԱՅԼ ՄԸ ԱՌԱՋ, ՔԱՅԼ ՄԸ ԵՏ

Բանաձեւ կը փոխեն,

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ « ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ » ՀԱՄԱՐ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը չորեքշաբթի օր սկսաւ զբաղիլ ապահովութեան հարցով, որ ամէնէն չարաբաստիկ հարցն է, սկիզբէն ի վեր:

Բաղդատաբար լաւ անցաւ այս ժողովը: Այն աստիճան որ, պատուիրակները պարտք սեպեցին շնորհաւորել իրար: Այս պարտականութենէն չխուսափեցաւ նոյն իսկ գերմանական պատուիրակը: Բոլորն ալ այն տպաւորութիւնն ունէին թէ կարելի պիտի ըլլայ գործը գլուխ հանել սերտ գործակցութեամբ:

Ի՞նչ բանէ յառաջ եկաւ այս հոգեփոխութիւնը:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը բարեփոխումներ մտցուցած էր Մաքտոնըլտի սկզբնական ծրագրին թիւ 2, 3, 4 եւ 5 յօդուածներուն մէջ: Նախարարը նկատի առնելով ամերիկեան պատուիրակին յայտարարութիւնները, որ կը ճշդէին Մ. Նահանգներու բռնելիք դիրքը, մշակած էր հետեւեալ բանաձեւը. —

1) Եթէ Փարիզի դաշինքը խզուի կամ խզուելու սպառնալիքին տակ գտնուի, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կամ ընդհ. ժողովը կամ մէկը ներկայ պայմանագրին կողմերէն որ անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան, պիտի կրնան անմիջական խորհրդակցութիւն մը առաջարկել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կամ ընդհ. ժողովին եւ վերոյիշեալ կողմերէն մէկուն միջեւ:

2) Այդ խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ. —

ա) Դաշինքի խզման վտանգ եղած ատեն, կարծիքներ փոխանակել, խաղաղութիւնը պահպանելու եւ որ եւ է ընդհարում կանխելու համար:

բ) Եթէ դաշինքը խզուի, բարեփոխութիւն ի գործ դնել, խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար:

գ) Եթէ անկարելի ըլլայ այս եղանակով վերահաստատել խաղաղութիւնը, որոշել թէ ո՛րն է կամ որո՛նք են այն կողմերը որ պէտք է պատասխանատուութեան կանչուին:

3) Այս տրամադրութիւնները ո՛ր եւ է ձեւով չեն ազդեր Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու իրաւունքներուն եւ պարտաւորութեանց վրայ, ոչ ալ կը հակասեն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին եւ ընդհ. ժողովին իրաւասութիւններուն եւ իրաւունքներուն, կամ կը սահմանափակեն զանոնք:

Այս բանաձեւը բարեյաջող կը համարուի անոր համար որ, նախկին յօդուածներու տրամադրութեամբ, խզումի մը պարագային խորհրդակցութիւն կատարելու համար, անհրաժեշտ էր հինգ պետութեանց նախաձեռնութիւնը, իսկ տրուած որոշումները գործադրելու համար՝ ամերիկեան, բրիտանական, ֆրանսական, գերմանական, իտալական, ճափոնական եւ խորհրդային կառավարութեանց միաձայնութիւնը:

Լեհաստանի եւ Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակները իրենց կատարեալ գոհունակութիւնը յայտնեցին նոր բանաձեւին համար: Այս առթիւ, ամերիկեան պատուիրակը հետեւեալ նոր յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Որ եւ է խզումի կամ խզման վտանգի պահուն, Մ. Նահանգները պատրաստ են խորհրդակցելու, որպէս զի պահպանուի խաղաղութիւնը, եթէ այդ խորհրդակցութիւնը կարգադրուի համաձայն զինաթափութեան խորհրդաժողովի առաջին յօդուածներուն: Յետոյ, երբ խորհրդակցութեան իրաւիրուած պետութիւնները ճշդեն նախայարձակը եւ Մ. Նահանգներն ալ, իրենց կարծիքի անկախութեամբ, համաձայն ըլլան եզրակացութեան, ոչ միայն չպիտի ընեն որ եւ է բան որ խանգարէ հաւաքական ձեռնարկը՝ նախայարձակին դէմ, այլ եւ չպիտի պաշտպանեն այն Ամերիկացիները որ կը ջանան խափանել այդ ձեռնարկը:

Հակառակ իր մանուածապատ շարադրութեան, այս բանաձեւն ալ կ՛ապացուցանէ թէ Մ. Նահանգները չէզոք չպիտի մնան. ուրիշ խօսքով, մէկդի դրած են ծովերու ազատութեան հին բանաձեւը:

Նոր բանաձեւէն գոհ մնաց նաեւ Պ. Փօլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ յայտարարեց թէ այժմ կարելի է « կազմակերպել ապահովութիւնը՝ փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ »:

Ֆրանսայի դիրքը՝ Զօրսերու դաշինքին մասին

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովը առջի օր նիստ գումարեց, նախագահութեամբ Պ. Էռիոյի: Այս առթիւ հաղորդուեցան լրացուցիչ տեղեկութիւններ՝ Զօրսերու դաշինքի մասին, որ բարեփոխուած է Հռոմի մէջ: Աջակողմեան երեսփոխան մը բացարձակապէս մերժեց դաշինքը, յայտարարելով թէ անոր միակ նպատակն է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: Պ. Էռիօ դիտել տուաւ թէ դաշինքին սկզբնական անպատեհութիւնները վերցած են: Բայց, միեւնոյն ատեն հասկցուց թէ միջազգային նոր կազմակերպութեանց ստեղծումը կրնայ նուազեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին դերը:

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ սպասել նոր տեղեկութեանց եւ Պ. Փօլ Պոնքուռի վերադարձին:

Սըվազ-Էրզրում երկաթուղին պիտի շինուի

Պոլսէն կը հեռագրեն մայիս 23 թուականով. —

Ազգ. Մեծ Ժողովը 80,000,000 ոսկիի վարկ մը քուէարկեց, ութ տարուան համար, շինելու համար Սըվազ – Էրզրում երկաթուղին: Ճիւղ մը պիտի երկարի Տիվրիկէն Մալաթիա: Այս առթիւ մրցման մէջ են երեք խմբակներ, — ամերիկեան, ֆրանսական եւ գերմանական:

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր գործարան մտնելով հանդերձ, չաշխատեցան Սիթրօէն Տան ժավէլի մասնաճիւղին բանուորները: Ասոր վրայ, Պ. Սիթրօէն որոշեց փակել այդ շրջանի երեք գործարանները: Աշխատաւորները կը շարունակուին միւս գործարաններուն մէջ:

Ապրիլ 27ին կարգ մը բանուորները խանգարած էին աշխատաւորները, խոշտանգելով ոստիկան մը, վիրաւորելով բանուոր մը եւ ջարդուփշուր ընելով քանի մը կառքեր:

Ուր հոգի առջի օր դատուեցան եւ դատապարտուեցան երեք ամիս, երկու ամիս եւ 15 օր բանտարկութեան:

Հիթլէրի նոր օրէնքները

Գերմանիոյ դահլիճը հինգ նոր օրինագիծներ քուէարկեց անցեալ օր:

Առաջինով՝ կը հաստատուի հիթլէրական սկզբունքը՝ հեղինակաւոր առաջնորդութեան մասին, ընդդէմ վիճաբանութեան եւ մեծամասնութեան քուէի օրէնքին: Եւ լիազօրութիւն կուտայ վարչապետին՝ աշխատանքի շրջանային լիազօրներ նշանակելու, որոնք պիտի ճանչցուին իբրեւ « աշխատանքի խնամակալներ »: Ասոնք պարտաւորիչ որոշումներ պիտի տան աշխատանքի ժամերու եւ աշխատավարձի մասին եւ պիտի ապահովեն « աշխատանքի խաղաղութիւնը »:

Ուրիշ օրինագիծ մը, որ սահմանուած է ազգային խորհրդանշաններու պահպանման, կ՛արգիլէ գործածել զանոնք այնպիսի ձեւով մը որ պատիւ չեն բերեր: Օրինակ՝ հիթլէրական խաչանշանը դնել անուշեղէնի եւ երշիկի տուփերու վրայ:

Երրորդ օրինագիծը դիւրութիւններ կուտայ հողագործական շրջաններուն: Չորրորդը կ՛ընդլայնէ պատժական տրամադրութիւնները, աւելցնելով « դիւանագիտական գաղտնիքներու լրտեսութեան եւ դաւաճանական յարաբերութեանց », անասուններու չարչարանքի, սուտ լուրերու, հրապարակային անբարոյականութեան եւն. պատիժները: Մենամարտը, որ ներկայ օրէնքով քրէական յանցանք է, պատիժէ ազատ կը համարուի, « եթէ միջոցներ ձեռք առնուած են կեանքի պաշտպանութեան համար »: Հինգերորդ օրէնքով դիւրութիւններ կը տրուին ներքին նաւագնացութեան:

Հրեաներու պաշտպանութեան համար

Լոնտոնի մէջ անգլեւհրէական ժողով մը գումարուեցաւ, նախագահութեամբ Պ. Ա. Բօչիլտի: Այս առթիւ Անգլիոյ Սիոնական դաշնակցութեան նախագահը առաջարկեց հանգանակութեան ձեռնարկել, որպէս զի Գերմանիոյ Հրեաները Պաղեստին փոխադրուին:

— Մենք, ըսաւ, աչքի առջեւ ունինք խնդիր մը որ չի կրնար կարգադրուիլ մարդասիրական պարզ մեթոտներով: Հրեաները պիտի կռուին մինչեւ վերջը:

Միւս կողմէ, Անգլիոյ մէջ հաստատուած է նոր կազմակերպութիւն մը, որ դրամ պիտի հաւաքէ ի նպաստ այն հրեայ փրոֆէսէօրներուն եւ գիտուններուն որ կը հալածուին քաղաքական կամ ցեղային պատճառներով: Իր առաջին գործը պիտի ըլլայ օգնել այն հրեայ փրոֆէսէօրներուն որոնք ստիպուած են ձգել իրենց պաշտօնները՝ գերմանական համալսարաններուն մէջ:

Խորհրդային գիւղացիներու նոր տագնապը

« ՀԱՐՍՏԱՆԱԼՈՒ » ՀՐԱՄԱՆ

Պ. Պ. Կալինին, Մոլոտով, Քականովիչ եւ ուրիշ վարիչներ վերջերս պտոյտ մը կատարեցին գաւառները, որպէս զի մղում տան գիւղացիներուն՝ ցարնանացանի համար: Քազանի, Սամարայի եւ ուրիշ վայրերու գիւղացիական համագումարներուն մէջ, անոնք յայտարարեցին թէ հաւաքական տնտեսութեանց օրէնքին մեղմացումը պիտի շարունակուի եւ թէ արդէն համայնացած գիւղացիները պիտի կրնան « հարստանալ »:

Պ. Մոլոտով մասնաւորապէս բացատրեց թէ Ստալին ինք անձամբ իբրեւ նշանախօսք ընտրած է հետեւեալ բանաձեւը.

— « Յառաջիկայ շրջանին համար մեր անմիջական գործը, մեր հիմնական աշխատանքն է հարստացնել իւրաքանչիւր համայնացած գիւղացի »:

Եւ աւելցուց թէ՝ այս ծրագրին յաջողութիւնը այժմ ամբողջովին կախում ունի իրենցմէ՝ գիւղացիներէն: Իբրեւ առաջին քայլ, անոնք պէտք է չարաչար աշխատին, լեցուն հունձք մը ապահովելու համար: Ունեւոր գիւղացիներու դէմ պայքարը պիտի շարունակուի անողորմաբար, մինչեւ որ բոլոր նենգ եւ խորթ տարրերը անհետանան:

Պ. Մոլոտով չսահմանեց սակայն « նոր – հարուստ » գիւղացիներու եւ « կուլակ »ներու տարբերութիւնը: Միւս բոլշեւիկ վարիչներն ալ չհրացարեցին թէ գիւղացիները պիտի կրնա՞ն վայելել իրենց ջանքերով շահուած հարստութիւնը:

Գիւղատնտեսական գործավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը յանձնարարէ իբրեւ քրէական յանցաւոր հետապնդել պետական ագարակներու տնօրէններն ու վարիչները, եթէ անմիջական միջոցներ ձեռք չեն առներ աշխատաւորներու դասալքութիւնը արգիլելու համար: Հրամանագիրը կ՛ըսէ թէ դասալքութիւնը գրեթէ միայն եւ միայն հետեւանք է խայտառակ պարենաւորման եւ անհրաժեշտ պէտքերու զանցառութեան: Պետական հողագործութեանց տնօրէնները անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուին գիւղացիներուն ապուրի հրապարակային կչիռքին եւ խառնուրդին, որպէս զի ամէն մարդ տեսնէ նիւթերը, կաթսային մէջ նետուած ատեն: Յետոյ, ծանրագոյն պատիժներու գնով, պէտք է հեռացնեն բոլոր խորթ տարրերը եւ մշակներուն ճարեն տեսակ մը անկողին, ինչպէս եւ դիւրութիւններ՝ տասը օրը անգամ մը լուացուելու:

Կառախումբին մէջ սպաննեցին եւ նետեցին

Երեքշաբթի առտու, ահռելի ոճիր մը երեւան հանուեցաւ Կրընոպլ – Փաբիզ գծին վրայ: Տիժոնի մօտ, բանուորները գտան արիւնոտ բարձ մը եւ քիչ անդին՝ գիծերուն վրայ փռուած դիակ մը եւ արիւնոտ ծածկոց մը: Զոհը, որ բարեկեցիկ մարդ մը կ՛երեւար, 55 տարեկան է եւ յաղթանդամ: Շատ լաւ հագուած էր, բայց կօշիկները հանած. ինչ որ կը նշանակէ թէ սպաննուած էր քնացած ատեն: Դանակի հարուած մը ստացած էր սրտին վերեւ: Քննութենէն հաստատուեցաւ որ Լիոն հասած 30 թիւ ճեպընթացին Բ. կարգի վակոնը արիւնոտած էր: Ուրեմն ոճրագործները մարդը սպաննած եւ կառախումբէն նետած են փախուստին: 1927ին ալ, այդ միեւնոյն վայրին մէջ մուրճի հարուածներով սպաննուած էր պաշտօնեայ մը, երբ կը դառնար Կրընոպլէն, իսկ 1930ին սպաննուած էր Տիկին Ալիս Պառոյիէ:

Քննութիւնները կը շարունակուին:

ԿԱՄԵՆԵՒԻ ՄԵՂԱՅԱԳԻՐԸ

Մոսկուայի պաշտօնաթերթերը կը հրատարակեն համայնավար կուսակցութեան նախկին վարիչներէն Լէոն Կամենեւի մէկ մեղայագիրը: Ինքզինքը չափազանց նուաստացուցիչ բացատրութիւններով կը դիմէ Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովին եւ կը խնդրէ վերընդունիլ զինք կուսակցութեան մէջ: Այս առթիւ, կը պարզէ իր ընթացքը 1925էն ի վեր, կը խոստովանի թէ սխալ եւ ոճրապարտ քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ, վերջին տարիներու ընթացքին եւ կը զղջայ կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ պայքարելուն համար: Կ՛ընդունի թէ ան յաղթականօրէն կռուեցաւ եւ զարգացաւ Ստալինի տեսական եւ գործնական ղեկավարութեան տակ: Ու վերջապէս կ՛աւելցնէ թէ վճռականօրէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Տագնապին պատճառները

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բ. — ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ. — Գործազրկութիւնը թէեւ ինքնին հետեւանքն է տնտեսական տագնապին, բայց գործազուրկներու թիւը այն աստիճան խոշոր համեմատութիւններու հասած է — մօտ քառասուն միլիոն հոգի աշխարհի երեսին — որ անիկա իր կարգին առաջնակարգ պատճառներէն մէկն է այսօր տագնապին տեւականացման եւ տարածումին։

Քառասուն միլիոն հոգի, մի միայն քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, այսինքն լաւ սպառող դասակարգէն, երբ ձեռնածալ նստելու կը դատապարտուին, մէկ կողմէ բեռ դառնալով ընկերութեան վրայ եւ խախտելով պետական պիւտճէները, միւս կողմէ ոչ միայն նուազագոյնին վերածելով իրենց եւ իրենց ընտանիքին սպառումը, այլ շատ անգամ կատարեալ զրկանքի կեանք մը ապրելով՝ այդ համեմատութիւններուն հասած աղէտ մը չի՛ կրնար իր հիմքերէն իսկ չսասանել ամենահաստատուն նկատուած տնտեսական գոյավիճակն իսկ։

Գործազրկութիւնը, որքան որ ալ իր այսօրուան ծաւալը ստացած ըլլայ տնտեսական տագնապին հետեւանքով, բայց զայն ծնող պատճառներուն մէջ պէտք է տեղ տալ նաեւ երկու ուրիշ կարեւոր ազդակներու, այն է մեքենական միջոցներու զարգացման եւ կիներու աշխատանքին։

Մեքենական միջոցներու զարգացումը, որ օրէ օր նոր նուաճումներ կը կատարէ եւ զոր ոմանք քաղաքակրթութեան չարիքը կը նկատեն, մէկն է այն բարդ ու գրեթէ անլուծելի հարցերէն որոնք կուգան անելի վերածել տնտեսական թնճուկը։ Հոս տեղը չէ խորացնելու այդ հարցը։ Ըսե՛նք միայն որ երբ մէկ հատիկ մեքենայ մը տասը, հարիւր եւ երբեմն աւելի մարդոց աշխատանքը կը կատարէ երկու կամ երեք զոյգ բազուկներու օգնութեամբ, եւ երբ օրէ օր կ'աճին, կը բազմանան այդպիսի մեքենաներու տեսակը, թիւը եւ արտադրութեան կարողութիւնը, բնականաբար նոյն համեմատութեամբ պիտի նուազի աշխատաւորներու պահանջը եւ պիտի ստուարանայ գործազուրկներու բանակը։

Ինչ կը վերաբերի կիներու աշխատանքին, թէեւ ոչ անշուշտ կարեւորութեան նոյն չափով եւ աւելի դարմանելի տեսակէն՝ բայց ան ալ եկած է աւելցնել գործազուրկներու թիւը։ Աշխատող կիներու թիւին յաւելումը ուղղակի արդիւնքն է պատերազմին։ Արդարեւ երբ տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներ զինուորագրուեցան եւ ամլութեան դատապարտուեցան պատերազմի ճակատներուն վրայ, թիկունքը գտնուող կիներն ու աղջիկներն են որ անոնց տեղը գրաւեցին, ըլլայ գործարաններու թէ գրասենեակներու, արհեստանոցներու թէ վաճառատուններու մէջ եւ այլուր։ Պատերազմէն յետոյ թէեւ անոնց մէկ մասը քաշուեցաւ գործէ, բայց մէկ կարեւոր մասն ալ չուզեց լքել իր գրաւած դիրքերը եւ մնաց գործի վրայ։ Ու երբ առատ սպառումի տարիները անցնելէ յետոյ եկան չափաւորութեան տարիները, տեսնուեցաւ որ տարապայման կերպով աճած էին աշխատաւոր բանակները եւ հաւասարակշռութիւնը խախտած էր մատուցման եւ պահանջին միջեւ։

Գ. — ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆԵՐՈՒ ԲԱՑԸ. — Պատերազմին պատճառած անհաշիւ մսխումներուն հետեւանքով տարապայման կերպով ուռած էին յաղթող թէ պարտուած, մեծ թէ պզտիկ, բոլոր երկիրներու պիւտճէները։ Պէտք էր վերաշինել աւերուած շրջանները, վճարել պարտքերը կամ դէթ անոնց տոկոսները, թոշակ ապահովել պատերազմի հաշմանդամներուն եւ այրիներուն եւ դարմանել անոր հազար ու մէկ վէրքերը։ Այդ բոլոր ծախքերը հոգալու համար պետութեանց վարիչները երկու միջոց ունէին միայն, — ներքին կամ արտաքին փոխառութիւն եւ նորանոր տուրքերու յաւելում։ Եւ անոնք լայնօրէն օգտուեցան թէ մէկէն եւ թէ միւսէն։

Առատութեան տարիներու ընթացքին թէ փոխառութիւնները դիւրաւ գլուխ կուգային, թէ ժողովուրդը դիւրաւ կը վճարէր իր վրայ ծանրացող ուղղակի թէ անուղղակի հարկերը։ Եւ որքան աւելի կ'ընդարձակուէին առեւտրական գործառնութիւնները, նոյնքան կ'աճէր տուրքերու հասոյթը եւ գէշ աղէկ կարելի կ'ըլլար պիւտճէները գոցել։

Բայց առատութեան տարիներուն երբ յաջորդեցին վտիտ տարիները, երթալով աւելի եւ աւելի դժուարացաւ պիւտճէներու հաւասարակշռութեան հարցը։ Փոխառութիւնները ըսկան դժուարութիւններու հանդիպիլ, տուրքերու հասոյթը սկսաւ օրէ օր նուազիլ եւ նոր տուրքեր հաստատելու դրութիւնը, արդէն իսկ ծանր կերպով ճնշուած հարկատու հասարակութեանց վրայ՝ դառնալ վտանգաւոր խաղ մը։

Պատերազմէն ասդին եւ պատերազմին պատճառած անդարմանելի աղէտներուն հետեւանքով նոր ոգի մը ստեղծուած էր մարդոց մէջ եւ ժողովրդավարական գաղափարները, բազմաթիւ երկիրներու մէջ, կատարած էին դէպ ի ձախ այնպիսի նուաճումներ՝ զորս անհնար էր այլ եւս անտեսել կամ ոտքի տակ տալ։ Այդ նոր ոգիով թափանցուած ժողովուրդներուն ներկայացուցիչները ոչ միայն անհնարին կը դարձնէին երկրին վարչական մեքենային մէջ զանգուածային խնայողութիւններ մտցնելով իրաց դրութիւնը դարմանելու արմատական միջոցին գործադրութիւնը, այլ եւ պատճառ կը դառնային որ ծախքերու գլուխը ամէն օր քիչ մը աւելի ծանրանայ։

Այսպէս է որ պատերազմէն ասդին հրապարակ եկան, բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ընկերային ապահովագրութեան օրէնքները եւ գործազուրկներուն օրապահիկ վճարելու դրութիւնը, որոնք ահագին բեռ դարձած են պետական պիւտճէներուն վրայ եւ որոնց հսկայական գումարները ամէն օր քիչ մը աւելի կ'աճին։

Որքան անվիճելի ըլլայ բացարձակ արդարութիւնը եւ նոյն իսկ հրամայական պահանջքը այդ նոր կարգերուն՝ նոյնքան անտարակուսելի է սակայն որ ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին գործադրութիւնը եւ գործազուրկներուն օրապահիկ վճարելու դրութիւնը, խիստ կարեւոր բաժին մը ունին պետական պիւտճէներու խանգարման եւ անոնց ցոյց տուած բացին մէջ։

Եւ երբ պետութեան մը պիւտճէն տարիներ շարունակ բաց ցոյց կու տայ, մինչեւ տարեկան տասնեակ միլիառի եւ աւելիի հասնող գումարներով, եւ այդ բացը ներքին թէ արտաքին փոխառութիւններով միայն կը ծածկուի, այդ պետութիւնը կը կորսնցնէ հետզհետէ իր ունեցած վարկը թէ արտաքին աշխարհի առջեւ եւ թէ երկրին ներսը։ Ոսկին կը հեռանայ այդ երկրէն, առանց ետեւը նայելու, ի խնդիր աւելի ապահով ու հաստատուն նկուղներու, թղթադրամը տագնապալի նշաններ կը սկսի ցոյց տալ, վստահութիւնը կը վերնայ, դրամագլուխը կը քաշուի շուկաներէն, առեւտուրը աւելի եւս կը կաղայ եւ տնտեսական տագնապը կը ծանրանայ։

Դ. — ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐԸ. — Ազատ փոխանակութեան դրութիւնը շատոնց վերցած էր աշխարհի երեսէն եւ միայն աւանդապաշտ Անգլիան էր որ ամուր կառչած կը մնար անոր, երբ մօտ երկու տարի առաջ, այդ վերջին երկիրն ալ պարտաւորուեցաւ ընդունիլ մաքսապաշտպան դրութիւնը։

Դժուար է մրցումի մտնել այն ընդարձակածաւալ եւ ուժեղ երկիրներուն հետ, ինչպիսին է օրինակի համար Ամերիկան, որոնց հողը առատօրէն կ'արտադրէ աշխարհի բոլոր բարիքները, որոնց ներքնահողը կը պարունակէ ամէն տեսակ օգտակար հանքեր՝ դիւրաւ հասանելի վայրերու մէջ, որոնց տրամադրած վիթխարի դրամագլուխները թոյլ կու տան որ տեղին վրայ արտադրուած նախանիւթերը կարենան գործուած ապրանքի վերածուիլ արհեստին վերջին մեքենական կատարելութիւններովը օժտուած գործատուններու մէջ եւ ուր ժողովուրդը աշխատունակ է, ճարպիկ, երիտասարդ արիւնով եւ հասնելու ծարաւի։

Այն երկիրը ուրեմն որուն տեղական այս կամ այն ապրանքը չի կրնար ազատ մրցակցութեան մտնել դրացի հեռաւոր ուրիշ երկրի մը նոյնանման ապրանքին հետ, իր տեղական ճարտարարուեստը պաշտպանելու համար կը դիմէ խիստ դիւրին միջոցի մը, այն է մաքս առնել դուրսէն մտցուած այդ ապրանքին կամ նիւթին վրայ՝ այն չափով որ անիկա աւելի սուղի նստի քան տեղական ապրանքը։ Այդ պայմաններուն մէջ, նախ տեղական ապրանքը կը ծախուի եւ անոր սպառումէն յետոյ միայն դուրսի ապրանքը։

Այս դրութիւնը շատոնց կը կիրարկուէր, առանց շատ մեծ անպատեհութեանց, բայց երբ բրիտանական կայսրութիւնն ալ զայն որդեգրեց, երբ մէկ կողմէ դրամական տագնապի, միւս կողմէ տնտեսական ընդհանուր վերիվայրումին եւ երրորդ կողմէ տեղական ճարտարարուեստները զարգացնելու եւ ամէն գնով ինքնաբաւ դառնալու ձգտումին հետեւանքով այդ մաքսերը անանցանելի պատնէշներու վերածուեցան, բնական պահանջներու, ճաշակի, հանգստաւէտութեան ամէն ձգտումի սանձ դնելով, պարտաւորցնելով որ մետաքսի տեղ մարդիկ կտաւ հագնին, կօշիկի տեղ տրեխ՝ այդ չափազանցութեան տարուած մաքսապաշտպանութիւնը ահագին հարուած տուաւ միջազգային առեւտուրին եւ դարձաւ մէկը տնտեսական տագնապին գլխաւոր պատճառներէն։

Ե. — ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՐՏՔԵՐԸ. — Գերմանիա չվճարեց ու չպիտի վճարէ իրեն պարտադրուած գումարը եւ Դաշնակից պետութիւնները 1931ի Լոզանի դաշնագրով սրբեցին քաշեցին իրենց առնելիքներուն վրայէն, բայց Միացեալ Նահանգները անդրդուելի կը մնան եւ կը պահանջեն իրենց առնելիքը։ Որքան ատեն որ անոնք յամառին իրենց այդ դիրքին վրայ, միջազգային առեւտուրը, որուն գլխաւոր սիւներէն մէկն է ինքը Ամերիկան, չի կրնար վերածաղկիլ եւ օգնել տնտեսական տագնապին վերացմանը։ Պարզ է որ կը պնդեն պարտատէր երկիրներու ներկայացուցիչները, առանց քանի մը տարիէն սնանկութեան մէջ իյնալու վտանգը յանձն առնելու, մենք չենք կրնար ապրանք գնել Ամերիկայէն եւ փոխարէնը կանխիկ վճարել, երբ մեր ծախած ապրանքին փոխարժէքը հոն պիտի մնայ, տասնեակ եւ տասնեակ տարիներով՝ մեր միլիառներու պարտքը ծածկելու համար։ Պարտքերը մինչեւ որ չջնջուին բնականոն պայմաններու մէջ առեւտուրի խնդիր չի կրնար ըլլալ։

Զ. — ԴՐԱՄԻՆ ԱՆԿԱՅՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՈՍԿԻԻՆ ԱՆՀԱՒԱՍԱՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ. — Որքան ատեն որ չարունակէ անգլ. ոսկին, ամերիկեան տոլարին եւ ասոնց կապուած խումբ մը փոքր երկիրներու դրամներուն արժէքը մնալ անկայուն, ամէն օր փոփոխութեան ենթակայ՝ առանց որ ոչ ոք կարենայ գիտնալ թէ մինչեւ ո՞ւր կրնան իյնալ կամ բարձրանալ անոնք՝ առեւտրական միջազգային հրապարակը չի կրնար առողջանալ, քանի որ ապրանքները միշտ պիտի մնան վարանոտ՝ վաղուան անստուգութեան պատճառով։

Նոյնպէս քանի ոսկիի համաշխարհային պահեստը կեդրոնացած մնայ քանի մը պետութիւններու ձեռքը եւ ուրիշներ իրենց թուական եւ առեւտրական կարեւորութեան համապատասխան բաժին մը չունենան այդ թանկագին մետաղէն, որ կը մնայ խարիսխը բոլոր արժէքներուն, իրաւազրկուած երկիրները չեն կրնար վերցնել այն սեղմիչ օրէնքները որոնք կերպով մը կը մեկուսացնեն զանոնք արտաքին աշխարհէն եւ միջազգային առեւտուրը, թօթափած իր կապանքները՝ չի կրնար մտնել իր բնականոն հունին մէջ։

Ահա այս հարցերն է որ պիտի քննէ յունիս 12ին Լոնտոնի մէջ հրաւիրուած տնտեսական մեծ համաժողովը, որ դրուած է Անգլիոյ վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտի նախագահութեան տակ եւ որուն պիտի մասնակցին 66 պետութիւններ, աւելի քան երեք հազար ներկայացուցիչներով եւ մասնագէտներով ու հազարաւոր քարտուղարներով, սղագիրներով ու մեքենագիրներով։

Այս հարցերու կողքին տեղ պիտի գտնէ նաեւ, թերեւս կողմնակի բանակցութիւններու ձեւին տակ, զինաթափութեան բարդ ու թունաւոր հարցը որ ահա մօտ վեցուկէս տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէ պետութիւններն ու Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ որու մասին պիտի խօսինք առանձին։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գոյացած համաձայնութեան մանրամասնութիւնը

Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ, որ Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կը կատարէր օսմանեան պարտքերու մասին, Պոլիս վերադարձած ըլլալով, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ գոյացած համաձայնութեան մասին.

— Փարիզի մէջ, Օսմ. դրամատան պայմանաժամը երկարաձգելու մասին կատարուած բանակցութիւնները առ այժմ յետաձգուած են։ Շատ մը հիմնական կէտերու շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է, բայց կէտ մը տակաւին առկախ կը մնայ։

Օսմանեան կառավարութիւնը 161 միլիոն հնչուն ոսկիի պարտք մը ձգեց իր ժառանգորդներուն։ Թուրքիոյ ինկած բաժինը 107ուկէս հնչուն ոսկի էր։ Եթէ հարկ ըլլար Մուհարրէմի եւ նախկին պայմանագրութեանց համաձայն վճարում ընել, իբրեւ տոկոս եւ «ամօրթի», տարեկան 5,300,000 հնչուն ոսկի պիտի տայինք։ Ասոր վրայ պէտք էր աւելցնել Վարչ. խորհուրդին եւ դրամատան ծախքերը։ Եւ 91 տարի պիտի շարունակուէր այս դրութիւնը։

1928ի համաձայնութեամբ, պարտքին քանակը չզեղչուեցաւ, այլ միայն մասնավճարները աստիճանաբար աւելցնելու սկզբունքը ընդունուեցաւ։ Արդարեւ, առաջին երկու տարիներուն 1,600,000 ոսկի պիտի տայինք, յաջորդ հինգ տարիներուն՝ 2ական միլիոն եւ այլն։

Այս անգամ կնքուած համաձայնութեամբ, ամբողջ պարտքը 8ուկէս միլիոն ոսկիի զեղչուած է, իսկ տարեվճար որոշուած է 700,000 ոսկի։ Միայն թէ առաջին վեց տարիներուն աւելի պակաս գումարներ պիտի տրուին։ Այսպէս, առաջին տարին պիտի տանք 566,000 ոսկի, Բ. տարին՝ 585, Գ. տարին՝ 610, Դ. տարին՝ 635, Ե. տարին՝ 660, Զ. տարին՝ 660 հազար ոսկի։ Գոյացած տարբերութիւնը, 465 հազար, պիտի վճարուի այն գումարով զոր Վարչ. խորհուրդը պարտաւոր է վերադարձնել մեզի։ Միւս կողմէ, վճարման պայմանաժամը 91էն 50 տարուան զեղչուած է։

Պայմանագրութեան համաձայն ,500 ֆրանքնոց նոր պարտաթուղթեր հրապարակ պիտի հանուին, հարիւրին 7ուկէս տոկոսով։ Շատեր ծանր պիտի նկատեն այս տոկոսը։ Հետեւաբար բացատրեմ խնդրին ներքին ծալքը։

Բաժնետէրերը կը պնդէին որ տոկոսը հարիւրին 6էն աւելի չըլլայ։ Մենք ալ հարիւրին 9էն իջնել չէինք ուզեր, որովհետեւ աշխատեցանք նախ տարեվճարը ճշդել եւ յետոյ պարտքին ընդհանուր քանակը։ Ի վերջոյ 7ուկէսի վրայ համաձայնեցանք։ Եթէ ատոր փոխարէն, օրինակ 3.75 տոկոս ընդունէինք, մեր պարտքը ինքնաբերաբար 17 միլիոն հնչուն ոսկիի բարձրացած կ'ըլլար, տարեվճարը 700,000 մնալով հանդերձ։

Պայմանագրութեան համաձայն, երեք տարի յետոյ իրաւունք ունինք ուրիշ պարտաթուղթերու վերածել (քոնվէրսիոն) Հանրային պարտքերու թուղթերը։ Ենթադրենք որ առաջիկային Թուրքիոյ վարկը այնքան կ'ամրանայ որ կը յաջողինք օրինակ 7,53 տոկոսով փոխառութիւն կնքել։ Արդ, Հանրային պարտքերու 7ուկէս տոկոսաբեր թուղթերը եթէ այս թուղթերուն վերածենք, կէս առ կէս շահ պիտի ընենք։

Տարեվճարները հնչուն ոսկիով չպիտի տրուին, այլ անոնց արժէքին չափ ընթացիկ դրամով, որ ֆրանսական ֆրանքն է կամ Վարչական խորհուրդին ճշդելիք ուրիշ թղթադրամ մը։

Եթէ այդ երկու թղթադրամներուն ալ արժէքը կոտրի, կառավարութիւնը նորէն 700,000 հնչուն թրքական ոսկի պիտի տայ բաժնետէրերուն։

1928ի համաձայնութեամբ, Պոլսոյ, Ղալաթիոյ, Հայտար Փաշայի եւ Սամսոնի մաքսերը իբրեւ երաշխաւորութիւն ցոյց տրուած էին։ Նոր համաձայնութեամբ, Սամսոնը դուրս թողուած է։ Եթէ մաքսատուները իրարու վրայ երեք տարի աւելի հասոյթ բերեն քան տարեվճարը, կառավարութիւնը իրաւունք ունի անոնցմէ մէկը դրաւէն ազատելու։

Յետոյ, եթէ կառավարութիւնը օր մը չկարենայ մասամբ կամ ամբողջովին վճարել իր պարտքերը, բաժնետէրերուն հանդէպ պիտի ընէ այն գործողութիւնը զոր պիտի ընէ միւս առնելիքաւորներուն համար։ Ուրիշ խօսքով, բոլորը հաւասար վերաբերում պիտի գտնեն։

Նոր համաձայնութեամբ, Հանրային Պարտքերու Ռումէլի պարտաթուղթերուն համար միակ վարչական խորհուրդ մը պիտի գտնուի, բաղկացած անգլիացի, ֆրանսացի, թուրք, գերման եւ իտալական մէկական անդամէ։ Ասկէ զատ, Օսմ. դրամատունը ներկայացուցիչ մը պիտի ունենայ հոն, իսկ մէկական տարիով փոխն ի փոխ ֆրանսացի եւ պելճիքացի ութերորդ անդամ մը պիտի գտնուի։

Ճիշդ չէ թէ Ռումէլիի երկաթուղիի պարտաթուղթերը դուրս թողուած են համաձայնութենէն։ Ընդհակառակն, որոշուած էր տարեկան 30,685 հնչուն ոսկի յատկացնել անոնց վճարման։ Միայն պայման դրուած էր պահել հին թուղթերը եւ չփոխարինել նորերով։ Այս անգամ փոխուածը տարեվճարը չէ, այլ պարզապէս պարտաթուղթին անունը։ Հին պարտաթուղթերը պիտի փոխանակուին 40 ֆրանքնոց նոր պարգեւաւոր թուղթերով։

Թերթերու մէջ կարդացի թէ կառավարութիւնը փոխառութիւն մը կնքելու վրայ է ֆրանսական խմբակի մը հետ։ Չեմ գիտեր թէ այդ լուրը ի՞նչ աղբիւրէ առնուած է։ Միակ գիտցածս այն է որ, այդ լուրը պարզապէս թերթերու մէջ կարդացած եմ։

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Հռչակաւոր գրագէտ Մաքսիմ Կորքի Պոլիս այցելեց անցեալ շաբթու եւ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— «Անհանգստութեանս պատճառաւ չպիտի կրնամ Պոլիս մնալ. խիստ կը փափաքէի մինչեւ Էնկիւրի երթալով, Թուրք յեղափոխութեան մեծ դէմքերուն հետ ծանօթանալ։ Մօտերս դարձեալ Իտալիա պիտի երթամ, այն ատեն Թուրքիոյ մէջ երկար մնալու պիտի աշխատիմ։

Ես Թուրքերն ու Թուրքիան շատ կը սիրեմ. պզտիկ տարիքիս Խազախներուն եւ Ղրիմի Թուրքերուն քով ապրած եմ։ Վերջերս առողջութիւնս խանգարեցաւ։ Մէկ թոքով կ'ապրիմ, սրտի հիւանդութիւն ալ ունիմ։ Այսու հանդերձ կը փափաքիմ հատոր մը հրատարակել Թուրքիոյ մասին»։

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ (3)

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ՏԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ)

Հօտերդ երբ կուգային «պերի» կթուելու համար, ճերմակ ու փրփրուն կաթը տասնեակ մը դոյլեր կը լեցնէր, ու անկէց թան ու մածուն, սեր ու կարագ, իւղ ու պանիր կը պատրաստուէր մեզի համար։ Ի՛նչ անուշ էր իրիկունը, երբ հօտերդ պառկած կ'ըլլային և կ'որոճային ժամերով։ Հովիւներդ իրենց հօտին վերեւ, անկողնին վրայ, գայլակեր գամբռը իրենց կողքին, ու սրինգը շրթունքին դրած,կը նուագէին մինչեւ կէս գիշեր, ու իրենց անուշ ձայնը ձգուած կ'ըլլար մինչեւ մէկ ժամ հեռուները, ուր հնձւորներդ լուսնի լոյսին տակ ցորեն կը հնձէին, և սրինգի ձայնը հովին հետ մէկտեղ իրենց ականջին կը հասնէր...

Հա պա ուխտագնացութիւններդ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ վանքին, որ հազիւ մէկ ժամ հեռուն կը հանգչէր, չորս սարերուդ խորը, գետակիդ ափին։ Տարին անգամ մը կամ երկու, հարիւրաւոր ուխտաւորներով՝ խոյեր ու գառնուկներ, գոյնզգոյն ներկուած՝ իրենց կռնակովը, մե՛շ մե՛շ կը քալէին մեզի հետ միասին, քանի մը ժամ վերջ օրհնուելու համար վանքին ժամուն մէջ... Այդ օրը, բոլոր զաւակներդ իրենց ամէնէն ծանր հագուստները կը հագնէին։

Եւ Կաղանդը, Ծնունդը, հա՛պա Զատիկդ անմման... Երեք օր շարունակ, կարմիր հաւկիթներու կեղեւներով կը զարդարուէին տանիքներդ։ Կը յիշեմ, կը յիշեմ կտրիճներուդ երգերը եւ ուրախութիւնները Բարեկենդանի. երբ հարս ու աղջիկ բոլորը, իրենց «զուլթնի»ները հագած, խումբ խումբ, երա՛մ երամ տանիքներուդ վրայ կը պարէին ու կը պարէին մինչեւ երեկոյ.

Ռիհանը բարձիս մէջ,
ես չեմ երթար մարդու մէջ,
ես իմ եարը կու ճաչնամ,
երկու հազար մարդու մէջ:

Ուրիշ խումբ մը միեւնոյն տանիքին վրայ, քիչ մը անդիէն.

Ասօր չես երեւար ուր ըս գնացեր
բարսը լեռնով ելար դուրս նըս մնացեր,
բարսը լեռանն ետեւ բարսը լեռ մա կայ,
բոլորը տուման է մէջը եար մա կայ:

Երրորդ խումբ մը, ուրիշ տանիքէ մը.

Աղբար աղբուր տըմ եկեր,
Ծարաւ ըմ ջուր տըմ եկեր,
Ջուրիդ համար չեմ եկեր,
Ես քու սիրուդ ըմ եկեր։

Չորրորդ խումբ մը, աւելի բարձր ու երկա՛ր եղանակով մը.

Հո՛յ Նազանիմ Նազանիմ,
Ջա՛ն Նազանիմ Նազանիմ,
Նա՛զան դու բարով եկար,
կարմիր խնձորով եկար, եւն.

Եւ ահա կտրիճներդ որ նոյնպէս խումբերով հարսներուն ու աղջիկներուն երամին մօտ, իրենց օղլի չիչերով՝ ուրախութեան նըսրտած, առջեւը բաց «չարտախ» մը կամ նոյնպէս ուրիշ տանիքի մը վրայ.

Ջա՛ն մը ինչեց Էրզրումի Հայո՛ց
լեռներէն.
Թո՛ւնդ-Թո՛ւնդ ելան Հայոց սրտեր
զէնքի շաչիւնէն,

Եւ կամ.

Պանք-Օթոման գրաւած է
դաշնակցական կոմիտէն, եւն.։

Ու ահա կը սկսին ատրճանակներու անթիւ հարուածները. բո՛ւմ, բո՛ւմ, բո՛ւմ, մինչեւ երեկոյ ու կէս գիշեր։

×

Անգին գիւղակս, եւ ահա ձմեռ է։ Ամուսնանալու եղանակն է հասունցած կտրիճներուդ ու աղջիկներուդ համար։ Պէտք է անպայման Մեծ Պա՛սքը չհասած հարսնիքները կատարել։ Ու կը սկսէր հարսնիքներուն շարքը, հին, նահապետական պաշտելի սովորութիւններով։ Երկու-երեք օր գիշեր-ցերեկ անդադար, երգել ու պարել, ուտել, խմել, եւն.։ Հարսնիքին երկրորդ օրը, զոյգերը պսակի կը կենային ժամուդ մէջ, ու հարսնեւորները նոյնպէս լեցուած կ'ըլլային ժամ, լո՛ւռ ու մունջ մոմ տալով պսակի որ այնքան երկար կը տեւէր, սպառելով փեսաներուն համբերութիւնը։ Հարսները միշտ համբերող ու հնազանդ էին։ Պսակը լրանալէն վերջ, քահանայով ու սարկաւագներով, խաչով, խաչվառով ու ցնծումով, «Թէ Հայրենեաց Պսակադիր» երգելով ժամէն դուրս կուգային, ու երգը լրանալէն վերջ, անմիջապէս նուագը։ Ժամէն դուրս ելլելու ատեն, ճիշտ դրան վրայ, գառնուկ մը կամ աքլոր մը կը մորթուէր, եւ արիւնը հարսին ու փեսին կօշիկներուն քսուելու համար։ Յետոյ, հարսնեւորներդ քու է՛ն հեռու ճամբէդ Բարէ - Կամուրջէդ կը դառնային, պոռալով, երգելով, պարելով ու ատրճանակ պարպելով։

Դրօշակիրը կ'ելլար ամէնէն առաջ, ու իր հո՛յ հո՛յը երբեք չէր դադրեցներ։ «Զուռնա»յին ու «տավուլ»ին, կամ «քէմանչէ»ին ու «տէֆ»ին ձայները, ամբողջ քեզ ու մօտիկ սարերդ կը բռնէր, ատրճանակները անդադար կը կրակէին իրարու ետեւէ, հարս ու փեսայ հեծած կ'ըլլային մէկ-մէկ ձիու վրայ, հարսին աղբարը ձիուն առջեւէն ու միշտ սանձէն բռնած, հարսնքուորը կողքէն։ Նոյնպէս, փեսին առջեւէն կը քալէր կնքահայրը ու կողքէն՝ կնքամայրը, եւ այսպէս, մինչեւ որ հասնէին հարսնետան դուռը։ Հարսնետան տանիքին վրայ, երկար պար մը բազմանդամ, հարս ու փեսին ծնողքներով, ազգականներով, բարեկամներով ու հարսնեւորներով, բոլորը ճկոյթ-ճկոյթի անցուցած, եւ կը սկսէր այս պարին մասնաւոր երգը։ «Պարպաշի»ն անպայման կին մը կ'ըլլար, ու լաւ երգող մը. կը ձեներգէր, իսկ խումբը կը կրկնէր.

Ժամէն ելան ջուխտ մը փիտան,
Երթանք տեսնենք մեզի կուտան,
Առնինք ելլինք վերի օտան:
Հարսը պաղչան վարդ կու քաղէ,
Շաքար մաղէ թօզ կու հանէ,
Շաքրին թօզը իք կու թաղէ:
Է՛յ հէ՛յ, ծիւերնիդ տրուստ դըրէք
հա՛ տրուստ,
Թագւորի մար դուն դուրս եկօր,
Քեզի հարսնուկ մըն է եկեր,
Օտքին հետ բարիք է բերեր:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գարապէքիր փաշա խնչո՞ւ լռեց

—·—

Գրած էինք թէ Գարապէքիր Քեազիմ փաշա չհրատարակեց իր եօթներորդ նամակը, վշտացած ըլլալով : Սղերդի երեսփոխան եւ « Միլլիյէթ »ի խմբագրապետ Մահմուտ պէյ, թերթին առաջին էջին վրայ եւ շրջանակի մէջ ստորագրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը ·

— Մեր սիւնակներուն մէջ հրատարակեցինք այն նամակները զորս մեզի գրկեց Գարապէքիր փաշա, ոչ թէ պատմական իրողութիւնները լուսաբանելու, այլ իր անձին մասին քարոզչութիւն ընելու համար : Վերջերս իրմէ առինք հեռագիր մը, որով կը հաղորդէ թէ այլ եւս չպիտի գրէ : Անշուշտ, այս որոշումը միայն զինքը կը շահագրգռէ :

Ցարգելի փաշան ինչո՞ւ կարեց իր նամակներուն շարքը : Ասոր համար գրած պատրուակը սա է · —

15 թիւ փաստաթուղթերուն մէկ հատուածը հրատարակած չենք :

Անմիջապէս ըսենք թէ մեր չհրատարակած այդ հատուածը ունէր այնպիսի իմաստ մը, որ կը վերաբերի մեր միջազգային քաղաքականութեան, եւ այսօր ալ կը պահէ իր ամբողջ կարեւորութիւնը, երկրին բարձրագոյն շահերուն տեսակէտով :

Աւելի՛ պատ, մեր չհրատարակած այդ մասին մը տողերը ոչ մէկ կապ ունէին իր վիճաբանութեանց սկիզբէն ի վեր յառաջադրուած անձնական պնդումներուն եւ անձնականութեանց հետ : Կը կրկնենք, այդ հատուածը կը բաղկանար խորհրդածութիւններէ որոնք բացայայտօրէն մեր արտաքին քաղաքականութեան կը վերաբերէին : Չենք գիտեր, Գարապէքիր փաշա անոր անպայման հրատարակութիւնէն ի՞նչ օգուտ կ'երեւակայէ իր հետապնդած դատին համար :

Թող ներեն մեզի, եթէ չենք ստանձներ պատասխանատուութիւնը այնպիսի հատուածի մը հրատարակութեան, որ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, այսօրուան կացութեան եւ պայմաններուն մէջ ալ նոյն իմաստը եւ կարեւորութիւնը ունի, եւ վերջապէս կը բանայ դեռ երէկուան մօտիկ պատմութեան կարգ մը փուլերը, ինչ որ անպայման վնասակար է :

Ուրիշ կերպ չէր կրնար շարժիլ ամէն լրագրող որ կը գտնուի մեր դիրքին մէջ եւ կը գիտակցի ազգային պարտականութեանց եւ երկրին շահերուն : Ուրիշ խնդիր թէ օրէնքը ո՛րքան թոյլատու է արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ գաղտնիքներու հրապարակումին :

Մեր պատասխանատու տնօրէնը, ժամանակ նամակով մը այս պարագան հաղորդած է Գարապէքիր փաշային : Եթէ ինքը կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը եւ կը պնդէ հրատարակութեան վրայ, կրնայ դիմել իր ուզած միջոցին : Ասոր դէմ ոչ մէկ արգելք կայ :

Կը յուսանք թէ մեր այս բացատրութիւնը պէտք եղածին պէս պիտի հասկցնէ հանրային կարծիքին, թէ երբեք զաղնող գրութիւն մը չհրատարակելու համար իր յօդուածները դադրեցնելը՝ պարզապէս պատրուակ մըն է :

Ցարգելի փաշային այս որոշումին վրայ, մենք ալ կարճ պատասխաններ պիտի տանք մինչեւ հիմա հրատարակուած իր նամակներուն, եւ վերջ պիտի տանք անձնական պնդումներու այս վիճաբանութեան, որ այլ եւս բուկած է նեղութիւն պատճառել ամէն մարդու : Ցետոյ, մէկ կողմ թողլով ներկայ վիճաբանութիւնը որ ծովի մէջ կաթիլի մը համեմատութիւնը ունի անկախութեան պայքարի պատմութեան մէջ, պիտի շարունակենք հրատարակել « Էնկիւրցիին Ցուշատետրը », շատ մը ուրիշ անկիւններ ալ լուսաբանելու համար :

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

« Մայրերու Օրը »

—·—

Այս տարի Ֆրանսա մեծ հանդիսութիւններով պիտի տօնէ « Մայրերու Օր »ը, հետեւելով ամերիկեան աւանդութեան : Արդարեւ Ամերիկացիները 1914էն ի վեր կը տօնեն իրենց Mother's Dayը, ամէն տարի, Մայիսի երկրորդ կիրակին : Այդ օրը կը դրօշազարդուին ամերիկեան քաղաքներու բոլոր հաստատութիւնները եւ ամէն քաղաքացի ոչ միայն դրօշ մը կը կախէ իր պատուհանէն, այլ եւ սպիտակ ծաղիկ մը իր լամբակէն :

1926ին Ֆրանսայի մէջ եւս հաստատուեցաւ « Մայրերու Օր »ուան տօն մը : 20 ապրիլ թուակիր կառավարական շրջաբերական մը հրահանգ կուտար տօնել « Մայրերուն Օր »ը, ամէն տարի մայիսի վերջին կիրակին : Այնուհետեւ ամէն տարի կատարուեցաւ այդ տօնը եւ տարուէ տարի աւելի մեծ հանդիսութիւններով :

Ֆրանսայի ծնունդներու բազմացման քարոզչութեան համար սահեծրուած Գերագոյն Խորհուրդին անդամներէն Ալֆոնս Քաբբէ կը յայտարարէ թէ պիտի աշխատին « Մայրերու Օր »ը դարձնել ազգային տօն մը, ինչպէս է Ամերիկայի մէջ : Այդ նպատակով ալ, այս տարի աննախընթաց հանդիսութիւններով պիտի կատարեն այդ տօնը : Պէտք է, կ'ըսէ ան, մեր բարքերուն, մեր սովորութեան մէջ մտցնել մօր յարգանքի գաղափարը : Այստեղ Ալֆոնս Քաբբէ դիտել կուտայ թէ մայրութիւնը տօնելու գաղափարը նորածոյ չէ եւ Ամերիկայէն չէ որ կը ստանան Ֆրանսացիները : Ընդհակառակն ֆրանսական գաղափար մըն է ըստ իր ծագման : Արդարեւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան շրջանին, Քոնվանսիոնը մշակեց ծրագիր մը, որ կը թելադրէր Ֆլօրէալ (20 ապրիլ — 19 մայիս) ամսուան 10ին ամուսնական տօներ կատարել ի յարգանս բազմածին մայրերու :

« Մայրերու Օր »ը բարոյական տօն մը ըլլալէ զատ եւ մանաւանդ տօն մըն է քաջալերելու ծնունդները, դարմանելու ժողովրդեան բազմացման տագնապը : Արդի քաղաքակրթութիւնը կամ տնտեսական տենդը սարսեց ու քանդեց ընտանիքի նահապետական աւանդութիւնները եւ բազմաթիւ երկիրներ, որոնց կարգին՝ Ֆրանսա, տեսան որ կը նուազի բնակչութիւնը : Վասն զի կինը դադրեր էր մայր ըլլալէ, ընդհակառակն դարձեր էր, ճարտարագործական ներկայ պայքարին մէջ, պարզ աշխատաւոր մը : Արդիւնաբերութեան տենդը, սպաններ էր սէրը, աւելի ճիշդ՝ մարդկային արգասաբերութիւնը՝ ոգեւորութիւնը : Արդի կիները վարժուեր էին արթննալ իրենց ամուսիններուն հետ եւ վազել, մութնուլուսին, դէպ ի գործարան :

— Դէպ ի տո՛ւն, կ'աղաղակեն հիմա կարգ մը երկիրներ, դէպ ի մայրութի՛ւն :

Դժուար է, սակայն, փոխել սովորութիւնը, որովհետեւ կինը այլ եւս վարժուեր էր ապրելու միայն իրբեւ կին : Դժուար է, դարձեալ, կինը տանիլ մայրութեան, որովհետեւ տնտեսական տագնապը դէպ ի գործարան կը մղէ կիները, ջլախտոռելու տանը աշխատող ձեռքերը : Ցամառ են, սակայն, անոնք որ ստանձներ պարտականութիւնը նպաստելու մայրութեան բարձրացման :

Ֆրանսական կազմակերպութիւնները, ահա, կ'աշխատին, ի նպաստ Ֆրանսայի մայրերուն, սարքել նուագահանդէսներ, մասնաւորապէս երախաներուն յատուկ՝ քաղցրահանդէսներ (goûter) : Նման հանդէսներու ներկայ կ'ըլլան նահանգապետները, Քաղաքապետական Ժողովի նախագահները եւ կառավարական անձնաւորութիւններ, որոնք թրթռուն ճառեր կ'արտասանեն ի փառս մայրութեան : Մասնաւորապէս կը մտածուի Փարիզ քաղաքը դնել ֆրանսական բոլոր քաղաքներուն մէջ առաջինը, որ փառաբանելու համար մայրութիւնը, հայրենիքի եւ ընտանիքի այդ սուրբ սկզբնաւորութիւնը, կատարէ աննախընթաց հանդիսութիւններ ազգային փառայեղ արտայայտութեամբ մը :

« Ֆրանսացի Մայրերու Օր »ուան կազմակերպիչը, Ալֆոնս Քաբբէ, որ ի վարձատրութիւն իր եռանդին, արդէն պարգեւատրուած է Բժշկական Ակադեմիային կողմէ ոսկեզօծանշանով, Ընկերային Նախատեսութեան կողմէ մասնաւոր չքանշանով, վերջերս հրատարակութեան տուաւ բանաստեղծութեանց գրքոյկ մը, — Սպիտակ ծաղիկը : Դասական ոտանաւորներու փունջ մը, որով կը պանծացնէ մայրութեան փառքը եւ Ֆրանսացի մայրերուն աւանդական առաքինութիւնները :

Կ'արժէ արձանագրել, որ ֆրանսական կարգ մը գաւառներ ունին « Երախաներու շաբաթ » մը, տեղի կ'ունենան խրախոյսի եւ պարգեւի հանդէսներ :

Այս առթիւ յիշենք, որ « Հայ Մայրերու Օր » մը տօնուեցաւ նաեւ Լիոնի մէջ եւ հրատարակուեցաւ գրքոյկ մը :

Կիներու Համաժողով

—·—

Երկուշաբթի օր, Փարիզ, Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ բացուեցաւ « Կիներու Ազգային Դաշնակցութեան » համաժողովը, որ տեւեց միայն երկու օր : Այս համաժողովը որ ամէն տարի կը գումարուի, կը հետապնդէ կնոջ հաւասարութեան իրաւունքները : Կը պահանջէ տալ կիներուն քաղաքային ու քաղաքական ամէն իրաւունք, որ կը վայելեն այրերը :

Օրակարգին մէջ կան, արդարեւ, չափազանց ծանր հարցեր, միջազգային խնդիրներ, ինչպէս նաեւ կիներու քուէարկութեան պահանջը :

Հռետորները, (զարմանալի է, որ ֆրանսական լեզուն, այնքան յօժար սեռ տալու բոլոր բառերուն, իգական սեռ չի տար հռետորին, orateurը չարտօներ երբեք oratriceի փոխակերպելու) ուժգին բողոքներ արձանագրեցին եւ բանաձեւեցին իրենց պահանջները : Կին մը դիտել կուտար ·

— Բաց ի Պելճիքայէն, Ռումանիայէն եւ Ֆրանսայէն, ուրիշ ամէն երկիր կատարեալ արտօնութիւն կուտայ վայելելու ազատագրեալ մարդու իրաւունքները : Էնկիւրիի Թրքուհիներն իսկ աւելի շատ իրաւունքներ ունին, քան Ֆրանսուհիները : Անհանդուրժելի է վերջապէս տեսնել, որ ամուսնացեալ կին մը աւելի քիչ իրաւունքներ ունի, քան ամուսնալուծեալ կին մը, քան օրիորդ մը, քան պառաւ այրի մը : Այս ձեւով, օրէնքը ամուսնացեալ կինը կը դնէ անչափահասներուն, խենդերուն եւ օրինական արգելքի ենթակայ մարդոց կարգը :

Ցետոյ խօսեցան ուրիշ կիներ, որոնք քննադատեցին ամուսնալուծման օրէնքները : Համաժողովը փակուեցաւ, պատգամաւորուհիներուն տալով տպաւորութիւնը թէ կը յառաջանայ կիներու հաւասարութեան պայքարը եւ մօտ է յաղթանակը :

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

—·—

Վէնսէն, 22 Մայիս.— Վէնսէնի և Մօնթրէօյի հայ մայրերու բաղձանքին համաձայն, Վէնսէնի Հ. Կ. Ե. Միութիւնը մանուկներու համար պահանջեց ընդարձակ և մաքուր մանկապարտէզ մը:

Հ. Կ. Ե. Միութեան խնդրանքին համաձայն, տեղական իշխանութիւնը ձրի տրամադրած է Ecole du Nord, Rue de la Liberté, Vincennesի մանկապարտէզը:

Մանկապարտէզին սրահը բաւական ընդարձակ ըլլալով, մօտ 100 մանուկներ կրնան յաճախել: Այսօր մանկապարտէզը ունի 18 մանուկներ եւ կոչ կ'ընէ բոլոր հայ ծնողներուն որ ղրկեն իրենց զաւակները այլասերման վտանգէն փրկելու համար:

Շնորհիւ ուսուցիչ Պ. Ա. Գավաֆեանի աջակցութեան, այսօր բոլոր մանուկներն ալ կրնան հայերէն գրել, կարդալ, արտասանել եւ երգել: Մինչեւ Փարիզէն փոքրիկներ կուգան ուսանելու: Օննիկ եւ Արայ Խամբաշեան երկու եղբայրներ, (Կիպրոսի Մելքոնեան վարժարանէն) կիրակի օր անդամագրուեցան Վէնսէնի սկաուտական խումբին մէջ: Պիտի արձանագրուին հինգ աշակերտներ եւս, երբ արտօնութիւն ստանան իրենց ծնողքէն: Անշուշտ բոլոր հայ ծնողները սիրայօժար պիտի արտօնեն որ իրենց զաւակները վայելեն մարզանքին բարիքները: Կրթասիրացը կը ստանձնէ ամէն հոգ:

Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր ուսուցչին որ ունի տոկուն եռանդ հայ չարաճճի մանուկները դաստիարակելու: Գ. Ղուկասեան

ԽՐԱԽՈՒՍԻՉ ՊԱՏԿԵՐ

Առնուվիլ.— Առնուվիլի մանկապարտէզի եւ հինգշաբթի օրուան հայերէն դասընթացքի աշակերտ— աշակերտուհիները խ ր ա խ ո ւ ս ի չ պատկեր մը տուին հայ կեանքի պահպանման, կիրակի օր կազմակերպուած հանդէսին մէջ:

Հազիւ եօթներորդ ամիսը կը լրանայ դասընթացքի եւ մանկապարտէզի բացման եւ ահա արդէն ֆրանսական վարժարան յաճախող մեր պզտիկները մեծ մասով կը կարդան եւ կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն եւ բեմ կուգան ընելու կոկիկ արտասանութիւններ եւ երգեր: Նոյնիսկ պզտիկ զաւէշտ մը կը ներկայացնեն (Քինախնդիր ծառան): Յաջող կ'անցնին երկու կենդանի պատկերներ և (Արդարութիւնը եւ յարուցեալ Հայաստանը), ինչպէս նաեւ Ատրուշանի աղօթքը: Եռանդուն ջանք թափած էր այս բոլորին համար դասընթացքի ուսուցիչը, Պ. Արամ Վարդանեան:

Մանկապարտէզի պզտիկներու մայրապետ հոգինները սուրբ բազմութիւն մը քաշած բերած էին մինչեւ հանդէսին վայրը, նախկին զօրանոցի շէնքը, զոր քաղաքապետութիւնը հանդիսասրահի վերածած է, հաստատելով բեմ մը եւ զանազան յարմարութիւններ: Այս անգամ քաղաքապետութեան կողմէ գրեթէ ձրի տրամադրուած էր «Արարատ» Միութեան, իր հանդէսին համար: Մանկապարտէզի պզտիկները, որոնց թիւը քառասունի մօտ է, մեծ մասամբ հոն էին եւ յաջող արտասանութիւններ ըրին, երգերով եւ պարերով, առաջնորդուած իրենց վարժուհի Օր. Արաքսի Ադամեանէ: Անոնք իրենց համազգեստներով զուգոյն ծաղիկներու նման զարդարեցին բեմը, ներկայ բազմութեան տալով մխիթարութիւն եւ խոստանալով դառնալ ապագայ հայ մայրեր եւ հայ անհատներ:

Բանախօսեց Պ. Հրաչ Երուանդ, շեշտելով հայերէնի ուսուցման անհրաժեշտութիւնը նոր սերունդին համար: Հոծ բազմութիւնը ապացոյցն էր հասարակութեան ունեցած գնահատանքին՝ դէպ ի « Արարատ » միութիւնը, որ զանց չառներ նաեւ չափահաս սերունդը, պարբերաբար տալով թէյասեղաններ եւ հրապարակային դասախօսութիւններ: Ըսենք նաեւ որ հանդէսին ծախքերը շատ սահմանափակ ըլլալով, շնորհիւ մեր ընկերներու զոհողութեանց, հասոյթը զոհացուցիչ էր: Այս առթիւ միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր ըստացած նիւթական նուէրներուն համար, ի պատասխան ուղարկուած պատուոյ տոմսերու:

Տանատ

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԵՐԹԻ ՄԱԿԱԲՈՅԾՆԵՐԸ

Պէյրութի « Ազդակ »ն ալ, իր կարգին քննելով հայկական մամուլի թշուառութեան պատճառները, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մայիս) ·

— « Երկու գլխաւոր պատճառներ կան հայ մամուլի թշուառութիւնը յառաջացնող : Եթէ առաջինը մեր ժողովուրդի կարեւոր մէկ մասին թրքախօսութիւնն է, երկրորդը, անկասկած, ձրի թերթ կարդալու ունակութիւնն է : Իսկ առաւելապէս այս ախտերը արմատացած են կիլիկեհայութեան մէջ, իրենց հայրենիքի պարտադրած պայմաններու հարկադրանքին պատճառաւ, Կիլիկիոյ մեծ մասին մէջ, դժբախտաբար, բռնէն սկսած մինչեւ դպրոցներու եւ ընտանիքներու գործածական լեզուն էր թրքերէնը :

Սուրիոյ 120 հազար հայութեան երեք չորրորդը Կիլիկեցիներ ըլլալ հաշուելով, ուրեմն կը պարզուի մամուլի հանդէպ մեր ժողովուրդի ցոյց տուած վերաբերմունքը հովանաւորեալ երկիրներու մէջ : Առ հասարակ հին սերունդը անվարժ թերթ եւ գիրք կարդալու սովորութեան, մեծ մասամբ երիտասարդներն են հայ գիրի ընթերցողները : Շնորհիւ վարժարաններու մէջ տրուած հայեցի դաստիարակութեան, երիտասարդներու մէջ մխիթարական հետաքրքրութիւն մը արթնցած է հանդէպ մամուլին ու գրականութեան : Հետզհետէ սկսած է շատնալ ընթերցողներու թիւը եւ մեծ յոյս կայ որ քանի մը տարիէն, երբ ամբողջութեամբ հայախօս դառնայ մեր ժողովուրդը, պիտի ընդհանրանայ նաեւ ընթերցանութեան սէրը : Նոր սերունդի կողմէ թափուած ջանքը եւ նախանձախնդրութիւնը հայախօսութեան համար, ամէն յոյս կը ներշնչէ այդ ուղղութեամբ :

Հայ մամուլը տառապեցնող ցաւը սակայն ընդհանրապէս երկրորդ պատճառն է : Ձրի թերթ կարդալու գէշ սովորութիւնը : Չկայ ժողովուրդ մը որ մամուլի հանդէպ այնքան անգութ վերաբերում մը ցոյց տայ, որքան մեր ժողովուրդը : Շուկայի մէջ, առեւտրական հրապարակի վրայ կը հանդիպիք գիրքի ու գործի տէր հայրենակիցներու, որոնք ոչ միայն թերթի մը բաժանորդ կրնան ըլլալ, առանց ծանրութիւն մը զգալու իրենց պիւտճէին վրայ, այլ կրնան հոգալ թերթի մը ամբողջ ծախքերը · սակայն, դժբախտաբար, անոնք ուխտած են թերթի դրամ չտալու, վարժուած ըլլալով ձրի ընթերցանութեան : Դեռ բուն բաժանորդը թերթը չրացած, արդէն անոր ձեռքն է · կը կարդայ ժամերով, կը խօսի եւ կը քննադատէ ու կը հեռանայ առանց շնորհակալութեան :

Թերթի մակաբոյծներն են անոնք, որոնք կը սիրեն կարդալ, կը հետաքրքրուին, սակայն չեն ուզեր դրամ վճարել : Թիւ մը իսկ չեն փախցներ · եթէ իր դրացի վաճառականին քով չկարենայ իր ընթերցանութեան պապակը յագեցնել, կ'երթայ ուրիշի մը քով, պարզապէս թերթ մուրալու :

Այս դասակարգը ի հարկէ կը տարբերի անտարբերներու դասակարգէն, որոնք նիւթական լաւ դիրքի եւ կարողութեան տէր են, սակայն կարդալու վարժուած չեն եւ չեն սիրեր քաղաքականութեամբ, ազգով եւ հայրենիքով հետաքրքրուիլ · իրենց թերթն ու գիրքը կանգունն ու եարտան են :

Թերթի մակաբոյծները, տեսնուած է որ, մեր մէջ առ հասարակ ունեւոր դասակարգին կը պատկանին : Նոյն իսկ մեծ վաճառականներ եւ փայլուն գործ ունեցող արհեստաւորներ են անոնք, որոնք ձեռքէ ձեռք կը պտտցնեն թերթը, ծայրէ ծայր կը կարդան եւ յաճախ թերթի ամբողջ հաւաքածոն կը կազմեն առանց սանթիմ՛ մը իսկ վճարելու :

Անբարեխիղճներու ուրիշ դասակարգ մըն ալ կայ մեր մէջ, որ կը բաժանորդագրուի թերթին եւ կը խոստանայ ամսագլխին վճարել բաժնեգինը : Կը սպասես, բազմաթիւ անգամներ կը դիմես, ազդեր կը ղրկես, սակայն ի զո՜ւր · ոչ դրամ կը ղրկէ եւ ոչ ալ պատասխան : Կը ստիպուիս ամիսներ վերջ դադրեցնել թերթի առաքումը : Այս դասակարգի պատկանողները մակաբուծութենէ աւելի ծանր անուանի մը արժանի են :

Թերթը մինչեւ որ մամուլի տակէ դուրս գայ, բազմաթիւ զոհողութիւններ եւ մեծ ծախքեր կը խլէ հրատարակիչէն ու խմբագրէն : Դժուարութիւններ ցոյց տալ եւ օրին չվճարել բաժնեգինը, կը նշանակէ նեղութիւն պատճառել հրատարակիչներուն » :

ՊԱՀԱԿԸ

—∘—•—

Յոգնած էին · քնեցին · զուցէ եւ չքնեցին, այլ անձնատուր քաղցր երազներին՝ ամփոփուեցին իրենք իրենց մէջ ու մնացին անշարժ : Լուռ էր խրճիթը · շան մրմռոցի հետ վառուող ճիւղերի ճարճատոցն էր լսւում :

Առնէտներ դուրս եկան իրենց թաքստոցներէն ու համարձակ սկսեցին պտտել խրճիթում · բարձրանալ նոյն իսկ քնածների վրայ :

Գուրգէնը չէր կարողանում քնել : Առնէտները խանգարում էին նրան ·նա զարշում էր նրանցից :

Ելաւ տեղէն · դուրս եկաւ խրճիթէն. ցուրտ ու պարզ գիշեր էր · լուսինը բակ էր կապել :

Սկսեց քալել : Աննկատ մօտեցել էր Թնդանօթներին : Յանկարծ պահակը կանչեց :

— Կեցէ՛ք, ո՞վ էք :

— Բարեկամ, պատասխանեց Գուրգէնը :

— Գիշերուայ անունը (Պարոլ) :

Գուրգէնը չգիտէր գիշերուայ անունը :

— Չգիտեմ · բայց բարեկամ եմ · Նպաստամատոյցի պաշտօնեան, որ · · ·

— Ով էլ որ լինէք, թէկուզ եղբայրըս · չմօտենաք · կը կրակեմ :

Պահակը բարձրացրեց հրացանը կրակելու պատրաստ :

Բայց յանկարծ մի տարօրինակ բան պատահեց · զինուորը երերաց · թեւերը կախուեցին · ծունկերը ծալլուեցին եւ չոքեց գետին :

Գուրգէնը չիմանալով թէ ինչ է անում՝ վազեց զինուորի մօտ :

— Ի՞նչ եղաւ, եղբայր, ես բարեկամ եմ, բարեկամ :

Զինուորը դողդողում էր՝ հրացանը պինդ բռնած :

— Հիւանդ եմ, ջերմում եմ : Արաքսի միւս ափում կասկածելի շարժում կայ · Թնդանօթները առանց պահակի պիտի մնան · լուր տուէք հրամանատարին :

Այլ եւս չկարողացաւ խօսել · Թողեց հրացանը եւ կուչ եկաւ · դողում էր ուժեղ ցնցումներով :

Գուրգէնը ձեռը դրեց նրա ճակատին :

Պաղ էր :

— Թնդա – նօթ – նօթները · ըղ – ղ – ղզաստ, թշ – շ – նամին :

Ատամները կափկափում էին :

Նա հիւանդին տարաւ Թնդանօթներէն մէկին մօտ, ուր աւելի պաշտպանուած էր քամիներէն · վերարկուն հանեց ու փռեց նրա տակը : Ժաքէթն էլ հանեց, ծածկեց վրան :

— Ես բրդէ ելէկ ունեմ · ու ոտքի վրայ եմ · չեմ մրսի, վնաս չունի : Մըտածեց նա :

Հիւանդը կրկին շշնջաց ·

— Պահակ · · · Զգաստ · · · Լուր տալ հրամանատարին :

Բայց խրճիթը բաւական հեռու էր · մինչեւ գնար, մինչեւ գար նոր պահակը՝ բաւական ժամանակ պիտի անցնէր · Թնդանօթներն անպաշտպան պիտի մնային : Իսկ այդ միջոցին կարող էր պատահել անցանկալին :

Ո՛չ, ո՛չ, Թնդանօթներն առանց հսկողութեան պէտք չէր թողնել :

Որոշումը տրուած էր : Վերցրեց հրացանը ·առաւ հիւանդի վրայէն փամփշտակալը :

— Դու հանգիստ եղիր, եղբայր, ես պիտի հսկեմ Թնդանօթներին :

Հիւանդը սեղմեց նրա ձեռը · ու հանելով գրպանէն մի սուլիչ՝ մեկնեց նրան : Ու կափկափացող ծնօտով ասաց ·

— Պահակ · · · Զգաստ · · ·

Զառանցո՞ւմ էր արդեօք, Գուրգէնը բան չհասկցաւ :

Ուրեմն պահակ է · բայց ի՞նչ պիտի անէ · ի՞նչ էր իր պարտականութիւնը, չգիտէ :

Պիտի կանգնի՞ մի տեղում, թէ պիտի շրջի :

Թնդանօթները երեք են · մէկը միւսէն բաւական հեռու · պէտք է շրջի ուրեմն, որ լաւ հսկէ բոլորն էլ :

Գիտէ, որ իրենէն առաջ, ճիշդ գետի եզերքում, գետնափոր դիրքերի մէջ ուրիշ պահակներ կան · ամբողջ գետի երկայնքով · մինչեւ Մարգարայի կամուրջը · · ·

Նրանք, որ անմիջապէս թշնամու աչքի տակ են, իրաւունք չունին ծխելու, իրաւունք չունին կրակ անելու · Նրանց դիրքերի տեղը պէտք չէ որ գիտնայ թշնամին :

Ու այնպէս ցուրտ է · ինչպէս մսում են հիմա նրանք · լաւ էլ չեն հագուած · շատերը վերարկու էլ չունեն · տրեխով են : Ու կխաքաղց, զուցէ եւ բոլորովին անօթի են :

Ծմլւում է նրա սիրտը · ըմբոստանում է նրա հոգին բոլոր նրանց դէմ, որ այդպիսի ահաւոր վիճակի հասցրին հայ ժողովուրդը, հայ զօրքը : Ըմբոստանում է բոլոր նրանց դէմ, որ չտեսան, չգիտցան, թէ ինչ պայմաններում կռուեց հայ զօրքը, ինչո՞ւ պարտուեց · եւ դատապարտում են ղեկավարն ու զինուորը :

Ցուրտ է · տները կպչում են գետնին · դողում է · հրացանը ծանր է գալիս · քիչ է մնում վար դնէ հրացանը · քիչ է մնում թողնէ դիրքը · վերադառնայ խրճիթ · լուր տայ հրամանատարին :

Բայց ո՛չ, ո՛չ · իր բացակայութեան ընթացքին կարող է պատահել անցանկալին · ահաւորը :

Պէ՛տք է տոկալ · մինչեւ գան փոխուելու պահակները եւ իրենց տեղը բռնեն նորերը :

Զօրացած խոտերը եղեամ են կապել · լուսնի լոյսով նրանք պսպղում են ադամանդի նման : Քիչ հեռուն Արաքսն է · « Մայր Արաքսի ափերով » յիշում է նա : Ու միւս ափին Հայոց աշխարհի լեռների հսկան՝ Մասիսն է բարձրացած : Նրա փէշերը կորած են մթութեան մէջ · սպիտակ գագաթը՝ լուսնի լոյսով ողողուն՝ օդի մէջ կախուած հէքեաթային մի աշխարհ է կարծես :

Նոյեան տապանը, ոգիները, չարքերը · · · Գուրգէնը եթէ սնոտիապաշտ մէկը լինէր՝ պիտի վախենար Մասիսի այդքան մօտիկութենէն · բայց նա վախ չունի · չի հաւատում չարի ու դեւի :

Կախարդուածի նման հայեացքը չի կարողանում հեռացնել Մասիսէն :

Յիշելով Արտաւազդ արքայի առասպելը՝ ցանկանում է, որ այդ ճիշդ լինի, որ հիմա, յանկարծ փշրուէին Արտաւազդի շղթաները, որ իր Նժոյգ ձին հեծած, սուրը ձեռին, զամփռները եւեւը մրրկի պէս անցնի Արաքսի միւս ափով, ջնջէ, սրբէ Հայի թշնամուն · ազատելով հայ աշխարհը՝ ինքն էլ ազատուի հօր անէծքէն :

ԵՂԻՇԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար ·)

որոշած է հրաժարիլ այն ճամբէն որ զինքը անջատեց կուսակցութենէն:

Կամենեւ երկրորդ անգամ վտարուած էր 1932ին: Հին բոլշեւիկ է, 1901էն ի վեր, եւ կարեւոր պաշտօններ վարած է յեղափոխութենէն յետոյ: Եղած է նախագահ Մոսկուայի Սովետին, փոխ – նախագահ՝ գործավարներու խորհուրդին, յետոյ առեւտրական գործավար եւ Հռոմի դեսպան: 1923 — 24ին Ստալինի եւ Զինովիեւի հետ պայքարած է Տրոցկիի դէմ, որ ազգական է իրեն: 1926ին միացաւ Տրոցկիի եւ պայքար մղեց Ստալինի դէմ, մինչեւ 1928 ըլլալով ընդդիմադիր խմբակին պետերէն մէկը: 1927ին արտաքսուեցաւ կուսակցութենէն եւ զղջաց: 1928ին վերընդունուեցաւ եւ երկրորդական պաշտօնի մը կոչուեցաւ, բայց նորէն արտաքսուեցաւ:

ՍՈՎ. ՊՐԱՄԱՏԱՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Սով. Պանքային հետ համաձայնութիւնը կնքուելու վրայ է: Պանքային մենաշնորհը պիտի երկարաձգուի մինչեւ 1952: Նախապէս պանքան 800,000 անգլ. ոսկի եւ 50,000 տոլար վարկ կը բանար զանձին: Նոր համաձայնութեամբ այս վարկին քանակը պիտի յանգի 2ուկէս միլիոն անգլ. ոսկիի:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբի ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը մասնակցին՝ Տիկ. Ա. ԳԵԻՈՆԵԱՆ, Օր. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ):

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ:

Ballet plastique հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՉԷՆԿՕԻ

Թարիստ ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱՋ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ (դաշնակ)

ՃԱՋ, ՕՐՔԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ: ՊՈՒՖԷ՝ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ:

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

երգ եւ արտասանութիւն: կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները: Մուտք՝ 3 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբի գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է:

ՊՈՒԼՎԱՐ – ՕՏՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ ԱՒՏՕ ԽՈՒՄԲԻ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

Chalet de l'Ernitage (La Viste)ի ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ

Նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ԼՈՒ

Նախաձեռնութեամբ ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

եւ մասնակցութեամբ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ալֆինեոն)

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ

եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼԻՆ – ՏԸ – ԺԻՐՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

եւ մասնակցութեամբ ԱՌԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

Բացառիկ ծրագրով եւ ճոխ բովանդակութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) — Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ — Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն դասական կտորներ եւ Պարթեւեանի եկեղեցական եւ հայ աշխարհիկ գործերը:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Կը յայտարարեմ առ ի գիտութիւն բոլոր հայրենակիցներուս թէ իմ կողմէ հրապարակ հանուած պարգեւաբաշխութեան տոմսերը քաշուած են ընկերական շրջանակի մէջ, եւ շահած է 193 թիւը:

Ստանալու համար դիմել հասցէիս՝ 305, rue de Lyon, *Մարսէյլ:* Խոսրով Տէմիրճեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրապարակաւ մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք անէն անոնց որոնք անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի որդւոյն, թոռան եւ մօրեղբօրորդւոյն փոքրիկ՝ ԵՐԵՄԻԱ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ, որ զոհ գնաց ցաւալի արկածի մը:

Գամպարեան ընտանիք

Սէն-Մօրիս, 22 Մայիս 933

ԶԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ճարտարապետ Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ փոխադրած է իր գրասենեակն ու աշխատանոցը, 94, Rue Saint-Lazare, Paris (9e). Téléphone : Pigalle 60-44.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակաւ խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Շրջանային Վարչութեան, որ բարի եղած էր իր մէկ անդամուհին ղրկել հիւանդանոց այցելութեան, մխիթարելու եւ օգնելու համար մեզ նման անտէր եւ հարազատներու այցելութենէն զրկուած հիւանդներուն:

Շարիթէ հիւանդանոցէն

Յ. Գագմաճեան

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dumesme :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

Մառի Փիլօեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արիս Փիլօեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oise*ի մէջ էր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.* — M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՏՐՕՆԸ

— Այո՛, սեւ արատ մը կար ձեռքին այն մասին վրայ ուր գտանք վարդը: Իբարանցում դատարանին մէջ:

— Ի՞նչ բանի կը վերագրէք ատիկա:

— Ո՛չ մէկ բանի:

— Երբ այս ծաղիկը գտաք, ի՞նչ ըրիք, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Զգուշութեամբ հաւաքել տուի ծաղիկները, ծծուն թուղթով չորցուցի զանոնք եւ ներքին գործերու նախարարութեան ղրկեցի բոլորն ալ՝ քննութեան համար:

— Քննութեան արդիւնքը իմացա՞ք:

— Որքան որ գիտեմ, ո՛չ մէկ բան չէ հասկցուած:

— Այդ ձեր վարդէն ալ թերթեր ղրկեցի՞ք նախարարութեան:

— Այո՛:

Օգնական ոստիկանապետը մանրամասնօրէն նկարագրեց այն կարգադրութիւնները որ եղած էին այդ օրուան համար: Բացատրեց վճռապէս թէ անկարելի էր արտաքին նախարարութեան չէնքը մտնել, առանց ուշադրութիւն գրաւելու: Սպանութենէն անմիջապէս յետոյ, հրաման տրուած էր ոստիկաններուն չհեռանալ:

Անոնցմէ չատերը, դիտել տուաւ ոստիկանապետը, պահակ կը սպասէին քանիցիցս ժամ չարունակ:

Այս բացատրութիւններէն ետքը, բացառիկ հետաքրքրութիւն առեղծեց հարցաքննութեան շարունակութիւնը:

Դատաւորն էր որ վերսկսաւ իր հարցումները, հետեւելով ոստիկանապետին զրաւոր յայտարարութեանց:

— Թէրի անունով մէկը կը ճանչնա՞ք:

— Այո՛:

— «Չորս Արդար Մարդիկ» կոչուած խմբակին մէկ անդա՞մն էր:

— Այո՛, կարծեմ ...

— Պարգեւ մը կա՞ր անոր ձերբակալութեան համար:

— Այո՛:

— Կասկածներ կայի՞ն իր մասին թէ մեղսակից էր Սըր Ֆիլիփ Րէյմընը սպաննելու դաւադրութեան մէջ:

— Այո՛:

— Գտնուեցա՞ւ:

— Այո՛:

Այս պատասխանը զարմացուց ներկաները:

— Ե՞րբ:

— Այս առաւօտ:

— Ո՞ւր ...

— Ծովեզերքը:

— Մեռա՞ծ էր ...

— Այո՛:

Իբարանցում դատարանին մէջ դարձեալ:

— Դիակին վրայ որ եւէ ուշադրաւ նշան կա՞ր:

Ներկաները հեւ ի հեւ սպասեցին պատասխանին:

— Այո՛, աջ ափին մէջ կար Սըր Ֆիլիփ Րէյմընի ձեռքին վրայ տեսնուած սեւ նշանը:

— Անոր ձեռքին մէջ ալ վարդ կա՞ր ...

— Ո՛չ:

— Ցայտնի եղա՞ւ թէ Թէրին ինչպէս ծովեզերք տարուած էր ... հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Ո՛չ:

Ոստիկանապետը աւելցուց թէ որ եւ է թուղթ գտնուած չէր անոր վրայէն:

Վիրաբոյժ Սըր Ֆրէնսիս Քէթլինկն էր յաջորդ վկան, որ օրինական երդումէն յետոյ արտօնուեցաւ իր վկայութիւնը տալու իրաւագէտներու սեղանէն, որուն վրայ դրած էր իր փաստաթուղթերն ու նօթերը: Կէս ժամ խօսեցաւ իր գիտական ուսումնասիրութիւններուն մասին: Բացատրեց թէ երեք հաւանական պատճառներ կային Սըր Ֆիլիփի մահուան համար. — կրնար բնական ըլլալ այդ մահը, քանի որ տկար էր նախարարին սիրտը. կրնար խեղդամահ ըլլալ ան. եւ կամ մեռած էր զօրաւոր հարուածի մը տակ, որ հետք չէ ձգած:

— Թունաւորման հետքեր չկայի՞ն:

— Ո՛չ մէկ հետք:

— Լսեցի՞ք նախորդ վկային պատասխանները:

— Այո՛:

— Լսեցի՞ք սեւ արատի մը մասին եղած ակնարկը:

— Այո՛:

— Ի՞նչ տեսակէտ ունիք այդ մասին:

— Անիկա արդիւնք է թերեւս թըթուի մը:

— «Ասիտ Քարպօլի՞ք», օրինակի համար:

— Այո՛, բայց չուկան ծախուած թթուներէն չէր կարծեմ:

— Թէրիի ձեռքն ալ տեսա՞ք:

— Այո՛:

— Անոր նշա՞նն ալ միեւնոյն յատկանիշները ունէր:

— Այո՛, թէեւ աւելի խոշոր էր ու անկանոն:

— Թթուի որ եւ է հետք կա՞ր:

— Ո՛չ:

— Տեսա՞ք անհատներու եւ թերթերուն կողմէ եղած այլանդակ թելադրութիւնները, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Այո՛, ուշադրութեամբ քննեցի զանոնք:

— Եւ համոզուած չէ՞ք թէ ողբացեալը սպաննուեցաւ թելադրուած միջոցներով:

— Ո՛չ:

— Կայո՞վ:

— Անկարելի է. անմիջապէս կը հասկցուէր:

— Չի՞ կրնար ըլլալ որ կազ մը ներարկուած ըլլայ սենեակէն, չնչահեղձ ընէ այնտեղ գտնուող մէկը եւ հետք չթողու:

— Բժշկական գիտութիւնը չի ճանչնար այդ տեսակ դեղ մը:

— Տեսա՞ք Սըր Ֆիլիփին ձեռքին մէջ գտնուած վարդը:

— Այո՛:

— Ի՞նչ բանի կը վերագրէք զայն:

— Ո՛չ մէկ բանի:

— Իսկ սեւ նշա՞նը:

— Նոյնպէս, ո՛չ մէկ բանի:

— Վերջնական կարծիք չունի՞ք մահուան պատճառին մասին, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Ո՛չ. ցոյց տուած երեք պատճառներէն մէկը պէտք է ըլլայ:

— Կը հաւատա՞ք ոգեհարցութեան:

— Այո՛, որոշ չափով:

— Ոգեհարցական թելադրութեա՞ն:

— Այո՛, որոշ աստիճան մը:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՄԱՅԻՍ 1933
27 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2199 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԼՈՅՍԵՐ՝ 1920Ի ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ» օրը օրին արձանագրեց Մ. Քէմալ – Գարապէքիր Քեազիմ վէճին գլխաւոր երեւոյթները, որոնք սերտ կապ ունին մեր ժամանակակից պատմութեան հետ:

Ամփոփենք դէպքերու ընթացքը:

«Միլլիէթ»ին յուշերուն առթիւ, յանկարծ հրապարակ ելաւ «Հայաստանի յաղթականը», Գարապէքիր Քեազիմ փաշա, եւ փորձեց ճշդումներ կատարել:

Այդ ճշդումները կը նսեմացնէին «Կազի»ն, քանի որ Գարապէքիր Քեազիմ կ'ուզէր ապացուցանել թէ ինք արդէն կազմակերպած էր Թուրք ազգային շարժումը, երբ ան հրապարակ իջաւ:

Այս թեթեւ ակնարկը փոթորիկ մը պայթեցուց Թուրք մամուլին մէջ, որ չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է դիտողութեան, երբ հարցը կը վերաբերի Մ. Քէմալի:

Գարապէքիր քաջութիւնն ունեցաւ հրապարակ դնելու իր փաստաթուղթերը, վեց յաջորդական նամակներով, որոնք հրատարակուեցան բոլոր թերթերուն կողմէ, եւ մասնաւորապէս «Միլլիյէթ»ի մէջ:

Նամակներուն հրատարակութիւնը, փոխանակ մեղմացնելու խուժանային ժխորը, ընդհակառակն աւելի սաստկացուց զայն:

Անարգանք չմնաց որ չտեղային Գարապէքիրի գլխուն: Զայն հռչակեցին ինքնագով, ցնդած, ապիկար, յետաշրջական:

Մինչեւ իսկ խօսեցան իր մահապարտութեան մասին, ակնարկելով Իզմիրի կախաղաններուն: Մ. Քէմալի սարուկ երկրպագուներէն գրագէտ մը, Րուշէն Էշրէֆ, գրեց.

— Գարապէքիր փաշան պէտք է ցուցադրել թուրք աշխարհին: Այս անունը, որ իր ձեռքով վերջ տուաւ իր կեանքին, եթէ անվթար եւ առողջ չթաղուի, պիտի նեխի»:

«Հայաստանի յաղթական»ը — այս պատիւն ալ եա կ'առնեն հիմա — կը պատրաստուէր մամուլին յանձնել իր եօթներորդ նամակը, երբ յանկարծ կանգ առաւ:

Ինչո՞ւ. — «Միլլիյէթ» յայտնած է իր փաստաթուղթերէն մէկը, թիւ 15:

Թուրք թերթը այս առթիւ կակազեց, իր խմբագրապետին բերնով.

— «Այդ հատուածը կապ ունէր մեր միջազգային քաղաքականութեան հետ, եւ այսօր ալ կը պահէ իր ամբողջ կարեւորութիւնը, երկրին բարձրագոյն շահերուն տեսակէտով:

Թող ներեն մեզի, եթէ չենք ստանձներ պատասխանատուութիւնը այնպիսի հատուածի մը որ կը բանայ դեռ երէկուան մօտիկ պատմութեան կարգ մը փուլերը, ինչ որ անպայման վնասակար է»:

Այսպէս, ուրեմն, Գարապէքիր Քեազիմ ձայնը քաշեց (թերեւս ուրիշ բաներ ալ իմացաւ), իսկ Մ. Քէմալի երախտաւորեալները կարկուտ կը տեղան ամէն կողմէ, թրջած հաւու մը կամ քուրջի մը վերածելու համար «Հայաստանի յաղթական»ը:

Ինչպէս բսինք, այս ամբողջ անցուդարձին մէջ, մեզ հետաքրքրողը այն է որ, խնդիրը սերտ կապ ունի մեր ժամանակակից պատմութեան հետ:

Թէ «Միլլիէթ»ն եւ թէ Գարապէքիր Քեազիմ պարզեցին թէ ինչպիսի մտահոգութեան մատնուած էր Թուրքիան, յունական եւ հայկական ճակատներուն վրայ, երբ կազմակերպուեցաւ Թուրք ազգային շարժումը: Յետոյ, Գարապէքիր Քեազիմ խոստովանեցաւ թէ իրենք էին որ յարձակման ձեռնարկեցին հայկական հանրապետութեան դէմ:

Մ. Քէմալի աստղը միշտ բարձր պահելու համար, «Միլլիէթ» նոր պատմութիւն մը հրատարակեց (21 մայիս), որով կ'ուզէ ապացուցանել թէ Հայաստանի դէմ յարձակելու հրամանը տուաւ «Կազի»ն, մինչդեռ Գարապէքիր կը վարանէր եւ հրահանգի կը սպասէր:

Իսկ «Ճիւմհուրիյէթ» հրատարակութեան տուաւ «պատասխան մը՝ գերեզմանէն» — հանգուցեալ հրոսապետ Խալիլի յուշերը: (20 մայիս):

Յաջորդաբար պիտի հրատարակենք այս երկու նոր վկայութիւնները, եւ ուրիշ ինչ որ կապ ունի այս հարցին հետ:

Առ այժմ երկու խօսք՝ երկուքի բովանդակութեան մասին:

«Միլլիէթ»ի հրատարակութեան տուած է Գարապէքիր Քեազիմի մէկ հեռագիրը, ուր կը կարդանք հետեւեալ նախադասութիւնը (Էրզրում, 15 սեպտ. 1920).

— «Հակառակ վերջին ատեններս աշխատելուս, առ այժմ կարելի չեղաւ ապահովել որ կարմիր բանակին հետ գործակցաբար զինուորական գործողութեան մը ձեռնարկուի Հայերուն դէմ»:

Այս հեռագրէն յետոյ, սեպտ. 20ին, Մ. Քէմալ կը հրամայէ «անմիջապէս յարձակողականի սկսիլ Կարսի ուղղութեամբ».

— «Առաջին շրջանին կը բաւէ գործողութիւնը ընդարձակել մինչեւ Կաղզուան եւ Նովօ Սէլիմ – Մէրտէնիկ: Բայց այս գիծը վերջնական չէ, եւ երբ զինուորական կացութիւնը թոյլատու ըլլայ եւ անհրաժեշտ համարուի, յարձակումը սկիզբէն պէտք է երկարել դէպ ի աւելի արեւելք: Բուն նպատակն է բնաջնջել հայկական զինեալ ուժերը: ԱՍՈՐ ՀԱՄԱՐ, ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԿԱՏԱՐԵԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ: ԵՒ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԶԳՈՒՇԱՆԱԼՈՒ Է ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՈՐ ԵՒ Է ԲԱՆ ԶԻՄԱՆԱՆ ԱՌԱՋՈՒՑ»:

Իսկ հրոսապետ Խալիլ, «մէկը այն սպաներէն որ 1918ին Կովկաս ղրկուեցան, իսլամ բանակը կազմակերպելու համար», (Միլլիյէթ), կը պատմէ թէ ինչպէս կ'եռար – կ'եփէր, «որպէս զի ճակատ ղրկուի, եւ վրէժ լուծէ Հայերէն:

— «Եթէ կարելի չըլլայ զիս ղրկել, Երզնկա եւ նոյն իսկ աւելի խորերը ղրկեցէք, որպէս զի չտեսնեմ եւ չլսեմ հայկական խժդժութիւնները»:

Պատմութեան միտքն այն է թէ՝ Գարապէքիր Քեազիմ կը տատանէր, իսկ ինք յաջողեցաւ հրամանատարէն արտօնութիւն ստանալ եւ ... փրկել Նախիջեւանը:

Կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԹՆՃՈՒԿ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Մեծն Բրիտանիա անհաշտ՝ երկու կարեւոր խնդիրներու մէջ

Հինգշաբթի օր, նոր անելի մը մատնուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Վիճաբանութեան դրուած էր նաւային սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը, ընդհ. յանձնաժողովին առջեւ: Բրիտանական պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը մէկ թոն իսկ չի կրնար զեղչել իր նաւատորմէն, այդ խնդիրը կարգադրուած ըլլալով Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի խորհրդաժողովներուն մէջ:

Ֆրանսական պատուիրակը փաստեր տեղացնելով, փորձեց համոզել իր պաշտօնակիցը: Դիտել տուաւ թէ քանի որ «ցամաքային զրահաւոր» կը կոչուին հրասայլերը, արդար է զրագել նա՛եւ այն զրահաւորներով որոնք ջուրին վրայ կը բանին:

Սպանիոյ ներկայացուցիչը շարեց կարգ մը թուանշաններ, — Գլխաւոր տորմիղներու տարողութիւնն է, Անգլիա՝ 1,250,000 թոն, Մ. Նահանգներ՝ 1,142,000, Ճափոն՝ 850,000, Ֆրանսա՝ 618,000, Իտալիա՝ 404,000: Սպանիա ունի միայն 129,000 թոն, Գերմանիա՝ 125,000, իսկ միւս ազգերը՝ 60,000էն պակաս:

Իտալական պատուիրակը անուղղակի պաշտպանեց բրիտանական տեսակէտը: Ըսաւ թէ Իտալիան ինքն էր որ աւելի յառաջ գնաց, պահանջելով 10 հազար թոնի վերածել զրահաւորները եւ բոլորովին ջնջել սուզանաւերը: Բայց, այսպիսի հարցի մը մէջ լաւ է որ օրինակը տան մեծ պետութիւնները:

Բոլոր առարկութիւններէն յետոյ, խօսք առին Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակները, պնդելով իրենց տեսակէտներուն վրայ:

Նախ դիտել տուին թէ ծովային մեծ պետութիւնները արդէն տուած են սպառազինութեանց կրճատման օրինակը: Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի համաձայնութիւնները կը կազմեն վճռական հանգրուան մը՝ խաղաղութեան ճամբուն վրայ: Անգլիան ինք ջնջած է 250,000 թոն տարողութեամբ մարտանաւ: Լոնտոնի ժողովին մէջ, Անգլիան յանձն առաւ գործօն ծառայութենէ հանել հինգ յածանաւեր եւ դադրեցնել չորս մեծ յածանաւերու շինութիւնը: Յանձն առաւ նաեւ կրճատել օժանդակ նաւերու թիւը: Մինչեւ 1936, երբ նոր ժողով մը պիտի գումարուի, Անգլիան պիտի կրճատէ 100,000 թոն եւս, մինչդեռ միւս պետութիւնները կայուն վիճակի մէջ պիտի պահեն իրենց տորմիղները, սպասելով յառաջիկայ խորհրդաժողովին:

ԱՆԳԼԻԱՆ ԴԷՄ Է ՆԱԵՒ ... ԲԱՆԱՁԵՒԻ ՄԸ

Երկրորդ մեծ դժուարութիւնը կը դառնայ բանաձեւի մը շուրջը:

Ապահովութեան նոր բանաձեւին մէջ, բացատրութիւններ տրուած են «նախայարձակ» բառի մասին, համաձայն խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկին: Այս հիմնուորումը ջերմապէս պաշտպանեց Պ. Փոլիթիս, Փարիզի հելլենական դեսպանը, որ նախագահն է յանձնախումբին:

Մշակուած բանաձեւը կ'ըսէ. —

Միջազգային ընդհարման մը պարագային նախայարձակ պիտի համարուի այն պետութիւնը որ գործած կ'ըլլայ հետեւեալ արարքներէն մէկը. —

1) Պատերազմ յայտարարել ուրիշ պետութեան մը դէմ:

2) Իր զինեալ ուժերով արշաւել ուրիշ պետութեան մը հողը, նոյն իսկ առանց պատերազմ հրատարակելու:

3) Իր ցամաքային, ծովային կամ օդային ուժերով յարձակիլ ուրիշ պետութեան մը հողին, նաւատորմին կամ օդանաւերուն վրայ, առանց նոյն իսկ պատերազմ հրատարակելու:

4) Ծովային պաշարման ենթարկել ուրիշ պետութեան մը ծովեզերքը կամ նաւահանգիստը:

5) Ուժ տալ սպառազէն հրոսախումբերու որոնք, իր երկրին վրայ կազմուելով, կ'արշաւեն ուրիշ պետութեան մը հողը: Եւ կամ, հակառակ արշաւանքի ենթարկուած պետութեան պահանջին, իր հողին վրայ բոլոր միջոցները ձեռք չառնել՝ այդ հրոսախումբերը ո՛ր եւ է օգնութենէ կամ պաշտպանութենէ զրկելու համար:

Որ եւ է քաղաքական, զինուորական, տնտեսական կամ ուրիշ նկատում չի կրնար չքմեղանք ծառայել նախայարձակման:

Արդ., բանաձեւին ընթերցումէն յետոյ, բրիտանական պատուիրակը յայտարարեց, կարճ եւ աղու.

— Մենք չենք կրնար ընդունիլ այդ սահմանումը՝ նախայարձակման մասին:

Ասոր վրայ, Պ. Փոլիթիս ոտքի ելաւ եւ բացագանչեց.

— Ահա նորէն խրեցանք յաւիտենական վիճաբանութեան մէջ. — ցամաքային Եւրոպացիներու մտքի ճշգրտութեան դիմաց՝ Անգլօսաքսոններու խորշանքը՝ որոշ սահմանումներու հանդէպ:

Հելլէն դիւանագէտը յետոյ ուժգնօրէն պաշտպանեց բանաձեւը, որուն համաձայն էին բոլորը: Խորհրդային պատուիրակը նոյն իսկ ուրախութիւն յայտնեց որ վճռական քայլ մը կ'առնուի միջազգային իրաւագիտութեան զարգացման ճամբուն վրայ: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը նոյնպէս իր երկրին եւ Փոքր Համաձայնութեան գոհունակութիւնը յայտնեց, ապահովութեան համար առաջնակարգ տարր մը համարելով մշակուած բանաձեւը:

Վիճաբանութիւնը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան:

Նոր բանաձեւ՝ Չորսերու դաշինքին մասին

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱԼ՝ ՖՐԱՆՍԱՆ Կ'ԱՌԱՐԿԷ

Մինչ այս մինչ այն, Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակներուն միջեւ, չորսերու դաշինքի մասին: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը քննութեան ենթարկած է նոր ծրագիր մը, որ բոլորովին մէկդի կը դնէ դաշնագիրներու վերաքննութեան ո՛ր եւ է հաւանականութիւն: Ծրագրին առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ մեծ պետութիւնները պիտի համաձայնին իրենց վերաբերեալ խնդիրներու մասին, եւ պիտի գործեն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Երկրորդ յօդուածով, որ կը վերաբերի իրաւունքներու հաւասարութեան հարցին, — համաձայն 1932 դեկտեմբերի յայտարարութեան — նոր բանաձեւը վիճաբանութեան հիմ կ'ընդունի զինաթափութեան բրիտանական ծրագիրը:

Երրորդ յօդուածով, Գերմանիան իր կարգին կ'ընդունի թէ իրաւունքներու հաւասարութիւնը կրնայ իրականանալ միայն ապահովութեան ազդու դրութեամբ մը եւ աստիճանաբար, համաձայն նոր պայմանագիրներու:

Այս ծրագիրն ալ կազմուած է տասը տարուան համար, եւ պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, վաւերացուելէ յետոյ:

Սեղանաւորական գայթակղութիւն Ամերիկայի մէջ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ, ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԵՒ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ Կ'ՕԳՏՈՒԻՆ ՄՈՐԿԸՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՇՆՈՐՀՆԵՐԷՆ ...

Մ. Նահանգներու մէջ օրուան խնդիրն է հռչակաւոր Մորկըն դրամատան դէմ բացուած քննութիւնը, որ յառաջ կը տարուի ծերակուտական յանձնախումբի մը կողմէ:

Մորկըն դրամատունը բարձր սեղանաւորութեան խորհրդանշանն է Ամերիկայի մէջ, եւ, երեւան հանուած գայթակղութեանց հետեւանքով, հանրային կարծիքը այժմ ըմբոստացած է բոլոր սեղանաւորական հաստատութեանց դէմ:

Մորկըն դրամատունը չէ վճարած պետական տուրքերը, պատրուակելով 1931 – 32ի սեղանաւորական փլուզումները: Ամերիկեան օրէնքով, յանցանք չի համարուիր այս արարքը, բայց հիմա կը պահանջուի փոխել օրէնքը:

Աւելի մեծ գայթակղութիւն մը, որ դարձեալ յանցանք չի համարուիր, ամերիկեան սարօրինակութեամբ, — Դրամատունը պահած է նպաստաւորեալներու հատընտիր ցանկ մը: Ասոնք — վերի արտի ցորեն — հրապարակէն շատ աւելի աժան կը գնէին դրամատան կողմէ ծախու հանուած արժեթուղթերը: Այսպէս, մինչ հրապարակին վրայ կը ծախուէր 35 – 37 տոլարի, հատընտիր ցանկին վրայ նշանակուած անձերը կը գնէին 20 տոլարէն:

Յետոյ դրամատունը մեծագումար փոխառութիւններ տրամադրած է ծանօթ անձերու, որոնց մէջ կը գտնուին Պ. Նորման Տէյվիս, զինաթափութեան խորհրդաժողովին ամերիկեան պատուիրակը, Լոնտոնի ամերիկեան նախկին դեսպանը եւն.: Հատընտիր ցանկին մէջ կը գտնուին ելմտական նախարարը, որ ունի հազար բաժին, գնդապետ Լինտպէրկ, նախկին նախարարներ եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ: Ելմտական նախարարը, իբրեւ նախագահ ճարտարագործական մեծ ընկերութեան մը, մէկ միլիոն տոլարի աւանդ մը ունի Մորկըն դրամատան մէջ:

Մեծ զայրոյթ պատճառած է փոխառութեանց խնդիրը: Այսպէս, Պ. Նորման Տէյվիս 50,000 տոլար փոխ առած է երկու երեք տարի առաջ եւ տակաւին 10,000 տոլար պարտք ունի: Արդ, այս պատուիրակը ամիսներէ ի վեր օրական վեց հազար տոլար կը ստանայ կառավարութենէն:

Ընդհ. կարծիքը այն է թէ դրամատան վարչութիւնը խարդախութիւններ գործած է, պետական տուրքերէն խուսափելու համար:

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի գիշեր Սօֆիայի մէջ սպաննուեցաւ Պ. Քոչէվ, Մակեդոնական ազգային կազմակերպութեան Սթանիմաքայի ճիւղին նախագահը, Փրոթոկէրովի կուսակիցներուն կողմէ: Յարձակողները երեք հոգի էին եւ երեքն ալ փախան:

Փախստական Հրեաներն ալ «նայմարդու»

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, երեսփոխան մը առաջարկեց Նանսէնեան դրասենեակին միջոցաւ միջազգային անցագիր տալ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներուն, որոնք հպատակութիւն չունին այլեւս:

Կառավարութեան կողմէ Պ. Պօլտուին դիտել տուաւ թէ այդ Հրեաները գերմանական հպատակ են, ունին գերմանական անցագիր, հետեւաբար՝ պետութենէ զրկուած քաղաքացիներ չեն, որպէսզի Նանսէնեան դրասենեակին դիմուի:

Ուրիշ երեսփոխան մը հարցուց թէ՝ կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ՞ այն գերմանական հպատակները որոնք երկրէն փախած են առանց անցագրի եւ եթէ վերադառնան, մահուան պիտի դատապարտուին եւ հետեւաբար պետութենէ զրկուած են:

Պ. Պօլտուին պատասխանեց թէ խնդիրը պիտի յանձնէ արտաքին նախարարին ուշադրութեան:

Գործազրկութիւնը նուազած է վեց շաբթուան ընթացքին

ՆԱԽԱՊԷՍ 173,959, ԱՅԺՄ 158, 532

Սէնի նահանգի մասին հրատարակուած տեղեկագիր մը կը յայտնէ թէ գործազրկութիւնը զգալապէս նուազած է անցեալ շաբթուան ընթացքին: Նախընթաց շաբթու գործ գտած էին 3700 հոգի, իսկ վերջին շաբթուն՝ 7761 հոգի: Այժմ նպաստ կը ստանան 158,532 հոգի, որոնց 114,275ը այր, 44,257ը կին: Ասոնց 93,453ը Փարիզի մէջ են, 65,079ը՝ արուարձաններու մէջ: Ապրիլի առաջին շաբթուն՝ գործազուրկներու թիւն էր 173,959: Ուրեմն, գործազրկութիւնը նուազած է հարիւրին 9 համեմատութեամբ:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով:

ՈՐՁԱՏՈՒՄ՝ «ՑԵՂԻՆ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ»

Գերմաններէն բժշկական թերթ մը կ'առաջարկէ «լուրջ պարգեւ մը առաջարկելով՝ որձատման մղել օտարածին այրերը»: Յօդուածագիրը, որ բժիշկ մըն է, այսպէս կը հիմնաւորէ իր առաջարկը.

— Մենք կ'ուզենք կարելի եղածին չափ թոյլ չտալ որ օտար ցեղի արիւնը խառնուի մեր ժողովուրդի կազմին մէջ: Հրեաները, Սեւամորթները, Մոնկոլները եւ ուրիշ նման ժողովուրդները կրնան, ուրեմն, ամլութեան դատապարտուիլ, իրենց հաւանութեամբ:

Բժիշկին կարծիքով, որձատման պէտք է ենթարկուին.— 1) ապուշները, 2) խելագարները, 3) լուսնոտները, 4) ընկերային ոճրագործները, 5) խուլերն եւ համրերը, 6) անկարները, 7) օտարածինները:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Գերմանիոյ մարզանքի լիազօրը որոշեց բարեփոխել մարզական կազմակերպութիւնը: Եղած բոլոր ընկերութիւնները պիտի ջնջուին եւ անոնց տեղ պիտի հաստատուին 15 մեծ ընկերակցութիւններ, ընդգրկելով բոլոր մարզական միութիւնները, իւրաքանչիւր խաղի համար զատ – զատ:

Այսուհետեւ Հրեաները չպիտի կրնան մասնակցիլ թէնիսի խաղերուն, ոչ ալ անդամ ըլլալ թէնիսի ակումբներու վարիչ մարմիններուն: Յետոյ, այդ ակումբները չպիտի կրնան ընդունիլ ոչ – արիական նոր անդամներ: Այն Հրեաները որ արդէն անդամ են, կրնան մնալ, եթէ կ'ուզեն:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ 25,000 Գերմանացիներ ապաստանած են Ֆրանսա: Հրեաներուն թիւն է՝ 5000:

ՊԱՅՔԱՐ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

ԽՄԲ. — Մեր երիտասարդ եւ բանաստեղծ աշխատակիցը վերջերս ճառ մը խօսեցաւ ապրիլ 11ի առթիւ, Միլանի մէջ:

Հանոյքով հրատարակութեան կուտանք անոր գլխաւոր մասերը, իբրեւ ճմոյշ զգացումի եւ լեզուի: Մանաւանդ որ, կը շօշափէ նաեւ մեր ազատագրական պայքարին ելքը, — Մայիս 28:

1915, *ապրիլ 11ի ողբերգական եւ անհունօրէն սաղայէլական գիշերէն, որ սկիզբը կազմեց հայ ազգին ամէնէն չքնաղ եւ ընտիր դասակարգի մարտիրոսացումին՝ անցած են 18 երկար տարիներ: Դեռ միջոցին մէջ կը շրջի Գերմանիոյ անդամալոյծ կայսեր հրամանը առ իթթիհատական Թուրքիան, որ տարագրութեան բոցերուն մատնէ հայութիւնը, ու դեռ մթնոլորտին մէջ շրջան կ'ընեն սանձարձակ աղաղակները յիմարաբոյր Թուրքին, որ եաթաղանն ի ձեռին, արիւնոտ եւ փշրած ակռաներով շրջանն ըրաւ Պոլսոյ եւ գաւառներուն սուներատ փողոցներուն:*

Հայութիւնը այսօր ամփոփուած իր հոգիին տխրութեանը եւ ըմբոստացումին մէջ՝ կը սգատօնէ իր հարիւր հազարաւոր փառունակ զաւակներուն մահը, որոնք ինկան ազատագրութեան արիւնոտ ճամբուն:

Ու ինք, այս պահուն կը թուի լսել Ամերիկայէն մինչեւ Եւրոպա, եւ Եւրոպայէն մինչեւ Ասիա, եւ ամէնէն խոր եւ մթին խորշերը տիեզերքին՝ հաւատաւոր եւ կենսունակ հոյլը զանգուածներու համերգին, որոնք կը ներշնչուին Վարուժանի եւ Սիամանթոյի եղերական մահով, եւ որոնք կ'ըմբոստանան ու կը մրրկեն Ռոստոմեանցներու եւ Մուրատներու ճենճերումով:

Այս ինքնամփոփումի Օրուան առիթով, մեզմէ ո՞ր մէկը չի զգար զսպուած, բայց գալարակուռ ամպրոպը իր ներաշխարհին, ու իր հոգեկանութեան առջեւ չի հրաւիրեր ա՛լ չիջած կենսունակութիւնը իր սիրելիներուն:

Հիմա, որ փոթորիկն է անցած, ու լռած են կանչերը վանտալներուն, հիմա, որ հայութիւնը իր հոգին առած իր ափին, վստահ է իր կենսունակութեան՝ պէտք է մօտաւոր անցեալով փոթորկայոյզ մեր հոգին գիտնալ խոհականօրէն զգուել, ու յարմար պարագային նետել զայն կուռի հնոցին մէջ, առա՛նց վարանումի եւ դեդեւումի, մարդկօրէն զինուած եւ աստուածօրէն վրէժխնդիր եւ հերոսական:

Պէտք է օրինակ առնել մեր զոհուած եւ մորթազերծ հայրերու հոգիին չքնաղութենէն եւ վեհութենէն, որոնք անհունօրէն սպիտակ փառքը կրնան կազմել նոյն իսկ՝ գոյութիւն ունեցող ազգութիւններու ամէնէն հոյակապին:

Արդարեւ ո՞ր ազգութիւնը այսքան հարուստ է գաղափարի եւ գործի հերոսներու փաղանգով, ո՞ր ազգութիւնը այսքան չքնաղ էութիւններու ծնունդ է տուած:

Ո՛չ մէկ ազգ այնքան գաղափարապաշտ է ու խիզախօրէն ռազմիկ, որքան մեր ազգը: Մենք չանթեր ենք գողցած երկինքէն, ու հոգին խաւարակուռ ճեղքուածքներէն լսած ենք անհանդարտ պայքարը մեր դարաւոր մեռելներուն ըմբոստացումին, ու գիտցած ենք հաւատաւոր եւ նախանձելի արձագանգը ըլլալ անոնց փոթորկայոյզ զգացումներուն:

Մեր ապրիլ 11ը չունի ո՛չ չիրիմ եւ ոչ մահարձան: Ան մերկ է ու տիեզերական, ինչպէս մերկ են բոլոր մեծութիւններու տիրապետող հոյակապութիւնը:

Արաբիոյ անսահման եւ կիզիչ անապատներուն, ժայռոտ եւ փշոտ ձորերուն, եւ փուշեթաթաւ ճամբաներուն տիեզերական լերկութիւններու կողքին դեռ կը հանգչին ու կը մրրկին հայ խլեակներու ոսկորներուն փշրանքները: Դեռ ապալեր եւ սոսկալիթխար լեռներու քարուքանդ լանջերուն, Վաններեան եւ կամ Պէթհովէնեան երեւակայութեամբ ծանրաբեռն ստուերները կը շրջին դանդաղօրէն եւ տառապահօրէն հայ տարաբախտ մայրերուն, եւ անօգնական եւ առեւանգուած հայ քոյրերու թշուառութիւնը կը յուզէ ներդաշնակութիւնը տարածութիւններու, դեռ Արաբիոյ խորշերուն մէջ կը լսուին աղիողորմ լացն ու մորմոքը անմայր եւ անօթի լքուած մանուկներու, դեռ չէ հանգչած Հայու ոգին, Հայու սուգն ու տառապանքը:

Դեռ տիեզերքը պիտի տոչորի իր գործած անարդարութեան հսկայական թաթին տակ, ու երկինք տառապի եւ տուայտի:

Ապրիլ 11ը կը պատկանի մեզի, եւ այդ ունենալը թէ՛ մեծութիւն մըն է եւ թէ հպարտութիւն մը միանգամայն: Ու մեր Ապրիլ 11ը յաւիտենօրէն անխոնջ ուրուականը պիտի ըլլայ որ անողորմօրէն պիտի կրծէ թշնամի հոգին:

Ազգութիւններու պատմութիւնը կը կերտէ ճակատագրէն սահմանուած ընտիր հոգիներու փաղանգը: Շեշտուած եւ պատմութեան անցած կարճ օրերու տեւողութիւնը իր նիհար ժամերուն հոլովոյթը կը խառնէ դարերու արշաւին ա՛յն ատեն միայն՝ երբ ազգութիւն կազմող անհատներ դուրս կ'ելլեն իրենց թաքստոցներէն, ու իրենց գաղափարի եւ գործի տրխուռը կը նետեն խաչալներու աննենգ եւ սրսակող նժարին:

Ապրիլ 11ը իր խաւարաչուր վայրկեանը սրբագործած է մեծութիւններու շունչով եւ արիւնով: Այս օրուան մէջ ի յայտ է եկած մեր ազգին ամէնէն ազնիւ եւ սուրբ զգացումներուն վեհութիւնը: Եւ եթէ մեր մեռելները չունին չիրիմներ՝ ունին գէթ սղացողներ, եւ առ առաւելն ունին տիեզերական ընոյթ, վասն զի անոնց հայրենիքի ազատ գաղափարականութիւնը չէ պարփակուած հողին խաւարակուռ հիւսուածքներուն մէջ, այլ իրենց մարմնին հիւլէներուն փարած՝ կը շրջի միջոցին մէջ, եւ աստուածօրէն կը համբուրէ աստղերու հոգին:

Լռակեաց, խոհական, եւ դասականօրէն պատրաստուած քնարերգակ Վարուժանը, որուն բանաստեղծի հոգին մուսաները համբուրեցին միայն իրենց վճիտ եւ հոգեպարար շրթներով, առողջ եւ հզօր տրամաբանութեամբ եւ իմացականութեամբ օժտուած Վարդգէսն ու Զօհրապը, որոնք իբրեւ հայ երեսփոխաններ Թուրք խորհրդարանին մէջ իրենց դո՛ղը չեփորեցին մարդօրէն եւ խիզախօրէն, ե՛ւ անմիջ, ե՛ւ գալարակուռօրէն ըմբոստ Առոմ Եարճանեանը, որ բանաստեղծէ աւելի մեզի կը թուի սուսերամերկ հերոս, եւ անխոնջ եւ պաշտելի գործիչներ, Շահրիկեանը, Խաժակն ու Ակնունին, որոնք կրակ ներմուծեցին հայ հասարակութեան մաին մէջ, մոլեռանդ եւ բո՛րբ ազգասէրներ, Վռամեանն ու Վանի Իշխանը, եւ վերջապէս գրականութեան եւ ազգային գործունէութեանց մարզերուն մէջ գալարուող եւ տուայտող Զարդարեաններն ու Թլկատինցիները, եւ բոլո՛րը, բոլո՛րը, այս սրբազան Օրուան հերոսներն են ու պանծալի արժէքները:

Սեւակի քերթողի եւ բժիշկի մաքրամաքուր հոգին, Տաղաւարեանի եւ Տ. Չէօքիւրեանի հոգին հետ կը համբուրուի այսօր, ու ճիշդ այսօր կրակոտ եւ ըմբոստ Ռոստոմեանցն ու Մուրատը կը բարձրանան իրենց տիեզերական չիրիմներէն, ու ջերմօրէն կը գրկախառնուին Շահպազներու եւ Յարութիւնեաններու հետ:

Հարիւր հազարաւոր մեռելներու բանակն է որ կը յառնէ այսօր, որ արեւուն տակ իր հասակը կը ցցէ պարթեւօրէն տիրական եւ հսկայ: Այսօր միջոցը կը մրրկի իր անհունութեան մէջ, եւ օդին խաւերը կ'ալեկոծին ազգային եւ ռազմական քայլերգներու շառաչով:

Ապրիլ 11ի զոհերը կը քալեն խումբ առ խումբ, իրենց տանջուած կուրծքերուն սեղմած հողի եւ ժայռի փշրանքները իրենց հայրենիքին, երանաւէտ եւ չքնաղ մարդերու ընդմէջէն, եւ իրենց հայեացքը ուղղած իրենց գաղափարի լուսածագ այգին՝ կը սպասեն տիրականօրէն հերոսական վաղուան նուաճումներուն եւ յաղթութիւններուն, կը սպասեն մեզի, կը սպասեն բոլորիս, կը սպասեն վերապրողներուս:

Հայրենիքի ազատութեան գաղափարն ու պայքարը սկսաւ մեր զոհերէն, որոնք իբրեւ հին ու ռազմաշունչ դարերու քինախնդիր կիսաստուածներ՝ գրո՛հ տուին անիրաւութիւններու դէմ, եւ առաջին բռունցքը բարձրացուցին մարդամահ հրէշներու դէմքին եւ կնճռոտ ճակտին:

Անխծապարտ Էնվէրներու եւ Թալէաթներու ճիւաղային հայրենիքը մէկ կողմ չէ դրած իր ինքնածին մարդասպանութեան ոգին ... եթէ կը քնանայ՝ պէտք է լաւ հսկել իր քունին վրայ, ու հազիւ արթննայ՝ իջնել գլխին:

Պէտք չէ այլ եւս մեր քաղաքական կեանքին մէջ հայ կղերականը խաչ ցուցնէ մոլեգնոտած եւ արդարութեան պահանջով մրրկահոծ բազմութեան: Խոհականօրէն ներող եւ պաշտպանողականօրէն աստուածային քրիստոնէութիւնը չի կրնար ընդառաջ երթալ ու խիզախել արիւնարբու վոհմակներու թոհուբոհը:

... Մենք, վերապրողներս, չունինք ո՛չ մէկ իրաւունք քննադատելու կուսակցական մարմիններու ղեկավարութիւնները: Եթէ սխալներ տեղի ունեցան՝ ատիկա պէ՛տք է դարմանել ապագային, եւ առ առաւելն ներկան: Մտքի, գործի եւ ղեկավարութեան անցեալի հասունութիւնը իր կարելին ըրած է, իր հոյակապ եւ անշահախնդիր զաւակները, մթաստուեր օրեր եւ գիշերներ շարունակ, յոգնած եւ տանջուած հոգիով ծռած են իրենց գործունէութեան հնոցին վրայ, եւ իրենց երիտասարդ արեւոտ տարիքը մաշեցուցած են ազատութիւն ձգտող գաղափարականութեամբ: Փառք ու պատիւ բոլորին, այս լայն եւ սպիտակ ճակատով հայորդիներուն, որոնք հայութեան մէջ ներմուծեցին հայրենի հողին քաղցրութիւնը, եւ իր լեռներուն հպարտ եւ աստուածային վսեմութիւնը:

Մեզի կը մնայ միայն երախտապարտ ըլլալ զոհուածներուն, եւ խոնարհիլ՝ անոնց անշիրիմ եւ փշրած ոսկորներու աւերակ սպիտակութեան եւ հոյակապ վսեմութեան առջեւ:

Վերապրողներուս կողմանէ այս միաձայն եւ անկեղծ յարգանքի եւ երկիւղածութեան տրխուռը, ես վստահ եմ որ պիտի շրջի երկիրէ երկիր, ու պիտի յուզէ մարդկութեան շշմած խիղճն ու հոգին:

Հայ ազգը միշտ կապուած է իր մեռելներուն, եւ իր ամէնէն չքնաղ հերոսականութիւնները ներշնչուած է իր անարդարօրէն զոհուած հերոսներու մարտիրոսացումէն:

Ապրիլ 11ը աշխատեցաւ մեր հայրենիքին ազատութեան համար, ու այս վեհ ու խորախորհուրդ օրուան առիթով, իւրաքանչիւր հայ անհատ պէտք է աչալուրջ գիտակցութիւնը ունենայ մեր արդի ջղուտ եւ վերածնող հայրենիքին, վասն զի ան է միայն մեր սրբազան հողը, ու անկէ դուրս հայութիւնը ցիր ու ցան եւ անկէժ բազմութիւն մըն է միայն: Պէտք է կապուիլ հողին, ա՛յն հողին՝ որուն սրտէն վրայէն տասնեակ տարիներ շարունակ վարգեց նժոյգը Անդրանիկներու, Քեռիներու, Համազասպներու եւ Դրոներու:

Դաւանքները իրենց մտածումի հայրենասիրութեամբ, եւ իրենց հոգին անկեղծ եւ անշահ ստանձնումով պէտք է գրկախառնուին մեր արդի Հայաստանին, առանց նկատի առնելու հոն տիրող վարչաձեւի դիմագիծը: Մեզի հողն է կարեւոր, մեզի կարեւոր է շինարարութիւնն ու Հայաստանի հա՛յ ոգին, ու ատոնք բոլորն ալ ունի մեր կրակոտ եւ անմահ հայրենիքը:

Ու այսպէսով, Ապրիլ 11ի մեր զոհուածները, սկսած մտաւորականէն, գործիչէն, ու սուրի հերոսէն, եւ մինչեւ հարիւր հազարաւոր խոնարհ մեռելներէն՝ պիտի խայտան ու հանգստանան իրենց երկնային օթեւաններուն մէջ:

Ու այն ատեն է որ մեր բոլոր զոհերը պիտի թեւեն հայրենի լեռներուն, ձորերուն եւ չքնաղ տարածութիւններուն վրայ, գարնանային զուարթ եւ լուսապայծառ երկինքներուն, ներշնչելով մեզի առողջ ազգասիրութեան եւ անմիկանդ հողի խիզախում: Ու այն ատեն է որ հայրենի հովերուն սրինգին հետ պիտի լսուի դո՛ղը Վարուժանի եւ Սիամանթոյի քնարին, եւ որոտայ փոթորկայոյզ խանդավառումը Խաժակի եւ Ակնունիի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Հայերէն-Քրտերէն

Հայաստանի Պետ. Հրատարակչականը աւարտած է արդէն հայերէնէ քիւրտերէն բառարանին տպագրութիւնը: Այս բառարանը կը պարունակէ 13 հազար բառ: 1933—1934 շրջանին պիտի հրատարակուի քիւրտերէնէ հայերէն բառարան մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ախպաղը եւ տնօրէնը

« Ձայներ գաւառէն », այս անգամ Հայաստան աշխարհէն: « Պետի »ներու եւ « կառուցում ենք »ներու ժխորէն հեռու, պատկերներ Հայաստանի խոնարհ անկիւններէն:

Դիլիջանի ապաքինարանին (սանաթորիոմ) մասին ահա թէ ի՛նչ կը գրէ « Խորհ. Հայաստան »(12 մայիս). —

Դիլիջանի ապաքինարանին մասին, որ ունի 60 պաշտօնեայ, կարգ մը բողոքներ լսուած ըլլալով, կառավարութիւնը յանձնախումբ մը կը ղրկէ քննութեան համար: Յանձնախումբին ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ ապաքինարանին մուտքի դրան առջեւ, քննիչները կ'ուղղուին տնօրէնութեան դրասենեակը: Փառաւոր ընդունելութիւն, — գիշերը մասնաւոր սենեակներ կը տրամադրուին յանձնախումբի անդամներուն, (մինչ երկու հիւանդ, պառկելու տեղ չկենալուն համար, ապաքինարանէն դուրս սենեակներու մէջ տեղաւորուած էին): Յանձնաժողովը կ'ուտէ կը խմէ ապաքինարանին մէջ, անդամներէն մէկը, որ լուսանկարչական գործիք ալ ունէր, երկու անգամ կը լուսանկարէ տնօրէնը ... իր ճերմակ աքաղաղին հետ, մէկ անգամ ալ՝ աքաղաղը առանձին:

Եւ աւարտեցաւ քննութիւնը: Հինգ օր յետոյ մեկնեցան յարգելի յանձնաժողովականները:

Սակայն կացութիւնը անփոփոխ է ապաքինարանին մէջ: Հաւաւապահը իր ամսականը կ'առնէ, « կրկնակի » անունը կը ստանայ, մէկ բաժինը կ'ուտէ հիւանդներուն հետ, մէկ բաժինն ալ կը ղրկէ իր տունը: Ապաքինարանին մէջ կը տեղաւորէ իր երկու բարեկամները, երկու « քոյրեր », որոնք օրը երկու անգամ ջերմաչափ դնելու պաշտօն ունին: Ատոնց հայրը մեծ տուներ ունի Թիֆլիզ, Միխայլովսկի փողոց: Բ. ճաշարանայիններու բաժնին մէջ կ'աշխատի տերէքի տղայ մը, բայց ի՛նչ կ'աշխատի, 45 օրուան մէջ ... մէկ կէս ժամ: Քոյր Ազնիւը կրկնակի անուն կը ստանայ՝ տնտեսուհիին հետ կապեր ունենալով: Մէկ բաժինը կ'ուտէ, մէկ բաժինն ալ կը ծախէ գաղտնի: Իսկ հիւանդնե՞րը, — օր մը կաթ չեն տար, օր մըն ալ հաւկիթ, բան մը պակաս վերջապէս: Թզման չկայ, ճաշարանին առջեւ աղբակոյտ: Մէկ ամսուան մէջ երեք հոգի մեռաւ, իմացողը ո՞վ:

Ձայներ դպրոցներէն

Ապարանի շրջանին մէջ, Բաշգիւղի, Ալիխանի, Սամուրլի, Փ. Սարիարլը [illegible] դպրոցները ժամացոյց չունին եւ ուսուցիչները կը դասաւանդեն « մօտաւոր ճշմարտութեամբ », կամ աւելի ճիշդը՝ ըստ իրենց ցանկութեան: Երբ հարկ տեսնեն, օրերով դպրոց չեն հաճիր: — Ղարաքիլիսայի, Սամուրլի, Քէֆիլի, Բաշգիւղի ուսուցիչները ամսուան մէջ շաբաթ մը երկու շաբաթ չեն երեւար: Բնական է, որ աշակերտութիւնն ալ լքէ դպրոցը: Դասարաններ կան, որոնց մէջ աշակերտներուն թիւը կ'իջնէ մինչեւ 4—5:

Գիւղեր ալ կան, ուր ժամանակէն առաջ, կ'աշխատին գոցել դպրոցին դուռը: Բասարգեչարի շրջանին մէջ ուսումնական տարուան վախճանէն քանի մը ամիս առաջ կը փակեն դպրոցները: Այսպէս, Գէօզալտարա, Զաղալու, Զախրլու գիւղերը կամ փակած են իրենց դպրոցները, կամ շատ քիչ թիւով աշակերտ ունին: Բասարգեչարի դպրոցները շնորհքով աթոռ մը չունին, պէտք եղածին չափ կահաւորուած չեն:

Ուսուցչութեան պատրաստութիւնն ալ նոյնքան ողբալի: Ապարանի շրջանին մէջ Ղարաքիլիսայի, Ալիքուչակի, Մելիքգիւղի, Ղուշչիի դպրոցները, այս տեսակէտէն, շատ անմխիթար վիճակ մը կը պարզեն: Մելիքգիւղի ուսուցիչը վերջերս կը դասաւանդէր թէ « 1905ին Լէնինն ու Մարքսը միասին բանտարկուած էին »:

Հրդեհ Զորագեղի մէջ

Մայիս 3ին, իրիկուան ժամը 6ին հզօր հրդեհ մը ծագեցաւ Զորագեղի մէջ: Կրակը փճացուց « Թրանսֆորմաթօր »ը, գործիչներու պահեստը, երկու չափ իւղ փոթորակի յառաջ: Մասամբ վնասուեցաւ կարգ մը լարեր: Ելեկտրակայանն անփնաս կը մնայ: Հուրը մարեցին Ալլահվերդիէն ու Ղարաքիլիսայէն եկած հրշէջները եւ ելեկտրակայանին բանուորները: Հրդեհին վայրը հասաւ մասնաւոր մարմին մը, գլխաւորութեամբ Զորագեղի պետ ճարտարագէտ Տէր Աստուածատրեանի: Ձերբակալուած են երեք հոգի: Քննութիւնները կը շարունակուին հրդեհին ծագման մասին:

Սպ. Մելիքեանի մահը

Արձանագրեր էինք երաժշտագէտ Սպիրիդոն Մելիքեանի մահը, կարգ մը գիծեր իր կեանքէն եւ երաժշտագիտական տեսակէտներէն:

Իր կեանքին մասին կուտանք հետեւեալ լրացուցիչ տեղեկութիւնները:

Ծնած է Վաղարշապատի մէջ, 1880ին: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ տեղւոյն ծխական վարժարանին մէջ: 1893ին կը մտնէ Գէորգեան ճեմարանը: Կ'աւարտէ 1902ին: Ուսանողական շրջանին, երաժշտութեան իր առաջին դասերը կ'առնէ Կոմիտասէն: 1904ին կը մեկնի Պերլին, եւ վերադարձին երաժշտութեան դասատու կը նշանակուի Ներսիսեան վարժարանին, 1909 — 1920: Երեւան կը փոխադրուի 1923ին եւ կը նշանակուի Պետ. Երաժշտանոցի դասատու:

Սպ. Մելիքեան հայ երաժշտութեան ասպարէզին մէջ աշխատած է իբրեւ ստեղծագործ — երգահան եւ իբրեւ տեսաբան — քննադատ: Իր գործերը ապացոյց մըն են, որ խորապէս ուսումնասիրած է հայ ժողովրդական երգերը, անոնց կրած ազդեցութիւնները, անոնց կապը ուրիշ ժողովրդական երգերու հետ:

Սպ. Մելիքեան լաւագոյն հետեւորդն էր իր ուսուցչին՝ Կոմիտասի, իբրեւ ժողովրդական երգեր հաւաքող եւ մեկնաբանող: 1926ին Գիտութեան եւ Արուեստի Կաճառին կողմէ, ղրկուած էր Կոտայքի եւ Ախտայի շրջանները, 1927ին՝ Ապարանի շրջանը, 1928ին՝ Համամլու, Հաջիխալիլ, 1929ին՝ Նոր Բայազիտ, 1930ին՝ Էջմիածնի գաւառը: Այդ տարիներու ընթացքին Մելիքեան հաւաքեց մօտ 1000 երգ: Իր այդ աշխատութեամբ՝ Սպ. Մելիքեան մեծ ծառայութիւն մատոյց հայ ժողովրդական երգերուն ակերը երեւան հանելու համար:

⁂ *Մահը տեղի ունեցած էր մայիս*

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ (4)

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ԳԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ)

Ու այսպէս պարողներուն շարքը կ'երկարէր տանիքին մէկ ծայրէն միւսը: Պարագլուխը ձեռքը կ'ունենար կարմիր խատուտիկ թաշկինակ մը եւ հո՛յ հո՛յ պոռալով ուշադրութիւն կ'ընէր պարողներուն ոտքերուն որ չըլլայ թէ ծուռ կոխեն ու չափը խանգարեն:

Պարը լրանալէն վերջ, հարսը փեսին դուռնէն ներս պէտք էր անցնէր անմիջապէս: Որքա՜ն դժուար էր: Փեսին, հայրն ու մայրը, դրան ամէն մէկ կողմը կեցած, ձեռքերը վեր բարձրացուցած կամարի նման ու իրարու ձեռքէ բռնած, կը սպասէին, որ հարսը ներս անցնի տակէն, իրենց հնազանդ ըլլալու համար:

Բայց, հարսնեղբայրը, կեցած հարսին առջեւ, ճիշդ դրան մէջ, ու մէկ ոտքը նետած միւս կողմ, չի ձգեր, որ հարսն անցնի, նուէ՛ր կ'ուզէ ...

— Կարմիր ոսկի մը, — ո՛չ, երկու ոսկի, — ո՛չ, ատրճանակ կ'ուզեմ, տասնոց ատրճանակ մը:

Ու նուէրը կը տրուէր, հետը միասին կարմիր ու նախշուն թաշկինակ մը, նոյնպէս կարմիր խնձոր մը հաղուագիւտ: Հարսնեղբայրը մէկ կողմ քաշուելով կը սկսէր ատրճանակը կրակել: Հարսնեւորներու եւս տասնեակ ատրճանակի հարուածներուն տակ, հարսը ներս կ'անցնէր վերջապէս ... Նոյն պահուն դրամ, չամիչ, շաքար, լէպլէպի, գո՛զ, գո՛զ ցորեն կը ցանէին տանիքներէն հարս ու փեսին վրայ, երբ հարսը տակաւին դուրսը կը գտնուէր:

Յիշողութեանս մէջ, վառ կը մնայ ուրիշ նահապետական տօն մը Տէրնտաս (Տեառնընդառաջ): Այդ օրը, բոլոր երիտասարդներդ ու պատանիները մինչեւ երեկոյ աշխատանքի մէջ կ'ըլլային: Տուներէն չորցախ հաւաքելով, տանիքներուդ վրայ, ամէն թաղի մէջ, ցախէ դէզեր կը շինէին, բուրգերու նման: Ու անհամբեր կը սպասէին երեկոյեան ժամերուն ելլելուն: Եւ ահա, կը սկսին վառել ցախէ դէզերը, որոնց կարմիր բոցերը մինչեւ երկինք կը բարձրանային, ու ճարճատիւնը ամբողջ քեզ կը բռնէր: Տարէց կիները նոր հարսներուն ձեռքէն բռնած « Տէրնտաս »ին շուրջը քանի մը անգամ կը դառնային, « Տարին տղայ մը, երկու տարին աղջիկ մը » ձայնելով: Ու, մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն, երբ Տէրնտասը ամբողջ վառած ու լրացած կ'ըլլար, այս անգամ նոյնպէս տարէց կիները, կէս մը վառած ցախէ — երդերը առնելով տուն կը տանէին, ու ախոռները կը նետէին, « Հաւը թուխ, կովը ծին » ըսելով ...

Այդ իրիկունը մեզ՝ փոքրիկներուս համար սարսափելի էր: Չէինք կրնար մինակ դուրս ելլել մութը իջնելէն վերջ. մեր ծնողքները՝ մեզի վախ կուտային, ըսելով թէ՝ « Շիլվանդ »ները (տեսակ մը չարքեր) այսօր գիւղ կը գտնուին, եկած են Տէրնտասին կրակէն տաքնալու համար, եւ եթէ փողոցները երեխայ տեսնեն, կ'առնեն կը տանին իրենց հետ ... Ու մենք, այդ երեկոյ շատ կանուխ տակաւին, խեղօքիկ մը դաղձուկի նման, մեր անկողինները կը մտնէինք:

Ու վերջապէս, ահա ուրիշ յիշատակներու ժապաւէն մը: Ամբողջ կտրիճներդ հաւաքուած տանիքի մը վրայ, զինավարժութիւն կ'ընեն: Տարէցներն անգամ՝ դժուարութեամբ իրենց շարքերն են մտցուցած: Խմբապետը իրենց կողքին միշտ հրամաններ կուտայ, ու խումբը զոյգ — զոյգ շարուած, տանիքին մէկ ծայրէն միւսը, կը դառնան անդադար երգելով.

Տղե՛րք գոչեց խմբապետը
Շուտ փո՛յթ ճանապարհ,
Զարնենք, ջնջենք, հայվատերը,
Եւ թող խնդան ամէն Հա՛յք:

Մի օրինակ զգեստները
Կտրի՛ճ լազի ձեւին տակ, եւն.,

Կամ ուրիշ քայլերգ մը, նոյնպէս զինավարժութեան համար.

Համազասպը իւր խմբովը,
Կուգայ խաչէն գաւառէն,
Գալիս է բազմաթիւ զօրքով,
Ալի – Կիւղէլ պէտք խանը:

Յանկարծ ինկաւ ասկէրանը,
Հերոսների ո՛ւռկանը,
Թուրք խուժանը սարսափահար,
Փախչում էին գլխիկոր:

Հայերիս տէր Դաշնակցութիւն,
Քաջեր ունի սրտալի,
Ամբողջ աշխարհի հռչակուեցաւ,
Համազասպը պանծալի:

Մէկ – երկու, մէկ–երկու, աջ–ձախ, ա՛ջ – ձախ, հանդա՛րտ: Պատրա՛ստ, աջէն ձախ, ձախէն աջ դարձ, եւն. — Միշտ հրամաններ կ'արձակէր խմբապետը, ուշադրութեամբ նայելով շարքի ուղղութեան ու քայլերուն: Ժամերով այսպէս խումբը զինավարժելէ վերջ, քանի մը ատրճանակներու հարուածին տակ, կը վերջանար ու ամէն մարդ իր տունը կը դառնար, եւ այսպէս ամբողջ ձմեռը օրական քանի մը ժամ:

Ու վերջապէս, մեր դպրոցական կեանքը.— Մեղուի փեթակի նման: Ձմեռը տեղ չէր մնար բոլորիս համար, այնքան շատ էին վառվռուն պատանիներդ: Դպրոցը կը գտնուէր ճիշդ կուրծքին վրայ, ու ամէն երեկոյեան արձակուրդի ժամուն, բոլոր տասնեակ մը պատուհանները կը բացուէին, ու մենք բոլորս, քանի մը հարիւր հոգի, եւ ամբողջս միասին, զանգակի երրորդ հարուածին՝ ղեկավարութեամբ՝ մեր ուսուցիչ՝ Օ. Քոչեանի, կը թնդացնէինք « Մենք անկեղծ զինուոր ենք »ը ու նման շատ մը երգեր, ամէն օր մէկ հատ երգելով:

Մեր ձայները բամբ ու զոռ, պատուհաններէն դուրս, դիմացի սարերուդ զարնուելով կարծես քանդում առաջ կը բերէին ... Շարժումն աննկարագրելի էր փեթակէդ ներս թէ դուրս:

... Եւ օր մըն ալ ... 1915ի Մայիսի կէսերուն, այս կեանքը մահացաւ մի անգամ ընդ միշտ...: Խոտքաղողներդ իրենց մանգաղները խոտ-դարը թողելով, հերկուորներդ իրենց եզները արտը՝ ու արօրը ակօսին մէջ առանց քաշելու, հովիւներդ իրենց հօտերուն հետ մէկտեղ, բոլորը, բոլորը, անշարժացան:

Հազար հինգ հարիւրի հասնող զաւակներդ հարս ու աղջիկ, ծեր ու երիտասարդ, պատանիներ ու երախաներ, բոլորը, բոլորը, քշուեցան արցունքոտ աչքերով, ու Խրգէլէկէն անդին կործելով, անցան Եփրատը՝ ու գլորեցան անհետման ճամբան:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(ՎԵՐՋ)

կին։ Թաղումը կատարուեցաւ 6ին, կառավարութեան ծախքով։

Այս առթիւ «Խորհ. Հայաստան»ը կը գրէ թէ երաժշտագէտին անտիպ գործերը եւ կենսագրութիւնը, ինչպէս նաեւ իր արուեստին գնահատումը բովանդակող հատոր մը պիտի հրատարակուի շուտով։ Ընտանիքին պիտի յատկացուի պետական թոշակ։ Երաժշտագէտին եղանակով դիմանկարը, որ գործն է վաստակաւոր նկարիչ Ս. Աղաջանեանի, գնելով պիտի նուիրուի Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանին։ Միւս կողմէ, Երեւանի եւ Լենինականի Պետ. Երաժշտանոցներուն մէջ պիտի պահուին երկու ուսանողներ, Սպ. Մելիքեանի անունով։

Դեռ կ՚անդրադառնանք երաժշտագէտին արուեստի տեսակէտներուն մասին։

ՃԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը

ԿԱՐՍԱՆ, 22 մայիս (Յառաջ). — Ապրիլեան սգահանդէսը սովորականէն քիչ մը ուշ կատարուեցաւ մեր գաղութին մէջ։ Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Պիւլէռի Կրթասիրաց միութիւնը։ Կը մասնակցէին քաղաքական, կրթական եւ հայրենակցական միութիւնները՝ բաց ի Տիգրանակերտի, Սեբաստիոյ եւ Ուսումնասիրաց ընկերութիւններէն։

Սգատօնը տեղի ունեցաւ կիրակի, կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Դրան մուտքին վրայ սեւ պաստառին խորը կը պսպղար «Յարգանք Ապրիլ 11/24ի Նահատակներուն» վերտառութիւնը։ Սեւ ժապաւէնի մէջ առնուած էին նաեւ հայ մտաւորական ու քաղաքական գործիչներու նկարները։

Բեմին աջ ու ձախ կողմերը կը ծփար մեր տարագիր եռագոյնը։ Հաւաքական համերաշխութեան կոչին, ըսպասուած բազմութիւնը չէր եկած, մեծերնուն յիշատակին բուռ մը խունկ եւ քչիկ մը աղօթք ընծայելու։

Նախագահ Պ. Լեւոն Գեղունի սգահանդէսը բացաւ, հրաւիրելով ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, յարգելու համար յիշատակը անոնց որ ինկան բարբարոս Թուրքի եաթաղանին տակ։ Յետոյ քանի մը պատմական փաստերով վերլուծումն ըրաւ եղեռնի չարժառիթներուն, յիշեց Թուրք ոճրածին բռնակալութեան դիւային ծրագիրն ու որոշումները՝ հայ ժողովուրդը բնաջնջելու համար։ Թելադրեց օգտուիլ անցեալի փորձառութիւններէն, պալքին համար աւելի մարզուած ու կազմակերպուած վիճակով դուրս գալու թշնամիին դէմ։

Կրթասիրացի սաներուն կողմէ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ Օր. Անահիտ Տէր Նազարէթեան (Կրթասիրաց) «Վրէժ»ը։ Յետոյ խօսք առաւ Հ. Յ. Դ. ներկայացուցիչ ընկերուհի Տիկ. Քիպրիթճեան, որ կուռ ու մաքուր հայերէնով մը ոգեւորեց ներկաները, թելադրելով հայ մայրերուն, քոյրերուն եւ եղբայրներուն որ խօսին հայերէն, «մեծաւքանչ լեզուով», դաստիարակեն իրենց զաւակները հայրենասիրական գաղափարներով։ Միակ մխիթարական ու կենսունակ յոյսը նոր սերունդի կատարեալ դաստիարակութեան եւ անթերի կրթութեան մէջ կը կայանայ։ Երբ ըմբռնենք այսքան տարրական պարտականութեան գիտակցութիւնը, երբ ազգովին զգանք նորահաս սերունդի ըսպառնացող վտանգն ու հաւաքաբար աշխատինք զայն չէզոքացնելու, այն ատեն որոշ չափով կատարած կ՚ըլլանք մեր ուսերուն ծանրացած պարտականութեան մէկ մասը։ Այս օրը զայրոյթի օրն է, քայլերը հաստատ, գլուխները առնական, կամքերը անխորտակելի եւ բազուկները կաշկանդուն։ Հեռու մեզմէ յուսահատութեան, նահանջի եւ պարտականութենէն խուսափելու պղտոր մտքեր եւ զգացումներ։ Այս ուխտի եւ աւազանի սրբազնասուրբ քուրային մէջ պէտք է վերամկրտուիլ, վերանորոգել մեր սիրտերն ու հոգիները, նահատակներու բոսորագոյն արիւնին մէջ»։

Լուսաբեր միութեան կողմէ եղան արտասանութիւններ՝ Պ. Եկաւեան՝ «Քաջորդւոյն Թաղումը», Ն. Թոմասեան՝ «Կարօտը», եւ խմբերգ մը՝ «Իմ սիրելի զաւակունքը»։ Խօսեցաւ Ռամկավարներու ներկայացուցիչ Պ. Խ. Զախումեան, շեշտելով օրուան պահանջն ու պարտականութիւնը։ «Նահատակներու յիշատակը յարգելու համար պէտք է հաւաքաբար աշխատանք տանինք բոլոր ճակատներուն վրայ»։ Յետոյ խօսք առաւ Ս. Դ. Հնչակեան ներկայացուցիչ Հ. Մ. Փէթէնեան, որ նոյնպէս թելադրեց գաղութներու մէջ մեղուաջան աշխատանքները կատարել։ Ազգերու քաղամեր զգացումներն ու ականջները, գիտել ու հասկնալ թէ ինչ կը կատարուի Թուրքիոյ շուրջ։ Ան կը զօրանայ կանանչ ծառի պէս, պէտք է զայն տապալելու համար հնարաւոր աշխատանքներ կատարել։ Ազգերու քաղաքականութիւնը 1914ի համաշխարհային դէպքերու կը նմանի, անակնկալներ, անստուգութիւններ շատ կան, պէտք է կազմ ու պատրաստ ըլլանք՝ նոր օրերու համաշխարհային փոթորիկներու մէջէն մեր իրաւունքը խլելու համար»։ Կրթասիրաց միութեան կողմէ եղան արտասանութիւններ, Օր. Ա. Ղուկասեան՝ «Զախորդ օրեր», «Խաղաղութիւն ձեզ» խմբերգ։ Կարմիր Խաչի կողմէ Վ. Ցովսէփեան։ «Անդրանիկ» թատերախումբի կողմէ՝ Նշան Առաքելեան՝ «Հի մի՞ էլ լռենք»ը մեծ յաջողութեամբ արտասանեց։ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ արտասանեց Կ. Նաւօեան՝ «Ախ մը մոխիր»ը։

Սգահանդէսը փակուեցաւ երգչախումբի «Տէր կեցո»ով։ Հանդիսականները մեկնեցան խոր զգացումներով համակուած։

Յաջորդով՝ Կարսանի տնտեսական եւ կրթական վիճակը։

Շամանդաղ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սիփան երգչախումբի դաշտահանդէսը

Կիրակի օր Սիփան երգչախումբը, Անտոնիյի եւ Ալֆորվիլի խումբերուն հետ միասին սարքած էր դաշտահանդէս մը, Կաշի անտառին մէջ։

Առտուան ժամը 9ին կայարանը հաւաքուած էինք եւ երբ կառախումբին մէջ տեղաւորուեցանք, սկսան բարձրաձայն խօսակցութիւնները եւ ծիծաղները։ Կառախումբը կը սուրար մեր աչքին առջեւէն սահեցնելով գեղեցիկ ծառաստանները, մշակուած բանջարանոցները, կոկիկ ու մեկուսացած տուները, որոնք մեր ծննդավայրի պատկերները կը յիշեցնեն։

Կը հասնինք անտառը։ Ընդարձակ հարթավայր մը ծածկուած կանանչ խոտերով, որ մեծ յարմարութիւններ ունի դաշտային խաղերու համար։ Իւրաքանչիւր խումբ տեղաւորուեցաւ ծառի մը տակ։ Մեր մօտը կար աղբիւր մը, որ կը յիշեցնէր մեր երկրի վանքերու աղբիւրները, ուր տօնական օրեր, երբ ուխտաւորները կը շատնային, կը սպասէինք լուացուելու կամ կում մը ջուր առնելու համար...

Ամէն ոք ճաշի սեղանը պատրաստած եւ նստած է։ Հայկական երգերու ձայնը խառնուելով նուագներու ձայնին, ներդաշնակութիւն մը կը ստեղծէ։ Օդը պայծառ է եւ մեր սրտերը ուրախ։

Ժամը 4ին տեղի ունեցաւ միութեան վիճակախաղը, ուր բաւական գեղեցիկ առարկաներ դրուած էին։ Անոնք որ տոմսակներ ունէին եւ կամ հոն գնեցին, աւելի շահաւոր եղան, իրենց հետ տանելով զանազան առարկաներ։

Իրիկուան կողմը Պ. Սաքօն խումբը հաւաքելով, քանի մը գեղեցիկ խմբերգներ երգել տուաւ, որոնց կ՚ունկնդրէին օտարներ ալ, ջերմ ծափերով։ Օր. Հախխումէ իր անուշ ձայնով ալ աւելի կ՚ոգեւորէր ներկաները։

Ժամը 8ին իրիկուան ճաշի նստանք եւ 9ին վերադարձանք Փարիզ, շնորհակալութիւն յայտնելով «Սիփան» երգչախումբին։

Պէտք է միշտ քաջալերել այս երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները որոնք ամէն ճիգ կը թափեն զօրացնելու իրենց կազմը։ Իրենց զոհողութիւններով է որ յառաջ կ՚երթայ այս գործը։ Վիճակախաղի ամէն մէկ առարկան մէկ անդամէ մը կամ անդամուհիէ մը նուէր տրուած էր։

Ա. Խաչիկեան

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՔԱՇԱՆ. — Կիրակի կէսօրէն ետք Պանեօ-Քաշանի սովորական սրահը լեցուած է, հոծ բազմութեամբ, հակառակ տաք օդին։ Օրորոցի մանուկէն սկսեալ ամէն տարիքի բնակիչները հոն են։ Վարչութեան կողմէ հանդէսը բացաւ Պ. Սեդրակ Գարակէօզեան, կատարեց եռամսեայ հաշուետուութիւնը։ Հայերէնի դասաւանդութիւնը շարունակուած է առանց ընդհատումի, կատարուած է դասախօսութիւն մը օգտակար եւ շինիչ, Պ. Բժիշկ Մ. Քէշիշեանի կողմէ, «Թելադրութիւն եւ ինքնաթելադրութիւն» նիւթի մասին։ Զ. Որբերու Միութեան ձրի Գրադարանը փոխադրուած է տեղւոյս դպրոցի շէնքին մէջ եւ վստահուած է վարչութեան խնամքին։ Ներկաները ծափերով կ՚ողջունեն Զ. Ո. Մ. վարչութեան այս կարգադրութիւնը։ Միութիւնը կը փափաքի սարքել ծննդական ժողովներ, աշակերտներու կրթութեան եւ նկարագրի խնդիրներու շուրջ վիճաբանելու համար, իսկ չափահասներու համար պիտի աշխատուի ֆրանսերէնի դասընթացքներ հաստատել՝ եթէ փափաքողներ ըլլան։ Ներկաներէն Պ. Ա. Յովհաննէսեանի առաջարկին վրայ, վարչութիւնը յետագային պիտի սարքէ հանդէսներ՝ ուր պիտի հրաւիրուին Թաղին եւ շրջանիս Ֆրանսացի պետական անձեր եւ ուրիշներ, ճանչցնելու մեր անցեալը եւ ազգային հաւաքական արժէքները։ Կոչ եղաւ բոլոր ներկաներուն՝ որ անխտիր մասնակցին Յառաջդիմասիրաց Միութեան՝ որպէսզի դառնայ շրջանիս բոլոր խաւերուն եւ հոսանքներուն միակ արտայայտիչը։

Ուսուցչուհի Տիկին Վարպետեանի ղեկավարութեամբ, աշակերտներ երգեցին եւ արտասանեցին հաճոյքի պահեր ստեղծելով։ Օր. Աբրահամեան արտասանեց «Սպիտակ Սաւանը» յաջող կերպով։ Միութեան ընդհ. ժողովի նախագահ Պ. Լեւոն Զօրմեխեան խօսեցաւ ուծացման վտանգի մասին փափաք յայտնեց որ Յառաջդիմասիրացի ճիգերուն միանան անհատական ջանքերը եւ թելադրեց որ մեր զաւակները իրենց կապը չխզեն անցեալէն։ Պ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեան խօսեցաւ Մեսրոպեան Գրերու ու բարբառի ուսուցման անհրաժեշտութեան մասին եւ գնահատելով վարչութեան տարած աշխատանքները, փափաք յայտնեց ուժ տալ Յառաջդիմասիրացի։

Հանդէսին վերջին մասը անցաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ։ Տիկին Արմենուհի Յակոբեան, միութեան անձնուէր անդամուհին, կրցած է վարժեցնել 12 օրիորդներ եւ մանուկ հագուստներով կազմակերպել Ballet մը։

Այս դժուար բայց գեղեցիկ պարը կրկնուեցաւ ընդհանուր ծափերու մէջ։ Խումբը շատ յաջող կերպով ներկայացուց նաեւ «Թիթեռնիկը» եւ «Շողգամը»։ Պ. Բենօ ժողովուրդի փափաքին գոհացում տալու համար, ընկերացաւ Պ. Արգարի Թառի եղանակներուն։ Սկսան ընտանեկան պարերը։ Պ. Արամայիս, Օրիորդներ Յովհաննէսեան, Իրգրանեան, Գավէգեան, Աշխէն եւ Տիկիններ Արմենուհի եւ Կարապետեան պարեցին կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Ժողովուրդը կը բաժնուէր սրահէն ինչպէս միշտ այս անգամ եւս գոհ եւ ուրախ։

Թղթակից

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նահատակ Գրագէտներու բարեկամներ Ընկերակցութիւնը կը փութայ յայտնել՝

1.— Որ ձեռնարկած է նախապատրաստական աշխատութիւններուն այն հատորին, որ պիտի պարունակէ Օհան Կարօյի գրական անտիպ էջերէն ընտրուած փունջ մը։

2.— Որ որոշած է իր սիրելի ընկերոջ անակնկալ մահուան առթիւ իր հրատարակութիւններէն նուիրել հանրային հետեւեալ հաստատութիւններուն.—

10 շարք, թիւ 1—7 (70 հատոր) Զափահաս Որբերու Միութեան Գրադարաններուն։

1 շարք (7 հատոր) Դպրոցասէր Տիկնանց Սանուց Միութեան Գրադարանին։

1 շարք (7 հատոր) Գարակէօզեան Հօմին։

1 շարք (7 հատոր) Պէյրութի ճեմարանին։

1 շարք (7 հատոր) Մուրատեան վարժարանին։

1 շարք (7 հատոր) Սոփիայի Մեսրոպեան ճեմարանին։

1 շարք (7 հատոր) Աթէնքի Զաւարեան վարժարանին։

Վերոյիշեալ հաստատութիւններէն, անոնք որ Փարիզ կամ արուարձաններ կը գտնուին, կը խնդրուի համապատասխան ընկալագրով մը ստանալ այս նուէրները, դիմելով հետեւեալ հասցէին.

M. Barsamian, 53 Fbg. Montmartre, Paris (9). կէսօրէն առաջ՝ ժամը 10—12։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 մայիս).

— «Քանի մը օր առաջ հեռագիրները հաղորդեցին, թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը պաշտօնապէս դիմած է եղեր Միացեալ Նահանգներու պետական քարտուղարութեան՝ խնդրելով ընտրել ամերիկեան մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբ մը եւ ղրկել զայն Թուրքիա, օգնելու համար երկրի տնտեսական բարօրութեան վերականգնումի դժուարին գործին։

Ինչպէս այժմ կ՚իմանանք հաւաստի աղբիւրէ, Թուրքերու այս դիմումը տեղի ունեցած է Հուվըրի վարչութեան օրով։ Կ՚իմանանք նոյնպէս, որ գաղափարը ներշնչուած է Թուրքերուն ամերիկեան այն խմբակցութեանց կողմէ, որոնք հետաքրքրուած են Թուրքիոյ քարիւղով, հանքերով եւ ուրիշ հարստութիւններով։

Դժուար չէ հասկնալ այս նոր քայլին նպատակը։ Թուրքերը եւ անոնց ամերիկեան բարեկամները յոյս ունին, որ երբ ամերիկացի մասնագէտները Թուրքիա երթան եւ իբր թրքական պաշտօնեաներ ժամանակ մը աշխատին հոն, նպաստաւոր տեղեկագիր մը պիտի ղրկեն Ուաշինկթըն։ Անոնք կը հաւատան, որ այդ տեղեկագիրը լաւագոյն խթանը պիտի դառնայ դէպի Թուրքիա քաշելու ամերիկեան դրամագլուխը եւ շահագրգռելու Միացեալ Նահանգները Թուրքիոյ ներկայ գոյավիճակի պահպանումով։

Ամերիկեան թերթերու համաձայն, Ուաշինկթընի պետական քարտուղարութիւնը արդէն ընտրած է Թուրքիա ղրկուելիք մասնագէտներու յանձնախումբը, որուն գլուխը կանգնած է Ուոքըր Տ. Հայնս։ Վերջինս մեծ պատերազմի ատեն ամերիկեան երկաթուղիներու ընդհանուր կառավարիչն էր եւ պատերազմէն յետոյ ալ Ազգերու Լիկայի հրաւէրով կարեւոր յանձնարարութիւններ կատարեց Գերմանիոյ եւ Պալքաններու մէջ։ Հայնսին կ՚ընկերանայ ականաւոր զինուորական ինճիներ մը՝ Պ. Պ. Սոմըրվէլ, որ Հայնսի հետ աշխատած է Եւրոպայի մէջ։

Յանձնախումբի միւս անդամներն ըլլալու են Ջօրճ Պէլ՝ երկաթուղային մասնագէտ մը, Մաթիւ Վան Սիքլըն եւ Սիտնի Փէյջ՝ հանքային ինճիներներ։

Ասոնցմէ զատ Թուրքիոյ մէջ արդէն կ՚աշխատին Ռոպըրթ Վօրիբլ, որուն յանձնուած է թրքական մաքսատուները կանոնաւորելու գործը, Ուոլըր Քլարք, որ պաշտօն ունի ծխախոտի, ալքոլի եւ այլ մենաշնորհները վերակազմելու եւ միաժամանակ բամպակի գործը ուսումնասիրելու, եւ վերջապէս Պըրիլ Փարքըր, որ հրաւիրուած է երախաներու կրթութեան գործը կազմակերպելու։

Կասկած չկայ, որ ամերիկացի այս փորձագէտներու պատկառելի խումբը կարող է անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցանել Թուրքիոյ ինչպէս տնտեսական ու ֆինանսական, այնպէս ալ կրթական եւ քաղաքական տեսակէտով։ Աւելորդ է ըսել, թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը անոնց միջոցով կ՚ուզէ ապահովել իր երկրին համար ոչ միայն Ամերիկայի տնտեսական ու ֆինանսական օգնութիւնը, այլեւ քաղաքական բարեկամութիւնը։ Բան մը, որուն այնքան պէտք ունի միջազգային ներկայ փոթորկայոյզ շրջանին մէջ, երբ պատերազմի վտանգ կայ ամէն կողմ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՊԱՀԱԿԸ

Լուռ է գիշերը, կասկածելի ոչինչ կայ. նա մօտենում է հիւանդին։ Նա այլեւս չի դողում. այրւում է տաքութեան մէջ։ Քնած է։

Այնպէս էլ երիտասարդ է, այնքան էլ սիրուն։ «Մայրդ, եթէ ողջ է, սիրած աղջիկդ, որ անպայման կայ, եթէ գիտնային, թէ հիւանդ ես, գետնի վրայ պառկած, անտէր, անտերունջ»։

Գուրգէնի աչքերը թրջւում են։ Յիշում է իր մօրը, թէ ինչպէս գիշերները մտնում էր իր սենեակը եւ ծածկում կոնակը, որ չմսի։ Զմսի տաք սենեակում, փափուկ անկողնում։

Խնամքով ծածկում է հիւանդին եւ շարունակում իր շրջանը։

Յանկարծ սահմռկեցուցիչ մի ոռնոց.

— Աււո՛ւ, աււո՛ւ…

Գայլեր են ոռնում ձի՛գ, երկա՛ր։ Ու քիչ վերջը, աւելի մօտէն շնաքայլերի կաղկանձ։ Յետոյ կարծես երեխայի լաց է լսւում։ Շնագայլեր են, բորենիներ, գիտէ. լսել է նրանց պատմութիւնները։

Գուրգէնը, որ այդ կենդանիները միայն նկարներում եւ գազանանոցներում է տեսել, այժմ զգում է իրեն այդ զզուելի կենդանիներով շրջապատուած։

— Աււո՛ւ, աււո՛ւ…

Թւում է, թէ տեսնում է նրանց բոսորային աչքերի փայլը. ուզում է հրացանը քաշել եւ կրակել այդ ուղղութեամբ։

Բայց ո՛չ, ո՛չ. չի կարելի աճապարել, խուճապի մատնել դիրքերը, պէտք է լուրջ կենալ. լուռ, պարտականութեան վրայ. թէկուզ յարձակուեն, թէկուզ ուտեն իրեն. պիտի պաշտպանուի ձեռքերով, պիտի պաշտպանուի դանակով. բայց հրացան կրակել, չփոթ առաջացնել, ո՛չ, ո՛չ, երբեք։

Անշարժ են փայլուն կէտերը. սխալուել է. աչքեր չեն. շողացող եղեամներ են նրանք։

Դողը մարմինն է մտել, գուցէ վախէն, գուցէ ցուրտէն չգիտէ. հրացանը պինդ բռնած՝ թնդանօթների շրջանն է կատարում։

Օ՛, ինչ երկար են աշնան գիշերները. ի՛նչ տաժանելի է պահակ կենալը։

Բայց ո՞վ է հրամայել իրեն պահակ կանգնել։ Թող ձգէ, թող հեռանայ. բայց չի կարող հեռանալ. իր կամքին չենթարկուող մի բան կայ ներսում, որ հրամայում է իրեն կենալ. ինքնապաշտպանութեան, ազգային ինքնապաշտպանութեան բնազդն է այդ, ու նա հլու այդ ձայնին՝ պահակ է կանգնած։

Մտքերի մէջ խորասուզուած նա հեռացել է թնդանօթներէն։

Յանկարծ, մեղմ, զգուշաւոր սուլիչի երեք զարկեր։

Ի՞նչ է այս։ Գուրգէնն յիշում է պահակի կողմէն իրեն յանձնուած սուլիչը. ուրեմն այդ էլ նոյն նպատակի համար է. թերեւս պէտք է պատասխանել։

Վերցնում է սուլիչը եւ նոյնպիսի զգուշութեամբ պատասխանում է։ Իրեն պատասխանում են մէկ սուլոցով։ Լռութիւն։ Գոհացան ուրեմն։

Ու Գուրգէնի սիրտը տրոփում է երջանկութենէն. պահակ է, իսկական պահակ. չհասկացան թէ մի բան է փոխուած։

Զգաստութեան նշան էր այդ զոյգը ու ինքն զգաստ էր։

Անցել է կարծես յոգնածութիւնը. հրացանը թեթեւ է գալիս այժմ։ Քայլերը հաստատ են ու վճռական։

Պահակ է, արթուն ու զգաստ։ Նա յիշում է Նափոլէոնի մէկ նկարը, Նափոլէոնը պահակ կեցած մի յոգնած ու քնած զինուորի փոխարէն։

Պահա՛կ, ինչ մեծ է պահակի դերը. ի՛նչ մեծ նրա պատասխանատուութիւնը։

Նրա շնորհիւ, նրան վստահած քընում է երկիրը։

Երկիրը, Երեւանը, Աստղիկը, բոլոր Աստղիկները։

Պահակ, զգա՛ստ, արթո՛ւն. ու յանկարծ ինքն իր աչքում մեծացաւ, ինքն իր աչքում արժէքաւորեց։

Այս անգամ ինքն էր, որ սուլեց երեք անգամ եւ ստացաւ պատասխանը։

Լաւ էր, ամէն բան կարգին. պահակներն արթուն էին, զգաստ։

Դեռ բաւական կայ լուսանալուն. հոգ չէ. Գուրգէնն այլեւս յոգնած չէ. հրացանը ծանր չէ. միայն մի քիչ մրսում է, դողում է։ Վնաս չունի. պէտք է տոկալ. մինչեւ վերջ, մինչեւ արշալոյս։

— Տա՛ք, տա՛ք, տա՛ք, տա՛ք…

Սառած գետինը ձայն է տալիս։ Ի՞նչ է այս։

Գուրգէնը ուղղւում է, ու լարում բոլոր ուժերը. հրացանը բռնում է ամուր։ Վտա՞նգ. տեսողութիւնը լարում է, քալում է ձայնի ուղղութեամբ։ Գիւղի կողմէն մի մարդկային ստուեր, յառաջանում է հաստատ վճռական քայլերով։ Ո՞վ է, ի՞նչ է ուզում։

Հրացանն ուղղում է կրակելու պատրաստ, ու ձայնում է.

— Ո՞վ էք. չմօտենա՛ք։

— Բարեկա՛մ. լինում է պատասխանը։

Թէեւ Գուրգէնը չգիտէ գիշերուայ անունը՝ բայց պահակի օրինակով, ինքնաբերաբար հարցնում է.

— Գիշերուայ անունը։

— «Ցուլ»։

Գուրգէնը չգիտէ այլեւս, թէ ինչ պիտի պատասխանէ, կանգնում է։

— Այս ի՞նչ է, ո՞վ էք դուք։

Կանչում է մարդը եւ ատրճանակը քաշած խոյանում է Գուրգէնի վրայ։

Գուրգէնը ճանաչում է, հրամանատարն է։

— Տեղակա՛լ…

Յանկարծ դողը սաստկանում է եւ հրացանը դողում է ձեռի մէջ։

— Գուրգէ՛ն… այս ի՞նչ է. դուք այստե՞ղ։ Իսկ ո՞ւր է պահակը. մի՞թէ փախել է, բայց նրանից անսպասելի է այդ։

— Պահակը հիւանդ է, տեղակալ, պառկած է թնդանօթի մօտ։ Ես… ես…

— Բայց ի՞նչպէս էք դուք այստեղ։

— Յետո՛յ, յետո՛յ, նախ հիւանդը խորհեցէք, կը մսի, կը սառի։

— Հիւա՞նդը. բայց ես պարտականութիւն ունիմ նախ ստուգել գիշերուայ պահակները։ Կեցէք ուրեմն եւ շարունակեցէք հսկումը։

Անհանգիստ գիշեր է այսօր. խլրտումներ կան. քաղաքէն սուրհանդակ հասաւ. պէտք է զգաստ լինել։

— Գնացէ՛ք, տեղակալ. պատրաստ եմ ձեր հրամանին։

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

կը տօնուի Փարիզի մէջ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը մասնակցին՝ Տիկ. Ա. ԳԵԻՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ):

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ:

Ballet plastique հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՋԷՆԿՕԻ

Թարխտ ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱՋ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ (դաշնակ)

ՃԱԶ, ՕՐԲԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ: ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ:

ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

երգ եւ արտասանութիւն: կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Ջ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբի գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է:

***

ՊՈՒԼՎԱՐ – ՕՏՏՕ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ ԱՒՏՕ ԽՈՒՄԲԻ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

Chalet de l'Ermitage (La Viste)ի ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ

նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ԼՈՒ

նախաձեռնութեամբ ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

եւ մասնակցութեամբ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեոն)

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ

եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ – ՏԸ – ԺԻՐՐՕ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

եւ մասնակցութեամբ ԱՌԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի 5րդ պատգամաւորական ժողովի նիստերուն ներկայ կրնան ըլլալ անդամներն ու անդամուհիները: Ժողովը տեղի կ'ունենայ ժամը 10—12 եւ 2—6, 71 Ավընիւ Քլէպէռ, Փարիզ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն թ'էթիէն, Հ. Յ. Դ. — Այո:
Նիւ Եորք, ԳՈՐԾ. — 315ռ75 ֆր.:
Վիլ տ'Ավրէ, Գ. Մ. — 35:
Սէն թ'էթիէն, ԳԱՐ. — 40:
Փարիզ (8), ՓՐՕՖ. Ա. — 70:
Մկնթրէօյլ, Տ. Պ. — 50:
Քօկոլէն, Մ. Թ. — 300:
Փարիզ (10), Պ. Փ. — 100:
Լիոն, ԳՈՐԾ. — 550:
Էֆս – ան – Փրովանս, ՊԱՏ. — 20:
Փարիզ (11), Գ. Ս. — 35:
Լիոն, ՌՈՒՄ. — 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Ժանթիյեի, Գ. Մ. — Սկսան ղրկել մայիս 21էն:

Նիս, ՏԷՐ ՊՕՂ. — Սկսան ղրկել մայիս 20էն:

Իսի – լէ – Մուլինօ, Յ. ՄԻՆ. — Սկսան ղրկել մայիս 20էն:

Պրիւսէլ, Ջ. ՄԱՃ. — Սկսան ղրկել մայիս 9էն:

Օպօն, ԹՈՍ. — Սկսան ղրկել մայիս 18էն:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ Յուշարձանի Շինութեան Կեդր. Յանձնաժողովը ստացած է Վալանսի մասնաճիւղէն 1050 ֆրանք:

Գանձապահ՝ Ա. Համբարձումեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբը սրտի խորին կսկիծով կ'ողբայ իր նախկին նախագահի՝

Ընկ. ՏՈՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐԻ

դառնագէտ մահը, որ տեղի ունեցած է Մայիս 21ին, Փրիսաքի մէջ (Լնտոի նահանգ):

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Ջ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի, կէս օրէն յետոյ ժամը 1ին, Պար ար Կլօպի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:Ներկայանալ անդամատետրներով:

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Գոմք գիւղի Հայրենակցական Միութեան ուշադրութեան կը յանձնեմ (մասնաւորապէս Կարտանի շրջակայքի Գոմցիներուն), որբուհի Հռիփսիմէ Մալոյեանի հիւանդ վիճակը, Մարսէյլի Conception հիւանդանոցին մէջ. գուրկ ընտանեկան գուրգուրանքէ: Երկուքուկէս ամիսէ ի վեր հիւանդանոցն է եւ իր հայրենակիցներէն ո՛չ մէկը այցելած է իրեն: Կը խնդրեմ իր հայրենակիցներէն որ բարի ըլլան կատարելու իրենց բարոյական պարտականութիւնը:

Տէր Յարութիւնեան
(Խարբերդցի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՏՐՕՆԸ

— Կարելի՞ է որ մահուան սպառնալիքը եւ անոր ժամանումը որոշեալ վայրկեանի մը, մահացնէ մէկը:

— Չհասկցայ:

—Կարելի՞ է որ ողբացեալը զոհն եղած ըլլայ ոգեհարցական թելադրութեան մը:

— Ձեմ կարծեր որ կարելի ըլլայ:

— Խօսեցաք հարուածներու մասին որոնք հետք չեն ձգեր. կը յիշէ՞ք այդ տեսակ պարագայ մը, հարցուց երդուեալներու առաջնորդը:

— Այո՛, երկու անգամ պատահած եմ այդ տեսակ դէպքի մը:

— Բայց հարուած մը որ բաւակա՞ն է մեռցնելու համար ...

— Այո՛:

— Հարուած մը որ հետք կամ վէրք չի՞ թողուր ...

— Այո՛. կը յիշեմ դէպք մը Ճափոնի մէջ, ուր մարդ մը մէկու մը կոկորդին վրայ տարօրինակ ճնշում մը ի գործ դնելով, երկվայրկեանի մը մէջ մեռցուցած է զայն:

— Սովորակա՞ն է այդ բանը:

— Ո՛չ, արտասովոր է եւ մեծ ցնցում յառաջ բերած է գիտական շրջանակներու մէջ. դէպքը արձանագրուած էր «Բժշկական Ամսագիր»ին մէջ, 1896ին:

— Ուրեմն վէրք կամ հետք չկա՞ր...

— Բացարձակապէս ո՛չ:

Վիրաբոյժը կարդաց հատուած մը ամսագրէն, հաստատելու իր յարաբերութեանց ճշմարտութիւնը:

— Կրնայի՞ք ըսել թէ ողբացեալը այդ ձեւով մեռած է:

— Կարելի է:

— Լո՞ւրջ է այդ կարելիութիւնը, հարցուց երդուեալներու առաջնորդը:

— Այո՛:

Քանի մը գիտական հարցումներէ ետք, վիրաբոյժին վկայութիւնը աւարտեցաւ:

Ցուսախաբ եղած էին ներկաները բժիշկին բացատրութիւններէն, որովհետեւ բոլորն ալ կը սպասէին թէ անիկա իր գիտական փորձառութեան շնորհիւ ի վիճակի պիտի ըլլար լուսաբանելու Սըր Ֆիլիփի մահուան խորհրդաւորութիւնը:

Երրորդ վկան էր գաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհը, որ սկսաւ խօսիլ շատ յուզուած ձեւով մը: Ցայտնի էր թէ կ'ըմբռնէր ոստիկանութեան անճարակութիւնը՝ նախարարին կեանքը փրկելու ձեռնարկին մէջ: Գաղտնիք մը չէր այլ եւս այն իրողութիւնը որ թէ՛ ինք եւ թէ օգնական ոստիկանապետը իրենց հրամարականները ներկայացուցած էին Սըր Ֆիլիփի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ եւ սակայն վարչապետը մերժած էր ընդունիլ:

Ֆալմըթհ կրկնեց ոստիկանապետին վկայութիւններուն մեծագոյն մասը եւ պատմեց թէ սրտաքին նախարարին դրանը առջեւ պահակ կեցած էր ոճիրը գործուած պահուն: Մահասփիւռ լռութիւն մը կը տիրէր սրահին մէջ:

— Ըսիք թէ ձայն մը լսեցիք գրասենեակէն, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Ի՞նչ տեսակ ձայն:

— Դժուար է նկարագրել. չարունակական ձայն մը որ կը նմանէր գետինը քսուած աթոռի մը հանած աղմուկին:

— Սահող դուռի մը կամ գաղտնի փեղկի մը ձա՞յնը:

— Այո՛:

Իրարանցում դարձեալ:

— Այսինքն ձայն մը որուն նկարագրութիւնը տուած էք ձեր գրաւոր տեղեկագրին մէջ ...

— Այո՛:

— Որ եւ է գաղտնի փեղկ կա՞ր սենեակին մէջ ...

— Ո՛չ:

— Սահող դո՞ւռ ...

— Ո՛չ:

— Կարելի չէ՞ որ մէկը պահուըտած ըլլար գրադարանին կամ դարակին մէջ ...

— Ո՛չ. բոլորն ալ խուզարկեցինք:

— Ցետոյ ի՞նչ պատահեցաւ:

— Լսեցի փոքր աղմուկ մը եւ ճիչ մը որ կուգար Սըր Ֆիլիփէն. փորձեցի դուռը բանալ ...

— Կղպուա՞ծ էր, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Այո՛:

— Եւ Սըր Ֆիլիփը առանձի՞ն էր ...

— Այո՛, ինք այդպէս կ'ուզէր. այդ փափաքը յայտնեց առտուն ...

— Ոճիրէն յետոյ խուզարկեցի՞ք չէնքին ներսն ու դուրսը:

— Այո՛:

— Որ եւ է բան գտա՞ք:

— Ոչի՛նչ. միայն թէ աչքիս զարկաւ բան մը որ իրականին մէջ կապ չի կրնար ունենալ այս հարցին հետ:

— Այսի՞նքն ...

— Սենեակին պատուհանին մէջ տեսայ երկու ճնճղուկներ որոնք մեռած էին ...

— Քննեցի՞ք զանոնք:

— Այո՛, բայց դիտողութիւնը կատարող վիրաբոյժը յայտնեց թէ անոնք մեռած էին ցուրտէն եւ վար ինկած էին տանիքէն:

— Թունաւորման հետք կա՞ր այդ թռչուններուն վրայ:

— Որ եւ է հետք չգտանք:

Դարձեալ կանչուեցաւ Սըր Ֆրէնսիս Քէթլինկը, որ ըսաւ թէ ինք անձամբ տեսած էր թռչունները եւ թունաւորման հետք չէր գտած:

— Ենթադրելով պահ մը թէ կայ այն տեսակ կազ մը որուն մասին խօսեցանք քիչ առաջ — այսինքն կազ մը որ մահացու է եւ կը ցնդի շատ արագ — չէ՞ կրնար ըլլալ որ չափազանց փոքր քանակութիւն մը այդ կազէն՝ մեռցուցած ըլլայ թռչունները:

— Այո՛, եթէ պատուհանին մէջ ըլլային անոնք:

— Այս թռչունները առնչութիւն ունի՞ն սպանութեան հետ, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Ո՛չ, պատասխանեց վիրաբոյժը վճռական կերպով:

Գաղտնի ոստիկանը շարունակեց տալ իր վկայութիւնը:

— Ուրիշ ուշագրաւ բան մը կա՞ր ...

— Ո՛չ մէկ բան:

Դատաւորը հարցուց թէ Պիլի Մարքը ի՞նչ յարաբերութիւններ ունէր ոստիկանութեան հետ:

— Սըր Ֆիլիփի եւ Թէրրի ձեռքին վրայ տեսնուած նշանը, Պիլլի ձեռքին վրայ ալ կա՞ր ...

— Ո՛չ:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian | 17, Rue Damesme PARIS (13e)

Rédaction & Administration | Téléphone : Glacière 15-70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՄԱՅԻՍ 1933

28 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2200

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԱՏ ԵՒ ԱՆԿԱԽ

Ազատութիւն եւ անկախութիւն,— տարրական պահանջ մը՝ որ եւ է ժողովուրդի համար:

Եւ սակայն, ի՛նչքան հեռու ենք անոր իրականացումէն:

Ոչ միայն մենք, այլեւ ուրիշներ: Ոչ միայն Ասիոյ եւ Ափրիկէի երկրները, այլ եւ լուսացնցուղ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ:

Ազատութեան եւ անկախութեան ծարաւն ունէին ժողովուրդները, երբ առագաստանաւն էր հաղորդակցութեան բանուկ միջոցը եւ սայլը՝ ճեպընթաց:

Ազատութեան եւ անկախութեան կարօտն ունին, այսօր, երբ ելեկտրականութիւնը կը վարէ աշխարհը եւ օդն անգամ տեղի տուած է մարդուն գիտութեան եւ ուժին առջեւ:

Գետերով արիւն հոսեցաւ ամէն մէկ ժողովուրդի ազատագրութեան համար: Ազգերու մեծագոյն մասը իր սեփական դրօշն ունի այսօր, աշխարհի ծովերուն եւ ցամաքներուն վրայ:

Եւ սակայն, գետերով արիւնն անգամ դեռ անբաւական կը համարուի, հայ, ինչպէս բախտակից ժողովուրդներու վերջնական փրկութեան համար:

Դեռ չեն յագեցած ոչ դաղանը, ոչ ալ հզօրներն ու «բարեկամները»:

Տակաւին քանի մը օր առաջ, պետական դէմք մը, Պ. Էռիօ, պաշտպանելով Ֆրանքեւռուս դաշնագիրը, կը հեչտէր, իբրեւ գերագոյն փաստ.

— Ռուսաստանը շտեմարան մըն է նախանիւթերու եւ քարիւղի···

Մեր երկիրը չունի՞ այդ երկուքը,— նախանիւթ եւ քարիւղ:

Ունի՛,— բայց չերեւար:

Հորեր չեն բացուած Վասպուրականի մէջ, ուրկէ՛ շատրուաններ բարձրանային դէպի երկինք, քարիւղին հոտն ալ, իւղն ալ տարածելով ի սփիւռս աշխարհի···

Իբրեւ տեսանելի արժէք, մենք ունեցանք միայն արիւն եւ արցունք, ահա մեր: Երկուքն ալ աղբիւր՝ ներշնչման եւ ճարտասանութեան, բայց ոչ հրաշագործ հարստութեան:

×

— Տակաւին քանի՞ տարի պիտի տօնենք Մայիս 28ը, կը հարցնեն սկեպտիկոսներ:

= Մինչեւ այն օրը որ դառնանք ազատ եւ անկախ, ազգային տօնի հողը ձգելով օրուան իշխանութեան:

— Ի՞նչ կը շահիք, այսպէս սրմտտալով, երկիրէ երկիր տօնելով Օր մը, որ եկաւ ու անցաւ երազի մը պէս: Եւ ցուցադրելով դրօշակ մը որ ոչ հող ունի, ոչ ալ իշխանութիւն···

= Նախ, կը կատարենք տարրական պարտականութիւն մը, մարդկային եւ ազգային մեծարանք մը՝ ի պատիւ բոլոր անոնց որ երգեցին ազատութիւնը եւ ինկան անոր ճամբուն վրայ: Առանց դասակարգի, տարիքի կամ դաւանանքի խտրութեան:

Երկրորդ՝ կ'ուզենք թարմացնել մեր յիշողութիւնը, պայծառացնել, կազդուրել մեր գիտակցութիւնը՝ ի խնդիր հալածական ժողովուրդի փրկութեան:

Երրորդ՝ կ'ուզենք ապացուցանել թէ՝ Մայիս 28ը յարդի շիւղ մը չէր, որ բռնկեցաւ ու անցաւ, այլ աւետաբեր դէպք մը, որ, թէեւ արկածահար չեղեցաւ իր բնական ելքէն, բայց մեզի ձգեց լուսաւոր հետք մը եւ հանդանակ մը: Խարխախ մը մանրանկար եւ ուղեցոյց մը թանձրացեալ:

— Բայց, հիմա որ դէջ – աղէկ երկիր մը եւ իշխանութիւն մը ունինք, ձեր այդ շարժումները, եռագոյնը եւ ուրիշ արտայայտութիւններ թշնամութիւն չե՞ն Երեւանի դէմ:

= Ոչ մէկ իշխանութիւն իրաւունք ունի խեղդելու ժողովուրդի մը ազատութեան տենչը: Բնական իրաւունքներ կան որոնց դէմ թթամիտներն ու նենգամիտները միայն կրնան քրթմնջել: Խ. Հայաստանը ունի իր կամքէն անկախ քաղաքականութիւն մը զոր իր կարգին պարտադրած է երկրի ժողովուրդին:

Արդ, բաց ի բոլշեւիկներէն, չկայ հայկական հոսանք մը որ վերջնական համարէ ներկայ կարգ ու սարքը, կամ գոհանայ եղած նուաճումներով: Դէպքերը կը հարկադրեն մեզ համակերպիլ ներկայ գոյավիճակին: Բայց, ոչ դէպքերը, ոչ ալ ուրիշ ո՛ր եւ է ուժ կրնան կապտել իմ իրաւունքս՝ աղաղակելու յանուն ազատութեան, կառչելու անկախութեան, պահանջելու արդարութիւն եւ հատուցում, — իմ տեղս արեւուն տակ, իմ հայրենի սահմաններուս մէջ:

Ես դատ մը ունիմ, եւ չեմ կրնար լքել զայն, ո՛ր եւ է պատրուակով: Անշուշտ, լաւագոյն պիտի ըլլար, եթէ օրուան իշխանութիւնը ինքը կանգնէր անոր գլուխը: Բայց, տարբեր դաւանանք ունի ան, օրուան իշխանութիւնը, իսկ ես, առանց խանգարելու իր գործը, կ'ուզեմ իմ դատս արծարծել տրամադրելի բոլոր միջոցներով, երդ ու ճառէն եւ հանդէսէն մինչեւ իրական գործունէութիւն: Ես հօտ չեմ, ոչ ալ բայա:

Ո՞ւր է վնասը՝ այս ճակատաբաց քաղաքականութեան: Ընդհակառակն, եթէ բոլորս միասին, բոլոր գաղութներուն մէջ, կազմելով մէկ ճակատ եւ խօսելով մէկ բերան, տարին գոնէ մէկ անգամ հնչեցնենք մեր տենչերը — մեռելներուն ուխտը — եւ գործենք այդ ուղղութեամբ, ո՞վ կրնայ պնդել թէ՝ օր մը չպիտի ուզեն լսել՝ նոյն իսկ Մոսկուայի մէջ···

Ես կ'ուզեմ ապրիլ ազատ եւ անկախ: Ես գիտակցութիւնն ունիմ իմ դատիս եւ կամք ու հաւատք՝ անոր յաջողութեան համար: Ինչո՞ւ կ'ուզեն զրկել զիս՝ իմ տենդերէս ու տենչերէս: Ի՞նչով կը յաւակնին ծակել ճամբաս:

··· Ահա խորհուրդը Մայիս 28ի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԼՔԵՑ ՈՍԿԻՆ

Այս որոշումէն պիտի օգտուին պարտապան պետութիւնները

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն մայիս 26 թուականով. —

Նախագահ Ռուզվէլթ վճռեց որ Մ. Նահանգները պաշտօնապէս լքեն ոսկեվճարը (կօլտ սթանտարտ): Այս առաջադրութեամբ, յանձնարարեց Երեսփ. ժողովի սեղանաւորական յանձնախումբի նախագահին՝ օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, ինչ որ կատարուեցաւ անմիջապէս: Օրինագծի պատճառաբանութեան մէջ կ'ըսուի. — Այս օրինագծին նպատակն է ապահովել մետաղ դրամներու եւ թղթադրամներու արժէքին միօրինակութիւնը:

Օրինագիծը կը պահանջէ ջնջել այն տրամադրութիւնները որոնց համաձայն վարկատէրի մը տէրը իրաւունք ունի ոսկիով կամ ոսկիի վրայ հիմնուած դրամանիշերով ստանալ վճարումը: Պարտականները պիտի կրնան իրենց պարտքերը վճարել տոլարը տոլարին, բոլոր օրինաւոր դրամներով որ կը ծառայեն հանրային եւ անհատական պարտքերու վճարման:

Երբ խորհրդարանը վաւերացնէ այս օրինագիծը, բոլոր այն ազգային եւ միջազգային պայմանագիրները որ կնքուած են տոլարի վրայ, պիտի վճարուին փոխաօրինաւոր տոլարով: Այս տրամադրութիւնը ի զօրու է ինչպէս ներքին փոխառութեանց եւ պատերազմի պարտքերու համաձայնութեանց, նոյնպէս անհատական պայմանագրութեանց համար:

⁂ Մասնագէտներ կը կարծեն թէ այս որոշման հետեւանքով, տոլարը նոր անկում մը պիտի կրէ միջազգային հրապարակին վրայ: Նախագահը արդէն աչք առած է այս անկումը, եւ կ'ուզէ փրկել ոսկեդրամ տոլարին արժէքը:

Օրինագծին ուրիշ մէկ հետեւանքը պիտի ըլլայ դիւրացնել պատերազմական պարտքերու վճարումը: Որովհետեւ, մեծապէս պիտի զեղչուին թէ՛ տոկոսները եւ թէ դրամագլուխները: Կը կարծուի թէ Պ. Ռուզվէլթ այս որոշումը տալով, ուզած է նաեւ դիւրացնել պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարները: Մանաւանդ որ, խորհրդարանը հակառակ է ո՛ր եւ է զիջումի՝ ի նպաստ պարտական պետութեանց:

Նախագահը ունեցած է նաեւ երկրորդ հիմնական նպատակ մը, — զօրացնել Մ. Նահանգներուն դիրքը՝ միջազգային տնտեսական բանակցութեանց մէջ: Տոլարին անկումը եւ նախագահին լիակատար ազատութիւնը պիտի ըլլան զօրաւոր զէնքեր՝ Ամերիկայի ձեռքին մէջ, երբ բանակցութիւններ կատարուին դրամներու սակը ճշդելու եւ միջազգային առեւտրական համաձայնութիւններ կնքելու համար:

Լքելով ոսկեվճարը, Ամերիկան կ'ուզէ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը ուղղել միւս ազգերուն, եւ դժգոհութիւն յայտնել եւրոպական պետութեանց առեւտրական քաղաքականութեան դէմ: Կ'ուզէ հասկցնել անոնց թէ՝ եթէ մերժեն օգնել համաշխարհային տնտեսական վերականգնումին, իրենց դիմացը պիտի գտնեն ամրապէս կազմակերպուած Ամերիկա մը, որ ի վիճակի է ինքզինքը պաշտպանելու օտար մրցակցութեան դէմ:

⁂ Ընդունելութեան մը միջոցին, Նախագահ Ռուզվէլթ հասկցուց թէ լաւ կ'ըլլայ որ Ֆրանսան վճարէ անցեալ դեկտ. 15ի պարտքը, նոր դիւրութիւններ խնդրելէ առաջ:

Անգլիոյ դիրքը՝ Ժընեւի մէջ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւէն յանկարծ մեկնած եւ Լոնտոն վերադարձած էր, առանց Փարիզ հանդիպելու, ուրբաթ օր կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Երեսփ. ժողովին մէջ:

Գոհունակութիւն յայտնելէ յետոյ նախագահ Ռուզվէլթի պատգամագրին, Հիթլէրի ճառին եւ Ժընեւի մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին, նախարարը շեշտեց.

— Մեծն Բրիտանիան պատրաստ է, Մ. Նահանգներուն հետ կողք կողքի մասնակցելու ազգերու ընդհանուր խորհրդակցութեան մը, ամրապնդելու համար ապահովութիւնը: Մենք արդէն ստանձնած ենք կարգ մը պարտաւորութիւններ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ Լոքառնոյի դաշինքին: Եւ պիտի ջանանք կատարել զանոնք: Բայց, Եւրոպայի մեր բարեկամները պէտք է ըմբռնեն թէ՝ Մեծն Բրիտանիան չի կրնար նոր յանձնառութիւններ ստանձնել: Մենք այնքան լրջօրէն կ'առնենք եղած յանձնառութիւնները որ, տրամադիր չենք աւելցնելու զանոնք: Միջազգային զինաթափութիւնը կախում ունի քաղաքականութենէն: Գործածելու համար հասարակ տեղիք բացատրութիւն մը, պիտի ըսեմ թէ ծայրայեղ սպառազինութիւնները ախտանշան մը կը ներկայացնեն եւ թէ այդ ախտանշանը անհետացնելու միակ միջոցն է անհետացնել չարիքը: Ուրեմն, իրական զինաթափութեան էական պայմանը այն է որ եւրոպական յարաբերութիւնները բարւոքին եւ կասկածամտութեան եւ մրցակցութեան յաջորդէ գործակցութեան ոգին:

Պ. Օսթին Չէմպըլէն, նախկին նախարարը, որ ասկէ առաջ բուռն ճառ մը խօսած էր Գերմանիոյ դէմ, խօսք առնելով գոհունակութիւն յայտնեց Գերմանիոյ մէջ յառաջ եկած բարեփոխման առթիւ, եւ առաջարկեց ստիպողաբար լուծել իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը:

Հրեայ կը նետուին... մախանքներուամբ

Մաքսանենգութիւնը բանուկ արհեստ մըն է Պաղեստինի եւ Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ: Դէպ ի Սուրիա եղած մաքսանենգութիւնը՝ առեւտրական է, իսկ դէպ ի Պաղեստին ··· մարդկային: Հրեայ ներածելու առեւտուր:

Ներգաղթի օրէնքով, Պաղեստին չեն կրնար մտնել այն հրեաները որոնք բաւարար դրամ չունին: Շատեր ճարահատ Պէյրութ կ'ելլեն, Պաղեստինի սահմանագլուխէն վաթսուն մղոն հեռու, եւ կը դիմեն գործակալութեան մը որ կ'անցընէ սահմանէն, իբրեւ զբօսաշրջիկներ: Վերջերս ձերբակալուեցան 46 հրեաներ, որոնք սահմանէն փախցուած էին այս ձեւով եւ հասած՝ Գալիլիոյ ծովուն ափերը: Բոլորն ալ դուրս հանուեցան:

Համայնավարութիւնը արգիլուած՝ Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը մայիս 26ի նիստին մէջ որոշեց արգիլուած հռչակել համայնավար կուսակցութիւնը՝ ամբողջ երկրին մէջ:

Միեւնոյն ատեն պայքարը կը շարունակուի հիթլէրականներուն դէմ:

ՕԶԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Տէսինի Վասպուրականի Հայր. Միութիւն	100
Սէն Թ'էթիէնի Դուրեան ընթերցարան	50
X. (Քաշան)	25
Գումար	175
Մայիս 16ի գումարը	1010
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1185

13 ՏԱՐԻ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մէջտեղինը՝ Աւետիս, քովը նստողները՝ երկու եղբայրները, միւս երկուքը՝ ազգականներ

(Կարդալ պատմութիւնը, Գ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

35րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Վ. Գարմէն, Ժընեւ	10
Մայիս 23ի գումարը	9253
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	9263

Վիթխարի ցոյցեր՝ տուրքերու դէմ

Երէկ, շաբաթ, երկու մեծ ժողովներ տեղի ունեցան Փարիզի մէջ, տուրքերու ծանրութեան դէմ: Շարժման գլուխը կանգնած են ազգայնական հոսանքներն ու թերթերը: Ոստիկանութիւնը արգիլած էր ո՛ր եւ է թափօր:

Վաղը, երկուշաբթի, տեղի պիտի ունենայ ընդհանուր ցոյց մը: Համաձայն տրուած ազդանշանին, Փարիզի եւ գաւառի վաճառատուները պիտի փակուին ժամը 2էն սկսեալ: Այս առթիւ ալ, հրապարակային ժողովներ պիտի գումարուին ամէն կողմ: Կազմակերպիչ յանձնախումբը ստիպողական կոչեր ցրուած է ամէն կողմ:

ՄԵՂԱՅԻ ԳԱԼՈՎ, ՆՈՐԷՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՆ

Զինովիեւ եւ Կամենեւ, համայնավար կուսակցութեան երկու վարիչ անդամները, որոնք վտարուած էին երկու անգամ, մեղայի եկած ըլլալով, վերահաստատուեցան կուսակցութեան մէջ: Զինովիեւի յանձնուեցաւ Կոմինթերնի գերմանական բաժնին վարչութիւնը:

Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ստալին բարեացակամ տրամադրութիւններ ունի նաեւ Տոմսկիի, ինչպէս եւ Ռիմթինի եւ Սիրցովի հանդէպ, որոնք Սիպերիա աքսորուած են, դաւադրութեան մը հետեւանքով: Նոյն իսկ ըսողներ կան թէ պիտի հաշտուի իր ամէնէն ոխերիմ հակառակորդին, Տրոցկիի հետ: Այս նպատակով գործակալներ ղրկած է Պոլիս, աքսորական գործավարին միտքը շօշափելու համար:

Նախարարին տղան եւ դատաւորին աղջիկը

Աթէնքէն ուղղուած հեռագրի մը վրայ, Փարիզի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Անգլիոյ գաղթային նախորդ նախարարին տղան, Պ. Ճօն Էմըրի եւ անոր նշանածը՝ Իվլին Ուինկ, 21 եւ 23 տարեկան: Ասոնք Յունաստանի մէջ իրենց գնած գոհարեղէններուն փոխարէն յանձնած էին չէք մը, առանց ո՛ր եւ է դրամ ունենալու դրամատան մէջ···

Անցեալ տարի, տղան սիրահարած էր աղջկան, բայց իբրեւ անչափահաս, չկրցաւ պսակուիլ Անգլիոյ մէջ եւ չուեց առաւ Փարիզ: Այստեղ ալ մերժեցին: Դիմեց ռուսական եկեղեցին. դարձեալ անօգուտ: Հեռագրեց Սոֆիա,— միեւնոյն պատասխանը: Դիմեց նաեւ Ռուսաստան եւ Լիթուանիա, բայց յետոյ միտքը փոխելով, անցաւ Յունաստան, ուր կրցաւ պսակուիլ, արդէն չափահաս ըլլալով: Մեղրալուսինէն եւ գոհարեղէններու գնումէն յետոյ — կեղծ չէքով — նորապսակ ամոլը վերադարձած էր Փարիզ, եւ ահա··· դէպի բանտ:

ՊՂԻՆՁԻ ՀԱՆՔ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թերթերը կը հաստատեն թէ պղինձի եւ արճիճի հանք մը երեւան հանուած ըլլալով Մէժինաքի մէջ (Հայաստան), ձեռնարկուած է շահագործման: Հանածոյին պահեստը կը հաշուեն 575,000 թօն:

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՆԵՆԳՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է խումբ մը Հայեր (գլխաւորութեամբ Յակոբ Աշոտեանի), որոնք կեղծ կէս – տոլարնոցներ կը շինէին:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՀՐԴԵՀ ՊԱՆԵԼՕԻ ՄԷՋ

Շաբաթ առտու մոխիր դարձաւ Պանեէօի կաշիի գործարաններէն մէկը, կաթսայի մը պայթման հետեւանքով:

Հայեր ալ կ'աշխատէին այս գործարանին մէջ: Զոհեր չկան: Մեծ գումար մը կը ներկայացնէ նիւթական կորուստը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՆՏԻ կը շարունակէ իր ծոմը: Արդէն քսաներորդ օրն է: Այնքան տկարացած է որ, հազիւ կրնայ խօսիլ: Բայց բժիշկները կը յայտարարեն թէ վիճակը լաւ է եւ սիրտը կանոնաւորապէս կը գործէ:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ վերջնապէս վաւերացուց նոր ելմտացոյցը: Մուտքն է՝ 49 միլիառ 989 միլիոն ֆրանք, ելքը՝ 45 միլիառ 645 միլիոն: Ուրեմն բաց կը մնայ 4 միլիառ 344 միլիոն:

ԴՐԱՄԱՏԷՐ ՈՒՍՏՐԻՔԻ դատը սկսաւ ուրբաթ օր: Ամբաստանեալներուն մէջ է նաեւ Պ. Անտռէ Պընուա, դատական ոստիկանութեան նախկին տնօրէնը, որուն դէմ այնքան ծանր մեղադրանքներ ուղղեց Պ. Ալմազեան, իր բանտարկութեան միջոցին:

ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ սպաննուեցան երկու ենթասպաներ, անծանօթներու կողմէ: Անպատճառ՝ մակեդոնական խնդիր ···

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ՄԱՅԻՍ 28Ը

Ամբողջ Թրքահայաստանը հայ տարրէ մաքրելէ վերջ, Թրքական բանակները 1918ի գարնան խուժեցին Կովկաս, գրաւեցին Կարսն ու Ալէքսանդրապոլը, սակայն Սարդարապատի ու Ղարաքիլիսէի պատերու տակ հանդիպելով հայկական բանակներու հերոսական դիմադրութեան, իրենց ուժերը շարժեցին դէպ ի Բագու:

Թուրքերը գրաւած էին ո՛չ միայն Կարսն ու Արտահանը, Սուրմալուն ու Նախիջեւանը, այլ եւ իրենց թաթը դրած էին Երեւանի, Էջմիածնի ու Ալէքսանդրապոլի գաւառներու խոշոր մէկ մասին վրայ:

Թրքական այդ ներխուժման շրջանին, երբ ռուսական «դէպ ի տուն» պոռացող բանակները, նկուն ու խուճապահար, արդէն հեռացեր էին Կովկասէն, հայ ժողովուրդը մինակ մընացած թրքական խուժանին դէմ՝ յուսահատական ճիգեր կը թափէր՝ նոր արհաւիրքէ մը փրկուելու համար, այդ շրջանին մեր հարեւան Վրացիներն ու Թաթարները կ'ուզէին օգտուիլ մեր նեղ կացութենէն:

Թաթարները կ'ուզէին տէր դառնալ Ղարաբաղին, Զանգեզուրին, Բասարգեչարին ու Նախիջեւանին, իսկ Վրացիները՝ ամբողջ Լոռիին:

Հողային այս համատարած աւարի ու հայ բնակչութեան բնաջնջման վըտանգի վրայ եթէ աւելցնենք նաեւ սովի ուրուականը, որ կը շրջէր Հայաստանի բոլոր անկիւնները, պատկերը կատարեալ կ'ըլլայ:

Ահա այս պայմաններու մէջ, երբ հայ ժողովուրդը ձեռք երկարած էր իր անբարեացակամ, անգամ թշնամի հարեւաններուն՝ Թրքական ներխուժման առաջն առնելու համար, մեր այդ հարեւանները յաջորդաբար, Վրացիները մայիս 26ին, Թաթարները մայիս 27ին վերջնապէս ետ քաշեցին իրենց ձեռքերը ու հայ ժողովուրդի առնական, սակայն յոգնած ձեռքը մնաց օդի մէջ...

Հայաստանը հռչակուեցաւ անկախ՝ 11 հազար քառակուսի քիլոմեդր տարածութեան ու սովի ճիրաններու մէջ գալարուող ժողովուրդի մը վրայ:

1918 թ. մայիս 28ի Հայոց Ազգային Խորհուրդի անկախութեան յայտարարութիւնը պիտի մնայ մեծագոյն փաստաթուղթը՝ մեր այդ շրջանի քաղաքական տագնապը ըմբռնելու համար.

— «Անդրկովկասեան ֆաղաֆական ամբողջութեան լուծումով եւ Վրաստանի ու Ադրբէջանի անկախութեան հռչակումով ստեղծուած նոր դրութեան հանդէպ Հայոց Ազգային խորհուրդը իրեն յայտարարում է հայկական գաւառների գերագոյն եւ միակ իշխանութիւն»...

Այսպէս է, որ ծնունդ առաւ Մայիս 28ը: Վտիտ ծնունդ մը, տագնապալի երկունքէ մը վերջ...

Այս հանգամանքը կ'օգտագործուի Դաշնակցութեան դեղին ու կարմիր հակառակորդներու կողմէ, նախ՝ հեգնելու մայիս 28ը, եւ յետոյ եզրակացնելու, թէ նոր Մայիս 28 մը ոչ միայն անբաղձալի է, այլ եւ անհնար:

Իսկ Դաշնակցութիւնը, ընդհակառակն, մօտիկ անցեալէն դասեր քաղելով, հայ ժողովուրդը նոր մեկուսացման մը վտանգներէ զերծ պահելու համար, իր չորս Ընդհանուր Ժողովներով (9—12րդ) կը շեշտէ անկախութեան, պետական կեանքի ու միացեալ Հայաստանի մը հրատապ անհրաժեշտութիւնը:

Հայաստանի անկախութեան ու ամբողջականացման պահանջը կը բխի ո՛չ միայն հայ ժողովուրդին մշակութային զարգացման, այլ եւ մանաւանդ անոր ապահովութեան ու ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութենէն:

Եթէ Դաշնակցութիւնը չորս յաջորդական Ընդհանուր Ժողովներով կառչած կը մնայ անկախութեան պահանջին, այդ կը նշանակէ թէ ներկայ գոյավիճակը ոչ միայն հնարաւորութիւն չի տար մեր ազգային մշակոյթի զարգացման, այլ եւ ապահովութիւն չի ներշնչեր հայ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան տեսակէտէն:

1917ին հայ ժողովուրդին զարհուրանքը եւ օգնութեան աղաղակները մաղաչափ անգամ չազդեցին ռուսական բանակներու խուճապահար նահանջի վրայ:

Ու վաղը եւս չկրտի ազդեն Ռուսաստանի հեռաւոր տափաստաններէն եկած մուժիկներու վրայ, ըլլան անոնք սպիտակ թէ կարմիր:

Այս պայմաններու մէջ, անկասկած քաղաքական տհասութիւն է՝ լրջօրէն չմտածել հայ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան ու ապահովութեան մասին:

Դաշնակցութիւնը դնելով անկախութեան պահանջը նկատի ունի ոչ միայն հայ ժողովուրդին կենսական պահանջները, այլ եւ կ'ուզէ երթալ ժամանակի ու միջավայրի պայմաններուն զուգընթաց:

Այսօր, մեր անկախութեան յայտարարութենէն տասնեւհինգ տարի վերջ, մենք յամառօրէն պիտի շարունակենք պայքարիլ նոր Մայիս 28ի մը համար, որ կարելի պիտի դարձնէ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած բազմութեանց վերադարձը, հայկական պետութեան ու անկախ հայրենիքի մը կազմութիւնը:

Հայրենիք մը, որ ըլլայ միացեալ, այնքան տարածութեամբ որ հնարաւորութիւն տայ երկրի ու գաղութներու հայ ժողովուրդին՝ տեղաւորուելու, աճելու եւ ստեղծագործելու:

Միայն այն ատեն հայ ժողովուրդը պիտի կրնայ ազատ պայմաններու մէջ զարկ տալ իր մտքի ու ձեռքի ստեղծագործութեան:

Դէպ ի նոր Մայիս 28 մը՝ աւելի առնական ու աւելի յարատեւ...

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ԹԱԳԱՒՈՐԱՑ ԺՈՂՈՎ»

1900ին, խորապէս դառնացած՝ մեծ պետութեանց ընթացքէն, Խրիմեան Հայրիկ հրատարակեց գրքոյկ մը, «Թագաւորաց ժողով», ուր խորաքննիչ վեհապետ իր երկրին քաղաքականութիւնը կը պարզէ:

Ստորեւ կ'արտատպենք Սուլթանին (Թուրքիոյ) «տեսակէտը», որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ անփոփոխ:

Այս առթիւ աւելցնենք որ, «Թագաւորաց ժողով»ը թարգմանուած է անգլերէնի, 1915ին, Գ. Գ. Տօնապետեանի եւ անգլիացի բանաստեղծ Լօրէն Պիններնի կողմէ եւ տպագրուած՝ հայերէն բնագրին հետ միասին. —

Զգիտեմ ինչպէս պատահում էր,
Թէ ձայն տուին եւ հրաւէր,
Մեր աշխարհի թագաւորներ
Ժողված մի օր եկան մի տեղ.
Սկսեցին կարգով խօսել,
Եւ իրարու ֆէֆ հարցնել
Արդեօք, ասեն, ամենուս մէջ
Ո՞վ հանգիստ քուն ունի գիշեր.
. . . .
Սուլթան խալիփ, Թուրքիոյ թագ,
Ասաց, ո՛վ դուք աշխարհակալք,
Ինձ կարգ տուէք ես էլ խօսիմ.
Մի՞թէ դուք զիս փոքր համարէք.
Զաւակ եմ ես Իսմայիլի,
Աբրահամու նիշդ սերունդէն,
Ում խոստացաւ Տէր Աստուած մեր
Զաւակներուն տալ բաժին.
Պատգամ տուաւ Հրեշտակին,
Հրեշտակ խօսեց խեղճ Հագարին
Թէ Իսմայիլ մեծ ազգ լինի,
Տիրէ ազգաց եւ աշխարհի,
«Ձեռք նորա յամենեսին,
Ամենեցուն ձեռքն ի նա»:
Ո՛վ թագապանծ իշխանք երկրի,
Գիտէ՞ք արդեօք պատգամին միտք,
Ձեռք ձեր քարշեն զիս չորս կողմէն,
Իմ ձեռք բռներ ձեր օձիքէն.
Քարշեցէք որչափ կամիք.
Եւ ես անշարժ մնամ ի կեդրոն՝
Զնաշխարհիկ Բիւզանդիոն.
Վա՛յ աւուրն, որ միանաք,
Զիս մի կողմէն քարշէք ի բաց,
Այդ յաւիտեան դուք չէք տեսնար:
Իմ այս բաժին Աստուած է տուեր,
Ընդէ՞ր հապա դուք նախանձիք.
Միթէ կարէք ջնջել պատգամ:
Ունիք եւ դուք մեծ մեծ բաժին:
Գիտեմ ես քաջ ի՛նչ է ձեր միտք,
Գուցէ կարծէք Թուրքիոյ կեանք
Ծերացեր է, մօտ է ի մահ:
Մի՞թէ սպասէք դուք այն աւուր,
Դրախտի նման հարուստ երկիրս
Բաժին բաժին անել ձեր մէջ:
Բանի դժուար է, դուք գիտէ՞ք,
Երբ խնդիր գայ բաժնի վերէն.
Որ առիւծն է եւ զօրաւոր,
Բաժին խնդրէ մեծ մեծ կտոր:
Աստ է յայնժամ կռիւ պայքար,
Արիւնահեղ զոռ պատերազմ.
Եւ ի՞ւ լինի վախճան կռւոյն,
Այս է միայն, ուրիշ ոչինչ,
Արաբիոյ մեծ խալիփին
Թողուլ իւր Գահ Բիւզանդիոն,
Խաղաղութիւն լինի աշխարհի:
Հարցէք դուք այժմ, հանգի՞ստ է
                    քունս,
Օրհնեալ է Աստուած, խոր է իմ քուն.
Ես հաւատամ ճակատագրին,
Ինչպէս Աստուած կամի յերկինս,
Այնպէս լինի երկրիս վերէն
Բանին սկիզբն եւ իւր վախճան:
Բայց դուք ընդէ՞ր վրդովէք քունս
Արեւելեան հարց հանելով.
Ես ուրախ եմ եւ բախտաւոր,
Անցաւ յինէն դժպատեհ հարց,
Գնաց մտաւ ի Ճեննատան,
Ո՞ տայր, որ անդ կենար մնայր,
Կրկին ի յետս չդառնար:
Բայց թէ դառնայ էլ չէ ինձ փոյթ.
Փորձուելով, փորձուելով
Ես լաւ ուսայ զփոլիթիք,
Գիտեմ ինչպէս պէտք է վարուիլ:
Իմ զանձարանս թափուր է միշտ.
Զունիմ գլխոյս ոսկեբարձիկ,
Կամ բնդանօթ այն Կրուպի.
Բայց ես ունիմ պատրաստ բարձեր:
Ժամանակին հետեւելով
Ըզմին ընտրեմ, դնեմ գլխոյս.
Եւ ապահով ննջեմ ի քուն:
Թէ ժամանակ, թէ փոլիթիք
Երբ փոփոխին աշխարհիս,
Յայնժամ փոխեմ բարձն իմ գլխոյս,
Ընտրեմ յաւէտ յարմարագոյն:
Բարձերուն վարձ ահագին է,
Ժամանակէն բռնադատեալ.
Զոր չկամիմ, ո՛հ, զայն առնեմ.
Այս է միայն իմ փոլիթիք
Ժամանակին հետեւելով:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԼՈՅՍԵՐԸ

Ձեմ յիշեր թէ երբ, շատ ժամանակ առաջ, աշնան մութ խաւար գիշերով ինծի վիճակուեցաւ նաւակով ճանապարհորդել Սիպերիոյ մռայլ մէկ գետին վրայ: Յանկարծ, գետին պտոյտ եկած տեղը, մեր առաջ եւ մութ լեռներու տակէն փայլեցաւ լոյս մը:

Փայլեցաւ պայծառ, ուժգին, բոլորովին մօտիկ...

— Է՛հ, փառք Աստուծոյ — ըսի ես ուրախացած, — գիւղ է, մօտ է գիշերատեղին:

Թիավարը ետ դարձաւ, ուսերուն վրայէն նայեցաւ լոյսին եւ նորէն ծանրացաւ թիերուն:

— Հեռու է դեռ:

Ես չհաւատացի. լոյսը այնքան մօտ կը թուէր, եւ անորոշ խաւարին մէջէն առաջ կը խաղար: Բայց թիավարը իրաւացի էր. պարզուեցաւ որ իսկապէս հեռու էր:

Գիշերային այդ լոյսերուն յատկութիւնն է խաւարը պատռելով՝ մօտենալ, քալել ու խոստանալ, խաբել եւ գրաւել՝ իրենց մօտիկութեամբ: Կը թուէր թէ ահա մէկ երկու թի եւս ճանապարհը կը վերջանայ... Մինչդեռ — շա՛տ է հեռու:

Ու դեռ երկար կ'ընթանայինք մենք այն դաժան ու թանաքի պէս սեւ գետով: Կիրճեր ու ժայռեր դուրս կը լողային, կը մօտենային ու կը մօտենային, մնալով ետեւ եւ կարծես կորսուելով անծայր տարածութեան մէջ. իսկ լոյսը կը մնար, միշտ կը մնար, մեր առջեւ փայլելով ու գրաւելով՝ առաջուան պէս մօտիկ եւ առաջուան պէս հեռու:

Այժմ շատ անգամ ես կը յիշեմ ե՛ւ այդ ժայռոտ լեռներուն ստուերներով ծածկուած մութ գետը, ե՛ւ այդ պըլպլացող լոյսը: Միայն զիս չէ որ շատ լոյսեր, առաջ ալ, յետոյ ալ գրաւեր են իրենց մօտիկութեամբ:

Բայց կեանքը դեռ կը հոսի նոյն մըռայլ ափերուն մէջէն, իսկ լոյսերը դեռ շատ են հեռու: Եւ նորէն պէտք կ'ըլլայ ուժ տալ թիերուն...

Բայց եւ այնպէս... բայց եւ այնպէս լոյսերը մեր առջեւն են...

Վ. ԿՈՐՈԼԷՆԿՕ

ՄԱՅԻՍ 28

Ուսուցչիս՝ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻՆ

Արիւնն յորդած էր ցեղիս՝ պայքարի մեծ դաշտին վրայ,
Ու ակնայատ հրաբոց ազատութեան խորանին՝
Աչքեր, յոյսով առլըցուն, կը մարէին անխընայ,
Մինչ խաւար էր ու արփին կը յամենար տակաւին...:

Ծաղկումի օր մը ծիծղուն, օր մ'արեւոտ ու պարզկայ,
Մահուան, կեանքին խելայեղ մարտնչումին մէջ վերջին,
Բեկորներն իր յուսաբեկ դարձան հերոս եւ հըսկայ
Ու կերտեցին լուսեղէն պալատն իրենց երազին:

Արարատն յաղթ ու վըսեմ, ցեղիս խորհուրդը պայծառ,
Պատռեց շղարշն իր սուգի, դարձաւ կոթող յաղթութեան.
Ալ չը «սողաց մոլեգին» գետն հայրենի վշտահար:

Վերապրողին հետ ցնծաց այն որ բերաւ կամաւոր
Իրեն մարմինն ողջակէզ զոհարանի փառութեան,
Ցանուե զայռ՛ց սերունդին, կեանքի մ'համար լուսաւոր:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՑՆԾՈՒԹԵԱՆ ՃԻՉԵՐ

Mourir pour son pays n'est pas un triste sort,
C'est s'immortaliser par une belle mort.

CORNEILLE

Ժողովուրդ Հայոց, Ազատութեան եւ Անկախութեան մշտնջենապէս ծարաւ ցեղ:

Այս իրիկուն յաղթանակի տօնիդ առթիւ, բոլոր ցաւերս ու վիշտերս՝ յաղթական դրօշիդ ծայրը ծրարած՝ զուրսի հովերուն կուտամ. ու կ'ուզեմ այսպէս ամբողջ գիշեր մը, երկինքի պլպլացող աստղերուն հետ, ե՛ւ քեզի հետ, զիրկ զիրկի խրախճանքի աւազանին մէջ հրճուիլ, արբենա՛լ, ցնծութեան ճիչեր արձակել:

Ես կը ցնծամ, ու ցնծա դուն, այս իրիկուն, տարագի՛ր օտար ու անհամբաւ պողոտաներու վրայ, զի այսօր Անկախութեան տօնդ է:

Ռոզի՛ ելիր, եւ հպարտօրէն քո՛ւ անյայտ եւ յայտնի գերեզմաններուդ Մայիսի վարդերէն հիւսուած փառապսակ մը ձօնէ: Անոնք քեզի համար, քու անցեալ պէս պէս փառքերուդ համար Մայիսի 28ը կերտեցին, դարերու խաւարէն՝ Ազատութեան ջահը մեր վշտաբեկ սրտերուն մէջ ցոլացուցին:

Փա՛ռք ուրեմն յաղթանակի դրօշիդ, փա՛ռք ու պսակ քու պղպատեայ կարիճներուդ:

Բայց դուն ցնծա՛ այս իրիկուն, ո՛վ իմ ցեղ. Տիրաններու հզօր ու փառապանծ աղնիւ անունն:

Կարէ՛ ու կոխկրտէ տարագրութեան ցուպը դաժան, որ անարդար մարդիկ, որ անաստուած մարդիկ խաւարին մէջէն, բռնօրէն քու ձեռքդ դրին...

Ու խեղդեցին մանուկդ հագի երկու ամեայ, Աստուածամօր օրրանին մէջ հրաշափառ:

Բայց դուն հրճուէ՛, իմ պաշտելի, իմ տարագիր հպարտ ցեղ, արդարութեան, ազատութեան, ե՛ւ լոյսին համար, կարմիր արի՛ւն, կարմիր արի՛ւն թափեցիր, որպէս զի, մանուկդ հրաշածին, Մայիսի ծաղիկներով հոտտուէ...

Բայց դուն ցնծա՛, իմ անվհատ, իմ պաշտելի ազուոր ցեղ. մենք պիտի երգենք, պիտի փառաբանենք Մայիսի փառքը, ի խնդիր Ազատութեան, Անկախութեան:

Այս իրիկուն, թէեւ պանդուխտ, ես կը ցնծամ ու կը հրճուիմ քաջօրէն:

Բայց քու դրօշդ, յաղթանակի դրօշդ, թող ծածանի տարագիր, մէկ օր միայն թող ծածանի աստղերուն հետ դէմ — դէմի:

Ազատութեան, Անկախութեան, մշտնջենապէս ծարաւ ցեղ:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Հաւատամքի երգը

Ինչո՞ւ կ'ուլամ, ինչո՞ կը հառաչեմ, որ մեր բարեկամները այլ եւս չեն գար...

Ես կը լսեմ անոնց ազնիւ ձայները որ կը կանչեն Ծերունի խափշիկ Ճօն...

Մեր անկախութեան տօնին, Մայիսի 28ի առթիւ, մամուլին յանձնելով Ամերիկացի սեւամորթ Հնդիկներու «Մեր Հայրենիք» երգին մէկ տողը, նպատակս է մէկ բան ըսել: Հասկցնել բոլոր անոնց՝ որ, ամէն ինչ «անցած գացած» համարելով ձեռնածալ պղատոնական քարոզներ կը կարդան տարագիր բազմութեանց գլխուն:

Օրինակ առնենք մեզ բախտակից ժողովուրդներու կեանքէն, անոնց հաւատքէն ու հոգիէն: Ամերիկացի Հնդիկը, որուն գոյութիւնն իսկ կը ժխտեն այսօր, հակառակ իր կրած տառապանքին, հակառակ անոր որ, երկիրի իր բնաշխարհին մէջ՝ նորեկներու կողմէ 40—50 յարկանի շէնքեր կը բարձրանան, իր հոգիին խորը այն անմար հաւատքն ունի թէ՝ օր մը, Նեակարայի եւ Միսիսիփիի ջուրերէն դուրս պիտի գայ երկար ատենէ ի վեր սպասուած քաջը՝ — Old Black Joe — սուրը պինդ բռնած իր ափին մէջ հի՛ն օրերը, կորսուած փառքերը վերահաստատելու:

— «... Պիտի գամ, պիտի գամ — կ'ըսէ Old Black Joe — քանզի կը լսեմ անոնց ազնիւ կանչը»...

✕

Որքա՛ն խօսուն է այս երգը մեզի համար: Մենք ալ, խոր պատճառներ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԸ

(Հէքեաթ)

Գրեց՝ Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԷՎԻՉ

Արեւը ուղարկեց իր առաջին ճառագայթը, ու երկիրը արթնցաւ:

Ծիծղուն էր ամէն կողմ:

Արեւին ճառագայթներուն տակ՝ դաշտերուն եւ կատարներու խոտերը բուսան: Կանանչցան լեռնալանջերը: Կանանչցան ձորերը: Ծառերուն պըտուղները ուռեցան ու պայթեցան, եւ զմրուխտի նման փայլեցան անոնցմէ արձակուած նորածիլ սաղարթները:

Ու առաջին ծաղիկները բացին իրենց բաժակները: Երկիրը արեւին ժպտեցաւ իր ծաղիկներով:

Ամէն ինչ կենդանացաւ:

Ու ուրախ աղաղակ մը տարածուեցաւ երկրի վրայ — աղաղակը հրաշքին, զոր կատարած էր մեծն աստուած — արեւը:

Անոր մասին նախ խօսեցան առուակները:

Վերը, լեռներուն մէջ, ձիները ըսկսան հալիլ, թափեցան հովիտներու գետակներուն մէջ եւ մեծ աղմուկով հոսեցան դէպի ծով:

Անոնք թրջեցին գետերու չորցած յատակները, ու չարունակեցին հոսիլ՝ քշելով իրենց ճամբուն վրայ հանդիպած քարերը եւ անընդհատօրէն խօսելով լեռներու վրայ արեւին կատարած մասին, ու փառաբանելով անոր ուժը, իշխանութիւնը եւ ամենազօրութիւնը:

Անոր մասին շշնջաց եւ հովը՝ կանանչաւորուած անտառներուն մէջ:

Ու դայլայլեցին թռչունները:

Ու օրը հնչեցուց կենսաբեր արեւին դաշներգը:

Ու այդ դաշներգին ընկերացաւ մարդը:

Ինչպէս ամէն անգամ, քուրմերը, սրբազան հանդիսաւորութեամբ մը, հովիտի տաճարէն բերին կենդանութեան մեծն աստուած արեւին Բաալին անդրին:

Ան հրահրեց գարնանային արեւը: Ան կանանչաւորեց դաշտերը եւ ծառերը: Ան երկինքը կապուտցուց: Անոր շնչառութեամբ ջերմ հովը փչեց երկրի վրայ: Ան հողին տուաւ ժպիտ — ծաղիկ: Թռչուններուն՝ դայլայլ: Ու շատցուց մարդկային սրտին բարախումը:

Ու ան ալեցուց հողը, բնութիւնը, մարդը՝ իր բարիքներով, ինչպէս թագաւոր մը, տիրակալ մը, ստեղծագործ մը, — եւ, ուրախ, գիշերը ան մնաց իր փառքին, իր մեծութեան, իր զօրութեան փայլին մէջ:

Անոր վերեւ կը փայլէր լուրթ երկինքը, անոր ոտքերուն տակ՝ հողը՝ զմրուխտի նման:

Իսկ ան կանգուն կը մնար գեղեցիկ ու ընդարձակ դաշտին մէջ, ու կը սպասէր իրեն համար ըլլալիք զոհաբերութեանց:

Ու ամէն կողմէ մարդիկ վազեցին եկան՝ երկրպագելու համար մեծն աստուած — Բաալի:

Լեռներէն եկան հովիւները՝ մորթեր հագած:

Եկան զինուորներ՝ նետերով ու փայլփլուն զէնքերով:

Եկան երկրագործներ՝ իրենց հետ բերելով հողին պարգեւած պտուղները:

Եկան շատախօս քաղաքացիներ՝ չարութեանց ագահութեամբ:

Եկան ճոխ հագուստներ հագած վաճառականներ ու իրենց հետ բերին ընծաներ բեռցուած ուղտերու կարաւաններ:

Եկան ծերունիներ՝ որոնց երակներուն մէջ գարնան աւելի արագ կը շարժի արիւնը:

Եկան պատանիներ՝ փառաբանելու համար Բաալ աստուածը, որ երկիր կը ղրկէ ջերմութիւնն ու ուրախութիւնը, կանանչութիւն ու ծաղիկները:

Եկան այրերը:

Եկան կոյսերը՝ երկրպագելու համար Աստուծոյ առջեւ որ աշխարհ կ'ուղարկէ սէրը — հրահրիչը աղջիկներու սրեան:

Եկան կիները՝ հպարտօրէն իրենց թեւերուն վրայ կրելով իրենց զաւակները, շնորհակալ ըլլալու համար Աստուծոյ, որ երկիր կ'ուղարկէ արգասաբերութիւնը:

Ու բոլորը հաւաքուեցան ամենազօր աստուծոյ ձորին մէջ, — Բաալի, որ բոլոր էակներուն կեանք կուտայ ու արեւին ու ոսկիին աստուածը:

Մեծն արեւին ու մեծն ոսկիին:

Ճամբուն վրայ շարուեցան ընծայաբեր կարաւանները, ու զոհաբերութեան յատուկ հօտերը:

Բառաչեցին պարարտ կովերը, մայեցին ոչխարները: Ու այս բոլորը — որոնց կ'ընկերանար գարնանային հովը եւ սաղարթներու սօսաւիւնը, մարդոց ուրախ խօսակցութիւնը եւ թռչուններուն դեղգեղը — համերգանքով մը կը փառաբանէին Բաալը...

Գիշերն անցաւ սրբազան լռութեան մէջ:

Ու երբ լեռներուն ետեւէն սկսան փայլիլ ոսկեայ արեգակին ճառագայթները, Բաալ իր առջեւ տեսաւ երկրպագած բազմութիւնը, որ լեցուցեր էր ձորը՝ մէկ ծայրէն միւսը:

Անոր առջեւ ոտքի էր միայն քըրմապետը, սուրբ ծերունին, որ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին ծառայած էր Բաալի:

Բաալ աստուծոյն մարգարէն որ անիծեց թագաւորներն ու ազգերը:

Այդ սրբազան պահուն միայն ան կրնար ոտքի մնալ Բաալի դէմքին առջեւ:

Ոչ ոք կրցաւ տեսնել թէ ինչպէս արեգակի առաջին ճառագայթներէն որոցոլացաւ՝ թանկարժէք փայտերով եւ անուշաբոյր բոյսերով շինուած զոհաբերութեան խարոյկը:

Ու երբ ամբոխը բարձրացուց գլուխը, բոլոր կուրծքերէն փրթաւ հզօր կանչ մը, բարձրացաւ մինչեւ կատարները լեռներուն, ու անոր արձագանգը տարածեց փառքը Բաալի:

Խարոյկին ծուխն ու կրակին վերեւ դողդղացող օդին մինչեւ կարծես կենդանացած էր մեծն Բաալի անդրին:

Զայն նկատեցին մեծն Բաալը, երջանկացած, արբեցած իր իշխանութենէն, բնութեան վրայ իր ունեցած ամենազօրութենէն, իր առջեւ երկրպագող ամբոխէն:

Զոհը ընդունուած ու հաճելի թուած էր Բաալի աստուծոյ:

Ու երջանկութեան կանչեր լեցուցին ձորը, ու անոնց արձագանգները տարածուեցան լեռնէ լեռ:

Հանդիսաւորապէս պայծառացաւ քըրմապետին երեսը, մարգարէական սքանչացում մը փայլփլաց աչքերուն մէջ, ուղղեց իր լանջը, իր ձայնէն արձակուեցան կարծես հրացանի հեռաւոր ձայներ, ու սուրբ ծերունին դարձաւ ամբոխին:

Ամբոխը դողդղալով լսեց զայն, կրկնելով անոր մարգարէական խօսքերը, որպէսզի զանոնք լսեն անոնք որ, ընդարձակ տարածութեան պատճառաւ, չէին լսեր:

Անոր ամէն մէկ բառը մրրիկի պէս կը շրջագայէր ձորին մէջ:

Ու բոլորը լսեցին ինչ որ ըսաւ սրբազան ծերունին:

— Լռութեամբ երկրպագեցէք Բաալ Աստուծոյ, աստուածներուն ամենամեծին առջեւ — ըսաւ քըրմապետը — արեւին աստծուն առջեւ, որ ձեզի կ'ուղարկէ կեանք, լոյս եւ ջերմութիւն: Որ՝ ձեր արտերը կը վառէ, եւ որուն հողը պտղաբեր կը դարձնէ, կը բազմապատկէ ձեր հօտերը, ու կ'արդիւնաւորէ զանոնք: Որ՝ ձեզ կ'ուղարկէ յանդուգն կռիւներու եւ ճամբորդութեանց՝ ձեզ հարստացնելով: Որուն կը պարտիք ծառերուն կանանչութիւնը եւ ձեր կիներուն գգուանքները: Անոր՝ մեծազօր Բաալի առջեւ լուռօրէն երկրպագեցէք՝ արուած պարգեւներէն երախտապարտ: Անոր առջեւ, որ աշխարհ կ'ուղարկէ իր կենսատու ճառագայթները, որոնք թափանցելով հողին մէջ, կը

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՏԱԽԱՆՔԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ

Յարձակման հրամանը տուած է Մ. Քեմալ

«ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՅԱՐՁԱԿԻԼ, ԱՌԱՆՑ ԼՈՒՐ ՏԱԼՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ»

Իբրեւ պատասխան քեազիմ Գարապէքիր փաշայի փաստաթուղթերուն, «Միլլիյէթ» կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ (21 մայիս).—

Գարապէքիր փաշայի մինչեւ հիմա մեր տուած պատասխաններուն մէջ, բնաւ չզլանք իր այն պնդումներուն, թէ առաջին նամակով բրած էր Հայաստանի դէպքերու մասին: Թերեւս, մեր լուութենէն գանելով, յարգելի փաշան եզրակացուցած է թէ ամէն մարդու հաստատուցած է Հայաստանի յարձակման մասին իր գրածները, եւ թէ մենք չունինք փաստաթուղթեր որ արմատէն ջնջեն իր պնդումները: Մեր կեանքին մէջ, եթէ ուրիշներն ալ գտնէ մեզի չափ խելացի, ուշադիր եւ հանդարտ չենթադրենք, մեր բաւական մը խօսքերուն եւ սուտերուն պատճառաւ, անպատճառ ամօթալի, դէպ կացութիւններու կը մատնուինք: Իր առաջին նամակին մէջ, խօսելով Հայաստանի յարձակման մասին, Գարապէքիր փաշա կը գրէ.

— «... Ենկիւրի չէր արտօներ որ եւ է հակաչարժում եւ կը կարծէր թէ այս տեսակ շարժում մը սկիզբը պիտի ըլլայ ազգային աղէտին»:

Ուրիշ տեղ մը, կ՚ըսէ դարձեալ.

— «Շարունակուող թրքական ջարդերը դադրեցնելու, Արեւելքի ժողովուրդի մտահոգութեանց վերջ տալու եւ վտանգի մատնուած մեր ազգային շարժումը փրկելու համար, հակայարձակումի սկսայ հայկական բանակին դէմ որ կը շարունակէր իր յարձակումը: Ենկիւրի վերջապէս համաձայն գտնուեցաւ որ շարժումներս շարունակուին»:

Գարապէքիր փաշայի այս գրութիւնը կարդալէ յետոյ, կարդացէք նաեւ հետեւեալ ծածկագիր հեռագիրը, զոր Հայաստանի յարձակումէն առաջ ղրկած է ընդհ. սպայակոյտի նախագահութեան: (Հեռագրին վրայ մակագրուած է թէ կարդացուած է գործավարներու խորհուրդի նիստին):

Ընդհ. սպայակոյտի նախագահութեան

Էրզրում, 15 սեպտ. 1920

Հակառակ վերջին ատրնեան աշխատութեան, առ այժմ կարելի չեղաւ ապահովել որ կարմիր բանակին հետ գործակցաբար զինուորական գործողութեան մը ձեռնարկուի Հայերուն դէմ: Իսկ մեր կողմէ առանձինն Սարը Ղամիշի ուղղութեամբ գործողութեան մը ձեռնարկելն ալ, հետեւեալ առաւելութիւնները եւ անպատեհութիւնները ունի. —

Առաւելութիւնները. — Զօրքերուն եւ այս շրջանի ժողովուրդին բարոյական կորովը բարձրացնել եւ այս ձեւով առաջքն առնել փախուստին: Կաղզուանի հարուստ շրջանակը ձեռք ձգելով, ապահովել էրզրումի եւ շրջականներուն վառելիքը, ճակատը պզտիկցնել, ամրութեանց կացութիւնն ալ լաւ ձեւի մը դնել: Ներսէն ցնցել Հայերը որոնց մեզի հանդէպ բարոյական կորովը շատ ինկած է, ստիպել որ անոնք համաձայնին բոլշեւիկներուն հետ եւ այսպէսով առիթ (վէսիլէ) պատրաստել Կարսի երկաթուղին բանալու, եւ Բաթումի շրջանին ու երկաթուղիին միջեւ հաղորդակցութիւնը կարենցնել եւ դիւրացնել:

Այս առաւելութեանց հետ, կայ նաեւ սա անպատեհութիւնը որ Օլթիի եւ Բաթումի շրջանի մեր զօրքերուն և Շուրալարի ժողովուրդին կողմէ կատարուած կռիւները, ճակատին ամէն կողմը կը տարածուին եւ այսպէսով աւելի շատ ռազմամթերք կը սպառի: Այս վիճակին շարունակութիւնն ալ կրնայ տեղի տալ Վրացիներու հետ գործակցութեան մը, եւ պատճառ դառնալ որ խնդրութիւն գործող Հայերը աւելցնեն իրենց վիվլուկը: Ասոնցմէ ամէնէն կարեւոր անպատեհութիւնը՝ Հայերուն եւ Վրացիներուն մեզի դէմ գործակցիլն է: Իսկ ասոր տեղի չտալու համար, շատ կարեւոր է կարելի եղածին չափ ապահովել չէզոքութիւնը: Կը սպասեմ այս հաղորդագրութեանս համաձայն տրուելիք հրամանին:

Ինչպէս կը տեսնուի, յիշեալ յետոյ յարձակման համեմատաբար անկարեւոր կարգ մը առաւելութիւնները, հրամանատար փաշան հետեւեալ անպատեհութիւնները կը թուէր.—

1. Կռիւները, որոնք յատուկ էին միայն Օլթի եւ Բաթումի մեր գունդերուն եւ Շուրալարի ժողովուրդին, ճակատին ամէն կողմը պիտի տարածուին:

2. Բնականաբար, այս կռիւներու ընթացքին աւելի ռազմամթերք պիտի սպառի:

3. Այս վիճակին շարունակութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ Վրացիները գործակցաբար կռուին մանակցին:

4. Հայերուն վլվլուկները պիտի աւելնան:

Ամէնէն վերջն ալ կ՚ըսէ թէ գլխաւոր անպատեհութիւնը Վրացիներուն գործակցութիւնն է, եւ յարձակում կարենալ գործելու համար, պարզապէս պայման կը դնէ ապահովել անոնց չէզոքութիւնը: Այս ձեւով, Գարապէքիր փաշա պարզապէս ըսել կ՚ուզէ Ենկիւրիի. «Եթէ պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէք եւ հրաման կուտաք, յարձակումի կ՚անցնիմ»:

Հիմա ալ կարդացէք իրեն տրուած յարձակումի սա հրամանը.

Արեւելեան ճակատի հրամանատարութեան

Ենկիւրի, 20 սեպտ. 1920

(Անձի յատուկ է եւ անձամբ պիտի բացուի)

1. Մեր արեւելեան բանակը անմիջապէս յարձակողականի պիտի անցնի Կարսի ընդհանուր ուղղութեամբ: Առաջին շրջանին, կը բաւէ գործողութիւնը ընդարձակել մինչեւ Կաղզուան եւ Նօվօ Սէլիմ – Մէրտէնկ գիծը: Բայց եւ այնպէս, այս գիծը վերջնական չէ, եւ երբ զինուորական կացութիւնը թոյլատու ըլլայ եւ հարկ դառնայ, յարձակումը սկիզբէն երկարելու է դէպի աւելի արեւելք:

Բուն նպատակն է բնաջնջել հայկական զինեալ ուժերը: Ասոր համար, անհրաժեշտ է յանկարծակի կատարել յարձակումը: Եւ բացարձակապէս զգուշանալու է աւելի առաջ ո եւ է ձեւով իմացնելէ Հայերուն: Բացարձակապէս զգուշանալու է յարձակում գործելէ անգլէն Հայերուն վրայ:

Վրացիներուն չէզոքութիւնը ապահովելու համար, պէտք է անոնց հանդէպ նպաստաւոր եւ նոյնիսկ հողային իրենց պահանջները գոհացնելու յոյս տուող ընթացք մը բռնել: Արեւելեան ճակատի հրամանատարը իրաւասու է այս նպատակով յարաբերութեան մէջ մտնելու Վրացիներուն հետ: Եւ ո եւ է ձեւով յարձակում չպիտի գործուի եւ բեռ նահանգներու վրացական գրաւման վրայ: Միայն, հակառակ ասոր, նկատի առնելու է նաեւ Վրացիներուն փոխադարձ յարձակումը:

Հայերուն դէմ յարձակողականը չիպիտի յետաձգուի մինչեւ Վրացիներուն հետ յարաբերութեանց զարգացումը:

3. Ազգ. Մեծ ժողովին մէջ ճշդուած այս որոշմնագիրը, ընդունուած է Գործավարներու խորհուրդին կողմէ, եւ ընդհ. սպայակոյտին կողմէ հաղորդուած է Արեւելեան ճակատի հրամանատարութեան: Ստացման թըւականը հաղորդուելու է: Որոշումին թուականը 225 է:

Մ. ՔԷՄԱԼ

ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Այս փաստաթուղթերուն իմաստը սա է որ, Արեւելեան ճակատի հրամանատարը չի ստանձներ յարձակման պատասխանատուութիւնը: Որովհետեւ համոզուած է թէ Հայաստանի վրայ կատարուելիք յարձակումը շատ մը անպատեհութիւններ ունի: Այդ անպատեհութիւնները թէ զինուորական, թէ քաղաքային են: Անոր համար, Ենկիւրիի հաւանութիւնը եւ հրամանը կ՚ուզէր:

Այս կացութեան առջեւ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա որ միաժամանակ թէ Ազգ. Մեծ ժողովին եւ թէ Գործավարներու խորհուրդին նախագահն էր, ընդհ. սպայակոյտի նախագահին հետ իր պատրաստած յարձակման հրահանգը կը կարդայ Գործավարներու Խորհուրդին, որոշմնագրով մը կը հաղորդէ Արեւելեան ճակատի հրամանատարութեան, եւ նոյն իսկ, Գարապէքիր փաշան բոլորովին ազատելու համար պատասխանատուութեան այս մտահոգութիւններէն, շատ հաւանաբար Ազգ. Մեծ ժողովին մէջ յարձակման այս հրամանը խնդրոյ նիւթ չըլլալով հանդերձ, պարզապէս անոր վստահութիւնը եւ ուժը աւելի զօրացնելու նկատումով, կ՚աւելցնէ թէ ժողովէն ալ որոշում առած է:

Մենք հոս չպիտի քննադատենք Գարապէքիր փաշան, թէ Հայաստանի վրայ յարձակելու համար, որոշում եւ հրահանգ ուզած է Ենկիւրիէն: Շատ բնական է որ այսպէս պիտի շարժէր: Նոյնիսկ, ինչպէս կ՚ըսէ իր առաջին նամակին մէջ, եթէ առանց կեդրոնի կառավարութեան եւ ընդհ. սպայակոյտին հետ խորհրդակցելու, ձեռնարկէր այս տեսակ շարժումի մը, նորէն չիտակ չպիտի ըլլար, եթէ նոյն իսկ դրական արդիւնք ձեռք բերէր:

Այս գործին մէջ բնաւ չիտակ չեղող եւ մանաւանդ հրամանատարի մը բնաւ չվայլող կէտը սա է.— հակառակ անոր որ Հայաստանի յարձակումը կատարուած է մեր պարզած ձեւով, Գարապէքիր փաշա կ՚ելլէ եւ «անիկա ես էրի ինքնաբերաբար» կ՚ըսէ, ինչ որ անհիմն պնդում մըն է: Գործին իրականութիւնը այնքան բացայայտ է որ, հարկ չկայ աւելի լուսաբանելու զայն: Հետեւաբար, պէտք չենք տեսներ բան մը աւելցնելու: Հանրային կարծիքը թող իր ուզած ձեւով վերլուծէ եւ վճիռը տայ:

...ունենք ցաւելու, ու հին կորուստները փնտռելու: Մեր ալ լաւագոյն օրերը անցե՞ր գացեր են ... Մե՞ր ալ բարեկամները չորս հովերուն ցրուեր են: Բայց, մենք մեր ուժեղ ձայնը ձգած հոգիէն հոգիին՝ կը կանչենք մեր «Մերունի սեւ ձօ»ն:

Պէտի գա՛յ: Եկաւ անգամ մը ան հրաչքի մը պէս՝ եւ անհետացաւ ասուպի մը արագութեամբ: Եւ այն օրէն ասդին, մենք ալ աւելի ուժեղ, խանդավառ հաւատամքով մը կը հետեւինք անոր հետքերուն եւ մեր շրթներուն վրայ աղօթքի մրմունջներ կը փթթին:

Պէտի գա՛յ ան օր մը, Արաքսի ջուրերէն կամ մեծ Արարատի բարձունքէն, իր հետ պիտի բերէ մրրիկն ու փոթորիկը, ինչպէս նաեւ կչիռ, մեր ալ ազատ կարգերը վերահաստատելու համար:

Պէտի գա՛յ վա՛ղ թէ ուշ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Տ'Արսոնվալի յոբելեանը

Հռչակաւոր բնագէտ տ'Արսոնվալի յոբելեանը կը կատարուի այսօր, Սորպոնի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Արսէն տ'Արսոնվալ ծնած է 1851ին Պորի մէջ: Հայրը, մեծ հայրը բըժիշկներ են եղած: Դեռ երիտասարդ, Փարիզ կուգայ բժշկութիւն ուսանելու, սակայն բնագիտութիւնը եւ բընախօսութիւնը կը գրաւեն իր ամբողջ ուշադրութիւնը: Շուտով կը մտնէ փրոֆ. Քլօտ Պէրնարի աշխատանոցը: Ծնողքը կը նեղանայ, որ տ'Արսոնվալ կը լքէ բժշկական ճիւղը եւ կը հետեւի գիտական փորձերու: Փրոֆ. Քլօտ Պէրնարի միջամտութեամբ, տ'Արսոնվալ կը շարունակէ իր ասպարէզը, յետոյ կը մտնէ փրոֆ. Պրուն – Սէքարի աշխատանոցը: 1876ին կը ստանայ բժշկական վկայականը, 1882ին տնօրէն կը նշանակուի Քոլէժ տը Ֆրանսի կենսաբանական բնագիտութեան աշխատանոցին, յետոյ դասախօս փորձառական բժշկութեան: 1894ին կը ստանայ փրոֆէսէօր տիտղոսը: Անդամ կ՚ընտրուի բժշկական Ակադեմիային (1888), գիտութեանց Ակադեմիային (1894):

Տ'Արսոնվալի գիւտերը իրենց տարողութեամբ ոչ միայն կը պանծացնեն իր դարը, այլեւ կը ճառագայթեն քըսաներորդ դարուն վրայ: Բազմաթիւ են իր գիւտերը, — բնագիտական ազդակներու նպաստը կամ օգտագործումը բժշկութեան մէջ: 11 ապրիլ 1913ին, երբ Պերլինի մէջ կը գումարուէր բնագիտութեան միջազգային համաժողովը, որոշուեցաւ պատուել զինք՝ իր անունով կոչելով (արսոնվալիզասիոն) դարմանական բոլոր այն միջոցները, որ կը կատարուին սաստկահոս ելեկտրականութեան (haute fréquence) գործածութեամբ: Այսօր սաստկահոս ելեկտրաբուժութիւնը հրաշքներ կը գործէ կարգ մը հիւանդութեանց դարմանումին մէջ,— Պնդերակութիւն, քոր (eczéma), թութք (hémorroïdes), երակատապ (artérite): Ելեկտրաբուժութենէն զատ, տ'Արսոնվալի անուան կը կապուին հետեւեալ գիւտերը,— ելեկտրական նշդրակը, կալվանաբուժութիւնը, մագնիսաելեկտրական հեռախօսը, ովկիանոսներու ջերմական ուժին օգտագործումը, ալեսփիւռ (émetteur d'ondes) առաջին գործիքը, որ ծառայեց էյֆէլի աշտարակին, ժողովուրդին ծանօթ ջերմաչիչը, myophoneը, bec à gaz multipleը, եւայլն: Վերջապէս տ'Արսոնվալ աշխատեցաւ բժշկութեան մէջ օգտագործել ջերմութիւնը, լոյսը, ելեկտրականութիւնը եւ բոլոր տեսակի ճառագայթները: Աշխատութիւններ ունի նաեւ զանազան ձուկերու ջերմութեան, կենդանական ջերմութեան, թոքերու առաձգականութեան մասին:

Այսքան գիւտերէ վերջ, ամբողջ մարդկութիւնն է, որ երախտապարտ կը մնայ այս գիտունին, վարձատրուած՝ Պատուոյ Լեգէոնի մեծ – խաչով: Անցի օր, ուրբաթ, գիտական ու բժշկական մեծ դէմքերու առաջնորդութեամբ՝ հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ Փարիզի քաղաքապետութեան շէնքին մէջ, իսկ այսօր, Սորպոնի մէջ, Հանրապետութեան նախագահին հովանաւորութեան տակ, յարգանքի ազգային արտայայտութիւն մը պիտի ըլլայ իրեն:

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թօքատի մօտերը, Քէլքիտ գետէն անցած ատեն, 32 հոգի խեղդուեցան: Դիակներէն ութը միայն գտնուած են:

⁂ Երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեցան Եգէականի շրջանին մէջ, Տաւխայի կողմերը: Երկու ցնցումներ ալ՝ Էսկիշէհիրի մէջ: Ոչ մարդկային կորուստ կայ, ոչ ալ նիւթական վընաս:

ՅՈՒԶԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՏԱՍԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

ՊԱՂՏԱՏ, (Յառաջ).— Աւետիս Սարգիսեան, բնիկ Այնթապցի, 1915ի տարագրութեան ժամանակ մանուկ հասակին Արաբներուն ձեռքը կ՚իյնայ: Կը տանին իրենց ապրած տեղը, Տէր Զօրի եւ Մուսուլի սահմաններու միջեւ, Խապուրի, ուր կը գտնուէր այն ատեն Շամարներու Տը – Համ – էլ Մուսլաք, Վլատ – էլ – Ֆրահիմ փաշայի աշիրէթը: Այնտեղ տասը տարի մնալէ վերջ, կ՚ամուսնացնեն իր հայրենակից Արաքսի անունով աղջկան մը հետ: Հետաքրքրական է թէ, ինչպէս սեւ վրանի մը տակ Արաբ մօլլան կը պսակէ հայ տղան: Կ՚ունենան աղջիկ մը որու անունը նոյն մօլլան կը դնէ Ղարիպէ: Տղան կը դառնայ ուղտապան:

Օր մը, երբ ուղտերը արածելու կը տանի, ճամբան կը հանդիպի կարաւանի մը, կը հետաքրքրուի եւ կը տեսնէ որ այս մարդիկ Պաղտատէն կուգան եւ առեւտրականներ են: Մտիկ կ՚ընէ անոնց խօսակցութիւնը, կը լսէ Հայու անուն, եւ իսկոյն կը յիշէ իր անցեալը, կը մտաբերէ թէ ի՞նչպէս եկած է եւ ինչպէս մնացեր է այդ տեղ: Զէ՞ որ արդէն մեծցեր է: Կը խնդրէ անոնցմէ որ երկրորդ անգամ երբ կըկին գան, լուր մը բերեն իրեն թէ իր եղբայրները ո՞ւր են եւ կը յայտնէ իր ինքնութիւնը այդ մարդոց:

Օր մը կրկին այդ առեւտրականները իրենց կարաւանով: Աւետիսին լուր կուտան թէ իր երկու եղբայրներն ալ ողջ են եւ կը գտնուին Պաղտատ: Ուրախութիւնը սահման չունի: Կը խնդրէ իր մեծէն որ արտօնէ մեկնիլ, կրկին վերադառնալու պայմանով: Շէխը որ Շամմարներու մեծն է, թոյլ կուտայ որ երթայ եւ 15—20 ոչխար կը նուիրէ, որպէս իրաւունք այդքան ժամանակ իր աշխատութեան: Եւ կ՚ըսէ.

— Մուհասէլամ ալլահ ունաք, երթաս բարով, Աստուած քեզ հետ:

Աւետիս կը բաժնուի իր ուղտերէն եւ ճամբայ կ՚իյնայ անապատէ անապատ: Վերջապէս կը հասնի Պաղտատ, իր ընտանիքով, եւ կը գտնէ իր եղբայրները: Այսպէս 13 տարի անապատին մէջ ապրելէ վերջ կ՚ազատուի, իսկ իր աղջիկը կը մկրտեն դարձեալ եւ Ղարիպան կը դառնայ Աղաւնի:

Ա. ԱՂԱՆԻԿԵԱՆ

"ՎԷՄ"

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Կ՚իմանանք, թէ յառաջիկայ սեպտեմբերին պիտի սկսի հրատարակուիլ նոր հանդէս մը ընկ. Ս. Վրացեանի խմբագրութեամբ: Հանդէսը պիտի նուիրուի հայկական մշակոյթին ու նոր պատմութեան եւ պիտի ունենայ մեծ ամսագրի մը յատուկ բոլոր բաժինները՝ բացի զուտ գրական-բանաստեղծական եւ քաղաքական բաժիններէն. ցատկապէս լայն տեղ պիտի դրուի Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին: Հանդէսին մէջ պիտի ըլլան ուսումնասիրութիւններ, տեսութիւններ, քննական յօդուածներ, կենսագրականներ, գրախօսականներ, յուշեր, վաւերագրեր, Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին վերաբերեալ հին ու նոր տեղեկութիւններ, պատկերներ եւայլն: Հանդէսին նպատակը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել եւ ժողովրդականացնել, սիրելի դարձնել հայկական մշակոյթն ու պատմութիւնը:

Շուտով կը տրուին աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ կը հրատարակուին բաժանորդագրութեան պայմանները:

...ու կը վերածուին ոսկիի: Մեծազօր, ամենազօր ոսկիի, որ կենսաբար է՝ արեգակնային ճառագայթներուն նըման:

«Թաքուն զօրութեամբ մետաղ մը, որ հրաշքներ կը գործէ՝ ինչպէս արեգակնային ճառագայթները:

«Ոսկին սկիզբն է ու պատճառը՝ աշխարհի բոլոր մեծագործութեանց:

«Ան մարդիկը կ՚ուղարկէ փառապանծ պատերազմներու:

«Նաւերը կը մղէ ծովային վտանգներու, նոր երկիրներ գտնելու ու նոր դանձեր երեւան հանելու:

«Ան մարդիկը կը ստիպէ աշխատելու, պայքարելու, դէպ ի գիտակցութիւն ձգտելու:

«Առանց անոր՝ աշխարհը պիտի խաւարէր, պիտի ծերանար՝ առելի անդորրութենէն:

«Ան հրաշքներ կը գործէ:

«Ապերջանիկը կ՚երջանկացնէ, քաղցէն մեռնիլքը կրնայ մեռցնել որկրամոլութենէ:

«Ամէն ինչ ոսկին կ՚ընէ — անձը եւ սկիզբը աշխարհի բոլոր մեծութեանց: Ոսկին է որ մարդը դէպ ի առաջ կը մղէ: Արեւուն ճառագայթներն են որ, տասած թէեւ հողին մէջ, պահած են, սակայն, իրենց փայլն ու արեւուն կենսապարգեւ զօրութիւնը:

«Բաղդի արժանի զոհ չկա՛յ:

«Արեւին աստուածը: Ոսկի՛ն աստուածը: Ինչ որ ունիք ամենաթանկագին, բերէք անոր՝ իբրեւ երախտիք: Ամէն ինչ նետեցէք սուրբ կրակին մէջ. այդ կերպով դուք անոր կը վերադարձնէք միայն մէկ մասը ձեզի պարգեւածներուն: Արդասաբերութեան ու առատութեան աստուծոյն կարելի՞ է բան մը խնայել: Մեծն Բաղդ աստուծոյ արժանի զոհ չկայ. անոր, որ ամէն բան կուտայ»:

Ու քրմապետին ամէն մէկ խօսքին, ամբոխին երախտագիտական զգացումը ալ աւելի կը հրահրուէր:

— Զո՜հ, զո՜հ Բաաղին — կ՚արձագանգէր լեռներուն կատարէն: Ու ամբոխը կը խառնուէր. կը սեղմուէր խարոյկին շուրջ, ու ամէն ոք կը փութացնէր իր ընծան:

Հողագործները կրակին մէջ նետեցին իրենց հողերուն ամենալաւ միրգերը:

Պատերազմիկները նետեցին իրենց աւարառած թանկարժէք զէնքերը, օտար աստուածներու արձանները, — բերուած իրենց նուաճած հեռաւոր երկիրներէ, — եւ անգին քարեր՝ յափշտակուած աւերակեալ տաճարներէ:

Առեւտրականները նետեցին սուղ կերպասներ, զորս բերած էին հեռաւոր երկիրներէ:

Հովիւները Բաաղի ոտքերուն առջեւ մորթեցին իրենց հօտերուն ամենալաւ կենդանիները:

Ու բոցը հեղհեղէ բարձրացաւ ու բարձրացաւ:

Ու կրակը իր ժանիքներով կը խլէր դեռ կենդանի ու դողդոջուն զոհերը, կը հալեցնէր ոսկիները, կը փայլեցնէր հրաշէկ սուրերու շեղբերը, մինչ իր քով կը հոսէր կարմիր արիւնը:

Եւ երբ հովը մէկ կողմ կ՚ընէր խարոյկին ծուխը, ամբոխը կը տեսնէր Բաաղի արձանը՝ կարկառուն ձեռքերով:

Ան, վերացած այդ հանդիսաւորութենէն, ագահօրէն դեռ կ՚երկարէր իր ձեռքերը, ուզելով, երախտագիտութեան իբր նշան, նոր ու նոր զոհեր:

Ծեր մուրացիկ մը, որ ոչինչ ունէր խարոյկը նետելիք, խլեց իր քովինին սուրը, եւ երեք անգամ զայն մխեց իր մարմնին:

— Արի՛ւնս կուտամ քեզի, արի՛ւնս մեծն աստուած, որ կը ղրկես լոյս եւ ջերմութիւն ինծի. ես՝ որ զրկուած եմ ամէն բանէ, եւ որմէ կը խորշին բոլորը: Ամենազօր աստուած, ես գիտեմ որ դուն ոսկի կտորով մը կրնաս հրաշք գործել եւ զիս՝ մուրացիկս ուժեղ իշխան մը դարձնել: Ես որ այժմ ոչինչ ունիմ խարոյկիդ ձօնելիք, այն ատեն պիտի գնեմ մարդկային կեանքեր ու պիտի ըլլամ հարիւրաւոր մարդոց վրայ իշխող մը:

Եւ, ուժաթափ, մուրացիկը ինկաւ գետին՝ հիացմունքով նայելով իր արեան, որ կը թափէր իր վէրքերէն՝ ի պատիւ Բաաղ աստուծոյն:

Իսկ կին մը, յառաջանալով, իր կաթնկեր զաւակը բարձրացուց օդին մէջ եւ ուժգնօրէն զայն նետեց խարոյկը:

Ան Բաաղին բերաւ իր անդրանիկը: Արդասաբերութեան աստուծոյն կարելի՞ է բան մը խնայել:

Ու քրմապետը իր օրհնաբեր թեւերը երկարեց անոր վերեւ: Կնոջ այս քայլը գինովցուց հիացական կանչերով ամբոխին որ արդէն իսկ գինովցած էր՝ Բաաղի նկատմամբ զգացած իր երախտիքէն:

Ու տասնեակ կիներ խուժեցին առաջ, եւ, անմիտ ու վայրի աչքերնին բացած, վերցուցին իրենց զաւակները եւ գոչեցին.

— Թոյլ տուէք. մենք կ՚ուզենք Բաաղին տալ մեր ամենաթանկագին բանը:

Տղաքը ճչացին կրակին մէջ, իսկ մայրերը խանդավառ ու սքանչացած՝ դիտեցին անոնց գալարումները:

Պատերազմիկ մը, — որուն կինը սարսափէն խենդեցած էր եւ չէր ուզեր Բաաղի նուիրել իր անդրանիկը — զոհ բերաւ թէ՛ մայրը եւ թէ զաւակը:

Եւ ամբոխը երջանի՛կ որ Բաաղին կուտայ իր ամենալաւն ու ամենաթանկը, խելագար հիացման մը կը մատնուէր: Մարդիկ որ առաջին անգամ իրարու կը հանդիպէին, կը գրկախառնուէին եւ իրար կը սեղմէին:

Եւ կարծես եղբայրներ էին եւ իրենց միջեւ գոյութիւն չունէր վիճակի անհաւասարութիւն:

Զէ՞ որ բոլորը զաւակներն էին միեւնոյն մեծազօր Բաաղին — աստուածը՝ առատութեան եւ արդասաբերութեան:

Զէ՞ որ Բաաղ ամէնուն հաւասարապէս կ՚ուղարկէ իր լոյսը, եւ բոլորը կ՚ապրին իր ճառագայթներուն շնորհիւ:

Գինովցին կ՚ողջագուրուէր պատերազմիկին հետ, հարուստ վաճառականը իր կուրծքին վրայ կը սեղմէր որբն ու մուրացիկը:

Ու խելայեղ խանդավառութիւնը՝ վարակած ամբոխը՝ զայն կը մղէր շարժելու, երգելու, բացագանչելու:

Ու մարդիկ կը պարէին՝ փառաբանելով Բաաղը:

Ու բոլոր այս կանչերը, երգերը, հազարաւոր ոտքերու տոփիւնը կը նըմանէր զոհաբերուածներու ճիչերէն կազմուած երգի մը որ ալ աւելի կը խելացնորեցնէր ամբոխը:

Իսկ արեւը կը տաքցնէր երկիրը եւ իր ոսկեայ ճառագայթներով ալ աւելի կը բոցավառէր ամբոխը, անոր մէջ հրաւիրելով եռացող արիւնը:

Բաաղ՝ բոցին ու մուխին ներքեւ՝ իր բազուկները դեռ կ՚երկարէր խելացնոր ամբոխին, եւ կ՚ուզէր նոր ու նոր զոհեր:

Այսպէս շարունակուեցաւ ամբողջ օր մը:

Խարոյկը չմարեցաւ:

Մարդիկ, տուած ըլլալով ինչ որ ունէին, կարծես իրենք զիրենք պիտի նետէին խարոյկին մէջ՝ Բաաղին տըւած ըլլալու համար իրենց ամենավերջին ունեցածը — իրենց կեանքը:

Անմտութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին:

Արեւը, սակայն, խոնջած ու կարմրած՝ արիւնէն զոր խմեց, ընկղմեցաւ լեռներու ետին:

Զովացաւ: Ու գիշերը արտորաց երկիրը ծածկելու համար իր սեւ վարագոյրով:

Սեւ վարագոյրին վրայ յստակօրէն կը նշմարուէին ինքնափայլ աստղերը՝ դեղեցկացնելով զայն:

Ու հովը, սահելով հողին վրայէն, շշնջաց թէ այս գարնանային գիշերը կա՛րճ էր ... :

Աստղերը կը փայլփլէին մութ երկնակամարին վրայ:

Խարոյկին տեղը կը մխային ածխացած կոյտեր — որոնց կարմիր ցոլացումը կը լուսաւորէր Բաաղը, որ, բաղկատարա՛ծ, կարծես կ՚օրհնէր նընջող ձորը:

— Բաա՛ղ, արդասաբերութեան աստուածը:

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ *ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

երգ եւ արտասանութիւն՝ կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները՝ *Մուտք՝ 3 ֆրանք։*

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՊՈՒԼՎԱՐ – ՕՍՍՕ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ*

եւ մասնակցութեամբ *ԱԻՏՕ ԽՈՒՄԲԻ*

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

Chalet de l'Ermitage (La Viste)*ի ՄԷՋ*

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ

նախաձեռնութեամբ *ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ԼՈՒ

նախաձեռնութեամբ *ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեօն)

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ*

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼԻՆ – ՏԸ – ԺԻՐՐՕ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ԱՌԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ*

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի

« ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ 25 յունիս, Կիրակի օր

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նըկատի ունենալ սոյն թուականը։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ավինեոն, ՆԱԹ. — 70 ֆր.։

Մարսէյլ, Կ. Կ. — 140։

Տէսին ԳՈՐԾ. — 430։

Շավիլ, Յ. Ն. — 35։

Իսի-լէ-Մուլինօ, ՆՕՏ. ԵՂԲ. — 35։

Լիոն, Գ. Ք. — 20։

Կարտան, Ն. Գ. — 280։

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 1139։

Քոլոնպ, ՏԻԿ. Տ. — 140։

Լը Վան, Թ. Պ. — 105։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՏԻԿ. ՓԱՓ. — Սկսած ղրկել մայիս 27էն։

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

Պորտոյի հանգանակութեան ցանկը.—

Գրգ. Հալլաղեան, Կ. Հալաճեան 20ական ֆրանք։ Ե. Թուլումպաճեան, Լ. Սուգիասեան, Գ. Սարգիսեան, Յ. Քէլթէնճեան, Դ. Շաղլամեան, Ոնն, Ա. Քէնտէրեան, Կ. Տօնէրեան, Գ. Հալաճեան, Յ. Ազրապեան, Ճ. Տօնիկեան, Բ. Րէիզեան, Հայրապետ Արթինեան 10ական ֆրանք։ Յ. Ջօլաքեան, Մ. Ճերմակեան, Հ. Գալբաքճեան, Ա. Մարգարեան, Հ. Աբրահամեան, Ս. Կէտիկեան, Շ. Թէրզեան, Ս. Եսայեան, Լ. Գասպարեան, Կ. Վարդանեան, Յ. Աղլանեանեան 5ական ֆրանք։ Գումար՝ 225 ֆրանք։ (Տես «Յառաջ» թիւ 2195)։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը Ն. Պատգմ. Ժողովի փակման առթիւ ի պատիւ պատգամաւորներուն թէյասեղան մը սարքած ըլլալով, կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները այսօր, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 71, Ave. Kléber:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dumesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՅԻՍ 1933

30 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂ. ԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2201

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ անընդհատ անձրեւին, չարաթ երեկոյ հոծ ու խանդավառ բազմութիւն մը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս լեցուցած էր « Փըթի Ժուռնալ »ի սրահը, տօնելու Հայաստանի Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը, Մայիս 28 :

Ներկայ էին ռուս, ֆրանսացի, ուկրայնացի, վրացի, Թաթար ու լեռնական ժողովուրդներու ներկայացուցիչները :

Բեմին ճակատը կը ծածկէր Հանրապետութեան խոշոր դրօշակը, իսկ երկու կողմերը զոյգ-զոյգ սկաուտներ բռնած էին տարագիր եռագոյնը եւ ..ենց դրօշը :

Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներն ու Հայ Արիները :

« Սիփան » երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Սաքօ Ցակոբեանի, երգեց « Մեր Հայրենիք »ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս ու երկիւղածութեամբ :

« Մեր Հայրենիք »էն վերջ, ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ահարոնեան, որ նախ ֆրանսերէն լեզուով հայ ժողովուրդին երախտագիտական զգացումները յայտնեց Ֆրանսային.

— « Ամենէն առաջ պարտականութիւն կը համարեմ, մտերմական ողջոյն ..ղել այս մեծ ժողովուրդին ու կառավարութեան, որ մեր պատմութեան մէկ ..ար ժամին հիւրընկալեց վաթսուն հազար մեր հայրենակիցներէն :

« Այս վայրկեանիս, երբ աննախընթաց յետադիմական ալիքը կը կտրէ ու ..ցնէ Եւրոպայի մէկ խոշոր մասը, երբ հիւրընկալութեան իրաւունքն ու ա.. ազատութիւն կը թուի թէ թաղուած են տասնեակ տարիներու համար, ..անսան կը մնայ հաւատարիմ իր մարդկային եղբայրութեան փառաւոր ա..ութիւններուն : Միակը արեւմտեան մեծ պետութիւններու մէջ, ան կը ..այ յայնօրէն իր դուռները եւ սքանչելի առատաձեռնութեամբ կ'ընդունի ..որ քաղաքական տարագիրները եւ հալածանքի բոլոր զոհերը » :

Ընկեր բանախօսը յետոյ խօսեցաւ հայերէն, շեշտելով.

— « Այն հողը, որ ծծած է հայ ժողովուրդին արիւնը, միայն Հայերուն ..այ պատկանիլ » ... (*Բանախօսութիւնը պիտի հրատարակենք առանձին*) :

Թառխտ ժորժ, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս խանդավառեց բազմութիւնը նուագելով « Մայր Արաքսի »ն եւ « Կռունկ »ը :

Տիկին Իսաչինքոյի աշակերտուհիները ներկայացուցին, սքանչելի ներ..ակութեամբ մը, Կրիկի « Նաւավարները » եւ Շուպէռթի « Հնդկական ..ուքը » :

Տիկ. Լ. Գեւոնեան, իր ժողովրդական երգերով՝ « Տուր Եայլուխս », ..Նաչօ » եւ « Պըճինկօ », ստեղծեց խանդավառ ու հայրենաշունչ մթնոլորտ մը :

Քառորդ ժամ մը դադարէ վերջ, վարագոյրը կը բացուի ու « Սիփան » ..խումբը կ'երգէ « Զինչ ու զինչ », « Տիլպար ջան » եւ « Հայկ ու Լեւոնին ..ինք » ժողովրդական երգերը : Խմբերգը երբեմն-երբեմն կ'ընդհատուէր ..երգով մը, որ ալ աւելի հաճելի կը դարձնէր երգերը :

Օր. Ալնատամեան, հայկական տարազով երգեց « Հայաստան », « Վարդը ..ջի միջին » եւ « Ճախարակ » ժողովրդական երգերը :

Զ. Ռ. Միութեան կողմէ կարճ ուղերձ մը խօսեցաւ Պ. Ցովհաննէսեան.

— « Մայիս 28ը կայ ու կը մնայ մեր պատմութեան մէջ եզական : Մենք, ..փախստներս, չենք կրնար անտարբեր գտնուիլ Մայիս 28ի հանդէպ, որով..ու ան շարունակութիւնն է ապրիլ 11ին : Ի՞նչ կ'ըլլար մեր պատմութիւնը, ..թէ ապրիլ 11էն վերջ չունենայինք Մայիս 28ը :

« Դրօշակն ու թուականը մեզ համար վէն չեն վերցներ : Զ. Ռ. Միութիւնը .. յարգանքը կը բերէ այս իրիկուն » :

Պ. Ն. Ղուկասեան հաճելի ներդաշնակութեամբ մը երգեց « Սարեր, ա՛յ ..երեր » եւ « Կռունկ »ը :

Ամէնէն վերջ, երբ խանդավառութիւնը հասակած էր ամբողջ բազմութիւնը, խօսք առաւ ընկ. Խատիսեան : Նախ ֆրանսերէնով ողջունեց մեր հարեւան ժողովուրդներու ներկայացուցիչներն ու օտար հիւրերը.

— « Մեծ հաճոյքով կ'ողջունեմ մեր հարեւան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ֆրանսացի եւ օտար քաղաքացիները, որոնք բարեհաճած են իրենց ներկայութեամբ պատուել հայկական անկախութեան տօնը :

« Կարիք կա՞յ ըսելու, սիրելի գործակիցներ ու բարեկամներ, որ համաշխարհային տագնապի այս վրդովիչ օրերուն, երբ նոյն իսկ քաղաքակիրթ ազգերը կ'ապաւինին սրբազան եսասիրութեան, չեն հետաքրքրուիր հեռաւոր ..քր ժողովուրդներով, որոնք կորացած են բռնակալութեան տակ, կարիք ..՞յ յիշեցնելու որ այս ճնշուած ժողովուրդները՝ միացած չարչարանքի ու ..տումներու միատեսակութեամբ, պէտք է աւելի քան երբեք, յենուն իրենք ..րենց վրայ, իրենց համերաշխութեան, միութեան վրայ, անկարելի դարձնելու համար ողբերգական դէպքերու վերադարձը :

« Այստեղ է, քաղաքացիներ, մեծ դասը, որ մենք կը քաղենք ծանր ցընցումներէ, որ կը շարժեն ամբողջ աշխարհը ներկայիս : Ողբալի է մեր ժողովուրդներու վիճակը : Քաղաքական դէպքերը ոչի՛նչ ունին խրախուսիչ : Եւ սակայն ուժե՞ղ մեր իրաւունքով, մենք չենք յուսահատիր : Որքան մեր տարագրութիւնը կ'երկարի, նոյնքան կ'ուժեղանայ՝ մեր ընդհանուր ցանկութիւնը՝ վերահաստատուելու, վերագտնելու մեր կորսուած հայրենիքները :

« Ո՛չ, մենք չենք կորսնցներ յոյսը, թէ օր մը, վերջապէս պիտի իրականանայ մեր բոլորիս իտէալը՝ սքանչելի Կովկասի ժողովուրդներու միութիւնը » :

Ընկ. Խատիսեան յետոյ հանդէսը փակեց հայերէն կարճ ու խանդավառ ճառով մը.

— Ճիշդ է, որ ներկայ Հայաստանը չի կառավարուիր այնպէս ինչպէս կ'ուզենք մենք, բայց ան է, որ մեզ պիտի առաջնորդէ դէպ ի լուսաւոր ապագան :

Դու, հայ ժողովուրդ, որ մի քանի անգամ քանդուած գտար քու հայրենիքը եւ վերաշինեցիր, ես վստահ եմ, նորից պիտի վերադառնաս եւ վերաշինես զայն :

Հայրենակիցներ, թող ձեր ողջոյններով մեր հարեւանները իմանան, թէ մենք կը պահենք մեր անկախութեան ու ազատութեան յոյսը : (*Բուռն ծափեր*) :

Բոլոր ճամբաները կը տանին դէպ ի Հռոմ, — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան, որու համար ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է միութիւն :

Երիտասարդներն ու որբերն են, որ պիտի վերցնեն այս դրօշակը եւ պիտի տանին դէպ ի հայրենիք :

Կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը ...

Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ՝ Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Մ. ՔԷՄԱԼԻ

Խիստ պատիժներ՝ յանցաւորներուն

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին ներկայացուած է Հանրապետութեան պաշտպանութեան օրինագիծ մը, որուն համաձայն վարչաձեւին դէմ գործուած յանցանքները պիտի դատուին Էնկիւրիի, Պոլսոյ, Իզմիրի, Ատանայի, Տիարպէքիրի եւ Էրզրումի Եղեռնադատ ատեաններուն առջեւ : Այս դատարաններուն քննելիք յանցանքները հետեւեալներն են. —

1) Թուրքիոյ հանրապետութեան հողերուն ամբողջութիւնը կամ մէկ մասը օտար վարչութեան մը յանձնելու, կամ պետութեան անկախութիւնը նուազեցնելու եւ կամ երկրին մէկ մասը կառավարութեան վարչութենէն դուրս հանելու փորձ ընել :

2) Պատերազմական նիւթերու, օդային ուժերու, ամրոցներու, զինուորական շարժումներու, նաւարաններու եւ նաւահանգիստներու, ինչպէս նաեւ մարտանաւերու մասին փաստաթուղթ, նկար, յատակագիծ եւ ուրիշ տեղեկութիւններ օտարներու յանձնել, հաղորդել եւ հրատարակել, անոնց մասին տեղեկութեանց հաւաքումը դիւրացնել, պետական ապահովութեան վերաբերեալ գաղտնիքներ հրապարակել :

3) Հիմնական օրէնքը ամբողջութեամբ կամ մասամբ փոխելու կամ ջնջելու, օրէնքով կազմուած Ազգ. Մեծ Ժողովը տապալելու կամ իր պարտականութիւնը կատարելէ արգիլելու ձեռնարկել, գրաւոր, բանաւոր կամ գործնական գրգռութիւն ընելով, հրապարակներու եւ փողոցներու մէջ հաւաքուած բազմութիւններու առջեւ ճառախօսելով, յայտարարութիւն փակցնելով եւ հրատարակութիւն ընելով՝ ժողովուրդը դրդել այդ յանցանքները գործելու :

4) Գործավարներու խորհուրդը բռնի տապալել եւ իր պարտականութիւնը կատարելէ արգիլել եւ ժողովուրդը ասոնց դրդել :

5) Իր նպատակը գործադրելու համար, խառնակչութեան մարմնի մը զէնք, ռազմամթերք, դանակ, ռումբ եւ ասոր նման քանդիչ, սպանիչ գործիքներ շինել, կրել, պատրաստել, պահել, Թուրքիա մտցնել :

6) Կառավարութեան դէմ ժողովուրդը ըմբոստութեան, ջարդի դրդել :

7) Բոլոր այս յանցանքները գիտնալով մէկտեղ լուր չտալ կառավարութեան, խառնակիչները մէկ տեղէն միւսը փոխադրել :

8) Պետութեան զինեալ ուժերը եւ ոստիկանութիւնը անհնազանդութեան դրդել :

9) Գրգռութեան նպատակով, տպուած կամ անտիպ գրքոյկներ եւ թուղթեր հրատարակել :

10) Հանր. նախագահին դէմ մահափորձ ընել, զայն անարգել, անոր դէմ հրատարակութիւններ եւ ի բացակայութեան լեզուագարութիւն ընել :

11) Կրօնքը եւ կրօնական նուիրականութիւնները գործիք դարձնելով ժողովուրդը գրգռել պետութեան ապահովութեան դէմ եւ այս նպատակով ընկերութիւն կազմել :

12) Առաջին, չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ, եօթներորդ յօդուածներուն մէջ յիշուած յանցանքները գործելու համար զինեալ ընկերութիւններ կամ հրոսախումբեր կազմել, այդ հրոսախումբերուն հրամայել կամ անոնց մէջ պաշտօն ստանձնել, կամ անոնց ապաստանարան, պարէն, զէնք եւն. հայթայթել, կամ դիմադրել զանոնք ցրուողներուն :

13) Վերը յիշուած յանցանքները գործելու համար գաղտնի համաձայնութիւններ կնքել, կամ հրապարակներու եւ փողոցներու մէջ հրապարակաւ ժողովուրդը գրգռել այդ յանցանքները գործելու :

Ազգ. Ժողովը մօտ ատենէն պիտի սկսի քննել օրինագիծը, որ հրատարակութեան թուականէն սկսեալ անմիջապէս պիտի գործադրուի :

Աւստրիա եւ Գերմանիա դէմ դիմաց

ՀԱԶԱՐ ՄԱՐՔ ՏՈՒՐՔ՝ ԱՆՑԱԳՐԻ ՀԱՄԱՐ ...

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց յունիս 1էն սկսեալ հազար մարք (6000 ֆրանք) տուրք առնել այն Գերմանացիներէն որ անցագիր կ'ուզեն Աւստրիա երթալու համար :

Այս կարգադրութեամբ, Հիթլէր կ'ուզէ վրէժ լուծել աւստրիական կառավարութենէն, որ վերջերս անբաղձալի համարած էր երկու գերման նախարարներու այցելութիւնը եւ նոյն իսկ ոստիկանութեան միջեւ ճամբու դրած էր մէկը, Պաւարիոյ դատական նախարար Ֆրանքը :

Հետեւանքը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել որ դէպ ի հիւսիսային Աւստրիա այցելող օտար ճամբորդներու հարիւրին 50-70ը Գերմանացիներ են :

Գերմանական կառավարութիւնը իր այս կարգադրութիւնը կը համարէ բարեացակամութիւն, որպէս զի չխանգարուին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները :

Արդարեւ, պաշտօնական ղեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ Նացիները չգիտնալով Աւստրիոյ օրէնքները, ընդհարումներ կ'ունենան իշխանութեան հետ : Անցագրի տուրքը բարձրացնելով հազար մարքի, Գերմանիա կ'ուզէ դադրեցնել ճամբորդութիւնը եւ հետեւաբար կանխել նոր խռովութիւններ երկու ժողովուրդներուն միջեւ :

Այս բացատրութիւնը դժուար թէ հանդարտեցնէ Աւստրիան, որ խորապէս յուզուած՝ փոխադարձ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ : Արգիլելով Գերմանացիներու այցելութիւնը, գերմանական կառավարութիւնը միլիոնաւոր շիլինի վնաս պիտի պատճառէ Աւստրիոյ, այս ամրան ընթացքին, եւ մահացու հարուած մը պիտի տայ Տոլֆուսի դահլիճին : Հիթլէրական թերթ մը կը գրէ թէ Աւստրիան պէտք է յարի հիթլէրականութեան, եթէ չուզեր ֆրանսական գաղութ մը դառնալ :

Պերլինի աւստրիական դեսպանը Վիեննա կանչուեցաւ, դահլիճին հետ խորհրդակցելու համար :

⁂ Կիրակի օր ծանր խռովութիւններ ծագեցան Վիեննայի համալսարանին մէջ : Կաթոլիկ ուսանողներու միութեան յիսնամեակին առթիւ, հանդէս մը տեղի կ'ունենար, երբ հիթլէրական ուսանողները ներս խուժեցին եւ խանգարեցին : Ոստիկանութիւնը դիմաւորուեցաւ գաւազաններով, հովանոցներով եւ ուրիշ գործիքներով : Բազմաթիւ ուսանողներ վիրաւորուեցան, իսկ վեց հոգի ձերբակալուեցան :

ԸՆԿ. ՖԻԼԻՓ ՎԱՆԵԱՆ

Ի՞նչ փոքրիկ է այս, շաբաթներէ ի վեր... Հայր Աբրահամ, Օհան Կարօ, Ստեփան Խանբաբեան, Տոքթ. Մ. Նորայր եւ ահա նորագոյնը, — ՖԻԼԻՓ ՎԱՆԵԱՆ, Սուտանի մեր երիտասարդ ընկերներէն :

« Յուսաբեր »էն է որ կ'իմանանք գոյժը :

Ընկերը մեռած է մայիս 10ին, Խարթումի մէջ, ուր հաստատուած էր տարիներէ ի վեր : Վարակուած՝ թոքատապէ, հազիւ վեց օր կրցած է դիմանալ :

Ողբացեալ ընկերը բնիկ Ակնցի էր. ծնած՝ 1890ին : Զաւակն էր Սուքիաս Վանեանի, որ անգլիական գրաւման բանակին հետ Սուտան գացած եւ հոն հաստատուած առաջին առեւտրականներէն եղած է : Ֆիլիփ Խարթում գացած է 1908ին, եւ 1914էն ի վեր կը վարէր «Ս. եւ Ս. Վանեան» առեւտրական տունը : 1918էն ի վեր փոխ նախագահն էր Սուտանի գաղութին ազգ. վարչութեան եւ իր վաճառատունընդարձակ էր ազգ. առաջնորդարան : Եղած է հիմնադիրը՝ Խարթումի Հայկական Ակումբին եւ հիմնադիր ու խնամակալ՝ ազգ. վարժարանին : Անդամ էր նաեւ Խարթումի քաղաքապետական վարչութեան, անգլիական բարձրագոյն վարժարանի խնամակալութեան, Սուտանի զինավարժական վարչութեան եւ նախագահը՝ Հայկական զինավարժական Ակումբին : Աջակցած է Բարեգործականին, չորս տարի վարելով մասնաճիւղին ատենապետութիւնը : Խանդավառ Դաշնակցական էր եւ բարոյական ու նիւթական լայն աջակցութիւն ընծայած՝ կուսակցութեան :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է նոյն օրը, 75 ինքնաշարժներու թափորով մը : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

«Դաւաճանութիւն է», նեստաքար...

Գերմանական դահլիճը որոշեց գրաւել համայնավար կուսակցութեան բոլոր գոյքերը, համաձայն պատժական օրինագրքի մէկ յօդուածին որ կը տրամադրէ գրաւել ոճիրի մը շնորհիւ ստացուած կամ ոճիրի մը սահմանուած ո՛ր եւ է գոյք : Նոր իշխանութիւնը դաւաճանութիւն կը համարէ համայնավարական ո՛ր եւ է գործունէութիւն :

Կարմիր Թերթերու արգելքը, որ հրամանագրուած էր մարտ 2ին, երկարաձգուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն :

⁂ Հիթլէր նոր հրամանագիր մը ստորագրեց, որուն համաձայն պիտի սահմանափակուի կիներու ծառայութիւնը՝ պետական գրասենեակներու մէջ : Գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն է թէ՝ կիները այսպէս շեղելով իրենց բուն կոչումէն, չեն կրնար ընտանեկան բոյներ կազմել :

Բողոք տուրքերու ծանրութեան դէմ

ՖԱՆՐԱԿՇԻՌ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ օր երկու մեծ միթինկներ տեղի ունեցան Փարիզի մէջ, բողոքելու համար տուրքերու ծանրութեան դէմ :

Կրակոտ ճառերէ յետոյ, միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը. —

Քանի մը հազար հարկատուներ, պատասխանելով Սէնի հարկատուներու դաշնակցութեան կոչին, եւ հաստատելով՝

1) Որ Ֆրանսայի ելմտացոյցը աւարի տրուած է :

2) Որ խնայողութեան խոստումները եւ օրէնքները միշտ բռնաբարուած են նախարարներուն կողմէ :

3) Որ իշխանութեան ապիկարութիւնը կատարեալ է եւ հաստատուած :

4) Որ այլ եւս չունինք ազդեցիկ իշխանութիւն :

5) Որ կը գտնուինք սնանկութեան առջեւ :

Կը յայտարարեն թէ այլ եւս որ եւ է վարկ չպիտի տան ոչ կառավարութեան, ոչ ալ խորհրդարանին : Եւ կը յանձնարարեն իրենց վարիչներուն՝ սաստկացնել քարոզութիւնը, լուսաւորել եւ արթնցնել հանրային կարծիքը, առաւելագոյն աստիճանին հասցնելու համար պարսաւանքի եւ զայրոյթի շարժումը :

Կ'որոշեն անձնապէս պատասխանատու բռնել այն երեսփոխաններն ու ծերակուտականները որ չեն կատարած իրենց պարտականութիւնները եւ դրժած են իրենց յանձնառութիւնները, անդադար նեղել զանոնք եւ անոնց դէմ գործել բոլոր անհրաժեշտ միջոցներով, նոյն իսկ ի հարկին ուղղակի գործողութեան դիմելով :

Ալ հերիք է ինչքան ամէն օր քիչ մը աւելի երկիրը դէպի աղէտ եւ իւրաքանչիւր Ֆրանսացի դէպ ի կործանում եւ ստրկացում առաջնորդեցին :

Այս օրուընէ իսկ գործի կը սկսինք :

Ցոյցեր դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ

Կիրակի օր դղրդալից ցոյցեր կատարուեցան Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, Զորսերու դաշինքին առթիւ, որ պիտի ստորագրուի այս շաբթու, թէեւ աւելի նպաստաւոր պայմաններով :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

Պելկրատի մէջ, առտուն կանուխէն 50,000 հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր Թատրոնի մեծ հրապարակը, եւ անընդհատ կը ծափահարէր բանախօսները : Ժողովը բացաւ ազգ. պաշտպանութեան նախագահը, որ նախկին կամաւոր մըն է եւ հաշմանդամ : Իր առաջարկով, հեռագիրներ ուղղուեցան Աղեքսանդր Թագաւորին, Կարոլ Թագաւորին եւ Նախագահ Մազարիքի : Յետոյ խօսք առաւ Ռումանիոյ խորհրդարանին փոխ-նախագահը, որ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ : Յիշեց երեք ժողովուրդներուն կրած զոհողութիւնները՝ իրականացնելու համար դարաւոր երազը եւ բացագանչեց.

— Մենք պատերազմ չենք ուզեր. գիտենք թէ ի՛նչ կը նշանակէ պատերազմը. բայց պատրաստ ենք մեր բոլոր ուժով պաշտպանելու մեր նուաճումները եւ փառաւոր անցեալը :

Երրորդ բանախօսն էր Ռումանիոյ ազգ. ազատական կուսակցութեան փոխ նախագահը, որ շեշտեց թէ երեք ժողովուրդները միշտ կողք կողքի պիտի ըլլան պաշտպանելու համար իրենց իրաւունքները :

— « Խաղաղութիւնը կարելի է ապահովել միայն յարգելով եղած դաշնագիրները եւ հանդիսաւորապէս ստորագրուած յանձնառութիւնները : Մեր ներկայ սահմանները արդիւնք չեն աշխարհակալութեան, այլ մեր արդար իրաւունքը » :

Յետոյ բեմ ելաւ Չեխոսլովաքիոյ երեսփոխան մը, միեւնոյն մտքերը յայտնելով :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՖԷՐԴՈՒՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

(932—1932)

Անցեալ 1932ին, Պարսից կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց որ, պարսիկ մեծանուն քերթող եւ հայրենասէր պատմաբան Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակը պիտի տօնուի՝ մեծաշուք հանդէսներով:

Թէհրանի մէջ կազմուած էր պետական յանձնաժողով մը, հանդիսութեանց համար ծրագիր մշակելու եւ այդ հազարամեակը մնայուն ձեռնարկներով յաւերժացնելու համար: Պետական յանձնաժողովը ցարդ կը շարունակէ իր աշխատանքները: Դեռ եւս պաշտօնապէս յայտարարուած չեն հազարամեակի հանդիսութեանց ժամանակը եւ ծրագրի մանրամասնութիւնները:

Անցեալ տարի Թէհրանի « Ալիք » շաբաթաթերթին մէջ յօդուած մը գրեցի Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի մասին, առաջարկելով որ այդ գրական եւ մշակութային մեծ տօնը վայելուչ հանդիսաւորութեամբ տօնեն ոչ միայն պարսկահայ գաղութները՝ այլ եւ արտասահմանի հայ կրթական, մշակութային եւ ազգային մարմինները:

Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի համահայկական տօնակատարութիւնը անհրաժեշտ է որ տեղի ունենայ, վասն զի այդպիսով բովանդակ հայութիւնը իր բարոյական եւ եղբայրական ջերմ համակրանքը պիտի յայտնէ Մեծն Իրանի աւանդական շրջաններէն մինչեւ Քրիստոսի 1000ական թուականներու սկզբի պատմութիւնը անմահացնող Ֆէրդուսիի յաւերժանմահ յիշատակին: Այս քաղաքակրթական տուրքը մենք կ'ընծայենք ոչ միայն հանճարեղ քերթողին, այլ եւ այս երկրին ու ժողովուրդին՝ Իրանին եւ Իրանցիներուն, որոնց հետ կողք կողքի ապրած ենք հազարաւոր տարիներէ ի վեր, իբրեւ դրացի եւ եղբայր ժողովուրդներ, ցեղական միեւնոյն ծագումով, բայց կրօնական եւ քաղաքակրթական տարբեր ըմբռնումներով եւ ստեղծագործութիւններով:

Ֆէրդուսիի ծննդեան թուականի մասին կան տարբեր տեսակէտներ: Ըստ Պարսից պետական պաշտօնական յայտարարութեան, հանճարեղ քերթողը ծնած է Քրիստոսի 932 թուականին: Կառավարութեան այս պաշտօնական յայտարարութիւնն անշուշտ հիմնուած է պատմական եւ փաստական տուեալներու վրայ եւ վաւերական հանգամանք ունենալէ յետոյ է, որ յայտարարուեցաւ:

Սակայն պարսկական պատմա — գրական աղբիւրներու մէջ Ֆէրդուսիի ծննդեան թուականը միեւնոյնը չէ, այլ կը տարուբերուի 932—937 թուականներու միջեւ: Ֆէրդուսիի մասին համառօտ ուսումնասիրութիւններ կան նաեւ մեր գրականութեան մէջ: Ողբացեալ Վ. Իրանեանը 1929ին ՅԱՌԱՋԻ մէջ մէկ — երկու յօդուածներ նուիրեց Ֆէրդուսիի ստեղծագործութեան:

Իրանեանը բաւական հմուտ էր պարսկերէնին եւ Պարսից դասական հեղինակներու բնագիրներէն ազատօրէն կ'օգտուէր:

Համաշխարհային գրականութեան մեծ ու հանճարեղ դէմքերէն շատերը ծանօթ են Հայութեան՝ անոնց մասին կատարուած ուսումնասիրութիւններով կամ իրենց գրական գլուխ — գործոցներու թարգմանութիւններով: Արեւմտեան հին, դասական հեղինակներու, միջնադարեան եւ ԺԹ. դարու համաշխարհային գրականութեան հռչակաւոր դէմքերու ստեղծագործութիւնները (Հոմերոս, Վիրգիլիոս, յունական փիլիսոփաներ, Տանթէ, Թասօ, Միլտոն, Շէյքսփիր, Կէօթէ, Շիլլէր, Վիքթօր Հիւկօ, Տոլստոյ եւայլն) առաւել կամ նուազ չափով հայերէն քանի մը թարգմանութիւններու եւ հրատարակութեանց արժանացած են: Սակայն մեր թարգմանական գրականութեան մէջ իրենց արժանի տեղը չունին մեր հազարաւոր տարիներու եղբայր եւ բարեկամ Մեծն Իրանի գրական հանճարները՝ Ֆէրդուսի, Օմար Խայեամ, Հաֆէզ, Սաադի եւ ուրիշներ: Եթէ նկատի չառնենք թերթերու եւ պարբերական հանդէսներու մէջ կատարուած համառօտ ուսումնասիրութիւններ եւ կամ պատահական թարգմանութիւններ՝ Պարսից յիշեալ գրական չորս դէմքերու մասին, պիտի տեսնենք, որ լիակատար թարգմանութիւններ եւ լրիւ ուսումնասիրութիւններ կը պակսին մեր գրականութեան մէջ:

Պարսկերէնը բարդ, դժուար եւ բազմատեսակ նրբութիւններով օժտուած լեզու մըն է, որուն ներդաշնակ եւ եզանակաւոր հնչիւններն անգամ հարազատօրէն արտայայտելու համար, անհրաժեշտ է խոր հմտութիւն եւ լուրջ պատրաստութիւն՝ պարսկերէն բնագիրները կարդալու եւ հարազատ թարգմանութիւն կատարելու:

Այսօր բովանդակ պարսկահայութեան մէջ մատի վրայ կը համրուին այն Հայերը, որոնք կատարելապէս գիտեն պարսկերէն լեզուն եւ ծանօթ են անոր գաղտնիքներուն:

Պարսկերէնագէտ այդ բացառիկ դէմքերուն մէջ այս բողէս կը յիշեմ Նոր Ջուղայեցի Տէր Գարեգին քահանայ Կիրակոսեանը, որուն պարսկերէնէ — հայերէն մեծադիր երկսիւնակ բառարանը մամուլին տակ է Թէհրանի մէջ եւ մօտերս լոյս պիտի տեսնէ (800 էջ):

Հմուտ պարսկերէնագէտ է հարաւային Պարսկաստանի Հայոց պատգամաւորը (Պարսից խորհրդարանի), Պ. Յովսէփ Միրզայեանը, որ տարիներէ ի վեր ծանօթ է հայ գրականութեան՝ իր կատարած թարգմանութիւններով՝ պարսիկ հեղինակներէն: Պ. Միրզայեանը քանի մը տարի առաջ հատոր մը նուիրեց Օմար Խայեամի ստեղծագործութեան: Անոր թարգմանական լեզուն շատ սահուն է, հաճելի եւ յաճախ կարծես բնագրի ընթերցումին տպաւորութիւնը կու տայ:

Ֆէրդուսիի գրական յուշարձանը « Թագաւորաց Գիրք »ն է, հռչակաւոր « Շահնամէ »ն, որուն լիակատար թարգմանութիւնը դեռ չունինք Հայերս: Հանգուցեալ Սամուէլ Գիւլզադեանը եւ Տոքթ. Յ. Թիրեաքեան Խանը « Շահնամէ »էն որոշ մասեր միայն թարգմանած ու հրատարակած են: Պարբերականներու մէջ կան ցան ու ցիր հատուածներ, յաջող կամ անյաջող թարգմանութեամբ:

Հայութիւնը լաւագոյն երախտագիտութիւն եւ քաղաքակրթական մշակութական տուրք տուած պիտի ըլլայ Մեծն Իրանին եւ իր ժողովուրդին՝ եթէ Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ հրապարակ հանէ «Շահնամէ »ի լիակատար հայերէն թարգմանութիւնը՝ բնագրի ծաւալով եւ պատկերազարդ: Անշուշտ այսպիսի հրատարակութիւն մը ներկայ պայմաններուն մէջ շատ դժուար է, դրամի չգոյութեան պատճառով: « Շահնամէ »ի հրատարակութիւնը մեծագումար ծախքերու կը կարօտի: Սակայն եւ այնպէս, ներկայ պայմաններուն մէջ անգամ միջոցներ չեն պակսիր, « Շահնամէ »ի հրատարակութիւնը յաջողցնելու համար:

Տարակոյս չունինք, որ Թէհրանի եւ Նոր Ջուղայի հմուտ պարսկերէնագէտ Հայերը (մենք նկատի ունինք Գարեգին քահանան եւ Պ. Յովսէփ Միրզայեանը, եթէ կան նաեւ ուրիշներ աւելի լաւ) սիրով յանձն պիտի առնեն այդ գերազանցապէս արժէքաւոր աշխատանքը « Շահնամէ »ին թարգմանութիւնը, որ թէեւ ծանր է, պատասխանատու եւ վեր է մէկ հոգիի ուժերէն, սակայն կրնան աշխատանքի բաժանումը կատարել, որուն մէջ պէտք է հաշուել նաեւ յատուկ անուններու ցանկին պատրաստութիւնը:

Կը մնայ գտնել դրամական աղբիւրը: Այդ ալ կրնան յաջողցնել հայ հարուստները եւ կամ հարուստ համայնքները: Եթէ « Շահնամէ »ն մօտ 800 մեծադիր երկսիւնակ էջեր գրաւէ պատկերներով, անոր հրատարակութիւնը (առ նուազն 1000 օրինակ) Թէհրանի մէջ պիտի արժէ մօտ 1200—1500 տոլար: Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանը եթէ ցանկութիւն ունենայ՝ դիւրութեամբ կրնայ յիշեալ գումարը տրամադրել « Շահնամէ »ի հրատարակութեան գործին: Հնդկահայ ո՛ր եւ է հարուստ մը 400—450 ստեռլինով կրնար անմահանալ՝ ստանձնելով « Շահնամէ »ի հրատարակութիւնը: Պ. Պետրոս Կրեար չը՞ պիտի ուզէր արդեօք այդ գեղեցիկ եւ յաւերժ մնայուն գործը ստանձնել, վճարելով « Շահնամէ »ի թարգմանութեան հրատարակութեան ծախքերը: « Շահնամէ »ի հրատարակութեան գործի մասին պիտի մտածեն նաեւ պարսկահայ համայնքներու ազգային, կրթական եւ մշակութային մարմինները ու միութիւնները:

Իսկ մինչ այս, ամենուրեք պէտք է հանդիսութիւններ կատարել հանճարեղ Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ, անոր յիշատակին նուիրելով գրական — գեղարուեստական երեկոյթներ, դասախօսութիւններ, ուսումնասիրութիւններ եւայլն: Փարիզի « Հայ Գրական Ակումբ »ը, « Հայ Գրագէտներու Ընկերակցութիւն »ը, Եգիպտոսի « Համազգային Միութիւն »ը եւայլն անշուշտ սիրով պիտի ըստանձնեն Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի տօնակատարութիւնը՝ իբրեւ յարգանքի լաւագոյն տուրքը, որ ամէնէն առաջ տուաւ Թուրքիոյ Հայոց Մշակութային (Կուլտուրական) Միութիւնը, ապրիլ 4ի գրական — գեղարուեստական երեկոյթով, որուն հրաւիրուած էին նաեւ պարսիկ հիւրեր:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28 ԵՒ ՆՈՅ. 29

Յայտնի է թէ քաղաքական ինչ դժնդակ պայմաններու մէջ հայ քաղաքական բոլոր հոսանքների (բաց ի բոլշեւիկներից) ներկայացուցիչներից կազմուած Ազգային Խորհուրդը՝ համախորհուրդ Արեւմտահայ Խորհուրդին հետ՝ յայտարարեց 1918 թուի Մայիս 28ին Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Կազմուեց կուսակցութիւններից ընտրուած ներկայացուցիչներից Խորհրդարան եւ խառն կառավարութիւն: Ինչպէս նաեւ պետական բոլոր կարեւոր հիմնարկները: Սահմանուեց ժողովրդավար հանրապետական կառավարութիւն: Շնորհիւ խօսքի, մամուլի եւ հաւաքոյթների ազատութեան, հայ քաղաքական կուսակցութիւնների համար աշխատանքի եւ պայքարի ասպարէզ էր բացուել: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունէր իր « Հայաստանի Աշխատաւոր» օրաթերթը, ռամկավար կուսակցութիւնը իր « Հայաստանի Ձայն » եւ էս — էր կուսակցութիւնը « Սոցիալիստ — Յեղափոխական » թերթերը:

Սոցիալ դեմոկրատները թէեւ ունէին մի շարք յայտնի մտաւորականներ, բայց Հայաստանի երկնակամարի տակ դոնէ զգալի քանակութեամբ զանգուած չունէին, որովհետեւ իրենց ոտքի տակ հող չունէին: Այս պատճառով էլ որպէս կուսակցութիւն չկարողացան որ եւ է շօշափելի դեր կատարել:

Հնչակեան սոց. դեմոկրատ կոչուած կուսակցութիւնը Կովկասի մէջ վաղուց էր քայքայուել. կային միայն շատ ցանցառ թիւով եւ հնչակեան անունով անհատներ, որ նոյնպէս այդ պատմական շրջանին որպէս մի առանձին հայ քաղաքական հոսանք որ եւ է դեր չկատարեցին:

Առաջին տարեդարձը Հայաստանի բոլոր վայրերում եւ մանաւանդ մայրաքաղաքում շատ շքեղ կատարուեց, քաղաքական բոլոր հոսանքների ջերմ մասնակցութեամբ:

Ռամկավար (ժողովրդական) էր այդ շրջանի կրթական նախարարը, որ խորհրդարանի ամպիոնից կարդաց Միացեալ եւ Ազատ Հայաստանի պատմական ակտը:

Շուրջ մէկ տարի կուսակցական ներկայացուցիչներից կազմուած խորհրդարանը իր պարտականութիւնները կատարելուց յետոյ ցրուեց, կառավարութեանը հրահանգ տալով ժողովրդական ազատ քուէներով նոր ընտրութիւններ կազմակերպելու:

Սկսուեց ընտրական պայքարը: Թէեւ ռամկավարները (ժողովրդական) նոյնպէս ասպարէզ իջան իրենց ընտրական ցանկով, բայց, ըստ երեւոյթին, զգալով որ ընտրութիւններին չարաչար պարտութեան պիտի ենթարկուին, « խորիմաստ » եւ « հեռատես » ռամկավար ղեկավարները քաշուեցան իրենց պատեանների մէջ եւ չմասնակցեցան ընտրական պայքարին: Այսպէս, Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանի երկրորդ նստաշրջանին չկար եւ ոչ մի ռամկավար, ինչպէս նաեւ սոցիալ — դեմոկրատ եւ հնչակեան պատգամաւոր:

Հայաստանի խորհրդարանի ութսուն պատգամաւորներից եօթանասուն երկուսը դաշնակցական էին, չորսը էս — էր, մէկը, այսպէս կոչուած, գիւղացիական անկուսակցական խմբակցութիւնից, երկու տեղական թուրք համայնքից եւ մէկն էլ Քիւրտ (Եզիտի), որ համակիր էր Դաշնակցութեան:

Այս խորհրդարանի նստաշրջանը տեւեց մինչեւ Հայաստանի հանրապետութեան խորհրդայնացումը: (1920 թ. նոյեմբեր 29): Ինչպէս յայտնի է, բոլշեւիկները ասպարէզից քշեցին բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները եւ հաստատեցին համայնավար կուսակցութեան դիկտատուրա: Բոլշեւիկների գործ դրած հալածանքների պատճառով հայ քաղաքական կուսակցութիւններէն պատկանող շատ յայտնի դէմքեր, ինչպէս նաեւ համակիրներ, եւ հանրային գործիչներ տարագրուեցին զանազան երկիրներ, բազմացնելով հին հայկական գաղութները եւ իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացնելով գաղութների մէջ:

Հինուց ի վեր գաղութներում գործում են երեք հայկական հոսանքներ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հնչակեան եւ Ռամկավար — Ազատական կուսակցութիւնները: Էս — էրներին ու էս — դէկներին մատների վրայ կարելի է հաշուել:

Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, գաղութների մէջ որպէս ուրոյն քաղաքական հոսանք ասպարէզ են եկել բոլշեւիկները եւ իրենց համակիրները « Հօկ »ի անուան տակ:

Գաղթահայ չորս քաղաքական հոսանքներից Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը Մայիս 28ի տօնի հանդէպ դրական է, իսկ նոյեմբեր 29ի տօնի հանդէպ բացասական:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որպէս մի ուրոյն քաղաքական հոսանք, հակառակ եղած բոլոր խոչընդոտներին, անսայթաք գնում է իրեն յատուկ գիծով: Մայիս 28ի տօնը խոշոր դրական արժէք է ներկայացնում Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար: Այդ պատմական թուականից է ծնունդ առնում Հ. Յ. Դ. ազգային քաղաքական գաղափարների իրագործման շրջանը: Եւ որպէս այդպիսին, բոլոր այն վայրերում, որտեղ ապրում են գէթ մի քանի Դաշնակցականներ, եւ հնարաւորութիւն ունին, պարտաւոր են տօնելու թէկուզ ընկերահամակրական նեղ շրջանակում: Ու մենք տեսնում եւ կարդում ենք մեր թերթերում, թէ բոլոր գաղութներում ինչպիսի մեծ խանդավառութեամբ մեր ընկերներն ու համակիրները իւրաքանչիւր տարի տօնում են Մայիս 28ի տարեդարձը, որպէս հայ քաղաքական նոր դարաշրջանի ծննդեան օրը:

Մայիս 28ի տօնակատարութեանը մի շարք գաղութներում յաճախ գործօն մասնակցութիւն են ունեցել նաեւ ռամկավար եւ հնչակեան տեղական մարմինները:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը հանդէպ նոյեմբեր 29ի, այսինքն Հայաստանի խորհրդայնացման բացասական է, որովհետեւ նոյեմբեր 29ը մեզ համար պատմական թուական լինելով հանդերձ, ոչ թէ Մայիս 28ի հետ կապուած մեր ազգային գաղափարների իրագործման հանգրուաններից մէկն է, այլ մեր ազգային մեծ ուխտի — Հայկական Դատի փլուզման թուականն է: Ներկայ Հայաստանը երկար դարերի կրած տառապանքներից եւ այնքան թանկագին զոհողութեանց շնորհիւ ծնունդ առած ըլլալով, Հանրապետութեան իշխանութեան գլուխ անցնող քաղաքական հոսանքը պէտք է շարունակէին գործել յօգուտ անոր բարգաւաճման եւ նորանոր յաղթանակների:

Դժբախտաբար այսպիսի ազգօգուտ գաղափարներով չէր առաջնորդուած բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, որ 1920 թ. նոյեմբեր 29ին, եկաւ եւ բռնութեամբ գրաւեց Հայաստանի իշխանութիւնը եւ յայտարարեց թէ Հայաստանի բոլշեւիկեան իշխանութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ եւ թէ Հայկական Դատ իրեն համար գոյութիւն չունի:

Այսպիսով, ուրեմն, երկու այն մեծ գաղափարները որոնց համար աշխատել են հայ քաղաքական բոլոր հոսանքները, այսինքն ցիր ու ցան եւ անտիրական հայ ժողովուրդին համար ստեղծել հայկական մէկ պետական իշխանութիւն եւ ամէն կերպ ջանալ իրագործել Հայկական Դատը, բոլշեւիկները գերեզման նետեցին:

Հայ քաղաքական հոսանքների վերաբերմունքը դէպ ի հայ իտէալները եւ երազները խորտակող բոլշեւիկեան իշխանութիւնը տրամաբանօրէն պէտք է լինէր բացասական: Եւ քանի որ ստեղծուած քաղաքական աննպաստ պայմանների հետեւանքով նպատակայարմար չէ մէկ ճակատ կազմել եւ նետել բոլշեւիկեան լուծը, գոնէ մնային կրաւորական ընդդիմադիրի դերի մէջ:

Ամէն տարի միասին տօնէին Հայաստանի Հանրապետութեան տարեդարձը, Մայիս 28 եւ Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը՝ նոյեմբեր 29ը համարէին պարտութեան օր:

Բայց ի՞նչ ենք տեսնում գաղթահայ իրականութեան մէջ: Միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կանգնած է իր կոչման բարձրութեան վրայ եւ անշեղ վարում է իր ազգային ուխտի գաղափարներին համապատասխան քաղաքականութիւն:

Ռամկավարները եւ Հնչակեանները դժբախտաբար սայթաքելով իրենց ընդգրկած գաղափարներից, այսօր փաստօրէն ոչ թէ գոնէ կրաւորական ընդդիմադիրի դերք են բռնել բոլշեւիկեան բռնակալ իշխանութեան դէմ, այլ ընդհակառակն իրենց կուսակցական դրօշակները եւ ազգային ու քաղաքական նշանաբանները մի կողմ նետելով, ծունկի են եկել բոլշեւիկեան իշխանութեան առջեւ: Որպէս անհատներ մասնակցում են նոյեմբեր 29ի տարեդարձի հանդէսներին եւ շատերը իրենց մամուլի մէջ, ինչպէս նաեւ հաւաքոյթներում փառաբանում են բոլշեւիկեան իշխանութեան վարած հակազգային եւ հակաժողովրդական քաղաքականութիւնը:

ԲԵՆՕ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐԸ

Մեր քաղաքին մէջ յաճախ կարելի է հանդիպիլ խումբ մը դեռատի եւ կայտառ հայուհիներու, որոնք հանրակառքերու մէջ կամ կայաններու առջեւ կը պչրան, կը ծլլան իրենց գայլուկներու եւ թեւիկներու հետ:

Հետաքրքրութիւնը սակայն՝ որ ծընաւ նաեւ իմ մէջ, Սէնթ — Անթուանի անտառի մէջ ունեցած իրենց մէկ արշաւին կը պարտիմ:

Շարուած էին անոնք, քառասունէ աւելի գայլուկներով, թեւիկներով, խնամով պատրաստուած սեղաններու շուրջ, տարեկից, բայց ոչ — սկաուտ հայ եւ օտար երկսեռ դպրոցականներու նախանձը շարժելով իրաւամբ:

Վրանին վրայ կը ծածանէին զոյգ մը եռագոյններ, իսկ անոր կողերն ի վար նկարուած ու գրուած էին սկաուտական նշանաբաններ ու նշաններ:

Վրանը կը ներկայացնէր Երեւան, եւ դէպ ի ան տանող ճամբաները եզերուած էին խճերով եւ ցուցատախտակներով, որոնք հարթ ու կանանչաւէտ տարածութեան վրայ կը վերջաւորէին հայրենի միւս քաղաքները մարմնաւորող մանրանկար յուշարձաններով:

— « Երեւա՛ն, Դիլիջա՛ն, Ալէքսանդրապո՛լ, Ղարաքիլիսէ՛, Նոր Պայազի՛տ եւ ապա Վան ու Սեբաստիա, Տարօն ու Սասնոյ Զօր., Կարինն ու Խարբերդ եւ … » :

Ի՜նչ փոյթ, թէ ո՛վ. ի՛նչպէս կը մտածէ, ինչ կ'եզրակացնէ այս երեւոյթէն, քանի որ այսպէս կը յայտնաբերուի մեսրոպեան այբուբենը ճանչցող ամէն մէկ Հայու հոգեբանութիւնը:

Եւ ինչո՞ւ մեղադրել այս ծիլերը, որոնք բախտաւոր պատահութեամբ մը խրճիթ — դպրոցներու անհրապոյր յարկերու տակ, կրցած են ճանչնալ իրենց ազգն ու հայրենիքը:

Փոքրիկ Հայաստան մը արդարեւ, հայկական կապուտակ, ջինջ երկինքի կտոր մը, անտառի ցանկապատերով սահմանաւորուած:

Երբ ճաշը վերջացաւ, յատուկ յանձնախումբը, դաշտի մաքրութեան նախանձախնդիր, մաքրեց իրենց բանակավայրը:

Երկսեռ սկաուտները (8—13 տարեկան) կատարեցին լռութեան եւ կարգապահութեան մէջ, հանգիստի որոշեալ ժամն անցնելէ վերջ, սկսան աւուր պատշաճ յայտագրի գործադրութեան:

Փոքրիկ բլրակը փոխարինեց բեմի մը եւ դաշտային հանդէսը բացուեցաւ: Հանդիսականները ամէն սեռէ ու տարիքէ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ օտար մարդասէրներ շրջապատեցին անտառը:

Եւ մեր պզտիկները սկսան օդը թնդացնել ազգային, ժողովրդական, մանկական, հայերէն, ֆրանսերէն, ռումաներէն երգերով:

Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւնները յաջող էին. առոգանութեամբ եւ հնչեղ ձայներով օժտուած:

Կատակախաղերը հետաքրքրական եւ սրամիտ:

Իսկ խմբական մարզանքները ծափահարուեցան քանիցս, օտար ու բանիմաց հանդիսատեսներէ:

Մօտ երեք ժամ բացօթեայ հանդէսը ջերմիկ եւ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ պահեց մեզ, բոլորս:

Ակամայ ձգձգեցինք մեր մեկնումը, որովհետեւ կը դժուարանայինք բաժնուիլ մեր ափ մը յոյս ներկայացնող այդ փոքրիկներէն, որոնց մօտիկէն ծանօթանալը մեզի համար բարոյական հարկադրանք մը դարձաւ:

Ընկերոջս հետ հարցումներ կ'ուղղենք խմբապետուհիին, որ շրջապատուած խմբակապետուհիներով, տեսակ մը գոհունակութեամբ կը պատասխանէ մեր հարցումներուն, տրամադրելով նաեւ իրենց հաշուեցոյց — տեւրակն ու կարգ մը արձանագրութիւններ:

×

Մէկ տարուան կեանք ունին Մարսէյլի հայ Արենուշները: Կազմակերպուած են իրենք իրենց եւ օրրանն է Պուլվար — Օտտոյի մանկապարտէզ — նախակրթարանը:

Հոն հիմք դրուած է երկսեռ սկաուտներու խումբին, որ մեծնալով, կազմաւորուելով, հրապուրած, եւ իրեն կապած է նաեւ Մարսէյլ քաղաքին մը աւելի տարիքոտ (16—18 տարեկան) հայուհիները:

Խումբը կը բաղկանայ 85 երկսեռ սկաուտներէ, գայլուկներէ եւ թեւիկներէ: Որոշ պատճառներով դեռ հնարաւոր եղած չէ առանձնացնել մանչերու խմբակները:

Մարսէյլի Արենուշները վերջերս միացած են Փարիզի Արենուշներուն եւ օրինակելի ու սերտ յարաբերութեան մէջ են:

Առաջինները մէկ տարուան ընթացքին ունեցած են իրենց կանոնաւոր հաւաքոյթները, դասախօսական ժողովները, եւ մէկ սկաուտական հանդէս:

Կրցած են իրենց օտարախօս ընկերուհիները վարժեցնել հայերէն խօսելու: Օտար վարժարաններ յաճախող փոքրիկ Հայուհիներու մէջ հետաքրքրութիւն առաջ բերելով, մտերմիկ յարաբերութիւններ մշակած են եւ չորս օտարախօս աղջիկներու հայերէն գրել — կարդալ եւ Հայոց պատմութիւն սորվեցուցած են:

Բաց ի սկաուտական ընդհանրական օրէնքներէ, անոնք ունին նաեւ իրենց տեղական պահանջները բաւարարող յատուկ օրէնքներ:

Հանդէսէ, նուիրատուութիւններէ եւ [illegible] անդամավճարներէ գոյացած է 1200 ֆրանք:

Հինգ չքաւորներու սկաուտական հագուստներ միութիւնը հայթայթած է, քանիներու ալ հագուստեղէններու պակասները լրացուցած է, ոմանց գլխարկ, ոմանց շրջազգեստ, ոմանց գուլպայ, գօտի եւայլն տալով:

Առանձնապէս ուշադրութիւն դարձուցած են ձեռական աշխատանքի (մանչերու) եւ ձեռագործի (աղջիկներու) գործին, եւ պէտք է խոստովանիլ որ այդ ուղղութեամբ ալ շօշափելի աշխատանք կատարուած է:

Արենուշներու խեղճուկ պիւտճէն ծառայած է թէ չքաւորները հագցնելուն, թէ ձեռագործի նիւթերու, ձեռական աշխատանքի գործիքներու, թէ չքաւորներու երթեւեկի, եւ թէ սկաուտական գոյքերու եւ գրքերու հայթայթման, որով՝ առաջին տարեշրջանը լրացած է առանց բացի:

— Հիմա ի՞նչպէս է ձեր նիւթական վիճակը, կը հարցնենք գրեթէ անհամարձակ:

— Լաւ է, կ'աշխատինք կը վճարենք մեր նոր շրջանի փոքրիկ պարտքը, ժպտելով կը պատասխանէ խմբապետուհին:

Հաշիւներու քննութենէն կը պարզուի որ այս փոքրիկ աղջիկները իրենց հանդէսին ածուրդէն գոյացած գումարէն 400 ֆրանք նուիրած են Պուլվար — Օտտոյի մանկապարտէզի գրասեղաններ գնելու համար: Խմբապետուհին ներողութիւն կը խնդրէ ու կ'անցնի իր առօրեայ աշխատանքին:

Ժամ մը ետք, սուլիչը կ'ազդարարէ մեկնումի պատրաստութեան պարագան:

Խումբը պատրաստ է:

Կը մեկնին զուարթ ու խրոխտ երգելով:

Դաշտը կ'ամայանայ, կը լռէ:

Արենուշները, սակայն, իրենց գայլուկներով ու թեւիկներով ապաւինած են մեր մաքերուն ու սիրտերուն վրայ:

Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչէն յետոյ Մարսէյլի հայ իգական սեռի երկրորդ մարմինն է այս, արդիական, մատղաշ սերունդի պահպանութեան տեսակէտէն գերազանցօրէն օգտակար ազգային մարմին մը, որ անտես առնուած է ցարդ ու չէ գտած օժանդակող, քաջալերող մարմիններ:

Ապրին մեր պզտիկ աղջիկները:

ՄԱՐԱՋՆ

ՎԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

Թուրքիոյ ազգային ժողովը ընդունած է օրինագիծ մը, որով կը ջնջուին կարգ մը կուսակալութիւններ: Ի մէջ այլոց ջնջուած է Հէքեարի կուսակալութիւնը, եւ գաւառի հետ միացուած է Վանի կուսակալութեան: Ընդարձակուած են նաեւ Սղերդի, Ատանայի եւ Էրզրումի կուսակալութիւնները:

«ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ»

Ինչպէս տեղի ունեցաւ Հայաստանի կոտորը

«ԱՄԷՆ ՕՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԿՈՒԳԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ»

«Ճիւմհուրիյէթ» մայիս 20ին հրատարակեց հանգուցեալ զինապետ Խալիլ պէյի յուշերը, հաստատելու համար թէ հրոսակային կռիւներն ալ Մ. Քէմալի հրամանով կատարուած են: 11 մայիս 1926 թուակիր իր նամակին մէջ, Խալիլ պէյ կ'ըսէ·

— «Մինչեւ հիմա ոչ ոքի բան մը ըսած եմ գլխէս անցածներուն մասին: Բայց իմացայ որ կ.Թ. գործավարութեան մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է, միլլի պատմութիւնը գրի առնելու համար: Միւս կողմէ, դատավարութեան ընթացքին, Քեազիմ Գարապէքիր փաշա ըսաւ թէ «միլլի ուժերու կազմութեան առեն, երկրին մէջ միակ ուժը ես էի»: Այդ բոլորը մղեցին զիս թուղթով գրելու յուշերս: Հանրային կարծիքին մէկ մասը դեռ Գարապէքիր փաշան կը ճանչնայ իբրեւ Հայաստանի յաղթականը:

Բայց տեղեակ չէ յաղթանակին մանրամասնութեանց, աւելի ճիշդը գաղտնիքներուն: Կազի փաշան, իրենց սահմաններուն համաձայն, մրցանակ տուաւ անոնց որ աշխատած են միլլի պայքարի ընթացքին: Իսկ Գարա Պէքիր փաշա ամէն բան ծածկեց, եւ ամէն բան ես ըրի, ըսաւ:

Իմ յուշերս պիտի բացատրեն թէ ի՛նչ էր որ կազմակերպեց Գարապէքիր փաշային ուժերը, իրեն ժամանակ չահեցուց, երկաթէ շղթաներով կապկըպեց թշնամին եւ յաղթանակի ճամբան բացաւ իր առջեւ:

Միլլի ուժերու կազմութեան առենն իսկ, Գարապէքիր փաշան ըսաւ· «Եթէ այս գործը գլուխ հանենք, լաւ. հակառակ պարագային, Խալիլին քովը կը փախչինք»: Ժողովին ներկայ գտնուողները բոլորն ալ գիտեն թէ այսպէս ըսաւ:

«Ճիւմհուրիյէթ» այս տեղեկութիւններէն յետոյ կը շարունակէ·

— Խալիլ պէյ մէկն է այն սպաներէն՝ որոնք 1918ին Կովկաս դրկուեցան, Կովկասի իսլամ բանակը կազմելու համար: Նախիջեւանի հրամանատար կարգուեցաւ եւ Մայիսին գործի սկսաւ: 1919ի սկիզբը, նորէն Կովկաս վերադարձաւ: Ահա իր իսկ պատմութիւնը:

— «Ձինադադարէն յետոյ, Կովկասէն վերադարձայ եւ Պայազիտ եկայ: Զէնք եղանակը եւ ճամբաներուն ձիւնոտ ըլլալը պատրուակելով, բանակի հրամանատար Եաղուպ Շէվգի փաշային արտօնութիւն խնդրեցի Պայազիտ մնալու: Խնդրանքս ընդունուեցաւ եւ գնդացիրի մէկ ջոկատին հրամանատար կարգուեցայ: Ես շարունակ կը հաղորդակցէի Նախիջեւանի հետ եւ կանոնաւորաբար տեղեկագիր կը ստանայի:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄԷԿ ԻՍԼԱՄ ՁԳԻՏԻ ՄՆԱՑ»

Կովկասի մէջ գործի սկսելէ յետոյ, Անգլիացիները հայկական բանակին դրաւել տուին Կարսը եւ Նախիջեւանը: Զօր. Տօլքոնի (ԽՄԲ. — Տոլկոլնիկով) հրամանատարութեամբ զօրաբաժին մը եկաւ եւ գրաւեց Նախիջեւանը, Նորաշէնը, երկաթուղիի անցքերը եւ տիրապետող դիրքերը:

Այդ միջոցին ձեռք ձգեցի Հայ կուսակցութեան հետեւեալ օրակարգը·

— «Կը հրամայուի կատարել մաքրագործում կատարել Նախիջեւանի եւ շրջականերում մէջ: Ասոր համար հարկ եղածը ընելու է, որպէսզի ճախ փճացուին այն անձերը որոնց ցանկը կը ղրկուի, եւ յետոյ կամաց կամաց կոտրել բարոյական կորովը»:

Դաշնակ կառավարութեան հրամանը այս էր: Հասկնալով այս կացութեան վախճանը, Իսլամները պատուիրակ ղրկեցին ինծի եւ ըսին·

— Թուրք կառավարութիւնը թերեւս հիմա չի կրնար օգնել մեզի: Բայց եթէ միայն դուք գաք, կը բաւէ: Կրնաք ձեր ուզածին չափ ուժ հաւաքել:

Ասոր վրայ, 1919 յունիսին, Գարա Քէօզէն հեռագրով խնդրեցի Գարա Պէքիր փաշայէն որ արտօնէ զիս Երզրում երթալու եւ բերանացի բացատրութիւններ տալու իրեն:

Քանի մը օր պատասխան չստացայ: Երկրորդ հեռագիր մը տուի եւ վերջապէս արտօնուեցայ: Ներկայացայ փաշային եւ նպատակս հասկցուցի: Արդէն, Փաշան ամէն օր տեղեկագիր կը ստանար հայկական խժդժութեանց մասին: Եթէ այս վիճակը շարունակուի,— ըսի,— Հայաստանի մէջ մէկ հատիկ իսլամ չպիտի մնայ: Հետեւաբար, կը խնդրեմ որ քանի մը սպայ տրամադրէք ինծի, որպէսզի հրոսակային կռիւներ ընենք Հայաստանի մէջ:

Կը թուի թէ Փաշան նախ չհաւատաց որ ես կրնամ այդ գործը գլուխ հանել: Կ'երեւի թէ ասոր համար է որ ամրութեանց հրամանատար գնդապետ Րիւշտիւ պէյ (Երզրումի երեսփոխան Րիւշտիւ փաշա), ընդմիջելով ըսաւ Գարապէքիր փաշային·

— Փաշա, եթէ կ'ուզէք զիս ղրկեցէք, ես ալ կ'ուզեմ երթալ: Բայց մի կասկածիք որ Խալիլ պէյ (այն առեն հարիւրապետ) այս գործը աւելի լաւ կրնայ ընել: Միայն կը վախնամ որ Անգլիացիները կը ձերբակալեն ձեզ:

Երկուքը սկսան վիճաբանիլ: Ես չխառնուեցայ, միայն առթիւ մը դիտել տուի:

— Եթէ կարելի չըլլայ զիս ղրկել, Երզնկա եւ նոյնիսկ աւելի խորերը ղրկեցէք, որպէսզի չտեսնեմ եւ չլսեմ խժդժութիւնները:

Վերջապէս սա որոշումը տուին: Քանի մը սպայով գիշերանց պիտի մեկնիմ Պայազիտէն: Զօրաբաժինը անմիջապէս զիս պիտի ներկայացնէ իբրեւ փախստական եւ ի բացակայութեան օրինական գործողութիւն պիտի կատարեն իմ մասիս: Հաղորդակցութեան համար ծածկագիր բանալի մը պիտի պատրաստուի եւ շատ ապահով միջոցներով պիտի թղթակցինք:

Ինծի իբրեւ ընկեր տրամադրուած սպաներէն էսիլ էֆէնտին բանտարկեցին, այն առարկութեամբ թէ արտօնութեան պայմանաժամը անցուցած է. ես ալ հրաման ստացայ ցնոր տնօրինութիւն յետաձգելու մեկնումս: Սկսայ կասկածիլ թէ խաբած են զիս: Երկու երեք օր յետոյ, զօրաբանակի հրամանատարութենէն ստացայ հեռագիր մը, որով կ'ըսուէր թէ իմ առաքելութիւնս մէկ կողմ դրուած է եւ թէ զօրագունդիս մնալու եմ:

Անմիջապէս հեռագրով յայտնեցի փաշային թէ կացութիւնը շատ դէշ է, եւ թէ, չարտօնուելու պարագային, ինքնագլուխ պիտի մեկնիմ:

Բայց տեղի չմնաց ասոր, որովհետեւ զօրաբանակի հրամանատարը արտօնեց մեկնումս, ինծի տրամադրելով սպայ մը եւ երկու փոխ սպայ:

ՀԱՅԵՐԸ ԼՈՒՌ ԿԱՌՆԵՆ

Նպատակս էր ներկայութիւնս չզգացնել Հայերուն, բայց այն գիւղը ուր իջեւանեցայ, ժողովուրդը համակրական ցոյցեր ըրաւ: Յետոյ ձեռք անցուցի հետեւեալ տեղեկագիրը·

Երեւան, ընդհ. սպայակոյտի նախագահին, Նախիջեւան, զօրաբանակի հրամանատարին:

Նորաշէն, 20-21 յուլիս 1919

Շատ ստիպողական է

Նշանաւոր գնդապետ Հալիլ պէյ, որ անցեալ տարի այս շրջանի թուրք հրամանատարն էր, այս գիշեր հոս եկած է: Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՞նչ ուժ բերած է կամ պիտի բերէ: Ամէն պարագայի, գէշ դիտումով եկած է: Պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են:

Գնդապետ՝ ԳԱՐԱՔԻՇՕՖ

(ԽՄԲ. — Պիտի ըլլայ Գարաքէշիշով):

Ես շարունակեցի պատրաստութիւններս եւ չկարենալով հանդուրժել Նախիջեւանի շուկային մէջ Թուրքի մը սպանուելուն, կռիւի սկսայ Հայերուն դէմ:

Խալիլ պէյ հոս մանրամասնօրէն կը յիշէ կռիւները,— կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ»: — Թշնամին 9000 հոգի ունէր, Զօր. Տօլքօնի (Տոլկոլնիկով) հրամանատարութեամբ: Հայերը ունէին նաեւ լեռնային եւ դաշտային թնդանօթներ, երկու զրահապատ գնացք, բազմաթիւ հրետաններ եւ գնդացիր:

Իսկ Հալիլ պէյ ունէր 600 հոգի, 500ը հետեւակ, 80ը ձիաւոր, ինչպէս նաեւ զինեալ գիւղացիներ:

«Մեր ուժը թշնամիին մէկ տասնորդն անգամ չէր: Իսկ ռազմամթերք գրեթէ չունէինք: Սուինի յարձակումի սկսինք, բայց սուին չկայ: Ճիշդ այն միջոցին երբ սենեակս վեր վար կը չափչփէի եւ կը խորհէի, Գարաքիշօֆէն ստացայ ռուսերէն նամակ մը, հետեւեալ պարունակութեամբ·

Յարգելի Հալիլ պէյին

Նորաշէն, 22-23 յուլիս 1919

«Մենք հոս կռուելու համար չեկանք եւ այս մասին ո եւ է հրաման չունինք: Կը հասկնանք ձեր ծրագիրը, չենք ուզեր մեզ, եւ կ'ուզէք մեզ հեռացնել: Քանի որ այսպէս է, մեզի ճամբայ տուէք, Երեւան անցնինք: Այս գիշեր կը սպասեմ ձեր պատասխանին»:

ԿԱԶԻՒՆ ՀՐԱՄԱՆԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Այս նամակը,— կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ»,— թշնամիին տկարութիւնը կը ցուցնէր: Խալիլ պէյ անմիջապէս ռուսերէն պատասխան մը կը ղրկէ թշնամիին, պայման դնելով որ զէնքերը եւ ռազմամթերքը թողուն եւ այնպէս մեկնին: 24 ժամ ալ պայմանաժամ կուտայ, թշնամին պատասխան չիտար եւ պատերազմը կը սկսի: Հրոսակային կռիւներն ալ կը շարունակուին, ինչպէս հրամայած էր Կազի փաշան:

Յետոյ, Գարապէքիր փաշայի յարուցած դժուարութեանց հետեւանքով Խալիլ պէյ կը ստիպուի հրաժարիլ: Ասկէ ամիս մը յետոյ կը սկսի մեր բանակին յառաջխաղացումը, միշտ Կազի փաշայի հրամանով, եւ հակառակ Գարապէքիր փաշայի առարկութեանց:

Մեռած Թուրք սպայ մը Գարապէքիր փաշայի երեսին կը պոռայ առաջին շրջանի իրականութիւնը: Պատմութիւնն ալ անոր երեսին կը պոռայ Հայաստանի յարձակումին իրականութիւնը»:

ՕՐ. ՂԱՐԻՊԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Չորեքշաբթի երեկոյ, Մեզոն Կավոյի մէջ, տեղի ունեցաւ երգչուհի Օր. Գոհարիկ Ղարիպեանի Փարիզեան անդրանիկ երգահանդէսը, մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Իվօն Քիւրիի:

Երաժշտասէր ու նոյնիսկ երաժշտագէտ բազմութիւն մը եկած էր լսելու երգչուհին: Դժբախտաբար ամբողջովին չէր լեցուած սրահը եւ սակայն, ինչպէս ըսինք, որակ մը կը ներկայացնէր:

Գեղեցիկ յայտագրով մը կը ներկայանար Օր. Ղարիպեան.— Բէրկօլէզ, Տօնիզէթթի, Վէրտի, Հէնտէլ, Մօցարդ, Վէպէր, Շուպէրթ, Կրիկ, եւ Շօսօն, Տիւբար ու Ֆօրէ: Հայ երաժշտութենէն անմոռանալին Կոմիտաս, Չաքարեան եւ Պարթեւեան:

Օր. Ղարիպեան քնարական soprano մըն է: Ունի զօրեղ ու զուլալ ձայն, կատարելապէս տեսած մարզանքներու խնամքը: Կը պակսի, միայն, խանդավառութեան թափը: Իր ձայնին մէջ սիրտ կայ: Այդ սիրտը ունի գեղեցիկ ու կանոնաւոր բաբախումներ, ինչպէս նաեւ արագ հաղորդականութիւն:

Օր. Ղարիպեան արժանացաւ անկեղծօրէն սիրալիր ընդունելութեան եւ ծափերու:

Դաշնակահարուհի Իվօն Քիւրի ճարտարօրէն նուագեց Ռավելէն, Պախէն, Ալպէնիզէն եւ Շոփէնէն կտորներ:

Գալով յայտագրին հայկական մասին՝ Չաքարեանի «Օրօր»ը եւ Պարթեւեանի «Երազը» եւ «Աշուղին երգը» անցան աննշան: Մանաւանդ վերջին երկուքը զուրկ էին բանաստեղծութենէ եւ ջերմութենէ: Ն.

Անտրէ Ժիտի մասին

Les Marges պարբերականին մէջ, Անտրէ Սիւարէս ծանր խօսքերով կը յարձակի La Nouvelle Revue Françaiseի վրայ, որ հետզհետէ գնաց յարելու համայնավար հոսանքին, գէթ իր ձգտումներով՝ այդ պարբերականը այլեւս կամուրջի պէտք չունի, հասնելու համար համայնավար վարդապետութեան: Յարձակումը ուղղուած է, մասնաւորապէս, Անտրէ Ժիտի:

— «Ողորմելի՛ ակումբ, զոր կը վարէ անհրաժեշտ նեղմտութեամբ մը ճանճերու սա Կէօթէն, Սողոմեցի սա քարոզիչը, որ է Անտրէ Ժիտ,— սակաւապետութիւն մը, որուն առաջնորդները իրենց նիւթական ամբողջ կարողութիւնը կը դնեն ի սպաս իրենց պղպջակ գաղափարներուն,— չենք կրնար ըսել իրենց կիրքին, որովհետեւ չունին,— իրենց զգայութեան ցրտութիւնը գրկած է զիրենք խոյանքէ: Եւ իրենց կեղծաւորութիւնը արգելք դարձած է այդ նոյն սակաւապետութեան տարածումին:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՆԱՐԱՏ ԹՈՒՐՔԷՆ ԶԱՏ» …

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը իրաւամբ կը նկատէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս)·

— «Միլլիէթի աշխատակիցներէն մէկը «գարերու ծոցին մէջ չի սեղմող Թուրքին առաջին ակը — Թուրանը — դրուատելէ եւ ցնցող բառերով նկարագրելէ վերջ այդ երեւոյթը կ'ըսէ:— «Թուրքին մեծ մարմինէն կտոր կտոր փրթող երակները տեսնէ՛ք ի՛նչպէս իրարու մօտ եկած կ'ոտեւիփէին եւ Թուրանեան մարշը կ'երգէին… Ուրալեան Թուրքը, Խրիմի Թուրքը, Կովկասի Թուրքը, Ատրպէճանցի Թուրքը եւ Թուրքիոյ Թուրքը: Բայց երբ Ուրալցի Թուրքը կը խօսի, Ատրպէճանցի Թուրքը գլուխը ուրիշ կողմ չի դարձներ, երբ Խրիմցի Թուրքը կը խօսի Կովկասցի Թուրքը օտար չի ըլլար…»:

Օդին մէջ ցնդած բառեր, խօսքեր եւ նախադասութիւններ չեն ասոնք: Հայրենասէր ժողովուրդի մը զգացումներն են որ կ'արտայայտուին յօդուածագրի մը միջոցաւ արթնցնելու թմրած խուժանը, եւ կապեր հաստատելու հեռաւոր վայրերու մէջ ապրող Թուրք-Թաթար ժողովուրդներուն մէջ:

Երբ մեր դարաւոր թշնամիները գիշեր ցերեկ անդադար կը գործեն ի նպաստ իրենց հայրենիքին եւ ժողովուրդներուն, մենք մեր ճանկերը սրած զիրար կը բզքտենք, անոտի վէճեր կ'արծարծենք եւ ազգային նուիրականութիւնները կ'արհամարհենք ու կը ծաղրենք:

Հայ հարազատներու արիւնով ներկուած եւ սրբացած պաշտելի եռագոյնը վէճի առարկայ դարձուցած կը հալածենք զայն: Մայիս 28ի ազատագրութիւնը կը ծաղրենք, Վարդանանց նահատակութիւնը եւ Ապրիլ 24ի սուգը կ'արհամարհենք, եւ «Մեր Հայրենիք»ը լքած, միջազգայնականը կ'երգենք: Այս եւ ասոնց նման ազգային ներշնչող սրբութիւններու հանդէպ ցոյց տրուած ո եւ է անհպատ ընթացք եւ արտայայտութիւն, մեզի բան մը չի տալէ զատ, կը ջլատէ մեր ուժերը, աւելի ընդլայնելով առելութեան խրամատը, որ կայ ու կը մնայ, գաղութներուն եւ մայր հայրենիքին միջեւ:

Հայրենասէր Հայը երբ ազգային սրբութիւններու մասին կը խօսի, ապազգայնացած Հայը գլուխը մէկ կողմ կը դարձնէ, երբ գաղութահայը կը խօսի, մայր հայրենիքի հայութիւնը օտար մը կը նկատէ զայն: Եւ երբ Ատրպէճանցին կը խօսի, Էրզրումցի Թուրքը յուզուելով մտիկ կ'ընէ: Երբ Խրիմի Թուրքը կ'երգէ, Ուրալի Թաթարը կը յուզուի: Անոնք զիրար չեն բզքտեր: Մէկ մէկ ճակատ կազմած «անարատ Թուրքէն զատ բան չեն ուզեր տեսնել»:

Ներքին միջցեղային ու հատուածական հաշիւներով Կովկասահայի, Թրքահայի եւ Պարսկահայի դրդուիչ դանազանութիւններով մեր ձեռքերով կ'իջեցնենք հարուածը մեր գոյութեան, եւ դեռ կ'ակնկալենք որ նիւթապաշտ ու չահամոլ դիւանագէտները ողորմին մեզի յանուն արդարութեան կամ քաղաքակրթութեան:

Որքան ատեն որ վիպական անհիմն հայրենասիրութեամբ տարուած անտեսենք ժամանակակից իրապաշտ ոգին, երբեք չպիտի կրնանք ոչ բաղձացուած ազգային գիտակցութիւնը, եւ ոչ ալ հասարակաց ճակատը մէջտեղ բերել»:

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՆԵՆԳՆԵՐ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԷՍ - ՏՈԼԱՐՆՈՑ ԿԸ ՇԻՆԷԻՆ ԱԳԱՐԱԿԻ ՄԸ ՄԷՋ

Ամերիկեան թերթերը կը հրատարակեն նկարները Միքայէլ Սանտրագործեանի (Պրոնքսէն), Քրիստոֆըր Փոհընի (Նիւ Պրիթէյն, Քըն.), Ճան Մարտիրոսեանի (Նիւ Եորք), Յակոբ Աշոտեանի (Նորթ Հէնըրն), որոնք բռնուած են կեղծ կէս - տոլարնոցներ շինելու յանցանքով:

Երկու Նիւ Եորքցի եւ երկու Պոսթընցի գաղտնի ոստիկաններ Յակոբ Աշոտեանի Նորթ Հէնըրնի մէջ գտնուած ագարակին մէջ գտած են դրամանենգներու գործարանը, եւ դրամ շինելու գործողութեան վրայ բռնած զանոնք:

Այս դրամանենգները Նիւ Եորքի մէջ կը գնեն եղեր արծաթը՝ փոքրիկ քանակութիւններով, բայց իրենց շինած դրամները կը ցրուէին Մէսէչուսէց, Բընէքթիքըթ, Նիւ Եորք եւ Նիւ Ճըրզի նահանգներուն մէջ:

Այս կեղծ կէս - տոլարնոցներուն մէջ դրամանենգները աւելի արծաթ կը դնէին քան կը գտնուի կառավարութեան հրապարակ հանած կէս - տոլարնոցներուն մէջ եւ հակառակ այս իրողութեան՝ ամէն մէկ կէս - տոլարնոցի շինութիւնը անոնց կ'արժէր միայն 24 սէնթ, երկուքը 48 սէնթ, ըսել է՝ անոնք կը շահէին 52 սէնթ:

Դրամանենգները 25 առ հարիւր աւելի արծաթ գործածած են կառավարութենէն՝ իրենց կէս - տոլարնոցներուն համար: Ձայնի տեսակէտէ ալ անոնք ոչ մէկ տարբերութիւն ունին օրինաւոր կէս - տոլարնոցներէն:

Պոսթընի գաղտնի ոստիկանութեան պետ Հէրի Պարքըր այս կէս - տոլարնոցները — որոնցմէ 1000 հատ գտնուած են «գործարան»ին մէջ,— ձեռքն առնելէ ետք՝ յայտարարած է թէ՝ այս կէս - տոլարներու նմանութիւնը ամէնէն յաջողն է, որ ինք տեսած է: Նոյն իսկ պանքայի մը պաշտօնեան կրնայ խաբուիլ անոնցմէ, եթէ մեծ ուշադրութեամբ չքննէ անոնց ծանրութիւնը:

Այս գործի յայտնութեան կծիկը քակուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ուր գաղտնի ոստիկաններ նկատեցին թէ մեծ քանակութեամբ արծաթ կը փոխադրուէր:

Դրամանենգները խոստովանեցան որ իրենք տարիէ մը աւելի է որ կը զբաղին այս գործով, եւ իրենց հետքը կորսնցնելու համար, ամիս մը առաջ եկած ու հաստատուած են Յակոբ Աշոտեանի ագարակին վրայ:

Բոլոր յանցաւորներն ալ ամուսնացած են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

Պ Ա Հ Ա Կ Ը

Տեղակալը գնաց: Գուրգէնն աւելի զգաստ՝ սեղմեց հրացանը ու զգաց իրեն պարտաւոր զինուոր:

Բացուեց Արարատեան դաշտի արշալոյսը· Մասիսը ցոյց տուեց իր ամբողջ հասակը: Մասիսը եւ Գուրգէնը կեցած դէմ դիմաց· անքակտելի կապերով իրար միացած, մէկ երազով, մէկ հաւատքով, ձուլուած· «Ապրիլ եւ ազատ ապրիլ»:

Հասան նոր պահակները: Հայրենիքը պաշտպանելու պարտականութիւնն անցաւ նորերի ձեռքը:

X

Գուրգէնին դիմաւորեցին ջերմ ողջագուրանքներով· սպաները համբուրեցին նրան· զինուորները բարեւի կեցան կամաւոր, անձնուէր պահակի առջեւ: Ու Գուրգէնի սիրտը խայտաց ուրախութենէն· այդ պահն իր կեանքի ամենաերջանիկ ժամն էր:

Բայց այդ երջանկութիւնը թանկ արժեց իրեն· նա մսել էր, հիւանդ էր:

Երկու օր յետոյ նրան փոխադրեցին Երեւան՝ հիւանդանոց:

Թոքատապ ունէր· վիճակը ծանր էր. բայց բժիշկն յուսադրում էր, թէ նրա առողջ, զօրաւոր մարմինը պիտի կարողանայ դիմանալ ծանր տագնապին:

Նա հիւանդանոցումն էր, երբ տեղի ունեցաւ կառավարութեան փոխանցումը բոլշեւիկներին, 1920 թ. դեկտ. 2ին:

Շատ բան փոխուեց հիւանդանոցում· պաշտօնեաներ փոխուեցին, բժիշկներ հեռացան, դեռ չապաքինուած հիւանդներ, մանաւանդ սպաներ ու զինուորներ անյայտացան· խնամքը պակսեց, սնունդը վատացաւ: Մարդկանց դէմքերը մռայլուեցին, անկեղծ խօսակցութիւնը լռեց: Զինուած մարդիկ, կէս ազամարդ կէս պարանքով զինուած կիներ մուտք գործեցին հիւանդանոցէն ներս:

Անորոշ մի սարսափ տիրեց հիւանդներին:

Գուրգէնի հիւանդութիւնը երկար տեւեց· յունուարի կէսերին միայն նա իրեն զգաց բաւական լաւացած: Շտապում էր հիւանդանոցէն դուրս գալ· իմանալ՝ ի՛նչ է կատարւում քաղաքում:

Բայց ծերունի բժիշկը օրէ օր յետաձգում էր հիւանդանոցէն դուրս գալու նրա արտօնագիրը· կարծես քաղաքում ինչ որ վատ բան էր սպասում Գուրգէնին եւ բարի ծերունին ուզում էր պատսպարել, պաշտպանել նրան:

Հատուկտոր խօսքերէ հասկցւում էր, որ լաւ չէ քաղաքում:

Այլ եւս անորոշ դրութիւնը տանջում էր Գուրգէնին: Իր բարեկամներէն, ծանօթներէն ոչ ոք չէր գալիս իրեն տեսութեան: Նոյն իսկ Աստղիկը, որ սկիզբներում մի քանի անգամ եկել էր, այլ եւս չէր գալիս:

Ո՛չ, ո՛չ, այլ եւս սպասել չէր կարողանում:

Նրա թախանձանքին զիջանելով՝ բժիշկն արտօնեց նրան մի երկու ժամով քաղաք իջնել, կրկին հիւանդանոց վերադառնալու պայմանով:

Գուրգէնը հագաւ իր կէս զինուորականի հագուստը եւ ուրախ դուրս թռաւ հիւանդանոցէն: Պէտք էր գնալ «Նպաստամատոյց»· իմանալ ի՛նչ կար այնտեղ· պիտի մնա՞ր իր պաշտօնի մէջ· թէ ոչ· ի՛նչ էր անելու վերջապէս· պէտք էր պարզել դրութիւնը:

Տեսնել նախ Աստղիկին, այո, նախ Աստղիկին: Ու նա քայլերն ուղղեց դէպ ի նրանց տունը:

Կէս օրը թէեւ նոր էր անցած, բայց փողոցներն ամայի էին, խանութները փակ:

Հատուկտոր մարդիկ անցնում էին հապճեպով, առանց իրար նայելու, առանց իրար բարեւելու:

Ահա եւ Աստղիկենց տունը· դուռը փակ է· ի՛նչ տարօրինակ բան· ցերեկով նրանց դուռը երբեք փակ չէր լինում: Զարկում է.

— Թաք, թաք, թաք …

Ու ամէն մի զարկի հետ տրոփում է իր սիրտը — տիկ, տիկ, տիկ …

Պատասխան չկայ:

Զարնում է կրկին· աւելի ուժգին, աւելի յամառ:

Դրան փոխարէն կլոռով բացւում է լուսամուտը. մի դէմք դուրս է նայում եւ կոշտ հարցնում.

— Ո՞ւմն էք կամենում:

— Այս տան տիրոջը· օրիորդ Աստղիկին:

— Այս տունը մեզ է տրամադրուած, ընկեր, տան տիրոջը չենք ճանաչում:

Ու անփոյթ փակւում է պատուհանը:

Գուրգէնը մնում է սառած: Ի՞նչ էր այս· ո՞ւր էին Աստղիկենք· ինչո՞ւ էին լքել իրենց հարազատ տունը, որ այնքան սիրում էին: Ո՞ւմ հարցնել, ո՞ւր գտնել նրանց:

Կարծես օրը մթնեց, կեանքը կորցրեց իր հաճոյքը: Ո՞ւր գնալ: Ա՛խ, այո, «Նպաստամատոյց», իր պաշտօնատեղին, վերջապէս գտնել իր բարեկամներէն որ եւ է մէկին:

Հապիւ դուրս եկած Աբովեան փողոց՝ երկու երիտասարդներ կտրեցին նրա ճամբան:

— Ձեր թղթերը, ընկեր:

— Թղթե՞ր, ի՛նչ թուղթ, ես հիւանդանոցէն եմ ելած· ահա բժշկապետի արտօնագիրը· դեռ հիւանդանոց պիտի դառնամ:

Երիտասարդները կասկածով չափեցին Գուրգէնին, ոտէն մինչեւ գլուխը:

Նայեցին իրար ու հրամայական շեշտով դարձան նրան.

— Հետեւեցէ՛ք մեզ:

— Ո՞ւր, ինչո՞ւ:

— Այդ յետոյ կ'իմանաք:

Ու վերարկուի տակէն ցոյց տուին ատրճանակները:

Գուրգէնը հասկցաւ, որ պետական պաշտօնեաների հետ է գործը:

Ի՞նչ պիտի անէր· հպատակուեց: Հեռու չտարան· Աբովեան փողոցով մի քիչ վեր, յետոյ ձախ· երկյարկանի մի դեղին շէնք: Հրեցին մի սենեակ եւ դուռը փակելով՝ անտարբեր հեռացան:

Գուրգէնն յոգնած էր, ուժ չունէր ոտքի կենալու· քիչ մնաց վար ընկնէր: Մէկը բռնեց իրեն:

Մենակ չէր· սենեակը լիքն էր Երեւանի քաղաքացիներով· կային նաեւ ծանօթներ:

— Դո՞ւն էլ, … եղաւ դիմաւորման խօսքը:

Ու լռութիւն· աչքի զգուշաւոր նշաններ. Գուրգէնն հասկցաւ, որ պէտք չէր խօսել:

Յետոյ իմացաւ, որ Չեկայում է. ու ամէն սենեակում լրտեսներ կան նստած:

ԽԱԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Գաղթական Սլովէններու ներկայացուցիչն ալ բուռն խօսքեր արտասանեց, գոչելով․— « Անկցի՛ն վերաքննութեան կուսակիցները »։

— « Եթէ Իտալիան վերաքննութիւն կ'ուզէ, պէտք է վերադարձնէ այն հողերը զորս գրաւած է անիրաւաբար՝ Իսթրիոյ, Կորիցայի եւ Թիրոլի մէջ »։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշի ցոյցին կը մասնակցէին 100,000 հոգի։ Ամբողջ քաղաքը ոտքի ելած էր։ Բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները իրենց լիազօր ներկայացուցիչներով յայտարարեցին թէ իրենց ամբողջ կարողութեամբ պիտի ընդդիմանան սահմաններու փոփոխման։ Խօսք առին նաեւ Եուկոսլավիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակները։ Նոյն առաջադրութեամբ ցոյցեր տեղի ունեցան երկրին ամէն կողմը։ Պուքրէշի միթինկին մէջ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ թէ վերաքննութեան ի նպաստ եղած քարոզութիւնը կը սպառնայ խաղաղութեան եւ ազգերու գործակցութեան։ « Առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, ժողովը կը ճաղկէ այն ոճրապարտ փորձերը որ կը կատարուին ոչնչացնելու համար հաշտութեան դաշնագիրները։ Ներկայ սահմանները, որոնք ձեռք բերուած են կեանքի եւ գոյքի ահագին զոհողութիւններով, օրինաւոր հաստատումն են դարաւոր անարդարութեան »։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Այս երկրին մէջ ալ ցոյցերը տեղի ունեցան բոլոր գլխաւոր քաղաքներու հրապարակներուն վրայ։ Հեռագիրներ ուղղուեցան ոչ միայն փոքր համաձայնութեան վեհապետներուն, այլեւ Մ․ Նահանգներու եւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահներուն, Անգլիոյ թագաւորին եւ ուրիշ երեւելիներու։ Ամէն տեղ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ անձեռնմխելի կը հռչակէ Չեխոսլովաքիոյ ներկայ սահմանները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԵՂՈՒՀԻ հռչակուեցաւ, Մատրիտի մէջ, Օր․Թաքիանա Մարլով, գաղթական Ռուսերու գեղուհին, որ կը բնակի Վիլնա (Լեհաստան)։ Աղջիկն է պատերազմի ընթացքին Սեւ ծովու մէջ սպաննուած տեղակալի մը։

ԿԱՆՏԻ ԾՈՄԸ վերջացաւ երէկ առտու, տեւելով ճիշդ 21 օր։ Այս առթիւ, մեծ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ։

ԱՆԴԱԴԱՐ ԱՆՁՐԵՒ ԿԸ ՏԵՂԱՅ Թուրքիոյ մէջ։ Անցեալ շաբթու Պոլսոյ մէջ ջերմաչափը 4 – 5 կը նշանակէր։ Անատոլուի շատ մը մասերուն մէջ անձրեւ կը տեղայ 63 ժամէ ի վեր, իսկ տեղ – տեղ ձիւն ալ եկած է։

ԳՐԱԳԷՏ Փ․ ՍԹՐԱԹԻ իբրեւ հրէածին վայրագ յարձակման մը ենթարկուեցաւ Պուքրէշի մէկ գրատան մէջ, երբ կը ստորագրէր իր գրքերուն ձօնը։ Իր քովն էր նաեւ կինը։ Շնորհիւ վիպասան Փէթրէսքոյի միջամտութեան, Փանայիթ Սթրաթի կրցաւ փրկուիլ, մինչեւ որ ոստիկանները հասան։ Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Պուքրէշի մէջ։

Հակահրէական ցոյցեր տեղի ունեցան նաեւ Չէրնաութի համալսարանին մէջ։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ․ Ս․ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին․ կը ներկայացուի 5 *ԹԻՒ ԽԵԼԱԳԱՐԸ*

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ

×

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

Կը խօսի՝ ընկ․ Ա․ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Կը խօսի՝ ընկ․ Ա․ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

⁂

ՊՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ․ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր եռանդուն ընկերոջ՝

ԲԺԻՇԿ Մ. ՆՈՐԱՅՐԻ

վաղաժամ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 2 ին, Փրիսաքի մէջ։

×

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր շրջանի ընկերներէն՝

ԲԺԻՇԿ Մ. ՆՈՐԱՅՐԻ

անակնկալ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Ռուբէն Կենճոյեանի՝ իր տիկնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Կը խնդրուի չմոռնալ...

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնէն կարգ մը բաժանորդներ երկար ատենէ ի վեր առկախ ձգած են իրենց հաշիւները։

Կը խնդրենք փութացնել վճարումը։

Ինչպէս յայտարարած ենք 1931 հոկտեմբեր 10ի *ՅԱՌԱՋ*ով, Անգլիոյ եւ գաղութներուն համար տարեկան բաժնեգինն է 250 ֆրանք (վեցամսեայ 130 ֆրանք), իբրեւ հետեւանք ստերլինի անկման։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Նկատի առնելով տոլարին յարափոփոխ վիճակը, այսօրուընէ (19 մայիս) Ամերիկայի բաժնեգինները ալ պիտի հաշուենք ֆրանքով, — Տարեկանը՝ 200 ֆրանք, վեցամսեան՝ 100 ֆրանք։ Մինչեւ հիմա չվճարուած բաժնեգինը պիտի հաշուենք նոր սակով։

ԾԱՆՕԹ․ — Անգլիոյ եւ գաղութներու, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ եղած տարբերութիւնը (250 *եւ* 200) *հետեւանք է թղթատարական ծախքի տարբերութեան։ Առաջիններուն համար մէկ թերթի թղթ․ ծախքն է՝* 30 *սանթիմ, միւսներուն համար՝* 15 *սանթիմ։*

ԹԷՀՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ կը յայտնեն թէ իրենց բաժնեգինը վճարած են նախկին գործակալ Պ․ Հրաչեայ Բուդաղեանին։

Կը խնդրենք անոնց հաշիւը յանձնել մեր նոր գործակալին։

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ շարք մը բաժանորդներ տարօրինակ անհոգութիւն մը ցոյց կուտան, անվերջ ձգձգելով բաժնեգիններու վճարումը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ճ. Մամխեան եւ իր որդին՝ Գասպար Մամխեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Գաբամաճեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Մամխեան եւ իր մայրը եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ, հօրեղբօր կնոջ՝ մահտեսի ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՄԽԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Իսի-լէ-Մուլինօ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Արեւելեան ճկերակուր պատրաստող Հայ խոհարարուհի մը։ Անմիջապէս դիմել՝

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՄ

8 Rue de la Sorbonne *Փարիզ*

ներկայանալ ժամը 6—7

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝* Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

— *Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Բէմախի Մարեգ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները։ Լուր ունեցողներուն պարգեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝* V. Gaboudikian, 5. snr. (Belveder). Bucarest (Roumania)

— *Բնիկ Մարզուանցի Յարութիւն Ճողիկեան, տարագրութենէ վերապրած եւ նոր վերադարձած ըլլալով կը փնտռէ իր եղբայրները Ռուբէն եւ Յովհաննէս Ճողիկեանները, որոնք կը կարծուին Ֆրանսա ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝* R. Kouyoumdjian, 17, Ave. du Bas-Meudon, Issy-les-Moulineaux (Seine).

— *Կը փնտռուի Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան, որ 1927ին կը գտնուէր Լա Սիօթա (Վար նահանգ), եւ ուրկէ մեկնած է Մարթիկ։ Մինչեւ 1928 կը թղթակցէինք. այժմ լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Յովհաննէս Գէորգեանի.* chez Mr. Ch. Martin, rue Saiut Martin d'Hérés 33, Grenoble (Isèr):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* — Թարգմ․ *Ժ․ Մ․*

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՏՐՕՆԸ

Դատարանը ցրուեցաւ, եւ մարդիկ խումբ – խումբ հաւաքուեցան ու սկըսան վիճիլ արձակուած վճռին մասին

— Մահը յառաջ եկած է անծանօթ պատճառներէ․ ոճրագործները անծանօթ են։

Դատաւորը դրան առջեւ հանդիպեցաւ բարեկամի մը։

— Հալօ՛, Քարըլ, ըսաւ զարմացած, դո՞ւն ալ այստեղ ես․ կը խորհէի թէ սնանկացած յաճախորդներուդ գործով զբաղած կ'ըլլաս ․․ տարօրինակ դատավարութիւն, այնպէս չէ՞ ...

— Այո՛, չա՛փ տարօրինակ ···

— Այստե՞ղ էիր միշտ ···

— Այո՛ ···

— Ուշադրութիւն ըրի՞ր թէ ի՛նչ վարպետ մարդ էր երդուեալներուն առաջնորդը ···

— Այո՛, կը թուի թէ աւելի լաւ իրաւագէտ մը կրնար ըլլալ քան թէ ընկերութիւն հիմնող մէկը ···

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ս զինքը ···

— Այո՛, պատասխանեց Սնանկութիւններու Գրասենեակին պաշտօնեան․ խե՛ղճ մարդ ··· խոշոր գործերու մէջ մտեր էր ··· փոխադրիչներու ընկերութիւն մը հիմնեց, մեզմէ գնեց Էօըրինկթընի աշխատանոցը եւ հիմա ···

— Ի՞նչ, սնանկացա՞ւ, հարցուց դատաւորը։

— Ո՛չ, հրաժարեցաւ այդ ձեռնարկէն․ կ'ըսէ թէ կլիման յարմար չէ իրեն ··· անունը ի՞նչ էր, մոռցայ ···

— Մէնֆրէտ, պատասխանեց դատաւորը։

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

—o—

ԵՉՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

—o—

Գաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհ նստած էր ընդհանուր ոստիկանապետին դիմացը՝ գրասեղանին առջեւ։ Սեղանին վրայ կար նամակ մը զոր ոստիկանապետը առաւ եւ երկրորդ անգամ ըլլալով սկսաւ կարդալ։ Անհաւասիկ պարունակութիւնը․

— « Երբ այս գրութիւնը ստանաք մենք, որ առ ի չգոյէ լաւագոյնի « Չորս Արդար Մարդիկ » անունով մկրտած ենք մեր կազմակերպութիւնը, ցրուած պիտի ըլլանք Եւրոպայի չորս անկիւնները եւ հաւանականութիւն չկայ որ կարենանք երբ եւ իցէ գտնել մեր հետքը։

Առանց պարծանքի կը յայտարարենք թէ իրագործեցինք այն նպատակը որուն համար ուխտ ըրած էինք․ նոյնպէս, առանց կեղծաւորութեան կը գրենք ցաւը զոր կը զգանք խորհելով թէ անհրաժեշտ եղաւ մեզի համար այդ քայլը առնել։

Ցաւօք պիտի կարծուի թէ Սըր Ֆիլիփ Րէյմընի մահը արդիւնք էր արկածի մը․ այդքանը կը խոստովանինք արդար․ :Թէրին վրիպեցաւ ու պատիժը կրեց․ շատ վստահ էինք իր վրայ իբրեւ փորձառու արհեստաւոր։ Թերեւս աչալուրջ փնտռտուքով մը լուծէք Սըր Ֆիլիփի մահուան խորհրդաւորութիւնը․ եթէ որոշ արդիւնքի մը հասնիք ձեր խուզարկութիւններով, այն ատեն պիտի հաւատաք մեր խօսքերուն ճշմարտութեան։ Մնաք բարո՛վ »։

— Ո՛չ մէկ բան չի հասկցուիր այս նամակէն, ըսաւ ոստիկանապետը։

Ֆալմըթհ գլուխը թօթուեց յուսահատօրէն։

— Փնտռտե՛նք ··· , ըսաւ դառնութեամբ․ պաշտօնատան մէկ ծայրէն միւսը փնտռեցինք․ ուրիշ ո՞ւր խուզարկութիւն կրնայինք կատարել ···

— Սըր Ֆիլիփի թուղթերուն մէջ չգտա՞ք ապացոյց մը որ պիտի կրնար ուղղութիւն տալ ձեր քննութեանց։

— Ո՛չ մէկ ···

Ոստիկանապետը մտածեց։

— Ողբացեալը տուն մը ունէր գիւղը․ խուզարկեցի՞ք ···

Ֆալմըթհ յօնքերը պռստեց։

— Պէ՛տք չկար ···

— Իսկ Փորթլընտ Փլէյսի բնակարա՞նը ···

— Ո՛չ․ ոճիրը գործուած պահուն փակ էր ան։

Ոստիկանապետը ոտքի ելաւ։

— Փորձեցէ՛ք անգամ մը, խորհուրդ տուաւ․ այդ բնակարանը կառակատարներուն տրամադրութեան տակ է այժմ։

Գաղտնի ոստիկանը կառք մը վարձեց եւ քառորդ ժամ ետքը զարկաւ Փորթլընտ Փլէյսի բնակարանին խոշոր դուռը։ Ծառայ մը որ ծանօթ էր Ֆալմըթհին, բացաւ դուռը եւ բարեւեց խոնարհութիւնով մը։

— Փը՛րքս, եկած եմ խուզարկութիւն կատարելու․ որ եւ է առարկայի ձեռք դպցուցա՞ծ էք ···

Ծառան գլուխը թօթուեց։

— Ո՛չ, Միսթըր Ֆալմըթհ․ ամէն ինչ եղածին պէս կը մնայ․ փաստաբանները ցուցակ անգամ չեն պատրաստած դեռ։

Ֆալմըթհ անցաւ բակէն ու եկաւ այն փոքրիկ սենեակը որ յատկացուած էր ծառային։

— Սկսինք աշխատանոցէն, ըսաւ։

— Կարծեմ դժուար պիտի ըլլայ, պարոն, գիտել տուաւ ծառան յարգանքով։

— Ինչո՞ւ, հարցուց ոստիկանը։

— Որովհետեւ սակայն միակ անձն է որուն բանալին չունինք։ Սըր Ֆիլիփ մասնաւոր կղպանք մը ունէր եւ դրպանը կը պահէր բանալին։ Հա՛ կ·ալի է, չէ՞, դահլիճն անգամ ըլլալով, շատ զգոյշ էր եւ չէր ուզեր որ անծանօթներ ներս մտնէին իր աշխատանոցէն։

Ֆալմըթհ սկսաւ մտածել։

Սըր Ֆիլիփի անձնական բանալիները յանձնուած էին ոստիկանական Տեսչութեան։

Թուղթի կտորի մը վրայ հապճեպով քանի մը տողեր գրեց ու երկրորդ ծառայի մը հետ ուղարկեց ոստիկանապետին։

Շարունակեց խօսակցութիւնը։

— Ոճիրը գործուած պահուն ո՞ւր էիք, Փըրքս, հարցուց ծառային։

— Գիւղն էի․ ինչպէս գիտէք, Սըր Ֆիլիփ իր բոլոր ծառաները գիւղ ճամբեց։

— Իսկ ի՞նչ եղաւ այս տունը։

— Պարապ մնաց, բացարձակօրէն պարապ ···

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂ. ԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ 1933

31 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2202 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԴԱՒԸ՝ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԿԻՐՔՈՎ

Նորէն ֆրանսերէն թռուցիկ մը՝ յանո՛ւն Համաշխարհային յեղափոխութեան եւ ընդդէմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Աղբիւրը՝ Անուվիլ–լէ–Կոնէս, արուարձան մը Փարիզէն կէս ժամ հեռու:

Ընթերցողները պիտի յիշեն պատմութիւնը:

Անցեալ փետրուարին, փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, 30–40 ֆրանսացի համայնավարներ կանուխէն դիրք բռներ էին սրահին մէջ, խանգարելու առաջադրութեամբ: Մեր ընկերները մնացին պաղարիւն: Ոստիկանութիւնը միջամտեց, եւ ձերբակալեց յառաջդրութեան պարագլուխը, Համայնավար Պուրլոն, որ միեւնոյնատեն անդամ է գիւղին թաղապետական խորհուրդին:

Դաւադիրները քանի մը թռուցիկներով եւ «Իւմանիթէ»ի միջոցաւ պատմեցին թէ՝ ոստիկանութիւնը խոշտանգած է իրենց ընկերը: Պ. Պուրլոն յետոյ դատի քաշուեցաւ իբրեւ անարգող ոստիկանութեան եւ իբրեւ զինուոր:

Բայց լաւ է որ պատմութեան շարունակութիւնը իմանանք նոր թռուցիկէն.

— «Անարգանքի ամբաստանութիւնը մէկդի դրուած ըլլալով, մեր ընկերը երկրորդ անգամ դատի քաշուեցաւ Կոնէսի ոստիկանական ատեանին առջեւ, մայիս 9ին: Կարմիր օգնութեան մէկ փաստաբանին պաշտպանութեամբ, վկաներու յայտարարութեանց եւ Պուրլոնի բողոքներուն առջեւ, դատարանը չկրցաւ ուրիշ բան ընել, եթէ ոչ մէկ ամիս եւս յետաձգել գործը, ... քննութեան համար: Ուշագրաւ է կոպտութիւնը նախագահին, որ կ'ուզէր պրձանագրութիւն կազմել մեր ընկերոջ դէմ, որովհետեւ ան կը մատնանշէր ոստիկան–զինուորներուն վայրագութիւնները»:

Ուրեմն, Պուրլոն ամբաստանութեան տակ է տակաւին:

Իսկ ի՞նչ կ'ուզէ ապացուցանել նոր թռուցիկը, որ մեր ձեռքն անցաւ մայիս 27ին:

1. «Հանդէսը կազմակերպուած էր հայ փաշիստներուն կողմէ, տօնելու համար սպիտակներու մուտքը՝ Խորհրդային Հայաստանի մէջ, 1920 փետրուար 18ին»: (*Պիտի ըլլայ* 1921):

2. Համայնավար կուսակցութիւնը խնդիրը հաղորդեց ընկերվարական խմբակցութեան, որպէս զի բողոք բարձրացնեն թաղապետական խորհուրդին մէջ. բայց ան պատասխանեց նախատալից նամակով մը եւ իր անդամներէն մէկը նշանակեց, ստուգելու համար թէ Դաշնակները իսկապէս... փաշի՞ստ են: Քննիչը ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ նախկին համայնավար ուրացող ժան, մականուանեալ Սոսէ:

3. Քննութիւնը կրնայ յայտնել Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ատուածին՝ եթէ չի գիտեր, թէ դաշնակ կուսակցութեան կեդրոնն է Ավընիւ Բոսկէտ, Փարիզ, թէ այդ անդր–ազգայնական եւ զուտ փաշական կուսակցութիւնը անդամ է... Բ. Միջազգայինին, թէ անոր վարիչները ամէն օր կը դաւադրեն Խորհրդային իշխանութեան դէմ: Պ. Ժան մականուանեալ Սոսէ, ընկերվարական, կրնայ տեղեկութիւններ քաղել ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՅ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐԷ որոնք պիտի հաստատեն մեր բառերը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր յեղափոխական քաղաքացիները ուխտեր են ապացուցանել թէ՝ Դաշնակցութիւն փաշական է: Եւ այս առաջադրութեամբ, վկայութեան կը կոչեն մինչեւ անգամ «կարգ մը հայ երեւելիներ»: (Ամբողջ այս տողը գլխագիր է թռուցիկին մէջ):

Ուրեմն, իրենց տեղեկատուներուն մէջ կան ոչ միայն հայ ֆանջունիներ, այլ եւ «երեւելիներ»:

Բարի վայելում՝ բոլորին ալ:

Իսկապէս սրտառո՛ւչ է այս եղբայրակցութիւնը, սրբազան միակցութիւնը՝ Ֆրանսայի համայնավարներուն եւ... «Հայ երեւելիներուն»:

Եւ ամենեւին չենք զարմանար, քանի որ իրենց վարպետները, Մոսկուայի իշխանաւորները յանուն Համաշխարհային յեղափոխութեան դաշնակցեցան ոչ միայն Արեւելքի բոլոր «մոլլա»ներուն եւ «իւլէմաներ»ուն, այլ եւ Ջարդարար փաշաներու եւ պէյերու, Էնվէրներու, Նուրիներու, Թալաթներու եւ ուրիշներու հետ:

Այդ իմաստո՛ւն քաղաքականութիւնը կը շարունակուի Եւրոպայի մէջ ալ, ուր բոլշեւիկները յաճախ ձեռք ձեռքի կը բռնուին կղերին, միապետականներուն, բոլոր տեսակի յետաշրջականներուն հետ, ջախջախելու համար իրենց հակառակորդները, մասնաւորապէս ընկերվարականները:

Լաւ կ'ըլլար որ Պուրլոնները քիչ մը աւելի կարդային, սորվէին իրենց կուսակցութեան պատմութիւնը, փոխանակ ջուր պղտորելու համեստ արուարձանի մը մէջ, ուր ֆրանսացի եւ հայ բանուորները ուրիշ բան չեն ուզեր, եթէ ոչ համերաշխութիւն եւ աշխատանք: Մանաւանդ ապահովութիւն՝ խուժանավարութեան դէմ:

Թռուցիկին հեղինակները այնքան կուրացուցած են իրենց պայծառատեսութիւնը, որ այս առթիւ ալ կը խոստովանին թէ՝ իրենց նպատակն էր խանգարել Անուվիլի հանդէսը:

Յայտնելէ յետոյ թէ երեսունի մօտ ֆրանսացի բանուորներ սրահ մտած էին Պուրլոնի հետ, «բացատրութիւններ պահանջելու համար», թռուցիկը կ'աւելցնէ.

— «Ամբողջ երկու ժամ, մեր ընկերը թակարդի մը մէջ քաշուելէ առաջ, փաշական աւազակները չհամարձակեցան բանալ հանդէսը»:

Ցնծա՛, Կոմինտերն, ցնծա՛: Ահա ուխտեալներ որ ահ ու սարսափ կը տարածեն պզտիկ սրահի մը մէջ, բազմութեան մը առջեւ որ հազիւ իրենց կրկինը կը կազմէր...

Թռուցիկին եզրակացութի՞ւնը: — Գործադրել ֆրանսեւոս դաշնագիրը, «լուծելով սպիտակ պահակները»: Եւ «արտաքսում՝ եթէ շարունակեն իրենց հակախորհրդային արարքները»:

Ապրի՛ք, ապրի՛ք: Մոսկուան եւ Չեկան ձեզ օգնական:

Այլ եւ հայ կարմիր–կանանչ շուշրթները, «կարգ մը հայ երեւելիներ»ու հետ:

Ի՞նչ աւելի յեղափոխական գործ քան հանդէս խանգարել եւ «Համաձայնէն դո՛ւրս» աղաղակել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 *մայիս* (Յառաջ). — *Հ. Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձը մեծ յաջողութեամբ կատարուեցաւ Մարսէյլի մէջ: Բազմութիւնը կ'անցնէր երկու հազարը: Մանրամասնութիւնները նամակով:*

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ

—•—

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԵՐԵՔ ԺԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր բողոքի ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, նախաձեռնութեամբ հարկատուներու դաշնակցութեան:

Թերթերը կը գրեն թէ բողոքի այս ցոյցը փայլուն յաջողութեամբ պսակուեցաւ մայրաքաղաքին մէջ, ուր ժամը 2էն 5 փակ մնաց վաճառատուներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, համաձայն տրուած ազդանշանին:

Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ առաջին թաղամասին մէջ փակ էր խանութներու հարիւրին 50ը, 2րդին մէջ՝ 90ը, 3րդին մէջ՝ 90ը, 4րդին մէջ՝ 90ը, 5րդին մէջ՝ 95ը, 6րդին մէջ՝ 95ը եւն.: Մէկ խօսքով, Փարիզի բոլոր պողոտաներն ու մեծ հրապարակները տօնական երեւոյթ ստացեր էին: Գոց էին նաեւ սրճարաններն ու կապելաները: Երբ ժամը 2 հնչեց, յաճախորդները նամբուեցան: Միայն մեծ ճաշարաններուն մէջ 15 վայրկեանի շնորհ մը եղաւ, նկատի առնելով օտարականները, որոնք տեղեկութիւն չունէին կարգադրութենէն: Բազմաթիւ վաճառատուներու ապակեփեղկերուն վրայ փակցուած էին յայտարարութիւններ: Սէն Լազարի եւ Օփերայի հրապարակները, որոնք առեւտրական կեդրոններ են, մեռելական կերպարանք ստացեր էին: Օփերայէն մինչեւ Շան զ'Էլիզէ գործադուլը գրեթէ կատարեալ էր: Քաղաքին միւս մասերուն մէջ ալ, ամբողջ փողոցներ լռութեան դատապարտուած էին: Սէն Միշէլի շրջանին մէջ ալ՝ նոյն պատկերը:

Միեւնոյն ատեն, վիթխարի միթինկ մը տեղի ունեցաւ Զմեռնային Վելոտրոմին մէջ, 30,000 հոգինոց բազմութեամբ մը: (Ձախակողմեան թերթերը կը հաշուեն 15,000, իսկ ազգայնական թերթ մը՝ մինչեւ 60,000): Իրարու ետեւէ խօսեցան տասը բանախօսներ, բացատրելով ցոյցին իմաստը:

Առաջին ատենախօսը շեշտեց.

— *Ժելադարութեան աստիճանին հասած ենք. առեւտրականները, գործարանատէրերը, հողագործները չեն կրնար ծայրը ծայրին բերել. իրենց գործառնութեանց գումարը կ'իջնէ օրէ օր, վաճառատուները յաճախորդ չունին, գործարաններու ապսպրանքի տետրակները պարապ են, իսկ դաշտերուն մէջ հողագործները չեն կրնար ծախել իրենց բերքը, նոյն իսկ ծիծաղելի գիներով: Անթոյլատրելի է որ խորհրդարանը օգտուի այս ողբերգական կացութենէն, նոր տուրքերով ծանրաբեռնելու համար հարկատուները: Մեր պայքարը պաշտօնեաներուն դէմ չէ, այլ պաշտօնակալութեան դէմ, բոլոր մակաբոյծներուն դէմ: Մենք վճռած ենք այլ եւս նոր տուրք չվճարել, որովհետեւ տուրքն ալ բնական սահման մը ունի, որմէ անդին ժողովուրդ մը կա՛մ կ'ապստամբի, զայն մերժելու համար, կամ կը պառկի՝ մեռնելու համար: Մենք չենք ուզեր պառկիլ՝ մեռնելու համար: Մենք տուած ենք մեր որոշումը: Եթէ մեր վերջին կոչն ալ չլսուի, պատրաստ ենք ապստամբելու եւ պայքարելու հարստահարութեան դէմ, ո՛ր կողմէն ալ գայ »:*

Երկրորդ բանախօսը յայտարարեց.

— *Եթէ հողը, վաճառատունը, գործարանը, հողային եւ կալուածական եկամուտները չեն ապրեցներ իրենց սեփականատէրերը, պատճառը այն է որ արտադրողին եւ սպառողին միջեւ դրուած է 90 միլիառ տուրքի լեռնակոյտ մը, առանց համապատասխան շահ տալու քաղաքացիներուն: Սպառողնե՛ր, կը խաբեն ձեզ, ճշմարտութիւնը կը ծածկեն ձեզմէ: Չէ՞ք գիտեր որ մէկ քիլօ շաքարին համար որ ձեզի կը ծախուի 3.70ի, կը վճարուի 1.10 տուրք, մէկ քիլօ շոքոլային համար զոր կը գնէք 8 ֆրանքի, կուտանք 3.40 տուրք: Գիտէ՞ք որ սուրճը կրնայ ծախուիլ չորս ֆրանքի փոխանակ ութի, եթէ չըլլան մաքսատուրքը եւ սպառման տուրքը: Կարելի է բազմապատկել օրինակները: Պէտք է աւելցնել նաեւ ուղղակի տուրքերը, նահանգային տուրքերը եւ արտօնագրի տուրքը որ կարգ մը քաղաքներու մէջ 20 – 25 անգամ աւելի բարձր է քան պատերազմէն առաջ:*

Երրորդ բանախօսը մեղադրեց խորհրդարանը, որ անտարբեր կը մնայ իրենց կոչերուն եւ ազդարարութիւններուն: Չորրորդը՝ ներկայացուցիչը առեւտրական եւ երկրագործական խմբակցութեանց դաշնակցութեան որ կը հաշուէ 550,000 անդամ, բացագանչեց.

— *Ժողովո՛ւրդ մշակներու, պաշտօնեաներու, սեփականատէրերու, գործարանատէրերու, առեւտրականներու եւ հարկատուներու, դուք ուժ էք, որովհետեւ իրաւունքը եւ թիւը կը ներկայացնէք: Բայց, մի՛ դաւաճանէ՛ք: Դուք այսօր ձեր պահանջները կը հնչեցնէք, բողոքելով խորհրդարանին եւ կուսակցութեան անդամներուն դէմ որոնք չեն ուզեր լսել զանոնք եւ գոհացնել, բայց, վաղը նորէն ծաղիկներով եւ մեծարանքներով մի՛ քաջալերէք այդ միեւնոյն մարդերը, մի զօրացնէք անոնց անտարբերութիւնը եւ թերահաւատութիւնը: Լռութիւնը եւ ձեռնպահութիւնը մատչելի են բոլոր խումբերուն եւ քանակներուն համար: Այն օրը որ հացկերոյթներուն եւ հանդէսներուն ուրիշ մարդ չերթայ եթէ ոչ դարպասողները, երեսփոխանները պիտի սորվին թէ կարելի չէ կառավարել առանց ժողովուրդին եւ անոր դէմ»:*

Հինգերորդ բանախօսը բողոքեց ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին դէմ.

— «*Գիտէ՞ք որ ընկերային ապահովագրութեան օրէնքը տարեկան մէկ միլիառ ֆրանք կը նստի միայն պետութեան, եւ թէ թոշակաւորներն ու գործատէրերը ինը միլիառ ֆրանք վճարած են, 1930ի երրորդ եռամսեակէն մինչեւ 1933 յունուար: Գիտէ՞ք որ 1934 ապրիլ 9էն ի վեր, օրէնքը պիտի արժէ տարեկան 400 միլիոն ֆրանք աւելի, քանի որ սակերը հարիւրին 8էն բարձրացուած են 10ի:*

Հարկատուներու խմբակցութեանց ներկայացուցիչը աղաղակեց.

— «*Մեր 520 սէնտիկաները եւ 700,000 անդամները զանազան առիթներով եւ վերջին անգամ մայիս 27ին բանաձեւեցին մեր պահանջները: Մենք կ'ուզենք կառավարութիւն մը որ երկիրը վարէ համաձայն ազգային շահերուն եւ վերջ տայ մսխումներուն*»:

Մէկ խօսքով, բոլոր բանախօսներն ալ կրակոտ ճառեր խօսեցան յանուն իրենց ներկայացուցած խմբակցութեան, եւ յետոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ ի միջի այլոց կը սպառնայ, յառաջիկայ յունիս 15էն սկսեալ, երեսփոխաններուն վերադարձնել տուրքի բոլոր թուղթերը, որ յաւելում մը կը ցուցնեն 1932ի վրայ: Այս առթիւ կը հրաւիրեն հանրապետութեան նախագահը «իր ստորագրութիւնը չդնել ելմտական օրէնքի մը տակ որ պիտի նուիրագործէ ազգային տնտեսութեան կործանումը»:

ԽՕՍՔԷՆ ԳՈՐԾԻ ԱՆՑԱՆ

Կիրակի օր, հարկատուներու դաշնակցութեան անդամներէն 30 հոգի այցելեցին կարգ մը երեսփոխաններու եւ պետական մարդոց տուները: Գիշերը ի զուր զարնելէ յետոյ ընկերվարական երեսփոխան պ. Պլումի դուռը, ներկայացան Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովի տեղեկաբերին բնակարանը: Դուռը հազիւ բացուած, բոլորը մէկ ներս խուժեցին: Տիկինը բացատրեց թէ ամուսինը զբաղած է եւ չի կրնար ընդունիլ: Բայց հարկատուները պնդեցին, յայտարարելով թէ դուրս չպիտի ելլեն, մինչեւ որ անձամբ չյանձնեն քուէարկուած բանաձեւը: Տեղեկաբերը աղմուկէն իրար անցած, ներկայացաւ եւ խնդրեց որ դուրս ելլեն: Բայց հարկատուները մտիկ չըրին, եւ ստիպուեցաւ ոստիկանութեան լուր տալ հեռախօսով: Այն ատեն հարկատուները բանաձեւը ձգեցին եւ դուրս ելան, առանց սպասելու ոստիկաններուն:

Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց եւ հարցապնդում եղաւ խորհրդարանին մէջ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծերակոյտին առջի օրուան նիստին մէջ, երբ կը քուէարկուէր ելմտացոյցը, վարչապետ պ. Տալատիէ ոտքի ելլելով հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— *Ոչ մէկ տեղ, ոչ մէկ երկրի մէջ, չկայ հաւասարակշռուած ելմտացոյց: Անշուշտ բաղձալի է կրճատումներ ընել, բայց դիւրին գործ չէ այդ: Չէ՞ք կարծեր որ կան օրէնքներ եւ կանոնադրութիւններ որոնցմէ դժուար է ազատիլ, ինչպէս դժուար է ձերբազատիլ տնեղերական կեանքի ընացքէն: Անշուշտ պէտք է շարունակել ձեռնարկուած գործը: Հեռու չէ այն վայրկեանը երբ հարկ պիտի ըլլայ գործել ոչ միայն ելմտացոյցի, այլ եւ հանրապետական վարչաձեւի բարիքին համար: Հեռու չէ այն վայրկեանը երբ հարկ պիտի ըլլայ գործով պաշտպանել հանրապետական կարգ ու սարքը: Աղմկալի շարժումները, սպառնալիքները, ժողովուրդի ներկայացուցիչներու դէմ եղած ոտնձգութիւնները,— այս բոլորը պիտի խորտակուին: Եթէ այժմ մեր տրամադրութեան տակ եղած միջոցները անբաւական ըլլան, ուրիշ միջոցներ պիտի պահանջեմ ձեզմէ: Փողոցային ցոյցերով չէ որ վերջ պիտի տրուի դժուարին կացութեան մը: Ըր եւ է կերպով, նոյն իսկ իր անկատար վիճակին մէջ, ելմտացոյցը պէտք է քուէարկուի: Այդ ընելէ յետոյ, պէտք է ուրիշ միջոցներ ձեռք առնել: Ես պիտի առաջարկեմ այդ միջոցները:*

ԿՌԻՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ցոյցերը աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ տեղի ունեցան գաւառի մէջ ալ, առանց ծանր դէպքերու, բացի Լիոնէն:

Ոստիկանութիւնը արգիլած էր ո՛ր եւ է թափօր, ինչպէս ամէն տեղ: Իրիկուան ժամը 3ին քանի մը հազար ցուցարարներ հաւաքուելով հրապարակին վրայ, սկսան թափօր կազմել: Այս առթիւ ընդհարումներ տեղի ունեցան ոստիկաններուն հետ: Ցուցարարները յարձակեցան եւ աւարի տուին այն խանութները որոնք չէին փակուած:

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՅՍՕՐ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՄԵՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

«Զուռ Արդար Մարդիկ»

ՎԱՂԸ ԻՍԿ՝

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

ՑՈՒՑՈՒՄՆԱԼԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, որ ամէնէն վաւերականն է իր ՏԵՍԱԿԻՆ մէջ, եւ ԱՒԵԼԻ ՎԻՊԱԿԱՆ ՔԱՆ Ո՛Ր ԵՒ Է ՎԷՊ:

ՏՕՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ (Տիմինեան)
(Տես Բ. էջ)
Ֆօթօ Արաքս

Նոր փախստականներ Կովկասէն

—•—

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ՈՐԲԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, 19 *մայիս* (Յառաջ). — *Երկու օր առաջ մօտ 40 հոգի բերին Արաքսի ափից, կին, երեխայ, տղամարդիկ: Վերը Հայեր էին: Իսկ դրանից երեք օր առաջ հինգ հոգի որբեր են բերել (5րդ կարաւանով Հայաստան գնացողներիցն են) եւ մինչեւ օրս բանտարկուած են: Անցեալ օրը մէկի միջոցով դիմել էին առաջնորդին եւ օգնութիւն խնդրել. քանի որ բառիս լայն իմաստով մերկ են: Առաջնորդը դրամական որոշ օգնութիւն է հասցրել: Պէտք է ասեմ, որ վերջերս, այն կողմից եկողներին այստեղ չեն պահում եւ ուղղակի քշում են Հարաւ: Երբեմն պատահում է որ խումբերով բերում եւ քշում են, իսկ մենք չենք իմանում: Այսպէս, օրինակ, երէկ Զանջանից նամակ ենք ստանում, որ չորս հոգի մայիս 5ին անցել են Պարսկաստան. եկել են Թաւրիզ եւ երկու օրից յետոյ քշուել Զանջան: Բաց ի դրանից վերջերս 1928ից այս կողմը եկածներին էլ են քշում հարաւ. իսկ թէ ինչո՞ւ համար են այդպէս անում, մարդ չի հասկանում:*

Փախչողների հոսանքը վերսկսել է: Արաքսի ջուրը յորդած ըլլալով հանդերձ, անցնում են: Երբ մի քիչ պակսեց, այն ժամանակ 100ներով պիտի անցնին:

Աստարայի եւ Արտաբիլի շրջանում ալ բաւականին անցնողներ են եղել:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՂՆԱՅԱՐԸ»

Վճռական ու յարատեւ կամքով մը Էնկիւրի կը շարունակէ իր « երկաթուղիներու քաղաքականութիւն »ը ։ Տագնապ, ժողովրդային դժգոհութիւն, այդ շինութիւններէն անմիջական օգուտի չգոյութիւն, — ոչ մէկ բան արգելք կ'ըլլայ իրեն ։ Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին պետական պիւտճէն շուրջ մէկ չորրորդով նուազեցաւ, բայց երկաթուղիներու կառուցման գործը մնաց միշտ օրակարգի վրայ ։

Հանրապետական վարչաձեւը երկրին վերաշինութեան սկզբունքի կիրարկման մէջ առաջին գծին վրայ դրած էր « պողպատեայ ցանցերով հիւսել »ու որոշումը ։ Ու պէտք է խոստովանիլ որ վերջին տասը տարիներու ընթացքին մեծ մասով իրագործուեցաւ այդ ծրագիրը ։ Այսպէս, տասնամեակի ընթացքին շինուեցաւ 2000 քիլոմեդր երկաթուղի ։ Այսօր, այլեւս, Սեւ ծովէն երկարող « պողպատեայ երակ » մը Սամսոնը կը կապէ Մերսինին — Միջերկրականին ։ Թուրքիոյ համար ասիկա տարիներ շարունակ երազ մնալիք բախտաւորութիւն մըն էր, որ այսօր իրականութիւն է ։ Ուրիշ հարց է թէ ի՛նչ արժած է ան երկրին, պիւտճէին, ժողովուրդին ։ Այդ երակէն զատ, սակայն, Էնկիւրի կ'ուզէ « Թուրքիոյ ողնայար »ը ուղղել ։ Ծանօթ է որ Էնկիւրիէն Սըվազ երկաթուղին շինուեցաւ ։ Այդ գիծը, ուղիղ եթէ քաշուի, 350 քիլոմեդր է · երկաթուղին կ'անցնի Կեսարիոյ վրայէն, որով 602 քիլոմեդր երկաթուղագիծ մը շինել հարկ եղած է ։ Նոյն գիծն է որ դէպ ի վեր բարձրանալով Սըվազէն, կ'երթայ Ամասիա, ու անկէ՝ Սամսոն · իսկ Էնկիւրիէն՝ Մերսին ։

Արդ, ինչպէս ըսինք, Ըսմէթի կառավարութիւնը կ'ուզէ անպայման իրականացնել ծրագրին մնացեալ մասը ։ Այսինքն՝ Սըվազէն երկարել մինչեւ Կարին ։ Կէս չձգել ողնայարը ։ Որովհետեւ Պոլսէն, Իզմիրէն, Պալըքէսիրէն, Մերսինէն մինչեւ Սեբաստիա երկարող « պողպատէ ճամբան » հոն կը մնայ ու աւելի առաջ չերթար ։ Ուրիշ բացատրութեամբ, Արեւելեան Թուրքիան դեռ կապուած չէ կեդրոնին ու Արեւմտեան Թուրքիոյ ։ Որով, ինչպէս կ'ըսէր, յօդուածի մը մէջ, ճիւմհուրիյէթի զինուորական աշխատակիցը՝ Ապիտին Տավէր՝ « Թուրքիոյ ողնայարին կէսը պողպատ ու կէսը հող է » · · · ։

Այս խնդիրը ծեծուեցաւ նաեւ Ազգ · Մեծ Ժողովին մէջ ։ Երեսփոխան մը ստիպողական գտաւ այդ գծին օր առաջ շինուիլը, որպէս զի Պարսկաստան երթալիք ապրանքներուն ճամբան Թուրքիան ըլլայ ։ Անշուշտ, այդ գծին շինութեան պատճառը թրանզիթի այդ հաշիւը չէ ։ Էնկիւրի, իր բոլոր երկաթուղիներու շինութիւնը չէ կապած առաւելապէս տնտեսական — առեւտրական նպատակներու ։ Ճիշդ է, որ, առաջին տարիներուն այդ պատրանքը ունէր ։ Երկրին փոխադրական միջոցները շատցնել եւ արագացնել, որպէս զի տնտեսութիւնը բարգաւաճի, ներածումը նուազի եւ արտածումը շատնայ ։ Բայց, գծերու շինութենէն վերջ տեսան որ կացութիւնը գրեթէ նոյնը մնաց ։

Փոխադրագիները այնքան սուղ են որ, արտադրողը հաշիւ չունի ապրանք փոխադրելու շոգեկառքով ։ Կեսարիայէն Սեբաստիա գիծը միայն ծուխ ու սուլոց տարաւ, նաեւ՝ ապշանք ու նորութիւն՝ այդ շրջաններուն մէջ տարիներով ու դարերով հետիոտն կամ կառքով ճամբորդող ժողովուրդին ։

Այդ էր պատճառը որ Սեբաստիոյ երեսփոխաններէն մին Իզմիրի երեսփոխանին կ'ըսէր անգամ մը, ինչպէս այս վերջինը կը գրէր՝ Սեբաստիա այցելէ ու իր դառն տպաւորութիւնները արձանագրելու հարկին տակ գտնուած ատեն — « Մենք ձեզ փրկեցինք, դուք ալ մեզ փրկեցէք »։ Այսինքն՝ Սեբաստիան, ուր միլլի համաժողովը տեղի ունեցաւ, Իզմիրը փրկեց Յոյներէն, պէտք է, ուրեմն, որ Իզմիրն ալ Սեբաստիան փրկէ թշուառութենէ ու աւերումէ ։ Այդ պաղատանքը, սակայն, մինչեւ այսօր իր արձագանգը չգտաւ, որովհետեւ երկաթուղին ալ չէր կրցած դարման մը ըլլալ ։ Ասկէ զատ, այն շրջաններուն մէջ ուր իրապէս փոխադրութեան գործեր կան, օթօպիւսները մրցումի ելան շոգեկառքին հետ ։ Թէ՛ աւելի արագ տարին, թէ աւելի աժան ։ Կեսարիայէն Սամսոն, Էնկիւրիէն Մերսին՝ գնացքները սկսան ու ճամբորդներն իսկ նախընտրեցին չօգտուիլ երկաթուղիէն ։

Այսուհանդերձ, ինչպէս ըսինք, Էնկիւրի կը շարունակէ իր « պողպատեայ ցանց »ը լրացնել ։ Օտար ընկերակցութիւններ առաջարկներ կը ներկայացնեն, դիւրութիւններ կուտան, եւ, տարուէ տարի նոր գիծ մը կ'աւելնայ ։ Թուրքիոյ երկաթուղիները կրկնապատկուեցան ։ Էնկիւրի որոշած է զանոնք եռապատկել ։ Սեբաստիա — Կարին գիծը պիտի անցնի Տիվրիկէն ու Երզնկայէն ։ Իսկ այդ գիծէն զատ նախատեսուած է նաեւ Տիվրիկ — Մալաթիա գիծը — 140 քիլոմեդր · իսկ անկէ վերջ՝ Մալաթիա — Էլ Ազիզ — Արղընի — Տիգրանակերտ ։ Կը տեսնուի, ուրեմն, որ « ցանց »ը լոկ բացատրութիւն մը չէ ։ Պիւտճէի յանձնաժողովը, քննելով այս գծերու շինութեան խնդիրը, եզրակացուցած է որ կարելի է զանոնք աւարտել ութ տարիէն ։ Հետեւապէս, ամէն տարի, պիւտճէին մէջ պիտի նախատեսուի որոշ գումար մը՝ այդ նպատակին յատկացնելու համար ։

Բայց, եթէ իրապէս տնտեսական տեսակէտով այս երկաթուղիները իրենց մեծ ծախքերուն փոխարէն չնչին օգուտ մը կը բերեն, եւ, միւս կողմէ, տնտեսական ծանր տագնապին պատճառաւ, անոնց շինութիւնը չափազանց ծանր կուգայ հանրութեան, կամ՝ այլ բացատրութեամբ՝ « Թուրքիոյ ողնայար »ին կառուցումը կը կոտրէ Թուրք ժողովուրդին ողնայարը, Էնկիւրի ինչո՞ւ այսքան վճռական ու այսքան արագ կերպով կ'ուզէ աւարտել զանոնք ։

Պատճառը որոշ է, — որովհետեւ ստիպուած է ։ Այնպէս ինչպէս իր պիւտճէին վաթսուն առ հարիւրը զինուորական նպատակներու յատկացնելու հարկադրանքին տակ կը գտնուի, նոյն պատճառաւ ալ ան ստիպողական կը նկատէ այդ ցանցը լրացնել ։ Ու ամէն անգամ որ ատոր մասին կը խօսուի, երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը պաշտպանողները այլ եւս առաջ չեն քշեր տնտեսական առաւելութիւններ ։ Այլ, բացորոշապէս կը խօսին « Ընդհ · պատերազմի ատեն երկաթուղիներու պակասին պատճառաւ բանակին կրած նեղութիւններէն ու դէշ հետեւանքներէն »։

Զինուորական մը, դեռ քանի մը օրեր առաջ, կը գրէր ի միջի այլոց ·

— « Յետ այսու, ընդհ · պատերազմին նման, Անատոլուի արեւմուտքէն դէպ ի արեւելք շաբաթներով ճամբայ քալելով պիտի չերթանք ։ Հակառակ անոր որ Էնկիւրի — Կեսարիա — Սեբաստիա գիծը վերջացած է, Սեբաստիայէն Կարին երկարութիւնը՝ Էնկիւրիէն Սեբաստիա երկարութենէն շատ է (շիտակ գիծով՝ 360 քիլոմեդր · իսկ երկաթուղագիծը պիտի ըլլայ 530 քիլոմեդր, որով 72 քիլոմեդր պակաս, ոչ թէ աւելի, ինչպէս սխալմամբ կ'ըսէ յօդուածագիրը, Վ · Ի ·) ։ Սեբաստիան ու Կարինը երկաթուղիով իրար կապուելիք օրն է որ Թուրքիոյ ողնայարը, մէկ ծայրէն միւսը, պողպատեայ պիտի ըլլայ ու ապագայի անկանոնութիւնները, նեղութիւնները եւ զոհողութիւնները կանխած պիտի ըլլանք »։

Կ'արժէ յիշել, նաեւ, պիւտճէի յանձնաժողովին տեղեկագրին սա մասը ·

— « Թուրքիոյ ողնայարը ըլլալուն հակառակ, այս մեծ ձեռնարկէն մեծ օգուտներ սպասելու մեր յոյսը դեռ չէ իրականացած, որովհետեւ գիծը լրացած չէ ։ Թուրքիոյ արեւմուտքը արեւելքին միացնելիք եւ անոր ազգային ու քաղաքական միութիւնը լրացնելիք այս խնդիրը՝ պիւտճէի ստիպողականութիւն ներկայացնող եւ որ եւ է վէճէ կամ ուսումնասիրութենէ վեր դասուելիք հանգամանք մը ունի ։ Հանրապետութեան վարչութիւնը դեռ առաջին օրէն այս գործը գլուխ հանել որոշեց, եւ, գործի ձեռնարկելով, մինչեւ Սեբաստիա երկարող մասը լրացուց ։ Տեղական շինարարութեան հանգամանք մը ունենալէ աւելի, ազգային կամ ընդհանուր դատի մը բնոյթն ունեցող այս խնդրին մեծագոյն օգուտը պիտի ըլլայ անոր ժամ առաջ իրականացումը ։ Մեր բոլոր ծախքերուն ու տուրքերուն հետ, այս մեծ գործին եւս վճարելու հարկադրանքը յիշելը հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է »։

Պէտք չկայ, կը կարծենք, որ եւ է բացատրութեան ։ Այնքան որոշ է ու բացայայտ թէ Թուրքիա ի՛նչ մտահոգութիւններէ առաջնորդուած այս ծանր բեռը կ'ուզէ կամ ստիպուած է բեռնաւորել Թուրք ժողովուրդի կռնակին ։

Վ · ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՆՈՐԱՅՐԸ

Օհան Կարդյէն վերջ Տոքթ · Նորայրը · · ·

Օհանը մեր ձեռքերով յանձնեցինք հողին ։ Մեր աչքերուն առջեւ հալեցաւ ան եւ իր մահը յանկարծակիի չբերաւ մեզ ։ Հարուածը խոր էր, բայց ոչ անսպասելի ։ Օհանը իր հետ դերեզման տարաւ իր մեծ վիշտը՝ յեղափոխականի վիշտը ։ Ան կը սոսկար յեղափոխականին ոչ վայել մահէն՝ « տըղեղ ու խայտառակ մահէն »։ Օհանը կ'երազէր « գեղեցիկ » մահը՝ զէնքը ձեռքին պատերազմի դաշտին մէջ ։

— « Երանի զարնուած լինէի Շնդաւիթի տակ », եղան իր վերջին խօսքերը մեր վերջին հանդիպումի ատեն · · ·

Իսկ ի՞նչ բաղձանք ու վիշտ տարաւ իր հետ ընկ · Նորայրը ։ Օհանը մեռաւ ընկերներու ու մտերիմներու գուրգուրալից ու հոգատար խնամքին տակ եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը ինքզինքը մինակ չզգաց ։ Իսկ Նորա՞յրը · · · Այդ մխիթարանքն իսկ չունեցաւ ։

Ընկ · Նորայրը ծնած է 1890ին ։ Արմաշի դպրոցը աւարտելէ յետոյ, մըտած է Պէյրութի Ֆրանսական համալսարանը ։ Լրացնելով ուսումը, անմիջապէս, 1914ին կը մեկնի Հայաստան՝ իր հայրենիքին ու ժողովուրդին ծառայելու դիտումով ։ Հազիւ հասած Վան, կը պայթի Համաշխարհային պատերազմը եւ իբրեւ բժիշկ կը զինուորագրուի Թրքական բանակին, ամբողջ պատերազմը անցընելով զինուորութեան մէջ ։

1922ի աղէտէն վերջ կ'անցնի Յունաստան, ապա կուգայ Փարիզ՝ ուր եւ հաստատուեցաւ, բանալով առանձին դարմանատուն ։

Անցեալ տարի ծախելով դարմանատունը, կը տեղափոխուի Փարիզի արուարձաններէն Լա Կաւէն ։ Այս տարուան սկիզբները մեկնեցաւ գաւառ ։ Իր նպատակն էր հաստատուիլ հայաշատ վայրի մը մէջ ։ Ընկերներու խորհուրդով անցաւ Տէսին ։ Սակայն, իրմէ առաջ Տէսին էր եկած ուրիշ բժիշկ մը ։ Անոր արգելք չհանդիսանալու համար, գնաց Փրիւաք եւ աշխատանքի լծուեցաւ Ֆրանսական շրջանակի մէջ ։ Օտարներու մէջ ալ կնքեց իր մահը · · ·

Իր կեանքն այսքանն է յայտնի ։ Բայց միայն այս չէ եղած իր կեանքը ։ Միայն այն պարագան, որ չորս տարի անընդհատ, պատերազմի շրջանին, երկրի մէջ է մնացած, բաւական է, որպէս զի իր կենսագրութեան հարուստ էջերը կազմեն ։ Էջեր, որոնք աւելինով շաղկապուած են իր հարազատ ժողովուրդի պայքարի ու տառապանքի հետ ։ Հայկական Գողգոթայի կենդանի վկաներէն մէկն էր ան ։

Ընկ · Նորայրը Հ · Յ · Դաշնակցութեան անդամագրուած է 1907 թիւին ։ Մասնակցած է կուսակցական կարեւոր խորհրդաժողովներու, կարճ ժամանակով եղած է Փարիզի կոմիտէի անդամ եւ ապա, երկու տարի անընդհատ, ստանձնած է « Հրազդան » խումբի նախագահութիւնը ։ Զինքը մօտէն ճանչցայ այդ խումբին մէջ ։

Իբրեւ կուսակցական, ընկ · Նորայրն այն ընկերներէն էր, որոնց կեանքի ու գործունէութեան շարժառիթները ոչ թէ զգացումներն են, այլ գիտակցութիւնը ։ Դաշնակցական էր մինչեւ ուղն ու ծուծը ։ Սակայն, կուսակցականութիւնը իրեն համար ինքնանպատակ չէր, այլ միայն միջոց՝ ծառայելու հայ ժողովուրդին ։ Ասկէ ալ կը բխէր Նորայրի այն համոզումը, թէ հայրենիքին լաւագոյն կերպով օգտակար ըլլալու համար, անհրաժեշտ է նոյն գաղափարի շուրջ գործակցութիւն ստեղծել ժողովրդական բոլոր տարրերուն հետ ։ Ինքն անձնական օրինակով կը ջանար ապացուցանել այդ տեսակէտին ճշմարտութիւնը եւ հանդէս կուգար ամէն տեղ ու տարբեր շրջանակներու մէջ ։ Եւ ուր ալ որ երեւար, միշտ իր շուրջ համակրանքի մթնոլորտ մը կը ստեղծուէր եւ իր գաղափարները արծարծելու եւ տարածելու դիւրին ճամբան կը գտնէր ։

Կուսակցամոլ չէր, բայց հաւատաւոր կուսակցական էր ։ Իբրեւ բժիշկ հմուտ հոգեբան էր ։ Մարդոց հանդէպ յոռետես չէր եւ միշտ կը յուսար, թէ վատերն իրենց սխալն զգալով, վերջ ի վերջոյ, շիտակ ճամբան պիտի բռնեն ։

Լաւ կը ճանչնար Թուրքը եւ Թուրքիոյ մասին խօսած ատեն, լուրջ եւ համոզիչ վերլուծման կ'ենթարկէր ու կը դատապարտէր բոլոր անոնք, որ Թուրքիան լուրջ ուսումնասիրելու փոխարէն, կ'առաջնորդուին զգացումներէ ու կը դիմեն ամբոխավարութեան ։ Իբրեւ քաղաքական խորհող ունէր հասուն միտք, իրատես էր եւ երբեք հնարաւորութեան սահմաններէն չէր անցեր ։

Բոլորին հաւասար ընկեր էր եւ կը ջանար որ եւ է կերպ ամէնուն օգտակար գտնուիլ ։ Ժողովներու ատեն ուշադրութեամբ կը հետեւէր շարքային ընկերներու խօսքերուն եւ պարզ դարձուածքներով ու ընկերական շեշտով կը պարզաբանէր ու կը պատասխանէր իրեն եղած հարցումներուն ։ Արհամարհանքն ու մեծամտութիւնը, փառասիրութիւնն ու մտաւորականի «ազնուականութիւնը» միանգամայն հեռու էին իր բնաւորութենէն ։ Ընկերական շրջանակի մէջ ինքզինքը կը պահէր իբրեւ հաւասար եւ մասնակից էր բոլոր զրոյցներուն ու կատակներուն ։ Մեծ պաշտամունք ունէր նահատակ ընկերներու հանդէպ եւ ժամերով կը պատմէր իր ունեցած հանդիպումները ։ Առանձնապէս կը սիրէր խօսիլ Խաժակի մասին ։ Անխտիր բոլորին կողմէ կը սիրուէր ու կը յարգուէր ։

Լայն մասնակցութիւն կը բերէր հանրային կեանքին եւ բարոյապէս ու նիւթապէս հնարաւոր աջակցութիւն ցոյց կուտար Կարմիր Խաչին ու ազգօգուտ միւս ձեռնարկներուն ։ Թէ՛ կուսակցական ու Կարմիր Խաչի եւ թէ Գրական Ակումբի ու Բժշկական միութեան մէջ կարդացած իր դասախօսութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէին ։

Դժուար է հաշտուիլ այն մտքին հետ, թէ սիրելի Նորայրն այլեւս մեզ հետ չէ ։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐ ՄԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Մայիս 23ին, Պելճիոյ գաւառներէն 330 ընկերվարական քաղաքապետներ հաւաքուեցան Պրիւքսէլի ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, Ժողովուրդի Տան մէջ, կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այն դժուարին կացութեան վրայ, որուն մատնուած են գաւառական թաղապետութիւնները, գործազուրկներուն տրուած նպաստներուն անբաւականութեան հետեւանքով ։

Այս նպատակով գումարուած քաղաքապետներու ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց կառավարութեան ներկայացնել առաջարկ մը, ի մասին միջքաղաքապետական հիմնադրամի մը հաստատման, որ ո՛չ միայն պիտի կանխէր անգործութեան հետեւանքը, այլ եւ նպաստներու համար ըլլալիք ծախքերը հաւասարապէս պիտի բաժնուէին ամբողջ երկրին մէջ ։

Այդ առթիւ, 15 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ընտրուեցաւ, որ դիմում պիտի կատարէր ներքին նախարարին մօտ ։ Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ թափօրով ընկերանալ պատուիրակութեան ։

Քաղաքապետներու այդ պատկառելի թափօրը երբ հասաւ արքայական պարտէզին մօտ, որ մաս կը կազմէ չէզոք գօտիին(*), հանդիպեցաւ ոստիկանական արգելքի ։ Թափօրին մասնակցող երեսփոխան եւ ծերակուտական քաղաքապետները, առարկելով թէ իրենց պաշտօնատեղին պիտի երթան, արտօնուեցան անցնելու, իսկ միւս քաղաքապետներուն արգիլուեցաւ յառաջանալ ։ Նոյն պահուն ոստիկանական ջոկատ մը ինքնաշարժով օգնութեան հասնելով, առանց լուրջ պատճառի եւ ազդարարութեան, կարճ մտրակներով յարձակեցաւ թափօրին վրայ ։ Ոստիկանապետ մը իր պաշտօնը կորսնցնելով, մինչեւ իսկ թուրը պատեանէն դուրս հանեց եւ ըսպառնաց զարնել ։ Բարեբախտաբար մեր ծանրագլուխ քաղաքապետները, այս կոպիտ ու անարդար վարմունքին հանդէպ պահեցին իրենց պաղարիւնութիւնը, եւ տեղի չտալու համար անախորժ դէպքերու, առանց պնդելու վերադարձան իրենց տեղը ։

Այս զաւեշտա-ողբերգական միջադէպը մեծ աղմուկ հանեց տեղական մամուլին մէջ, ուր խստօրէն կը քննադատուի ոստիկաններուն ընթացքը, որ եզական է իր տեսակին մէջ ։

Շաբաթէ մը ի վեր, տեղական կառավարութիւնը առժամեայ լիազօրութիւն ստացած է պետական պիւտճէն հաւասարակշռելու համար, եւ երեք ամսուան համար դադրած են Երեսփոխանական Ժողովին եւ Ծերակոյտին գումարումները ։ Ընկերվարականները նախապէս մեծ ընդդիմութիւն ցոյց տուին կառավարութեան լիազօրութիւն տրուելու խնդրին մէջ, սակայն 12 քուէներու պակասով ըստիպուեցան տեղի տալ ։

ԴԻՒԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐ ՄԸ

Ատենէ մը ի վեր Պրիւսէլ քաղաքին կողմէ կազմակերպուած դիւթական գիշերուան հանդիսութիւնները տեղի ունեցան մայիս 25ին, Հէյսըլ կոչուած ընդարձակ բարձրաւանդակին վրայ, ուր շինուած է հսկայ սթատիոն մը քառանկիւնաձեւ, որուն մէջտեղը կայ կանանչազարդ սարաւանդ մը, իսկ չորս կողմերը շինուած են ամփիթատրոնի ձեւով աստիճաններ, որոնց երեքը ժողովուրդին համար, իսկ չորրորդը հրախաղութեանց յատուկ ։

Առանց չափազանցութեան կրնանք ըսել թէ ներկաներուն թիւը 80000ի կը հասնէր ։ Սթատիոնին աջ ու ձախ կողմերը զինուորական նուագախումբեր փոխն ի փոխ զուարթ կտորներ կը զարնէին ։

Արքայական օթեակին մէջ բազմած էին Պելճիոյ թագաւորը, թագուհին, գահաժառանգ իշխանը, նախարարներ, Պրիւսէլի քաղաքապետը, եւլն ։ Թագաւորը հանդէսին բացումը կատարեց, մատը կոխելով ելեկտրական կոճակի մը վրայ, որ իր տրամադրութեան տակ դրուած էր ։ Անմիջապէս լուսեղէն փարոսներն ու լուսաղձակները իրենց պայծառ ու շողշողուն լոյսերով ողողեցին ամբողջ սթատիոնը, արեգակնային օրուան մը պատրանքը տալով ։ Քիչ յետոյ, լոյսերը մարեցան եւ թանձր խաւար մը պատեց ամէն կողմ ։ Քանի մը վայրկեան անցաւ, եւ ահա՛ մթութեան մէջ մարզադետնին վրայ հետզհետէ սկսան երեւալ պարուհիներ, որոնք հուրիներու նման կը պարէին բացարձակ լռութեան եւ լուսարձակներուն արձակած պայծառ ու երփներանգ ցոլքերուն մէջ ։ Յաջորդաբար ուրիշ խումբեր նուագախումբին ընկերակցութեամբ, եւ ճերմակ ու երկայն շղարշներ հագած խօլական պարեր կը յօրինէին հրաշագեղ ուրուականներու նման ։ Անոնք երբեմն երփնագեղ թիթեռնիկներու երեւոյթը կ'առնէին, երբեմն ալ դիցուհիներու եւ նայեադներու նման կը շողային գունագեղ ալիքներու մէջ, խոշոր շղարշներով կազմուած ։ Պարուհիներուն այս դիւթական տեսարանը հաճելի ու խոր տպաւորութիւն մը թողուց ներկաներուն վրայ, որոնք մոլեգնաբար կը ծափահարէին ։

Ժամը 10ին, ռումբերու որոտընդոստ պայթումներով սկսան հրախաղութիւնները, որոնց մէջ յիշատակութեան արժանի էին լուսեղէն ջրվէժները, ջուրի ցայտումները, ծաղկազարդ ծառերը, ծաղիկներու պատերազմը, աստղերու փունջերը, նունուֆարները, ջուրէ դղեակը, եւ քալող լուսեղէն կենդանիները, ինչպէս փիղը, առիւծը, ընձուղտը, կոկորդիլոսը, եւլն ։

Կէս գիշերին անօրինակ խանդավառութեան մէջ վերջացան հրախաղութիւնները, որոնց նմանը ցարդ տեսնուած չէր Պրիւսէլի մէջ ։

Հէյսըլի այդ ընդարձակ դաշտին վրայ 1935ին տեղի պիտի ունենայ պելժ կառավարութեան կազմակերպած միջազգային ցուցահանդէսը, որուն համար այժմէն սկսած են մեծ պատրաստութիւններ տեսնել ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

(*) Թագաւորին պալատը, արքայական պարտէզը, երեսփոխանական ու ծերակոյտի պալատները, նախարարական շէնքերը, իրենց յարակից փողոցներով կը կազմեն Պրիւսէլ քաղաքին չէզոք գօտին, որուն մէջ արգիլուած է որեւէ համախմբում կամ հաւաքական ցոյց ։

110 ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՏԱՐԿԱՊՈՐՏ ՄԸ

Վիէննայի մէջ ձերբակալուեցաւ Իվան Աբրահամովիչ անուն դատարկապորտ մը, որ ծնած է Պոսնայի մէջ եւ 110 տարեկան է ։ Իր տարիքը կը հաշուէր դաւազանին վրայ, ամէն տարին ճեղք մը բանալով 40 տարեկանէն ի վեր ։ Ճիշդ 60 տարի է որ կը շրջի աշխարհը, առանց հաստատուն բնակարան ունենալու կամ հիւանդանոց մտած ըլլալու ։ Իր առողջութիւնը կը վերագրէ իր կենցաղին, — եղանակին համեմատ երկիր եւ աշխատանք փոխելու ։ Պտտած է 50ի չափ երկիրներ՝ Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ ։ Ունի սուր յիշողութիւն եւ կը խօսի եօթը լեզու ։ Ոստիկանութիւնը մեղքնալով ազատ արձակեց ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վիճակը

ԽՄԲ ·— Կը հրատարակենք իբրեւ իրազեկի մը սրտցաւ աղաղակը ։

Շատ յաճախ երբ կը հանդիպիմ հին կամ նոր Հ · Մ · Ը · Մ ·ականի մը, առաջին հարցումը կ'ըլլայ հանկնալ Միութեան վիճակը ·— Գործունէութիւն չկայ, Միութիւնը կը մեռնի, տղաքը յուսահատ օտար խումբերու մէջ կ'երթան ։ Եւ այսպէս շատ մը գանգատներ ։ Բոլորն ալ ափսոսանքով կը վերյիշեն Հ · Մ · Ը · Մ ·ի Փարիզի փայլուն շրջանը երբ ան երկու գնդախաղի մէջ, նոյն իսկ Ֆրանսական խումբերու ախոյեանին (Ol. de Marseille)ի հետ կրցաւ մրցիլ եւ պատուաւոր դուրս գալ ։

Ի՞նչ եղան այդ երէկի տղաքը · որո՞ւնն է յանցանքը ։ Ահա կարգ մը հարցումներ որոնց պատասխանը շատ դիւրաւ կարելի է տալ, լաւատեղեակ ըլլալով Հ · Մ · Ը · Մ ·ի ներքին անցուդարձերուն ։

Ներկայ Հ · Մ · Ը · Մ ·ի ամուլ վիճակը — խօսքս Փարիզի համար է — կը վերագրուի միայն վարչութեան կամ յանձնախումբին այլամերժ ընթացքին հանդէպ իր գործօն անդամներուն ։ Օրինակներ շատ կան, բայց չեմ ուզեր հին խնդիրներ արծարծել եւ նոյն իսկ իրաւունք ալ կուտամ Հ · Մ · Ը · Մ ·ի վարիչներուն որոնք դժուարին պարտականութիւն մը յանձն առնելով հանդերձ, կը կասին սրտցաւ անձերու պակասէն ։

Ցաւալի է որ նուիրեալ անձեր չկան հիներուն կամ նորերուն քով, որոնք նախանձախնդրութեամբ պահեն նոյն սերտ կապը Միութեան, որպէսզի եղածները գոնէ չցրուին ։ Եւ մանաւանդ նոր սերունդէն, որ կը քշուի հոսանքէն ։

Դարման մը պէտք է · բայց ինչպէ՞ս ։ Այդ կ'ըլլայ միմիայն ճիգով ։ Ներկայիս Հ · Մ · Ը · Մ · մը կայ իր տկար կազմով եւ լոկ ֆութպոլիստ անունով ։ Անհրաժեշտ է անոր շուրջ հաւաքուիլ ու փրօփականտ ընել թերթերու եւ դասախօսութիւններու միջոցաւ, ինչպէս կ'ըլլար շատ յաճախ ։ Եթէ այս գործնական քայլը այսօր իսկ չառնենք, վաղը ուշ կ'ըլլայ եւ այդ ափ մը տղաքն ալ ցրուած պիտի տեսնենք, ինչպէս տեսանք «athlétique» մարզիկ տղաքները, որոնք Հ.Մ.Ը.Մ.ի անկազմակերպ վիճակէն յուսահատ, գացին օտար մարզական խումբերու մէջ արձանագրուեցան ։

Այս պարագան կը շեշտեմ յանուն բոլոր սրտցաւ հին կամ նոր Հ · Մ · Ը · Մ ·ականներուն, որ լսեն եւ շարժին · որովհետեւ վերջին կռիւը, որ կայ ֆութպոլի Ա · խումբ անունով, գտնուած՝ Միութեան պատասխանատու վարիչներու ընթացքէն, կը սպառնան ցրուիլ կամ ուրիշ անունով գործել ։ Հ · Մ · Մ ·ը, Տորքը օրինակներ են ։

Այս առթիւ, պարագայ մը ·— Ապրիլ 9ին Հ · Մ · Ը · Մ ·ի Ա · խումբը կը մրցի C. R. S. 4 Cheminotի Ա · divisionի պատկանող խումբին դէմ ։ Դեռ առաջին կիսախաղը չաւարտած, ցաւալի արկած մը կը պատահի · հայ խաղացողներէն Սուրէն Գալէնտէրեան խաղի ընթացքին, հակառակորդէ մը զօրաւոր կիցի հարուած մը ստացած ըլլալով, ոտքը կը կոտրի եւ նուաղած վիճակին մէջ կը փոխադրուի St. Louis հիւանդանոցը ։ Շողարձակով քննած եւ տեսած են որ ոտքին ոսկորները կոտրած են ։

Այս լուրը երբ կը հաղորդուի Հ · Մ · Ը · Մ ·ի կեդր · վարչութեան մէկ անդամին, ան անտարբերութեամբ մը կը հարցնէ թէ արկածեալ տղան ապահովագրուա՞ծ է ։ Դրական պատասխանին վրայ, կ'աւելցնէ — «էհ անանկ է նէ բան մը չէ» ։ Այսինքն ոտք մը կոտրուած ըլլալը կարեւորութիւն չունի, կը բաւէ որ ապահովագրութենէն օրը 10 Ֆր · ստանայ · · ·

Ներկայ վարիչներուն ամենամեծ անտարբերութիւնը կ'ապացուցուի անով որ դեռ Հ · Մ · Ը · Մ ·էն ոեւէ մէկը պաշտօնական այցելութիւն մը տուած չէ հիւանդին, մինչ օտարները, այդ մրցումին հակառակորդ վարչութիւնը, միշտ կը հետաքրքրուին եւ շատ յաճախ կ'այցելեն հիւանդանոց ։ Դարձեալ այս վերջիններն են որ ֆութպոլի «Թուռնուա» մը պիտի սարքեն ի նպաստ հայ արկածեալ տղուն ։ Արդեօք մեր վարիչները իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերե՞ն ։

Եզրակացնելով ըսեմ, որ այդ ափ մը տղաքը այսօր դառնութեամբ լեցուած են եւ կը գանգատին թէ իրենց ճիգերը եւ զոհողութիւնները գնահատող մարմին մը չկայ, թէ տարբեր ճամբայ մը խորհելու է ։

Եթէ ժամ առաջ չշարժինք, պիտի տեսնենք որ այդ «տարբեր ճամբան» միւսներուն քով պիտի տանի · · ·

ՍԵԴՐԱԿ

ԿՈՒՄԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ՖԻԼԻՓ ՎԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Երէկ հաղորդած էինք խարբուձի (Ուսանի) մեր գործօն ընկերներէն պարապխտ Ֆիլիփ Վանեանի մահը։ «Յուսաբեր»էն կը քաղենք հետեւ-եալ տեղեկութիւնները՝ յուղարկաւո-րութեան մասին․․

Մայիս 10ի կէսօրէն յետոյ դագաղը փոխադրուած էր Խարթումի եւ Օմ-դուրմանի մէջ։ Հարիւրաւորներ կը մէջին ողբացեալին բնակարանը։ Իւզի մէջ էր բովանդակ քաղաքը։ Ժամը 5.15ին հասաւ անգլիական ե-կեղեցիին վարդապետը։ Պարտէզին մէջտեղը տեղաւորուած էր ողբացեա-լին դագաղը, որուն մէջ պաշտօնական հագուած, անմեղուկ ու բարի իր երպարանքովը կը հանգչէր ամենուն սիրելի Ֆիլիփը։ Դագաղին առջեւ կարգով շարուած ծաղկեպսակներուն վրայ ծալք ծալք կը հանգչէր հան-գուցեալին այնքան պաշտելի հոկայ ու գեղեցիկ Եռագոյնը։ Հինգ վայր-կեանի թեթեւ եկեղեցական արարո-ղութենէ մը վերջ՝ սգակիր այրին, քոյրը ու եղբայրները եւ վերջա-պէս ընկերներն ու բարեկամները ի-րենց վերջին համբոյրը տուին ող-բացեալին. եւ դագաղը մեռելակառ-քին մէջ տեղաւորուեցաւ, ծածկուած Եռագոյնով եւ շրջապատուած ծաղ-կեպսակներով ու ճամբայ ելաւ ար-ցունքներու մէջէն։

Եօթանասունհինգ ինքնաշարժերու հսկայ մեռելաթափօրը կորեց ամբողջ քաղաքը եւ պահ մը դան-դաղեցնելով Վանեան հաստատու-թեան առջեւը՝ շարունակեց ճամբան։ Շատ խանութներ գոց էին, իսկ ո-մանք ալ իջեցուցին իրենց փեղկերը իր յարգանքի վերջին ցոյց։

Ժամը 5.35ին թափօրը գերեզմանա-տան առջեւն էր, ուր ոստիկանները շարուած էին, կարգը պահպանելու համար։ Դրան առջեւ կը կենային նկրքին նախարարութեան ներկայա-ցուցիչը եւ նահանգային կառավարի-չը, ուրիշ բարձրաստիճան Անգլիացի-ներու հետ․ առաջին երկուքը ձեռքեր-նին մէկ մէկ ծաղկեպսակ։

Կեցաւ մեռելակառքը։ Առաջին ան-գամ վերցուեցաւ Եռագոյնը զոր չորս ընկերներէն բռնած առջեւէն տարին չորս երիտասարդներ, յետոյ դագաղը բարեկամներու ձեռքերուն վրայ, ապա ծաղկեպսակները որոնց հետեւեցաւ սգակիրներու հսկայ թափօրը։ Գե-րեզմանը պատրաստուած էր Վանեան ընտանեկան դամբանին մէջ, հին գե-րեզմանատունը, բարձր կառավարիչի մասնաւոր արտօնութեամբ, որովհե-տեւ ամիսներէ ի վեր նոր գերեզմա-նատուն մը բացուելով հինին մէջ թա-ղումը բացարձակապէս արգիլուած էր։

Անգլիքան վարդապետը կատարեց ավորական արարողութիւնը։ Վերջէն հայ երիտասարդներէն մէկը Աւետա-րանէն գլուխ մը կարդաց, ապա բոլոր երիտասարդութիւնը ներդաշնակօրէն երգեց «Ի վերին Երուսաղէմ»ը եւ «Հայր Մեր»ը որմէ ետք ընկ. Գ. Հայկունի խոր զգացումով կարճ դամբանական մը կարդաց եւ ընդհա-նուրի՝ Հայու եւ օտարի՝ առատահոս արցունքներով գերեզման իջեցուցին ողբացեալին դագաղը, փաթթուած իր այնքան գուրգուրած Եռագոյնով։

Ցանկցինք ափ մը հող եւ գլխիկոր տուն դարձանք։

Անօրինակ էր վերջին յարգանքը մասուցանողներուն բազմութիւնը։ Սուտանի համար բոլորովին աննախ-ընթաց։

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին հետեւ-եալները։

«Սուտանահայ գաղութային վար-չութիւնը» հետեւեալ մակագրու-թեամբ․ «Սուտանահայ գաղութէն իր սիրելի Ֆիլիփին», Հայկական Ակում-բի վարչութիւնը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մաս-նաճիւղը, Հայ Ազգ. վարժարանը։

Կարգադիր Ցանձնախումբին կողմէ արգիլուեցաւ անհատներու կողմէ պսակներ ղրկելը, որպէսզի ողբացեա-լին փափաքին համաձայն բարենպա-տակ նուիրատուութիւններ ըլլան։

Օտարներէն ծաղկեպսակներ կային պետական հաստատութիւններէն եւ Առեւտրական Կարեւոր Տուներէն, ո-րոնց անունները մի առ մի թուելը երկար պիտի ըլլար։ Ինչպէս նաեւ ներկաներու անունները։ Բաւ է ը-սել թէ ներկայ էին շատ մը պետա-կան անձնաւորութիւններ թէ պաշտօ-նական հանգամանք ունեցողներ եւ թէ անձնական բարեկամներ։ Ղըպ-տիներու Առաջնորդը, օտար գաղութ-ներու ներկայացուցիչներ։ Անգլ. Աղ-ջկանց Բարձր վարժարանի տնօրէնու-հին եւ առեւտրական բարձր դասը։ Առանց բացառութեան ամբողջ հայու-թիւնը եւ բարեկամներու շատ լայն շրջանակը։

Մանր պատիժներ՝ դաւադիրներուն

—·—

Գրած էինք թէ օրինագիծ մը ներ-կայացուած է Ազգ. Մեծ ժողովին, ամրապնդելու համար Հանրապետու-թեան պաշտպանութիւնը։

Օրինագիծը յանցանքները ճշդելէ յետոյ, կը նախատեսէ հետեւեալ պա-տիժները․․

Վարչապետը, գործավար մը կամ քանի մը գործավարներ սպանելու նպատակով գումարուած ժողովի մը մասնակցողը, միայն այս մասնակ-ցութեան համար 1—3 տարուան բան-տարկութեան կը դատապարտուի։

Եթէ ժողովին մէջ սպանութեան ո-րոշումը տրուած է, այս որոշման մասնակցողները 3-5 տարուան բան-տարկութեան կը դատապարտուին։

Իսկ ժողովին ներկայ գտնուող բայց որոշման չմասնակցողները, մէկուկէս տարիէն մինչեւ չորս տարուան բան-տարկութեան կը դատապարտուին։

Եթէ, տրուած որոշումին հետե-ւանքով, սպանութիւն փորձուի կամ գործուի, որոշման մասնակցողները, 10 տարիէն պակաս չըլլալու պայմա-նով, ծանր բանտարկութեան կը դա-տապարտուին։

Իսկ անոնք որ չեն մասնակցած սպանութեան փորձը առաջ բերող ո-րոշման, բայց ներկայ գտնուած են ժողովին, հինգ տարիէն պակաս չըլ-լալու պայմանաւ ծանր բանտարկու-թեան կը դատապարտուին։

Օրինագծին մէջ յիշուած է նաեւ թէ պատիժէ զերծ պիտի մնան յանցանքը կառավարութեան իմացնողները։

Հինգէն տասներկու տարուան բան-տարկութեան կը դատապարտուին ա-նոնք որ կը փորձեն մէկ դասակարգին տիրապետութիւնը ա-պահովել միւսներուն վրայ, կամ բռնութեամբ ջնջելու կ'ելլեն դասա-կարգ մը, կամ կը կազմեն ընկերու-թիւններ որոնց նպատակն է բռնի տապալել երկրին մէջ հաստատուած տնտեսական կամ ընկերային կարգու-սարքը, եւ կամ գրգռութիւն կը կա-տարեն այս նպատակով, կամ կը վա-րեն այդ տեսակ ընկերութիւններ։

Նոյն պատիժին կ'ենթարկուին նաեւ անոնք, որ կը կազմեն կամ կը վա-րեն այնպիսի ընկերութիւններ որոնց նպատակն է բռնի ջնջել երկրին քա-ղաքական կամ իրաւական ո եւ է մէկ կարգը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՓԱՓԱ ԷՖԹԻՄԻ

—·—

«Բանալիները յանձնէ, եթէ ոչ...»

—·—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն․․

Փափա Էֆթիմ էֆ․, որ երկար ա-տենէ ի վեր արարողութիւնները Թուրքերէն լեզուով կ'ընէ իր եկեղե-ցիներուն մէջ, տասը օր առաջ Թըղ-թատարով ստացած է նամակ մը, որ ի միջի այլոց կ'ըսէ․

«Վա՛յ Անատոլուի խորերէն եկած տէրտէր, փոխանակ քանի մը հոգի գլուխդ հաւաքելու եւ արարողութիւն կատարելու, լաւ կ'ընես եթէ քաշուիս հոն ուրկէ եկած ես, եւ մեկնելէ ա-ռաջ ալ Պատրիարքարանին յանձնես քու բռնագրաւած երկու եկեղեցինե-րու բանալիները։ Քեզի համար աղէկ պիտի ըլլայ, եթէ այսպէս ընես։ Հա-կառակ պարագային, քեզ պիտի ըս-պաննենք եւ փողոցներու մէջ պիտի քաշկռտենք։ Զըլլայ որ կարեւորու-թիւն չտաս մեր այս սպառնալիքին։ Ուշ ալ ըլլայ, անպայման պիտի կա-տարենք մեր խօսքը»։

Վագըր կ'ըսէ թէ ոստիկանութեան յանձնուած է այս նամակը, որ Աթէն-քէն նամակատուն յանձնուած է, ինչպէս կ'երեւի վրայի դրոշմաթուղ-թերէն։

Փափա էֆթիմ էֆ․այս առթիւ յայ-տարարած է․

— «Երկու նամակ ստացայ։ Մէկը մահ կը սպառնայ ինծի, իսկ միւսը զինուորութենէ ազատ արձակման թուղթ մը կը պարունակէ միայն։ Ես այս տեսակ սպառնալիքներու կարե-ւորութիւն տուող մարդ չեմ, որով-

հետեւ աւելի խիստերը տեսայ։ Ո՛չ եկեղեցիները Պատրիարքարանին պի-տի յանձնեմ, ոչ ալ Անատոլու պիտի երթամ։ Այս օրերս շատ զբաղած եմ եւ աղօթքները Թուրքերէնի կը վերա-ծեմ։ Յետոյ, 30 տարուան հանող այս ձեռագիրները պիտի տպեմ»։

«Օ չէյտէն վա՞ր մը»..

—·—

Լատանեղեակ Թուրք մը կը պատմէ թէ՝ Ճումհուրիէթ թերթը Պոլսոյ մէջ կը սպառի օրական 1000 հատ։ Երբ Քեազիմ Գարապէքիրի նամակներու հրատարակութիւնը սկսած է, թեր-թին օրական սպառումը բարձրացած է 10.000ի։ Թուրք ընթերցողներ, թերթ գնելէ առաջ, ցրուիչներուն կը հարցնեն եղեր.

— «Օ չէյտէն վա՞ր մը» (անկէ կա՞յ թերթին մէջ)․․․

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կոչ Պոլսեցիներու

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 մայիս.—Հայրենա-կիցներ Պոլու, Տիւզճէ, Տէօվրէկ, Զօնկուլ տաքի, Մարսէյլի մէջ հիմը դրինք Պոլուի եւ շրջակայից հայրենակցա-կան Վերաշինաց միութեան մը, որուն գլխաւոր նպատակներէն առաջինն է Խ.Հայաստանի մէջ կառուցանել «Նոր Պոլու» անունով թաղամաս մը, ար-տասահմանի մէջ անտուղութեան մատնուած թշուառ ու աշխատաւոր հայրենակիցները տեղաւորելու հա-մար։

Սոյն նպատակի իրագործումը կախ-ուած է բոլոր հայրենակիցներու մի-ահամուռ ջանքերէն։

Ուստի կոչ կ'ընենք մեր կազմա-կերպուած (հայրենակցական—երիտա-սարդաց) եւ անկազմակերպ հայրե-նակիցներուն որ օր առաջ համախմ-բուին այս նուիրական գործին շուրջ, կարճ ժամանակամիջոցի մէջ հզօր թափով սանդծելու համար «Նոր Պո-լու»ի վերաշինութեան ֆոնտը որ պի-տի դառնայ մեր փրկութեան լաստը։

Վարչութիւն

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՎԷՃԸ

—·—

ԿՐԸՆՈՊԼ. — «Յառաջ»ի մէջ զար-մանքով կարդացի Գ. Գալայճեանի «Հերքում»ը։ Ես դէպքը հաղորդած էի մանրամասնօրէն, բայց «Յառաջ»ը տպած էր երկու տողով։ Իրականու-թիւնն այն է որ պ. Գալայճեան եւ իր ընկերը, Զատկի իրիկունը սրճա-րանէ սրճարան թափառելէ եւ աջ ու ձախ յարձակելէ եւ փչելէ յետոյ, ճամբան կը հանդիպին ընկեր Կ. Սուքիասեանի, եւ ոչ միայն կը ծե-ծեն, այլ եւ կ'անհետացնեն դրամը եւ թուղթերը։ Ես միայն գումարը սխալ գրած էի։ (Ոստիկանական տեղեկագրին մէջ նշանակուած է 73 Ֆր.)։ Երկուքն ալ 24 ժամ բանտարկուելէ յետոյ ար-ձակուեցան, դատուելու պայմանով։ Գ. Գալայճեան մայիս 12ին դատա-պարտուեցաւ 300 ֆրանք տուգանքի եւ դատական ծախքերու վճարման, փողոցին մէջ աղմուկ հանած եւ սըր-ճարանի վրայ յարձակած ըլլալու հա-մար։

Միւս դատն ալ առանձին։

ԳԱՄԷՐ

ՌՈՒՍԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՑՈՅՑ

—·—

1929 յունիսին իտալական ջրզօ-նաւերու տորմիղ մը այցելած էր Սեւ Ծովու ռուսական նաւահանգիստները։ Այս օրերս, երկու իտալական սուզա-նաւեր այցելեցին Պաթում, ջերմ ըն-դունելութիւն գտնելով։ Ռուսական «Կարմիր Կովկաս» յածանաւը Սե-ւաստոփոլէն Պաթում գնաց, ողջունե-լու համար իտալական նաւերը։ Մոսկուայի իտալական դեսպանն ալ Պաթում հասած է։ Աճարիստանի փոք-րիկ հանրապետութիւնը սեղան մը տուաւ ի պատիւ դեսպանին։

Իտալական թերթերը մասնաւոր գո-հունակութեամբ կ'արձանագրեն այս դէպքը։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Պ. Ա. Ադամեան, որ երէկուան թղ-թաբերով գրութիւն մը ղրկած էր Դպրոցասէրի մասին։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՒ ԴԷՄ

—·—

Սելանիկի Հորիզոնը ցնտեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 մայիս).

— «Կարծիք ու տեսակէ՞տ կ'ու-զեն,— թող կարդան արտասահմա-նի թերթերը, որոնք կապոց-կապոց կը ղրկուին խորհրդային թերթերու խմբագրութեանց եւ որոնք, գրեթէ առանց բացառութեան, ձաղկեցին Երեւանի ծրագրած այս նոր բար-բարոսութիւնը մեր անմեղ տառե-րուն դէմ։ Երեւանցիները չեն ուզեր հասկնալ, ուղղագրութեան այլան-դակ փորձէն վերջն իսկ կը յամա-ռին չհասկնալ, թէ հայ լեզուն եւ հայ գիրը, իրենց հօրենական ժա-ռանգութիւնը չեն եւ չեն մանա-ւանդ անտէր կալուած մը, ուր կըր-նան ազատ համարձակ աւերներ գործել։ Չեն ուզեր հասկնալ, թէ ի-րենց այս կարգի ձեռնարկները կը շահագրգռեն ամբողջ հայ ժողո-վուրդը եւ անոր մտաւորականու-թիւնը, որ իր տիրական կարծիքը ունենալու, արտայայտելու եւ նոյն իսկ պարտադրելու իրաւունքը կը վայելէ։ «Ամենայն Հայոց կառա-վարութիւն» չեն, երբ հարցը հայ-րենավտար բազմութեանց ճակատա-գրին հետ կապ ունի։ «Ամենայն Հայոց կառավարութեան» տեղ կը դնեն սակայն իրենք զիրենք, եւ ուրիշ կարծիք չեն ուզեր լսել, երբ կ'ելլեն ուղղագրութիւն եւ տառ փո-խելու։

Ձենք ըսեր բացարձակ կերպով, թէ կարելի չէ որոշ —ոչ-արմատա-կան— փոփոխութիւններ մտցնել մեր կարգ մը տառերու ձեւին մէջ։ Կ'ըսենք, սակայն, որ Երեւանը ի-րաւունք չունի ինքն իր գլխուն լա-տինաձեւ կամ սլաւաձեւ տառերով փոխարինելու տասնեւհինգ դարերու պատկառելի ու պատմական հնու-թիւն մը ունեցող հայկական այբու-բենը։ Հարցին մասնագիտօրէն մօ-տենալու ընդունակ մտքերը միայն Երեւանի մէջ չէ որ կ'ապրին։ Ար-տասահմանն ալ ունի իր հեղինա-կաւոր մասնագէտները, որոնց կար-ծիքը ներելի չէ անտեսել։ Եթէ չեն կրնար զանոնք ի մի բերել իրենց ունեցած ուժերուն հետ, կարելի է սակայն անոնց բոլորին կարծիքնե-րը ստանալ, բարբարոսական նոր քայլը առնելէ առաջ։ Կրնան ան-քէթ մը բանալ արտասահմանի մէջ եւ պատճառաբանեալ կարծիքներ հաւաքել, անոնցմէ եզրակացութիւն մը հանելու համար։ Փորձը ցոյց չտուա՞ւ որ ինքնագլուխ կերպով ո-րոշուած նոր ուղղագրութիւնը հե-տեւորդ չունեցաւ արտասահմանի մէջ։ Կը կարծեն որ աւելի՞ բախ-տաւոր պիտի ըլլան տառերու փո-փոխութեան հարցին մէջ, իրենց անմիտ քմայքները արտասահմա-նին պարտադրելու տեսակէտէն։

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն պոլշե-ւիկեան այս յիմարութիւնները, նոր ուղղագրութենէն յետոյ՝ նոր տառերն ալ մտրակով ու բռունցքով պար-տադրելու այս խելագար ճիգերը, որոնք, բարեբախտաբար, «կարմիր գծէն դուրս» չեն կրնար անցնիլ…։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Ջնկոյց)

Հ. Գ. Ընկերակցութեան վարչու-թիւնը նկատի առնելով իր անդամնե-րու կողմէ յայտնուած բազմաթիւ գանգատները, ստիպուած է հրապա-րակաւ պարսաւել կարգ մը գրավա-ճառներու, տպագրական տուներու, թերթերու եւ գործակալներու ան-ձգութիւնը հայ գրողին հեղինակի ի-րաւունքին դէմ։

Անպատասխանատու կերպով շահա-գործուած է հայ գրողը։ Բացի այն որ վճարումի դրութիւնը հաղուագիւտ դիպուած է, բարոյական վարձատրու-թեան տարրական իրաւունքն ալ կը զլացուի իրեն։

Ցօղուածներ կ'արտատպուին թեր-թէ թերթ առանց գրողին կարծիքը ստանալու։ Գիրքեր կ'արտատպուին առանց հեղինակին հաւանութեան։ Սպառած գործերու նոր տպագրու-թիւններ լոյս կը տեսնեն առանց հեղի-նակին կամ ժառանգորդներուն արտօ-նութեան եւ առանց սանթիմ վճարելու անոնց։

Կան թերթերու գործակալներ եւ գրավաճառներ որոնք արհեստի վերա-ծած են հայ թերթերու եւ հայ հեղի-նակներու դէմ գործուած չարաշահու-թիւնը։

Կ'ազդարարենք ամէնուն թէ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամի մը որ եւ է գրութիւնը, ըլլայ թերթի մէջ երեւցած յօդուածի կամ գիրքի ձեւով, կարելի չէ արտատպել, առան-ձին հրատարակել, թարգմանել կամ բեմերու վրայ ներկայացնել առանց հեղինակին կամ իր ժառանգորդնե-րուն գրաւոր արտօնութեան։

Անդամակցողները, ով որ ալ ըլլան, անհատ կամ հաստատութիւն, պիտի հետապնդուին անխնայ։

Կը յայտարարենք որ չպիտի վարա-նինք եթէ հարկ ըլլայ դիմել նոյնիսկ դատական միջոցներու բոլոր այն եր-կիրներուն մէջ ուր միջազգային պայ-մանագրերով յարգուած է հեղինակի իրաւունքը։

Վարչութիւն

«ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ»

—·—

«Ճիւմհուրիյէթ»ի քրոնիկագիրը կը գրէ. —

Երէկուան «Սոն Փոստա»ն «Խայ-տառակութիւն» խորագրով նկար մը տպած էր։ Այդ նկարը ցոյց կուտար Էպլուսուսուտ հրապարակին վրայ բացուած կոյուղի մը առջեւ կուտակ-ուած քարերուն վրայ «ուշադրու-թիւն» հրաւիրող Թրքական դրօշ մը։

Ընդհ. պատերազմին, մեր դրօշը իր խանութին մէջ իբր վարագոյր գոր-ծածող ազէտ խանութպան մը բան-տարկուեցաւ։ Անկէ ի վեր տասնըհինգ տարի անցած ըլլալով հանդերձ, Թուրք դրօշը՝ հրապարակներուն վը-րայ բացուած կոյուղիներուն վրայ կը ցցեն։

Մինչ մենք չենք կրնար հանդուր-ժել որ ազգային արժանապատուու-թեան արժանի յարգանք մը չընծայ-ուիր, յարգանքը ձգեցէք՝ անարգանք ընողներ երեւան կուգան։ Բայց իս, այս խայտառակութիւնը անգիտակ-ցաբար չէ եղած։ Ազգային դրօշը կո-յուղի վրայ չդրուիլը չգիտնալու չափ էջ մարդ չեմ կրնար երեւակայել։ Ու վստահ եմ որ հոս վատօրէն անար-գելու միտում մը կայ։

ՊԱՀԱԿԸ

Ու այդպէս անորոշ կացութեան մէջ նա մնաց մի քանի օր։ Սեւ, չոր հացը էր կարողանում ուտել. երբեմն մէ-կը, կամ միւսը տնէն ստացած իր սը-նունդէն բաժին էր հանում նաեւ Գուր-գէնին։

Վերջապէս մի օր կանչեցին նրան հարցաքննութեան։ Երկար տեւեց հարց ու փորձը. լցրեցին մի մեծ հար-ցարան։ Պահանջեցին ստորագրել հարցարանը։ Գուրգէնն առանց տա-տանուելու ստորագրեց։

— Այլ եւս ազա՞տ եմ հեռանալու վերադառնալ։

— Դեռ կը տեսնենք, ընկեր. դեռ մի քանի օր մեր հիւրն էք։ Տարէք սը-րան թիւ 3ը։

Երկու զինուորներ տարան նրան թիւ 3ը։

Այդ սենեակը նոյնպէս լիքն էր ծայ-րէ ծայր, ամէն տիպի, ամէն դասա-կարգի, ամէն տարիքի մարդկանցով։ Գուրգէնի պէս ոչ ոք չգիտէր, թէ

ինչո՞ւ է բանտարկուած. եւ ի՞նչ է լի-նելու վերջը։

Ու այդպէս, Գուրգէնն այլ եւս արեւ չտեսաւ։

Այնքան ժամանակ միայն նա եղաւ բաց երկնքի տակ, որքան անհրաժեշտ էր Չեկայէն կեդրոնական բանտը տե-ղափոխուելու համար։

Գուրգէնը բանտարկուած էր։ Ին-չո՞ւ, ինչո՞ւ։

Ո՞վ կարող էր պատասխանել այդ ինչուին։

Փետրուարեան ապստամբութիւնն ազատութիւն բերեց նաեւ Գուրգէնին։

1921 թ. փետրուար 18ը։ Ի՞նչ օր էր այն։ Կապոյտ երկինք, շողշողուն ա-րեւ, ու ճերմակ, խրխուռ ձիւն։

— Ազատութիւն ․․․

Բանտերը բաց, բոլշեւիկեան բռնու-թիւնը վտարուած. ու սրտերը պայ-թելու աստիճան խանդավառ, ուրախ. գրկախառնութիւն, համբոյր, երգ ու պար, ցնծութիւն փողոցներում ու եղ-

բայրութի՛ւն, եղբայրութի՛ւն։

Ազատութիւնը բացել է սրտերը, ա-զատութիւնը վանել է քէնը ու մար-դիկ ուրախ են, երջանիկ։

Ա՛, այդ օրը. ո՞վ կարող է մոռա-նալ, ի՞նչպէս կարելի է մոռանալ։

Ով բռնութեան մէջ չէ եղած՝ նա չգիտէ արժէքն ազատութեան։

Գուրգէնն այժմ գիտէ, թէ ինչո՞ւ Նիւ Եորքում, այն օրը, հայ ժողո-վուրդը սրտի խորքէն կանչում էր.

— Կեցցէ՛ ազատ Հայաստան։

Հայրենիք, եւ այն էլ ազա՛տ հայ-րենիք այդ է կեանքի ամենամեծ եր-ջանկութիւնը։

Ապստամբութեան առաջին օրերին Գուրգէնն այնպէս տկար էր եւ այն-պէս յոգնած, որ չկարողացաւ տունէն դուրս գալ։

Առաջին առթիւ նա մտածեց Աստ-ղիկի մասին։

Գտաւ նրան կրկին իր տունը, իր սենեակում, որ չունէր սակայն նախ-կին հրապոյրը։ Պարապ էր սենեակը. բռնագրաւուած, կողոպտուած էր ա-մէն ինչ։

Աստղիկը Գուրգէնին տեսնելով՝ լացեց։

Նա փոխուած էր, նիհարցած։

Նրա տասը, չդիմանալով այդ եր-կու ամսուայ նիւթական ու բարոյա-կան զրկանքին, մեռել էր։ Աստղիկի հայրը սպաների հետ հիւսիս էր աք-սորուած. նա մենակ էր, բոլորովին մենակ։

Գուրգէնն ուխտեց իր սրտում պաշտպանել այդ անտէր մնացած աղ-ջկան, ու թոյլ չտալ, որ նրա մազին մի վնաս հասնի։

Բայց այդ օրերին ո՞վ կարող էր իր փափաքը իրագործել։ Կռիւ էր ու ա-մէն մարդ նախ աշխատում էր ազա-տութիւնը պաշտպանել, խաղաղու-թիւնը վերահաստատել։

Ու Գուրգէնն էլ նետուեց կռուի դաշտ, կռուեց իր հարազատ եղբայր-ների դէմ. որովհետեւ նրանք բերել էին օտարի լուծը ու դրել իր, Աստ-ղիկների, բովանդակ հայ աշխարհի վզին։

Ով էլ որ լինի, թէկուզ հարազատ եղբայրդ ով օտարի լուծը պարտադրէ հայրենիքիդ, պիտի զարնե՛ս, զարնե՛ս անխնայ։

Բայց Գուրգէնի, բոլոր Գուրգէննե-րի ուժը չբաւեց պաշտպանելու նուա-ճուած ազատութիւնը, գտնելու խա-ղաղութիւնը։

Ու Գուրգէնը՝ իր նման գերադոյն նպատակի համար կռուողների հետ՝ բռնեց նահանջի ճամբան։

Պարտուեց հայ ժողովրդի Փիլիքա-կան ուժը, բայց անպարտ մնաց նրա հոգին։

Ու այդ հոգին պիտի թեւածէ Հա-յաստանի երկնակամարում, պիտի թեւածէ աշխարհէ աշխարհ ու բոլոր Հայերի ականջին, սրտին պիտի հնչե-ցնէ ազատութեան կանչը։

«Ընկաւ ազատութիւնը, բայց ան-մահ է նա. ոտքի կը կանգնի. կեցցէ՛ ազատութիւնը»։

Նահանջի ճամբին. Խարաբա – քէնդ գիւղում. Արմէնիկի լեռը բարձրանալու առաւօտեան, երբ ճամբայ ընկնելու հրամանը հնչեց գիւղում, մի երիտա-սարդ սպայ անձնասպան եղաւ. խփել էր ուղիղ սրտին. բացուել էր կուրծքը եւ արիւնը ներկում էր հայ հողը։

Մահն անմիջական էր։

Գուրգէնը ներկայ էր, երբ փոս փո-րեցին հապճեպ ու թաղեցին նահատա-կը։ Երիտասարդ մի կեանք։ Ո՛չ, մի հայ սիրտ։

Ու թուաց Գուրգէնին, թէ ամբողջ տարագրութեան մարմինն ու սիրտն էր այն, որ թաղուած մնաց հայրենի հողում, ու հոգին ազատուած մարմնի

բեռէն՝ սլացաւ վե՛ր. վե՛ր ազատու-թեան պատգամը պտըտցնելու ամ-բողջ աշխարհում։

Ու երբ՝ նոր ծագած ծառէն կտրած ցուպը ձեռին՝ բռնեց Արմէնիկի տաժա-նելիվերելքի ճամբէն, մարմինը թե-թեւ էր, ընթացքը հաստատ։

Գուրգէնը մնաց Լեռնահայաստա-նում մինչեւ նրա անկման վերջին օ-րը։

Ղուշչի – Բիլակ գիւղի բարձունք-ներէն նա վերջին անգամ տեսաւ Մա-սիսի վեհապանծ գագաթը, ու նրա պատկերն անջնջելիօրէն դրոշմած իր հոգում՝ հասաւ Արաքսի ափը, Պարս-կաստան անցնելու համար։

Ամառ էր։ Նահանջողների մի հոծ բազմութիւն Արաքսի ափում հերթի է սպասում Պարսկաստան անցնելու հա-մար։

Նախապատմական պարզ լաստերը օրուայ մէջ հազիւ մի երկու հարիւր հոգի էին փոխադրում։Արաքսը լողա-լով անցնելը՝ ամէն մարդու գործ չէ։ Շատերն այդ յանդուգն փորձի զոհը դարձան, կուլ գնալով գետի կատաղի ալիքներին։ Ջիւերն անգամ խրտչում էին նրա գոռ տեսքէն։

ԽԱԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար․)

Թող մեր հակառակորդները մեզ մեղադրեն, որ եկողների մասին տեղեկութիւններ ենք տալիս: Սակայն եթէ այդպիսիների ականջից բռնած բերենք այստեղ, կ՚իմանամ թէ ինչե՞ր են կատարւում եւ իրենք հատորներ կը գրեն: Մենք այնքան ենք նրանց մերկութիւնն ու սիրտ մաշող պատմածները լսել ու տեսել որ, մի տեսակ սովորական է դարձել:

Եթէ որբերը արձակեն, մանրամասն կը գրեմ:

Անգլօ-պարսիկ համաձայնութեան արդիւնքները

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ՞Ն

ԹԱՒՐԻԶ, 18 մայիս (Յառաջ). — Անգլօ-պարսիկ համաձայնութիւնը կնքուելէ յետոյ, Ռեւանտուզի գծով 15 օթօ ապրանք (շաքար) եկաւ եւ տեղւս մաքսատունէն ապրանք տարաւ մինչեւ Պէյրութ: Այս գծին բացումը մեծ վնաս պիտի պատճառէ խորհրդային առեւտուրին: Կարմիրները իրենց հաստատութեանց պաշտօնեաներուն հարիւրին յիսունը կրճատեցին: Կ՚ըսուի թէ բոլոր հաստատութիւնները պիտի փակուին եւ միայն Տորգ — Պրեար պիտի մնայ, այսինքն մէկ առեւտրական ներկայացուցիչ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի 5 ԹԻԻ ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ԻՍԻ — ԼԷ — ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ՋԱԽԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԻՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԻՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆառը, ղեկավարութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի: Օրիորդներ՝ ԾՈՎ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻԽՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (Արտասանութիւն):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

⁂

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՊՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Քրիստափոր» խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Իսահակ Թանաճեանի (Յարութիւնեան) իր հօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՆԱՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue D..uesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Կը խնդրուի չմոռնալ...

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնէն կարգ մը բաժանորդներ երկար ատենէ ի վեր առկախ ձգած են իրենց հաշիւները:

Կը խնդրենք փութացնել վճարումը:

Ինչպէս յայտարարած ենք 1931 հոկտեմբեր 10ի ՅԱՌԱՋով, Անգլիոյ եւ գաղութներուն համար տարեկան բաժնեգինը է 250 ֆրանք (վեցամսեայ 130 ֆրանք), իբրեւ հետեւանք ստերլինի անկման:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Նկատի առնելով տոլարին յարափոփոխ վիճակը, այսօրուընէ (19 մայիս) Ամերիկայի բաժնեգինները ալ պիտի հաշուենք ֆրանքով, — Տարեկանը՝ 200 ֆրանք, վեցամսեան՝ 100 ֆրանք: Մինչեւ հիմա չվճարուած բաժնեգինը պիտի հաշուենք նոր սակով:

ԾԱՆՕԹ. — Անգլիոյ եւ գաղութներու, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ եղած տարբերութիւնը (250 եւ 200) հետեւանք է թղթատարական ծախքի տարբերութեան: Առաջիններուն համար մէկ թերթի թղթ. ծախքն է՝ 30 սանթիմ, միւսներուն համար՝ 15 սանթիմ:

ԹԷՀՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ կը յայտնեն թէ իրենց բաժնեգինը վճարած են նախկին գործակալ Պ. Հրաչեայ Բուդաղեանին:

Կը խնդրենք անոնց հաշիւը յանձնել մեր նոր գործակալին:

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ շարք մը բաժանորդներ տարօրինակ անհոգութիւն մը ցոյց կուտան, անվերջ ձգձգելով բաժնեգիններու վճարումը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ՚ունենայ 25 յունիս, կիրակի օր

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Բէհմախի Մարեզ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները: Լուր ունեցողներուն պարզեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. snr. (Belveder). Bucarest (Roumania)

— Բնիկ Մարզուանցի Յարութիւն Ճօղիկեան, տարագրութենէ վերապրած եւ նոր վերադարձած ըլլալով կը փնտռէ իր եղբայրները Ռուբէն եւ Յովհաննէս Ճօղիկեանները, որոնք կը կարծուին Ֆրանսա ըլլալ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ R. Kouyoumdjian, 17, Ave. du Bas-Meudon, Issy-les-Moulineaux (Seine).

— Կը փնտռուի Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան, որ 1927ին կը գտնուէր Լա Սիօթա (Վար նահանգ), եւ ուրկից մեկնած է Մարթիկ: Մինչեւ 1928 կը թղթակցէինք. այժմ լուր չունինք իր մասին: Իմացնել Յովհաննէս Գէորգեանի. chez Mr. Ch. Martin, rue Saiut Martin d'Hérés 33, Grenoble (Isère)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

— Ձեր վերադարձին որ եւ է հետք կա՞յ թէ մէկը եկած էր այստեղ ...

— Ո՛չ, պարոն. անկարելի է գողութիւն կատարել այս տանը մէջ որ ելեկտրական թելով մը միացած է ոստիկանութեան հետ եւ որուն պատուհանները կը գոցուին մեքենաբար...

— Դուռներուն կամ պատուհաններուն վրայ՝ անծանօթի մը մուտքը ենթադրել տուող որ եւ է նշան չկա՞յ...

Ծառան գլուխը թօթուեց վճռական կերպով:

— Ո՛չ մէկ. օրուան աշխատանքներուս մաս կը կազմէ պատերուն եւ ներքերուն քննութիւնը, եթէ որ եւ է հետք ըլլար, տեսած պիտի ըլլայի:

Կէս ժամ ետքը երկրորդ ծառային ընկերակցութեամբ, ներս եկաւ ուրիշ գաղտնի ոստիկան մը որ Ֆալմըթհի յանձնեց բանալիներու տրցակ մը:

Ծառան առաջնորդեց երկու ոստիկանները դէպ ի առաջին յարկը: Ցոյց տուաւ անոնց աշխատանոցը որուն ընկուզենիէ դրան վրայ կը տեսնուէր փոքր կղպանք մը:

Ֆալմըթհ զգուշութեամբ տրցակէն ընտրեց բանալի մը, երկու անգամ փորձեց բանալ դուռը, բայց միայն երրորդ անգամուն յաջողեցաւ բանալ զայն առանց աղմուկի:

Սեմին վրայ սպասեց վայրկեան մը, որովհետեւ մութ էր սենեակին ներսը:

— Մոռցայ, ըսաւ Փըրքս. փեղկերը գոց են. բանա՞մ ...

— Եթէ կը հաճիք, պատասխանեց ոստիկանը:

Քանի մը րոպէ ետքը փառաւոր լոյս մը տարածուեցաւ սենեակին մէջ:

Համեստօրէն կահաւորուած սենեակ մըն էր եւ շատ կը նմանէր այն աշխատանոցին ուր արտաքին նախարարը սպաննուած էր: Կաշիէ կարասիներուն բարկ հոտը զգալի էր անմիջապէս. պատերուն վրայ կը տեսնուէին գիրքերով լեցուն դարակներ: Սենեակին մէջտեղը կար գրասեղան մը՝ թղթածրարներով լեցուն:

Ֆալմըթհ արագօրէն բայց ուշադրութեամբ նայեցաւ փոշիով ծածկըւած գրասեղանին որուն անմիջապէս քովը կը գտնուէր հեռաձայնի փոքրիկ սեղան մը:

— Զանգակ չկա՞յ ... հարցուց Ֆալմըթհ:

— Ո՛չ, պատասխանեց ծառան. Սըր Ֆիլիփ չէր սիրեր զանգակը զոր յետոյ փոխարինեցինք պզտիկ հնչակով մը:

Ֆալմըթհ յիշեց:

— Այո՛, անշուշտ, կը յիշեմ ... հայօ՛ ...

Առջեւ ծռեցաւ:

— Ի՞նչ ... ի՞նչ է պատահեր այս հեռաձայնին:

Իրաւունք ալ ունէր այդ հարցումը ընելու, որովհետեւ փճացած էր հեռաձայնի գործիքը. մետաղը ծռած էր եւ ընդունարանին տեղ կը տեսնուէր կոյտ մը սեւ մոխիր. իսկ ելեկտրական հոսանքը փոխադրող թելերէն մնացած էր միայն իրարու խառնուած կըծիկ մը:

Հեռաձայնին սեղանին վրայ նշմարելի էին այրուցքի հետքեր:

Գաղտնի ոստիկանը խոր հառաչ մը արձակեց ու յետոյ դառնալով իր պաշտօնակցին ըսաւ.

— Վազէ՛ Բոճընդ փողոց, ելեկտրագէտ Միլըրի խանութը եւ անմիջապէս այստեղ կանչէ պարոն Միլըրը:

Գաղտնի ոստիկանը տակաւին հեռաձայնը կը դիտէր, երբ պարոն Միլըր եկաւ:

— Միլըր, ի՞նչ է պատահեր այս հեռաձայնին:

— Հը՛մ ... կ՚երեւայ մեր աշխատաւորներէն մէկը անհոգութիւն մը ըրեր է:

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք ... ի՞նչ աշխատաւոր ...

— Այսինքն անոնք որ կը միացնեն հեռաձայնի թելերը:

Ելեկտրագէտը քննեց գործիքին մնացորդը:

— Չէ՞ք տեսներ ...

Ցոյց տուաւ մեքենան ոստիկանին:

— Այո՛, կը տեսնեմ որ բոլորովին փճացեր է, ըսաւ այս վերջինը:

Միլըր ծռեցաւ եւ վեր բարձրացուց այրած թելին կտորը:

— Ահաւասիկ թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզեմ. անծանօթ մը այս հեռաձայնին միացուցեր է ելեկտրական շատ զօրաւոր հոսանք մը, հաւանաբար ելեկտրական լոյսին հոսանքը. այնպէս որ եթէ մէկը գտնուէր միւս ծա ...

Միլըր կանգ առաւ յանկարծ. ճերմակ էր իր դէմքը:

— Աստուա՛ծ իմ, փսփսաց, Սըր Ֆիլիփ Րէյմընը ելեկտրահար եղած է ...

Ամէնքն ալ լուռ էին: Յետոյ Ֆալմըթհ գրպանէն հանեց այն փոքր յուշատետրը զոր Պիլի Մարքս գողցած էր:

— Ահաւասիկ լուծումը, ըսաւ. այստեղ նշանակուած է թելերուն ուղղութիւնը. բայց ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ Տաունինկ փողոցի հեռաձայն ալ փճացած չէ ...

Ելեկտրագէտը, տժգոյն ու սարսափած, անհամբեր շարժումով մը գլուխը թօթուեց:

— Իմ գործս չէ հասկնալ ելեկտրականութեան գաղտնիքները. կրնայ ըլլալ որ հոսանքին ամբողջ տարողութիւնը օգտագործուած չէ, կրնայ ըլլալ որ թելերը այրած ըլլան ինքնաբերաբար, ես ի՛նչ գիտնամ, որ եւ է բան կրնայ պատահած ըլլալ ...

— Սպասեցէ՛ք, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը. երեւակայեցէք որ թելերը միացնողը չուարէր եւ ինք ստանար հոսանքը, հետեւանքը այս պիտի ըլլար, չէ՞ ...

— Հաւանաբար ...

— «Թէլերն վրիպեցաւ ու պատիժ մը կրեց», ըսաւ ինքնիրեն գաղտնի ոստիկանը. Րէյմընը ստացաւ միայն թեթեւ հոսանք մը որ բաւական էր վախցնելու զայն ... Սիրտը տկար էր ... Զերքին նշանը ... Մեռած էր ... Աստուա՛ծ իմ, արհեստն պէս պայծառ է ամէն բան ...

×

Աւելի ուշ ոստիկանութիւնը խուզարկեց Քարնըպի փողոցի տունը, ուր գտան միայն սիկարէթի մը մնացորդը եւ Նիւ Եորքի համար ապսուած շոգենաւային տոմսակի մը ստացականը որուն վրայ նշանակուած էր նաւուն անունը՝ «Լուկանիա», կարգը՝ «առաջին» եւ ճամբորդներուն թիւը՝ «երեք»:

Երբ «Լուկանիա»ն Նիւ Եորք հասաւ, խուզարկեցին զայն մէկ ծայրէն միւսը, բայց չգտան Չորս Արդարները:

Կոնզալէցն էր որ խելք ըրեր էր այս «հետքը» ... թողուլ ոստիկանութեան համար:

(ՎԵՐՋ)